

42-5138
OECONOMIA
BIBLIORVM,

SIVE
PARTITIONVM THE-
OLOGICARVM LIBRI QVINQVE: QVIBVS

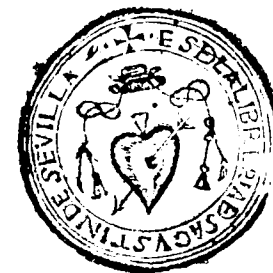
SACRAE SCRIPTVRAE DISPOSITIO, SEV ARTIFICIVM ET VIS
atque ratio, in tabulis velut ad viuum exprimitur, & ita ob oculos
ponitur, vt non modò absolutissimam complectantur vniuersa
se Theologiæ SVMMA atque Methodum, sed Com-
mentarij etiàm vice haberi queant.

OPVS MAGNO STVDIO ET LABORE CONGESTVM, ET AD SOLI-
dam Diuinarum literarum cognitionem, artemq; cælestis philosophiæ rectè per-
discendam accommodatissimum: Quod non iniuria quis vel auream Ca-
tenam, vel Clauem dicat totius doctrinæ Christianæ.

AVTHORE

D. GEORGIO EDERO I.C. FRISING. DIVORVM IMPP. FERDINANDI AVGV-
stissimæ memoriæ I. & nunc Cæsaris Maximiliani II. Consiliario Aulico Imperiali

Edero de Conf. Jesu & Inuoc.

Del Apostato et II. Vult. & Theologia

HIS ADIECIMVS ETIAM, CVM PROPTER ARGVMENTI SIMILITVDINEM,
tum vt studiosus Lector, quis sacre scripturæ sit vsus, viuum habeat exemplar, Partitiones
CATECHISMI Catholici Tridentini, eodem D. GEORGIO EDERO authore.

COLONIAE AGRIPPINAE

Apud Geruinium Calenium, & heredes Iobannis Quentelii, Anno M. D. LXVIII.

Cum gratia & Priuilegio Imperiali in decennium.

frater Joseph de Herrera p.

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28

2 400 40
Safina
MADE IN SPAIN

42-5138
OECONOMIA
BIBLIORVM,

SIVE
PARTITIONVM THE-
OLOGICARVM LIBRI QVINQVE: QVIBVS

SACRAE SCRIPTVRAE DISPOSITIO, SEV ARTIFICIVM ET VIS
atque ratio, in tabulis velut ad viuum exprimitur, & ita ob oculos
ponitur, vt non modò absolutissimam complectantur vniuersa
se Theologiæ summam atque Methodum, sed Com-
mentarij etiàm vice haberi queant.

OPVS MAGNO STVDIO ET LABORE CONGESTVM, ET AD SOLI-
tudinem Diuinarum literarum cognitionem, artemq; caelestis philosophiæ rectè per-
discendam accommodatissimum: Quod non iniuria quis vel auream Ca-
tenam, vel Clauem dicat totius doctrinae Christianae.

AVTHORE

D. GEORGIO EDERO I.C. FRISING. DIVORVM IMPP. FERDINANDI AVGV-
stissimæ memoriæ I. & nunc Cæsaris Maximiliani II. Consiliario Aulico Imperiali.

Edero de Conf. Jesu & Invidia
5

Del Apocrito et II. Vult. & Theologia

HIS ADIECIMVS ETIAM, CVM PROPTER ARGVMENTI SIMILITVDINEM,
cum vt studiosus Lector, quis sacrae scripturae sit vsus, viuum habeat exemplar, Partitiones
CATECHISMI Catholici Tridentini, eodem D. GEORGIO EDERO authore.

COLONIAE AGRIPPINAE

Apud Geruinium Calenium, & heredes Iohannis Quentelii, Anno M. D. LXVIII.

Cum gratia & Priuilegio Imperiali in decennium.

frater Joseph de Herrera p.

S V M M I S
CHRISTIANAE REIP
MONARCHIS ET PRINCIPIBUS,
SANCTISSIMO ET BEATISSIMO PATRI AC
D. N. DOMINO PIO V. PONTIFICI MAXIMO:

CATHOLICO INPRIMIS, EIDEMQUE PO
TENTISSIMO PRINCIPI AC D. DOMINO MAXIMILIANO

*II. Romanorum Imperatori &c. Hungariae Bohemiaeque regi &c. Ar-
chiduci Austriae &c. Verae auitaeque Religionis Protectori &c.
Dominis suis clementissimis,*

SALVTEM ET FELICITATEM IN CHRISTO
IESV PRECATVR IMMORTALEM.

QVOD APVD PLEROSQVE OMNES, QUI
Lucubrationes suas sub Principis alicuius viri
nomine & patrocinio in lucem edere studēt, in
solenni more positum videmus, vt tam scripti-
onis, quā̄m dedicationis suae causas diligentē
exponant, Beatissime PATER, IMPERATOR in-
uictissime, id mihi rem neque trita, neque vul-
garem adgressuro, sed scripturę Diuinę metho-
dum quandam, sub vestra potissimum tutela
edituro, nulla ratione aut pretermittendum aut
dissimulandum esse sentio. Nam etsi de innata illa & apud omnes per-
uulgata SANCTITATIS ac MAIESTATIS vestrae clementia & huma-
nitate liberaliter mihi pollicear omnia, quae ab optimis & prudentissimis
Principibus fideli subdito sunt expectanda, nec in re per se honesta opus
longa sit excusatione: ex eo tamen quod alijs, qui me multis nominibus
antecellunt, in pari studio plerunque accidere solet, vt in hominum lin-
guas repraehensionesque incurrant, facile animaduerto, non defuturos
qui laborem hunc meum, quantunuis candidē susceptum, citius etiam
sibi carpendum sumant, quā̄m vel vtcunque cognōrint. Alijs enim haec
opera mea ideò fortassis videbitur superuacanea, quòd faciendi plures li-
bros nullus sit finis, & dum ad scribendum nimia facilitate ac temeritate
plerique prouunt, nihil ferè effecerint aliud, nisi quòd fidei Catholicae
dogmata nō pauca, etiam incertiora apud multos sint reddita, quā̄m aliās
ferè vllō vnquam fuerint tempore: nonnulli etiam indignum esse clami-
tabunt, res diuinas ab alijs tractari, quā̄m ab ipsis sacrae Theologiae profes-
soribus, nec me hominē aulicum, Iuris titulo tenus consultum, & iam per
annos viginti versatum in foro, falcem meam in segetem alienam mittere
debuisse. Alij demum, quibus nisi quod ipsi fecerint, placet nihil, suspica-
buntur nescio quid, cur hoc opus non vni, nec alijs quā̄m vobis supremis

Reipub. Christianę monarchis nuncupare voluërim. Quę cogitatio cum multos exagitare, & me non improbis tantum odiosum, sed apud alios etiã temeritatis reum efficere possit: equidem iuxta præclaram D. Petri sententiam, illis omnibus, quãtum in me situm est, paratus sum eius, quę in me est, spei simplicem quidem, at puram tamen atq; veram reddere rationem. Nam primũ si quis sapientis verba, quibus studium plures scribendi libros, inter cęteras vanitatum numerat vanitates, accuratius expendat: facillẽ intelliget, eum neque salutarem fidei doctrinam, neque necessariam veritatis defensionem vnquam aut vetare, aut reprehendere, sed inutiles & noxias tantum cõtentiones, & quiduis conscribendi libidinem, castigare atque coercere voluisse. Deindẽ si temporum quoquẽ aliqua est habenda ratio, tria fortassis assignari queant, quibus ecclesia librorum copia aut carere potuisse, aut nõ viqueadeò indiguisse videatur: Vnum, quo hominum tanta fuit pietas, vt per se quisq; sibi quod fieri vellet, id ipse etiã præstaret alijs: Alterum, quo multitudinis credentium cor vnũ & anima erat vna in Domino: Tertiũ, quo apud omnes sua constabat sacre scripture authoritas, eiusque vigeat sana & catholica interpretatio. Quod si inter nos quoquẽ eadem esset in fide vnitas, in moribus pietas, & in doctrina integritas: super sedendum certẽ à tot scribendis libris potius videbatur, quãtum vt vel margaritę mitterentur ante porcos, vel malefana & importuna alioqui ingenia, ad novos subindẽ furores concitarentur. Præsertim cum tot iam antẽ sanctorum Patrum præclara egregiaque de rebus ad salutem necessarijs extent monumenta, vt nihil penẽ dici possit amplius, quod non sit dictum prius. Verum cum longẽ alia nunc sint tempora, alij mores & studia planẽ diuersa, nunquam propẽ Ecclesia Catholica doctorum hominum ingenijs, opera, industria perindẽ atquẽ nunc in tanta rerum omnium perturbatiõẽ, indiguisse videtur. Porro si roget aliquis, quẽ illa tanta sit scribendi necessitas, cum D. Paulo teste, oporteat esse hæreses, nec vlla fuerit ætas, quẽ non aliquid sempẽ tulerit mali: is mihi perpẽdat, quẽso, quãtum multæ, quãtum varię, quãtum perniciosę extremis hisce temporibus in Ecclesia Dei grassentur sectę, quẽ in tot tamque diuersas disiectę sunt particulas, vt de grauissimis etiã Christianę religionis capitibus tot penẽsententię sint, quot non modò prouincię aut vrbes, sed quot omninò sunt tecta, & quot propemodum sunt homines. Nullius autem secta tam vel impia est, vel absurda & ab omni ratione aliena, quam non illius studiosi pro se quisque incredibili tutentur peruicacia. Quãtum verò facinus hoc fuerit indignum, dum aduersarij tot furiosis clamoribus, tot exitiosis scriptionibus, tot abominandis erroribus totum implẽt orbem terrarum, nos intereã oscitabũdos ad impias quasque blasphemias reticere, ac tacendo tantum non victos illis dẽdere, illorumque impietati non solum non ire obuiã, sed propẽ etiã concessisse videri? cum potius in contrarium nitendum esse, vt confundantur & erubescant, qui dicunt nobis, Euge euge, vbĩ est Deus eorum, ipse nos moneat Christus. Neque enim mysterio caret singulari, quod is in monte Oliueti, Iuda proditore

cum

cum armata furiosorum hominum turba, ipsi pessima quęque machinate, tam acriter discipulos dormientes à somno excitauit. Ea enim re proculdubio nos docere voluit, æquum nõ esse, vt sectarum authoribus, studijs tam improbis in Ecclesię perniciem inhiantibus, in vtramuis aurem dormiant illi, qui Christi fideles & dici velint & haberi. Oportet quidem esse hæreses, vt qui probati sunt, manifesti fiant in nobis, quemadmodum necesse est vt veniant scandala: at nihilo minũs committendum non est, vt nostra ignauia & negligẽtia increpantur, sed summoperẽ connitendum est, vt modis omnibus hæreses extirpentur. Auferte malum ex vobis ipsis, ait Apostolus: & in Apocalypsi angelus Pergami ecclesię à Deo reprehẽditur, quod tolerãrit apud se Nicolaitas hæreticos, quos profligatos oportuit: itemque angelus Thyatirę ecclesię, quod permiserit mulierem Iezabel, quę se prophetissam diceret, docere & seducere seruos Dei. Etsi verò pia mater Ecclesia suos sempẽ habuerit aduersarios, fuit tamen id nõ raro eo tolerabilius, quod ei cum vno aut altero plerunque homine vesano esset negocium, cuius conatus quantunvis improbi, vsqueadeò nihil obfuerunt vniuersitati, vt ipsa Ecclesia Catholica veluti lilium inter spinas, eo & speciosior & augustior existeret sempẽ, quo esset infestius & impotentius oppugnata. Hoc autem infelici seculo non tantum innumerę grassantur sectę, neque solum quotquot vlla fuerunt tempestate hæreses iam olim damnatę, tũratim omnes veluti ab Orco reuocatę sunt, sed quotidie nouę sparguntur blasphemię & errores prophani. Cogimur hodiẽ non alio quãtum sacrosancti Euangelij loco habere, quod palam docetur, Fidem amitti per quodlibet peccatũ mortale, deum peccati esse authorem: Opera nostra ad salutem nobis plũs obesse, quãtum conducere: iustum in omni opere bono peccare: Adulterium Dauidis, æquẽ opus Dei esse, ac conuersionem Pauli: Nullum esse peccatum mortale, nisi solam incredulitatem: Sacramenta non conferre gratiam, Missam cultum esse idololatricum: Christum in cruce desperãsse, ac ob id esse damnatũ: Ordinem Ecclesiasticum, Antichristi esse regnum: & principes Catholicos, idolorũ cultores. Quę quidem omnia à nouis noui euangelij præconibus nõ impunẽ tantum, sed magno etiã multorũ applausu hodiẽ pro puro puto Dei verbo miseris obtruduntur. Omitto hĩc & prudens sciensq; prætereò alia monstra penẽ innumera, quę inter pios ne quidẽ nominari cõueniat. Sed inquiet aliquis, Quis te horũ constituit iudicem? aut quis tibi hanc fecit alios damnandi potestatem? Ego verò nullas iudicis mihi sumo partes, sed iudicant illos ipsa scripta diuina, iudicant sacri Apostolorũ Canones, iudicant Oecumenica sanctorũ Patrũ concilia, ac vniuersa iudicat Ecclesia: quam dum illi temerẽ negligunt atq; contemnunt, ab ipsius præpotentis Christi se disiungunt corpore, & à propria damnantur consciẽtia. Quauis autẽ vnus idemq; sempẽ hæreticis omnibus propositus hic sit scopus, vt orthodoxam Romanę & Catholicę Ecclesię fidem & vnitatem penitus extinctam & dissipatam velint, fraudes tamen & machinę, quibus illi, quantum in se est, id efficere conantur, mille inter se modis dif-

ferunt. Nullorum verò impudentia & improbitas fuit minùs tolerabilis, quàm illorum, qui Ecclesiæ Romanæ & scripturam sacram ipsam, & germanam eius interpretationē, fraudulentèr è manibus excutere conantur. Quorum alij libros aliquot scripturæ diuinæ à sacro excludunt Canone: Quidam falsas obtrudunt versiones, ex quibus suas instruunt hereses, & impia fulciunt dogmata: Multi scripturam totam frustatim in mutilatas discerpunt sententias, quas nomine specioso Locos vocant Communes: quibus novas induunt appellationes, antea neq; in templis, neque in scholis vsuam auditas. Plerique ius sibi sacras interpretandi literas pro sua libidine violentèr vsurpant, quæ potestas semper vnus fuit Ecclesiæ Catholicæ, cuius doctor & magister est Spiritus sanctus. Patrum deniquè scripta hi omnes, qui se novos appellant Euangelicos, sic lacerant atque depravant, vt nullus ferè bonus sit author, quem nõ prophanis & impuris manibus suis contaminarint atque corruerint. Quibus artibus effectum est sanè, vt recepta hæc tenens sacrorum Bibliorù trãslatio, multis in locis iam dudum explosa, & sanctorum patrum doctissimi commetarij exulare iussi sint: horum verò loco impiè quotidie spargatur nuge & blasphemie, quas nusquam nõ pro vero venditant Euangelio, idq; adeò impudentèr, vt illorum ex numero quidam deploratè cecitatis & amentie, non sit veritus palam scribere, ad eruditionem spiritualem, & sapientiam illam Ecclesiæ peculiarem, & mundo ignotam, de gratia Christi & iustitia fidei rectè intelligendam, longè plus conducere vnicum Luteri in Epistolam ad Galatas Commentarium, quàm omnia Hieronymi, Basilij, Cyrilli, Origenis, Nazianzeni, Epiphaniij, Hilarij & plerorunq; Patrum opera in vnũ conflata. Mirum est profectò, cur eundem ipsum, quem iam dudum inter se alij Eliam, alij Ioannem Baptistam, alij Euangelistam, alij prophetam, alij plus quàm prophetam, virum Dei, & Sanctum dicere nõ dubitarunt, tandem non etiàm ipsis præferant Euangelistis & Apostolis, cum is, dum viveret, doctrinam suam ne ab angelis quidem voluerit iudicari, persuadere nimirum hominibus volens, carnalia sua dogmata esse supra angelos, supra Ecclesiam, & tantum non supra scripturam ipsam, immò id solum habendum pro Euangelio, quod is sibi Euangelium somniasset furore suo plus quàm satanico. Atque hinc sanè stupenda & execrabilis illa in ipsum Spiritum sanctum profecta est blasphemia, qua turpissimè sibi mentita est profligata iniquitas, euangelium verum hæc tenens semper sub scamnis delituisse, at nunc demùm ab ipsis in lucem esse prolatum atque restitutum. Nam primùm, quid obsecro tandem est, si nõ hæc est blasphemia insignis, superiorum etatum Ecclesiæ hanc inexpiabilem inurere notam, quòd illa nunquam verum habuerit Dei verbum? Deindè cum eadem ipsa Ecclesia pro sincero Dei verbo sacra semper venerata sit Biblia, quid hoc aliud est dicere, quàm in Biblijs non contineri purum putum Dei verbum? Quasi verò vanus aut fallax fuerit Christus, quandò se discipulis suis spiritum sanctum missurum promisit, qui eos doceret omnem veritatem: aut quasi ipsa Ecclesia, quam suo proprio acquisiuit sanguine, à Christo Domino

& spon-

& sponso suo aut deserta fuerit aut illusa, aut quasi deniquè Maiores nostri quotquot ab Apostolorum temporibus hæc tenens extitère, nunquam veram tenuerint fidem aut religionem. Qua quidem in sanctissimos Maiores nostros & omnium seculorù Christianos homines intoleranda prorsus contumelia nihil neque atrocius dici, neq; indignius fingi potuit vel excogitari. Iam verò & si modis omnibus detestanda sit hæc tanta, tamq; immanis dementia, multo tamen magis illud dolendum est atque miserandum, quòd mala iam grassantia non pauci aut dissimulare, aut certè nõ sentire videantur, quod non leue quidem extremæ ac penè desperatæ miseriæ & infelicitatis nostræ est argumentum. Nam quandò ægrotum aliquem ea vis morbi occupat, vt iam ipse ægritudinem non sentiat suam, id medici plerunquè certissimum volunt esse mortis imminentis indicium atque signũ. Cum itaque abominatio illa, quam Saluator noster tandem venturam esse prædixit, vt vbi ipse in hunc redierit mundum, vix aliquam reperturus sit fidem, iam nunc præ foribus esse conspiciatur, ac tanta ubiquè ferè sit confusio, vt si fieri possit, ipsi etiàm seducantur electi, satis (opinor) patebit cuiuis, nos iam in ea incidisse tempora, in quibus necessitate ac vi quadam impelli videamur, vt quisquis saluam & integram velit religionem Christianam, stultis quidem, vt ait Sapiens, iuxta stultitiam, improbis verò secundum malitiam suam respondeat, & Ecclesiæ Catholicæ vnitatem, tot miseris laceratam modis, quacunque potest ratione tueatur. Sed perget Momus: Quorsum ista, quæso? quid sibi tam longa vult querela? aut quod tu hoc opere malis istis omnibus adfers remedium? Dicam sanè, & breuiter dicam. Proxima est atque efficacissima ad resipiscentiã via, redire vndè fueris digressus. Hæc enim dicit, qui tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum: Habeo aduersum te pauca, quòd charitatem tuam primam reliquisti: Memor esto itaque vndè excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Certus est in Ecclesia Catholica scripturæ diuinæ Canon, & genuina semper fuit eiusdem interpretatio. Quin & regula rectæ interpretatiõis certa fuit semper & indubitata, magisterium videlicet Spiritus Sancti, qui nec falli, nec fallere potest vnquam. Dum Maiores nostri sacrum hunc amplexi sunt Canonem, quàm diu Patrum in hæc vestigijs, & in illis permantere Traditionibus, quas ordinaria successione ab ipsis acceperant Apostolis, tam diu etiàm sana & integra fuit fidei doctrina. Sed postquam homines importuni & in res novas auidi, ipsos fontes deserere, priuatasque opiniones suas sectari cœperunt: ex vno mox in alium deuoluti errorem, in eum tandem inciderunt labyrinthum, ex quo se facile extricare non possunt. Nec illis remedium aliud etiamnùm relictum video vllum, quàm vt hac grauissima angeli cælestis admonitione excitati, diligenter aduertant vndè exciderint, & prima faciant opera: hoc est, vt relictis suis adinventionibus, ad fontes, ad sacrosancta videlicet redeant Biblia, & in approbatis sanctorum Patrum acquiescant sententijs & interpretationibus. Ad quam rem ego has collegi rerum in sacris Biblijs compræhensarum Partitiones:

Quibus

Quibus diuinæ scripturæ dispositio & veluti summa quædam in tabulis exprimitur, & ob oculos ponitur, vt non modò illius scripturæ suam quædam peculiarè methodum complectantur, sed in non paucis etiàm commentarij vice haberi queant. Nec est quòd librorum aliquis mihi obijciat multitudinem: Quo enim plures extant in sacras Literas Commentarij, quibus legentium animos fortassè distrahi, atque memoriæ vigorem tanta rerum copia debilitari posse existimant, eo magis necessaria hæc nostra iudicari debet Oeconomia, cuius ille non postremus scopus est, vt quæ disincta videntur & propè infinita, in pauca & certa redigantur capita. Videmus enim hac tempestate, à sacrorum librorum lectione plurimos, vel hoc potissimū nomine deterreri, quòd inter tot egregios, immò præclaros ac diuinos commentarios, vix vllus tamen extet liber, quantum quidè ego aduertere potui, q̄ totius scripturæ summam quandā & methodum per singulas partes, perpetuo quodam ductu, atque vno in corpore, ad oculum quasi ostenderet ac repræsentaret. Cuius rei causa & me aliquandiu ab his studijs remoratum fuisse, diffiteri non possum. Atque hoc illud est, quod olim optimos mouit principes, quādò iam eò vsque multorum progressa erat quiduis scribendi & commentandi licentia, vt esset quasi infinita librorum moles, publico vt cauerent edicto, nè quis porrò vllos sacras in leges scriberet cōmentarios, nisi vel notas, aut breuia quædam paratitla, quæ summam rerum in primis necessariarū capita tantum præcipua, veluti sedes ac genera causarum perstringerent, eorumque cū ordinem, tum continuationes exprimerent. A quibus præceptis cū me in hoc opere toto, quàm fieri potuit, minimū discessisse sperem, est quod mihi polliceor, fore vt si quādò similis cautio, etiàm in diuinis exponendis Literis videatur adhibenda, nè quis posthac superfluos scribat cōmentarios, hæc ipsa Oeconomia, quæ eiusmodi continet rerum sacrarum, hoc est, titulorū siue Locorum Communium, quasi paratitla, nihilominus & in scholis, & in templis suum habitura sit locum, ita sanè, vt hic liber vnus haud secus atquè directorium quoddā, multorum vice cōmodè legi possit & haberi. Quòd si cui hæc opera mea non adeò præstans videbitur aut magnifica, quàm ipsius argumenti tam præclari postulat ratio atq; dignitas, mihi sat erit, quòd inutilis nulli, multis verò etiàm commoda & opportuna esse queat. Ac vt nulla mihi pro his laboribus alia debeatur gratia, id saltem sperare licebit, neminem futurum neque tam iniquum rerū æstimatorem, nec vsque adeò ab omni humanitate alienum, qui non vel tantum mihi concedat, me propter hoc tam pium Ecclesiæ iuuandæ studium, nullius viri boni dignum esse inuidia, vt qui neminem suo honore defraudare, omnibus aut quantum in me fuit, prodesse voluerim. Atq; hactenus quidè illis primū, qui mihi librorū scribendorum licentiā obijcere poterant, abundè satisfactū esse puto. Longè minùs verò negocij nobis erit cum illis, qui res ad fidem & religionē pertinentes, non nisi à Theologis rerū sacrarum peritis, tractari volunt. A quibus ego vsq; adeò nihil dissentio, vt idem affirmauerim semper, quod illi sentire videntur, immò

quod

quod sanctissimi Patres, & maximè D. fenfit Hieronymus, cuius grauissima extat ea de re querela: Quod medicorum est, inquit, promittūt medici, tractāt fabrilia fabri. Sola scripturarū ars est, quam sibi passim omnes vendicāt. Sic etiàm illis haud facilè me opposuero, qui rerū theologicarū tractationem, Aulicis hominibus non admodum conuenire autumant. Quin illud etiàm addere ausim, Religionis causam tum quidem non potuisse non miseram & calamitosam videri, quādò ea temerè in forum contentiosum protrudi, & à leguleijs quibusdam in disceptationē & controuersiam vocari cœpit. Sed hæc tum demum videntur habere rationem, quotiès homines rerum diuinarum imperiti, propria autoritate seu potius temeritate quadam, non vererur noua & perniciofa subindè cudere dogmata. Cæterum si quis ea, quæ certam ac firmā semper habuerunt interpretationem, vel sanctorum Patrum atque Conciliorum autoritate certa tueri, vel in ordinem & Methodum quandam redigere studeat, id à nullius vel mediocriter docti ac pij viri, nedum turis periti, officio prorsus alienum vel etiàm absurdum esse puto: maximè cū tanta sit harum facultatum coniunctio, sacræ, inquam, Theologiæ & saluberrimæ Iuris prudentiæ, eius præsertim, quæ à Christianæ disciplinæ regula, & piè ac religiosè viuendi ratione, Ius dicitur Pontificium siue Canonicum, vt neutrius cognitio perfecta sinè alterius ope adquiri posse videatur. Quo quidem nomine, multi insignes & præstantes viri, qui cum Iuris cognitione etiàm rerum diuinarum cōiunxerunt inuestigationem, præclare ferè semper de ecclesia sunt meriti: id quod doctissima illorū post se relicta testantur scripta, & perpetua ingeniorum monumenta. Ego certè, vt citra inuidiam quod res est fatear, prius Theologiæ q̄ Iuris prudentiæ operā dare cœpi, ac licet consiliū hoc paulò post, casu nescio quo mutare fuerim coactus, nunq̄ tamè in totum diuina deserui studia, sed sacra semper anteposui prophanis: in reliquis studijs non alio vnquam versatus sum animo, quàm vt essent mihi ad rerum Diuinarum cognitionem ac æternam salutem consequendam, quædam quasi adminicula seu instrumēta. Neque etiàm cuiquam mirum videri debet, si ego animum nunc agens quadragesimum propè quintum, ad ea me conuertam studia, quæ non senectutem tantum iucundam, sed mortis etiàm expectationem mihi reddere possit expeditiorem. Satis enim diu & plus satis mihi molestissimum hoc rixarū forensium saxum voluisse videor: quare quod reliquum fuerit à publicis occupationibus ocij, id totum in religionis Catholicæ defensionem, impendere decretum est. Quod vt faciam, non solū quasi voti me quædam mouet religio, sed ipsa etiàm miseræ & afflictissimæ Ecclesiæ propè cogit necessitas. Defenduntur nunc maximis sæpè viribus homicidæ, adulteri, periuri, seditiosi & pacis publicæ hostes aperti, nec vllum crimen ferè est: tantum, quod non suos inueniat aduocatos & Patronos: vna Ecclesia Catholica est relicta illa orphana, cuius calamitate ita, vt par erat, afficiuntur pauci, in quam infestissimis & armis & animis incurrunt multi, & quā nunc maior ferè pars Europæ nostræ deseruisse videtur. Sed nè post

*b

hac

hàc mihi Catholicę vnitatis oblatret hostis aliquis, me falcem in segetem mittere alienam, priusquam alia religionis antiquę adgrederer patrocinia, hoc præmittere volui quasi specimen, vt iudicent illi, an sacra scriptura mihi planè messis sit aliena. Vt vt sit autem, neminem mihi bonum iurè succensere posse fat scio, si contra tam varias horum temporum sectas, illius verę & vnicaę Ecclesię suscipiam aliquandò defensionem, in qua natus, in qua religione Christiana initiatus, in qua nutritus, in qua educatus sum, in qua omnia mea & ponere & conseruare, in qua & pro qua tuenda etiã mortem ipsam oppetere sum paratus, in qua deniquè sola vniciue vera speranda est salus. Atque hæ mihi fati iuste videntur meę cum scriptionis, tum editionis esse causę, quas nisi inuidia corruptus, iurè nemo possit repræhendere. Hoc autem posito causę meę veluti firmamento, erit tandèm eo infirmior etiã ratio illorum, qui id porrò vitio mihi vertere videtur, quòd vestrę potissimùm Sanctitati ac Maiestati has lucubrationum mearũ primitias præ cæteris consecrare voluerim. Quod vt facerem, nulla me duxit vel commodi priuati cura, vel vanę gloriolę aucupandę studium, vel alterius rei cogitatio ambitiosa: sed illa potissimùm impulit reuerentia & obseruantia singularis, qua Magistratũ suum optimus quisque & colere debet & complecti. Deo nanque primùm, ac deindè vobis etiã primitię illorum debentur operum, quę ex Dei benignitate & vestro patrocinio fideli cuique obueniunt. Ac vt aliam huius dedicationis causam habuissem nullam, poterat vel hæc mihi sola iustissima esse defensio, quòd publicè intersit & referat maximè, nè liber vllus, in religionis præsertim negotio, sinè vestro nutu vel auspicio in hominũ manus emittatur. Quod vtinàm rectiùs hodiè perpenderēt illi, qui quod furiosè somniant, mox ab omnibus legi ac vt idolum aliquod adorari volunt: haberemus proculdubiò in omni Rep. Christiana & cõcordię plus, & omnis generis perfidię minus. Ad hæc cum mihi optimè sim conscius, hoc opus totum, cuius ego non tam author sum, quàm collector, per se ipsum esse eiusmodi, quod ad magni ac præpotentis illius DEI pertineat gloriam, & communem Reip. Christianę spectet vtilitatem, in spem erigor non vulgarem, nec vt opinor vanam, S. ac M. V. id officij genus quod non tam mea, quàm vestra mihi causã susceptum est, ingrati videri haud posse. Nota est enim, Beatissime Pater, atque toti orbi cognita Pietas tua singularis, qua dies noctesque nihil aliud meditari, nihil prius aut antiquius habere videris, quàm vt restaurata illa vitę ac morum sanctimonia, quã in primitiue Ecclesię hominibus suspicimus & veneramus, ipsa religio reflorescat: castigatisque malis moribus, profligatisque hæresibus, orbis Christianus ad pacem & tranquillitatem reuocetur: fiatque tandèm, quemadmodum olim fuisse legimus, multitudinis credetium cor vnum & anima vna in Domino. Id quod abudè fati testantur virtutes tuę præclarę & innumerę, conatusque sanctissimi ac laudatissimi, quas indiès posteritati & immortalitati commendant illi, qui nostrorum temporum conscribunt annales, & quę ipsis etiã aduersarijs videntur esse terrori. Quanto autè

studio

studio & pietate, Inuictissime Cæsar, tua quoque Maiestas in hoc iam diũ tota sit, vt integra & inuiolata sit Catholicę religionis synceritas, & fidei animorumque optatissima coniunctio, & concordia restitatur & confirmetur, vberrimè declarant tot ac tanti tamque heroici labores, quos huius conciliandę cõcordię causa ea perfert infracti animi cõstantia, vt in spem non dubiã adducamur, Maiestatem tuã voto suo minimè frustratũ iri: præsertim cum huius rei cura vsque ad eò discrucari videatur, vt non rarò lachrymas illi exprimat, atque ipsam etiã corporis valetudinem afficiat: quin & in illam subindè vocem cogat prorumpere, tanto quidem principe & Catholico Imperatore dignissimam, quòd si sanctissima illa verę & Catholicę religionis vnitas atque concordia, proprij sanguinis effusione tibi redimenda & recuperanda esset, te nihil vnquam tibi parciturum. Facit profectò vestrũ vterque officium optimo principe dignissimum, ac Deo quidem gratum, toti verò Reip. Christianę his maximè exulceratissimis temporibus perq̃ necessariũ. Tuę nanque, pater Beatissime, Sanctitati istius ouilis commissa est cura, quo nihil deus Optimus Maximus, neque in celo, neque in terra charius habuit, pro quo Christus Dominus preciosissimum suum voluit fundere sanguinem, quod spiritus sanctus vsque gubernat & sanctificat. Tuę, inquam, curę, ad quam pleraque mysteria illa diuina, quę sub Aaronico latitant sacerdotio, quod tui nobis Pontificatũs typum quendam exhibuit, immò ad quam Christi ipsius, veri & primi Ecclesię suę Pontificis, dicta pertinent & facta. Tuę verò, Augustissime Cæsar, Maiestati verè illius Catholicę religionis pia demandata est tutela atque defensio, quam à Christo primùm & apostolis eius, ac deindè etiã à succedentibus inuicem Ecclesię pastoribus per manus veluti traditam accepimus, & quam in hodiernum vsque diem, veram, integram & incorruptam, quidquid de moribus obganniant aduersarij, sola Romana Ecclesia non absque singulari præpotentis dei beneficio conseruat ac profitetur: Tuę, inquam, protectioni, cuius figurã quandam nobis præbet dux Israëliti populi insignis ille Iosue: quę præ ceteris maximè decet eam propugnare religionem, pro qua tot sanctissimi pótifices, tot potentissimi reges & principes, tot omniũ ordinum & etatum, tot vtriusque sexus inuicti martyres, proprium sanguinem fundere non dubitarunt. Vobis deniquè hæresum extirpatio grauissimè demãdata est, adeò vt sanguinem ouium suarũ Deus vestrīs ex manibus seuerissimè sit exacturus. Atque hoc certè est vnum, cur feditiosis quibusdam hominibus, qui vineam Domini depascuntur, non vestra tantum sanctissima Monarchia, sed omnis penè magistratũs auctoritas tam sit exosa, vt neque in Ecclesiastico, neque in politico regimine Romanum nomen amplius ferre posse videantur. Non enim religionis aut Iustitię diuinę tanta est sitis, quam sceleratis suis prætexūt conatibus, sed vel Monarchiam vtranque sublatam, vel certè vinculum illud sanctissimũ, quo Imperium Romanum cum Romana, id est, vera & Catholica, Ecclesia coniunctum est, omninò cupiunt dissipatũ ac dissolutum, vt sic tandèm eo liberiùs prophanos suos errores simplicioribus obtrudere, & impunè

grassari queat, donèc vniuersam euertat religionem. Quæ illorum deplorata nequitia & effrenis audacia vtinam nõ adeò nota iam sit ac manifesta, vt eius exempla, iam Vrbi & Orbi cognita, non tam referèda, quàm plangenda atq; etiàm seuerè comprimenda sint. Nòrunt enim illi optimè, ac totiès iam re ipsa sunt experti, neq; ecclesiæ dignitatem absq; Imperij præsidio, neq; Imperij vires sinè Ecclesiæ concordia fati constare, seq; tueri posse. Cùm em̄ duo hæc totius Reip. Christianæ capita & luminaria magna sic inter se, vt anima cum corpore, sint coniuncta: quàm miseranda, quæso, tum erit eius Reip. facies, si quod homines quidam improbi & seditiosi non obscurè machinari videntur, quædã inter ea, in religione præfertim, existat dissensio? Satis apertè id in vtranq; partem testantur infinita penè historiarum exempla, & varij rerum maximarum euentus. Quàm diu enim hi duo Monarchæ, inter se cõcordes fuerunt, tam diu etiã Reip. status saluus mãsit & incolumis. Vbi verò vel paululùm ab hac discessum est concordia, in extremum sæpè discrimen Resp. adducta est. Neq; enim temerè est, quòd Christus hac de re multò antè pronunciauit: Omne regnum, inquiens, in se diuisum, desolabitur: notumq; est illud Salustianũ, Cõcordia res paruas crescere, discordia etiàm maximas dilabi. Nunquàm verò vana aut ociosa erit amplissima illa promissio Diuina, cõtra hanc vestram atque adeò totius Ecclesiæ Catholicæ sanctissimã concordiam, nec inferi quidem portas vnquàm præualituras: quod non ignorans malus demon, per suos ministros vasa perditionis, nihil tam studet, quàm religionis dissidia excitare, quibus nihil potest Reip. esse perniciosius. Ad eam verò vnitatem in Rep. Christiana arctiùs retinendam, Deus Optimus Maximus ecclesiæ suæ primùm veram patefecit religionem, sacris cõtentam Biblijs. Deindè nè hominibus peruersis vlla relicta esset licentia, verba illa, quibus diuina expressa est volùtas, in alienos atq; impios detorquendi sensus, grauissima autoritate sacrarum literarum adhibita est interpretatio: Cuius iudicium & potestatem om̄em Pater dedit filio, filius Apostolis, apostoli legitimè succedentibus sibi Episcopis; quorum opera vera religio hætenùs conseruata, & ad nos vsq; perducta ac propagata est. Idque Spiritu sancto haud dubiè efficiẽte, quem Christus ecclesiæ suæ & promissit & misit, mansurum cum illa in æternum. Testantur id fati superque tot illius stupenda, nec vnquàm fati prædicanda miracula, tot illustria sanctorum Martyrum trophæa, tot denique sanctissimorum Patrum scripta doctissima, quibus catholica fides mirificè hætenùs & illustrata & ppugnata est. Ob id enim Christus quosdam quidem dedit Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad consummationem Sanctorum, in opus ministerij, in ædificatione corporis Christi, donèc omnes occurramus in vnitatem fidei &c. Quæ vnitas dubio procul certissimã & infallibilem habet voluntatis diuinæ & cognoscendæ & interpretandæ promissionem. Vndè D. Augustinus non veritus est dicere: Ego verò Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret autoritas. In qua Ecclesia quæ illum ad mortem

Contra epistolam
Michai ca. 5.

vsque retinuerint, idem ipse disertis testatur verbis: Multa sunt, inquit, quæ in Ecclesiæ gremio me iustissimè teneant. Tenet consensus populorum atque gentium: tenet authoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: tenet ab ipsa sede Petri apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum successio sacerdotum: Tenet postremò ipsum Catholicæ nomen, quod non sinè causa inter tam multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cùm omnes heretici se Catholicos dici velint, querenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam conueniatur, nullus hæreticorum vel basilicam suam, vel domũ audeat ostendere. Ab hac Catholica Ecclesia, vt idem Augustinus habet Epistola 152, quisquis fuerit separatus, quantanlibet laudabiliter se viuere existimet, hoc solo scelere, quòd à Christi vnitatem disiunctus est, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum: nec habebit Deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem. Quæ cùm ita sint, & in rebus arduis etiàm pius laudandus sit conatus, om̄i qua possum animi submissione oro & obsecro, vestra Sanctitas atque Maiestas, hanc voluntatis meæ subiectissimæ significationem ea vt suscipiant clementia, qua honestas bonorum virorum occupationes sempè accipere soletis. Deindè si grata cuique illa debet esse opera, quæ ad Dei maximè spectat gloriam, non ingratum vobis sit opus hoc non tam meum, quàm sanctissimorum Patrum, ex quorum diuinis lucubrationibus est collectũ: quod quidem vt Saluatoris nostri ipsa prima fronte humanam præ se fert imaginem, ita totum ad diuinæ Maiestatis eius pertinet laudem & honorem: Si denique illorum in primis iuuandi ac fauore prosequendi sunt labores, qui non priuato, sed publico & vestro maximè student commodo, vestrum quæso aduersus obtrectatorum liuidos morsus & virulentas calumnias defendendum suscipite Ederum, filium deuotissimũ, eundemq; subiectissimum seruitorem, qui pro Ecclesiæ Catholicæ amabilissima pace, pro sanctissima vestra autoritate, & pro iustissimo vtriusque imperio, si sit opus, etiàm extrema quæque perpeti, tam promptus est atque paratus, quàm id ab homine syncerè Catholico & pietatis & fidelitatis ratio postulare videtur. Deus Opt. Max. Sanctitatem ac Maiestatem vestram ad totius orbis Christiani perpetuam Salutem diutissimè tueatur & conseruet incolumes. Quibus infimus ego & me ipsum, & fortunam atque studia mea, ad pedum vsque oscula, quàm humilimè cupio esse cõmendata. Data Viennæ Austriæ IX. Calend. Februar. Anno salutis M. D. LXVIII.

Sanctitat. ac Maiestat. V.

Obsequentissimus & humilimus seruator & cliens

Georgius Eder.

*b 3 PRO.

PROLEGOMENA

AD LECTOREM STUDIOSUM.

DE SACRAE SCRIPTURAE METHODO:

ET PRIMVM, DE HVIVS OECONOMIAE PERS-
scribendæ occasionibus.

Sciētias oēs
sacra Theo-
logia longe
esse inferio-
res.

HTSI Iuris illius Ciuilis, quod Romani olim Principes ex antiquis-
simis virorum prudentum responsis & oraculis, in vnā ac perpetua-
m quandam consonantiam redigi curauerūt, tanta sit prudentia, vt
nihil eo ipso quibusdam aut dignius videatur, aut diuinius: ego tamen
huius siue artis, siue sapientiae penetralia vix dū ingressus, facile
animaduerti, cognitionem eius, absque Theologiae Sacrosanctae studio, non mancam
tantum, minusque vtilem, sed plerumque etiā vanam esse atque perniciosam. Cū
enim Legum Politicarum omnium & anima, & scopus praecipuus ferè ac penè solus,
aequitatis sit ratio: aequitas autem vera, in Dei potissimum ac proximi versetur amo-
re: non videbam profectò, quomodo aut aequitas sine charitate subsistere, aut humana
illa Philosophia, nomē suum tam gloriosum, tamque superbum, sine hac Diuina sciētia
vllò vnquam pacto rectè posset tueri. Est enim imbecilla admodum acies rationis il-
lius humanae, cui tantoperè ciuilis inimitur prudentia, atq; adeò deprauata miserè est
natura hominis, nisi diuini numinis vero illustretur lumine. Porrò si cæcus cæcum du-
cat, quid aliud futurum arbitrari licet, quàm vt tūtipitèr ambo in foueam, hoc est, in
tenebras Cimmerias perniciosissimorum incidant errorum?

Theologiam
Iuris prudē-
tia merito
anteferendā

QVIBVS rebus diligētèr expensis, prius ego Diuinarum literarum, quàm Iuris pru-
dētia studia, duxerā mihi esse capeffenda. Ac licet me paululum progressum, ab
his vtcunque feliciter cæptis, non tam ratio constans, aut volūtas aliqua firma, quàm
partim iuuenilis consilij imbecillitas, partim verò sumptuum necessariorum inopia,
& melioris fortunæ captandæ blanda quaedam expectatio, ad Iuris peritorum abstra-
heret scholas, sic tamen legum admiratus sum prudentiam, vt potiore semper Diui-
narum literarum haberem cognitionem: Sic legi Iuris consultorum placita, vt interim
tamen sacrae scripturae praecepta neuiquam mihi negligenda putarem: Sic etiam nūm
in forensibus versor consilijs, vt legum peritiam ad retinendam rerum politicarum
aequalitatem, in primis quidem vtilem, sed rerum diuinarum pietatisque studium
ad consequendam animæ salutem, longè magis putem esse necessarium.

Methodū vt
in alijs disci-
plinis omni-
bus, itā in
sacris etiā
literis vti-
liter adhi-
beri.

VERVM ab eo ipso tempore, quo cum speciosa boni & aequi arte illa, verā celestis
Philosophiae doctrinam coniungere cæpi, atq; sic prophanis sacrae praeponēda esse
didici, nulla in re neq; frequentius occupatus, neque diutius fui sollicitus, quàm vt, quae
facultatis vtriusque summa esset, certa quadam via tenerem atq; Methodo. Nam etsi
rerum non tantum humanarum, sed earum etiā, quae mētibus nostris cum ipsa simul
insitae sunt natura, per pauca primum & exigua quidem fuerint initia: vbi tamen haec
eadem in publicum produci, ac singula diligentius discuti cœperunt: ibi tum infinitis
ferè sapientum opinionibus, itā paulatim sparsa pleraque sunt & confusa, vt quid in di-
sciplina quauis primum, aut quid vltimū esset, vix pauci rectè possent intelligere. Quā
ob rem necessaria sunt omnino studiosis praecepta illa communia, quibus variè lateque
diffusa, ad certa quaedam capita & proprios suos fontes reducuntur.

AD LECTOREM STUDIOSUM.

SIC veterum Iuris prudentum consulta, populo quondam Romano, de rebus ambi-
Squis longo tempore proposita, in tātam excreuisse legimus varietatē atque multi-
tudinem, vt versuū triciēs centena essent millia, qui libris vix tribus millibus contine-
ri poterāt. Et quidem apud Ciceronem Crassus de legum ciuiliū atque boni & aequi
confusione iterum restituenda, & in artem redigenda, primo de Oratore libro, tale
post se reliquit iudicium. Si enim aut id mihi, inquit, facere licuerit, quod iamdiū co-
gito: aut alius quispiam aut me impedito occuparit, aut mortuo effecerit, vt primum
omne ius ciuile in genera digerat, quae per pauca sunt: deinde eorum generū quasi quae-
dam membra dissipat, tum propriam cuiusque vim definitione declaret, perfectam
artem iuris ciuilis habebitis, magis magnam atque vberem, quàm difficilem atq; ob-
scuram.

Consiliū de
Theologia
in Methodū
redigendū.

QVIBVS sanè verbis optimus ille huius rei artifex, perfectissimā, nō tam Iuris pru-
dētia, quàm alterius cuiuscunq; disciplinae in artem redigēdæ rationē tradidit,
qua nihil neque ad memoriam iuuandam commodius, neque ad res maximas proprie
explicandas efficacius excogitari potuisset. Vt enim quae confuse traduntur, nec in-
telligi exactè, neque diū memoria teneri possunt: itā quae ordine discuntur, & facilius
percipi, & haerere firmitus, atque sic paulatim in naturam quasi abire solent, vt nulla
ferè vnquam aegritudine possint euelli. Nec etiā aliundè nobis rerum tam multarū
artes propè innumeræ, quas prisca secula quondam omnino putarunt esse infinitas, à
Maioribus nostris per manus veluti traditæ, ac DEI beneficio nunc factæ sunt fini-
tæ, quàm quod optimi & doctissimi quiq; viri, id vnicè studuerunt semper, vt quae in
omni doctrinarum genere essent praecipua, ea Methodica ratione in certa capita colli-
gerent, ad quae cætera referri possent omnia, quaecunque illis de rebus, quas sibi vti ne-
cessarias tractandas quisq; statuisset, vel antè fuissent dicta, vel etiam nūm dici posse
viderentur.

Methodū
utilitas.

QUOD cū hoc nostro in primis seculo, in omni propè genere scientiarum à multis
maximis viribus tētatum, à quibusdā magna etiā cum laude sit perfectū, soleo
sæpè non absque dolore admirari, cur scripturae diuinæ nūc penè soli, prorsus eueniat
contrarium. Nam quantum in alijs disciplinis hucusque insudatum est ferè semper, vt
certa essent professionis vniuscuiusque placita: tantum hodiè in id plerique vnum ex
professo, & data quasi opera incumbere videtur, vt nouas in dies de rebus etiā cer-
tissimis excitent controuersias, quibus omnia penè in dubium vocare, & incerta red-
dere nituntur, quorum in Ecclesia catholica certa semper fuit interpretatio & autho-
ritas: cū tamen illud ipsum in hoc augustissimo Diuinarum literarum campo, multò
rectius quàm in vlla alia doctrina fieri & possit & debeat, vt videlicet certissima
ratione constare omnia existimētur, quae in sacro biblicorum corpore sparsim sunt tra-
dita. Quis enim tam est in spiritum sanctum blasphemus, vt eum, in tradendis celestis
doctrinae mysterijs, singulari neget vsum fuisse artificio? Aut cur non potius quod res
est fateatur, diuino scilicet instinctu sic sanctam ab eo traditam esse scripturam, vt nō
modò peculiari quadam arte & ratione nos ad praepotentis Dei perduceret cognitio-
nem, sed vt ipsa aliarum artium omnium suo quodam modo forma esset atque regula?
quod tamen non aliter accipi velim, quàm vt receptus apud Theologos hīsce de rebus
loquendi modus habet.

Theologiam
sua quadam
Methodo
explicari
posse, &
debeere.

Sic

POSTEA

Oeconomia
huius per
scribenda oc-
casio.

POSTEA QUAM ergo ad meum mihi usum in precipuos utriusque iuris Titulos ad Methodum iam olim à Crasso apud Ciceronem præscripta, & ab optimo Imperatore Iustiniano quam diligentissimè obseruatam, breuissima quaedam collegissem paratitla, eaque commodis ad hanc rem Partitionibus sic fueram complexus, ut non tantum viam germanæ ac veræ Iuris prudentiæ imaginem, sed absolutissimam vniuersi orbis Christiani Politiam exhibere viderentur, cæpi hinc etiam de sacrorum Bibliorum artificio summam explicando diligentius inquirere. In qua cogitatione cum, ut par est, diu multumque versatus essem, en mihi non fortuito, sed quod constanter credo, non absque Dei quodam nutu, in manus venit libellus reuera aureus, conscriptus primum à probatissimæ eruditionis & sanctitatis viro Petro Aureolo, postea verò à doctissimo viro Iacobo Vimpbelingo, magno Germaniæ Theologo D. Ioāni Eckio dicatus: qui quod toties mihi euenire optaueram, prima statim fronte pollicebatur, Compendium videlicet Bibliorum, hoc est, utriusque testamenti, atque adeo totius sacræ scripturæ epitomen.

Libellus Pe-
tri Aureoli
de Compen-
dio Biblio-
rum.

Libelli eius-
dem artifi-
cium atque
dispositio.

QUO semel atque iterum perlecto, magna cum voluptate cognoui, diuinum hunc virum illud prorsus ipsum, quod olim apud Ciceronem Crassus de ipsa Iuris prudentia proposuit, in hac nostra Theologia Christiana, non tantum pari dexteritate conatum, sed maiori etiam cum laude assecutum fuisse, quam ab ullo ferè potuerit expectari. Nam sacrosanctum illud diuinæ scripturæ corpus ferè totum in suas primum partes, ipsas deinde partes in certos libros, hos in capita siue genera, capita verò in versiculos tanquam generum species, & tandem versiculos in singula sepe paulò grauioris ponderis verba, tanquam specierum differentias, tanto artificio partitus est, ut tam huius terrenæ, quam illius æternæ & immortalis Ecclesiæ formam, atque adeo Bibliorum non summam tantum comprehendisset, sed etiam artem quandam tradidisset videretur. Mirabar profectò vehementer vtilissimum hoc opus, adeo nostris hominibus esse incognitum, quod ferè nullam antea audiuissem neque authoris, neque libelli tam excellentis fieri mentionem. Qui dignissimus erat meo quidem iudicio, ut eum exercitissimus aliquis Theologus, quasi postliminio reductum in perfectiorem paulò restitueret formam, & summis illustraret eloquentiæ viribus.

Ut ipsius
Aureoli Co-
pendium ab
autore in
tabulas sue-
ris redactum.

CUM itaque ob id fortasse, huius scripti & lectionem & elucidationem negligi conijcerem, tum quod stylus ingrati quandam redoleret, non dico barbariem, sed simpliciore paulò illius ætatis dictionem: tum quod distinctiones illæ, quibus perpetuo quodam utitur ductu, in oratione continua nec usque adeo sint gratæ, neque à quibusuis facile percipi & intelligi queant: ego, nè tantus thesaurus diutius latitaret, totum hunc librum in breues, ac, ut spero, dilucidas tabulas cõgessi. In quibus etsi authoris usque secutus sim filium, non tamen parum multa commodiori à me ordine ad præsentem Ecclesiæ statum accommodata, pleraque etiam adplicatis ubique ferè ipsis sacræ scripturæ & verbis & sententijs copiosius reddita, omnia verò purius multo, quam erant antea, esse tradita & explicata, me etiam tacente, facile ipsa probabit veritas, & æquus quisque Lector iudicabit.

Quæ operâ
præstitit
in supplendis
ijs, quæ ipsi
Aureolo ad

VNUM, quod ego tum temporis desiderabam, illud erat, quod hic author Partitiones suas à Salomonis ferè auspicijs sit libris, quos vulgò appellarunt Sapientiales, Pentateuchi verò codices quinque, et historiæ sacræ libros, inter ipsa quidem numeret

meret diuinæ legis volumina: sed de proprijs istorum partibus, aut partium earundem membris, nec vllum quidem verbum fecerit, contentus solam eorundem indicasse significationem generalem. Quauis autem suspicari minimè deceat, nostrum hunc aureum Aureolum, aut tam fuisse recordem, ut laborem etiam in his partibus excolendis subterfugeret: aut adeo imperitum, ut quod in plerisque potuit, non etiam posset in alijs præstare monumentis: aut ita posteris hanc felicitatem inuidisse, ut nollet tantum bonum orbi Christiano esse commune: sed vero longè videatur similius, singulari hoc ab eo factum fuisse consilio: vel quod sibi in tanta actionum humanarum varietate, quæ in historicis continetur libris, tam stricta ordinis ratio minimè videretur esse necessaria: vel quod existimaret lectorem piuum atque diligentem, artificium illud diuinum, quo præcipua edisseruit capita, in reliquis minori posse negotio addiscere: vel quod etiam alijs ea de re altiùs cogitandi, aliquam relinquere voluerit ansam: mihi tamen Reip. Christianæ plurimum interesse visum fuit, ut isti etiam libri ab eo prætermissi, simili quadam industria tractarentur.

pleniorẽ sa-
cræ scripturæ
Methodũ
deesse vide-
bantur.

QUOD maluissem equidem ab alijs rerum Theologicarum peritioribus tanta factum esse dignitate, quanta ab ipso Aureolo cætera mihi pertractata videntur. Sed enim quando nunc id oneris in me potissimum recidit, nè prius à semel cæpto desisterem opere, quam id locis non paucis multo esset absolutius, & ego non stupida prorsus mihi assecutus viderer coniectura, quos ille in tradendis Partitionibus suis secutus esset authores, inter quos celebriores inueni Glossæ Ordinariæ cõpilatores, & alios patres sanctos, qui scripturam sacram doctissimis suis illustrarunt Commentarijs, eorundem insistens vestigijs, primum antedictos Pentateuchi & historiæ Biblicæ libros, eodem ferè partitus sum modo & ordine, quo ille explicauit & prophetas & Apostolos. Deinde quia de libri cuiusque Biblici argumento, authore, Partibus, ordine, collocatione, usu, fide, intentione & authoritate, inter viros doctos etiam & catholicos varie sepe & plerunque vtilis minimeque contentiosæ incidunt disputationes, singulis sacræ scripturæ & partibus & libris, ex præclarissimis & probatissimis sanctorum Patrum monumentis, pia sanè ac vtilia quaedam prolegomena siue paratitla, quæ doctissimas eorum penè omnium, quæ de illis rebus solent queri, continent decisiones. Atque sic omnis scriptura sacra tribus nobis absoluitur libris, quorum primus de legis antiquæ partibus, secundus de ipsius Euangelij summa, tertius de doctrinæ apostolicæ traditionibus est institutus.

Totius Oe-
conomia dis-
tribuito in
tres libros
separatos.

PORRÒ cum hæc quoque sciëntia diuina, ut aliæ disciplinæ pleræque omnes, sua quædam habeat principia, sine quorum cognitione ad fastigium eius summum nemo facile unquam possit peruenire, de his ipsis Theologiæ Principijs & elementis, librum Biblicorum tractationi præmisimus singularem, qui ad ipsam scripturam sanctam vtilissimam continet Isagogen, id est, quandam siue præcognitionem, siue introductionem generalem, quæ veram monstret viam, ad consequendam solidam diuinarum literarum notitiam atque scientiam. Denique ut nihil, quod ad perfectissimam pertinet Theologiæ Methodum, à quouis iure possit desiderari, his etiam quintum subiecimus librum, qui locorum huic professioni communium succinctam proponit distributionem, hoc est, totius doctrinæ Christianæ compendiarium tradit summam, ex toto illo Bibliorum corpore collectam, quæ verum nobis, non istarum tantum Partitionum, sed totius scri-
*c
pturæ

Nonus liber
ab autore
collectus de
Principijs
Theologiæ.

Alius liber
authoris de
summa do-
ctrinæ Chri-
stianæ.

ptura diuinæ legitimum ostendat vsum, qui potissimum ex rerum sacrarum applica-
tione ad Ecclesiæ gubernationem perspicitur. Interea mihi neque volenti, neque spe-
ranti hoc opus, in hanc neque propositam antea, neque expectatam, iusti voluminis
magnitudinem excreuit. Quod opus sanè non eo susceperam animo, vt mox in publi-
cum ederetur, sed vt doctissimorum hominum id prius subijcerem calculo.

INTER quos vt non vberioris tantum fidei, sed gratæ etiã memoriæ causa no-
minem saltem aliquos, præcipuus est reuerendissimus Princeps & Dominus D.
Urbanus episcopus Gurcensis, S. Rom. Ces. Maiestatis Consiliarius &c. Viennensis
Ecclesiæ administrator, vir singulari pietate conspicuus, & vitæ sanctimonia verè
illustis, ac verbi diuini Præco præ cæteris, quos habet Germania, ad miraculum vsq;
potens atque disertus. Alter est Reuerendissimus item Dominus, D. Christianus no-
uæ ciuitatis Austriæ Episcopus dignissimus, propter summam pietatem, & rerum sa-
crarum, ac eloquentiæ diuinæ peritiã incomparabilem, decus & ornamentum Epi-
scoporum singulare. Ad hos accessit testis oculatissimus magnus ille felicitis recordati-
onis athleta Reuerendus D. Matthias Zittardus, optimorum Imperatorum Ferdi-
nandi gloriosissimæ memoriæ primi, ac postea Augustissimi Cæsaris nostri Maximia-
liani II. optimus & Ecclesiastes & orator diuinus, Catholicæ veritatis propugnator,
quãdiu vixit, acerrimus. Neque hic mihi cum propter egregiam hominis doctrinam,
tum propter fraternam, quæ mihi cum illo est, amicitiam, prætereundus est reueren-
dus Dominus Matthias Wertwein/ sacræ Theologiæ Doctör, Viennensis cleri &
præpositus & Cancellarius &c. Brixinensis Ecclesiæ Cathedralis Canonicus, vir
auitæ religionis & antiquæ pietatis tenacissimus. Quorum omnium suffragijs etiã
alij tam pietate quàm eruditione clarissimi aliquot viri subscripserunt, quos hic tum
breuitatis, tum modestiæ gratia prætereire cogor: quibus sanè, vt citra iactantiam quod
res est fatear, labor hic qualiscunque tantoperè probari visus est, vt ex illis me non
pauci, neque semel ad editionem operis hortarentur necdum perfecti.

EGO verò etsi metuerem, nè mihi hoc studium, his maximè tēporibus, apud mul-
tos plus & inuidiæ & æmulationis possit conciliare, quàm vel æstimationis vel
authoritatis, tamen vt tam honestis obtemperarem consilijs, non me illorum tantum,
quos sciebam integerrimos, mouit authoritas, sed animi etiã mei propriæque consci-
entiæ testimonium. Videbam enim nihil in hoc opere positum, quod non cum ipsis sa-
cræ Theologiæ studiosis, tum in vniuersum omnibus veræ et Catholicæ religiõis amã-
tibus, omni loco & tempore futurum sit utilissimum: Tum me illud etiã solatur plu-
rimum, quòd nulla hic neque periodus, neque sententiã, sed & vix vlla sit vocula, quæ
non vel ex sacris Biblijs, vel sancti aut Catholici alicuius viri monumentis sit de-
sumpta, & cui non modò authorum, sed etiã locorum, ex quibus singula sunt veluti
mutuò accepta, ubiquè ferè sit annexa demonstratio. Quòd verò ad ipsos pertinet ista-
rum partitionum fontes & authores, equidem verè ac (si sit opus) sanctè possum affir-
mare, me in eis colligendis nullius omninò vsum fuisse consilio, qui non cum fidei or-
thodoxæ, tum sanctimoniæ perspectæ inter ecclesiæ Catholicæ doctores integerrimū
haberet testimonium: nisi quandoquæ sic hominis alicuius hæretici fiat mētio, vt eius
indicerentur errores, quòd cautius ab eorum fermento pius sibi. Lector possit præcauere.
Atque hæc omnia eiusmodi esse videntur, vt ijs diligentè expensis, facile æquus
æstimet

æstimet lector, quæ mea ab ineunte ætate de toto hoc studio Theologico fuerit senten-
tia, quo, vt ita dicam, fato, quibus de occasionibus in hoc scriptio nis genus inciderim,
quorū studijs & vigilijs in argumenti huius tractatione sim adiutus, quid in toto ope-
re sit meum, quid alienum, & quæ me tandem impulerint causæ, vt simplicissima hæc
Theologiæ rudimēta in lucem venire sim passus. Etsi verò iterum atque iterum esset
optandum, quòd eximius aliquis Theologus hunc laborem suscepisset, qui hanc ipsam
Theologiæ Methodum suis numeris omnibus rectius absolueret potuisset. Verum quã-
dò celebriores illi Theologi, sunt hoc seculo turbulentissimo studijs magis necessarijs
occupati, quàm vt eiusmodi Tyrocinijs commodè incumbere queat, non puto illos mihi
iurè succensuros, quòd eos aut hoc tædio, quod mihi deuorandum fuit, subleuare, aut
certè stimulum adhibere voluerim hæc fusiùs aliquando pertractandi.

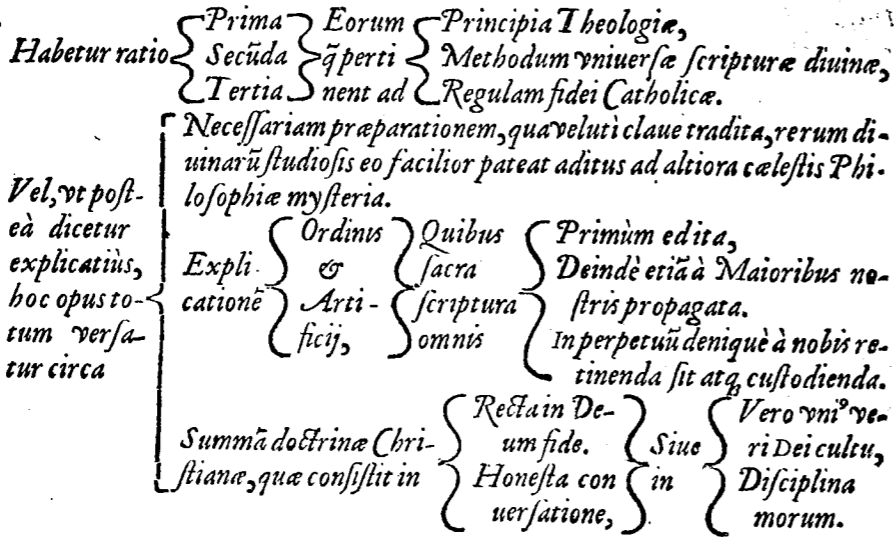
Nam etsi hac diligentia mea quantulacunque aliud efficiam nihil, quàm vt do-
ctior aliquis rerum sacrarū interpres, hac mea simplici descriptione excitatus, tãdè
perfectam nobis sacræ scripturæ Summam atque Methodum efformet, operam hanc
satis me feliciter posuisse arbitrabor. Interea verò Deum Opt. Max. id precor solùm,
& ex animi viribus oro atq; obsecro, vt hic labor, suo imprimis auspicio & susceptus,
& confectus, sic Ecclesiæ suæ gratus sit ac utilis, vt ego hinc laudem venæ aliam p-
fectò nullam, quàm solius Dei immortalis æternam gloriam, & verum sacrarum stu-
diorum profectum. Qua in re si quid mihi in foro magis, quàm in choro, vt dici solet,
versato imprudentius fortè exciderit, quod minus videatur Catholicum, id nò solùm
pertinaciter tueri nolim, sed potius & me, & hoc opus vniuersum, atque adeò omnem
animæ meæ salutem Catholicæ illi subijcio Ecclesiæ, cuius primarium in terris pasto-
rem, Romanum pontificem, sacrosancta œcumenica Concilia & profitentur, & reue-
rentè agnoscunt.

ARGVMENTVM OPERIS.

CORPV S vtriusque testamenti totum his Partitionibus in iustos primū to-
mos distribuitur: deindè tomi in certos libros: libri in sua capita siue tracta-
tus: Capita verò in versiculos, hoc est, præcipua rerum Theologicarum ge-
nera, quæ vulgò Locos vocant Cōmunes: ac ipsi deniquè versiculi, non rarò in singula
penè verba, quæ varias eorum generum continent species atque differentias, eo arti-
ficio secti, membraque singula tam breuiter, tamque dilucidè & cōnexa sunt, & ex-
plicata, vt vel hinc protinus quiuis, non tantum quid omninò sit hæc ipsa, in qua vitæ
& salutis nostræ posita est authoritas, sacra videlicet scriptura: sed etiã quæ certa
ad eam sit via, & quis tandem verus eius in Ecclesia sit vsum, absque negocio
quidem magno, sed non sinè fructu maximo, & videre possit
& cognoscere.

PARTITIO EIVSDEM GENERALIS.

IN HVIVS tam praclarum, tamq[ue] late patetis argumenti tractatione

CVR AVTHOR IN HIS IPSIS ARTIFICII

Theologici demonstrationibus, tabulis uti maluerit, quam oratione continua.

Si vlla in re perniciofa est fucata battologia, in rebus proculdubio sacris est perniciofissima. Veritatis enim, quae totius sacrae scripturae & basis est & scopus, simplex est oratio. Quam autem dictionis temperantia siue moderata dicendi ratio, Deo sit grata, satis aperte praecleara illa Sapientis docet sententia, quae in diuinis Prouerbij recitatur: *In multiloquio non deerit peccatum: qui autem moderatur labia sua, prudentissimus est. Dum etiam Saluator noster ipse Christianorum sermonem non fucatum, neque sesquipedalibus verbis phaleratum, sed syncerum et rectum esse voluit: Sit sermo, inquit, vester, est est, non non: quod autem his abundantius est, a malo est. Hinc recte D. Hieron. gr̄ade dixit esse periculum in Ecclesia loqui, ne forte in interpretatione peruersa de Euangelio Christi, hominis fiat Euangelium: aut quod peius est, diaboli. Ac eam quidem ob causam Maiores nostri, ne pios lectores rebus onerarent non necessarijs, excoGITauerunt ratione, qua res latissime patentes, in vna contrahuntur quasi tabula: cuius ductu quoda[m] naturali, quae & quot rei cuiusq[ue] non tantum partes, sed etiam quae singularium partium essent differentiae, facile quibus vel vnico mox intuitu cognoscere posset.*

Maxime vero illi tunc eiusmodi tabulis vsi videntur, quoties artium praeccepta dilucidius paulo tradere, ac methodo quadam ad captum animorum magis rudium, quam ad ostentationem ingeniorum, explicare conati sunt. Siue enim disciplinam aliquam ex fundamentis construere quis studeat, quam Methodum vocant syntheticam: siue compositam in partes, quae Methodus est analytica, resolueret cupiat, accommodatissime semper sunt tabulae, quibus capita artis cuiusque necessaria, a non necessarijs & inutilibus distinguuntur questionibus. Ipsae autem distinctiones, siue artificium illud, quo singula singulis conecit solet, ex oratione continua aut aegre admodum, aut magno saepe discernitur cum labore: quod alioqui a lectore non omnino segni aut stupido, etiam primo statim adspectu depraehe di facile, & perfecte potest dijudicari.

Porro cum duo sint tabularum genera: vnum, quo praecipua tantum indicantur rerum causarumque veluti capita: alterum, quo singulis capitibus accommodat

Prouer. 10. Matth. 5. Hieron. in ca. 1. ad Gal.

Tabularum vsus. Methodus duplex.

Duo tabularum genera.

etiam

etiam adhibentur explicationes: nos hic secundo genere ob id potius uti maluimus, quam primo, quod illo doctis tantum videatur esse consultum, ut quae prius habuerunt cognita, vel memoria teneant percepta, vel reuocent oblita: hoc vero instruantur etiam illi, qui rerum hic compraehe sarum antea fuerant omnino ignari. Continet itaq[ue] haec tabula non tantum indicem generum, hoc est, locorum Theologiae communium, sed singulorum etiam generum complectitur distributionem in suas species, ac singularum penes specierum proprias explicant differentias. Quibus vbi que ferè integra adiectae sunt sacrae scripturae definitiones atque sententiae, eo quidem ordine, quo singula inter se connexa sunt: ac ita prorsus, ut has perlegens tabulas, vnam quandam & perpetuam narrationem legere videatur. In quam cogitationem ideo lubentius hic intendimus, ut si quem tabulae delectent minus, is haec omnia citra vllum propè negocium ad continuam, si lubet, orationem queat reducere. Quibus omnibus diligenter expensis, eadem opera lector studiosus id etiam sentiet, ut spero, facillime, nihil ferè in his tabulis, neque ut neglectum aut obmissum desiderari, neque ut superfluum aut ociosum posse rejici. Id quod tum quisque cognoscet rectius, si & quae totius Oeconomiae huius intentione, & quis Partitionum in ea positarum verus sit vsus, penitus intelligat.

Nihil ferè in hoc opere, quod ad Methodum attinet, aut praetermissum aut superfluum esse.

DE OECONOMIAE HVIVS SCOPO & intentione.

Earum rationum, quibus me ad Oeconomiae huius & collectionem & editionem non tam voluntate ductum, quam Ecclesiae Catholicae necessitate quadam impulsum fuisse sentio, scopus fuit is ferè vnicus, ut Partitionum siue distinctionum in ea compraehe sarum comoditate non ipsos tantum Theologiae Tyrones, sed aliarum quoque disciplinarum alumnos, cum ad diligentiore[m] & religiosam sacrae scripturae lectionem, tum ad magis seriã inuitare rerum ad animae salutem pertinentium tractationem, hoc est, ad eam excitare doctrinam, quae aliarum omnium facile princeps est & caput. Nam quanto augustior est praecunctis humanae philosophiae partibus diuinae scripturae maiestas, tanto equidem mirandum est magis, nullum disciplinae genus, hac quidem tempestate a plerisque excoli minus, quam id, quo vera diuinarum rerum affiscitur notitia, & vitae immortalis aeternae paratur gloria. Sic enim non paucos videmus esse comparatos, ut doctrinae magis student, quam pietati: atq[ue] hinc docti potius, quam vel pijs, vel religiosi, & videri velint, & haberi. Unde permulti illis per discendis artibus, quas Maiores nostri ratione quadam dixerunt liberales, maximos impendunt labores, qui tamen quod liberalem deceat animum, ne extremis quidem digitis attingunt.

Scopus huius operis est, allicere studiosos ad sacrae scripturae religionem.

Multi, docti magis quam pijs videri volunt.

Aliqui tanq[ue] oracula diuina, rerum naturalium causas suspiciunt, qui, quod omnium est turpissimum, totius naturae ignorant auctorem, ipsum videlicet Deum, qui in B. Apostoli & Euangelistae Ioannis Apocalypsi rerum omnium & principium se dicit & finem. Pars maxima vocis non tantum humanae, sed rerum etiam inanimatarum delectatur harmonia, quorum tamen saepe mores improbi per oem dissonant vitam. Omnes autem vim Romanae illius eloquentiae, veluti dominam ac reetricem rerum publicarum admirantur: cum sint paucissimi, qui vbi aut pro religione, aut pietate differendum esse summa Ecclesiae afflictissima postulat necessitas, vel de rei veritate mutire ausint, vel etiam quod sentiunt, liberè velint eloqui. Denique nulla in rebus humanis disciplina momenti tam est exigui, quae non suos in maxima copia & alumnos habeat, & exornatores.

Peruersa hominum studia.

Apoca. 1. 21.

Paucos esse qui Theologia det operam, et quibus id fiat ex causis.

2. Tim. 3.

Præpostera studendi ratio.

Ioan. 14. Matth. 16.

Pietatis fundamenta ex fontibus potius, quam vel ex riuulis erbicorum, vel ex lenocinijs verborum esse petenda.

SOLA verò ars artium illa, & scientiarum omnium præstantissima, quæ Dei Opt. Max. voluntatem mortalibus patefacit, & diuinarum rerum cognitionem veram profitetur, ac ob id nomine cōuenientissimo sacra dicitur Theologia, est nūc ea, quam vix millesimus quisq; iudicat dignam, cui vel minimam tribuat operam, nisi hoc vel obiter fiat, vel horis tantum subcisiuis: non quidem vt meliorem mentem aut sanum intellectum ex sacra scriptura capiat, sed potius vt illius scripturæ interpretationem, per fas & nefas, & quæ id-cumque possit ratione, ad suum sensum detorqueat. De quibus omnibus rectè admodum magnus ille gentium doctor D. Paulus conqueritur:

Semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes. Eius verò pestis duæ mihi causæ inter ceteras videntur esse præcipuæ: præpostera studiorum nostrorū observatio, & opinio de tota hac doctrina peruersa. Nam si verum fateri liceat, quæ nunc quæso apud plerosque, licet Christianos, alia in hunc vsque diem studendi ratio obseruatur, quàm quæ olim ab ethnicis usurpata est hominibus?

PRIMUM ipsi Christianorum infantuli, quos ad se statim duci iubet Christus, & quorum gratia is quoque factus est puer, ad Aesopi aniles fabulas perducuntur, quibus totam malè consumunt pueritiam. Deinde facti iam ephēbi, linguas à prophanis discunt authoribus, mores ex obscænis poetarum formant figmentis, reip. rectè administrandæ prudentiam ex ethnicorum monumentis petunt: In quibus ubi diu multumque fuerint versati, tandem etiā viri in spinosis illis philosophorum altercationibus plerunquē inutilibus ita consenescent, vt se illinc per omnem postea vitam extricare nequeant. De ipsa interim Theologia tam altum ferè apud quosdam est silentium, vt vel nulla eius omnino habeatur ratio, vel non nisi diebus festiuis aliqua tantum Euangelij legatur particula: adeo vt ex multis vix reperiatur vnus, qui per annos vitæ suæ quantunuis diuturnæ omnes, vel semel & obiter saltem, ea qua decet animi pietate & religione, integra Biblia perlegerit: Cum non ista tantum omnia, putà rerum ad benè beateque viuendum vtilium cognitionem & præcepta morum, quæ foris plerunquē admodum dissolutè queruntur, affatim habeamus domi, hoc est, nusquam neque tractentur grauius & sanctius quàm in sacro illo Bibliorū corpore, neq; aliunde hauriri possint largius atque vberius, modò tamē adsit animus purus & sincerus, quàm ex his ipsis inexhaustis diuinæ sapientiæ fontibus. Quo nomine vel solo hac ipsa scriptura diuina, quæ in se Thesaurum continet tam virtutum quàm scientiarum incomparabilem, totus hic orbis Christianus non habet ferè aut diuinius aut preciosius quicquam: sinè quo thesauro nemo neque verè doctus dici potest, neque beatus. Quid enim scire is se iactare poterit, qui ipsum Christum ignorat, qui ipsissima via est, & veritas, & vita? Aut quid, quæso, homini proderit quantūlibet Christiano, si totum mundum lucretur, animæ autem suæ patiatur detrimentum?

QUAE cum ita sint, & vita vnus Christi vel sola, exemplar omnis & Sapientiæ & pietatis proculdubio sit perfectissimum, quod qui hætenus imitati, aut pro virili saltem exprimere conati sunt, illi nunc vt sancti & coheredes Christi coluntur in cælis, optandum sanè est vehementer, vt nos quoque sapiamus tandem vel semel, efficiamusque vt pubes Christiana veræ pietatis rationem & scopum ex sacris posthac potius doceatur literis, pro suo tamen captu & modulo, quàm vel ex turbidis ethnicorum riuulis, vel ex fucatis verborum lenocinijs, quæ incautæ iuuentuti sub specioso elo-

eloquentiæ pallio ita nunc à quibusdam solent obrudi, vt mox velut absurdum & indignum non sinè nausea reijciant, quicquid non vel Demosthenis, vel Ciceronis redeat eloquentiam: sicque sermonis elegantia & puritati studeant, vt morum vitæque puritati prorsus nullam nauare velint operam.

Ex qua sanè tam peruersa & docendi & discendi ratione, de hac ipsa nunquam satis prædicata rerum Theologicarum sapientia, à quibusdam absurdissima concepte sunt opiniones. Cum enim quæ diuinis continentur scriptis, plerunquē verborū præse ferant simplicitatem, plurima verò sub simplicis literæ cortice, maxima habeat recondita mysteria: innocentissimæ huic sacrarum rerum doctrinæ eam quasi notā inurere non verentur, quòd eius cognitio nō tantum difficilis sit, sed etiā obtineri vix possit. Cuius rei timore etsi vanissimo permultos à lectione sacrarum literarum vel in primo statim limine deterritos, vel à medio sepè cursu constat esse reuocatos. Alij contra humili simplicitate illa dictionis offensi, prius eam veluti rem leuissimam & perse abundè satis manifestam, negligere, atque adeo fastidire incipiunt, quàm mysteriorum sub ea verborum facilitate compræhensorum vllum gustum perceperint. Vtrique certè in grauisimo & pernicioso sunt errore. Quantum enim illi animos studiosorum in detestabilem desperationem conijciunt, tantum hi scripturam ipsam sacrosanctam indignissimum pertrahunt in contemptum.

ATQUE sic mali huius, quantum equidem intelligo, prima quidem fuit causa neglecta vera studendi ratio, cui deinde successit, nūc nimia difficultatis, nunc facilitatis opinio falsa, quæ tandem omnia maximus & perniciosissimus ille insecutus est contemptus. A quibus calumnijs vt falsissimis, ita etiā improbissimis, quomodo sanctissima hæc Theologia, quæ ad nostram imprimis vtilitatem perscripta est atque doctrinam, iustissimè vindicari & debeat, & possit, id planissimum faciet hæc ipsa totius Biblicæ scripturæ dispositio & Oeconomia: in qua viuo veluti ostenditur exēplo, immò re ipsa demonstratur, in tota scilicet scriptura sancta nihil aut tam esse obscurum, quod non aliquo saltem modo explicari possit: aut adeo difficile, quin labore & industria reddatur facilius: aut ita humile siue depressum, sub quo non diuina latitent mysteria: quæ sinè præceptoris manu ductione fidei, rectè nunquam possunt neq; tradi aut doceri, neque perfectè perspicui. Sic itaq; huius Oeconomiae Partitiones institutæ sunt, vt habeant diuinarum literarum studiosi quasi artem quādam seu viam atq; compendium, quibus rebus & obscura pleraq; facilius intelligere, & difficilia cōmodius inuestigare, atque etiā ex ijs, quæ prima fronte videntur minutissima, ingentē multiuariæ possint & sapientiæ & pietatis colligere thesaurum.

DE OPERIS HUIVS FRUCTIBVS

LONGVM esset hinc operis huius vtilitates omnes enumerare. Sunt enim eæ cum diuina scripturæ fructibus omnino communes: cuius hæc tabule Summam quādam atq; Methodū complectitur. Cum enim pietas, vt piè admodum à D. Paulo dictū est, ad omnia sit utilis, sacræ aut scripturæ vis omnis ferè in pietatis maxime studio versetur, facile pius quiuus per se intelligit, rerū diuinarū tractationē, quibus prima debetur pietatis cura, non tantum ad vitam rectè instituendam, sed etiā ad consequendā immortalitatis gloriam magnas habere opportunitates. Quarè nobis hoc loco, ceteris obmissis, id solum breuissimis perstringere visum est operæ precium, quid diligens Partitionum

tionum in hoc opere compræbæsarum discussio, sacræ Theologiæ studiosis & publicè, in Ecclesia videlicet ac scholis, & priuatim domi, pro Christiana religione sincerè imbibenda, commodi sint allaturæ.

QVIS HARVM PARTITIONVM VSVS esse possit in scholis.

AD scholas hoc docēdi genus, quo in his colligēdis Partitionibus vsi sumus, quàm maximè pertinere, non inficior: quin illud etiàm concedo facilè, me in hoc opere toto id spectasse primùm, vt quæ optima sit scripturam sanctam & docendi & discēdi ratio, aliqua certa à me formula traderetur. Perfectionior autem doctrinæ Christianæ forma tradi haud potest, quàm est illa, qua ipsi primùm Apostoli, ac deindè etiàm viri Apostolici patresque sancti & eruditi ad hæc nostra vsque tempora, in diuinis interpretandis literis & semper & ubique vsi sunt penè omnes. Ex quorum æternis & sanctissimis monumentis nos huc ea tantùm transtulimus præcepta, quæ ad Summam atque Methodum diuinæ pertinent scripturæ, & quorum cognitio ad faciliorē Theologiæ notitiam plurimùm conducere videtur.

I.

PRIMUM, vt intelligant rerum sacrarum studiosi, quæ sint ipsius scripturæ partes, quo ordine sacri Bibliorum editi sint libri, & quo artificio singula inter se coherant, quæ ad humani generis salutem in illis, veluti Thesuro quodam amplissimo, sunt recondita.

II.

DEINDÈ, vt ordinis ratione perspecta, id porrò vel citra negocium aduertant, quæ propria sit partis cuiusque natura, quæ causæ, & qui effectus: ex quibus tandem liceat earum rerum, quæ ad perfectionem Christianam sunt necessariae, non exiguam assequi scientiam.

III.

POSTREMÒ, vt veram indè colligant diuini cultûs rationem, siue communē quandam formulam, qua Deus piè rectèque sit colendus, & ad quam referri possint aliquo modo omnia, quæ de rebus diuinis humano generi sunt reuelata.

ATQVE hæc talia sunt ac tanta, sinè quorum obseruatione singulari, neque ipsi sacræ Theologiæ professores munus suum pro dignitate tueri, neq; literarum diuinarum studiosi egregium aliquem fructum ex suis studijs & laboribus, quantumuis alioquè arduis ac improbis, vnquam percipere possint.

QVID ECCLESIAE CONFERAT HARVM Partitionum dispositio.

PRÆTEREÀ non vulgaris erit harum Partitionum vsus, ad sacras Conciões piè rectèque formandas. In quibus tria maximè sunt spectanda, quæ in bono & idoneo requiruntur Concionatore.

I.

QVORVM principem locum illud sibi meritò vendicat, vt quæ primo aut secundo,

do, quæ ve illo aut alio loco tradenda discendaque sunt, & ipse intelligat ecclesiastes, & fidelis populus per manus veluti accipere atque tenere possit.

II.

ALTERVM est, vt quæ cum ipsius scripturæ diuinæ, tum sanctorum Patrum de singulis Christianæ fidei articulis, qui extremis hisce temporibus ab hominibus inquietis in controuersiam rapiuntur ferè omnes, vera & Catholica sit sententia, breuè quoddam habeamus veluti promptuarium, vnde firma Ecclesiæ dogmata, quoties id ratio exegerit necessaria, non aliter quàm ex penu quodam vberrimo possimus in medium producere.

III.

TERTIVM est, si quando aut lectio prophetica, aut Apostoli diuini Epistola aliqua pro concione publicè sit edisserenda, vt eius, quam sancti patres in ijs rectè tradendis secuti sunt, sententiæ certam quandam habeamus regulam atque compendium.

QVÆ quidem omnia in his tabulis, veluti quodam in speculo tam proponuntur luculentè atque disertè, vt illis adiutus quasi præceptis, immò viuis veræ & antiquæ pietatis exemplis facilè quis magna cum dignitate ac omnium laude in Ecclesia Dei versari queat.

VT EARVNDEM PARTITIONVM PRAE- fidio rectè quis studio etiàm priuato, non vulgarem possit rerum diuinarum acquirere cognitionem.

ETSI verò hæc non contemnenda sint istarum Partitionum commoda, maiora tamen existimanda sunt illa, quæ ex earum lectione frequenti, ad eos præcipuè redundare possunt emolumenta, qui extra scholas sæpè, & absque præceptoris idonei copia in his sacris & arduis alioquè studijs versari coguntur. Nam si quis huius Oeconomiae partes eo ordine & artificio, quo hic distributæ sunt & explicatæ, vel semel tanta perlegerit diligentia, quàm ipsius rei dignitas, hoc est, rerum diuinarum requirit indagatio, vberrimos proculdubio & amplissimos sentiet harum lectione fructus, ex quibus haud aliter, quàm ex vna totius scripturæ diuinæ imagine, hæc quæ sequuntur, omnia vnico veluti intuitu, ac per se quidem facilè depræhendere poterit atq; discernere:

I.

Quæ totius scripturæ diuinæ sit summa.

II.

Quæ habeat principia, quem ostendat progressum, & in quem finem tendat ac scopum.

III.

Quot eius partes, & quæ singularum partium vis sit atque differentia.

IIII.

Quot & quibus vniuersa scriptura sancta libris contineatur.

V.

Vt hi libri olim ferè fuerint amissi.

VI.

Cuius opera iterum sint restituti.

VII.

Quo ordine primum à Spiritu sancto dictati seu reuelati, atque per prophetas & Apostolos perscripti fuerint.

VIII.

Quam auctoritatem veteris testamenti libri habuerint apud Hebræos, qui apud illos certi habiti fuerint semper, & quos illorum aliqui inter apocrypha scripta numerauerint.

IX.

Quos ex his Catholica in suum Canonem receperit Ecclesia.

X.

Quis noui testamenti sit Canon, hoc est, qui libri ab omnibus semper pro vero habiti fuerint Euangelio, quos ve aliqui temerè oppugnauerint, & quod Catholicae Ecclesiae de vtriusque testamenti libris iam olim fuerit iudicium.

XI.

Quibus rationibus occurrendum illorum sit calumnijs, qui diuinos aliquot libros, quantum in se fuit, ex sacro canone & ab Ecclesia excludere improbè conati sunt.

XII.

Certam & firmam esse sacram scripturam, eiusque auctoritatem sanctam & inuiolabilem.

XIII.

A quibus singuli sacrorum Bibliorum libri vel scripti sint, vel restituti.

XIII.

Ubi, quando, per quos, & qua occasione singuli editi fuerint libri sacri.

XV.

Quod & quale cuiusque sit Argumentum.

XVI.

Quomodo hi libri non temporum tantum serie, sed argumentorum quoque ratione inter se cohaereant.

XVII.

Quae libri vniuscuiusque summa sit, & quae non tam auctoris, quam ipsius Spiritus sancti, veluti totius scripturae Magistri, ac eius interpretis Ecclesiae Catholicae praecipua fuerit intentio.

XVIII.

Quae potissima sint libri seu argumenti cuiusque capita, ad quae reliqua omnia plerumque referri aut debeant, aut possint.

XIX.

Quid singula, cum ad fidei regulam, tum ad morum disciplinam sint profutura.

XX.

Quae vera semper eorum interpretatio, & quis Catholicus dogmatum fidei ubique fuerit

fuerit consensus. Quod tum rectè intelliget quisque, si illorum Patrum adhibuerit scripta, quorum aperta hic singulis ferè in tabulis adducuntur testimonia.

XXI.

Quibus, ut decet, diligentè expensis, tum alia etià multa intelliget impiger harum Partitionum lector praecleara diuinarum literarum mysteria, quae nunc vix dignè satis praedicari, aut verbis rectè concipi possint.

XXII.

Vnum certè hoc spero certissimum fore, ut qui hos libros vel semel tantum aperuerit, ac vnicam perlustrauerit tabulam, is eleganti, quae hic continetur, inuitatus harmonia, etià plura legere & velit, & gestiat.

XXIII.

Hic enim operis huius usus erit non postremus, ut si quis librum aliquem sacrorum Bibliorum perlegere cupiat, is primum per breues has in eundem librum editas peruideat tabulas, ex quarum diligenti inspectione, non id tantum consequetur, ut absq; vlllo ferè commentario alio, summam quandam illius percipiat: sed tanta etià afficietur voluptate, ut non prius à cepto desistere velit opere, quam totum librum perlegerit, vberiore illius expositionem ex sanctis deinde patribus petiturus.

XXIII.

Neque verò haec ideò minus vera esse videri debent, quòd tam diligens artificij huius demonstratio, non pari ratione, in omnibus sacrae scripturae libris obseruata sit. Nam in quibusdam, ut in historicis, singula persequi, operis erat penè infiniti, neque admodum necessarij, cum ipsa historia rectius disponi haud queat, quam ut in ipsis descripta est autographis, cuius nos hic summa tantum veluti digito demonstrauimus capita, quae in singulis aetatibus & imperiorum mutationibus celebriora, & notatum magis digna videbantur.

XXV.

In propheticis certè & Apostolicis scriptis, necessaria quaeque doctrinae Christianae fundamenta, tanto digesta sunt artificio, ut nihil ferè quod ad methodum à nobis institutam pertinet, sit praetermissum. Ac ut maximè quaedam alicubi desiderentur, ea tamen eiusmodi plerumque sunt, quae assiduus lector, horum praceptorum ductu, etià per se possit inquirere.

XXVI.

Maximè verò tunc vnusquisque sacrae Theologiae studiosus harum tabularum usum intelliget esse amplissimum, si non contentus fuerit eas semel tantum perlegisse, sed secundò etià atque tertio repetere non grauetur, ita ut omni die vnus libri examinet artificium atque dispositionem.

XXVII.

Deinde id etià operae precium erit, ut qui hasce Partitiones iterum atque iterum diligentissimè perlegerit, statim ipsum adgrediatur Bibliorum textum, eumq; cum hisce conferat tabulis, ac singula illo perlegat ordine, quo hic ex sanctorum Patrum sententia sunt perscripta. Quòd si hoc modo primum vnoquoquo triduo, deinde biduo, ac postremo singulis diebus integrum reuoluerit librum vnicum, intra biennium tota Bi-

blia, paruo quidem labore, at fructu ferè incomparabili, poterit absolvere.

XXVIII.

Atque hac ratione futurum est dubio procul, vt non artificium tantum atque Methodum quandam rerum diuinarum percipiat, sed illud etiã consequatur commodum, vt quoties aliqua de rebus in diuinis libris traditis incidat dubitatio, facilius possit diiudicare, vbi ijs de rebus in Biblicis agatur scriptis, quidve de illis ibidem statuatur.

XXIX.

Breuitèr, si dimidium facti, qui benè cœpit, habet: non parum habebit is, qui hanc studendi rationem secutus fuerit: aut si que sibi ad perfectam diuinæ huius scientiæ Methodum deesse videbuntur, minori negotio ea poterit cognoscere.

XXX.

Nec est sanè, quod me quispiam nimis gloriose aut arrogantiùs de hoc opere pronuntiare suspicetur, cum & sciam optimè, & fatear libentèr, præcepta quæ hic continentur omnia, non à me inuenta vel excogitata, sed ex optimis quibusque sanctorum patrum monumentis collecta esse atque congesta, eorum maximè, quos spiritu diuino afflatus fuisse, & Catholicum consensum habuisse, dubitare nemo neque debeat, neque possit.

XXXI.

Breuitèr quandò vix ardentius aliquid ab huius scientiæ studiosis desiderari videmus, quàm modum quendam ac rationem compendiò ad eius cognitionem perueniendi, erit hæc non tam Bibliorum, quàm totius ferè Theologiæ Oeconomia, vel eo saltè nomine, vt spero, gratissima, quod non tantum modum quendam de rectè formando Theologico studio præscribat: sed eo etiã ipso modo & ordine, qui huic doctrinæ sit commodissimus, locis non paucis sacram edisserat aperiatque scripturam.

ORDO GRADVVM, QVIBVS NON TANTUM ad perfectam ascendimus Theologiam, sed etiã ad vitam & salutem pertingimus æternam.

DE RE.

DE REBVS AD COMPARANDAM DIVINARUM literarum scientiam necessarijs, ex Hugon. lib. 3. Didascal.

TRIA SVNT S. Theologiæ studiosis necessaria,	Natura,	} Quibus efficiuntur, vt	Facile audita percipiãt, & præcepta firmitèr retineãt.
	Exercitatio,		Labore & sedulitate naturalè sensum excolant.
	Disciplina.		Laudabiliter viuẽtes, mores cõscientia cõponant.

ITEM EX GALENO.

GALENVS IN STUDIOSO homine septè desiderat necessaria ad omnium rerum inquisitionem & cognitionem:	Primum scilicet, ingenium sagax & docile.
	Deindè, assuefactionem & exercitationem ab ineunte ætate in omni disciplinarum genere.
	Tertiò, assiduitatem.
	Quartò, vt præceptores audiat præstantissimos & celeberrimos.
	Quintò, inexplebile desiderium veritatis.
	Sextò, cognitionem eius Methodi & normæ, qua verum discernitur à falso.
	Vltimò autè, exercitiũ & vsus eiusmodi Methodi.

CATALOGVS AVTHORVM, EX QVIBVS OECONOMIA Bibliorum collecta est.

A Ambrosius Catharinus.
Ammonius Alexandrinus.
Athanasius.
Augustinus.
Ambrosius.
Asnelmus. Areta.
Alphonsus de Castro.
Albertus Nouicampian.
Antonius Fonseca.	Catechismus Romanus.
Clemens.
Cyrillus.
Compendium Theologiæ veritatis.
Cornelius Iansenius.
Claudius Guiliandus.
Cælius Panmonius.
Chrysostomus Lauellus.
B Beda.
Bernardus.
Bartholomæus Caranza.	D Dionysius Areopagita.
Dionysius Rikel Carthusianus.
Dominicus Soto Segobiensis.
C Canones Apostolorum.	E Epistole Decretales.
Euthymius.
Epiphanius.
Eusebius Casarensis.
Enchiridion Coloniense.
Concilium Nicenum.
Cartheginense.
Laodicense.
Constantinopolitanum.
Toleranum.
Ephesinum.
Chalsedonense.
Florentinum.
Tridentinum.	F Franciscus Sonnius.
Franciscus Ruitzius.

Felicianus Ninguarda.

G

Gregorius Nazianzenus.

Glossa Ordinaria.

Gratianus.

Gregorius Papa.

Gelasius.

Gotfridus Viterbiens.

Gilbertus Pictaviens.

Gerardus Matthaeus Gelriens.

H

Hieronymus.

Hilarius.

Hippolytus.

Hugo de S. Victore.

Hadrianus Cardinalis

I

Iustinus Martyr.

Isidorus.

Iosephus.

Ioannes Damascenus.

Ioannes Hentenius.

Irenaeus.

Iunilius.

Innocentius III.

Ioannes Chrysostomus.

Ioannes Ludovicus Vives.

Iacobus Faber Stapulensis.

Iacobus Peres.

Ioachimus Perionius.

Ioannes Driedo.

Ioannes Viguierus.

Ioannes Hofmeisterus.

Ioannes Gropperus.

Ioannes Hesselias.

L

Lactantius.

Leo I.

Ludovicus Carbaiala.

Laurētius à Villavicētio.

M

Marcus Marulus.

Melchior Canus.

Michael Medina.

Methodus Cōfessionis.

N

Nicephorus Callistus.

Nicolaus Lyranus.

O

Origenes.

Oecumenius.

P

Petrus Aureolus.

Petrus Lombardus.

Petrus Comestorius.

Petrus de Natalibus.

Petrus à Rosenhaim.

Petrus Canisius.

R

Remigius.

Ruffinus.

Rabanus.

Rainerius Snoiis.

Richardus à S. Victore.

Rupertus Abbas Tuitiensis.

S

Sanctes Pagninus.

T

Tertullianus.

Theophylactus.

Theodoretus Cyrenf. Episcopus.

Ticonius Alexandrin.

Thomas Aquinas.

Thomas de Vio Caietanus.

Toring.

V

Victorinus.

Vincentius Lirinensis.

W

Vuilhelmus Durandus.

Vuilhelmus Damasi Lindanus.

Præ cæteris verò bonam huius operis partem D. Petro Aureolo acceptam referimus.

CHRISTIANO AC PIO LECTORI NEC

non omnibus sacrae Theologiae candidatis, hoc praesens volumen reuoluturis, salutem precatur & optat Frater Theodoricus Buscoduceñ, inter sacrae Theologiae professores minimus, ac Conuentus Fratrum Praedicatorij Ordinis in Colonia humilis Prior, ac Apostolicus Inquisitor.

Vanuis, ut in proverbio est, vino vendibili suspensa hedera opus non sit, cum proba merx facile reperiatur: nihilominus humanissimus vir ac consultissimus Iurisprudentiae Licentiatus D. Geruinus Calenius, Typographus diligentissimus, institit apud me ac rogauit, ut praesens volumen, iam recens pro aëlo commissum ac typis excusum, & à viris quibusdam insigniter doctis ac pijs examinatum, & non paruis encomijs per scripta mihi commendatum, dignarer meo calculo ac censure appositae approbare, & quid de eo sentiam, omnibus facere testatissimum. Memor igitur mei officij, nec debui nec potui tam honestae ac iustae petitioni deesse aut refragari. Non enim oscitantè legisse, sed prudenter respexisse videtur ad decreta Oecumenici concilij Tridentini, in quo visum fuit Spiritui sancto & patribus ex omni natione, quae sub caelo est, congregatis, & cautum, & sub poena anatematibus omnibus librorum impressoribus serioissime prohibitu, ne quid in lucem edant ad res sacras & religionis negocium pertinens, nisi examine praevio Theologorum approbetur, ut videre licet in quarta sessione ante annos ferè duodecim habita sub pie recordationis Paulo III. anno videlicet 46. octava die Aprilis. Quod decretum si opera & diligentia diaconorum ac magistratus politici (quod summe optandum esset) executioni mandaretur, iam magna ex parte adhibitum esset Antidotum, ac praesentissimum remedium obiectu grassanti ac latius indies serpenti pestiferæ hereticorum doctrinae: quae nunquam tam altas iecisset radices, nec tam longè lateq; per uniuersum orbem se diffudisset, nisi Typographorum quorundam avaritia fuisset adiuta & promotæ: Qui animas suas habet venales, spe questus, nihil attentò periculo ac dispendio salutis animarum, eisdem lætale venenum melle plerunque circumlitum propinarunt. A qua suspitione alienissimus est Dñs Licentiatus praefatus, excuius officina nihil prodijisse memini unquam quod labi haereseos esset infectum, seu maculatum, aut suspectum, ac doctrinae sanæ repugnans. Quid enim prodest homini, inquit ipsa Veritas, si uniuersum mundum lucretur, & animæ suæ detrimentum patiatur? Hanc ob rem ut in eodè contineatur officio, nec pertransseat terminos, quos posuerunt patres nostri, libentius acquiescit & annui petitioni eius sè. Ut ergo quod sentio, ingenue profitear, dum volumè istud aperio, ac penitus introspicio, atq; à capite ad calcem usq; diligenter perlustro, ac succisuis horis quantum breui temporis spatio fieri potuit, ac per occupationes licuit, voluo & reuoluo, Deum immortalem, q; gratissimi & suauissimi odoris fragrantia nares animi mei oppleuit: & quo diutius oculos hinc inde circungyro, eo plus undique percipio oblectamenti. Omnia siquidem reperio Catholicæ fidei ac sanæ doctrinae conformia, nihil verò eidem repugnans, quod haeresim sapiat, aut suspectum, aut piarum aurium offensiuum. Aut horis enim et si facies sic mihi ignota, animum tamen candidissimum & erga auita religionem tuendam & propagandam, ac iuuanda priorum studia propensissimum ac instructissimum facile depræhendo. Unde eundem veneror, suspicio, & syncero affectu amplector, nec sine animi stupore & applausu in summam admirationem rapior, dum huius auctoris (absit verbo adulatio) in medijs turbis & forensibus negocijs versantis considero & mecum expendo nobile ac fecundum ingenium, tenacem memoriã (est enim multae lectiois) ac infatigabile studium, quo tam artificiosè, ordinatè, ac methodicè suae cõpendio ea tradit, q; in sacrarum literarum viri usq; testamenti myrothecijs, ac sanctorum patrum, q; à temporibus apostolorum diuersis et atibus ac locis in hunc usq; diem floruerunt, commentarijs ac monumentis, sacrorum quoque conciliorum sanctionibus sparsim ac fusius habetur. Quæ admodum enim apes argumentosa ex diuersis floribus mel colligit, atque collectum ad aluearia aduehere solet: ita & hic (saluo Iurisprudentiae studio) è pravis scripturarum spiritalia mella collegit olim, q; nunc hoc edito volumine pro catholicorum pastu diffudit abundè, sciens se non sibi natum, sed patriæ, & imprimis Ecclesiae Dei. Olim apud paganos, D. Hieronymo referente, vnus repertus est, q; ut toti mundo innotesceret, ac nomen suum immortalitati consecraret, audax aggressus est facinus. Incendit siquidem templum Dianæ, in toto orbe nominatissimum. In quo extruendo, ut auctor est Plinius, plusq; ducentis annis laboratum est. At hodie prohdolor hoc corruptissimum seculo (in quo cum D. Polycarpo rectè exclamare possumus, O Deus, in quæ tempora me reseruasti?) inser Christianos non vnus, verum (quod gemens scribo, & vitam mentiar) aliquot myriades reperiuntur, qui ut turrim Babel extruant, & in ea sua idola, id est, ut Vincentius Lirinensis exponit, suas opiniones, somnia, scholia, & adulterinas Scripturarum interpretationes adorent, templum DEI viui, Ecclesiam videlicet Christi sanctam, Catholicam ac Apostolicam, viuis ex lapidibus

lapidibus ante annos plus mille quingentos constructam, ac fundatam supra firmam petram, ausu temerario incendere, euertere, deuastare, frustra licet, non tamen impune conantur. Et quid dico, inter Christianos? cum non tam Christiani vocabulo appellandi sint, quam Antichristi satellites, ac eiusdem certissimi praecursores: immo nec homines dicendi, qui viperarum more matris Ecclesiae, quae ipsos genuit, pia viscera discernunt, lacerant ac dirumpunt: ac Iudeis peiores, qui tunicam Domini inconsutilem, quam illi integram seruauerunt, hodie in mille partes discindunt. Qui omnes tanquam incendiarij milites, utpote Anabaptistae, Sacramentarij, Iconoclastae, Hugonistae, Geusij, ex vno Lutero veluti equo Troiano profiliuerunt. Quorum flamma depopulata est non modo magna Germaniae pars, verum etiam igniuomas scintillas ad florantissimam Galliarum & Angliae regna transmisit. Ut interim taceam de diuisionibus inferioribus, ac mea miserabili patria ciuitate Buscoducensi, ubi sacrilegi ac impij Iconoclastae ac Sacramentarij suam rabiem ac plusquam beluini furorem ac tyrannidem inhumaniter exercuerunt. Verum bona nobis affulsit spes, Catholicissimum Hispaniarum regem Philippum, optimi Imperatoris Caroli V. (cuius memoria in benedictione est) filium, haeredem bonorum & fidei, Austriae illud stabulum, Christi ope adiutum, qui facile dissipat consilium Achitophelis, propediem quod feliciter cepit, reparaturum. Et quia hoc incendium, a Lutero doctrina exortum, nondum extinctum est, & furiam & faces huius incendij nondum quiescere experientia testatur, quin potius videmus suppositum dudum ignem crescere, & iam ad culmina ferè flammam eius peruenisse, ipsosque haereticos noctes atque dies novos errores tanquam ignis materiam seminare, & grassanti incendio oleum infundere, sintque multi etiam nobiles (hac tamen in re plusquam ignobiles, ne dicam infames) qui Neronis parricidae exemplo non è turri Mecænatice, ut ille, sed Babylonica hoc incendium prospiciant, pulchritudine flammæ vehementer delectati: & quemadmodum Nero Urbem incendit, quo nouæ urbis condendæ, & cognomēto suo appellandæ gloriam quaereret: destinauerat enim Romam Neropolim nūcupare: ita Sectarij oēs vniuersum orbem conantur suis prauis ac venenatis dogmatibus incēdere ac funditus perdere, ut veterē appellatiōe Christianis detracta, nouam inducant ex suo nomine, & vel Lutherani, vel Caluiniiani, vel Geusiani appellari gaudeant: Tantum valet ingeniosa perfidia, & inconsulta aternitatis perpetuaeque famæ cupido. Cum igitur tot sint incendiarij, nemo pius sinistrè interpretari debet, quod ad hoc commune incendium restinguendū operis huius confarinator & collector piētissimus, et si non ex professo theologus, tamen Christianus accurrerit, malè alioquā auditurus, si talem sibi conceditū terræ infossum cum seruo pigro abscondisset. Omnium siquidem cuiuscumque sint status aut conditionis, interest istuc manus adferre auxiliatrices, & aquas lacrymarum in deuotis precibus, quod ad simplicem populum pertinet: aut aquas doctrinarum in publicis concionibus aut scholasticis disputationibus, quod doctorum est & pastorum: aut denique in priuatis exhortationibus siue conferentijs aut scriptis, quod omnium est eorum, qui exercitatos habent sensus: quorum est reddere, iuxta diuini Petri sententiam, rationem de ea, quæ in eis est fide & spe, submittendo semper sua dicta & scripta Iudicio Romanæ Apostolicæ & Catholicæ Ecclesiae. Vnicuique enim mandauit Deus de proximo suo: tantum abest, ut quis qui alterum instruere potest, & ad viam veritatis, pacis & salutis errantes reducere, dicat cum perditissimo Cain, Nunquid ego sum custos fratris mei? Immo B. Iacobi sententia ad omnes pertinere dinoscitur cap. ultimo, non ex straminibus, quod Luterus mentitur, sed afflatu diuini spiritus prolata: Fratres mei, si quis ex vobis errauerit a veritate, & conuerterit quis eum, scire debet, quoniam qui conuerterit fecerit peccatorem ab errore viae suae, saluabit animam eius a morte, & operit multitudinem peccatorum. Non ergo auctor operis temerè quicquam aut praesumptuose egisse dici debet, qui nil aliud quaerit, nisi gloriam dei, fidei defensionem & propagationem, & salutem & profectum proximorum. Quin potius sua laude & commendatione fraudandus non est, sed habendæ gratiæ, quæ in gratiam studioforum, qui aut carēt iudicio, aut librorum copia destituti, aut temporis inopia prolixis commentarijs vacare non possunt, tantum subierit molestiarum. Propter quos exantlatos labores, & in posterum perferendos ad eorum numerum pertinebit, de quibus apud Danielem dicitur: Qui docti fuerint, fulgebunt sicut firmamentum: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas aternitates. Hæc in laudem auctoris dicta in eum finem volui, ut opus reddatur commendatiuus: Quod non ex angulo, aut haereticorum cryptis, sed ex aula piētissimi ac auitæ religionis propugnatoris inuictissimi Imper. Maximiliani II. prodijt. Tu igitur, amice Lector, hisce alienis laboribus fruere, & volumen hoc tanquam inestimabilis precij preciosissimam margaritam vili pecuniario precio tibi compares, cum iudicio & non perfunctoriè legas, lecta pectoris siue memoriae scrinio fidelitè recondas. Fieri nequit, ut hæc fecisse unquam pœniteat: quin potius breui temporis spatio magnum sapientiæ salutaris fructum sine difficultate magna consequeris, quod omnibus largiri dignetur Deus benedictus in secula.

Datum Coloniae ex nostro Museo, ipso die diuini Thomae Aquinatis doctoris Angelici. 1568.

PARTI.

PARTITIO NUM THEOLOGICARVM LIBER PRIMVS, CONTINENS

ISAGOGEN DE SACRAE SCRIPTURAE PARTIBVS IN GENERE, SIVE DE PRINCIPIIS THEOLOGICAE.

D. AMBROSIVS SVPER EPISTOLAM AD ROMANOS, IN PRINCIPIO.

PRINCIPIA RERVM QVAERENDA SVNT, VT NOTITIA EARUM POSSIT HABERI. Tunc demum enim facilius poterit causa ratio declarari, si eius origo discatur.

ET D. CHRYSOSTOMVS IN EPISTOLAM AD HEBRAEOS, CAPIT. VI. HOMIL. IX.

VBIQVÈ ENIM DIFFICILIA, inquit, SVNT PRINCIPIA ET EXORDIA. Hæc ergo primum constituamus, & omnia facilia erunt atque lenia

a DE TO-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE TOTIVS OPERIS DISTRIBV-
tionc Generali. TABVLA PRIMA.

PRIMUM operi suscepto ISAGOGEN, hoc est genera-
lem præmittamus introductionem, & quandam quasi
præcognitionem, quæ nobis prima commonstret sacre
theologiæ principia, sine quorum intellectu ad solidam
diuinarum literarum cognitionem nemo facile vnquam
possit peruenire.

REBVS QVAE AD verã per-
tinent Methodum, in disciplina quauis
recte constituendam, omnibus diligen-
ter perpensis, commodius nos totius sa-
cræ scripturæ corpus partiri vix posse
arbitror, quam si

DEINDE ipsam adgrediamur æconomia explanatione,
id est, veram atq; perfectam sacre scripturæ artem atq;
scientiam. Quæ Me-
thodicam continet to-
tius Bibliæ distribu-
tionem. IN

Legem,
Euangelium, &
Doctrinam Apostolorum.

POSTREMÒ, ex toto illo sacre scripturæ corpore, loco
cuiusdam veluti Epilogi, perbreuem colligamus librorũ
vtriusque testamenti summam, atque totius Doctrinæ
Christianæ compendium.

DE SVBDIVISIONE EIVS-
dem in specie. TAB. 2.

PRIMVS est de sacra scriptura in genere, quam haud ab-
surde Theologiam dixeris Methodicam.

SECUNDVS, De lege quæ in
veteri continetur testa-
mento.

TERTIVS, De Euangelio,
quæ prima noui testamē-
ti pars est.

QVARTVS, De doctrina
Apostolorum, secunda sci-
licet noui testamenti parte.

QVINTVS, de prædictarum Partitionum usu, & ido-
nea sacre scripturæ adplicatione ad incidētes sub-
indè in Ecclesia Dei controuersias: quam vulgò
scholasticam vocant Theologiam.

Hi tres libri historicam
absoluunt Theologiam.

EX HAC Partitione quinque re-
sultant libri, Quorum

DE PAR-

LIBER PRIMVS.
DE PARTITIONE SACRAE SCRIPTURAE
in genere. TABVLA 3.

SVBSTANTIAE, seu natu-
ra, De qua solent quæri De-
cem.

PRIMA HVL-
us operis pars præ-
cipua, continet sacra
scripturæ quasi ele-
menta seu Princi-
pia, quæ pertinet ad
explicationem aut

AN sit?
QVAE sit?
VNDE sit?
QVI D sit?
QVIBVS constet gradibus?
QVAE eius sint causæ?
QVAE differentia?
QVAE vis atque potestas?
QVIS verus sit sacre scripturæ Canon?
QVOT hic canon habeat partes?

CIRCVMSTAN-
tiarum, quarũ præ-
cipue sunt vndecim:

AN necessaria sit de fide doctrina aliqua?
CVRE am literis mandari oportuerit?
AN certa sit scripturæ sancta?
AN ne scripta sint, quæ oportuerit, omnia?
AD quam partem Philosophiæ sacra scriptura refer-
ri debeat, aut possit?
QVANTA diuina huius scripturæ sit authori-
tas?
ITANE obscure tradita sit doctrina Christiana, vt
intelligi omnino non possit?
AN verò ita difficilis verus eius sit intellectus, vt
à paucissimis tantum possit assequi?
QVIBVS rebus sacre scripturæ cognitio, non fa-
cilis tantum, sed plana etiam fieri queat &
iucunda?
QVID cuique conferat sacrorum librorum lectio?
QVAE vera sacre scripturæ laus sit atque com-
mendatio.

QVIBVS tandem omnibus in libri huius primi epilogo
pro excitandis ad frequentiore sacrarum literarum
lectionem, studiosorum hominum animis piæ aliquot
subijciuntur exhortationes.

a 2 Pars

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
PARS ISAGOGAE PRIMA, DE HIS QVAE AD SVB-
stantiam sacrae pertinent scripturae, & primum de quaestione, An sit? TAB. 4.

IN DVBIVM vocant, De quorum improbitate conqueritur Chrysostomus super epi-
stolam Pauli ad Hebraeos, Homil. 8.

VETVS { TOTUM, vt { Carpocrates, Vt refert Augustinus duobus in locis, De haeresib. ad Quodvult-
deum, Haeres. 7. 21. 24.
& Cerdon, & Seuerus, & Manichaei. }
PARTEM, vt libros Machabeorum, quos Luterus eo, quod doctrinae
suae manifeste repugnare viderentur, a canone sacro excludere co-
natus est, qui & Mosen alicubi reijcit, videlicet in sermon. de
Mose & lege.

NOVVM nunc { TOTVM, vt Iudei. { Cerinthus
& Ebion.
Euangelia omnia, praeter euangelium
Matthaei, quod solum admittebant
& Lucae, quod unicum recipiebant
& Marcion.

Proparte, vt { Acta Apostolorum, vt Cerinthus & Seuerus.
Epistolas Pauli { Omnes, vt Ebion, Seuerus, Tatianus & Elcesaitae.
Ad { Timotheum, Marcion
Titum, & Hiero. in pref. epist. ad Tit. August. de ciuit. Dei li. 16. c. 22.
Hebraeos. } vt { & Basilides }
Iacobi item epistolam, quam idem Luterus stramineam vocare non erubuit.
Euangelium & Apocalypsim B. Ioannis apostoli, vt Alogiani, qui negabant filium Dei esse verbum. Augustin. De haeres. ad Quodvult deum. Numer. 30. Vide Alphons. a castro de haeresib.

VTRVQVE, vt Saraceni: Quibus & Mahumetani innumeras immiscuerunt spurcicias.

TESTIMONIO Christi, Ioan. 5. Scrutamini (inquit) scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam habere aeternam. Et illae sunt, quae testimonium perhibent de me.

ALTERA vera Catholicorum, qui vtriusque testamēti scripturam, quae & Dei cognitionem, & voluntatis diuinae suggerit notitiam, firmam esse & indubiam, tribus probant argumentis:

EVIDENTIAE rei, hoc est, ipsis quae manibus nostris tenemus, sacrae scripturae monumentis Quae sunt
Scripta iussu Dei,
Consignata a S. Patribus,
Propagata ad nos temporis diuturnitate.
Confirmata miraculorum virtute, teste Ioan. Driedo. Lib. 1. de ecclesiast. scriptur.

TOTIVS ECCLESIAE Catholicae iudicio. Nam vt diuus sentit August. Scripturam diuinam esse, per succedentium sibi inuicem ecclesiarum & sanctorum patrum demonstramus testimonia. Lib. 28. contra Faustum cap. 2. & 4. Item lib. 13. cap. 4. & 5.

DE SE-

DE SECUNDA QVAESTIONE, QVAE
vera sit scriptura. TAB. 5.

PVRA, hoc est, absque vilius falsitatis commixtione edita.

STABILIS, Quia verum Dei verbum.

INTEGRA, id est, omnia ad salutem demonstrans necessaria, aut Per se ipsam plano sermone,

Ecclesiam Catholicam sana interpretatione. Driedo lib. 1. ca. 1. de ecclesiasticis scripturis & dogmatibus.

SACRAE scripturae nomine

CONTINENTVR PROPRIE tantum ea, quae per spiritum Dei inspirata, & per eos qui spiritu Dei sunt locuti, administrata sunt: qualia censeri debent, quae in sacro canone, hoc est, in libris veteris & noui testamenti comprehensa sunt. Et huic scripturae competit soli, Quod sit

EXCLVDVNTVR sub falsis aut suspectis nominibus edita.

Andreae,
Thomae,

EVANGELIA quaedam, vt Bartholomaei,
Nicodemi, et similia.

LIBELLVS de saluatoris nostri infantia.

ITINERARIVM Petri apostoli, quod appellatur S. Clementis.

ET ID genus alia, quae paulo post suo numerabimus loco. Dist. 15. Ca. Sancta Rom. eccle.

DE QVAE-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE QVAESTIONE TERTIA, HOC EST,

De sacre scripture origine. TABULA 6.

REVELATIONE & inspiratione diuina, quae facta est in lege

ANTIQA per Deum Patrem in veteri primium testamento, & b dictus est

Moisi: *Perge igitur, & ego ero in ore tuo, doceboq; te quid loquaris. Exod. 4.*

Hieremiae: *Eccè dedi verba mea in ore tuo, eccè cōstitui te hodiè super gentes & regna, vt euellas & destruas, & disperdas, & dissipes, & aedifices. Hier. 1.*

Ezechiel, *Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: & audies de ore meo verbum, & annuntiabis eis ex me. Ezechiel. 3.*

NOVA Per Christum omnibus hominibus. Nemo enim nouit Christum Dei filium, nisi Pater: neque Patrem quis nouit, nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. *Matth. 11.*

TRADITIONE Apostolorum, Apostolicorumq; virorū, hoc est, Sanctorum patrum & scriptorum ecclesiasticorum monumentis, quos & ipsos spiritu sancti instinctu, sua ferè scripsisse cōstat. Hinc D. Paulus ad Galatas 1. *Euangelium, inquit, quod euangelizatum est à me, non est secundum hominem: neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per reuelationē Iesu Christi.*

PERVENIT ad nos sacra scriptura

DE QVARTA QVAESTIONE, QVID SIT SCRIP

ptura. TAB. 7.

QVARTA QVAESTIO explicatur Definitione

REI, per quam sacra scriptura à reliquis literarum secernitur monumentis.

NOMINIS, quae diligentem inquirat rationem eorum, quae sacrarum literarum continentur appellatione.

DE NO-

DE NOMINIS DEFINITIONE, SEV VARIIS

Sacre scripturae appellationibus. TABULA 8.

BIBLIA, cum totum illud significatur opus, quo libri tam veteris, quam noui testamenti continentur omnes.

LIBER

- DOMINI**, in quo veteris tantum instrumenti comprehenduntur volumina.
- VITAE**, scriptus
 - INTUS**, quantum ad intellectum mysticum & latentem.
 - FORIS**, quo ad sensum literae historicum, planum & patentem. De quo Apocalyp. 5.

VERBUM Dei vel Sermo & Doctrina, ab ipso Deo humano generi de rebus diuinis promulgata. Quod alias etiam mandatum vel praeceptum dicitur diuinum. *Psal. 118.*

TESTAMENTVM, nam ut clausum & infirmum est testamentum, quam diu uiuit testator: ita Lactantio teste, *Lex etiam uetus fuit*

NOMINIS RATIO per se plana est. Nec enim aliud ferè sonat S. Scripturae uocabulum, quam scriptum de Deo rebusq; diuinis testimonium. Quod dicitur modo

INSTRUMENTVM distinctius D. August. contra 2. episc. Pelag. lib. 3. cap. 4. dici putat, quam testamentum, Vel

QVIA sacris scripturis instruitur quisq; ad salutem, quid credere, quid sperare, quid agere debeat. Ioan. Driedo. lib. 1. cap. 1.

QVOD scriptura Authentica probatissimis scriptoribus ac testibus sit obsignata, nec ulla falsitate suspecta.

LEX diuina

- GENEraliter**
 - Mandatum,
 - Iustificaciones,
 - Præcepta,
 - Testimonia,
 - Iudicia.
- QUE** (ut pulchrè distinguit glosa Nu. 18. ca. vers. Hæc ergo accipies)
- CONueniunt** genere,
- Differunt** specie.

SPECIALITER Pars aliqua eorum, quae in lege scripta sunt. d. Glosa Num. 18.

CANON seu Regula, Vel quia

- RECTE** ducat, nec unquam aliorum trahat.
- REGAT**, & quasi normam uiuendi prescribat.
- DISTORTVM** prauūq; ad modum regulæ corrigit.

Driedo.

AD Sacram Scripturam tanquam ad Lydium lapidem fidei ac uitæ Christianæ documenta probanda sint. Caribaeus de restitut. Theologiae, cap. 12.

EXPLICITA, qua sacra scriptura dicuntur eloquia diuini spiritus, loquentis per Prophetas & Apostolos sibi inuicem succedentes, quæ cõmuni totius Ecclesiæ consensu, in numerum & ordinẽ sacri Canonis recepta sunt. Ioan. Driedo.

PROPRIA, siue stricta, quæ est aut

IMPLICITA, hoc est, in breuem quandam summam cõtracta. Atque sic: re vera nihil aliud sacra est scriptura, quam ratio & sermo de DEO, quæ vno nomine dicitur Theologia.

DEFINITIO, qua sacra scriptura explicatur natura et substantia, alia est

LARGA & ampla, ita vt rectius eam descriptionem dicas, quam definitionem, quali antiquissimus olim Theologus Hugo in suo vsus est tractatu de Arca Noe: Sacra, inquit, scriptura liber est vitæ, cuius

ORIGINE	Aeterna,
ESSENTIA	Incorporea,
SCRIPTURA	Indelebilis,
ADSPECTVS	Desiderabilis,
DOCTRINA	Facilis,
SCIENTIA	Dulcis,
PROFVNDITAS	Inscrutabilis,
VERBA	Innumerabilia,
ET vnum tantum verbum, Omnia. Hugo de S. Victore, vbi supra.	

DE RE-

PRIMUM inspirauit, inquit, Moysi, & tabulas lapideas scripsit, detinuit eum xl. diebus in monte, & iterum totidem, vt daret illi legem.

POST hæc autem Prophetas misit, qui innumera mala passi sunt: irruit bellũ, quosuis sustulit & trucidauit, incensi sunt libri.

INSPIRAVIT iterum alium virum, vt mirabiles illas scripturas repararet: Esdrã dico, & ex reliquijs illarum componere fecit.

D. CHRYSOSTOMVS super Epistolã ad Hebræ. Homil. 8. docet, ex reuelatione sacrarum literarum imprimis DEI in nos cognoscendam esse misericordiam. Vbi diuinæ illius prouidentia, qua scriptura sancta ad nos vsque propagata est, hos facit veluti gradus. Nam

POST hæc dispensauit, vt interpretaretur eas Septuaginta: interpretati sunt illi.

VENIT Christus, & suscepit eas.

APOSTOLI disseminauerunt eas per omnes.

SIGNA & miracula fecit Christus.

QVID autem post tam negociosam diligentiam? Scripserunt etiam Apostoli, sicut & Paulus dicit: Ad admonitionẽ nostram scripta sunt, in quos fines seculorum deueniunt. 1. Cor. 10. Rom. 15.

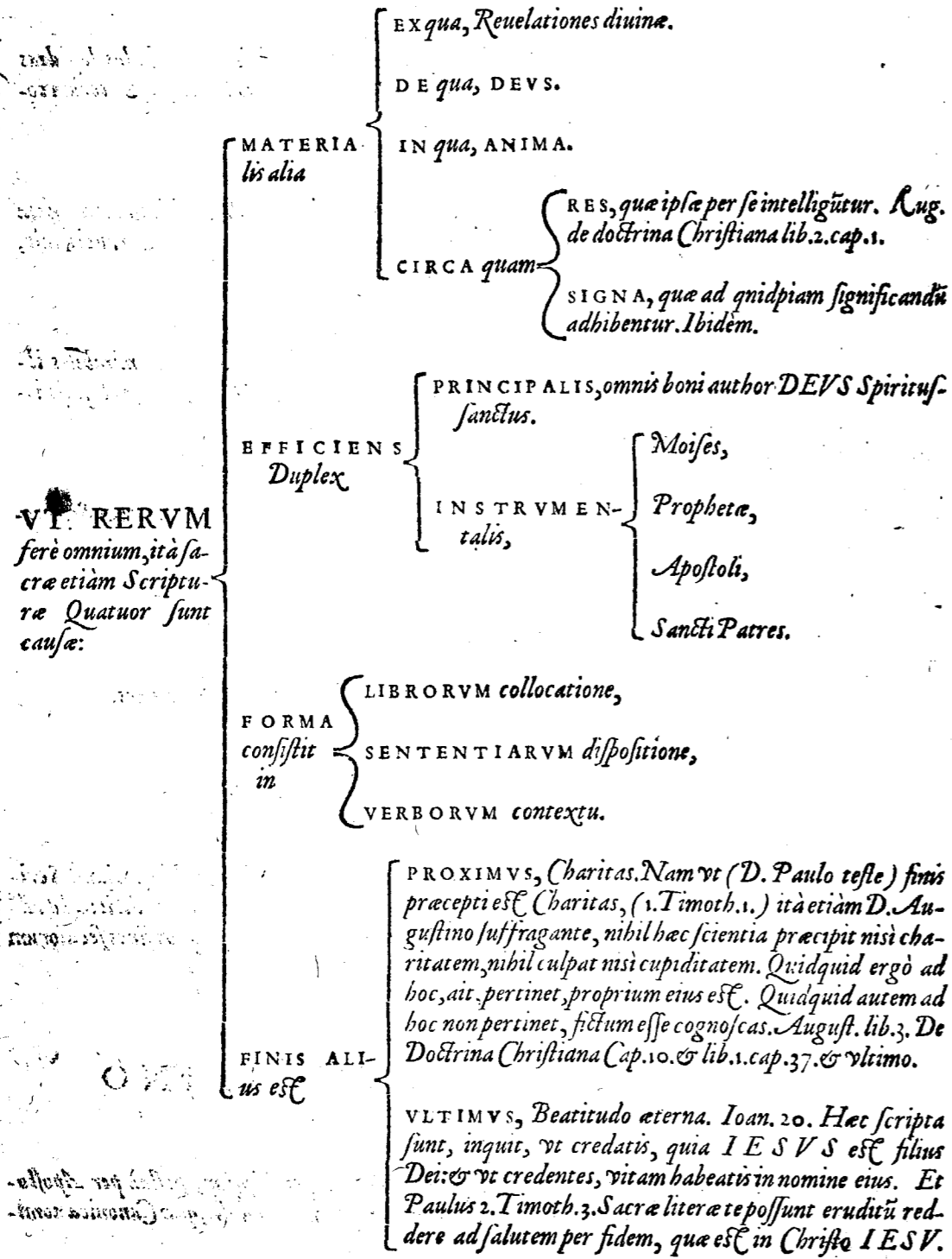
APPENDIX EX AVGVSTINO

de ciuitate Dei lib. xl. Capite 3.

HIC prius, inquit, per Prophetas, deinde per seipsum, postea per Apostolos, quantum satis esse iudicauit, locutus, etiam scripturam condidit, quæ Canonica nominatur, eminentissimæ authoritatis.

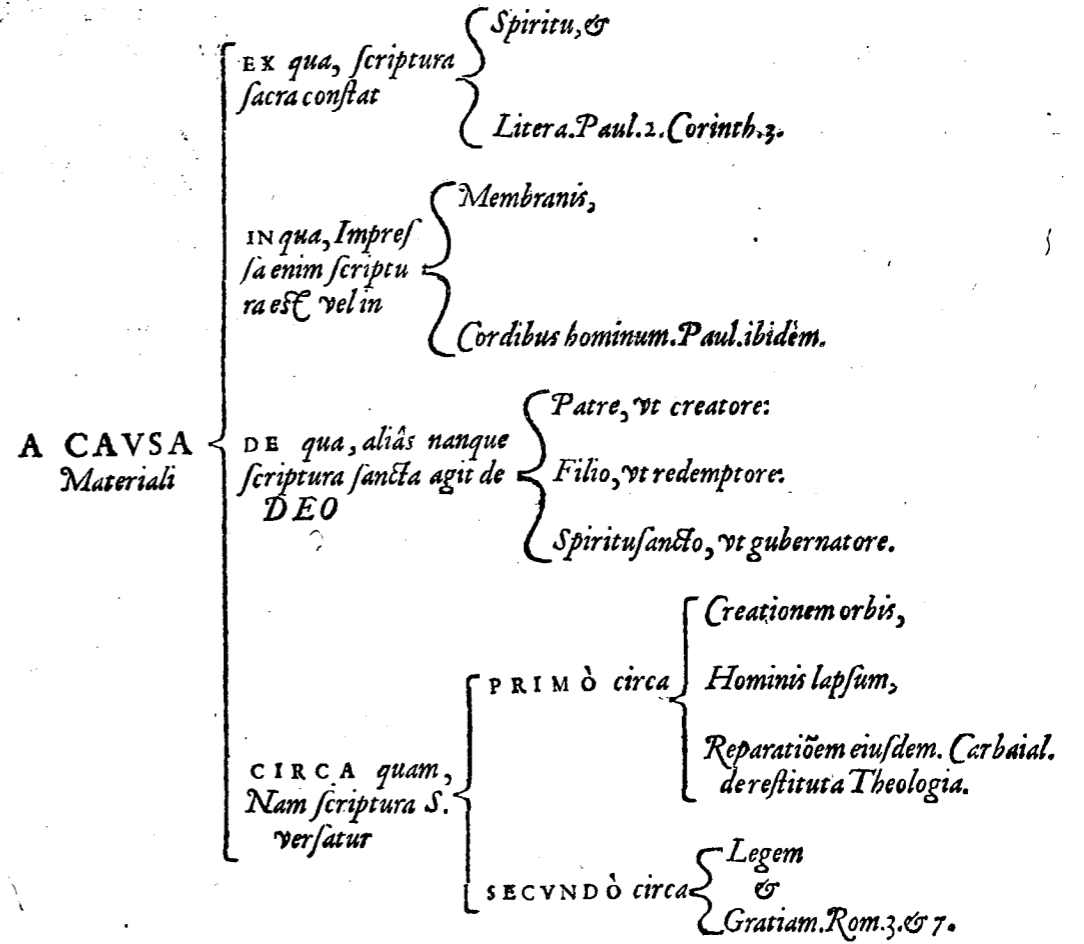
DE QVÆSTI-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE QVAESTIONE SEXTA, ID EST, DE
quatuor Sacrae Scripturae Causis. TABVLA XI.

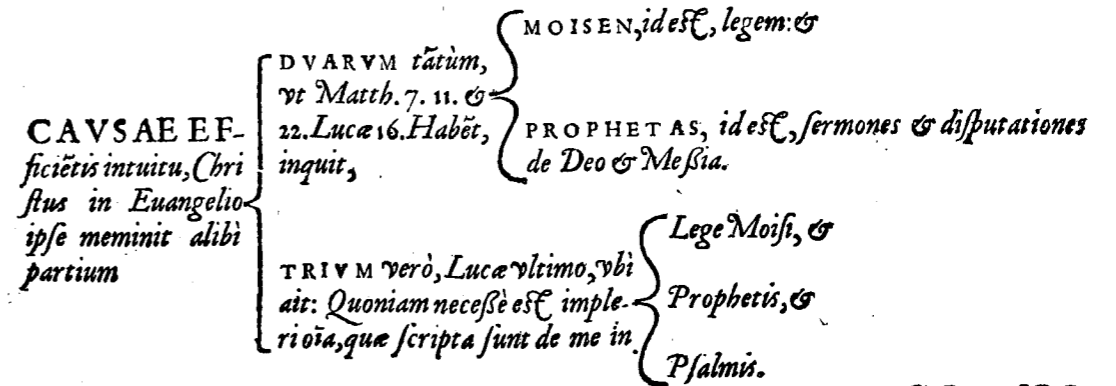

DE VA

LIBER PRIMVS.
DE VARIIS SACRAE SCRIPTVRAE DIFFE-
rentijs, à Causarum qualitate desumptis, quaestione huius partis septima,
& primùm de causa materiali. TABVLA 12.

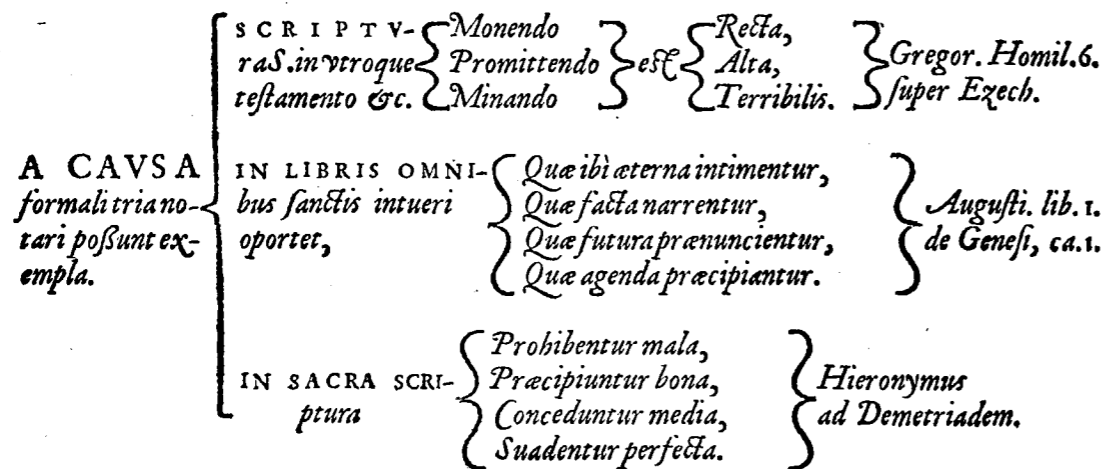
DE DIFFERENTIIS SCRIPTV-
rae à causa efficiente. TABVLA 13.

DE SCRI-

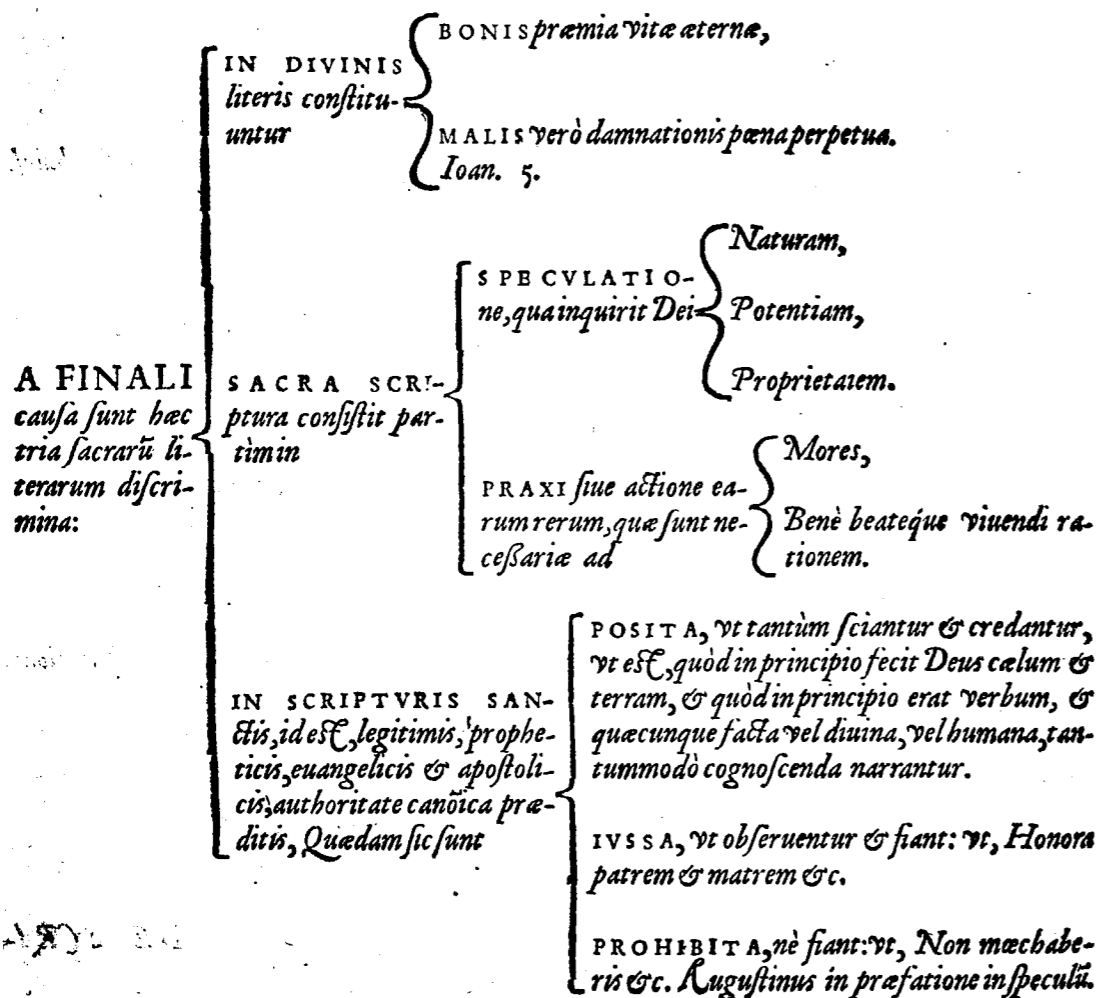
PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE SCRIPTVRARVM DIFFERENTIIS

à causa formali. TABVLA 14.

DE DISCRIMINE SCRIPTVRARVM

à causa finali. TABVLA 15.

QVID SA.

QVID SACRA SCRIPTVRA

à Gentilium prophanis differat literis.

AUGVSTINVS:

QVANTO minore est auri, argenti, vestisque copia, quam de Aegypto secum ille abstulit populus, in comparatione diuitiarum, quas postea Hierosolymę consecutus est, quę maximè in Salomone rege ostenduntur, tanta fit cuncta scientia, quę quidem est utilis collecta de libris gentium, si diuinarum scripturarum scientię comparatur. Nam quidquid homo extra didicerit, si noxium est, ibi damnatur: si vtile est, ibi inuenitur. Et cum ibi quisque inuenerit omnia, quę vtiliter alibi didicit, multò abundantiùs inueniet ea ibi, quæ nunquam omninò alibi, sed in tantummodò scripturarum mirabili altitudine, & mirabili humilitate discuntur. cap. vlt. lib. 2. De doctrina Christiana.

I D E M:

NON ergò illæ innumerabiles & impiæ fabulæ, quibus vanorum plena sunt carmina poetarum, vllò modo nostræ consonant libertati: Non Oratorum inflata & expolita mendacia, Non deniquè ipsorum Philosophorum garrulæ argutiæ, qui vel prorsus Deum non cognouerunt, vel cum cognouissent, nõ sicut Deum glorificauerunt. Absit omninò, vt istorum vanitates & infantiæ mendaces, ventosę nugæ ac superbus error, rectè liberales literæ nominentur, hominum scilicet infelicium, qui Dei gratiam per Iesum Christum Dominum nostrum, qua sola liberamur de morte corporis huius, non cognouerunt, nec in eis ipsis quæ vera sunt, senserunt. Ad Memorium Epistola 131.

ISIDORVS:

QVID prodest in mundanis proficere doctrinis, & inanescere in diuinis? caduca sequi figmenta, & cælestia fastidire mysteria? Cauendi igitur sunt tales libri, & propter amorem sanctarum scripturarum vitandi. Gentilium dicta exterius verborum eloquẽtia nitent, interius vacua virtutis sapientia manent. Eloquia autem sacra exterius incompta verbis apparent, intrinsecus autem mysteriorum sapientia fulgent. Vnde & Apostolus: Habemus, inquit, thesaurum istum in vasis fictilibus. In lib. 3. cap. 13. de summo bono.

I D E M:

IDEO libri sancti simplici sermone conscripti sunt, vt non in sapientia verbi, sed in ostensione spiritus homines ad fidem perduceretur. Nam si Dialectici acuminis versutia, aut Rhetoricæ artis eloquẽtia editi essent, nequaquam putaretur fides Christi in Dei virtute, sed in eloquentiæ humanæ argumentis cõsistere: nec quenquam crederemus ad fidẽ diuino in spiramine prouocari, sed potiùs verborum calliditate seduci. Ibidem.

I D E M:

OMNIS secularis doctrina spumantibus verbis resonans, ac se per eloquentię tumorem attollens, per doctrinam simplicem & humilem Christi euacuata est, sicut scriptum est: Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? Ibidem.

DE OCTA.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE OCTAVA PRIMAE PARTIS QVAESTI

one, quæ scripturæ S. vis sit atque potestas. TABVLA 16.

NON tantum in vero eius sensu & intellectu, quæ medullam ac radicem exprimit rationis. Hieron. in cap. 1. epistolæ ad Galatas.

MVLTI ò minus in Verbis, Superficie, aut Folijs scripturarum

VERO sacræ scripturæ vsu: Qui cõsistit

SED potius in exercitio seu perfectione voluntatis, quæ his literis expressa est. Huc respiciens D. Paulus, nõ auditores legis iustos esse apud Deũ, sed factores legis iustificari docet. Rom. 2.

QVIN etiã vt D. testatur Augustinus, Homo fide, spe & charitate submixus, eaque inconcussè retinens, nõ indiget scripturis nisi ad alios instruendos, adeo vt per hæc tria multi etiã in solitudine & sine Codicibus viuãt. lib. 1. De doctrina Christian. cap. 39.

NOTITIAM diuinæ voluntatis:

- NOTITIA
TIMOR
REVERENTIA
AMOR
ODIUM peccati
CONTRITIO
POENITENTIA
PECCATORVM remissio
CONSOLATIO
CONSCIENTIAE tranquillitas

- Timorem.
Reuerentiã.
Amorem.
Peccati odium.
Contritionem.
Pœnitentiã.
Remissionem peccatorum.
Consolatiõem.
Tranquillitatẽ conscientie.
Spẽ vitæ eterne cõsequẽdæ.

SPES deniquè credentium nunquam confundit, sed saluos facit omnes. Rom. 5.

EFFECTIBVS, qui tot sunt, quot nõ tantum libri, sententiæ aut verba, sed quot omnino syllabæ, literæ, & puncta. Vt tamẽ paucis cõplectamur multa, Sacra scriptura parit imprimis

QVAE DIUINAE huius scientie vis sit et efficacia, cognosci potest ex

DOCTRINAM, quæ versatur circa dogmata, quæ de rebus diuinis aut asseruntur, aut comprobantur.

REDARGVTIONEM, quæ ad confutationem falsorum pertinet dogmatum.

CORRECTIONEM, quæ reprehenduntur vitia, vt fastus, ambitio, auaritia, desidia, hæreses &c.

INSTITVTIONEM, quæ est ad iustitiam. vt perfectus sis homo Dei, ad omne opus bonum instructus. 2. Timot. 3.

VTILITATI- b. D. enim Paulus 2. Tim. 3. Sacram scripturam vtilem esse dicit ad

DE QVAESTIONE PRIMAE PARTIS

nona, quis verus Sacrae Scripturae sit Canon. TABVLA 17.

PRIOR veteris testamenti, quo continentur libri De SAPIENTIA, BONITATE, & IUSTITIA DEI.

ALTER libros noui continens testamenti, De statu populi Christiani, collecti in CANON ORdo seu regula dicitur Doctrinae Christianae. ordo autem librorum, quibus Sacra continetur scriptura, est duplex: FIDE, SPE, CHARITATE. Driedo. lib. 1. cap. 1. De scripturis Ecclesiasticis.

HIEREMIAS 31. Consummabo super domum Israel testamentum nouum, non secundum testamentum, quod feci cum Patribus eorum in die, qua eduxi eos de terra Aegypti.

SAPIENS, Et hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. Sapientie 1.

AUGVSTINVS lib. 1. De Genesi cap. 1. Omnis scriptura, inquit, bipartita est, secundum id quod Dominus Matth. 13. significat, dicens scribam eruditum in regno Dei, similem esse Patrifamilias proferenti de thesauro suo noua & vetera: quæ duo etiã dicuntur testamenta.

VTRVNQVE designauit

DE PRIMO SACRAE SCRIPTURAE

ordine, qui libri veteris sunt testamenti. TABVLA 18.

LIBRORVM veteris testamenti EXTANT, quorum duplex est Canon: HEBRAEORVM vnus, ALTER ECCLESIAE.

DESIDERANTVR, qui Iudeorum interierunt partim INCVRIA, PERPIDIA.

PRIMO ordine continentur 5. lib. Moisis, quos Hebraei proprie Thorat, id est, legem appellant, ut sunt

Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium.

SECUNDVM ordinē faciunt Prophetarū, cui affribūt libros octo.

IESVMNAUE, qui apud eos Iosue dicitur. IUDICVM, cui compingunt librum Ruth, eò quòd historia ei, Iudicum facta fuerit tempore. SAMVELEM, quem nos primum & secundum dicimus Regum. MALACHIM, qui tertio & quarto Regum continetur volumine. ESAIAM. HIEREMIAM, cum Threnis. EZECHIELEM. LIBRVM 12. Prophetarum.

Si ut positi sunt, numeres: sūt pariter veteris legis libri 22. iuxta totidem Hebraeorum literas:

PRIMVS incipit à Iob. SECUNDVS à David, quem quinq; incisionibus & vno Psalmorū volumine comprehendunt. TERTIVS est Salomonis, tres libros habens: Prouerbia, quae illi parabolas appellant: QVARTVS, Ecclesiastes: QVINTVS, Canticū Canticorū: SEXTVS est, Daniel. SEPTIMVS, Verba dierum, siue significariū Chronicon totius diuinae historiae. Qui liber apud nos PARALIPOMENON inscribitur. Et apud Hebraeos vnus est liber. OCTAVVS, EDRAS: qui & ipse similiter apud Graecos & Latinos in duos libros diuisus est. NONVS Hester.

Atque sic,

Si, quod aliqui fieri debere putant, librum Ruth (adiectum alijs libris Iudicum) & Threnorum librum (inter Hieremiae scripta comprehensum) suo loco, hoc est, inter Hagiographa collocemus, 24. habebimus libros, qui signantur per 24. seniores, adorantes agnum in Apocalypsi, cap. 5.

HEBRAEI, Ut in Prologo Galeato D. refert Hieronymus, triplicem faciunt Sacrorum librorum ordinem:

TERTIVS Hagiographa possidet: Et

QVOD QVOD praeter hos est, id Hebraei extra Canonem esse statuebāt, & vno nomine dicebant Apocrypha, id est, incerta scripta, inter quae illi numerāt

SAPIENTIAM, Quae Salomonis inscribitur. LIBRVM IESV filij Sirach. IVDITH. TOBIAM.

QVIBVS addunt Esdrae posteriores duos, Librum Enoch, Libros Machabaeorum.

PRIMA eorum est, qui ad leges & statūs Mosaiici praepcepta pertinet: qui numerantur quinque, 1. Genesis est, 2. Exodus, 3. Leviticus, 4. Numeri, 5. Deuteronomium.

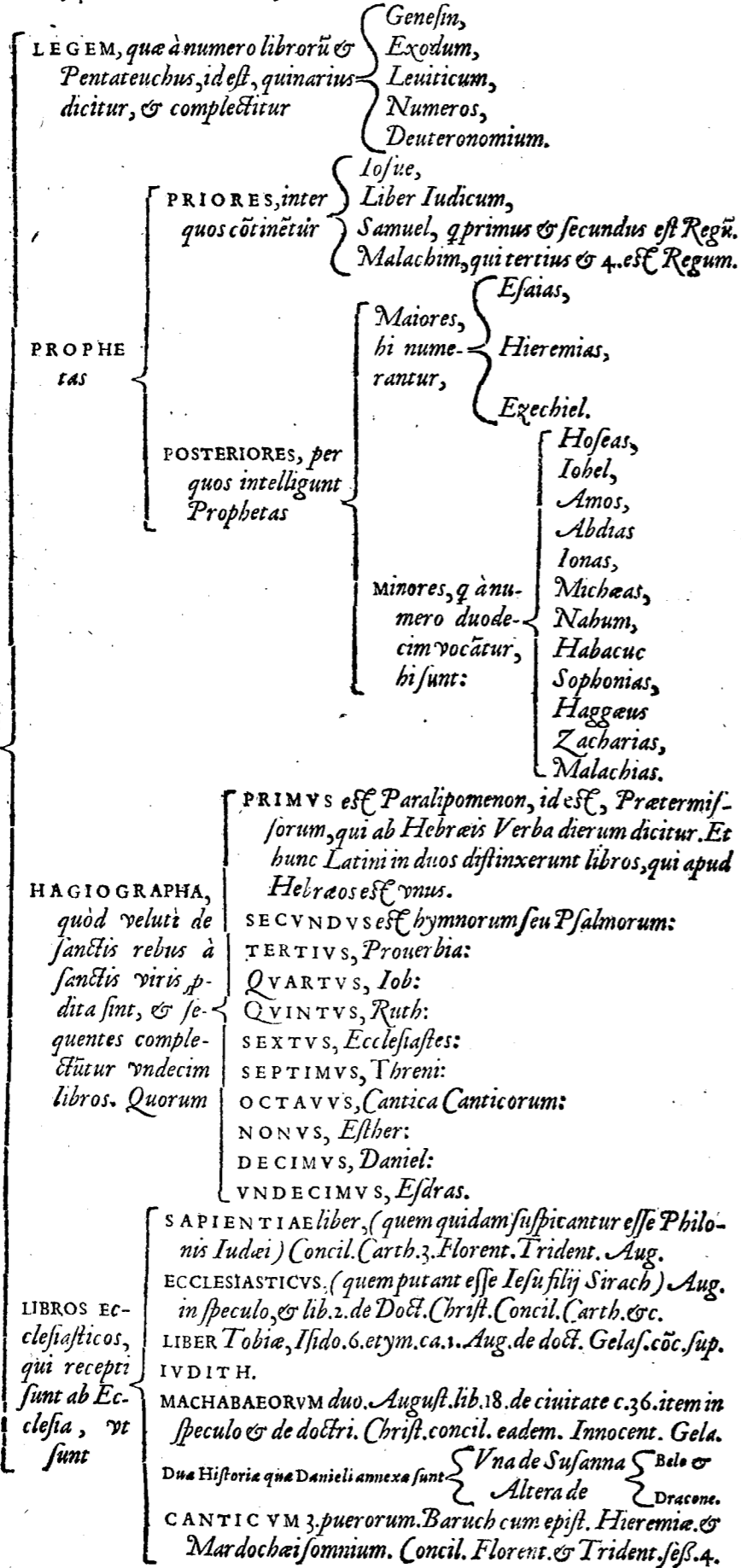
SECUNDA acies, totius illius Mosaiici seculi historiam septendecim libris complectitur. In his primus numeratur, Iosue: secundus, Iudices: tertius, Ruth: quartus, Regum primus: quintus, Regum secundus: sextus, Regum tertius: septimus, Regum quartus: octauus & nonus, Paralipomenon primus & secundus: decimus, Esdrae primus: undecimus, Esdrae secundus, qui Nebemias inscribitur: duodecimus, Tobias: decimuster- tius, Iudith: decimusquartus, Esther: decimusquintus, Iob: decimus- sextus, Machabaeorum primus: decimusseptimus, Machabaeorum secundus.

POST has tertius ordo & acies eorum librorum constituitur, quibus humanae vitae siue diuinitus, siue iuxta rectae rationis libramen agendae, quod apud gentes maxime curarunt philosophi, praepcepta clauduntur: Hos, quod vitam humanam prudenter instruere, sit vera sapientia, Sapientiales vocamus. Sunt verò quinque numero, inter quos, inueterato iam ordine priorem locum Prouerbia Salomonis obtinent, secundū Ecclesiastes, tertium Canticum Canticorū, quartū Salomonis sapientia, quintū Iesu filij Sirach monitorius, quem Ecclesiasticum vocant.

PARTIVNTVR Ecclesiastici Authores sanctos et diuinos libros quatuor classes: Quarum

QVARTA denique ac postrema, non auctoritate, sed ordine, acies Canonorum librorum veteris testamenti, prophetica eius seculi varicinia, quae pro eius gentis Charitate Deus, quoties opus erat, eidem populo indulgebat, amplectitur. Hos à re contenta Prophetales vocamus, quos Hebraeis quidem dissimiliter, decem & octo hoc ordine numeramus. Primum, quod vel à David compositos, ut quibusdam Graecis ac Latinis placuit, aut à diuersis authoribus, ut cum Hebraeis sapientibus plerique omnes credunt, psalmos in vnum aceruū congestos complectatur, Psalterium vocarunt: Secundo loco reponuntur prophetae siue sermones Isaiae, tertio Hieremias ponitur, quarto Baruch, quinto Ezechiel, sexto Daniel, septimo Oseas, octauo Amos, nono Micheas, decimo Ioel, undecimo numeratur Abdias, duodecimo Ionas, decimotertio Nabum, decimoquarto Abacuk: Decimumquintum locum obtinet Sophonias, decimum sextum Aggaeus, decimusseptimum Zacharias: Tandem Malachias, in quo eius veteris seculi propheticus spiritus videtur extinctus, memoratur postremus. D. Michael de Medina, lib. 6. De recta in Deum fide, Cap. 3.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE VTROQUE SIMVL, TAM HEBRAEO
scilicet, quàm Ecclesiastico, Canone. TABVLA 21.

SVNT QUI veteris testamenti libros, tum Iudæis tum Christianis sacros, diuidant in

DE LIBRORVM VETERIS TESTAMENTI

Partitio. TAB. 22.

ETSI Gloss. Ecclesiastici n. ex sententia D. Augustini, Omnes diuina scripturae libros, propter perpetuum, qui in illis est, consensum, vñum dicat esse librum, differunt tamen inter se

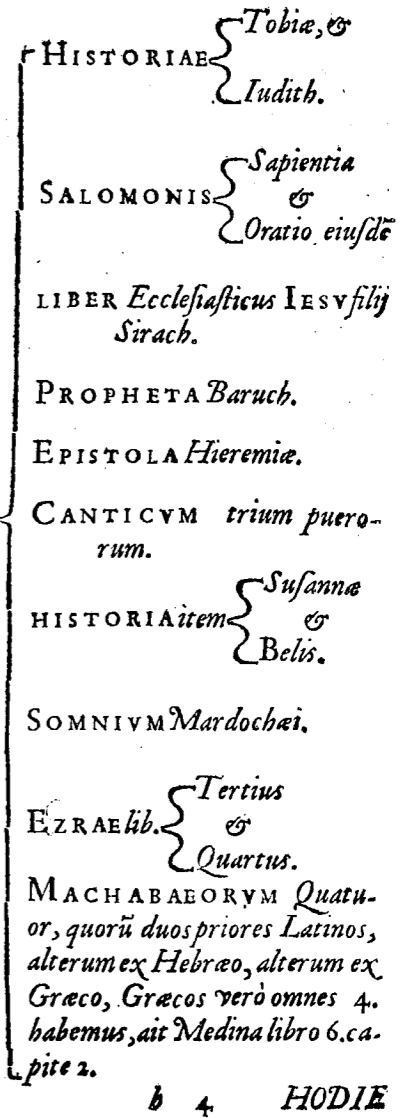
- Authority,
- Argumento,
- Tractatione, siue ratione docendi.

QVOMODO AVTHORITATE SACRI INTER se differant libri. TAB. 23.

CANONICI siue authentici, de quibus constat, quod spiritu sancto dictante à sacris authoribus editi sint, vt sunt, quos supra memorauimus, penè omnes, exceptis tantum paucis non Canonicis.

IVXTA Hebræorum, vt dictum est, Canonem, Librorum sacra scripturae dicuntur alij

NON CANONICI seu non authentici: quos idcirco apocryphos nominabant, quod non solum de eorum authoribus, sed fide etiam dubitabatur. Cuiusmodi sunt

40 PARTITIONVM THEOLOGICARVM
HODIE NONNVLLOS ETIAM LIBROS, QUI

ab Hebræis numerantur inter Apocryphos, esse Canonicos & Authenticos, ex ecclesiastico probatur vsu. ex Medina.

VALET APVD integros Christianos, semperque valuit multum ecclesiasticus vsus, præsertim sanctorum patrum autoritate probatus, quo ex his libris, quemadmodum & ex alijs sanctæ scripturæ voluminibus, in diuinis officijs, ad instructionem fidelium lectiones assumuntur. Cur enim sanctos Pontifices, qui huius sancti ministerij institutores creduntur, Ambrosium dico, Gelasium, Gregorium, Leonem &c. incertas & Apocryphas doctrinas, quibus nihil magis formidarunt & oderunt, instituendis populis proposuisse credamus, præsertim cum multa essent in sancta scriptura volumina, quæ illorum loco legi potuissent? Sunt autem in hoc genere tot testimonia, tum in totius anni liturgijs, tum in Canonicarum horarum lectionibus, capitulis, antiphonis, responsorijs &c. ut huc non nisi cum maximo lectoris tedio deducantur.

SEQUVNTVR in martyrum, confessorum, virginum & viduarum missis, sub titulo libri Sapientiæ, tum ex ipso Sapientie libro, tum ex Ecclesiastico, penè omnes lectiones. Ex Machabæorum libris, factum illud Iudæ memorabile, quo pro his, qui ceciderant in prelio, oblationes Hierosolymas miserat, quemadmodum & Epistola Paulina recitatur in defunctorum liturgia: Tobiam, Judith, & Hester per mensis Septembris dominicos dies, quemadmodum librum Sapientie per eos, qui celebrantur in Augusto, & Libros Machabæorum per mensis Octobrem, Epistolam Pauli ad Hebræos per tres ferias maioris hebdomadæ, ex vetusta ecclesiastica consuetudine, legi, cum multorum Episcoporum concilio docet Gelasius C. Sancta Rom. ecclesia, distinct. 15.

APOCALYPSIS Ioannis, tres epistolæ sub nomine & titulo Ioannis Apostoli, Iacobi, Petri prima ac secunda, nec non & epistola Iudæ Apostoli, sub horum titulis, per quinque illas hebdomadas, quæ Pentecosten & festum resurrectionis interiacent, quasi diuinæ scripturæ, ad instructionem fidelium, ab Ecclesia leguntur. Librum Baruch Sabbatho sancto, & Susannæ historiam sabbatho post Dominicam tertiam Quadragesimæ, adulteræ historiam eodem sabbatho, Vltimum Marci capitulum ipso sancto Dominicæ resurrectionis die, quasi sanctæ scripturæ portiones, quibus tanta mysteria confirmari oportebat, proponit Ecclesia. Atque hæc quidem, quæ pro istorum voluminum diuinitate asserenda tum ex Concilijs & patribus, tum ex vsu Ecclesiastico protulimus, tanta sunt argumenta, ut neminem, quanuis hereticum, & ecclesiasticæ doctrinæ insensibilem hostem, eis nisi cum manifesto leuitatis indicio, resistere posse

appareat. D. Michael de Medina, lib. 6. De recta in

Deum fide, cap. x. per totum.

QVAERAT

LIBER PRIMVS.

21
QVAE RATIONES ECCLESIAM PERMouerint, ut hos libros veteris testamenti, Catalogo diuinorum librorum ascriberet. ex eodem.

SED IAM quæ rationes Ecclesiam impulerint, ut eos libros de quibus in tabula vigesima prima, quasi Canonicos coleret, paucis accipias. Inuenit in libro Sapientiæ, IESVS Saluatoris nostri mortis & passionis non tam Prophetiam, quam expressam historiam, Sap. 2. Inuenit in Ecclesiastico libro præter augustissima illa præcepta viuendi, quæ Deum auctorem non obscure prætendunt, nomine diuinæ sapientiæ, diuini verbi processum, & humanæ carnis, quam assumptura erat, manifestum oraculum, aliaque multa, quæ vniuersis Ecclesiasticæ reipublicæ partibus, martyribus, virginibus, confessoribus, & ante hos ordines, Apostolis ipsis cõuenire probatur, Eccl. 24. Inuenit in Tobia clarius, quam alibi scripturarum, alterius vite fieri rationem. Vitam, inquit, illam expectamus, quam Deus daturus est ijs, qui fidem suam nunquam mutant ab eo. Tob. 2. Inuenit in eodem præter admirandum illum prouidentie ordinem, quo, quorsum iusti nonnunquam affligantur, instruimur, non modò angelicos Spiritus esse, contra Saducæorum insaniam, sed etiam in ministerium nostrum cælitus supremos quosque descendere, quod Paulus scribit Hebr. 1. Inuenit demum in eo, non modò nuptias DEO acceptas, quod heretici negant, sed & easdem angelico ministerio honoratas. Inuenit in Machabæorum libris, non tantum futuræ resurrectionis fidem, sanctissimi Ducis testimonio confirmari, sed & Purgatorias pœnas, & defunctorum parentationes statui. Inuenit in Judith historia, sanctissimæ virginis quæ iuxta diuinum oraculum caput serpentis contriuit, expressissimum typum. Genes. 3. Inuenit in Baruch Prophetia, quæ admodum in Ecclesiastico, sapientiæ figura, irrefragabile diuinæ incarnationis oraculum. Hic est, inquit, Deus noster, & non reputabitur alius ad eum. Baruch. 3. Hic adiuuenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Quo magis miror, librum hunc, cum epistola Hieremiæ,

Ludouic. Carbaial.

inter Apocrypha rejici à quodam ex nostris, leuissimo argumento,

quòd scilicet non sit in Hebraico Canone, quasi verò

ecclesiasticas scripturas Hebraico Canone

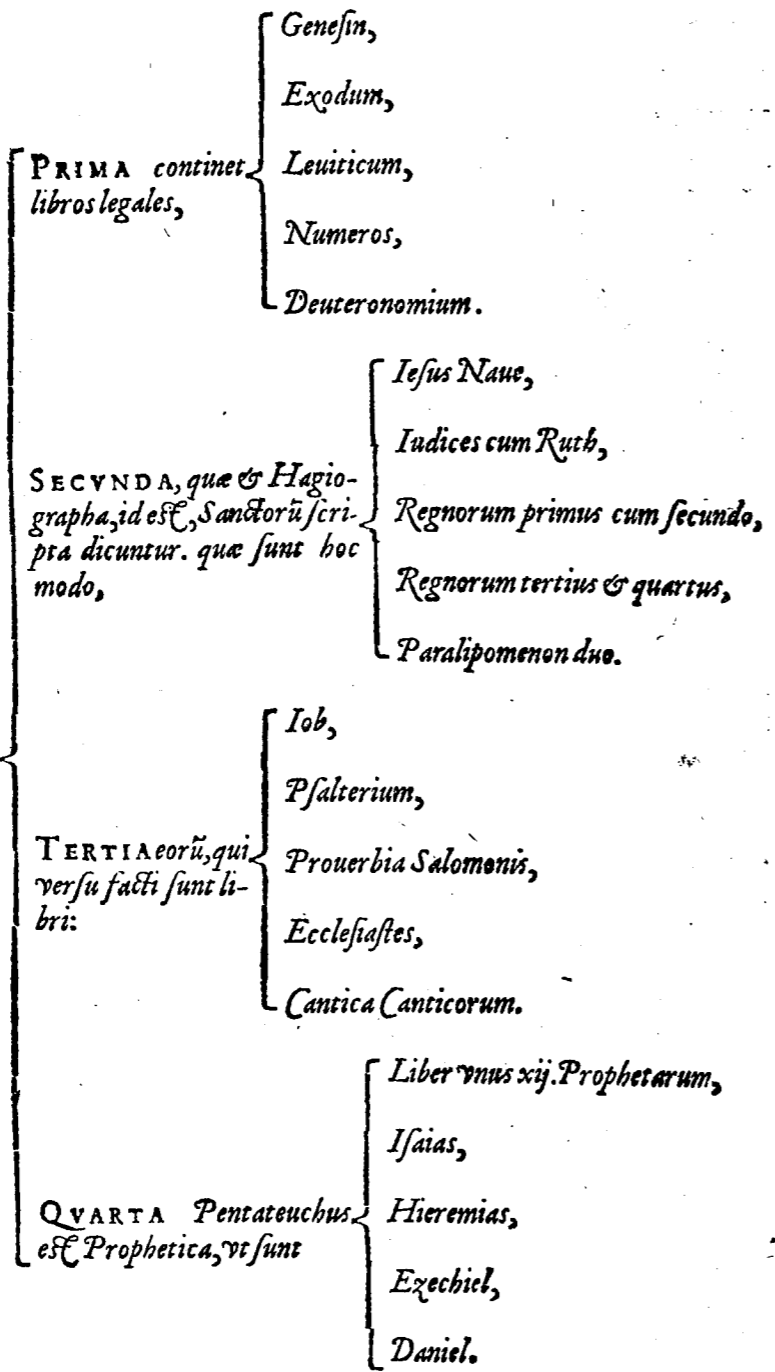
aut lingua metiri liceat. Medina lib.

6. De recta in Deum fide,

cap. 16.

VT AR-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
VT ARGVMENTO BIBLICI DIFFERANT LIBRI,
& primùm de Partitione veteris testamenti, ex Damasceno. TAB. 24.

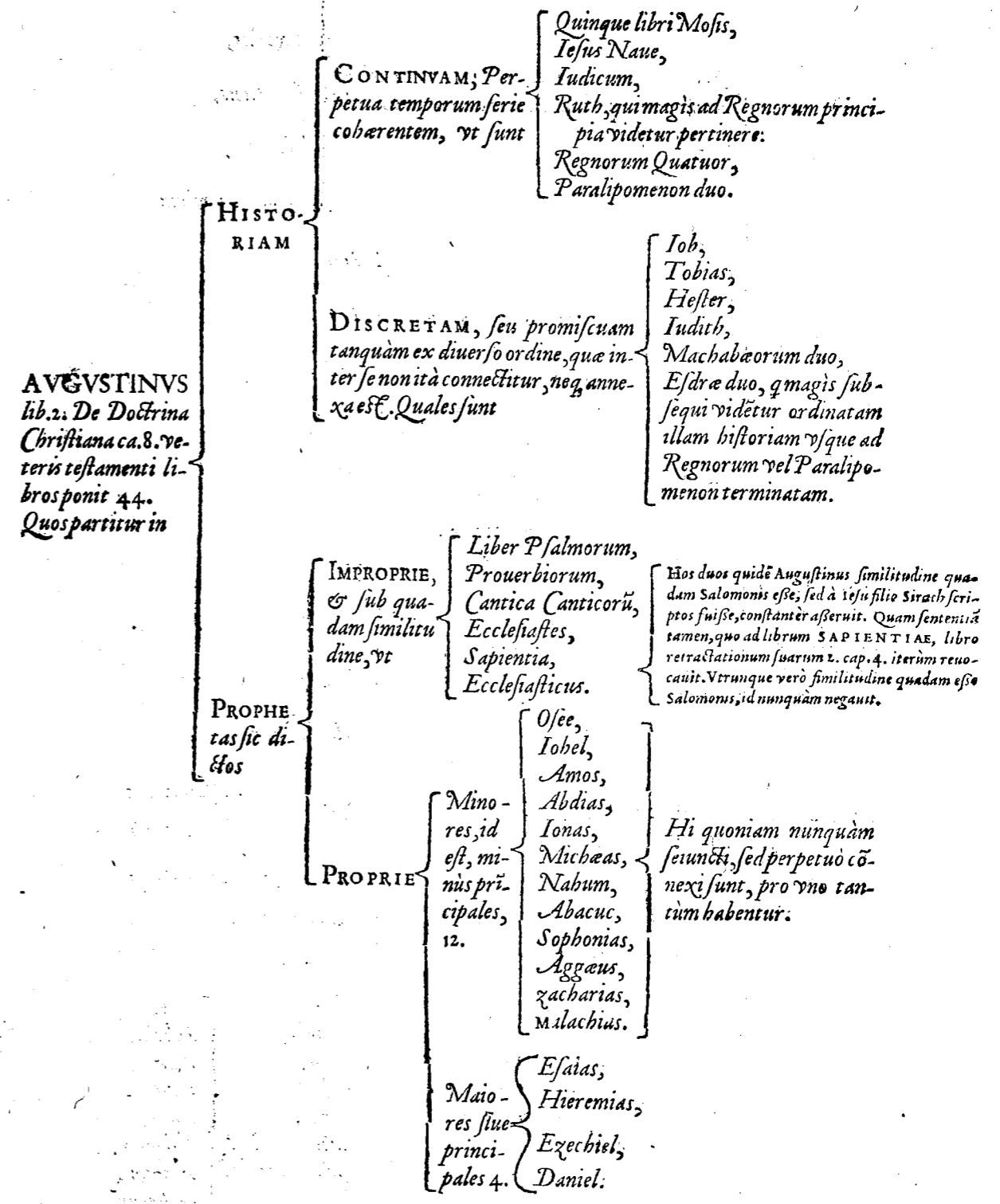

ET DVOS libros, { Esdræ primum & secundum,
Hester

QUI autem omnium virtutum doctrina referri sunt, inter hos est Sapiencia Salomonis & Sapiencia Iesu, quam pater Sirach composuit Hebraicè, interpretatus est autem Gracè nepos Iesu & filius Sirach. Studiosi quidem hi libri, publicè & honesti, sed non numerantur in Prophetis libris, neq. ponebantur in Arca. verba sunt ipsius Damasceni, lib. orthodoxæ fidei 4. cap. 18.

IOANNES Damascenus catalogum librorum veteris testamenti diuisit

ALIA PARTITIO LIBRORVM VETERIS
testamenti, ex doctrina D. Augustini & IIII. Concilij
Carthag. TAB. 25.

His xliij. libris, ut idem ait Augustinus, totius veteris testamenti terminatur auctoritas. In quibus omnibus, timentes Deum & pietate mansueti, quarunt voluntatè Dei: & in quibus inueniuntur omnia, quæ continent fidem moresq. viuendi, spem scilicet atque charitatem. ibid. cap. 9.

ALIA

QVOMODO

24
PARTITIONVM THEOLOGICARVM
QVOMODO TRACTATIONE VETERIS
legis differant libri. Ex compendio Petri Aureoli. TAB. 26.

POLITICA, quæ legis Mosaicæ continet quasi summam, ut in Pentateucho: cuius veluti partes sunt,

- Genesis,
- Exodus,
- Leuiticus,
- Numeri,
- Deuteronomium.

CHRONICA, quæ sacram describit historiam, & decem absoluitur libris: videlicet

- Iosue,
- Iudicum,
- Ruth,
- Regum IIII.
- Paralipomenon II.
- Esdra IIII.
- Tobie,
- Iuditb,
- Esther,
- Machabæorum.

POËTICA siue hymnidica, & quasi decantatiua: cuius partis libri sunt IIII.

- Psalmorum,
- Threnorum,
- Canticorum.

DIALECTICA, & disputatiua: quo in genere versantur libri duo:

- Iob, &
- Ecclesiastes

ORATORIA, quæ prophetica dicitur, seu quasi declamatoria, & diuiditur in homilias siue sermones

- Esaiæ,
- Hieremiæ,
- Baruch,
- Ezechielis,
- Danielis,
- Et in libros XII prophetarum,
- Osee,
- Iohelis,
- Amos,
- Abdiæ,
- Iona,
- Michæa,
- Nabum,
- Abacuc,
- Sophonia,
- Aggai,
- Zachariæ,
- Malachiæ.

ETHICA, siue moralis, de qua in tribus agitur libris, scilicet

- Prouerbiorum,
- Sapientiæ,
- Ecclesiastico.

VETERIS testamenti explicatio pro diuersa docendi ratione varia est, & in sex diuiditur partes: Quarum alia est

SEQUI-

LIBER PRIMVS. 25
SEQVITVR ADHVC ALIA LIBRORVM VETERIS testamenti Partitio vulgaris, ex sententia Latinorum Theologorum, eodem ferè modo & ordine, quomodo supra ecclesiasticus partitus est Canon. TAB. 27.

LEGALES, quorum nomine appellantur 5. libros Moysis,

- GENESIN,
- EXODVM,
- LEVITICVM,
- NUMEROS,
- DEUTERONOMIUM.

Quibus in nouo testamento correspondent 4. Euangelia,

- Matthæi,
- Marci,
- Luca,
- Ioannis.

LATINI Theologi cõmuniter corp^o vtriusq; testamenti, Quadrifariam diuidere solent, in libros scilicet

HISTORIALES, sub quorum appellatione comprehenduntur libros decem & septem:

- IOSVE,
- IVDICVM,
- RUTH,
- REGVM IIII.
- PARALIPOMENON II.
- ESDRAECUM Nehemia,
- TOBIAE,
- IVDITH,
- HESTER,
- IOB,
- MACHABAEORVM lib. 2.

Quibus correspondent Acta Apostolorum.

SAPIENTIALES, quales sunt 7.

- PSALTERIUM,
- PROVERBIA Salomonis,
- CANTICA Canticorum,
- ECCLESIASTES,
- SAPIENTIA,
- ECCLESIASTICVS,

Quibus respondet epistola Pauli quatuordecim,

Canonicæ septem.

PROPHETALES, faciunt 12.

- ESAIAM,
- HIEREMIAM, cum Baruch
- EZECHIELEM,
- DANIELEM,
- DVODECIM Prophetas minores.

Quibus respondet Apocalypsis.

DE CON-

varietate praedictarum differentiarum suboriri posse videntur.

TABVLA 28.

EX TOT tamq[ue] varijs librorum veteris testa-
menti differentijs duae nascuntur difficultates,
Quarum est

VNA de numero,
ALTERA de col-
locatione.

LIBRORVM.

DE PRIMA DIFFICVLTA TE, QVAE ORITVR

ex varietate Numeri. TAB. 29.

SEORSIM ponunt, atq[ue] singulatim disjungunt
in vniuersum omnes, connumeratis etiam parti-
cularibus, qui alioqui sub alijs veluti generalio-
ribus contineri videntur: & horum aliqui nu-
merant

XLV. Idque iuxta communem
supputationem, quae in Ecclesi-
astico habetur Canone, vt Con-
cil. Florent. & Trident. sess. 4.

XLVI. Qui Threnos siue Lanen-
tationes Hieremiae, ab ipsius
sejungunt Prophetia, atque sic
priorem numerum vno augent
libro.

VETE-
ris testa-
menti libros
Alij

LIBROS
particula-
res aliquos
sub genera-
libus com-
prehendit
capitibus:
Et libros
faciunt
modo

XLIIII. Iuxta Partitionem Augustini, eo quod is libri Baruch prorsus nullam ibi fecerit mentionem. In caeteris autem couenit cum Florentini & Tridentini concilij sententia.

XXII. vt secundu[m] Hebraeos Hieronymus. Qui

Duodecim Prophetas in vnum contraxit volumen.

Pro Regum autem Quatuor, ponit tantum duos.

Obmissis penitus ijs, q[ui] dicuntur Iudaeis Apocrypha.

Atq[ue] sic, Si historia Ruth, Iudicu[m] libro, & Threnorum liber, prophetiae iungatur Hieremiae, xxij. Sin vero singuli pro singulis accipiantur tractatib[us], 24. sunt Libri.

DE SE-

ueritate ordinis siue collocationis oritur.

TAB. 30.

MOVENTUR tria:

CVR Augustinus Pentateuchum, hoc est, quinque libros Moisis, quos alij omnes inter legales numerant, Chronicis ascribere maluerit.

QVID rursus mouerit Hieronymum, quod libros historicos retulerit in ordinem Prophetarum.

ET QVAE denique fuerit causa, ob quam inter hagiographa seorsim ponantur aliqua, quae rectius multo ad istorum ordinem aliquem, ad historiam videlicet vel Prophetas, pertinere videntur.

DE LL-
brorum ve-
teris testa-
menti col-
locatione

Legis, quae accipitur interdum

Generaliter

Specialiter

Pro

Toto veteri testamento, vt apud Diuum Paulum Ro. 3. ad Galat. 4. & 5. & in alijs multis locis. Quinque libris Moisis, vt Matthaei 22. II. 7.

Historiae, quae duas habet significationes:

Strictam, vt in libris Iudicum, Ruth, Regum, Paralipomenon &c. Laram, & sic etiam quinque libri Moisis, non absurde referri possunt ad historica. Gloss. in Prolog. ad Lib. Regum.

Prophetiae, quae vtimur, pro libro aut

Ab aliquo prophetarum edito. Quae significatione libri Iosuae, Iudicu[m], Samuel, Malachim &c. dici possunt prophetici. Stylo & oratione Prophetica scripto, vt Esaiæ, Hieremiae, & reliquorum eius ordinis monumenta. Gloss. vbi supra.

SOLVUNTUR partim

PARTIM vero, & si de quibusdam inter hagiographa positis dubitari aliquo modo possit, ad historica ne, an prophetica, aut alium proprium locum & ordinem sint referenda, facile tamen has & similes difficultates superabit is, qui praedictae primu[m] distinctionis, deinde vero illius diligenter meminisse voluerit, quod ex septimo & vndecimo cap. Matthaei supra repetitum fuit, Nullam scilicet esse scripturam, quae non vel ad legem, vel ad Prophetas, vel ad Psalmos pertinere videatur: ac ob id adeo absurdum non esse, quod vna eademq[ue] scriptura, diuerso habito respectu, ad plures & diuersos referatur fontes.

SVNT PRAE-
ter iam numerata le-
gis diuinae volumina,
quae modo manibus
terimus, & alia mul-
ta, quae vel eius gentis
frequētibus excidijs,
vel temporū iniuria,
vel demum (quod ma-
gis est credibile) quod
ad ecclesiastici regni
gubernationem, & ci-
uium salutē neces-
saria non essent, prorsus
interciderūt. Quae
sunt, Partim

HISTO- rica, vt liber	}	BELLORVM Domini,	}	Numerorum 21.		
		IVSTORVM,		Iosue 10. & 2. Regum 1.		
		VERBORVM dierū Salomonis, id est rerum sub regno illius ge- starum,		}	Qui ci- tatur	3. Reg. 11.
		VERBORVM Regum Israel,			3. Reg. 14.	
		REGVM Iuda & Israel.			3. Reg. 15.	

PROPHE- tica, qua- lia sunt	}	ASARIAE filij Obed, ANANI,	}	Regem Asa & omnem Iudam & Beniamin. 2. Paralip. 15. Eundem, 2. Paralip. 16.			
		MICHAELAE filij Zemla.		Achab regem Israel, & Iosaphat regem Iuda. 3. Reg. 22. Iosaphat & omnem Israel, 2. Pa- ralip. 20. Eundem Iosaphat, 2. Paralip. 28.			
		IAZIELIS filij Zachariae,		}	}	}	
		ELIEZER filij Dodan.					
		OBED, SEMEIAE,		}	}	}	}
		VRIAE.					

PROMISCVA, HOC est, tam historica quam prophetica, ex quibus sunt libri	}	SAMVELIS Videntis, id est, Pro- pheta.	}	}	}							
		NATHAN Propheta.										
		GAD Videntis.										
		NATHAN Propheta,	}	}	}	}	}					
		ACHIAS Silonites,						}	}	}	}	}
		ADDO.										
		OZAI Prophetia, 2. Paralip. 33.						}	}	}	}	}
		IONADAB Rechabite statuta, Hieremiae 35. & 4. Regum 8.										
		IEHV filij Anani, Iosaphat historia. 2. Paral. 20.										
		OZIAE Regis Iudae historia, ab Isaia filio Amos scripta, 2. Paralip. 26.										
		DESCRIPTIONES Hieremiae Prophetiae, 2. Ma- chab. 2.										
		IOANNIS Hyrcani liber dierum, 1. Mach. vlt.										
		D. Mich. Medina libr. Dereftain Deum fide 6. cap. 7.										

DE EIS.

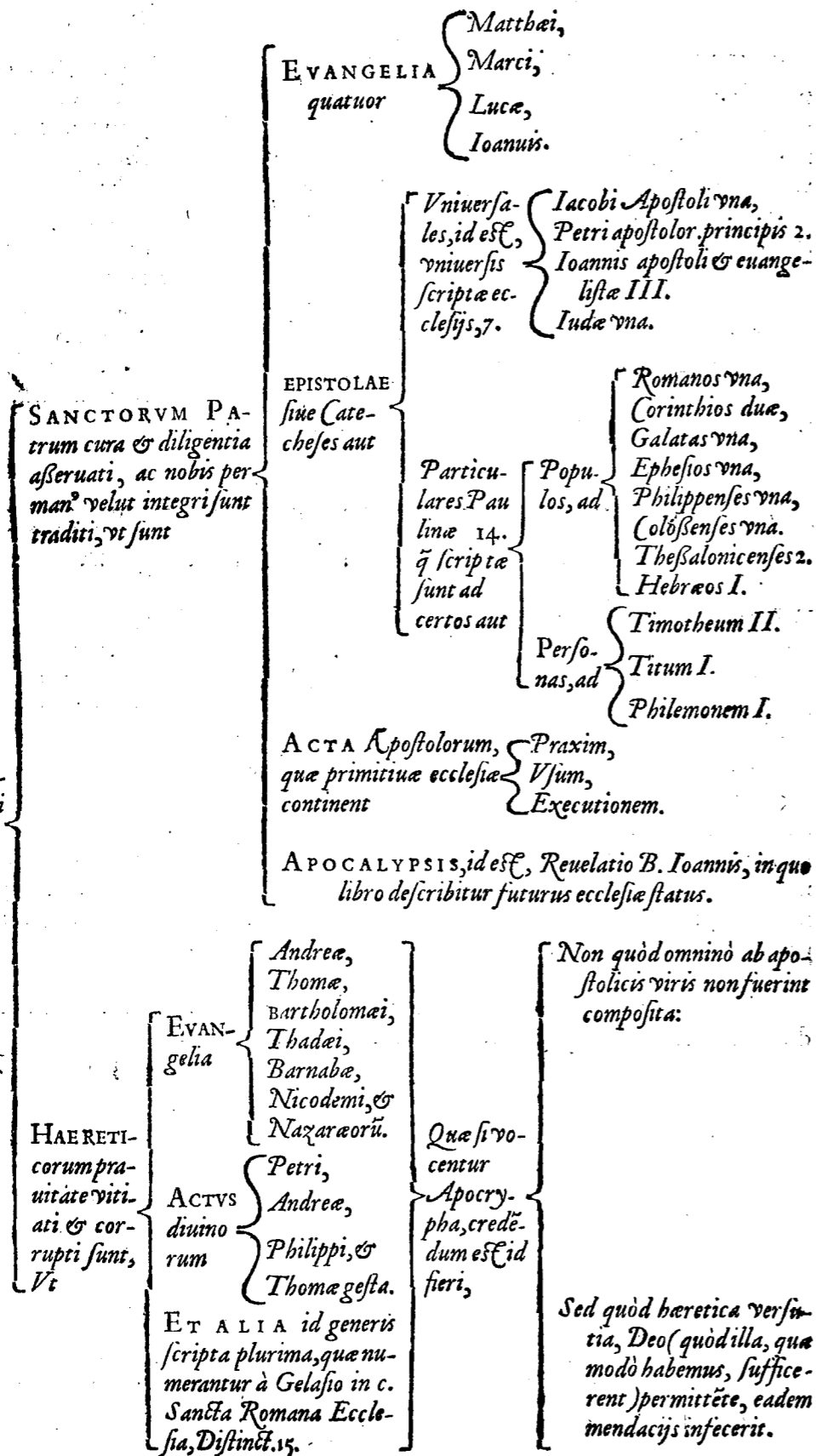
QVI Nathan, Addo, Achia Silonitae, Semei & Iehu in libr. Regum, libri esse scribū-
tur, non habentur. Prophetæ verò, qui quæ prophetarunt, scriptis quidem mandarunt,
sed non inueniuntur, hi sunt: Psalmorum Dauidis trium millium numerus fuisse, in Pa-
ralipomenis scribitur: è quibus tamen CL. tantum, ab amicis Ezechie regis selecti, reliqui
verò absconditi sunt. Quinque millia parœmiarum à Salomone edita esse, scriptura in
Paralipomenis tradit: nunc verò non sunt nisi ecclesiasticæ illæ, & Cantica Canticorum.
Ex pluribus, quæ mysticæ sunt, selectas esse scriptum est, cum & quinque millia Canti-
corum Salomonis fuerunt. Et loquutus est de arboribus à Cedro quæ in Libano est, ad
Hysopum vsque quæ è muro nascitur. Locutus est etiam de iumentis, de volucris, de
reptilibus, & de piscibus. Et hæc tamen nusquam in Hebraicis literis reperiuntur. Iose-
phus Prophetam Ezechielem duos Prophetiæ libros scripsisse narrat. Nos verò iam vnum
duntaxat inueniri scimus. Itaque hæc omnia per impiorum Iudæorum amentiam & incur-
riam interiisse manifestum est. Athanasius in fine Synopsis.

QVID DE HIS LIBRIS CVIQUE SENTIEN-
dum sit atque tenendum, iudicium Origenis.

DE HIS libris, qui in vetere illo statu ecclesiæ citantur, nec in nostris Biblijs inueniun-
tur, sic inquit Origenes: Operosum est, si velimus nunc inquirere, quàm multorum li-
brorum commemoratio fiat in scripturis diuinis, quorum lectio nulla nobis omnino est
tradita, sed neque apud Iudæos quidem usum huiusmodi reperimus lectionum, quæ siue
propterea quòd aliqua supra humanam intelligentiam continebant, placuit Spritu sancto
ferre de medio: siue quòd essent de scripturis, quæ vocantur Apocryphæ, pro eo quòd
multa in eis corrupta, & contra fidem veram inueniuntur à maioribus tradita, non pla-
cuit eis dari locum, nec admitti ad auctoritatem. Supra nos est, pronunciare de talibus. Il-
lud tamen palam est, multa vel ab Apostolis, vel ab Evangelistis exempla esse prolata, &
nouo testamento inserta, quæ in his scripturis, quas Canonicas habemus, nunquam legi-
mus: in Apocryphis tamen inueniuntur, & euidentè ex ipsis ostenduntur assumpta. Ori-
genes Homil. in Cantic.

HACTENVS de veteris testamenti Canone, posthac de ordine illorum agen-
dum erit voluminum, quæ nouum constituunt testamentum.

LIBRO-
rum Noui
testamenti
alij

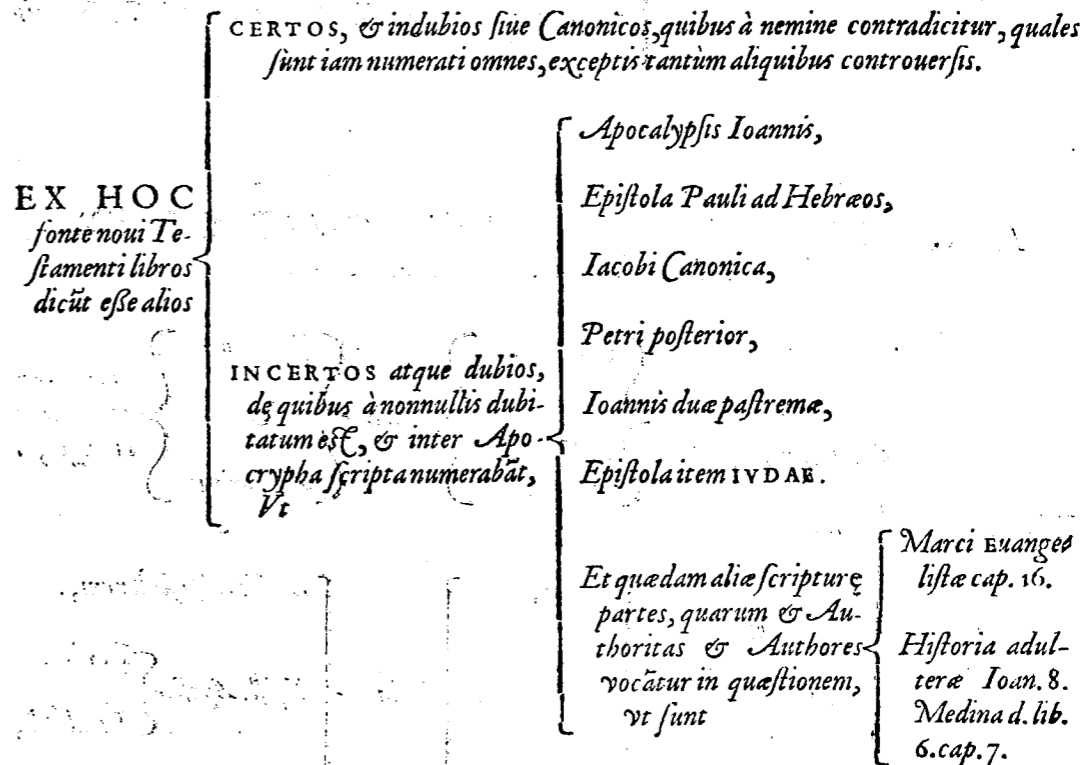

DE LI.

VT VETERIS, SIC
noui etiam Testamenti libri differunt.

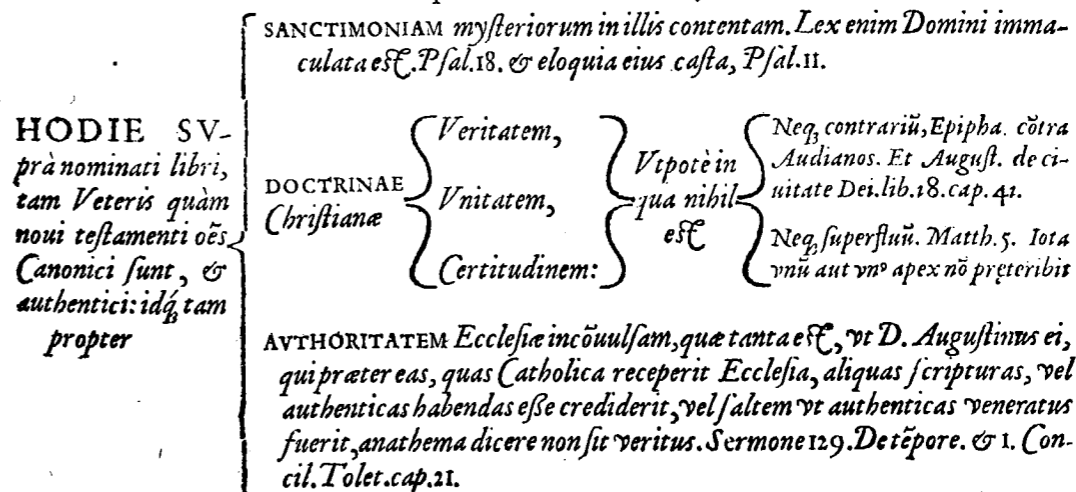
AVTHORITATIS praedicio,
RATIONE argumenti,
GENERE Doctrinae.

DE PARTITIONE LIBRORVM NOVI
Testamenti Ab Autoritate. TABVLA 34.

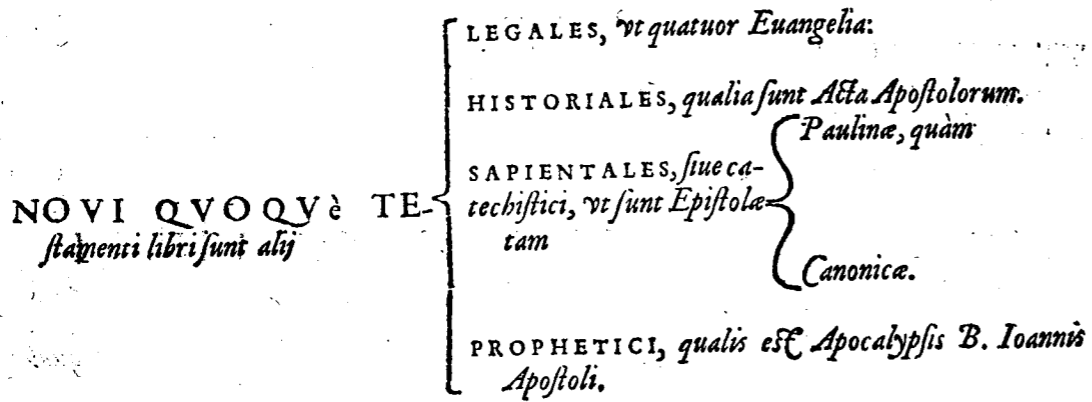
QVAS OB CAVSAS PER ECCLESIAM

illi etiam libri, quibus ab aliquibus fuit contradictum, in Canonem sint recepti. TABVLA 35.

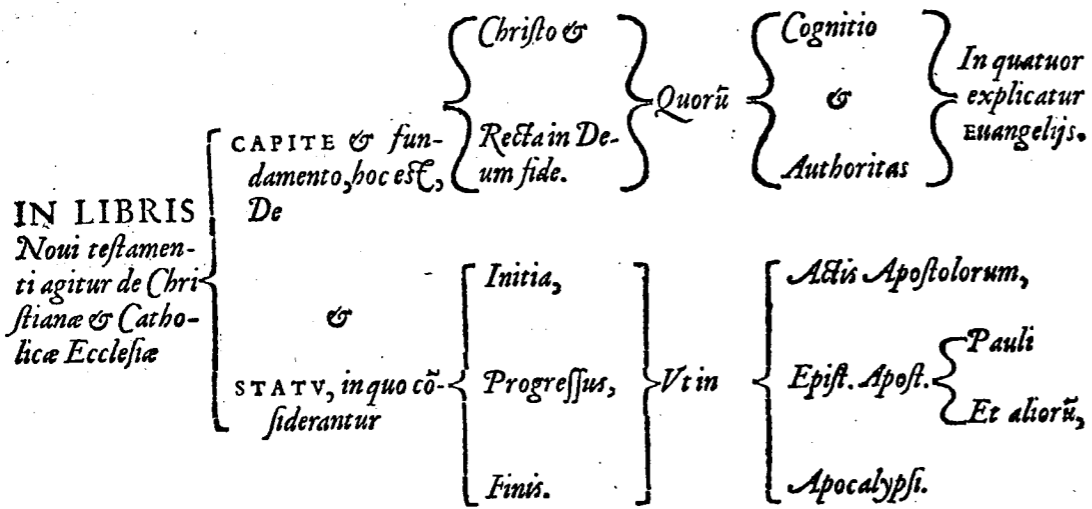

c 4 VT DI.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
VT DIVERSITATE ARGVMENTI, NOVI
Testamenti differant libri. TABVLA 36.

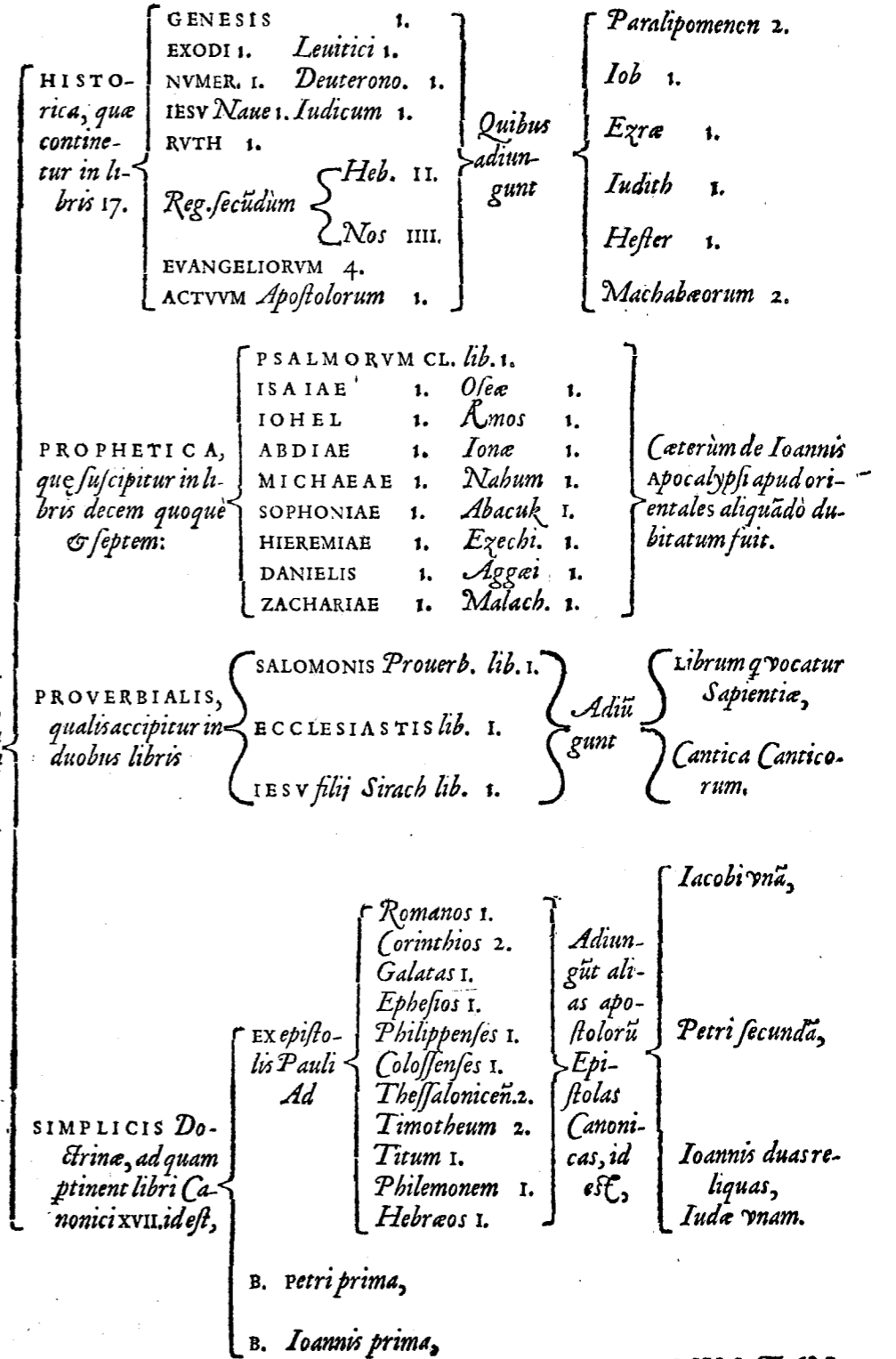

A GENERE DOCTRINAE, QVAE OBSER-
uanda fit differentia. TABVLA 37.

DICTIONIS

LIBER PRIMVS.
DICTIONIS QVOQVÈ SPECIE, NON NOVI
tantum, sed vtriusque omninò testamenti libros inter se differre, ex sententia Iunilij antiquissimi rerum Sacrarum scriptoris ostenditur. TABVLA 38.

QVIS TAN.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
QVIS TANDEM EX HIS OMNIBVS CERTVS

Sacrae scripturae colligendus fit Canon, & primùm de veteris Testamenti Canone. TABVLA 39.

NVMERVS LIBRORVM veteris Testamenti, secundum Ecclesiasticum Canonem hic est:

- GENESIS,
- EXODVS,
- LEVITICVS,
- NVMERI,
- DEVTERONOMIVM,
- IOSVE,
- LIBER Iudicum,
- RUTH,
- REGVM vnus,
- 10. REGVM secundus,
- REGVM tertius,
- REGVM quartus,
- PARALIPOMENON primus,
- PARALIPOMENON secundus,
- ESDRAE primus,
- NEHEMIAS, qui & Esdrae secundus,
- TOBIAS,
- IVDITH,
- ESTHER,
- 20. IOB,
- LIBER Psalmodum,
- PROVERBIA Salomons,
- ECCLESIASTES,
- CANTICA Canticorum,
- LIBER Sapientiae,
- ECCLESIASTICVS,

- Esaiæ Prophetia,
- Hieremie,
- Baruch,
- 30. Ezechielis,
- Danielis,
- Osee,
- Ioëlis,
- Amos,
- Abdia,
- Iona,
- Michee,
- Nabum,
- Abacuk,
- 40. Sophonia,
- Aggai,
- Zacharia,
- Malachia,
- Machabeorum primus,
- 45. Machabeorum secundus.

Libros

- Exrae { Tertium & Quartum
- Machabeorum { Tertium item & Quartum

Ecclesia, & in his nulla appareant diuinitatis vestigia, tam apocryphos ac notios seu spurios abiecit Medina.

QVIBVS libris sacris apud Iudæos olim tanta habita est reuerentia, vt iuxta illos nullo modo sederent, sed in altum supra se ponerent, nè à quouis indignius tractarentur: secuti in hoc præceptum Moysis, qui Deuteronomij 31. sic ait: Tollite librum istum, & ponite eum in latere arcae fœderis Domini Dei vestri. Nicolaus de Lyra, in Lucae cap. 4.

DE CANO-

LIBER PRIMVS.
DE CANONE NOVI TESTAMENTI EC-

clesiastico. TABVLA 40.

LIBRI Canonici Novi testamenti sunt hi:

- EVANGELIUM secundum Matthæum.
- EVANGELIUM secundum Marcum.
- EVANGELIUM secundum Lucam.
- EVANGELIUM secundum Ioannem.
- ACTA Apostolorum.
- EPISTOLÆ
- PAVLI ad Romanos:
- AD Corinthios prima:
- AD Corinthios secunda:
- AD Galatas:
- 10. AD Ephesios:
- AD Philippenses:
- AD Colossenses:
- AD Thessalonicenses prima:
- AD Thessalonicenses secunda:

- Ad Timotheum vna:
- Ad Timotheum secunda:
- Ad Titum:
- Ad Philemonem:
- Ad Hebræos.
- Catholica.
- 20. Iacobi vna:
- Petri prima:
- Petri secunda:
- Ioannis vna:
- Ioannis secunda:
- Ioannis tertia:
- Iudæ vna:
- 27. Apocalypsis.

DE SVMMA LIBRORVM VTRIVSQVE

Testamenti. TABVLA 41.

LIBRORVM vtriusq; Testamenti, iuxta opinionem

GLOS SAE I. Paral. cap. 23. & 25. sunt	VETERIS Testamenti XLV.	summa LXXII.
		NOVI XXVII.
QVORVNDAM, Testamenti quidem	VETERIS XLVII.	summa KXXIII.
	NOVI XXVII	

Cū ppter sacra ibi huius numeri 72. explicata mysteria, Tu quia Esdrae 3. & 4. non sint Canonici.

Sed recepta magis est, immo ab Ecclesia approbata, glōsific opinio,

QVID EX HIS LIBRIS TAM VETERIS quam noui testamenti omnibus, Christiano lectori sit querendū. Ex Augustino.

IN his omnibus libris timentes Deum & pietate mansueti quæunt voluntatem Dei. Cuius operis & laboris prima obseruatio est, nō se istos libros, etsi nondum ad intellectum, legendo tamē vel mandare memoriæ, vel omnino incognitos non habere. Deinde illa quæ in eis aperte posita sunt vel præcepta viuendi, vel regulæ credendi, solertiùs diligentiusque inuestiganda sunt. Quæ quāto quisq; plura inuenit, tanto est intelligentia capacior: In ijs enim quæ aperte in scriptura posita sunt, inueniuntur illa omnia, quæ continent fidem morēque viuendi, spem scilicet atq; charitatē, de quibus libro superiore tractauimus. Tum verò, facta quadam familiaritate cum ipsa lingua diuinarum scripturarum, in ea quæ obscura sunt, aperienda & discutienda pergendum est, vt ad obscuriores locutiones illustrandas, de manifestioribus sumantur exempla, & quædam certarum sententiarum testimonia, dubitationem de incertis auferant. In qua re memoria valet plurimum: quæ si defuerit, non potest his præceptis dari. August. De Doctrina Christiana, lib. 2. capit. 9.

DE PRÆ-

CANONES Apostolorum. Canone 84.

DIGESTI
perCON-
cilia
qua-
tuor

LAODICENSE ca. 59. In quo licet de libris Tobiae, Iudith, Sapientiae, Ecclesiastici, Machabeorum & Apocalypsi nulla fiat mentio, vel quia sancti Patres iudicium de re tam graui, in aliud tempus differre voluerint, non tamē oportet et semper dubitare, nec ab vniuersi Concilij auctoritate negatiuē argumētari licebit, cum sufficiat hos libros à sequentibus Concilijs, & paulò post totius Ecclesiae Catholicae consensu approbatos esse.

CARTHAGINENSE tertium, quod sub Aurelio celebratum est, cap. 47. In quo supr adiecti libri, vna cum illis qui in Laodicensi fuerant obmissi, omnes inter Canonicos libros numerati fuerunt.

FLORENTINVM sub Eugenio, in quo illi ipsi libri omnes confirmantur vt Canonici.

TRIDENTINVM Catalogum texiit eorum librorum, quos praecedentia approbarunt Concilia, eodem planè ordine & numero quo hic sunt positi. Quam ob rem post tot sacra sanctorum Conciliorum decreta, de auctoritate illorum librorum amplius dubitare, saluo pudore, nemini licebit.

INNOCENTIO Primo, in epistola ad Exuperium Tolo- sanū episcopum, sub finem.

GELASIO Papa Romae cum LXX. Episcopis, dist. 15.

B. DAMASCENO, in 4. De orthodoxa fide libro. c. 18.

ORIGENE, In expositione Psalmi primi, & in lib. commentarior. super Matthaeum, teste Euseb. lib. 6. hist. Ecclesiast.

AVGVSTINO, lib. 2. De doct. Christiana c. 8.

HIERONYMO, in Prolog. super librum Regum.

RUFINO, in Expositione Symboli.

EVSEBIO, lib. 3. cap. 25. lib. 4. cap. 26. lib. 5. cap. 8. lib. 6. cap. 18. vel 25.

ISIDORO Hispanen, lib. 6. Etymologiar. & lib. de Ecclesiasticis officijs 1. cap. 12.

NICEPHORO Callisto, lib. 5. cap. 16.

NICOLAO Lyrano, in Biblia de libris Canonicis.

IOANNE Driedone, de Ecclesiasticis scripturis lib. 1.

MICHAELE Medina, lib. 6. De recta in Deum fide.

MELCHIORE Cano, lib. 2. De locis Theologicis.

ET alijs rerum Ecclesiasticarum scriptoribus quam plurimis.

APPROBATI, non modò longissima temporis praescriptione, & vsu sanctorum Patrum coramuni, sed pensato totius Ecclesiae Catholicae iudicio. Cui qui resistit, & Dei ordinationi, & Spiritus sancti Censurae resistere videtur.

QVAENAM

VETERIS, Vt

ENOCH Patriarchae, oratio Ioseph, Testamentum Moysis, Assumptio Moysis, Abraham, Eldad & Modad, Eliae Prophetae, Sophoniae Prophetae, Zachariae Patris Ioannis, Baruch, Ambacum, Ezechiel & Daniel falso inscripti. Athanasius in synopsi de diuinis scripturis, circa finem.

LIBRI
qui etiã ho-
diè habentur
Apocryphi sunt
Testamenti
Aut

NOVI,
& nu-
merantur
partim

Ab eodem Athanasio in haec verba, Novi instrumenti quibus contradicitur, sunt hi: Circuitus Petri, circuitus Ioannis, circuitus Thomae, Euangelium Thomae, Doctrina Apostolorum, Clementina. Athanasius in Synopsi circa finem.

Itinerarium nomine Petri, quod appellatur Sancti Clementis, libri 8.

Actus nomine Apostolorum Andreae, Philippi, Petri & Thomae.

Euangelia Thaddaei, Thomae apostoli, (quibus vtritur Manichaei) Barnabae, Bartholomaei, Andreae, & quae falsauerunt Lucianus & Hircius.

Liber de infantia Saluatoris, De natiuitate Saluatoris, & de Sancta Maria, & de obstetrice Saluatoris. Liber qui vocatur Pastoris, & libri omnes quos fecit Leuiticus discipulus diaboli.

Item libri qui appellantur fundamentum, thesaurus, de filiabus Adae vel Genesis. Pentametrum de Christo, Actus Theclae & Pauli, Leporius, & liber prouerbiorum ab haereticis transcriptus, & S. Sixti nomine signatus.

Revelationes quoque quae appellantur, Pauli, Thomae, Stephani: & libri qui appellantur, transitus S. Mariae, Paenitentia Adae, & alius liber Diogenis, nomine gigantis, qui post diluuium cum Dracone ab haereticis pugnasse perhibetur.

Testamentum Iob (alias Iacob) De paenitentia Origenis, De paenitentia Cypriani. Libri item qui appellantur Iamnae & Mambrae, fors Apostolorum, Lufanae, Canonum Apostolorum, & liber Physiologus ab haereticis conscriptus, sed B. Ambrosij nomine praesignatus.

Historia Eusebij Pamphili, & opuscula Tertulliani siue Africani, &c. Quae omnia sunt Apocrypha.

PER Ge-
lasij. Papam
in c. san-
cta Roma-
na Eccle-
sia, dist. 15.
vt sunt,

CENSURA D. ATHANASII DE
APOCRYPHIS.

EX his veriora quaedam, & Spiritus Dei instinctum respicientia, transumpta, & vt legantur, selecta sunt. Hi omnes cognitionis gratia expositi sunt, peruersè vero scripti, notri ac reprobi. Et nullus istorum, maxime Apocryphorum, approbatur aut utilis est, praesertim noui instrumenti, sed omnes ab illis, qui supr à digesti, & à vetustis sapientibus ac Patribus approbati sunt, diuersi quiddam habent, digni qui abscondantur magis, quam qui legantur, etiam alij, & qui inter illos Euangelia quoque vocantur, extra quatuor illa, quae tradita nobis sunt. Saepè allegat. cap. sancta Romana Ecclesia, Distinct. 15.

d. FP ILO.

EPILOGVS

PRIMAE HVIVS ISAGOGAE PARTIS: DE QVIBVSDAM ALIIS SACRAE SCRIPTVRAE PARTITIONIBUS, quae praedictis & pleniores, & vsui quotidiano magis sunt accom-

modata: quarum prima haec est: TABVLA 44.

CANONICA, id est, authentica, de quorum autoritate nemini vnquam licet vel tantillum dubitare, & quibus in omnibus religionis ac fidei controuersijs plena semper et vbiq[ue] adhibenda est fides. Quo in numero & ordine habendi sunt dubio procul libri, tam veteris, q[uam] noui testamenti omnes, vt supra in ecclesiastico nominati sunt Canone.

4. synodi: Nicena, Constantinopolitana, Ephesina, Chalcedonensis, Arrianam, Macedonianam, Nestorianam, Eutychianam.

Et in vniuersum omnia Concilia sacra, quae hactenus a Patribus sanctis instituta, & in Spiritu sancto legitime celebrata sunt. c. Sancta Romana. Dist. 15. Epistola Decretales, quas beatissimi papae diuersis temporibus, ab vrbe Romana, pro diuersorum Patrum consultatione dederunt. ibidem.

PLENAM quoque et indubitam meretur fidei

MINORIS sunt fidei, quam Scripturae sanctae & Concilia generalia, vt sunt opuscula Cypriani, Athanasij, Gregorij Nazianzeni, Ioannis Chrysostomi, Basilij, Hilarij, Augustini, Ambrosij, Hieronymi, Prosperi, Leonis, & in summa omnium orthodoxorum Patrum, qui in nullo a S. Romanae Ecclesiae consortio deniuntur, nec ab eius fidei praedicatione seiuersi sunt, sed communionis ipsius gratia, Dei vsq[ue] ad vltimum vti & suae participes fuerunt. De quorum sententijs, salua religione, licet interdum dubitare, nec eis aliter adhibenda est fides, quam si cum Sacra scriptura, & Oecumenicis conueniunt Concilijs. d. c. Sancta Ro. & D. Aug. ad Hiero.

DVBITATUR De

Veritate scriptorū, & de Authore nonnunquam. Cuius classis sunt illa, quae etiam hodie diximus pro Apocryphis haberi. Vt Enoch Patriarchae, oratio Ioseph: Evangelia item Thoma, Andreae, Nicodemi: Liber de infantia Saluatoris, et itinerarium Petri. Quibus adde epistolam Iesu ad Abagarum, passionem Georgij, Quirici & Iulitae, &c.

Iouiniani & Galli, Montani & Priscilla & Maximille, Fausti Manichei, Philateria omnia, quae non ab angelo, vt illi conserunt, sed magis a demone, conscripta sunt. Haec & his similia, q[uam] Simon Magus, Nicolaus, Cerinthus, Marcion, Basilides, Ebiō, Paulus etiam Samosatenus, & Bonosus, qui simili errore defecerunt: Montanus quoq[ue] cum suis obscenissimis sequacibus: Apollinaris, Valerinus sive Manichaeus, Faustus, Sabellius, Arri, Macedonius, Eunosius, Nouatus, Sebatius, Calixtus, Donatus, & Eustachius, Iubianus, Pelagius, Iulianus et Latien. Celestinus, et Maximianus, Priscillianus ab Hispania, Lampadius, Dioscorus, Eutychius, Petrus & alius Petrus, ex quibus vnus Alexandriam, alius Antiochiam maculauit, Acacius, Constantinopolit. cum consortibus suis, necnon & oēs haereses, quas ipsi, eorumq[ue] discipuli schismatici, docuerunt vel conscripserunt, quorū nomina minime retinemus, non solum repudiata, verum etiam ab omni ecclesia Rom. eliminata, atq[ue] cum suis authoribus authorūq[ue] sequacibus sub anathematis indissolubili vinculo in aeternum consistemus esse damnata. d. c. Sancta Rom. dist. 15.

CONSTAT et de authorre, et falsitate scriptorū, vt sunt opuscula haereticorum

APOCRYPHA, id est dubia, non Canonica neq[ue] Authentica. Quae sunt duplicia, aut enim

Ioan. Viguerius instituit. Theologiae, De Doctrinis & dogmatibus.

DE ALIA

DE ALIA SCRIPTVRAE PARTITIONE, QVAE

prioris est summa quaedam aut compendium. TABVLA 45.

VT IVS Romanū, sic Doctrina Christi-

LEGEM, Senatusconsulta, Principū placita, Magistratum edicta, Responsa prudentum.

Vtriusq[ue] testamenti diuina scriptura. Sanctorum Conciliorum definitiones. Summorū Pontificū Constitutiones. Episcoporū, quos nobis Deus praefecit Pastores, Decreta. Sanctorum Authorū interpretumq[ue] communem CONSENSVM. Medina De rect. in Deum fid. lib. 5. capit. vltimo.

SINE Scriptura seruantur, quam Partem mores dicunt ecclesiasticos, sive traditiones Ecclesiae. Multa enim, vt Diuus ait Augustinus, non inueniuntur in Apostolorum literis, neq[ue] in concilijs posteriorum: & tamē quia custodiuntur per vniuersam Ecclesiam, non nisi ab ipsis tradita & mandata creduntur. August. De Bapt. contra Donatis. lib. 2. cap. 7.

DE SENTENTIARVM SIVE ARGVMENTORVM, quae ex praefatis colliguntur Scripturis, Differentia. TABVLA 46.

NECESSARIA: Quaelia sunt, quae sumuntur ex

BIBLIA, Concilijs Oecumenicis, Constitutionibus Pontificum, per ecclesiam approbatis.

De quorū veritate, cum a Spiritu sancto sint dictata, nō licet dubitare.

PROBABILIA, q[uae] ex sanctorum patrum ducuntur opusculis, De quibus Augustinus duas tradit regulas:

- 1 EGO, inquit, solis eis Scripturis & libris, qui Canonici appellantur, didici hunc timorē honoremq[ue] referre, vt nullum eorum scribendo errasse audeā credere, aut si aliquid in eis offendero, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud existimem, quam mendosum esse Codicem, vel non esse affectum interpretem quod scriptum est, vel minime intellexisse, non ambigam.
2 ALIOS autem ita lego, vt quāt alibet sanctitate, quantāve doctrina polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt: sed quia mihi p[er] alios authores, aut Canonicas scripturas, vel probabiles rationes, quod a vero non abhorreant, persuadere potuerint. Augustinus in epistola ad D. Hieron. quae recitatur in c. Ego. 9. distinct.

FALSA, quae haereticorū aut dictis continetur, aut scriptis: De quibus agitur

IN c. Quidam autem haeretici. 24. q. 3. IN c. Sancta Rom. Eccl. 15. dist. IN c. Damnamus, extr. De summa Trinitat. & fide Cathol. IN c. vnico. eod. tit. in 6. IN Clem. 1. etiam. eodem tit. ITEM in Cle. ad nostrum. de haeret. in qua damnantur errores Begardorum. ET in alijs locis & Concilijs generalibus.

Tales Doctrinae publicē vel priuatim asserere nō licet, nec etiam legere aut tenere libros, eas continentes, propter piculum, quod q[ui] amat, bibit in illo, ecc. 3.

DE PRÆ

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE PRAEMISSARVM PARTITIONVM VSV

& adplicatione, ad communem ecclesiae vtilitatem. TABVLA 47.

ADPLICATIONE, ad solutiones questionum Theologicarum. Nam in causis ecclesiasticis definiendis, aut

Recurrendu est

- Primo ad Scripta noui vel veteris Testamenti. Secundo, ad Canones Apostolorum & Conciliorum. Tertio, ad Decreta & Decretales epistolas Romanorum pontificum. Quarto, ad dicta Sanctorum Patrum. Quinto, ad exempla Sanctorum.

SI AUTEM nec hoc modo veritas inuenitur, congregandi sunt Sapientes, & inuocandum diuinum auxilium: tunc enim quid agendum sit, Dominus reuelabit, iuxta illud: Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi in medio illorum sum. Matthaei 18. Viguer. vt supra.

1. NON sine causa tam salubri vigilantia, Canon ecclesiasticus constitutus est, ad quem certi Prophetarum & Apostolorum libri pertinent, quos omnino iudicare non audemus, & secundum quos de caeteris literis vel fidelium, vel infidelium liberè iudicemus. August. lib. 2. Contra Crescon. c. 31.

2. NOVVM & vetus testamentum recipimus in illo librorum numero, què sanctae Ecclesiae tradit authoritas. Aug. Ser. 191. De tempore.

3. POTVIT enim fieri, vt Apostoli vel Euangelistae, Spiritus repleti, sciuerint quid assumendum ex illis esset scripturis, quid ve refutandum, nobis autè non est absq; periculo, aliquid tale praesumere, quibus non est tanta Spiritus abundantia. Orig. in Prolog. super Cantica Cantico. circa fin. cū de apocryphorum citationibus loquitur.

4. VNDÈ Euangelium apud nos esse, docet ecclesia, non hominum eorum solum qui nunc sunt Christiani, sed ecclesia illa, quae Matthaei temporibus, ad hoc vsq; tempus certa successione serie declaratur. Etiam si haberemus apud nos verorum Euangelistarum Codices descriptos suis ipsorum manibus, illos non alio argumento cognosceremus tales esse, quam ex ecclesiarum sibi inuicem succedentium testimonio. Quod sanè testimonium est Spiritus sancti loquentis in Dei ecclesijs & Prophetis. Sic ferè Aug. 28. contra Faustum Manich. cap. 2. & 4.

5. TENEBIT igitur vnusquisque huc modum in Scripturis Canonicis, vt eas q; ab omnibus accipiuntur ecclesijs Catholicis, praeponat eis, quas quaedam non accipiunt. In eis verò quae non accipiuntur ab omnibus, praeponat eas, quas plures grauioresq; accipiunt, eis, quas pauciores minorisq; authoritatis ecclesiae tenet: Si autè alias inuenerit a pluribus, alias a grauioribus haberi, quaquàm hoc inuenire non possit, aequalis tamen authoritatis eas habendas puto. August. lib. 2. De doctrina Christiana, cap. 8.

ATQVE haec quidem de prima Isagoga Parte, hoc est, De Sacrae Scripturae natura & substantia, saltem ad gustum aliquem diuinae huius scientiae praeparandum indicasse sufficiat. Superest nunc vt de grauioribus paulò ipsius scripturae circumstantijs, dicamus ea, quae nos ad vberiorè ducant Doctrinae Christianae cognitionem.

DE ALTE-

DE ALTERA ISAGOGAE

PARTE, QVAE AD EXPLICATIONEM PERTINET circumstantiarum ipsius Scripturae diuinae: & primum de ea questione, num humano generi necessaria fuerit de fide Doctrina aliqua. TABVLA 48.

- 1. FRVSTRA inuestigantur ea, quorum ratio captum excedit humanum. A qua curiositate nos scriptura ipsa debortari videtur, dum nè altius sapiamus quàm oportet, tam fidelitè nos D. monet Paulus Rom. xj.
2. PERFECTA Dei sunt opera Deuteron. 32. ac ea naturae bonitate praedita sunt, non ipsi tantum homines, sed alia etiam animalia omnia, vt quae sibi sunt necessaria, ex innata quadam vi, ipsa per se possint efficere. Qui autè, quantum ex se potest, facit, is secundum glossam Matth. 4. super illud, si filius Dei es &c. satisfecisse videtur.
3. AC vt maxime aliquid desit naturae, Christus tamen se Apostolis suis, quid dicto aut facto opus esset, daturum promisit: Dum steteritis, inquit, ante Reges & praesides, nolite cogitare quid loquamini &c. Matth. 10.

DVBITATUR ratio- nibus tri- bus:

CIRCA hanc primam quaestionem

DICITVR, necessariam esse Doctrinam fidei, vt potè sine qua

Deo placere possit nemo, Ad Heb. xj. Sed perpetuo condemnatus sit omnis infidelis. Marc. vlt.

RESPONDETUR ad dubitandi ratios tri- bus modis:

- ET si homo ex sua natura, quae supra eum sunt, peruestigare nequeat: Spiritus sancti tamen gratia praeuolente, doctrinae quibusdam veluti praecipitis, ad veram Dei notitiam rectè perducipotest.
SIC licet perfecti sint homines, quo ad statum naturae, multa tamen desunt eis ad eam, quae sursum est, perfectionem ex hac vita consequendam. Quae in hac caelesti doctrina omnia vberissime docentur.
DAT quidem Spiritus sanctus non ipsam tantum eloquentiam, sed omnes omnino virtutes, non tamen ob id inutilis, sed potius eo magis necessaria est Doctrina, quae gratiae illius & modum explicat, & quandam demonstrat quasi viam.

APPENDIX EX SENTENTIA D. AVGVST.

HINC Augustinus lib. 4. De Doctrina Christiana cap. 16. super eadem controversia huiusmodi tulit sententiam: Quisquis autè dicit, hominibus non esse praecipendum, quid vel quemadmodum doceant, si Doctores sanctus efficit spiritus: potest etiam dicere, nec orandum nobis esse, quia Dominus ait: Scit Pater vester, quid vobis necessarium sit, antequàm petatis ab eo. Et tamen orandum esse monet Matthaei 6.

d 3 DE QVAE-

PRIMA, quòd ex D. Pauli sententia, lex ipsa diuina omnibus hominibus ex vi quadam naturali sit indita. Cum enim gentes, inquit, quæ legem nõ habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt: eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: quia ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum. Rom. 2. Quod tamẽ de præceptis tantummodo morum, & non fidei Regulis, quæ supra naturam sunt, intelligendum esse, sancti asserunt Doctores.

CAVSÆ
sunt
tres:

SECUNDA, qua homines, præsertim Christianos, à Deo doceri constat ex cap. 31. Hieremie, vbi Deus ipse per os Prophetæ populo suo loquitur in hæc verba. Et pangam, ait, vobiscum fœdus nouum, dando leges meas in mente eorum, & in corde eorum perscribam eas, & erunt omnes à Deo docti.

TERTIA, Quòd Deus ante editas legis tabulas nec veteris testamenti Patribus, neq. in nouo testamento ipsis Apostolis in scriptis aliquid traderit vnquam, sed primum illis, Noæ, Abrahæ, eiusq. posteris: Iob itẽ & Moysi ipse coram proprio. ferè semper locutus est ore. Deinde Apostolis se pro literis Spiritus sancti gratiam daturum esse promiserit.

HVIVS
dubitati-
onis

IN lib. 1. de doctrina Christiana c. 39. Homo itaq. ait, fide, spe & charitate subnixus, eaq. inconcusse retinens, non indiget scripturis nisi ad alios instruendos. Itaq. multi per hæc tria etiã in solitudine sine Codicibus viuunt.

AVGV-
stini

DE Ciuitate Dei lib. 11. cap. 3. Scripturæ, inquit, fidem habemus de his rebus, quas ignorare non expedit, nec per nos scire idonei sumus.

SOLVTIO ferè
vna, scripturã
videlicet in de-
fectum naturæ
corruptæ sub-
rogatam, vt pa-
tet ex communi
sententia patrũ.

ORIGENIS, qui super illud Exodi: Proiecit de manu tabulas, vbi sacras literas, secundas vocauit tabulas. Lib. 1. cont. Cels.

SUPER illud Matthæi, Ecce Ceterum &c. ca. 8. Scri-
pturæ, inquit, ad præiudicium peccatorum factæ
sunt, non ad necessitatem sanctorum: Quia rectis et
fidelibus scripturæ necessariae nõ sunt, sed iniustis.
Magistra enim omnis iustitiæ, ipsa natura est ho-
minum.

CHRY-
sostomi

IN principio operis imperf. Commentarior. in Euan-
gelium Matthæi, quæ ita exorsus est: Oportuerat
quidem nihil nos indigere auxilio literarum, sed
tam mundam habere vitam, vt librorum vice gra-
tia Spiritus sancti suppeteret nostris animabus, &
sicut atramento illi, ita corda nostra in scripta essent
à spiritu. Quia verò hanc à nobis excusimus gra-
tiam, agè vel secundam navigationem amplexemur.

NON ipsam tantum scripturam Canonicam esse certam, sed ea etiã, quæ diuinis literis sunt
expressa, vera esse atque firma, probatur

A

DIGNITATE

AUTHORIS, qui proculdubio Spiritus est sanctus, eo potissimum nomine in hunc mundum
demissus, vt nos omnem veritatem doceret.

ANTIQUITATE:

NULLA enim scriptura vel doctrina in toto mundo antiquior est, quàm ea quæ in monumentis
veteris testamenti comprehensa est.

PRAENUNCIATIONE Prophetica:

SOLVS enim spiritus diuinus futura præuidere nouit. Ioannis 16. Et quæ ventura sunt, annunciat
vobis.

EVENTV infallibili

EORVM, quæ per totam scripturam vnquam prædicta fuere. August. de ciuit. Dei lib. 12. cap. 10.

CONSENSV

NON tantum scriptorum, sed doctrinæ etiã constanti & perpetuo. Qui licet loco & tempore es-
sent disuncti atque distiti, re ipsa tamen ita cõueniunt, vt ex vno eodemq. spiritu, illos omnes
omnia scripsisse, animaduertere liceat. Idem August. de ciuit. Dei lib. 18. cap. 41.

INTEGRITATE Scribentium.

AVG. de ciuitate Dei lib. 11. ca. 11. Et Richard. De Trinitate cap. 2. A summa sanctitatis viris,
inquit, hæc nobis sunt tradita. non ne cum omni cõfidentia deo dicere poterimus, dicitur si error est, atque ipso deo
si sumus, nam ista
nobis tantis sig-
et pignus cõfide-
ta sunt, et tali
que non nisi per
fieri possunt

CONVENIENTIA & æqualitate,

SEV VT Scholastici dicunt Theologi, à rationabilitate. Quid enim rationi cõuenit magis, quàm
Deum tanquam summum omnium diligere bonum, & proximum sicut seipsum? In quibus
ta sunt, et tali
que non nisi per
fieri possunt

INCONVENIENTIA citiorum,

QVOS singuli sibi hæretici somniarunt, & contra scripturam ex proprio commentu sunt figmen-
to. Quid enim turpius est, quàm secta Mahumetica, quæ suis a seclis felicitatem promittit
porcinam, yasquiasq. scilicet & fœtidum coitum? Et sic de similibus.

MARTYRIO & Persecutionibus

EORVM, qui pro hac fide, quæ in sacris continetur Biblijs, mortem oppetere non dubitarunt.
Quanto enim Religio Christiana, cum à Iudeis & hæreticis, tum à tyrannis acrius fuit oppu-
gnata, tanto vberius creuit, & in immensum aucta est numerum, Iudeis interim in sua per-
tinacia per totum orbem miserè disiectis.

MIRACVLORVM virtute & Potentia:

QVIBVS doctrina Christiana multifariam, multisq. modis confirmata est. Et si verò miraculũ
aliud prorsus haberemus nullum, hoc tamen vnum, stupendum & potentissimum esset mira-
culum, quòd totius orbis amplitudo, ad religionem carni & sanguini repugnantem, absque
vllis miraculis fuisset subiugata. August. de ciuit. Dei lib. 22. cap. 5.

INCONVVLSA Ecclesiæ Catholice autoritate:

CVIVS tanta vis est, vt D. Augustinus se nec Euangelio crediturum fuisse testetur, nisi illum
Ecclesiæ moueret autoritas. August. contra Epistolam Manichæi, cap. 4.

TESTIMONIIS aduersariorum:

HOC EST, eorum qui extra catholice Ecclesiæ sunt gremium. Sic enim Iosephus, etsi Iudæ-
us, de Christo tamen in 18. Antiquitatum suarum libro amplissimum protulit testimonium:
Fuit, inquit, iisdem temporibus IESVS sapientissimus vir. Et paulò post: Christus, ait,
hic erat. Vbi etiã doctrinam eius narrat, & resurrectionem confitetur aperte.

PERSEVERANTIA:

DVRABIT enim in perpetuum sacra scriptura, nec vnum Iota, aut vnicus saltem de lege Do-
mini peribit apex, donèc omnia fiant. Matthæi 5.

ETSI D. Augustinus in Epistola ad Madaurenses dicat, scripturam sanctam continere omnia quæ ad veram salutem pertinent: solet tamen hac de re interdum

DVBITARI, propter ea quæ habent

IOAN- nes apo- stolus

Capite xvj. in hæc verba: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo: cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. In fine Evangelij sui his verbis: Sunt autem & alia multa, quæ fecit Iesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.

D. AVGVSTINVS in questione super Leviticũ, cap. 31. Non omnia, inquit, sunt scripta, quæ Deus locutus est eis, per quos nobis sancta scriptura eius administrata est.

PRIMO loquimur vel de ijs, quæ

Remota sunt à sensibus nostris, & ab intellectu infirmitatis humane. Augustinus ad Orosium contra Priscillianistas ca. 11. De quibus Ecclesiasticus in 3. capite dicit: Altiora te nẽ quæsieris, & fortiora te nẽ scrutatus fueris. In ipsis scripturis ita sunt posita, ut vobis mandata sit cognitio. De quibus talis traditur regula: Quæ tibi præcepit Deus, illa cogita semper. d. cap. 3. Eccl. Et Augustin. ad verbum in citato prius loco.

SECUNDO, Quorundam cognitio ad salutem

Non est necessaria, & ea consultò sunt obmissa. Est necessaria, & ea proculdubio perscripta sunt omnia.

DISTINGUI duobus modis:

SALOMONIS, omnia in mensura & numero & pondere esse constituta, Sap. 11.

DOCTORũ scholasticorũ:

Primum, Apostolis Ioã. In veteri testamento proponi, 16. Non nouam doctrinã, In Evangelio impleri, sed prioris explicationem, Per apostolicas traditiones declarari, fuisse promissã. Unde est, Ab apostolis imperfecta expoliri, quod dici solet, Legem Quædam etiam relicta esse discutienda. Deinde, & si mundus libros, qui de rebus à Christo gestis scribi poterant, capere posset, diuinitatis tamen mysteria omnia intelligere nõ potuisset, ita ut vnicum illud dictum, Verbum caro factum est, in hodiernum vsque diem multi perfecte adhuc capere non potuerint. Gloss. Ord. in fine Evangelij Ioannis.

RESPONDERI ex sententia

ORIGENIS in homilia de arca Noe, qui dicit: In nulla scientia omnia esse explicata, sed illa tantum, ex quibus reliqua omnia sufficienter possint elici.

AVGVSTINI De Genesi ad literam libro 5. cap. 8. Quia enim non omnia, inquit, scripta sunt, quemadmodum post primam illam rerum conditionem tempora cucurrerint, seq. secutæ sunt administrationes creaturarum, quæ primitus factæ, sextoq. illo die consummatæ sunt: sed quantum satis iudicauit spiritus, qui inerat scribenti ea, quæ non solum ad rerum factarum notitiam, sed etiam ad futurarum præfigurationem valerent.

CHRYSOSTOMI in Genesim homil. 3. Merito, inquit, thesauro cuiusdam confertur diuinarum scripturarum lectio. Nam sicut ex illo quisquis vel paruam micam capere potest, multas sibi parat diuitias: ita & in sacra scriptura, etiam in breui dictione variarum sententiarum vim, & incredibiles diuitias inuenire licet. Et non solum thesauro similia sunt diuina eloquia: sed fonti quoque largus perennibusq. scaturienti fluentis &c.

DE QVÆ.

NON TAN- tum sciẽ- tiam, tum quia

Stabilis est earum rerum perceptio & comprehensio, quæ ex certis constantibusque principijs manifesta connexionione iunguntur. Origo eius est diuina, Principia certa, ratio firma, autoritas insuperabilis, cognitio perfecta, finis optimus & perfectio summa: quæ est vita æterna. Lud. Carbaial. De restituta Theolog.

VNUM, an S. scriptura, hoc est, ipsa Theologia, sit scientia. Et ex communi SS. patrũ calculo constat eam esse

SAPIENTIAM, eò quòd earum rerum suppediat notitiam, quæ diuinæ sunt & certæ. Sic enim post Platonem D. Augustinus in lib. 14. De Trinitate capite 1. veram definiuit sapientiam, rerum scilicet diuinarum cognitionem. Et Apostolus Paulus 1. Cor. 2. Theologiã disertis verbis vocat sapientiam. Loquimur, inquit, sapientiam quæ in mysterio est abscondita, quam nemo Principum huius seculi nouit.

SVNT HVIVS disputationis duo, quæ simul coincidunt, capita:

AT QVÆ sic eo ipso, quòd sapientia est doctrina hæc cælestis, etiam scientia dici debet: cum sapientia, ut in 6. Ethicorum habet Aristoteles, scientiam in se includat. Licet econtra scientia, quæ rerum proprie est humanarum, sapientia dici non possit. Ludouicus Carbaial. De restituta Theologia cap. 4. & 5.

ALTERVM, quo id quæritur, ad quam Philosophiæ partem diuina pertineant eloquia: Quæ de re semper tenenda est communis hæc Doctorum Scholasticorum sententia, Theologiam scilicet nulli scientiæ subalternari, id est, nulli Philosophiæ parti subiectã, sed supra omnem mundanam scientiam esse positam, cum sit

DONVM Dei perfectum, VIRTVS Spiritus S. æterna, LVMEN rationis & intellectus cælestis, REGVLA veritatis firma, & infallibilis fidei ratio, VIA salutis æternæ certissima. Doctores Scholast. in Proem. sententiarum.

DE SEXTA

POSITA in eo, vt firma fide teneantur omnia, qua in sacro continentur Canone, vnde Augustin. lib. 2. contra Donatistas De baptismo cap. 3. Quis nesciat, inquit, sanctam scripturam Canonicam tam veteris quam noui testamenti, certis suis terminis contineri, eamque omnibus posterioribus episcoporum literis ita praeponi, vt de illa omnino dubitari & disceptari non possit: vtrum verum, vel vtrum rectum sit, quidquid in ea scriptum esse constiterit. Et D. Chryso. in Epistola Pauli ad Galatas, super illud: Sed etiamsi ego, aut angelus de caelo &c. Scripturis plus fidei adhibendum ait esse, quam angelis vel mortuis reuiuiscantibus.

1. Luc. 16. habetur, si mo-
sem et pphas non audi-
unt, neq; si quis eor-
um mortuis resurrexerit, cre-
dent, quasi maior fides
sit adhibenda scripturis,
q; mortuo resurgenti.

S. SCRIP-
turae autori-
tas, quam Au-
gustinus lib. de
ciuitate Dei II.
cap. 3. dicit esse
eminentissimam,
est

ADQUISITA

PRIMUM, ex eisdem penè locis & causis, ex quibus certitudo eius probata fuit.

DEINDE per summam, }
qua in ea est, } Prudentiam,
Castitatem,
Religionem,
Veritatem.

QVAE omnia Augustinus in lib. De vtilitate credendi ca. 6. scribens ad Honoratum, his complexus est verbis: Testor Honorate conscientiam meam, & puris animis inhabitantem Deum, nihil me existimare prudentius, castius, religiosius, quam illa sunt scripturae omnes, quas testamenti veteris nomine Catholica Ecclesia retinet. Quidquid enim est in scripturis illis, altum & diuinum est. Inest omnino veritas, & reficiendis restaurandisque animis, crede mihi, accommodatissima disciplina, & plane ita modificata, vt nemo non inde haurire possit, quod sibi satis est: si modò ad hauriendum deuotè & pie, vt vera religio poscit, accedat.

NECESSARIO
haecenus custo-
data, atq; adeo
in posterum
etiã tuenda,
tum

PROPTER virtutem & sapientiam in diuinis literis comprehensam. Si enim iuxta Apostolum Paulum, Christus Dei virtus est & Dei sapientia, Rom. 1. & 1. Cor. 1. Qui nescit scripturas, nescit Dei virtutem, (D. ait Hieron.) eiusq; sapientiam. Breuiter, ignorantia scripturarum, Christi est ignorantia.

AD consequendam fidei integritatem: Titubabit enim fides, si diuinarum scripturarum vacillet authoritas. Porro fide titubante, etiã ipsa languefcit charitas. Verba sunt Augustini in lib. 1. De doctrina Christiana, cap. 37.

DE QVAE-

IN TOTVM negari non potest, Nam & D. Petrus in sua Epistola testatur: Nō sicut voluit homo, locutus esse spiritum: sed sicut voluit spiritus, locutum esse hominem. Et August. ad Volusian. Epistola 3. ita quaedam obscure dicit esse posita, vt acutissimis maximum negocium facerent, &c. Vnde scripturam sanctam in aliquibus esse obscuram, ad longum probat Medina lib. 7. De recta in Deum fide, per multa capita.

OBSCVRAM ESSE SACRAM SCRIPTURAM

SED omnino eam dicere esse clausam, hoc est, ita obscure traditam, vt nullo pacto intelligi possit: id verò non tantum falsum, sed impium etiã esset & blasphemum. Quae enim blasphemia possit esse maior, quam ita obscuritatis accusare eum, quem tota ecclesia veritatis agnoscit esse magistrum, Spiritum scilicet sanctum? A quo, non vt nobis esset incognita, diuina promulgata sunt eloquia, sed potius vt eorum mysteria intelligeremus, & vitam in eis haberemus aeternam.

DE CAUSIS, CVR OBSCVRE QVAEDAM

QVOD IN SACRIS LITERIS aliqua videntur obscure tradita, id ratione fit

IN PRIMIS naturali, vt scilicet ordo seruetur in Ecclesia inter professores & discipulos, inter Doctores item vel Magistros, & auditores.

INTERDVM etiã singulari Dei prouisum est consilio.

PLERVNQVE autem hominum id accidit vitio.

QVAE IL-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
QVAE ILLA RATIO SIT NATVRALIS.

TAB. 56.

A DIVO PAVLO ad Hebræos quinto, vbi alios dicit pascendos esse lacte, alios verò cibo asserit opus habere solidiore. Quasi diceret: Spiritum-sanctum, dum sacras dictaret literas, omnis & ætatis & conditionis hominum singularem habuisse rationem, atque eo dictante, quæ ad salutem sunt necessaria, sic per scripta esse omnia, vt tantum quisque ex earum lectione fructus & vtilitatis haurire posset, quantum impiger & industrius lector ipse vellet.

EXPLICATUR
duobus in locis

PER CHRYSOSTOMUM super Matth. cap. 23. homil. 44. Vbi ponit duas rationes:

PRIMAM, Quia Deus alios voluit esse	Doctores,	Ad quos dixit,	Loquimini sacerdotes in cordibus populi, Isaiæ 40. Interroga Patrem tuum, & dicit tibi: Presbyteros tuos, et annuntiabunt tibi. Deut. 32.
SECUNDAM, ne	Nontam utilis inueniatur, Quàm contemptibilis: Quod futurum est, si ab illis intelligatur, à quibus nec custoditur.		

QVOD IPSIVS DEI IN TRADENDA
scriptura fuerit consilium. TAB. 57.

ET PIA, ET VERO ADMODUM SIMILIS EST SANCTISS. PATRUM CONJECTURA, qua diuinam providentiam scribi quædam obscurius voluisse autumant, ob causas Quatuor:

- AD excitandam legentium industriam.
- Ne facilitate nimia vilesceret.
- VT tam prudentum, quàm simpliciorum habeatur ratio.
- QVò ad se trahat in vniuersum omnes.

DE PRI-

LIBER PRIMVS.
DE PRIMA CAUSA,

SENTENTIA Augustini, quæ habetur in suo de vera religione opusculo, cap. 17.

SI in Scriptura, inquit, sacra tantum essent quæ facillimè intelligeretur, nec studiosè quaeretur, nec suauiter inueniretur veritas. Quæ, vt alio in loco idè asserit Augustinus, in Sacra Scripturæ libris certa semper est, nec viquàm deesse potest: etsi non facillè, propter magnitudinem rei, intellectus quaerentibus occurrat. De prædestinat. & gratia cap. 11.

DE SECUNDA CAUSA, SENTENTIA
eiufdem. ex lib. 2. de doct. Christ. cap. 6.

ITA obscurè quædam dicta sunt, vt densissimam caliginem obducant. Quod totum diuinitus prouisum esse, non dubito, ad edomandam labore superbiam, & intellectum à fastidio reuocandum, cui facillè inuestigata, plerumquè vilescunt. Magnificè igitur & salubriter Spiritus sanctus ita scripturas sanctas modificauit, vt locis apertioribus fami occurreret, obscurioribus autè fastidia detergeret. Nihil enim ferè de obscuritatibus illis eruitur, quod nõ planissimè dictum alibi reperitur.

DE TERTIA CAUSA, D. GREGORIUS
Papa ad Leandrum ficat:

SACRA scriptura sicut mysterijs sapientes exercet, sic superficie simplices refouet. Habet enim in publico, vnde paruulos nutriat: & seruat in secreto, vnde mentes sublimium in admiratione suspèdat: quasi quidam quippe est fluuius, vt ita dixerim, planus & altus: in quo & agnus ambulet, & elephas natet. In epist. ante libros moral. cap. 4.

IDEM IN MORALIBVS,
Lib. 20. cap. 1.

OMNEM scientiam atque doctrinam sacra scriptura ipso etiàm locutionis suæ more transcendit: vt taceam quòd vera prædicat, quòd ad caelestem patriam vocat, quòd à terrenis desiderijs cor legentis reuocat, quòd dictis obscurioribus exercet fortes, & paruulis humili sermone blanditur.

DE QVARTA CAUSA, ALIA AVGVSTINI
sententia, qua præmissa concluduntur omnia.

MODVS autem ipse dicendi, quo scriptura sancta contextitur, quanuis omnibus accessibilis, paucis tamen penetrabilis. Nam quæ aperte continet, quasi amicus familiaris sinè furore ad cor loquitur indoctorum atque doctorum: Ea verò quæ in mysterijs occultat, nec ipsa eloquio erigit superbo: quò non audeat accedere mens tardiuscula & inerudita, quasi pauper ad diuitem: sed inuitat omnes humili sermone, quos non solum manifesta pascit, sed etiàm secreta exercent veritate, hoc in promptis, quod in reconditis habens.

Sed ne aperta fastidirentur, eadem rursus operata desiderantur: desiderata, quodammodo renouantur: renouata, suauiter intimantur. His salubriter & praua corriguntur, & parua nutriuntur, & magna oblectantur ingenia. Augustinus in Epistola tertia ad Volusianum.

VT HO-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
VT HOMINVM ACCIDAT VITIO, QVOD OB-
scura interdum sacra sit scriptura. TAB. 58.

OMNI QVIDEM vitiorum genere. Nam si cor, quo creditur ad iustitiã, ipsum vel vitijs diffluat, vel secularibus curis nubilum, vel carnis implicatum fuerit sordibus, quid (quæso) mirum est, si quæ sunt spiritus non intelligat homo carnalis? *Cassian. lib. 5. De institut. cœnobior. cap. 34. Pulchritudo enim diuinæ veritatis, ut in præfatione thesauri sui pulchrè dixit beatus Cyrillus, sic latet, ut solis integro animo & sincère inquirentibus pateat.*

EX PARTE
legentium sanctas scripturas, duobus modis
accidit obscuritas:

IN PRIMIS verò fastu & vana propria prudentiæ persuasione. Inter omnia enim vitia, quibus animus humanus plerumque obfuscari, & à vero abstrahi solet, non est ferè vllum, quod in Theologiæ studio æquè sit graue, aut perniciosum, quàm turpissima illa elatio animi & superbia, nõ Deo tantum inimica, sed hominibus etiã odiosa. Nihil enim prorsus habet spiritus diuinus cum ea, quæ inflat, sapientia commune. Nec unquam se Christus hominibus patefecit elatis, nisi vel ad terrorem, vel ad confusionem: humilibus autem ad gratiam & consolationem per sæpè. *DEVS* nanque superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Atque hinc sanè illud est, quod Saluator noster ipse Patri suo cœlesti tanto triumpho tantas aliquando egit gratias, quod diuini verbi sui mysteria à seculi huius abscondisset sapientibus, & ea suis tam benignè reuelasset paruulis. *Matthæi 13.*

EPILOGVS.

De obscuritate scripturarum, ex Gregorio.

NEC igitur clausa est, ut pauesci debeat: nec sic patet, ut vilescat: Sed vsu fastidium tollit, ut tanto plus diligatur, quanto amplius meditatur. *Gregorius in Moralib. libr. 20. capite 1.*

DE OCTA.

DE OCTAVA QVAESTIONE, AN ITA

difficilis Sacra Scripturæ sit cognitio, ut à paucis possit
assequi. TABVLA 59.

NON MINVS NE-
cessaria est huius quàm pri-
oris quæstionis discussio. Nam
etsi clausa non est sacra scri-
ptura, si tamen ita difficilis
eius sit cognitio, ut à paucis
possit assequi, idem penè erit
ac si omninò esset clausa. Va-
riæ autem sunt hac de re sen-
tentie:

NONnulli enim ea, de qua diximus, obscuritate deterriti, de Sa-
crarum literarum difficultate prius conqueri, ac sæpè etiã animũ
despondere incipiunt, quàm vllum fecerint periculum.

ALII contra tam facilem sibi somniant Sacra scripturæ cog-
nitionem, ut pristina eius explicadæ per discendæque ratione penitus
explosa, ut quadam temeraria, & illotis (quod aiunt) manibus, in
hæc Sacra prorumpentes, liberam omnibus velint esse interpreta-
tionem eorum, quæ hic diuinitus sunt tradita, ac circulatorum mo-
re alios, quod ignorant ipsi, docere prius, quàm discere, præsumant.

QVERELA D. HIERONYMI CONTRA

eos, qui vano facilitatis pretextu, nimiũ Sacris abu-
tuntur literis.

AGRICOLAE, inquit, cæmentarij, fabri metallorum, lignorum cæsores,
lanarij quoque & fullones, & cæteri qui variam supellectile, & vilia opuscu-
la fabricantur, absque Doctore, esse non possunt quod cupiunt. Quod Medico-
rum est, promittunt Medici: tractant fabrilia fabri. Sola Scripturarum ars
est, quam sibi passim omnes vendicant. Hanc garrula anus, hanc delirus senex,
hanc sophista verbosus, hanc vniuersi præsumunt, lacerant, docent, antequàm
discant. Alij adducto supercilio, grandia verba trutinantes, inter muliercu-
las de Sacris literis philosophantur. Alij discunt, pro pudor, à fæminis, quod
viros doceant. Et nè parum hoc sit, quadam facilitate verborum, immò auda-
cia, edisserunt alijs, quod ipsi non intelligunt. Taceo de meĩ similibus, qui si forte
ad scripturas sanctas post seculares literas venerint, & sermone composito
aurem populi mulserint, quidquid dixerint, hoc legem Dei putant: nec scire di-
gnantur, quid propheta, quid Apostoli senserint. Sed ad sensum suum incon-
grua aptant testimonia. Quasi grande sit, & non vitiosissimum docendi genus,
depravare sententias, & ad voluntatem suam Scripturam trahere repugnantẽ.
Hieron. in Prologo Bibliæ, cap. 6. ad Paulinum.

QVÆ. VÆ.

MEDIA AVTEM INTER

ista duo veluti extrema sententia, D.
 est Augustini, in epistola ad Volusian. 34.
 Vbi literas sacras

NON quidem usque adeo difficiles esse, quin ex ijs studio
 & diligentia tantum quisque possit assequi, quantum ei ad
 salutem utile sit atque necessarium.

ITA TAMEN esse, vt re vera sunt, sublimes censuit, quod
 homini etiam solerti, ad eas probe perdiscendas, vix inte-
 gram atatem sufficere existimavit.

VERBA IPSIVS AVGVSTINI, EX QVIBVS
 distinctio ista desumpta est.

TANTA est, inquit profunditas Christianarum literarum, vt in eis quotidie proficeret,
 si eas solas ab incunte pueritia vsq; ad decrepitam senectutem, maximo ocio, summo stu-
 dio, meliore ingenio conarer addiscere: non quod ad ea quae necessaria sunt saluti, tanta
 in eis perueniatur difficultate: sed quod cum quis ibi fidem tenuerit, sine qua pie recteq;
 non creditur, tam multa, tamque multiplicibus mysteriorum umbraculis opaca, intelli-
 genda proficientibus restant: tantaque non solum in verbis, quibus ista dicta sunt, sed eti-
 am in rebus quae intelligendae sunt, latet altitudo sapientiae, vt annosissimis, acutissimis,
 flagrantissimis cupiditate discendi hoc contingat, quod eadem scriptura quodam loco
 habet: CUM CONSUMMAVERIT HOMO, TUNC INCIPIET, Ecc. 18.

QVIBVS REBVS SACRAE SCRIPTVRAE
 cognitio, non facilis tantum, sed plana etiam fieri queat &
 iucunda. TABVLA 61.

FACILIS FIT
 sacrae scripturae co-
 gnitio tribus fere
 modis:

IUSTA & idonea interpretatione }
 Rerum
 &
 Verborum.

STVDIO atque diligentia, }
 quae consistit in }
 Lectione,
 Meditatione,
 Oratione,
 Exercitatione.

ORDINE doctrinae, seu via docendi discendi que ratione quadam atque
 Methodo.

DE IN-

AN SIT licita.

EX QVIBVS causis fuerit introducta.

QVOTVPLEX sit eius ratio atque differentia.

QVIS harum differentiarum vsus.

AD QVOS interpretandae scripturae sanctae ius pertine-
 at & auctoritas.

ECQVIS in saeris scripturis recte interpretandis seruā-
 dus sit mos.

QVAE DE INTERPRE-
 tatione scripturae sanctae quari plerun-
 que solent, referri possunt fere omnia,
 ad haec potissimum capita quinque,

AN SIT LICITA SCRIPTVRAE
 interpretatio. TAB. 63.

ISAIAE 57. Viam facite, praebete iter, declinate de semi-
 ra, & auferite offencicula de via populi mei.

ECCLESIASTICI 24. Qui elucidant me, vitam aeter-
 nam habebunt.

LVCAE 3. Parate viam Dni, rectas facite semitas eius.

LICITA EST: QVIA SCRIP-
 tum legimus.

EPHES. 4. Ob id enim Dominus, praeter Apostolos, Pro-
 phetas & Euangelistas, quosdam dedit etiam Docto-
 res, vt hi sacros illorum libros interpretarentur.

I. COR. 12. Alij per spiritum datur prophetia, alij inter-
 pretatio sermonum.

I. COR. 14. Prophetiae duo aut tres dicant, & caeteri diju-
 dicent, &c. Interpretationem habet: omnia ad aedifica-
 tionem fiant.

e 3

EX QVI-

MVLTIPlicem scripturæ sensum: Nam vt D. Paulus in 1. ad Hebræ. testatur cap. Multifariam multisq; modis locutus est DEVS

PATRIBVS olim in Prophetis,

NOBIS in nouissimis dieb; in filio.

Per

Parabolas, Figuras, Aenigmata, Tropos.

Quibus plena est sacra scriptura. Epiphã. cõ. orig. her. 64.

NON TANTUM licita, sed etiam necessaria est scripturarum interpretatio, tñ propter

AVGVSTINVS in tractatu super Ioannem 18. Neque enim, inquit, natæ sunt hæreses, & quædam dogmata peruersitatis, illaqueantia animas & in profundum præcipitantia, nisi dum scripturæ bonæ intelliguntur non bene: & quod in eis non benè intelligitur, etiam temerè & audacter asseritur.

HAERESES VI-tadas: quam causam introducendæ interpretationis, præcipuam fuisse, testantur antiquissimi authores.

VINCENTIVS LIRINENSIS aduersus hæreses in princip. vbi tali vtitur præoccupatione: Sed forsitan, inquit, requirat aliquis: Cum sit perfectus scripturarũ Canon, sibi que ad omnia satis super que sufficiat, quid opus est, vt ei ecclesiasticæ intelligentiæ iungatur auctoritas? Quia videlicet scripturam sacram pro ipsa sui altitudine non vno eodemque sensu vniuersi accipiunt: sed eiusdem eloquia aliter atque aliter alius atque alius interpretatur, vt penè quot homines sunt, tot illinc sententiæ erui posse videantur. Aliter nanque illam Nouatianus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit: aliter Arrius, Eumomius, Macedonius: aliter Photinus, Apollinaris, Priscillianus: aliter Iouinianus, Pelagius, Celestius: aliter postremo Nestorius: Atque idcirco multum necessè est propter tantos tam varij erroris anfractus, vt propheticæ & apostolicæ interpretationis linea, secundum ecclesiastici & catholici sensus normam dirigatur. Ibidem.

QVOTV-

VT SCRIPTV-ræ sensus ali; verborũ est, & alius rerũ, ita etiam interpretatio eiusdẽ alia

MYSTICA rerũ, hoc est, Spiritu- alis, qua singulari non tantum vocũ, sed rerum etiam signatarũ, inquiruntur significaciones: & est tri- plex

ALLEGORICA, cum facta vel sententiæ alijs rebus similitudinem habentibus accommodantur: & sic Hierusalem Ecclesiam significat militantem, vt in Apocalyp. cap. 21. Vidi ciuitatem sanctam Hierusalem.

TROPOLOGICA, siue moralis, quædò ex verbis colliguntur actiones seu officia hominis Christiani, quid vnumquemque agere vel non agere deceat. Qua ratione Hierusalem ponitur pro anima fidei. Vnde Esa. 52. dicitur: Consurge & c. inducere vestimentis gloriæ tuæ Hierusalem.

ANAGOGICA, qua præter verborum significacionẽ elicatur aliquid, quod ad caelestem pertinet conuersationem, & hoc pacto Hierusalem accipitur pro Ecclesia triumphante, vt Galat. 4. Illa quæ sursum est Hierusalem, libera est, q̄ est mater nostra. Lyr a prol. 1. in bibl.

e 4 DE SE-

fus. TABVLA 65.

PROPRIA, quando sic accipiuntur verba, vt sonant, veluti si dictio fermentum accipitur pro temperamento, quo miscetur panis, vt eo fiat saporior.

VNA verbo- rum

TRANSLATA, quando in alium transferuntur sensum, vt cum vox eadem, scilicet fermentum, accipitur pro doctrina aut sana, Matth. 13. aut falsa, vt Matth. 16. Cauete à fermento pharisæorum & c.

DVPLEX EST Scripturarũ signifi- catio,

ALTERA rerũ. Habet enim hoc Sacra scriptura præ cæteris humanæ philosophiæ scriptis peculiare, quod non, vt in alijs disciplinis, verba tantum suas habeant tam proprias, quam figuratas significaciones, sed ipsæ etiam res, per voces indicatæ, adhuc aliud & maius quidpiam significant. Vt in eo quod Saluator noster de sua dixit persona Ioan. 15. Ego sum vitis vera, & Pater meus agricola est, vos palmites & c. Vbi dictiones, vitis, agricola, palmites: Personam Christi, Dei Patris, & Apostolorum, atque adeo fidelis cuiusuis statum significant.

DE VARIIS INTERPRETATIONVM SPE- ciebus. TABVLA 66.

INTERPRE- tationis species po- nunt ali;

DVAS, iuxta communem interpretationis Diuisionem.

TRES, vt D. HIERON. ad Hedibiam quæst. 12.

S. HVGGO Victori. in lib. 3. de claustro animæ cap. 8.

QVATVOR, vt D. August. duobus in locis.

DE PRIMA INTERPRETATIONIS DI- uisione. TABVLA 67.

HISTORICA est verborum, qua primariæ vocum inuestigantur signifi- caciones, & ob id communiter literalis dicitur seu Grammatica, vt exempli gratia, vox illa Hierusalem, iuxta grammaticam interpretationem, ciuitatem significat, olim in Iudæa Metropolitanam.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE SECUNDA INTERPRETATIONIS

Diuisione. TABVLA 68.

SECUNDO modo interpretatio diuiditur secundum

D. HIERONYMVM ad Hedibiam, in hac verba: Triplex in cordenostrro descriptio & regula scripturarum est,

PRIMA, vt intelligamus eas iuxta historiam, in qua eorum quae scripta sunt, ordo seruetur.

SECUNDA, iuxta tropologiam, in qua de litera ad maiora confurgimus, & quidquid in priori spulò carnaliter factum est, iuxta moralem interpretamur locum, & ad animae nostrae emolumentum conuertimus.

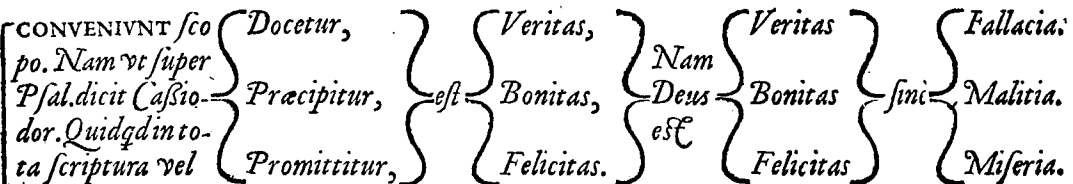
TERTIA, iuxta intelligentiam Spiritualem, in qua Spirituali theoria, ad sublimiora transimus, terrena dimittimus, de futurorum beatitudine et caelestibus disputamus, vt praesentis vitae meditatio, vmbra futurae sit beatitudinis.

S. HVGONEM De S. Victore in d. lib. 3. De clauastro animae, vbi ait, In refectorio Sacrae Scripturae tres sunt mensae:

Historialis, Mystica, Moralis.

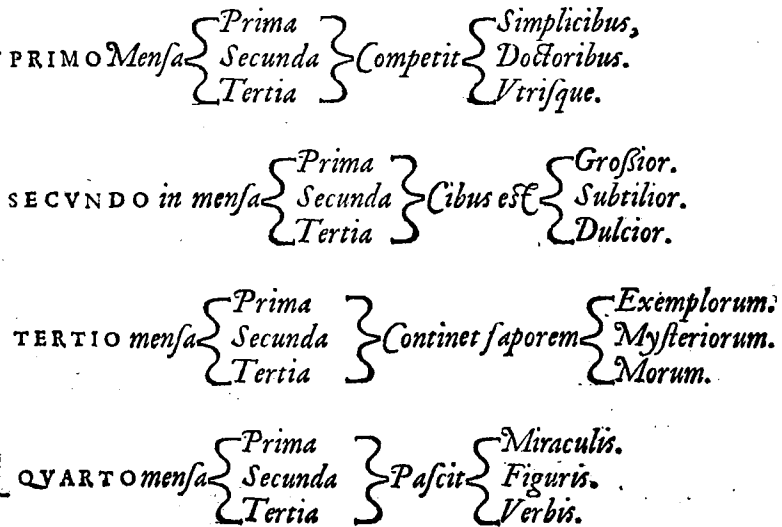
QVIBVS REBVS HAE TRES INTER SE

conueniant aut discrepent mensae. TABVLA 69.

MENSAE praedictae siue interpretationes scripturarum, partim

DIFFERUNT secundum eundem Hugo- nem in d. li. de clauastro animae, quatuor modis:

DE TER-

LIBER PRIMVS.

DE TERTIA INTERPRETATIONIS

Partitione. TABVLA 70.

PRIMA est secundum historiam, cum videlicet docetur, quid scriptum aut quid gestum sit, quid non gestum, sed tantummodo scriptum, quasi gestum sit: Veluti cum Christus Matth. 12. citat ex 1. Samuel. 21. quod Dauid comederit panes propositionis.

SECUNDA est, secundum aetiologiam, cum ostenditur, qua de causa aliquid dictum, vel factum sit. Exemplum Matt. 19. Christus prohibens repudium uxoris, nisi interueniente fornicatione, prudenter etiam exponit causam, ob quam libellus repudij Iudaeis antea concessus fuerat: Moyses, inquit, permisit eum vobis propter duriciam cordis vestri.

TERTIAM vocat secundum analogiam, qua vtriusque testamenti congruentia ostenditur.

QVARTAM secundum Allegoriam, cum docetur non ad literam accipienda esse, quae scripta sunt, sed figurate intelligenda: Quomodo 1. Cor. 10. Apostolus historiam Exodi notat Allegoriam fuisse populi Christiani, & paribus omnia contingisse in figuris.

AD LONGUM in libro de vtilitate credendi, ca. 3.

QVADRUPLICEM S. scripturae interpretandae rationem ponit Augustinus duobus in locis:

BREVIVS in lib. De Genesi ad literam, imperfect. c. 2. secundum

HISTORIAM, cum siue diuinitus, siue humanitus res gesta commemoratur.

ALLEGORIAM, cum figurate dicta intelliguntur.

ANALOGIAM, cum veteris & noui Testamentorum congruentia ostenditur.

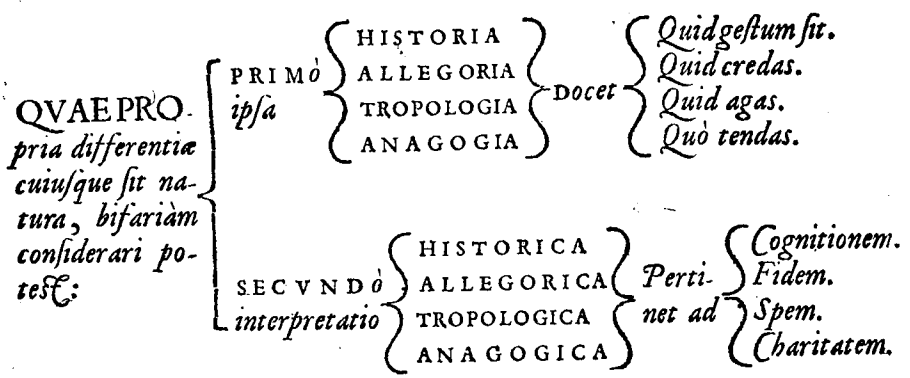
aetiologiam, cum dictorum factorumque redduntur causa.

APPENDIX.

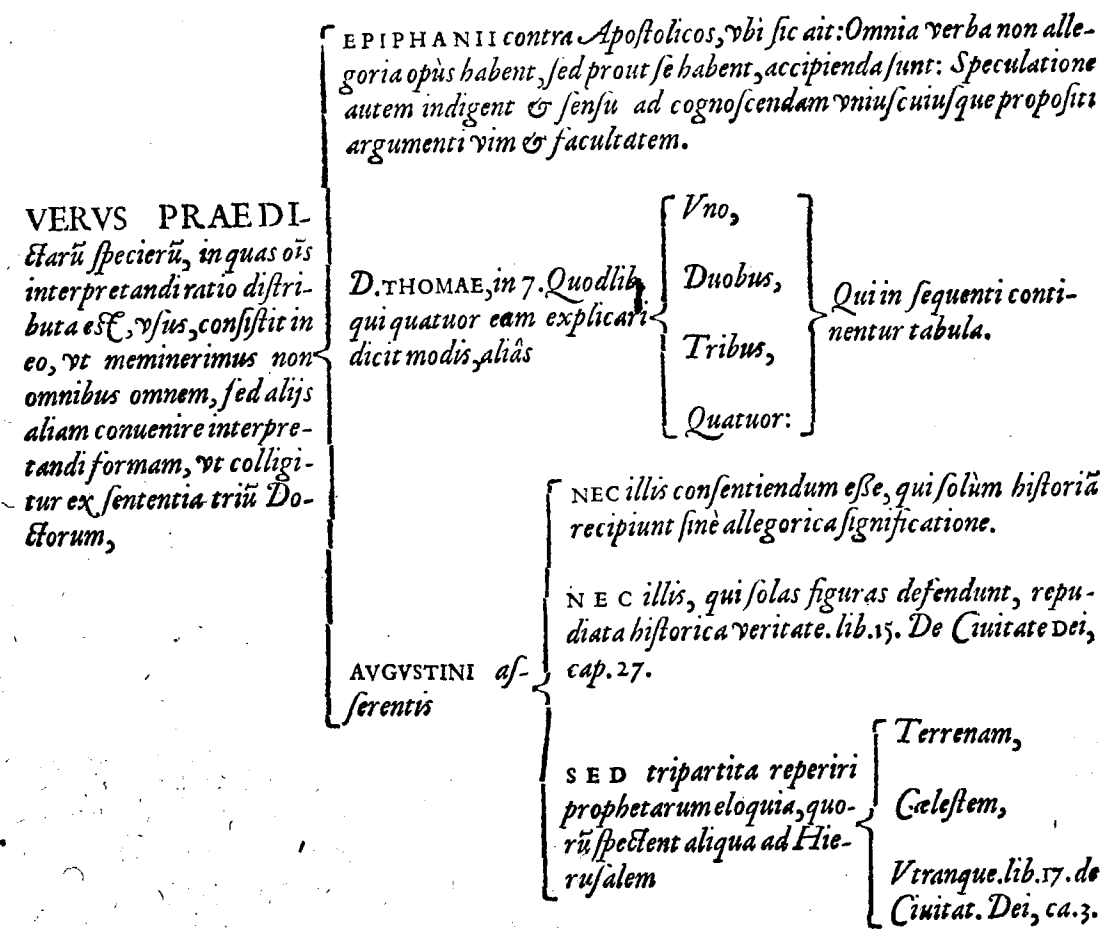
HAE C omnia in Sacrarum scripturarum lectione imprimis annotari & obseruari debere, diligenter is idem monet Augustinus in lib. De vera religione cap. 50. in hac verba: Distinguamus, inquit, quam fidem debeamus historiae, quam fidem debeamus intelligentiae, quid mandemus memoriae, verum esse nescientes, sed credentes tamen. Et vbi sit verum, quod non venit & transit, sed semper eodem modo manet. Quis sit modus interpretandae Allegoriae, quae per Sapientiam dicta creditur in Spiritu sancto: vtrum a visibilibus antiquioribus ad visibilia recentiora eam perducere sufficiat, An usque ad animae affectiones atque naturam, an usque ad incommutabilem aeternitatem: An aliae significant gesta visibilia, aliae motus animorum, aliae legem aeternitatis: an aliqua inueniantur, in quibus haec omnia inuestiganda sint. Et quae sit stabilis fides, siue historica & temporalis, siue spiritualis & aeterna, ad quam omnis interpretatio auctoritatis dirigenda sit. Et quid profit ad intelligenda & obtinenda aeterna, vbi finis est omnium bonarum actionum, fides rerum temporalium. Et quid intersit inter Allegoriam historiae, allegoriam facti, & allegoriam Sermonis, & allegoriam Sacramenti. Et quomodo ipsa locutio diuinarum scripturarum, secundum cuiusque linguae proprietatem accipienda sit. Habet enim omnis lingua sua quaedam propria genera locutionum, quae cum in aliam linguam transferuntur, absurda videntur.

QVAE CVIVS.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
QVAE CUIVSQVE SPECIEI SINT
Propria. TABVLA 71.

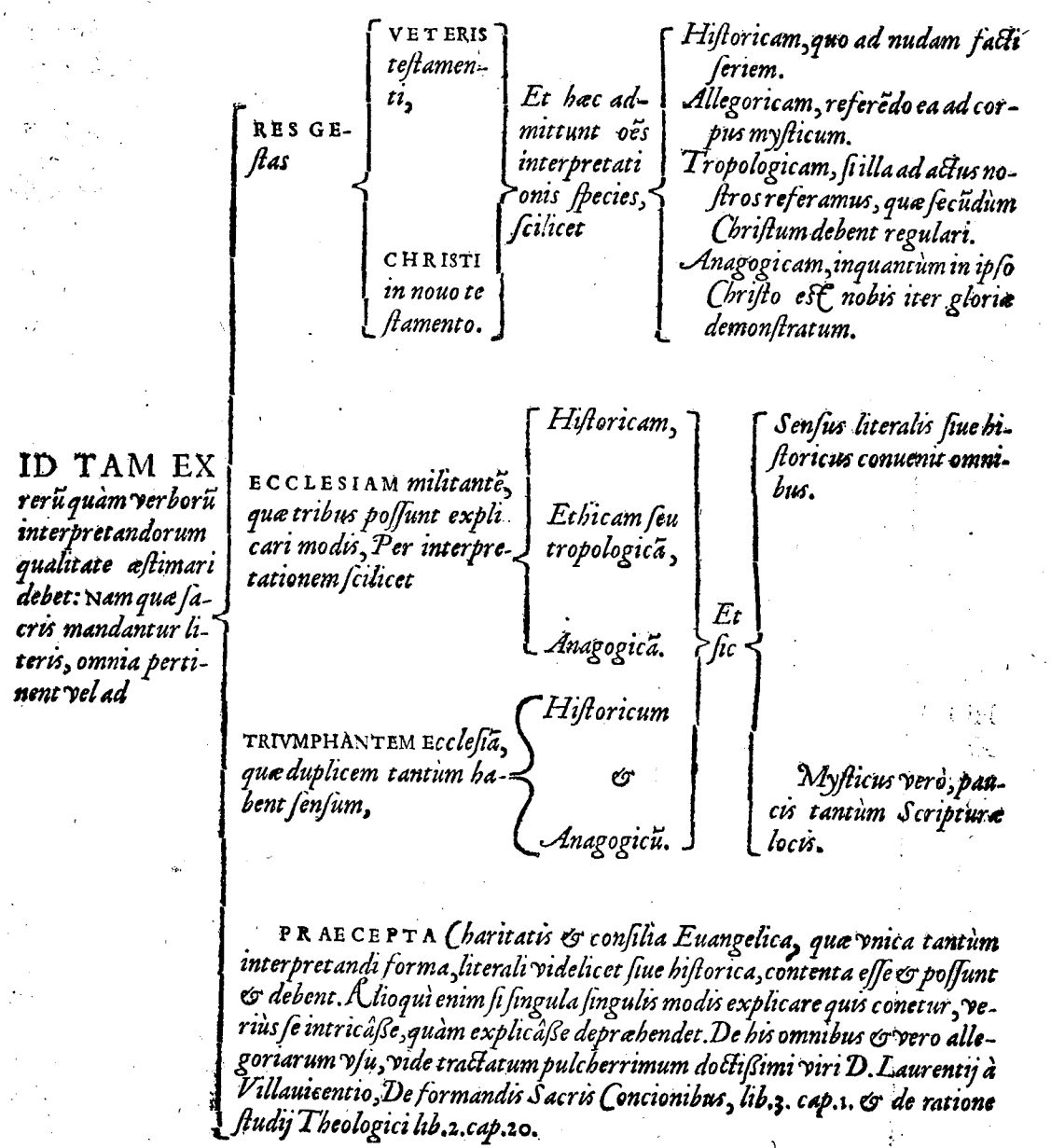

QVIS PROPRIVS ISTARVM DIFFERENTiarum sit vsus. TABVLA 72.

QVAE CVI-

LIBER PRIMVS.
QVAE CUIQVE MAXIME CONVENIAT
interpretatio. TABVLA 73.

AD QVOS

SAPIENTIS Eccles. 8. Non te pretereat narratio seniorum: ipsi enim didicerunt a Patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum.

DAVGVST. lib. 1. De moribus ecclesie Catholicae, c. 1. Quis enim mediocriter sanus, inquit, non facile intelligat, scripturarum expositionem ab his petendam esse, qui earum Doctores se esse profitentur: fieri q̄ posse, immo id semper accidere, ut multa indoctis videantur absurda, quae cum a Doctoribus exponuntur, eo laudanda videantur elatius, quo abiectius aspernanda videbantur: & eo accipiuntur aperta dulcius, quo clausa difficilius aperiebantur?

AVTHORITATE

DOCTORES Eccles. Catholicae, constat

RATIONE

PRIMUM, Quia nulla patet via convincendi haereticum, si cuiq̄ liceat sacram scripturam pro suo arbitrio interpretari.

DEINDE, antiquos sapientes fuisse nemo negat: ecclesie fuisse magistros, certo constat: a Deo fuisse ecclesie datos, Christi erga ecclesiam providentia manifestat: datos esse, ut Apostolorum, Prophetarum, Evangelistarumq̄ oracula exponerent, Paulus innuit Ephe. 4. Ab uno Pastore tam multos, atq̄ diuersis & locis & temporibus fuisse destinatos, sententiae unitas & concordia monstrat. Canus lib. 7. de locis Theolog. cap. 3.

IAM, ut recte is infert ibidem, si sancti oēs, dū illas interpretarentur, errarent: Deo authore errat ecclesia, cum Doctores sibi a Christo datos sequeretur, & in sacrorum Codicum intelligentia, eorum vestigijs insisteret.

TESTIMONIO Christi, quo ipse nobis Doctorum sententijs inter se discrepantibus, (quod Alphonsus de Castro lib. 1. aduersus haer. ca. 4. etiam sanctis posse contingere affirmat) atque in omnibus adeo motis De scriptura sancta controuersijs, ad Ecclesie iudicium recurrendum esse, tam sedulo monet atq̄ precipit.

RATIONE euidentissima: qua enim lege credimus ecclesie dicenti, hanc vel illam scripturam esse diuinā: eadem lege nos credere conuenit, eidem dicenti, hunc aut illum esse sensum Sacrae scripturae verum. Vide Augustinum contra Epistolam Manichaei, quam Fundamenti vocant, cap. 5.

ECCLESIAM ipsam Catholicam, probatur

AVTHORITATE Patrum, quorum hic duos tantum testes, ut omni exceptione maiores, ita etiā validissimos adduxisse sufficiat, Videlicet

Origenē in Proem. lib. 1. Peri Archon: Illa sola credenda est Veritas, quae in nullo ab Ecclesiastica traditione discordat.

Ad Emeritū contra Donatist. Epist. 164. Hoc, inq̄, obseruandum est, quod obseruat Ecclesia Dei.

Augustinū

Epistola 59. ad Quēst. Paulin. In scripturis sanctis interpretandis, etsi multa dici possint, q̄ improbanda non sunt, tamen in his eligendum, quod omnis vel penē omnis frequentat Eccle. quēst. 5.

QVIS OPTI-

HOC Ius pertinere ad

PRIMAM	Domino nostro Iesu Christo & eius corpore.	Glossa in Prologo Biblicae.
SECUNDAM	Corpore Domini bipartito.	Pagninū in sua Isagogae ad S. literas.
TERTIAM	Promissis et lege.	Explicacionem istarum Regularum, ne toties eadem repetere necesse sit, studiosus lector ipse videre poterit apud
QUARTAM	De Specie & genere.	Ioan. Driedonē De Scriptura Ecclesiast. lib. 3. cap. 3.
QUINTAM	Temporibus.	Augustin. lib. 2. De Doctrina Christiana ca. 30. Vbi eas nec quidem inutiles, non tamē per omnia satisfacere putat.
SEXTAM	Recapitulatiōe.	
SEPTIMAM	Diabolo et eius corpore.	

SACRAS Scripturas recte interpretandi regulas tradiderunt

AVGVSTINVS in lib. 2. De doctrina Christiana ca. 7. ponit 7. gradus, quibus ad veram quisiq̄ sapientiam peruenire queat: Quorum

PRIMVS est, timore Dei conuerti ad cognoscendam eius voluntatem.

SECUNDVS, mitescere pietate, neque contradicere diuinae scripturae.

TERTIVS, diligere Deum propter Deum, & proximum propter Deū: & illum quidem ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente diligere, proximum vero sicut seipsum.

QUARTVS, per fortitudinem esurire & sitire iustitiam.

QUINTVS, consilio misericordiae animam purgare tumultuantem.

SEXTVS, diligere inimicos: qua re ipse purgatur oculus, quo Deus videri potest.

SEPTIMVS, ipsa est sapientia, ad quam cum pertigerit homo, pacatus ea tranquilliusque perfruitur.

EXTANT praeterea cum in ipso Biblicae Corpore, tum in antiquorum Patrum monumentis, De vera Sacras Scripturas interpretandi ratione varia hinc inde praeccepta, quae studiosus quisque facile animaduertere & colligere poterit.

EX recentioribus quoque non multo ante vir dum viueret doctissimus, & non absque summa honoris praefatione nominandus, Pater Reuerendus D. Ioannes Hoffmeisterus, post Franciscum Ruzium Vallisoletanum, vnum in libellum complures collegit sacras scripturas interpretandi veluti Canones: ex quibus exempli tantum gratia, has generales & perbreues ascripsimus Regulas, ex quibus quidem, quam usus eiusmodi regularum, ad sacras scripturas recte intelligendas & utilis sit & necessarius, facile quibus intelligat.

REGVLA PRIM A.

SCRIPTVRA diuina nihil temerè vel fortuitò loquitur, sed & syllaba & apiculus vnicus reconditum habet Thefaurum. Chrysoft. hom. 10. in Genesim.

REGVLA II.

HVIVS Thefauri mysteria non in legendo, sed in intelligendo consistunt. Hieron. in Epistola aduersus Luciferian. circa finem.

REGVLA III.

NEQVE opus habet diuina scriptura, vt intelligatur, humana sapientia, sed reuelatione Spiritus. Chrysoft. in hom. 21. in Genesim.

REGVLA IIII.

VERBA eius sic proculdubiò sunt intelligenda, quomodò ea Sancti intellexerunt. August. De verb. Domini Sermo. 18.

REGVLA V.

HINC nobis non nisi ad certam regulam loqui fas est, nè verborum licentia etiàm de rebus, quæ hinc significantur, impiam gignat opinionem. August. De Ciuitat. Dei lib. 10. cap. 23.

REGVLA VI.

TERMINI enim nobis sunt positi, & fundameta & ædificatio fidei, & Apostolorum traditiones, & scripturæ sanctæ, & successiones doctrinæ, & vndiquaquè veritas Dei munita est. Epiphanius contra Melchisedechianos. Hæresi 55.

REGVLA VII.

QUIS QVIS autem voluerit transgredi terminos sanctæ Dei Ecclesiæ, & spem traditionis Prophetiæ & Apostolicæ fidei ac doctrinæ, ab vno argumeto exigui ac breuis sermonis, vel exiguo temporis momento in Sapientiæ transgressione constitutus, eo deceterò ad multa vaniloquia & periculosas opiniones, & ad inconuenientes ac peregrinas quæstiones, & nunquam finiendas genealogias, iuxta Apostoli dicta, ratiocinatio cõuertetur. Epiphanius contra Dimocritas hæresi 77.

REGVLA VIII.

SANCTAE enim scripturæ non temerarios & superbos accusatores, sed diligentes & pios desiderant lectores. Augustinus contra Adimantum cap. 3.

REGVLA IX.

LICET verò pauca sint Domini verba, magna tamen, & non numero, sed pondere sunt æstimanda: nec ideò contemnenda, quia pauca: sed ideò quærenda, quia magna. Augustinus Tractat. 37. in Euangelium Ioannis.

REGVLA X.

IN ipsa porrò lectione, Dei non tantum verba, sed diuina etiàm facta considerari debent.

REGVLA XI.

DOMINI enim nostri Iesu Christi facta, non sunt tantummodò facta, sed signa. Si ergò sunt signa, præter id quòd mira sunt, aliquid profectò significant. Augustinus Tracta. 49. in Euangelium Ioannis.

REGVLA XII.

AD dicta quòd attinet: Quæcunque Deus in diuina scriptura dicit, ea credere oportet quòd sunt: quomodò verò sunt, ipsi soli cognitum est. Epiphanius contra Audianorum hæresim 70.

REGVLA XIII.

IN vtrisque, hoc est, in ipsis Christi & dictis & factis, diuina quædam sunt mysteria, quæ nec verbis exprimere, nec mente concipere possumus: Superat enim diuina res & verba & ingenium nostrum. Vndè fit, vt multa, non vt dicuntur, sed vt rebus conuenit, intelligantur. Cyrillus in Euangelium Ioannis lib. 1. cap. 4.

REGVLA XIII.

SVNT etiàm aliqua, quæ Deus occulta esse voluit, & ea non sunt scrutanda. Quæ autem manifesta fecit, non sunt neganda, nè & in illis illicitè curiosi, & in his damnabiliter inueniamur ingrati. Ambrosius De vocatione Gentium, lib. 1. cap. 7.

REGV-

REGVLA XV.

ATQVE sic quæ humanam excedunt rationem, fide tantum indigent. Ioannes Chrysofto. in 1. Cor. homil. 4.

REGVLA XVI.

VBI CVNQVE autem Sacra scriptura sparsim per diuinos libros, motus in Deo animæ, seu humana membra describit, id est, caput, capillos, oculos, palpebram, nares, os, labia, &c. Hæc & alia his similia, non carnaliter iuxta historiam, à rectè intelligentibus sentienda sunt: vt à Iudæis, & à plerisque hæreticis carnaliter sapientibus, qui Deum corporeum atque localem opinantur: sed spiritualiter omnia de ea intelligenda & confitenda sunt. Augustinus De essentia diuinitatis, non longè ab initio.

REGVLA XVII.

TVMITAQUE, qui vult intellectum eorum, quæ in scripturis Prophetis scripta sunt, capere, diligenter oportet attendere vel dicentium personas, vel ad quos, vel de quibus sermo fit personis. Origen. in cap. Rom. 2.

REGVLA XVIII.

EX causis item dictorum assumenda est intelligentia dicendi: quia nõ fermoni res, sed rei est sermo subiectus. Hilar. lib. 4. De Trinitate.

REGVLA XIX.

POST hæc cauendum est, nè figuratam locutionem, id est, translata, quasi propriam sequamur, aut propriam quasi figuratam accipiamus. August. lib. 3. De Doctrina Christiana capit. 5. & 10.

REGVLA XX.

QVID QVID in sermone diuino neque ad morum honestatem, id est, ad diligendum Deum & proximum, neque ad fidei veritatem, id est, agnoscendum Deum & proximum proprie referri potest, figuratum esse cognoscas. Augustinus ibidem cap. 10.

REGVLA XXI.

SI quæ porrò sunt dubia, per ea quæ certa sunt, interpretari debent. Lyran. in Iudic. 2. In verbo, Igitur non ego pecco.

REGVLA XXII.

FACILIVS nanque in scripturis quod quæritur, agnoscitur, si ex pluribus locis, quæ de eadem re scripta sunt, proferantur. Origenes in Numer. Homil. 19.

REGVLA XXIII.

VNDE rectè monet Augustinus, inhærendum esse his quæ in scripturis sunt apertissima, vt ex his reuelentur obscura, aut si mens nondum est idonea, quæ possit ea vel demonstrata cernere, vel abstrusa inuestigare, sine vlla hæsitacione credantur. Augustinus De peccator. merit. lib. 3. cap. 4.

REGVLA XXIII.

SIC etiàm secundum ea quæ scripta sunt, tractare debemus & ea quæ non scripta sunt. Origenes in Matthæi cap. 22. tractatu 23.

REGVLA XXV.

NAM & Apostoli etsi omnia intelligerent, pauca tamen exposuerunt, vt ad easdem regulas, cetera posteris intelligenda relinquerent. August. contra Adimantum cap. 12.

REGVLA XXVI.

QVA in re nos quidem non verborum seriem, sed rerum pondus examinare debemus. Ambros. lib. 8. in Luc. cap. 18.

REGVLA XXVII.

QVOTIES ergò scripturæ diuinæ vtendum fuerit testimonijs, sensum magis ex ea capiemus, quam verba. Quod in euangelijs frequenter factum inuenitur. Origen. Rom. 3.

REGVLA XXVIII.

QVANDO enim de re constat, non opus est certare de nomine. Augustinus De origine animæ, Ad Hieronymum epist. 28.

REGVLA XXIX.

AD vtrunq; hoc est, tam ad rerum, quam verborum cognitionem pertinet, quodò locū
f 2 scripturæ

Scripturæ aliquem rectè intelligere volumus, tria diligentèr consideranda sunt: Tempus, quandò scriptum sit, quod scriptum est: Persona, quæ dicit, vel per quam, aut de qua dicitur: Et res, propter quam aut de qua scribitur. Sic enim absq; errore sensum poterimus inuestigare. Cyrillus in Thesaurò lib. 8. cap. 2. & lib. 9. cap. 4.

REGVLA XXX.

QUIBUS diligentèr perpensis, proxima cura hæc erit, vt in tanta multitudine verorum intellectuum, qui de paucis verbis eruuntur, & sanitate Catholicæ fidei muniuntur, id potissimùm deligamus, quod certum apparuerit eum sensisse, quem legimus. Si autem hoc latet, id certè, quod circumstantia scripturæ non impedit, & cū sana fide cōcordat. Si autem & scripturæ circumstantia pertractari & discuti non potest, saltè id solū, quod fides sana præscribit. Aliud est enim, quod potissimùm scriptor senserit, nō dinoscere: aliud autem, à pietatis regula errare. Si vtrunq; vitetur, perfectè se habet fructus legentis: si verò vtrunq; vitari non potest, etiã si voluntas scriptoris incerta sit, sanæ fidei congruã non inutile est tenuisse sententiam. August. de Genesi ad literam, lib. 1. cap. 21.

REGVLA XXXI.

AT VERÒ si vltra hanc diligentiam adhuc occurrerit aliquid, quod absurdum videatur, non licet tamen dicere, Author huius libri non tenuit veritatem: Sed, aut Codex mendosus est, aut interpres errauit, aut tu nō intelligis &c. Aug. cōtra Faustū li. 11. cap. 5. & 6.

REGVLA XXXII.

PRAETEREA pius lector id etiã vel in primis aduertere & perpendere debet, veram sacre scripturæ elucidationem consistere non tantum in propria ipsius expositione, sed etiã in sancta operatione. Gloss. in præm. Bibliæ.

REGVLA XXXIII.

HINC diuinæ scripturæ non solùm præcepta Dei continent, sed etiã vitam moresq; iustorum, vt si fortè occultum est, quemadmodum accipiendum sit quod præcipitur, in factis iustorum intelligatur. August. De mendacio ad Consentium cap. 15.

REGVLA XXXIII.

PORRÒ etsi multa verba sint in Scripturis diuinis, quæ possunt trahi ad eum sensum, quæ sibi vnusquisq; spontè præsumpsit, non tamen id fieri oportet: nō enim sensum quem extrinsecus adulteretis, alienū & extraneū debetis querere, aut quoquomodo ipsum ex scripturarum authoritate confirmare, sed ex ipsis scripturis sensum capere veritatis. Clemens epistola 5. de communi vita.

REGVLA XXXV.

OPTIMVS enim lector est, qui dictorum intelligentiã expectet ex dictis potiùs, quàm imponat: & retulerit magis, quàm attulerit, neq; cogat id videri dictis cōtineri, quod ante lectionem præsumpsit intelligendum. Hilarius de Trinitate lib. 1.

REGVLA XXXVI.

AD hæc pius lector illud etiã obseruare debet, in S. scilicet scripturis interpretandis, etsi multa dici possint, quæ improbanda non sint, tamè in his eligendum, quod omnis vel penè omnis frequentat ecclesia August. in epistola 59.

REGVLA XXXVII.

SI AVTEM semel aut bis lecta nondum intellexerimus, non improbemus, non detrahimus, sed perseueremus, excitemus, interrogemus. Ioã. Damasc. lib. 4. ca. 18. Orthod. fidei.

REGVLA XXXVIII.

OMNIVM verò consultissimum est, non plùs sapere, quàm oportet sapere: sed sapere ad sobrietatem, & vniciq; sicut Deus diuisit mensuram fidei. Rom. 12.

REGVLA XXXIX.

DENIQVÈ, nemo ad cognitiõem veritatis magis appropinquat, quàm qui intelligit in rebus diuinis, etiã si multum proficiat, sempèr sibi superesse quod quærat. Nam si se ad id in quod tendit, peruenisse præsumit, non quæsitã reperit, sed in inquisitione deficit. Leo in Sermonè 9. de natiuitat. Christi.

REGVLA XL.

CONSIDEREMVS itaq; non quantum sciamus, sed quantum ignoremus. Victorin. lib. 2. Didasc.

Didasc. Et Diuum imitemur Augustinum, qui se in scripturis sanctis plura ignorare, quàm scire fatetur. In epistola ad Ianuarium 119. circa finem &c.

REGVLA XLI.

SAPIENTER autem dicit homo tanto magis vel minus, quanto in scripturis sanctis magis minusve profecit. Non dico in eis multum legendis, memorièq; mandandis, sed benè intelligendis, & diligentèr earum sensibus indagandis. Sunt enim qui eas legunt, & negligunt: legunt, vt teneant: negligunt, nè intelligant. Quibus longè finè dubio præferendi sunt, qui verba earum minus tenent, & cor earum sui cordis oculis vident. Sed vtriusq; ille melior, qui & cum volet, eas dicit, & sicut oportet, intelligit. August. lib. 4. De Doctrina Christiana. cap. 5.

APPENDIX DE VERSIONIBVS BIBLIORVM

S. scripturæ, quæ illæ & quot sint, ex HEBRÆO in Græcum factæ, & qui fuerint interpretes, ac quandò sacram scripturam interpretati sint, ex Athanasio. TABVLA 76.

PRIMA versio est LXXII. interpretum. Hi, cum Hebræi essent, sibi electi ex vnaquaq; tribu, diuinam scripturam sub Ptolemæo Philadelpho interpretati sunt, ducentis triginta annis ante incarnationem Domini nostri Iesu Christi.

ALTERA est Aquilæ, qui cum Sinopæ Ponti ortus, & Græcus esset, Hierosolymis baptizatus est. Postea verò reprobato Christianismo, Iudæis sese coniunxit, & diuinam scripturam peruersa ratione vertit, sub Hadriano Rege, trecentis triginta post LXX. versionem annis.

TERTIA est Symmachi. Hic cum Samaritanus esset, nec populo suo acceptus propter ambitionis morbum haberetur, ad Iudæos sese recepit, ac secundo circumcisisus est. Et vt Samaritanos subuerteret, vertit & ipse diuinas literas, sub Seuerò Rege annis post versionem Aquilæ LVI.

QUARTA Theodotionis Ephesij est. Hic cum primum hæresi Marcionis Pontici fauisset, postea affectatoribus hæresis illius succensus, & ipse sacram scripturam, sub Commodò Rege, eo ipso tempore, quo Symmachus, ad subuersionem prædictæ hæresis, interpretatus est.

QUINTA interpretatio cum abscondita fuisset, Pithis inuenta est, & sub Antonio Rege Caracalla dicto, in Iericho à quodam ex illis, qui Hierosolymis pietati vacauerant, conflatã.

SEXTA & ipsa Pithis inuenta est, antea sub Alexandro Mammeæ filio, Nicopoli septentrionali à quodam Origenis familiari composita.

SEPTIMA & Postrema S. Luciani magni religiosi & martyris est, qui & ipse, cum in prædictas versiones, & Hebraicos libros incidisset, & diligentèr quæ vel veritati deerant, vel superflua aderant, inspexisset, ac suis quoq; locis correxisset, versionem hanc Christianis fratribus edidit, quæ sanè post ipsius certamen & martyrium, quod sub Diocletiano & Maximiano Tyrannis sustinuit, libro videlicet propria ipsius manu scripto comprehensa, Nicomediæ sub Constantino Rege magno, apud Iudæos in pariete armarij calce circumlito, quo custodiæ gratia posita fuerat, inuenta est. Athanasius in Synopsi diuinæ scripturæ circa finem. De his translationibus Vide Euthymium in præfatione ad Psal. & Glossam in præfat. Bibliæ.

DE TRANSLATIONE D. HIERONYMI.

NOVISSIMÈ superueniens B. Hieronymus peritus in tribus linguis, Hebraica, Græca & Latina, primò correxit translationem LXXII. interpretum in Latino cum asteriscis & obeliscis. f 3 lis. Postea

lis. Postea verò trāstulit immediatè Bibliam de Hebræo in Latinum sinè asteriscis & obelis. Et hac translatione nunc vbiq̄ utitur tota Romana ecclesia, licet non in omnibus libris. Et ipsius translatio meritò cæteris antefertur, quia est verborum tenacior, & perspicuitate sententiæ clarior. In præfatione Bibliæ De Canonicis & non Canonicis libris. Isidor. de off. eccles. lib. 1.

APPROBATIO EIVSDEM PER CONCILIUM TRIDENTINUM.

IN SVPER eadem Sacrosancta Synodus considerans nõ parùm utilitatis accedere posse ecclesiæ Dei, si ex multis Latinis editionibus, quæ circumferuntur, sacrorum librorum, quænam pro Authentica habenda sit, innotescat: statuit & declarat, vt hæc ipsa vetus & vulgata editio, quæ longo tot seculorum vsu in ecclesia ipsa probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, aut expositionibus, pro Authentica habeatur, & quòd eam nemo rejicere quouis prætextu audeat vel præsumat. Decretum secundum sessionis quartæ.

CONCLUSIO LOCI HVIVS COMMVNIS

De sacræ scripturæ interpretatione, ex eodem Concilio Tridentino.

PRAETEREA ad coercenda petulantia ingenia decreuit, vt nemo suæ prudentiæ innixus, in rebus fidei & morum, ad ædificationem doctrinæ Christianæ pertinentiũ, sacram scripturam ad suos sensus contorqueat, aut cõtra eum sensum, quem tenuit & tenet sancta mater ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione sanctarum scripturarum, aut etiã contra vnanimem cõsensum Patrum, ipsam scripturam sacram interpretari audeat, etiã si huiusmodi interpretationes nullo vnquã tempore in lucem edendæ forent. Qui contrauerint, per ordinarios declarentur, & pœnis à iure statutis puniantur. In d. Decret. 2. Session. 4.

QVOMODO STUDIO AC DILIGENTIA

facilior sacra fiat scriptura. TABVLA 77.

VT NIHIL EST tam difficile, quod non inuestigando fiat facile, ita pie super Ecclesiasticũ monet Hieron., Scripturarum notitiam non ociosis dari aut vota facientibus, sed laborantibus. Eum autem laborem, qui saceris impenditur literis, studium dicere solemus, quod consistit in

<p>LECTIONE, in qua illa debet obseruari ratio, quam Lucæ 1. d. præscripsit Ambrosius: Legimus (inquit) aliqua,</p>	}	Nè negligentur,
		Nè ignoremus,
		Vt teneamus,
		Vt euitemus.
<p>MEDITATIONE, quæ frequens est cogitatio, inuestigans rei vniuscuiusque</p>	}	Modum,
		Causam,
		Rationem.
<p>ORATIONE, Nam sacræ scripturæ intellectu vt haberet, multi magis profecisse leguntur per orationẽ, quàm per studij simplicis exercitationẽ. Hieron. ad Paulinũ, & post eum Glossa Apocal. 5.</p>	}	EXERCITIO pietatis, quo proficimus, & eorũ sapẽ consequimur cognitionẽ, quæ ab aliis videri possunt & abstrusa. Augu. lib. 1. De moribus Ecclesiæ Catholicæ cap. 1. De vera item innocentia cap. 3. & cap. 37.

S. ISL

S. ISIDORI IVNIORIS EPISCOPI HISPALENSIS aureæ de singulis, quæ ad sacrum pertinent studium, sententiæ: & primùm DE LECTIONE.

I. GEMINVM confert donum lectio sanctarum scripturarum: siue quia intellectum mentis erudit, seu quòd à mundi vanitatibus abstractũ hominẽ ad amorẽ Dei perducit. Excitati enim illius sermone, subtrahimur à desiderio vitæ mundanæ, atque accensi in amore sapientiæ, tanto vana spes mortalitatis huius nobis vilescit, quanto amplius legẽdo spes æterna claruerit. Isidorus lib. 3. sententiarum de summo bono, cap. 8.

II. NEMO potest sensum scripturæ sacræ cognoscere, nisi legendi familiaritate, sicut est scriptum: Ama illam, & exaltabit te: glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus. Idem d. lib. 3. cap. 9.

III. QVANTO quisq; magis in sacris eloquijs assiduus fuerit, tanto ex eis vberiore intelligentiã capit: sicut terra quæ quanto amplius excolitur, tanto vberius fructificat, Ibid.

IIII. QVANTO amplius ad quamlibet artem homo conscendit, tanto magis ad hominẽ ars ipsa descendit, sicut in lege scribitur: Moises ascendit in montem, & Dominus descendit: ibidẽ.

DE MEDITATIONE.

I. OMNIS profectus ex lectione & meditatione procedit. Quæ enim nescimus, lectione discimus: quæ autem didicimus, meditationibus conseruamus. Isidorus libro tertio sententiarum, capite octauo.

II. MEDITATIO autem legis est, non solum in legendis scripturis, sed in his etiã quæ scripta sunt, faciendis. Hieron. super Psal. 1.

DE ORATIONE.

I. ORATIONIBVS mundamur, lectionibus instruimur: vtrunq; bonum est, si liceat: si nõ liceat, melius est orare, quàm legere. Isidorus d. lib. 3. sententiarum, cap. 8.

II. QUI vult cum Deo semper esse, frequenter debet orare, frequenter & legere. Nam cum oramus, cum Deo loquimur: cum verò legimus, Deus nobiscum loquitur. Ibid.

DE EXERCITIO PIETATIS.

LECTOR strenuus potiùs ad agẽdum quæ legit, quàm ad sciendum erit promptissimus. Minor enim pœna est, nescire quid appetas: quàm ea quæ noueris, nõ implere. Sicut enim legendo scire concupiscimus, sic sciendo recta quæ didicimus, implere debemus. Isidorus ibid.

DE ORDINE DOCTRINAE, SIVE DE RATIONE

atque methodo compendiò perueniendi ad veram sacrarum literarum cognitionem. TAB. 78.

STVDENDI RATIO in theologia omnis atq; Methodus, consistit in COGNITIONE earũ scientiarũ, quæ futuro Theologo sunt necessariae. OBSERVATIONE ordinis, quo sacri legendi sunt libri. STUDIO & cura retinẽdi, atque in vsum publicum vertendi ea, quæ ex sacris quisque hausit fontibus. SPECVLATIONE finis, ad quem hæc studia omnia sunt referenda.

f 4 DE DO-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE DOCTRINARVM PARTITIONE IN GENERE,

ex lib.2. Augustini de doctrina Christiana. TABVLA 79.

Haruspicum & Augurum libri.

SVPERSTITIOSA, nepe quidquid institutum est ab hominibus ad faciendam & colendam idola, vel ad colendam sicut Deum creaturam, vel ad consultationes & pacta quaedam significationum cum demonibus placita atque federata. Ex quo genere sunt

Omnes ligaturae atque remedia, quae sumuntur vel in

Præcantationibus, Quibusdam notis, quas characteres vocant. Rebus suspendendis atque alligandis.

Hæc mitiori nomine vocantur Physi- cam.

Inanes obseruationes, ut si membrum aliquod salierit: si iunctim ambulans amicus, lapis aut canis, aut puer medius interuenerit, & id genus penè innumera.

Genethliaci siue natalium dierum consideratores, qui vulgò Mathematici vocari volunt. Nam quisque liber cum ad huiusmodi Mathematicum ingressus fuerit, dat pecuniã, ut seruus inde exeat aut Martis, aut Veneris, aut potius omnium siderum.

Prædictiones euentuum, ex constellatione, id est, ex notatione siderum.

VNUM earum, quas instituerunt homines: Quae sunt partim

NON superstitiosae, id est, non cum demonibus, sed cum ipsis hominibus instituta, sunt omnia: quae ideo valent inter homines, quia placuit inter eos ut valeant. Eorum quaedam sunt

Superflua & luxuriosa, cuius generis sunt

Illa signa, quae saltando faciunt histriones. Picturae atque statuae, caeteraque huiusmodi opera simulata: nisi cum interest, quid eorum, qua de causa, & ubi, & quando, & cuius auctoritate fiat.

Millia denique fictarum fabularum & falsitatum, quarum mendacijs homines delectantur, humana instituta sunt. Et nulla magis hominum propria, quae a se ipsis habent, existimanda sunt, quam quaeque falsa & mendacia.

Commoda & necessaria qualia sunt

Omnes penè philosophiae puriores: praesertim

Politica hominum instituta. Leges Mores Distinctio Pacta.

Physica. Significationum genera innumerabilia Pondera Mensurae Numeri.

Liberales Grammatica Dialectica Rhetorica Arithmetica Geometria Musica Astronomia.

ARTES

Mechanica, quibus aliquid fabricatur, vel Quod remaneat post operationem artificis ab illo effectum, ut Domus, scamnum, aut vas aliquod. Quae ministerium quoddam exhibet operanti Deo, sicut medicina & agricultura. Quarum omnis effectus est actio, sicut falsationum, cursus, & lactaminum.

DVO sunt genera doctrinarum:

ALTERVM earum, quas animaduertunt iam per actas aut diuinitus institutas: ut sunt

VERITAS con- nexionum & ORDO Re- rum.

DE AR-

DE ARTIBVS ATQVE SCIENTIIS AD THEOLOGIAM studium vel necessarijs, vel conducentibus, Sententia D. Augustini ex eisdem libris, De Doctrina scilicet Christiana, & primum

DE PHILOSOPHIA Gentilium in genere.

PHILOSOPHI autem qui vocantur, si qua fortè vera & fidei nostrae accommodata dixerunt, maximè Platonici, non solum formidanda non sunt, sed ab eis etiam tanquam iniustis possessoribus, in usum nostrum vendicanda. Sicut enim Aegyptij non solum idola habebant & onera graui, quae populus Israel detestaretur & fugeret, sed etiam vasa atque ornamenta de auro & argento & vestem, quae ille populus exiens de Aegypto, sibi potius tanquam ad usum meliorem clanculo vendicauit, non auctoritate propria, sed praeepto Dei, ipsis Aegyptijs nescienter commodantibus ea, quibus non bene utebatur: sic doctrinae omnes Gentilium, non solum simulata & superstitiosa figmenta, grauesque sarcinas superuacanei laboris habent, quae vnusquisque nostrum, duce Christo, de societate gentiliu exiens, debet abominari atque deuitare, sed etiam liberales disciplinas vsui veritatis aptiores, & quaedam morum praeepta vtilissima continent, de quibus ipso vno Deo colendo, nonnulla vera inueniuntur apud eos. Quod eorum tanquam aurum & argentum, quod non ipsi instituerunt, sed de quibusdam quasi metallis diuinae providentiae, quae vbi que infusa est, eruerunt, & quo peruersè atque iniuriosè ad obsequia demonum abutuntur, cum ab eorum misera societate, sese animo separat, debet ab eis auferre Christianus ad usum iustum praedicandi euangelij.

VESTEM quoque illorum, id est, hominum quidem instituta, sed tamen accommodata humanae societati, qua in hac vita carere non possumus, accipere atque habere licuerit, in usum conuertenda Christianum: nam quid aliud fecerunt multi boni fideles nostri? Nonne adspicimus quanto auro & argento & veste suffarcinatus exierit de Aegypto Cyprianus Doctor suauissimus, & martyr beatissimus? quanto Lactantius? quanto Victorinus, Optatus, Hilarius? Ut de viuis taceam, quanto innumerabiles Graeci? Quod prior ipse fidelissimus Dei famulus Moyses fecerat, de quo scriptum est, quod cruditus fuerit omni sapientia Aegyptiorum. Augustinus lib. 2. De doctrina Christiana cap. 40.

Agor. 7.

DE ARTIBVS HVMANIS IN GENERE.

QUAMOBREM videtur mihi studiosis & ingeniosis adolescentibus & timentibus Deum, beatamque vitam querentibus, salubriter praecipere, ut nullas doctrinas quae praeter ecclesiam Christi exercentur, tanquam ad beatam vitam capeendam securè sequi audeant, sed eas sobriè diligenterque dijudicent. Et si quas inuenierint ab hominibus institutas vanas, propter diuersas voluntates instituentium, & ignotas propter suspensiones errantium, maximè si habeant etiam cum demonibus initam societatem, per quarundam significationum quasi quaedam pacta atque conuenta, repudient penitus & detestentur: alienent etiam studia à superfluis & luxuriosis hominum institutis.

ILLA verò instituta hominum, quae ad societatem conuenientium valent, pro ipsa huius vitae necessitate non negligant. In caeteris autem doctrinis, quae apud gentes inueniuntur, praeter historiam rerum vel praeteriti temporis, vel praesentis, ad sensus corporis pertinentium, quibus etiam vtilium artium corporalium experimenta & coniecturae annumerantur, & praeter rationem disputationis & numeri, nihil vtile esse arbitror. In quibus omnibus tenendum est, NE QVID NIMIS. & maximè in ijs quae ad corporis sensus pertinentia voluntur temporibus, & continentur locis. August. de doctrina Christiana libr. 2. cap. 39.

DE GRAMMATICA.

IPSA quidem arte Grammatica, qua discitur locutionis integritas, non indigent pueri, si eis inter homines, qui integrè loquerentur, crescere daretur & viuere. Nescientes quippe vlla nomina vitiorum, quidquid vitiosum cuiusque ore loquentis audirent, sana sua consuetudine reprehenderent & cauerent, sicut rusticos urbani reprehendunt, etiam qui literas nesciunt. August. de doctrina Christiana libr. 4. cap. 3.

DE LL-

MAXIMÈ affumendæ sunt literarum figuræ, sinè quibus legere non possumus: linguarumque varietas, quantum satis est. Ex eo genere sunt etiã notæ, quas qui didicerunt, proprie iam notarij appellantur. Vtilia sunt ista, nec discuntur illicitè, nec superstitione implicant: nec luxu eneruant, si tantum occupent, vt maioribus rebus, ad quas adipiscendas seruire debent, non sint impedimento. August. lib. 2. De Doctrina Christiana cap. 26.

DE TROPIS.

SCIANT autem literati, modis omnibus locutionis, quos Grammatici Græco nomine Tropos vocant, authores nostros vsos fuisse & multipliciùs atque copiosiùs, quàm possunt existimare vel credere, qui nesciunt eos, & in alijs ista didicerunt. Quos quidem tropos qui nouerunt, agnoscunt eos in literis sanctis, eorumque scientia ad eas intelligendas aliquantum adiuuantur. August. lib. 3. De doct. Christiana cap. 29.

DE DIALECTICA.

IN HIS quæ ad rationem animi pertinent, regnat disciplina disputationis & numeri. Disputationis disciplina plurimum valet ad omnia genera quæstionum, quæ in literis sanctis sunt penetranda & dissoluenda. August. lib. 2. De doctrina Christiana. cap. 31.

SOPHISTICE.

TANTUM ibi cauenda est libido rixandi, & puerilis quædam ostentatio decipiendi aduersarium. Sunt enim multa quæ appellantur Sophismata, falsæ conclusiones rationum, & plerunque ita veras imitantes, vt non solum tardos, sed ingeniosos etiã minus diligenter attentos decipiant. ibidem.

DE VTRAQUE.

VERITAS sententiarum in sanctis libris ecclesiasticis inuestiganda est. Regula connexionum, quid consequens, aut non consequens, aut repugnans sit, etiã extra Ecclesiam disci potest. Quancumque natura ipsa homines instruxit, vt ingeniosus citius videat conclusionem non esse ratam, quàm præcepta eius capiat. Vtilissima tamen est hæc notitia, tum alijs nominibus, tum ad soluenda & explicanda ambigua signa: Siquidem veris certisque sententijs, cum incertæ vera connexionione iunguntur, etiã ipsæ certæ fiant necesse est. Quorumque ingenia his reddantur exercitiora, cauendum, ne reddant etiã maligniora, & inflatoria: hoc est, vt qui didicerunt ista, ament decipere verisimili sermone atque interrogationibus: aut aliquid magnum, quo se bonis atque innocentibus anteponan, afsecutos putent. Ibidem iuncto cap. 32. 33. 34. 35. & 37.

DE RHETORICA ET ELOQUENTIA.

QVOD etiã de Rhetorica tenendum, ne ipsa spectacula veritatis magis delectet, quàm veritas in iudicando & disputando. Sunt etiã quædam præcepta vberioris disputationis quæ iam eloquentia nominatur. Quæ nihilominus vera sunt, quanuis possint eis etiã falsa persuaderi. Sed quia & vera esse possunt, non est facultas ipsa culpabilis, sed ea malè vtentium peruersitas. d. lib. 2. De doctrina Christiana, cap. 36.

DE ARITHMETICA, GEOMETRIA,
Musica, & Poëtice.

NUMERORVM etiã imperitia, multa facit non intelligi, translata ac mysticè posita in scripturis. Ac numerum & Musicam plerisque locis in sanctis scripturis posita honorabiliter inuenimus. Augustinus de doctrina Christiana lib. 2. cap. 16. Siue autem in seipsis considerentur numeri, siue ad figurarum aut sonorum, aliarumve motionum leges adhibeantur, incommutabiles regulas habent, neque vllò modo ab hominibus institutas, sed ingeniosorum sagacitate compertas. Idem d. libr. 2. cap. 38.

DE ASTRO-

SIDERVM autem cognoscendorum non narratio, sed demonstratio est: quorum per pauca scriptura commemorat. Et quancumque siderum cognitio per seipsam superstitione quosdam non alliget, non multum tamen ac propè nihil adiuuat tractatione diuinarum scripturarum, & infructuosa intentione plus impedit. Et quia familiaris est perniciosissimo errori fatua fata cantantium, commodius honestiusque contemnitur. Augustinus lib. 2. De doctrina Christiana, cap. 29.

DE LINGVARVM COGNITIONE.

LATINAE quidem linguæ homines, etiã duabus alijs ad scripturarum diuinarum cognitionem habent opus, Hebræa scilicet & Græca: vt ad exemplaria præcedentia recurratur, siquam dubitationem attulerit Latinorum interpretum infinita varietas.

QUANCUMQUE & Hebræa verba non interpretata sæpè inuenimus in libris, vel quia propter sanctiorem authoritatem seruata est antiquitas, vt in Amen & Halleluia: vel quia transferri in aliam linguam non potuisse dicuntur, vt Racha & Osanna. Augustinus De Doctrina Christiana 2. cap. 11.

QUONIAM verò aut ignotum verbum facit hæere lectorem, aut ignota locutio, si ea veniant ex alienis linguis, aut quærenda sunt ab earum linguarum hominibus, aut linguæ eadem, si & ocium est, & ingenium, ediscendæ, aut plurium interpretum consulenda collatio est.

SI autem ipsius linguæ nostræ aliqua verba locutionesque ignoramus, legendi consuetudine audiendique innotescunt. Nec vlla sunt genera verborum locutionumque magis mandanda memoriæ, quàm quæ ignoramus: vt cum peritior occurrerit homo, aut talis lectio, quæ vel ex præcedentibus, vel consequentibus, vel vtriusque ostendat, quam vim habeat, adiuuante memoria facile possimus discere. Idem in d. lib. 2. cap. 14.

DE PHYSICA ET GEOGRAPHIA.

EST ETIã narratio demonstrationi similis, qua non præterita, sed præsentia indicantur ignaris. In quo genere sunt, quæcunque de situ locorum, naturisque animalium, lignorum, lapidum, herbarum, aliorumve corporum scripta sunt. Nanque rerum ignorantia facit obscuras figuratas locutiones, cum ignoramus vel animantium, vel lapidum, vel herbarum naturas, aliarumve rerum, quæ plerunque in scripturis similitudinis alicuius gratia ponuntur. Exod. lib. 2. cap. 29.

DE HISTORIA.

QVOD QVOD de ordine temporum transactorum indicat historia, plurimum nos adiuuat ad sanctos libros intelligendos, etiam si præter ecclesiam puerili eruditione discatur. Nam & per Olympiadas, & per Consulium nomina sæpè multa quærentur à nobis, & ignorantia consulatus, quo natus est Dominus, & quo passus est, nonnullos coegit errare, vt putarent, quadraginta sex annorum ætate passum esse Dominum: Quia per tot annos ædificatum esse templum, dictum est à Iudæis, quod imaginem Domini corporis habebat. d. libro 2. capite 28.

DE OFFICIO DOCTORIS CHRISTIANI,
ex eodem Augustino.

DEBET IGITUR diuinarum scripturarum tractator & Doctor, defensor rectæ fidei ac debellator erroris, & bona docere, & mala dedocere: atque in hoc opere sermonis conciliare auersos, remissos erigere, nescientibus quid agatur, quid expectare debeant, intimare. Vbi aut beneuolos, intentos, dociles aut inuenerit, aut ipse fecerit, cetera peragenda sunt, sicut causa postulat. Si docendi sunt qui audiunt, narratione faciendum est: Si tamen indigeat

indigeat res, de qua agitur, vt innotescat. Vt autem quæ dubia sunt, certa fiant, documentis adhibitis, ratiocinandum est.

SI VERÒ qui audiunt, monendi sunt potius quàm docendi, vt in eo quod iam sciunt, agendo non torpeant, & rebus assensum accommodent, quas veras esse fatentur, maioribus dicendi viribus opus est. Ibi obsecrationes & increpationes, concitationes & coërcitiones, & quæcunque alia valent ad commouendos animos, sunt necessaria. Et hæc quidem cuncta quæ dixi, omnes ferè homines in ijs, quæ loquendo agunt, facere non quiescunt.

SED cùm alij faciant obtusè, deformitèr, frigidè: alij acutè, ornatè, vehementèr: illum ad hoc opus vndè agimus, iam oportet accedere, qui potest disputare vel dicere sapientèr, etiàm si non potest eloquentèr, vt profit audientibus: etiàm si minùs prodesset, quàm si & eloquentèr posset dicere. Qui verò affluit insipienti eloquentia, tantò magis cauendus est, quanto magis ab eo in ijs quæ audire inutile est, delectatur auditor: & eum, quoniam disertè dicere audit, etiàm verè dicere existimat. Augustinus de doctrina Christiana lib. 4. capite quarto & quinto.

QVO ANIMO THEOLOGIAE STUDIO SVM, præditum esse conueniat.

SED hoc modo instructus diuinarum scripturarum studiosus, cùm ad eas perscrutandas accedere cœperit, illud Apostolicum cogitare non cesset: Sciētia inflat, Charitas edificat. Augustinus libro secundo de doctrina Christiana capite 41. Et contra Adimantum capite tertio: Sancta scriptura, inquit, non temerarios & superbos accusatores, sed diligentes & pios lectores desiderat. Omnia enim quæ leguntur in scripturis sanctis, ad instructionem & salutem nostram intentè oportet audire: Maximè tamen memoriæ commendanda sunt, quæ aduersus hæreticos valent plurimùm. Augustinus super Epistolam Ioannis tractatu 2.

EADEM DE RE EIVSDEM AVGVSTINI sententia.

AD COGNITIONEM diuinarum scripturarum talis homo accedat, qui de sanctis libris tam sanctè & veracitèr existimet, vt nolit aliqua eorum parte delectari per officiosa mendacia, potiusque id quod non intelligit, transeat, quàm cor suum præferat illi veritati. epistola octaua ad Hieronymum.

QVO OR-

PRINCIPIÒ libri canonici, non semel nec oscitantèr, sed vehementi attentione sunt euoluendi, atque illo per legendi sunt ordine, quo in canone ecclesiastico sunt collocati: vtpotè ex quibus hauriendum fundamentum Prophetarum & apostolorum, & dogmata catholice per discenda sint fidei.

<p>DEINDE illi legendi sunt libri, in quibus præcipua capita siue loci communes vniuersæ Theologiæ, ex ipsis sacre scripturæ fontibus dilucida ac certa Methodo explicantur. Quales sunt</p>	<p>CLEMENS, DIONYSIVS, ORIGENES, CYPRIANVS, AVGVSTINI opuscula, LIBELLVS sententiarũ Pro- speri ex operib⁹ D. August. IOANNES Damascenus, PETRVS Lombardus, IOANNES Roffensis, CARDINALIS Hosius, IOAN. Viguerius, & similes.</p>	<p>De vera religione. Enchiridion ad Lauren- tium. De ecclesiasticis dogmatib. De fide ad Petrũ Diacon. De doctrina Christiana. De spiritu & litera. De natura & gratia. De peccatorum meritis & remissione. De fide & operibus. De perfecta iustitia.</p>
--	---	--

OPTIMVS disciplinarum omnium magister est ordo: Quo sine nemo vnquam perfecte Theologiæ assequi poterit artem. Quare nō oleum perdere velimus & operam, hoc ordine sacrarum literarum legendi sunt aucthores:

<p>POST HAEC ad eos libros legendos cōuertat animum, quibus Ecclesiarum Praxis continetur, quæ ad gubernationem Ecclesiasticam informant. Cuius generis sunt</p>	<p>IN PRIMIS historia Ecclesiastica. VITAE sanctorum martyrum, Pontificum & illustrium confessorum. DE HINC Canones in Concilijs & synodis diuersis euulgati. SIMVL que Pontificum atque eximiorum Theologorum de varijs questionibus responsa. QVIBVS addas licet ex his congestos libros decretorum. PRAETEREA qui inscribuntur De officio Episcoporum, presbyterorum, diaconorum: Necnon de ordinatione seu reformatione ecclesiarum. POSTREMÒ, in quibus ratio dispensandi sacramenta, & quidquid ad ritus caeremoniasque statas ac solennes pertinet, explicatur.</p>
--	--

<p>DENIQUE tam novos quàm veteres legat in sacram scripturam editos commentarios. Non quòd hi postremo loco sint habendi, sed quòd ex precedentium cognitione, facilius ad eos paretur aditus. Nam & hi aut sacras enarrant literas, aut explanant locos communes, aut aliqua scribunt ad institutionem & ædificationem ecclesiarum. Quo loco habendi sunt</p>	<p>QVATVOR Doctores Ecclesie Latinae, { Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Gregorius Magnus. Græci { Basilius Magnus, Origenes, Chrysostomus, Gregorius Nazanzenus, Cyrillus. ALII sacrarum literarum interpretes, & Latini ex { Vetustioribus { Cyprianus, Hilarius, Beda presbyter, Bernardus. Neotericis { Rupertus Tuitien, Dionysius Riccelius, Thomas Caietanus, Ioannes Eccius. g QVIBVS</p>
--	---

SCRIPTVRAM
sanctam omnibus esse
accommodatam, nec
queri posse ad salutē
quidquam, quod non
totum nūc in scriptu-
ris sit adimpletum,
pu'cherrimē declarat
Chrysostomus super
Matth. ca. 22. Homi-
lia 41. operis imperfe-
cti, per insignia ali-
quot Exempla

VIRTVTVM.
nam

QVI ignarus est, inquit, inueniet ibi quod discat.

QVI contumax est & peccator, inueniet ibi futuri Iu-
dicij flagella quæ timeat.

QVI laborat, inueniet ibi glorias & promissiones vitæ
perpetuæ, quibus amplius excitetur ad opus.

QVI pusillanimis est & infirmus, inueniet ibi mediocres
iustitiæ cibos: qui & si pinguem animam non faciunt, ta-
men mori non permittunt.

QVI magnanimus est & fidelis, inueniet ibi spirituales
escas continentioris vitæ, quæ perducant eum propè ad
angelorum naturam.

QVI percussus est à diabolo, & vulneratus est in pec-
catis, inueniet ibi medicinales cibos, qui eum per pœni-
tentiam reuocent ad salutem.

VITIORVM

VT QVID enim ibi scriptum est, quod Achan propter
furtum laminæ aureæ sit lapidatus, nisi vt habeant fures
quod timeant?

VT QVID ibi filij Israel, qui fornicati sunt cum filia-
bus Moabit arū, percussi refugerunt in Beelphegor, nisi
vt habeant fornicatores quod perhorrescant?

VT QVID concupitores carnis, castigati sunt in deser-
to, nisi vt nemo delicias concupiscat?

POENITEN-
tiæ:

VT QVID enim Dauidem arguit Nathan & suscepit,
nisi vt adulteri & homicidæ pœnitentiæ remedium non
desperent?

RAAB meretrix sanctificata est, vt meretricibus spes
daretur.

QVÆ

VERA SACRAE
scripturae LAUS esti-
matur ex

DIGNITATE,
AUTHORITATE,
UTILITATE,
DIVINA, quæ sub ea latet, eloquentia.

DE SACRAE SCRIPTVRAE DIGNITATE,

EX IOSVE.

NON RECEDAT volumen legis huius ab ore tuo: sed meditaberis in eo diebus ac no-
ctibus, vt custodias & facias omnia, quæ scripta sunt in eo. Tunc diriges viam tuam, & in-
telliges eam. Non declines à verbis legis huius ad dexteram vel ad sinistram, vt intelligas
cuncta quæ agis. Iosue 1.

EX DEUTERONOMIO.

INTERROGA de diebus antiquis, qui fuerūt ante te, ex die quo creauit Deus hominem
super terram, à summo cælo vsque ad summum eius, si facta est aliquandò huiuscemodi
res, aut vnquam cognitum est, vt audiret populus vocem Domini loquentis de medio
ignis, sicut tu audisti & vidisti. Deut. 4.

EX PROVERBIIS.

IUSTI sunt omnes sermones mei, non est in eis prauum quid, neq; peruersum: recti sunt
intelligentibus, & æqui inuenientibus scientiam. Prouerb. 8.

EX PSALMIS.

ELOQUIA Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purga-
tum septuplūm. Psal. 11.

LEX Domini immaculata, conuertens animas: testimonium Domini fidele, sapientiam
prestantans paruulis.

IUSTITIÆ Domini rectæ, lætificantes corda: præceptum Domini lucidum, illuminans
oculos.

TIMOR Domini sanctus, permanens in seculum seculi: iudicia Domini vera, iustificata in
semetipsa.

DESIDERABILIA super aurum & lapidem preciosum multum, & dulciora super mel
& fauum. Psal. 118.

BEATI qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum.

MIRABILIA testimonia tua Domine: idcò scrutata est ea anima mea.

ÆQUITAS testimonia tua in æternum: & omnes viæ tuæ veritas.

Principium verborum tuorum veritas: in æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ. Psal. 118.

EX EPISTOLA PETRI.

ET habemus firmiorem Propheticum sermonem, cui benè facitis, attendentes quasi lu-
cernæ lucenti in loco caliginoso, doncè dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus ve-
stris: hoc primū intelligentes, quod omnis prophetia scripturæ, propria interpretatione
non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquandò Prophetia: sed spiritu sancto
inspirati, locuti sunt sancti Dei homines. 2. Petr. 1.

EX HIERONYMO.

ORO te frater charissime, inter hæc viuere, ista meditari, nihil aliud nōsse, nihilque aliud
quærere, nōne tibi videtur iam hic in terris regni cælestis habitaculum? Hieronymus ad
Paulinum.

IMPERATORIS sacram nemo sine periculo sui sanguinis contemnit, sed omnes suscipiunt cum tremore & veneratione, & adorant vilissimam chartulam atramento scriptam, & velut diuinos adorant apices. Scripturæ diuinæ leguntur, verba Dei tonant, ipse Dominus admonendo præfens præsentibus loquitur, & non auditur: aut fastidiosè homines audiunt, aut (quod peius est) sedentes fabulis vacant. Imperator longè positus, de chartula loquitur, & tremitur, & quasi præfens in illa charta adoratur. Testamentum dominicū recitatur ab aliquibus hominibus, & contemnitur. Ipsum Prophetæ clamant, Apostoli prædicant, Euangelia loquuntur, per seipsum hominibus confabulatur, & non auditur. Augustinus in tractatu de arbore scientiæ boni & mali.

COMMENDATIO SACRAE SCRIPTURAE

ab Authoritate.

EX DEUTERONOMIO.

LEGES verba legis huius coram omni Israel, audientibus eis, & in omni populo congregato, tam viris quam mulieribus, paruulis & aduenis qui sunt intra portas tuas, vt audientes discant, & timeant Dominum deum vestrum, & custodiant, impleantque omnes sermones legis huius. Deut. 31.

EX PROVERBIIS.

OMNIS sermo Dei ignitus, clypeus est omnibus sperantibus in se. Prou. 30.

EX PSALMIS.

OMNIA mandata tua veritas.
In æternum Domine verbum tuum permanet in cælo.
Ignitum eloquium tuum vehementer, & seruus tuus dilexit illud. Psal. 118.

EX EVANGELIO MATTHAEI.

ET quicumque non receperit vos, neque audièrit sermones vestros: exeuntes foràs de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati. Matth. 10.

EX AVGVSTINO.

CEDAMVS & consentiamus authoritati sanctæ scripturæ, quæ nescit falli, nec fallere. Lib. 1. De peccatorum meritis. cap. 22. Et lib. 2. super Genes. ad literam cap. 5. Maior est huius scripturæ authoritas, inquit, quàm omnis humani ingenij capacitas.

EX EODEM.

ADEST Domini gratia & misericordia, & non finit peruertere scripturam suam. Quia circumsepsit veritate sua omnes sententias suas, & liberavit, vt quisquis indè aliquid præscindere voluerit, aut inducere malè legendo, vel interpretado, ille qui cor habet, quod præcisum est, iungat scripturæ, & legat superiora vel inferiora. & inueniet sensum, quem ille volebat malè interpretari. August. de verbis Domini ferm. 49.

EX EODEM.

DOMINE, ista tua scriptura vera est, quoniam tu verax & veritas edidisti eam. Et iterum: O homo, quod scriptura mea dicit, ego dico. Et tamen illa temporalitèr dicit: verbo autem meo æterno tempus non accidit, quia æquali mecum æternitate consistit. Libro confessionum 13. cap. 29.

EX EODEM.

Cum essemus infirmi ad inueniendam liquida ratione veritatem, & ob hoc nobis opus esset authoritate sanctarum literarum, iam credere cœperam, nullo modo te fuisse tributurum

buturum tam excellentem illi scripturæ per omnes iam terras authoritatem, nisi & per ipsam tibi credi, & per ipsam te quæri voluisses. Confessionum lib. 6. cap. 5.

LAUS SACRAE SCRIPTURAE

AB UTILITATE.

EX DEUTERONOMIO.

ET NUNC Israel audi præcepta & iudicia, quæ ego doceo te, vt faciens eas, viuas, & ingrediens possideas terram, quam Dominus Deus Patrū vestrorū daturus est vobis. Deu. 4.

EX EODEM.

SCITO ergò hodiè, & cogitato in corde tuo, quòd Dominus ipse est Deus in cælo sursum, & in terra deorsum, & non fit alius. Custodi præcepta eius atque mandata, quæ ego præcipio tibi, vt benè sit tibi & filijs tuis post te, & permaneas multo tempore super terrā, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. Ibidem.

EX EODEM.

SI AVTEM audièris vocem Domini Dei tui, vt facias atque custodias omnia mandata eius, quæ ego tibi præcipio hodiè, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus, quæ versantur in terra. Venientque super te vniuersæ benedictiones istæ, & apprehendent te, si tamen præcepta eius audièris. Deut. 28. Catalogum autem istarum benedictionum integrum & prolixum vide eodem cap. iuncto cap. 30. & in Leuit. cap. 26.

CONTRÀ verò si audire nolueris vocem Domini Dei tui, vt custodias & facias omnia mandata eius, & cæremonias, quas ego præcipio tibi hodiè, venient super te omnes maledictiones istæ, & apprehendent te. Quæ maledictiones & graues & acerbè plurimæque, in prædictis sacræ scripturæ numeratur locis, Leuitici nimirum 26. Deut. 28. & 30.

EX PSALMIS.

BONVM mihi lex oris tui, super millia auri & argenti.
Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.
Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis.
Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Psal. 118.

EX PAVLO AD Rom. 15.

QUAE CVNQUE scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum, spem habeamus &c.

EX EODEM, 2. Timoth. 3.

OMNIS scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

EX HIERONYMO.

AMA scientiam scripturarum, & carnis vitia non amabis. Ad Rusticum Monach. Et super illud Psal. 147. Et adipe frumenti satiat te: Pinguissimus, inquit, sermo diuinus est,

omnes in se habens delicias, quidquid volueris, ex sermone diuino nascitur: sicut tradunt Iudæi, Quoniam manna quando comedebant, secundum voluntatem vniuscuiusque sic sapiebat in ore.

EX EODEM.

Si quidquam est, quod in hac vita sapientem virum teneat, & inter pressuras & turbines mundi æquo animo manere persuadeat: id esse vel primum reor, meditationem & scientiam scripturarum. Cum enim à ceteris animantibus hoc vel maximè differamus, quòd rationale animal sumus, & loqui possumus: ratio autem omnis & sermo, diuinis libris continetur, per quos & Deum discimus, & quare creati simus, non ignoramus: miror quosdam extitisse, qui aut ipsi se inertie & somno dantes, nolint quæ præclara sunt, discere: aut cæteros qui id studij habent, reprehendendos putent. Quibus cum possim distinctiùs respondere, & breuiter eos vel offensos dimittere, vel placatos, multo esse melius scripturas legere, quàm augendis & cumulandis opibus inhiare: Illud dicam, quod vel apud iniquissimum iudicem obtineam, placere mihi ocium meum, & solitudinem omni celebritate iucundior videri. Hieron. in Præfatione epistolæ Pauli ad Ephesios.

DE ELOQVENTIA QVAE SACRIS

inest literis, ex Augustino.

Hic aliquis forsitan querit, vtrum authores nostri, quorum scripta diuinitus inspirata, Canonem nobis saluberrima autoritate fecerunt, sapientes tantummodò, an eloquentes etiàm nuncupandi sunt. Quæ quidem quaestio apud incipsum, & apud eos qui mecum, quod dico, sentiunt, faciliè soluitur.

NAM vbi eos intelligo, non solum eis nihil sapientius, verum etiàm nihil eloquentius mihi videri potest. Et audeo dicere, omnes qui rectè intelligunt quod illi loquuntur, simul intelligere non eos aliter loqui debuisse. Sicut est enim quædam eloquentia, quæ magis ætatem iuuenilem decet, est quæ senilem, nec iam dicenda est eloquentia, si personæ non congruat eloquentis, ita est quædam quæ viros summa autoritate dignissimos planeq; diuinos decet. Hac illi locuti sunt, nec ipsos decet alia, nec alios ipsa: ipsis enim congruit, alijs autem quanto videtur humilior, tanto altius non ventositate, sed soliditate transcendit.

VBI VERÒ non eos intelligo, minus quidem mihi apparet eorum eloquentia: sed eam tamen non dubito esse talem, qualis est vbi intelligo. Ipsa quoque obscuritas diuinorum salubriumq; dictorum, tali eloquentiæ miscenda fuerat, in qua proficere noster intellectus non solum inuentione, verum etiàm exercitatione deberet. Augustinus De Doctrina Christiana lib. 4. cap. 6.

ELOQVENTIAM DIVINARVM LITERARVM,

cum sapientia esse coniunctam. ex eodem.

SAPIENTER autè dicit homo tanto magis, vel minus, quanto in scripturis sanctis magis minusve profecit. Non dico in eis multum legendis, memorièq; mandandis, sed bene intelligendis, & diligentè earum sensibus indagandis: sunt enim qui eas legunt, & negligunt: legunt, vt teneant: negligunt, nè intelligant. Quibus longè sine dubio preferendi sunt, qui verba earum minus tenent, & cor earum sui cordis oculis vident. Sed vtriusq; ille melior, qui & cum volet, eas dicit: & sicut oportet, intelligit.

HIC ergò, qui sapientè debet dicere, etiàm quod non potest eloquentè, verba scripturarum tenere maximè necessarium est. Quàto enim se pauperiorem cernit in suis, tanto eum oportet in istis esse ditior: Vt quod dixerit suis verbis, probet ex illis, & qui proprijs verbis minor erat, magnorum testimonio quodammodò crescat. Probado enim delectat, qui minus potest delectare dicendo.

PORRÒ qui non solum sapientè, verum etiàm eloquentè vult dicere, quoniam profecitò plus proderit, si vtrunq; potuerit, ad legendos vel audiendos, & exercitatione imitandos eloquentes eum mitto libentiùs, quàm Magistris artis Rhetoricæ vacare præcipio, si tamen

si tamen ij qui leguntur & audiuntur, nõ solum eloquentè, sed etiàm sapientè dixisse, vel dicere, veraci prædicatione laudantur. Qui enim eloquentè dicunt, suauiter: qui sapientè, salubriter audiuntur.

PROPTER quod non ait scriptura, multitudo eloquentium: sed, multitudo sapientium, sanitas est orbis terrarum. Sicut autem sæpè sumeda sunt & amara salubria, ita semper vitanda est perniciofa dulcedo. Sed salubri suauitate, vel suauis salubritate quid melius? Quanto enim magis illic appetitur suauitas, tanto faciliùs salubritas prodest.

SUNT ergò ecclesiastici viri, qui diuina eloquia non solum sapientè, sed eloquentè etiàm tractauerunt. Quibus legendis magis non sufficit tempus, quàm deesse ipsi studentibus & vacantibus possunt. d. lib. 4. De doctrina Christ. cap. 5.

PIAE ALIQVOT AD SALVBERRIMA SA-

crarum literarum capeffenda studia, & exhortatiunculæ, ex eisdem fontibus petite.

EX DEUTERONOMII CAP. IIII.

CUSTODI igitur temetipsum & animam tuam sollicitè, nè obliuiscaris verborum quæ viderunt oculi tui, & nè excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Docebis ea filios ac nepotes tuos.

EX CAPITE VI.

ERVNT quæ verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodiè, in corde tuo: & narrabis ea filijs tuis, & mediteris sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque confurgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque & mouebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine & ostijs domûs tuæ &c.

EX CAPITE XI.

PONITE hæc verba mea in cordibus & in animis vestris, & suspendite ea pro signo in manibus, & inter oculos vestros collocare. Docete filios vestros, vt illa meditentur, quândò sederis in domo tua, & ambulaueris in via, & accubueris atque surrexeris. Scribes ea super postes & ianuas domûs tuæ, vt multiplicentur dies tui, & filiorum tuorum in terra, quam iurauit Dominus Patribus tuis, vt daret eis, quândiù cælum imminet terræ.

EX CAPITE XVII.

POSTQUAM autem federit Rex in folio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar à sacerdotibus Leuiticæ tribûs, & habebit secum, legetq; illud omnibus diebus vitæ suæ, vt discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba & cæremônias eius, quæ in lege præcepta sunt. Nec eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexteram vel sinistram, vt longo tempore regnet ipse & filius eius super Israel.

EX EVANGELIO IOANNIS.

SCRUTAMINI scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere: Et illæ sunt quæ testimonium perhibent de me: & non vultis venire ad me, vt vitam habeatis. Ioan. 5.

EX D. PAVLO.

TESTIFICOR coram Deo & Iesu Christo, qui iudicaturus est viuos & mortuos, & per aduertum ipsius, & regnû eius: Prædica verbum: insta opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi Magistros prurientes auribus: & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministerium tuum imple, sobrius esto. 2. Tim. 4.

EX AVGVSTINO

HORTOR, vt valeo, vt literarum verè certèq; sanctarum studio te curam non pigeat impèdere. Syncera enim & solida res est, nec fucatis eloquijs ambit ad animum, nec vllò linguæ

linguæ tectorio inane aliquid ac pendulum crepitat. Multùm mouet non verborum, sed rerum auidum, & multùm terret, factura securum: præcipuè Apostolorum linguas hortor vt legas: ex his enim ad cognoscendos prophetas excitaberis, quorù testimonijs vtuntur Apostoli. Augustinus ad Volufian. epist. 1.

EX EODEM.

ROGO vos, discite Sacram scripturã, sæpè legite, quia omni melle dulcior est, fortior vino, lenior oleo, sublimior auro, argento purior. Præcipuè in Deũ prouocat, & deum diligere inuitat, corda illuminat, linguam purificat, conscientia probat, animam sanctificat, fidem roborat, diabolum reijcit, peccata spernit, animas frigiditas calefacit, lumen scientiæ ostendit, tenebras ignorantia expellit, tristitiam seculi extinguit, lætitiã Spiritus sancti accendit, sitienti potũ tribuit, de insipientibus sapientes facit, primos de nouissimis ponit, magnos de minimis, nobiles de ignobilibus efficit, naturam frenat, prohibet leuitatem, temperat dolorem, confert spem, coronat senem, docet iuuenem, mitigat dedignantem, reuocat errantes, instruit ignorantes, sanat ægros, roborat infirmos, brutos facit sensatos, somnolentos excitat, ociosos increpat, laborantes lætificat, pigros incitat, credentibus gratiam dat, Reges humiliat, humiles exaltat, honores multiplicat. Quamobrem qui hanc diligit, & diligentèr legem implet, in regno celorum maximus vocabitur, & in presenti ecclesia præmia & munera obtinebit. Augustinus De laudibus Sacre scripturæ, Serm. 38. ad Fratres in Eremo.

EX COMMENTARIIS CHRYSOTOMI IN
primum cap. Genesis.

MERITÒ thesauro cuiusdam confertur diuinarum scripturarum lectio. Nam sicut ex illo, quisquis vel paruum frustum capere valet, multas sibi parat diuitias, ita & in sacra scriptura, etiã in breui dictione variã sententiarũ vim, & indicibiles diuitias inuenire licet. Et non solum Thesauro similia sunt diuina eloquia, sed fonti quoque largis perennibusque scaturienti fluentis.

ET PAVLO POST:

MAGNA enim est huius Thesauri abundantia, & larga huius fontis vbertas. Vnde etiã qui ante nos fuerunt, pro viribus aquas hausere, & similiter qui post nos futuri sunt, idem attentabunt, neque sic totum euacuare poterunt, sed magis interim augetur flumina, & crescunt. Hæc enim spiritaliũ fluminum natura est, vt hoc magis scaturiant, & accrescat spiritalis gratia, quo quis magis inde haurire studet. Propter hoc & Christus dicebat: (Ioan. 7.) Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuientis.

HIERON. AD DEMETRIADEM.

FINEM iungo principio, nec semel monuisse contentus sum, Ama scripturas sanctas, & amabit te sapientia: dilige eam, & seruabit te: honora illam, & amplexabitur te: Hęc monilia in pectore, & in auribus tuis hæreant: Nihil aliud nouerit lingua, nisi Christum: Nihil possit honorare, nisi quod sanctum est.

LIBRI PRIMII FINIS.

PARTITIO⁸³
NVN THEOLOGICARVM LIBER SECVNDVS,
CONTINENS

OECONOMIAM VETERIS TESTAMENTI, LEGIS
SCILICET ANTIQVAE, ET EIVSDEM
PARTIVM.

D. PAVLVS AD ROMANOS III. ET
AD GALATAS III.

SCIMVS AVTEM, QVONIAM QVAECVNQVE Lex loquitur, ijs qui in lege sunt, loquitur, vt omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo, quia ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati. Atque hinc scriptura concludit omnia sub peccato, vt promissio ex fide IESV Christi daretur credentibus. Prius autem quàm veniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem, quæ reuelanda erat. Itaque Lex Pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur.

QVO ORDINE

QVO ORDINE ATQVE

methodo singula huius Doctrinae capita sint pertractanda. TABVLA I.

METHODI VIS
ferè omnis ex ordine potissimum pspicitur. Ordinis autè ratio, quatum ad institutam attinet Oeconomiam, consistit præcipue in

- PERPETVA & continua librorum vtriusq; testamenti serie.
- PROPRIA libri atq; adeo loci cuiusq; significatione.
- DILIGENTICUM Authoris, tū loci atque temporis inuestigatione.
- COMMODA & idonea argumenti narratione.
- ARTIFICIOSA generū in suas partes distributione.
- DILVCIDA partium subdiuisione.
- BREVI rerum prætipuarum epilogo seu epitome.

Quæ ratio diligenter obseruanda est tam in

Toto Biblie corpore, q̄ in

Singulis sacrae scripturae voluminibus.

ARGVMENTI LIBRI HVIVS AD PRAECE- dentem Continuatio.

PRAEFATIS haftenus, quanta fieri potuit breuitate, ijs veluti Principijs, quæ in genere, cum ad diligetem omnium sacrae scripturae & causarum & partium inuestigatione, tum ad necessariam doctrinae Christianae præcognitionem pertinere videbantur, proximum porro est, vt quod à principio nos facturos recepimus, ipsum nunc adgrediamur opus, Oeconomiam scilicet Bibliae, ac tandem vberiore singularum partium suscipiamus enucleationem: Ita tamen, vt non tam scripturam hinc totam explicare voluisse, quam totius scripturae rectè explicandae perdiscendaeque rationem quandam atque Methodum tradere videamur.

DE SIGNIFICATIONIBVS

Bibliae TABVLA 2.

**SACRAM SCRIPTV-
ram totam, atque adeo libros, qui in canonem recepti sunt, omnes, vno nomine appellari Biblia, iam supra ostensum fuit. Ipsa autem Biblia accipiuntur interdum pro**

LEGE: Lex enim vniuersalis, D. Augustino teste, continet omnia quae de vnaquaque re legitime præcipiuntur, lib. 4. Question. 33. sup. Numer. vnde D. Paulus, vt ait Chrysostomus Homil. 7. in Epist. ad Roma, totum vetus testamentum legem appellare consuevit, præsertim ad Galat. 4. Hæc enim sunt duo testamenta, inquit, vnum quidem in monte Sina.

TESTAMENTO, Quo nomine non (vt apud Iureconsultos) illud tantum continetur, quod non valet nisi testatoribus mortuis: sed olim omne pactum & placitum, testamentum vocabant. Nam Laban & Iacob testamentum fecerunt, quod vtrique etiam inter viuos valeret, Genes. 31. Augustinus in Psal. 82.

DE PAR-

DE PARTITIONE LEGIS.

TABVLA 3.

ACCI-
pitur
aliquāz
dō

GENERALITER, et eo nomine simul omnia veteris instrumēti sanctarum scripturarum significantur eloquia. Atque sic continet sub se &

PROPHETAS: Quæ ratioe D. Paul. I. Cor. 14. in lege scriptū esse dicit, quod citat ibi ex propheta Esa. 28. In alijs linguis, & in alijs labijs loquar populo huic.

PSALMOS, vt ipse Dominus Ioan. 15. In lege, inquit, eorum scriptum est. Quia oderunt me gratis, cum hoc legatur in Psal. 34.

PROPRIE vocatur lex, quæ data est per Moysen, secundum quod dictum est, Lex & Propheta vsque ad Ioannē prophetauerunt Matth. 23. Et, In his duobus præceptis tota lex pendet & propheta, Matth. 22. Hic vtrique proprie lex appellata est de monte Sina. Augustinus De Trinitat. lib. 15. ca. 17.

LEX

NON scripta, hoc est, naturalem ratione, aut

Primæuam, id est, hominū mentibus cū ipsa simul natura ab initio insitam

Corruptam, & obscuratam, propter transgressionem præcepti in paradiso.

DIVI-
nā, quæ
distribuitur
in

Scripta, id est, expressam Dei voluntatē. Quæ rectè quidam subdiuident in

Antiquā, quod veteris Testamenti cōtineat pcepta, quæ pertinent vel ad

Mores piē formandos, Iudicia rectè instituenda, Cæremomas ritē peragendas.

His aliqui addūt totius veteris Testamenti

Promissiones, & Sacramēta.

DIVIDITVR
iuxta com-
munē tra-
ditioem, in

NOVAM, Quæ in nouo exprimitur testamento, & lex dicitur gratiæ suæ charitatis.

HVMANAM, quæ hominum commercijs certam præscribit quasi formam, & vulgò Ius dicitur Ciuile, cuius tria sunt præcepta:

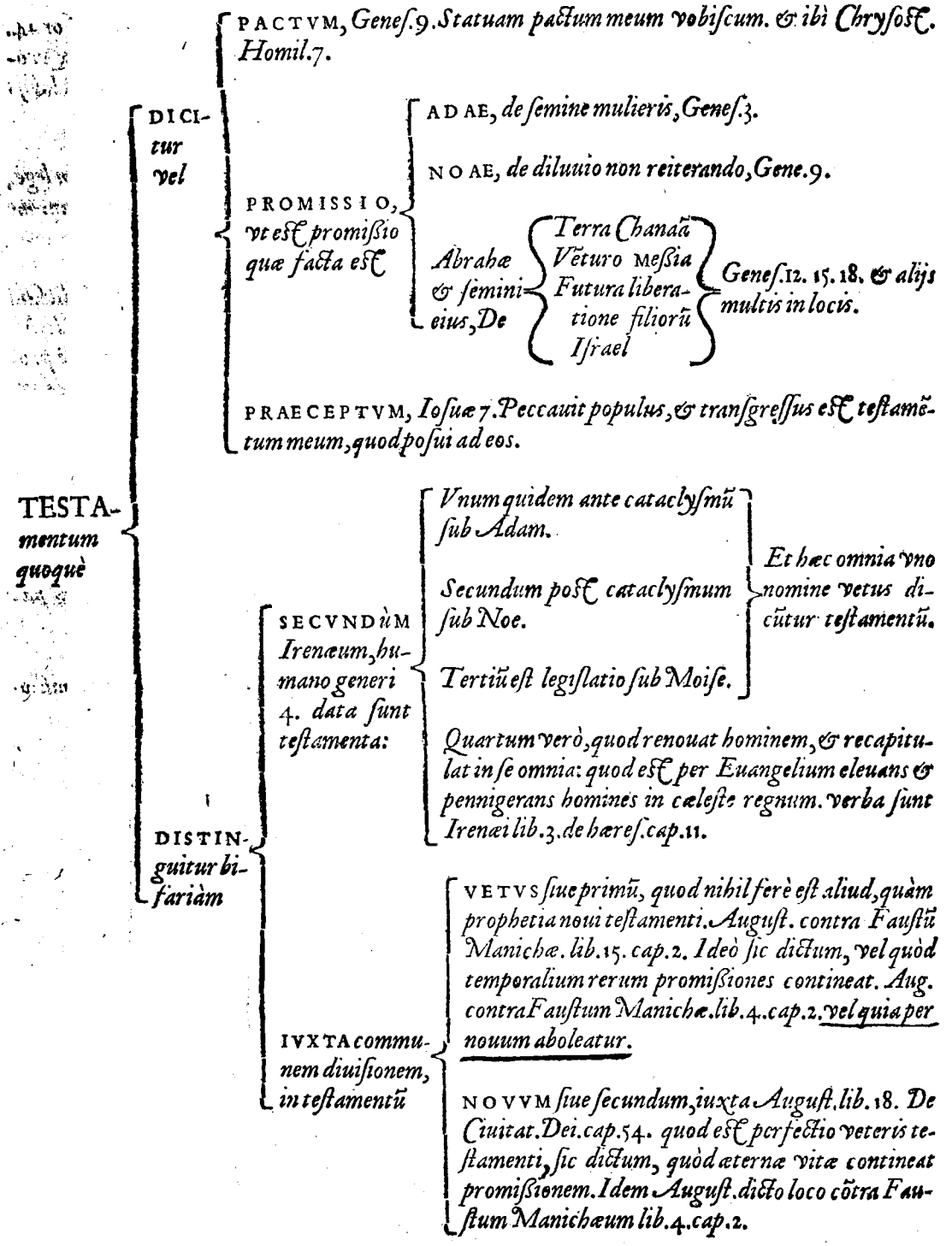
Honestè viuere,

Alterum non ledere,

Suum cuique tribuere. Instic. de iust. & iur.

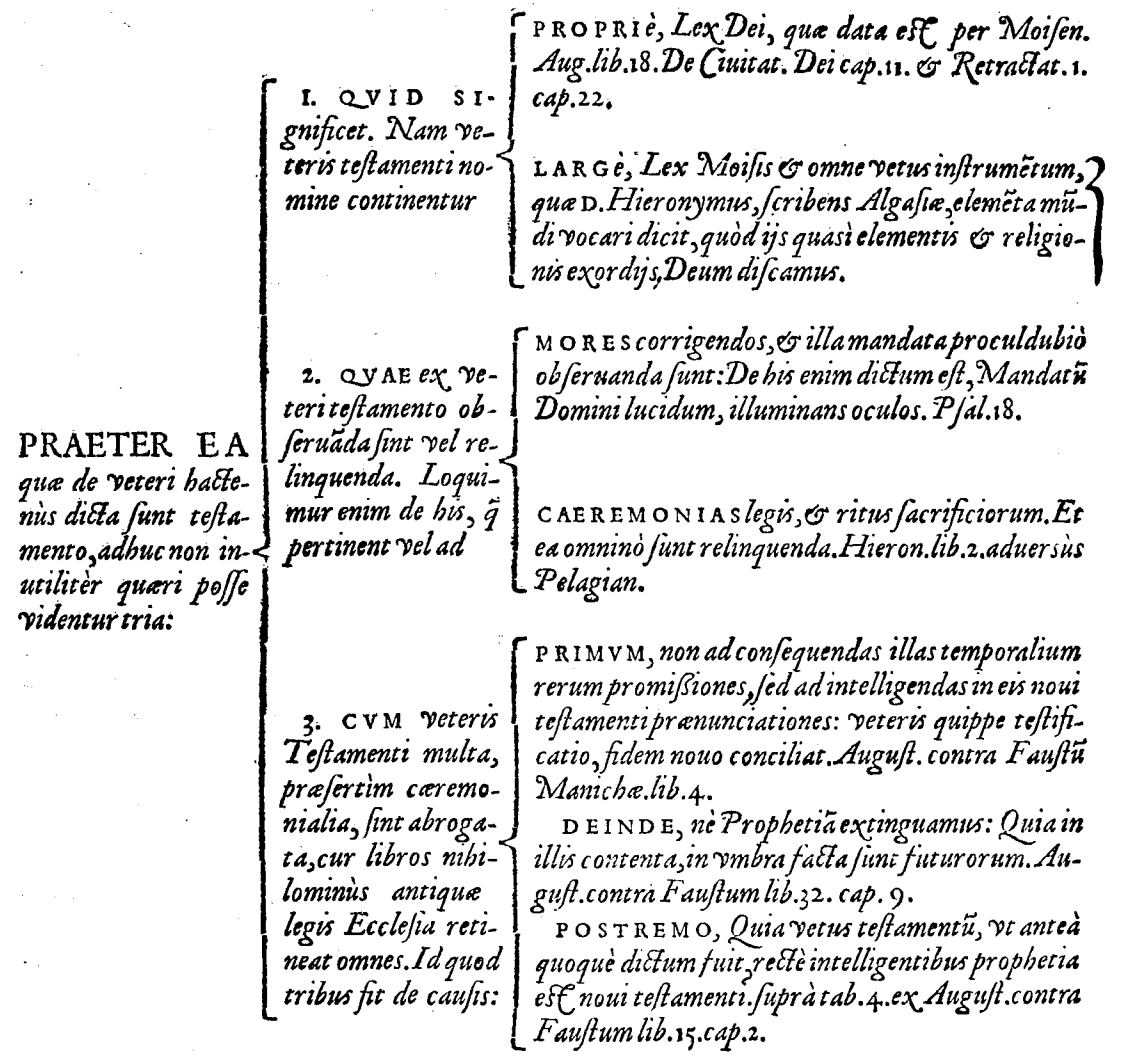
DE TESTA-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE TESTAMENTO, ET EIVS PARTIBUS IN GENERE. TABVLA 4

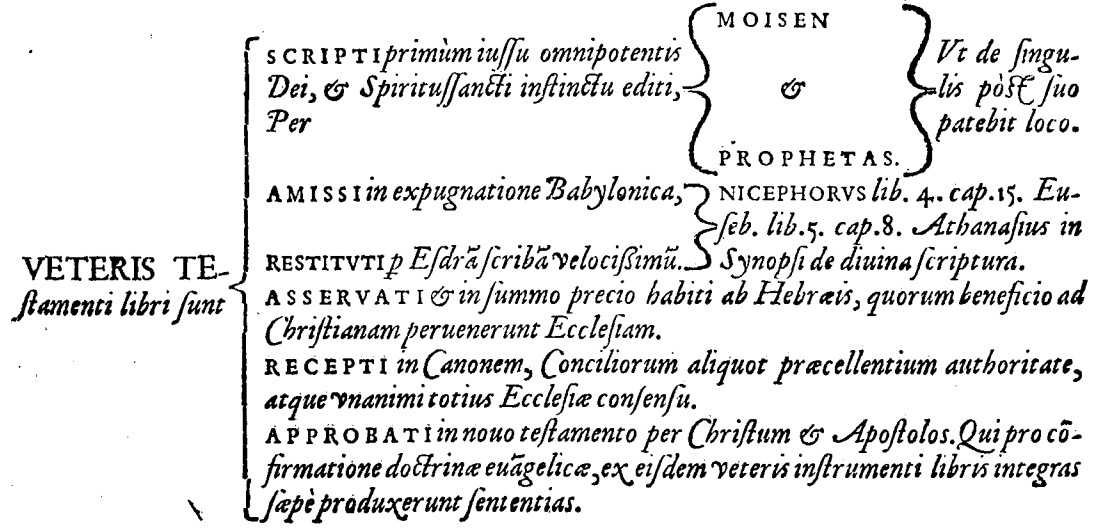
DE VETE.

LIBER SECVNDVS. DE VETERI TESTAMENTO IN SPECIE. TABVLA 5.

PRAETER EA qua de veteri hactenus dicta sunt testamento, adhuc non inutiliter quæri posse videntur tria:

DE VETERIS TESTAMENTI AVTHORIBUS. TABVLA 6.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE ARGVMENTO LIBRORVM veteris testamenti in genere. TABVLA 7.

INFANTIAM, hoc est, initium à primis illis Parentibus nostris, Adam & Eva, vsque ad tempora Noe.

PVERITIAM, à Noe vsque ad tempora Abrahæ, & sub Abrahamo vsq; ad Moysen.

ADOLESCENTIAM, à tempore Moysis, quo Ecclesia sub lege, veluti adolescens sub tutoribus & magistro degebat, vsque ad inductionem populi Israelitici in terram promissionis per IOSVE & sequentes iudices, REGES, PROPHEAS.

IUVVENTVTEM, ab inductione prefata vsque ad Salvatoris nostri Domini Iesu Christi aduentum. Quo tempore licet à cura Pædagogi nondum exempta esset Ecclesia, accepit tamen à prophetis, qui tum existerant, clarissimas de Christo eiusque regno & vniuersis adeo fidei nostræ mysterijs reuelationes.

PERFECTAM ætatem. Vbi enim venit plenitudo temporis, de qua Paulus ad Galat. in 4. agit capite, misit Deus filium suum vniogenitum, natum ex muliere, natum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret. Qui tandem Ecclesiam sibi congregauit talem, qualis in veteris testamento præfigurata & adumbrata erat in SYNAGOGA, TABERNACVLO, SACERDOTIO.

IN LIBRIS veteris Testamenti agitur de statu populi Dei, hoc est, Ecclesie Catholicæ per omnes eius partes & ætates. Habet enim Ecclesia ætates ferè quinque:

DE VE

LIBER SECVNDVS. DE VETERIS TESTAMENTI PARTIBVS. TABVLA 8.

LEGIBVS, vt in quinq; libris Moisis, GENESI, EXODO, LEVITICO, NVMERIS, DEVTERONOMIO.

EXEMPLIS virtutum & vitiorum desumptis ex historijs IOSVE, IVDICVM, RVTH, REGVM quatuor, PARALIPOMENON 2. ESDRAE duobus, TOBIAE, IVDITH, ESTHER IOB.

TRACTATIO veteris Testamenti omnis, in sex diuiditur Partes: in quibus illa, de qua in præcedenti tabula dictum est, Ecclesia instruitur

FORMA laudandi Deum, in quem finem David suos edidit Psalmos.

PRAECEPTIS diuinæ Philosophiæ, hoc est, recta in Ecclesia Dei versandi scientia, in quinq; videlicet libris Sapientiæ: Quales sunt Proverbia Salomonis, Ecclesiastes, Cantica Canticorum, Liber Sapientiæ, Ecclesiasticus.

RERVM futurarū Reuelationibus diuinis, quibus populus Dei peccator ad penitentiam inuitatur modo De quibus promiscue agitur in libris prophetarum COMminatione pœnarum, PROmisione Beneficiorum. Maiorū: Esaiæ, Hieremiæ cū Baruch, Ezechielis, Danielis. Minorum: Osee, Iohelis, Amos, Abdia, Iona, Michææ, Nahum, Abacuk, Sophonia, Aggai, Zacharia, Malachia.

PRAEPARATIONE ad crucem, & ratione consolandi afflictos. Quod fit in 2. libris Machabæorum.

h 3 PARS VE

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
**PARS VETERIS TESTA-
 TI PRIMA.**

DE LEGIBVS DIVINIS. TABVLA 9.

PRIMA, in Paradiso ante peccatum, prohibitione ligni.

SECUNDA, post prauaricationem & expulsionem ex Paradiso, de humani generis multiplicatione.

TERTIA, Noe ante diluuiū de fabricanda Arca.

QUARTA, post diluuium de Diuisionibus gentium.

QUINTA, Abrahæ de circūcisione & immolatione filij.

SEXTA, Moisi in monte Sinai. Hæc intelligitur per sextum illius Samaritanæ virum, qui tamen nō verus erat maritus. Vnde Saluator noster mulierem illam, hoc est, Ecclesiam Catholicam, ab illo putatio marito, id est, à lege literæ, quæ nullam contulit salutem, ad verum mittit virū, quæ lex est Spiritūs & gratiæ, in nouo Testamento comprehensa, à quo spiritalium virtutum concipiat prolem.

SEPTIMA, est illa ipsa lex Spiritūs, & Euangelium gratiæ per Iesum Christum, quæ etiā lex fidei dicitur, & peccatum (quod per legem Moisi non auferitur, sed ostenditur tantum) etiā abluat & tollit. Rom. 8. & ibi Glos.

Hæ leges significatur p V. viros, quos Christus Ioan. 4. sedens apud fontem dixit habuisse mulierem illam Samaritanam. Glos. Ibid.

LEGES DI-
 uerso tempore ho-
 minibus datæ.

Hic de sexta tantum lege, quæ (vel quia Moisi à Deo prius reuelata, vel quia ab ipso Moise populo deinde Iudaico fuerit proposita) vno nomine lex appellari solet Mosaica.

DE LEGE

LIBER SECVNDVS.
VIVO DE LEGE MOSAICA, IN SPECIE.
 TABVLA IO.

IN GENERE, pro toto legis volumine, quod quia in partes quinque est diuisum, communiter PENTATEVCHVM dicere solent.

A DEO per ministerium Angelorum.

MOISI, & per eū filijs Israel, atq; ad eō omni-
 bus hominibus sub ipsius Dei castris militan-
 tibus. Sed non nisi prius } Sanctificatis
 & } Mundatis.

IN monte Sinai.

NON statim post peccatum, vt experti homines arbitrij libertatem ad salutem non sufficere, eo minus superbirent, & legis necessitatem eo procliuus agnoscerent. Glos. ad Galatas 3. Sed post duo tandem millia annorum à principio mundi, die scilicet quinquagesima ab exitu Israel de Aegypto, quæ tertia fuit mensis Iunij, teste Augustino quæstione septuagesima in Exodum.

IN SPE-
 cie, pro le-
 ge Decalo-
 gi, quæ (vt
 patet ex 19.
 Exodi ca-
 pite) data
 fuit

CVM } Clangore Buccinæ,
 } Tonitru & fulgure in nu-
 } be densissima, } Habentur hæc omnia
 } Strepitu vehementi. } dicto cap. 19. Exod.

NE AVT } Proprijs viribus nimium attribuerent, d. glos.
 } ad Galat. 3.
 } Aliquid sibi defuisse quererentur. Augusti-
 } nus Psal. 57.

VT qui reuocari à peccatis ratione non poterant, pœnarum minus atque terroribus coërcerentur. Augustinus capite tertio, De utilitate credendi, ad Honoratum.

b 4 DE PEN-

ETSÌ HISTORIA Moisis per se vna sit & indiuidua, commodioris tamen vsùs gratia, per partes quasi distincta est in libros quinque: Qui significatur per Quinque

VECTES, tabulas tabernaculi continentes, quibus Ecclesia ab omni præsèruabatur impetu. Exod. cap. 26. & 40.
 COLUMNAS tabernaculi, Exod. 27.
 VIROS, qui Iudeis in auxilium de cælo apparuerunt, in equis, frenis aureis decoris, 2. Machab. 10.
 PANES illos, de quibus fragmentorũ 12. collecti sunt cophini, Luc. 9.
 PORTICVS piscinæ, Ioannis 5.

DE AVTHORE PENTATEVCHI.

TABVLA 12.

PENTATEVCHI

AVTHOR est Moises, Theologorum omnium antiquissimus, Quòd autem nomen suum libris a se scriptis nusquam addiderit, id Franciscus Ruizius Vallisoletanus ideò factum esse putat, quòd is scripserit præsèntibus, atq; sic illi superuacanea fuerit præsèntiæ suæ declaratio. In lib. de regulis intelligendi sacras scripturas, reg. 151.
 RESTAVRATOR Esdras. Hieron. aduersus Heluidium: Sive Moisen, inquit, dicere volueris authorem Pentateuchi, sive Esdras eiusdem restauratorem operis, non recuso. Idem quoque sentit D. Augustinus de mirabilibus sacrae scripturae, lib. 3. cap. 33.

DE MOISE ET VARIIS EIVS NOMINIBVS.

TABVLA 13.

MOISES ID NOMINIS ab euentu sortitus est, eò quòd de flumine sit saluatus. August. de tempore Serm. 88. Aquam enim Moï Aegyptij vocat, * esis verò saluatus: Indè Moises, id est, ex aqua saluatus. Iosephus lib. 2. antiquitat. cap. 9. Aliàs etiàm dicitur est

MARED,
 IARED,
 PATER Iedor,
 HEBER,
 PATER Socho,
 ICVTHIEL,
 PATER Zano-
 ha.

Rebellans.
 Descendens, quòd de monte descenderit.
 Sepium, quòd quasi quadam sepi lege circumdederit populum.
 Iunctor, eò quòd populum Dei seruitio iunxerit.
 Prophetia, eò quòd ipse sit doctor Prophetarum.
 Sperans in Deum, eò quòd spem habuerit liberandi populum de Aegypto: sive quòd spe parentum de aquæ periculo liberatus sit.
 Gubernator, eò quòd magnam populo in eremo gubernationem exhibuerit, sive quòd doctrina sua quotidie gubernaret. Hieron. in Quest. in Paralipom.

DE ORI-

DE ORIGINE MOISIS.

NATVS est tempore captiuitatis Aegyptiacæ ex matre Iochabet, (non illa quidem quæ propriè fuit filia Leui, sed de alia, de tribu eiusdem Leui profecta. Lyranus in cap. 2. Exodi) & patre Amram. Fuit autè Moises ab Abraham. Erat enim Ammiramis filius, qui fuit ex patre Chaat, qui natus est de Leui: Leui verò de Iacob, qui fuit ex Isaac filio Abraham. Iosephus Antiquitatum Iudaicarum lib. 2. cap. 9.

DE VITA ET MORIBVS, REBVSQVÈ AB EO

præclare gestis remissiuè.

QVÆ de Moisis educatione miraculosa, forma præcellèti, moribus heroicis, studijs præclaris, prudentia singulari, rerum gerèdarum dexteritate inaudita, ac vita eius tota omnibus numeris absoluta, in sacris literis singulatim explicata sunt, ea omnia D. Gregorius ille frater Basilij magni, & episcopus Nyssertus, in breuissimam collegit summam, quam veluti formulam viuendi cuiuslibet Christiano commodam atque perfectam, inter cetera eius opera præclara post se per scriptam reliquit. Quem librum vel semèl legisse, per omnem vitam profuerit plurimum.

DE MORTE EIVSDEM.

REFERT Augustinus alicubi, non posse deesse qui credant, si non desunt qui asserant, Moisen adhuc viuere: quia scriptum sit, eius sepulcrum non inueniri, Deut. 34. & apparuerit cum Domino in monte, vbi & Helias fuit, Matth. 17. quem mortuum legimus non esse, sed raptum 4. Reg. 2. Quasi verò Moises corpus non potuerit alicubi: sic abscondi, vt prorsus homines lateret vbi esset, atque indè ad horam diuinitus excitari, quandò cum Christo Helias & ipse sunt visi: sicut ad horam multa sanctorum corpora surrexerunt, quandò passus est Christus, & post eius resurrectionem apparuerunt multis in sancta (sicut scriptum est) ciuitate. Augustinus in Euangel. Ioann. tractatu 124.

VBI MORTVVS SIT, ET QVANDO.

MORTVVS est Moises anno ætatis suæ 120. oculis necdum caligantibus, nec dentibus motis, aut genis concisis, super montem Nebo, & sepeliuit eum Dominus in valle terræ Moab contra Phogor: & nullus hominum cognouit sepulcrum eius vsque in hodiernum diem, Deut. 34. Quòd glossa ibidem à Deo ideò factum esse dicit, nè Iudæi colerent Moisen tanquam Deum, propter magnitudinem & multitudinem signorum. Vndè & virgã, in qua signa fecerat, vt plurimi putant, nè adoretur, secum abstulerat. Quoniam & serpentem quem fecerat, filij Israel postmodum adorabant. Omnis autem illius ætas in tres quadragesarias partes diuiditur. Quadraginta enim annis, in Aegypto in domo Pharaonis ab infantia literas didicit. xl. annis exul ab Aegypto in domo sacerdotis Madian fuit. Et 40. annis per desertum ducatum populo præbuit. August. de mirabilibus sacrae scripturae lib. 1. cap. 35.

DE LAVDIBVS MOISIS, ECCLESIASTICVS CAP. 45.

DILECTVS Deo & hominibus Moises, cuius memoria in benedictione est. Similem illum fecit in gloria sanctorum, & magnificauit eum in timore inimicorum, & in verbis suis monstra placuit. Glorificauit illum in cõspectu Regum, & iussit illi coram populo suo, & ostendit illi gloriam suam. In fide & lenitate ipsius sanctum fecit illum, & elegit eum ex omni carne. Audiuit enim eum, & vocem ipsius, & induxit illum in nubem. Et dedit illi cor ad præcepta, & legem vitæ & disciplinæ, docere Iacob testamentum suum, & iudicia sua Israel.

DEVTERONOM. VLTIMO.

ET non surrexit vltra Propheta in Israel sicut Moises, quem nõsset Dominus facie ad faciem, in omnibus signis atq; portentis, quæ misit per eum, vt faceret in terra Aegypti Pharaoni, & omnibus seruis eius, vniuersaq; terræ illius, & cunctam manum robustam, magnaque mirabilia, quæ fecit Moises coram vniuerso Israel.

DE AR-

IN QVIN- que libris Mo- isis agit de qualitate	} DOMINI MINISTRI CORPORIS POPVLII EPILOGI	} LEGEM	} Statuentis: Proponentis: Continentis: Recipientis: Explicantis.	} vt in	} Genesi, Exodo, Leuitico, Numeris, Deuteronomio.
---	--	---------	---	------------	---

G E N E S I S

LIBER PENTATEVCHI PRIMVS, DE CREATIONE
caeli & terræ.

DE CONTINVTIONE. TAB. 15.

VETERIS ILLIVS, que in his libris describi- tur, Ecclesie status est quintuplex: alius enim fuit tempore	} PATRIARCHARVM, DVCVM, IUDICVM, REGVM, PONTIFICVM,	} DE	} Primo Secundo Tertio Quarto Quinto	} Agi- tur in libr.	} Genesi, Reliquis Pentateu- chi libris et in Iosue, Iudicum & Ruth, Regū & Paralipō. Esdra.
--	---	------	--	---------------------------	---

ALIA CONTINVTIONIS RATIO.

LEGIS diuinæ summam traditurus scriptor Pentateuchi Moyses, eius primum ostendit latorem: Quò, cognito eo, facilius quisq; intelligat, quid cum de ipsa lege, tum de eius auctore Deo & credere & sentire debeat. Deum autem homo neq; rectius cognoscere, neq; facilius apprehendere poterit, quam ex operibus creationis, & ordine rerum creaturarum sapientissimo, qui in hoc primo describitur libro.

DE RATIONE NOMINIS. TABVLA. 16.

GENESIM	} GRAMMATICI ortum dicunt seu natiuitatem. August. in Categorijs cap. 21.	} CAELI & terræ, Quòd Deus in illis alia omnia nobis intuenti reliquerit, vt sic omnes creaturas simul compræhédât tam in cælo quam in terra: vt Chrysost. in 2. cap. Geneseos homilia duodecima. Cuius principium olim ante annum tricesimum à nemine legebatur. Hieron. in proem. in Ezechielem.

VBI ET QVANDO SCRIPTVS SIT HIC LIBER.

SCRIPTVS est liber Geneseos, in lingua Hebraica, non in principio aut statim post Adâ, neq; omnibus hominibus, sed Iudæis tantum, & post multas tandem generationes. Chrysost. ad populum Antiochenum Homil. 7. tunc scilicet, cum creuisset error eorum, qui de mundi creatione dubitabant. Augustinus in lib. Quæstion. veteris testam. cap. 3.

SVMMA-

IN GENESI agitur De	} CREATVRA mundi, Genesi. 1.		
		} EXORDIO generis humani, cap. 2.	
			} DIVISIONE terræ, cap. 10. & 11.
		} CONFVSIONE linguarum, cap. 11.	

EXPLICATIO SVMMARIJ EX ATHANASIO.

TAB. 18.

PRIMVS liber Moysis continet	} ORDINEM creationis caeli & terræ: Die nanque	PRIMO facta est lux.
		SECUNDO firmamentum, quod Deus caelum vocauit.
		TERTIO congregatae sunt aquae, visâq; arida, & collectiones aquarum, vocatae maria, arida verò terra, terraque germinauit herbarum fæni & omne lignum.
		QUARTO processit sol & luna, & vniversus astrorum chorus.
		QUINTO facta est volucrum, piscium & cæterorum, quae in aquis agunt, generatio.
		SEXTO quadrupedia, & bestiae & serpentes, & iumenta, homoque ad imaginem & similitudinem Dei formatus.
		SEPTIMO requieuit ab operibus, dieiq; benedixit septimo.
		TRANSGRESSIONEM Adæ, illiusq; paradiso eiectionem.
		CAEDEM Abelis, factam per fratrem suum proprium.
		TRANSLATIONEM Enoch.
FABRICATIONEM Arcae.		
DILVVIUM factum temporibus Noæ.		
STRUCTVRAM turris.		
DIVISIONEM linguarum.		
DISPERSIONEM nationum.		
EGRESSVM Abrahæ ex Chaldaea.		
LEGEM de circumcisione latam.		
SODOMORVM subuersionem.		
IVSIVRANDVM promissionis Dei Abrahæ factæ.		
GENERATIONEM Isaac, Iacob, & qui ex illo sunt, Patriarcharum.		
VENDITIONEM Ioseph, & miraculosam eius liberationem.		
Athanasius in synopsi de diuinis scripturis.		

ARGVMENTVM.

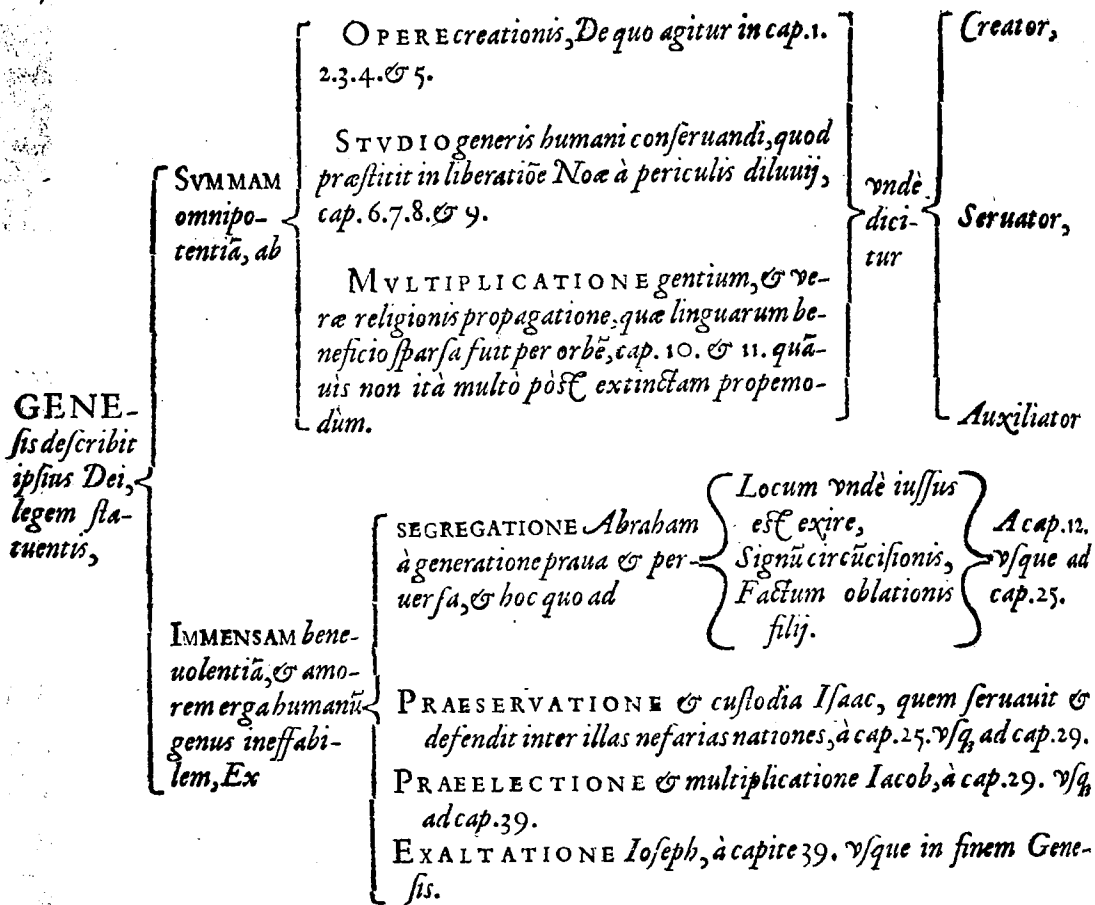
Ex præfationibus Anton. Foscæ ante commentaria Thomæ Caietani in Pentateuchum.

PRIMVS liber exponit originem & causas rerum omnium. In quo voluit Moyses fidelis propheta Domini mundo ostendere, in natura rerum aliquod numen & aliquam diuinam naturâ subsistere. Quòd Deus vnus sit, aduersus eos, qui multos deos introduxerunt: Quòd hic mundus sit creatus, aduersus eos qui eum statuerunt sempiternum: Quòd hic gubernet, contra nonnullos qui fato & stellis omnia subijciunt, mundumq; prouidentia Dei destituunt: Quòd vindex malorum sit, & omnia propter hominem creauerit.

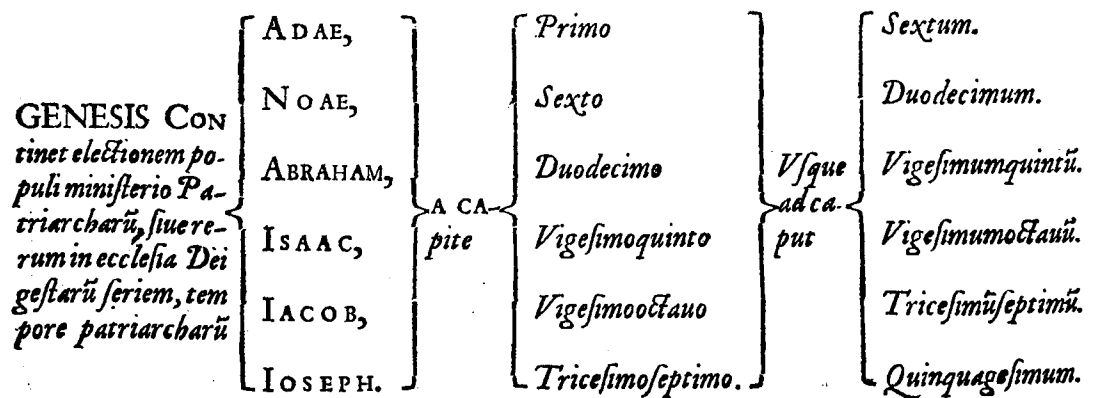
DESCRIBIT præterea hominis ortum, qualis fuerit ab initio, quomodo lapsus sit, quomodo ab vno nati sint omnes: perq; terras sparsi flagitijs nefarijs, diluuiò tandem ab irato Deo obruti fuerint. Rursus qui in illo seruati, omnibus regnis dederint initium.

POSTREMÒ Abraham, Isaac, Iacob & Ioseph sanctorum patriarcharum, qui ante legem tabularem vixerunt, vitæ describuntur, mores, illustria dicta, facta, & religio, & quomodo de terra Chanaan descenderunt in Aegyptum. Atq; propter hos aliosq; viros beatos, dictus est à quibusdam hic liber primus, LIBER IVSTORVM, toties in scripturis repetitus.

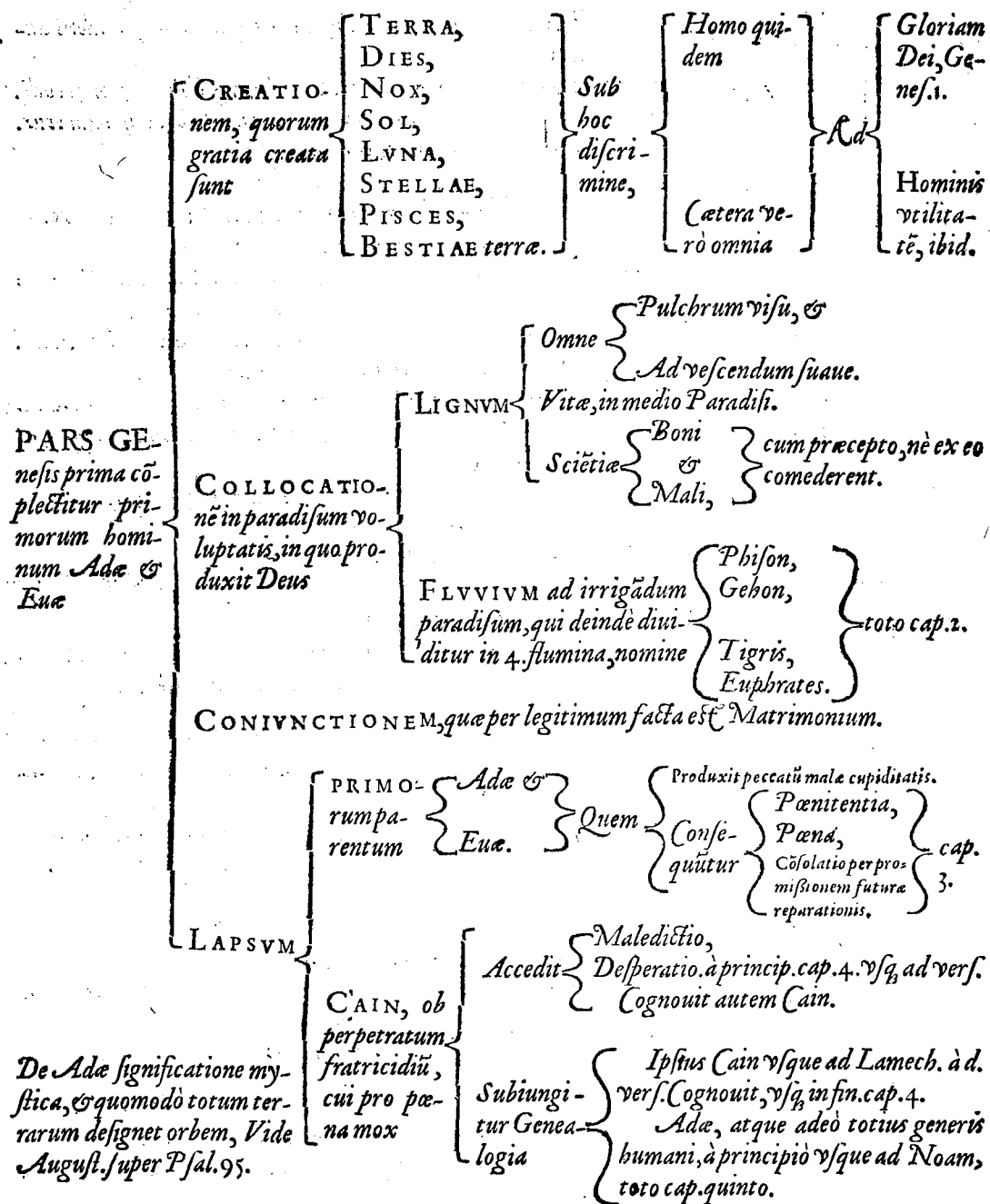
DE PAR-

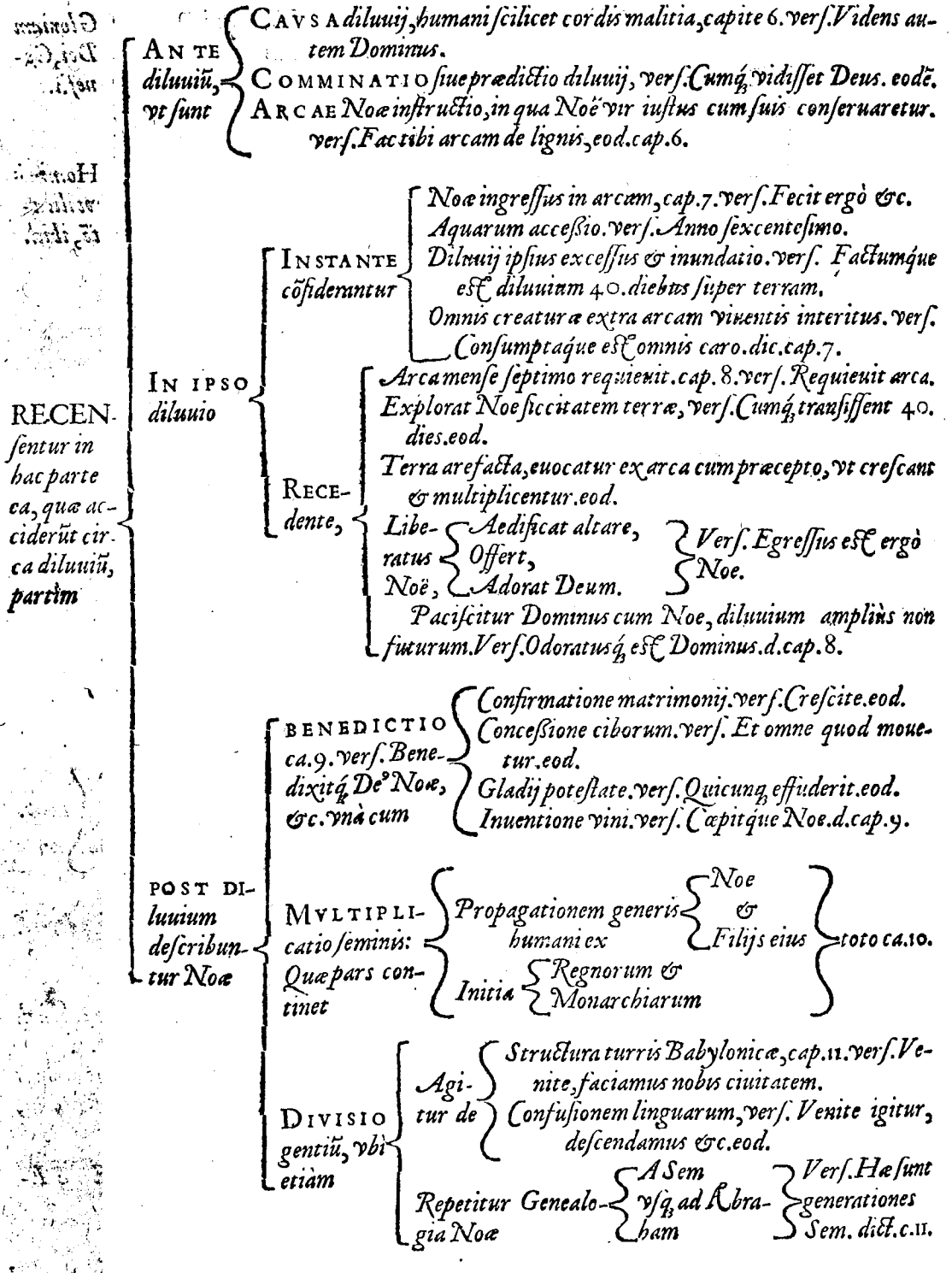

DE ALIA, HVIC NON ABSIMILI, SED VBERIORE tamen, Partitione Genesis, ex sententia Bedae presbyteri in lib. Quaestion. super Genesim in principio. **TAB. 20.**

DE PRI-

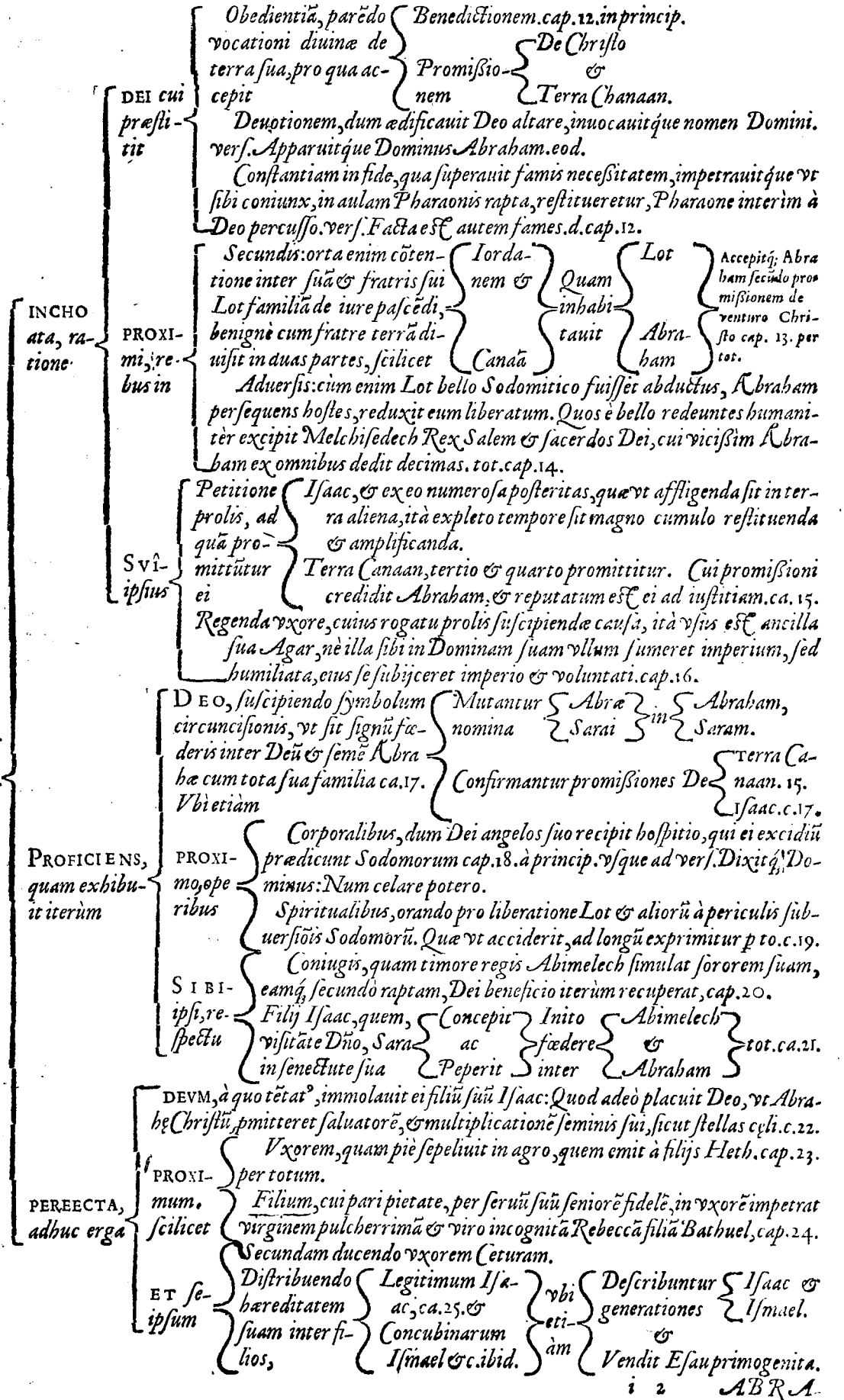

DE SIGNIFICATIONIBVS NOAE.

NOE Latine dicitur iustus, vel requies. Vnde parentes eius dixerunt, Quia hic faciet nos requiescere ab operibus & a tristitia, & a terra cui male dixit Dominus Deus. Ambros. de arca & Noe. cap. 2. Et significat eos, per quos Ecclesia regitur: sicut per illum in aquis arca gubernata est, quæ figuram gestabat Ecclesiæ. Augustinus libro secundo Quæstionum Euangelicarum, cap. 44.

DE TER-

ABRAHAM QVOMODO PATER MVLTARVM dicatur esse gentium, ex Augustino.

BEATVS Abraham, pater multarum gentium à Domino dictus est. Omnes enim gentes, quæ in Christum credunt & credituræ sunt, filij sunt Abrahæ, imitando fidem, non nascendo per carnem. Nam sicut Iudæi per infidelitatem degeneres, facti ex filijs Abrahæ filij diaboli, & progenies viperarum sunt in Euāgelio appellati: ita è contrario omnes gentes, quæ Christum fidelitè credunt, Abrahæ filij effici meruerunt. Augustinus sermone 54. de Tempore.

DE MV TATIONE NOMINIS ABRAE. ex Ambrosio.

MV TAT DEVS Abrahæ nomen litera addita, vt de Abram vocaretur Abraham, hoc est, de patre vano, sicut habet Latina interpretatio, vocaretur pater sublimis, pater electus: vel de patre, fieret & pater filij. Vanus erat, cum Deum nesciret: electus factus est, postquam cognouit Deum. pater erat, cum de ancilla prolem haberet: Sed pater filij non erat, quia non erat ei filius, qui non erat legitimo susceptus coniugio. Ambros. libr. I. de Abraham cap. 4.

QVA RATIONE CHRISTIANI EX SEMINE DICANTUR ABRAHÆ.

HIC secundum meritum filius est Abrahæ, qui fidem sequitur, per quam Deo dignus extitit Abraham. Facti sumus enim filij Abrahæ, imitando fidem, dicit Augustinus, non nascendo per carnem. Sicut Iudæi degenerando ex hæredes, sic nos imitando adoptati. Augustinus super Ioannem tractatu 49. Fides ergo Abrahæ, semen est Abrahæ: proinde qui pertinent ad credulitatis similitudinem, ipsi pertinent ad hæredum promissionem. Augustinus de vera innocentia, cap. 233.

VT IMITANDVS SIT ABRAHAM.

SI QV AE es anima mea, quæ cupis sequi vestigia fidei Abrahæ, exi de terra & de cognatione tua: relinque populum tuum & domum patris tui, id est, fidelitè renuncia diabolo, pompis & angelis eius: & sequere viam rectam, quæ te perducatur in terram, in qua ditescas & emineas, & efficiaris socius Abrahæ. Sed cum ista omnia feceris, si virtus charitatis (quæ omnia credit) est in te, adhuc Deus tentabit te, & tentatum, coronabit te. Expetit à te sacrificium dilecti tui: quid à te expetit? quod Abrahæ illi dictum est, Da mihi vnicum filiū tuum. Tibi dicit sapientia: Fili, da mihi cor tuum. Ipse est dilectus vnicus. Quid metuis offerre cor tuum? offer sacrificium contritionem cordis Domino Deo tuo: & dic ei cum propheta, Holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernis: nihil metuas tali sacrificio oblato: & Deo acceptū erit, & quod obtuleris, integrum permanebit.

DE PAR-

DE PARTE GENESIS QVARTA.

TABVLA 24.

1. MATRIMONIVM cum Rebecca, cui licet sterili Dominus ad deprecationē Isaac prædicit, ex utero eius duos populos egressuros: Quorum Vnus alterū superaret, & Maior seruiret minori. cap. 25. vers. Hæ quoque vsq; in fin.

2. GENEALOGIA: nam Rebecca duos peperit ei gemellos. Quorū QVI primus egressus est Esau, rufus erat, & totus in morē pellicis hispidus. ALTER egrediēs, plātam fratris tenebat manu, & idcirco appellatus est Iacob. Qui bus adulteris, factus est Esau. Esau vir gnarus venandi & homo agricola. Iacob autem vir simplex habitabat in tabernaculis, cui Esau vendidit primogenita sua. Quæ amabat Isaac, Rebecca.

PROPO- nuntur de Patriarcha Isaac Quatuor:

3. PROBATIO fidei, in ADVERSIS: Nam orta in terra fame, in Aegyptum regionem frugibus tam abundantem, cedere statuerat: verum quando id Deum nolle intelligeret, in terra potius peregrinatus est intermedia, quantumuis sterili, in terra scilicet Geraris, id est, aduenæ appropinquantis, à principio cap. 26. vsque ad vers. Seminavit autem Isaac.

PROSPERIS, quibus vsque adeo non est abusus, vt in loco accepta benedictionis edificaret altare, inuocaretque nomen Domini. à d. vers. Seminavit autem. vsque in fin. cap. 26.

4. CVRA posteritatis, & studium conferendi benedictionem filio Esau. Circa quæ contrigerunt tria: 1. IACOB matris consilio benedictionē præripit fratri Esau. 2. INDIGNAVNDVS Esau, de interficiendo fratre consultat. 3. MATER id resciscens, à se amandat filium Iacob. ca. 27.

i 3 ISAAC

Pfal. 50.

ISAAC duos habuit filios, Iacob & Esau, quorum primus ab utero maledictus, scilicet Esau, Iacob autē electus: idē sic dictus, quia cū frater eius Esau prior egrederetur, plantam fratris sui tenebat manu, Genes. 25. Vir fuit simplex, habitans in tabernaculis: sed cū haberet spiritum Dei, emit primogenita fratris sui edulio lentis, & praecepit benedictionem fratri suo, vnde rectē dictus est supplantator. Genes. 25. & 27.

DE EIVSDEM IACOB NOMINIS
mutatione, ex Augustino.

Gen. 17. QUID sibi vult, quod cū Abraham prius vocaretur Abram, Deus illi mutavit nomen, & dixit: Non vocaberis Abram, sed Abraham? & ex illo non est vocatus Abrā, sed solummodō Abraham. Iacob autem quādo accepit aliud nomen, eadem verba audiuit: Non vocaberis Iacob, sed Israel: & tamē postea semper & Iacob vocatus est, & Israel. Hoc idē, quia nomē Abrahae, in hoc seculo explicandū fuit. hic est enim factus Pater multarū gentiū, vnde nomen accepit. Nomen autem Israel, ad alterū seculum pertinet, vbi videbimus Deum. Populus ergō Dei, populus Christianus, in hoc tempore & Iacob est, & Israel: Iacob in re, Israel in ipse. August. Sermone 40. De verbis Domini.

Gen. 32.

HVNC PATRIARCHAM QVATVOR HABVIT
se virtutes cardinales, probat Ambrosius his verbis:

QVID sapientius sancto Iacob, qui Deum vidit facie ad faciem, & meruit benedictione? Quid iustius, qui ea quae acquisierat, oblati muneribus, cum fratre diuisit? Quid fortius, qui cum Deo luctatus est? Quid modestius, qui modestiam ita & locis & temporibus deferabat, vt filiae iniuriam mallet praetextere coniugio, quam vindicare, cō quod inter alienos positus, amori potius cōsulendum, quam odia colligenda censebat? Ambrosius lib. 1. De officijs, cap. 25.

DE SOMNII, QVOD HABVIT, INTER-
pretatione, ex eodem.

ET profectus est Iacob, & dormiuit: quod est quieti animi indicium: Et vidit angelos Dei ascendentes & descendentes, hoc est, Christum prauidit in terris, ad quem angelorum caterua descendit atque ascendit, obsequium proprio Domino pio praebitura seruitio. Et venit ad puteum, vt biberet de suis vasis, & de puteorum suorū fontibus, & superfluerent ei aquae de suo fonte. Fons enim vitae est in manibus iusti. Ambrosius lib. 2. De ipso Iacob & vita beata, cap. 4.

QVID CVIQVE IN VITA PATRIARCHAE HVIVS
Iacob sit imitandum, eiusdem D. Ambrosij sententia.

IMITEMVR ergō Patriarcham Iacob, odorem eius, virtutem eius, laborē eius. Sicut enim Abraham opera facere debemus, vt filij eius appellari iure mereamur: ita etiā exercitia atq; certamina sancti Iacob subire debemus, vt Deus Iacob, Deus noster esse credatur. Nam si opera Iacob, vel (quia illum aequare non possumus) studia operis eius ac fidei non agnoscat in nobis, quomodo quasi DEVS Iacob nos iuuare dignabitur? Ambrosius super Psal. 45. Apud quem plura de tota Patriarchae istius historia vide in lib. De ipso Iacob & vita beata.

DE SEXTA

DE SEXTA GENESIS PARTE. TABVLA 26.

IOSEPH, Deque eius

PRINCIPALIS DE

VENDITIONE,

INCIDENTER DE

EXALTATIONE PER

DESCENSU IN AEGYPTUM

FRATREM IOSEPH, QUI FUIT DUPLEX

PATRIS IOSEPH, IPSIUS SCILICET IACOB, CUM OMNIBUS QUI HABUIT. VBI AGITUR DE

Occasione Fratrum accusatio, in principio. c. 37. Quae fuit triplex: { Patriis erga ipsum Ioseph dilectio. vers. Israel autem. eodem. Futurorum praesidio. vers. Accidit quoque. eodem. Conditione venditi. vers. Obedientia, in verbo, Praesto sum. ibid. Cumque fratres. Quae de- { Diligentia, in verbo, Fratres meos quaerenditur ex ro. ibid. Forma venditionis & ordine. vers. Qui cum vidissent. vsq; in fin. c. 37. Nuptijs Iudae cum filia hominis Cananaei, vocabulo Suae, cuius primogenitus HER, nequam fuit in conspectu Domini. cap. 38. a princip. vsque ad vers. Quam cum vidisset Iudas. Incestu Iudae cum nuru sua Thamar, ex qua duo progeniti sunt filij, { Phares, & Zara. a d. ver. Quam cum &c. vsque in fin. cap. 38. Incarceratione eius iniusta, qua propter continentiam suam, & negatum herae suae stuprum fuit perpeffus. toto cap. 39. Adquisita ibi mentis illustratione & cognitione occultorum, cuius beneficio paulopost liberatus est a periculo vitae. ca. 40. Interpretatur Pharaonem insomnia De { Septem bobus { Crassis, Macilentis. Et totidem spicis { Plenis, Tenuibus. Et regis iussu, qui mutato nomine vocavit eum Saluatorem mundi, dominus fit totius Aegypti. Descendunt in Aegyptum pro emendis alimentis, relicto domi apud Patrem fratre minore. cap. 42. a princip. vsque ad vers. Cumque adorassent. Agnoscuntur a fratre Ioseph, qui tum princeps erat terrae Aegypti, ab eoq; tentantur aliquouisp, & in carcere conijcitur Simeon, facta comminatione, eum autem non egressurū, q̄ minimū ei adducāt fratrem Benjamin. d. vers. Cumq; adorassent. Redeunt ad patrem, petentes Benjamin. vers. At illi portantes. Et haec est Catastrophe somnij, quod se Ioseph vidisse narrauit fratribus suis, supra cap. 37. Redeunt cum fratre Benjamin ad Ioseph cum muneribus incolu- mes. cap. 43. a princip. vsque ad vers. Eduxitque ad. Educitur e carcere Simeon. d. vers. Eduxitq; ad eos. Epulantur cū Ioseph. vers. Rursumq; lota facie. vsq; ad fin. d. cap. 43. Concomitans aduersitas. Rursus enim tentatur fratres Ioseph, & clam intruso minimo fratri cyatho, accusantur furti. Ex qua re in grauisima conijciuntur pericula, vt sic eliceretur amor eorum in patrem & Benjamin. toto cap. 44. Manifestatio fraternitatis. Nam postquam satis tentati erant, Ioseph se cognoscendum praebet fratribus suis, mittitque pro patre. cap. 45. per tot. NUMERO descendentiū, & occurſu Ioseph in aduentum patris. cap. 46. RECEPTIONE eorundem & inhabitacione terrae Gessen. Vbi cum Iacob annum attingisset 147, & nunc sibi mortem imminere videret, iuramento adigit filium Ioseph, vt funus suum sepeliat in terra Canaan. cap. 47. BENEDICTIO- ne Iacob, qua { Nepotibus ex Ioseph, { Effraim & Manassen } cap. 48. & adoptans sibi, { Filijs: Quibus & } Praedicit futura, deq; altissimis mysterijs vaticinatur. a princ. c. 49. vsq; ad ver. & bened. eis. Et eos in spem erigit vitae immortalis. a d. ver. vsque in fin. cap. 49. REMITTITUR & exequijs Iacob. ca. 50. { Remittit fratribus deprecantibus iniuriam sibi illatam. Moritur, expletis 110. vitae suae annis: & conditus aromatibus, repositus est in loculo in Aegypto. in fin. cap. 50. Vbi etiam Ioseph

IOSEPH filius Iacob ferè iunior, filius senectutis, & dilectissimus inter omnes fratres suos. Qui cum fratres suos de pessimo accusasset crimine, conati sunt eum interficere, & vendiderunt eum Ismaelitis, à quibus rursus venditus est in Aegypto. Genes. 37. Emit eum Phutiphar Eunuchus Pharaonis, princeps exercitús. Genes. 39. fuitq; dominus cum eo, & erat vir in cunctis prosperè agens, habès gratiam apud dominum suum, pulchra facie & decore adspectu. Tentus est porrò in carceribus duobus annis, atq; è carcere sublatus, aperuit Pharaoni somnium, & promotus ab eo est in Principem Aegypti. Erat autè triginta annorum, quando stetit in conspectu Pharaonis, & Princeps effectus est. Genesis 41.

DE DIVINIS IPSIVS IOSEPH ET CORPO-

ris & animi dotibus. ex Augustino.

ERAT Ioseph corpore castus, & mente pudicus. Fulgebat in eo species corporis, sed plùs fulgebat animi pulchritudo. Et cum multis species corporis obesse soleat ad salutem, sancto viro nocere nõ potuit, quia eam animi pulchritudo gubernauit. Caro enim eius, ancilla animæ fuit, & anima dominiũ suum fidelitè tenuit, cui in nullo caro dominari potuerit. Rogatur quidem à Domina sua & muliere impudica, vt cum ea concumberet, qui acquiescere nõluit, quia dominium animæ non amiserat nec in conditione seruili: Vnde calumnia appetitus, in carcerem missus est: sed vir sanctus carcerem illũ, palatium deputauit: immò ipse in carcere, etiã in palatio erat: quia vbi fides, castitas et pudicitia, illic palatium Christi est, illic templum Dei, illic habitaculum Spiritus sancti. Si quis ergò vir de specie corporis sibi blanditur, vel si qua mulier de carnis suæ pulchritudine gloriatur, sequantur exemplum Ioseph, sequantur exemplum Sufannæ: Sint corpore casti, sint mente pudici: & tales non solum hominibus, sed etiã deo erunt speciosi. Tria enim sunt in ecclesia exempla castitatis, quæ imitari singuli debèt, Ioseph, Sufanna, & Maria. Viri Ioseph imitentur, mulieres Sufannam, virgines Mariam. Augustinus in sermone quodam.

DE EISDEM, EX AMBROSIO.

QUID de Ioseph loquar, qui vtiquè habebat cupiditatem libertatis, & suscepit seruitij necessitatem? Quàm subditus in seruitute, quàm in virtute constans, quàm benignus in carcere, sapiens in interpretatione, in potestate moderatus, in vbertate prouidus, in fame iustus, ordinem laudis rebus adiugens, & opportunitatem temporibus, æquitatem populis officij sui moderatione dispensans? Ambros. lib. I. officiorum, cap. 24.

DE SENSV HISTORIAE HVIVS SPIRITV-

ali, ex eodem Augustino.

QUOTIÈS lectiones vobis fratres charissimi de testamento veteri recitantur, non hoc solum debetis attendere quod sonat in verbo, sed quod intelligitur & sapit in spiritu. Ecce audiuius quòd B. Iacob genuerit filium, & vocauerit nomen eius Ioseph, & eum plùs quàm reliquos filios suos dilexerit. Hoc loco beat⁹ Iacob figurã habuit dei Patris, sanctus quoq; Ioseph typum gessit domini Saluatoris. Diligebat ergò Iacob filium suum, quia Deus Pater dilexit vnicũ suum, sicut ipse dixit: Hic est filius meus dilectus. Misit Iacob filium suum, vt de fratribus suis sollicitudinẽ gereret: & Deus Pater misit vnigenitum suũ, vt genus humanum peccatis languidum, visitaret. Ioseph, dum fratres suos quæreret, errabat in eremo: & Christus genus humanum requirebat, quod errabat in mundo. Ioseph fratres suos quærebat in Sichimis: Sichimia interpretatur humerus. Sempè enim peccatores dorsum magis, quàm faciẽ, ponũt in faciem iusti. Humeri enim retrò sunt. Sicut enim fratres Ioseph inuidia percussũ, fraternæ dilectioni dorsum magis quàm facies offerebãt, ita infelices Iudæi, veniente ad eos salutis authore, inuidere potiùs quàm diligere maluerunt.

INVENIT autè Ioseph fratres suos in dothaim. Dothaim, interpretatur defectio. Verè in grãdi defectioe erant, qui de parricidio cogitabant. Vidètes ergò Ioseph fratres sui, de morte illius tractauerunt: Sicut videntes Iudæi verum Ioseph dominum Christum, vt eum crucifige-

crucifigerent, vno omnes consilio statuerũt. Ioseph expoliauerunt fratres sui tunica polymita & talari, & Iudæi Christum per mortẽ crucis, expoliauerunt tunica corporali. Ioseph exutus tunica, mittitur in cisternã, id est, in lacum: & Christus expoliatus carne humana, descendit in infernũ. Ioseph posteaquàm de cisterna leuatur, Ismaelitis, id est, gentibus venditur: & Christus posteaquàm de inferno regreditur, ab omnibus gentibus fidei commercio comparatur. Ioseph per consiliũ Iudæ triginta argenteis distrahitur, & Christus per consiliũ Iudæ Iscariotis eodem numero venũdatur. Ioseph descendit in Aegyptum, & Christus in mundum. Ioseph à penuria frumenti saluat Aegyptum, & Christus à fame verbi Dei liberat mundum.

NISI Ioseph fratres sui vendidissent, defecerat Aegyptus: nisi Iudæi Christum crucifixissent, perierat mundus. Interpretatur Ioseph augmentatio siue ampliatio. Sed in illo Ioseph ampliacionem non habuit, nisi sola Aegyptus: in nostro verò Ioseph augmentum habere meruit vniuersus mundus. Ille Ioseph erogauit triticum, noster erogare dignatus est verbum. Nos ergò qui nullis præcedentibus meritis tanta bona per misericordiam veri Ioseph domini nostri Iesu Christi consecuti sumus, ad quos non vmbra veteris Testamenti, sed ipsa veritas venit, quantum possumus, cum Dei gratia laboremus, vt quod nobis contulit iudicatus, integrum inueniat iudicaturus. Augustinus sermone 81. de Tempore.

Ioseph interpretatur augmentatio.

DE SENSV EIVSDEM HISTORIAE ALLEGORICO, verba præfati Augustini.

SECVNDVM verò allegoricam rationem, Ioseph in se typũ Domini gessit, quod priùs cognoscimus in eo, quòd tunicam multicolorem habuit: & dominus ac Saluator noster ecclesiam ex varijs gentibus congregatam, velut indumentum vestis accepit. Est & alia varietas tunice huius: habet enim ecclesia diuersas & varias gratias, habet martyres, habet cõfessores, habet Sacerdotes, habet ministros, habet virgines, vel viduas, habet operarios iustitiæ. Sed varietas ista non est colorum, sed gratiarum. Ioseph distractus à fratribus, ab Ismaelitis comparatus est: & Saluator noster distractus à Iudæis, à gentibus cõparatus est. Deniquè Ismaelita, qui Ioseph comparauerunt, diuersa secum odorameta portabant, vt exindè ostenderetur, quòd venientes Gentes ad fidem Christi, diuersis odoribus iustificentur, toti mundo fragrant. Augustinus in Sermone quodam.

ET LIBRO XII. CAP. XXVIII. CON-

tra Faustum.

CHRISTVS, inquit, in Ioseph innuitur, qui persequẽtib⁹ & vendentibus fratribus, in Aegypto post labores honoratur. Didicimus enim labores Christi in orbe gentiũ, quẽ significabat Aegyptus, per varias pãssiones martyrum: & nunc videmus honorem Christi in eodem orbe terrarum, erogatione frumenti sui sibi omnia subiugantis. Plura de historię huius fructibus vide apud Ambrosium in libro De ipso Ioseph.

EPILOGVS GENESIS,

EX PRAEFATIONIBVS ANTE

Caietanum.

COMPLECTITVR Genesis historiam bis mille trecentorum & nouem annorum: nempe ab exordio mundi vsque ad mortẽ Ioseph. Tantaque est huius libri dignitas, vt ex illo cum Apostoli, tum Christus ipse, in nouo testamento vigintiseptem testimonia apertè & ad verbum citauerint: eiusdem verò sententiæ extant citata testimonia plùs octo & triginta.

EXODVS

fratridio

EXODVS,

LIBER PENTATEVCHI SECVNDVS.

De exitu filiorum Israel ex Aegypto.

CONTINVATIO.

QVEM in modum ecclesia Dei Patriarcharum ministerio primùm collecta fuerit, diligenter hucusque ostensum est. Nunc quomodo ducum, Moisis videlicet, eiusq; successoris Iosua, opera dehinc & aucta, & à periculis grauissimis liberata sit, eadem pertractabitur fide atq; diligentia. Ex praefationibus ante Caietanum in Pentateuch.

VEL

POST ostensam legislatoris dignitatem, rectè hic sequitur tractatio de conditione ministri, per quem Deus Opt. Max. legem suam humano generi proponere voluit.

VNDE SIC DICTVS SIT HIC LIBER.

SECVNDVS liber Moisis, ideò dictus est Exodus, quòd earum praecipuè rerum contineat historiam, quæ filijs Israel in exitu de Aegypto memoria cõtigerunt dignæ: estq; inter reliquos Pentateuchi libros ferè praecipuus, cum propter insignia quæ hic describuntur facta, tum quia sub figura rerum praeteritarum futurum exprimit Ecclesiae statum. Vide Rabanum in praefat. in Exod.

ARGVMENTVM EX PRAEFATIONIBVS

ante Caietanum.

IN eo tractat Moises de Institutione Reip. Israelis. Nam cum Abrahamo alijsq; Patriarchis promississet Dominus, se multiplicaturum semen ipsorum, vt fieret gens maxima populusq; celeberrimus: cumq; populus consistere non possit, nisi certis legibus & magistratibus, certa q; religione fuerit constitutus & ordinatus, ideò in hoc libro Moises legu publicarum, magistratu, & religionis institutionem tradit: & quo pacto ex multis virorum millibus, Iudæorum gens in vnum legitimum corpus à deo constituta sit, nimirum eam ob causam, vt certus esset populus, in quo promissiones de Christo, vsque ad eius aduentum, conseruarentur.

ET LICET huius libri historia multa cõplectatur, ingressu scilicet populi Israel in Aegyptu cù septuaginta Iudæis, eiusq; egressum cù sexcentis millibus: vt ostenderet re ipsa cõprobari, iam inceptas Dei promissiones de multiplicando semine Abrahæ: Item quomodo contra Amalechitas pugnarent, caelitus depluto pane pasti sint, referatq; duodecim primas populi mansiones, vsq; ad desertum Sinai: Illud tamen commemoratur praecipuè, admirabilis illa & omnibus seculis decantata liberatio Israelitaru ex Aegypto, per quam mundo ferè vniuerso gloria Dei nostri cognita fuit: quam & ipse Deus effecit, vt sua orbi ostenderet fortitudinem.

TRADIT & magnam illam ac gloriosam promulgationem Decalogi, quæ, excepto euangelio, maxima & clarissima inter omnes res diuinas in terra fuit: in qua aperta est Dei nostri voluntas, & quid ipse à nobis requirat, qui salutem nostram meditabatur. Et certe si sua rebus vocabula dare volueris, hunc librum Catechismum Christianismi potiùs, quàm exodum, dices, cum nihil aliud doceat, quàm Dei legis veram religionem, mores sanctos, caeremonias & ritus.

QVAE LIBRI HVIVS SIT VTILITAS.

EXODI historia, futuræ Christianæ plebis allegoria fuit. August. ad Honoratum de utilitat. credendi. cap. 3. Et si diligenter stationes eas mansionesque castrorum, & conditiones locorum, quæ Exodo continentur, retractemus, magna in ipsis caelestis itineris mirabilia cernemus.

DE PAR-

DE PARTIBVS EXODI IN GENERE.

TABVLA 27.

DVO SVNT, DE QVIBVS IN HOC libro scriptura promiscuè tractare videtur, De
 VOCATIONE Moisis, à 3. capitis princip. vsque ad cap. 19.
 SECVNDA, hoc est, spirituali, hominis creatione, à 19. cap. vsque in fin.

DE VOCATIONE MOISIS, PRIMA

Exodi Parte. TABVLA 28.

AD MOISIS
 vocationem spectat, que in hoc libro tractantur De
 MIRACVLOS A praeservatione in scirpo, cap. 2.
 PERSECVTIONIBVS & profligatione ex Aegypto, circa finem cap. 2.
 MANDATO diuinitus accepto, 3. & 4. cap.
 PRODIGIIS & miraculis, quibus decem plagae illatae sunt Aegypto, itemq; mitigatae. à cap. vsque ad cap. 14.
 MAGNIFICENTIA, qua is idem coram populo fuit glorificatus. à ca. 14. vsque ad cap. 19.

DE SECVNDA SIVE SPIRITVALI HOMI-

nis creatione. TABVLA 29.

PRIMO secundum historiam De
 Corporali exitu filiorum Israel ex terra Aegypti.
 Liberatione populi Dei per
 Transitum maris rubri.
 Submerstonem Pharaonis cum omni suo exercitu.
 Pugna Israelitarum cum Amalech.
 Lege data in monte Sina.
 Constructioe tabernaculi & vasorum eius, deque Sacerdotum
 Vestibus
 &
 Vnctione.
 SECVNDO mystice: Per illa enim spiritaliter intelliguntur
 SPIRITVALIS sanctorum hominum ex vera Aegypto, id est, hoc mundo & vitiorum tenebris exitus.
 BAPTISMVS sanguine Christi consecratus, in quo Diaboli vitia submerguntur, & anima fidelium liberantur, nempe à potestate satanae.
 VICTORIA Christi & suorum, & diaboli confusio.
 INFORMATIO hominis, vt à terrenis subleuatus, caelestibus discat subijci disciplinis.
 ECCLESIA praesens & diuersae personae fidelium diuersis officijs deputatae, sicut vasa diuersis vsibus deputata erant, vel officijs, & sacramentorum & orationum sacratarum suauissima odoramenta. Glossa. ibidem.

k

DE SECVN-

D. HIERON. IN EPISTO-
la ad Paulm. libri huius summam his pau-
cissimis complexus est verbis. Patet, in-
quit, Exodus cum

DECEM plagis, cap. 7. 8. 9. 10. 11. & 12.
DECALOGO, cap. 20.
MYSTICIS diuinisq̄ue praeceptis, cap. 21. 22.
& 23. &c.

DE DECEM PLAGIS. TABVLA 31.

PRIMAM, qua fluminis vndam mutauit in sanguinem. cap. 7.

SECUNDAM, qua ranas in tota Aegypto produxit. cap. 8.

TERTIAM, qua cyniphes. eod.

QUARTAM, qua muscam caninam. eod.

QUINTAM, qua mortem iumentorum. cap. 9.

INDVXIT DO-
minus contra Phara-
onem Plagas Decem:

SEXTAM, qua bulcera turgentia & vrentia hominibus & iumentis im-
misit. eod.

SEPTIMAM, qua grandinem & ignem flammantem deiecit. eod.

OCTAVAM, qua locustam induxit. cap. 10.

NONAM, qua triduanas vniuersae Aegypto tenebras, dempta tellure fi-
liorum Israel, intulit. eod.

DECIMAM, qua omnes Aegypti primogenitos, ab homine vsque ad iumē-
ta, occidit. cap. 12.

DE PRÆ-

TRIPLICIA sunt, de quibus in hoc libro agitur, praecepta:

MORALIA, ab ipsa lege naturae dictata.	} Cap. } XX. XXI. &c. XXV. &c.	} Interim tñpcepta haec nonnunquam inter se permiscētur hisce capitibus &c.
IUDICIALIA, quibus praescribitur forma iustitiae inter homines obseruandae.		
CAEREMONIALIA, quibus exprimitur ratio Deum extrinsecus colendi.		

DE PRAECEPTIS MORALIBVS.

TABVLA 33.

DEI, cui debemus	FIDELITATEM,	} Quae tria illa spectat prima tabulae praecepta.	} Non habebis deos alienos coram me. Non assumes nomen Domini DEI tui in vanum. Memeto vt die sabbathi sanctifices.	} His aliqui addunt quartū: Non facies tibi sculptile, neqz omnem similitudinem: sed hoc sub primo continetur.
	REVERENTIAM,			
PROXIMI, ad quā reliqua pertinet secundae tabulae praecepta.	OBSEQUIUM SIVE SERUITIAM.	} HONORA Patrem tuum & matrem tuam, vt sis longeuus super terram.	} NON occides.	} QUI Deo asseribut 4. praecepta, ex his duobus vnum tantum faciunt praeceptū.
		NON furtum facies.	NON loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.	
		NON concupisces domum proximi tui.		
		NON dixeris	Vxorem, Seruum, Ancillam, Bouem, Asinum, Omnia quae illius sunt. Exod. 20.	

k 2 DE PRÆ-

PRAECEPTA IVDICIALIA ad retinendam in Republica hominum societatem pertinent. Suntque re vera aliud ferè nihil, quam determinationes secundae Partis Decalogi, hoc est, eorū praeceptorum, quae ad officia pertinent erga proximum exercenda. Quibus praescribuntur formulae in Gloss. in procem. in epistolam Pauli ad Hebræ. Ut sunt in summa formulae

CONTRA
Auum
Emptionis, cuius exemplū ponitur in principio cap. 21. De } Seruo empto, }
Filia in ancillam }
vendita. }
DEPOSITI, c. 22. vers. Si quis comēdaueris amico. }
MVTVI, eod. vers. Qui à proximo suo &c. }
COMMODATI, ibidem. }
VSVRARVM, eod. vers. Si mutuum dederis &c. }
PIGNORIS, eod. vers. Si pignus à proximo. }

P O E N A -
rum, quae
infiguntur
hominib;
facinoro-
sis vel
propter
Damna, in qbus
seruatur
pœnata-
lionis, q
est red-
dere
Animam } Anima,
Oculum } Oculo,
Dentem } Dente,
Manum } Manu,
Pedem } Pedem,
Aduersionem } Aduersione,
Vulnus } Vulnere,
Liuorem } Liuore.

DELICTA
ex
Idololatrie, ca. 20. vers. Qui immolat Dijs, occidetur.
Homicidij, ca. 21. ver. Si quis per industriam &c.
Furti, eod. vers. Qui furatus fuerit &c. & c. 22. in principio.
Stupri, cap. 22. vers. Si seduxerit quis virginem.
Coitus contra naturam, eod. vers. Qui coierit cum iumentis, morte moriatur.

Quasi maleficio, ut est pœna } Male indicantis, } De quibus }
muneribus } muneribus } agitur in }
corrupti. } corrupti. } principio }
d. glo. ibi. } d. glo. ibi. } cap. 23. }

DE PRAE-

SACRAMENTA, ut sunt } CIRCVCNCISIO maritū, } De quibus agitur in }
VNCCTIO Regum. } Libris Regum. }

SACRIFICIA, Quorum exempla sunt } Immolatio agni Paschalis, cuius ritus traditur cap. huius libri 12. } Quae erant figura }
Iuge sacrificium, & similia, De quibus agitur in Leuit. cap. 6. in principio. } pfecti illis sacri- }
ficij Christi in cru- }
ce offerendi. glos. }
Matth. 5. }

CAEREMONIALIA Praecepta, sunt determinationes primae partis Decalogi, hoc est, eorum quae ad ipsius DEI respiciunt cultum. Quorum alia pertinent ad

Primitijs offerendis, hinc Exod. cap. 25. in principio.
Confectione tabernaculi. eodem.

Situ et forma } Arca, }
Propitiatorij, }
Cherubin, }
Mense, }
Sacrorum vasorū, }
Candelabri, }
Lucernarum, }
Veli, }
Tentoriorum, }
Altaris, }
Atrij, }
Olei lucernarum. }
Quae omnia }
Explicantur }
Exodi ca. 25. }
26. & 27. }
Repetuntur }
cap. 35. 36. 37. }
38. 39. & 40. }

VERVM
De

Ornatu Aaronis & filiorum eius. cap. 28.

Modo consecrandi Sacerdotes, ritūque pro eis offerendi. cap. 29.

Altari thymiamatis, & labio seu labro aeneo. cap. 30.

Præcepto Sabbathi. cap. 31.

falsum, ob cuius detestationem Moyses duas Decalogi lapideas fregit tabulas. cap. 32. Quas eidominus } Tradiderat scriptas digito Dei. cap. 31. }
in fine. }
Restaurauit ad } Pœnitentiam populi. ca. 33. }
Intercessiōem Moysis. c. 34. }

k 3 DE PRAE-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE PRAECEPTORVM DIFFERENTIIS.

TABVLA 36.

TRIPLICIA illa praecepta, Moralit scilicet, iudicialia & Caeremonialia, duobus differunt inter se modis:

PRIMO

MORALIA, praesertim illa, quae in diuino continentur Decalogo, cum nihil sint aliud, quam communes sententiae, ex naturalibus ductae rationibus, perpetua sunt & immutabilia.

IUDICIALIA vero & caeremonialia, per nouam Euangelij legem, non tantum mutata, sed penitus etiam sublata, & quod amplius, obseruatio illorum ut pestis est prohibita. Vnde D. Paulus ad Gal. 5. Si circūcidamini, inquit, nihil vobis proderit Christus.

SECUNDO

CAEREMONIALIA IUDICIALIA vero & Moralia

Reducuntur ad

Præceptū de obseruatione Sabbathi, de quo agitur Exodi cap. 20. & 31.

Duo illa naturae praecepta, Diliges Dominū Deū tuum ex toto corde tuo, & proxīmū tuū sicut teipsum. Lo. 19. Deute. 6. Matth. 22. Mar. 12. Quaecumq; vultis ut faciant vobis homines, ita & vos facite illis. Matt. 7.

DE VSV PRAECEPTORVM LEGALIVM.

TABVLA 37.

eorvm quae scripturis sunt praecepta, seruatur quaedam

IN veteri tantum testamēto, ut Sabbathum & oblatio hostiarum: quorum obseruatio, ut dictum est, hodie penitus est sublata.

TOTO vitæ huius tempore, ut in futuro suam consequantur mercedem. Quò illud pertinere videtur, quod Luc. 16. cap. dicitur: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.

TAM in hac, quam in futura vita. Vt, Non habebis Deos alienos, Deutero. 5. & similia.

EPILOGVS EX PRAEFATIONIBVS

ante Caietanum in Pentateuchum.

COMPLECTITVR Exodus historiam 140. annorum, incipiens à morte Ioseph vsq; ad diem quo Moyses completo tabernaculo, in monte Sinai illud erexit, vnxit & consecrauit cum omnibus vasis suis: Nam à morte Ioseph vsque ad egressum de Aegypto, intercesserunt anni 140. et ab egressu vsque ad consecrationē tabernaculi, intercessit annus vnus, Exod. 12. & 40. Cæterum si rectè attendas, reperies viginti quinque testimonia à Christo & Apostolis ex hoc libro ad verbum desumpta: eiusdem vero sententiæ, 19. duntaxat.

LEVITI

LEVITICVS LIBER

PENTATEVCHI TERTIVS.

CONTINVATIO.

QVAESTIONIBVS de legis cum auctore, tum ministro absolutis, commodè nunc subiicitur ipsarum legum diuinarum tractatio. In qua sacrificiorum ritus, & hostiarum diuersitas ac sacerdotum ministeria describuntur. Origenes Homilia i. in Leuiticum.

NOMINIS INTERPRETATIO EX PRAEFATIONIBVS

ante Caietanum.

HVIC (Exodo) pulchrè subnectitur liber tertius, qui à Leuiticis ministerijs, quæ instituit, nomē obtinuit: & appellatus est Leuiticus. Hebræis verò dicitur Vaicra, hoc est, et vocauit: quòd hætenus à constitutione mundi tam magnifica & gratiosa vocatio hominibus non contigerit. Inuenitur quidem Deum vocasse de cælis, de nube, & de rubo ardentis: sed hic vocat ex domicilio, quòd maiestate sua & gloria impleuit: & quòd sibi vnice in terris delegat, vt inter homines habitaret. Caietanus in Leuiticum.

QVID REI, EX ATHANASIO.

QVAE huius argumenti summa sit, ex ipsa nominis patet explicatione. Continet enim hic liber, vt verbis diuinitarum Athanasij, peculiaritèr vniuersam Leuitici muneris dispositionem, quò scilicet pacto ex tribu Leui ad sacerdotium electi sint & vncti Aaron atque illius filij: Et quid discriminis sit inter sacrificia & oblationes, & qualis sit vniuersi tabernaculi cultus. Atque sic libro isto in summa De vero Dei agitur cultu. Athanasius in Synopsi.

K 4 VERVS

VERVS Dei cultus consistit

- PRINCIPALITER in actu mentis interiori, seu (vt Augustinus dixit) in
 - Fide,
 - Spe,
 - Charitate.
- SECUNDARIÒ, in quibusdam actibus exterioribus, qui sunt quasi quaedam protestationes cultus interioris.

DE PARTITIONE LEGVM, IN HOC LIBRO

Propositarum. TAB. 39.

LEVITICVS liber, in quo (vt Paulino D. scripsit Hieron.) singula sacrificia, immò singula pene syllabæ, & vestes Aaron, & totus ordo Leviticus, & cælestia spirant sacramenta, agit

- POTISSIMUM de ceremonijs & legibus
 - SACRIFICII & offerendorum, à principio Levitici vsque ad cap. 8.
 - SACERDOTII & consecrandorum, à cap. 8. vsq. ad 11.
 - EDVLII & cibariorum, quæ animalia sint munda, & quæ immunda. cap. 11.
 - PVRIFICATIONIS immundorum. à cap. 12. vsque ad c. 23.
 - IVBILEI, Phase, & solenniorum. à cap. 23. vsque ad cap. 27.
 - VOTORVM atque promissionum. à cap. 27. vsque in finem.
- INCIDENTER etiã De
 - PRAECEPTIS
 - Moralibus, à cap. 19. vsque ad cap. 21.
 - Iudicialibus, à cap. 21. vsque ad cap. 24.
 - OBSEQUIIS præstatis, & ibi de legibus
 - tabernaculi,
 - Vtensilium,
 - Et indumentorum.

Hæc & alia id generis plura, per se quisque facile animaduertere poterit: nos hic ea tantum attingere volumus, quæ ad præcipuas pertinet antiq. legis ceremonias.

DE SACRIFICIIS, ET PRIMVM CVR FVERINT

instituta. TAB. 40.

SACRIFICIA veteris testamenti fuerunt instituta ad

- DOCTRINAM Iudæorum, vt
 - Renocarentur ab impia illa, ad quam proni erant, idololatria.
 - Exercerentur in vero Dei cultu.
- FIGVRAM veri nouæ legis sacrificij, videlicet Christi, in ara crucis immolati. Lyra in principium Levitici.

IN SA

1. IPSA sacrificia. Quorũ triplex erat ratio. Offerebatur enim

- ANIMALIA, vt armenta, pecudes, aues. ca. 1.
- RES aridae, vt simila, panis, etrus, lagana, fermentũ, sal. cap. 2.
- LIQVIDA, vt vinum & oleum. eod.

Et dicebatur proprie

- Sacrificiũ,
- Oblatio,
- Libatio.

Fiebant autẽ sacrificia vel

- In holocaustum, cap. 1.
- Pacifica, quæ non erant ex auibus. cap. 3.
- Pro peccatis commissis aut

Ignorantia, cap. 4. & 5. Ex proposito, c. 6. et 7.

2. PERSONAE. Alia enim offerri solebant pro personis

- PUBLICIS, vt pro
 - Populo toto vitulus
 - Principe hircus
 - Sacerdote vitulus
- PRIVATIS, hoc est, propria cuiusque anima, pro qua immaculata offerbatur capra, aut ovis, vel duo turtures, vel duo pulli columbarum, vel certè similia pars ephi decima. cap. 4. & 5.

Immaculatus, cap. 4.

3. TEMPVS. Aliqua enim offererebantur

- INTERPOLATÈ, hoc est, statis & diuersis temporibus. dict. cap. 1. 2. 3. 4. & 5.
- CONTINVÈ, id est, omni die: Quale IVGE erat sacrificium, dict. cap. 6. & Exodi 29.

4. LOCVS. Qui est aut

- SACER, vt
 - Altare, &
 - Ostium tabernaculi.
- Prophanus.

5. CAVSÆ, Quarũ triplex erat differentia. Offeriebant enim quandoquẽ

- NECESSARIÒ, & hoc vel ex
 - Præcepto, vt
 - Primitias Frugum, Vuarum, Fructuum.
 - Decimas & Primogenita animalium.
 - Voto tam
 - Fructuum, quam
 - Animalium.
- Spontè,
- Casu.

ISTORVM sacrificiorum omnium ritus atque leges, singulatim explicãtur à principio huius libri vsque ad caput eiusdem octauum.

DE CON-

IN CONSECRATIONE sacerdotum, Aaron scilicet & filiorum eius, obseruanda sunt tria:

1. RITVS, quo vsus est Moyses in consecratione sacerdotum, Qui

STATIM vt iusserat Dominus, obtulit Aaronem & filios eius: vestiuitq; eos tunicis lineis, & cinxit balteis, eisq; imposuit mitras.

POST haec vnxit & consecrauit eos oleo.

CONSECRATOS denique, dies & noctes in templo manere, ac Domini custodias obseruare praecipit. tot. cap. 8.

2. VSVS, quo executus est Aaron officium suum, quando

PRIMUM obtulit pro Se, & Vitulum, cuius sanguine obtulerunt ei filij sui. Populo

DEINDE etiam populo bene precatus est.

QVAE tandem omnia Domini approbavit gloria, quae tum manifesto apparuit. cap. 9.

3. POENA & interitus filiorum Aaronis, male sacra administrantium

NADAB & ABIV. QVICUM vino paululum obruti, minus reuerenter sacra peregerant, igne caelitus extincti, extraq; castra filiorum Israel sepulti, atq; ob id etiam sacerdotibus ad sacra ingrediētibus & vinū & omne quod inebriare potest, interdicitum fuit. cap. 10. per totum.

DE LE-

INTER cibos mundos & immundos ita discernitur, q; animalia omnia sunt aut

GRADIENTIA, vt iumenta, quorum alia

VNGVLAS habent diuisas, & ruminacione comesta regerunt: quae habentur munda, vt sunt vitulus, ovis, capra, ceruus, caprea, bubalus, pygargus, tragelaphus, camelopardalis, & quae alia sunt huiusmodi.

RVMINANT quidem, vngulam vero non diuidunt: qualia sunt Camelus, lepus, & chærogryllus. Et sunt immunda. FINDVNT vngulam, non autem ruminant, vt sus.

VOLATILIA, quae sunt aut

PROHIBITA, vt Aquila, gryphes, halietus, vultur, miluus, cornus, passer, noctua, larius, accipiter, nycticorax, catartætes, ibis, porphyrio, cygnus, herodius, charadrius, vesperilio, & q; his sunt consimilia. Itē volatilia reptantia, quae ingrediuntur pedibus, omnia sunt immunda. PERMISSA, quae crura habet pedibus sublimiora, ita vt illis de telluris superficie saliant, qualia sunt bruchus, attagen, locusta, lacerta, & quae his sunt similia.

AQVATICA, & horū

QVAE pinnulas habent & squamas, munda sunt, vt trigla, scarus, glaucus, cestreus & similia. QVAE vero alterutris istarum carent, immunda nec edēda esse, sacra dicit scriptura: qualis est sepia, quae pinnulas quidem habet, sed squamas non habet.

REPTANTIA, vt

Serpens, Mustela, Crocodilus, & similia. Quae immunda sunt omnia.

DE LEGIBVS PURIFICATIONIS. TAB. 44.

NON BRVTA tantum animalia redduntur, vt dictum est, immunda, sed contaminantur saepe etiam

IPSI homines, aut

SINGVLI & priuati, & hoc 5. modis: Puerperio, Lepra, Emanatione seminis, Fluxu sanguinis, Et maxime idololatrias.

De horum qualitate & purgandis ritibus statur in cap.

xij. xij. & xiiij. A principio 15. vsq; aduers. Mulier quae redeunte aduers. Mulier, vsq; in finem cap. 15.

TOTVM Reip. corpus, de cuius quasi cura seu reformatione agitur cap. 16. 17. & 18.

RES quoque inanimatae, vt Sanctuarium, Tabernaculum, Altaria, Et vasa templi.

Quae expiantur iuxta formam praescriptam cap. 16.

APPENDIX.

QVAE hic interferuntur à cap. 17. vsque ad cap. 23. pertinet (vt dictum est in genere) vel ad:

PRÆCEPTA MORALIA, IUDICIALIA, OPERAS & obsequia fidelium.

DE LE-

120
PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE LEGIBVS SOLENNIORVM.

TABVLA. 45.

SOLENNITAS
veteris legis perti-
nebat partim ad

FERIAS
Domini,
quales sunt

SABBATHVM, qui dies est septimus, dictus
requiei.
PHASE, id est, transitus, quæ est 14. mensis
primi, qua immolatus est agnus paschalis.
AZYMORVM, per 7. dies post phase proximis.
PENTECOSTE, dies quinquagesimus ab ob-
latione primitiarum.
FESTVM tubarum, quæ est prima dies mensis
septimi.
FERIAE tabernaculorum 7. diebus, à 15. men-
sis septimi.
SABBATHVM terræ, id est, annus septimus,
dictus requietionis: Quo omnis terra iussa
erat quiescere.
IVBILEVS, id est, annus quinquagesimus.

Quarum ra-
tio indica-
tur cap. 23.
24. & 25.

PANES Propositionis, quorum ritus explicatur cap. 24. post principium.

PROMISSIONES factas seruantibus mandata Dei. { Quæ numerantur
POENAS transgressoribus paratas. { in specie cap. 26.

DE LEGIBVS VOTORVM.

TAB. 46.

VOTA { FIVNT PERSONIS
vel de { REBVS } Offerendis.
REDIMVNTVR tum { VOTA } Aestim- { Totius, } De quibus omnibus vlti-
DECIMAE } cij aut } Parte. } mo agitur huius libri ca-
pite.

EPILOGVS EX PRAEFATIONIBVS

ante Caietanum.

IN HOC libro videre licet, quàm deceat, sanctos, doctos & integros esse sacerdotes. In hoc item omnia Euangelij mysteria, licet typis inuoluta, ipsius Christi sacerdotium & sacrificium, adeoque tota redemptio & omnes Christi virtutes, continentur.

Sunt qui dicant, hunc librum complecti historiam primi & secundi anni, dum pararetur tabernaculum: & postmodum eo erecto, sacrificia inciperent, populusque ad iustas cere- monias à Domino per Moysen edoceretur. Alij verò sentiunt tempus vnius mensis dun- taxat continere, ab erectione tabernaculi, vsque ad diem, quo præcepit Dominus Moysi numerare populum. Nam calendis primi mensis anni secundi, erectum est tabernaculum Exod. 40. Hinc Dominus vocauit Moysen de tabernaculo testimonij, vt traderet illi ho- locaustorum ritus, vsque ad Calendas mensis secundi anno altero egressionis ab Aegypto:

Quo tempore iussit Dominus Moysi numerare summam filiorum Israel Numer. 1. Huius libri tredecim locos ad verbum, & totidem sententias citarunt tum Euangelistæ, tum Paulus ipse.

NVME-

NVMERI, LIBER

PENTATEVCHI QVARTVS, DE
ordine filiorum Israel.

CONTINVATIO.

CVM parum sit, in Ecclesia leges esse, nisi etiã sint, qui eas recipiant ac tueantur: ideo Moyses post expositum legum catalogum, populum, cui has leges præscripserat, in certos distribuit ordines atque classes.

DE LIBRI HVIVS TITVLO ET INTENTIONE.

VTRVQVE verbis breuissimis in sua Synopsi indicauit Athanasius: Numerorum liber, inquit, vocatur propterea, quod in se totius populi numerum complectitur, recessita iussu Domini vnaquaq; Iudæorù tribu. Et Isidorus: Liber Numeri, inquit, appellatur, quia multitudinis Israeliticæ perfectorum virorù computationem tenet & numerum: profectio- nes quoque, mansionesq; à finibus Aegypti vsq; ad mortem Moysis. Sunt autem quæ hoc in libro continentur, mysticè intelligenda ferè omnia, de cõsolatione videlicet præ- dicationis Euangelicæ.

MOYSIS enim intentio in hoc opere præcipua est ea, nobis populi Christiani describere profectum, siue ascensum à terra in cælum, per 12. tribus Israel & 42. mansiones. Vt autem per tribus Israel populus Christianus, ita per mansionum progressum, virtutum signatur profectus. Nec malè huc quadrat dictum Salomonis illud, quo innumeros dicit esse eos qui pereunt, saluandos verò omnes, esse numeratos, Eccl. 1. Hinc D. Hieron. ad Paulinum, libri huius attingens rationem, in hæc prorumpit verba: Numeri verò nonne totius arithmeticæ, & prophetiæ Balaam, & 42. per cremum mansionum mysteria continent?

ARGVMENTVM EX PRAEFATIONIBVS ANTE CAIETANVM.

DESCRIBIT hic liber gesta à secundo anno vsq; ad mortem Moysis, historiamq; totam à mansione in monte Horeb, vsque ad mansionem in campestribus Moab eregionè Hiericho. Referuntur in eo egregia variorum motuum, tumultuumque in repub. & populi rebellis exempla. Indicatur, quæ fors, quis euentus eueniat feditionis. Ostenditur & mira conditio eorum, qui prælunt reip, vtque in toleranda & a suis, & ab exteris illata iniuria omnium hominum patientissimus & constantissimus fuerit Moyses: qui tamè & ipse nõ caruit suis vitijs. Multa itidè ponuntur in hoc libro, quæ ad politiam pertinent & reli- gionem. Ad finem propè describuntur varia bella, & leges quædam copiosius explicatæ in campis Moabiticis. Caietanus in Leuitic.

DE PARTIBVS LIBRI NVMERORVM.

TABVLA 47.

ORDINES
sive Numeri, in
quos populus Israel
distributus fuit,
sunt octo:

1. PVGNANTIVM siue bellatorum, à princip. vsque ad cap. 7.
2. OBLATORVM, & quid singuli principes obtulerint. cap. 7.
3. MINISTRORVM { Leuitarum } Eorumq; officia, à c. 8. vsq; ad c. 13.
Sacerdotum
4. EXPLORATORVM, à cap. 13. vsque ad cap. 16.
5. PECCATORVM { Chore, } à cap. 16. vs-
Dathan, } que ad c. 26.
Abiron, &
Scortantium cum Madianitibus.
6. GENITORVM in deserto, à cap. 26. vsque ad cap. 33.
7. MANSIONVM, cap. 33.
8. PRAESIDIORVM, à cap. 34. vsque in finem.

DE NV-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE NUMERO ET ORDINE PVGNATORVM.

TABVLA 48.

PRIMUM constituti sunt ex tribubus Belli duces & principes, nempe de tribu

- RUBEN, Elisur filius Sediur. SIMEON, Salamiel filius Suri Saddai. IYDA, Nabafon filius Aminadab. ISACHAR, Nathanael filius Suar. ZAVLON, Eliab filius Helon. IOSEPH filiorum Ephraim, Elisama filius Amud. MANASSE, Gamaliel filius Phadassur. BENIAMIN, Abidan filius Gedeonis. DAN, Achiezzer filius Amixaddai. ASER, Phegiel filius Ocran. GAD, Eliasaph filius Duel. NEPHTALI, Ahira filius Henan.

Per hos principes mystice 12. intelliguntur apostoli, & eorum successores: sicut per Moysen & Aaronem recte ipsum intelligimus CHRISTVM.

POSTEA QVAM populus Dei, cum legibus, tum iudicijs & caeremonijs instructus, atque nunc tandem ad terram promissam educendus, eoque nomine cum barbaris gentibus, eam occupantibus, multa & gravissima bella forent suscipienda, Deus opt. Max. pericula ei in hoc itinere obuentura diuinitus praevidens, iussit summam vniuersam congregationis filiorum Israel, per cognationes & domos suas & nomina singulorum, quidquid sexus esset masculini, a 20. anno & supra, virorum fortium ex Israel, numerari. Quod diligenter executum fuit per Moysen & Aaronem. Nam

NVMERANTUR ex omni populo ad armandum idonei

TURMATIM,

Non omnes homines: nec enim numerati sunt Mulieres, Serui, Alieni-gena, Pueri, nec infra annu 20. existetes, exceptis Propter sexus fragilitatem, Degenerationem, Barbarie. Ut enim non omnes ad bellum apti, ita non omnes diuinis numeris sunt digni.

- Prima 46500. Secunda 59300. Tertia 74600. Quarta 54400. Quinta 57400. Sexta 40500. Septima 32200. Octaua 35400. Nona 62700. Decima 41500. Undecima 45650. Duodecima 53400.

Summa, sexcenta tria milia quingenti quinquaginta, per quos omnes significatur credentes.

DEINDE

Seorsim, ut puta

De tribu Leui Moyses & Aaron secundum vocem Domini a mense vno & supra numerarunt 22000. Primogenitos vero masculos, in omnibus alijs tribubus solus numeravit Moyses, & inuenit eos illorum numerus 22273. Haec omnia in 1.2. & 3. tractantur capit.

DESCRIBUNTUR Stationes siue classes Per singulas tribus a cap. 1. vsque ad cap. 5. Es officia.

ELICIVNTVR ex castris Leprosi, Qui semine fluunt, Polluti super mortuo. cap. 5.

PRAESCRIBUNTUR Leges, & Modus benedicendi.

DE NUMERO ET ORDINE OBLATORVM.

TABVLA 49.

PERFE-cto iam tabernaculo, & excubijs ad eius custodiam distributis, ut perfectio proposita, ipsius dei susciperetur auspicio, oblata sunt sacrificia profelici successu. Eorum autem quae oblata fuerunt, duplex erat ordo: Nam

IPSO die quo vnxit Moyses tabernaculu, obtulerunt in conspectu tabernaculi SEX plaustra recta. Ità vt pendebant CVM bouibus xij. Singuli bouem, Bini plastru. Ex his distributa sunt Gerfonitis plaustra duo, & 4. boues. merariis 4. plaustra & 8. boues, iuxta ordinem ministerij sui.

IN DEDICATIONE quoque altaris, per dies 12. continuos, singulis diebus singuli principes obtulerunt

- ACETAVLVM argenteum pondo centum triginta siclorum. Vtrumque plenum simila conspersa, oleo, in sacrificium. PHIALAM argenteam, habentem 70. siclos iuxta pondus sanctuarij. MORTARIOLVM ex decem siclis aureis, plenum incenso. BOVEM de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum. HIRCVM pro peccato. ET IN hostia pacificorum, Boues 2. Arietes 7. Hircos 7. Agnos anniculos 7.

Summa oblatorum fuerunt in dedicatione altaris, in sacrificio

- Acetabula argentea 12. Siclorum 400. Phiala argentea 12. Mortariola aurea 12. simul auri sicli 120. In holocausto, Boues 12. Arietes 12. Agni anniculi 12. Hirci pro peccato duodecim, In hostiam, Boues 24. Arietes 60. Hirci 60. Agni anniculi 60.

LEVITAE
in hunc fere
modum, qui
habetur
Numer.
octavo. Na

PRIMUM *Ex tribu Leui*
electi & *A viginti quinque*
segregati *annis & supra*
sunt *In locu pri-*
mogenitorum.

DEINDE *adpersi aqua lu-*
strationis, rasis pilis & munda-
tis vestibus, oblatis sunt Do-
mino.

POST *Populo, q eis im-*
hac p- *poneret manus.*
sentati *Aaroni & filijs*
sunt *eius, a quo in con-*
spectu Domini ele-
uati et oblatis sunt.

OFFE- *Simila oleo con-*
rebatur *spersa pro libami-*
pro eis *ne,*
Bos in holocaustu.

ATQVE *sic demum ab omni*
populo segregati, adplicati
sunt tabernaculo, vt ingrede-
rentur & ministrarent in ta-
bernaculo vsque ad annum
50. cap. 8.

Numerus 8580. cap. 4.
in fin.

Horu
erat

Officia
Seruire Deo,
Curam agere
templi & va-
forum,
Et orare pro
populo, ca. 7.

Victus, decima, cap. 5.

Porro ad onus populi
sustentandum additi
sunt Moysi septua-
ginta viri,

Congregati ex senioribus popu-
li Israelitici,
Quoru aetas Moysi cognita, &
eruditio fuerat perspecta,
Iussi ire vna cu Moise ad ostiu
tabernaculi foederis, cap. 11.

Hi
Sunt illuminati
spiritu, qui erat
in Moise.
Prophetarunt,
nec vltra cessa-
uerunt.

SVMMS sacerdos erat Aaron. scriptum est enim: Aaron autem & filios eius
constitues super cultum sacerdotij. Externus qui administrandum accesserit,
moriatur. Numer. 3.

DE NV-

RUBEN, Samma filium Sechur.

SIMEON, Saphat filium Hur.

IUDA, Chaleb filium Iephone.

ISACHAR, Igar filium Ioseph.

EPHRAIM, Osee filium Nun.

BENIAMIN, Phalti filium Raphu.

ZAVBLON, Geddiel filium Sedi.

IOSEPH, scepri Manasse, Gaddi fili-
um Susi.

DAN, Ammiel filium Gemalli.

ASER, Zachur filium Michael.

NEPHTALI, Nababi filium Vapsi.

GAD, Guel filium Machi.

De quorum
relatione, &
turbis ex ea
moti, vide c.
13. 14. & 15.

13 DE NV-

REBELLES, aduersus Moisen & Aaron. Quales fuerunt

CORE filius Isaar. Cuius criminis causa, dirupta est terra sub pedibus eorum: & aperies os suum, deuorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa substantia eorum: Descenderuntq; viui in infernum, aperti humo &c. Core autē & CCL viri, igni caelesti consumpti sunt.

DATHAN atque Abiron.

HON quoque filius Pheleth de filijs Ruben.

ALIIQUE filiorum Israel CCL viri proceres synagoga, & qui tempore consilij per nomina vocabantur. cap. 16.

CVM AVTEM populo Dei aduersarius & hostis eius perpetuus diabolus, hac felicitatem inuideret, suis dolis et fraudibus effecit, vt multi ex supra numeratis principibus & hominibus facti fuerint partim

INCREDVLI. Murmurauit enim omnis multitudo filiorum Israel sequenti die, contra Moisen & Aaron dicens: Vos interfecistis populum Domini. Quam ob causam 14700. viri percussi sunt, & igni absumpti. eodem. Permulta etiam ob simile murmur ab ignitis serpentibus extincti sunt, cap. 21.

MARIA quoque soror Moisis murmurans, punita est lepra. cap. 12. virgaq; Aaronis germinauit, in signum rebellium filiorum Israel. cap. 17.

QVIN ipse etiam Aaron, cum factus esset incredulus, prohibitus est intrare terram Canaan, quam Deus filijs dederat Israel: Sed iussus ire in montem Hor, ibi occubuit, & successit ei filius suus Eleazar. cap. 20.

BALAM, dum accersitus a Balac rege Moabitarum, perversa meditatatur, & asinam, quae os eius Domino aperiente locuta est, caedit, ab angelo primo corripitur, postea ob consilium datum in exitium filiorum Israel, ab ipsis caeditur. cap. 22. & 31.

EX filijs Israel plurimi cum filiabus Moabitarum fornicantur, & ab ijs inuitati, illarum dijs sacrificant. Eam ob causam vehementer concitata ira diuina, ad 24. millia ex illis occidit. cap. 25.

DE NV.

RUBEN	43730
SIMEON	22200
GAD	40500
IUDA	76500
ISACHAR	64300
ZAVBLON	60500
MANASSE	52700
EPHRAIM	32500
BENIAMIN	45600
DAN	64400
ASER	53400
NEPHTALI	45400

EXTINCTIS PROPTER varia peccata ijs, qui supra numerati fuerant, Moises & Eleazar ex precepto diuino iterum numerauerunt omnem summam filiorum Israel de nouo genitorum in deserto, a 20. annis & supra per domos & cognationes suas, cunctos qui possent ad bella procedere. De stirpe

Summa filiorum Israel de nouo numeratorum, Sexcenta millia & mille septingenti triginta. cap. 26.

4

DE NV.

ANTE
transitū
maris
rubri, 4. *Rameffe, i. cōmotio turbulenta, vel vt Hier. tonitruū gaudij.*
Socoth, id est, tabernacula siue tentoria.
Etham, id est, fortitudo atque perfectio.
Phihabiroth, id est, os nobilem.
Marath, id est, amaritudo.
*Elim, id est, arietes fortesque, vbi erant 12. fontes aquarū,
& palmae 70.*
A MARI
rubro vsq;
ad montem Si-
nai, 8. *Mare rubrum, quod Hebraicè dicitur IamSuph.*
*Eremus Sin: eremus enim omnis vsq; ad montem Sinai, di-
citur Sin.*
Daphca, id est, pulsatio.
Alus, id est, fermentum.
Raphidim, i. visio oris fortium, vel vt Hier. Samitas fortiū.
Solitudo Sinai.
Sepulcra Concupiscentiae.
Hazeroth, id est, atria.
Rethma, id est, Sonitus aut iuniperus.
Remmon-phares, id est, mali Punici diuisio.
Lebna, id est, lateres.
Ressa, id est, freni.
Ceelatha siue Caaltha, id est, Ecclesia.
Sepher, id est, pulchritudo.
Harada, id est, miraculum.
Maceloth, id est, catus.
Thaath, id est, pauor.
Thare, id est, pastura, siue, vt Hiero. abacter seu depulsor.
Methca, id est, dulcedo.
Hesmona, id est, festinatio.
Moseroth, id est, vincula siue disciplina.
Bene-iaacan, id est, filij necessitatis seu stridoris.
Mons Gadgad, id est, nuncijs, expeditio, vel concisio.
Ietebatha, id est, bonitas.
Hebrona, id est, transitus siue transitio
Afion-gaber, id est, in lingua viri, siue delationis hominis.
Cades, id est, mutata siue translata.
Mons Hor, id est, mons montis siue vertex.
Salmona, id est, imaguncula.
Phunon, id est, os oris.
Oboth, id est, magi, siue Pythones, vel tagaræ grandes.
Ie-abarim, id est, acerui lapidū transeuntium.
Dibon-gad, id est, fortiter intellecta tentatio.
Helmon deblatham, contemptus plagarū siue opprobriorū.
Montes Abarim contra Nabo, id est, montes transeuntium.
Campestria Moab supra Iordanem contra Hiericho.

VT TOTIVS
processus ab Aegypto
vsq; ad Iordanē, ter-
minum scilicet terræ
promissæ, per breuem
haberemus quandam
quasi summā, descri-
pta sunt loca, in quibus
filij Israel suas habue-
runt mansiones: non
quidem omnia, sed tā-
tum ea, in quibus illis
contigerūt aliqua no-
tatu digna. Mansiones
verò præcipuæ filiorū
Israel, qui egressi sunt
de Aegypto per tur-
mas suas in manu Mo-
isis & Aaronis, quas
descripsit Moyses iux-
ta castrorum loca,
quæ iussu Domini mu-
tabant, sunt 42. vi-
delicet,

DE ISTORVM OMNIVM MYSTICA
interpretatione.

PER hoc autem quod populus Israel exiens de Aegypto, venit ad terram promissionis per
42. mansiones, intelliguntur mysticè 42. generationes, per quas Dei populus ab Abraham
Patre fidei nostræ venit ad Christū Matth. 1. Christus autem est hæreditas illa, quæ nobis
tam in veteri quàm in nouo testamēto promissa est. De singularū porro mansionū signi-
ficatione spiritali, vide elegantem libellū D. Hieronymi ad Fabiolam de 42. mansioni-
bus. Item apud Bedam in Quæstion. super librum Numer.

DE NV.

PRAECEPTVM,
cap. 33. vt
DISPERDANT Israelitæ cūctos habitantes terræ illius.
CONFRINGANT titulos.
COMMVNANT statuas.
VASTENT omnia excelsa.
MVNDENT terram.
HABITENT in ea.

TOTIVS terræ
in 4. partes, *Meridionalem,*
Orientalem,
Occidentalem,
Septentrionalem. } Per Eleazar, Iosue et deputa-
tos, ex singulis tribubus vnū.
cap. 34.

DIVI
sio
VBI VEN-
tum est in mō-
tana Moab ad
fines terræ p-
missæ, sit por-
rō
CIVITA-
tū & sub-
urbiorū,
Pro
Habitatione Leuitarum:
Quibus destinata fuerunt } Oppida 48. vt in ipsis mane-
ant. cap. 35.
Suburbia totidem, quæ sint
pro iumentis & pecoribus.

Refugio, oppida
ex illis 48. ciui-
tatibus, Sex: } Trans Iordanē
tria, } vt cōfugiat ad eas,
& } qui nolens fuderit
In terra Canā } sanguinem, cap. 35.
tria.

PROMVLGA
tio legum
CONV-
biorum,
ET hæres
ditatum: } Ducāt & nubant quibus velint, tantū suæ
tribūs & cognationis hoībūs, ne cōmiscē-
tur possessio filiorū Israel de tribu in tribū.
Hæreditates permaneant in familijs, nec
sibi misceantur tribus, sed ita maneant vt
à Domino separatæ sunt. cap. 36.

EPILOGVS.

COMPLECTITVR hic liber Historiam trigintanouem annorum. Nam omnia ferè con-
tinet, quæ sub Moise sunt facta, vsque ad vndecimū mēsem anni quadragesimi ab egres-
su de Aegypto. Vnū duntaxat locum huius libri in Ioanne citatum reperi, senten-
tias verò decem & octo, tum in Ioanne, tum in alijs.

Ante Caietanum in Pentateuchum.

DEV.

DEUTERONOMIUM,

LIBER PENTATEVCHI VLTIMVS,
quem epilogum siue epitomen dicunt esse legis Mosaicæ.

CONTINVATIO.

APVD Rabinos dictus est hic liber Mesne, id est, repetita lectio. Nam, vt dicunt, nihil habet ferè aliud, quàm memoriam rerum antè dictarum: idq; eorù causa factum est, qui leges traditas, memoriæ non mandauerat. Nam multi cùm iuuenes & puci essent, eo tempore quo ex Aegypto egressi sunt, non satis eas intellexerant: Alij verò, dum lex daretur, nondum nati & in lucem editi erant.

ADDITVR itaq; superioribus velut Enchiridion, & compèdium totius philosophiæ cælestis, & quasi còmentarius ac explanatio Decalogi. Etenim prætermis illis, quæ ad Leuitas & Sacerdotes pertinent, tantùm ea docentur, quæ vulgo & populo erant necessaria. Itaq; si propriè ad nostrum vsum librù hunc velis appellare, rectè appellaueris explanationem decalogi copiosissimam & elegantissimam.

Explicatio Decalogi.

DOCEt siquidem omnes ex decem præceptis benè viuere, instituitq; internum conscientia regnum, prophanamq; simul politiam. Tradit præterea egregium cæremoniariù modum, diuina sanè æquitate & sapientia: vt nihil sit in vniuerso genere vitæ, quod non hîc sit sapientissimè & æquissimè dispositum. Atq; hac ratione voluit Dominus librum hunc à suis, semper tractari manibus. Fonseca ante commentaria Caietani in Pentateuch.

ALIA CONTINVATIONIS RATIO, EX BEDA.

AB aliquibus interrogari solet, si aliquis ordo sit, qui hunc ordinem voluminum legis significaret. Quod ità soluitur: quia Genesis istã sententiã significat, qua dicitur: Lex domini immaculata, còuertens animas: Exodus, Sapientiam præstans paruulis: Leuiticus verò, demonstrans, Præceptum domini illuminans: Numerus verò, Iudicia Dei verè iustificata. Hæc autem quatuor volumina, quatuor euangelia figurant eodem numero. Deuteronomium verò, totum euangelium: quia Deuteronomium nouata lex interpretatur.

SED sciendum est, quomodò supradictus ordo, huic ordini voluminù conueniat. Quod ità dicendum est, quòd idcirco sententiã prima Genesi coaptatur: Quia Genesis enunciat, omnia verbo Dei esse creata, quæ idcirco lex est, in illa quoq; animarum conuersio, id est, à vita ad mortem, vt Adam intelligitur: & à morte ad vitam, vt Noe. Exodus, Sapientiam præstans paruulis, adimplèdo, quòd Abraham, Isaac & Iacob, de terra repromissionis deus promisit. Omnes enim, in Dei comparatione, paruuli sunt. Leuiticus autem, præceptù lucidum illuminans, discernendo inter munda & immunda animalia. Numeri verò, iudicia Dei vera sunt, maximè in Prophetia Balaam, in benedictionibus, maledictionibusq;. Beda sup. Leuit. in Princip. Quòd autem Deuteronomium secunda lex, vel iteratio legis dicitur: significat, quòd nouù testamētù veteri succederet. Idè in principio deuteronomij.

DE NOMINIS SIGNIFICATIONE.

GRÆCA est ista huius libri appellatio, quæ Latinè redditur Lex secunda. Non quòd due sint leges, vt existimare videntur ij, qui legem aliã à deo, aliam verò per Moisen datam esse contendūt, ex eo, quòd supra in Numeris in singulis ferè capitulis repetatur hæc clausula. Locutusq; est dominus ad Moisen: hic autem à principio statim, Moyses locutus esse dicitur: Sed quòd sit quasi iteratio vel repetitio quatuor librorù præcedentium, siue epitome totius legis Mosaicæ. Aug. lib. 1. De mirabilibus S. Scriptur. cap. 35. & Quæst. 49. super Deuteronomium. Sic D. quoq; Hierony. hunc librum alibi iterationem præteritorù, aduersùs Pelagian. lib. 1. circa finem, alibi verò meditatorium vocauit Euangelij, hoc est, legis euangelicæ præfigurationè, Ad Fabiolam de 42. mansionibus circa finem, & ad Paulinum de hoc lib. cap. 7. Vbi is illud etiã affirmare videtur, Etsi pauca dicta sint priùs, quæ non hîc repetantur, ità tamen singula hîc esse pertractata, quasi noua sint omnia. Sic enim intelligit hunc locum Isidor. lib. Etymolog 8.

Liber Deuteronomij præfiguratio euangelij.

VNA eorum, qui Moisen hunc librum non scripsisse, sed dictasse tantum, & verba eius postea Iosue aut alios, ex memoria repetita in vnum volumen collegisse autumant, ex eo, quòd in principio nullius scripti, sed verborum tantum Moisis, & in fine, mortis ipsius fiat mentio.

ALTERA hanc rem ità distinguunt. Quòd Esdras & principium scripserit huius libri, & finem: reliqua verò esse Moisis.

DE HVIVS LIBRI AVTHORE triplex fuit opinio:

TERTIA verò est eorum, qui hanc controuersiam sic dirimere student. Quòd totus hic liber scriptus sit à Moise, excepto vltimo tantum capite, quòd scriptum dicunt à Iosue post mortem Moisis. Et hæc, vt còmunior, ità dubio procul etiã verior est opinio, vt quæ probetur ex ipsa scriptura infra cap. 31. vbi dicitur expresse: Scripsit itaq; Moyses legem hanc, & tradidit Sacerdotibus filiis Leui, qui portabāt arcam fæderis Domini. Et paulò post: Postquam autem scripsit Moyses verba legis huius in volumine atq; compleuit, præcepit Leuitis qui portabāt arcam fæderis Domini, dicens: Tollite librum istum &c. (Ios. in principio Deuteron.

VBI ET QVANDO HIC LIBER SCRIPTUS SIT. TABVLA 57.

DEUTERONOMII liber scriptus est

A MOISE, cap. 31. hoc ipso libro.
AD omnem populum Israel.
TRANS Iordanem.
ANNO ab egressu filiorum Israel de Aegypto 40, die 1. mensis vndecimi. } Cap. 1. & Glos. hæc eodem lib.

DE EIVSDEM LIBRI AMISSIONE & recuperatione.

DEUTERONOMII volumè, D. Ioan. Chrysoft. in cap. Matth. 2. Hom. 9. scribit, loco quodam defossum, ac penè deletum, post multù temporis fuisse repertum. Quòd quibus accederit modis, fufius explicat is idem 1. Cor. 2. Homil. 7. Liber Deuteron. inquit, vix tãdem repertus in ruderibus. Siquidem magna librorum copia perijt, & pauca ex priori captiuitate volumina superfuerunt, quòd ex reliquijs planè constat. Et quid ego captiuitate memoro? Nam & ante captiuitatem multa abolita sunt librorum volumina, cùm Iudæi in vltimam prolapsi sunt impietatem: Quòd in calce quarti Regum manifestè deprehenditur. Chrysoft. ibidem.

QVAE inter Pharan & Tophel & Laban & Hazeroth & loca aurea, abiecto Iuda infelicissimo, undecim dierū via de Horeb, per viam montis Seir, vsque ad Cadesbarne, Moyses populo sit locutus, & extremum canat canticum, in quo apertissime Synagoga projicitur, & Ecclesia Domino copulatur.

BENEDICVNTVR filij Israel.

ET rursus in Simeone Iudas miserandus excluditur.

ASCENDIT Moyses in montem Nabo, in verticem Phasga, qui est contra Hiericho, & ostendit ei Dominus omnem terram Galaad vsque ad Dan & Neptalim, & Ephraim & Manassen, & vniuersam terram Iuda, vsq; ad mare magnum cōtra Austrum, & regionem campestrē Hierichuntis, ciuitatis Palmarum, vsque Segor. &c. Quis potest nōsse tanta mysteria? Hactenus Hieronymus mansione 42.

BREVITER complectuntur 4. hi libri, Exodus scilicet, Leuiticus, Numeri & Deuteronomiū, acta populi Israelitici, ab egressu ex Aegypto in desertum, vsque ad ingressum terrae promissae.

ARGVMENTVM HVIVS libri explicare videtur Hieron. in fin. illius Epistolae ad Fabiolā de 42. mansionibus, in hac verba: Succedit Deuteronomium secunda lex, Meditatorium euangelij, ibique breuiter discimus,

DE EODEM, BEDA.

IN DEUTERONOMIO nanque, quae est secunda lex, narrantur ea, quae in Pharan & Obeth, Laban & Aseroth vsque Cadesbarne fuerunt populo dicta à Moise, mandata videlicet atque promissa, maledictiones peccatorum, & promissiones beatitudinis. Ibi canit canticum Moyses, ibi dat benedictionem filijs Israel, ibique, terra repromissionis inspecta, moritur atque sepelitur.

NONNULLI autem Hebraeorum quatuor tantum libros legis computant, id est, Genesim, Exodum, Leuiticum, & Numeros: Deuteronomium autem, repetitionem eorundem librorum, & quasi quoddam legis meditatorium dicunt, ea duntaxat ratione, pro eo quòd illa quatuor proprias rerum gestarum continent causas, iste verò omnium. Beda.

DE PRAE-

ITINERIS & laborum ab Israelitis perpefforum, à princip. vsque ad c. 4.

FOEDERIS & praeceptorū $\left. \begin{array}{l} \text{Iudicialium,} \\ \text{Ceremonialiu,} \\ \text{Moralium.} \end{array} \right\}$ à cap. 4. vsque ad ca. 27.

OFFICIORVM Ecclesiasticorū, qualia in Deuteronomio per discursum hinc inde repetuntur.

CONTINET hic liber repetitiōem, siue summam & Epitomen

BENEDICTIONVM siue promissionum diuinarum, quae filijs mandatis Dei obtemperantibus paratae sunt. $\left. \begin{array}{l} \text{à c. 27. vsq; ad} \\ \text{cap. 33. Et Leuit.} \\ \text{26.} \end{array} \right\}$

MALEDICTIONVM siue poenarum, quae in legū transgressores constitutae sunt.

PRAEDICTIONVM, in qua parte Moyses, iam moriturus, benedicendo filijs Israel, quae cuiuslibet tribui futura erant, breuiter exposuit atque prophetauit. cap. 33.

QVIBVS peractis, ipse $\left. \begin{array}{l} \text{Moritur,} \\ \text{Defletur ab Israelitis,} \\ \text{Sepelitur à Deo,} \\ \text{Substituitur ei Iosue. cap. 34.} \end{array} \right\}$

AD haec enim veluti capita generalia, quae per pauca sunt, referri possunt ferè omnia, quae non tantum in hac Deuteronomij epitome ex quatuor libris prioribus repetuntur, sed etiam quae in toto ferè continentur Pentateucho.

DE PARTIVM ISTARVM SVBDIVISIONE. TABVLA 60.

TRIBVS prioribus, in praemissis libris tantum esse dictum, quantum ad verum huius libri intellectum sit satis.

DE PARTIBVS huius Deuteronomij

RELIQVIS verò, Benedictionibus putà, maledictionibus, atque praedictionibus prophetis, in locis paulò antè citatis, tam absoluta & succincta habetur tractatio, vt neque cōmodius, neque perfectius tradi aut comprehendi posse videatur, quam ibi proposita sunt & explicata, cap. videlicet huius lib. 27. 28. 29. 30. 31. 32. & 33.

EPILOGVS.

COMPLECTIVR historiam duorum mensium anni quadragesimi, ab egressu ex Aegypto, nouissimāq; mansionis tempus in campis Moabiticis, vbi & Moyses seruus Dei moritur, & sepelitur. cap. 34. Eaque est huius libri Maiestas, vt in nouo testamento quinquagies, & eo ampliùs in testimonium adferatur.

PARS VETERIS TESTAMENTI

SECUNDA, DE HISTORIA

SACRA, HOC EST,

De viuis virtutum vitiorumque exemplis, & primùm

QVOMODO HAEC PARS BIBLIAE, COHÆREAT cum superiori.

Id duobus in locis pulchrè admodùm D. ostendit Augustinus. Nam in Quæstionibus ex utroque testamento, cap. 119. Tantam dicit prouidentiam esse Domini circa nos, vt errare nos nolens, & legem & exempla bonorum operum daret, quibus modesta & tranquilla agi possit vita cum Dei timore. Et in libro de vera religione cap. 25. Diuina prouidentia, inquit, non solum singulis hominibus quasi priuatim, sed vniuerso generi humano, tanquam publicè consulit. Quid cum singulis agatur, Deus scit, qui agit: atque ipsi, cum quibus agitur, sciunt. Quid autem agatur cum genere humano, per historiam commendari voluit, & per prophetiam.

DE UTILITATE S. HISTORIAE, SENTENTIA D. Ioannis Chrysofomi.

SIVE de rege loqui voles, eccè Rex: siue de militibus, siue de re familiari, siue de publicis ciuilibusque negocijs, videbis in scripturis horum omnium magnam copiam. Huiusmodi commemorationes maximam adferunt vtilitatem. Impossibile est enim, impossibile inquam est, animum in hoc genus historijs versantem, à cupiditatibus superari. Chrysof. in homilia 1. De Dauid & Saule.

QVOMODO LEGENDA SIT HISTORIA, ex D. Hieronymo.

HISTORIA vt veritatis fundamentum amanda, magis tamen sequenda spiritualis intelligentia. Hieron. ad Eustochium virginem, circa finem.

QVOT

QVOT LIBRIS CONSTET HISTORIA

sacra. TABVLA 61.

SACRA HISTORIA Decem & septem continetur libris: videlicet,

- IOSVE,
- IVDICVM,
- RUTH,
- REGVM 4.
- PARALIPOMENON 2.
- ESDRAE 2.
- THOBIAE,
- IVDITH,
- ESTHER,
- IOB,
- MACHABAEORVM 2.

QVAE TOTIVS ILLIVS HISTORIAE, QVAE

his 17. continetur libris, sit summa. TABVLA 62.

OSTENDITUR his libris, Deū re vera praestitisse omnia, quæ Israelitis Deutero. 27. 28. & 29. legē eius vel

OBSERVANTIBUS promissis in summa	TERRAM fluētem lacte & melle. DEFENSIONEM laborantium. HUMILIVM emersionem. EXALTATIONEM iustorum. AUXILIVM in periculis. CONSOLATIONEM in afflictionibus. DE hostibus triumphum.	Quæ illis obtigisse. p. bantur in lib.	Iosue, Iudicum, Ruth, Reg. 1. 2. & 3. vsque ad c. 12. Par. 1. & 2. vsque ad cap. 10. Esdra 2. Tobia, Iudith, Esther, Iob. Machabæorum 2.

m 2 Iosue,

IOSVE, LIBER BIBLIAE

SEXTVS, PARTIS SECVNDAE PRIMVS,
De rebus gestis Iesu filij Naue.

CONTINVTIO.

SEC VNDVM veteris Ecclesiae statum, supra in duo diuifimus tempora: vnum Moisis, alterum Iosuae. Cum ergo, quis ecclesiae illius status fuerit sub ducatu Moisis, hucusque sit dictum, proximum est, vt de illa nunc dicamus Reip. forma, quae sub Iosue, secundo populi Israelitici Duce, fuit obseruata.

CVR HIC LIBER HOC NOMINE SIT INSCRIPTVS.

EA volumina, quae deinceps ad Esdram vsque sequuntur, non prorsus ab illis sunt conscripta, quorum inscriptiones praefert, & de quibus tractant. Feruntur autem à Prophetis, qui singulis temporibus vixerunt, esse scripta. Distinguendum est itaq; inter illorum inscriptiones. Praefens liber inscriptionem habet, Iesus Naue, propterea quod ipse Iesus Naue, Moisis successor, populi dux factus est, cuius isto volumine historia & res gestae continentur. Athanasius in Synopsi. Iesus autem hic dicitur Naue, ad differentiã alterius Iesu filij Sirach, & Iesu filij Iosedech. Prius dictus Osee Num. 13. seu Anses, sicut Augustinus habet De Question. ex nouo testamento, cap. 80. vel, vt Ambrosius in epistola ad Roman. cap. 9. Auxes.

IOSVE QVIS ET QVALIS FVERIT.

FORTIS in bello Iesus Naue successor Moisis in Prophetis, qui fuit magnus secundum nomen suum, maximus in salutem electorum Dei. Vir in quo fuit spiritus Dei, qui hostes Domini percussit, Eccl. 46. Iste est, qui filios Israel introduxit per Iordanem in terram promissionis: qui item 31. Reges terrae percussit, & deleuit de terra nomen eorum, Ios. 3. & 12. Mortuus est, annos habes 110. sepultusq; in finibus possessionis suae, in monte Ephraim, Iosue vlt.

DE EODEM, EX IOSEPHO.

ILLE verò (Moises) ex multitudine pugnacem eligens iuuentutem, super eos instituit Iesum Naue filium, de tribu Ephraim, valde robustum, & ad labores tolerandos fortissimum, ad cogitandum & loquendum simul nimis idoneum, qui nõset decenter Deũ & Moisen doctorem colere pietate, essetq; apud Hebræos aptus. Iosephus lib. 3. cap. 2.

DE LIBRI HVIVS AVTHORE.

QVIS libri huius scriptor fuerit, certò non constat. Magister tamen historiae Scholasticae, ipsum Iosue eius autumat esse authorẽ. Cui suffragatur etiã Ioan. Driedo De script. & dogmat. ecclesiast. lib. 1. cap. 1. Sic & Iosue, inquit, post Moisen omnia verba, quae locutus est ad ipsum Dominus, scripsit in volumine legis Domini, quemadmodum legitur Iosuae vltimo. Alij Eleazarum filium Aaronis sacerdotẽ, qui comes & socius Iosuae fuit, hæc omnia posteritatis causa in literas retulisse putant.

ARGVMENTVM

ORIGENES homil. 1. in lib. Iesu Naue indicat nobis: Hic liber, inquit, gesta non tam Iesu Naue, quàm Sacramenta Iesu Domini nostri depingit. Et Hiero. ad Paulin. Veniam ad Iesum Naue, qui typum Domini non solum gestis, verum etiã nomine praefert. Idem affirmant Augustinus contra Faust. cap. 31. lib. 12. & lib. 16. cap. 19. & Ambrosius Psal. 47. in fin.

DE HVIVS

DE HVIVS LIBRI SCOPO ET INTEN. HGTIONE. TABVLA 63.

CONTINET } IORDANIS diuisione,
probationem primæ } MVRO RVM Hiericho stupenda collisione,
promissionis à } QVINQVE Regum captiuitate,
} TOTIVS terrae depopulatione.

DE HISTORIAE IOSVAE PARTIBVS.

TABVLA 64.

AGITVR } INGRESSV filiorum Israel in terram promissionis, à principio vsq; ad cap. 6.
huc libro de } SVBVERSIONE regnorum impiorum, cap. 6.
} DIVISIONE terrae sanctae, cap. 13. 14. &c.
} DVCIS } ORDINATIONE } Cap. 23. & 24.
} } & }
} } OBITV. }

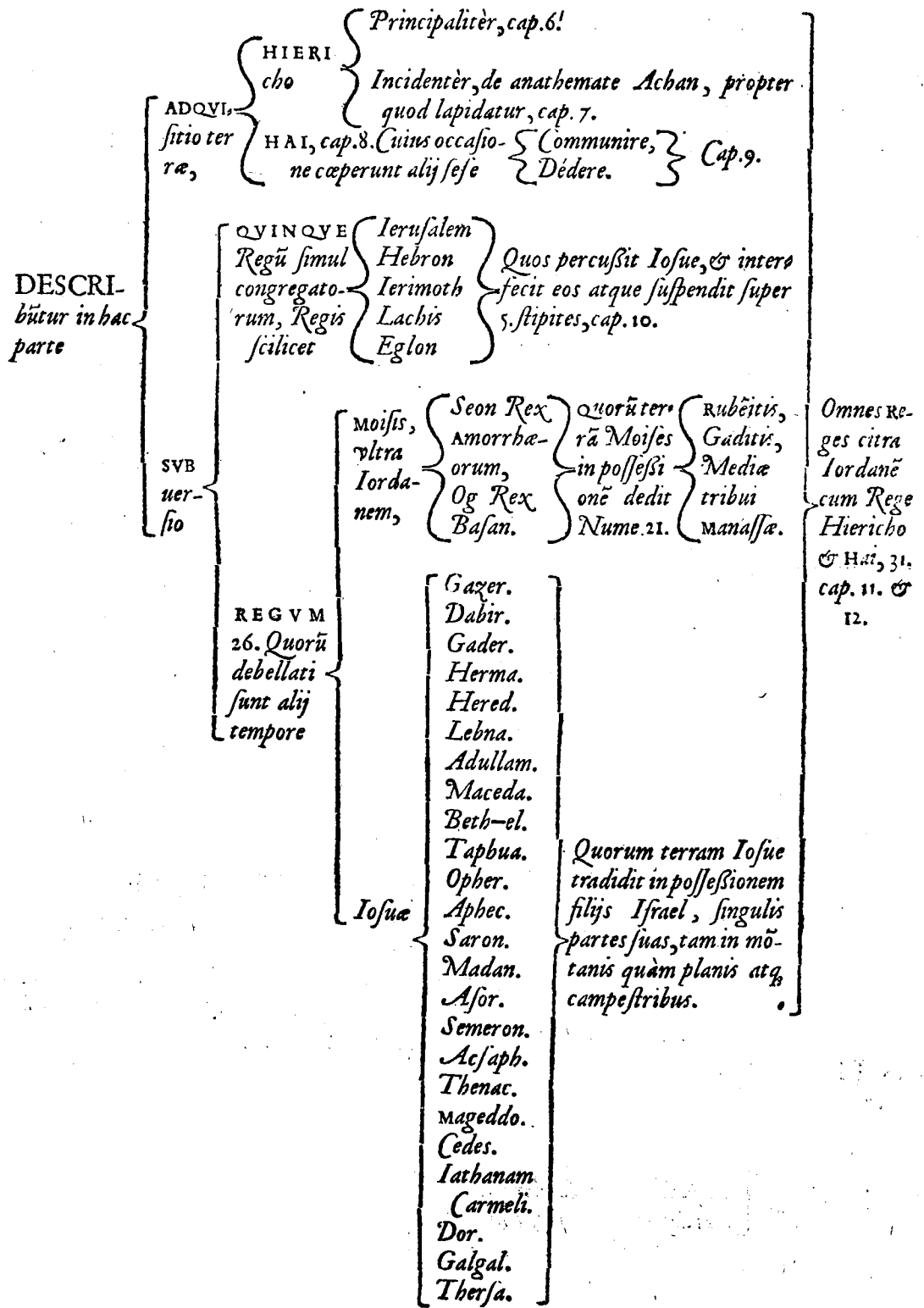
DE PRIMA PARTE.

TABVLA 65.

De ingressu scilicet filiorum Israel in terram promissam.

IN PRIMA } ORDINATVRacies. cap. 1. } INGRESSV } cap. 3.
parte } MITTVNTVR explorato- } EXITV } Iordanis. } cap. 4.
} res. cap. 2. } } }
} INGREDI VNTVR Israe- } STATV, cap. } Circumcisione,
} litæ in terrã promissam sic- } s. ibique De } Paschæ celebratione,
} cis pedibus per Iordanem. } } Confortatione populi.
} Vbi describuntur facta in }

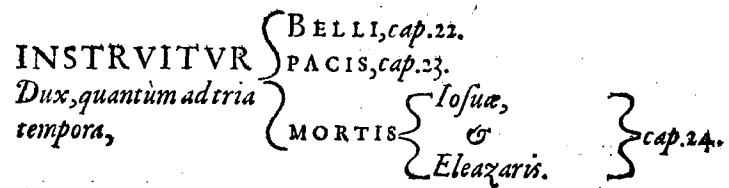
m 3 DE IM.

DE DI-

DE INSTITVTIONE PRINCIPIS, PARTE IOSVAE
ultima. TABVLA 68.

EPILOGVS.

COMPLECTITVR hic liber à morte Moisis, vsque ad obitum Iosue, annos 32. Tam diu
enim Iosue ex quorundam sententia preffuit imperio. Moritur itaque anno mun-
di 2525. Ab exitu Aegypti 73.

m 4 IVDICVM

IVDICVM LIBER.

BIBLIAE SEPTIMVS, SECVNDAE VE-

rò partis secundus:

De successoribus Iosua.

CONTINVATIO.

ABSOLVTA secunda ecclesie & reip. Israelitice forma, ducum scilicet autoritate, commodissimè nunc tertius sequitur illius reip. status, de iudicum potestate.

ALIA ORDINIS RATIO.

DICTVM est haftenus de ingressu filiorum Israel in terram promissionis: in sequentibus verò, de progressu seu gubernatione agitur populi ingressi. Nec sanè mysterio caret hæc iudicum distributio singulari. Sicut enim post Christum apostoli, ita post Iosue nostri succedunt iudices. Gloss. hic.

DE LIBRI HVIVS NOMINE.

A MATERIA proculdubiò hic liber id sortitus est nominis. Iudicum enim vocatur propterea, quòd post mortem Iesu Naue, populum suum Deus à relictis Chananæorum gentibus pressum, per iudices seruauit. Quorum hoc volumine singulorum & facta continentur, & tempora. Athanas. in synopsi.

DE AVTHORE.

SVNT qui putent iudicum quenque per se annotasse & in acta redegisse ea, quæ suo tempore populo acciderunt memorabilia. Quis autem acta illa omnia in vnum redegerit volumen, incerta est sententia. Alij nanque id Samuelem, alij Esdram, alij verisimilius Izechiam prestitisse putant. Gloss. ad librum Iosue. Ioannes Driedo in lib. de ecclesiast scriptur. cap. 3. Samucli potius hanc laudem ascribere videtur. Post mortem Iosue, inquit, scripta sunt gesta iudicum & principum in terra sancta: Quorum historias sparsas & diuisas, secundum successionis seriem nunc pridem editas Samuel collegisse creditur in vnum volumen, quod vocamus Iudicum.

DE ARGVMENTO.

HABET hic liber probationem secundæ promissionis, Deum scilicet firmissimum semper & certissimum fuisse populi sui defensorem. vt enim peccantem populum in manus tradiderat nationum, ita reuersis pro defensione 14. substituit Iudices, qui eos de vastantium manibus liberarent, Iudic. 2. Et sic, vt dictum est, initium sumit ab hoc libro tractatio de gubernatione populi Israelitici, quæ facta est primùm per iudices. Petr. Aureol.

Principium gubernationis populi Israelitici.

QVOTVPLEX FVERIT GVBERNATIONIS

illius forma. TABVLA 69.

DEVS OLIM populum Israel tribus gubernauit modis: Per	}	IVDICES, à Iosue vsque ad Saulem Regem.
		REGES, à Saule vsque ad transmigrationem Babylonis.
		PONTIFICES, à reditu captiuitatis Babylonicæ, ad tempus propè Christi, quando Ioannes Hyrcanus, qui descendit de Machabæis, primus imposuit sibi Diadema regium. Lyranus hic in princip.

DE PRI.

DE PRIMA REIP. ISRAELITICAE ADMINISTRANDÆ RATIONE.

ETSI DEVS Opt. Max. pro diuina sua prudentia, absque vlllo medio ipse regere posset omnia, ad seruandum tamen vniuersitatis decorum atque ordinem, ea quæ sunt inferiora, per sua voluit regere instrumenta. Sic populum Israel rexit primùm per Iudices, tanquam per ministros idoneos & decentes, qui propter virtutis excellentiam crescenti tum Ecclesie, quidam essent quasi mediatores. Horum pietate Deus in diebus eorum flectebatur misericordia, audiebatque afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vastantium. infrà eod. cap. 2.

DE POTESTATE IVDICVM.

IVDICES illi qui ad tempus vsque Saulis tenebant gubernacula, nõ regebant per modum imperij seu alicuius dominij: sed tantum per modum ministerij, exhortationis, & consilij. Deus enim retinuerat sibi istud dominium. Vndè cum filij Israel, vt infrà 8. habetur cap. liberati essent per Gedeonem de manibus Madian, & ei dicerent: Dominare nobis tu, & filius tuus, & filius filij tui: Respondit, Non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur Dominus. Atque hinc etiã illud est, quòd Moises & Iosue non numerentur inter Iudices, quòd illi non iudicauerint tantum, sed rexerint etiã populum Dei. Ex Lyrano.

DE IVDICVM NUMERO, ORDINE ET IMPERIO, cx Athanasio. TABVLA 70.

IVDICVM quos Deus in defensionem populi Israelitici suscitauit, fuerunt xiiij.	}	OTHONIEL.	}	} ij. Eod. Eod. iij.	}	} xl. lxxx. i. xl.				
		Abod ambidexter.								
		Samgar filius Anath.								
		Debora cū Barac filio Abinoem.								
		Gedeon, qui & Ierobaal dicitur esse.					} Quorum res geste describuntur hoc libr. cap.	} xj. vij. viij.	}	} xl.
		Abimelech, filius Gedeonis ex concubina.								
		Thola filius Phua.								
		Iair Galaadites.								
		Iephte Galaadites.								
		Abesan Bethleemita.								
		Abialon Zabulonites.								
		Abdon Pharonites.								
		Samson de stirpe Dan, vsque ad Eli sacerdotem. Qui populum iudicare incepit Anno mundi 2811.								

EPILOGVS.

SVMMA	}	IVDICVM, xiiij.	}	Athanasius in Synopsi.
		ANNORVM, cccc. xj.		

Hieronymus ad Paulin.

IN IVDICVM libro, quot principes populi, tot figuræ sunt.

RVTH

RUTH, LIBER BIBLIAE

OCTAVVS, PARTIS SECVNDAE TERTIVS,

De historia foeminae illius Moabitide nomine Ruth, vel

De Rebus gestis populi Israelitici, sub principatu Eli sacerdotis, ut vult Iosephus.

CONTINVATIO.

SECVNDVM Hebraeorum Partitionem, quam in prologo Galeato D. explicat Hieron. hic liber non separatus, neque distinctus est liber, sed coniungitur cum libro Iudicum. Quem tamen D. Augustinus ad Regnorum magis principia pertinere existimavit, Libro de doctrina Christiana 2. cap. 8.

INSCRIPTIONIS RATIO.

NEQVE hic liber ab authoris, sed foeminae illius nomine sic inscriptus est, cuius historia hic contextitur. Est autem Ruth genere Moabitida, castitate honesta, relicta cognatione paternaque superstitione, ad pietatem ac verum Dei cultu conuersa, Bethleem Iude cum focru sua incunctanter concessit. Vbi & Booz ex tribu Iuda, matrimonio coniuncta est, ex qua postea Dauid originem hoc ordine sumpsit: Booz ex Ruth sustulit filium Obed, Obed vero genuit Iesse, Iesse Dauidem. Athanasius hic in Synopsi, & Iosephus lib. 5. cap. 14. per totum.

QVOMODO RUTH TYPVM GERAT ECCLESIAE, ex Theophylact.

RUTH alienigena fuit, coniuncta autem Booz: ita & ecclesia ex gentibus alienigena existens, & a testamentis extraria, oblita autem populi sui, & cultus simulacrorum & diaboli patris sui, cui iuncta erat, nupsit filio Dei. Theophyl. super Matth. cap. 1.

DE AVTHORE.

AFFIRMANT aliqui incertum esse, quis hanc historiam consignarit: Ioannes tamen Driedo eius authorem esse scribit, qui libri scriptor fuerit Iudicum, id est, Samuelem libro 1. De ecclesiast. scriptur. cap. 3.

ARGVMENTVM.

VEL ex praemissis facile, quae huius libri ratio sit atque summa, patere poterit. Describitur enim hic seorsim Ruth. Quae, ut Hieronymus asserit in epist. ad Paulinu, Esaiae explet vaticinium, dicentis: Emitte agnum Domine Dominatorem terrae, de petra deserti ad montem filiae Sion, hoc est, de Ruth gentili. Gentes enim lapides pro Deo colebant, & ob id a Deo deserti erant. Ad Hierusalem, vel potius ad Ecclesiam, quae est in contemplatione tanquam speculationis filia.

Esa. 16.

DE SCOPO ET INTENTIONE. TAB. 71.

DEVM placidissimum semper *Peregrinatione Elimelech,*
oppressis fuisse omnibus, probat ex *Reuersione Noemi,*
Desponsatione Ruth. Petr. Aureolus.

DE LIBRI HVIVS PARTIBVS. TAB. 72.

SVNT HVIVS LI- *Conuersione ad Iudaismum, cap. 1.*
Vita & moribus, cap. 2.
bri 4. tantum capita, in qui- *Occasione futurarum nuptiarum, cap. 3.*
bus agitur de ipsius Ruth *Contractu matrimonij inter ipsam Ruth & Booz, per cessionem propinquioris, cap. quarto toto.*

EPILOGVS.

FACTA videtur haec historia anno centesimo septuagesimo post exitum ex Aegypto, anno mundi 2623. facta est, quando fuit Iudaea a hodie ambidexter.

REGVM

REGVM LIBRI HOC

EST, HISTORIA DE SECVNDA IVDICA

daicae administrandae reipub. forma, Siue, de gubernatione populi Israelitici ministerio Regum.

CONTINVATIO.

BENE post Iudicum, sequitur liber regum: Quoniam nunc sunt praesules ecclesie, postmodum Regnum: seu quia praecedet iudicium, sequetur imperium sempiternum. Quam connexionem hic approbat glossa 1. Regum in principio.

TITVLI EXPLICATIO.

REGVM nominantur isti libri ob id, quod Regum cum Iuda tum Israel, & facta continent, & annos. Athanasius in Synopsi.

DE AVTHORE, EX IOAN. DRIEDONE.

DVBIA est sententia, quis horum librorum sit author. Alij enim Ezechiam, alij Esdram eos edidisse dicunt. Alij autem Samuelem collegisse gesta Eli, Saul & Dauid in primo libro Regum recitata, usque ad suam mortem. Caetera autem eiusdem Dauid gesta, usque ad obitum illius, Nathan & Gad prophetae scripsisse videbantur, propter id quod dicitur in fine primi Paralipomenon: Gesta Dauid regis priora & nouissima scripta sunt in libro Samuelis Videtis, & in libro Nathan prophetae, & in volumine Gad. Ex qua sententia consequens esse videtur, Samuelem conscripsisse gesta Dauid, & ita edidisse eundem primum librum Regum, saltem usque in cap. 25. Vbi Samuel moritur. Deinde Gad & Nathan scripsisse partes sequentes, a dict. cap. 25. usque in finem libri secundi.

Sed hoc non placet: Siquidem libri secundum Hebraeos inscribuntur huius vel illius, non semper ob id, quod is vel ille fuerit libri illius author, sed interdum ob aliam causam. Nam secundum Hieronymum & caeteros, primus & secundus Regum apud illos inscribuntur esse Samuelis, & tamen est manifestum, non ambos esse editos a Samuele.

Vnde Isidorus & alij antiquissimi patres tradunt, Samuelem scripsisse primam partem primi libri Regum, Dauid autem scripsisse sequentia usque ad calcem secundi libri. Post mortem autem Dauid, caeterorum Regum Israel gesta, in tertio & quarto libris Regum scripta, (quae & sparsa fuerant per singulorum regum historias) a diuersis prophetis, secundum seriem successionis descripta, alij Esdram, alij Hieremiam in vnum volumen collegisse tradunt. Sed quod Hieremias id fecerit, esse verosimilius ex eo conijcitur, quod vltimi libri Regum, & libri Hieremiae, similis est finis. Ioan. Driedo lib. 1. cap. 3. De scriptur. Ecclesiasticis.

ARGVMENTVM. TAB. 73.

AGITVR IN *VNITO, in libro Samuelis, id est, Regum* *Primo, &*
his lib. de regno Israel *Secundo:*
DIVISO, in libro Malachim, id est, Regum *Tertio, &*
Quarto.

DE PAR.

REGVM LL
bri distinguuntur se-
cundum

nostros, in libros Quatuor, videlicet	}	Primum,
		Secundum,
hebraeos, ma- gistros, in volumina duo:	}	Samuelis,
		& Malachim.

VOLV MEN SAMVELIS: QVAE PRIMA
pars est historiae Regum de regno Israel vnito.

QVIS HVIVS VOLVMINIS SIT AVTHOR.

PATET hoc ex ijs, quae supra ex Ioanne Driedone sunt adducta. Sortitus est enim hic li-
ber id nominis ab eius authore Samuele. Sed quaeritur, cum Samuel primi Regum 25. de-
scribatur mortuus esse, prius quam fierent ea, quae in secundo Regum libro recitantur ge-
sta, cur D. Hieronymus dicat Samuelis esse? Cui quaestioni sic respondet ipse Driedo: Pri-
ores Regum libros inscribi Samuelis, non quod ipse ambos scripserit, sed quod illoru du-
orum Regum, Saul inquam & Dauid, quorum gesta in his libris describuntur, ipse Samuel
Propheta extitit, qui & vtrunque in regem vnxit. Ipse enim Samuel & vates, & Propheta,
& sacerdos fuit & Iudex populi. Niceph. lib. 2. ca. 4. Eius natiuitas describitur 1. Reg. 1.

DE SAMVELIS STATV ET CONDITIONE,
ex Ecclesiastico.

DILECTVS à Domino Deo suo Samuel Propheta, renouauit imperium, & vnxit prin-
cipes in gente sua. Eccl. 46.

DE EODEM, EX IOSEPHO.

SAMVEL filius Helchanæ viri Leuitæ, ex coniuge Anna, quæ cum esset sterilis, suis pre-
cibus à Deo hunc impetrauit filium. Quem ideo parentes eius vocauerunt Samuelé, quasi
à Deo postulatum. Qui pleno iam anno duodecimo prophetauit. Nam & cladem prædi-
xit Israeliticam, & filiorum Eli sacerdotis perditionem. Iosephus lib. 5. cap. 15. ex 1. & 3. cap.
1. Reg.

HISTORIAE HVIVS SCOPVS ET INTENTIO.

INTENDIT PROBARE quarta promissionē, euectionē scilicet filiorū Israel in regnum, vt apparet in	}	SAMVELE, à princip. 1. Reg. vsque ad cap. 17.
		DAVIDE, per totum primum & secundum Regum: & pri- mum, partim etiam secundum, Paralipomenon.
		SALOMONE, à principio tertij Regum, vsq. ad ca. 12.

ARGVMENTVM. TAB. 76.

CONTINENTVR hoc volumine libri 2. Regū:	}	PRIMVS	}	DE RE-	}	Electioem,
		SECVNDVS		gno Is-		Succeſſionem.
				rael Per		

REGVM LIBER PRI-
MVS, BIBLIAE IX, SAMVELIS PRIMVS, PAR-
tis secundæ Quartus.

IN LIB.
Regum pri-
mo agitur
De

OCCASIONIBVS gubernationem Iu- dicum transferēdi in arbitrium Regū, malitia scilicet fi- liorum	}	HELLI, cap. 2.	}	Debellatione populi.
		quoru pecca- ta punita sunt		Circunducitur, cap. 5. Reducitur, cap. 6. & 7.
INITIO Regū, sue de Regno	}	SAMVELIS, qui erant auari. Propterea à Israelitæ petunt Re- gem, & Deus orantem Samuelem docet Ius Regis, cap. 8.	}	
SAVLIS labili, in quo con- sideratur	}	Institutio, cap. 9. Vnctio, cap. 10. Confirmatio, cap. 11. Cui subiungitur increpatio Samuelis, qua arguit populum ingrati tudinis, quod petierunt Re- gem, cap. 12.	}	
		Reprobatio: Saul enim inobe- diens præcepto Dei, abijcitur ab ipso. Propter		Diffidentiam, cap. 13. Iuramentum, cap. 14. Cupiditatem, & relationem ex victoria, cap. 15.
DAVIDIS stabilis, in qua parte describū- tur	}	Inunctio Davidis, cap. 16. Quæ non ideo facta est, vt sta- tim, sed tum demum possideret, cum sic visum esset Deo. De- us autem tolerauit Saulem in possessione Regni vsque ad mortem suam, vt ex persecutioe David, malitia Saulis ma- gis innotesceret, & Davidis innocentia atque patientia pro- baretur.	}	
		Aemulatio & inuidia Saulis, propter victoriam qua Goliath occiditur à Davide, cap. 7. & 18.		
Persecutio manifesta, Qua Saul	}	Inuasit	}	Ipsam Davidem, cap. 19. Filiū eius propriū Ionathan, cap. 20.
		Eiecit Davidem ex Regno, cap. 21. & 22. Insecutus est eundem varijs modis, cap. 23. 24. 25. & 26. Profligauit eum in exilium, cap. 27.		
		Mors Saulis, & exaltatio Davidis, ca. 28. 29. 30. & 31.		

REGVM LIBER SECVNDVS, BIBLIAE X, SAMVELIS SECVNDVS, Partis secundę quintus.

De regno per successionem. TABVLA 78.

Proœmium, quomodo Saulem defleuerint.

DE facto, *Isboseth filij Saul, quem instituit Abner princeps militiae, cap.2. Huius regni.*

Debilatur ex *Rebellionē suorū, Cōfœderatiōe Abner cū Dauid. c.3.*

Destruitur omnino ex morte eiusdem, cap.4.

Electio, & in Regem inunctio in Hebron super Iudam tantum, cap.2.

Innocentia in p-
sseris, ob
quam in
Regē eue-
ctus fue-
rit. in qua
parte ipsi-
us descri-
buntur

Confirmatio super totum regnum, cap.5.

Deuotio erga Deum in *Deducenda arca, cap.6.*

Aedificanda domo Domini, cap.7.

Fortitudo in debellandis aduersarijs, ca.8.

Pietas erga proximum, domū scilicet Saul propter Ionathan amicum suum, ca.9.

Gratitudo pro accepto beneficio, cap.10.

DE iure, nimirum Dauidis iam dudū inuncti à Samuele, & à Deo electi, cuius describitur

Insolentia quæ in illo reprehensa & punita est. Vbi etiā ostenditur eius pœnitētia & paciētia in aduersis. Peccauit autē Dauid tribus modis. Per

Luxuriam *ca.11. ppter quam punitus est*

Occultē occisione pueri, cap.12.

Manifestē *cap.13.*

Negligentiam, cap.21.

Superbiam, cap.24.

De horum variis pœnitibus agitatur à ca.13. vsq. ad c.21.

GRATIARVM actionem Dauidis pro liberatione à multitudine periculis, cap.22.

PROPHETIAM Dauidis de futuris: cui subijcitur catalogus fortium virorum, cap.23.

EPILOGVM, qui cōtinet

EPILOGVS TOTIVS voluminis Samuelis.

LIBER Samuelis habet annos ab Eli vsque ad Dauidis mortem, 120. Nam Eli 40, Samuel cum Saule 40, & Dauid annos 40 regnarunt.

VOLV-

VOLVMEN MALACHIM, HOC EST, Regum historiae pars secunda. De Regno Iuda & Regno Israel diuiso.

DE RATIONE NOMINIS.

RECTIUS hunc librum Malachim, id est, Regum, quàm Malachot, id est, Regnorū dici, testis est Hieronymus in prologo Galeato. Non enim (vt is inquit ibidem) multarum gentium describit regna, sed vnus Israelitici populi, qui tribubus duodecim cōtinetur: a materia sic dictus, eo quod Regum complectatur historiam. Gloss. super epistolam D. Hieronymi ad Paulinum.

AVTHOR.

QVAE in hoc continentur volumine, sub singulis scripta sunt Regibus. Quis verò illa omnia in hoc vnum collegerit volumen, nondum satis constare putant. Alij enim (vt dictum est) Esdras hanc historiam contexuisse, alij Hieremiam eius authorem esse, colligunt ex eo, quod vltimi Regum & libri Hieremiae idem ferè sit finis. Gloss. in dict. epistola Hieron. ad Paulinum.

ARGVMENTVM.

DESCRIBVNTVR his libris Regnū Iuda & Regnum Israel. Per regnum autem Iuda designatur paucitas fidelium: per regnum Israel, multitudo hæreticorum. Vnde Hieron. ad Paulinum sic ait: Si historiam respicias, verba simplicia sunt: Si in litera sensum latentem, ecclesiae paucitas, & hæreticorum contra ecclesiam bella narrantur.

SCOPVS.

TABVLA 79.

DECLARATVR in hoc volumine effectus primæ comminationis, Deum scilicet fuisse validū electorem populi Israelitici ex decursu Regum

IVDA 19.

ISRAEL 18.

à cap. 12 tertij Regum, vsque in finem Quarti.

PARTITIO.

TAB. 80.

DISTRIBVITVR hoc volumen in duos libr. Regum posteriores, videlicet

TERTIVM

QVARTVM

In quibus agitur de regno filiorum Israel

Inflaurato & florente.

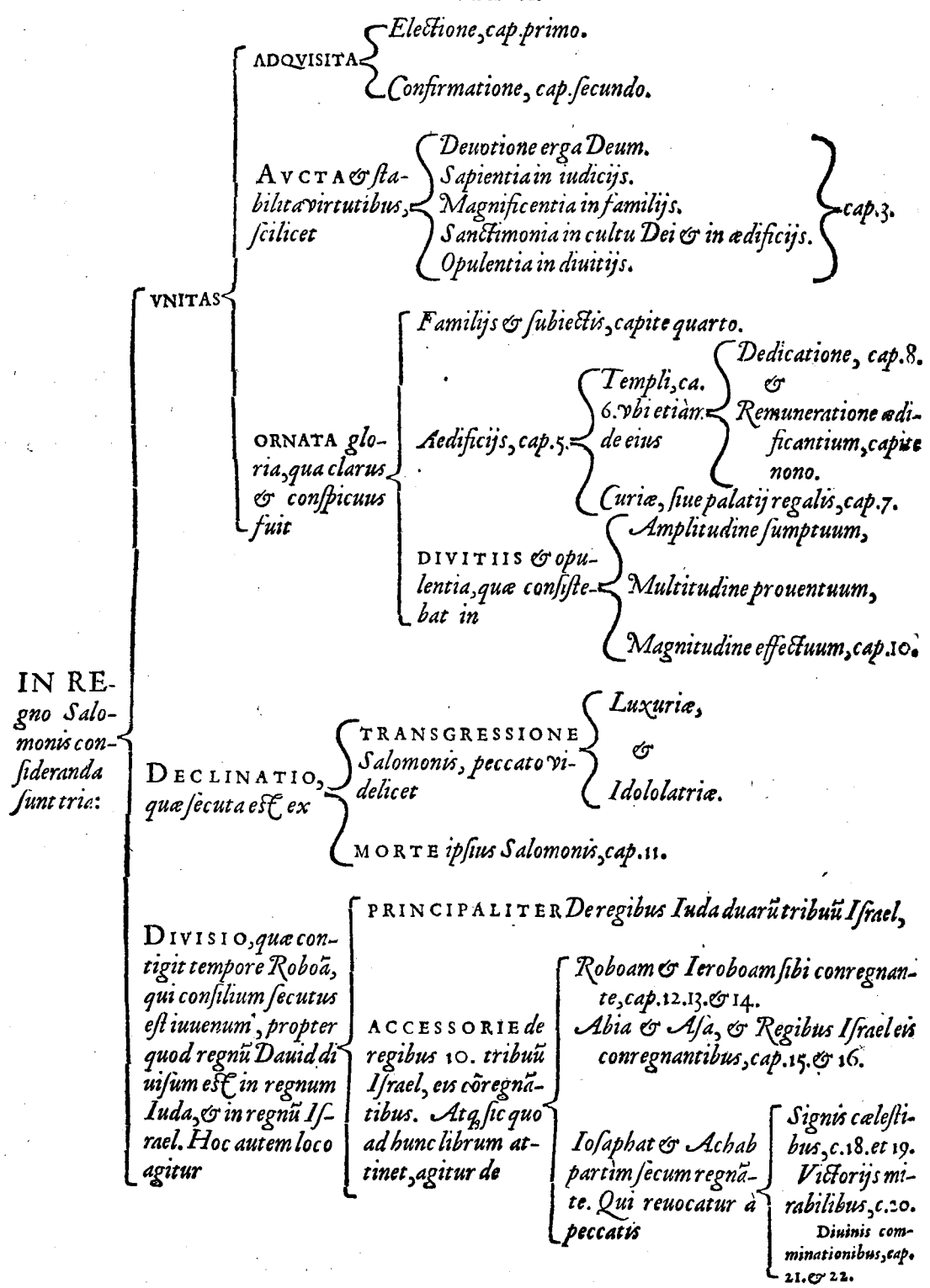
Declinante & cadente.

n 2 REGVM

REGVM LIBER TER- TIVS, BIBLIAE XI, MALACHIM PRIMVS, secundę partis Sextus.

De florentis regni Daudici statu sub imperio Salomonis.

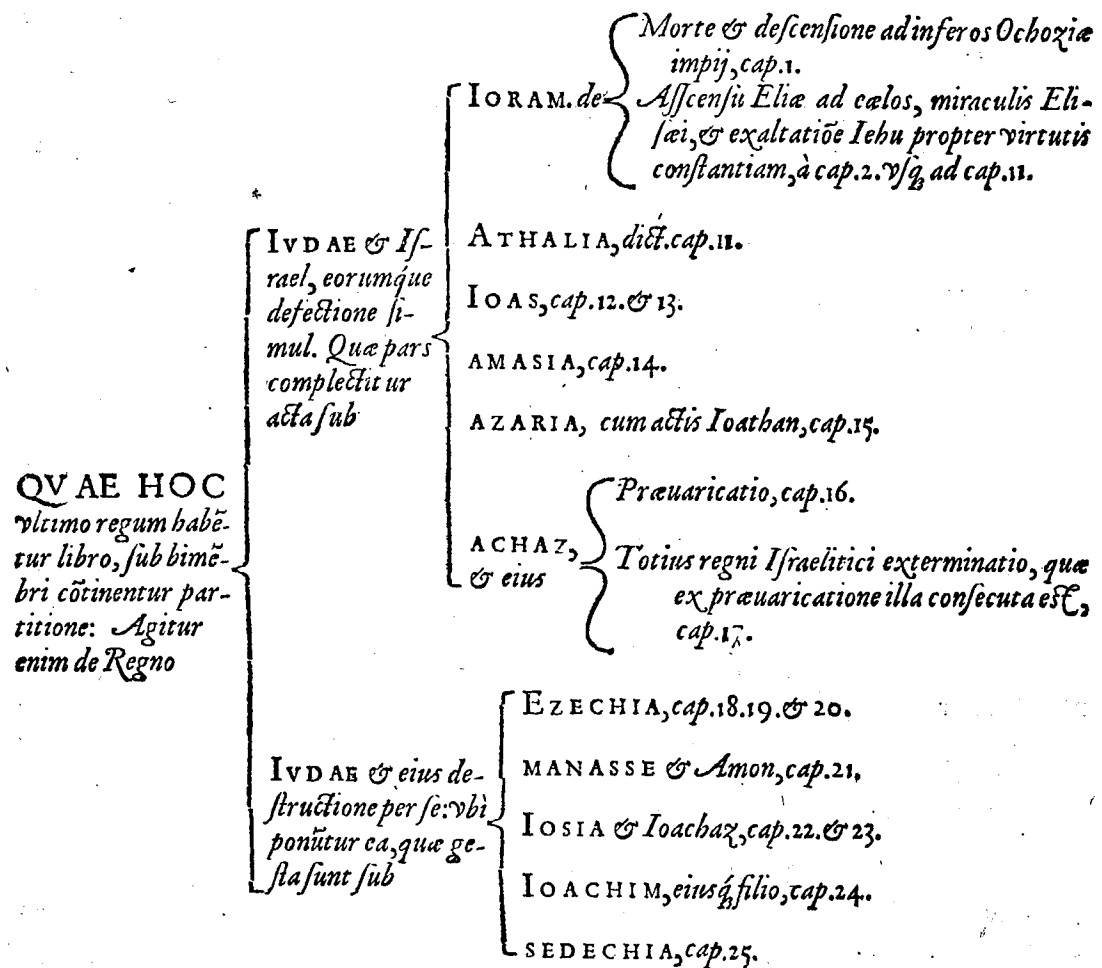
TABVLA 81.

REGVM

REGVM LIBER QVAR- TVS, BIBLIAE XII, PARTIS SECVNDAE VII. De cadentis regni statu, sub imperio Regum Iuda & Israel.

TABVLA 82.

EPILOGVS MALACHIM.

ANNOS complectuntur duo libri Malachim a Regno Salomonis vsque ad captiuitatem Babylonicam quadringentos viginti quinque.

n 3 EPI-

DAVID.

POST interitum Saulis, qui annos regnauerat quadraginta, regnauit David super vniuersum Is-
 raelem & ipse annos xl. in Hebron septem, deinde super omnem Israel & Iuda xxxiiij. & fecit
 quod rectum erat corde perfecto. sub hoc erant Prophetæ, Samuel, Nathan, Gad.

SALOMON FILIVS DAVID.

ET IPSE super omnem populum regnauit annos xl, & fecit quod malum erat. Sub isto erant Pro-
 phetæ Nathan & Gad.

ROBOAM FILIVS SALOMONIS

REGNAUIT annos xvij, & fecit quod malum erat: Sub hoc scissum est regnum. Manserunt autē
 cum ipso in Hierusalem tribus duæ, Iuda & Benjamin: in Samaria verò reliquæ decē. Habuit sub
 se prophetas, Abian Siloniten, & Semeiam, & Addo.

ABIA FILIVS ROBOAM

ANNOS regnauit iij. Cor huius non erat perfectum, sicut Davidis, sed ambulauit in peccatis Pa-
 tris ipsius. Sub hoc vixit Addo Prophetæ.

ASA FILIVS ABIAE

QUADRAGINTA vnum regnauit annos, & fecit quod rectum erat: veruntamen adhuc mane-
 bant excelsa. Sub isto prophetæ erant, Azarias filius Oded, & Anani.

IOSAPHAT FILIVS ASAE

REGNAUIT annos xxj, & fecit quod rectum erat: attamen adhuc erant excelsa. Tandem verò cul-
 pari meruit, quod amicitiam iunxerat cum Ochozia rege Israel, & in structura nauium socius illi
 fuerat. Sub hoc erant Prophetæ Elias, Elisæus, Michæas, Iehu filius Anani, Iaziel filius Zacha-
 riæ, & Eliezer filius Dodahu de Maresa.

IORAM FILIVS IOSAPHAT

ANNOS regnauit octo, & fecit quod malum erat. Habuit enim uxorem filiam Achab. Sub hoc
 erant Prophetæ Elias & Elisæus.

OCHOZIAS FILIVS IORAM

VNICVM regnauit annum, & fecit quod malum erat.

ATHALIA REGINA

MATER ipsius Ochoziæ regnauit annos septem.

IOAS FILIVS OCHOZIAE

REGNAUIT annos xl. Iste occidit Zachariam, & donèc Ioiada vir prudens viueret, à quo in-
 struebatur, fecit quod rectum erat. Hunc interfecerunt ipsius serui in domo Mello. sub isto prophe-
 tauit Zacharias filius Ioiadae.

AMASIAS FILIVS EIVS

VIGINTINOYEM annos regnauit, & fecit initio regni quod rectum erat, sed non sicut David. Nā
 adhuc populus immolabat in excelsis, & lucos non excidit. Sub hoc prophetarunt Prophetæ qui-
 dam, quorum tamen nomina scripta non sunt. Posteaquā verò eos, qui in monte Seir habitabant,
 percussit, in superbiam elatus, simulacra eorum quos percusserat, coluit: ob quam causam & in ma-
 nus hostium traditus, percussus est.

AZA.

AZARIAS, QVI ET OZIAS,

ANNOS regnauit 52. & primū quod rectum erat, fecit, sicut & Pater ipsius, excelsa tamen non
 sustulit. Vbi verò rerum successu potiri cepit, elatus est animo, voluitque per seipsum immolare
 in templo, quod solis Sacerdotibus licebat. Quapropter & lepra percussus est, postquam audisset,
 Non tuum est, Ozia, immolare Domino, sed Sacerdotum filiorum Aaron, qui ad hæc sanctificati
 sunt. Sub hoc prophetauit Esaias.

IOATHAM FILIVS AZARIAE

REGNAUIT annos sedecim, & fecit quod rectum erat: quemadmodum pater eius, veruntamen
 excelsa non est demolitus: & sub hoc erat Esaias.

ACHAZ FILIVS IOATHAM

TOTIDEM regnauit annos, & fecit quod malum erat: & sub isto prophetauit Esaias, deinde
 & Oded.

EZECHIAS FILIVS EIVS

ANNOS regnauit 29. & fecit quod rectum erat, sicut David, perfecte. Iste demolitus est serpen-
 tem æneum, quem suspenderat Moyses: Sub hoc quoque prophetauit Esaias. Isto regnante, Senna-
 cherib & Rapsaces Assyrij Dominum blasphemauerunt, qui quidem postea percussi sunt, tum
 autem vna nocte cæsi sunt ab angelo de illorum exercitu millia centum octogintaquinque. Eze-
 chias verò cum ægrotaret, vt iam moriturus esset, ad prorogationem vitæ annos accepit quin-
 decim.

MANASSES FILIVS EZECHIAE

QUINQVAGINTAQUINQVE annos regnauit, & malum fecit. Quæ nanque Ezechias pater
 eius demolitus fuerat, ipse restituit. Alter Ieroboam factus est Iudæ, vt huius gratia idem acci-
 derit Hierusalem, quod Samaria. Huius enim gratia repræhensus est, quod peccare fecerat Iu-
 dam, ob quam causam & in Babylonem captiuus abductus est. In captiuitate tamen constir-
 tus, quemadmodum in Paralipomenis scriptum est, pœnitentiam egit, atque ita emendatum Deus
 in Hierusalem reduxit: vbi & regnum recuperauit. Postquam verò pœnitentiam egisset, & popu-
 lum, vt Deo seruiret, docuisset, tandem mortuus est. In ciuitate tamen David non est sepultus,
 sed in horto suo, horto Ozam.

AMON FILIVS MANASSAE

DVOS regnauit annos, & fecit quod malum erat, sicut pater eius Manassès, & occiderunt illum
 serui ipsius, sepultusque est in horto Ozam, in quo sepultus est & pater ipsius.

IOSIAS FILIVS AMON

REGNAUIT annos triginta vnum. Hunc populus regem creauit, cum annos octo natus esset, &
 fecit quod rectum erat, ambulans in omni via David, nec declinans neque ad dexteram, neque ad si-
 nistram. Vniuersos quippe lucos succidit, & cuncta simulacra sustulit, cum annorum esset sedecim:
 Legem verò Dei quaesuit, & cum neglectam inuenisset, legi curauit, ac Pascha celebrandum præcos-
 nus voce promulgauit, celebravitque, sicut scriptum est. Istum occidit Pharaon Nechao ad Euphra-
 tem, cum velut amicus ad eum venisset. Sub hoc fuerunt Prophetæ Ieremias, Sophonias, & Oda
 prophetissa, vxor Sellum.

4 IOACHAZ

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
IOACHAZ FILIVS IOSIAE.

MENSES regnavit tres, & fecit quod malum erat. Transtulit hunc Pharao Nechao. Sub hoc quoque prophetauit Ieremias.

ELIACHIM ALTER FILIVS IOSIAE.

QUI & Ioachim nominatus est, regnavit annos xj. & fecit quod malum erat.

IOACHIN, QUI ET IECHONIAS FILIVS
Eliachim.

SIMILITER menses regnavit tantum tres, & fecit quod malum erat, translatusque est in Babylonem.

MATHANIAS FILIVS IOSIAE.

HUNC Nabuchodonosor constituit Regem. Sedechiamque mutato nomine vocavit, regnavitque annos 11. & fecit quod malum erat. Sub isto quoque erat Ieremias. Ad hunc usque duravit regnum Iuda, sub quo dissipatum est, sicut & Regnum Samaria. Urbs namque Hierusalem capta, & universi in Babylonem captivi, ablati quoque templi vasis, abducti sunt.

Regnum Iudae
dissipatum

EPILOGVS.

REGES itaque in Ierusalem à Dauide usque ad captiuitatem Babylonicam fuerunt
21. praeter Athaliam Reginam, quae & ipsa (sicut dictum est) post Ochozias
filij mortem septem annos regnavit. Athanasius in Synopsi
De scripturis diuinis.

EPITO-

LIBER SECVNDVS.
EPITOME RERVM GESTARVM SVB REGI-
bus Israel, qui regnarunt in Samaria. TABVLA 84.

IEROBOAM FILIVS NABATH.

HIC cum redisset ex Aegypto, diuiso regno, regnavit in Samaria. Tam insigniter autem, quod malum erat, fecit, ut similis illi non fuerit. Veritus enim ne facta defectione subuerteretur, duos aureos vitulos fecit, populumque seduxit, dicens: Hi sunt Dij tui, qui reduxerunt vos ex Aegypto. Instituit etiam populo dies festos ac sacerdotes, atque ita peccare fecit & aberrare Israel. Ipsum enim omnes posteri Reges imitati sunt. Regnavit autem annos 22. Sub hoc erat Propheta Achia Silonita, & qui contra ipsum & altare ipsius clamavit.

NADAD FILIVS IEROBOAM.

REGNAVIT annos duos, & fecit quod erat malum. Nec amplius post illum de genere ipsius quisquam regnavit.

BAASA DE ALIA STIRPE, ET ELA
filius eius.

ANNOS regnavit 24. & fecit quod malum erat, nec de huius stirpe postea quisquam regnavit, praeterquam filius eius Ela duobus annis, fecitque malum.

ZAMBRI, ET AMRI ALTERIVS GENERIS.

DIEBUS septem regnavit, & quod malum erat, fecit. Cui successit Amri princeps militiae, & regnavit 12. annos, & operatus est nequiter super omnes qui fuerunt ante eum.

ACHAB FILIVS AMRI.

VIGINTIDVO regnavit annos, & praeter ceteris, quod malum erat, fecit. Sub hoc Prophetae erant Elias, Eliseus, Michaeas, & qui Regi Achab de Syria & filio Ader prophetauit, & qui proprio iussu percussus ac vulneratus, Regem Achab redarguit. Et praeterea seorsum habitantes multi Prophetarum filij.

OCHOZIAS FILIVS ACHAB.

REGNAVIT annos duos, & fecit, quod malum erat. Sub hoc quoque erat Elias & Eliseus. Quinquagenarios enim illius igne caelitus in verbo Domini percussit Elias.

IORAM ALTER FILIVS ACHAB.

ANNOS regnavit 12. & fecit quod malum erat. Post hunc nemo amplius de hac stirpe regnavit. Sub isto assumptus est in caelum Elias. Eliseus vero perduravit usque ad Ieroboam filium Ioas Regem Israel. Erant autem sub istis etiam filij Prophetarum.

IEHV DE ALIA STIRPE FILIVS
Iosaphat.

VIGINTIOCTO regnavit annos. Hic genus Achab sustulit, statumque illius contriuit, & Prophetas Baal per insidias occidit. Et haec tenus quidem fecit quod rectum erat, promissionemque accepit, quod 4. ipsius filij sessuri essent super thronum Israel. Veruntamen legem Domini non servavit toto corde. Neque enim à peccatis Ieroboam abstinuit propter vitulos aureos.

IOACHAZ

SEPTENDECIM annos regnavit, fecitque quod malum erat. Ierusalem expugnauit, & templi aurum & vasa abstulit. Huic successit Ioas filius eius, qui regnavit annis 16. fecitque malum in conspectu Domini.

IEROBOAM FILIVS IOAS.

REGNAVIT annos 41. & fecit quod malum erat.

ZACHARIAS FILIVS IEROBOAM.

MENSES regnavit 6. & operatus est malum. Haecenus posteritas Iehu in quartam generationem duravit.

SELLVM EX ALIA PROGENIE FILIVS IABIS.

DIES tantum regnavit 30. & quod malum erat, operatus est.

MANAHEN EX ALIO GENERE FILIVS GADI.

DECIM annos regnavit, & operatus est quod malum erat.

PHACEIA FILIVS MANAHEN.

ANNOS regnavit duos, & fecit quod malum erat. Sub hoc prophetarunt Esaias & Osee.

PHACEE DE ALIA STIRPE FILIVS ROMELIAE.

REGNAVIT annos 20. Hic occidit Phakeiam, & fecit quod malum erat. Sub hoc quoque erant Esaias & Osee Prophetæ.

OSEE ALIVNDE NATVS, FILIVS ELA.

Finitum regnum Samaritæ hæretici. NOVEM regnavit annos. Iste occidit regem Phakee, & operatus est malum. Veruntamen non sicut qui ante ipsum regnarunt. Sub isto Osee finitum est Regnum Samaritæ. Tunc enim cessavit ac perditæ est Samaritæ. Quam deinceps Assyrii inhabitarunt, ex quibus orti sunt hæretici Samaritæ. Athanasius in Synopsi.

EPILOGVS.

TABVLA 85.

SVMMA- ta tempora eorum, qui	HIEROSOLYMIS à tempore Davidis vsq; ad Sedechiam regnarunt, constituerunt	ANNOS quadringentos.	} Rectum, 9.
		REGES, dempta Athalia, eiusdem stirpis, videlicet David, viginti vni. Ex his fecerunt quod erat	
IN SAMARIA A Ieroboam vsq; ad Osee regnarunt, sunt	ANNI 241.	} Ocho regnum inuasert.	
	REGES vniuersi decem & novem. Horum		} Omnes verò secundum peccatum Ieroboam, quod malum erat, fecerunt.

PARA-

PARALIPOMENON.

HOC EST,

SUPPLEMENTVM HISTORIAE SACRAE, SEV totius penè veteris instrumenti Epitome.

CONTINVATIO.

CVM huius voluminis eadem ferè sit materia, quæ est prioris, scilicet Regum, idemq; (vt mox patebit) huius sit, qui illius est finis, rectè post principales illos libros, quibus Regum acta descripta sunt, hi sequuntur veluti accessorij, in quibus supplètur ea, quæ illic omiffa videri poterant. Differunt tamen, quòd in Regum libris de regno vtroque, hoc est, tam Israel quam Iuda, hic tantum De Iuda Regibus agatur. Glossa hic in Prologo D. Hiero. i.

RATIO NOMINIS.

GRÆCA est huius voluminis inscriptio Paralipomenon, quæ Latinè redditur, liber prætermisforum. Isidorus lib. 6. Etymolog. At iuxta Hebræum, aliqui Latinè verterunt, verba dierum. Hinc Hieron. in Prologo galeato significantius hunc librum dici putat chronicum totius diuinæ historiae, id est, temporaneum, vel Chronica chronicorum, eò quòd totum complectatur tempus ab Adam vsque ad captiuitatem Babylonicam factam sub Sedechia, in qua terminatur vltimus liber Regum, sicut & secundus Paralipomenon. Gloss. in i. rum. Prol. D. Hieron.

AVTHOR.

HO s libros quis contexuerit, à quibusdam incertum creditur. Alij enim autumat ab Esdra, alij ab Hieremia cõscriptos: Rabbi tamen Salomon scribit Esdram in vnum collegisse volumen singulorum Regum historias sparsas, & à diuersis prophetis secundum seriem successione scriptas. Ioan. Driedo lib. 1. De Scriptur. Ecclesiast. cap. 3.

ARGVMENTVM.

PARALIPOMENON liber, instrumenti veteris Epitome, tantus ac talis est, vt absq; illo si quis scientiam scripturarum sibi voluerit arrogare, semetipsum irideat. Per singula quippe nomina, iuncturasque verborum, & prætermisæ in libris Regum tanguntur historiae, & innumerabiles explicantur Euangelij Quæstiones. Hieron. ad Paulin. cap. 7.

SCOPVS.

TABVLA 86.

EFFECTVM OSTENDIT secundæ comminationis, Deum scilicet fuisse fortissimum regum expulsorem, & captiuitatem populi sub regibus Assyriorum & Chaldaeorum	TEGLAT phalasar,	} A fine Regum quarti, vsque in fin. Paralipomenon 2.
	SALMANASAR,	
	NABUCHODONOSOR.	

DE PARTITIONE PARALIPOMENON in genere.

APVD Hebræos Paralipomenon liber vnus est, & apud illos vocatus Dibre haiamim, id est, Verba dierum, qui propter magnitudinem apud nos diuisus est in libros duos. Hiero. hic in Prolog 1. In quorum primo habetur omnium tribuum Genealogia, ab Adam vsq; ad reges secundum tribus & populos & gentes: In secundo verò exponuntur gesta Regum. PARA-

PARALIPOMENON PRIMVS,

BIBLIAE 13. PARTIS SECVNDAE

o^{ct}auus. De Regno Dauidis. TABVLA 87.

DAVIDIS in hoc libro recensentur

GENEALOGIA p duas generationes: Ab ADAM } IACOB } vsq; ad Iacob, Transmigrationem Babylonis } cap. } Primo, Secundo cum sequentibus.

ELECTIO, cap. 10.
VNCTIO, cap. 11. iunctis auxilijs quibus regnum fuit adeptus, cap. 12.
GVBERNATIO siue dispositio regni, cap. 13.

VIRTUTES, } PRVDENTIA in rebus agendis, cap. 14. } Ampliationem Regni, cap. 18.
} PIETAS in fouendo cultu diuino, cap. 15. } Defensionem ab inimicis, cap. 19. & 20.
} 16. & 17. Ex quo consecutus est

SVPERBIA, cap. 21.
RES GESTAE & cura circa } CVLTVM Dei, cap. 22. } Leuitas, cap. 23.
} MINISTERIVM domus Domini, cui praefecit } Sacerdotes, cap. 24.
} Cantores, cap. 25.
} GVBERNATIONEM populi, 27. 28. & 29. } Ianitores & Sacristarios, cap. 26.

PARALIPOMENON SECVNDVS

LIBER, BIBLIAE 14. SECVNDAE

partis nonus. TABVLA 88.

DE regno Salomonis

INTEGRO & vnito, in quo nobis 2. proponuntur insignia: } PIETAS in diuinis, praesertim cura circa aedificationem tēpli, à princip. vsque ad cap. 8. } Quib; rebus para-uit sibi } Famam & nominis gloriam. } Cap. 9.

DIVISO, cap. 10. vbi describitur tempora siue res gestae sub temporibus
ROBOAM filij Salomonis, cap. 11. & 12.
ABIAE, cap. 13.
ASA, cap. 14. 15. & 16.
IOSAPHAT, cap. 17. 18. 19. & 20.
IORAM, cap. 21.
OCHOSIAE, cap. 22.
IOAS, cap. 23. & 24.
AMASIAE, cap. 25.
OZIAE, cap. 26.
IOATHAN, cap. 27.
ACHAZ, cap. 28.
EZECHIAE, cap. 29. 30. 31. & 32.
MANASSAE, cap. 33.
IOSIAE, cap. 34. & 35.
FILIORVM eius, cap. 36.

DE SCRIP-

DE SCRIPTIS PROPHETARVM, QVORVM

in libris Paralipomenon subindè facta est mentio. TABVLA 89.

HISTORIAS

SCRIPSERUNT

DAVIDIS

Samuel, Nathan & Gad.

SALOMONIS

Nathan & Ahia.

ROBOAM

Semeias & Addo Prophetae.

ABIAE

Addo propheta.

ASAE

Habentur in lib. Sermonum de Regibus Iuda.

IOSAPHAT

Iehu Propheta filius Hanani.

IOAS

Relata sunt in scripturam Regnorum.

AMASIAE

Sunt in libro Regum Iuda & Israel.

OZIAE

Esaias Propheta.

IOATHAN

Sunt in lib. Reg. Iuda & Israel.

ACHAZ

In lib. habentur Reg. Iuda & Israel.

EZECHIAE

Esaias Propheta filius Amos.

MANASSAE

Relata sunt in Sermonem Videntium.

IOSIAE

In lib. sunt Regum Iuda.

IOACHIM

In lib. habentur Reg. Iuda & Israel. Athanasius in Synopsi.

ESDRÆ

ESDRAE LIBRI QVA-

TVOR DE TERTIA REIP. IVDAICAE FOR-
ma, siue de gubernatione populi Israelitici ministerio Pontificum.

CONTINVATIO.

POST iudicium Regumq; imperium, recte nunc de Pontificum agitur potestate. Hoc au-
tem opus quadripartitum, prioribus duobus libris ob id statim adiectum aliqui putant,
quod finis secundi Paralipomenon, idem sit cum principio Esdrae. Hieron. in lib. de He-
braic. Quæstio. Alij verò hos libros prophetis scripturis de ipsa captiuitate Babylonica,
ferè omnibus postponere, & Malachiae libro adnectere solèt, vt Augustinus De Ciuitat.
Dei lib. 18. cap. 36. & Hieron. tã in prolog. galeato, quàm in epistola ad Paulin. Sunt etiã
qui his libris præponant Tobiam, eò quòd historia eius præcesserit. Glossa hïc in princi-
pio Esdrae.

ESDRAS QVIS FVERIT, EX GLOSS.

ESDRAM tradunt quidam esse Malachiam Prophetam, quia plura quæ in eius libro con-
tinentur, hic etiã commemorat, dicens: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem
requirent ex ore eius, Malach. 2. Alij asserunt esse Iosedece patrem Iesu sacerdotis magni,
Esdram verò esse sacerdotem, virum iustum & gloriosum. Glos. ord. 1. Paralipomenon 6.
Quem alibi etiã cum scriptura velocem appellat scribam, & Sacerdotem, qui tempore
Nehemiae reparauerit libros veteris testamenti per Chaldaeos combustas. Glossa in præfat.
Hieron. ad lib. Regum, & 2. Machabæorum 2. Is etiã promptiores inuenit literarum fi-
guras, quàm antea Hebraei habuerunt. Gloss. & Beda Esdrae 7.

DE EODEM, EX IOSEPHO.

ERAT autem in Babylone vir iustus, & gloria magna politus apud multitudinem, pri-
mus populi sacerdos nomine Esdras, qui cum legum Moisis integram haberet experien-
tiam, Xerxi regi amicus factus est. Quem in literis suis lectorem nominat Legis Dei, de-
ditq; ei plenam veræ religionis instituendæ facultatem, sic ei scribens inter cætera: Sed
etiã tu Esdra, secundum Dei scientiam censores ordina, qui Syriæ & Phoeniciæ tuam
legem scientibus indicent, eamque discendam ignoratibus trade. Et si quis ex gente tua,
Dei sui legem vel Imperatoris transgressus fuerit, puniatur, & vel morte condemnetur,
aut pecunijs &c. Atque hunc Esdram contigit post gloriam quam apud Deum habue-
rat, in senectute veneranda finire vitam, & in Hierosolyma multa sepeliri liberalitate. Io-
seph. lib. 11. cap. 5.

SCOPVS. TABVLA. 90.

EFFECTVM CONTINET QVIN-
tæ promissionis, Deum scilicet suos nunquam dereliquis-
se, sed propitium fuisse reductorem filiorum Israel, &
defensorem in captiuitate, S V B
CYRO,
DARIO,
REGIBVS Medorum.

PARTITIO. TABVLA 91.

ESDRAE LIBRI
ab Hebraeis in vnum cõtracti
sunt volumen. Nonnulli in 4.
partiuntur libros. Quorum
alii sunt
CERTI, authenti-
ci, & canonici
PRIMVS, qui proprie
dicitur Esdrae,
SECVNDVS, Nehe-
mie.
Sæpè tamen hæc
confundi solent, et
vterque dicitur
Esdrae.
TERTIVS
&
QVARTVS.
INCERTI & apocryphi,

ESDRAE

ESDRAE PRIMVS LI-

BER, BIBLIAE XV, PARTIS SECVN-
dæ decimus.

RATIO NOMINIS ET AVTHORIS.

AB authore hoc nomen obtinuit. Esdras enim iste cum & sacerdos esset & lector, reditũ
filiorum Israel ex Persia ad Hierusalem descripsit. Athanasius in synopsi. Esdras autè qui
interpretatur adiutor, clarus habetur in Babylone anno 7. Darij Mnemonis magni Artaxerxis,
qui facultatem dedit illi, vt cum populis & sacerdotibus illic relictis, redire in Hie-
rusalem volentibus, ascenderet in terram sanctam, ad explendum omnia ad Dei cultum
in templo iam ædificato pertinentia, prohibens etiã vectigalia imponi sacerdotibus,
dans eisdem per Esdram potestatem constituendi iudices ac Præsides, qui reos iudicent, Sacerdotũ
siue in mortem, siue in exilium, siue in carcerem, siue in condemnationem substantiæ eo-
rum, 1. Esdræ 7. Potestas & authoritas.

ADHVC DE EODEM ESDRA, ex Augustino.

ESDRAS magis rerum gestarum scriptor est habitus, quàm Propheta. Et infra, nisi fortè
Esdras in eo Christum prophetasse intelligendus est, quòd inter quosdam iuuenes orta
quæstione, quid amplius valeret in rebus, cum Regem vnus dixisset, alter vinum, tertius
mulieres, quæ plerunquè regibus imperarent, idem tamen tertius Veritatem super omnia
demonstrauit esse victricem: consulto autem euangelio, Christum agnoscimus esse Veri-
tatem. Augustinus De Ciuitate Dei lib. 18. cap. 36. Ioan. 14.

ARGVMENTVM.

SCRIPSIT hunc librum Esdras de rebus gestis filiorum Israel, priusquam ex Babylone
in Hierusalem ascenderet Nehemias.

PARTITIO. TABVLA 92.

AGITVR HOC
libro de
REDVCTIONE populi sub Iesu filio Iosedece,
à principio vsque ad cap. 7.
INSTRUCTIONE reducti populi per Esdram
legis Doctorem, cap. 7. & inde vsque in finem.

ESDRAE

ESDRAE SECVNDVS

LIBER, BIBLIAE XVI, PARTIS SECVN-
dæ xj, dictus Nehemiæ.

ET NOMINIS ET AVTHORIS RATIO QVAE SIT.

Et hic liber ab authore suo sic est inscriptus. Athanas. in Synopsi. Quæ Nehemias scripsit de rebus Iudæorum & de ædificatione Ciuitatis Hierusalem, sub suo seculo gestis. Nehemias autem, qui Latine dicitur consolator à domino, clarus habetur sub eodem Dario Mnemone, anno regni eius 20. quo ex Babylone venit in Hierusalem, sub Eliasib Pontifice, habens à Rege facultatem reædificandi muros Hierusalem.

RATIONIS REDDITIO.

SORTITVR autem hic liber secundus, nomen Esdræ ob duas causas. Prima est, quia liber ille cõtinet ea, quæ sub vtrisque simul sunt gesta. Deinde, quia secundum Hebræos, duo isti libri in vnum librũ seu volumen connectuntur, qui apud Græcos & Latinos, in duos libros diuisus est, vt patet ex Prolog. galeato. Vndè & ipse Hiero. in prologo Esdræ: Apud Hebræos, inquit, Esdræ Nehemiæque sermones in vnũ volumen coarctantur.

ITERVM DE NEHEMIA, EX IOSEPHO.

NEHEMIAS Iudæus, Xerxis Persarum regis pincerna, qui accepit à Rege potestatem, vt muros Hierosolymę reædificaret, ac reliquam partem templi perficeret: Quos labores per annos sustinuit duodecim & menses quatuor. Ac vbi multa bona & laudibus digna, cum summa fecisset magnificentia, ad senectutem perueniēs, defunctus est, vir benignus & natura iustus, atque munificentissimus erga propriam gentem: qui in sui memoriam æternam, muros Hierosolymitanos reliquit. Iosephus lib. ii. cap. 5.

QVOD NEHEMIAS IN SACRIS LITERIS HA-
beat testimonium, ex Ecclesiastico.

Et Nehemias in memoria multi temporis, qui erexit nobis muros euerfos, & stare fecit portas & feras, qui erexit domos nostras. Eccl. 49.

BEDA DE EODEM, NEEMIAE 5.

ATQVE vtinam aliquis in diebus nostris Nehemias, id est, consolator à domino veniens, mores nostros compescat, & præcordia nostra ad amorem diuinum accendat, & manus nostras à proprijs voluptatibus auertens, ad construendam Christi conuertat ciuitatem. Ibid. & Glosa ordinar.

DE EIVSDEM SIGNIFICATIONE MYSTICA.

NEHEMIAS interpretatur Latine consolator Dominus, vel consolator à Domino, qui cum renouauerit muros Hierusalem, & populum Dei ab hostium insultatione liberatũ, in diuinæ legis obseruantia sublimauerit, profectò constat, quia & vocabulo, & opere, & persona sua non inconuenienter mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum designet, qui se ad consolationem pauperum spiritu missum insinuat, cum ascensus in cælum, discipulis ait: Ego rogabo patrem, & alium paraclatum, hoc est, consolatorem dabit vobis. Ioan. 14. Beda in Nehemiam, in princip.

ARGVMENTVM.

CONTINET historiam de reedificatione muri per Nehemiam, qui fuit missus tanquam Dux à latere Regis ad reedificationem ciuitatis.

PAR-

NEHEMIAS à Rege missus, ve- nit in Hierusalem,	PRIMÒ ad reedi- ficationem ciuitatis Hierusalẽ, in quo aduentu.	VENIT primò ad ciuitatem, cap. 1. & 2.
		MURO circumducto munivit eam, à ca. 3. vsq. ad ca. 7.
		EANDEM portis clausit & vectibus, cap. 7.
		CIVITATE clausa, mensem septimum celebravit fe- stiuum, cap. 8.
		POPVLOS AM reddidit, cap. xj.
		DEDICAVIT eam ministerio Sacerdotum, cap. 12. Vbi consequenter etiam Genealogia Sacerdotum & Leuitarum describitur.
		SECVNDÒ, ad malorum in eius absentia ortorum, correctionem, cap. 13.

ESDRAE TERTIVS ET

QVARTVS LIBER, PARTIS SECVNDÆ
XII, & XIII.

De titulo & vtriusque autoritate.

DICVNTVR hi libri propterea tertius & quartus, quia apud Græcos & Latinos superior liber Esdræ diuidebatur in duos. Hieron. in Prolog. Galeat. Sunt autem Apocryphi, teste Hiero. in prolog. Esdræ: nec in Ecclesiasticum canonem recepti, quemadmodum ex Tri-
dentino concilio, Florent. Carthag. & alijs manifestum est.

Pauca tamen in gratiam Lectoris de his subijciemus.

ARGVMENTVM CVM PARTITIONE.

TABVLA 94.

CONTINET RE- petitionem alibi descripto- rum, hoc ordine:	PRIMÒ, Quædam alibi scripta repetit, cap. 1. & 2. lib. 3.
	SECVNDÒ, Quæ huius libri sunt propria, subiungit, cap. 3. & 4.
	TERTIÒ, redit ad repetitionem eorum, quæ alibi scripta sunt, cap. 5. & seq.
	QVARTÒ describuntur visiones Esdræ, toto lib. 4.

DE tribubus Iuda & Benjamin cū Leuitis, in vniuersum numero quadraginta duo millia, trecenti & sexaginta.

HOMINES
SERVI & ancille septem millia, trecenti triginta septem.
CANTORES ducenti quadraginta quinque.

CAMELI quadringenti triginta quinque.

EX CAPTIVITATE ascenderunt Hierosolymam
ASINI sex millia, septingenti viginti. 1. Esd. 2. 2. Esdræ 7. & 3. Esd. 5.

AEDIFICATORES autem erant Zorobabel, & Iesus filius Iosedech, & Nehemias.

ESDRAS verò cum esset dexter in cognitione legis, legem proferebat & legebat, disponebatque cuncta ad templum pertinentia, & Leuitas quoque ex lege ipse designabat. Præterea & alienigenas uxores abiici curauit ab illis, qui eas tempore captiuitatis duxerant. Abiecerunt enim illas omnes, & mundati sunt, & Pascha (sicut scriptum est) & ieiunium legitime seruauerunt. Athanasius in Synopsi.

PARASCEVE AD RELIQVORVM LIBRORVM
historialium explicationem, & quæ illorum sit summa. TABVLA 96.

LIQVIDAM FACIUNT hi libri Quintam & postremam promissionem, quam supra attigimus, Deum scilicet præcipuum fuisse adiutorem populi Israelitici in tempore captiuitatis. Adstitit enim

TOBIAE,
IUDITH & vniuerso populo,
HESTER & toti populo,
MACHABÆIS & omni populo,

SUB captiuitate

Assyriorum,
Nabuchodonosor, Chaldeorum, seu Assyriorum secunda,
Medorum,
Græcorum, Pet. Aureolus.

TOBIÆ

LIBER SECVNDVS.
TOBIAE LIBER, BIBLIAE XVII, PARTIS SECVNDAE XIII:

Id est, historia de vita & moribus Tobie, in qua proponitur exemplum crucis in matrimonio.

RATIO INSCRIPTIONIS.

TOBIAE vocatur hic liber propterea, quòd historiam illius habet. Erat autem hic de tribu Nephtalim, in captiuitate constitutus in ciuitate Niniue, misericors, & timés dei. Athanas.

QVO TEMPORE FACTA SIT HISTORIA TOBIAE:

PRÆCESSIT autem Tobias historiam Iudith, vt dicunt, plus minus ducentos viginti quinque annos.

AUTHOR.

INCERTI est authoris, & inter Apocrypha à Iudæis numeratur hic liber. Hebræi enim secarunt eum à catalogo diuinarum scripturarum, & manciparunt his, quæ hagiographa memorant. Hieron. hic in præfatione ad Chromatium. Cum itaque liber iste eorum, quos illi vocat apocryphos, veteris testamenti sit primus, non infrugiferum fuerit de apocryphis hic pauca interserere.

APOCRYPHA SCRIPTA QVAE DICANTVR.

TABVLA 97.

SCRIPTA Apocrypha dicuntur duobus modis:

IMPROPRIE, extra canonem Hebræorum tantum posita, vt sunt Liber
Tobie,
Iudith,
Ecclesiasticus,
Sapientia,
Baruch,
Machabæorum.

PROPRIE, ab ecclesia nondum recepta, vt sunt ouangelia
Andree apostoli,
Thomæ,
Bartholomæi,
Nicodemi,
Libellus de infantia saluatoris,
Itinerarium Petri apostoli, quod vocatur Clementis.

Quæ tamen à sequentibus ecclesijs recepta, & tandem sæpius approbata sunt, ac inde ecclesiastici hi libri dici ceperunt.

Et id genus alia. Quæ ecclesia hæctenus semper de falsitate habuit suspecta. de quibus libr. 1. tab. 43.

QVIS HVIVS DIFFERENTIAE SIT VSVS.

CVM ergò duplex sit Canon, Hebræorum vnus, alter Ecclesiæ, ea quæ propriè dicuntur apocrypha, huius instituti non sunt: sed de illis tantum hic nobis fit sermo, quæ in Hebræorum canone siue catalogo non sunt comprehensa. Quia in re nè quis temerè impingat, duæ hic notandæ sunt regulæ.

REGVLA PRIMA.

ETSIAPOCRYPHA omnia extra canonem sint posita, non tamen sequitur, si liber aliquis in Hebræorum Canone non sit expressus, eum mox apocryphum esse dicendum. Dist. 15. ca. Sancta Rom. & Medina lib. 6. De recta in Deum fide. Cuius ratio in sequenti redditur regula.

SECVNDA REGVLA.

AN liber aliquis sit canonicus, necne, ad folius ecclesiæ pertinet iudicium. Illius enim auctoritas certa regula est, ad libros vel in sacrarum literarum numerum recipiendos, vel etiam ex eo numero reiiciendos. Quam regulam tenuit Irenæus lib. 3. aduers. hæres. cap. 2. 3. & 4. & Augustin. lib. contra Faust. 13. cap. 4. & lib. 28. cap. 2. & 4. Et secundo lib. de doctrina Christiana cap. 8. Hæc eadem definitur à concilio Toletano i. in hæc verba:

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DECRETVM CONCILII TOLETANI.

Si quis dixerit vel crediderit alias scripturas esse Canonicas, præter eas quas Catholica recipit Ecclesia, anathema sit.

IVDAEORVM OBJECTIONES CONTRA

librum Tobia.

IN libro Tobia illud tolerari nõ posse aiunt, quòd eius historiae capite tertio Sara Raguelis filia, in Rages ciuitate Medorù fuisse dicatur, cum peractis iam nuptijs capite nono, Raphael in Rages ad Gabelum pecuniaë debitorem, à Tobia mittatur. Ab ea (aiunt) vrbe missus est Raphael, in qua Saram Raguelis filiam matrimonio susceperat: susceperat autè eam in Rages ciuitate Medorum: Non igitur in Rages potuit mitti, aut Sara non fuit Rages, qua in vrbe tertio illo capite fuisse refertur.

RESPONSIO MICHAELIS MEDINAE.

SED hæc calumnia facile ex editione septuaginta euanescit, in qua tertio illo cap. non in Rages, sed in Ecbatanis Mediae, Sara memoratur fuisse, quæ ciuitas nono capite ponitur, atque ita in Chaldaico originali scriptum fuisse: itaque Hieronymum conuertisse, fuisseque vitio scriptorum, vnam pro alia ciuitate intortam, non est dubitandum. Neq; verò mihi placet eorum responsio, qui idè Hieronymum urbem illam, in qua Sara fuisse scribitur, Rages appellasse credunt, quòd ad Rages vrbis, in qua Gabelus agebat, pertineret dominium, quemadmodum Mediolanum non ipsam urbem solam, sed & quæ sunt Mediolani territorij, appellare assueuimus &c. aut quòd esset illi vrbi finitima. quo pacto ea quæ parùm distant, eodem nomine vocare solemus. Primò quidem, quòd hic modus loquendi, sit omninò improprius, nec sanctæ scripturæ familiaris. Deindè, quòd ipsa historiae ratio locum certum, non autem integrum dominium aut regionem, insinuare videatur. Postremò, quòd vt plurimùm hæc loquendi licentia auctori historiae licuisset, nõ tamen licuisse Hieronymo, qui optimi ac fidelis interpretis, cuius est originalè sensum exprimere, præstabat officium. Sunt verò multa in hac nostra vulgari versione similia, qua non interpretis vitio, sed scriptorum incuria irrepisse credendum est. Medin. De recta in Deum fide lib. 6. cap. 14.

LIBER TOBIAE AN ET CVR HABENDVS

fit authenticus. TABVLA 98.

NON hunc tantum librum, sed eius ordinis etiam reliquos, Iudith, Sapientiam, Ecclesiasticum, duosque Machabæorum, quos Hebræi à catalogo suo excluderant, nunc & Canonicos esse & authenticos, probatur autoritate

AVGVSTINI, lib. 2. de doctrina Christiana cap. 8.
ISIDORI, 6. Etymologiarum, cap. 1.
INNOCENTII primi, in epistola ad Exuperium Tolosianum episcopum.
GELASII Papæ, cum concilio 70. episcoporum.
CONCILII } Carthaginens tertij, quod et si provinciale, à Leone tamen confirmatū fuit.
20. distinct. cap. de libellis.
Florentini sub Eugenio 4.
Tridentini sub Paulo 3.

QVO TEMPORE CONTIGERIT HAEC HISTORIA.

TOBIAE historiam ex ipsa scriptura planè cognoscimus esse completam in diebus Salmanazar & Sennacherib Assyriorum regum, qui secundum successionem regnarunt sub temporibus Ezechiaë regis Iuda. Sub cuius regno x. tribus per Salmanazar fuerunt ex Samaria translatae in Medorum montes: Quod ante captiuitatem duarum tribuum in Babylonè, accidit anno 135. aut circiter. Driedo de scriptur. ecclesiast. libr. 1. part. 2. capit. 3. Ante destructionem verò ciuitatis, anno 131. Ludouic. Carbaialus de restituta Theologia cap. 14.

DE ARGVMENTO.

VITAM & mores describit Tobia, vt ex eo nostros quoque mores rectè formare & instituire queamus. Vndè D. August. in lib. De quæstion. ex vtroq; testamento cap. 119. Dei ergò famulus,

famulus, inquit, sanctus Tobias post legem exemplum nobis datus est, vt quæ legimus, quomodo fiant sciamus: & si tentationes aduenerint, à Dei timore non recedamus, neq; auxilium aliundè, quàm ab ipso speremus.

PARTITIO. TAB. 99.

HVNC LIBRVM } VITAE rationē ipsius Tobia laudabile & honestā, à princip. vsq; ad c. 4.
in duas seuerūt partes, in } MISSIONEM in Rages ad Gabelum, à cap. 4.
quibus describi aiunt } CONSOLATIONES } vsque ad x. cap.
diuinas circa fi- } REVERSIONEM, & quæ sibi deinceps conti-
lij sui } gerint, dist. cap. 10. 11. & 12.
ET futurum reip. statum, cap. 13. & 14.

HISTORIAE HVIVS SVMMA.

CVM prædicta partitionis ratio propter nimiam breuitatem, non nihil sit obscura, lubuit totius historiae huius summam ex D. Athanasio huc ascribere. Isti, inquit, Tobiaë studium erat sepeliendi mortuos ex Iudæis. Huius gratia delatus ad regem Achirelé, fuga sibi consuluit. Regressus è fuga, cum mortuos aliquot sepelisset, extra septa obdormiuit, & cum pro more suo apertos haberet inter dormiendum oculos, albuginem illis contraxit, & ab eo tempore visum amisit.

ERAT autem in Ecbatanis filia Raguelis cognati ipsius, nomine Sara. Hanc demò Asmodæus non permittebat vt nuptijs potiretur. Occiderat enim iam septem adolescentes, qui illam sponsam acceperant. Propter hanc causam eum vehementer contristata, precibus se dedisset, misit illi Deus auxiliatorem Raphaelem archangelum. Tobias igitur cum filio suo Tobiaë mandasset, ne sibi aliundè vxorem, quàm è tribu & cognatione sua sumeret, decè illi talentorum chirographum dedit, præcepitque vt abiret, & peteret ea.

FILIVS autem cum nec viam nõset, nec hominem ad quem erat proficiscendū, egressus est, vt viæ sibi ducem quæreret, & Dei prouidentia incidit in Raphaelem, qui hominis instar foris stabat, precioque illum conduxit, eò quòd se viæ huius gnarum diceret. Comitatus itaq; illum est angelus in specie hominis, qui Azarias diceretur. Cum autem ad Tigridis vsque fluuenta peruenissent, volebat Tobias in illa lauandi gratia descèdere, & mox piscis quidam grandis insultum in illum faciebat. Angelus verò iussit illi, vt piscem hunc apprehenderet, & in frustra secaret, eiq; illo epar, cor, & bilem desumeret & seruaret.

ROGANTE postea puero, in quæ illa vsum profutura iudicaret, respondit: epar & cor incensa, dæmonia fugant, bilis verò oculorum albuginem repurgat. Huius itaque cõsilio & cooperatione, Tobias isto suffitu dæmonium fugauit, & in superiore Aegypti parte, per angelum ligauit, atque ita Saram filiam Raguelis in vxorem accepit. Cum autè apud vxorem hæreret, Azariam tanquam hominem in Mediam misit, & cum per illum decem talenta recepisset, ad patrem vnà cum illo & vxore sua reuersus est.

REVERSVS verò, oculos patris felle piscis oblinijt: quo facto, deciderunt ab illis squamæ, & mox visum recepit senex. Is cum cæcus fieret, annorum erat 58. cum verò visum recipe-ret, 66. Tum demum angelus seipsum manifestauit, quòd non homo esset, sed angelus à Deo missus, vt ipsis & Sara opem adferret. Vbi verò senex factus fuisset Tobias, filio suo mandauit, vt in Mediam abiret, propterea quòd futurum esset, vt Niniue secundum verbum Ione prophetae, subuerteretur.

ET viribus destitutus, mortuus est annorum 158. filius verò eius in Mediã migravit, vbi tandem sepultus socero & focru, & de Niniuæ subuersione percepta fama, mortuus est annorum 107. Hactenus Athanasius.

QVAE EX HAC HISTORIA SINT PERDISCENDA.

E A summam perstringit Ambrosius in lib. de Tobia, cap. 24. in hæc verba, Tobias tibi dicit: Luxuria mater est famis, in quo continentiam docet. Dicit etiam, Mercedem omni homini, qui penes te operatus fuerit, redde eadem die, & non maneat apud te merces hominis. Dicit tibi, Noli vinum bibere in ebrietate: Dicit tibi, De pane tuo communica esurientibus. Vide quid te foenerare cupiat. Et de vestimentis tuis nudos tege. Ex omnibus quæ abundauerint tibi, fac elemosynam. Omni tempore benedic Dominum. In his itaq; foenus æternum est, & viura perpetua.

IUDITH

IVDITH LIBER, BI-

BLIAE XVIII. PARTIS SECVNDAE XV.

De liberatione Israel à persecutione Holofernus.

TITVLI SIGNIFICATIO.

HOC NOMINE VOCATUR iste liber ob eam causam, quòd historiam de Iudith continet, quomodò per illam Deus filios & populum Israel, ab Holoferne impugnatos & obfesos, saluauerit, Holofernem verò percussit. Athanas.

DE AVTHORE.

PHILO testatur, Ioachim filium Iosuae sacerdotis magni, gesta Iudith scripsisse, & annuversariam liberationis memoriam quotannis agendam instituisse tradit, sub rege Prisco Artaxerxe Assuero: qui à lxx. Nabuchodonosor appellatur, qui & regni sui anno xiiij. audiens Holofernem principem militiae suae à Iudaeis occisum, publico edicto vetuit templum erigi: Quod filius eius, nomine Darius Longimanus, anno regni sui primo iterum relaxauit, regnauitque annos xxxvij. Cui successit Darius Nothus, regnans annos xix. Ioan. Driedo De ecclesiast. scriptur. lib. i. cap. 3. part. 2.

DE HISTORIAE HVIVS TEMPORE, FIDE ET
authoritate.

QUAE in hoc continentur libro, gesta fuerunt tempore Cambyfis filij Cyri, post liberationem à captiuitate Babylonica anno Zorobabelis 37. mundi verò 3463. Gloss. Tu copiosius de his omnibus consule Carbaalum de restituta Theologia cap. 15. per tot. & Ioan. Driedonem in citato prius loco. Quae non incommodè ad verbum huc ascribi poterant omnia, nisi nobis verendum fuisset, nè si persequi singula conaremur, in mole hoc opus cresceret penè infinitam.

AN AVTHENTICVS HIC SIT LIBER.

ET SI Hieron. in prologo galeato Hebraeorum canonem secutus, hunc librù inter Apocrypha collocauerit, & hic in prologo Iudith verbis affirmet disertis, authoritatem eius, ad roboranda illa, quae in contentionem veniunt, minùs idoneam iudicari: fatetur tamen is idem, Synodum Nicenam eundem hunc librum in numero sanctarù scripturarum legitime computasse. Et Augustinus huius historiae discursum exponit penè totum, ad populum in sermone 228. & 229. de tempore.

OBIECTIONES IVDAEORVM CONTRA LIBRVM
Iudith.

SIMILI calumnia Iudith librum fugillant, qua Tobiam. Quomodò, aiunt, cum Iudith historia post Babylonicam captiuitatem acciderit: quo tempore, quòd totius Asiatici imperij summa esset apud Persas, neq; apud Medos, neq; apud Babylonios, vlla erat regni potestas, aut Arphaxat regnare potuit in Media, aut Ecbatanas in robur fortitudinis suae aedificare, aut Nabuchodonosor rex Assyriorum, qui Holofernem cum exercitu miserit, eidem praeualere?

RESPONSIO MICHAELIS MEDINAE.

VERUM hunc nodum non minori opera Christiani scriptores, quàm praecedentè dissolunt. Neq; enim, vt isti putant, de Nabuchodonosore illo primo aut secundo, qui ambo Persicum precesserunt imperium, sed de Artaxerxe siue Assuero Prisco Cyri filio, qui post patrem, cum duodecim annis Nabuchodonosoris cognomento regnasset in Ninive, tyranno illo Arphaxat, qui post Cyri apud Scythas internecionem, Ecbatanarum vrbe refecta, Medorum regnum occupare moliebatur, excluso, paternam recuperauit monarchiam: vnde exaltatum cor eius fuisse describitur, & ad vniuersas gentes, quò in illius imperium, quod iure paterno acquisiuisse videbatur, concederent, legatos misisse.

FVI T verò hic Artaxerxes, vel gētis cōsuetudine, apud quā, vt antea docuim⁹, πολωνυμία in pro-

cuera historia Iudith, contingit ante imperium persarū, regno vbi lami or du ante. est. n. commentitium hoc philonis. vide magistrum cano. lib. 11. de ocis theol. c. 6. fo. 369

in proceribus, præcipuè verò regibus, familiaris erat, vel vt multis nationibus & regnis, ipsis nominibus, quibus antea suos reges appellare solebat, placidus haberetur, τερφά: υμοσ. nam præter nomē Cambyfis, quo nomine apud historicos græcos est celebris, Artaxerxes Persico nomine, & Assuero Medico, & demùm Nabuchodonosor Assyrico aut Babylo-

nico fuit appellatus. QVOD nè Iudaei Christianorum cōmentum existiment, sanctarum scripturarum testimonio probabimus. Ecce ego, inquit apud Hieremiam Dominus, assumam Nabuchodonosor regem Babylonis seruum meum, & ponam thronum eius super lapides istos, quos abscondi, & statuet solum suum super eos, veniensque percutiet terram Aegypti: quos in mortem, in mortem: quos in captiuitatem, in captiuitatem: quos in gladium, in gladium. Loquitur verò de lapidibus, quos sancto propheta sub muro latericio in porta domus Pharaonis in Taphnis abscondere iusserat.

ET RVRSVS verbum quod locutus est Dominus ad Hieremiā prophetam, super eo, quòd venturus esset Nabuchodonosor rex Babylonis, & percussurus terrā Aegypti &c. Constat autem, Aegyptum vsque ad hunc Cambysem Cyri filium, aut successorem, qui superstitionis tædio in eandem exercitum conuertit, nunquàm fuisse subuersam. Quamquam antea idem Nabuchodonosor, qui Hierosolymam succendit, ad fluuium Euphratem superato Nechao Aegypti Pharaone, eiusdem tentarit imperium, hic solus est, qui (vt historiae docent) non modò Aegyptum domuit, sed celeberrimum & toti orbi venerabile Iouis Ammonis templum, omnemque Aegypti superstitionem subuertit.

EX HIS aperte colligitur, quare Philo in breuiario temporum, Iudith historiam sub Cambyse cōtigisse commemoret, quòd idem nimirum Cambyse cum Nabuchodonosore isto Niniuita, Assuero, aut Artaxerxe fuerit, qui propter occisum à Iudaeis Holofernem & Samaritarum prauas suggestiones, templū, quod Cyrus indulserat, aedificari prohibuit. Medina de recta in Deum fide, lib. 6. cap. 15.

ARGVMENTVM.

CONTINET historia ista fortissimum matronae constantissimae factum, quo illa populū Israel ab impij Holofernus crudelissimi tyranni persecutionibus miraculosè liberauit. In cuius laudem Origenes Iudicum cap. 7. homil. 9. ita prorumpit: quid ego illam magnificam, inquit, & omnium foeminarum nobilissimam memorem Iudith? quae iam perditis penè rebus, non dubitauit sola succurrere, seque suumque caput immanissimi Holofernus neci sola subijcere: & processit ad bellū non in armis, neq; in equis bellicis, aut in subsidijs militaribus freta, sed virtute animi & confidentia fidei, cōsilio simul & audacia hostem peremit: & quam viri perdidierant, foemina reddidit libertatem patriae. Orig.

PARTITIO- TAB. IOO.

DESCRIBITVR hoc libro persecu- OCCASIO, à princip. vsque ad cap. v.
tionis ab Holoferne Israelitis illatae } IPSA persecutio, à cap. v. vsque ad cap. xiiij.
LIBERATIO, à cap. xiiij. vsque infinem.

SVMMA HISTORIAE IVDITH, EX

Synopsisi Athanasij.

NABUCHODONOSOR Assyriorum rex cum bellum gereret aduersus Arphaxad Regem Medorum, passim ab omnibus gentibus, ad Aegyptum vsque auxilia petierat. Cum verò nemo auxilium misisset, sed omnes contradixissent, posteaquam victoriam esset consecutus, & Arphaxad bello superasset, bellum intulit illis, qui nihil auxiliij miserant, misitque Holofernem aduersus eos magno exercitu. Hic alias quidem gentes omnes bello cepit, & idola ipsorum confregit: Israelitae verò sese communiabant, nec obediebāt Holoferni, neque minis illius perturbabantur.

SCRIPSIT autem sacerdos Ioiachim ciuibus Bethuliae, vt viā Holofernini obstruerent. Per ipsorum enim territoriū ducturus erat exercitū. Illi, quod iussi erāt, viā Holofernini obstruxerunt

xerunt. Holophernes igitur aciem belli aduersus eos direxit. Achior verò princeps Ammonitarum, consilium dederat Holopherni, nè genti Hebræorum bellum inferret, propterea quòd à Deo protegerentur. Ille indignatus, misit eum ad Bethulianos, interitù illi comminatus, si quandò Hebræos vinceret. Achior itaque in Bethulia refocillabatur, Holophernes verò ciuitatem obsidebat, & iam aquas illius occupauerat.

Hic Iudith, cum siti iam periclitaretur populus, & principes ciuitatè tradituri essent, depositis viduitatis vestibus, (maritum enim mortuum lugebat, & continuo ieiunabat) seipsam instar sponsæ ornauit, & multis adhortata primores ciuitatis, nè ciuitatem, sicuti iam statuerant, post quinque dies traderent, ad Holophernem egressa est, & tertia post exitum die, sua illum sapientia decepit, & clam ignorantibus hoc illius militibus, capite truncauit.

Quo facto, fugerunt Assyrij, Israhelitæ verò vndequaquè concurrentes, in fugam datos trucidarunt, atque ita liberati, hostiumque spolijs direptis, Iudith victrici, quæcunq; Holophernis fuerant, tradiderunt. Ipsa verò Iudith Hierosolymam profecta, omnia obtulit Domino, indeque domum reuersa, pietatis exercitium retinuit, & ad mortem vsque in viduitate perdurauit. Nemo enim illi nuptias persuadere potuit. Mortua est autè postquam in viduitate honestè vixisset, ætatis anno 105. Athanas.

HESTER, LIBER BI-

BLIAE XIX, PRRTIS SECVNDÆ XVI.

De cruce Ecclesiæ, & miranda eius liberatione.

ET NOMINIS ET TEMPORIS REDDITA RATIO.

SIC VOCATUR hic liber, propterea quòd historiam de Hester complectitur. Athanas. in synopsi. Quæ historia Susæ in Persia accidit, post reditum ex Babylonia tēpore Assueri. Nam post Darium Nothum magnus successit Artaxerxes, Assuerus, Darius Mnemon, Darj & Pharaſtidis filius, sub quo historia Hester fuerat completa. Et ita Esther posterior est Iudith annis 74. & ultra. Neque his obstat ætas Mardochei: nam iuxta Philonis sententiam ipse vixit annis 198. Quis autem ille fuerit Assuerus, sub quo hæc gesta fuere, cupidù eius rei lectorem iterum remittimus ad Ioan. Driedon. De ecclesiast. scriptur. libr. 1. cap. 3. Communiter Assuerus censetur esse Artaxerxes Cyri successor in Persia.

AVTHOR.

ANCEPS est inter doctores etiã catholicos de authore historiæ huius opinio. Sunt enim qui ab Esdra descriptam esse putent, inter quos est Isidor. libr. 6. Etymologiar. Eusebius alium posteriorem quendam ipsam edidisse docet, existimans historiam illam post mortè Esdræ contigisse: Alij eum huius libri authorem fuisse existimant, qui fuerit Iudith, Ioachim scilicet summum Iudæorum pontificem. Ioann. Driedo de scriptur. ecclesiast. dict. lib. 1. cap. 3. part. 2.

ARGVMENTVM.

NVDA hïc & simplex narratur historia, quomodo scilicet per nobilissimam hanc scēminam Deus vniuersam Iudæorum gentem iam iam perituram seruauerit, & Aman, qui excidium illius insidiosè machinabatur, percussit. Athanas. in synopsi.

PARTITIO. TAB. IOI.

AGITVR hoc libro de ipsius Esther } EXALTATIONE, cap. 1. & 2.
LIBERATIONE, ab inde vsque in finem.

SVM-

SVMMA EX SYNOPSI D. ATHANASII.

ARTAXERXES rex, abiecta vxore sua, aliam in regno suo, quæ omnium esset honestissima & formosissima, quam in vxorem acciperet, quæsiuit. Et inueta est Hester natione Iudæa. Illi cognatus erat nomine Mardocheus, & ipse in captiuitate, quæ sub Sedechia erat, in eodem cum illa loco constitutus.

REX autem quendam ex aula sua, nomine Aman, in sublime euexerat, iusseratq; illù ab omnibus adorari. Hic cum à Mardocheo, propter Deum, quem ille colebat, non adoraretur, indignè tulit: & cum cognouisset quòd Iudæus esset, Regi Artaxerxi persuasit, vt edicto iuberet, vniuersos in regno suo Iudæos vno die mensis duodecimi penitus ac funditus perdi.

Hoc comperto, Mardocheus iuctum induit & ieiunauit, atque ante Hester prouolutus, vt ipsa opem ferret, precatus est. Hester itaque, præmissis ieiunio & precationibus ad Deum, regali se mundo ornauit, & inuocata etiã (erat autem illicitù inuocatis accedere regem) extra temporis opportunitatem, ad regem ingressa est, speras precationem opportunitatis loco futuram.

CVM insolentiam facti admiratus esset rex, illa in terram præ metu prostrata est. At regis commotionem DEVS in suauem affectum & mansuetudinem immutauit, ita vt è solio surgens, coniugem prostratam erigeret, & metù ponere hortaretur, immò optionem daret petendi quicquid vellet. Illa, vt rex cum Aman ad conuiuium suum venire dignaretur, non semel, sed secundo quoque petijt.

AMAN præ gaudio effusus ac gestiens, quòd dignus haberetur à regina vocari ad conuiuium, adhuc ampliùs aduersus Mardocheum erigebatur, curabatque lignum sublime collocari, volens in eo sequenti die suspendere Mardocheum.

REX verò bona quadam prudentia motus, noctem illam duxit infomnem: & cum dormire nequiret, iussit sibi commentarios actorum suorum legi: cumque legerentur, ventù est ad eum locum, in quo conscriptum erat beneficium, Regi à Mardocheo factum. Duos enim Eunuchos regi insidiantes prodiderat, & conuicerat coram rege. Hic rex approbans Mardochei erga se animum, quærebat, quonam digno illum honore, pro hoc beneficio afficeret.

CVM autem manè ad eum ingrederetur Aman, quærit ab illo rex, quonam & quali honore dignus sit is, qui Regem beneficio afficeret. Ad hoc Aman, cum arbitraretur se eum esse, de quo rex quærebat, dignum esse dixit, qui alter rex vocetur. rex igitur Mardocheu isto honore celebrari, & Aman ante illius faciem præcedere iussit. Hester verò opportunitatem naçta, pro Iudæis orauit.

AMAN cum regem mœrore affectum, & ira commotum propter indignum contra Iudæos facinus vidisset: illo absente, Reginæ supplicauit, ad genua illius procumbès, & ad blandiens. Rex cum regressus videret Aman genua reginæ contingere, suspicatus quòd id turpitudinis gratia faceret, iussit eum in ligno, quod Mardocheo parauerat, suspendi, & edicto statuit, vt Iudæi omnes securitate fruerebantur, hostes verò eorum ab ipsis interimerentur.

NVMERVS autem eorum qui occisi sunt, fuit 65000. factiq; sunt illis festi dies quartusdecimus & quintusdecimus mēsis duodecimi, qui vocatur Ader. Dicitur autè illa dies ipsorum lingua Phrure. Quapropter & Iudæi in illa Aman incendunt, & festum diem agunt salutis ipsorum memorialem. Athanasius.

P IOB

IOB LIBER, BIBLIAE

XX, PARTIS SECVNDAE XVII, DE AFFLICTIIONIBUS & CONSOLATIONIBUS IUSTORVM.

TITVLVS.

IOB inscriptus est hic liber, quoniam historiam illius complectitur, quid perpeffus sit, tentatus à diabolo, & quomodò vicerit, ac piè illatas plagas toleraucrit, rursus omnia duplicata receperit, illustriorq; quam fuerat antea, factus, iterum x. liberos adeptus sit: vixit enim post plagas acceptas annos adhuc clxx. Athanasius in synopsi. Eius historia olim legebatur in cõuentu Ecclesiæ in diebus sanctis, in diebus ieiunij, in diebus abstinentiæ &c. Origen. non longè à principio in Iob.

QVIS FVERIT ILLE IOB, CUIVS RES GESTAE hoc libro descriptæ sunt.

ORIGENES vulgarem editionem ac opinionem secutus, sic ait, de Iob loquens: In regione Ausitide morabatur, illic natus, ex ipsis fuit, & inter eos vixit. Ausitæ gen^o sunt Esau, posteritas Edom. Nam Ausitæ & Minæi, & Euchæi, & Themanitæ & cæteræ omnes tribus, erant ex cognatione atque prosapia Esau filij Isaac, qui & Edom cognominatus est. Et tunc vniuersæ tribus, Idumæi vocitæ sunt, ex nomine Esau ita nuncupatæ. Nunc vero omnes vno nomine Arabi appellatur, non solum Idumæi, sed & Ammonitæ & Moabitæ. Origen. in lib. Iob post principium.

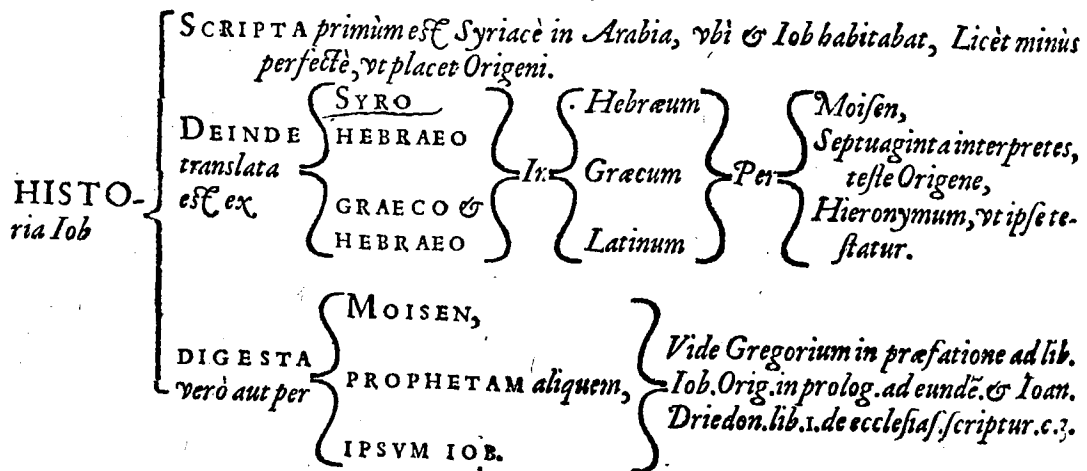
Arabi habet exemplar.

HIC sententiæ vulgò suffragantur ferè omnes: & quidam ex gentilibus Aristæus, in Iudaica historia refert, Iob etiã filium fuisse Esau, habitasseque in Idumæa & Arabiæ finibus, iustitia & diuitijs præcipuum, tentatumque diuinitus magnis calamitatibus. Hinc Augustinus lib. de ciuitate Dei 18. cap. 47. huius Iob, quem virum vocat sanctum & mirabilem, honestissimam facit mentionem: Qui nec indigena, inquit, nec proselytus, id est, advena populi Israel fuit: sed ex gente Idumæa genus ducens, ibi ortus, ibidem mortuus est: Qui diuino sic laudatur eloquio, vt quòd ad iustitiam pietatemque attinet, nullus ei hominum suorum temporum coæquetur.

SED Hebræi quos imitatur Hieron. in libro de quæstionibus Hebraicis, dicunt Iob nõ (vt volunt aliqui) de genere Esau, qui est de Abraham, sed de Huz, qui est de Nachor fratre Abrahæ, descendisse, quemadmodum docet historia Genesis 22. Quòd Nachor frater Abrahæ ex Melcha vxore genuit Huz primogenitum, à quo Hebræi dicunt fuisse eum, qui dicitur in libro Iob: Vir erat in terra Huz nomine Iob, &c. Ibid.

DE LIBRI HUIVS AVTHORE.

TABVLA IO2.

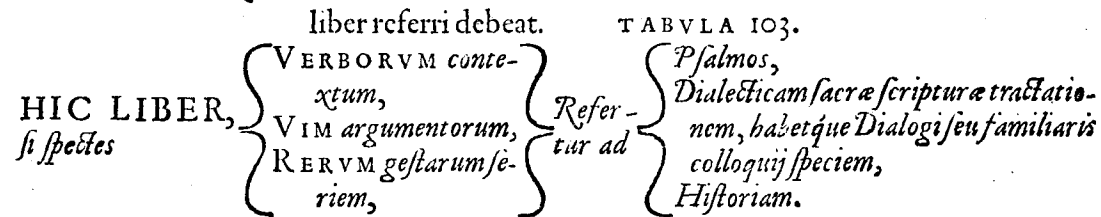
QVO

QVO TEMPORE GESTA SIT HAEC

historia.

QUIBUS autem seculis gesta sint ea, quæ scribuntur in libro Iob, non oportet curiosius inquirere, nisi quatenus ad intellectum eiusdem historiæ & scripturarum condat. Ioann. Driedo de scriptur. Ecclesiast. lib. 1. cap. 3. Etsi verò scriptura in Genesi, enarrans gesta longè ante Moisis tempora, eiusdem Iob meminerit, non tamen inde sequitur, quòd is longè ante Moisis tempora extiterit. Sed iuxta opinionem Origenis, temporibus Patriarcharum & Moisis vixisse perhibetur. Origen. in Ezechiel. Homil. 4. Erat enim quintus ab Abraham ex posteris Esau, vt habet Athanasius in synopsi.

AD QVAM PARTEM BIBLIORVM HIC

ARGVMENTVM.

LIBER Iob, patientiam & reliquas virtutes ipsius commèdat: disputationem quoque Iob cum amicis habitam, continet: qui licet ad consolandum venissent, iniuriosi tamen & contumeliosi in Iob fuerunt. Nam audiètes quòd Iob in grauissima afflictione cõstitutus malediceret diei natiuitatis suæ, se quoque innocentem à Deo tam acerbè affligi assereret, ipsum arguunt impatientiæ, arrogantia, blasphemia, multorumque aliorum criminum: propter quæ contendunt ipsum meritò à Deo afflictum, cum Deus (vt impiè volebant) hinc tantum malos flagellet: ideoque vt Iob se ob sua peccata à Deo affligi agnoscat, & ab illis respiciens, ad Deum se cõuertat, iustitiæ quoque diuinæ humiliter se subijciat, multis rationibus exhortantur: Dei potentiam, sapientiam, iustitiam & bonitatem assidue ad hæc commendantes: item quòd Deus in præfenti vita tantum malis mala, & bonis bona dispenfet. Quamobrem Iob respiscèti liberatione à flagellis & bona quæq; promittunt.

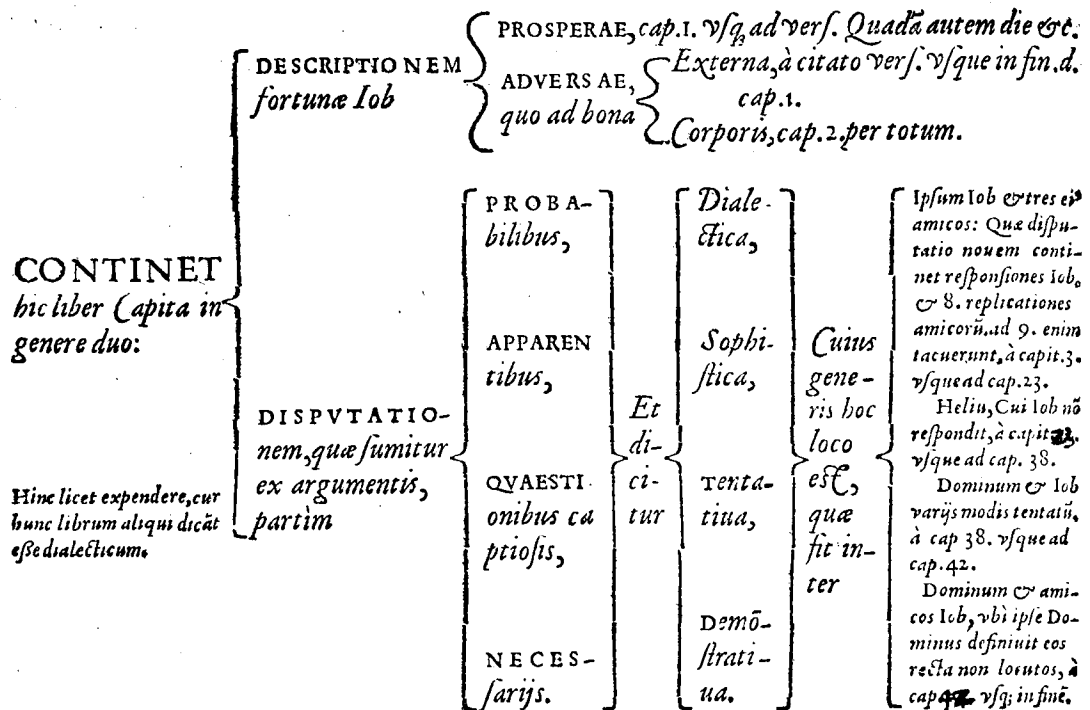
At Iob constantè suam tuetur iustitiam, & in præfenti vita vniuersa æquè cuenire iusto & impio, sed veram iustorum retributionem post hanc vitam esse expectandam asserit, nempe futuram resurrectionem: quam quidem, teste Hieronymo ad Paulinũ, sic prophetat, vt nullus de ea vel manifestius, vel cautiùs scripserit. Tum demum ipsius Iob à Deo correptionem & restitutam felicitatem, amicos quoque per ipsius orationem DEO reconciliatos hic liber explicat.

EX BEDA.

SANCTVS Iob vir summæ patientiæ & virtutis, Dei que testimonio approbatus, multa de Christo Domino prophetauit: cuius etiã ipse personam figuraliter gessit: quod & ipso nomine declaratum est. Nam Latine Iob, dolens interpretatur. Multa etiã de Ecclesiæ mysterijs, peccatorum quoque felicitate præfenti, necnon & diaboli virtute atque potentia obscure locutus est. Isti autem tres amici Iob, eos figurant qui intus sunt, & Christianitatis nomine palliantur: de quibus vel maximè sunt hæretici. Beda in princip. comment. in Iob.

NOTATIO QVAEDAM EX B. GREGORIO.

QVAEDAM verba responsionum Iob imperitis lectoribus aspera resonant: quia sanctorum dicta piè intelligere, sicut dicuntur, ignorant: & quia animum dolentis & iusti in semetipsis assumere nesciunt, ideo doloris verba bene interpretari non possunt. Si enim beati Iob responsa redarguant, falsam etiã de eo Domini sententiã fuisse testantur. qui duplicia recipere quæ amiserat meruit, ex remuneratiõne edocuit, quia nequaquam vitium, sed virtus fuit omne quod dixit. Assertioni quoque huic adiungitur, quòd ipse pro amicis delinquentibus intercedit. Itã Gregorius in prolog. moralium in Iob cap. 5. & 6. Vide & Augustinum concione 4. in psalmum 103.

TERTTIA PARS VETERIS TESTAMENTI, DE LAVDIBVS DIVINIS, siue de antiqua Deum laudandi forma.

CONTINVTIO.

CVM vis omnis, non sacræ tantum scripturæ, sed totius etiã religionis catholicæ summa, in vero consistat veri Dei cultu, prima sanè & ferè præcipuam semper piorum sacrificiorū, sacrorumque rituum fuit in ecclesia Dei causa, quibus ipsa religio in hūc vsq; diem proculdubio propagata est, atque conseruata. Eorum porro sacrificiorum, quibus sancti Patres in veteri utebantur testamento, duo fuerunt genera: Vnum, quo populi quotidiana expiabantur peccata: alterum, quod in actione gratiarum & in laude versabatur diuina.

POSTQVAM ergo veteris testamenti sacrificia & ritus in his obseruati, in libris Moisis, in eo præsertim, qui ob id dicitur Leuiticus, primū instituti, deindè verò historiarū exemplis multifariè illustrati fuerint, & approbati, adpositè admodum illis hūc nunc laudis subijciuntur sacrificia. Iam & si non vna sit Deum rectè laudandi forma, celeberrima tamen ferè semper fuit ea, quæ in sacrorum Psalmorum consistit decantatione.

Vndè aliqui partem hanc Bibliæ hymnicam seu (vt illorum vtamur verbo) decantatiuam, alia ratione haud abfimili poëticam appellare consueuerunt.

DE SA-

Sacrificia veteris legis.

Sacrificia laudis.

HIC nunc de Psalmis tantum: de reliquis suo agendum erit loco. Licet enim hoc ipsum psalmodorum volumen, à quibusdam inter propheticos referatur libros, nobis tamen rectè hic liber seorsim poni visus est, eò quòd saluator noster Psalmos ipse à reliquis sacræ scripturæ partibus seiuixerit Luca 24.

PSALTERIUM DAVIDIS, SIVE LIBER PSALMORVM, LIBER Bibliæ vigesimus primus.

RATIO INSCRIPTIONIS, EX COMMENTARIIS BEDAE.

INTITVLATUR autem hic liber apud omnes tam Hebræos, quàm Græcos atq; Latinos, totius respectu, liber hymnorum, Soliloquiorū de Christo. Hymnus est propriè laus Dei metricè scripta. Constat enim, totū psalterium in Hebræo metricè cōpositum esse. Vndè propriè in Hebræo dicitur liber hymnorum. Apud nos verò & fortasse apud Græcos, nō seruat, impediēte translatione, metrum. Dicitur tamen apud nos rectè liber hymnorū: quia licet non teneat metrum, tenet tamen id quod est præcipuum, scilicet, quòd in omni parte, tam apud nos, quàm apud Hebræos, laudè Dei est conspicuum.

LIBER verò soliloquiorum de Christo, non ideò dicitur Psalteriū, quòd de solo Christo apud aliquos in omni parte sua loquatur, cum etiã interdum (vt superius ostendimus) de corpore, id est, de Ecclesia, loquatur: sed quia præcipuè & maximè de eius diuinitate vel humanitate loquitur, ideò dicamus, quòd emphaticè sic nominetur, sicut in Iohan. 8. Euangelio, Iudæorum pater Abraham vocatur, non quia non sit pater in fide multarum gentium credentium: sed quia ipsi præcipuè in eius paternitate gloriabantur, cum carnalis pater eorū esset. Potest etiã, si quis altiùs speculetur, Psalterium dici de solo Christo loqui: Quia ubi etiã de corpore loquitur, ex magna coniunctione corporis & capitis, vt supra diximus, de ipso Christo per membra loquitur. Beda ibid.

DE VERBORVM SVB HAC INSCRIPTIONE CONtentorum significatione.

PSALTERIUM D. Hieronymus ad Dardan. de diuersis generibus musicorum, vno verbo dixit laudatorium. Est enim organum siue instrumentum musicum, ad hymnos diuinos præparatum. Basil. Magnus in Psal. 29. in principio. Hinc venit dictio Psalmus. Hieron. in proemio Psalmorum. Quem Basilius in dict. loco sic definiuit: Psalmus, inquit, sermo est musicus, quandò concinnè aptèque secundum harmoniæ rationem, ad organum pulsatur. atque sic differt à cantico, quòd est vox concinna, quæ cum harmonica modulatione redditur sine organi sono & concentu.

DE EODEM, EX HILARIO.

IN hoc libro eo organo prophetatum est, Græcè Psalterio, Hebraicè Nabla nuncupato, quòd vnum omnium musicorum organorum rectissimum est, nihil in se vel peruersum continens vel obliquum. Neque quòd ex inferioribus locis in sonum concentus musici commouetur, sed in formam Dominici corporis constitutum organum, sine vllò inflexu deflexuue, directum est organum ex supernis commotum & impulsum, & in cantionem supernæ & cælestis institutionis animatum, non humili & terreno spiritu, vt cætera terræ organa, personum. Hilar. in prologo in psalmodorum explanationem.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE VARIIS SACRARVM CANTIONVM ET OR-
ganorum speciebus atque differentijs, ex Euthymio in Præfatione in Psal-
terium. TABVLA IO6.

PSALTES

DEVS est, *Qui canitur.*

PSALMVS

POEMA est & carmen, quod de eo canimus, siue quod simul cum Psalterij instrumento suavi vo-
ce profertur.

PSALMODVS

POETA est, *qui hæc conficit carmina.*

PSALTODVS EST

CHORVS canentium Psalms.

DIAPSALMA

MVTATIONEM sententiæ aut cantûs significat, aut pausam seu interiectionem quandam pulsa-
tionis, vel fulgorem atque illuminationem diuini spiritûs, quæ tunc canentibus apparebat: scribe-
bantur enim omnia hæc ab eis diligenter.

ODE SEV CANTICVM

MOISES au-
thor cãti-
ci, David Psal-
mi.
VOX quædam est musica cum harmonia, solo ore prolata. Quanquam improprie ipsum etiam can-
ticum sæpenumero Psalmus dicatur. Est autem canticum Psalmo antiquius. Moyses quippe can-
tici autor fuit, sicut David Psalterij, quo antea ad demulcendos tantum greges utebantur. Sed
David huiusmodi instrumentum sapientius coaptauit, & illius usum ad Deum transulit.

HYMNVS

EST diuinæ gloriæ extensior atque amplior quædam laus.

CONFESSIO

ETIAM amplum quoddam testimoniû est & fides, quæ aut bona quæ recipimus fatemur, aut mala
quæ commisimus.

ORATIO

PRECES significat, & votum promissionem, omniaque ad Deum pertinent.

CANTICVM AVTEM PSALMI

TUNC est, quando musice per organicum instrumentum prius disponitur, & deinde consequitur
vox ore emissa, quæ secundum occupat locum.

PSALMVS VERO CANTICI

DICITVR tunc, quando eius quod nunc diximus, fit contrarium.

DIFFERENTIA PSALTERII A' CITHARA.

TABVLA IO7.

DIFFERVNT
Psalterium & citha-
ra, quod

PSALTERIUM ex superiore parte habet testudinem, illud scilicet con-
cauum lignum, cui chorde innitentes resonant:

CITHARA ex inferiore parte id ipsum lignum cauum & sonorum habet.
Augustin. in Psal. 32. & 42.

DE PRIN-

DE PRINCIPIBVS CANTORVM, SIVE
Choris præfectis.

CANTORVM quatuor erant principes, quatuor choris præfecti, ob totidè mundi clima-
ta, ad quæ Psalmorum voces peruenturæ erant. Vnusquisque autem chorus ex duobus &
septuaginta cantoribus constabat, vt quidam retulerunt se apud Hebræos legisse, iuxta pro-
portionem ac numerum linguarum, quæ in Babylonicæ turris ædificatione confusæ, seu
potius diuisæ fuerunt. Euthymius in præfa. Psal.

QVA DE CAUSA DAVID CHOROS
Cantorum instituerit.

VT magnitudo sonitûs organorum & vocû populi cor, & delectatio terrori mixta, com-
pungeret. In Præambulis, quæ habentur ante Enarrationes Remigij in psalmos.

QVID HAEC OMNIA, IUXTA ANAGOGEN ET
sensum moralem significant, ex Euthymio.

PSALMVM tunc canimus, quando corpus nostrum, quasi psalterij instrumentum, inten-
dimus, & per bona opera quodamodò ipsum palpantes, bonas ac concinnas actiones per-
ficimus, quanquam ad altiores contemplationes nondum ascenderit.

ODEN verò aut canticum canere tunc dici possumus, quando absq; vllis operationibus,
veritatis tantum mysteria contemplamur, effecti iam in ea re admodum exercitati: & can-
ticum psalmi, quando præcedentibus bonis actionibus, in cõtemplationem deuenimus,
iuxta quod dicitur: Concupisti sapientiam? serua mandata, & Dominus eam tibi ministra-
bit.

PSALMVM etiam Cantici tunc verè canimus, quando cõtemplatione, occulta quædam
quæ ad mores pertinent, nobis reuelante, nos in eorum operationem procedimus. Hac
ratione fortassis psalmi primo loco, & deinde cantica collocata sunt, cum deceat vt per
actiones ad cõtemplationem accedamus.

ET alij quidem cantorum, tuba, tympano, organo, cymbalis, lyra, aut cithara dulcè ac
suauiter canebant, David verò regium psalterij instrumentum tenebat. Tubæ, syringæ,
ac fistulæ inflantur, lyra & cithara intenduntur, cymbala & tympana pulsantur, & alia
quæcunque sonum potius habent, quàm vocem.

PSALTERIUM verò (quod etiam alicubi cynnirâ, & citharâ, & lyram appellant) ad id ge-
nus instrumentorum pertinet, quæ intenduntur. Est tamen instrumentum hoc rectum,
& supernè causas habet, vnde emittat voces: ea nimirum ratione, vt addiscamus & nos re-
cti consistere, supernaq; ac celestia meditari: atq; vt hoc pacto efficiamur spirituale psalte-
rium, consentiente intra nos in vnum anima & corpore, ipsoque sancto spiritu, veluti
peritissimo quodam artifice, pulsante nos ac percutiente.

DECEM verò clauis, in ipsius psalterij brachio circunuoluti, intendebant chordas, easque
remittebant ad ipsius modulantis arbitriû ac concentum. Et dextera quidem manus ple-
ctrû tenebat, sinistra verò desuper contrectans & circumferens clauos, grauem aut acu-
tam, seu etiam mixtam vocem reddebat: decem præterea chordas vocibus sibi inuicem
contrarijs habebat. Ex quo docemur, oportere nos, ex decem sibi mutuò aduersantibus
chordis, ex quinq; nimirum animæ potentijs, & ex quinq; corporis sensibus, harmoniacû
& concinnum cantum in hac vita Deo præcludere. Euthymius in d. præfatione in lib.
psalmorum.

ADHVC DE MYSTICA SIVE SPIRITVALI ISTORVM
interpretatione, ex Basilio Magno in Psalmum 29.

DIVO Basilio teste, psalteriû figuratè est corporis nostri structura. Psalmus verò ipse acti-
ones sunt corporis, quas veluti debitas exoluimus in gloriam Dei, cum sic decorè ad præ-
scriptum verbi Dei nos ipsos componimus, vt nihil conficiamus, quod in ipso corporis
motu appareat inconcinnum. Canticum est, quodcunque cõtemplatione simplici the-
ologicaque comprehenditur.

AVGVSTINVS verò in Psalmo 42. apertius hoc mysteriũ explicat, in hæc verba: Sed quia psalterium istud Organum dicitur, quod de superiore parte habet testudinem: illud scilicet tympanum & concavum lignum, cui chordæ innitentes resonant: Cithara verò id ipsum lignum cauum & sonorum ex inferiore parte habet: discernenda sunt opera nostra, quando in psalterio sint, quando in cithara, vtraque tamen placita Deo, & suavia eius auditui.

QUANDO ergò ex præceptis Dei aliquid agimus, iussis eius obtemperantes, & obaudientes, ad implenda præcepta eius, ubi facimus & non patimur, psalterium est. Faciunt enim ita & angeli, nec tamen aliquid patiuntur. Cùm autem aliquid patimur tribulationum, tentationum, scandalorum in hac terra: quia non patimur, nisi ex inferiore parte, id est, ex eo quòd mortales sumus, ex eo quòd primæ nostræ causæ quiddam tribulationum debemus: & quia patimur multa ab eis, qui non sunt desuper, cithara est. Venit enim sonus suavis ex inferiore parte: patimur & psallimus, vel potiùs cantamus & citharizamus. Augustin. ibidem. Hinc Germani *zitaru* dicunt pro flere.

DE LIBRI HVIVS, QVEM DICIMVS PSALTERIVM,
authore: ex Euthymij Præfatione in Psalmos.

AIVNT quidam, psalmos non solius esse David, sed quosdam Idithum, alios filiorum Core, alios item Asaph, Ethan & Eman Israelitæ, vnũ Moisis, & alios Salomonis. Quod manifestum esse asserunt ex inscriptionibus, eosque post captiuitatem dicunt ab Eïdra fuisse in vnum collectos. Multi etiã Psalmi pro inscriptione habent tantũ Alleluia, & alij inscriptionem sinè authore, alij etiã omni prorsus carent inscriptione. Quam ob causam totum hoc opus, non psalmos David, sed indefinitè, librum Psalmorum appellari aiunt, vt in Actibus Apostolorum legimus, atque indicari, quòd totus Psalmoi um liber, soli David ascribendus non sit. Nam quòd psalterium appellamus hanc psalmorum collectionem, improprie id dicimus: Quia psalterium proprie Organi quoddam genus est, quòd apud Hebræos dicitur Naba, à psallendo sic dictum, quemadmodum oratoriũ ab orando. Sed huiusmodi appellatio, ad psalmorum librum postmodum translata est. Qui tamen vel ea etiã ratione denominationem hanc sortitus est, quia Psalmos continet.

Principes Cantorũ. n. ALII verò, quibus ego consentio, asserunt Psalmos omnes, à Dauide fuisse compositos. Cæterum inscriptiones Idithum, filiorum Core, Asaph, Eman & Ethan, hoc tantũ volunt significare, quòd his viris, quos B. David elegerat ex tribu Leui in duces ac principes Chororũ, quosque instituerat, vt varijs organis Deum laudarent, & quorum organorum genera aperte postremus omnium Psalmus connumerat: quòd his, inquam, viris vnusquisque Psalmorum, iuxta nominum inscriptionem, priuatim ad psallendum sit traditus, cùm alij Psalmi ab vniuersis cantoribus, atque in commune canerentur. Illi igitur Psalmi, qui priuatim ab aliquo eorum decantati sunt, cantoris sui inscriptione retulerunt.

DE

ANTE Origenem hanc questionem inter se non habuisse ambiguam, sed ita & credidisse cunctos, & literis prodidisse, omnes Psalmos Davidis esse aut horts.

NAM Hebræos

POSTEA verò quàm Origenes cepit ostendere, quæcunque in Prophetis continentur, ad Christum iam natum pertinere, multum irritauit Iudæos ad veteribus contrarias opiniones. Quorum dixerunt aliqui, ipsum David fecisse Psalmos

Omnes, quemadmodum superiores Iudæi docuerant.

Nouem duntaxat, **Hebræi**

Omnes, quibus nomina prescribuntur.

Qui habent titulos prefijos, spiritu prophético conscriptos à sanctis viris,

- Asaph,
- Ethan,
- Idithum.

Cæteros

Qui non habent, eos ab alijs viris sanctis conscriptos esse, qui tamen ignorantur.

HAC DE re Ioan. Ludouicus Vives in lib. D. August. De Ciuitat. Dei 17. cap. 14. ex sententia Iacobi Peres varias recitat fuisse opiniones:

ISTIS opinionibus posteriorum suã adiecit Rabbi quidam Salomõ Gallus, homo insigni impudentia, isque decem Psalmistas esse commentus, videlicet

- Melchisedech,
- Abraham,
- Moisen,
- Filios Core,
- David,
- Salomonem,
- Asaph,
- Idithum,
- Ethan,
- Eman.

PORRò

- Origenes,
- Ambrosius,
- Hilarius,
- Augustinus,
- Cassiodorus

Psalmos vnus esse Davidis tradiderunt.

QVAE

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
QVAE S. PATRVM SIT HAC DE RE

sententia. TABVLA 109.

HIERONYMVM, cuius haec extant ad Sophronium verba: *Psalmos omnes eorum testamur authorum, qui ponuntur in titulis, Dauid scilicet, Asaph, & Idithum, filiorum Core, Eman, Ezrabita, Moysis & Salomonis, & reliquorum quos Esdras primo volumine comprehendit.*

APPARET
etiam hic esse
discrepantiam
inter

AVGVSTINVM asserentem, ut apparet, contrarium in d. cap. 14. lib. De Civitate Dei 17. ubi sic statuit: *Mibi autem credibilius videntur existimare, qui omnes illos centum quinquaginta Psalmos eius (Dauidis scilicet) operi tribuunt.*

QVIN ipse etiam Augustinus dictae suae sententiae aperte contradicere videtur: idq; ubi agit

DE titulo Psalmi primi: *Non enim omnes Psalmi (inquit) à Dauid editi sunt. Ipse enim Dauid ex omni populo quatuor Principes spiritu sancto mandatos elegit, quorum nomina sunt Asaph, Eman, Ethan & Idithum: ut in quemcunque diuinus spiritus intrasset, hymnum Deo caneret. Dauid ergo solus nouem Psalmos ore proprio cecinit: Reliqui autem, ab illis 4. principibus, iuxta titulorum inscriptionem sunt dicti.*

DISCREPANTIAE ISTIVS CONCILIATIO.

VERVM rectius has sententias intuenti, facilis erit solutio, si quis perpendat, Psalmorum aliquos ab alijs quidem, iussu & mandato Dauidis scriptos, ab eo tamen dispositos fuisse atque editos. Nam & Christus Matthaei 22. Iudaeis obiecit, quod Dauid in Spiritu dixerit dominum suum. Quod testimonium ex 109. sumptum est Psalmo, Dixit Dominus Domino meo &c. Quem tamen Psalmum non à Dauid factum, sed sibi ab alio ascriptum fuisse, vel ex ipso constat titulo. Atque sic saluari potest communis Doctorum ecclesiasticorum sententia, Psalmos nimirum omnes, opus esse ipsius Dauid. Cui suffragari testatur Ioannes Ludouicus Viues multa argumenta, quae adducta sunt per eum, quem diximus, commentatorem Iacobum Peres, quibus is probat hanc opinionem esse veriorum.

ALIA SOLVTIO EX ATHANASIO.

SOLI Dauidi Psalmorum liber inscribitur propterea, quod ille primus spiritum psallendi à Deo accepit, primusq; Psalmos composuit & scripsit, & praedictos Psalmistas, utpote Asaph, Idithum, Eman, & filios Core, ipse ex Sacerdotibus selegit ac instituit, statione quoque locorum illis, & ordinem melodiae, ac tempus psallendi matutinum & vespertinum determinauit, & ita ordinauit, ut alij aperto, alij clauso tabernaculo, alij à dextris, alij à sinistris starent: atque ita quidam Deo psallerent, laudemque ac hymnum voce canerent: quidam verò confessionem ac laudem praeluderent, illi in musicis instrumentis, citharis, nablis, ac cymbalis, isti in tubis sublimè personarent. Athanas. in Synopsi.

DE DAVIDIS ORIGINE, STATV, ET CONDITIONE, ex Iosepho.

OBETH habuit filium Iesse, ex quo Dauid, qui regnavit, & principatum suis filijs per viginti & vnam generationes virorum longo tempore dereliquit. Iosephus lib. 5. cap. 14. Qui ex Pastore ouium in Regem electus & inunctus est. Puer quidem colore rubeus, & pulcher ad speciem. De quo tacite dixit Samuel ad Iesse: Hic est qui Deo placuit ad regnandum. Idem lib. 6. cap. 10. Cum filium suum Salomonem monuisset de omnibus rebus & amicis, & de his quos nouerat poena dignos, defunctus est, cum vixisset annis 70. Ex quibus regnavit 7. annis in Hebron super tribum Iuda, & menses sex: in Hierosolymis autem

Tempus
psallendi.

autem regnavit super prouinciam vniuersam annis trigintatribus. Hic enim fuit vir optimus, & omni virtute plenus, quam esse oportet in regibus, quibus tantarum gentium committitur salus: fortis, qualis non fuit alius. Idem Iosephus lib. 7. cap. 16. & ultimo.

DE EODEM, EX ECCLESIASTICO.

ET quasi adeps separatus à carne, sic Dauid à filijs Israel, cum leonibus lusit quasi cum agnis, & in vrsis similiter fecit, sicut in agnis ouium in iuuentute sua, Eccl. 47.

QVO TEMPORE PSALMI IN ECCLESIA

cantari coeperint.

HAC de re extat sententia Augustini lib. confessionum 9. cap. 7. in haec verba: Tunc (tempore scilicet Iustinæ & filij eius Regis Valentiniani) Hymni & psalmi ut canerentur secundum morem Orientalium partium, nè populus mœroris tadio contabesceret, institutum est: & ex illo in hodiernum retentum, multis iam ac penè omnibus gregibus tuis (Deo enim loquitur) & per cætera orbis imitantibus. Augustinus.

ARGVMENTVM.

Ex praefatione cuiusdam recentioris in commentarios Augustin. in Psalm.

PSALMI per modum laudis comprehendunt, quidquid in Sacra scriptura continetur. Undè & hic psalmorum liber Registrum est totius Sacrae scripturae, & cõsummatio totius rheologicae paginae. Vide Dionysij ecclesiasticam Hierarchiam in Contemplatione de Synaxi.

EX PROLOGO IPSIVS AVGVSTINI

eiusdem operis.

PSALMORVM liber, quaecunque vtilia sint, ex omnibus continet. Futura praedicit, veterum gesta commemorat, legem viuentibus tribuit, geredorum statuit modum. Et ut breuiter dicam, cõmunis quidam bonae doctrinae thesaurus est, aptè singulis necessaria subministrans.

Liber Psalmorum, thesaurus doctrinae Christianae.

EX HILARII PROLOGO IN PSALMOS.

SUNT enim vniuersa allegoricis & typicis contexta virtutibus, per quae omnia vnigeniti Dei filij in corpore & gignendi, & patiendi, & moriendi, & resurgendi, & in æternum conglorificatis sibi qui in eum crediderint, regnandi, & cæteros iudicandi, Sacramenta panduntur.

EX EPISTOLA HIERON. AD PAVLINVM,

De omnibus diuinæ historiae libris.

DAVID Simonides noster, Pindarus, & Alcæus, Flaccus quoque, Catullus, atque Serenus, Christum lyra personat: & in decachordo psalterio ab inferis excitat resurgentem.

SVMMA TOTIVS PSALTERII QVAE SIT,

ex Basilij Magni proœmio in psal.

PSALMORVM liber quiduis ex omnibus in se complectitur, quod vsui sit omnibus. Futura certissimis praecinit oraculis, historicam continet narrationem, leges sancit vitæ sanctius instituendae, cuique agenda praescribit & submonet. Utque semel omnia, liber hic bonae omnis doctrinae vberissimum quoddam est & commune promptuarium: Vulnera animarum per sanat, quantalibet vetustate occalluerint: vulneri recens inflicto celerem citamque adfert emendationem: diutino item morbo affectum pristinae asserit sospitati: quod verò incolume est & integrum, tuctur interim ac seruat. Denique omnem prorsus vitiose affectionis intemperiem, quoad eius fieri potest, ab animis nostris reuellit ac submouet, quâviscunque modis per vitæ istius corruptam consuetudinem inualuerint, idque cum peramœna quadam deductione, ac moderata iucunditate animorum, quae & menti honestas inserat cogitationes. Hæc Basilus.

Promptuarium.

QVIS

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
QVIS SCOPVS, EX PRAEFATIONE Euthymij in psalmos. TABVLA II.

SCOPVS huius operis primus, tractare DE

- PROPRIIS aerumnis ac laboribus.
- ANTIQUITATIBVS Iudaicis & alijs vetustioribus, quae continent REBVS naturalibus & vniuerso Dei opificio.
- CRVCIS dispensatione.
- PROPHETIA earum rerum, quae post Christi in caelos ascensionem contigerunt.
- THEOLOGIA Trinitatis.
- INTELLECTVALIBVS creaturis, de angelis, demonibus, & anima, eiusque motibus & potentijs.
- MORVM disciplina & institutione.
- COGITATIONIBVS, de demonum insidijs, de sanatione passionum, deque pugna aduersus illas.
- MANDATIS & praecipis diuinis. Euthymius in Praefatione in Psalmos.

GENERATIONEM & gesta Patriarcharum,
Peregrinationes,
Migrationes,
Descensum in Aegyptum,
Seruitutem,
Exitum ex Aegypto,
Legem datam,
Tabernaculum,
Sacerdotium,
Numeros,
Deuteronomium,
Iesum Naue,
Distributionem promissae terrae, Iudices, &c.

INTENTIO QVAE, EX AVGVSTINO.

ELEGANTER hoc declarat D. Augustinus in prologo suo ad Psalmos: Quoniam quidem Spiritus sanctus, inquit, videns oblectatam ac resistentem ad virtutis viam humani generis animam, & ad delectationes vitae huius magis indignari, quam ad virtutis rectum iter erigi, delectabilibus modulis cantilenae, vim suae doctrinae permiscuit: ut dum suauitate carminis mulcetur auditus, diuini sermonis pariter utilitas inseratur. Augustinus.

DE PARTIBVS PSALTERII. TABVLA CXJ.

PSALTERIUM diuiditur in

- LIBROS quinque:
 - PRIMUM, à principio vsque in Psalmum quadragesimum.
 - SECUNDVM, à 40. vsque ad 71.
 - TERTIVM, à 71. vsque ad 88.
 - QVARTVM, ab 88. vsque ad 105.
 - QVINTVM, à 105. vsque in 150.
- PSALMOS centum & quinquaginta, Cuius numeri rationes & mysteria acute (vt omnia) explicat D. Augustin. in Psalmum 150.

Quod inde colligitur, quia toties reperitur in Psalmis haec clausula, Fiat fiat. Augustinus in Psalmum 105.

IVDICIVM DE HAC PARTITIONE HILARII.

HANC partitionem rejicit D. Hilarius in principio prologi sui ad psalmos. Sed nos, inquit, secundum apostolicam auctoritatem, librum psalmorum & nuncupamus, & scribimus. Ita enim in Actis apostolorum dictum meminimus: Scriptum est enim in libro psalmorum: Fiat domus eius deserta, & episcopatum eius accipiat alter. Ergo neque secundum quosdam Hebraeos, quinque libri, neque secundum plurimorum simplicitatem, psalmi David dicendi sunt: Sed secundum apostolicam auctoritatem, liber psalmorum esse noscendus est. Hilarius.

EADEM DE RE SENTENTIA D. HIERO. AD SOPHRONIVM. Scio quosdam putare, ait, psalterium in 5. lib. esse diuisum, vt vbiq; apud Septuaginta interpretes scriptum est, Fiat fiat, finis librorum sit, pro quo in Hebraeo legitur, Amén Amén. Nos autem Hebraeorum auctoritatem secuti, & maxime Apostolorum, qui semper in nouo testamento, psalmorum librum nominant, vnum asserimus psalmorum volumen. Quae sententia ipsi etiam probatur Augustino, in psalmum 150.

LIBER SECVNDVS.
DE PSALMORVM DISTRIBUTIONE IN genere. TABVLA II.

ALLELVIA siue iubilei, qui cordis uberius exprimunt iubilum, & in Dei laudem prorumpunt: vt sunt, Lauda anima mea Dominum, Laudate Dominum de caelis &c.

CANTICA, qui ore à Levitis & sacerdotibus canebantur, vt est videre in canticis 15. graduum, ideo sic dictis, quod David dum ascendere ad domum Domini per 15. gradus, in quolibet gradu vnum ex ijs, & in fine cecinit, Ecce nunc benedicite Domino &c. } canticum graduum

INTELLECTVS, qui in futurum profundius aliquid de Deo speculantur, vt est Psalmus, Misericordias Domini &c.

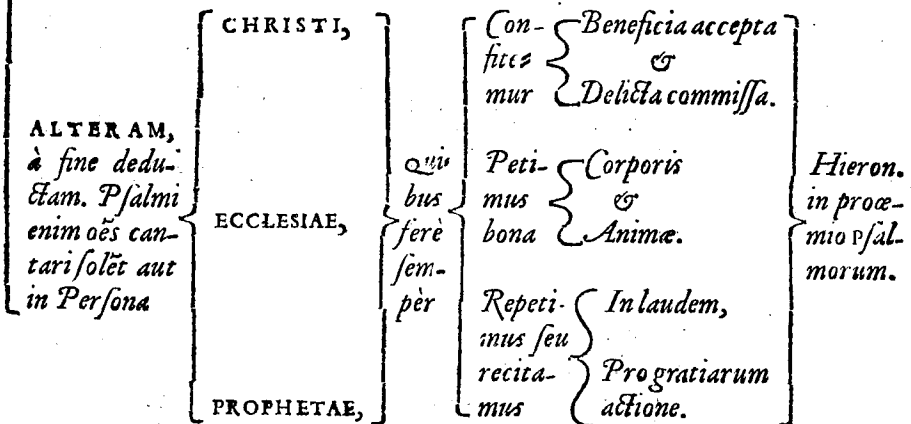
PSALMI absolute, sic dicti, quod in organo exteriori, vt citata & Psalterio, canerentur.

TITVLI, qui personam Christi propius praeseferunt in titulo: Qualis est, Eripe me Domine &c. Psal. 139.

ORATIONES, qui feruentiori animo pronuntiantur, vt sunt, Exaudi orationem meam &c. De vultu tuo iudicium meum, & similes.

VNAM, à causa formali desumptam, qua Psalmorum alij dicuntur

VARIAE sunt Psalmorum Diuisiones, sed haec in genere sufficiat obseruasse duas:

DE SINGVLORVM PSALMORVM PARTITIONE IN SPECIE.

ET SI huius quoque rei inuestigatio per se vtilissima sit atque per necessaria, longior tamen eius est tractatio, quam quae suscepto conueniat operi, quo viam tantum exactioris sacrae scripturae tractationis demonstrare institutum est. Tot enim sunt Psalmi cuiusque Partes, quot non tantum versus, sed etiam quot omnino verba, & quot penè syllabae. Ad haec si diligens lector illa, quae de Psalmorum differentijs ac circumstantijs huc collecta sunt, diligentius paulò & iudicio exactiori perpendere voluerit, futurum arbitramur, vt per se singulos Psalmos in proprias classes collocare, ac vnumquonque in suas veluti partes distribuere possit. Denique si quis plenior adhuc Psalmorum omnium desideret cognitionem, is eam ex solidissimis D. Augustini commentarijs, & aliorum in singulos penè editis lucubrationibus, his maxime adiutus principijs, abundè & intelligere & consequi poterit.

NVMERVS & ordo, qui magni sacramenti continet secretum. August. in Psalm. 150. Vbi iterum duo respicienda sunt tempora:

IN PSALMORUM lectione pro faciliiori eorum intelligentia duo in genere sunt obseruanda:

TITVLI & inscriptio, q̄ ab alijs dicitur causae suae clauis, per quas ingredimur Psalmorum intellectum. Hiero. in Proem. ad Psalm. Sunt autem Psalmorum tituli diuersi: Dicuntur enim alijs

VNUM Hebraeorum, apud quos discretus fuit numerus Psalmorum, sed iidem sine ordinis annotatione conscripti sunt. Esdras enim, vt antiquae traditiones ferunt, in compositos eos, & pro authorum ac temporum diuersitate dispersos, in volumen vnum collegit & retulit.

ALTERVM 70. interpretum, qui eos in numerum atque ordinem redegerunt, singulis quibusque numeris pro efficientia sua & absolute perfectione, perfectorum & efficientium psalmorum ordine deputantes. Hilarius in Prolog. ad Psalm. Vt nunc Psalmi sint centum & quinquaginta.

IN finem. Est autem finis, cuius causa caetera sunt, ipsum autem nulli alij causam suam praestat. Ob finem enim omnia, nihil verò aliud post finem. (Atque is est Christus.)

PSALMVS, qui est, cum cessante voce, pulsus tantum organi concinentis auditur.

CANTICVM, quod est, cum cantantium chorus libertate sua vtens, neque in consonum organi adstrictus obsequium, hymno canore tantum vocis exultat.

CANTICVM Psalmi, quod est, cum organo praecinente, subsequens & aemula organo vox chori canentis auditur, modum Psalterij modulis vocis imitata.

PSALMVS cantici, qui est, cum choro antè canente, humanae cantationis hymno ars organi consonantis aptatur, vocisque modulis praecinētis pari psalterium suauitate modulatur.

AUT alias dictiones habentes, quae aut res gestas secundum historiam significant, aut tempora, aut dies, aut aliud aliquid complexae sint. Hilarius in Prologo in Psalmos.

EXPLI-

IN FINEM.

HIC titulus quoties reperitur praefixus, Psalmum ad Christum Saluatorem nostrum, non aliter, quam in finem legis, directum esse intelligi debet, Rom. 10. Finis enim est, cuius causa caetera sunt: Ob finem ipsum autem nulli alij causam suam praestat. Ob finem enim omnia, nihil verò aliud post finem. Namq; omnia ad finem tenditur, sed in fine desinitur. Ita finis & anteriorum perfectio est, & ex se nihil in aliquid aliud protendens, propria in semetipso ipsa possessio est.

PSALMI igitur qui inscribuntur, in finem, tituli intelligendi sunt, vt ex perfectis atq; absolutis bonorum operum doctrinis & speciebus existant: Quia ad ea quae dicuntur, fidei se nostrae cursus extendat, & in his nullo ulteriore procurfu, ipso suo optatae & adeptae beatitudinis sine, requiescat. Hilarius.

PSALMVS.

IN eo Psalmo, in quo tantum Psalmus inscribitur, fidelium operum & religiosorum gestorum aut doctrina, aut confessio continetur, cum propheta, commemorando quae egerit, ad doctrinam nos gestorum similitum instituit, motu corporei organi nostri ad pios officiorum vsus temperato. Idem.

CANTICVM.

AT verò cum Canticum tantum in titulo ponitur, scientia in eo spiritualis, & intelligentia caelestis arcani, quam quis per cognitionem sapientiae consequitur, existit, cum commemoratis fidei operibus, solam doctrinam perfectae de Deo cognitionis ostendit. Non enim statim omnis scientia in bono opere est, neq; rursum omne opus bonum veram scientiam consequitur. Idem.

CANTICVM PSALMI.

OB quod & illud, quod in tertio superscriptionum genere est, Canticum Psalmi, cum bonorum operum efficientiae scientia & doctrina coniungitur. Prius enim in bonis operibus viuendum est, vt perfecta posset ea, quae deinceps succedit, diuini sacramenti esse cognitio, secundum id quod dictum est: *Desiderasti sapientiam? serua mandata, Dominus praestabit tibi eandem.* Praestat ergo Dominus Sapientiam his, qui per meritum operum, gratiam intelligentiae consequuntur. Ex his ergo operum doctrinae studijs Psalmi illius, qui Canticum Psalmi superscribitur, erat causa noscenda. Idem. Eccl. 1.

PSALMVS CANTICI.

VBÌ autem est Psalmus cantici, illic per cognitionis scientiam, vsus boni operis tractatur, cum desideratam nobis fidelium gestorum efficientiam praestet anterior de Deo adeptae cognitio. Idem.

EPILOGVS TITVLORVM

HAEC igitur musicae artis quadrifaria diuersitas, Psalmorum est diuersitati coaptata, vt Psalmus per organi corporei motum in commemoratione gestorum sit: Canticum verò per sapientiae cognitionem habeat in se doctrinae scientiam. Canticum verò Psalmi est, cum praeeunte gestorum merito, cognitio praestatur: Psalmus deinde cantici, cum per adeptae scientiae cognitionem, fidelium gestorum opus inchoatur & geritur. Hilarius in d. prologo.

TITVLI EX AVTHORVM NOMINIBVS, AVT rerum gestarum significationibus.

ALIAE verò superscriptiones, quae aut res gestas secundum historiam significant, aut tempora, aut dies, aut aliquid aliud complexae sunt, vel ex interpretatione nominum, vel ex comparatione gestorum, vel ex consimilium specie, ex quibus rebus Psalmus consistat, ostendunt: vt sicubi est, Pro die sabathi, aut Pro occultis filij, aut Pro die octaua, per corporalem superscriptionum significantiam, spiritualis Psalmi intelligatur editio, vel cum illius David, vel illi David, vel Absalon, vel Saul, vel Doeg in titulo sub gestorum historia praenotantur, in eo per nominum qualitates, vt illi, vel illius David, aut per nominum virtutes, vt est Absalon, & prophetiam quae in Psalmo sit, consequantur. Hilarius in prologo super Psalm.

DE PSALMIS SINE TITVLO.

NON omnes Psalmi praefixas habent causas vel inscriptiones, sed leguntur aliqui sine titulis: De quibus

quibus Hilarius, in Prologo suo ad Psalmos, sic ait: De his autē Psalmis, qui sine auctorum nominibus sub diuersis superscriptionibus habentur, antiquorum virorum ista traditio est: quod ex eo psalmo, cuius auctor in superscriptione proponitur, qui deinceps sine auctorum superscriptione succedunt, eius esse existimandi sunt, qui anterioris Psalmi auctor inscribitur, usque in eum Psalmum, quo nomen auctoris alicuius praeferatur. Hilarius.

DE HORVM INTELLECTV, EX EODEM LOCO.

Eos vero, is idem ait Hilarius, qui sine inscriptione vlla significationis alicuius habeantur, ut est primus vel secundus, & caeteri complures alij, intelligendum est ex doctrina Spiritus sancti, ad spiritualem cognitionem generalis scientiae fuisse cantatos: ut unusquisque ex his secundum fidei sinceritatem, rationem intelligentiae spiritualis expeteret.

QVIS SIT TITVLORVM PRAEFATORVM IN

Psalmorum explicatione vsus.

SCRIPTVRA Psalmorum mysteria in titulis ponere, & frontē Psalmi sublimitate sacramenti decorare solet, ut sciamus, qui intraturi sumus, cum tanquam super postem, quid intus agatur, legerimus, vel cuius domus sit, vel quisnam illius praedij sit possessor. Sunt enim, ut dictum est, Psalmorum tituli veluti clauēs, per quas in Psalmorum intellectum ingredimur. Augustin.

DE VIRTUTE ET LAVDIBVS PSALMORVM

Basilii Magni.

PSALMVS igitur, animi letitia, tranquillitas animarum, pacis caduceus, cogitationum tumultuantium ac fluctuantium moderator, animi commotionem mitigat: Lasciuiam refrenat Psalmus. Idem amoris conciliator, dissidentium compositor, inimicorum reconciliator est. Et paulo post: Psalmus item daemonum fugator, angelici auxilij praebitor, securitas in timoribus nocturnis, & requies diurnorum laborum, infantium tutela, iuuenum praesidium, senum consolatio, mulierum ornatus competentissimus, in solitudine dulce diuersorum praebet, fora moderatur: incipientibus institutio, proficientibus augmentum, absolutis firmamentum, Ecclesiae vox. Insuper celebritates illustrat: tristitia quae ex Deo est, operatur: lacrymas e corde lapideo prouocat. Psalmus denique officium est angelorum, administratio caelestis, spirituale thymiana. Quid enim non inde discas? non fortitudinis magnificentiam? non iustitiae seueritatem? non modestiae decus atque ornamentum? non prudentiae perfectionem? non poenitentiae modum? non patientiae mensuram? nonne demum omnia, quae possis bona excogitare? Hic & perfecta reperitur Theologia, vaticinium imprimis venturi Christi, futuri iudicij terror, resurrectionis spes, supplicij metus, gloriae promissio, mysteriorum reuelatio, omnia denique, ut in magno communi promptuario, in Psalmorum libro condita reperiuntur. Basilii in Prologo ad Psalm.

DE PSALMORVM ADPLICATIONE.

TABVLA 115.

DVPLEX EST psalmorum applicatio. Fit enim vel ad SVMMAM illam, de quibus in praecedenti dictum est schemate, siue genera siue capita. Quod qua ratione commodè fieri queat, ex ipsa Psalmorum inscriptione siue titulis citra negocium ferè cognosci poterit. VARIAS hominum affectiones atque necessitates. Qua de re magnus ille Athanasius integrum scripsit opusculum, quod Rainerij Snoij Goudani paraphrasibus in Psalmos Dauidicos adiunctum circumsertur.

CANTVM ECCLESIASTICVM QVA-

lem esse deceat.

CANTVS (Ecclesiasticus) plenus sit grauitate: nec lasciuiam resonet, nec rusticitatem. Sic suauius, ut non sit leuis: sic mulceat aures, ut moueat corda: Tristitiam leuet, iram mitiget, sensum literae non euacuet, sed foecundet. Vnde, ut refert Augustinus lib. 10. Confess. cap. 33. Athanasius Episcopus Alexandrinus, tam modico flexu vocis faciebat sonare lectorem Psalmi, ut pronuncianti vicinior esset, quam canenti.

PARS VETERIS TESTA-

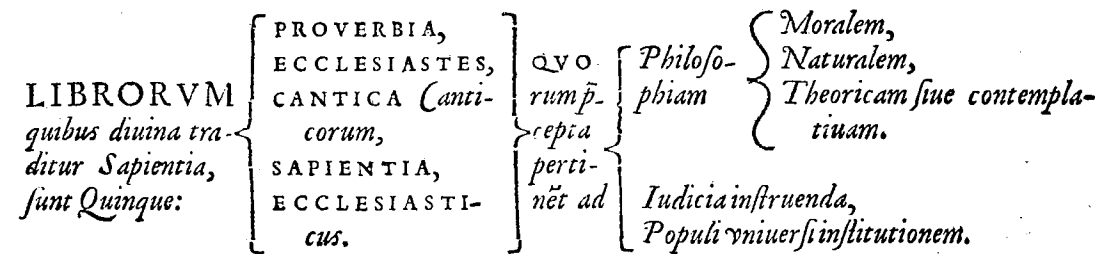
MENTI QVARTA, DE DIVINA PHILOSOPHIA, siue Sapientiae caelestis studio atque disciplina.

CONTINVATIO.

TAM manifesta est huius tractatus ad praecedentes cohaerentia, ut per se facile obuia & cognita esse queat. Neque enim alium ferè in finem, aut lex ipsa Dei populo tam seuerè praecpta, aut historiae sacrae exempla ita diligentèr inculcata, aut diuinae laudes adeo copiose, tantaque cum maiestate sunt decantatae, quam ut ex illis generalia quaedam benè beateque viuendi colligerentur quasi praecpta & regulae: Quae dictorum factorumque omnium diuinas continent rationes, quas animam legum dicere solemus. Cum ergo hucusque de legum corpore, tam disertè in superioribus Bibliae Sacrae libris tractatum sit, non absurdum est, ut tandem etiam de ipsarum legum anima dicatur, scilicet ratione. Sacrarum autem rerum rationes ex diuina petuntur philosophia. Quae potissimum in sequentibus hisce continetur libris, quos maiores nostri ob id dixerunt Sapientiales.

DE PHILOSOPHIAE DIVINAE PARTIBVS.

TABVLA 116.

QVIS HORVM LIBRORVM SIT

Author.

AVGVSTINVS in libro De Ciuitate Dei 17. cap. 20. hos libros magna ex parte regi tribuit Salomoni. Vbi de ipso Salomone, Dauidis filio loquens, sic ait: Prophetasse etiam ipse (Salomon) reperitur in suis libris, qui tres recepti sunt in auctoritatem Canonicam, Prouerbia, Ecclesiastes, & Canticum canticorum. Alij vero duo, quorum vnus Sapientia, alter ecclesiasticus dicitur, propter eloquij nonnullam similitudinem, ut Salomonis dicantur, obtinuit consuetudo. Non autem esse ipsius, non dubitant doctiores, eos tamen in auctoritatem, maxime occidentalis antiquitatis recepit ecclesia.

DE ORIGINE, VITA ET MORTE SALOMONIS

Epitome, ex varijs authoribus in hoc redacta veluti compendium.

SALOMON interpretatur Pacificus, Augustinus De Ciuitate Dei lib. 17. cap. 8. Quod nominis ei indidit Propheta Nathan, Filius fuit Dauid ex Bethabea, Iosephus lib. 7. antiq. cap. 7. Imperauit in diebus pacis, cui subiecit Deus omnes hostes, ut conderet domum in nomine suo, & pararet sanctitatem in sempiternum, quemadmodum eruditus est in iuuentute sua. Et impletus est quasi flumen sapientia, & terram rexit anima sua, Eccl. 47. Coepit autem regnare Patre adhuc viuentem: & bonis initijs malos habuit exitus. Quippe secundae res, quae sapientum animos fatigant, huic magis obfuerunt, quam profuit ipsa sapientia, etiam nunc & deinceps memorabilis, & tunc longè lateque laudata. Augustin. De Ciuitate Dei lib. 17. cap. 20. Nam irrationabili constrictus amore, uxores Principum insigniumque virorum filias duxit 70. & 300. habuit concubinas. Mortuus tandem valde lon-

gæuus: qui regnavit quidem annis 40, (aliàs octoginta) vixit autem quatuor & nonaginta, & sepultus est in Hierosolymis, cunctos felicitate & prudentia atq; diuitijs excellens Reges. Iosephus d. lib. 8. cap. 7.

ALIUD TESTIMONIUM DE SALOMONE ET

eius libris, ex Athanasio.

SALOMON filius Davidis, cum regnum Patris sui accepisset, à Deo petijt, vt sapientiam acciperet magis quàm diuitias & hostium vltiõem. Hanc cum esset adeptus præ omnibus mortalibus, qui ante & post ipsum fuerunt, Sapiens, ac propter ea, quæ faciebat & dicebat, admirabilis factus, tria millia parabolarum, & quinque millia carminum prolocutus est, disputauitq; de omnibus, tam de ijs quæ ex terra proueniunt, quàm de omnis generis animantibus. Scripsit libros Canonicos tres, Prouerbia videlicet, Ecclesiasten & Canticum canticorum, & alterum præter istos, non Canonicum, quæ Sapietia Salomonis dicitur. Athanasius in Synopsi.

PROVERBIORVM SALOMONIS LIBER, BIBLIAE XXII, QUAR-

tæ partis Primus, De Morali Philosophia.

RATIO COLLOCATIONIS, QVAM VOCANT continuationem.

QUI SAPIENTIAM scire desiderat, eum ab eruditione morali incipere oportet, & intelligere illud quod scriptum est: Concupisti sapientiam? serua mandata, & Dominus eam dabit tibi. Ob hoc Magister hic, qui primus homines diuinam Philosophiam docet, operis sui exordium Prouerborum posuit libellum, in quo moralis traditur locus. Origenes in Prologo ad Cantica.

SVMMA.

QVAE hoc continentur libro, vno nomine dicta vocantur sapientum, hoc est, sententiarum siue sermones, nullam sophismatum fallaciam habentes, neque per probabilitatis specie seducentes, sed exactè veri, nec secundum Dialecticam protasin dicti, sed tanquam qui ab ipsis sint cogniti, & velut ipsorum sententia prolati. Athanasius hic in tituli explanatione.

QVOTVPLICIA SINT, QVAE HVC PERTINENT, Sapientum Dicta. TABVLA 117.

SAPIENTVM Dicta, quantum huic cõuenit loco, sunt triplecia:	}	PROVERBIA, siue paræmiæ:	} Quæ promiscuè huic libro reperiuntur inserta.
		PARABOLAE, quas Latini similia siue similitudines dicere solent:	
		AENIGMATA, hoc est, obscure dicta.	

DE PROVERBIIS.

PROVERBIORVM nomen, de eo quod vulgaritè dicitur, apud externos compositum est, & de illis plerunquè, quæ in triuijs dicuntur. Oemos enim apud illos via dicitur. Unde paræmia definitur verbum iuxta viam, vsu multorum tritum, & quod à paucis ad plura similia transferri potest. Apud nos verò Prouerbiu est sermo utilis, sub vmbra figuræ

raq; idonea expressus, multum & vsus & grauitatis complectens, in recessu quoquè multum altæ sententiæ contegens. Basilius Magnus in huius lib. princip. Homil. 12. variarum rerum.

DE PARABOLIS.

PARABOLAE sunt sermones, qui velut imagines sunt eorum quæ dicuntur. Ex ipsis nanque propter similitudinem, quod dicitur, intelligitur: vt, sicut venti, nebulae & pluuia, ita qui gloriantur in dono mendaci. Athanasius hic in synopsi.

DE AENIGMATE.

AENIGMATA verò sermones sunt obscuri, qui ita cautè sunt positi, vt mœrore afficiant, si quis in illos incidat: propterea quòd nihil manifesti habeant, & ne quidem suspiciõne aliquam sensus præbent: vbi verò diligetèr inquisiti fuerint, sensum quem habent, indicant. Quales sunt, Sanguisugæ tres sunt filiae dilectione dilectæ. Et hæ tres & quarta non dicunt, satis est. Infernus & amor mulieris, & terra quæ non saturatur aqua, & aqua & ignis nunquam dicunt, satis est. Et iterum: Tria sunt, quæ cognitu mihi sunt impossibilia, & quartum non cognosco: Via aquilæ volantis, & via serpentis supra petram, & via nauis in mari euntis, & via viri in adolescentia: & quæcunque eiusmodi sunt enigmata. Nam licet aliorum cogitationem moueât, alia tamen significant: & obscura quidè sunt, absconditum verò sensum habent. Idem Athanasius ibid.

QVARE PROVERBIORVM TANTVM NOMINE hic liber sit inscriptus.

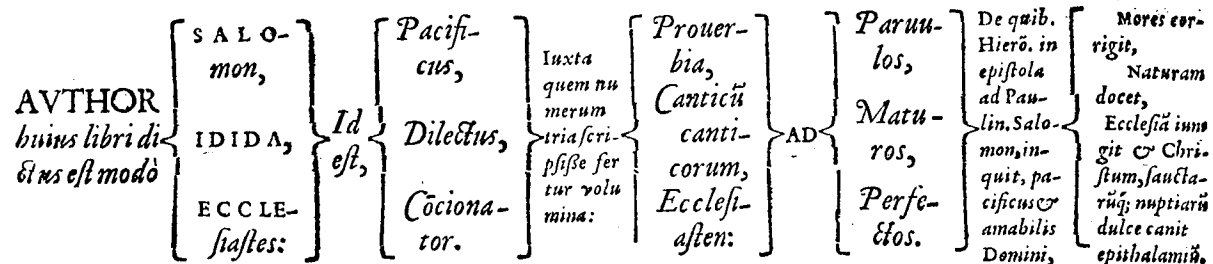
PROVERBIA dicta sunt huius libri sententiæ, quòd hoc nomine etiã reliqua contineri videantur. Nam & Christus Prouerbiu in genere, occultiore & obumbratum appellauit sermonem, qui cum obscuritate tegatur, non facile ab audientibus percipitur. Cyrillus in Euangelio Ioan. lib. II. cap. 8. Atque hinc prouerbiu etiã accipitur pro obscuritate, vt idem Cyrillus ibidem cap. II. Et Origenes in prologo ad Cantica: Prouerbia attitulauit hunc libellum, inquit, quod vtique nomè significat, aliud quidem palam dicit, aliud verò intrinsecus indicari. Quò illud etiã pertinet, quod Hieron. in cap. 12. Ecclesiastis dixit, huius libri occultas esse sententias. Iohan. 16.

QVIS HVIVS LIBRI SIT AVTHOR.

SALOMONEM huius libri esse authorem, id paulò antè ex Augustini commentarijs de ciuitate Dei ostensum est, & probatur etiã testimonio Iosephi, qui sic scribit de Salomone: Composuit libros de canticis & modulationibus quinquies mille: parabolarum atque similitudinum fecit libros tria millia. Per vnumquodque enim arboris genus parabolam duxit, ab hyssopo vsque ad cedrum. Eodem modo de iumentis, & de reliquis terrenis, necnon aquatilibus & aëreis animalibus disputauit. Nullam nanque naturam ignorabat, inexaminatamque præterijt, sed de omnibus philosophatus est, & disciplinam proprietatum eorum eminentèr exposuit. Præstitit autem ei Deus, vt etiã contra dæmones, ad vtilitatem hominum & eorum curas edisceret: & incantationes instituit, quibus ægrotudines soleant mitigari: modos etiã coniurationum, quibus obstricti dæmones, nè denuò redeant, effugantur, instituit. Iosephus lib. 8. cap. 2.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
QVOT SALOMON SCRIPSERIT LIBROS.

TABVLA II8.

DE LIBRI EIVSDEM ARGVMENTO.

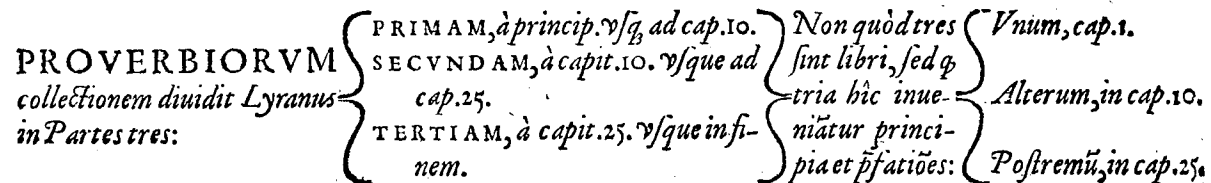
PROVERBIORVM liber, instructio morum est quædam, necnon animi perturbationum correctio. Deniquè vitæ in vniuersum documentum, frequentes ac breues eorum, quæ sunt agenda, continēs præceptiones. Basilius Magnus in principium Prouerbiorum, Homil. 12. ex diuersis.

SCOPVS.

IN Prouerbijs paruulum docēs, & quasi de officijs per sententias erudiens: Vndè & ad filium, eius sermo crebrò repetitur. Hieron. in primum caput Ecclesiastis.

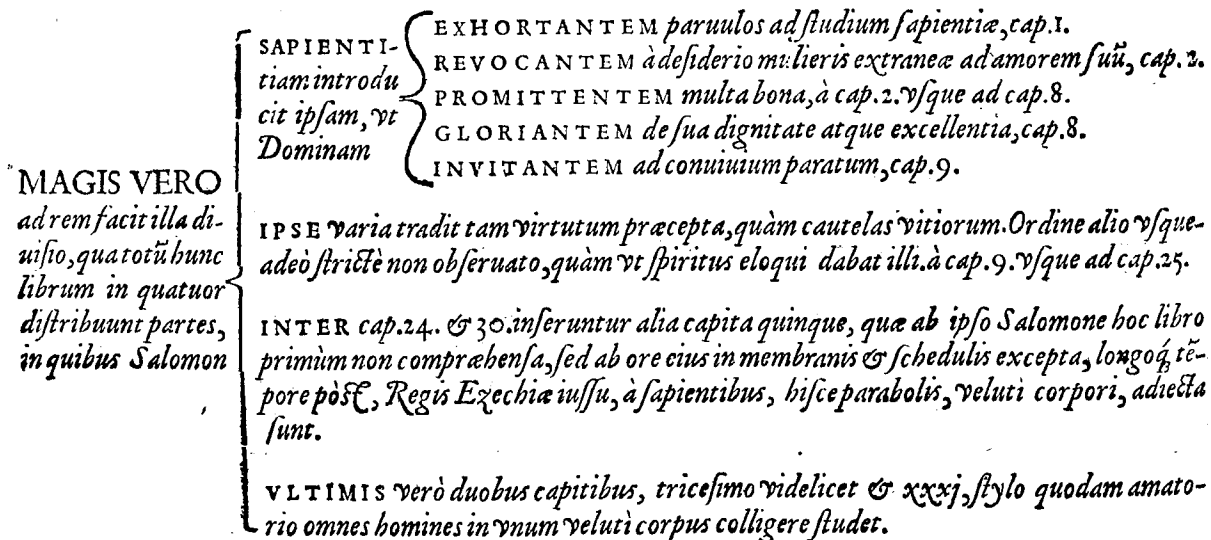
PARTITIO.

TAB. II9.

ALIA ET COMMODIOR PARTITIO.

TABVLA 120.

QVIS PROVERBIORVM SIT VSVS.

PROVERBIIS vtimur, cum non palàm, quod volumus, ostendere cupimus. Omnia enim quæ prouerbialiter dicuntur, alium verba sensum significare videntur, alium ex ipsis verbis veritas parturit. Cyrillus in Thesaur. libro quinto, capite quarto.

ECCLE-

ECCLESIASTES, LI-

BER BIBLIAE XXIII, PARTIS QVARTAE

Secundus, De Philosophia naturali.

CONTINVATIO.

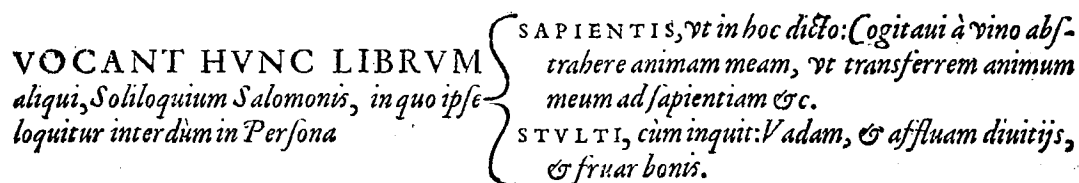
Cũ intellectus & moribus quis profecerit, proximũ est vt veniat etiã ad naturalis intelligentiæ disciplinam, atque ibi rerum causas naturasq; distinguens, cognoscat vanitatem vanitatum relinquendam, ad æterna autem & perpetua properandum: & ideò post Prouerbia ad ecclesiasten peruenitur, qui docet (vt diximus) visibilia omnia & corporea, caduca esse & fragilia: quæ vtiquè cùm ita esse depræhenderit is, qui sapientiæ studet, sinè dubio contemnet ea ac despiciet. Orig. in prolog. ad Cantica canticorum.

NOMINIS RATIO.

ECCLESIASTES propriè concionator dicitur. Quod nominis hinc liber ideò sortitus est, quia Salomon in eo quasi tumultuantis turbæ suscepit sensum, vt ea per inquisitione dicat, quæ fortassè per tentationem mens imperita sentiat. Gregor. lib. 4. dialog. cap. 4.

ALIA LIBRI HVIVS DESCRIPTIO.

TABVLA 121.

AVTHOR.

ET hunc librum scripsit Salomon. Athanas. hic. Et patet ex ijs, quæ paulò antè ex Augustini commentario de ciuitate Dei lib. 17. cap. 20. adducta fuere.

ARGVMENTVM.

IN hoc secundo Salomonis libro de contemptu vanissimi huius agitur mundi. Nam vt in principio Prouerbiorum scribit Basilius Magnus, ideò Ecclesiastes attingit Physiologiam, nobisque in hac vita vanitatem palàm ostendit, vt in ijs quæ citò prætereunt, minime fit homini inuigilandum, neque item animi curas in rebus vanis collocandum. Et Orig. hic in Proœmio: In hoc, inquit, libro Salomon naturalem complectitur Philosophiam, multa de rebus naturalibus differens, & inania ac vana ab vtilibus necessariisque secernens, relinquendam vanitatem monet, & vtilia rectaque sectanda.

SVMMA.

SVMMA præsentis libri est, mundi huius cognoscere & contemnere vanitatem. Bernard. super Cantic. sermo. 1. Hoc est, cõtemnendum esse totum mundum cum omni eius concupiscentia, & soli adhaerendum Deo.

SCOPVS.

IN Ecclesiaste verò mature virum ætatis insituentis, nè quidquam in mundi rebus putet esse perpetuum, sed caduca & breuia vniuersa quæ cernimus. Hieronym. in Ecclesiast. in princip.

PAR-

RES MVNDI
huius vniuersas, va-
nitati subiectas esse
probare nititur Sa-
lomon, ab enumera-
tione præcipuarum
rerum, quas mūdus
magni facere solet,
ac loco quasi omni-
um, decem ponit va-
na, videlicet

STVDIVM *scientiarum, cap. 1. Qui addit scientiam, addit & laborem.*
APPETITVM *deliciarum, cap. 2.*
DESIDERIVM *longioris vitæ, cap. 3.*
AMBITIONEM *authoritatis, præ æminentiæ atque dominationis, c. 4. & 5.*
CVPIDITATEM *diuitiarum, in medio capituli quinti, & in sexto per totū.*
ARTEM *diuinandi seu præscientiam futurorum, cap. 7.*
VENATIONEM *laudis & famæ, cap. octauo.*
SECTATIONEM *fortunæ, in medio capituli octauo, & per tot. cap. 9.*
ROBVR *virium corporis, in medio cap. 9. & in 10. per totum.*
SPECIEM *floridæ iuuentutis, cap. 11. & 12. vbi sic concludit: Memento cre-
atoris tui in diebus iuuentutis tuæ. Item: Deum time, & mandata eius ob-
serua: Hoc est omnis homo.*

CANTICVM CANTI- CORVM, LIBER BIBLIAE XXIII, QVAR- tæ partis tertius, de rerum cælestium contemplatio- ne, siue de adherendo Deo.

CONTINVATIO.

INTER libros Salomonis, rectè hoc volumen nouissimum tenet locum, vt tunc ad eum veniatur, cum & moribus quis fuerit defæcatis, & rerum corruptibilium atque incorruptibilium scientiam distinctionemq; didicerit, per quæ in nullo possit ex his figuris, quibus sponsæ ad sponsum cælestis, id est, animæ perfectæ amor ad verbum Dei, describitur ac formatur, offendere. Origen. hîc in prologo.

AD QVAM PARTEM PHILOSOPHIAE PERTINEAT.

TOTVS contemplatiuus est hic liber, in quo amorem cælestium, diuinorumq; desideriu inquit animæ sub specie sponsæ ac sponsi, charitatis & amoris vijs perueniendum docens ad confortium Dei.

NOMINIS RATIO SIVE INSCRIPTIO.

CANTICVM hoc loco epithalamium, siue carmen significat nuptiale, de coniunctione Christi & ecclesiæ. Canticum autem dicitur canticorum, quod alijs canticis omnibus præferatur. Lyra hîc. Vndè Origen. in homilia priori in Cantica: Beatus, inquit, qui intelligit cantica, & canit ea: sed multò beatior ille, qui canit cantica canticorum.

CANTICVM QVID DIFFERAT A PSALMO.

VTRVM autem omne canticum Psalmus sit, an potius omnis Psalmus canticum, an sint quædam cantica, quæ non possint dici Psalmi, & quidam Psalmi, qui non possint dici cantica, quæri potest: sed animaduertendæ scripturæ sunt, nè fortè canticum lætitiæ indicet. Psalmi autem dicuntur, qui cantantur ad psalterium, quo vsus esse Dauid prophetam; in magno mysterio prodit historia. August. in psalm. 4.

ALIA DIFFERENTIA.

PSALMVS ad corpus, canticum refertur ad mentem. Hieron. libr. 3. in epistolam Pauli ad Ephes. cap. 5. Hinc cantare & psallere dicimus, id est, verbo & ore laudare. ore quippe catur, manibus autem psallitur. August. in psalm. 104. Sic canticum cantare nouum, est Deum in nouitate spiritus adorare. Basilius Magnus in psalm. 32.

QVOTV.

CANTICA fidelium, ex sententia diui Bernardi in sententijs, sunt quatuor: Victoria, quod submerso canitur Pharaone, Exod. 15. Adhortationis, quod terram promissionis concinunt intraturi, Num. 3. Lætitiæ, quod de susceptione filij cantat Anna, 1. Reg. 2. Fortitudinis, quod Dauid cantat, de manu Saulis ereptus. Bernard. ibid.

DE EODÈM, SENTENTIA ORIGENIS.

MVLTÀ autem in sacris scripturis sunt cantica. Habemus integrum volumen, de canticis canticorum scriptum. Ecce & in hoc libro habemus canticum, & in Numeris canticum scriptum est, & in Deuteronomio, & in Exodo, & in primo Regnorum libro. In primo paralipomenon, & in alijs multis locis inuenies cantica diuina esse descripta. Origen. in 5. Iudic. 5. 1. Reg. 2. Iudicum cap homilia sexta.

AVTHOR.

EX præmissis satis constat, etiã hunc librum esse Salomonis. Testatur id etiã Orig. hîc in prolog. circa finem. Et locutus est Salomon, inquit, tria millia parabolarum, & erant cantica eius quinque millia. Ex his ergò 5. millibus canticis, volunt videri hoc vnum esse canticum quod habemus. Sed vsquequò vel vbi cantata sint, non solum ad vsus, sed ne ad notitiam quidem peruenit ecclesiarum Dei. Origen. ibid.

ARGVMENTVM.

DESCRIBITVR in hoc loco mutus Dei & populi Israelitici amor. Sub populi autem Israelitici perseuerantis in fide, ex mente Lyrani & communi doctorum calculo, Christi intelligitur ecclesia. Quæ ob fidei puritatem & integritatē sponsa dicitur sponsi sui, Domini scilicet ac Saluatoris nostri Iesu Christi. Lyra in hunc librum.

SVMMA.

CANTICA canticorum, animæ perfectionis modum demonstrant. Sponsi namq; ac sponsæ concordiam cōtinent, hoc est, animæ cum Deo verbo familiaritatem. Basilius Magnus in principio Prouerb.

SCOPVS.

AD extremum iam consummatum virum, & calcato seculo præparatum, in canticò canticorum sponsi iungit amplexibus. Nisi enim prius reliquerimus vitia, & pompis seculi renunciâtes, expeditos nos ad Christi aduentu parauerimus, nõ possumus dicere, Osculetur me osculo oris sui, &c. Hieron. super Ecclesiasten, in princip.

GENVS ORATIONIS.

ORATIO huius libri tota est figurata. August. de Genesi ad literam lib. 8. cap. 1. Et in speculo ex canticis: Hic liber, inquit, totus amores sanctos Christi & ecclesiæ figurata locutione commendat, & prophetica pronunciat altitudine &c. Atque hinc forsitan est, quòd

Origenes hæc ipsa canticorum cantica, ante annum tricesimum non legenda putârit. Verum vt prosequitur in citato loco Augustinus, & si difficilimus sit hic liber, possumus tamen facile aduertere, quantum sit diuina illa & diuinitus inspirata charitas appetenda, quantique pendenda.

PAR-

PEREGRINATIONE patrum } THARE,
ABRAHAM, } Capite i. in princip.
ISAAC,
IACOB, }

MVLTIPPLICATIONE populi, vers. Dum esset rex. eod.

OPPRESSIONE eiusdem ab Aegyptijs, vers. Ecce tu pulchra es. eod.

DEFENSIONE Dei & apparitione, quae Moysi facta est in Rubo. capit. 2.
vers. Sicut malus inter ligna.

EXITV Israel de Aegypto in genere, vers. Dilecte mi. eod. In specie vero de
EGRESSIONE, vers. Surge, propera amica mea. eod.
PRAECESSIONE nubis in columna, vers. Ecce iste venit saliens. eod.
LEGISLATIONE, vers. Sonet vox tua. eodem.
DEBELLATIONE Amalech, ver. Capite nobis vulpes. eod.

CANTICA Salomonis in decem dividitur Dramata, in quibus agitur De
PEREGRINATIONE per desertum 40. annis, cap. 3. & ibi De
CIRCVMITIONE, quam fecerunt propter peccatum murmurationis. vers. Surgam, & circumibo ciuitatem. eod.
VOCATIONE populi nouiter generati ad ingressum terrae sanctae. vers. Capilli tui sicut greges. cap. 4.
CONTEMPLATIONE terrae sanctae. ver. Veni de Libano. eod. ubi continetur inuitatio DE I ad terram sanctam.

INTRODVCTIONE, cap. 5. vers. Veniat dilectus meus. Vbi etiam explicatur, quomodo primo caeperint comedere de fructibus terrae sanctae. unde dicitur: Comedi fauum cum melle meo &c. eod.

DELECTATIONE & exaltatione Synagoga, vers. Ego dormio. eod. c. 5. ac ibi De
PERSECVTIONE & liberatione populi Israelitici sub temporibus iudicum, vers. Percusserunt me. eodem.
CLAMORE populi, & reuersione ad Deum, vers. Adiuro vos filiae Hierusalem. dicto capit. 5. & cap. 8.

ERVDITIONE & sapientia plebis Israeliticae. vers. Ego murus. d. cap. 8.

VLTIMA vero sponsa est, de sponsi aeterni habitatione in populo Israel, relicta caeteris gentibus. Versic. Fuge dilecte mi. in fine cantici.

SAPIENTIAE

SAPIENTIAE LIBER.

BIBLIAE XXV, QVARTAE PARTIS QVARTVS,

De secunda parte moralis Philosophiae, hoc est, De officio Magistratum. TABVLA 124.

Quot sint moralis Philosophiae partes.

IN MORIBVS } PARENTIS, } Vt } Prouerbiorum, } In quibus in- } Priuatus quisq; }
hominum recte forman- } MAGISTRATVS, } in } Sapientiae, } stituitur } ut filius, }
dis sacra scriptura fun- } PRAECEPTORIS, } lib. } Ecclesiastici. } tur } Magistratus, }
gitur officio interdum } } } } } Vniuersus popu- }
lus.

CONTINVATIO.

IN volumine Prouerbiorum Salomon sub persona patris erga filium communia edidit praecipua, quid homo qui uis aut imitari, aut fugere debeat. Hic ut princeps magistratus instruit, quid imperando ac iudicando praec oculis habere debeant.

TITVLVS.

PRQPTERE hic liber Sapientiae fortitus est nomen, quia in eo Christi aduentus, qui est sapientia patris, & passio eius, euidenter exprimitur.

QVAE D. OLIM AVGVSTINI DE LIBRI huius auctore fuerit sententia.

IN libr. 2. de doctrina Christiana capit. 8. Augustinus de libri huius auctore ita scripserat: Nam illi duo libri, inquit, vnus qui Sapientia, & alius qui Ecclesiasticus inscribitur, de quadam similitudine Salomonis esse dicuntur. Nam Iesus filius Sirach, eos scripsisse constantissime perhibetur.

VT AVGVSTINVS HANC SENTENTIAM retractarit:

QVAM sententiam postea in secundo retractationum libro cap. 4. iterum retractauit his verbis: In secundo sane libro, de auctore libri, quem plures vocant Sapientiam Salomonis, quod etiam ipsum, sicut Ecclesiasticum, Iesus Sirach scripserit, non ita constare, sicut a me dictum, postea didici, & omnino probabilius comperi, non esse eius libri auctorem. Augustinus.

QVIS ERGO VERVS SIT HVIVS DOCTRINAE auctor.

LIBER qui Sapientiae Salomonis inscribitur, apud Hebraeos nusquam est. Quin & ipse stylus Graecam eloquentiam redolet: & nonnulli scriptorum veterum hunc esse Iudaei Philonis affirmant. Ita Hieron. in praefat. in libros Salomonis ad Chroma. & Heliod. Philone autem hunc esse quidam putant non eum qui sub Nerone clauit, de quo vulgo apud Graecos dicitur: Aut Plato Philonem sequitur, aut Platonem Philo. qui & in laudem religionis Christianae apud primitiuam Ecclesiam obseruatae conscripsit nonnulla, quemadmodum testatur Hieron. de viris illust. sed alium quendam Philonem vetustiore, peritissimum linguae graecae, supra centum & 60. annos ante Christi ortum, sub temporibus Oniae pontificis Iudaeorum. Driedo libr. 1. de Ecclesiast. scripturis. cap. 3. part. 2. Ex qua sententia duae nascuntur Quaestiones.

QVAE

PRIMUM quærit hoc loco acutissimus Theologus Ioan. Driedo, super eo quod Hieron. dicit: Sapientiam quæ vulgò Salomonis inscribitur, & librum Iesu filij Sirach, non esse Salomonis, cum tamen totus antiquorum patrum chorus, vt Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Origenes in suis libris planè afferant, Salomonem dicere ea, quæ in eisdem libris continentur, recitantes ex Sapientia & Ecclesiastico testimonia, tanquam diuinas sententias, & tanquam dictas à sapientissimo Salomone ex Dei spiritu loquentes?

SECUNDA QVAESTIO.

DEINDE, qua ratione Augustinus in lib. 2. de doctrina Christiana capit. 8. constantissimè tradat, illos duos libros, quorum vnus est Sapientia, & alter ecclesiasticus inscribitur, non Salomonem, sed Iesum filium Sirach scripsisse, cum longè antè Eusebius doceat, quòd omnis antiquorum chorus, librum attributum Sapientiæ, Salomonis esse dixerit? Driedo lib. 1. cap. 2.

RESPONSIO AD VTRANQVE.

SALOMONI frequentius attribuitur hoc opus, non quòd ab ipso Salomone sit confectum vel editum, sed quòd sententias contineat Christi veri Salomonis, ab eo prolatas, qui est vel Salomon ipse figurans Christum, vel personam gerit illius. Is est enim frequens in scripturis vsus, vt is qui loquitur, in persona alterius loquatur. De Augustini retractatiõe dictum est. Driedo cap. 4. dict. lib. 1.

AN SIT AVTHENTICVS.

INTER canonicas & sanctas scripturas numeratur à concilio 3. Carthag. Innocentio I ad Exup. Gelasio cum concilio 70 episcoporum, Isidoro lib. 6. etymolog. Concil. Florent. & Trident. B. August. lib. 2. de doctr. Christiana cap. 8. Hic in suo de sanctorum prædestinatione libro, cap. 14. illud ei libro dedit testimonium: Quæ cum ita sint, inquit, non debuit repudiari sententia libri Sapientiæ, qui meruit in ecclesia Christi, de gradu lectorum ecclesiæ Christi, tam longa annositate recitari, & ab omnibus Christianis, ab episcopis vsque ad extremos laicos fideles, pœnitentes, catechumenos, cum veneratione diuinæ authoritatis audiri. August.

TESTIMONIA PATRVM EX SALOMONIS
libro, qui Sapientia dicitur, desumpta.

EST ingens eorum librorum, quos inter apocryphos nonnulli posuerunt, diuinitatis testimonium, quòd eosdem ecclesiastici doctores sinè villo discrimine, pro ecclesiasticis dogmatibus adducant. Neq; enim ea apocryphis authoribus, quos nullius authoritatis credebant, voluissent sancire. Sunt verò in hoc genere per sanctos authores loci multi dispersi, qui curiosi lectoris studio notari poterunt. Medina de rectora in Deum fide, lib. 6. cap. 9.

PATRES

PATRES AVTEM QUI HVIVS LIBRI AVTHORITATEM APPROBARUNT, HI SUNT. TABVLA 125.

DIONYSIVS

APOSTOLI Pauli discipulus, libro de Ecclesiastica Hierarchia cap. 2. vsurpat ex eo quasi ex diuina scriptura illud: *Acuet diram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos, Sap. 5. & cap. 4. de diuinis nominibus, Amator factus sum formæ illius, Sap. 8.*

ORIGENES

ADAMANTIVS, *sanctarum scripturarum obseruator grauisissimus, in eius libri citatione est tam frequens, vt eos omnes locos huc velle pertabere sit opus immensum.*

BASILIVS

SANCTARVM scripturarum integerrimus cultor, contra Apologeticum Eunomij, & in Psal. 37. vsurpat illud: *In maleuolam animam non intrabit sapientia. Item in eodem apolog. Omnia in sapientia fecisti, Sap. 9. In epistola verò 141. coërcet hæreticos illo eiusdem libri testimonio: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Et libro de spiritu sancto cap. 30. appellat propheticum oraculum illud, Prudens in tempore tacebit, Sap. 8.*

CYRILLVS ALEXANDRINVS

PATRIARCHA, cuius & sanctitas & eruditio non Græcis modò, sed & Latio fuerunt veneranda, lib. 2. contra Iulianum apostatam, sub nomine diuinæ scripturæ adducit illud: *Et delectabar per singulos dies, ludens coram illo omni tempore &c. Sap. 8.*

IOANNES CHRYSOSTOMVS

CONSTANTINOPOLITANVS Patriarcha, in vastissimo illo suorum librorum pelago, tam frequens est in petendis ex hoc libro Sapientiæ sub nomine sanctæ scripturæ sententijs, vt si iuc adducendi fuissent loci, multas chartas implerent.

HILARIVS

PICTAVIENSIS Episcopus, cuius eruditionem & sacrarum literarum peritiam, olim non solum Galli, sed vniuersæ per orbem Christianam prouinciæ senserunt, dum Psalmum centesimum decimum octauum exponit, ex hoc libro illa verba vsurpat: *Magna sunt iudicia tua Domine, Sapient. 17. Idem in Psal. 136. adducit illud: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, Sap. 1. Et in Psal. 127. vsurpat illud, Salomonis nomine: Quæsiui sapientiam mihi accipere sponsam.*

CYPRIANVS

CARTHAGINENSIS Episcopus, eloquentia, eruditione, Martyrij gloria & antiquitate celebris, multa ex eodem libro, diuinæ scripturæ nomine, desumit, ex quibus pauca adducemus. Epistolarum libro primo, epistola nona, & libro tertio ad Quirinum, vsurpat illud, *Qui abiicit disciplinam, infelix est, Sap. 3. Lib. 2. de habitu virginum, illud: Quid nobis profuit superbia? Sap. 5. Tractatu 1. aduersus Demetrian. illud: Stabunt iusti in magna constantia, Sap. 5. Libro tertio ad Quirin. tractat sub sapientiæ Salomonis titulo, penè totum huius libri caput tertiumdecimum. In eodem adducit illud, *Qui ambulat simpliciter, ambulat cõfidentèr, Sap. 1. Libro de exhortatione ad martyrium, illud: Etsi coram hominibus tormenta passi sunt &c. Sap. 3. In eod. lib. illud: Omnia idola nationum aestimauerunt Deos. Sap. 15. Libro item de singularitate clericorum, illud: *Qui enim custodierunt iustitiam, iuste iudicabuntur, Sap. 6. Item illud: Quis enim hominum scire poterit consilium Dei? Sapient. 9. Quin & illud eod. lib. Deprimit terrena habitatio sensum multa cogitantem, Sap. 9. Aduersus Iudæos illud: Contumelia & tormento interrogemus eum, Sap. 2. Et alia multa.***

CVIVS & eruditio & in dinoscendis scripturis diligentia fuit semper illustris, ita est in hoc libro adducendo perpetuus, ut si omnia huc adducenda essent testimonia, iustum conficerent librum. Sufficit hic, pauca pro multis inserere. Lib. 3. Contra literas Petiliani, cap. 26. vsurpat illud: Spiritus sanctus disciplinae effugiet fidum. Libro de praescientia Dei ad Dardan. cap. 3. illud, Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, Sap. 1. Item in libro de essentia Dei, illud: Auris zeli audit omnia & c. Lib. de mendacio, cap. 5. illud: Os quod mentitur, occidit animam suam, Sap. 2. In soliloquio, illud: Invidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Lib. 4. de Genesi ad literam, cap. 3. 4. & 5. illud: Omnia in mensura, numero & pondere disposuisti, Sap. 11. Et illud: Multitudo sapientium, sanctitas est orbis terrarum, Sap. 6. Libro item quarto de Trinitate, cap. 20. illud: Iustus si morte praoccupatus fuerit, & c. cum alijs penè infinitis. Haec ex Medina.

ARGVMENTVM.

AGITVR in hoc libro sub iustitiae & sapientiae nomine summatim de omni virtutum genere, tam iustitiae, quam sapientiae vocabulo vniuersaliter accepto. Gloss. hic circa principium.

SCOPVS.

REFORMATIO est iudiciorum, ut Magistratus subditis suis bene praesint. Quos in principio statim his alloquitur verbis: Diligite iustitiam, qui iudicatis terram. Quærite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum. cap. huius libri 1.

PARTITIO. TAB. 126.

DIVIDITVR autē totus hic liber in partes tres: Quorum
PRIMA exhortationem continet, ad excitandum vnumquemque ad zelum & amorem iustitiae capessendum, à princip. vsque in finem cap. 6.
SECUNDA originem explicat sapientiae, à cap. 7. vsque ad cap. 10.
TERTIA virtutis vtriusque, tam iustitiae scilicet, quam sapientiae, effectus declarat ac utilitates. à d. cap. 10. vsque in finem.

CAPITA EXHORTATIONIS.

TABVLA 127.

PRIMAE PARTIS, quae exhortationem continet ad iustitiam, sex sunt capita, in quibus
PRAEMITTIT introductionem ad sapientiam generalem, cap. 1.
ENVMERAT ea, quae à stultis & insipientibus contra sapientiae studium obijciuntur, cap. 2.
QVIBVS respondet in 3. cap.
RECENSET laudes sapientiae, cap. 4. ab eius emolumentis, quibus eregione opponit insipientiae incommoda, cap. 5.
PRAEMISSA omnia veluti per epilogum repetit, & in vnu colligit acervum, cap. 6. Vbi tandem sic concludit hanc partem: Si ergo delectamini in sedibus & sceptris o Reges populi, diligite sapientiam, ut in perpetuum regnetis.

DE ORI-

TABVLA 128.

HVIVS PARTIS initium sumitur à fine sexti capituli, vbi sapiens rationem explicat originis, & diuiditur in tria vicissim capita.
OSTENDIT sapientiam rem esse inestimabilem, & ob id nec auro, nec argento comparandam, cap. 7.
REQVIRIT in sapientiae studiose feruorem atque perseuerantiam, cap. 8.
DOCET, opus esse sapientiae studiose deuota precatione ad Deum, à quo ut bona omnia, sic etiam ipsa venit sapientia. cap. 9. Vbi etiam forma continetur precationis.

DE EFFECTV SEV FRVCTIBVS ET EMOLV-

mentis sapientiae. TABVLA 129.

PERSONARUM priuatarum, scilicet
AD AE,
NO AE,
ABRAHAE,
LOTH,
IACOB,
IOSEPH,
MOISIS.
IN HAC parte Salomon sapientiae utilitates demonstrat exemplo
TOTIVS populi Israelitici, cui in memoria reuocat sapientiae quatuor in eum collata beneficia.
AQVAE ET fontis propter
Iustitiam concessa filijs Israel, cap. 11.
Iniustitiam & idololatriam negata Chanaanæis, cap. 12. 13. 14. & 15.
CARNIS & panis & Mannæ, cap. 16.
DIEI ET LV-
cis, Nam filij Israel iustitiam
Derelinquentes, densissimis circumdati sunt tenebris, cap. 17.
Arripientes, iterum adepti sunt beneficium lucis, cap. 18.
COLUMNAE & nubis, cap. 19.

r 3 ECCLE-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
ECCLESIASTICVS, LI-
 BER BIBLIAE XXVI, PARTIS QVARTAE
 vltimus, De tertia moralis Philosophiæ parte, in qua (vt di-
 ctum est) Iesus Sirach fungitur officio præceptoris.

CONTINVATIO.

POST Magistratum institutionem, comode nunc populi corriguntur mores: vt sic mu-
 tua concordia inter omnes reip. Christianæ partes tueri & conseruari queat.

TITVLI EXPLICATIO.

LIBRVM Iesu filij Sirach, dicit se Hieronymus apud Hebræos reperisse, non Ecclesiasti-
 cum, vt apud Latinos, sed parabolas prænotatum: cui iuncti erant Ecclesiastes & Canticū
 canticorum: vt Salomonem nõ modò librorum numero, sed & materiarum genere cõ-
 quaret. Raban. hic in prolog.

QVID DIFFERAT HAEC INSCRIPTIO
 ab Ecclesiaste.

ECCLESIASTICVS, congregator vel collector interpretatur, sicut ille (scilicet Ecclesia-
 stes) concionator: sed Ecclesiastes ad Christum refertur, ecclesiasticus verò ad quemlibet
 prædicatorem. Idem Rabanus ibidem.

AVTHOR.

SECVDNDVM sententiam Ioannis Damasceni veteris Theologi græci, Iesus pater Sirach,
 composuit Hebraicè librum istum: Nepos autè eius etiàm vocatus Iesus filius Sirach, eun-
 dem librum traduxit in linguam Græcam. vide ipsum Damascenum lib. 4. cap. 18.

QVANDO SIT SCRIPTVS.

EX traditione veterum, vt Eusebij, Hieronymi, Augustini & aliorum, certò cognosci-
 mus, Iesum filium Sirach edidisse librum illum ante natiuitatem saluatoris nostri annos
 fermè ducentos, paulò ante tempora Iudæ Machabæi & fratrum eius, & id quidem, vt ex
 præfatione, quam is, per quem sermo libri cõpositus est, eidem libro præscripsit, intelli-
 gitur, sub temporibus Ptolemæi Euergetis, qui regnavit in diebus Simonis magni ponti-
 ficis Oniæ filij, cuius & ipse meminit in vltimo libri sui capite. Ioan. Driedo de scriptur.
 ecclesiast. lib. 1. cap. 3.

AN SIT AVTHENTICVS.

IVDÆI hunc librum non recipiunt, quia in eodem Domini passio manifestè probatur.
 Glossa ordin. hic in prolog. galeat. circa finem in vers. Igitur sapientia &c. Verùm à sanctis
 patribus eum æquè ac Sapientiæ librum, in numerum & ordinem librorum sacrorum re-
 ceptum atque numeratum esse, primùm liquet ex eo, quòd illi sententias huius libri alle-
 gârunt in suis libris vt sacram scripturam. Deindè probat hoc ipsum Augustinus ver-
 bis paulo antè recitatis ex libro 2. de doctrina Christiana cap. 8. vbi de Sapien-
 tia Salomonis & hoc libro differens, sic ait: Qui tamen quoniam au-
 thoritatem meruerunt, inter propheticos numerandi sunt.

Deniq; quòd eadem concilia, ijdemq; pontifices max.
 à quibus Sapientiæ liber inter canonicos nume-
 ratus est, ecclesiasticum etiàm recensuerint.

S. PA-

S. PATRES QVI HVIVS LIBRI TESTIMO-
 nijs tanquàm authenticis vsi sunt.

TABVLA 130.

CYPRIANVS

DE laude martyrij, allegat illum locum, Fili, accedens ad seruitutem Dei &c. Eccl. 2. In libro de
 singularitate clericorum, illud ex eodem: Qui spernit modica, paulatim decedit, &c. Eodem libro
 illud: Cum saltatrice noli esse assiduus, nè audias illam, Eccl. 5. Item illud: De vestimentis procedit
 tineæ, & de muliere iniquitas viri, Eccl. 42. In epistola ad Quirinum, illud: Qui baptizatur à mor-
 tuo, quid prodest lauatio eius? Eccles. 34. In eadem epistola, illud: Initium sapientiæ timor Domini,
 cap. 1. & illud: Multum iurans, replebitur iniquitate, Eccl. 23. In epistolarum lib. 3. epistola 11. ad-
 ducit illud: Ex tota anima tua time Deum, & sacerdotes eius sanctifica, Eccl. 7. Libro item episto-
 larum 1. epistola 3. illud: Sepi aurem tuam spinis, Eccl. 15. Et pluribus alijs in locis multò plura.

HILARIVS

IN Psal. 67. vsurpat illud: Initium sapientiæ timor Domini, Eccles. 1. lib. 12. De Trinitate, illud:
 Ante secula fundata sum, Eccles. 24.

AVGVSTINVS

PRIMVM tractatu 9. in epistolam Ioannis, adducit illud: Initium sapientiæ timor Domini, Eccl. 1.
 Contra Faustum lib. 22. cap. 53. illud: Fili, concupiscens sapientiam, conserua iustitiam, Eccles. 1.
 contra epistolam Parmeniani lib. 3. illud: Non contradicas verbo veritatis vllò modo &c. Eccl. 4.
 In lib. 50. homiliar. 13. homil. illud: Non tardes conuerti ad Dominum, Eccles. 5. De salutaribus do-
 cumentis cap. 6. illud: Multi pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi vnus. Eccles. 6. De speculatione
 peccatoris, cap. 3. 4. & 5. illud: Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis, Eccles. 7. lib.
 de amicitia, cap. 5. illud: Amicus fidelis medicamentum est vitæ, Eccles. 6. De sancta Virginitate,
 illud: Quanto magnus es, humilia te in omnibus, Eccles. 3. De conflictu vitiorum & virtutum, ca. 3.
 illud: Timenti Deum benè erit in extremis, Eccles. 1. Homiliarum lib. 50. homil. 9. illud: Beatus di-
 ues, qui post aurum non abiit, Eccles. 31. De salutaribus documentis, cap. 53. illud: Qui offert sacrifi-
 cium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu Patris sui, Eccles. 34. De spi-
 ritu & anima cap. 11. illud: Melior est iniquitas viri, quàm benefaciens mulier, Eccles. 42. Et simi-
 lia alia hinc inde multa. Lege Medinam.

ARGVMENTVM.

SYLVAM continet hic liber optimarum sentètiarum, quas Iesus Sirach, vt ipse hîc in pro-
 cæmio suo testatur, ex varijs libris congeffit. Vndè etiàm propter summam virtutum, quas
 tractat, excellentiam *παναρεθον*, id est, omnium virtutum quasi receptaculum appellatur.
 Cuius tanta claritas, tantaque Latinitas est, vt ipse sibi commentator sit. Rabanus in pro-
 log.

SCOPVS.

CORRECTIO est morum, vt homines in vniuersum omnes, iustitiæ & sapientiæ præce-
 ptis instructi, atque ad eò omnium virtutum præsidio adiuti, gratiam habeant in præsen-
 ti, & gloriam in futuro videant seculo. Et Ecclesiasticus in proæmio suo ipse hunc librū
 se illis scripsisse testatur, qui volunt animum intendere & discere, quemadmodum mo-
 res debeat instituire is, qui secundum legem Domini vitam agere proposuerit.

r 4 PAR-

IN HOC LIBRO
tria maxime sūt obseruāda:

}	ENCOMIA <i>sue commendationes sapientiae,</i>	} Promiscue à principio vsq̄ ad cap. 44.
	PRAECEPTA <i>sive sententiae prudentū, tam de sapientia, quam alijs virtutum speciebus.</i>	
	EXEMPLA <i>sapientum, à d. cap. 44. vsq̄ in finem.</i>	

DE SAPIENTIAE DIVINAE ENCOMIIS
& laudibus. TABVLA 132.

ENCOMIA SAPIENTIAE non vno traduntur in loco, sed ipsis virtutum praecipue verò sapientiae commendationes, quarum in hoc libro peculiaris habetur tractatio, sunt no- uem. Quae attinguntur in Capite

PRIMO, in vers. Omnis sapientia à Domino &c.

MEDIO cap. 4. vers. Sapientia filijs suis vitam inspirat.

SEXTO, in vers. Fili, à iuuentute tua excipe doctrinam.

CIRCA finem 14. vers. Beatus vir qui in sapientia morabitur.

VIGESIMO QUARTO, vers. Sapientia laudabit animam suam.

CIRCA medium 32. vers. Qui timet Deum, accipiet doctrinam.

PRINCIPIO cap. 36. vers. Miserere mei Deus.

TRICESIMONONO, vers. Sapientia omnium antiquorum requiret sapiens, &c.

CIRCA finem 42. com-
mendat sapientiam

}	In genere, vers. Memor ero igitur operum Domini.
	In specie verò, cap. 43. per totum.

DE

LIBER SECVNDVS.
DE PRAECEPTIS
SENTENTIAE PRVDENTVM, SIVE LOCI
communes, explicantur hoc libro LII. TABVLA 133.
QVORVM

PRIMVS EST DE
TIMORE Dei, De quo agitur circa medium cap. 1. vers. Timor Domini gloria &c. vsque in fin.

II. DE
PATIENTIA, toto cap. 2. quod incipit, Fili, accedens ad seruitutem Dei, praepara animam tuam ad tentationem.

III. DE
PIETATE erga Parentes, in princip. cap. 3. vsque ad vers. Fili, in mansuetudine opera tua perfice.

III. DE
HVMILITATE, d. cap. 3. à loco citato, vsque ad vers. Ignem ardentem extinguit aqua, &c.

V. DE
ELEEMOSYNA & commiseratione erga Pauperes, à fin. cap. 3. vsque ad medium quarti, vers. scilicet, Sapientia filijs.

VI. DE
VERITATE & iustitia, à d. loco vsque in finem cap. 4.

VII. DE
DETESTATIONE peccati, & conuersione ad poenitentiam, à princip. cap. 5. vsque ad vers. Esto mansuetus ad audiendum verbum Dei.

VIII. DE
TACITVRNITATE, à d. vers. Esto mansuetus, vsque in fin. cap. 5.

IX. DE
AMICITIA vera, quae cum virtute sit coniuncta, à princip. cap. 6. vsque ad vers. Fili, à iuuentute tua excipe doctrinam.

X. DE
PRVDENTIA gubernandi familiam, cap. 7. per totum. Vbi varia traduntur officia Patris familiās, tam erga domesticos, quam extraneos.

XI. DE
TRANQVILLITATE & concordia, toto cap. 8. incipiente: Non litiges cum homine potente.

XII. DE
CASTITATE & pudicitia, à princip. cap. 9. vsque ad vers. Non derelinquas amicum tuum.

XIII. DE
CONSTANTIA, maxime in amicitia retinenda, inde vsque ad vers. In manu hominum artificum opera laudabuntur, & principes populi in sapientia, eod.

XIII. DE
PRVDENTIA administrandi Remp. d. vers. In manu, cap. 9. & tot. cap. 10.

XV. DE
POENITENTIA, per tot. cap. 12. quod incipit, Si benefeceris, scito cui benefeceris.

XVI. DE
AFFABILITATE & societate honesta, toto cap. 13.

XVII. DE
LIBERALITATE, à primo vers. cap. 14. Beatus vir qui non est lapsus, vsque ad vers. Beatus vir qui in sapientia morabitur.

XVIII. DE
FIDVTIA in Deum, cap. 16. 17. & partim 18. vsque ad vers. Fili, in bonis non des querelam.

XIX. DE
SVAVILOQVENTIA seu lingua curiali, à praefato versiculo vsque in finem cap. 18.

XX.

XX.

Suspicio fugienda NON facinoratum, sed leuem etiam culpam, atque adeo facinorum suspicionem omnem esse fugiendam, à princip. cap. 19. vsque ad vers. Est prudentia nequitia.

XXI.

INTER prudentiam veram & falsam esse distinguendum, à d. vers. vsque in finem eiusdem cap. 19.

XXII.

VT CAVENDVM sit ab omni peccato, cap. 21. à principio: Fili, peccasti? non adicias iterum &c. vsque ad vers. Non erudietur, qui non est sapiens in bono.

XXIII.

IN verbis & gestibus seruandam esse modestiam & maturitatem, inde vsque in finem d. cap. 21.

XXIII.

PRO strenuitate contra pigritiam, agitur cap. 22. vsque ad vers. Confusio patris est de filio indisciplinato.

XXV. DE

DISCIPLINA filiorum, ab allegato vers. vsque ad vers. Pungens oculum, deducet lachrymas.

XXVI. DE

PROHIBITA CON-
tumelia verborum, tam erga

}	AMICOS, à d. vers. Pungens, vsque in fin. cap. 22.
	QUAM à M in Deum, cap. 23. à principio vsq. ad vers. Est & alia loquela.
	ET quoscunque homines, vsque ad vers. Homini fornicario, eiusd. cap. 23.

XXVII. DE

FORNICATIONE, à fine cap. 23. vsque ad vers. Sapientia laudabit animam suam, cap. 24.

XXVIII. DE

MVLIERE bona, & mala, circa finem cap. 24. iuncto cap. 25. & 26. per totum.

XXIX.

DIVITIAS vix absque iniquitate comparari, cap. 27. à principio, Multi deliquerunt propter inopiam, vsque ad vers. Qui denudat arcana amici, eod.

XXX. DE

AMORE proximi & fide amicorum, à d. vers. vsque in finem cap. 27.

XXXI. DE

VINDICTA prohibita, cap. 28. per tot. Vbi etiam agitur de lingua tertia & nequam.

XXXII. DE

GRATITVDINE & ingratitude, cap. 29. à principio, Qui facit misericordiam, vsque in finem.

XXXIII. DE

LIBERORVM educatione atque correctione, cap. 30. à principio vsque ad vers. Melior est pauper &c.

XXXIII. DE

AVARITIA & cupiditate lucri, à dict. vers. in finem cap. 30. & in cap. 31. vsque ad vers. Super mensam.

XXXV. DE

TEMPERANTIA & sobrietate, à praefato loco vsque in finem d. cap. 31.

XXXVI. DE

OFFICIIS senum atque iuuenum praesidentium, cap. 32. à principio vsque ad vers. Qui timet Deum, excipiet doctrinam.

XXXVII. DE

INSTITVTIONE Patrum familiars, quales esse debeant erga filios, uxorem, seruos & amicos, cap. 33. à vers. Audite me magnates, vsque in fin.

XXXVIII.

XXXVIII. DE

AVGVRIO ex somnijs & alijs praestigijs prohibitis, cap. 34. à principio, Vana spes & somnia extollunt imprudentes: vsque ad vers. Spiritus timentium Deum quaeritur.

XXXIX. ADHVC DE

VANITATE eorum, qui spem suam in somnijs potius, vel in prudentia, quam in Deo ponere consueuerunt, à praedicto vers. vsque ad vers. Miserere nostri, cap. 36.

XL. DE

VIRI & vxoris legitima coniunctione atque societate, circa finem dict. cap. 36. vers. Omnem escam.

XLI. DE

CONSILIO & consiliario bono, quanti sint facienda, cap. 37. à principio vsque ad vers. Fili, in vita tua. circa fin.

XLII. DE

SANITATE corporali tuenda per abstinentiam, à fine cap. 37. vsque ad vers. Fili, in mortuum produclachrymas, cap. 38.

XLIII. DE

PRAEPARATIONE ad mortem, quomodo fieri debeat. à citato loco vsque ad vers. Sapientiam scribe in tempore vanitatis.

XLIII. DE

ARTIFICVM operis, earumque vtilitatibus, à d. vers. vsque ad cap. 39. Quod octauam continet Sapientiae commendationem.

XLIV. DE

MISERIA vitae humanae, cap. 40. à principio, Occupatio magna creata hominibus. vsque ad vers. Omne munus.

XLVI. DE

ARMIS & quibusdam quasi remedijs contra praedictam miseriam. à vers. praefato vsque in finem d. cap. 40.

XLVII. DE

MORTIS recordatione amara, cap. 41. à principio vsque ad vers. Noli metuere iudiciu mortis &c.

XLVIII. DE

REMEDIIIS contra timorem mortis, à praedicto loco vsque ad vers. Curam habe de bono nomine. eodem.

XLIX. DE

BONI nominis adquisitioe & honestae famae conseruatione, & quibus ea rebus parari queant, à pra-allegato vers. Curam habe: vsque ad vers. Veruntamen in his, eod.

L. DE

VERECVNDIA, vbi deceat, vel non deceat, à d. vers. finali cap. 41. vsq. ad vers. Non pro his omnibus confundaris, cap. 42. Ac ibi de differentia inter verecundiam veram & confusionem.

LI. ADHVC IN SPECIE,

DE quibus rebus non sit erubescendum. Inde vsque ad vers. Filia patris abscondita. eodem.

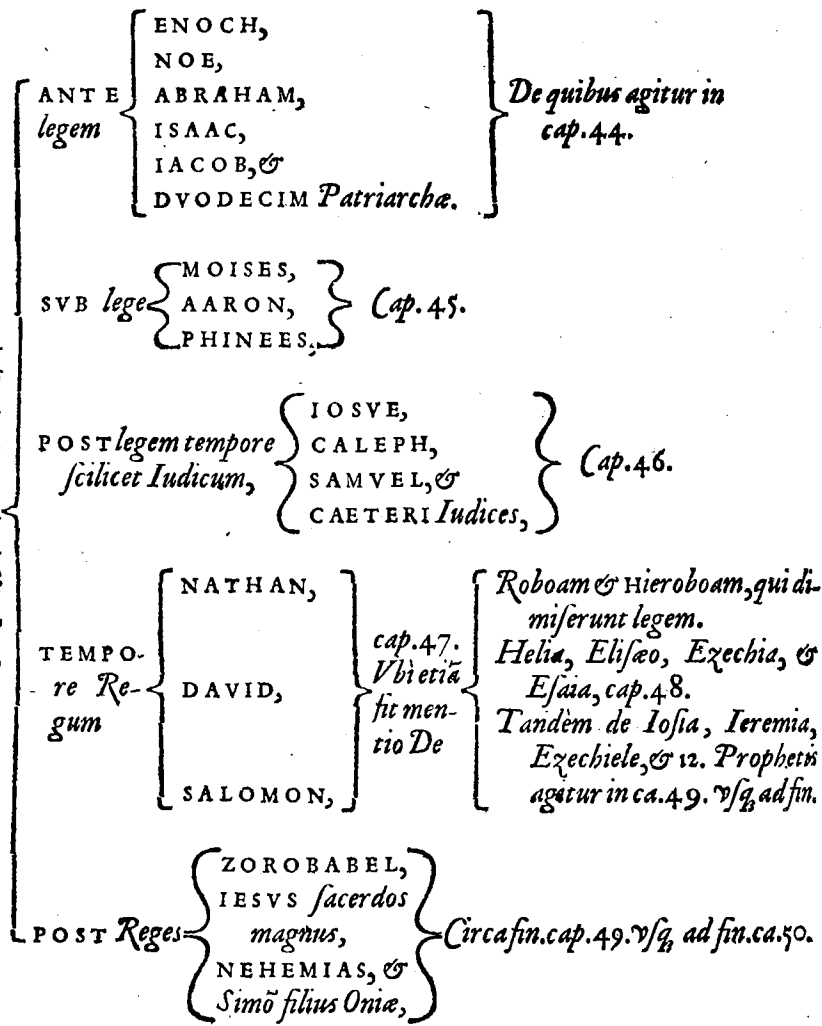
LII. DE

CRIMINE stupri, ab illo loco vsque ad vers. Memor ero. eodem cap. 42. Nam caetera quae ibi & in toto cap. 43. sequuntur, ut in praecedenti dictu est schemate, ad nonam pertinent Sapientiae commendationem.

DE

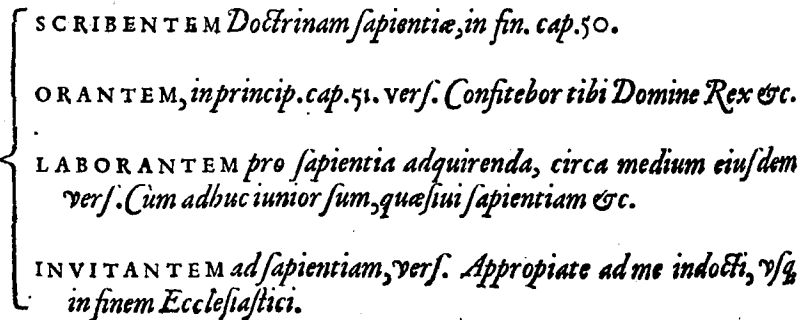
PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE EXEMPLIS SAPIENTVM. TABVLA 134.

IN TERTIA Parte Ecclesiasticus nos ad Sapientiae virtutumq; omnium studiu allicere conatur, exemplis sanctoru patrum veteris testamēti. Quorum omni ferē tempore aliqui his virtutibus ornati fuerūt, vt

EPILOGVS ECCLESIASTICI. TABVLA 135.

TANDEM SE- ipsum introducit Iesus filius Sirach

PARS

PARS VETERIS TESTAMENTI QVINTA, DE RERVM FVTV. rarum reuelationibus diuinis.

ORDINIS SIVE COLLOCATIO- nis ratio.

IT à Deus Opt. Max. suam hætenùs instruxit ecclesiam, vt nihil quidem homini, quod ad consequendam perfectam pertineat salutem, vlla ratione deesse queat. Sed hoc Maie- stati suæ diuinæ videbatur parum, nisi etiã eorum, qui à præmissarum legum obseruati- one, quoquo modo cecidissent, singularem haberet curam. Tanta est enim diuinæ natu- ræ suæ bonitas atque clementia, vt nullo vnquã tempore mortem velit peccatoris, sed magis, vt conuertatur & viuat. Ezechiel. 18. & 33.

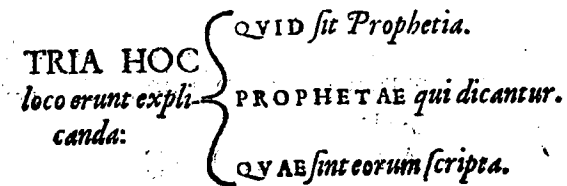
HANC suam voluntatem humano generi per Sacrosancta prophetarum aperuit oracu- la. Nam etsi peccatorum pertinacia eousquē diuinam adigat iustitiam, vt pœnam toties meritam decernere cogatur, non facile tamen suam exequitur sententiã, sed inuitat prius per prophetas suos ad pœnitentiam omnes, antequã puniat. Origen. in Hieremiam ho- milia 1. Et hoc duobus ferē modis, pœnarum comminatione, nisi resipiscant: & promissi- one beneficiorum, si in viam redire studeant.

AT QVÆ hic mos erat apud Iudæos vetus, vt prophetæ diuinitus afflati prædicerent illis quæ imminerent, siue bona essent, siue mala, autoritate licet pari, voto tamen & consi- lio longè diuerso: Bona quidem, vt eueniant: mala verò, vt auertantur. Nam sic & Chri- stus ipse gehennam minatur, nè gehennam inferat. Quare & nos, inquit D. Chryso- stomus, verba terreat prolata, sed rerum non contristet austeritas. Chrysof. homil. De Io- na Propheta.

ALIA CONTINVATIO.

HACTENÙS actum est de lege, hinc nunc de legum interpretibus dicendum erit. Sunt enim prophetæ interpretes legis, vt apostoli interpretes sunt vtriusq; & legis & prophe- tarum.

PARTITIO. TABVLA 136.

DE

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE PROPHEZIA, ET PRIMVM, QVID
sit prophetare.

PROPHEZARE, nihil aliud est, quàm rerum futurarum præuidere ac pandere euentus. Chrysoft. De verbis Esaia, Vidi Dominum, homilia 2. Quæ verba quem mysticum habent sensum, non minùs elegantèr quàm piè D. explicat Bernardus: Non considerare, inquit, quæ videntur, sed quæ non videntur, sinè dubio prophetare est: ambulare in spiritu, ex fide viuere, quæ sursum sunt quærere, non quæ super terram, obliuisci quæ retrò sunt, & extendi in anteriora, ex magna parte prophetare est. Alioqui, quoniam modo cõuerfatio nostra in cælis est? Bernardus in Sermonè 2. ad fratres de altitudine & bassitudine cordis. Atq; hinc est, quod D. Paulus dixit, præstantius esse prophetare, quàm linguis loqui, 1. Cor. 14. & ibi Ambros.

PROPHEZIA QVID.

PROPHEZIA est facultas illa præuidendi ac prædicendi futura. Quæ ob id in sacris literis communiter dicitur visio. Hieron. lib. 3. in Oseam, cap. 12. Et in prophetam Amos in principio. Breuiter prophetiam dicit Augustinus, quidquid in scripturis sacris Christum & futuram significauit ecclesiam. Augustinus contra Adimantum, cap. 15. in fine.

ALIA DEFINITIO.

CASSIODORVS Prophetiam dicit esse diuinam inspirationem, rerum euentus immobili veritate denunciantem. Nicolaus de Lyra in præfatione ad Psalmos. Dicitur etiã oraculum, id est, eloquium vel responsum diuinum. Gloss. in prolog. Esaia.

QVIBVS MODIS FIAT HAEC INSPIRATIO.

TABVLA 137.

EST PROPHETIA ALIA
FIT AVTEM *inspiratio dicta Aut* $\left\{ \begin{array}{l} \text{GRATIA, vt in Moise, \& in cæteris bonis.} \\ \text{PERMISSIO, Vt in} \end{array} \right. \left\{ \begin{array}{l} \text{SIBYLLA Vate} \\ \text{INFIDELIBVS philosophis.} \end{array} \right. \left\{ \begin{array}{l} \text{Qui multa diuino} \\ \text{instinctu prædixe-} \\ \text{runt. Beda in præ-} \\ \text{fat. ad Psalmos.} \end{array} \right.$

ORIGO.

SPIRITVS SANCTI donũ est Propheta, quæ non humana volũtate allata, sed diuinitus hominibus à Deo concessa est & infusa, Rom. 12. 1. Cor. 12. 2. Pet. 1. Nihil enim loqui potest propheta Dei, nisi quod Deus in os eius posuerit, vt docet Michæas 3. Reg. 22. Vndè es prophetarum, os plerunquè ipsius dicitur Domini. Hieron. in Quæstion. Hebraicis in lib. Regum.

QVOT MODIS CONTINGAT HAEC
infusio.

PROPHEZIS suis Deus olim, aut in visione, aut per somnium loquebatur: Soli autem Moisi facie ad faciem locutus est. Num. 12. Si quis inter vos, inquit, propheta fuerit, in visione apparebo ei, aut per somnium loquar.

AN DIVIDATVR PROPHEZIA.

ET SI Origenes dicat, Prophetias non esse diuinas, sed quasi ex vno spiritu, quasi ex vna anima & ex vna voce, consensu videlicet operante in eis, sunt dictæ & scriptæ. Origen. in Mattheum tractat. 6. Sunt tamen, vt iam dictum est, varia prophetandi genera: quorũ vnũ est somniorum, quale est in Daniele. Hierony. lib. 4. in Hierem. cap. 23. vbi ait: Sunt hodie quoquè somniores in ecclesia, & maximè in nostro grege, qui errores suos Domini iactant prophetiam.

DIVI-

DIVISIO PRIMA, EX BEDA.

TABVLA 138.

PROPHEZIA est diuina inspiratio, qua rerum euentus demonstratur aut per $\left\{ \begin{array}{l} \text{EZECHIELI,} \\ \text{VISIONES, Vt} \\ \text{DANIELI,} \\ \text{BEATO Ioanni} \end{array} \right. \left\{ \begin{array}{l} \text{In ecclasi positis diuina inspi-} \\ \text{ratio per quasdam imagines} \\ \text{futura præmonstrauit.} \end{array} \right.$
 $\left\{ \begin{array}{l} \text{FACTA, vt in immolatione Abraham, qui monitus à Deo, propriũ im-} \\ \text{molauit filium, qui Christi fuit figura.} \\ \text{DICTA, vt quod in Moise de Christo legitur: Suscitabo de fratribus ve-} \\ \text{stris Prophetam, tanquàm me,} \\ \text{ipsum audite, \& vt} \end{array} \right. \left\{ \begin{array}{l} \text{Psalterium, \&} \\ \text{Quorundam dicta Prophetarum,} \\ \text{Beda in Prolog. Psalterij} \end{array} \right.$

SECVNDA DIVISIO, EX ORIGENE.

TABVLA 139.

EST PROPHETIA ALIA $\left\{ \begin{array}{l} \text{VETERIS,} \\ \text{NOVI} \end{array} \right. \left\{ \begin{array}{l} \text{Testa-} \\ \text{menti} \end{array} \right. \left\{ \begin{array}{l} \text{Illa fit per verba, Hæc dicit Dominus.} \\ \text{Hæc fit ad} \end{array} \right. \left\{ \begin{array}{l} \text{Aedificationem,} \\ \text{Exhortationem,} \\ \text{Consolationem.} \end{array} \right. \left\{ \begin{array}{l} \text{1. Cor. 14. \& Orige.} \\ \text{in cap. 12. epistola ad} \\ \text{Romanos.} \end{array} \right.$

TERTIA DIVISIO, EX CHRYSOSTOMO.

TABVLA 140.

PROPHEZIA alia est ex $\left\{ \begin{array}{l} \text{PRAESCIENTIA,} \\ \text{vt hæc: Ecce virgo} \\ \text{concepit \&c. Esa. 7.} \\ \text{IUDICIO operum:} \\ \text{vt, Adhuc 40. dies,} \\ \text{\& Ninive subuertetur:} \\ \text{subintelligimus,} \\ \text{nisi pœniteat. Ion. 3.} \end{array} \right. \left\{ \begin{array}{l} \text{DIF-} \\ \text{ferunt} \\ \text{duobus} \\ \text{modis:} \end{array} \right. \left\{ \begin{array}{l} \text{Tum quod} \\ \text{Tum quod} \end{array} \right. \left\{ \begin{array}{l} \text{Prior sit immutabilis:} \\ \text{Altera verò mutari solet,} \\ \text{secundum quod verba sonant,} \\ \text{non secundum intellectum.} \\ \text{Illa impleatur Dei solummodo} \\ \text{operatione, vt q. virgo pareret.} \\ \text{Hæc impleatur hominum ad-} \\ \text{ministratiõe siue cooperatione,} \\ \text{vt pœniteat, \& sic fiat iustus.} \\ \text{Chrysoft. Matthæi 1. homilia 1.} \\ \text{operis imperfecti} \end{array} \right.$

1 2 EADEM

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
EADEM DIVISIO LATIVS EXPLICATA

per D. Anselmum. TABVLA 141.

ALIA PRO-
phetia est ex

PRAEDESTINATIONE Dei, quod necessarium est omnibus modis eue-
nire, vt sine nostro impleatur arbitrio: vt est, *Eccè virgo concipiet &c.*
Esa. 7.

PRAESCIENTIA Dei, cui nostrum admiscetur arbitrium, & cooperante
gratia consequimur premium, vel ab ea iuste relictum, tormentum.

NON ex praescientia, sed est quaedam quasi comminatio more humano fa-
cta: sicut illud, *Morieris tu, & non viues, Esa. 38.* Item, *Adhuc XL. dies,*
& Niniue subuertetur, Ion. 3. Quod intelligendum est, nisi corrigantur,
Anselmus in Matthaei cap. 1.

QVARTA DIVISIO. TABVLA 142.

ADHVC ALIA
Prophetia est De

PRAETERITO, vbi de casu primi angeli dicitur: *Quomodo de caelo cecidi-
sti Lucifer, qui mane oriebaris? Esa. 14.*

FVTVRO, vt, *Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui.*
Esa. 3.

PRAESENTI, Cuius exemplum est in verbis Apostoli *1. Cor. 14.* *Occulta
cordis eius manifesta fiunt. Vbi spiritus non praedicat, quod futurum est,
sed quod est ostendit. Anselmus 1. Cor. 14.*

QVA RATIONE PROPHETIA PRAETERITO

aut praesenti tempori possit accommodari. TABVLA 143.

PRO DECI-
sione huius non in-
eptae dubitationis,
notandum est, quod
innuit hac de re, B.
Gregor super Exe-
chielē homil. 1. Du-
plicem videlicet esse
Prophetiae signifi-
cationem.

PROPRIAM & strictam, quando praedicuntur futura. Ea enim est Pro-
phetiae natura, multo ante tempore praedicere, quae certo euentura sunt.
Chryso. in Esaiam.

LARGAM, quan-
do non tantum pra-
dicuntur futura, sed
produuntur occulta.
Et sic prophetiae tē-
pora sunt tria, vt
recte dicatur, Pro-
phetiam aliam esse
De tempore

FVTVRO: vt, *Eccè virgo concipiet & pariet filiū,*
Esa. 7.

PRAETERITO: vt, *In principio creauit Deus ca-
elum & terram, Vbi de illo tempore dixit homo, quo
non erat homo, Genes. 1.*

PRAESENTI: Quando apostolus Paulus in proximē
citato loco dicit, *Occulta eius manifesta fiunt &c.* Et
haec dicitur Prophetia, non quod praedicat ventura,
sed quia prodit occulta. *Ansel. vbi supra.*

QVO-

QVOMODO OCCVLTORVM INTERPRE-

tatio, dici possit Prophetia.

EIVS rationem idem Gregorius reddit eam: Rem quippe, ait, quamlibet, sicut ab oculis
nostris in futurum subtrahunt tempora, ita ab oculis nostris in praesenti subtrahit causa.
De hac Prophetia, hoc est, de interpretatione scripturarum, dicit Ecclesiasticus: Adhuc
doctrinam quasi prophetiam effundam, *Eccl. 24.*

PROPHETIA QVOD DIFFERAT A DIVINATIONE.

ALIVD apud scripturas diuinas prophetia, aliud diuinationi habetur. prophetia enim ex
instinctu Spiritus sancti proficiscitur, diuinationi autem daemonum fit ministerio. *Origen.*
sup. Num. cap. 22. homil. 13.

DE SPIRITV PROPHEICO.

AVGVSTINVS in lib. De Genesi ad literam 12 cap. 9. disertè probat, prophetiam ad men-
tem pertinere potius, quam ad nudam visionem. Proinde, inquit, quibus signa per aliquas
rerum corporalium similitudines demonstrantur in Spiritu, nisi accessisset mentis officiu-
m, vt etiā intelligerentur, non erāt propheta: magisq; propheta erat qui interpretaba-
tur, quod alius vidisset, quam ipse qui vidisset. Vnde apparet, magis ad mentem pertinere
prophetiam, quam ad istum spiritum, qui modo quodam proprio vocatur spiritus, vis
animae quaedam mente inferior, vbi corporalium rerum similitudines exprimentur. Itaq;
magis Ioseph propheta, qui intellexit, quid significarent septem spicae & septem boues,
quam pharao, qui eas vidit in somnis. Illius enim spiritus informatus est, vt videret: huius
mens illuminata, vt intelligeret.

QVOS AFFICIAT SPIRITVS PROPHEIAE.

HABERE prophetiam, & malis contingere potest: Inuenimus enim Saulem Regem ha-
buisse prophetiam. persequeretur sanctum Dauid, & impletus est spiritu prophetiae, &
prophetare coepit. *Augustinus in Epistolam B. Ioan. tractatu 7.*

QVOMODO AFFICIAT. TABVLA 144.

Informa-
tionē Spi-
ritus, duo-
bus modis:
Aut per

SOMNIVM, sicut non solum pleriq; sancti, sed & Pharao &
Nabuchodonosor: vterq; vidit quod nemo eorum intelligere
valebat, sed tamen vterq; videre poterat.

DEMONSTRATIONEM, in ecstasi, quod nonnulli stuporē
interpretantur, sicut Danieli demonstratum est, quod non in-
telligebat. Et Petro illud vas summissum de caelo quatuor
linteis: Nam & ipse, quid illa demonstratio figuraret, postea
cognouit.

SCIEN-
tes, &
quidem
alios p

CVM haec ipsa, quae demonstrantur imaginibus, quid significēt,
& quo pertineant, reuelantur: quae certior prophetia est: nam
magis ipsam Apostolus vocat Prophetiam, sicut Ioseph me-
ruit intelligere, quod Pharao non nisi videre: & Daniel expo-
nit regi, quod ille cernit & nescit.

FRVCTVM
mentis ad
intelligē-
tiam p

QVANDÒ verò ita mens afficitur, vt nō rerum imagines cō-
iecturali examinatione intelligat, sed res ipsas intruetur, sicut
intelligitur sapientia & iustitia, omnisq; incommutabilis & di-
uina species, ad prophetiam de qua nunc agimus, non pertinet.

SPIRI-
tus Pro-
phetiae, vt
D. scribit
Augusti-
nus, affi-
cit aut

VTRAQVE inspiratione, id est, vtroq; munere Prophetiae donatur hi, qui
& rerum imagines in spiritu vident, & quid valeant, simul intelligunt: aut
certe manifestis locutionibus in ipsa demonstratione informantur, sicut in
Apocalypsi quaedam exponuntur.

NESCIENTES autem afficit prophetiae spiritus, sicut Caiphas cum esset Pontifex
prophetauit de Domino, quod expediret vnum mori pro tota gente, cum aliud in ver-
bis quae dicebat, attenderet, quae non se à seipso dicere, nesciebat. *Augustinus ad Sim-
plicianum de solutione quarundam Question. lib. 2. question. 1.*

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
QVO TEMPORE AFFICIAT. TABVLA 145.

VT NON vno modo, ita nec semper Prophetia Spiritus, Prophetiae attingit animu, sed attingit aliqñ ex

PRÆSENTI, nec tamen ex futuro. FUTURO, nequaquam verò ex præfenti. PRÆSENTI, & futuro. PRÆTERITO, præfenti, & futuro. PRÆTERITO, non autem ex futuro. FUTURO, nec tamen ex præterito. IN præfenti, ex parte, & ex parte non. IN futuro, ex parte, & ex parte non.

Exempla singulorū vide apud Gregorium super Ezechielem in principio. Et partim in præfatione Nicolai de Lyra ad Psalmos.

QVIS PROPHEŦIAE SIT FINIS.

PROPHEŦICA oracula non in hoc edebantur, vt Iudæi futura vtcunquē prænoſſent: sed vt per ea quæ didicissent, lucrum luculentum reportarent, ac proindē redderentur modestiores, timore perculli prophetice comminationis, & pollicitatione bonorū ad obeūdam virtutem efficerentur alacriores, & vt vtraq; ex parte edocerentur & potentiam dei, & erga eos ipsius prouidentiam. Et ne existimarent, quæ futura prædicebantur, ea temere aut fortuito casu euentura, sed vt certissimē scirent, Dei hæc supremo fieri Decreto. Chrysoſt. in Esa. cap. 7.

QUANDO COEPERIT.

TEMPORE primi templi prophetæ discurrebant per Iudæam, populum à malis retrahendo. Tempore verò secundi templi, non leguntur habuisse nisi Aggæum, Zachariam, & Malachiam, qui prophetauerunt tempore ædificationis templi secundi. Sed postea populus Iudaicus caruit prophetis eiusmodi per 300. annos & amplius, vsque ad tempus Ioānis Baptiste, Qui coepit prædicare pœnitentiam, & Christi enunciare aduentum. Lyranus in Esa. cap. 35.

QUANDIV DVRAVERIT.

PROPHEŦIA, vt tradunt Iudæi, cessauerat ante finem secūdi templi per 42. annos: quod tempus concurrat cum passione Christi. Burgensis in addit. ad Lyran. i. in cap. i. ad Hebr.

DE GRADIBVS PROPHEŦIAE, EX

Lyran. TABVLA 146.

PRIMVS, quando cum visione alicui cōmunicata datur visionis intelligētia, sicut Ieremias vidit ollam succensam, & facies eius à facie aquilonis, vt habetur Ierem. i. cap. Per quam visionem intellexit significari exercitum Regis Babylonis venturum ad comburendam ciuitatem Hierusalem. SECVNDO, quando non fit talis visio seu apparitio, sed auditur vox instruens de aliquo supernaturali, sicut i. Reg. 3. Samuel audiuit vocem Domini sibi loquentis, nec tamen vidit aliquam effigiem sibi apparentem.

EX PRÆdictis sanctorū Patrum sententijs, colliguntur prophetiae quatuor quasi gradus:

TERTIVS, quando nō solū auditur vox instruens, sed etiam cū hoc apparet persona aliqua loquens, Aut HOMINIS sancti, sicut 2. Mach. 15. habetur cap. 9. Onias iam defunctus apparuit Iudæ Machabæo, dicens ei de Hieremia propheta similiter apparere: hic est qui multum orat pro populo &c. ANGELI, quales sunt veteris ac noui testamenti reuelationes ferē omnes. DEI, vt Esa. 6. vbi dicitur: Vidi Dominum sedentem super solium excelsum &c.

QUARTVS, quando sine apparitione alicuius figuræ vel signi sensibilis, capitur veritas intelligibilis, de occultis per diuinam reuelationem, quo modo factæ sunt reuelationes Dauidi. Lyranus in præfatione ad librum Psalmor.

DE

DE PROPHEŦIS

QVID PROPHEŦA SIT.

PROPHEŦA Dei, iuxta sententiam Augustini, aliud est nihil, quàm enunciator verborū Dei, hominibus qui Deum vel non possunt, vel non merentur audire. Augustinus super Exodum quæstione 17.

VNDE SIC DICTVS.

A PRÆVIDENDŌ nomen habet propheta. vt enim Prophetias visiones appellari dictū est, ita Prophetæ videntes dici consueuerunt, i. Reg. 9. Hieron. lib. 3. In Osee, cap. 12. Et in prophetam Amos, in princip.

ALIA ETYMOLOGIA. TAB. 147.

PROPHEŦA SECVNDO nōmīnis interpretationē, dicitur quasi procul fans, quia denūciat ea, quæ procul à natura seu remota sunt à cognitiōe humana: Idque propter difficultatem

RERVM cognoscēdarum, q̄ nascitur ex

Distātia

Locis

Temporis

Presentis, Præteriti, Futuri.

PERSONAE cognoscentis mysteria Prophetiae.

MODI intelligendi & cognoscendi signa Prophetica.

Eminentia rerum diuinarum.

Occultis mysterijs, quæ soli Deo sunt cognita.

Exempla, quibus illustratur hæc tabella, vide in præfatione Nicolai de Lyra in psalmos.

PROPHEŦARVM APPELLATIONE QVI COHINEANTUR.

PROPHEŦARVM appellatione continentur non veri tantum propheta, sed etiam falsi: Hic nunc de veris, post etiam de falsis dicendum erit.

QVOT MODIS DICATVR ALIQVIS

propheta. TABVLA 148.

PROPHEŦA iuxta Britonem in prologum Galeatū ad verb. secundum ordinē prophetarū, dicitur tripliciter:

OFFICIO, quando aliquis eligebatur, qui in dubijs consuleret Dominum, sicut Moyses & Iosue.

MISSIONE, sicut ille quem mittebat Dominus, ad denunciandum quæ ei inspirauerat, vt Ionas.

GRATIA, sicut illē qui per inspirationem notitiam aliquorum dabat, quæ nec natura, nec disciplina aliqua dari poterat, sicut Dauid & Daniel. Hi quæ nec electi fuerant, neque missi, inter prophetas non numerabantur.

Hi, proprie dicuntur prophetae.

5 4 VERI

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
VERI PROPHETAE QVI.

TABVLA 149.

QVI LIBROS de suis visio- nibus reli- querunt,	ESAIAS, Hieremias, Ba- ruch, Ezechiel, DANIEL, Osee, Iohel, Amos, ABDIAS, Ionas, Michæas, Nabum, ABACVC, Sophonias, Ag- gæus, ZACHARIAS, Malachias,	De his tatum in hac quinta agitur parte.
	ADAM, pri- mus et homo & propheta. Qui mysteri- um Christi vidit in so- pore. Enoch. Noe. Abraham Gen. 20. Isaac. Iacob et cæter.	Horu tempo- ra, vi- ta, p- pheti- as, & res ge- stas stu- diosi ex pri- uata lectioe ipsi ob- serua- re po- terunt.
VERI PRO- phetæ sūt omnes, qui à DEO missi sunt & instructi, vt futura prædi- cerent, quales nō illi tantum sunt,	PATRI- archæ	Et q- dem
	DVCES, Reges, & alij, vt	
SED etiā quorū non extant quidem monumenta, & ob id inter prophetas nō nūerantur. (Vi- ues super August. de ciuit. Dei lib. 17. cap. 1. sed tamē ha- bent sua in sacris li- teris testimonia, vt	Moisēs. Aarō Exo. 7. Septuaginta seniores Nu- mer. 11. Samuel. Dauid. Nathan. Gad. Salomon. Abias. Addo. Elias. Eliseus. Hanani. Iehu filius Hanani. Iabaziel. Semeias. Azarias fi- lius Obed. Vrias & cæter.	

Hi omnes
typifuerūt
Christi.
Hieron. in
Hieremiā
cap. 11.

Longè ta-
men adhuc
plures fu-
isse prophe-
tas patet
ex eo, quod
scriptura
testetur,
Abdiā p-
phetas cen-
tum absco-
disse in spe-
lunca, ne
occideren-
tur ab Ie-
zabel do-
mina sua.
3. Reg. 18.

QVOTV.

LIBER SECVNDVS.
QVOTVPLICES SINT PROPHETAE.

TABVLA 150.

IVDAEORVM: veri enim Prophetæ ex Iudæorum tantum profapia. Au-
gust. in epistola ad Rom. inchoata. Oportebat enim vt ex illa gente orirentur
Christi prænunciatores, ex qua
gēte carnem assumpturus erat, quem prænunciabant. Et hi
Pares ha-
buerūt

Marem, Sapientiam. Origen. in Hiero-
nimam Homil. 11.
Patrem, Deum spiritum sanctum. Idem
in Euangel. Ioan. Tom. 30. in fin.

PROPHETAE
ex sentētia D. Au-
gustini cōtra Faust.
Manichæum lib. 19.
capit. 2. sunt tripli-
ces. Alij enim sunt

GENTIVM, de quibus si quis ambigat, inquit Augustinus, audiat Paulū,
qui scribens ad Titum de Cretenisibus, dicit: Dixit quidam proprius eorum
Propheta: Cretenfes semper mendaces, male bestia, ventres pigri &c.

VERITATIS,
nam & hāc ha-
bere suos pph-
etas, significant

Tam Christus Matt. 23. Ecce ego mitto
ad vos prophetas & sapientes & scribas,
& ex illis occidētis & crucifigetis &c.

Atque hi reuera
propheta noui sūt
testamēti, nō quod
Iudæorū propheta
omnes fuerint fal-
si, sed quod Chri-
stum, quē illi præ-
dicabat, hi digiti
demonstrauerunt,
vt Ioan. Ecce agn-
Dei, Ioan. 1.

Quam idem Paulus Ephes. 4. Ipse
Dominus cōstituit primum Apostolos,
deinde Prophetas.

ALIA DIVISIO. TABVLA 151.

VETERIS, quales solos sancta scriptura nuncupat eos, qui prænunciauerūt
aduentum Christi, vel ad quos sermo factus est, de aduentu Christi. Rupert.
Abb. in cap. 1. Osee. Licet enim omnia sancta Moyses & prophetae conscri-
pserint, tamen ad comparationem Prophetiæ, in qua Saluatoris aduentum
prophetarunt, humilia sunt cætera. Hieron. in commentar. in Michææ. ca. 4.

NOVI, non qui vaticinantur futura, quales in veteri legimus testamento,
sed qui infideles & imperitos arguant atque dijudicent. Hieron. lib. 2. in epi-
stolam ad Ephes. cap. 4. Qui etiam doctores & interpretes scripturarum dici
solent, sicut propheta interdum facultatem significat interpretandi sacras
scripturas, 1. Cor. 14. Quin etiam vt Moyses olim optabat omnes prophetare,
Num. 11. ita Chrysostomus hanc appellationem ad omnes homines quodam-
modo extendere videtur, dum ait: Prophetæ dicuntur, non tantum qui pro-
phetarunt de Christo, sed etiam qui interpretantur ea, quæ de Christo ab an-
tiquis fuerant prophetata, id est, Doctores ecclesiarum. Sed & omnes Chri-
stiani prophetæ dicuntur, qui in regnum, & in sacerdotium, & in propheti-
am vnguntur. Nec enim potest quis propheticos interpretari sensus, nisi ha-
beat spiritum Prophetiæ. Chrysost. Matth. 7. homil. 19. operis imperfect.

PROPHETAE

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
PROPHETARVM NOVI TESTAMENTI

subdiuisio.

PROPHETAS ergo duplici genere intelligamus, & futura dicentes, & scripturas reuelantes. Quauis sint & Apostoli prophetæ, quia primus gradus omnia subiecta habet. Ambrosii. I. Cor. 12.

TYPVS PROPHE TARVM.

SICVT Moises olim legem, sic Helias prophetam significabat. Chrysofomus in Marcu homil. 10. Porro vt prophetæ per Heliam significantur, Hieron in Malachiam cap. 4. circa finem: ita propheta quilibet personam gerit Helia, August. libr. 2. De doctrina Christiana. cap. 16.

PROPHETA ET VATES QVID DIFFERANT.

HOC vatis proprium est, mente commoueri, & necessariò compelli, & trahi tanquam furij percitum. Propheta autem non eiusmodi est, sed sobria mente, & modesta, & firma, quæ loquitur omnia vt decet, nouit. Chrysof. I. Cor. 12. homil. 29.

QVO IN LOCO PRAE CAETERIS CELEBRES

fuerint propheta.

NON est quidem propheta alligata loco, sed omnibus ferè communis. Hieron. tamen in Elaiam lib. 5. cap. 22. tradit, Sion feminariu fuisse prophetarum, in qua extructum templu, & visiones Domini multiplicatae sunt. Hebraei in ea sunt haeresi, quod omnes prophetae fuerint in monte Sinai, & ibi à Deo acceperint prophetias suas, sicut Moises legem. Sed hoc falsum esse, vel inde constare poterit, quod Elaias 600. annis post fuerit primum natus, quem demum secuti sunt Hieremias, Ezechiel, Daniel, Aggaeus, Zacharias, & alij. Lyran. in Elaiæ 48.

QVO TEMPORE CELEBRES FVERINT

propheta.

PROPHETAE non solum fuerunt ante Christi aduentum, sed etiam post Christi ascensionem. De prophetis porro, qui post ascensionem fuerunt, scribit Paulus I. Corint. 12. Et quosdam constituit in ecclesia, primum quidem apostolos, deinde prophetas: (de quibus non dictum est, Lex & propheta vsque ad Ioannem: sed de ijs qui primum Christi aduentum prophetauerunt: Quos qui vult nosse, actus apostolorum legat. Et illud I. Corint. 14. prophetae duo vel tres loquantur, &c.

Matth. 11.

CVIVS INSTINCTV DOCVERINT PROPHE TAE.

NON vt Montanus cum infans foeminis somniat, prophetae in Ecstasi sunt locuti, vt nescirent, quid loquerentur: & cum alios erudirent, ipsi ignorarent quid diceret: Sed iuxta Salomonem, qui loquitur in prouerbij, Sapiens intelligit quæ profert de ore suo, & in la bijs suis portabit scientiam: etiam ipsi sciebant quid dicerent. Hieron in prolog. Commētarior. in Esaiam. Vbi hanc sententiam multis probat argumentis. Ex quibus tandem manifestum euadit quod dixit B. Petrus: Non enim voluntate humana allata est aliquandò propheta: sed spiritus sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines, I. Petr. 2.

QVOMODO PROPHE TAE VIDERINT DEVM.

DEVM viderunt prophetae, non in substantia: sic enim nemo vidit eum vnquam. I. Ioan. 4. Sed in figuris Chrysof. de incomprehensibili Dei natura, homilia quarta.

QVOT SINT VISIONVM GENERA. TAB. 152.

TRIA SVNT visionum genera:
CORPORALE, quo videmus caelum & terram, & huiusmodi.
SPIRITVALE, quo sicut in somnis, imagines rerum videmus & hominum.
INTELLECTVALE, quod est in ratione, per quod creatorem cognoscimus, & spiritus sancto reuelante intelligimus quodlibet. Glosa ordinaria Esa. cap. 1.

VT PRO-

VT PROPHE TARVM VISIONES SINT MVL-

tiplicatae. TABVLA 153.

DEVM, TESTE
ESAIAS sedentem, Esa. 6.
DANIEL, vt antiquum dierum, Daniel. 7.
Chrysof. in Genes. cap. 12. homilia 32. vidit
ZACHARIAS autem aliter eum conuictus est, Zachar. 1.
SED & Ezechiel aliter, vnde dicebat: Ego visiones multiplicavi, hoc est, unicuique apparui pro sua dignitate. Ezechiel. 1.

CVR PRAEMISSI SINT PROPHE TAE.

PRAEVIDENS Dominus Iesus Christus impios quosdam futuros, qui miracula eius calumniarentur, magicis artibus ea tribuendo, prophetas ante praemisit. Nunquid enim si magus erat, & magicis artibus fecit, vt coleretur & mortuus, magus erat antequam natus? Prophetas audi o homo mortue, & vermescendo calumniose. Prophetas audi, lege: audi qui ante Dominum venerunt. August. in Euangel. Ioann. Tractat. 35. cap. 8.

DE OFFICIIS PROPHE TARVM.

TABVLA 154.

ARGVERE populum de peccato, eumque ad poenitentiam excitare. Exod. 23. Num. 14. 1. Reg. 2. 12. & 13. Esa. 2. 58.

PRAEDICERE futura, siue laeta sint, siue tristia. Orige. in lib. Regnor. homil. vnica post princip. An autem & quando prospera nuncient, vel tristia Prophetae, ex titulis eorum deprahedi dicit Hieron. libr. 4. in Hiero. cap. 23. vbi hac de re tradit Regulas duas:

Vbicunque graue est, quod Dominus comminatur, & plenum ponderis ac laboris & importabile in titulo quoque aqua, hoc est, pondus siue assumptio dicitur.
Vbicunque autem prospera Dominus pollicetur, siue post comminationem meliora promittit, ibi visio dicitur, vel certe verbu Domini.

OFFICIORVM,
qua ad prophetas pertinet, studiosi ex priuata lectione per se varia colligere poterunt: Praecipua tamen ex quib. caetera etiam pendere videntur, haec sunt:

ORARE pro populo, vt eueniant bona & prospera. Augustinus in Quaestion. ex veter. testam. cap. 46.

DOCE- VER- DOCE- Illis Non tantum lingua,
re eun- bo, re eun- enim Sed etiam
dem & & pro- tra Faust. Manicheu,
OPE- pbe- tica
re. re. fuit
facta, quæ omnia sunt mystica. August. cod. cap. 8.
Vi sic verba et opera eorum nobis sint exemplo.

CONSOLARI afflictos, & promissionibus mitigare poenarum rerumque aduersarum seueritatem, vt I. Reg. 12. Osee 11.

PROPHE-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
PROPHETARVM SCOPVS.

PROPHETARVM scopum Christum esse, D. Augustin. declarat super Ioann. tractat. 9. in hæc verba: Lege libros, inquit, Propheticos omnes, non intellecto Christo, quid tam insipidum & fatuum inuenies? Intellige ibi Christum, nõ solum sapit quod legis, sed etiã inebriat, mutans mentem à corpore, vt præterita obliuiscens, in ea quæ antè sunt, extendaris. Quod clariùs exprimens D. Bernard. in epistola 106. in hæc prorumpit verba: Prophetica lectiois sensus, Christus est: quem citius sequendo, quàm legendo, cõsequi potes. Quid enim quæris verbum in verbo, quod iam caro factũ, præstò est oculis? Iam enim de latibulo prophetarum, egressus est ad oculos piscatorum.

DE PSEVDOPROPHETIS.

NON OMNES ESSE PROPHETAS, QUI SE
ostentant Prophetas, ex Origene.

AT QUI, inquit, si aliquis quidem propheta est, prophetat: Sin verò quis prophetat, non continuò etiã est propheta. Nam & Balaam prophetauit Num. 23. Perspicuum tamè est, quòd propheta non erat: Augurem enim fuisse, scriptum est. Origen. in Euangel. Ioann. tom. 30.

PSEVDOPROPHETA QVIS DICATVR.

PSEVDOPROPHETAM à vero propheta præcipuè vocatio distinguere videtur. Reuera enim pseudoprophetae sunt illi, qui sibi hoc munus non vocati arrogat, & genuinum prophetæ sensum, sub specie veri subuertere nituntur. De quibus Deus alibi ipse cõqueritur: Non misi eos, & non præcepi eis: visionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant vobis, Hierem. 14. Item cap. 23. Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad illos, & ipsi prophetabant. Et iterum Ezechiel. 13. Vident vana, & diuinant mendacium, dicentes, ait Dominus, cum Dominus nõ miserit eos, & perseverauerunt confirmare sermonem.

ALIA INTER VERVM ET FALSVM PROPHE-
tam differentia.

PROPHETAE veri à falsis differunt: Quia veri, si quid de suo spiritu dicunt, per spiritum edocti, citius illud corrigunt: Falsi autem & falsa denunciant, & in sua falsitate perdurãt. Greg. super Ezechiel. homil. 1 & Hieron. in 4. Commentar. in Ezechiel. cap. 13. Cum prophetarum, inquit, nomen secundum regulam scripturarum bonis malisque commune sit, in eo differunt, quòd boni Prophetæ esse dicuntur sapientes, mali autem stulti & insipientes. Hieron.

PSEVDOPROPHETARVM ORIGO.

TABVLA 155.

EX PATRE DIA-
bolo sunt Pseudoprophetae,
qui vbiq̃ disseminauit xi-
zania. Nam cum essent

PROPHETAE,
APOSTOLI,
CHRISTVS,
DOGMATA

Ipse sub
horũ spe-
cie exci-
tauit

Pseudoprophetas,
Pseudoapostolos,
Pseudochristos,
Corrupta dogma-
ta.

De quibus vide
Chryso. super
Lucam, cap. 16.
De Lazaro cõ-
cione quarta.

PSEUDO-

LIBER SECVNDVS.
PSEVDOPROPHETAE QUI ET QVOT SINT.

TABVLA 156.

FALSORVM PRO-
phetarum semper infinitus fe-
rè fuit numerus: præcipui ve-
rò, quorum in sacris literis fit
mentio, sunt

BAAL quadringenti quinquaginta, } Qui se omnes vni oppone-
bant Elie. 3. Reg. 18.
LVCORVM quadringenti,
SEDECHIAS cum alijs quadringentis, qui bellum cõsulunt Re-
gi Achab contra Ramoth Galaad, dissuadente Michæa solo
Dei Propheta. 3. Reg. 22.
PROPHETAE Samariae, & propheta Hierosolymitani, Hie-
rem. 22.
HANANIAS, Hierem. 28.
ACHAB & Sedechias, Semeia Nebelamites, Hierem. 29.

CVR DEVS PERMITTAT FALSOS PROPHETAS
in Ecclesia grassari.

CAVSAM cur in Ecclesia Dei nouæ subindè nascantur hærefes, diuinus Moises docet in-
primis hanc esse, quòd diuina eius maiestas sic suos tentare soleat, vt palàm fiat, vtrum di-
ligant eum, an non, in toto corde & in tota anima sua, Deuter. 13. Et B. Paulus 1. Corint. 11.
Oportet (inquit) hærefes esse, vt hi qui probati sunt, manifesti fiant. Qua de re latiùs apud
Vincentium Lirinensem contra nouationes.

PSEVDOPROPHETARVM IMPOSTVRAS,

quantunuis signis & portentis phalcratas, semper tamen esse
fugiendas. TABVLA 157.

CVM NULLA VE-
ræ religioni pestis sit perniciosior
quàm falsa doctrina, ideo Deus
ipse tam sollicitè & paternè hor-
tatur filios suos fideles & pios
omnes, vt sibi à fœtido caueant
Pseudoprophetarum fermento: idque

CVM in veteri testamento per os ministri sui Moisis: Si surre-
xerit in medio tuorum Prophetes, inquit, aut qui se somnium vidisse
dicat, & prædixerit signum atque portentum, & euenerit quod
locutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur Deos alienos,
(quos ignoras) & seruiamus eis: non audies verba Prophetæ il-
lius aut somniatoris, quia tentat vos Dominus Deus vester, &c.
Deut. 13.
TVM in nouo, ex ore dilectissimi filij sui Saluatoris nostri Do-
mini Iesu Christi, dicitur: Surgent enim Pseudochristi & Pseu-
doprophetae: & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errore
ducantur (si fieri potest) etiã electi. Tunc si quis vobis dixe-
rit, Ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere, &c. math. 24

QUI SPIRITVS SINT EX DEO.

REGVLAM huius rei nemo nec breuiorem, nec commodiorem vnquam statuere poterit,
quàm beatus apostolus Ioãnes in prima sua epistola post se scriptam reliquit: Charissimi,
inquit, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt: Quoniam multi
pseudoprophetae exierunt in mundum. In hoc (autem) cognoscitur spiritus Dei: Omnis
spiritus qui confitetur Iesum Christum (tunc venturum) in carne (iam) venisse, ex Deo
est: & omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est. &c. Sed dicas, Pelagiani & Donati-
stæ olim, & nouæ sectæ modò confitentur Christum in carne venisse, & tamen non sunt
ex Deo: quia alijs erroribus perniciosis tenentur. Respõdet Ambrosius Catharinus, quòd
si considerentur verba dilecti iuxta profundiorẽ sensum, agnoscemus totam in eis fidẽ
nostram compræhendi: vt quicumque in vno quouis articulo pertinacitè errauerit, non
verè confiteatur hunc, Christum videlicet in carne venisse. Qui enim credit Christũ, eti-
ã doctrinam eius euangelicam, & quæcunque ipse vel per seipsum docuit esse credẽda,
t vel

vel mandauit obseruanda: aut per apostolos, & successiue per eos qui in Ecclesia potestatem & auctoritatem ab ipso per spiritum sanctum accipiunt, reuerenter ac sincera fide recipit & confitetur, idque non solum corde, sed etiam opere.

FALSVS PROPHEA QVOMODO A VERO fit dinoscendus.

QVAVIS Chrysof. in epistola pauli ad Corinth. priorem, cap. 12. homil. 29. hoc iudicium putet esse difficilimum, quis nimirum mundo, & quis immundo loquatur spiritu, tum quod prophetarum dicta in futurum plerunque sint concepta, nec ante id tempus facile cognosci queat, quisnam prophetet, aut quis mentiatur: tum quod etiam pseudopphetarum suadent signo, eadem facientes in simulatione, que faciunt fideles in veritate, Nam quandoque castitati student, & ieiunia celebrant, & eleemosynas faciunt, & omnem ecclesiasticum suppleant canonem, Chrysof. in Matth. cap. 24. homil. 49: Vt cunque tamen se ex hac difficultate extricare poterit, quisquis spiritus malos a bonis diiudicare didicerit, & duas B. Vincentij Lirinensis obseruauerit quasi regulas.

REGVLA PRIMA.

MOISES postquam a falsis prophetis cauendum esse docuisset, ipse hac questionem mouit in hac verba: Quod si tacita cogitatione responderis, quomodo possum cognoscere verbum, quod Dominus non est locutus? & statim subdit: Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit, & idcirco non timebis eum. Deut. 18.

SECVNDATA REGVLA.

CONTRA verò, & si interdum eueniant quæ falsi prædixerint prophetæ, non tamen sequitur eos propterea veros dici prophetas, aut eorum doctrinam ob id solum, vt veram, mox esse amplectendam, maximè si expressio Dei repugnet verbo, eiusdem scripturæ probatur auctoritate, quæ hic iam ex Deuter. cap. adducta fuit, vbi expressè dicitur: Si prædixerit signum & portentum, & euenierit quod locutus est, non audies verba propheta illius. Ratio est, quia pseudo ille propheta Deos docuerat alienos, & tentat vos Dominus Deus vester. Vincentius Lirinensis.

Quamobrem hac in re nos cautos esse volens, Ille, inquit, est verus & germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui ecclesiam, qui Christi corpus diligit: qui diuinæ religioni, qui catholicæ fidei nihil præponit, non hominis cuiuspiam auctoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non philosophiam: sed hæc cuncta despiciens, & in fide fixus & stabilis permanens, quicquid vniuersaliter antiquitus ecclesiã catholicam tenuisse cognouerit, id solum sibi tenendum credendumque decernit: quicquid verò ab aliquo deinceps vno, præter omnes vel contra omnes sanctos nouum & inauditum subinduci senserit, id non ad religionem, sed ad tentationem potius intelligat pertinere. Ita ille.

PSEVDOPROPHETARVM NOTAE, SIVE MORES hæreticorum.

Eos ita descripsit Paulus: Erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemii, parentibus non obediens, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, & voluptatum amatores magis quam Dei: habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Quemadmodum autem Iamnes & Mambres resistunt Moysi, ita & hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem. Quorum insipientia manifesta erit omnibus. 2. Timoth. 3. Nec minus luculenter Vincentius: Hoc apud omnes hæreses quasi solenne est ac legitimum, vt semper prophanis nouitatibus gaudeant, antiquitatis scita fastidiant, & per oppositiones falsi nominis scientiæ, a fide naufragent. Siue apud suos, siue alienos: siue priuatim, siue publicè: siue in sermonibus, siue in libris: siue in conuiujs, siue in plateis: nihil vnquam penè de suo proferunt, quod non etiam scripturæ verbis adumbrare conentur. Sciunt enim scætores suos nulli ferè citò esse placituros, si nudi & simplices exhalentur: atque idcirco eos cælestis eloquij velut quodam aromate adspargunt: vt ille qui humanum facile despiceret errorem, diuina non facile contemnat oracula, &c.

FAL-

FALSORVM PROPHEARVM POENAE.

MALIS prophetis diuina scriptura non vno in loco pessimè minatur. Nam in Hieremia cap. 14. hæc dicit Dominus de pseudopphetis, qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi: in gladio & fame consumentur prophetæ illi: & populi quibus prophetant, erunt proiecti in vijs præ fame & gladio. Sic Ezechielis 13. Dominus falsos prophetas ipse est allocutus: Quia locuti estis vana, inquit, & vidistis mendacium, ideò ecce ego ad vos: Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana, & diuinant mendacium. In consilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israel non scribentur, nec in terrâ Israel ingredientur. Denique Moyses Deut. 13. & 18. falsum prophetam interficiendum esse statuit.

DE LIBRIS PROPHETICIS.

PROPHETARVM APPELLATIONE QVI LIBRI contineantur.

SICVT legis appellationem aliquandò vniuersaliter cum prophetis & psalmis, interdum verò & proprie, præter psalmos & prophetas eam tantum que per Moysen data est, accipere solemus: ita etiam communiter prophetæ simul cum psalmis, proprie verò per se absque psalmis hoc nomine appellantur. August. de Trinitat. lib. 15. cap. 17.

AN DAVID FVERIT PROPHEA.

NON solum propheta fuit David, sed prophetis alijs non paucis potior habetur & excellentior. Nicolaus de Lyra in præfatione super psalterium.

QVA RATIONE PSALMORVM LIBER INTER

prophetas numerari possit, aut non possit. TABVLA 158.

LIBRVM Psalmorū ponunt	HE- bræi	Inter	Hagio- grapha	Vtraq; opinio suos habet de- sensores. Con- ciliatur autē ista cōtrouer- sia hac distinc- tione, Quod aliquis pro- pheta dicatur vel	Actu, & nō offi- cio, vt David, Iob, & alij complures. Officio, & non actu, vt multi sum- mi pontifices, & sic Helchias.	David ergo inter pphetas	Primo modo nu- merari & po- test, & debet.	Mat- thias Dorin- gus in prio- rum capite Hieremias mias
	LA- tini		Libros p- pheticos. Nicolaus de Lyra in p̄fatione Psalmor.				Vtroque modo, actu scilicet & officio, vt Isaias, Hieremias.	

AN EXTENT OMNIA PROPHEARVM scripta.

NON extare omnia de rebus gestis prophetarum scripta, aut quæ ab illis fuere composita, satis clarè ostendit Chrysof. in Matt. ca. 2. homil. 9. Multa, inquit, ex prophetis perire monumentis, quod ex historia paralipomenon videre licet. Desides enim cum essent Iudæi, & crebro in impietatem laberentur, alia quidem perdidit negligentè, alia verò tum incenderunt, tum conciderunt. Et hoc quidem Hieremias, illud verò author quarti libri Regum asserunt: Quoniam post multum temporis vix Deuteronomij volumen sit repertum, defossum quodam in loco ac penè deletum. Si autem priusquam barbarus miles grassaretur, adeo libros neglexerunt, multò magis, barbaris ingruentibus, id factum est.

t 2 NVM

NVM ILLA SALTEM QVAE EXTANT PROPHETARVM

oracula, sint integra,

NON omnes integræ extant conciones propheticae, sed tantum fragmenta & selecta aliquot earum capita, quæ iudicata sunt ecclesijs maxime profutura, & ex quibus reliqua possunt intelligi. In libr. de rectè formand. Theolog. studio restituto per Laurentium à Villaucentio, lib. 2. cap. 13. obseruat. 4.

AN VNO EODEMQUE TEMPORE SVA

prophetæ ediderint oracula.

NE QVA QVÀ M: Liqueat enim, ut D. hac de re scribit Chrysostomus, non vno & continenti tempore prophetas sua oracula edidisse omnia: sed pro diuersa qualitate temporis (dum numine adspirarentur) quaedam enunciabant incisiones, quæ tandem cõscriptæ, librum vnum, sua omni parte absolutum, perferunt. Chrysost. in Esaie 2. caput.

VTRVM EODEM ORDINE PROPHETARVM

conciones sint scriptæ, quæ fuerunt habitæ.

NEC id quidem. Nam Origenes in Cantica canticorum homilia 1. prophetica dicta non temporibus, sed ratione dicit esse pensanda. Quod clariùs edisserens D. Hieron. Notandum est, inquit, quod in prophetis, maximeque in Ezechiele & Hieremia, nequaquam regum & temporum ordo seruetur: sed præposterè quod iuxta historiam postea factum sit, prius referri: & quod prius gestum sit, postea. Aliud enim est historiam, aliud prophetiam scribere. Hieron. in Hierem. cap. 21. Et in scriptis prophetis præcipua ratio habetur eorum, ad quos instituta est prophetia, quid auditoribus & lectoribus debeat proficere. Gloss. ord. Hieremias 25. in princip.

CVR IN PROPHETIS PLERAQUE TAM

obscurè sint tradita.

IN prophetis, inquit, D. Hieron. difficultas est, ut non facile pateat sanctum canibus, & margaritæ porcis, & prophanis sancta sanctorum, Hieron. in Nahum cap. 3.

QVAE RES PROPHETARVM SCRIPTA FACIANT

obscura, ratio prima.

INTER multas & varias causas, quæ tam obscura faciunt atque difficilia prophetarum oracula, præcipua ferè hæc est: Quia prophetia omnis ænigmatibus & præcis sententijs inuoluitur. Dum enim de alio loquitur, transit ad aliud, nè si ordinem scripture conseruet, non sit vaticinium, sed narratio. Hieron. in Nahum 2. Cuius generis est, quod in eo ipso propheta Nahum, ad finem capituli primi dicuntur læta ad Iudam: protinus verò ca. 2. dicuntur tristia, sed ad Niniuen referenda.

RATIO SECUNDA.

Gen. 49. SIC Chrysost. in Matth. ca. 2. homil. 8. Hanc dicit esse quasi legem prophetiæ, ut multa serè de alijs dicantur quidem, sed in alijs impleantur, ut illud quod de Simeone & Leui dicitur: Diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israel. Hoc enim non ipsis, sed in eis etiam factum est, qui de illorum stirpe processerunt.

TERTIA RATIO.

ALIAM huius rei rationem reddit Euthymius in psal. 117, ut nimirum ipse prophetiæ, umbra quadam ac velamine obtegatur, nè si apertius traderentur, maius sacris literis immineret ab inimicis periculum.

QVAE IN PROPHETARVM LECTIONE IN PRIMIS

sint aduertenda. Regula prima.

IN prophetis historiae veritas querenda primum, deinde allegoria. Hieron. in Zachar. lib. 3. cap. 14. Hoc est, post historiae veritatem spiritualiter omnia sunt intelligenda. Idem in proem Commentar. in Esaia. Quam sententiam latius explicans in Esa. lib. 4. cap. 11. Prudens & Christianus lector, inquit, hanc habeat repromissionum prophetarum regulam, ut quæ Iudæi & nostri, immò non nostri, Iudaizantes carnaliter futura contendunt, nos spiritualiter iam transacta doceamus, nè per occasionem istiusmodi fabularum & inextricabilium (iuxta Apostolum) questionum, Iudaizare cogamur. Hieronym.

SECUN-

SECUNDA REGVLA, EX IOAN. DRIEDO.

SED hic obseruandum est, nè in vniuersum omnia prophetarum dicta & facta, ita referamus ad tempora futura, ut interim negligamus historiae veritatem, quam propheta nunc ut presentem, nunc ut præteritam insinuat. Mos est prophetarum, spiritu prophetico transire de litera ad spiritum, & recitare historia rerum tam presentium, quam gestarum, velut umbram, typum seu figuram eorum, quæ futuræ sunt. libr. 3. de ecclesiasticis scripturis, tractatu 2. cap. 5.

TERTIA REGVLA D. GREGORII.

INTER cætera prophetiæ miracula, hoc quoque mirandum habent libri prophetarum, quod sicut in eis res verbis, ita nonnunquam verba rebus exponuntur: ut eorum non solum dicta, sed etiam res gestæ prophetiæ sint. Gregor. 22. Moralium capit. 21. & super Ezechiel. homil. 11.

EORVM PROPHETARVM ORDO ET NOMINA,

quorum monumenta ad nos usque peruenerunt. TABVLA 159.

Prophetarum libri alio ordine sunt

EDITI,

VT

ABDIAS.

IONAS.

AMOS.

MICHAEAS.

OSEAS.

ISAIAS.

IOHEL.

NAHV. M.

ABACVK.

SOPHONIAS.

HIEREMIAS.

DANIEL.

EZECHIEL.

AGGAEVS.

ZACHARIAS.

MALACHIAS.

POSITI IN CANONE,

VT

ESAIAS.

HIEREMIAS.

BARVCH.

EZECHIEL.

DANIEL.

OSER.

IOHEL.

AMOS.

ABDIAS.

IONAS.

MICHAEAS.

NAHV. M.

ABACVK.

SOPHONIAS.

AGGAEVS.

ZACHARIAS.

MALACHIAS.

DE TEMPORIBVS PROPHETARVM.

TEMPORVM inuestigationem ad intelligenda prophetarum oracula non vtilem tantum, sed etiam necessariam docet Hieron. his verbis: Proinde qui nescit tempora eorum quæ dicta sunt, quæ ve euenerunt, qui poterit homini contentioso demonstrare Prophetiæ certitudinem?

PROPHETARVM LIBROS NON TANTVM IPSIS

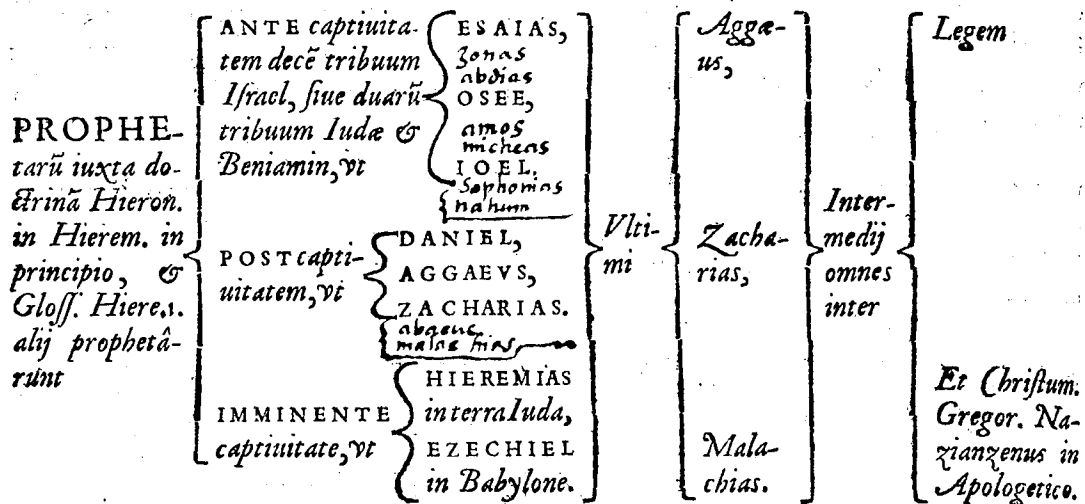
philosophis, sed etiam nomine philosophorum esse antiquiores.

AVGVSTINVS verò de ciuit. Dei lib. 18. cap. 37. prophetiam auctoritatem Græciæ sapientum ac philosophorum scriptis probat longè esse antiquiorem. Tempore, inquit, nostrorum prophetarum, quorum iam scripta ad notitiam serè omnium gentium peruenerunt, philosophi gentium nondum erant, qui hoc etiam nomine vocarentur, quod cœpit à Samio Pythagora, qui eo tempore, quo Iudæorum soluta est captiuitas, cœpit excellere atque cognosci. Multo ergo magis cæteri philosophi post prophetas reperiuntur fuisse. Quam sententiam multis argumentis confirmant Iosephus contra Apionem, Eusebius in euangelica præparatione, & Iustinus martyr ad gentes.

t 3 QVAE

QVAE FVERINT ILLA TEMPORA, SVB QVIBVS

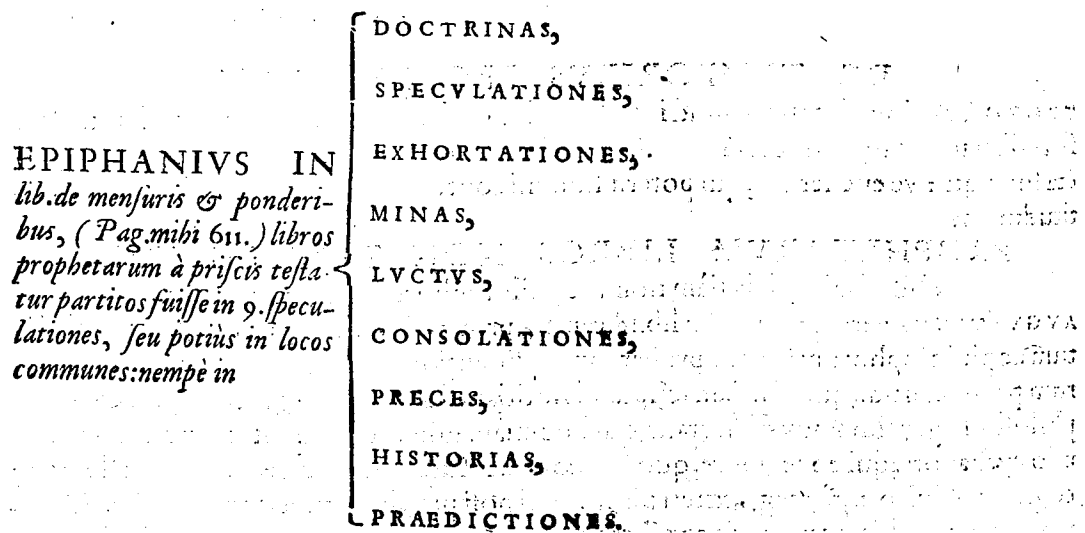
prophetarum coepit doctrina. TABVLA 160.

VNDE COGNOSCERE LICEAT, QVO TEMPORE
Prophetarum quisque suo perfunctus fuerit officio.

EA DE re Ludouicus Viues talem tradidit regulam: Nusquam certiùs, inquit, colliguntur tempora, quam ex ipsis eisdem prophetis, si sub quibus scripserint, testificetur. Ideò, cum eorum testimonia, ac veluti syngraphas habuerimus, aliorum adducere superuacaneum fuerit. Vide hac de re, ac de vniuersis Prophetarum temporibus pulchrè multa apud August. de ciuit. Dei. lib. 18. cap. 27. cum sequentib. & scholijs Ioan. Ludouic. Viuis.

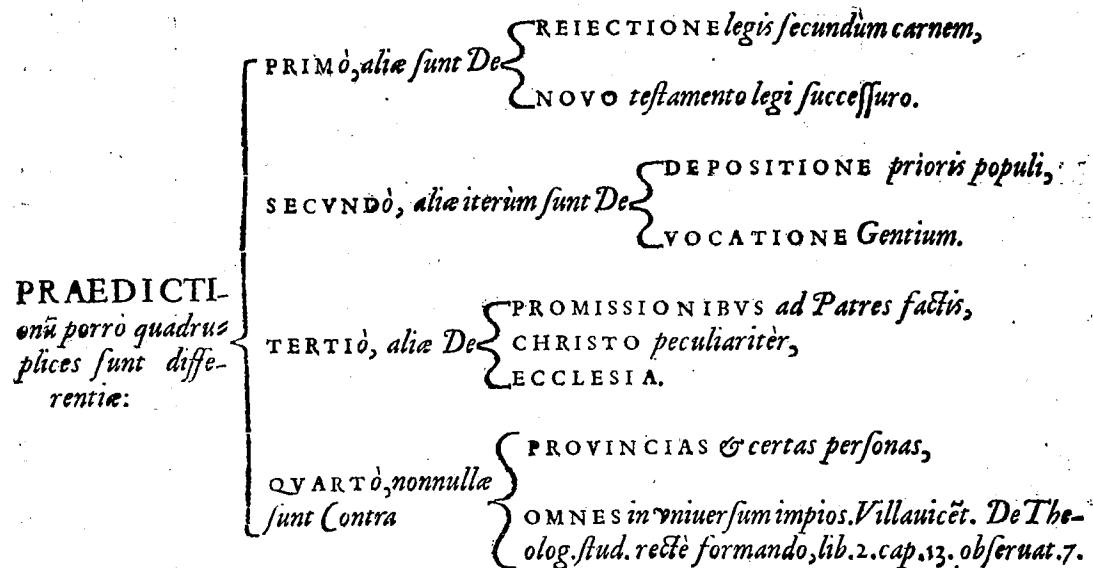
LIBRORVM PROPHETICORVM DIVISIO SECVN-
dum materiam subiectam. TABVLA 161.

DE PRAE-

DE PRAEDICTIONVM PARTITIONE.

TABVLA 162.

ALIA PROPHETICORVM LIBRORVM

diuisio. TABVLA 163.

PROPHETARVM, MAIORES, ob magnam sententiarum plenitudinem.
qui primi fuerunt verbi di- MINORES, quòd non tanta sit in eis sententiarum plenitudo, vt
uini Doctores, dicuntur alij ait Petrus Aureolus.

DE PROPHETIS MAIORIBVS, AC PRI-
mum quare sic dicantur. TABVLA 164.

PROPHETARVM CAETERIS sunt principales, & Spiritus sanctus illis adfuit in
primò aliqui dicuntur ma- magna latitudine & plenitudine sententiarum, vt habet idem
iores, vel quia Aureolus.
PROLIXIORA volumina condiderunt, comparatione scilicet eo-
rū, quorū sermones sunt breues. August. De Ciuit. Dei. li. 18. c. 29.

QVI ET QVOT HVIVS CLASSIS

sint prophetæ. TABVLA 165.

QVATVOR SVNT ESAIAS, id est, Salus Domini,
HIEREMIAS, id est, excelsus Domini, cui adiunctus est ama-
Prophetæ, qui à Patribus nu- nuensis eiusdem Baruch, id est, Benedictus.
merantur inter maiores. EZECHIEL, id est, robur vel imperium Domini,
DANIEL, id est, iudicauit me Dominus.

4 QVO

QVO ORDINE HI PROPHETAE INTER

se cohereant. TABVLA 166.

MAIORES Prophetæ secundum ipsius captiuitatis & exilij, cuius denūciandi gratia missi fuere Prophetæ, tempus distinguuntur. Eius autem temporis quinque sunt partes, nempe

PRAECONCEPTAE atq; definitæ, quo De^s Israelitas propter peccatorū multitudinem atq; pertinaciam eiiciendos statuit de terra sancta. Id quod sic futurum esse ex iussu diuino denunciavit Esaias.

EXECVTIONIS præfatæ diffinitivæ, in quod tempus incidit Hieremias.

TRANSMIGRATIONIS primæ Babylonicæ, quo tempore in Chaldæa prædicauit, & cōsolatus est captiuos Ezechiel.

DESOLATIONIS, quo tempore ab Hieremia missus est Baruch.

REVOCATIONIS, quo Deus populi sui miseratus, captiuos reducere dignatus est in terram promissionis. Ac eo quidem nomine missus fuit Daniel, Qui denunciavit destructionē regni Chaldæorum, & introductionem regni Medorum, ac deinde etiā regni Græcorum. Hæc ferè Petrus Aureol.

QVAE quæ de omnia cōtigerūt sub temporibus Regum, partim

Oziæ, Achaz & Ezechia:

Iosue, Ioachim, & Sedechia.

Ioachim.

Sedechia: quod omnes reges Iuda fuere.

Cyri Regis versarum.

PROPHETIA

ESAIÆ, LIBER BIBLIAE XXVII, PARTIS QVINTAE

primus.

QVIS HVIVS LIBRI SIT AVTHOR.

LIBRI quatuor Prophetarum maiorum, & duodecim minorum, singuli suorum authorum nominibus sunt inscripti. Ioan. Driedo. Quod hic semel pro semper annotasse conuenit, nē in sequentibus idem toties repetere sit opus.

ESAIAS QVIS FVERIT.

ESAIAS, cuius Prophetia duodecim prophetis, iuxta numerum versuum, aut maior est, aut æqualis, filius fuit Amos, vt patet ex primis huius Prophetiæ verbis. Hieron. in Prolog. Commentar. in Esaiam, August. De Ciuitat. Dei lib. 18. cap. 27. Amos autem pater Esaiæ, non vt pleriq; autumant, tertius duodecim Prophetarum est, sed alius, diuersisque apud Hebræos scribuntur literis. Idem Hieron. Esai. 1. in princip. Dicitur fuisse auunculus ipsius Manassæ ex parte matris. Vndè illum generis nobilitatem duxisse ferunt. Gloss. 4. Reg. 21. circa finem.

QUALIS FVERIT.

VIR nobilis & urbanæ erat eloquentiæ, nec habens quidquā in eloquio rusticitatis admistum, non tam Propheta, quā Euangelista dicendus. Itā enim vniuersa Christi ecclesiæq; mysteria ad liquidum profecutus est, vt non eum putes de futuro vaticinari, sed de præteritis historiam texere. Hieron. in prolog. ad Esaiam. Cui Augustinus tale dedit testimonium, quod Euangelij vocationisque gentiū præcæteris fuerit apertior. August. lib. Confess. 9. cap. 5.

QVO IN LOCO PPOPHETAVERIT.

PROPHETAUIT autem Esaias in Hierusalem & Iudæa, hoc est, tribubus Benjamin & Iudæ. Hieron. in Prolog. in Esaiam.

QVAN-

QUANDO FACTA FVERIT HAEC PROPHETIA.

TEXVIT Esaias hoc oraculum, decem tribubus necdum in captiuitatem ductis, hoc est, sub Oziā, Ioathan, Achaz, Ezechia regibus Iuda, Esai. cap. 1. in princip. & Hiero. in prolog. Tempore enim Regis Oziæ cœpit prophetare. Licet autem & tempore Manassæ filij Ezechia prophetauerit, nullam tamen de illius tempore fecit mentionem: tum quia pessimus fuit in cultu idolorum, & in occisione & persecutione innocentum, vt habetur 4. Re. 21. Tum quia ab eo occisus fuit, eò quod peccata ipsius & populi arguebat. Lyra in Esa. cap. 1.

QVOS HABVERIT CONTEMPORANEOS.

VNO atque eodem tempore, Esaiam, Osee, Ioel, & Amos prophetasse, ex Regibus, qui ponuntur in titulo, cognoscimus. (Sic enim Esaias suam auspiciatur prophetiā: Visio Esaiæ filij Amos, quam vidit super Iudam & Hierusalem, in diebus Oziæ, Ioathan, Achaz, Ezechia Regum Iuda &c.) Sed principium verbi Domini fuit in Osee filio Beer. Hieron. lūc. in principio.

AD QVOS FACTA SIT ISTA PROPHETIA.

PROPHETAUIT Esaias contra Iudæam & Hierusalem. Deinde etiā contra gentes, videlicet Babylonem & philistæos & Damascum. Visionem vidit contra Aegyptum, contra Idumæam, contra phalanga Sion, contra Tyrum, & contra quadrupedia in solitudine. exponit & exodum Sennacherib, & arrogantiam Rapsacis, & vtriusq; casum ac perditionem, &c. Denique etiā de eunuchis prophetauit & gentibus, & in calce de die Iudicij. Athanas. in Synopsi.

QVIBVS DE REBVS.

DE vtroq; agit regno, id est, X. tribuum Israel, & duarum Iuda & Benjamin, nunc commixtim, nūc separatim. Et cum interdum ad præsentem respiciat historiam, & post Babyloniæ captiuitatem, reditum populi significet in Iudæam: tamen omnis eius cura de vocatione gentium, & de aduentu Christi est. Hieron. in prologo ad Esaiam.

FVSIOR HVIVS ARGVMENTI EXPLICATIO, ex eod. Hieronymo:

NVLVS, inquit, me putet, voluminis istius argumētum breui cupere sermone comprehendere, cum vniuersa Domini Sacramenta præsens scriptura contineat: & tam natus de virgine Emanuel, quā illustrium patrator operum atque signorum, mortuus ac sepultus, & resurgens ab inferis, & Saluator vniuersarum gentium prædicetur. Quid loquar de physica, ethica & logica? quicquid sanctarum est scripturarum, quidquid potest humana lingua proferre, & mortalium sensus accipere, isto volumine cōtinetur. Hieron. in proem. Commentar. in Esaiam.

DE EODEM, EX AVGVSTINO.

ESAIAS inter illa, quæ iniqua arguit, & iusta præcepit, & peccatori populo mala futura prædixit, etiā de Christo & ecclesia, hoc est, de rege, & ea, quam condidit, ciuitate multo plura quā cæteri, prophetauit: itā vt à quibusdam euāgelista, quā propheta, potius diceretur. Augustinus De Ciuitat. Dei. lib. 18. cap. 29.

DE SEVERITATE VITAE.

HIC propheta corporis castigatione plerisque iam superatis, nudus & discalceatus ad tertium annum in cellit. Origen. contra Celsum lib. 7.

DE MORTE EIVSDEM.

A MANASSE rege Iuda, vt Hebræi ferunt, ferra lignea ferratus, & in duas partes dissectus est. Vndè quod ad Hebræos xj. de Sanctorum supplicijs legitur, ferrati sunt, ad Esaiā referri solet. Hieron. in Esa. lib. 15. cap. 57. Sic eusebius: Manasses impius, inquit, Esaiam interfecit, statuamque suam posuit quinque facies habentem. Sepultus est sub Quercum Rogel, iuxta transitum aquarum, quas olim Ezechias rex iacto obstruxerat puluere. Idem Hieron. in suo ad hunc librum argumento, vt refert Ioan. Ludo. Viues in August. De Ciuitat. Dei lib. 18. cap. 24.

DE CAVSIS, CVR SIT OCCISVS ESAIAS,

ex Origene primū.

AIVNT Esaiam ideò esse sectum à populo, quasi legem præuaricantem, & extra scripturas annunciātem. Scriptura enim dicit, Nemo videbit faciem meam, & viuet. Iste verò ait, Esa. 6. Vidi.

Exo. 33.

Esa. 6.

Vidi.

Vidi Dominum Sabaoth. Moises, aiunt, non vidit, & tu vidisti? Et propter hoc eum fecerunt, & condemnauerunt eum vt impium. Non enim sciebant, quia duabus alis velaerunt faciem Dei Seraphim. Vidit Dominum, sed faciem non vidit Esaias: nec Moises vidit. Posteriora vidit, vt scriptum est, Moises. Origenes in Esaiam Homilia 1.

DE EISDEM, EX HIERONYMO.

Esai. 1.
Exp. 33.
Esa. 6.

HEBRAEI dicunt, duas ob causas interfectum Esaiam: Quod principes Sodomorum & populum Gomorrhæ eos appellauerit, & quod Domino dicente ad Moisen, Non poteris videre faciem meam, iste ausus sit dicere: Vidi dominum sedentem super thronum excelsum, & eleuatum &c. Hieron. in Esa. lib. 1. cap. 1. Hoc autem quod viderit Dominum, scripsit Esaias eo contigisse anno, quo mortuus est Rex Ozias. Idem Hieron. in Quæstion. seu tradition. Hebraicis in Paralipomenon.

QVAE IN HAC PROPHETIA SINT obseruanda.

E A tradit Hieron. in Procemio suorum Cõmentariorum in Esaiam his verbis: Vndè post historiae veritatem, inquit, spiritualitèr accipienda sunt omnia: Et sic Iudæa & Hierusalè, Babylon & Philistim, Moab & Damascus, Aegyptus & desertum mare, Idumæa & Arabia, ac vallis Sion, vel vallis visionis, & ad extremum Tyrus, & visio quadrupedum, intelligenda sunt, vt cuncta quæramus in sensu: & in omnibus his quasi sapiens architectus Paulus Apostolus iaciat fundamentum, quod non est aliud præter Christum Iesum.

1. Cor. 3.

PARTITIO.

TAB. 167.

PROPHETIA Esaiæ diuiditur in duos principales tractatus,

TRAGICVM, qui multifarias continet exprobratiões & comminationes, quibus Propheta præcipuè populum Iudaicum perstringit, & à peccandi libidine abstrahere studet, à princip. huius lib. vsque ad cap. 40. Alias hæc pars oraculum triste dicitur & flebile.
COMICVM, qui crebras habet tum exhortationes, tum consolationes, à d. cap. 40. vsq. in fin. libri. Et letum appellatur nuncium. Petrus Aureol.

TRACTATVS PRIMVS.

TABVLA 168.

DIVIDITVR in quinque Partes. Perstringit enim Propheta suis comminationibus gentem modò

IUDAICAM, nempe regnum duarum tribuum Iudæ & Benjamin, idq. per tredecim capita.
FINITIMAM totam: Vbi vicinis nationibus in vniuersum omnibus, varias minatur pœnas & aduersitates, per xj. capita.
VNIVERSAM mundi machinam simul & summatim, per 4. capita.
RELIQVAS X. tribus & simul etiam duas antè dictas coniunctim, per 4. itidem capita.
RVRSVS gentem Iudaicam, id est, duas tribus separatim, per capita octo. Petrus Aureol.

PARS

PARS PRIMA ADVERSVS DVAS TRIBVS

bus regni Iudaici.

TABVLA 169.

EXPROBRATIO flagitiorum, propter quorū multitudinē & atrocitatem, legis antiquæ sit euacuatio & abrogatio, ca. 1. & 2. Vbi inter cætera dicitur: Ne offeratis vltra sacrificium frustra &c. Et, Incensum abominatio est mihi &c.

NOVAE legis introductio, & noui gregis electio, cap. 2. Erit in nouissimis diebus preparatus mons domus Domini &c.

COMMINATIONO multiplicis supplicij, præcipuè ob necem Christi, cap. 3. &c.

NOVI gregis ab ijs pœnis præseruatio, cap. 4.

POENA populo comminata, iusta ostenditur, cap. 5.

IMPOSITIO officij Prophetici, & purgatio labiorum eius per calculū, quem Seraphin forcipe tulerat de altari. Quæ iuxta Hebræū, visio Esaiæ prima est, cap. 6. vers. In anno quo mortuus est &c.

LIBERATIO populi Israelitici, & speciatim Achaz, de manibus duorum Regum, Rasin scilicet regis Syriæ, & Phacee filij Romeliæ Regis Israel, cap. 7. & 8.

LIBERATIO item Regis Ezechia de manu Sennacherib Regis Assyriorum, à duobus filijs suis interfecti, cap. 9. & 10.

GRATIARVM actio & Canticum laudis, cap. 11. & 12.

ABOLITIONEM legalium sacrificiorum, rituum, &c. cap. 1.
EVANGELII substitutionem, & gentium vocationem, ca. 2.
DESTRUCTIONEM Hierusalem & Synagogæ, cap. 3.
ECCLESIAE nouæ ædificationem, cap. 4.

COMPOSITIONEM canticenæ de Synagoga repudiata, c. 5.
DESTINATIONEM filij Dei, cap. 6. ibi, Vade, & dices populo huic.

EIVSDEM filij incarnationem, conceptionem, & natiuitatē ex virgine, cap. 7. Ecce virgo concipiet & pariet.

DISCIPVLORVM & credentium collectionem, & aliorum scandalum & offensionem, cap. 8.

PASSIONEM Christi, & regni eius inchoationem, cap. 9.

CONVERSIONEM filiorum Israel ad Christum, cap. 10.

RESURRECTIONEM Christi gloriosam, & Ecclesiæ ex diuersis populis adunationem sub vno pastore Christo, ca. xj.

SACRAMENTORVM efficaciam, & gratiarum diffusionē per totam Ecclesiam, cap. 12. Confiteor tibi Domine, &c. Vbi dicitur, Haurietis aquas de fontibus Saluatoris.

AD POPULUM referuntur Iudaicū. Atq. sic sub hoc veluti mēbro tractatus primi, continetur

IN PRIMA parte huius Prophetiæ Esaias duplicem videtur habuisse respectū: vñ videlicet ad populū Iudaicum, & alterum ad Christum. Vndè capita sub ea cõprehensa partim

AD CHRISTUM, Cuius respectu populo prædicit

PARS

PARS COMMINATIONVM SECVNDA AD-

uersus finitimas nationes. TABVLA 170.

SECVNDA Pars Comminationum, decem continet onera, Quibus propheta minatur,

1. BABYLONIIS, quorum destructio facta est per Cyrum & Darium, cap. 13. & 14. Vbi interiectis quibusdam de Christo, inuehitur in Nabuchodonosor Regem Babylonis.
2. PHILISTAEIS, circa finem cap. 14. ibi, Ne lateris Philistaea omnis tu, &c.
3. MOABITIS, cap. 15. & 16. iterum interiecta Prophetia de Christo vnturo ex Ruth Moabitiide, a princip. cap. 16. vsque ad vers. Emitte agnũ Domine.
4. DAMASCO & Syris, tot. cap. 17.
5. Aethiopibus & Aegyptijs, cap. 18. 19. & 20. Vbi iterum multa interferit Propheta de Christo.
6. ASSYRIIS, siue rursũ Babylonijs, cap. 21.
7. Idumæis, circa finem eiusdem cap.
8. ARABIBVS, in eod. cap. ibi, Onus in Arabia &c.
9. HIEROSOLYMIS, maxime Principibus & Præpositis templi, cap. 22. Onus vallis &c.
10. TYRIIS, cap. 23. Onus Tyri &c.

PARS COMMINATIONVM TERTIA, AD-

uersus totam mundi machinam. TABVLA 171.

PRAENVN- ciat excidium totius orbis terrarũ, agitque De

- IVDICIO extremo, totius terræ dissipatione, & sententia proferenda in demones & homines malos. cap. 24.
- IVSTITIA diuina, quam prædicat, adhibita etiam gratiarum actione. cap. 25.
- PRAEMIO siue gloria bonorum, cap. 26.
- SVPPLICIIS damnatorum, cap. 27.

PARS COMMINATIONVM QVARTA, ADVER-

sus duas, itemque X. tribus Israel coniunctim. TABVLA 172

HAEC Pars cõ- minando dicit, Væ

- POPVLO Israëlitico, id est, X. tribubus cap. 28. Væ coronæ superbiæ &c.
- GENTI Iudaicæ, id est, duabus tribubus, cap. 29. Væ Ariel.
- RELIQVIIS, quas Nabuzardan voluit esse sub manu Godoliæ, volentibus dehortate Hieremia descendere in Aegyptum, cap. 30. Væ filij desertores.
- IS qui descendunt in Aegyptum, cap. 31. Væ qui descendunt. Vbi iterum Propheta se vertit ad Christum, ac de eo multa identidem vaticinatur.

PARS

PARS COMMINATIONVM QVINTA AD-

uersus Gentem Iudaicam, id est, duas tribus seorsim. TABVLA 173.

IN POSTRE- ma tractatũs primi parte, propheta p- cedit duobus modis:

- PRIMO, obscure & propheticè, De
 - EZECHIA & eius perfectione, sub cuius figura agit de Christo, cap. 32.
 - SENNACHERIB, & eius destructione, cap. 33.
 - ROMANIS, & Iudæorum ab illis facta vastatione sub Tito & Vespasiano, & hoc (vt dicunt Magistri Iudæorum) sub figura Idumææ & Bosræ, cap. 34.
 - ECCLESIAE propagatione & florido statu, cap. 35.
- SECVNDO, dilucidè & ferè historice, introdu- cens
 - EZECHI- am
 - SENNACHERIB superbientem, cap. 36.
 - Ad Deum clamantem, & Dominum illum eripientem, cap. 37.
 - Infirmũ conualescentem, cap. 38.
 - Vanè gloriantẽ, ostendendo Babylonijs diuitias suas. Vnde Esaias comminando concludit, Captiuitatem futuram, & omnia deportanda in Babylonem. cap. 39.

TRACTATVS ESAIAE SECVNDVS, QVI

consolatorius est, & populo Israel nunciat liberationem. TABVLA 174.

CVM POPVLVS IVDÆICVS IN AFFLI- ctionibus suis etiam a Regibus suis esset derelictus, introducit Propheta personam Christi, populi sui miserentis, ac ita pro cõ- solatione afflictarum mentium, agit in summa De liberatione populi facta per

- CHRISTVM
 - CYRVM,
 - ITERVM
 - per Chri- stum;
- Peccato,
 - Exilio,
 - Peccato.

DE LIBERATIONE CHRISTI, PRIMA SE-

cundi tractatũs Parte. TABVLA 175.

IN HAC PRIMA parte inuehitur subinde p- pheta in idololatriam, idq; ne putent homines cultum Christo impensum, esse ido- lolatriam, quod hodieq; Iu- dæi sentiunt. Agit verò De

- PRAECVRSORE Ioanne Baptista, & eius prædicatione, cap. 40. vers. Vox clamantis in deserto.
- VNIONE naturarum in Christo, & humanitatis assumptione ex se- mine Abrahamæ, c. 41. vers. Et tu Israel serue meus, semẽ Abrahamæ.
- INCARNATI verbi conuersatione, cap. 42. vers. Nõ clamabit &c.
- VOCATIONE testium, scilicet Apostolorum, cap. 43. vers. Educ foras populum cæcum &c.
- SPIRITVSANCTO, Apostolis in die Pentecostes diuinitus inspi- rato, cap. 44. vers. Effundam Spiritum meum &c.

DE

OSTENDIT
Propheta, quomodo liberatio facta sit per Cyrum, nimirum non ex sua aut idolorum virtute, sed Potentia diuina quae Cyro vsa sit ceu instrumento. Itaque commemorat hic

DIVINAE liberationis organum seu instrumentum, Regem scilicet Cyrum, cuius tamen occasione se vertit ad ipsum Christum, cum ait: Rorate caeli de super &c. Item, Tantum in te est Deus, & non est praeter te Deus, cap. 45.

LIBERATOREM praecipuum, scilicet Deum. Vnde ait, Ego feci, & ego feram, cap. 46.

LIBERATIONIS modum, qui consistit in destructione Babylonis & regni eius, cap. 47.

CAVSAM huius praedicationis, ne scilicet Iudaei liberationem suam ascriberent idolis, cap. 48. vers. Praedixeram tibi ex tunc.

ITERVM DE CHRISTO, PARTE SE-

cundi tractatus Tertia. TABVLA 177.

INFANTIAM & absconsonem Saluatoris, quam per annos fere triginta quasi ignotus latuit, cap. 49.

MVLTIFARIAS iniurias & persecutiones in hoc mundo perpeffas, ca. 50. vers. Corpus meum percutientibus dedi &c.

SAPIENTIAM & doctrinam siue praedicationem Christi, cap. 51. & 52. Vbi dicit, Audite me, qui sequimini quod iustum est, &c.

PASSIONEM & mortem, atque in his omnibus summam patientiam ac tolerantiam, circa fin. cap. 52. vers. Ecce intelliget seruus meus, & per totum cap. 53. Vbi dicitur: Non est species ei neque decor.

REDIT ITERVM ad liberationem Christi Esaias, ac deinceps quasi Euangelista & apostolus, expromit mysteria fidei nostrae, quae ad Christum potissimum pertinent, de quo dum agit, isthaec duodecim prosequitur:

ECCLESIAM, OSTENDIT, Ecclesiam non arctari ad unum aliquem & ipsius formationem ex latere Christi, cap. 54. & 55. vbi etiam PRAECEPTA habet moralia, quibus Ecclesia instruitur, cap. 57. & 58.

GLORIAM & resurrectionem, cap. 59. & 60. ibi, Ecce non est abbreviata manus Domini.

FAMAM & existimationem, per totum orbem diffusam, idque apostolorum praedicatione.

NOMINIS Christiani, noui sane & gloriosi, impositionem, quo credentes ornantur, cap. 62. vers. Et vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit &c.

ASCENSIONEM Triumphalem, & gloriosum ingressum in caelum, cap. 63. Quis est iste qui venit &c.

IVDAEORVM nequitiam & excacationem, circa medium 63. vers. Miserationum Domini recordabor. Vbi reducit in memoria beneficia Dei, praecipue illud, quo educti sunt Iudaei ex Aegypto, & beneficium aduentus Christi, cap. 64.

REVERSIONEM Iudaeorum ad Christum & eius misericordiam, cap. 65.

IVDICIVM extremum, ac ibi iterum de bonorum premijs et paenis malorum, c. 66.

HIEREMIAE, LIBER

BIBLIAE XXVIII, PARTIS QVINTAE Secundus.

HIEREMIAS VNDE SIT ORIVNDVS.

HIEREMIAS & Sacerdos & Propheta. Author operis imperfecti in Matt. cap. 22. hom. 41. Tertullian. aduers. Gnosticos. Augustinus eum Gentium dixit prophetam, in lib. De quaestione. ex veter. testament. cap. 44. Anathothites fuit, & de genere Sacerdotum. Greg. i. Re. cap. 13. Est autem Anathoth viculus, tribus ab Hierosolymis distans millibus. Hieron. hic in prolog.

QVIS EIVS FVERIT PARENS.

PATER Hieremiae, Helkias sacerdos ille magnus, qui librum legis inuenerat tempore Iosiae. Hieron. in quaest. Hebraicis in i. Paralipomenon. & ipse propheta fuit. Quod patet ex primis huius prophetiae verbis: Filij Helciae &c. Tradunt enim Hebraei, cuiuscunque prophetae pater aut auus ponatur in titulo, ipsos quoque prophetas fuisse. Hieron. in Sophon. in princip. & Glossa hic cap. i. in princip.

Regula, quorum prophetarum patres fuerint prophetae.

NATIVITAS EIVS.

SACERDOS ex sacerdotibus, & in matris utero sanctificatus, virginitate sua Euangelicum virum Christi Ecclesiae dedicans. Hieron. hic in prolog. & in Apologia aduersus Ruffin. August. epistola 57. Vnde in Sermone de natiuitate S. Ioan. Bapt. quem quidam d. Bernardo, alij alteri adscribunt, ita legimus: Et Hieremiae quidem admiranda sanctificatio: Quia & si in peccato conceptus est, nascitur tamen sine peccato. Antequam enim exiret de ventre, sanctificatus est, nec poterat nasci non sanctus, qui in utero matris erat sanctificatus, &c.

QUANDO ACCEPERIT SPIRITVM PROPHEZIAE.

SACRA scriptura testatur ipsa, Hieremiam & Danielem spiritum prophetiae percepisse adhuc pueros, Hier. i. & Daniel. 13.

QVIBVS ET QVID PPOPHETAVERIT.

PROPHETAUIT in Hierusalem, De futura ficitate, & contra gentes Aelam. Reprehendit iniustitias Hierusalem in multis. & de aduentu Regis Babylonij, ad excidendum terram Aegypti, & aduersus Babylonem &c. Athanas. in Synopsi, vbi fufius hinc agitur.

VBI PROPHETAVERIT.

IN Iuda tantum & in Benjamin prophetauit, & Ciuitatis suae ruinas quadruplici planxit alphabeto, (id est, quatuor lamentationibus, quarum singuli versus, singulis respondent Hebraeorum literis.) Hieron. in praefatione in Hieremiam.

QVIBVS TEMPORIBVS PROPHETAVERIT,

sententia Origenis.

INTER Esaiam & Hieremiam intercesserunt anni 150. Hieron. in Esaiam lib. 9. cap. 30. in princip. Coepit autem prophetauit in diebus Iosiae filij Amon regis Iuda, vsque ad annum tertiumdecimum regni eius: Deinde prophetauit in diebus Ioachim filij Iosiae regis Iuda, vsque ad consummationem vndecimi anni Sedechia filij Iosiae regis Iuda, ita vt eius prophetia per tres reges contexta sit vsque ad captiuitatem Hierusalem in quinto mense. Origen. Homil. i. in Hieremiam.

DE EODEM AVGVSTINVS.

HIEREMIAS propheta de maioribus est, sicut & Esaias. Prophetauit autem regnante Iosia in Hierusalem, & apud Romanos Anco Martio, iam propinquante captiuitate Iudaeorum. Tetendit autem prophetiam suam vsque ad quintum mensem captiuitatis, sicut in eius literis inuenitur. Prophetauit ergo non solum Anci Martij, verum etiam Tarquinij prisci temporibus. August. De Ciuitat. Dei lib. 8. cap. 33.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
EADDEM DE RE TESTIMONIUM HIERONYMI.

HIEREMIAS cū esset adhuc puer, prophetare cœpit anno 13. Iosia filij Amon regis Iudæ, prophetavitq; in Imperio eius annis decē & nouem: & postea sub Ioachin filio eius annis xj. & sub Sedechia, qui vltimus fuit regum Iuda, annis xj. vsque ad 5. mensem, quandò à Babylonijs captà est Hierusalem. Ac per hoc ab exordiò prophetiæ suæ, vsq; ad captiuitatem Hierusalem, in qua & ipse captus est, prophetauit annis 41. præter illud tempus, quādò ductus est in Aegyptum. Ibiq; prophetauit in Taphnis, vt hoc ipso volumine continetur. Hieron. lib. 1. in Hierem. cap. 1. in princip.

QVI HVIVS PROPHEETAE FVERINT
contemporanei.

SOPHONIAS & Hieremias contemporanei fuerunt. Athanasius in Synopsi. August. De Ciuitat. Dei lib. 18. cap. 33.

QVO GENERE MORTIS INTERIERIT
Hieremias.

IOSEPHVS lib. 10. c. 10. testatur, Hieremiã in cœno fuisse dimersum. Diuus porrò Hieron. in sumuario siue argumento in Hieremiam, & Author operis imperfecti in Matth. ca. 22. Homil. 41. dicunt eum post multas iniurias tandem apud. Taphnas in Aegypto à populo lapidibus obrutum occubuisse.

DE SEPULTURA EIVS MIRACVLIS CELEBRI.

IACET verò in eo loco sepultus, quo dudum pharao rex habitauerat. Et quoniam postulatione sua defugatis ab eodem loco serpentibus, Aegyptios à tactu aspidum facit esse securos, magna eum ibi religione Aegyptij, venerantur. Idem Hieron. hic in sumuario.

DE LIBRIS HIEREMIAE COMBUSTIS,
ex Iosepho.

PROPHEETA Hieremias omnes prophetias suas conscribens, ieiunante populo, & in ecclesiam congregato, in tēplo mense nono quinti anni regis Ioachin, relegit librū, quē de futuris rebus ciuitati & populo tēploq; conscripsisse videbatur. Audientes itaq; principes, tulerunt ab eo librum: iusseruntq; eum, & scribam Baruch, de medio tolli, nē quibusdam fierent manifesti. Ipsum verò librum portantes, regi dederunt. Qui præsentibus amicis iussit scribam suum relegere, & audiens quæ scripta noscebantur in libro, iratus rex dirupit eum, & igne cremauit: & requisitos Hieremiam & Baruch, iussit ad se puniēdos adduci. Illi siquidem eius tunc iram declinauerunt. Iosephus Antiq. lib. 10. cap. 8.

DE EISDEM LIBRIS ITERVM RESTITVTIS.

POSTQVAM aut combufferat rex volumē, & Sermones quos scripserat Baruch ex ore Hieremias, factum est verbum Domini ad Hieremiam, dicens: Rursus tolle volumen aliud, & scribe in eo omnes sermones priores, qui erant in primo volumine, quod combussit Ioachin rex Iuda &c. Et paulò post: Hieremias autem tulit volumen aliud, & dedit illud Baruch filio Nerias scribæ: qui scripsit in eo ex ore Hieremias omnes Sermones libri, quem combufferat Ioachim rex Iuda igni: & insuper additi sunt sermones multò plures, quàm antea fuerant, Hierem. 36. cap. circa finem.

DE GENERE ORATIONIS, QVA HAEC
prophetia est perscripta.

SERMONE quidem hic propheta, apud Hebræos Esaiã & Osee & quibusdã alijs prophetis videtur esse rusticior, sed sensib^o par est, quippe qui eodē spiritu prophetauerit. Hieron. in Prolog. Hieremias: Et in proœmio lib. 6. in Hierem. Qui quantum in verbis, ait, simplex videtur & facilis, tantum in maiestate sensuum profundissimus est. Compassiōe certè hic Hieremias inter prophetas habetur præcipuus. Gregorius Nazianzenus in oratione ad subditos timore percussos.

PROPHETIA HIEREMIAE IN QVOT
diuidatur libros. TABVLA 178.

DVO SVNT HVI-
us Prophetæ volumina: { CONCIONVM propheticarum vnum: } Quib^o adnectitur
{ ALTERVM Threnorū, siue Lamentationum. } Oratio Hieremiae.
SACRA

inde paulo
id heb. inquit
fecti sunt, put
darias. lapida
i sunt, puta
Hieremias

SACRARVM CONCIONVM HIEREMIAE

partitio. TABVLA 179.

ETSI AVTHOR COMPENDII
Biblici Petrus Aureolus hunc librum in se-
decim distribuerit Partes, faciliorem tamen
eius explicationē futuram esse iudicauimus, si
has conciones diuideremus in ea, quæ contige-
runt partim

ANTE publicationem in-
iunctæ Prophetiæ,
IN ipsa prædicatione seu
executione legationis,
POST factam executio-
nem.

Atque
sic in
Ante-
cedentia,
Adiun-
cta,
Consequē-
tia.

PRIMA PARS PROPHEETIAE EX ANTE-

cedentibus. TABVLA 180.

CONDITIONEM & qualitatem Legati, hoc est, ipsius Prophetæ Hieremiae le-
galitatem atq; sufficientiam, cap. 1. vers. Priusquam te formarem, noui te.
FORMAM siue tenorem mandati, sub his verbis: Tu ergo accinge lumbos tuos, &
surge, & loquere ad eos, eodem.

ANTE-
cedentia p-
dicationem
Hieremiae,
explicat

IUSTIFICATIO-
nem decretæ pænae.
Qua demonstratur,
causam huius lega-
tionis, licet seuerio-
ris, fuisse iustā atq;
per necessariam. Id
quod probat Ab

- INGRATITVDINE Iudæorū, & culpa grauissima in Deū, cap. 2.
- SVMMA clementia Dei, sub figura sponsi contempti, volentis sponsam etiã ipsum spernentem, ad se recipere, cap. 3.
- FACILITATE veniæ consequendæ, cap. 4. vers. Si conuerteris Israel, &c.
- PRAEVARICATIONE omnium, vt nec facile inueniretur vnus qui faceret iudicium, cap. 5. Circumite vias Hierusalem, &c.
- PERVERSIONE sacerdotum & Prophetarū, cap. 6. vers. A propheta vsq; ad sacerdotem cuncti faciunt dolum, &c.
- PROPHANATIONE templi, & sacrificiorum, cap. 7. vers. Nolite confidere.
- MENDACIIS & impietate scribarum & hominum doctorum, cap. 8. vers. Verè mendacium operatus est stylus mendax scribarum, &c.
- INTERIECTA Lamētatione, cap. 9. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum?
- CAECITATE & ignorantia Iudæorum, qua versierant ad idololatriam, cap. 10. Audite verbum.
- PACTO Domini cum filiis Israel, quod Iudæis reducit in memoriam, vt ex his omnibus illorum culpa aggraueetur &c. cap. 11.

DIFFICVLTATEM atque periculum huius legationis, vers. Tu autem Domine, d. cap. 11. & cap. 12. per tot. Vbi cōqueritur propheta de malis, quæ præiudic se ex hac legatione subiturum. Cuius rei occasione addita etiã his inuenies multa de Passione Christi.

SECVN-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
SECUNDA PARS HVIVS PROPHECIAE
ex adiunctis. TABVLA 181.

PRAEDICATIONIS MV-
nus adgreditur Propheta
CONTRA Hierusalem & Iudaeam,
IN rectores vrbis eiusdem,
AD VERSUS eos, qui alijs in Babylonem transmigran-
tibus, remanserant in Hierusalem.

PRAEDICATIO PRIMA. TABVLA 182.

IN PRAE-
dicatione Pro-
phetiae primae
consideranda
sunt
FORMA
sub meta-
phoris
LUMBARIS linei, quod computruit, cap. 13.
SERMONVM siccitatis, cap. 14.
MOISIS & Samuelis, qui etsi alias exauditi sint, nunc tamen ex-
audiri non possunt, cap. 15.
EVNVCHI & hominis sterilis, cap. 16.
STYLI ferrei & adamantini lapidis, cap. 17.
FIGVLI & confracti vasis, cap. 18.
LAGVNCVLAE & testei vasis, cap. 19.
EFFECTVS, qui alius ferè non erat, quam quod Propheta persecutioni fuit
subiectus, atq; sic pro beneficio praedicationis accepit iniurias, cap. 20.

PRAEDICATIO SECUNDA. TABVLA 183.

HVIVS
quoque praedicationis du-
plex habetur Ratio:
VNA circa formam, qua
prophetizat contra
VRBEM Hierusalem, cap. 21.
REGEM, cap. 22.
MALOS prophetas atq; Doctores, cap. 23. Vbi agit etiam
De aduentu Christi. vers. Ecce dies venient.
ALTERA circa
effectum, qui est
Duplex:
PRIMO enim narrantur quaedam ita evenisse, vt praedixerat
Hieremias, maxime quo ad primam transmigracionem Iecho-
niae & principum eius in Babylonem: ibiq; prospera promittun-
tur transmigrantibus, remanentibus vero aduersa, c. 24. & 25.
Populo, cap. 26.
ITERVM persecutiones fert Propheta
ob veritatis praedicationem a
Falsis prophetis,
cap. 27. & 28.

TERTIA PRAEDICATIO. TABVLA 184.

HIC VERO
considerantur
Quinque:
CONSOLATIO, quam praemittit Propheta tertiae praedicationi ad egres-
sos in Babylonem, a cap. 29. vsque ad cap. 34. Vbi multa itaem de Christo
habentur.
IPSA Prophetia, qua praedicitur captiuitas Sedechiae, & remanentibus in
Hierusalem desolatio, cap. 34.
ADDITIO de libro Hieremiae primum confecto, deinde combusto, ac tandem
iterum refecto, per tot. cap. 35. & 36. Et fit in cap. 35. merito obedientiae Re-
chabitarum erga Ionadab de non bibendo vino.
TERTIA Prophetiae persecutio, qua capitur & incarceratur, cap. 37. & 38.
HISTORIA de captiuitate Hierusalem & combustione templi atque muri,
cap. 39. Vbi etiam agit de liberatione Hieremiae.

PARS

PARS TERTIA CONCIONVM HIEREMIAE
ex consequentibus. TABVLA 185.

HAEC PARS
tria continet membra:
PRIMO enim narratur, quanta benevolentia Hieremias populum secum
vna liberatum, & reliquias superstites, contra consilium descendentes in Ae-
gyptum vsque, prophetando sit persecutus, a cap. 40. vsque ad cap. 46.
DEINDE haec Prophetia
etiam ad alias protenditur
nationes, vt puta contra
Aegyptios,
Palestinos,
Moabitas,
Ammonitas,
Babylonios.
a cap. 46. vsque ad cap. 50.
TANDEM lamentatur
propheta pro conclusione
Combustionem templi,
&
Depradationem vasorum.
cap. 52.

PROPHECIAE
HIEREMIAE
PARS ALTERA, SIVE LAMEN-
tationes Hieremiae, quae Graecè dicuntur Threni.

CONTINVATIO. TAB. 186.

DVPLEX EST
continvande huius
partis cum praece-
dentibus ratio:
VNA remota, a triplici sacrae scripturae poeseos differentia, qua ante vbi
de Psalmis agi coeptum fuit, omnem sacrae scripturae cantum, in Psalmos,
Cantica & Threnos, siue Lamentationes partiti sumus. Cum ergo de Psal-
mis & canticis, suo dictum sit ordine, aequum fuit vt, nulla occasione tam
opportuna, tandem etiam vel semel ageretur de Threnis.
ALTERA propinqua, quae cum materia suscepta omnino cohaeret. Hac-
tenus enim de futura actum fuit clade, hic de praesenti agit de calamitate: ac
vt se poenam ante ea longè decretam praedixisse testaretur inuitum, sic eo ve-
hementius nunc deplorat irrogatam. Ex mente Glossae hic in principio.

DE LIBRI HVIVS TITVLO.

Hic liber apud Hebraeos est sine nomine, nisi quod a prima dictione, qua incipit, vocant
eum Echa, id est, Quomodo. In commentarijs tamè appellant eum Cinoth, id est, Lamen-
tationes: LXX autè, Threnos, quod etiam Lamentationes siue fletus significat. Atq; hunc
ipsum librum, ijdem Hebraei, putant esse eum, quem Ioachim rex Iuda, ab initio legisse, &
mox in ignem proiecisse dicitur, Hier. 36.

QVAE SIT HVIVS LIBRI SVMMMA.

DEPLORAT propheta ruinam peruersi populi, & subuersionem perfidae ciuitatis, quae
semper contraria Domino suo sentiebat, & praecipis suis aduersabatur, ingrata benefi-
corum Dei, Prophetas eius ipsumque haeredem nouissimè trucidabat. Vnde in manus ho-
stium tradita, deuastata est ita, vt quae prius diuersis gentibus & prouincijs imperabat,
postmodum dura seruitute premeretur. Hieron. in Threnor. cap. 1. statim in princip.

v 4 DE HO-

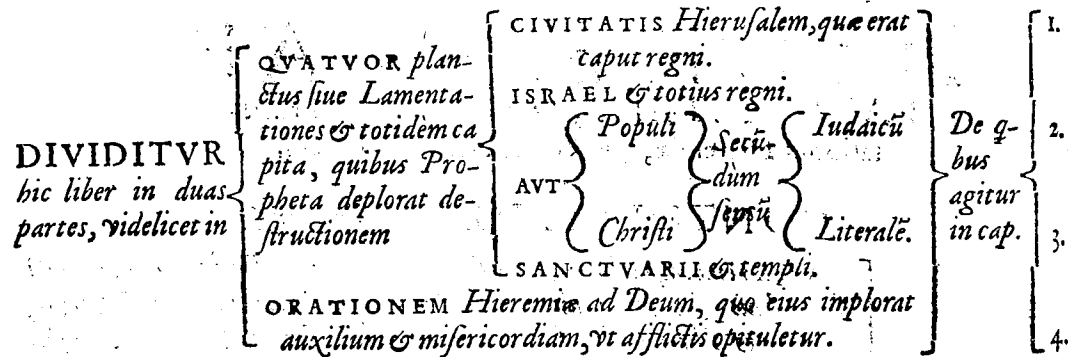
MYSTICE autem plangitur anima fidelis hominis, quæ quondam plena fuit numero-
tate virtutum, & imperabat diuersis affectibus, dominans concupiscentijs carnis: postea
autem à malignis spiritibus flammis libidinis succensa, destituta angelorù solatio, & ca-
rens diuino consortio, tot seruit sceptris dedita, quot vitijs. Idem ibidem.

DE GENERE ORATIONIS.

LAMENTATIONES Hieremiæ in Hebræo, scriptæ sunt metris, id est, versibus, quorum
singuli per ordinem, à singulis auspicantur Alphabeti literis. Quale genus carminis tum
fortè, tempore scilicet Hieremiæ, vsitatum fuit: sic vt primus versus inciperet à prima litera
Aleph, secundus à Beth, tertius à Gimel, & sic de cæteris. Quibus Paschasius huc Prophe-
tam non ob id vsum fuisse testatur, vt metris vel ornatu luderet, sed quod sapietia huma-
na vltro diuinæ seruiat sapietia. Gloss. in Lamentat. Hierem. cap. 2. in princip.

QVOT LIBRI HVIVS SINT PARTES.

TABVLA 187.

SVBDIVISIO.

SINGVLA capita totidem constant versibus, quot sunt literæ apud Hebræos, quæ (vt di-
ctum est) singulæ singulis præponuntur versibus. Atque hinc est, quod D. Hieron. dixit
in prologo Hierem. hunc prophetam ciuitatis suæ ruinas quadruplici plaxisse alphabeto.
Idem in epistola ad Paulinum de libris sacris, huius libri hisce meminit verbis: Et quadru-
plex diuersis metris necit alphabetum. Et in proem. Ezechiel. de Hieremia loquens, sic
ait: Qui in Lamentationibus suis sub typo Hierusalem, 4. plagas mundi quadruplici plan-
git alphabeto.

AN LITERAE SINGVLIS VERSIBVS PRAEFIXAE,
hoc loco aliquid significant.

REFERT hic Lyranus quosdam in ea fuisse opinione, quod existimarent literas, quibus
Lamentationes hieremiæ distinctæ sunt, ad significandam versuum sententiam huc esse
appositas. Quam opinionem falsam esse aliquot docet rationibus & argumentis. Interim
tamen negari non potest, Hebræorum literas per se positas, suas habere interpretationes,
nec earum connexiones omnino esse ociosas, sed sua habere mysteria. Hieron in proem.

Lamentationum. Quæ vel semel rectè intellexisse, cum magni sit momenti, & ope-
ræ valde precium, ea quàm fieri potest breuissimè, ex sanctorum patrum
in hunc librum commentarijs, huc ascribere lubet.

DE IN-

LITERARVM APVD Hebræos sunt xxij.	} INTER- pretantur	ALEPH,	Doctrina,
		BETH,	Domus,
		GIMEL,	Plenitudo,
		DALETH,	Tabularum,
		HE,	Ista,
		VAV,	Et,
		ZAIN,	Hæc,
		HETH,	Vita,
		TETH,	Bonum,
		IOD,	Principium,
		CAPH,	Manus,
		LAMED,	Disciplina, siue cordis,
		MEM,	Ex ipsis,
		NVN,	Sempiternum,
		SAMÉCH,	Adiutorium,
		AIN,	Fons siue oculus,
		PHE,	Os, (oris)
		ZADE,	Iustitia,
		COPH,	Vocatio,
		RES,	Capiti,
		SIN,	Dentium,
THAV,	Signa.		

DE CON-

CON-
nexiones li-
terarū He-
braicarum
sunt septē:
Quarū est

PRIMA li- terarū qua- tuor,	{ ALEPH, doctrina BETH, domus: GIMEL, plenitudo DALETH, tabularum:	{ Doctrina domus, plenitudo tabularum: Quod videlicet, doctrina ecclesie, quæ do- mus Dei est in librorum reperitur pleni- tudine diuinorum.
SECUNDA quatuor,	{ HE, ista VAV, & ZAIN, hæc HETH, vita	{ Ista & hæc vita. Quæ enim alia potest esse vita sine scientia scripturarum, per quam etiam ipse Christus cognoscitur, qui est vita credentium?
TERTIA duarum,	{ THET, bonum IOD, prin- cipium.	{ Bonum principium: Quia quanuis nunc sciamus vniuer- sa quæ scripta sunt, tamen ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus, & nunc per speculum videmus in ani- mate. Cum autem meruerimus esse cum Christo, & similes angelis fuerimus, tunc librorum doctrina cessabit.
QUARTA duarum,	{ CAPH, manus LAMED, cor- dis siue disci- plinæ.	{ Manus cordis, siue disciplina. Manus intelligun- tur in opere: cor & disciplina interpretantur in sen- su: Quia nihil facere possumus, nisi quæ prius faci- enda sint, fecerimus.
QUINTA trium,	{ MEM, ex ipsis NVN, sempiternum SAMECH, adiutoriū.	{ Ex ipsis sempiternum adiutorium. Hoc expla- natione non indiget, sed omni luce manifestus est, scripturis aterna subsidia ministrari.
SEXTA trium,	{ AIN, fons PHE, oris ZADE, iustitiæ.	{ Fons siue oculus oris iustitiæ, secundum illud quod in in tertio numero exposuimus.
SEPTIMA quatuor.	{ COPH, vocatio RES, capitis SIN, dentium THAV, signa.	{ Per dentes articulata vox promitur, & his signis ad caput omnium, qui est Christus, itur: per quæ venitur ad regnum sempiternum.

HVIUS CONNEXIONIS VSVS.

Ex quibus Hieron. infert: Verum hæc idcirco inferuimus, vt instruant lectorem, quò sciat
nò frustra iuxta seriem literarum à Propheta hæc esse edita, sed vniuersa quæ scripta sunt,
ad Christi & Ecclesie pertinere sacramenta.

DE PRI-

ARGVMENTVM.

PRIMI Threni ciuitatis, potissimum Hierusalem, deplorant excidium, quæ antea, Davidis
maximè tempore & Salomonis, Domina fuerat gentium sibi subiectarum, vt habetur 2.
Regum & 3. at nunc facta fuerat quasi vidua, hoc est, dignitate Regni & Sacerdotij desti-
tuta. Vide hinc Gloss. ordinariam.

PARTITIO LAMENTATIONIS PRIMAE.

TABVLA 190.

EIVS LAMEN-
tationis duo sunt membra: PRIMÒ seipsum alloquitur Propheta, & summa quasi cum admira-
tione ipsius vrbis Hierusalem, quæ in vastissimum creuerat Regnum,
miserandam deplorat desolationem, à princip. vsq. ad vers. O vos omnes
qui transitis &c.
DEINDE ciuitas ipsa lamentatur seipsam, à d. vers. O vos omnes
vsque in fin. cap. primi.

MEMBRVM PRIMVM. TAB. 191.

HAEC PARS
vndecim habet
versus. Quibus
(vt dictum est)
vrbis ipsius Hie-
rusalem deplorat
iacturam atq. amif-
sionem pristinae

AVTHORITATIS, cap. 1. vers. Quomodo sedet sola &c.
LAETITIAE & iocunditatis, vers. Plorans plorauit &c.
SECVRITATIS, vers. Migravit Iuda.
CELEBRITATIS & solennitatis multiplicis Dñi, vers. Via Sion luget &c.
PACIS & tranquillitatis, vers. Facti sunt hostes eius &c.
FORTITVDINIS & bellicæ prohibitatis, vers. Egredius est à filia Sion &c.
PROSPERITATIS & rerum omnium affluentie, vers. Et recordata est
Hierusalem dierum &c.
LAVDIS & fama, vers. Peccatum peccauit Hierusalem, &c.
PVLCHRITVDINIS atque formæ, vers. Sor des eius in pedibus eius &c.
DIVINI cultus & sanctitatis caeremoniarum, vers. Manum suam misit hostis.
SATIETATIS & saturitatis, vers. Omnis populus quærens panem, eod. ca. 1.

SECVNDVM MEMBRVM LAMEN-

tationis primæ. TABVLA 192.

SECVN-
dum membrū
quatuor ha-
bet partes, in
quib⁹ ciuitas

DEPLORAT magnitudinem & immensitatem miserie suæ, idq. quatuor versi-
culis, quorum primus est, O vos omnes qui transitis &c.
LAMENTATVR implacabilitate iræ diuinæ, vers. Idcirco ego plorans, & sequenti:
CONFITETVR suam culpam & laudat iustitiam Dei, vers. Iustus est Dñs &c.
SOLATVR seipsam, atque diuinam sibi affuturam sperat clemenciam, vers. ultimo.

LAMENTATIO HIEREMIAE SECUNDA.

IN hac Lamentatione secunda, Propheta admirando quæritat, quomodo pulcherrima
habitatio Sion, & inclyta Israelitarum gens, quæ angelico ministerio suffulta, per ipsius
Domini ducatum, de terra Aegypti per mare rubrum translata est, & in deserto multis
miraculis, ac diuinis solatijs, diutissime per Moisen & Aaron educata, ita vt vocabulo sca-
belli pedum Domini, propter statum diuini cultus, qui in ipsa plebe tunc præcipuus erat,
merito nuncuparetur: nunc de summa felicitate, in maximam miseriam, in die furoris Do-
mini, & vindictæ in eam prolata, quasi de cælo in terram proiecta & conculcata sit. Hie-
ronymus in Lamentat. cap. 2. in principio.

DIVISIO

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DIVISIO SECVNDÆ LAMENTATIONIS.

TABVLA 193.

A CAPIT. THRENORVM
secundo incipit secunda Lamentatio: in
qua propheta terra Israel atque adeo to-
tius regni destructionem deplorat. Diui-
ditur autem hic planctus in quatuor
partes. Nam

PRIMÒ Propheeta, sicut homo desolatus, loquitur ad
seipsum, c. 2. vers. Quomodo obtexit caligine &c. in princ.
SECUNDÒ sermonem conuertit ad terram atque regnum
Israel, vers. Cui comparabo te &c. eod.
TERTIÒ vtili & salutari adhibet remedium siue con-
silium, vers. Clamauit cor eorum ad Dominum, &c.
QUARTÒ instituit orationem, piùmque texit oraculum,
vers. Vide Domine, vsque in fin. cap. 2.

DE PRIMA SECVNDÆ LAMENTATIONIS

parte. TABVLA 194.

FERTILITATE soli hoc regnum præcipuum erat: adeo ut diceretur
terra sancta, terra promissionis, terra inchoata, & terra fertilis atque pinguis.
d. cap. 2. vers. Quomodo obtexit caligine &c.

ALIA regna superabat principum nobilitate atque præstantia. Scirps
enim David regnabat in Israel, vers. Præcipit auit Dominus, nec pepercit.

MILITVM robore præ cæteris valebat plurimum, vers. Conregit in
ira furoris sui omne cornu Israel &c.

VENUSTATIS & amoenitatis eorum quæ gignit humus, laudem alijs
regnis facile omnibus præripiebat, vers. Tetendit arcum suum quasi inimi-
cus &c.

VRBES habebat munitissimas & fortia castella ac propugnacula, vers.
Factus est Dominus velut inimicus.

LOCVS ipse rerum sacrarum dignitate sanctissimus erat. Nam in hoc
regno solo Dei residebat tabernaculum, vers. Et dissipauit quasi hortum
tentorium suum &c.

SAGRIFICIORVM quoque frequentia alijs præcellebat, & Dei alta-
re ibi fuit erectum, vers. Repulit Dominus altare suum &c.

AUXERAT huius regni dignitatem atque præstantiam ipsius vrbis Me-
tropolitane, Hierusalem scilicet, nobilitas & excellentia, quæ istius regni
caput erat atque solium, vers. Cogitauit Dominus dissipare murum.

NULLIBI amplior fuit cætus hominum doctorum, diuina sapientia
atque prophetiæ dono illustrium. Nullum enim aliud Regnum receperat
legem Dei, habebatque prophetas Dei, vers. Defixæ sunt in terra: item in
verb. Reges eius & principes.

REGNI huius populus, honore atque reuerentia alijs dignior erat, tum
ob senes & virgines vtriusque sexus, tum ob vitæ sanctimoniam &c. vers.
Sederunt in terra, conticuerunt senes &c.

A MULTITVDINE infantium commendabatur hoc regnum, DEO
Opt. Maxim. præ cæteris nationibus multiplicante semen filiorum Israel,
sicut Abrahæ promiserat Genes. 15. vers. Defecerunt præ lachrymis ocu-
li mei &c.

ANNONAE & victus copia, ac cæteris naturæ beneficijs, vitæ termi-
nus huic populo eousque plerunque prærogatus fuit, ut iuxta benedictio-
nem diuinam filios viderent filiorum, vers. Matribus suis dixerunt, Vbi est
triticum?

SECVN-

HIC PLAN-
ctus siue soliloquium
duodecim continet par-
tes, in quibus prophe-
ta intuetur priorē re-
gni Israel statum: atque
in ea contemplatione
percurrit duodecim
felicitatis gradus, quibus
hoc regnum alia
regna antecellere vi-
debat. Nam &

SECVNDA PARS LAMENTATIONIS SECVNDÆ.

TABVLA 195.

EA PARS PRO-
phetiæ, in qua propheta
sermonem suum dirigit
ad populum Israel, quin-
que obtinet versiculos,
in quibus ipsi populo
quinque ob oculos ponit.
Nimirum

VT consideret magnitudinem pœnæ & miseriæ suæ, vers. Cui compara-
bo te? dict. cap. 2.

ORIGINEM suæ culpæ & malitiæ: Quæ origo fuerunt Propheeta non
aperientes filijs Israel iniquitatem suam, ut eos ad penitentiam pro-
uocarent, vers. Propheeta tui viderunt tibi falsa &c.

QUAM nemo è vicinis gentibus ipsi compatiatur, vers. Plauserunt su-
per te &c.

EXVLTATIONEM & gaudium gentis aduersariæ & nationis inimi-
cæ, vers. Aperuerunt super te os suum inimici.

HOC non esse factum casu, sed potius secundum præsumptionem iustæ
sententiæ Dei, vers. Fecit Dominus quæ cogitauit &c.

SECVNDÆ LAMENTATIONIS PARS TERTIA.

TABVLA 196.

PRO REMEDIO
& consilio his malis adhi-
bendo, Propheeta populum
Israel ad Deum recurrere
monet, à quo ut eo facilius
& auxilium consequatur,
& salutem, sex res docet eos
obseruare. Quæ sunt,

ORARE cum amore, vers. Clamauit cor eorum, eod. cap. 2.

PLORARE, eod. vers. in verb. Deduc quasi torrentem.

INplorando perseuerare, eod. vers. in verb. Non des requiem.

NOCTÛ in oratione vigilare, vers. Consurge, lauda in nocte &c.

COR suum humiliare, & sicut aquam effundere, ibidem in verb. Effun-
de sicut aquam cor tuum &c.

LEVATIONE manuum ad Deum, & alijs gestibus ipsum placare, eod.
vers. Consurge, in verb. Leua ad Dominum manus tuas.

QUARTA PARS LAMENTATIONIS SECVNDÆ.

TABVLA 197.

IN VLTIMA PAR-
te Lamentationis secunda,
Propheeta textum ponit pre-
cationis ad Deum: qua niri-
tur diuinam permouere mi-
sericordiam, allegando

DIVINAM magnificentiam, & vilitatem propriam, vers. Vide Do-
mine & considera, quem vindemiaueris ita &c. d. cap. 2.

INFELICITATEM multamiam } Mater comederit filios.
perpeffam, videlicet Quod } Propheeta & sacerdos occisi
sint in sanctuario.

HOSTIVM & aduersariorum immanitatem atque malitiam. Quo
magis Deus compatiatur, vers. Vocasti quasi ad diem solennem.

vsque in finem cap. secundi.

PLANCTVS HIEREMIAE TERTIVS.

ARGVMENTVM.

HÆC pars primùm calamitatem gentis Iudææ, seu potius humani generis deflendo pro-
nunciat: Deindè sacramentum dominicæ incarnationis ac passionis manifestè exprimit: vbi
Iudæorum persecutio, & innocētis Christi pœna, ac mors describitur. Hieron. in procem.
2. lib. Commēt. in Lamentation. & in ipso libro Commentar. 2. in cap. 3. sic ait: Conque-
ritur ergo populus fidelis paupertatem suam in correptione indignationis Domini: Quia
plurimos à statu rectæ fidei, & studio bonorum operum in tenebras erroris, & vitiorum
barathrum cernit deuolui. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. Dicit autem idem Matt. 20.
Hieron. hoc alphabetum trimetro scriptum, & à ternis literis, sed eisdem, ternos versus in-
cipere. Hieron. in d. Procem.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
PARTITIO LAMENTATIONIS TERTIAE. TAB. 198.

HVIUS LAMENTATIONIS duplicem tradunt intellectu:
 VNVM, quod deploret hoc in loco Propheta ipsius populi captiui afflictionem, vel suã ipsius in carcere & lacu constituti.
 ALTERVM literæ magis consonum & appositum, quod Christi potius lugeat passionem.

SECUNDVM PRIMVM INTELLECTVM. TAB. 199.

PROPHETA induit personam, modo

DEPINGENTIS & deplorantis suam miseriam, cap. 3. à vers. 1. Ego vir videns. vsque ad vers. Et dixi, Recordare paupertatis &c.
 EXPECTANTIS & implorantis Dei auxilium atque clementiam. à d. vers. Recordare. vsque ad vers. Pars mea Dominus &c.
 CONFIDENTIS firmiter & expectantis Dei beneuolentiam. à d. vers. Pars mea. vsque ad vers. Quis est iste qui dixit &c. Vbi ad longum ostendit, bonum esse, Dei causa opprobrijs saturari, nec ideo minus sperandum esse.
 REPRÓBANTIS falsum iudicium atque sententiam eorũ, qui hæc casu potius huic populo, quam Dei ordinatiõe & iusta animaduersione corrigisse autumant. à d. vers. Quis est iste, vsq. ad vers. Scrutemur vias nostras &c.
 CONFITENTIS & pœnitentis super iram, malitiam & culpam. à d. vers. Scrutemur. vsque ad vers. Inuocauit nomen tuum Domine &c.
 ADSPICIENTIS seu inuenientis atque iam iam captantis consolationem diuinam. à d. vers. Inuocauit. vsque in fin. Lamentationis terciæ.

IVXTA SECUNDVM INTELLECTVM.

TABVLA 200.

CONVERTIT se ad Christum, ac illius acerbissimam iuxta & indignissimam deplorat passionem. Quam sexdecim persequitur articulis, quibus agit de

DENUDATIONE seu spoliatione, qua exuerunt eum omnibus vestimentis atque ornatu. cap. 3. vers. Ego vir videns &c.
 CAPTIVITATE & vinculis, quibus noctu à cohorte & tribunis alligatus est. vers. Me minauit & adduxit in tenebras &c.
 VEXATIONE, qua per totam noctem in domo Annæ & Caiphæ fuit à Iudæis vexatus. vers. Tantum in me vertit &c.
 PEDVM suorum confossione. vers. Circumædificauit aduersum me &c.
 VOCIFERATIONE, qua clamauit in cruce, nec tamen exaudiri visus est. vers. Sed & cum clamauero.
 ILLUSIONIBVS & blasphemijs. vers. Versus insidiã factus est mihi &c.
 CIBATIONE & potatione, ex vino myrrhato cum felle mixto. vers. Repleuit me amaritudinibus &c.
 SOLITVDINE & destitutione siue defectiõe omnium, excepto latrone, de cuius conuersione agit in vers. Memoria memor ero &c.
 COLAPHIS & verberibus. vers. Dabit percutienti se maxillam.
 EFFUSIONE lachrymarum in cruce. vers. Otulus meus afflictus est.
 MORTE, sepultura & lapidis obuolutione. vers. Venatiõe ceperunt me &c.
 EIVLATIONE & fletu mulierum. vers. Inundauerunt aquæ.
 DESCENSIONE sua ad limbum. vers. Inuocauit nomẽ tuum de lacu &c.
 RESURRECTIONE sua. vers. Appropinquasti in die &c.
 MALITIOSA Iudæorum machinatione, qui post resurrectionem dederunt pecuniam militibus, ut dicerent corpus Iesu à discipulis eius sublatum esse. vers. Vidisti Domine iniquitatem illorum aduersum me.
 SVMPTO propter illud peccatum à Iudæis supplicio, quo in hodiernum vsque diem affliguntur. vers. Persequeris in furore tuo &c.

LAMEN-

LAMENTATIO HIEREMIAE QVARTIA

ARGVMENTVM.

IN hoc alphabeto, quod sicut primum & secundum, Sapphico metro decurrit, ut in ceteris casum populi Iudaici, atque vastationem vrbis lamentabili voce propheta historialiter deplorat: spiritualiter autem lapsus animæ fidelis, atque ruinam in peccatis miserabiliter plangit. Hieron. in proem. lib. 3. Commentar. in Lamentat. Hierem.

IDEM dicto. lib. 3. cap. 1. in princip.

LICET hæc historialiter, inquit, vrbis Hierosolymitanæ destructionem, & templi cõcremationem videantur sonare, vbi totus ille ornatus veterum dissipatus est, & ad nihilum redactus: tamen altiori sensu templi mystici deiectionem significat, quod quotidie in reproborum vita & moribus obfuscatur atque destruitur.

PARTITIO QVARTAE LAMENTATIONIS.

TABVLA 201.

PLANCTVS QVAR-
 tus, quo propheta tẽpli & diuini cultus luget desolationem,
 in 3. diuiditur partes:
 DEPLORAT templi & diuini cultus desolationem: à princip. ca. 4. vsque ad vers. Non crediderunt Reges &c.
 INQUIRIT causam huius desolationis, & inuestigat rationes. à dict. vers. Non crediderunt.
 PRAEDICIT letabundus futuram consolationem. vers. Gaude &c.

PARS PRIMA LAMENTATIONIS QVARTAE.

TABVLA 202.

IN PRIMA PARTE, hoc est, in ipsius templi deploratione, Propheta luget quatuor:

APPARATVM, quo ipsum templum erat instructum atq. exornatũ, d. cap. 4. vers. 1. Quomodo obscuratum est aurum, &c.
 COETVM atque frequentiam eorum, partim nobilium &c. qui in illud ingredi consueuerant. vers. Filij Sion in chyti &c.
 NAZARAEORVM ritus atque calibatũ, quo oblectabatur. vers. Candidiores Nazarai &c.
 STRVCTVRAE atq. totius fabricæ statum flammis penitus absumptum. vers. Compleuit Dominus furorem suum &c.

SECVNDATA PARS QVARTAE LAMENTATIONIS,

quæ malorum istorum reddit causas. TABVLA. 203.

CAVSAS AVTEM huius desolationis templi ostendit fuisse has:

EFFUSIONEM sanguinis iusti & innocentis Prophetarum, Zachariae, Esaiæ & aliorum. vers. Propter peccata Prophetarum eius.
 PRAESTOLATIONEM humani, puta Aegyptiaci, auxilij potius quam Dei. vers. Cum adhuc subsisteremus.
 MORTEM & interfectionem Christi. vers. Spiritus oris nostri Christi.

LAMEN-

CIRCA CONSOLATIONEM duo facit propheta:

IRONICÈ loquitur ad nationes vicinas & Idumæos. *vers. Gaude & latere filia Edom &c.*
 VERISSIMÈ cōsolatur Iudæos de reditu à captiuitate Babylonis. *Quod tamen iuxta literam rectius accipiemus de conuersione Iudæorum ad fidem Iesu Christi, quæ erit sub finem mundi. vers. ultimo, Completa est iniquitas tua.*

PARS THRENORVM SECVNDA,
id est, Oratio Hieremiæ.

ARGVMENTVM.

POST Lamentationem ergo (quæ literis Hebraicis secundum seriem eandem literarum quadruplicè, opportunis locis, vt diximus, prænotata est) sequitur oratio Prophetæ, quæ vastationem vrbs Hierusalem, & casum populi Iudæorum historialitèr deplorat: et spiritualitèr ruinam animarum fidelium, & vastationem, quam passæ sunt à nequitijs spiritualibus, flebiliter commemorat. Ad extremum verò, ipsius Domini opem & misericordiam subuenire afflictis humiliter deprecatur. Hieron. hinc in procem.

ORATIONIS HIEREMIAE ARTIFICIUM SIVE
Methodus. TABVLA 205.

CAPVT HOC Quintum, & huius voluminis vltimum, Orationem Prophetæ continet pro populo afflictis. In qua ita progreditur:

DEVM ad clementiam & misericordiam admodum piè commouet. *vers. Recordare Domine, capite quinto.*
 EXPONIT multiplicem calamitatem & afflictionem Iudæorum. *vers. Haereditas nostra.*
 RECITAT iniurias multifarias, ab aduersarijs illatas captiuis. *versic. Mulieres Sion &c.*
 DEPLORAT pristinam dignitatem atque consolationem, quod defecerit eos sapientia cum rerum omnium excellentia & iucunditate. *vers. Senes defecerunt de portis.*
 AGNOSCIT culpam, & iustam fatetur punitiōem. *vers. Væ nobis quia peccauimus.*
 PRÆDICAT diuinam maiestatem, in æuum omne permanfuram. *versic. Tu autem Domine in æternum &c.*
 ITERVM confugit ad benignitatem diuinam, quam pro celeri implorat populi reductione & reditu. *versic. Quare in perpetuum obliuisceris &c. seu pro conuersione ad fidem Christi. vers. Conuerte nos Dñe &c.*
 CONTEMPLATUR diuinam seueritatem, atque inde cernit nõ ita celeritèr suas admitti preces. *vers. Sed proijciens repulisti nos, iratus es contra nos vehementer. d. cap. 5. & vltimo.*

PROPHECIA

BARVCH, LIBER
BIBLIAE XXIX, QVINTAE PARTIS TERTIVS.

CONTINVATIO.

SI ordinem respiciamus temporum, hic liber proximum obtinet locum post historiã Tobia, quæ temporibus Ezechia contigit. Fuit autem Baruch scriba Hieremiæ, & librũ huc, dempta epistola hieremiæ, post Hierosolymorum destructionem cōscripsit, adiunxitque ad verba hieremiæ, quæ antea scripserat. Vide Lyranum in cap. 1.

BARVCH QVIS FVERIT.

FILIVS erat Neriæ filij Maasia, hic cap. 1. & à tempore Ioakim filij Iosia, scriba siue notarius fuit prophetæ hieremiæ, 36. hier. refert hoc ipsum beatus etiã Augustinus de ciuitate Dei lib. 18. cap. 33.

MYSTICA HVIVS NOMINIS INTER-
pretatio D. hieronymi.

BARVCH, in lingua nostra benedictus dicitur, qui erat filius Neri, qui interpretatur lucerna mea, dicente propheta: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis ardens, Psal. 118. Neri quoque pater Baruch, filius Maasia, id est, facturæ & operis domini. Animaduertamus ergo, quantis virtutum priuilegijs discipulus Baruch hieremiæ ministrauerit, dicente Dauid: Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat, psal. 100. Hieron. in 32. cap. Hieremie.

QVO TEMPORE PROPHETAVERIT.

HIERSALEM per Chaldæos iam destructa descendit cum hieremia Baruch in Aegyptum, post interfectionem scilicet Godolia, hier. 43. atque tunc scripsit ea, quæ per quinque habentur huius libri capita. Nam epistolæ illius, quæ in sexto continetur capite, Baruch non author, sed scriptor tantum fuit ante hierosolymæ excidium. Vide Lyranum in Baruch cap. 1. & 6.

IUDICIUM DIVI HIERONYMI DE PROPHECIA
Baruch, in præfatione ad hieremiam.

LIBELLVM autem Baruch, qui vulgò editioni Septuaginta copulatur, nec habetur apud Hebræos, & ψευδογραφον epistolam hieremiæ, nequaquam censui differendam. Quibus verbis aperte indicat, id quod communiter dicitur, librum istum, qui Baruch nomine prænotatur, in Hebræo canone non haberi, sed tantum in vulgata editione, similiter & epistolam Hieremiæ. Propter notitiam tamen legentium hinc scripta esse, quia multa de Christo nouissimisque temporibus indicant, vt habet præfatio in Baruch.

CENSURA DE EODEM, IOAN.
Ludouici Viuis.

SED Ioannes Ludouicus Viues, vir nostra ætate doctissimus, in Augustin. De ciuitate Dei lib. 18. cap. 33. hunc librum in Ecclesia receptum esse testatur, in hæc verba: hieremias, inquit, in libro suorum vaticiniorum, Baruch scribam & ministrum fuisse suum significat: cuius extat breuis prophetia, quam Ecclesia recepit, quoniam de Christo & postremis temporibus pleraque continet. Viues.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
SANCTI PATRES, QVORVM TESTIMO-
nijs hic liber probatur Authenticus. TABVLA 206.

EPIPHANIVS.

BARVCH prophetiae, sub nomine ac titulo Hieremie Prophetæ, quasi nullam inter verumq; dif-
ferentiam constituens, meminit Epiphanius contra hæresim trigessimam, quæ est Ebionæorum, illo
loco, quo de Christo inquit: Homo est, & quis cognoscet eum?

AMBROSIVS.

MEMINIT eiusdem Ambrosius in Psalm. 118. Sermonem 18. illo loco, Proficiscimini &c.

CYRILLVS.

ITEM Cyrillus Alexandrinus lib. 10. contra Iulianum Apostatam, illo loco, In terris visus est,
& cum hominibus conuersatus est.

PARTITIO PROPHETIAE BARVCH. TAB. 207.

DIVIDITVR PROPHECIAM ipsius Baruch,
hic liber in ET Epistolam Hieremie.

DE PARTIBVS PROPHETIAE BARVCH.

TABVLA 208.

HVIVS
Prophetie
hæ ferè sũt
partes:

- PRIMO omnium prophetarum commemorat populi captiui in Babylone studium placandi Deum
- OBLATIONEM & sacrificia, à princip. cap. 1. vsque ad versic. Et dicetis Domino Deo &c.
- CONFSSIONEM omnium peccatorum suorum & iustitie diuine. à dict. loco vsque ad versic. Auerte iram tuam à nobis, cap. 2.
- ORATIONEM & supplicationem feruentem. inde vsque ad vers. Audi Israel, cap. 3.
- DEINDE subiicit propheta salutarem admonitionem, ab illo loco, Audi Israel, vsq; ad, Obliti estis &c.
- POSTEA habet querelam siue Lamentationem ciuitatis Hierusalem sub figura nuericis, desiderantis reditum captiuorum. vers. Obliti enim estis. vsque ad vers. Anima quior, circa finem cap. 4.
- QVIBVS tandem pro consolatione adijcit, Promissionem iocundam, regalem atque diuinam mox Hierosolymæ aduenturam. à d. vers. vsque in finem cap. quinti.

DE EPISTOLA HIEREMIAE ET EIVS PARTIBVS.

TABVLA. 209.

IN HAC EPISTOLA quæ habetur in 6. & ultimo huius libri capite Hierem. instruit captiuos in Babylone. Quæ in 3. subdividitur partes. In quibus

- B) PROHIBETVR Idololatria, vers. Nunc autem videbitis &c. eod.
- A) NARRATVR captiuitatis huius causa, à princip. ca. 6. vsq; ad versic. Nunc autem &c.
- C) DETEGITVR idolorum falsitas & ignominia. vers. Nam ligna ipsorum polita à fabro &c. eod.

PROPHE-

LIBER SECVNDVS.
P R O P H E T I A
EZECHIELIS, LIBER

BIBLIAE XXX, QVINTAE PARTIS

Quartus.

QVIS FVERIT HIC PROPHETA

EZECHIEL, quem Gregorius Nazianzenus in oratione ad Hieronem inter prophetas admirandum dicit & subtilissimum, in apologetico verò magnorum vocat inspectorem, & mysteriorum ac visionum interpretem) & propheta erat & Sacerdos. Author operis imperfecti in Matthæum 22. Homil. 41. Interpretatur autem hoc nomen Ezechiel, fortitudo Dei. Gregor. in Ezechiel. Homil. 2.

CVR EI FRONS DATA FVERIT ADAMANTINA.

DATA ei fuit frons adamantina, quod dura quæ ventura erant, locuturus esset, Ezech. 3. Vndè & sibi & alijs dicitur fuisse durus. Gregor. in 1. Regum cap. 9. lib. 4.

VBI PROPHETAVERIT.

SIMVL cum Daniele in captiuitate fuit populi Iudaici in Babylone, quod ex eius scriptis aperte colligitur. August. in Psal. 64. & in lib. 18. De ciuitat. Dei, cap. 34. ac ibi etiã Viues.

QVANDO PROPHETAVERIT.

SECVTVS est Hieremiam, & prophetare cœpit anno quinto transmigrationis Iechoniae: qui idem annus regni erat Sedechiae. Hieron. in Hierem. lib. 5. caq. 29. tricesimo ætatis suæ anno. Idem Hiero. hic in prolog. Absoluit autem prophetiam suam annis 20. Gregor. in Ezechiel. homil. 13.

DE MYSTICA EIVS ÆTATIS INTERPRETATIONE.

NON frustra in trigesimo anno prophetat Ezechiel. Nam & nomé eius figura Christi est. Interpretatur quippe Ezechiel imperium Dei, imperium autem dei, nullus est, nisi Christus Iesus. Filius quoque Buzi scribitur, quod interpretatur contemptus. Si venias ad hæreticos, & audias eos spernentes, & pro nihilo ducentes creatorem, & insuper etiã criminantes, videbis iuxta illos contemptissimi creatoris filium Dominum nostrum Iesum Christum. Origenes in Ezechiel. Homil. 1.

DE PROPHETIS SIBI CONTEMPORANEIS.

CONTEMPORANEVS ei fuit, vt dictum est, Daniel, & confirmat hoc idem Augustinus De ciuitat. Dei, lib. 18. cap. 34. In ipsa porrò captiuitate Babylonica, inquit, Daniel & Ezechiel prophetauerunt prius, alij scilicet duo ex maioribus prophetis.

QVIBVS PROPHETAVERIT.

PATET hoc ex verbis D. Hieron. quibus auspiciatus est suum in hunc prophetam prologum. Ezechiel propheta, inquit, cum Ioachim rege Iuda captiuus ductus est in Babylonem, ibique eis, qui cum eo captiui fuerant, prophetauit pœnitentibus, quod ad Hieremie vaticinium se vltro aduersarijs tradidissent, & viderent adhuc urbem Hierosolymam stare, quam ille casuram esse prædixerat. Hæc Hierony. prophetauit etiã contra prophetas Israelis, & contestatus est Hierusalè de iniquitatibus & peccatis ipsius. Vide hinc plura apud Athanas. in Synopsi.

QVID PROPHETARIT.

EVNDEM ferè habet concionis suæ scopum, quem habuit Hieremias. Nam & Hierusalè prædicit vastationem atque abductionem populi, & causas monstrat huius mali, ac sedulo suos concaptiuos, ad feriam hortatur pœnitentiam, vt ex infra posita patebit tabula.

AVTHOR operis imperfecti in Matthæum, cap. 23. Homilia 46. refert, hunc Prophetam super lapides tractum, excerebratum esse.

DE PROPHE TAE HVIVS DIFFICVL TATE.

HVIVS prophetæ difficultatem Hebræorum probat traditio. Nam nisi quis apud eos etatem Sacerdotalis ministerij, id est, tricesimum annû impleuerit, nec principia Genesios, nec Canticum canticorum, nec huius voluminis exordium & finem legere permittitur, vt ad perfectam scientiam & mysticos intellectus, plenum humanæ naturæ tempus accedat. Hieron. in Procemio lib. I. Commentar. in Ezechielem.

PARTITIO PROPHE TIAE EZECHIELIS. TABVLA 210.

ORACVLVM ingens de præpotente Deo, sedente super thronum positum super firmamentum, quod imminebat quatuor animalibus, quibus quatuor monarchiæ significabatur, cap. 1.

MISSIONEM Ezechielis Prophetæ, demandatumq; illi grande munus prædicandi, cap. 2. vers. Fili hominis, mitto ego te, & toto 3. cap.

COMMINATIONEM iudicij, & peccatorum, quæ nunciatur, at Iudæis obuetura, videlicet

OBSIDIONEM & famem Hierusalem, cap. 4.

CAPTIVITATEM atq; dispersionem populi, cap. 5.

DEPOPVLATIONEM ac desolationem regionis, c. 6. & 7.

ENVMERATIONEM abominationum atque scelerum, quæ fiebant Hierosolymæ & in templo, cap. 8.

EVERSIONEM ciuitatis ac templi combustionem, cap. 9. & 10.

ANIMADVERSIONEM in Principes, reges & Prophetas, cap. 11. 12. & 13.

EXCLVSIONEM omnis de ferendo remedio consolationis, cap. 14.

VITIS, cap. 15.

SPONSÆ deformis, cap. 16.

AQVILAE grandis, cap. 17.

VVAE acerbae & agrestis, cap. 18.

LEAENAE & leonis, cap. 19.

SALTUS & nemoris comburendi, cap. 20.

GLADII elimati, cap. 21.

SCORIAE stanni, ferri & æris, cap. 22.

DVARVM vnius fœminæ filiarum, cap. 23.

OLLAE aeneæ, & pinguis animalis, cap. 24.

MVLTITVDINEM peccatorum vrbis Hierusalem, atq; totius Iudaici populi, quibus tot tantaque supplicia cõmeruere, ca. 15. Quæ innuit sub parabolis

DENVNCIATIONEM excidij etiã aliarũ nationũ } Ammonitarum, } à c. 26. } Tyriorum, } vsq; ad } Aegyptiorum. } cap. 33.

PROMISSIONEM futuræ consolationis, & populi captiui ab exilio reuocationem, à cap. 33. vsque ad cap. 40.

STRUCTVRAM solennis tabernaculi & noui templi, à cap. scilicet 40. vsque in finem Ezechielis.

OPVS huius Prophetæ, septem habet Partes:

PRO-

PROPHE TIA DANIELIS, LIBER BIBLIAE XXXI, QVINTAE PARTIS Quintus.

DE DANIELIS ORIGINE, EX EPIPHANIO.

DANIEL propheta ex tribu quidẽm fuerat Iuda, genere optimatum, Regiæ administrationis filius, adhuc infans puer, è Iudæa in Babylona perductus est. Prognatus autẽ in Bethero superiore haud procul à Hierosolymis. Epiphanius De prophetarum vita & interitu. DE EADEM, EX HIERONYMO.

DANIEL fuit de genere Dauid, si tamen, vt Hebræis placet, de femine regio fuit. Hieron. in Daniele post principium, & de filijs fuit Iuda, non sacerdos, sicut in fine Belis fabulã continet. Idem in Daniel. cap. 2.

DE VOCATIONE EIVS AD MVNVS prophetandi.

QUONIAM, inquit Augustinus, cum esset spiritu dei plenus, & prophetiæ munere condonatus, quæ hominibus cæteris fiebant incognita, ipsi deus demonstrabat. Augustinus De mirabilibus sacre scripturæ, lib. 2. cap. 30. Quæ desumpta videntur ex Antiquitatibus Iosephi, libr. 10. cap. 12. Vbi sic ait: Præcipue tamen Daniel sapientia erat idoneus, & ad formiorum interpretationes expertus, eique reuelabatur aperte diuinitas.

DE FORMA HVIVS PROPHE TIAE, ET moribus eiusdem.

VIR ad spectu quidem aridissimus, ac squalore obfusus, in fauore autem ac gratia Domini perquam speciosus. Epiphanius de prophetar. vita. De cuius vita, pietate, ieiunijs & alijs dotibus præclaris si quis plura nôsse cupiat, Ioan. videat Chryso. De incomprehensibili dei natura, Homil. 3. Gregor. certè de illo loquens in Moralibus in Iob, lib. 1. cap. 13. Quid per Daniele, inquit, (cuius mira abstinentia describitur) nisi continentium vita figuratur?

DE EIVS SAPIENTIA ET AVTHORITATE.

MAXIMO in precio habitus est sapientiæ nomine à Balthasare vltimo Chaldæorum rege, & deinde apud Dariũ Medum gratiosissimus, vt in libro ipsius Danielis & Iosephi de Antiquitatibus 10. legimus. Ioan. Lud. Viues super August. De Ciuit. Dei lib. 18. cap. 34.

DE NOMINIS SVI MV TATIONE.

EX Daniele Balthasar vocatus est. Et hoc nomen illi inditum fuit, vel (vt Iosephus refert, lib. 10. cap. 12) à Rege Nabuchodonosor, vel (vt putat Ioannes Lud. Viues in August. De ciuitat. Dei, lib. 18. cap. 34.) ab eunucho regio, cui puerorum erat demandata cura. Hoc certum est, illum in Babyloniã Balthasarem fuisse dictum. Origenes in Numer. cap. 31. homil. 25. Ab archangelo autem Gabriele, vir dicitur desideriorum, siue amabilis & Dei amore dignus, Daniel. 9. & ibi Hieron. Quo nomine etiam nũm in hodiernum diem apud sanctos Patres appellari solet. Orig. in epistola ad Roma. lib. 6. cap. 8.

VBI ET QVANDO PROPHE TAVERIT.

IVXTA sententiam Sacre historie communem, Daniel tempore captiuitatis prædicauit in Babylone. Cui etiã suffragatur B. Augustinus: Quo, inquit, tempore (captiuitatis putã Babylonicæ) Daniel, quem in primordio captiuitatis vnum de obsidum numero posuimus, in Babylone ex Iudæorum stirpe, illustri fama clarebat. August. De mirabilibus Sacre scriptur. lib. 2. cap. 30.

QVID ET QVIBVS PROPHE TAVERIT.

FIDEM populo prædicauit Iudaico, cui contemporaneus suus prophetauit Ezechiel: ac impijs quidẽ prædicit destructionem, pijs verò certam promittit, ac digito quasi demonstrat liberationem. Quo autem hoc faciat ordine, & qua occasione, infra scripta latius declarabit Partitio.

GENVS

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
GENVS MORTIS, EX EPIPHANIO.

TVNC igitur Babylone ex hac vita discessit Daniel vir sanctus in pace. Et humatus est in angusta cauerna honoribus magnis. Extat monumentum ipsius vsque ad hoc seculum nostrum, in Babylone cunctis notissimum. Epiphanius De Prophetar. vita & interitu, in vita Danielis, in fine.

DE SCRIPTIS DANIELIS, ET AN LIBER
eius sit Authenticus.

D. HIERONYMVS porphyrium negare dicit hunc librum esse Danielis, in praefatione Commentar. in Danielem. Porro in Apologia aduersus Ruffinum ait se non negasse Danielem esse prophetam, vt quem statim in fronte prologi prophetam esse confessus sit: sed quid Hebraei dicerent, & quibus argumentis suam niterentur probare sententiam, voluisse monstrare: & docuisse lectorem, ecclesias Christi hunc Prophetam, iuxta Theodotionem legere, & non iuxta Septuaginta translatore. Et post pauca: Quod autem refero, inquit, quid aduersum Susannae historiam, & hymnum trium puerorum, & Belis draconisq; fabulas, quae in volumine Hebraico non habentur, Hebraei soleant dicere: qui me criminatur stultum, se fycophantam probat. Non enim quid ipse sentirem, sed quid illi contra nos dicere soleant, explicauit. Hac Hieron.

ALIVD D. HIERONYMI DE HOC LI-
bro testimonium.

ILLVD in praefatione commoneo, nullum Prophetarum tam aperte dixisse de Christo. Non enim solum scribit eum esse venturum, quod est commune cum caeteris, sed etiam quo tempore venturus sit, docet, & reges per ordinem digerit, & annos enumerat, ac manifestissima signa praenunciat. Idem.

DE GENERE ORATIONIS, ET QVO STY-
lo editus sit hic liber.

LIBER Danielis vsque ad capitulum octauum, Chaldaico Syriacoque sermone conscriptus est. Caetera quae sequuntur vsque ad finem voluminis, Hebraice leguntur. Hiero. in Daniel. cap. 7. in fine.

DE TRANSLATIONIBVS EIVSDEM.

HIERONYMVS in dicta Apologia aduersus Ruffinum tradit quatuor huius libri in promptu esse editiones, Aquile, Symmachi, Septuaginta, & Theodotidis. ex quibus ecclesiae receperunt Theodotionis interpretationem, qui utique post aduentum Christi incredulus fuit: illa interim, quae illis LXX. ascribitur viris, posthabita: eo quod a veritate multum discordet, & ob id recto iudicio sit repudiata. Vide Hieron. in Praefatione Commentar. in Danielem, & in alia Praefatione in ipsum Danielem.

CAVSA, CVR LXX. INTERPRETVM
editio a vero aberrauerit.

IDEM Hieron. in prologo huic lib. praefixo monet, Danielem maxime & Esdras Hebraicis quidem literis, sed sermone Chaldaico conscriptos. Iam an ipsi LXX. noluerint Chaldaicae linguae lineas in translatione seruare, an vero sub nomine eorum, ab alio non satis Chaldaeam linguam sciens, editus sit liber, ignorare se dicit: se tamen ecclesiae iudicium secutum confitetur. In citato prius loco aduersus Ruffinum.

PARTITIO PROPHETIAE DANIELIS.

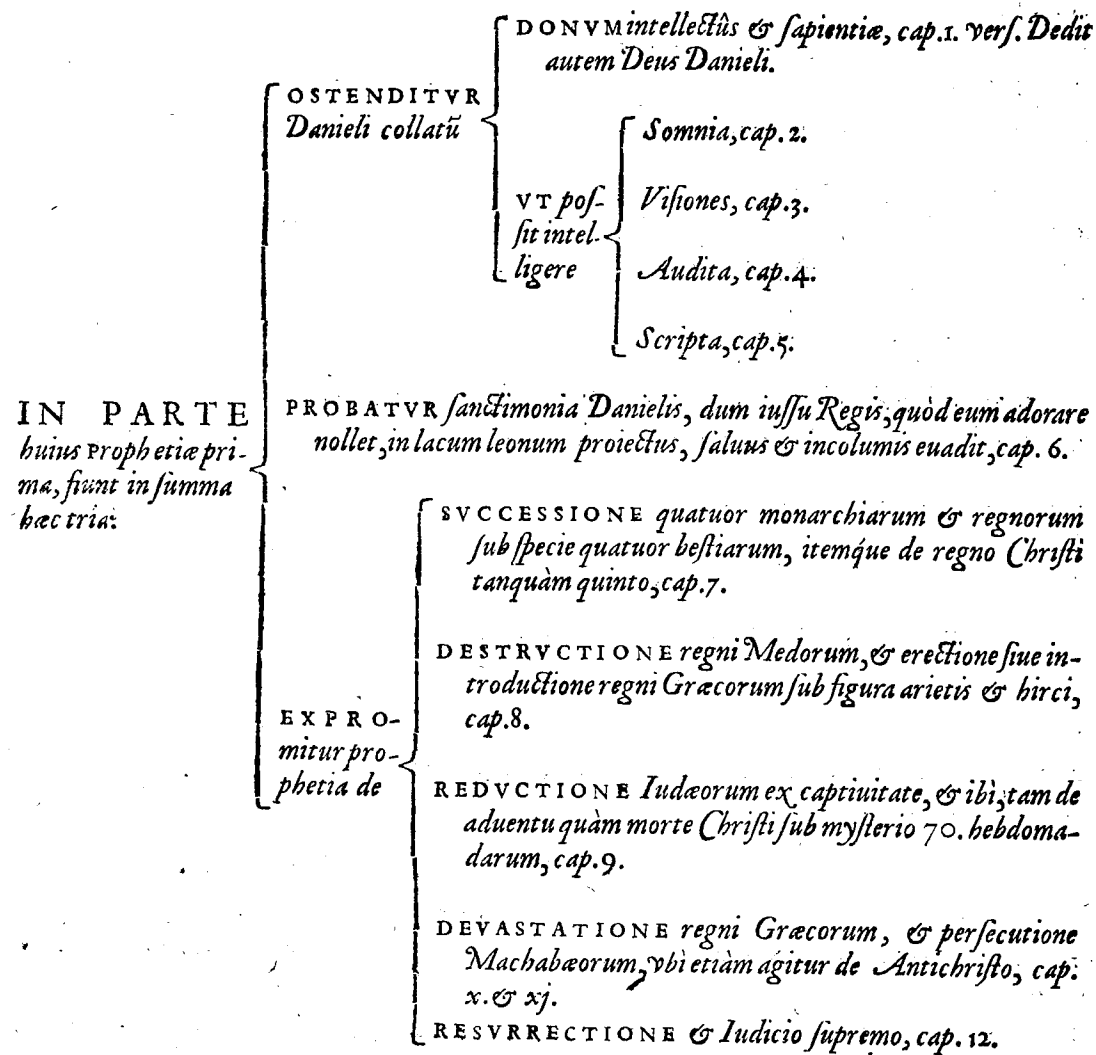
TABVLA 2II.

PROPHETIAE { CANONICA, quae in Hebraeorum Canone inter Sacros numeratur
huius Pars alia est in { libros.
xta Hebraeos { APOCRYPHA, quae non in Hebraeorum Canone comprehen-
sa est.

PRIMAE

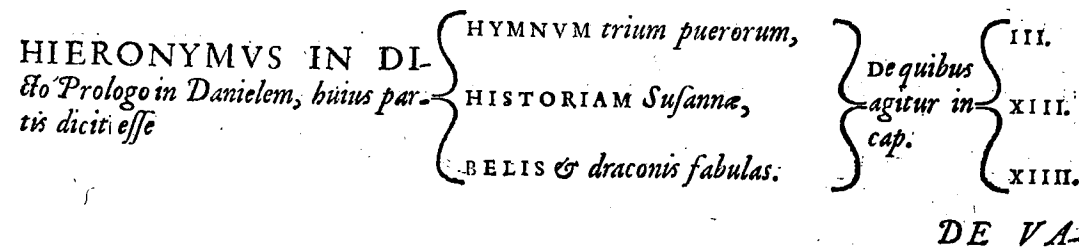
LIBER SECVNDVS.
PRIMAE PARTIS SVBDIVISIO.

TABVLA 212.

DE SECVNDA HVIVS PROPHETIAE

Parte. TABVLA. 213.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE VARIIS ADVERSVS HAEC SCRIP-
pta Calumnijs.

MVLTA aduersus hunc librum scripsit impius Porphyrius. Vt autem eius calumnijs per Eusebium, Apollinarium & Methodium abundè sit occursum, vide ipsum Hierony. in vtroque prologo, tam in Daniele, quàm in suos super eo commentarios.

QVOD D. HIERONYMI DE HIS PARTIBVS
fuerit Iudicium.

QVAE verò ipsius hac de re sententia fuerit Hieronymi, id abundè satis, grauissima eius declarat aduersus Ruffinum Apologia, vbi sic ait, quemadmodum etiàm paulò supra commemoratum est: Quòd autem refero, quid aduersum Susannæ historiam, & hymnũ triũ Puerorum, & Belis draconisque fabulas, quæ in volumine hebraico non habentur, Hebraei soleant dicere: Qui me criminatur stultum, se sycophantã probat. Non enim, quid ipse sentirem, sed quid illi contra nos dicere soleant, explicauit &c. Atque sic intelligenda est etiàm D. Augustini de his capitibus sententia, cum ait: De lacu verò, iterum & Abacuc translato in Belis & draconis fabula, idcirco in hoc ordine non ponitur, quòd in auctoritate scripturæ diuinæ (secundum Hebræos videlicet) non habentur. August. de mirabilibus sacræ scripturæ, lib. 2. cap. 32.

ADHVC ALIA DE EISDEM SCRIPTVRIS TE-
stimonium, & primùm de Hymno trium Puerorum,
ex Concilio Toletano.

TRIVM puerorum hymnum, in quo vniuersa cæli & terræ creatura Deum collandat, vt docet Concilium Toletanum quartum, ecclesia tota Catholica per totum orbem diffusa celebrat. Vide etiàm hinc duas B. Chrysof. homil. Tom. 1.

DE HISTORIA SVSANNÆ, TESTI-
monium Origenis.

HISTORIAM Susannæ, Hebraei de Catalogo diuinorum voluminum defecarunt. Nos autem & suscipimus & opportunè contra eos proferimus. Augustinus certè hanc historiam, atque adeò totum caput 13. Danielis exponit Tractat. 36. in Euangelio Ioannis.

DE BELIS DRACONISQVE HISTORIA.

MERSIO Danielis in lacum leonum, adducitur ab Ambrosio sermone
18. in Psal. 118. Medina de recta in Deum fide, lib.
6. cap. 9.

DE MI-

DE MINORIBVS PRO-
PHETIS, ET PRIMVM,
QVARE HOC NOMINE APPELLENTVR.

TABVLA 214.

RELIQVI DEHINC PROPHE-
tarum, communiter dicuntur *Minores*,
PROPTER breuitatem voluminum, vt ait
Augustinus in speculo de Prophetis minoribus:
& quòd eorum sermones sint breues, in eorum
comparatione, qui maiores vocantur. Idem Au-
gustinus De ciuitate Dei, lib. 18. cap. 29.

VERISIMILE est enim, pro Concionum vel magnitudine vel breuitate, Prophetas alios Maiores, alios verò dictos fuisse minores, potius quàm a gratia vel abundantiori vel minori. Constat enim, posteriores Prophetas, quales aliqui sunt, etiàm ex minoribus non minùs luculentas habuisse reuelationes de Christo, quàm priores. Vide Augustinum de ciuitate Dei, lib. 18. cap. 29. & in speculo de Prophetis minoribus.

DE NVMERO ET ORDINE PROPHE-
tarum minorum. TABVLA 215.

SEPTVAGINTA interpretes, qui ponunt	PRIMVM <i>Osée.</i>
	2. <i>Amos.</i>
	3. <i>Micheam.</i>
	4. <i>Ioel.</i>
	5. <i>Abdiam.</i>
	6. <i>Ionam.</i>
	7. <i>Nahum.</i>
	8. <i>Abacuc.</i>
	9. <i>Sophoniam.</i>
	10. <i>Aggæum.</i>
	11. <i>Zachariam.</i>
	12. <i>Malachiam.</i>

PROPHETAS
minores esse duode-
cim, inter omnes cõ-
uenit. Non idem ta-
men eorum est apud
omnes ordo: sed ali-
tèr eos numerant

HEBRAEI, qui
collocant pro-
phetas minores
hoc ordine,
quos Hieron.
sequitur:

1. <i>Osæam.</i>	QVOS	1. <i>Saluatorem.</i>
2. <i>Ioel.</i>	nos iu-	2. <i>Incipientem.</i>
3. <i>Amos.</i>	xta in-	3. <i>Portantem.</i>
4. <i>Abdiam.</i>	terpreta-	4. <i>Seruum Domini.</i>
5. <i>Ionam.</i>	tionẽ D.	5. <i>Columbam.</i>
6. <i>Micheam.</i>	Hieron.	6. <i>Quẽ quasi, aut, quẽ velut.</i>
7. <i>Nahum.</i>	in Prolo.	7. <i>Consolationem.</i>
8. <i>Abacuc.</i>	cõmen-	8. <i>Amplexantẽ, siue luctantẽ.</i>
9. <i>Sophoniã.</i>	tari. in	9. <i>Arcanum Domini.</i>
10. <i>Aggæũ.</i>	Ioel, pos-	10. <i>Festiuum, siue solennem.</i>
11. <i>Zachariã.</i>	sumus	11. <i>Memoriam Domini.</i>
12. <i>Malachiã.</i>	dicere	12. <i>Nuncium meum.</i>

NOTA.

Ex his posteriores ad tempus Christi appropinquantes, habuerunt clariore reuelationes de Christo, quàm priores. Gloss. 1. Reg. 3.

y DE NV-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE NUMERO ET ORDINE REGVM
Israël & Iuda. TABVLA 216.

REGVM NOMINA SVNT ALIA

DECEM TRIBVVM,

HIEROBOAM.
NADAB.
BAASA.
HELA.
ZAMRI.
AMRI.
ACHAB.
OCHOZIAS.
IORAM.
IEHV.
IOACHAZ.
IOAS.
HIEROBOAM.
ZACHARIAS.
SELLVM.
MANAHEM.
PHACEIA.
PHACEE.
OSEE.

DVARVM TRIBVVM.

ROBOAM.
ABIA.
ASA.
IOSAPHAT.
IORAM.
OCHOZIAS.
ATHALIA.
IOAS.
AMASIAS.
OZIAS, seu Azarias.
IOATHAN.
ACHAZ.
EZECHIAS.
MANASSES.
AMON.
IOSIAS.
IOACHAZ.
IECHONIAS, qui & Ioakim.
IOACHIN.
SEDECHIAS.

DE VARIIS TRIBVVM APPELLATIONIBVS,

Deq; earu in prophetis minoribus vsu Regulæ tres. ex prologo in lib.12. Prophetaru.

PRIMA REGVLA.

QVOTIESCVNQVE
ad X. tribus tenditur Prophe-
tia, sub his nominibus designa-
tur, id est C.

Ephraim.
Samaria.
Israel.
Ioseph.
Iezrael.
Bethel.
Bethauen.
Et interdum Iacob.

SECVNDV REGVLA.

QVANDO AVTEM AD DVAS
loquitur tribus, sub his nominibus sermo profer-
tur, id est C.

Iuda.
Hierusalem.
Beniamin.
Domus David.
Et interdum Iacob.

TERTIA REGVLA.

ALIQVOTIES Israel ad totas duodecim Tribus refertur.

QVOD LIBER XII. PROPHETARVM MINORVM,

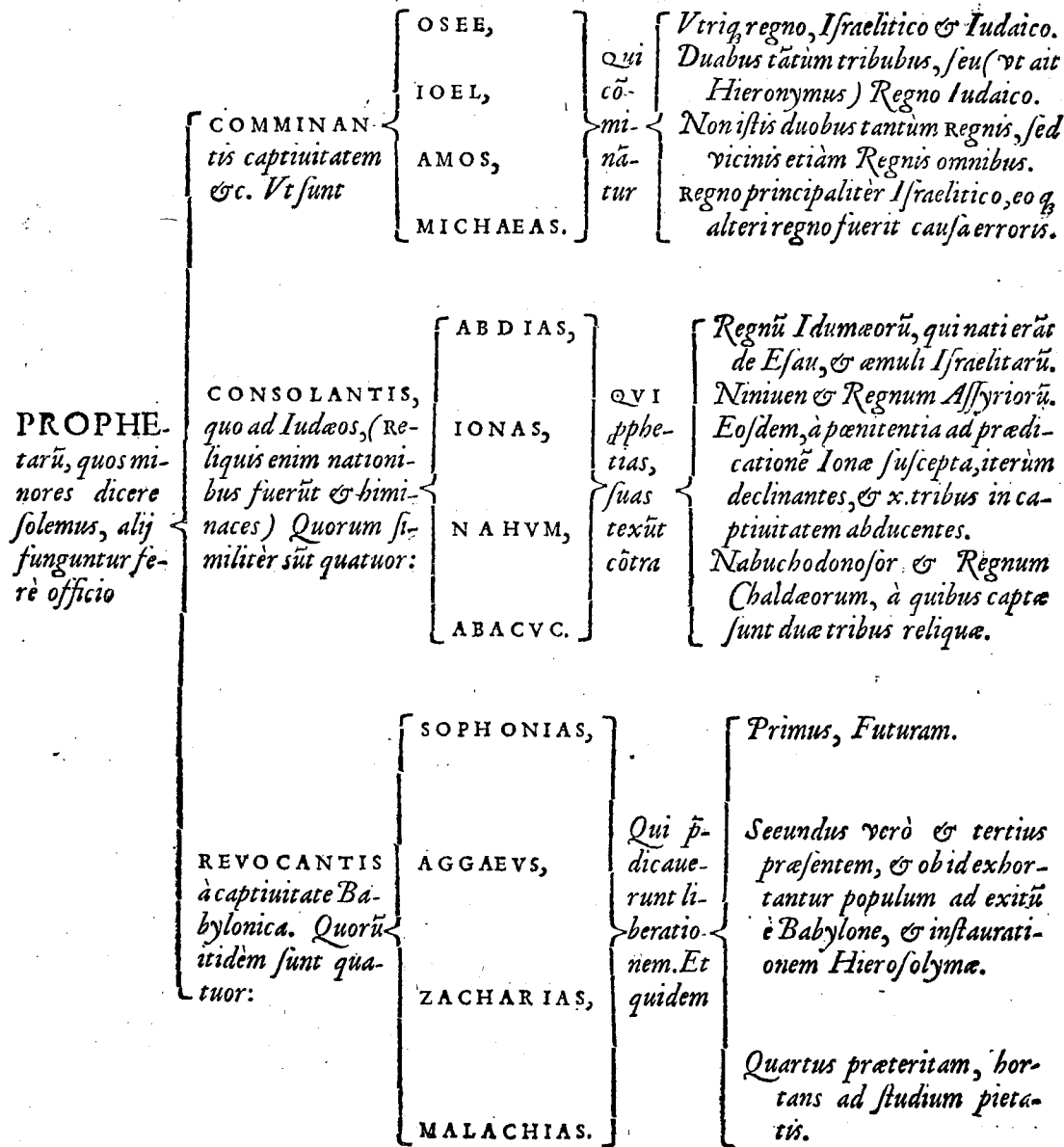
vnum fit volumen.

VOLUMEN duodecim prophetarum minorum, vnus est liber: vel, vt essent apud hebreos tot libri quot sunt literæ Alphabeti: vel secundum Isidorum propter sermonum breuitatem. Vnde etiã, vt notatum fuit, dicuntur Minores, quod breues sint, & fibrinuicem ea causa connexi. In expositione prologi ad librum Osee.

MINO.

MINORVM PROPHETARVM OFFICIA

distributa. TABVLA 217.

HIERON. AD PAVLINVM.

DVODECIM. Prophetæ in vnus voluminis angustias coarctati, multò aliud
quàm sonant in litera, præfigurant.

y 2 PRO.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
PROPHEA
OSEAE, LIBER BIBLIAE XXXII, QVINTAE PARTIS Sextus.

DE PROPHETAE HVIVS ORIGINE.

OSEE propheta filius Beerī, in Belomoth, vel secundum Glossam in Botschemetz, de profapia tribus Isāchar progenitus. Epiphanius. De vita & interitu prophetarum. Cuius nominis interpretationem Origenes annotavit his verbis: Oseas filius Beerī, inquit, interpretatur servatus: Beerī autem vox, sonat puteos. Efficitur enim quilibet eorum, qui servantur, putei filii, quia sapientia Dei ex profundo scaturit &c. Hierony. ut dictum est, interpretatur eum salvatorem, in prolog. Commentar. in Iohalem.

HVNC PROPHETAM NON VERBO TANTVM prophetasse, sed eius etiā facta, fuisse prophetica.

QVOD Oseas Dei iussu fornicariam duxerit in uxorem, in eo figuram gerit Christi: qui patris iussa exequens, ex Gentium fornicatione accepit in corpore suo Ecclesiam. Gloss. hic cap. 1. post principium. Quare autem Deus Opt. max. interdum ea, quae speciem habent mali, fieri aut praecipiat, aut permittat, vide elegantem disputationem D. Hiero. in prolog. Commentar. in nostrum hunc Oseam. Vbi cum eo ipso propheta sic concludit: Quis sapiens, & intelliget ista? intelligens, & cognoscet ea?

VBI ET QVANDO PROPHETARIT. TAB. 218.

IN IVDAEA *& Hierusalē prophetavit in diebus Regum*
 { IVDA { OZIAE,
 { IOATHAN,
 { ACHAZ,
 { EZECHIAE:
 { ISRAEL, Ieroboam, id est, morae vel temporalitatis, filij Ioas, Regis Israel, cap. 1. hic in princip. & ibi Hierony.
 { Id est,
 { Fortitudinis Domini,
 { Consummationis atque perfectionis,
 { Virtutis,
 { Imperij Domini.

SVPPVTATIO HORVM TEMPORVM, EX COMMENTAR. Hieron. in hunc Prophetam.

AZARIAS, qui vocatur & Ozias, de stirpe Dauid, regnavit in Hierusalem super duas tribus, quae appellabantur Iuda, annis 52. Cui successit in regnum filius eius Ioathan: qui & ipse regnavit annis sedecim. Cuius anno vndecimo decem tribus, quae appellabantur Israel, captae sunt a Salmanasar rege Chaldaeorum, & in Medorū motibus collocatae. Post Achaz regnavit filius eius Ezechias annis 28. eo autē tempore, quo Ozias regnare cepit super Iudam, duodecimum annum super Israel regnabat Hieroboam pronepos Iehu, cui Dominus repromiserat vsque ad quartam generationem sobolem illius regnaturam, eo quod percussisset duos reges impios Iudae & Israel. Hieronymus in 1. cap. Oseae.

DICTIONVM UTILITAS PRIMA.

HAEC IDEO hic obseruanda esse, tradit idem Hieron. ut intelligamus Osee prophetam, & ante captiuitatem Israel, & post captiuitatem eius vaticinatū, & tam vicinam, quam praesentem & praeteritam, & denunciāsse venturam, & luxisse ingruentem, & in emendationem Iudae retexuisse praeteritam. Idem loco memorato.

SECUNDA UTILITAS.

DEINDE, ut perspicuum fieret, prophetante Osee regnum X. tribuum esse finitum: quod a primo Rege Hieroboam vsque ad vltimum Osee permansit, annis ducentis & quinquaginta. Idem.

SYN-

SYNCHRONI OSEAE QVI FVERINT.

CONTEMPORANEI eius fuerunt Esaias, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, & Michaeas. Haec omnia ferē Hieron. in Oseam, cap. 1. post principium.

QVOD ET QVIBVS PRAEDICAVIT.

IVDAEOS praedixit in vltimo tempore ad Christum redituros. Prophetauit autem contra decem tribus de eorum fornicatione & de interitu Samariae, pauca de duabus loquens reliquis. Gloss. in principio capituli 1.

QVOD SIGNVM DEDERIT DE ADVENTU Christi.

PRAEDIXIT porro Dominum caelitum venturum in terram. Caeterum hoc fore indicium aduentus eius: Si quercus illa in Selom findatur a seipsa in portiones bis senas, & fierent totidem quercus: & accidit ita. Epiphanius de prophetar. vita &c.

DE MORTE ET SEPVLTVRA.

VITAM cum posuisset in pace, propria terra humatus est. Epiphanius ibidem.

PROPHETIAE EIVS PARTITIO.

TABVLA 219.

OSEAE PRORHETIA ETSI difficile potest continuari, respectu tamen ipsius prophetae, in quinq; distribuitur partes, eo quod is hanc prophetiam ediderit sub persona modo
 { VATIS, futura in seipso ante, quam fiant, praesignificantis, cap. 1. 2. & 3.
 { IVDICIS, & in iudicio contententis cum eis, contra quos prophetabat, a. cap. 4. vsque ad cap. 8.
 { PRAECONIS, seu tubae sonitu clangentis, ca. 8. & 9.
 { PATRIS, ex postulantis cum filiis ob declaratam erga accepta beneficia ingratitude, a cap. 10. vsq; ad cap. 14.
 { AMICI, familiariter & amate consulētis, c. 14. & vlt.

SVB PERSONA VATIS. TABVLA 220.

POENAM venturam super Israel & domum regiam, sub primo portento filij nati de fornicaria, a loco illo, Vade, fume &c. cap. 1. vsque ad ver. Et concepit adhuc &c.
 CAPTIVITATEM { DVARVM quidem tribuum } Sub portento secundo, de filia temporalem, } q̄ vocata est, sine misericordia. d. vers. Et concepit, &c.
 { DECEM vero perpetuam, }
 CAECITATEM atq; duritiem cordis utriusque gentis, sub tertio portento, de filio qui dictus est, Non populus meus vos: Quod hodie licet cernere in Iudaeis vsque ad versic. Et erit in loco vbi dicitur. eodem.
 ILLUMINATIONEM reliquiarum ex Iudaeis, videlicet Apostolorum & Iudaeorum in Christum credentium. a d. versic. vsque in fin. cap. 1.
 CAPTIVITATEM praedictam fuisse iustam, interpellat iudicium eorum, qui salvi facti, & misericordiam consecuti sunt. a principio capit. 2. vsque ad vers. Propter hoc ecce ego &c. la. 46.
 PROSEQVITVR illuminationem reliquiarum promissam, a d. vers. Propter hoc, vsque in finem, cap. 2.
 APERTIT aliam conversionem filiorum Israel, quae tum demum sit futura, cum plenitudo gentium intraverit, sub portento de muliere adultera &c. cap. 3. Vbi concluditur, Futuros quidem filios Israel per multos dies sine Rege, sine Sacrificio & sine altari: sed tandem reuersuros ad Dominum Deum, & David Regem suum, scilicet Iesum Christum. Ibidem.

INTRO
ducit { DOMINVM volentem subire iudicium, iuste ne an iniuste populum,
tam grauitè multisq̃ue modis peccatè punire statuerit, à prin-
cip. cap. 4 vsque ad versic. Veruntamen &c.
POPVLVM iudicium eiusmodi subire nolentem. d. versic. Verun-
tamen.

IVDICIO sic recusato Pro-
pheta X. tribubus commina-
tur supplicium propter duo
peccata { IGNORANTIAE & oblita legis Dei. versic.
Nocte feci tacere &c. eodem.
IDOLOLATRIAE, versic. Fornicati sunt &c.
vsque in finem. capit. 4.

INGREDITVR iudicium, excluso toto populo, cum cœtu Sacerdotũ, Principũ
& MAIORVM. à princip. cap. 5. vsque ad versic. Ruet etiã Ludas &c.

PROSE-
quitur Pro-
pheta octo præ-
dicationis suæ
membra, in
quibus

ETIAM duabus reliquis comminatur tribubus, consilium suum negligentibus,
ab eo loco, vsque ad versic. Ephraim in desolatione erit &c. eod.

REPRAEHENDIT Israelitas, quòd afflicti non confugiant ad Deum, sed sub-
sidium vanum & inutile, querant à Rege Assyriorum. Indè vsque ad versic.
Vadens ad locum meum, &c. eodem.

OSTENDIT eos olim ad Christum reuersuros, & eius opẽ imploratuos. à d. ver.
Vadens, vsque in finem cap. 5. & per totum ferè 6. Vbi etiã de Christi æterna
generatione, temporali natiuitate, & resurrectione habentur nonnulla.

MISERICORDIAM { PROMITTIT duabus Tribubus,
NEGAT eandem decẽ reliquis. } Circa finem cap. 6.

REDDIT eius rei rationem, cur nimirum misericordia illis præstita, his verò ne-
gata sit. Quæ est, quòd nulli ex regibus Israel ad Deum reuersi sint, cum tamẽ
reges Iuda ad eum redierint. Per totum cap. 7.

SVB

DVAS { TRANSGRESSIONEM legis, à princip. cap. 8. vsque ad versic.
Ipsi regnauerunt.
ASSUMPTIONEM regis Hieroboam, & omnium eorum
qui regnarunt deinceps in 10. tribubus cõtra volũ-
tatem diuinã, d. versic. Ipsi regnauerunt &c. Vbi etiã
am deridet vitulum, quem fecerunt Deum. eod.

POENAS, { PERSECUTIONEM factã ab Assyrijs tempore Phul, The-
glathalasar, Salmanasar & Sennacherib. versic. Devora-
tus est Israel. eod. Quæ pœna correspondet assumptiõni regis.
Aliam persecutionem illatam ab Aegyptijs. versic.
Qui multiplicauit &c. vsque in fin. cap. 8. Quæ correspon-
det transgressioni legis.

DESCRIBIT

SEX muta-
tiones filio-
rum Israel,
de statu p-
spero in ad-
uersũ, vt de
{ Opulentia & lætitiã, in famem & tristitiã, ac sterilitatẽ opu-
lentiæ contrariam, à princip. cap. 9. vsque ad versic. Scitote Is-
rael &c.
Sapientia & prophetia, qua præditus fuit populus Israel,
in stultitiã & amentiam. d. versic. Scitote.
Sanctitate, quam in pluribus habuit, in peccata & spurci-
tias. versic. Quasi duas in deserto &c. eod.
Fœcunditate filiorum, in sterilitatẽ. versic. Ephraim quasi auis
auolauit &c. eod.
Dignitate, in ignominiam & opprobrium. versic. Ephraim,
vt vidi. eodem.
Præelectione, in abiectiõnem. versic. Abijciet eos &c. in fin.
d. cap. 9.

SVB PERSONA PATRIS. TAB. 223.

ARGVIT INGRA-
titudinem filiorum Israel,
erga collata illis beneficia,
præsertim quatuor: { POSSESSIONEM terræ vberriam, cap. 10. per tot.
EDUCTIONEM atq; liberationẽ ab Aegyptiaca seruitute, per tot. c. 11.
PROTECTIONEM Iacob patris sui, in peregrinatione illius in
Mesopotamiam Syriae, toto cap. 12.
CONSERVATIONEM totius populi in deserto & solitudine, per
cap. xij. integrum.

SVB PERSONA AMICI CONSVLENTIS.

TABVLA 224.

PROPHETIAM
suam tandem conclu-
dit, dum { EXPRIMIT suam indignationem contra filios Israel, quòd Deum suum
dereliquerint, vers. 1. cap. 14.
SVAM subdit consolationem, versic. Conuertere Israel. eod.
CVI deindè adijcit promissionem diuinam, versic. Sanabo contritionem eo-
rum. eod.
ANIMVM legentis excitat ad attentionem diligentem eorum, quæ hoc li-
bro sunt proposita, versic. Quis sapiens. d. cap. 14. & ultimo.

I O H E L I S, L I B E R

BIBLIAE XXXIII, QVINTAE PARTIS
septimus.

QVIS ET VBI NATVS FVERIT IOHEL.

I O H E L propheta filius Phatuel, de tribu Ruben natus dicitur in agro Bethorō, vbi etiā in pace mortuus est & sepultus. Hic in prologo, & Epiphan. De vita & interit. Prophetar.

QVO TEMPORE FLORVERIT.

AUGVSTINVS de ciuit. Dei lib. 18. cap. 27. dicit se huius & Ionæ psophetæ tempora non in illorum scriptis, sed in Chronicis inuenire potuisse, Iohelē tunc prophetasse, cū iam regnaret Ioathan. Quod tempus Hieronym. extendit etiā ad Achaz, Ezechiam & Ieroboam. tempora quoque, ait, in quibus prophetauit, eadem debemus accipere, quæ & in Osee legimus, in diebus scilicet Ozia, Ioathan & Achaz & Ezechia Regum Iuda, & in diebus Ieroboam filij Ioas regis Israel. Hieron. in 1. cap. Iohelis. Sed Nicolaus de Lyra sequitur opinionem Rabini Salom. qui Iohelē putat tempore potissimum Ioram Regis prophetasse Israel.

AD QVOS HAEC PROPHECIA FVERIT
instituta.

SICVT in Osee sub nomine Ephraim ad decem tribus confertur vaticinium, quæ vel Samaria, vel Israel sæpè memorantur: sic in hoc Propheta omne quod dicitur, ad tribum Iuda, & ad Hierusalem pertinere credendum est, & nullam omninò Israelis, id est, decem tribuum, in hoc fieri mentionem. Hieron. in Commentar. cap. 1.

SVMMA EIVS PROPHECIAE QVAE SIT.

DESCRIBIT terram duodecim tribuum, cruce, brucho, locusta, rubigine vastante, consumptam, & post euerfionē prioris populi effusum iri spiritum sanctum super seruos Dei & ancillas, id est, super centum viginti credētium nomina, & effusum iri in cœnaculum Sion. Qui centum viginti ab vno vsque ad quindecim paulatim & per incrementa surgentes, quindecim graduum numerum efficiunt, qui in Psalterio mysticè continentur. Prologus in hunc Prophetam tertius.

PARTI-

PARTITIO PROPHECIAE IOHELIS.

TABVLA 225.

DVAS hic pro- pheta sū- psit sibi partes, in quarum	PRIMA minatur	SION & Re- giæ ciuitati	TOTI regioni Iudææ deuastationem, cap. 1. per tot.
			Obfidionem, cap. 2. vers. Canite tuba in Sion &c. Perturbationem. vers. ante faciem eius. eod. Depopulationem & captiuitatem. vers. Urbem ingredi- tur. eod.
SECUN- da cōsola- tur iterū,	HORTANDO	REPRO- mittendo	HORTANDO ad pœnitentiam. vers. Nunc ergo dicit Dominus &c. d. cap. 2.
			Benevolentiam & abundantiam post creditum de captiui- tate, vers. Zelatus est Dominus. eodem. Spiritus sancti gratiam in filios Iudæorum effundendam. Quod debet referri ad apostolos post conuersionem po- puli prioris. vers. Erit post hæc. eod. Vindictam diuinitus exercendam in iudicio in omnem gen- tem, cap. 3. in principio. Bonis gloriam, malis pœnam à iudicio æternam, ver. Et erit in die illa. vsque in fin. cap. 3. & ultimi.

P R O P H E T I A

A M O S, L I B E R B I B L I A E

XXXIII, QVINTAE PARTIS VIII.

A M O S V N D È S I T O R I V N D V S.

A M O S propheta, è Thecua oppido oriundus est, de tribu Zabulon. Epiphan. de vit. & interit. prophet. Quē Deus de grege caprarum sumptum, spiritu suo instruxit, & ad propheticam dignitatem extulit. Basil. Magn. epistola 55. Sic enim de seipso in 7. fatetur capite, pastorem se vel armentarium fuisse, inde diuinitus ablatum atq; missum, vt Dei populo prophetaret. Augustinus de doctrina Christiana, libr. 4. capit. 7. Non est ergo, vt supra monuimus, pater hic Esaiæ: quanquam & ille propheta extiterit. Hieron. hic & alijs pluribus in locis. Sed is est, quem ablatum de numero pastorum, misit Dominus vt in Samaria prophetaret. Idem hic in prolog.

A M O S C V R S E P R O P H E T A M E S S E N E G A R I T.

QVOD autem Amasæ sacerdoti Bethel in d. cap. 7. De seipso loquens, respōdit: Non sum propheta, neque filius prophetæ, sed armentarius ego sum, vellicās sycororos: id eum B. Gregor. lib. 2. Moralium, cap. 41. in Iob, idē fecisse putat, vt ostenderet prophetiæ spiritū tum sibi deesse sensisse, cū hæc diceret.

QVO TEMPORE PROPHETAE OFFICIO
functus fuerit.

P R O P H E T A R E cœpit sub Ozia, quando & Esaias prophetiæ suæ habuit exordium, vt ait Hieron. in Esai. lib. 3. cap. 7. Itā enim de suo tempore scribit ipse 1. cap. et refert hoc idem August. de ciuit. Dei lib. 18. cap. 27. vbi ait, Amos quoque in diebus Ozia regis se prophetasse scribit. prophetauit tamen etiā sub Ieroboam filio Ioas regis Israel. Hieron. in 1. ca. Amos. porrò in prologo 3. dicitur, eum aliquantulum exorsum esse ante Isaiam.

CONTRA

PROPHEAVERIT in gentes, ait Hieron. quæ lectione, id est, ipsa operis narratione comprehensæ sunt in d. prolog. Videlicet contra Damascum, Gazam, Afcalon, Azotû, Accaron, Tyrum, Idumæam, Theman, filios Ammon & Moab: Athanasius in synopsi. Maxime enim contra x. tribus locutus est, interferens pauca de duabus. Et est hic Amos primus, qui prophetauit contra Israel, dicens: Israel autem captiuus ducetur de terra sua. Hieron. in Esaiam lib. 3. cap. 7. ex sententia Hebræorum.

DE QVIBVS REBVS PROPHEAVERIT.

IMPERITVM Hieron. scribit hunc prophetam fuisse sermone, sed non scientia: Ad Pamachum hinc in prolog. Commentar. vt qui ruborum mora distringens, repente propheta effectus sit. Idem ad Heliodorum de vita solitaria. Denûciat autem gentibus prædictis irâ Dei, ob causas quas memorauit. Hieron. hinc in prolog. i.

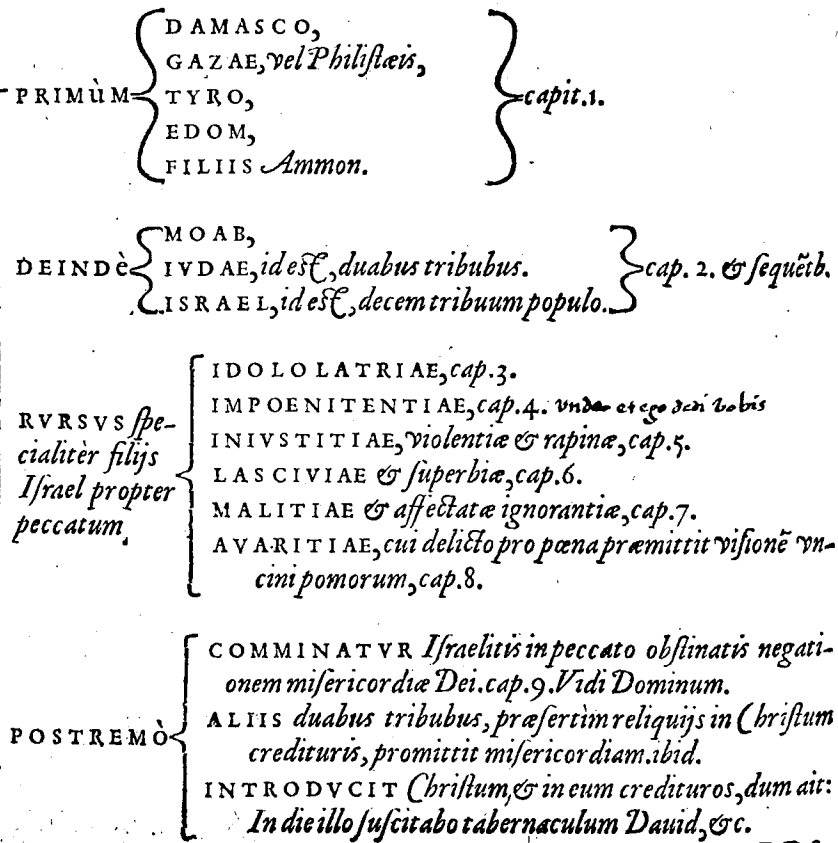
DE PROPHETAE HVIVS MORTE.

HVNC Amasias sacerdos frequentèr plagis affixit, tandem filius eius Ozias veçte per tempora transfixit. Post hæc semiuiuus in terram suam euectus, post aliquot dies dolore vulneris expirauit: sepultusque est cum patribus suis. Epiphan. de prophet. & in prolog. 3. in Amos.

PARTITIO PROPHETIÆ AMOS.

TABVLA 226.

HAEC PROPHEAVERIT ferè tota versatur in minis: In qua propheta visionem minatur

PRO-

P R O P H E T I A
A B D I A E, LIBER
BIBLIAE XXXV, QVINTAE PARTIS IX.

DE PROPHETAE HVIVS ORIGINE.

ABDIAS propheta, qui interpretatur seruus Domini, ex famulatu Dei nomē accepit. Hieron. in epistolam Pauli ad Titum post principium. Originem duxit ex Sichen, agroq; Betachamar. Epiphan. de vita prophet. Secundum doctores Hebraicos & Latinos, dispensator domûs Achab regis Israel. Lyranus hic in princip. Post, relicta aula, Helix se adiunxit diuinatori, & eius factus est discipulus, cuius gratia, plurimum sustinens, seruatus est. Idem Epiphan. ibidem. Paruus est hic propheta, versusum supputatione, non sensuum: Alioqui ea videt, ea audit, quæ prophetalis digna sunt seruitute. Hieron. in cap. i. huius, alludens ad nomen Abdix, quod vt diximus, significat seruum Domini.

QVOMODO AD PROPHETIÆ MVNVS PERVENERIT.

CUM Iezabel ad necem vsque persequeretur prophetas Domini, Abdias ceterum ex his paucis in specubus, qui non curuauerunt genu Baal: & de 7. millibus erant, quos Helias arguitur ignorasse: Pro quo pietatis officio gratia accepit prophetalis, & de duce exercitus, fit dux ecclesiæ. Tunc in Samaria paruum gregem pauerat, nunc in toto orbe Christi pascit ecclesiæ. Hieron. cap. i. hic in princip. & in Epitaphio paulæ ad Eustoch. Vt vel hinc intelligere liceat, verissimum esse, quod saluator noster Christus apud Matthæ. in 10. dixit capite: Qui prophetam recipit in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. eius autem pars magna in Hieremix volumine continetur. Idem Hieron. hic d. cap. i.

QVO TEMPORE DOCTERIT.

HVIVS prophetæ tempus D. Augustin. de ciuitate Dei lib. 18. cap. 31. neque ex suis, nec aliorum scriptis chronicis satis liquere asserit, his verbis: Tres, inquit, prophetæ de minoribus, Abdias, Nahum & Abacuc, nec sua tempora dicunt ipsi, nec in Chronicis eusebij & hieronymi, quando prophetarint, inuenitur. Abdias enim positus est quidem ab eis cum Michæa, sed non eo loco vbi notantur tempora, quando Michæam prophetasse ex eius literis constat. Quem Eusebij locum ita hic super Augustinum explicat Ioannes Iudou. Viues: Abdiam eusebius Michææ coniungit, regno Iosaphat. de Abdia rectè: de Michæa verò contra suum Michææ ipsius testimonium, quod Augustinus annotauit. Quippe Michæas se visionem vidisse perhibet sub regibus Ioathan, Achaz & Ezechia, multo posterioribus Iosaphat. Fuit ergo hic propheta vetustior quouis superiorum, ætate Iosaphat regis Iuda, rege Latinorum Tyberino Syluio.

Abdias

ADVERSVS QVOS PROPHEAVERIT.

VISIONEM annunciat contra Idumæam & finem eius, & contra gentes, quæ Israeli insultabant. Prædicit enim futurum, vt domus Esau à posteris Iacob expugnetur. Athanas. in synopsi.

QVO GENERE MORTIS INTERIERIT ABDIAS.

SVVM autem diem obiens, in agro Betachamar cum patribus suis capulum obtinuit. Epiphan. de vita Prophet. Sepulcrum eius est in Samaria, vbi etiam Heliseus & Ioannes Baptistæ sepulti sunt. Hieron. in Epitaphio paulæ ad Eustoch.

ARGVMENTVM.

COMPLECTITVR D. Hieron. huius prophetiæ summam, paucis hisce verbis ad Paulinam de diuinis sacrae scripturæ libris. Abdias, ait, qui interpretatur seruus Domini, personat contra edom sanguineum, terrenamque hominem: fratris quoque Iacob, semper armulū hâstâ percütit spiritali.

QVIS

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
QVIS HORVM VERBORVM SIT SENSVS.

SENSVM istorum verborum latiùs explicat prologus, quem quidam D. Hieronymo tribuunt. Iacob, inquit, Patriarcha fratrem habuit Esau, qui ob ruborem corporis sui Edom Hebræa lingua appellatus est, quod Latine sanguineus dicitur vel rufus. Is memoratum fratrem suum, (qui Israël nomē acceperat) graui odio commotus, interimere conatus est. Qua de causa omnes qui populū Israël, id est, filios patriarchæ Iacob, prædicti Esau odiū imitati, persecuti sunt, Esau & Edom appellati sunt. Hæc ibi. Atque sic à Iacob Israelitæ, id est, viri videntes, & ab Esau siue Edom, Idumæi sunt appellati. Idumæa autem caro est, quæ pugnat aduersus spiritum, vt quibusdam placere ait D. Hieronym.

PARTITIO PROPHETIAE ABDIAE.

TABVLA 227.

VNICVM HABET hæc Prophetia capitulum, in quo Propheta Abdias

INVEHITUR in Idumæos propter eorū	SVPERBIAM & arrogantiam, vers. Superbia cordis tui extulit te &c.
	SCIENIAM vanam & mundanam, vers. Non est prudentia in eo &c.
	INVIDIAM & malitiam erga fratrem suum Iacob, versic. Propter interfectionem &c.
PROMITTIT filijs Iacob, quantum ad tribum Iuda, durationem perpetuam, & Iesu Christi Saluatoris presentiam in monte Sion, vers. Et in monte Sion erit saluatio, &c.	

PROPHETIA
IONAE, LIBER BIBLIAE XXXVI, PARTIS QVINTAE decimus.

DE ORIGINE, STATV, ET CONDITIONE IONAE.

IONAS propheta, qui columba interpretatur & dolens, teste Hieronym. in cap. I. Ionæ, patria fuit ex terra Cariathamaum, haud porro ab Azoto urb. grecorū mari vicina. Epiphani. de vita prophet. filius Amathi prophete, id est, veritatis, qui fuit de Geth, quæ est in Opher. Tradunt autem Hebræi, hunc esse filium viduæ Sareptanæ, quem Helias propheta mortuum suscitauit. Porro Geth, in secundo Sephorim milliario, quæ hodiè appellatur Diocæsarea, euntibus Tiberiadem, haud grandis est viculus. Vbi & sepulcrum eius ostenditur. Quod autem additur, quæ est in Opher, ad distinctionem aliarum eius nominis Geth fit vrbium. Hieron. in proœmio in Ionam. Et August. de mirabilibus sacre scripturæ, libr. 2. cap. 17.

QVO TEMPORE IONAS DONVM ACCEPERIT Prophetiæ.

TEMPORIBVS Ieroboam regis Israel, filij Ioas, Ionam prophetam fuisse, quartus liber Regum indicare videtur. Traduntque Hebræi, Osee & Amos & Esaiam ac Ionam, ijisdem prophetasse temporibus. Hieronymus ibid.

QVIBVS

QVIBVS ET QVID PROPHE TAVERIT.

CONCIONATVS est Niniuitis, quibus futuram vrbis prædicationem, quam pœnam vt effugiant, hortatur illos ad pœnitentiam, vt videre licet per totum hunc librū.

SVMMA TOTIVS PROPHETIAE.

AD prophetam Ionam factum est verbum Domini, vt abiret in Niniuen, ibique prædicaret quod post triduum subuertenda esset Niniue. Ille verò prædicationem hanc fugiens, nauem conscendit: ex qua postea, cum irgeret tempestas, eiectus & à cete marino deuoratus est. Post tres autem dies eiecit cete Ionam viuentem, atq; ita secundo factū est ad eum verbum Domini. Quo facto, abiit, & prædicauit in Niniue. Illi audita hac prædicatione, pœnitentiam egerunt, & amouit ab illis Dominus iram suam. Athanas. in Synopsi.

SCOPVS HISTORIAE HVIVS QVIS SIT. ET DE sensu eius mystico.

IONAS autem propheta nō tam sermone Christum, quàm sua quadam passione prophetauit: profecto apertius, quàm si eius mortem & resurrectionem voce clamaret. Vt quid enim exceptus est ventre beluino, & die tertio redditus, nisi vt significaret Christum de profundo inferni die tertio rediturum? Augustinus de ciuit. Dei lib. 18. cap. 30. Sic enim saluator noster hanc prophetiam Iudæis ipse interpretatus est, atque pro signo suæ resurrectionis certissimo, eorum obiecit incredulitati. Matthæi 12. & Lucæ 11. Sicut enim Ionas, inquit, fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus.

PARTITIO PROPHETIAE IONAE.

TABVLA 228.

DESCRIBIT Ionas	SEIPSV	DOMINI Imperio resistentem, à principio capitis primi vsque ad vers. Dominus autem misit &c.
		EAM ob causam in mare proiectum, à d. loco vsque in finem cap. 1.
DESCRIBIT Ionas	SEIPSV	DE vtero ceti magno miraculo prodeuntem, tot. cap. 2.
		DIVINO mandato & imperio tandem obedientem, cap. 3. à princip. vsq. ad vers. Et crediderunt viri Niniuitæ &c.
		DE non impleto oraculo suo dolentem, & quasi de mendacio erubescens. à princip. cap. 4. vsque ad vers. Et præparauit Dominus Deus.
DESCRIBIT Ionas	SEIPSV	REGEM & populum Niniuæ, propheta dictis commotos, egisse pœnitentiam, d. cap. 3. vers. Crediderunt. vsque in finem eiusdem.
		DOMINVM sub quodam portento & iudicio lenientem & demulcentem, sub signo scilicet hederæ viridis, quæ percussa exaruit, à d. vers. Et præparauit vsque in finem capit. quarti & vltimi.

PRO-

MICHAELAE, LIBER
BIBLIAE XXXVII, PARTIS QUINTAE
vndecimus.

DE PERSONA MICHAELAE.

MICHAELAS Morasthites, qui interpretatur humilis & cohaeres Christi, Propheta de tribu Ephraim oriundus. Epiphanius de vit. Prophetar. Qui tanto ardore complexus est suos, ut anathema esse optarit pro fratribus. Hieron. in Michaeam lib. 1. cap. 2.

QVO TEMPORE IN NVMERVM ADSCITVS
fit Prophetarum.

ET SI hic Propheta coetaneus fuerit eorum, qui sub Ozia rege prophetarunt, ut sunt Osee, Amos & Esaias, Hieron. tamen in cap. huius libri in principio statim tradit, Michaeam Oziae temporibus non prophetasse, sed filij eius Ioatham, post quem regnavit Achaz, Ezechia in patris Achaz imperium succedente: Sub quo decem tribus ab Assyrijs in captiuitatem ductae sunt. Concordat cum hac supputatione August. de ciuit. Dei lib. 18. cap. 27. Michaeas, inquit, etiam eadem suae prophetiae commemorat tempora post dies Oziae.

AD QVOS PERTINEAT HAEC PROPHETIA.

PROPHETAVIT contra Hierusalem & Samariam, & contra prophetas populi seductores, & contra Achab. Athanasius in synopsi.

QVID PRAEDIXERIT.

PRAENUNCIAVIT etiam aduentum seruatoris, dicens: In posterioribus diebus illustris erit mons domus Domini. Athanasius ibid.

DE PROPHETAE HVIVS MORTE.

MICHAELAS, quem in maxillam percussit Sedechias filius Canaan, 3. Regum 22. quum plurima designasset ille Achab regi Israel, ab eiusdem filio, cui nomen Ioram, precipitatus occubuit, eo quod de iniquitatibus suis, progenitorumque suorum, quas perpetraverant, redarguisset. Is mortis carcere liberatus, in Marathi propria terra plane solitarius, tumultum iuxta Polyandrium sortitus est. Et est quidem monumentum ipsius, in hodiernum usque tempus, nobilissimum. Epiphanius de vita & interitu prophetar.

PARTI

TABVLA. 229.

COMMINATIONES, quibus comminatur filijs Israel propter

PEC-
catorum

Idololatriae commissum in Deum, cap. 1. vers. In scelere.
Calumniae & iniustitiae erga proximum, in princip. cap. 2.
Incredulitatis & contumaciae erga caeterum prophetarum, vers. O Israel, eodem.

CVL PAM Principum, cap. 3. in princip.

IMPOSTVRAS & seductiones Pseudopphetarum. vers. Haec dicit Dominus. eodem.

COMMVNIA delicta, tam principum, quam prophetarum atque sacerdotum. vers. Audite hoc principes. d. cap. 3. ubi propheta in haec concludit verba: Propter hoc causa vestra Sion quasi ager arabitur, & Hierusalem quasi aceruus lapidum erit, & mons templi in excelsa sylurum.

DIVIDITUR haec prophetia in duas partes, videlicet in

SALVTEM atque redemptionem Christi fore vniuersalem, id est, omnibus communem, cap. 4. Vbi agit de

VOCA-
tione

Gentium, vers. Et erit in nouissimo.

Iudaeorum multorum, vers. In die illa.

REGNI Christi potestate, id est, Ecclesiae primitiua futura in Sion, ubi Apostolici cum alijs spiritum sanctum receperunt, ibid.

EXILIO Chaldaeorum & Babyloniorum, quod consilio diuino neglecto subire coacti sunt, vers. Dole & satage & c. d. cap. 4.

CONSOLATIONES a promissionibus diuinis sumptas. Quibus iterum solatur eundem populum, dum praedicat illi.

NOBILITATEM Christi, tot. ca. 5. Ibi agit de

Patientia Christi, vers. In virga & c.

Eiusdem ortum in Bethleem, ver. Et tu Bethleem & c.

Generatione Christi a patre aeterna, versic. Et egressus eius a principio & c.

Eius matre virgine, vers. Propter hoc & c.

Apostolorum Vocatione, ver. Et suscitabimus & c.
Dispersione per orbem, vers. Et erunt reliquiae & c.

Triumpho, ver. Et erit in die illa & c.

LEGIS Christi suauitatem, capit. 6. Quo loco Propheta

Commemorat partim beneficia diuina, versic. Popule meus.

Excludit legis antiquae onera, vers. Quid dignum offeram.

Substituit nouae legis suauia consilia, vers. Indicabo tibi homo.

Aperit filijs Israel & scelera sua, & flagella, vers. Audite tribus.

SCANDALVM & occationem Iudaeorum, cap. 7. In qua parte Michaeas

Miratur Iudaeorum nequitiam, malignitatem & caecitatem, vers. Non est botrus.

Suam declarat fidem & credulitatem, vers. Ego autem ad Dominum.

Orat seruetur Christum, ut reuertatur ad suum gregem & hereditatem suam, ver. Pasce populum tuum & c. ubi concludit, Dabis veritatem Iacob, misericordiam Abraham & c.

NAHVUM, LIBER

BIBLIAE XXXVIII, PARTIS QVINTAE
duodecimus.

CVIAS SIT PROPHEA NAHVUM.

NAHVUM Propheta (qui Consolator interpretatur) natus erat ab Elkesi, trans Iordanem fluuium, versus Begabar, de tribu Simeon. Atque hic est propheta ille, qui post Ionam ostentum ac prodigium dedit super Niniue, quod ab aquis dulcibus igneque terreno, olim vastaretur. Id quod tandem contigit, quippe eam ex terrae motu igne vndique ambiente, mox etiam aqua de solitudine superueniens, sublimiores etiam omnes urbis locos occupauit. Epiphan. de vit. Prophet.

HELKESAEVS QVIS FVERIT, EX HIERONYMO.

QVIDAM putant Helkesaeum patrem esse Nahum, & secundum Hebraeam traditionem, etiam ipsum prophetam fuisse, cum Helkesaei usque hodie in Galilaea viculus sit paruis quidem, & vix ruinis veterum aedificiorum indicans vestigia; sed tamen notus Iudaeis, & mihi quoque à circumducente monstratus. Hieron. in proem. huius prophetae ad Paulam & Eustoch.

QVO TEMPORE PRAEDICAVERIT.

QVOD D. Hieron. hic in Prologo, hunc prophetam ex traditione Hebraeorum ante aduentum regis Assyriorum, qui populum Israel captiuum in suas regiones transfulerat, fuisse confirmat: id glossa eiusdem prologi, non ita intelligendum esse monet, quod tum etiam prophetauerit: Sed prophetasse illum potissimum tempore Ezechiae, eo scilicet, quo etiam Michaeas prophetasse perhibetur. Iosephus autem libro antiquitatum 9. cap. 12. scribit, huc fuisse tempore Ioathan, regis Iuda, Expirauit animam in pace, & in Begabar sedibus ille suis placidus, in morte quiescit. Epiphan.

QVID ET QVIBVS PRAEDICAVERIT.

ARGUMENTO conuenit hic liber cum prophetia Ionae, quod vterque de Niniue Assyriorum metropoli, quae nunc vocatur Ninus, texat vaticinium. Nam vbi Niniuita, accepta clementia diuina, qua illis poena per Ionam praedicta, tam benigne fuerat remissa, ita essent securi, vt in antiqua & longè grauiora relaberentur vitia, hic propheta spiritu perfusus sancto, eisdem Niniuitis ac omnibus Israelis persecutoribus, iudicium DEI & interitum denunciat venturum. Quomodo autem sint impleta, quae praedixit illis Nahum, ex ipso contextu cognoscere licebit.

DE PROPHEZIAE HVIVS TITVLO.

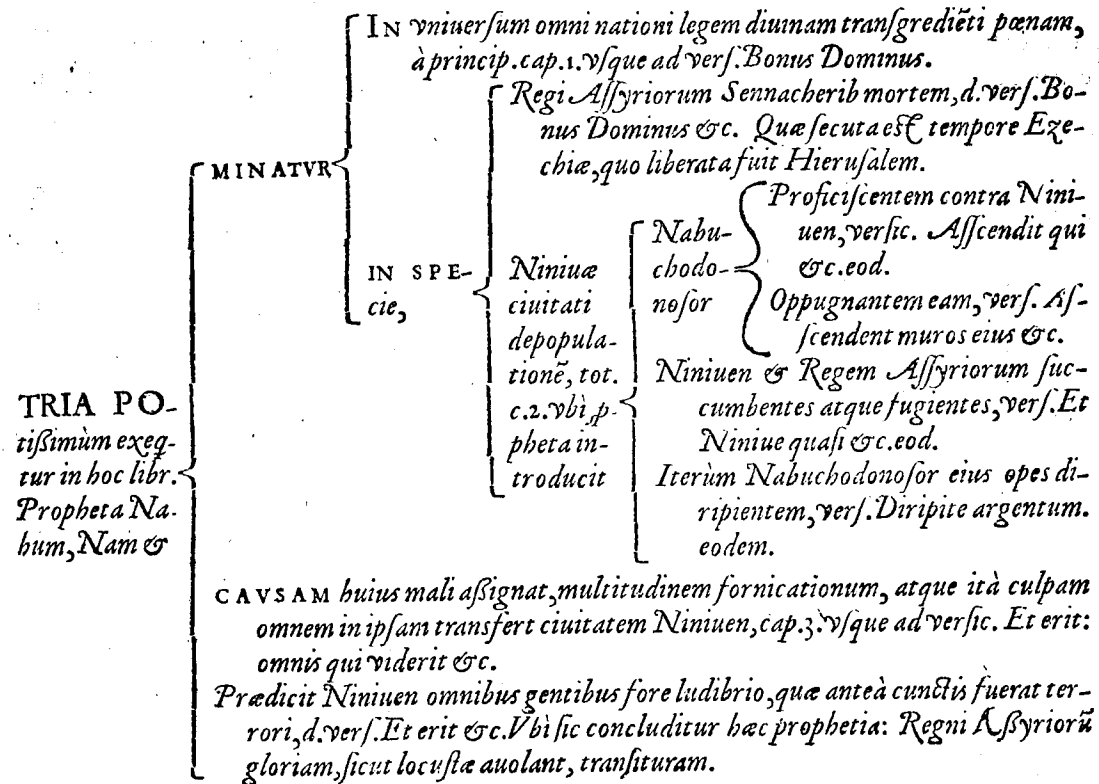
INSCRIBITVR haec prophetia Onus Niniuae, eo quod eam, aduersus quam videtur, premat, nec sinat eleuare ceruicem. Hieron. hic ad Paulam & Eustochium. Sunt autem quatuor in duodecim prophetarum volumine, e quibus tres in principio λίμμα, id est, Ponderus, titulum habent, Nahum, Abacuc, & Malachias. Zacharias in medio & circa fine bis habet hunc titulum. Hieron. in prologo in prophetam Abacuc ad Chromatium.

DE SENSU HVIVS PROPHEZIAE MYSTICO.

IN proemio in hunc prophetam B. Hieron. hanc prophetiam secundum ἀναγωγὴν texti ait de consummatione mundi, in consolationem sanctorum, vt quaecunque in mundo vident, quasi praetereuntia & caduca contemnant, & praeparent se ad iudicij diem, vbi victor aduersum veros Assyrios futurus, Dominus est.

PAR-

PARTITIO PROPHEZIAE NAHVUM. TAB. 230.

PROPHEZIA

ABACVC, LIBER

BIBLIAE XXXIX, PARTIS QVINTAE XIII.

VNDÈ ORI VNDVS SIT ABACVC.

ABACVC propheta ex agro Bezozchar, è tribu Simcon oriundus. Epiphan. de vita prophet. Qui vel ex eo, quod amabilis Domini est, vocatur amplexatio: vel quod in certamen & luctam, & vt ita dicam, amplexum cum Deo congregatur: amplexantis, id est, luctantis sortitus est nomen. Hieron. hic in prologo ad Chromatium.

QVO TEMPORE PROPHEIAE OFFICIO

functus fuerit.

EO tempore fuit Habacuc, quo iam duae tribus, quae vocabantur Iuda, ductae erant in captiuitate, vt probatur ex historia Danielis c. 14. vbi Habacuc propheta missus, ac ab angelo deportatus fuit cum cibo ad Danielem in lacum leonum, qui erat in Babylone. Atque vel hinc patet, tunc vaticinatum esse Abacuc, cum Iuda & Benjamin iam in captiuitate abissent, à Nabuchodonosore ductae, in quem & Babylonem haec sua diriguntur vaticinia. Ioannes Ludou. Viues partim sup. Augustin. de ciuit. Dei libr. 18. cap. 31. Vide Hieronymi prologum in hunc prophetam.

QVID ET QVIBVS FVERIT VATICINATVS.

PROPHEZIA eius est contra Babylonem & Nabuchodonosor regem Chaldaeorum: vt quomodo prior propheta Nahum, quem Habacuc sequitur, vaticinium habuit contra Niniuen & Assyrios, qui vastauerunt decem tribus, quae vocabantur Israel: ita Habacuc prophetiam habeat aduersus Babylonem & Nabuchodonosor, à quibus Iuda & Hierusalem, templumque subuersa sunt. Hieron. in eodem prologo.

z 3 DE

cum de aduentu Domini non pauca vaticinatus esset, biennium antequam populus à Babilone redisset, mors eum occupauit, & magnis honoribus in agro suo sepultus est. Epiph.

PROPHETIAE HUIVS SVMMA.

SVMMAM huius prophetiae D. August. de ciuit. Dei, lib. 18. cap. 31. his paucis complexus est verbis: Habacuc, inquit, de quo alio, quam de Christi aduentu, qui futurus erat, intelligitur dicere, Et respondit Dominus ad me, & dixit: Scribe visum aperte in buxo, vt assequatur, qui legit ea: Quia adhuc visio ad tempus, & orietur in fine, & non in vacuo: Si tardauerit, sustine eum: Quia veniens veniet, & non morabitur?

PARTITIO PROPHETIAE ABACVC. TAB. 231.

QUERELAM Prophetæ, admodum confidenter ex Deo perquiretis, cur sinat pios ab impijs opprimi, & adeo crescere viribus regem Nabuchodonosor, ca. 1. idq. duas ob causas. Sic enim

REGEM illum & eius exercitum fore inuictum, vers. Adspicite in gentibus. eodem.

SVAMPotentiam illum non Deo, sed suo ascripturum idolo, vers. Ter mutabitur spiritus eius. ibid.

PARAT se ad audiendum diuinum responsum, vers. Super custodia. PROMITTIT illud responsum fore luculentum, vers. Et respondit mihi Dominus.

PRAEDICIT destructionem regni Chaldaeorum, vers. Et quomodo vinum. eod. cap. 2.

DISCURRIT per vitia, quibus hoc regnum meruit excindi, qualia sunt

Violentia, qua alia regna oppressit, vers. Vae ei qui multiplicat.
Auaritia, vers. Vae qui congregat.
Caedes & malitia, vers. Vae qui edificat.
Ebrietas & crapula, in qua Rex Balthasar est interfectus, vers. Vae qui dat potum.
Idololatria, vers. Vae qui dicit ligno. d. cap. 2.

INCARNATIONE & praedicatione Christi, cum designatione

Temporis, vers. In medio annorum.

Loci, vers. Deus ab austro.

Modi, vers. Operuit caelos &c.

PASSIONE eiusdem, vers. Splendor eius. DESTRUCTIONE mortis, & Christi resurrectione, vers. Ante faciem eius.

SPOLIATIONE inferni, vers. Egredietur diabolus. CONVERSIONE totius orbis, à ritu gentili & peruerso, ad Christum, vers. Adspexit & dissoluit.

IVDICIO extremo, vers. Suscitans suscitabis. LIBERATIONE populi à captiuitate Chaldaica, causa venturi Christi, & destructione regis Babylonis, vers. Egressus es in salutem populi.

NOMINE & titulo Christi, vers. Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo. d. cap. 3. & ultimo.

RESPONSVM diuinum, cap. 2. per totum. In qua parte propheta

CONTINET hic liber tria, nempe

GRATIARVM actionem prophetæ cantico comprehensam, tot. ca. 3. in quo prophetia texit de

PROPHETIA
SOPHONIAE, LIBER
BIBLIAE XL, PARTIS QVINTAE
Decimusquartus.

DE SOPHONIAE ORIGINE.

SOPHONIAS propheta Sarabathides, siue à monte Sarabatha, è tribu ac profapia erat Simeon, teste Epiphani. Qui nomine prophetico & gloriosa maiorum suorum stirpe generatus est. Habuit enim patrem Chusi, auum Godoliam, proauum Amariam, atauum Ezechiam, omnes prophetas iuxta regulam qua aiunt, omnes maiores quos in titulo nominat propheta aliquis, etiam prophetas fuisse: & talem quadrigam ipse velut extremus auriga compleuit. Hieron. serè cap. 1. commentariorum in hunc prophet. in princip.

VNDE HOC NOMINE FVERIT
appellatus.

NOMEN Sophoniae alij speculam, alij arcanum Domini transtulerunt. Siue igitur specula, siue absconditum Domini interpretetur, vtrunque prophetae conuenit. Dicitur enim ad Ezechiel: Fili hominis, speculatorem te posui domui Israel. Idem ibidem.

DE MYSTICA HORVM NOMINVM
interpretatione.

FILIVS erat Chusi, qui interpretatur humilitas, vel Aethiops meus. Habebat quoque auum Godoliam, qui dicitur magnitudo Domini: & proauum Amariam, qui & ipse vertitur in Sermonem Domini: & atauum Ezechiam, qui sonat fortitudinem Domini. De fortitudine itaque Domini, natus est sermo Domini: & de sermone Domini, nata est magnitudo Domini: & de magnitudine Domini, nata est humilitas: vt cum peruenerit aliquis ad perfectum, dicat: Non sum dignus vocari Apostolus, 1. Cor. 15. Et illud in Psal. Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei. Psal. 130. Hieron. vbi supra.

QVO TEMPORE HIC PROPHETA FVERIT
celebris.

IN diebus Iosiae filij Amon Regis Iudæ, se prophetasse Sophonias testatur ipse cap. huius lib. 1. Vide August. De ciuitat. Dei lib. 18. cap. 33. Atque sic patet eum ante tempus prophetasse captiuitatis Babylonicae. Lyranus in d. cap. 1.

QVID ET QVIBVS CONCIONA-
tus sit.

PROPHETAVIT in Hierusalem & vniuersa Iudæa, praedixitque diem, in quo demolenda essent omnia idola & nemora, futurusque esset fletus multus ac planctus. Prophetat autem & de seruatore, & de resurrectione eius, quam nostri gratia fecit. Deinde & contra Gazam, & Ascalon, & Azoton, & Accaron, & contra Moab & Ammon, & Damascus, & Niniuen, & Aethiops. Athanas. in Synopsi.

DE EIVS MORTE.

VITAM cum morte commutauit in Apocalypsi Domini, & solitarius in aruo suo funeratus est. Epiphani.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
PARTITIO PROPHECIAE SOPHONIAE.

TABVLA 272.

COMMINATIONEM *generalem ad omnes populos, cap.1. vers. Congregans congregabo.*

CASTIGATIONE *specialē ad*
HABITATORES *Hierusalem & Iudæos, vers. Et extendam, eod.*
SACERDOTES, *vers. Et disperdam. eod.*
REGES & *Principes, vers. Et erit, in die hostiae.*
HABITATORES *omnes, vers. Et erit in die illa.*
LATITANTES, *vers. Et erit in tempore illo.*
QVIBVS *addit magnitudinem & acerbiter tribulationis. Ibi, Iuxta est dies magnus. vsque in fin. d. cap.1.*

EXHORTATIONEM *ad Pœnitentiam, cap.2. vers. Querite Dominum, querite iustum.*

QVIN-
que habet
hæc Pro-
phetia par-
tes:

EXTERMINIVM *etiam aliarum gentium, tot. ca.2. puta*
Philistinorum, *præ-* *Gaza,*
fertim *ciuitatum* *Ascalonis,* *Vers. Quia Ga-*
Azoti, *za. eod.*
Accaronis.

Moabit *arum & Ammonitarum, vers. Audiui opprobrium Moab. eod.*

Aethiopum, *vers. Sed & vos Aethiopes, eod.*

Assyriorum & *Babyloniorum, vers. Et extendet manum super & c. vsque in finem cap.*

Ab *exprobratione incipit, vt ostendat illos consolatione indignos. vers. Væ prouocatrix. eodem.*

Deinde *præsentiam Christi promittit, vers. Dominus iustus in medio eius. eod.*

Iudæos *malos ad præsentiam Christi occæcatū iri prædicit, vers. Nesciuit iniquus.*

Quosdam *Iudæos ostendit credituros, vers. Dixi: attamen timebis me, & c.*

Multas *gentes Iudæis in Christum credentibus adiungendas docet. vers. Quapropter expecta me, eod.*

Tandem *huius nouæ Hierusalem, quæ est Ecclesia, ex gentibus & Iudæis collecta, gloriâ & exultationem prædicit, vers. Lauda Sion. vsque in fin. cap.3. & vltimi.*

CONSOLATIONEM *maximam ad futurâ liberatæ ciuitati Hierusalem cap.3. per tot. Qua in parte Propheta*

PRO-

LIBER SECVNDVS.
PROPHECIA
AGGÆI, LIBER BIBLIAE XLI, QVINTAE PARTIS
Decimusquintus.

VNDE SIC DICTVS SIT AGGÆVS.

AGGÆVS, qui (vt refert Epiphanius) etiamdum iuuenis ad prophetiæ munus vocatus est, & re & nomine festiuus siue solennis interpretatur & lætus. Hier. in prolog. Commentarior. in prophetiam Ioelis, & in epistola ad Paulin. de diuinis Sacræ scripturæ libris.

QVANDO FLORVERIT.

QVO tempore Aggæus in ordinem cooptatus fuerit prophetarum, breuissimè ostendit August. De ciuitat. Dei lib.18. in principio statim capitis 35. Vbi sic ait: Restant tres minores prophetae, qui prophetauerunt in fine captiuitatis, Aggæus, Zacharias, Malachias. Glossa. Lyrani hoc loco dicit eum prophetaisse post reditum captiuitatis Babylonicæ regis Darij anno secundo, mense eiusdem anni sexto, cap.1. Aggæi.

QVID ET QVIBVS PROPHETAVERIT.

SERMO sibi fuit præcipuè ad Zorobabel & Iesum filiū Iosedech, & deinde ad totum populum, qui erat in Iuda & Hierusalem, quibus præcepit vt reedificarent templum Domini. Gloss. Lyrani hic in princip. cap.1.

DE SCRIBENDÆ HVIVS PROPHECIAE

occasione.

OCCASIO huius prophetiæ describitur ad longum in 2. Paralipomenon. Nam ibi Nabuchodonosor rex Chaldæorum, Sedechiam regem Iuda, propter violatam fidem & factam ab eo discessionem, cum omni populo in Babyloniam duxit captiuum, temploque accenso, totam destruxit ciuitatem hierusalem. Mortuo autem Nabuchodonosore, & filio eius Balthasare, vt in Danielis 5. habetur capite, interfecto, Darius Medus successit in regnum vnâ cum Cyro rege Persarum.

IS VERÒ Cyrus primo regni sui anno, cum vasis à Nabuchodonosore ablatis, misit in Hierusalem circiter quinquaginta millia Iudæorum, quibus præfecit Zorobabel filium Salathiel, & Iesum filium Iosedech, eisque præcepit, vt templum Domini iterum ædificarent. Illi præcepto Regis incumbendo, altari extructo, fundameta iecerunt tépli, 1. Eld. 3. Verum cum interea Cyrus vita decederet, eiq; Artaxerxes in regno succederet, gentibus quæ erant circa Hierusalem, mandauit nè templum instaurari permitterent, 1. Eld. 4. & 5. Quam ob rem opus susceptum, vsque ad annum Darij filij Hystaspis secundum, mansit imperfectum.

QVO anno Aggæus & Zacharias prophetae, nec regis curantes edictum, nec populorum adiacentium timentes inimicitias, & Zorobabelem & totum hortati sunt populum, vt templi reedificationem prosequerentur, atq; ad finem vsq; perducere studerent, eò quòd tempus, quo Hieremias templum reedificandum esse prædixerat, iam adesset. Glossa in 1. cap. huius prophetæ.

ARGVMENTVM EX D. HIERONYMO

in epist. ad Paulinum.

AGGÆVS festiuus & lætus, qui seminauit in lachrymis, vt in gaudio meteret, destructū templum ædificat, Deumque Patrem inducit loquentem: Adhuc vnum modicum est, & ego commouebo cælum & terram, & mare, & aridam, & mouebo omnes gètes, & veniet desideratus cunctis gentibus. Aliam de occasione huius prophetiæ narrationem vide in Prologo D. Hieron. in hunc ipsum Prophetam.

ISTO-

OMNIA AV-
tem quę in textu huius
prophetiæ cōtinentur,
pertinent vel ad

- REVERSIONEM populi,
- AEDIFICATIONEM templi,
- RENOVATIONEM Civitatis,
- OBSERVANTIAM Sacerdotum,
- INTERITVM Regnorum gentium externarum. d. gloss. super Episto- lam Hieron. ad Paulin.

DE GENERE MORTIS, QVO IN-
terijt Aggæus.

AGGÆVS, qui vt oculis structuram templi Hierusalem vidit, ita primus omnium ce-
cinit ibi Alleluia, quod est, Laudibus efferamus viuentem Deum, Amen Amen, (quod,
Fiat Fiat, interpretatur) eodem loci vitam finiuit, & humo prope Sacerdotes, cum hono-
re & gloria conditus est. Proindè etiamdum hodiè psallimus, Alleluia, qui hymnus Ag-
gæi & Zachariæ perhibetur, ita Epiphanius.

PARTITIO PROPHETIAE AGGÆI.

TABVLA 234.

QVAE CON-
tinentur in hoc Pro-
pheta, in quatuor di-
uiduntur membra:
In quibus

REPRAEHENDITVR torpor & negligentia eorum, qui postquam de Ba-
bylona rediissent, magnifica sibi extruebant aedificia, templi verò instau-
randi prorsus nullam habebant curam. à princip. cap. 1. vsque ad vers. sic.
Et nunc hæc dicit Dominus.

DEO HANC
incuriam displi-
cuisse, duplici
confirmat signo:

- QVOD ex templi neglectu secuta sit paupertas & ino-
pia, d. vers. Et nunc.
- EX instauratione verò templi, rerum omnium sint ha-
bituri copiam, vers. Ascendite in montem. eod.

EXHORTATVR populum ad aedificationem templi, vers. Et dixit Ag-
gæus, vsque in fin. cap. 1.

FILIIS
Israel

Christus, à princip. cap. 2. vsque ad vers. In vice-
sima. in verb. Veniet desideratus cunctis gen-
tibus.

PROMIT-
titur

Successus bonus & copia rerum temporalium, si
templum instaurent. d. vers. In vicesima. eod.
ZOROBABELI, Christum ab eo descensurum. vers. Assu-
mam te, vsque in fin. cap. 2.

PRO.

P R O P H E T I A
ZACHARIAE, LIBER
BIBLIAE XLII, PARTIS QVINTAE
Decimus sextus.

DE GENERE ET PARENTIBVS ZACHARIAE.

PROPHETA hic seipsum describit, dum se mox in principio huius Prophetiæ Zachariam
nominat, filium quidem Barachiae, nepotem verò prophetæ Addo, cap. 1. hic. Neque am-
bigi dicit quidam, quin hic Addo is sit, qui iuxta Paralipomenon librum, missus est ad Ier-
oboam, filium Nabath, sub quo altare diruptum est, & manus Regis aruit, rursumque
ad preces illius restituta est. 3. Reg. 13. 2. Par. 12.
fit mentio
Addo vi-
dentis.

VERVM vt in August. de ciuit. Dei lib. 18. cap. 35. scribit Ioan. Ludouicus Viues, in neutro
Sacrarum literarum loco, nominatur Addo. Nam in lib. Regum subicitur nomen pro-
phetæ, in Paralipomenon nuncupatur Semeias: & propheta qui illis temporibus vixerit,
non potuit ne atauus quidem esse hominis Iudaici Babylone captiui. Ita Viues: cum quo
Gloss. Lyrani hoc loco concordat.

DE NOMINVM ISTORVM INTER-
pretatione.

ZACHARIAS, interpretatur memoria Domini: Barachia, benedictio Domini: addo, testi-
monium eius. Quoniam ergò populus, qui ab aedificatiōe templi defecerat, adhuc domi-
ni habebat memoriam, & propter memoriam benedictionem, & ob benedictionem te-
stimonium, idcirco ad eum Zacharias filius Barachiae, filij Addo, mittitur. Hieron. in 1. cap.
Zachariae.

QVOD PLVRES IN SACRIS LITERIS HOC
nomine sint appellati.

PLVRES in sacra scriptura esse Zacharias, refert Hieron. in Matth. lib. 4. cap. 23. circa fin.
Alius enim fuit Ioiada, alius Barachiae, & alius pater Ioannis Baptistæ. Estque inter Do-
ctores sacros aliquanta controuersia, quis ex his omnibus ille fuerit Zacharias, quem In-
dæi, vt Matthæi 23 obiecit illis Christus, inter templum occiderunt & altare: tum quibus
ex causis fuerit occisus. Quibus de rebus diuersi diuersa sentire videntur. Quæ si quis ple-
nè cognoscere cupiat, poterit videre ea, quæ Origenes, Hieron. & Anselmus in cap. Matth.
23. perscripserunt. Chrysostomum verò in cap. Matth. 1. homil. 1. & in Sermonem de natiuit.
Ioan. Baptistæ, ex Luc. cap. 1.

QVO TEMPORE FVERIT CLARVS.

HVNC prophetam Aggæus duobus precessit mēsis. Cum enim Aggæus anno Darij 2.
mense verò sexto, die prima eiusdem mensis prophetare incepisset, Zacharias mense octa-
uo eiusdem anni fudit vaticinium. Vndè rectè iuxta ordinem duodecim prophetarum il-
le decimus, & hic vndecimus ponitur. Hieron. in 1. cap. huius.

DE EIVSDEM PROPHETAE EX HAC VITA
discessu.

DECESSIT vltima senectute in Iudæa, & proximè cum Aggæo Propheta humatus est.
Epiphanius. De vita & interit. prophetar.

QVAE

Doctrina.

Zach. 9.

EANDEM quoque habuit cum Aggæo prouinciam atque legationem. Vterq; enim missus fuit, vt populum Dei ad templi animaret reparationem. Auguft. De ciuitat. Dei lib. 18. cap. 35. de Zacharia loquens, Zacharias, inquit, De Christo prophetauit & Ecclesia, dum ait: Exulta valde filia Sion, iubila filia Hierusalem: ecce rex tuus veniet tibi iustus & Saluator: ipse pauper & ascendens super asinam, & super pullum filium asinae: & potestas eius à mari vsque ad mare, & à fluminibus vsque ad fines terræ &c.

DE VISIONIBVS ZACHARIAE, ET TOTIUS
prophetiae Summa.

ZACHARIAS memor Domini sui, multiplex in prophetia, Iesum vestibus sordidis indutum, & lapidem oculorum septem, candelabrumque aureum cum totidem lucernis, quot oculis, duas quoque oliuas à sinistris lampadis cernit, & dextris: & post equos varios, & rufos, & albos, & dissipatas quadrigas ex Ephraim, & equum de Hierusalem, pauperem regem vaticinatur, & praedicat sedentem super pullum asinae filium subiugalis. Hieron. hic in argumento. Vide etiam Synopsim Athanasij.

QVIS PROPHEIAE HVIVS FVERIT
effectus.

EFFECTVS vtriusque & Aggæi & Zachariae concionum, breuiter describitur in prologo Zachariae praefixo, his verbis: Tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel, & Iesus filius Iosedech, & principes eius, inchoaueruntque aedificare domum Dei, quae est in Hierusalem. Quibus cum adessent prophetae, adiuuerunt eos sua exhortatione.

PARTITIO PROPHEIAE ZACHARIAE.

TABVLA 235.

PROPHEIA
Zachariae quatuor
respicit tempora, Ni-
mirum

PRAESENS tempus, scilicet instaurationis templi, cap. 1. 2. 3. & 4.

FVTVRVM, videlicet in habitationis in Hierusalem, cap. 5. 6. 7. & 8.

MACHABAEORVM, cap. 9. & 10.

ROMANORVM, à cap. 11. vsque in finem totius Prophetiae.

TEM

TOTIVS populi, tot. ca. 1. Quo in loco

ADMONENTVR omnes, ne sint increduli, vers. Ne sitis sicut Patres vestri.

PROMITTITVR consolatio, vers. In die vicesima.

EXPLICATVR, eadem consolatio qualis sit, vers. Et dixit ad me.

PRAEDICITVR 4. regnorum, quae Iudaeos vexarunt, destructio, vers. Et leuauit oculos meos. vsque in finem cap. 1.

AD CIVITATIS & templi Hierusalē aedificationem, cap. 2. per tot. Vbi

PRAEMITTITVR apparitio Angeli metiri volentis locum, in quo Hierusalem debeat aedificari. In principio.

INTRODUCITVR apparitio alterius angeli prohibentis Hierusalem metiri. vers. Et ecce angelus.

VOCANTVR filij Israel toto orbe dispersi ad habitandum in Hierusalē reaedificata. ver. O, d, fugite de terra.

OSTENDITVR, filijs Israel etiam alios populos adiungendos. ver. Et applicabuntur gentes. Quae omnia non tam de ipsa ciuitate Hierusalem, quam de regno Christi & tota Ecclesia sunt intelligenda. vsque in fin. cap. 2.

CONTL
net Prophetias, quae pertinent ad conformationem

IESV Sacerdotis magni, qui venerat de Babylone ad aedificandum templum, cap. 3. Ibiq; Propheta

INTVERTUR Iesum in veste sordida, & Satanam sibi aduersantem, pro eo quod vxorē duxerat alienigenam. in principio. CULPAM ipsi Iesu remissam. ver. Qui respondit.

AVDIT PROMISSIONEM amplissimam factam ipsi Iesu. vers. Et contestabatur angelus.

CONVERTIT Prophetiam ad Christum nasciturum ex Zorobabele. vers. Audi Iesu Sacerdos magne. vsque in fin. cap. 3.

ZOROBABELIS Ducis regni primarij. Per tot. cap. 4. Et ibi

INQVIRITVR mysterium aurei candelabri, quo significabatur robur Spiritus sancti, cuius virtute, & non robore exercitus, templum restitui deberet. ver. Et respondi.

PRAEDICITVR Christus nasciturus ex Zorobabele. vers. Quis tu mons magne.

PETITVR expositio duarum oliuarum, quae designabant duos filios olei, Zorobabelem scilicet & Iesum sacerdotem magnum. vsque in fin. cap. 4.

aa

TEM

IDOLOLATRIAM abolendā, cap. 5. Quā abolitionem tres declarant visiones,

Vna de volumine maledictionis, in principio.
Altera de amphora & impietate sedente super ea, quæ significat idololatriam. vers. Et egressus.
Tertia duarū mulierum, decem scilicet tribuum Israel, & duarū Iudæ, quæ illam impietatem transtulerūt secū in babilonē, ac ibi eā reliquerūt. Ad ver. Vsq. in fin. cap. 5.

PROPHETIAM eorum quæ infra tēpus Zorobabelis & Machabæorum futura sint. In qua parte prædicit quatuor, videlicet

MEDORVM monarchiā à Græcis abstringuendam, cap. 6. sub figura quadrigarum quatuor, quarum

Prima cum equis rufis, Assyriorum,
Secunda cum nigris, Medorum,
Tertia cum albis, Græcorum,
Quarta cū varij coloris equis, Romanorū, in princip.

Significat monarchiam

PRINCIPATVM Iesū magni illius sacerdotis, futurum esse gloriosum, & post eum consequentes, etiā alios Sacerdotes, fore Duces, vsque ad tempora Machabæorum, vers. Et sumes aurum & argentum, vsque in fin. cap. 6.

POPVLI pacem atque prosperitatē, cum explicacione questionis: An, quemadmodum filij Israel tempore captiuitatis per annos LXX. quinto quoquo mense, diem illam, qua capta erat Hierusalem, ieiunauerunt: ita etiamnum post reditum sit eodem tempore ieiunandum, cap. 7. a vers. Loquere ad omnem populum, vsque in finem eiusdem.

IN DVO partitur capita principalia, quæ explicant

PROMISSIONES eorum, quæ de Pace & prosperitate filiorum Israel, in 7. capite breuius tacta fuerunt, per totum caput octauum. Vbi eis promittuntur,

Futura sanctitas, vers. Zelatus sum Sion.
Aetatis longæuitas, vers. Adhuc habitabunt senes.
Bonorum temporalium abundantia & prosperitas, vers. Vinea dabit fructum suum.
Benedictio & celebritas, vers. Et erit.
Quæ tandem omnia ad Christi refert tempora, à qua ista Prophecia captura sit effectū, vers. Vsq. quod &c. Vbi caput hoc 8. ita concludit propheta, Apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium simbriam viri Iudæi.

PROMITTITVR eisdem victoria contra finitimas ciuitates

Tyri,
Sidonis,
Gaza,
Ascalonis, &
Reliquarum.

Vers. Onus verbi Domini.

PROBitate, in ca. videlicet 9. Ob quam

DEINDE, nè Machabæum propter hanc virtutem habeant pro Deo, reddit. ppbeta ad Christum, ac eius aduentum describit 4. modis:

PROPHEtia huius temporis habet duo capita, in quibus agitur De Machabæorū

Non fore illum bellatorem, neq. super equū, sed super asinam ingressurum, vers. Ecce Rex tuus.
Nec habiturum arcū aut quadrigam, vers. Et disperdam.
Sed pace adquisiturum dominium, vers. Es loquetur pacem.
Non deniquè liberaturum populum per sagittam & arcum, vt falso expectant Iudæi, sed per sanguinē proprium suos redempturum, vers. Tu verò in sanguine testamenti. vsque in fin. d. cap. 9.

PROSPERITATE, capit. 10. In qua parte Prophecia

PROMITTIT futuram illo tempore bonorum omnium copiam & abundantiam, vers. Petite pluuiam &c.
CONTRA verò aliorum execratur idololatriam, quam, Antiocho duce, multi in Israel, tam Sacerdotes quam alij, receperant, vers. Quia simulacra. Item, Super pastores iratus est furor meus.
PRAEDICIT Iudæos, qui, dum Machabæi rerum potirentur, aufugerunt, iterum fore congregados, vers. Sibilabo, & congregabo eos. Vsq. in fin. cap. 10.

PECCATO pastorum & Sacerdotum, quorū malitia & inuidia Christus circumuentus & interfectus est. Cuius rei causa post à Roman. capta est Hierusalem. Quam propheta per totum cap. undecimum

PERSECVTIONE fidelium & congregatione Iudaeorū, quæ post destructionem Hierusalem à Romanis secuta est, tor. cap. 12. Vbi etiam agitur De

CONTINET destructionem Hierusalem, simul ac dispersionem Iudaeorum per vniuersum orbem, & captiuitatem eorum æternā, quæ in hodiernum vsque durat diē. In qua parte agitur De

IUDAEORVM & infidelium dispersione, cap. 13. per totum. Ac ibi etiam prædicit

FINE & consummatione seculi. ca. 14. In quo Zacharias consequenter agit De

PRIMUM deplorat, vers. Pasce pecora &c.

DEINDE ponit eius causam, quæ fuit venundatio Christi, sub parabola duarum virgarum, quæ designabant duos pacta, quæ Deus inijt cum filijs Noæ, & cum patre Abraham, vers. Et assumpsi mihi duas.

OSTENDIT, Christi doctrinam negligentibus, dandum esse Antichristum. vers. Et dixit Dominus ad me. vsque in fin. cap. 11.

COLLECTIONE Ecclesie primitiua, in princip.

PROTECTIONE eiusdē diuina, vers. In die illa, dicit Dominus

PLANCTVM piorum super passione & morte Christi, vers. Et erit. Vbi iquitur, Plangent eum. eod.

SACRAMENTORVM efficaciam, vers. In die illa erit.

CESSATIONEM pseudoprophetie & idololatriæ, vers. Et erit in die illa, dicit Dominus. &c.

FIDELIS VERITATEM & fidem suam zelaturos, ita vt configant etiam filios suos, si eos inuenerint infideles. vers. Et erit cum propheta uerit, &c.

PASSIONEM Christi, à qua arguit, falsos prophetas illos longè iustius pati, quam Christum. vers. Framea, suscitare super pastorem meum. vsque in fin. d. cap. 13.

OBSIDIONE Hierusalem facta per Romanos, in princip.

ADVENTV Domini ad iudicium, versic. Et egredietur Dominus.

DIE iudicij extremi, vers. Et ueniet Dominus, & in die illa non erit lux, sed frigus & gelu.

GLORIA sanctorum & Hierusalem caelesti, vers. Et erit, in die illa. exhibunt.

POENA damnatorum, vers. Et hæc erit plaga.

FIDELIUM congregatione, quæ est Ecclesia, ad quam multæ gentes sint conuersuræ. vers. Sed & Iudas pugnabit.

CONVERSIONE Romani imperij ad Roma. Ecclesiam, vers. In die illa erit, quod super frenum &c. Id quod tempore contigit Constantini.

SANCTITATE ac deuotione gentium ad fidem conuersarum, vers. Et erunt lebetes in domo, vsque in finem cap. 14. & huius Prophetie vltimi.

PRO-

PROPHETIA

MALACHIAE, LIBER

BIBLIAE XLIII, QVINTAE PARTIS

Decimusseptimus & vltimus.

DE PROPHETAE HVIVS FAMILIA ET ORIGINE.

MALACHIAS propheta è tribu Zabulon emicuit. Hic post reditum populi de Babylone, natus perhibetur in Sopha, in terra nempè Zabulon. Ob vitæ autè, qua præditus erat, sanctimoniam &, quam præ se ferebat, mansuetudinem, malachil (id est, angelus) dici cœpit. Epiphanius. De vit. prophet. Hieronymus porrò eum non à forma angelum, sed ab annunciando dici scribit: vt angelus dicatur, non quasi formosus, sed annuncians Dominum. Vndè etiàm scriptura hoc in loco Sacerdotes dei omnes, angelos dei esse testatur. Idem hic, & in prologo ad prophetam Iohel.

EADEM DE RE OPINIO ORIGENIS.

ORIGENES, cum in hunc prophetam scriberet, significationem dedit se putare, eum reuera fuisse angelum, iuxta id quod de Ioanne dicitur: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam. Sed hoc nostri doctores omninò non recipiunt, quòd angelus de caelo veniens, susceperit corpus humanum, nè animarum ruinas de caelo suscipere cogamur. Gloss. hic ex Hieronymo. Neque etiàm nomina, cum in alias linguas veniunt, ex etymologia mutanda sunt. Nemo enim platonem vocat latum, aut Aristotelem optimum perfectum, vel Iosue seruatorem, vel Athenas Mineruas. Sed relinquuntur nomina, vt cuique in proprio sunt imposta sermone. Ludouicus Viues super August. De ciuitat. Dei, lib. 18. cap. 35.

HEBRAEORVM DE HOC PROPHETA iudicium.

HEBRAEI autem hunc ipsum prophetam Malachiam, existimant Esdram esse Sacerdotem, quòd omnia quæ in illius libro continentur, etiàm hic propheta commemorat, dicens: Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est: tum, quòd vtriusque & tempus, & titulus cõueniat vtrique. Hieron. hic in prolog. ad Minerium & Alexandrum monachos. Videndus est omninò de hac opinione Augustinus, De ciuitat. Dei lib. 18. cap. 35. & lib. 20. cap. 25.

QVOMODO HIC PROPHETA TITVLO CVM Esdra conuenire possit, cum titulum omninò nullum habeat.

QVEMADMODVM de psalmis dici solet, qui titulos non habent, eorum esse credendos, quorū priores psalmi nominibus prænotati sunt, ita & Malachi, id est, Esdras, post Aggæum & Zachariam, qui sub Dario prophetarunt, fuisse credendus est. Et propterea titulum seu inscriptionem non habere, quia liber eius sit pro titulo. Hieron. in præfat. Malachiae ad Miner. & Alexandr. monachos.

QVANDO EDITA SIT HAEC prophetia.

MALACHIAS ceteris prophetis posterior, qui fuit post reditum è Babylone, ac post ciuitatis instaurationem, deq; rebus nostris, aperte vaticinatus est. Etenim posteaquam rediissent, ac restituta ciuitate templum extruxissent, hanc illis præsentem narrat desolationem, ac futuram

futuram denunciat sacrificiorum sublationem. Hieron. aduersus Iudaeos orat. 2. Id quod idem Hieron. hic in prolog ad Miner. sub Dario Hyftafpe factum esse testatur.

AD QVOS HAE CONCIONES FVERINT perscriptae.

AD Israel siue super Israel, & non contra Israel, locutus esse dicitur. Quod Hieron. in 1. huius prophetiae capite aliquid putat habere consolationis. Aliud est enim, quandò verbi gratia, ad illum vel illum scribimus: aliud, quandò contra illum & illum: Quia in altero pars amicitiae, in altero inimicitiarum aperta est confessio. Hieron. in Malach. cap. 1.

QVID DOCVERIT MALACHIAS.

ONVS siue pondus dicit graue, quo Israeli exprobrat transgressiones eius, & accusat illi neglectarum decimarum, & omiffae communicationis cum pauperibus. Prophetavit etiam de die iudicij & illustratione feruatoris, Heliamque ante aduentum eius mittendum praeannunciat. Athanas. in Synopsi.

DE HISTORIAE HVIVS PERSCRIBENDAE occasione. ex prologo in Malachiam in Biblijs.

Leuit. 21. & 22. DEVS per Moisen populo Israel praeceperat Sacerdotes tabernaculi sui omni corporali vitio liberos, hostias omni vitio vacuas sibi offerre. Quibus leges suas ad populum regendum ob hoc dederat, vt per Sacrificiorum oblationem, internuncij DEI & hominum facti, populum praeceptis caelestibus facerent obedire. Sed quia tanti muneris gratiam contemnentem, supradictus populus ac Sacerdotes, sacrificia vitio deturpata, ipsi criminibus atque impietatibus maculati, Deo offerre coeperunt: ideo per Malachiam prophetam Deus populum suum Israel increpans reprehendit, ac diem iudicij venturi praeannunciat, vt paulò ante fuit ostensum.

QVAE EIVS SIT SVMMA.

MALACHIAS apertè & in fine omnium prophetarum dicit de abiectione Israel & vocatione gentium. Non est mihi, ait, voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & manus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis vsque ad occasum, magni est nomen meum in gentibus: & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. Ibidem.

DE PROPHETAE HVIVS MORTE atque sepultura.

ANTE diem adhuc iuuenis, Propheta hic noster fato est functus, iuxtaque maiores suos in proprio agello repositus est. Epiphanius.
De vita Prophetarum.

PAR-

PARTITIO PROPHECIAE MALACHIAE.

TABVLA 240.

INGRATITVDINEM cum exprobratione } Dilectionis Dei, Liberationis à captiuitate, Restorationis vrbis ac templi Hierusalem. } à princip. capit. 1. vsq. ad vers. Dicit Dominus.

IMPIETATEM atque sacrilegium, quo pro oblatis Deo animalibus supponebant viliora. d. vers. Dicit Dominus. eod.

OB quam impietatem minatur illis amissionem sacerdotij & sacrificij: ac eius rei occasione de vocatione gentium agit: Sacerdotio item & sacrificio Christiano, vers. Non est voluntas mihi.

IMPVDENTIAM sacerdotum, qui oblatis non contenti, obmurmurabant, dicendo, Eccè quale praeium habemus pro labore nostro. vers. Eccè de labore, vsque in fin. cap. 1.

TRANSGRESSIONEM pacti Dominici, iniiti inter Deum & Leui. Dum autem mentionem facit Leui, intelligit Aaron, Phinees, Moisen & filios eius. cap. 2. in princip.

MISSVS FVIT hic propheta, vt populo Iudaico annuntiaret peccata sua. Quod dum facit, reprehendit in eis

SVPERBIAM & contemptum tam sacerdotum, quam aliorum, vers. Nūquid non pater. eod.

LASCIVIAM & voluptatem, cui vsque adeo erant dediti, vt uxores ex captiuitatis molestia factas deformiores, commutarent pulchrioribus, sicut apparet in lib. Esdrae. vers. Transgressus est Iuda. hic eod. cap. 2.

DESPERATIONEM: cum enim gentes ex altari, & se pressos viderent, proverbij loco in ore habebant impium illud dictum, quod in conspectu Dei, mali in eodem essent precio quo boni. vers. Laborare fecistis Dominium. vsque in fin. cap. 2.

FALSAM esse hanc opinionem, ostendit ex aduentu Christi, qui redditurus sit cuius secundum opera sua. cap. 3. in princip.

AVARITIAM atque diffidentiam, quod temporibus paulò difficilioribus abstinerent ab immolatione & sacrificijs. vers. Reuertimini ad me. eod.

BLASPHEMIAM in iustitiam diuinam. Obloquebantur enim Deo, quod malos non modo non statim puniret, sed etiam per amicos afficeret, bonis interim saepe afflictis. vers. Inualuerunt super me. vsque in fin. cap. 3.

CVI blasphemiae opponit } Diem iudicij, in quo nulli bono male, nec malo cuiquam sit bene futurum. cap. 4. in princip. } Ac demum agit de praecursore aduentus ultimi & iudicij extremi, scilicet de propheta Helia, vers. Ecce ego mittam vobis Heliam. vsque in finem dicti cap. 4. & ultimi.

44. 4. EPIL0.

IONAS,	Niniuitis.	Subuersioe vrbis.	Ozia regis anno 15. Ieroboam 30. Mundi 3150.
OSEAS,	Contra Samaria, id est, decem tribus Israel.	Earum fornicatione, & interitu Samariae.	Ozia 18. Ieroboam 33. mundi 3153.
ABDIAS,	Contra Idumaeos, & eos persecutores filiorum Israel.	Veteris super eos calamitatibus.	Tempore regis Iosaphat, anno Oziae 22, mundi 3157.
AMOS,	Contra gentes finitimas.	Ira Dei super illas vetera, & captiuitate 10. tribuum.	Anno Oziae 23, mundi 3158.
ESAIAS,	In Iudaea & Hierusalē, id est, tribu Benjamin & Iudae.	Impenitentium ira, penitentium vero gratia.	Ante captiuitatem sub Ozia anno 28, mundi 3163.
IOEL,	Eidem tribu Iudae & Hierusalē.	Terra 2. tribuum, ante sp. s. effusione, aruca, bruchis, locusta consumenda.	Anno Oziae 34, mundi 3169.
MICHAELAS,	Contra Hierusalē & Samariam.	Aduentu Saluatoris.	Circa annum Ioathan 3, mundi 3190.
NAHVUM,	Affyrijs & praecipue Niniuitis relapsis.	Iudicio & interitu illis obuenturo.	Eodem tempore quo & Michaelas.
ABACVC,	Quibus prophetae. Contra Babylonē & Nabuchodonosor.	Aduentu Dni & Babylonicis regni subuersione.	Circa annum Manasse 37, mundi 3283, quo tempore 2. tribus erant in captiuitate.
HIEREMIAS,	Ciuitati Hierusalē.	Futura siccitate, & aduentu regis Babylonijs.	Decimotertio anno Iosiae, mundi 3316.
BARUCH,	Populo in captiuitate Babylonica existenti.	Inuocatione nominis diuini, et spe futurae liberationis.	Hierusalē iam per Chaldaeos destructa.
SOPHOMIAS,	In Hierusalē & vniuersa Iudaea.	Idolorum destructione.	Iosiae anno 20, mundi 3323, adhuc ante captiu. Babyloniae.
EZECHIEL,	Concaptiuus suis cum Iechonia in Chaldaea abduct.	Deuastatioe Hierusalē & abductione populi.	Iechoniae vel Ioachim anno 5, mundi 3350.
DANIEL,	Eidem populo Iudaico, cum & Ezechiel.	Destructione impiorum, & priorum liberatione.	Tempore capt. Bab. circa annum Nabuch. 23, mundi 3361.
HAGGEUS,	Toti populo, qui erat in Iuda & Hierusalē.	Reedificatioe templi, qua illis sermo praecipit.	In fin. captiu. Babyloniae post reditum Darij, anno Zorobabelis 18, mundi 3444.
ZACHARIAS,	Eisdem quibus et Aggeus.	Eadem quoque de re, scilicet de reedificatione templi, & aduentu Christi.	Duos tantum menses post Aggeum.
MALACHIAS,	Ad Israel.	Futura sacrificiorum sublatione, & Helia aduentus Christi praecursore.	Eisdem temporibus quibus & Zacharias post reditum a Babylonia, & restauratione ciuitatis.

VETERIS TESTAMENTI PROPHETA, QUI DIUINO AFFLATUS SUIT SPIRITU, & QUORUM MONUMENTA AD NOS USQUE PUENERUNT, SUNT XVIIJ.

PARS

PARS VETERIS TESTAMENTI SEXTA ET VLTIMA, DE PRAEPARATIONE AD CRUCEM, & VIUO QUODAM AFFICTOS CONSOLANDI VELUT EXEM-
PLO, QUOD CONTINETUR IN DUOBUS LIBRIS MACHABAEORVM.

ORDINIS RATIO QVAE SIT.

LIBROS Machabaeorum omnino esse historicos, ac ob id eos, materiaram attēta similitudine, ad secundam potius testamenti partem, quam ad vllam aliam referri & posse & debere, nullum est reuera dubium: verum si quis temporum obseruet ordinem, merito hos libros post scripta prophetica positos esse deprehendet, cum ea historia, quae in hoc describitur volumine, post captiuitatem Babylonicam, quae prophetarum scriptis continetur, annis acciderit fere trecentis & quadraginta octo. Is enim fuit annus, quo Iudas Machabaeus, Dei praesidio suis tyranni illius copijs, templum iterum recuperauit, anno scilicet 3. postquam ab Antiocho idolum in eo positum fuerat, ante natum Christum 152.

ALIA CONTINVTIONIS RATIO.

CVM illa quae in praecedentibus libris, de corrupta hominis natura, deq; tam varijs ecclesiae illius antiquae casibus, & grauissimis rerum penē omnium mutationibus sunt perscripta, eo procul dubio pertineant omnia, vt animus humanus, neque in secundis rebus nimium efferatur, nec protinus deiciatur in aduersis, sed regia semper & quasi media tā erga Deum, quam proximum incedat via: recte hic liber, ceterorum omnium veluti epilogus, in hunc postremum reseruat est locus, vt qui vtriusque excessus optimum contineat temperamentum. Quod ex varijs rerum humanarum afflictionibus, atq; diuinis conflatum est consolationibus. Nam sicut plerunque utilis est ad retinendam aequabilitate tentatio, vt agnoscamus militiam esse hominis vitam super terram, Iob 7. ita etiam ad tuendam in fide constantiam, necessaria semper est consolatio, nē videamur derelicti. Fidelis enim est Dominus, qui non patietur nos tentari supra id, quod possumus, sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possumus sustinere. 1. Cor. 10. cap.

DE MACHABAEORVM LIBRIS ET HISTORIA IN

genere, & primum vnde sic dicti. VEL à Iuda Machabaeo, primo Iudaeorum post captiuitatem Babylonicā duce, cuius nōc nobiles describuntur triumphis, sic dicti sunt: vel à septem fratribus Machabaeis, qui sub Antiocho rege, pro sacris legibus dira tormenta passi sunt.

DE PRIMA HVIVS INSCRIPTIONIS RATIONE.

INTERPRETATUR autem Machabaeus, protegens vel protectio. Protegebat enim Iudaeorum castra gladio suo, 1. Machab. 3. Ex cuius nomine hi libri nuncupati sunt Machabaei. Brito ad Glossam in prolog. 1.

PRO EADEM SENTENTIA OPINIO

Gotfridi Viterbienfis.

MACHABAEVS, inquit, interpretatur nobilis vel triumphans. Ipsi Machabaei filij Mathathiae fuerunt quinque: Ioannes, Simon, Iudas Machabaeus, Eleazar, & Ionathas. Machabaei isti quot triumphos gesserint aduersus gentem Persarum, & de circumfinitimis nationibus, & quomodo pro legis obseruatiā sint occisi, manifesta narrat historia. Idem Viterbiens. in fin. lib. 13.

DE SECVNDA EIVSDEM INTITVLATIONIS

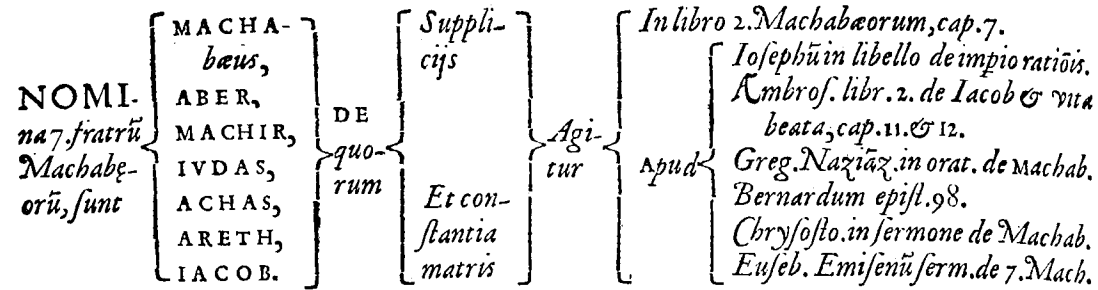
ratione.

MACHABAEI 7. fratres, ab vna matre, Machabaea nomine, geniti, custodientes legem, patris traditionem, non manducantes carnem porcinam, ob hoc ab Antiocho rege saeuissimo in Antiochia, martyrij gloria coronati sunt, atque sepulti cum magna veneratione ibi quiescunt. prolog. 2. in libros Machab.

DE HO-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE HORVM NOMINIBVS EX IOSEPHO.

TABVLA 242.

VNDE ORTI FVERINT MACHABAEI.

MODIM vicus iuxta Diospolim, vnde fuerunt Machabaei: quorum hodieque ibidem sepulcra monstrantur. Hieron. de locis Hebraicis in litera M, circa fin.

VBI NVNC SINT SEPVLT.

Vulgo, **Su** SED nunc ad Coloniam Agrippinam translati referuntur, vbi in Ecclesia sanctimonialiu, ad Machabeos dicta, coluntur. Erasmus in praefatione ad dictu libellu Iosephi de imperio rationis.

DE MACHABAEORVM FESTO, ET SACRO eius mysterio.

MACHABAEORVM 7. fratrum festum in ecclesia celebratur, idq; propter singulare mysterium. Nam per numerum septenarium, vniuersitas significatur, cum totidem diebus totum reuoluatur tempus. Hinc per 7. hos fratres, pro lege Mosaica durissime cruciatus, vniuersitas prefigurata fuit martyrio eorum, qui pro lege Christiana sunt passi. Per matrem autem ipsorum, quae singulos hortabatur, vt cruciatus pro lege fortiter tolerarent, sancta mater significatur ecclesia, quae filios suos hortatur vbiq; pro lege Christi & iustitia constantem grauiam sustinere. Sic per hoc, quod ipsa etiam passa est mater, significatur, quod ecclesia patiatur in filiis, sicut & Christus, eoru pater, pati dicitur in istis. Lyranus in 2. Mac. 7.

MACHABAEORVM LIBRI AN SINT AVTHENTICI.

DE rationibus, ob quas hi libri non a Iudaeis tantum, sed ab alijs etiam in dubium sunt vocati: & quibus ad eas fundamentis, pro asserenda illorum autoritate, sit respondendum, ad longum pertractant Ioannes Driedo lib. 1. cap. 3. part. 2. D. Melchior Canus episcopus Canariensis, lib. 2. ca. 9. 10. & 11. & D. Michael Medina, de recta in Deum fide, lib. 6. c. 9. 12. & 13. Quos hac de re diligentem euoluere, & utile videtur, & necessarium.

D. AVGVSTINI DE HIS LIBRIS CENSURA.

ET hanc quidem scripturam, quae appellatur Machabeorum, non habent Iudaei, sicut legem & prophetas & psalmos, quibus Dominus testimonium perhibet, tanquam testibus suis, dicens: Oportebat impleri omnia, quae scripta sunt in lege, & prophetis, & psalmis de me, Luc. 24. sed recepta est ab ecclesia non inutiliter, si sobrie legatur vel audiat, maxime propter illos Machabeos, qui pro Dei lege sicut veri martyres a persecutoribus tam indigna atq; horrenda perpassi sunt: vt etiam hinc populus Christianus aduerteret, quoniam non sunt condignae passiones huius temporis ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis, pro quibus passus est Christus: si tanta patientissime pertulerunt pro lege, quam dedit Deus per famulum hominibus illis, pro quibus nondum tradiderat filium. August. contra secundam Gaudetij epistolam lib. 2. cap. 23. Item de ciuit. Dei lib. 18. cap. 36. Machabeorum libros, inquit, non Iudaei, sed ecclesia pro canonicis habet, propter quorundam martyrum passiones vehementes atque mirabiles, qui antequam Christus venisset in carnem, usque ad mortem pro Dei lege certauerunt, & mala grauissima atque horribilia pertulerunt. Ita Augustinus. Quid multis? de librorum horum autoritate canonica habemus totius orbis Christiani consensum, in generali Tridantina synodo sess. 4. explicatum. Nec mirum cum etiam olim inter canonicos libros & scripturas sanctas commemorati sint ab iisdem concilijs & S. patribus, qui Tobiam, Sapientiam & Ecclesiasticum in sacrorum voluminum catalogum retulerunt.

CATA-

CATALOGVS PATRV, QVI IN REBVS FIDEI

sua ex his libris adduxerunt argumenta. TABVLA. 243.

B. DIONYSIVS

ATHENIENSIS, Pauli apostoli discipulus, dum angelicarum virtutum signa, quibus in sancta scriptura apparuerunt, enumerat, apparitionem equitis cataphracti, qui Heliodorum oppressit, adducit, 2. Machab. 3.

CYPRIANVS

LIBRO 3. ad Quirinum, eius loci meminit: Abraham nonne in tentatione inuentus est fidelis, 1. Machab. 2. Meminit quoque in eodem illius: Iustum est, Deo subditum esse. ibidem. Libro etiam de exhortatione martyrij, late tractat historiam matris, & 7. filiorum, & Eleazaris, 2. Machab. 6. & 7. cap.

AVGVSTINVS

CONTRA literas Petiliani lib. 1. cap. 92. ex priori libro Machab. citat illud: Abraham in tentatione fidelis inuentus est, 1. Machab. 2. Et illud: Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum, ibid. Ex secundo libro, De anima & origine eius allegat illud: Nescio qualiter in utero meo apparuisti, 2. Machab. 7. Et contra Gaudetij secundam epistolam, lib. 2. cap. 23. illud: Razias vir amator ciuitatis, 2. Machab. 14.

QVAE TOTIVS HISTORIAE HVIVS SIT SVMMA,
ex Cypriano.

QVID in Machabaeis beatorum martyrum graua tormenta, & multiformes 7. fratrum poena, & confortans liberos mater in poenis, & moriens ipsa quoque cum liberis? Nonne magne virtutis & fidei documeta testantur, & nos ad martyrij triumphum suis passionibus adhortantur? Cyprianus epistola 6. lib. 4.

DE CRUCE ET PERSECVTIONIBVS PIORVM,
sententia diui Pauli.

PER multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei, Act. 14. Ac iterum: Omnes, qui pie volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. 2. Tim. 3.

DE VARIIS PERSECVTIONVM GENERIBVS.

TABVLA 244.

DVO SVNT ^{VNUM}, quo publicus turbatur Ecclesiae status:
persecutionum genera: ^{ALTERVM}, quo singuli tentantur homines.

DE PRIVATIS SINGVLORVM TENTATIONIBVS.

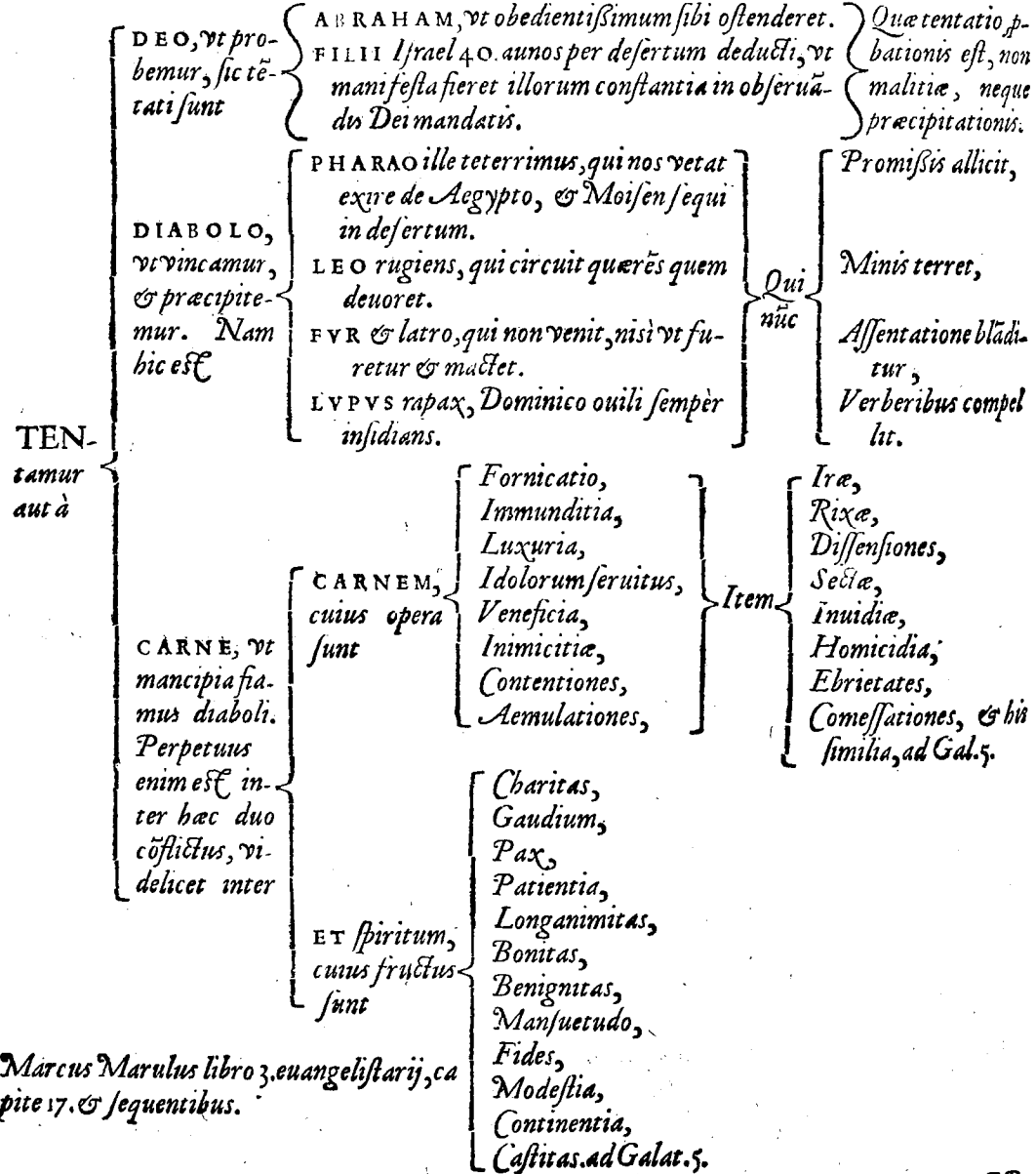
QVAE diu in corpore viuimus, aut a diabolo, aut a sensuum nostrorum concupiscentia molestias pati necesse est. Propterea quidem in Ecclesiastico est scriptum: Fili, accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & in timore, & prepara animam tuam ad tentationem. Marculus lib. 3. euangelistarij, cap. 16.

DE TRI-

QVINQVE SVNT
(inquit Beda) differen-
tiæ caufarum, pro qui-
bus in hac vita moleftijs
corporalibus affligimur:
Aut enim ad

MERITA augenda per patientiam, iufti corporis infirmitate grauatur,
vt B. patres Iob & Tobias, & innumeri martyres in vtroq; testamēto.
VIRTVTVM custodiam, ne superbia tentante dispercant sicut Apoflo-
lus Paulus, cui, ne magnitudine reuelationum extolleretur, datus est
stimulus carnis suæ angelus satanæ qui eum colaphizaret. 2. Cor. 12.
PECCATA nostra intelligēda & corrigēda, sicut Maria soror Aaron in
eremo ob verba temeritatis & superbiæ lepra percussa est. Num. 12.
DEI gloriam, sicut cæcus natus in euangelio, qui neque ipse peccauit neq;
parentes eius, sed vt manifestarentur opera Dei in illo. Ioan. 9. Sicut
Lazarus, cuius infirmitas non fuit ad mortem, sed pro gloria Dei, vt
glorificaretur filius Dei per eam. Ioan. 11.
DAMNATIONIS æternæ inchoationem: quod reproborum est pro-
priū, sicut Antiochus & Herodes, 2. Mac. 9. Act. 12. Bed. in 2. c. Marci.

CVM QVIBVS HOSTIBVS PVGNANDVM SIT
militi Christiano, siue de tribus tentationum modis. TABVA 246.

Marcus Marulus libro 3. euangelistarij, ca-
pite 17. & sequentibus.

DE PERSECVTIONVM VTLITATE.

NON sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in
nobis. Paulus ad Rom. 8. Et ad Corinthios: Id enim quod in præsentem est momentaneum
& leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus ope-
ratur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur. Quæ enim videntur, tempora-
lia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Aurem certè cordis tribulatio aperit, quam sæ-
pè prosperitas huius mundi claudit. Gregor. in Moralib.

NON SEMPER, NEC OMNES PRODESSE PERSE-
cutiones, sed eas tantum, quæ patienter suscipiuntur & iniuste.

HÆC est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniuste.
Quæ enim est gratia, si peccates & colaphizati suffertis? Sed si benè facientes patienter susti-
netis, hæc est gratia apud Deum, 1. Petr. 2. Et in cap. quarto: Nemo autem vestrum, inquit,
patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor: Si autem vt Christi-
anus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine.

CVR INTERIM ETIAM PATIANTVR IUSTI,
sententia glossæ ordinar.

Nè indignemini, si mali in hoc mundo floreat, & vos patimini, quia non est Christianæ
religionis, in mundo exaltari, sed deprimi: mali nihil habent in cælo, vos nihil in mundo.
Sed Ipe illius boni, ad quod tenditis, quidquid in via contigerit, gaudere debetis. glossa Iac. 1.
super illud, Omne gaudium existimate fratres. Hinc D. Paulus: et in nullo terreamini, ait,
ab aduersarijs, quæ illis est causa perditionis, vobis autem salutis. Et hoc à Deo: Quia vo-
bis donatum est pro Christo, non solum vt in eum credatis, sed vt etiam pro illo patiami-
ni, ad Philip. 2.

QVOD PIO HOMINI CONSIDERANDVM,
si etiam iustos in hac vita affligi videat.

QVVM recognosco Iob in sterquilinio, Ioannem esurientem in cremo, Petrum extensum
in patibulo, Iacobum decollatum ab Herodis gladio: cogito, qualiter Deus in futuro cru-
ciabit, quos reprobos, qui ita durè affligit quos amat. Gregor. in Moralib.

Si Iustus in ten-
tatione recipit, quam
magis impijs e-
piscopus. puerb. ii

TRIBVLATORVM PRECES CVR NON
semper exaudiantur.

INTELLIGAT homo medicum esse Deum, & tribulationem medicamentum esse ad salu-
tatem, non pœnam ad damnationem. Sub medicamēto positus, vreris, se caris, clamas. Nō
audit medicus ad voluntatem, sed audit ad sanitatem. Augustinus super Psal. 21. expositi-
one 2.

TENTATIONES ET PERSECVTIONES
homini Christiano ad salutem esse necessarias.

TENTATIONES vincere possumus: nè autem tentemur, efficere non possumus. Vndè
D. Paulo non fuit à Domino dictum, Non tenteris: sed, sufficit tibi gratia mea, 2. Cor. 12.
Alioqui saluator noster ipse sub cruce suam inuitat in vniuersum omnes: Si quis vult
post me venire, inquit, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me &c.
Matthæi 16.

QVOT MODIS DICAMVR CRUCEM TOLLERE.

DVOBVS modis crux tollitur, cum aut per abstinentiam affligitur corpus, aut per afflictio-
nem proximi affligitur animus. Gregor. homil. 32. super illud euang. Si quis vult venire.
Sed hæc de piorum cruce & persecutionibus, præcipuo huius partis scopo præfata suffici-
ant: nunc iterum ad susceptam redeamus artificij & œconomix demonstrationem.

HISTORIA MACHABÆORVM SECUNDVM. PRIMVM & SECVDVM.

Scriptus est autem, teste Hieronymo, Prior Hebraicè, Alter verò Græcè: quod ex ipsa quoque phrasi probari potest. Hieron. in prologo galato.

MACHABÆORVM LIBER PRIMVS, BIBLIAE XLIIII, SEXTAE

partis primus. De praelijs inter Hebræorum duces & gentes alias, siue de liberatione populi Iudaici, sub Matathia, Iuda, Ionatha & Simone.

DE PRIMI HVIVS LIBRI AVTHORE, DRIEDO.

DE Machabæorum libris sciendum est, quòd Machabæorum gesta ac facta, in his libris descripta, habebantur olim tâquàm verissima apud veteres Hebræos, etiàm ante Christû, quanuis non ab initio cum supputationibus temporum digesta fuerant & ordinata, sicut sunt collecta postmodùm in duo hæc volumina, non ab eodem, sed à duobus diuersis authoribus, nobis quidem incertis: cuius indicium hoc est, quòd primus (si Hieronymo credimus) hebraicè, secundus græcè scriptus inuenitur. Item secundus epitome, id est, compendium siue breuiarium quoddam est cuiusdam voluminis magni editi à Iasone Cyrenæo, quemadmodùm dicit eiusdem libri author in capit. 2. Ab Iasone, inquit, Cyrenæo quinque libros compræhensos, tentauimus vno volumine breuiare. Quis autem fuerit abbreviator, quibus item tēporibus scripserit librû istum, certò non constat: nisi fortè fuerit Iosephus, qui (vt inquit Hieron. in lib. de viris illustribus) cōscripsit librum valdè elegantem, in quo Machabæorum digesta sunt martyria. Et plura quæ ibi sequuntur. Ioann. Driedo de scriptur. Ecclesiast. lib. 1. cap. 3. Part. 2.

DE EODEM, D. MICHAEL A' MEDINA.

MACHABÆORVM priorem, à quopiam scriba eorum, qui Sanedrim constituebant, vel à toto eodem concilio, qui annales digerendi curam agebant, fuisse editum, communiori doctiorum sententia tenetur. Secundam verò epitomen illorum quinque librorû, quos Iason Cyrenæus, eorum temporum scriptor ediderat, fuisse, ex eiusdem 2. cap. colligitur: quæ epitome facta fuerit à Simone Machabæo sacerdote maximo, in epistolæ modum, ad mittendum fratribus per Aegyptum dispersis, vt solennia pro beneficijs receptis illic contenta concelebrent. Neque verò Iason, neque scriba ille, neque Simon Machabæus tantæ potuerunt esse vetustatis, vt à totius illius seculi hominibus, eorum scripta in ordinem diuinorum voluminum redigerentur, quanuis vel propter authorum sanctitatem, vel gestorum gloriam, vel styli veritatem venerabiles essent. D. Michael Medina de recta in Deû fide lib. 6. cap. 12.

ARGVMENTVM PRIMI MACHABÆORVM

libri. TABVLA. 248.

DESCRIBIT hic liber

- PRÆLIA inter Hebræorum duces, & Gentesque Perjarum.
- PVGNAM Sabbatorum.
- ET nobiles Machabæi triumphos.
- FOEDVS quoque amicitiarum cum Romanorum ducibus atque legationum. hic in prologo secundo Bibliorum.

ARGV-

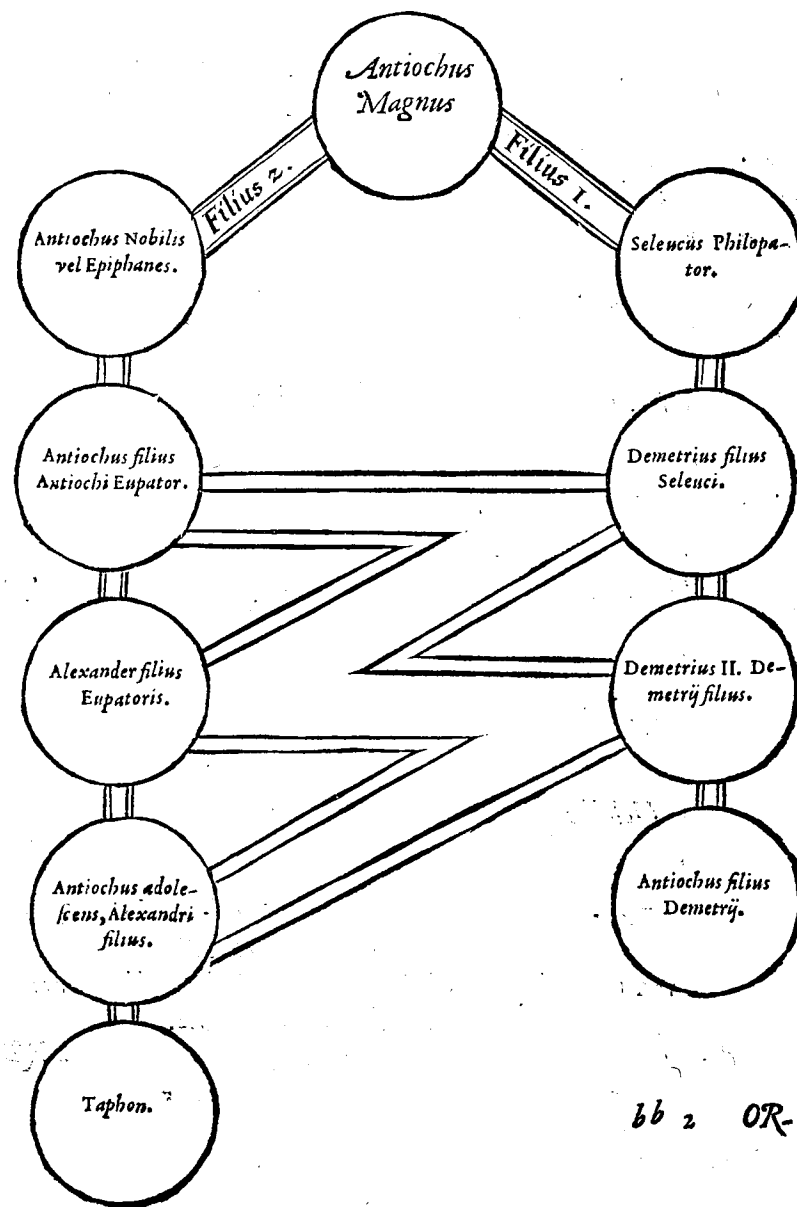
ARGVMENTI HVIVS DECLARATIO, EX LYRANO.

AD euentiam autem historiae, aliquid est hic præmittendum, ex prædicti regni (Syriæ videlicet) successione. Sciendum igitur, quòd post mortem Alexandri magni, eius monarchia in quatuor regna fuit diuisa, Macedonia, Asia, Aegypti, & Syria, sicut Danielis 8. fuerat prophetatum. Hic principaliter agitur de regno Syriae, & occasionaliter tantùm de regno Aegypti. Lyranus in Machab. 1. in principio.

PROCESSVS REGNI SYRIÆ, EX EODEM.

SCIENDVM igitur, quòd mortuo Alexandro magno, primus regnavit in Syria Seleucus, & alij quatuor post ipsum, & sextus fuit Antiochus magnus, qui duos habuit filios, scilicet Seleucum Philopatorem, qui sibi successit in regno tanquàm primogenitus, & Antiochum epiphanem, qui traditus fuit Romanis obses, & audita morte patris, & inertia Seleuci sui fratris, venit in Syriam, & ab aliquibus ciuitatibus receptus fuit, & tandèm Syriæ regnum obtinuit. Propter quod inter posteros eius, & posteros fratris sui, de Syriæ regno longa fuit concertatio: ita vt nunc vna, nunc altera pars præuuleret, & Syriae regnum de vna posteritate transfret ad aliam: Quemadmodùm hic transitus & cōmutatio, in sequenti arbore, per lineas transuersim ductas, apertius ostenditur. Idem eodem in loco.

EPITOME REGVM QVI PERPETVO AFFLIXERUNT IUDÆOS.

bb 2 OR-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
ORDO SVMMORVM SACERDOTVM AD EOS

vsque, quorum in libris Machabæorum fit mentio, & primò eorum qui fuerunt ante captiuitatem Babylonicam. TABVLA. 249.

PRIMVS Sadoch, qui fuit Pontifex templi quod edificauit Salomon.

Huic Sadoch

Achimaas eius filius.

Achimaas

Ioram.

Iora

Auxieramus.

Auxieramo

Nideas.

Nideæ

Sudeas.

Sudeæ

Hilus.

Hilo

Ioathan.

Ioathan

Vrias.

Vria

Nerias.

Neria

Odeas.

Odeæ

Sellum.

Sellum

Helchias.

Helchia

Zara.

Zara

Iosedech, qui captiuus in Babyloniã ductus est.

Succeſſit

ANTE CAPTIUITATEM BABYLONICAM POST REGNUM DAVIDIS

ISTI siquidem omnes in Pontificatum filij patribus per ordinem successerunt. Glos. Ordinar. in cap. 3. Machab. 2.

ORDO PON-

ORDO PONTIFICVM POST CAPTIUITATEM

Babylonicam. TABVLA 250.

SVMMO pontifici Iosedech

Iesus eius filius, sub quo templum reedificatum est.

IESV

Ioachim filius.

IOACHIMO

Ioannes filius.

IOANNI

Filius Iaddus, sub quo Alexander rex Macedonum Hierosolymam venit.

IADDO

Onias filius.

POST CAPTIUITATEM BABYLONICAM,

ONIAE

Succeſſit

Simon filius, cognomento Iustus.

SIMONI

Eleazarus eius frater, qui Ptolomæo Philadelpho petente, 70. interpretes ad interpretandam legem diuinam transmisit.

ELEAZARO

Manasses eius auunculus.

MANASSAE

Onias II. Simonis Iusti filius.

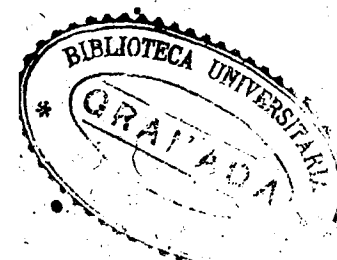
ONIAE II.

Simon Onia filius, sub quo Iesus Sirach Sapientia librum composuit.

SIMONI

Onias tertius, eiusdem Simonis filius. Sub quo pontifice omnia hæc, quæ de Simone præposito templi narrantur, facta sunt, regnante Syria & Asia Seleuco Philopatore, cui successit in regnum Antiochus Epiphanes. Simon autem præpositus templi Hierosolymorum, ad Apollonium Phœnicia ducem confugiens, multis ei muneribus repromissis, sacerdotiū sibi vendicare cepit. Quo Seleucus audito Heliodorum mittit ad negocium peruicendum, qui cum in Iudæam peruenisset, iniquè dijudicans, & multa perperam gerens, diuinis aduersum se signis deterretur, & ad Seleucum reuertitur. Onias autem sacerdos curauerat, vt Simon profugus fieret &c. dict. gloss. in 2. Mach. 3.

bb 3 DE PAR-

IN LIB. I.
 res explicatur ge-
 stae pro tuenda li-
 bertate populi Iu-
 daici maxime Sy-
 ria sub 4. ducib⁹

MATATHIA, capit. 1. & 2.
 IVDA, à cap. 3. vsque ad 9.
 IONATHA, à 9. cap. vsque ad 13.
 SIMONE, à cap. 13. vsque in finem lib. primi.

SERIES RERVM SVB MATATHIA PRO DE-
 fensione populi gestarum contra Antiochum Epiphanem.

QVAE SVB
 Matathia gesta sūt,
 duobus continen-
 tur capitibus, in
 quorum

PRIMO agi-
 tur de perse-
 cutiōibus An-
 tiochi. Qui

PRIMUM Regyptum & Hierusalem suae subiecit ditioni,
 cap. 1. vers. Et paratum est reg.
 DEINDE exusta Hierusalem, Dei tollit legem, ac in locū
 eius sua obrudit impia dogmata, ac idolum erigit super
 altare Dei, idq. sub mortis pœna colēdum præcipit, vers.
 Et conuertit Antiochus.
 DENIQUE huic idolo repugnantes, morte plectuntur &
 ignominia afficiuntur: pueri verò circūcisi, à cervicibus
 per domos suspendebantur vniuersas. ver. Et apud quē-
 cunque.
 PII verò multi in id cōueniunt, se potiùs morituros, quàm
 cibis coinquinari immundis. vers. Et multi de pop.

IN SECUNDO
 verò capite nar-
 rantur tria,

ZELVS Matathiae & filiorum eius, atque adeo totius
 populi fœderati studium pro tuenda lege Dei: qui ido-
 lis sacrificare magna constantia pernegant & recu-
 sant. vers. Hi viderunt mala.
 CONSILIVM Iudæorū, quo se etiã sabbatō defen-
 suros statuunt. vers. Et dixit vir prox.
 EXHORTATIO Matathiae morituri ad populum
 pro antiquae religionis retinenda constantia. vers. Et
 appropinquauerunt dies.

DE RE-

DESCRI-
 buntur quatuor
 insignes Iudae
 Machabaei ex-
 peditiones bel-
 licæ. Contra

ANTIOCHVM
 Epiphanem: ex
 quo bello quatu-
 or celebres re-
 portauit victo-
 rias, nimirum
 aduersus

APOLLONIVM, quē occidit. vers.
 Et cognouit Iudas. cap. 3.
 SERON principem Syriae, qui &
 ipse cum toto exercitu profligatus
 & contritus est. Ibidem. vers. Et
 audiuit.
 GORGIAM, cuius insidijs in ipso
 occurrit tempore, ex cuius exerci-
 tu, vsque ad tria ceciderunt millia
 virorum, cap. 4.
 LYSIAM, quem magna profligauit
 dexteritate, caesis quinque millibus
 de eius exercitu. Eodem cap. vers.
 Quibus ille auditis.

Templum
 purificat,
 Quibus cō-
 secu-
 tis, &
 grati-
 arum
 actio-
 ne
 Altare
 dedicat,
 Instituit
 Encœnia.

GENTES finitimas, quas Israellem
 perdere tentates, auxiliantibus fra-
 tribus Simone & Ionatha, non tan-
 tum ad extremum vsque profliga-
 uit, vt in principio 5. habetur cap.
 sed etiã hac memoria præstitit di-
 gna:

CIVITATEM Ephron euertit ob dene-
 gatum transitum, cap. 5.
 EXPVGNAVIT filios Esau. vers. Et ex-
 iuit Iudas. eod.
 IDOLA gentium igne exterminat atque
 succendit. vers. Et declinauit Iudas.
 d. cap. 5.
 Peditum centum millibus.
 Equitum viginti millibus. vers. Et
 cognouit Lysias. cap. 6.

ANTIOCHVM
 Eupatorem, Epi-
 phanis illius fi-
 lium. Qui

VENIT in Iudæam
 VNICO cum Iuda conflictu, 600. amisit viros. vers. Et
 appropinquauit, eod.
 EX consilio Lysiae init cum Iuda pacem, quam tamen mox
 iterum violauit. vers. Et audiuit Lysias. d. cap. 6.

DEMETRIVM fi-
 liū Seleuci quo
 tempore Iudas

NICANOREM interfecit, quo viso, milites eius proijciunt
 arma, & aufugiunt. tot. cap. 7.
 PACEM init cum Romanis. cap. 8. per tot.
 TANDEM ex conflictu cum Bacchide & Alchimo Deme-
 trij ducibus, strenuè peracto, & ipse cecidit. cap. 9.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
RERVM A IONATHA TERTIO IVDÆO-
rum Duce gestarum summa. TABVLA 254.

DEMETRII, sub
quo Ionathas tria
præclara præstitit
facta:

SVMIT à Iambris pœnas propter captum ab illis fratrem
suum Ioannem, vers. Et cognouit Ionathas d. cap. 9.
BIS graui conflictu oppugnatus ab Alchimo & Bacchi-
de, semper euasit victor incolumis. vers. Et anno 153.
eodem.
PACEM componit cum Bacchide, eique restituit omnem
captiuitatem, vers. Et cognouit Ionathas. vsque in fi-
nem cap. 9.

ALEXANDRI filij Antiochi Eu-
patoris, quo tempore cupit Deme-
trius inire pactum cum Ionatha,
quod is refellens, fœdus paciscitur cū
Alexandro, cap. x. Qui sic fœdera-
ti, pro defensione mutua duo susci-
piunt bella:

VNUM Alexander pro Ionatha contra
Demetrium, in quo is idem Demetrius
etiã interimitur, cap. 10. vers. Et con-
gregauit Rex &c.

ALTERVM Ionathas pro Alexandro
contra Demetrium præfati Demetrii fi-
lium, in quo bello deuictus est illius Dux
Apollonius cum toto exercitu, ex quo
octo ferè millia virorum occubuerunt.
vers. In anno 165. vsque in fin. d. cap. 10.

DVCATVS

Ionathæ, qui
fratri suo in c.
9. vers. Et cō-
gregati sunt
&c. substitui-
tur, in quatuor
distinctus est
tempora, toti-
dem Regū Sy-
riæ, nimirum

DEMETRII II. qui cum
Ionatha fœdus confirmas,
Iudæã liberam permittit,
cap. xj. Sub quo Rege, Io-
nathæ 4. contigerunt me-
moria digna:

DEMETRIVM confœderatum liberat ab Antio-
cho Alexandri filio, quem in eum excitauerat
Tryphon. vers. Tryphon autem erat &c. eodem.
SED Demetrius liberatus, actum prius fœdus tur-
piter violat. vers. Et mentitus est omnia que
dixit. eod.
EXPVLSO Demetrio, pacem inicit cum Rege nouo
Antiocho. vers. Post hæc autem. eodem.
EXTERAS debellauit gentes. vers. Et exijt Io-
nathas. vsque in fin. d. cap. xj.

ANTIOCHI filij Alexandri,
cuius temporis acta describun-
tur. capit. 12. Et sunt quæ Iona-
thæ historiam respiciunt, potis-
simum tria:

BRIMÒ, confirmandi cum gentibus fœderis
gratia Ionathas legatos mittit Romam, &
ad Spartiatas. d. cap. 12. mox à principio.
PRINCIPES Demetrii compellit in fugam,
vers. Et audiuit Ionathas, quoniam regres-
si sunt Principes. eod.
TRYPHON Ionathan prætextu simulatæ
subiectionis & amicitie, dolo inducit, ut cū
paucis militibus ingrederetur Ptolemaidæ.
Quo facto, ciues clauserunt portas, & com-
prehenderunt eum: & omnes qui cum eo in-
trauerant, gladio interfecerunt, vers. Et cum
cogitasset Tryphon. eod. Quem postea Try-
phon noua excogitata fraude, vnâ cum filijs,
pro eius liberatione cum pecunijs, in obsides
missis, interficit, cap. 13. vsque ad vers. Try-
phon autem &c.

DE

DE ACTIS SIMONIS, QVARTI POPVLI
Iudaici Ducis post captiuitatem Babylonicam. TABVLA 255.

DÉFENSIONEM
& prosequutionem
eorum quæ à Iona-
tha fuerant incepta,
c. 13. Vbi post inicitam
cū Demetrio pacē,

EXPVGNAT Gazam, vers. In diebus illis adplicuit Si-
mon ad Gazam. eod.

ARCEM Sion occupat, vers. Qui autem erant in arce.
eod.

IOANNEM filium constituit Ducem, vers. Et videns Si-
mon Ioannem &c. d. cap. 12.

QV AE A

Simone p Iu-
daici populi
salute gesta
fuerunt, per-
tinent vel ad

RENOVATIO-
nem fœderū cum

SPARTIATIS & Romanis, cap. 14. Vbi prædicatur summa
sub hoc Duce Simone in Israel quies.

ANTIOCHO vltimo Demetrii filio: Quod tamen Antio-
chus non multò post temerè iterum & iniuste violauit. ca.
15. Pro qua leuitate tamen & is tandem à filijs Simonis
profligatur. cap. 16. à principio.

MORTEM: Nam in medio vltimi huius cap. 16. scribitur, quomodo Ptolemæ-
us Abobi filius, Simonem cum duobus filijs interfecerit in conuiuio. ver. Et
Ptolemæus, vsque in finem huius primi Machabæorum libri.

MACHABAEORVM LI-
BER SECVNDVS, BIBLIAE XLV, SEXTAE
partis secundus, De tribulatione populi Iudaici, & libe-
ratione eiusdem per Iudam Machabæum.

CONTINVATIO.

IN historijs scribitur, in secundo Machabæorum libro historiam nõ continuari, sed tan-
tùm repeti primo libro dicta. Brito in prologum lib. I. Machabæorum. Vbi docet nihil
aliud esse secundum Machabæorum, quàm Epistolam, quam scribunt Iudas Machabæus
& senatus Iudæorum Hierosolymæ, ad illos Iudæos, qui hinc inde in diuersis Oriëtis re-
gionibus dispersi erant. Idem ex sententia Rabani dicit, quòd secundus liber, etsi nonni-
hil diuersam à priore habeat narrationem, eadem tamen sit historię veritas. Nec tamen
ob id ociosa est hæc narratio: nam præter prioris testimonia, multa narrantur hîc, ibi non
comprehensa.

DE LI-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE LIBRI HVIVS SECVNDI AVTHORE, ET QVID

eius narratio differat à priori.

SECUNDVS liber historię Machabęorum, licet breuior sit priori eiusdem operis libro in historica narratione, antiquiora tamen quodammodo continet tempora. Habet quoque diuersam à priore narrationem, sed tamen historię non destruit veritatem: qui licet multa prioris libri contineat testimonia, tamen plura interferit, quę in illo non reperiuntur. Scriptus enim ab his videtur, qui morati sunt in terra Iuda, ad eos qui in exteris fuerunt regionibus. Gloss. Ordin. in princip. lib. secundi.

EADEM DE RE SENTENTIA MEDINAE.

FALLVNTVR Iudęi, dum duos Machabęorum libros vnam & eandem historiam existimant, cum prior integram vsque ad Ioannis Sacerdotium narrationem contineat, posterior verò sola Iudę facta, nec omnia recenset. Sunt illi duo libri duorum authoru: Prior ab eius gentis Concilio, quod annales conficiendi curam gerebat, compositus: Posterior à Simone sacerdote maximo, ex quinque libris in epistolę modũ coactus. D. Michael Medina lib. 6. De recta in Deum fide, cap. 13.

ARGVMENTVM.

SECUNDVS liber Machabęorum de ciuitatis Hierusalem desolatione, per Antiochum facta primum, narrationem continet: De Heliodoro quoque volente templum spoliare, & diuina correptione flagellato, de signis cęlestibus in aere circa Hierusalem apparentibus commemorat. Insupèr de templi violatione iussu Antiochi facta, Iudęorumq; compulsionem ad legis pręuaricationem, de passione septem fratrum Machabęorum & matris ipsorum, de Iuda Machabęo fortiter resistente Antiochi ducibus prosequitur: de plaga quoque diuino iudicio illata Antiocho, de fera eius pœnitentia ac misera morte, de templi emundatione per Iudam facta, de occisione Iudęorum, qui idolorum donaria sub tunicis absportauerant, atque SACRIFICIO PRO DEFVNCTIS OBLATO: deniquè de Nicanoris morte, & eius capite in Hierusalem delato, rem gestam refert.

DE HVIVS LIBRI PARTIBVS.

TABVLA 256.

DVAS hic liber habet partes:

- PROOEMIũ, in quo Iudęi Hierosolymitani eos qui in Aegypto habitabāt,
- HORTANTVR ad obseruationē festorum
- INSTRVNT de materia huius libri, ca. 2. vers. De Iuda verò Machabęo. Vbi dicit ea, quę à Iasone Cyrenęo quinque libris comprehensa fuerant, se in hoc breue coegisse compendium.
- NARRATIONEM siue contextum totius historię De actis Iudę Machabęi & sociorum eius, à cap. 3. vsque in finem libri secundi.

Scenopegię, id est, Tabernaculorum, cap. 1. vers. Et nunc frequentate. Ignis, qui datus est, quando Nehemias ædificato templo & altari, obtulit sacrificia. vers. Et diem ignis. eod.

DE RE-

DE IPSIVS HISTORIAE PARTITIONE

in Genere. TABVLA 257.

AGITVR IN HAC Historia de

- IUDA Machabęo & fratribus.
- TEMPLI magni purificatione, & de arę dedicatione.
- PRAELIIS, quę pertinent ad Antiochum Nobilem, & eius filium Eupatorem.
- ILLVMINATIONIBVS, quę de cęlo factę sunt ad eos, qui pro Iudęis fortiter fecerunt, ita vt quantumuis pauci vniuersam vindicarent regionem.
- IIS summatim quę ab Iasone Cyrenęo quinque libris comprehensa sunt. cap. 2. vers. De Iuda verò Machabęo &c.

ALIA PARTITIO IN SPECIE, SIVE VBERIOR

istorum omnium per singulas partes diducta explicatio.

TABVLA 258.

TOTO HOC libro de liberatione agitur templi, facta per

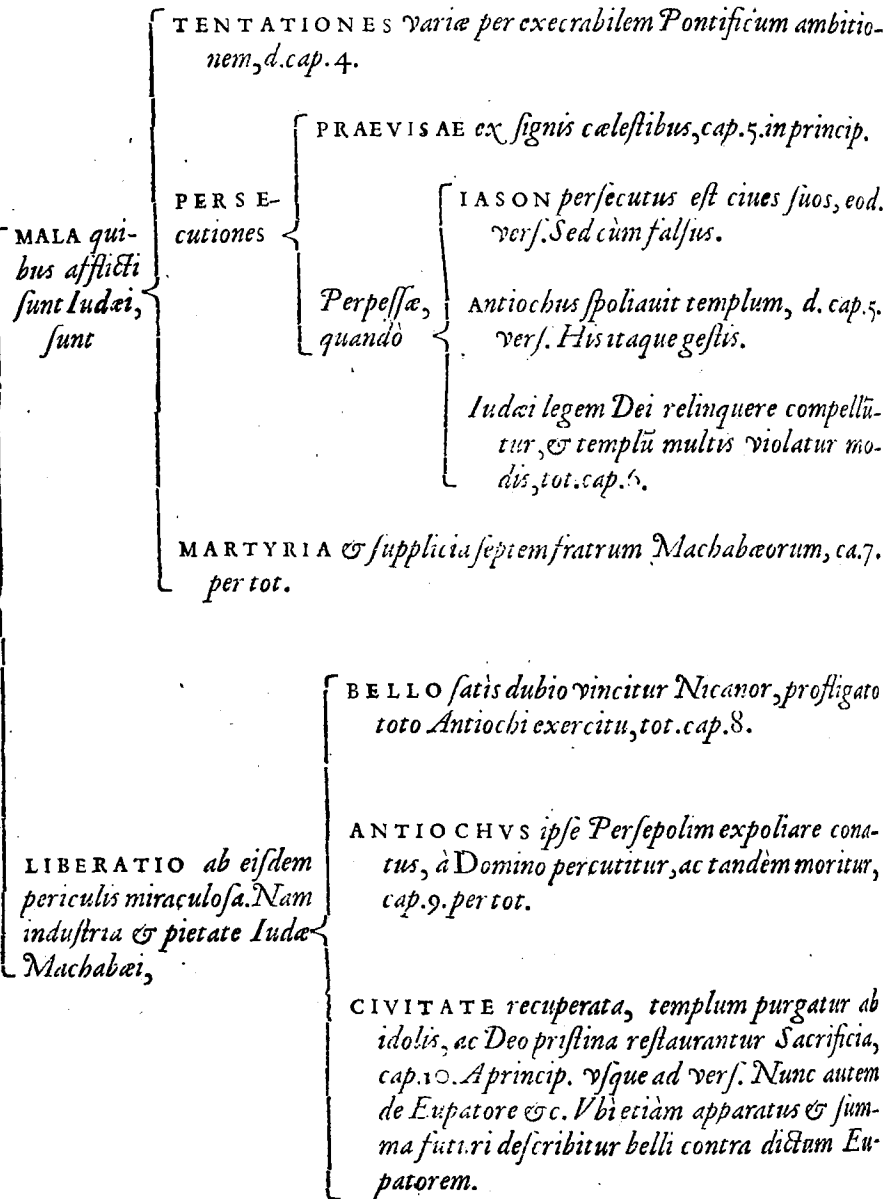
- ONIAM, ex cuius historia obseruandi sunt hi veluti gradus:
- TEMPLI honor & dignitas, in qua prius fuerat summa: quę describitur à Princip. cap. 3. vsque ad ver. Simon autem.
- CONTEMPTVS eiusdem templi maximus, d. vers. Simon autem. eod. cap.
- POENA pro eodem contemptu cęlestis inflicta, vers. Heliodorus autem. eodem.
- EIVSDEM pœnæ mitigatio per orationē Onię, vers. Tunc verò ex amicis. vsque in fin. cap. 3.
- INCOMMODA & persecutiones Iudęorum sub Onię successoribus, à cap. 4. vsque ad octauum.
- ANTIOCHI Nobilis, cap. 8. vsque ad cap. xj.
- ANTIOCHI Eupatoris, à cap. xj. vsque ad cap. 14.
- DEMETRII Seleuci, d. cap. 14. & 15.

IUDAM, cap. 8. Et hoc partim tempore

DE

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE REBVS IVDÆE MACHABÆI GE-
stis tempore Antiochi Epiphaniſ. TABVLA 269.

SVB AN-
tiocho, q̄ Epi-
phanes ſeu No-
bilis appella-
batur, hæc ac-
ciderunt:

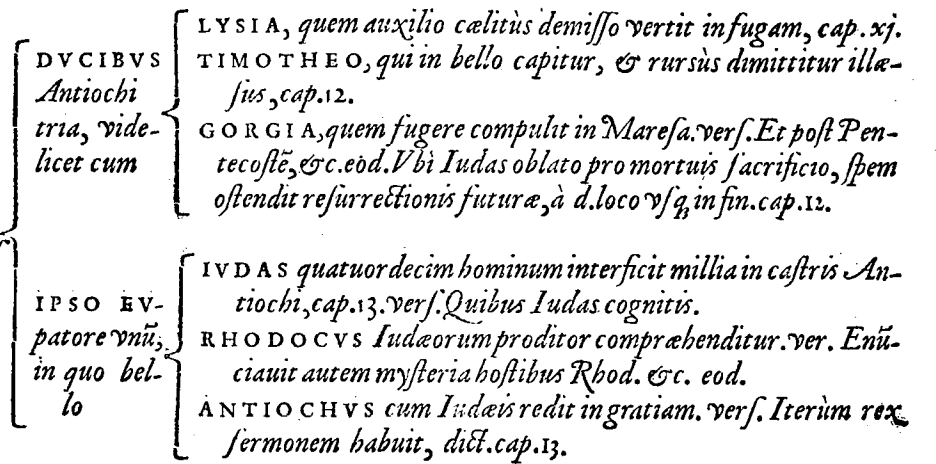

ACTA

LIBER SECVNDVS.
ACTA IVDÆE SVB IMPERIO ANTIOCHI

Eupatoris. TABVLA 260.

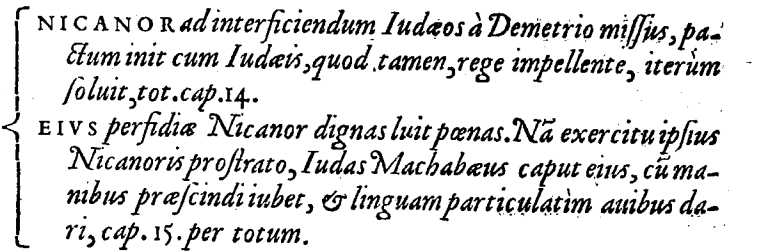
CONTRA
Eupatorem Iu-
das quatuor geſ-
ſit bella, cum

DE SVCCESſV RERVM IVDÆE SVB

Demetrio Seleuco. TABVLA 261.

DEMETRII SELEV-
ci tempore, Iudæa machabæo duo
feliciter acciderunt pro libera-
tione templi & populi Iudaici.
Nam &

HISTORIAE SACRAE EPILOGVS.

POST mortem Simonis Machabæi, & filij eius Ioannis Hyrcani, terminum accipiunt hi-
ſtorie Machabæorum. Omnes etiã aliæ Canonicæ hiſtorie finem habent, ſola Romana
hiſtoria remanente. De Iudæis autem Iosephus & Egeſippus, à tempore Machabæorum
ſeriem ſcripſerunt, & non ſolum Sacerdotes, ſed etiã reges poſteà, vſq; ad Herodē, ſub
quo Chriſtus natus eſt, fuiſſe demonſtrant. Vnde Iudæi, qui in tranſmigratione Babylo-
nis vnctionem regum ſuorum defeciſſe aſſerunt, mentiuntur: Quia poſt Machabæos re-
gnavit Ioann̄s Hyrcani filius, nomine Ariſtobulus, & Alexander frater eiufdem Ariſto-
buli, & vxor Alexandri, nomine Alexandra, & poſteà Ariſtobulus filius Alexandri. Et
poſt Ariſtobulum regnavit frater eius Hyrcanus, quem Hyrcanum Pompeius Magnus
per violentiam fratri ſuo Ariſtobulo viuenti ſubrogavit, ipſumq; Ariſtobulum captum
in Hieruſalem, Romam victum tranſmiſit. Poſt quem poſteà Herodes alienigena, filius
Antipatri Pagani, & matre Iudæus, per potentiam Romanorum ſucceſſit. Ex his omnibus
patet, quia naſcente Chriſto, ablatum eſt ſceptrum & regnum de Iuda, ſecundum Patri-
archam dicentem: Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius,
donèc veniat qui mittendus eſt, ſcilicet Chriſtus. Gotfridus

ſalitz. fuit
arabs.
Gene. 49.

Viterb. Part. 12.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
VETERIS TESTAMENTI SVMMMA, EX DIO-
nyſio Areopagita. TABVLA 262.

RERVM à Deo cre-
atarum } Subſtantiam,
} Ordinationē,
} Gubernationē. } Quod fit (inquit Dionys.
Carthuf.) præſertim in
Geneſi, Exodo, & alijs li-
bris Moſis.

LEGALEM Hierarchiam, id eſt, Principatum Iſrae-
liticæ plebis ſub lege: quod ſpecialitèr fit in libro Nu-
merorum.

DIVINI populi hæreditatum distributiones & habita-
tiones: quod fit præcipuè in Iofua libro. Vbi deſcribitur,
qualitèr terra promiſſionis fuit ſorte diuiſa & diſtri-
buita in hæreditatem duodecim tribuum, quæ tunc de-
ditæ erant cultui veri Dei.

GVBER-
nationem } IVDICVM, De quibus in libro agitur Iu-
dicum.
} REGVM ſapientũ, De quibus in libris Re-
gum & Paralipomenon.

INTELLIGENTIAM Sacerdotum diuinorum. Vt fu-
erunt Eſdras ſcriba velox, & Hieremias, & Macha-
bei. De quibus in libris Eſdræ & Machabæorum.

GËSTA antiquorum virorum in multis & varijs anxie-
tatibus, Iob videlicet & Tobie, vt patet in libris eorũ.

IMMVTABILEM in patientia philoſophiam, qua ſan-
cti illi viri in rebus aduerſis fuerant uſi.

ACTIONVM ſapientes Synagogas, id eſt, congrega-
tiones fideles in actibus ſtrenuas.

DIVINORVM amorum Cantica, videlicet Cantica Cæ-
ticorum.

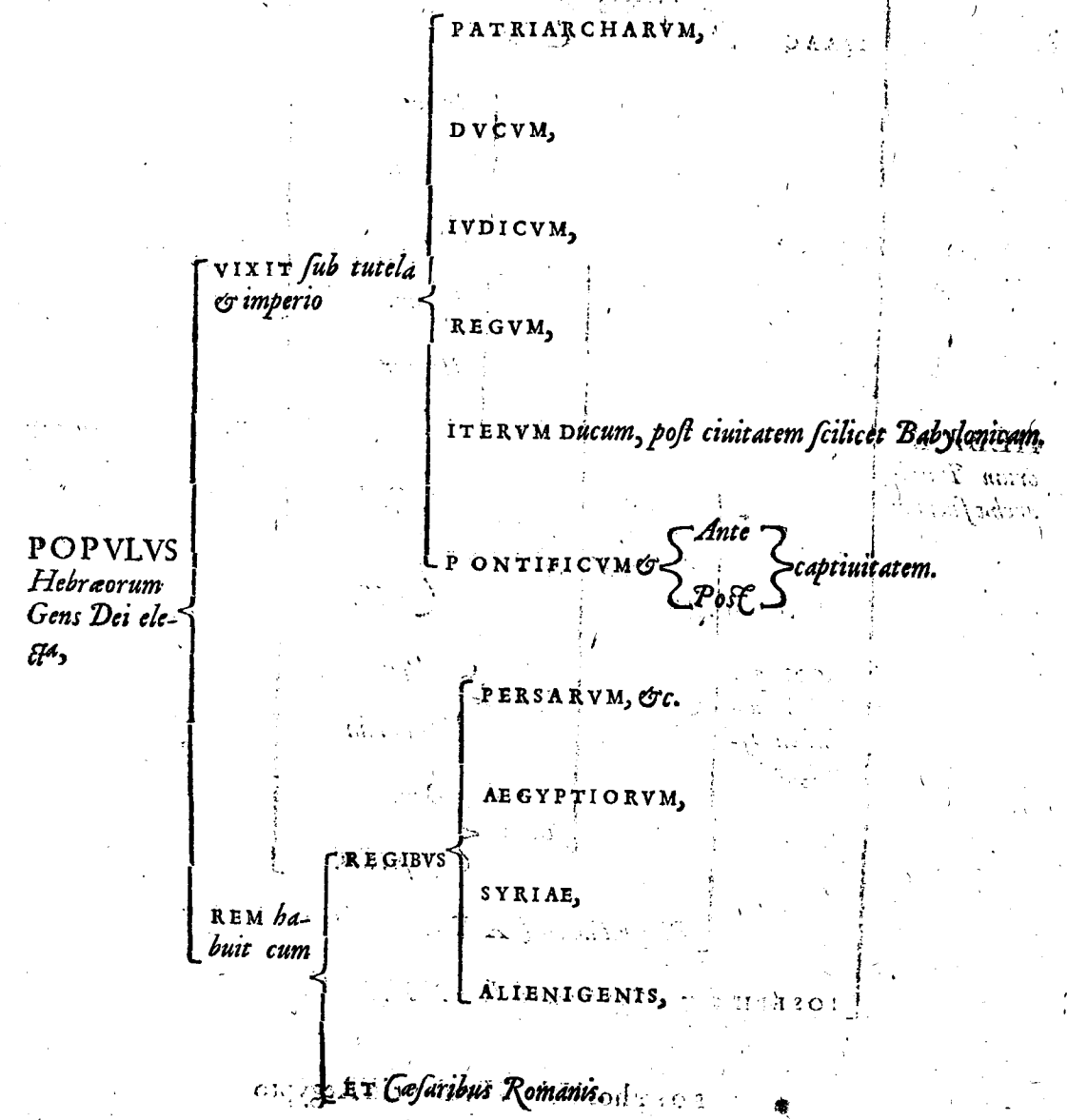
DIVINAS imagines, id eſt, Perſonas ſeu Typos ſpiri-
talis ſponſi ac ſponſæ, ſicut in Canticis.

FVTVRORVM propheticas prædicationes, id eſt, vati-
cinea Prophetarum, tam quatuor maiorum, quam duo-
decim minorum. Vide Dionyſium Carthuf. in ca-
put 3. Eccleſ. hierarchi. B. Dionyſij Areopagite.

QVÆ SIT LIBRORVM
veteris teſtamenti ſumma, breuitèr ita
deſcribit Dionyſius Areopagita cap. 3.
De Eccleſiaſtica Hierarchia. Tota
ſcriptura, inquit, Canonica & Hagio-
grapha deſcribit vel

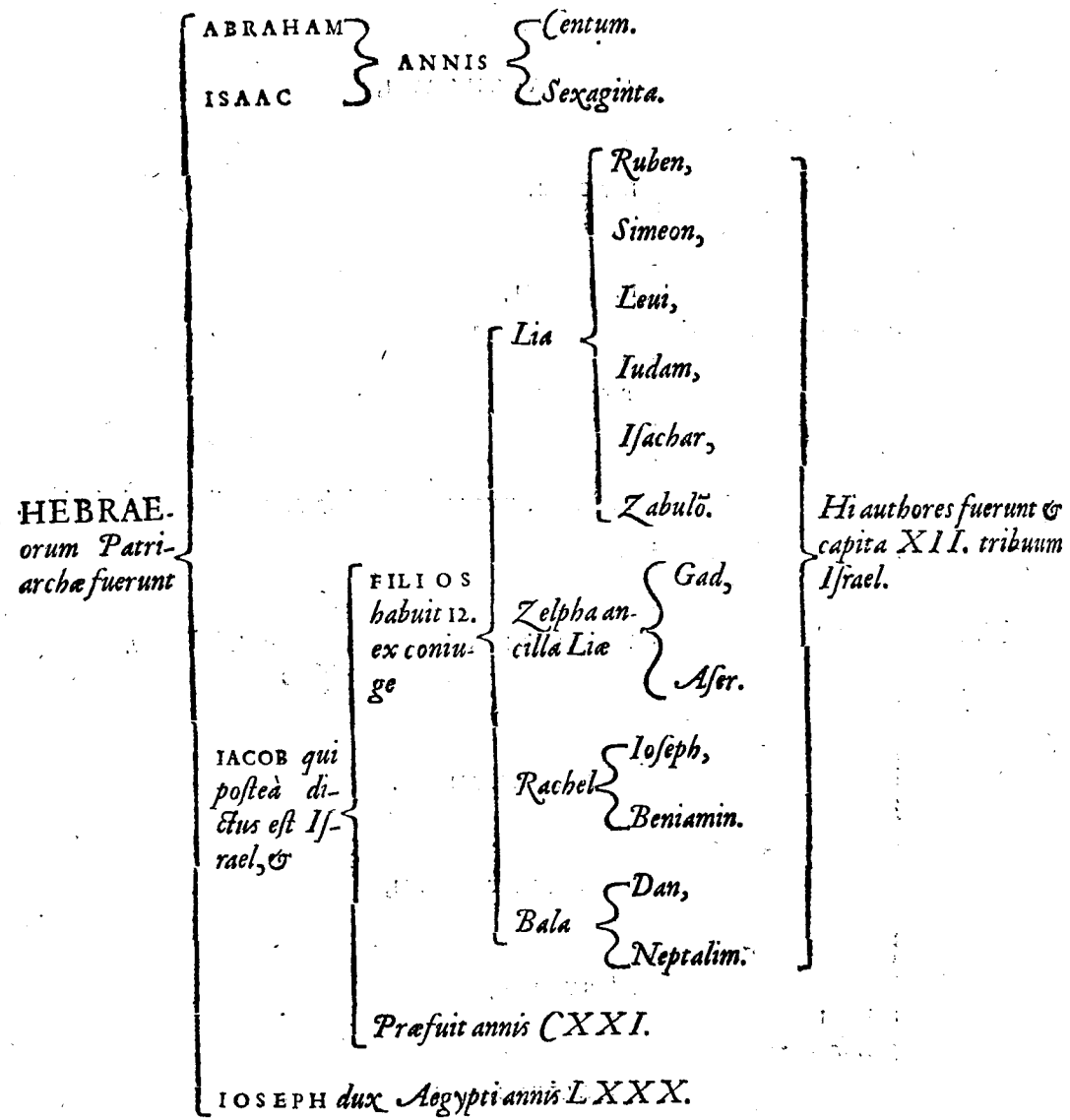
ANA

LIBER SECVNDVS.
ANACEPHALAEOSIS DE STATV TOTIVS
orbis ſub Imperio Hebræorum, ex Chronicis Eufebij.
TABVLA 263.

DE PA.

DE PARTITIONVM THEOLOGICARVM PATRIARCHIS. TABVLA 264.

Post hos Hebraei seruiunt in Aegypto annis 144.

DE HE

LIBER SECVNDVS. DE HEBRAEORVM DVCIBVS. TABVLA 265.

DVCES HEBRAEORVM DVO, } MOISES, } ANNIS præfuit } XL.
 IOSVE } } } XXVII.

DE IVDICIBVS. TABVLA 266.

OTHONIEL	XL.
Aioth	LXXX.
Barach	XL.
Gedeon	XL.
Abimelech	III.
Thola	XXIII. vel XXVI.
Iair	XXII.
Iepthe	VI. vel VII.
Abesan	VII.
Abialon	X.
Abdon vel Labdon	VIII.
Samson	XX.
Heli sacerdos	XL.

IVDICES
præfuerunt Hebrae-
is XIII. inter quos

Præfuit
annis

cc 3 DE RE.

REGNUM Hebraeorum duplex	UNITVM sub Regibus	Saul, cum quo Samuel, Dauides, Salomone.	Annis	XL. vt habetur XL. (Acto. 13.) XL.
	DIVISVM in Regnum	IVDAE seu duc- rū tri- buū, cui præfue- runt	Roboam, Abias, Asa, Iosabhat, Ioram, Ochozias, Athalia regina, Ioas Amazias Ozias Ioathan Achaz Ezechias Manasses Amon Iosias Ioachaz Ioachim Iechonias vel Ioachin Sedechias	Annis
ISRAEL vel Sa- maria, quod erat reliquarum decem tribuū Israel, eius Reges fuerunt		Hieroboam Nadab Baasa Hela Amri Achab Ochozias Ioram Iehu Ioachaz Ioas Hieroboam Zacharias Sellum Manahen Phaceia Phacee Osee	Annis	XXII. II. XXIII. II. XII. XXII. II. XII. XXVIII. XVII. XVI. XLI. VI. Dies xxx. X. II. XX. IX.

POST hæc tempora secuta est transmigratio Babylonica & captiuitas Iudæorum. Vbi LXX. annis sub Regibus fuerunt gentium.

DE HE-

SVB HÆC tempore regū vi- delicet Iuda & Samarie, fidei potissimum re- rumq; sacrarum curam habuerūt	PRO- phetæ	Jonas Oseas Abdias Amos Esaias Iobiel Michæas Nabum Abacuc Hieremias Baruch Sophonias Ezechiel Daniel Aggæus Zacharias Malachias	Qui clare- runt sub re- gibus vtri- usq; Regni	Tam Iuda, Quam Israel. Et maxime transmigratio Babylonica imminente.
	PON- tifices	Sadoch Achumaas Ioram Auxieramus Nideas Sudeas Hilus Ioathan Vrias Nerias Odeas Sellum Helcbias Zara Iosedech qui ca- ptiuus in Baby- lonē ductus est.	Qui omnes	Pontificatum filijs per manum tradiderunt Vsq; ad ca- ptiuitatem Babylonicā Deinde ordine sibi mu- tuo successerunt De reliquis pontificibus qui fuerunt post captiui- tatem, videatur Iosephus lib. 20. antiq. ca. ultimo, & Ioseph. in Chron.

DE HEBRAEORVM DVCIBVS, QVI POST BA-
bylonicam captiuitatem in historijs sacre scripturæ commemorantur.
TABVLA 269.

DVCES fuerunt	Iudas Machabæus Ionathas Simon Hyrcanus	Annis	III. XIX. VIII. XXVI.
------------------	--	-------	--------------------------------

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE ALIARVM GENTIVM REGIBVS, ET PRIMO

Perfarum. TABVLA 270.

PERSA- rum reges:	Cyrus	An- nis	XXX.
	Cambyfes		IX.
	Fratres magi		VII. mensibus.
	Darius		XXXVI.
	Xerxes		XX.
	Artabanus		VII.
	Artaxerxes		XL.
	Xerxes		II. mensibus.
	Sogdianus		XVIII.
	Darius Nothus		XIX.
	Artaxerxes, qui & Memnon		XL.
	Artaxerxes Ochus		XXVI.
	Arses		III.
	Darius Arsam filius		VI.

SVBVERSO Persarum Regno, regnavit Alexander Magnus annis VI.

DE REGIBVS IVDAEORVM ALIENIGENIS.

TABVLA 271.

REGES Iudaeorum alienigenae:	Aristobulus	An- nis	I.
	Iannaeus, qui & Alexander		XXVI.
	Alexandra		IX.
	Hyrchanus Pontifex		XXXIII.
	Herodes rex		XXVII.
	Archelaus Dux		IX.
	Herodes Tetrarcha		XXIII.
	Agrippa		VIII.
	Agrippa rex		XXVI.

HEBRAEORVM regnum à Romanis est finitum.

DE REGIBVS AEGYPTIORVM.

TABVLA 272.

REGES Aegypti post tem- pora Ale- xandri:	Ptolemæus Lagi filius	An- nis	XL.
	Ptolemæus Philadelphus		XXXVIII.
	Ptolemæus Euergetes		XXVI.
	Ptolemæus Philopator		XVII.
	Ptolemæus Epiphanes		XXIII.
	Ptolemæus Philometor		XXV.
	Ptolemæus Euergetes		XX.
	Ptolemæus siue Soter		XVII.
	Ptolemæus Alexander		X.
	Ptolemæus Cleopatæ filius		VIII.
	Ptolemæus Dionysius		XXX.
	Cleopatra		XXII.

POSTEA regnarunt ibi Romani.

DE RE-

DE REGIBVS SYRIAE ET ASIAE.

TABVLA 273.

REGES Syriae & Asiae fue- runt	Seleucus, qui & Nicanor	An- nis	LII.
	Antiochus Soter		XIX.
	Antiochus, qui & Theos		XV.
	Seleucus Gallimicus		XX.
	Ceraunos		III.
	Antiochus Magnus		XXXVI.
	Seleucus, qui & Philopator		XII.
	Antiochus Epiphanes		XI.
	Antiochus Eupator		II.
	Demetrius Soter		XII.
	Alexander		X.
	Demetrius		III.
	Antiochus Sidetes		IX.
	Demetrius		III.
	Antiochus Gryphus		XII.
	Antiochus Cyzicenus		XVIII.
	Philippus		II.

DE CAESARIBVS ROMANIS.

TABVLA 274.

CAESA- res cum q- bus præci- pue rem ha- buerunt Hebraei, fuerunt	Julius Cæsar	An- nis	III.
	Octavius Augustus		LVI.
	Tiberius		XXIII.
	Caligula		III.
	Claudius		XIII.
	Nero	XII.	
	Galba	Men- sibus	VII.
	Otho		III.
	Vitellius		VIII.
	Vespasianus	An- nis	IX.
Titus	II.		

Atque his temporibus absoluitur vniuersa Hebraeorum historia.

Hactenus ex initio Chronicorum Eusebij.

EPILO-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
EPILOGVS DE AETATIBVS MVNDI.

TABVLA 275.

SEX SVNT <i>etates mundi, inquit Aug. quest. 49. super Iudiciū.</i>	} vsq ad	PRIMA ab Adam	} Diluuium.	
		SECVND A à diluuiio		Abraham.
		TERTIA ab Abraham		David.
		QVARTA à David		Transmigrationem in Babyloniam.
		QVINTA à Transmig.		Christum.
		SEXTA à Christo		Huius seculi finem.

TEMPORVM SVPPVTATIO VSQVE AD CHRISTVM.
TABVLA 276.

DVRA- <i>uit etas</i>	} iuxta Hebr. annis	PRIMA	} iuxta 70. in terpr.	} Vide Massai Chronica.
		SECVND A		
		TERTIA		
		QVARTA		
		QVINTA		

SVMMATIM ergò numerantur à CONDITO mundo vsque ad CHRISTVM } anni iuxta supputationem } Hebr. 3962. Septuag. 5328.
Euseb. Caesareen. in Chron. habet annos 5199. alij plures, pauciores alij.

DE RELIGIONVM VARIETATE ANTE CHRISTI
ortum, ex Epiphanio. TABVLA 277.

ANTE CHRISTI <i>aduentum, teste Epiphan. in praefation. operis cōtra Hæreses, viguit</i>	} IVD AISMVS à tempore Abraham: diuisus tandē in	BARBARISMVS ante diluuium à tempore Adami.				
		SCYTHISMVS post diluuium à diebus Noæ.				
		GRAECISMVS ab idololatriis cepit, diuisus postea in sectam				
		Pythagoræorum.				
		Platoncorum.				
		Stoicorum.				
Epicuræorum.						
} SCRIBAS.	} PHARISÆOS.	} SADUCÆOS.				
			} HEMEROBAPTISTAS.			
				} OSSÆOS.		
					} NAZARÆOS.	
						} HERODIANOS.
Gorthenos.						
Sebuæos.						
Essenos.						
Dositheos.						

INTER

INTER OMNES PRISCORVM SECVLORVM

gentes, solos Hebræos veram secutos fuisse fidem & pietatem, ex Eusebio.

SO LVM, inquit, Hebræorum genus, inter tot tantosque errores (cū antea de variarum gentium impijs superstitionibus esset locutus) ab vno voluptatis collo, tāquā hydra in diuersa capita profusos, veram pietatem secutum est. Hebræi enim soli pia sanctaque consideratione primū elementa, & quæ ab elementis composita sunt, solem similiter, & lunam & ceteras stellas, & cælum ipsum, non solum deos non esse, verum etiā animæ penitus expertia iudicarunt.

Deindè, quoniam neque à lapidibus casu vnquā sinè artifice domus edificari, nec pānus absque texente fieri, nec nauis sinè gubernatore nauigare potest: cū animalibus rationalibus atque irrationalibus & substantijs animatis atque inanimatis plenum hunc mundum viderent, non absque sapientia Dei omniā facta putantes, à magnitudine atque pulchritudine creaturarum, puritate mentis, creatorem omnium immortalem cognouerunt.

CVM autem non contemnendam totius partem, hominem esse viderent, partem eius præcipuam, animam videlicet, verum hominem: corpus verò, quasi hominis indumentū, esse affirmarunt. Quare maiorem curā cultui animæ afferre non dubitarunt, creatori hoc Deo placere arbitrantes, qui à genere hominum non corporis robore, sed animi ratione, omnia quæ in terris sunt, gubernari constituit.

HIS fundamentis iactis, corpus quidem & quæ corpori suauias sunt, nō maioris quā reliqua pecora, fecerunt. Animum autem, qui rationalis atque intellectiuus est, quiq; ad similitudinem Dei creatus est, summo studio excolerūt, nec quidquam verum bonum, præter bonorum omnium largitorem Deum credentes, extremum finem, summamque beatitudinem in cognitione atque coniunctione Dei posuerunt, qui solus humanæ vitæ rerumque omnium causa est.

QVARE illum solum Deum cognoscere, illi se soli vitæ puritate cōiungere studuerūt, ac pietate, veraque in Deum religione, altissimi sacerdotes, genus electum atq; regium, & gens sancta, alijsque similibus appellationibus digni visi sunt. Cur igitur reprehendendi nos sumus, qui hæc Græcorum, Aegyptiorum, Phœnicum, ceterarumque gentium nugis præposuimus?

IN TANTVM virtutis multi ex genere ipsorum peruenierunt, vt angelorū visione diuinisq; oraculis, non syllogismis neque coniecturis insituerentur, vt quæ futura erant, plerunque Dei gratia repleti quasi præsentia viderent. Hi antequam Græcorum nomen esset, immò verò etiā ante Moisen, à Iuda Iudæi appellati sunt. Hebræi verò ab Hebero, à quo Abraham originem traxit. Multis ante Moisen seculis, absq; lege aliqua scripta piæ sancteque vivebant, absque doctrina legū, oraculis veritatem diuinis & mentis acuminè, magnitudineque animi consecuti.

PRIMVS verò apud eos eximius ille Theologus Moises scripta reliquit, qui diuinitus antequam leges poneret, maiorū vitas animis hominum impressit. Itā bonorū præmijs, & impiorum supplicijs, ad amplexandam virtutem, & fugiendam impietatem exhortatus, leges tandē in medium proposuit. Iudicauit etiā, nè fortè difficilima legis præcepta Iudæi dicerent, atque ab illis resiliunt, priscorum exempla esse proponenda, vt omnibus pateret, absque legum mandatis sola ratione nixos, optimè Maiores Iudæorum vixisse, atque ideo non esse sibi difficile, vitas illorum imitari, si paria diuinitus consequi præmia desiderarent. Euseb. lib. 7. de euangelica præparatione, cap. 2.

SVMMA

PRIMA

CONTINET ea, quae ab orbe condito sub patribus & patriarchis acciderunt, De quibus agitur in Genesi, & in 1. Paralipomenon, item ab initio libri primi antiquitatum Iosephi vsque ad cap. 6. libri 2. iuxta nouam translationem.

SECUNDA,

QVAE sub Moise & Iosue ducibus, & post hos à iudicibus acta sunt: eaq; in Exodo, Levitico, Numeris, Deuteronomio, Iosuae & Iudicum libris habentur, Et in Iosepho, à sexto secundi, vsque ad caput sextum libri sexti.

TERTIA,

QVAE sub Saule, Dauide, Salomone, in regno Hebraeorum gesta sunt. Et haec explicant Primus, Secundus, Tertius vsque ad cap. xij. libr. 3. Regum, Duo Paralipomenon, Et Iosephus à cap. 6. libri sexti, vsque ad cap. 4. libri octaui.

QUARTA,

HEBRAEI regni diuisionem in regnum Iudae & regnum Israel, & quae sub vtriusque regni Regibus sunt facta, & huius translationem in Medos & Persas, illius transmirationem in Babylonia, ut habet tertius & quartus liber Regum, Secundus Paralipomenon, & partim quidam prophetae, Iosephus verò à cap. 4. octaui, vsque ad librum vndecimum.

QVINTA,

REDITVS Iudaeorum ex Babylone, & quae illis & ducibus suis sub regibus Persarum, Aegypti & Syriae acciderunt: quorum multa à prophetis sunt vaticinata, & in libris Esdrae, Nehemiae, Machabaeorum, Iudith, in Iosephi item vndecimo libro vsque ad caput xvij. libri xij. habentur.

SEXTA,

IVDAEORVM statum sub regibus alienigenis: (tunc enim appropinquante Messiae aduentu, scriptum de Iuda fuit ablatum) De illo Iosephus à cap. xvij. libri 13. deinceps.

SEPTIMA,

HVMANAE salutis assertorem Iesum Christum, Qui finis est & consummatio legis Mosaicæ, & apostolicam primæuam vitam, de quibus Euangeliographi & acta docent Apostolorum. Abbreuiator Iosephi.

F I N I S.
 SIT LAUS DEO,
 AMEN.

PARTI-

PARTITIO
 NVM THEOLOGICARVM LIBER TERTIVS,
 CONTINENS

OECONOMIAM PRIORIS PARTIS NOVI TESTAMENTI, EVANGELII SCILICET IESV CHRISTI

D. PAVLVS AD GALATAS III. ET
 III. & Titi II.

AT VBI VENIT FIDES, IAM NON SVMVS SVB PAEDAGOGO. Hoc est, Postquam venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. Apparuit enim gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè & iustè & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

dd. VT HVI-

VT HVIVS LIBRI TRACTATIO CVM PRAECEDENTIBVS COHAEREAT.

INITIVM euangelij, finis est legis, D. ait Chrysoft. in euangelium Marci, homil. 1. Quasi dicat: Vbi lex desinit, ibi euangelium incipit: Ita vt lex vetus sit quaedam dispositio ad nouam. Lyranus in praefatione in 4. euangelistas. Atque hoc est, quod superius ex codē Augustino adduximus, vetus scilicet testamentum recte intelligentibus prophetiam noui esse testamenti. contra Faust. lib. 15. cap. 2. Quod etiam D. Paulus in 3. ad Galat. capit. respexisse videtur, dum legem dicit fuisse paedagogum nostrum in Christo. Cum ergo, quae legis in veteri testamento fuerit ratio & autoritas, in secundo huius operis libro per singulos temporum atque locorum ordines fuerit ostensum: consequens porro est, vt etiam in ordine redigantur ea, quae de perfectione ipsius legis in sacris continentur literis.

ADPROBATIO EIVSDEM CONTINUATIONIS, ex sententia diui Pauli ad Galat. 4.

DICO autem, inquit, quāto tempore haeres paruulus est, nihil differt à seruo, cum sit dominus omnium, sed sub tutoribus & actoribus est vsque ad praefinitum tempus à patre: ita & nos cum essemus paruuli, sub elementis mundi huius eramus seruietes. At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factū sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Vbi Paulus paruulos vocat, sub legis seueritate degentes: & legem Moisis atque adeo omne vetus instrumentum. Hieronymus ad Algasiam, elementa vocauit mundi, quibus quasi elementis & religionis exordijs Deum discimus. Ex quibus sanè verbis etiam alia & secūda colligitur hūc librum ad superiora continuandi ratio: videlicet, quod ibi de collapsa, hic de restaurata agendum sit ecclesia.

LEX ET PROPHETAE IN QVIBVS CONSISTANT, ET quomodo Christus impleuerit vtrunque, ex authore operis imperfecti in Matthæum.

LEX & prophetae duo haec agunt: Et de Christo prophetizant, & legem viuendi constituunt: quae vtraque Christus impleuit. De se quidem sic, quando natus est, & vocatus est Emanuel: quando circumcisus est, quando praesentatus est in templum, & oblatū est pro illo sacrificium, scilicet duo turtures, aut duae columbae, quando in Aegyptum fugit, legem adimpleuit: Quando in Nazareth conuersatus est, quando cum asino in templum ingressus est, quando à pueris laudatus est, quando crucifixus est inter iniquos, quando felle & aceto potatus est, quando in manibus patris sui spiritum commendauit, quando vestimenta sua diuidenda reliquit, quando descendit ad inferos, & visitauit omnes dormientes: quando ascendit in strepitu, quando sedit ad dexteram patris, quando adhuc uenturus est, vocans terram à solis ortu vsque ad occasum, quando sederit in valle Iosaphat; & iudicauerit omnes gentes, adimplet prophetias: Quia nis haec facta fuissent, mendaces erant prophetae: nunc autem omnes impleti sunt, & adhuc implebuntur, cum stellae ceciderint, cum sol tenebratus fuerit, cum luna sanguineo colore mutata fuerit, cum caelum plicatum fuerit sicut liber.

Ioan. 8. SECUNDUM autem modum viuendi, legem impleuit duobus modis. Primum exteriores quidem legis figuras soluens, interiores autem veritates eius adimplens: Vtputa, in lege praecipit omne opus seruale in sabbato quenquam facere non debere. praeterquam quod fit omni animae, scilicet quod est necessarium vitae humanae: hoc figurale est, quia sic Deus in sabbatho cessat ab opere. Spiritualiter secundum euangelicam veritatem, opus seruale peccatum est. Quonia omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Omne autem opus bonum, non est seruale, sed liberale, & pro animae fit libertate, licet videatur ipsum opus in prima facie corporale. Vides ergo quia Christus sabbathis operas, adimpleuit legem, non solum: manifestauit,

manifestauit, non occultauit? Deinde impleuit legem in istis minimis, de quibus saluator noster Christus ipse differit Matthaei 5. Mandata enim Moisis in actu facilia sunt, Non occides, non adulterabis: & ideo in remuneratione modica, in peccato autem magna. Mandata autem Christi, id est, neque irascaris, neque concupiscas, ipso actu difficilia sunt: & ideo in remuneratione magna sunt, in peccato autem minima. Author operis imperfecti in Matth. 5. Homilia 10.

DE EODEM, SENTENTIA CLEMENTIS ROMANI.

LEGEM enim naturae non sustulit, sed confirmauit: Nam qui dixit in lege, Dominus Deus tuus, Dominus vnus est: idem dicit in euangelio, Vt cognoscant te solum deum: & qui dixit, Diliges proximum tuum sicut teipsum: in euangelio renouato praecipito, Mandatum nouum, inquit, do vobis, vt diligatis vos inuicem. qui tunc eadem prohibuit, modo prohibet inconsideratam iram: qui tunc adulterium, modo illicitam cupiditatem: qui tunc latrocinium, modo magis commendauit eum, qui de proprijs laboribus inopibus praebet: qui tunc odium prohibuit, nunc inimicorum dilectionem praecipit: qui vindictam, nunc praecipit patientiam, non quod iniusta sit vindicta, quae iuste sumatur, sed quod praestantior sit patientia. Neque verò naturales affectiones excidi iussit, sed illarum exuperantia: qui colendos parentes praecipit, ipse ijs subiectus erat: qui sabbatum seruari voluit, vt ille dies consumeretur in legum meditatione, nunc quotidie iussit nos cogitantes conditae naturae prouidentiaeque legem, gratias agere Deo.

CIRCUNCISIONEM sustulit, cum eam in se explisset. Ipse enim erat, cui reposita erat expectatio gentium: qui iusiurandum praeeperat, & periurium prohibuerat, omnino iurare vetuit. Baptismum, sacrificium, sacerdotium, localem adorationem, alio modo mutauit: pro quotidiano baptismo, vnum solum baptismum instituit, qui in eius morte perficitur: pro vna tribu, de qualibet natione praecipit optimos deligi: nec corporum integritatem spectari, sed religionem ac vitam. Pro sacrificio cruento, rationale & incruentum ac mysticum sacrificium instituit, quod in mortem Domini per symbola corporis & sanguinis sui celebratur: pro adoratione locali, ab ortu solis vsque ad occasum in omni loco imperij sui, nomen suum celebrari statuit.

QUARE non sustulit à nobis legem, sed vincula: Nam de lege Moises inquit: Meditaberis verbum, quod ego tibi mando, sedens domi, surgens & ambulans in via. et David ait: In lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditaberis die ac nocte: Vbi què enim nos legibus obsequentes esse vult, non legum contemptores. Beati enim, inquit, immaculati in via, qui ambulant in lege Domini: Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum. et iterum: Beati sumus Israel, quoniam quae placent Deo, cognita sunt nobis. Et Dominus inquit: Si haec cognouistis, beati estis si feceritis ea. Clemens Roman. in constitutionibus apostolicis lib. 6. cap. 23.

DE VARIIS NOVI TESTAMENTI APPELLATIONIBUS. TABVLA PRIMA.

TESTAMENTUM NOVUM dicitur interdu, {
LEX noua, siue secunda respectu veteris, quae (vt supra monuimus) dicitur prima.
GRATIA, quia non quasi debitum iustitiae redditum est, sed gratuito datum. Augustinus in expositione epistolae Pauli ad Rom. inchoata.
EVANGELIVM, non propter ea bona tantum, quae iam extitissent, sed propter ea, quae futura essent. Chrysof. in epistolam ad Rom. in principio.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
 QVIBVS NOMINIBVS PAVLVS VTRVNQVE
 significauerit testamentum.

2. Cor. 3. **D.** PAVLVS testamentum vetus comparauit literæ, nouum autem viuum dixit spiritum: Litera (inquit) occidit, spiritus autem viuificat. Quem locum Augustinus sic vult accipiendum, quod legis litera, quæ docet non esse peccatum, si spiritus viuificans desit, occidat. De spiritu & litera ad Marcellinum cap. 5. Quæ distinctio etiã Christi confirmatur sententiã, in 6. Ioan. cap. prolata, vbi ait: Verba quæ ego loquor vobis, spiritus & vita sunt.

QVID NOVO CVM VETERI CONVENIAT
 testamento.

VNVS idemque est scopus, idemque author, tam veteris, quam noui testamenti. Id quod Origenes cõtra hæreticos, qui dicebant Deum legis non esse bonum, sed iustum: & Moïsis legem non bonitatem continere, sed iustitiam, his declarat verbis:

VIDEANT ergo qui Deum pariter criminantur & legem, Quomodo Moïses ipse & Aaron priores fecerunt hoc, quod postmodum euangelium docuit: ecce diligit Moïses inimicos, & orat pro persecutoribus suis, quod utique fieri Christus in euangelijs docet. Audite enim, quomodo cadentes in faciem super terram, orant pro illis, qui ad interficiendum eos insurrexerant.

SIC ergo inuenitur & euangelij virtus in lege, & fundameto legis subnixã intelliguntur euangelia. Nec vetus testamentum nomino ego legem, si eam spiritualiter intelligam.

Illis tantummodo lex vetus efficitur testamentum, qui eam carnaliter intelligere voluit. Et necessariò illis vetus effecta est, & fenuit, quia vires suas non potest obtinere.

NOBIS autem qui eam spiritualiter & euangelico sensu intelligimus & exponimus, semper noua est, & vtrunque nobis nouum testamentum est, non temporis ætate, sed intelligentiæ nouitate. Origen. in numeror. cap. 16. & 17. homil. 9.

DE EODEM, EIVSDEM ORIGENIS
 sententiã etiã alibi repetita.

DEBES ergo prius meditari, inquit, legem Dei, vt si fortè actus tui intemperati sunt & mores inconditi, lex Dei te emendet & corrigat. Vis videre quia Moïses semper cum Iesu est, hoc est, lex cum euangelijs: Docet te euangelium, quia cum transformatus esset in gloria Iesus, etiã Moïses & Elias simul cum ipso apparuerunt in gloria. Vt scias quia lex & prophetæ & euangelia in vnum semper conueniunt, & in vna gloria permanent. Denique & Petrus cum vellet eis tria facere tabernacula, imperitiæ notatur, tanquam qui nesciret quid diceret. Legi enim & prophetis & euangelio non tria, sed vnum est tabernaculum, quæ est ecclesia Dei. Idem Origenes in Leuit. cap. 8. De indumentis p̄tificis homil. sexta.

SENTENTIÆ PRAEDICTÆ RATIO
 ex Hieronymo.

RATIONEM istorum assignat Hieron. ad Gerontiam de Monogamia, his verbis: Hec dicimus, inquit, non separantes legem & euangelium, vt Marcion calumniatur: sed vnum atque eundem suscipientes Deum, qui pro varietate temporum atque causarum, principium & finis, ferit vt metat: plantat, vt habeat quod succidat: iacit fundamētum, vt edificationi, consummato seculo, culmen imponat. Et d. August. Manichæos & alios hæreticos qui dicebant, alium datorem fuisse legis, quæ data est per Moïsen, alium autem largitorẽ euangelicæ gratiæ, illum quidem Deum malum, illum verò Deum bonum, hoc refutat argumento, quod vnus idemque fuerit vtriusque author Deus. De tempore dominica quinta post octauas epiphaniæ, sermone secundo.

DE VETERIS ET NOVI TESTAMENTI
 differentijs.

IN hac tam mirabili congruentia illud certè plurimum distat, quod ibi populus accedere ad locum, vbi lex dabatur, horrendo terrore prohibetur: hic autem in eos superuenit spiritus sanctus, qui eum promissum expectantes, in vnum fuerant congregati. Ibi in tabulis lapideis digitus Dei operatus est, hic in cordibus humanis. Ibi ergo lex extrinsecus posita est, qua iniusti terrentur: hic intrinsecus data est, qua iustificarentur. Augustin. de spiritu & litera cap. 17.

DE

DE EISDEM SENTENTIA HIERONYMI.

TV nos Manichæos vocas, cur legi euangelium præferentes, in illa vmbra, in hac veritatem esse dicamus: & non intelligis stultitiam tuam impudentiæ copulatam. Aliud est, damnare legem, quod Manichæus facit: aliud, legi præferre euangelium, quæ Apostolica doctrina est. In illa enim serui, in hoc præsens Dominus loquitur. Ibi promittitur, hic impletur: ibi initia, hic perfectio est: in illa operum fundamenta iaciuntur, hic fidei & gratiæ culmen imponitur. Hieron. lib. 1. aduers. Pelagian.

VSVS SIVE SCOPVS VTRIVSQUE TESTAMENTI
 verus quis sit, ex Augustino.

LEX data est, vt gratia quæreretur: gratia autè data est, vt lex impleretur. Augustinus, qui etiã lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 2. Lege, inquit, dicimus fieri, vt Deus, quid fieri velit, audiatur: gratia verò fieri, vt legi obediat.

ADHVC DE VTRIVSQUE TESTAMENTI
 differentijs, sententiã Isidori.

INTER legem & euangelium hoc interest, quod in lege litera, in euangelio gratia: Illa habuit vmbra, ista veritatem: Illa data est propter transgressionem, ista propter iustificationem. Illa ignorantem demonstrat peccatum, ista agnitum iuuat vt vitetur. Illa flagitijs deditos increpat, ista peccates bonitate propria liberat. Illa talionem decreuit reddere, ista etiã pro inimicis orare iussit. Illa coniugio multas habere, crescere & generare præcipit, ista continentiam suadet. Illic prædicatur circumcisio carnis, hic lauacrum in ablutione cordis & corporis. Illic Chanaan regnum & promissiones temporalium rerum continentur, hic vita æterna regnumque cælorum promittitur. Illic sabbati ociũ & requies celebratur, hic sabbati requies in Christo habetur, qui dixit: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, & inuenietis requiem animabus vestris. Illic à sanctis animalia immunda prohibentur, hic in corpore Christi (id est, in sanctis suis) nõ admittitur, quidquid per illa immunda animalia in moribus hominum significatur. Illic pecoribus immolatis, carnis & sanguinis hostiæ offerebantur: hic sacrificium carnis & sanguinis offertur Christi, quod per illa animalia figurabatur. Illic ex carne agni pascha celebratur, hic pascha nostrũ immolatus est Christus, qui est verus agnus immaculatus. Illic neomeniæ (id est, nouæ lunæ) principia celebrantur, hic noua creatura in Christo accipitur, vt Paulus ait: Si qua noua in Christo creatura, vetera transierunt: ecce facta sunt omnia noua.

QVOD plura? In lege quippe res gestæ pro figura in significationem futurorum annuntiabantur: in gratia verò euangelicæ veritatis, quæ enunciata fuerunt, explentur. Item in lege mandata scripta sunt & promissa: Sed in lege mandata tenentur, quæ legem implere vel conseruare iubent: promissa verò, in euangelij plenitudine consummantur. Item, lex peccatum monstrauit, nõ abstulit: sed sub suo terrore redactos homines, seruos effecit, & inde spiritum seruitutis habuisse priorem populum Apostolus docuit. euangelium verò veniens, crudelitatem legis amouit: peccata quæ lex puniebat per spiritum seruitutis, laxauit: per spiritum adoptionis, filios ex seruis reddidit, amorem implendæ legis omnibus donauit: & si deinceps punienda commiserint, per eundem adoptionis spiritum indulget. Formam benè agendi præbuit, & vt possint agi quæ docuit, adiutorium spiritum infundit. Nam præcepta legalia, comparatione euangelij, etiã non bona dicuntur, quia quod præcipiunt, non perficiunt. Gratia verò euangelij quod exterius imperat, interius vt perficiatur iuuat. Ezechielis enim testimonio dicitur: Dedi eis præcepta non bona. Vtique nõ bona, euangelio comparata, quia in eis quædam inutilia infirmioribus sensibus agenda permilla sunt, sicut illud, vbi Deus Israelitarum cupiditatem spolijs Aegyptiorum satiare permisit. Nam pro eo quod carnalis populus modum egrederetur vindictæ, lex permittit carnalibus rependere vicem mali, quod euangelium firmioribus vetat. Vndè Iunilius in libro ad Primasium episcopum: Veteris testamenti intetio est, nouum figuris & enigmatibus demonstrare: euangelij autem, ad æternæ beatitudinis gloriam mentes humanas accendere. Isidorus in libro differentiarum.

dd 3 DE PAR-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE PARTITIONE EORVM, QVAE IN NOVO
continentur testamento. TABVLA 2.

QVAE IN NOVO TE- EVANGELIVM *Christi, in quo tum vita & actiones ipsi-*
stante continetur omnia, ad Eccle- *us describuntur, tum salutaris doctrina proprio eius ore*
sia pertinet institutionem & constru- *promulgata, qui totius Ecclesiae caput est, explicantur.*
tionem, & in duas diuiduntur par- DOCTRINAM *apostolorum, qui diuino spiritu afflati, ec-*
tes: Videlicet in *clesiae in Christo fundatae aedificium consummaverunt.*

DE EVANGELIO.

INTER omnes diuinas authoritates, quae sanctis literis continentur, euangelium merito excellit. Quod enim lex & prophetae futurum praenunciaverunt, hoc redditum atque completum in euangelio demonstratur. Augustinus de consensu euangelistarum, lib. I. cap. I.

APPELLATIONES EVANGELII PLVRES.

TABVLA 3.

EVANGELIVM appella- VERBUM *fidei, Rom. 10. Siue, quod idem est, Praedicatio veritatis & vitae, Ioan. 6.*
tur modo VIRTUS *Dei, ad salutem omni credenti, Rom. 1.*
SCIENTIA *salutis, Luca 1.*
CAELESTIS *quaedam epistola, D. Michael Medina de recta in Deum fide, lib. 3. ca. 9.*
DOCTRINA *Christiana, Matthaei 4. & 9. Marci 1. Lucae 4. & 6.*

VERA EVANGELII DEFINITIO.

TABVLA 4.

EVANGELIVM diffinitur LARGO *quodam modo, quodcunque nuncium bonum dici potest Euange-*
duobus modis: *lium. Augustinus contra Faustum Manicheum lib. 2. cap. 2. Qua ratione non*
dubitauit Origenes affirmare, aliquo modo Euangelium esse quae scripserunt
apostoli: cum ad Euangelistae munus attineat, adhortatoria etiam oratione fide
ijs, quae de Iesu tradita sunt, acquirere. Origen. in praefat. ad Euangelium Io-
annis.
PROPRIÈ *tamen hoc vocabulum obtinuit annunciatio Saluatoris. Aug.*
lib. 2. cap. 2. contra Faust. Manichae. Atque hoc modo narratores originis, di-
ctorum, factorum, passionum Domini nostri Iesu Christi, proprie dicti sunt eu-
angelistae. Idem August. ibid.

DEFINITIONES ORIGENIS.

ORIGENES in praefatione ad Euangelium Ioannis, ita definit: euangelium, inquit, est oratio, quae bonam & conuenientem rationi rerum annunciationem continet, quae laetum reddunt auditorem propter utilitatem, simulatque ab ipso admittenda fuerint quae annunciantur. Nec verò minus talis oratio est euangelium, quamuis ex habitu audientis perpedatur. Vel euangelium oratio est, continens boni praesentiam cuicumque credenti. Vel, oratio affirmans adesse bonum, quod expectabatur. Omnes autem, quas praedicamus, definitiones ijs conueniunt, quae inscribuntur euangelia.

ALIA DEFINITIO HIERONYMI.

EVANGELIVM abbreviatus atque perfectus est sermo, qui pro cunctis lacinosae legis ceremonijs dedit praecipuum breuissimum dilectionis & fidei: ut quod nobis fieri noluerimus, ne fecerimus alteri. Hieron. lib. 4. Comment. in Esaiam, cap. 10.

DEFINITIO IOAN. DRIEDONIS DE EODEM.

EVANGELIVM est bonae rei nuncium, à Christo manifestatum, in scripturis legis & prophetarum velatum. Vnde dicitur euangelium pacis, euangelium regni caelorum, euangelium salutis aeternae, euangelium gloriae Dei, euangelium gratiae & misericordiae, euangelium magni gaudij. Dried. lib. 2. cap. 3.

QVAE

QVAE ILLA SINT BONA, QVAE NOBIS

Christi promittuntur Euangelio. TABVLA 5.

EVANGELIVM EX *sententia Chrysostomi in Euan-*
gelium Matthaei in princip. &
cap. 4. homilia 8. in tenebris se-
dentibus nunciat,

Poenarum sublationem,
Veniam peccatorum,
Sanctificationem atque iustitiam,
Redemptionem, Adoptionem filiorum,
Caelorum hereditatem,
Cum Dei filio fraternitatem,
Paternitatem Dei,
Resurrectionem mortuorum,
Vitae immortalitatem,
Societatem angelorum & communicationem Spiritus,
Beatitudinem caelestem,
Possessionem gloriae sempiternae.

QVOT IN ECCLESIA SINT EVANGELIA,

sententia eiusdem Chrysostomi Catholica.

VNDÈ dilucidum est, quatuor Euangelia vnum esse euangelium. Quum enim quatuor eadem loquantur, non est aliud atque aliud, ob personarum differentiam, sed vnum eorum qui loquuntur, consonantiam. Nam etsi decies mille sint euangelistae, qui scribunt euangelia, modo scribant eadem, multa illa vnicum sunt euangelium: neque quidquam obstat scribentium multitudo, quò minus vnum sit euangelium. Quemadmodum ex aduerso, si quis vnus scribens commemoret contraria, non esset vnum euangelium quae scribuntur: Vt enim vnum sit euangelium, aut non vnum, non aestimatur numero scribentium: sed hinc, eadem ne sint, an diuersa quae scribuntur. Chrysost. in epistolam Pauli ad Galat. cap. I.

QVAE SINT ILLA EVANGELIA, SVB ISTO

quaternario numero per Ecclesiam Catholicam approbata,
ex Athanasio.

QVATVOR nobis Euangeliorum libros sacri sanctae & Catholicae ecclesiae Canones sanxerunt. Primum, secundum Matthaeum: Alterum, secundum Marcum: Tertium, secundum Lucam: Quartum, secundum Ioannem, iuxta Prophetiam visionis, quam Ezechiel Propheta de quatuor Cherubim vidit. Quatuor enim Cherubim propheta ille vidit, vnum similem homini, id est, Euangelium secundum Matthaeum: Alterum similem vitulo, quò significabatur Euangelium secundum Marcum: Tertium similem leoni, id est, Euangelium secundum Lucam: Quartum similem aquilae, imaginem habentis euangelij secundum Ioannem. Praeter ista non est vllum aliud euangelium. Athanas. in Synopsi diuinæ scripturae circa finem.

VBI, ET QUANDO, QVIBVSQVE LITERIS

quatuor ista edita sint euangelia.

EVANGELIVM secundum Matthaeum, ab ipso Matthaeo hebraica dialecto conscriptum est, & editum Hierosolymis, & interpretante Iacobo fratre Domini, secundum carnem, expositum, qui & primus à sanctis Apostolis Hierosolymorum episcopus constitutus est. EVANGELIVM secundum Marcum, Romae quidem ab Apostolo Petro praedicatum est, editum verò à Marco beato apostolo, & ab ipso Alexandriae postea, & in Aegypto, & in Pentapoli, & in Libya praedicatum.

EVANGELIVM secundum Lucam, praedicatum quidem est ab Apostolo Paulo, conscriptum verò & editum à Luca beato apostolo ac medico. Quemadmodum & Apostolorum Acta praedicauit Apostolus Petrus, idem verò Lucas literis mandauit.

dd 4

EVAN-

EVANGELIUM verò secundum Ioannem, & prædicatum est ab Ioanne Apostolo & dilecto, cum exul esset in Patmo insula, & postea ab eodem Ephesi editum, per Gaium dilectum Apostolorum hospitem, de quo & Paulus Romanis scribens, dicit: Salutatur vos Gaius hospes meus, & tota Ecclesia. Idem Athanasius ibidem.

QVAE IN EVANGELIO QVOVIS PRAECIPUE SINT SPECTANDA, ex sententia Hieronymi. TABULA 6.

QVATVOR sunt qualitates, De quibus sancta contem- xuntur Evangelia:	} Præcepta, Mandata, Testimonia, Exempla,	} In	} Præceptis Mandatis Testimonijs Exemplis	} Consi- stic	} Iustitia, Charitas, Fides, Perfectio.

Ioan. 4. ATQUE hi quatuor sunt menses, quos Christus ante messem prædixit, dicens: Nonne quatuor menses sunt usque ad messem? ut & nos per præcepta dei & mandata, ac testimonia atque exempla, maturos post iudicium metamus cum gaudio fructus, qui in lachrymis timoris semina poenitentiae iactauimus in terra, nostros portantes charitatis manipulos cum gaudio metamus in caelo. In præfatione ad Euangelium Marci.

EVANGELII VIRTUS QVIBVS IN REBVS SIT POSITA, iudicium Hieronymi.

Exech. 13. HAERETICI non habent Dei Euangelium, quia non habent Spiritum sanctum, sine quo humanum fit euangelium quod docetur: Nec putemus in verbis scripturarum esse euangelium, sed in sensu. Non in superficie, sed in medulla. Non in sermonum folijs, sed in radice rationis. Alioqui & Diabolus, qui loquitur de scripturis, & omnes haereses, secundum Ezechielè inde sibi consuunt ceruicalia, quæ ponant sub cubito vniuersæ ætatis. Hieron. in lib. 1. In epistolam ad Galat.

QVAM OB CAUSAM EDITA SINT Euangelia.

EVANGELII scribendi causa fuit, ut omnes crederent Iesum Christum esse filium Dei. Hilarius lib. 6. De Trinitate.

IN QVEM FINEM EVANGELIA REDACTA sint in scripturam.

SICVT necessè fuit ad confirmationem fidei euangelium prædicare, sic & contra hæreticos scribi. In Prologo in Matthæum.

QVOD EVANGELII SIT CAPVT.

EIVSDEM Euangelij hoc caput, hoc summum est, ut deum hominem factum, crucifixum, vitæ redditum sciamus. Chrysosto. in epistolam ad Corinth. priorem, cap. 15. homil. 38.

DE MINI-

DE MINISTERIO, SIVE DE SCRIPTORIBVS EVANGELII.

DE sacro Euangelij ministerio sic scribit D. Paulus in 4. ad Ephesios capite: Et ipse (Christus scilicet) dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores ad cõsummationem Sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi: donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.

DE DIVERSIS EORVNDEM OFFICIIS.

TABULA 7.

CHRISTVS DE- dit Ecclesie sue	} APOSTOLOS, PROPHETAS, EVANGELISTAS, PASTORES & Do- ctores	} Ad	} Regendam Ecclesiam. Futura prædicenda, Act. xj. & xij. Euangelium scribendum. Curam animarum & morum informa- tionem. Lyranus ad Ephes. 4.

DE EVANGELISTIS.

EVANGELISTAE proprie dicti sunt narratores originis, factorum, dictorum & Passionum Domini nostri Iesu Christi. August. contra Faustum Manichæ. lib. 2. cap. 2.

ALIA EVANGELISTAE DESCRIPTIO, EX D. Ioan. Driedone.

EVANGELISTA ab euangelizando dictus. Est autem euangelizare, bona hæc annunciare: regnum videlicet caelorum, Pacem, Salutem æternam, gratiam & misericordiam. Euangelista, bonus dicitur bonæ rei nuncius. Driedo De scriptur. Ecclesiast. lib. 2. cap. 3.

QVORVM EVANGELIA SINT AB Ecclesia recepta.

EVANGELISTAE sunt plures, veri tantum quatuor: Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes. Hieron. in præfatione ad Euangelium Matthæi. Nam ex alijs plurimis istorum tantum quatuor electa sunt Euangelia, & tradita ecclesijs. Origenes in præfatione Euangelij Lucæ. Quæ Epiphanius in libro quem inscripsit Ancoratus, summas dicit habere mille centum sexaginta duas.

HÆC tamen quatuor, vnum tantum sunt Euangelium, quia vnum nobis decantant Deum. Iuncta enim sibi sunt Euangelia, hærentque mutuo, & in toto orbe volitantia huc illucque discurrunt, nec finem habent volatus, nec aliquando superantur & recedunt, sed semper ad vteriora procedunt. Hieron. in Ezechielis cap. 1.

ATQUE hinc est, quod quatuor illa Sacrosancta euangelia supremum dignitatis apicem summamque authoritatem, à tota Christianorum schola habere dinoscuntur. Ioan. Driedo De Script. ecclesiast. lib. 1. cap. 3. part. 3.

QVARE

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
 QVARE ALIIS EXCLVSIS, ILLA TANTVM

quatuor adprobata sint euangelia.

QVOD posthabitis alijs euangelijs, hæc quatuor tantum, quæ diximus, euangelia in Canonem sunt recepta, cum tamen duo ex euangelistis intermedij, Marcus videlicet, atque Lucas, nõ vt cæteri ipsius Christi, sed Pauli tantum & Petri fuerint discipuli, eius rei tres ferè assignantur causæ.

PRIMA.

QVOD sancti Patres veri iudices rerum, & non dignitatum, non tam personam aut titulos, quàm sancti spiritus afflatum in scriptura quærebant, &c. Medina lib. 2. cap. 4.

SECUNDA.

DEINDE cum extitissent quidam, qui sine spiritu & gratia Dei conati sunt magis ordinare narrationem, quàm historiam texere veritatem, teste Hieron. in præfat. in Matthæum, futurum erat, vt multi sub Apostolorum discipulorumque Christi efficto nomine infinitos ecclesie possent obtrudere errores, nisi euangelistarum, quorum fides & integritas, iam tum, cum recens adhuc omnium esset memoria, exacto totius Ecclesie iudicio cognita fuerat & approbata, certus constitutus fuisset numerus.

TERTIA.

DENIQUE non caret hæcres singulari diuinæ prouidentie mysterio. Ecclesia enim que supra Petram Domini voce fundata est, quatuor flumina paradisi instar eructans, quatuor & angulos & anulos habet, per quos quasi arca testamenti, & custos legis Domini, lignis immobilibus vehitur. Hieron. in Præfat. in Commentarios in Euangelium Matthæi.

DE EODEM MYSTERIO, EX PROLOGO
 in Matthæum, testimonium.

CUM autem plures, inquit, Euangelium scripserint, quatuor tantum habent auctoritatis testimonium: Quia per 4. mundi partes fidem nunciat Trinitatis, & sunt quasi quatuor rotæ in quadriga Domini, quæ vehit eum per prædicationem euangelij, & genus humanum, quadrifida morte peremptum, eorum erat prædicatione viuificandum: Vnde & aliorum euangelia deciderunt, nec recepta sunt: quia nolebant præfinitum numerum cassari propter virtutem Sacramenti.

CVR QVATVOR, ET NON PAUCIORES,
 aut potius omnium loco vnus receptus sit
 Euangelista.

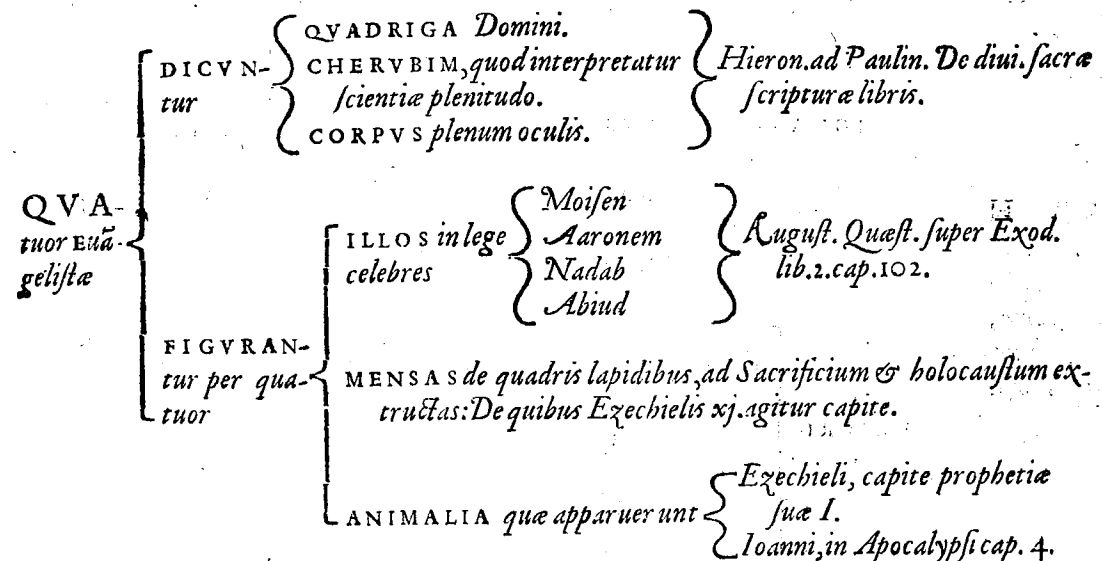
SUFFICIEBAT vnus Euangelista cuncta memorare, sed cum quatuor sint, qui euangelia conscribant, nec eisdem certè temporibus, aut in eisdem locis, neque pariter congregati, neque mutuo colloquentes, & tamen quasi vno ore pronunciant, fit hoc sine dubio veritatis grande documentum. Chrysost. in Euangel. Matthæi post principium.

Atque hinc Irenæus neque plura, neque pauciora Euangelia esse posse ostendit, quàm quatuor. Lib. aduers. hæreses 3. cap. xj.

DE VA-

LIBER TERTIVS.
 DE VARIIS EVANGELISTAVVM TYPIS.

TABVLA 8.

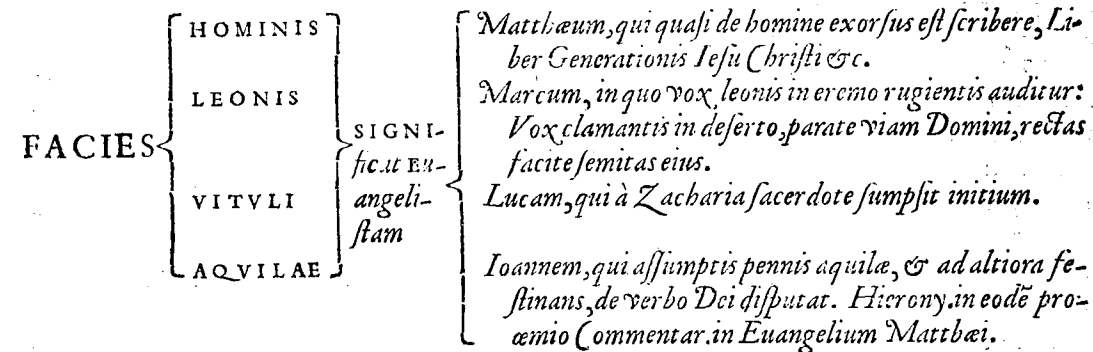

VISIO EZECHIELIS DE IIII. ANIMALIBVS, EX
 proemio D. Hieron. in Comment. in Matthæum.

PRIMA visio habetur in Ezechiele in hæc verba: Et in medio sicut similitudo quatuor animalium, & vultus eorum, facies hominis, & facies leonis, & facies vituli, & facies aquilæ. Et paulopost: Et dorsa eorum plena oculis, & scintillæ ac lampades in medio discurrentes, & rota in rota, & in singulis quatuor facies.

QVID QVATVOR DENOTENT FACIES.

TABVLA 9.

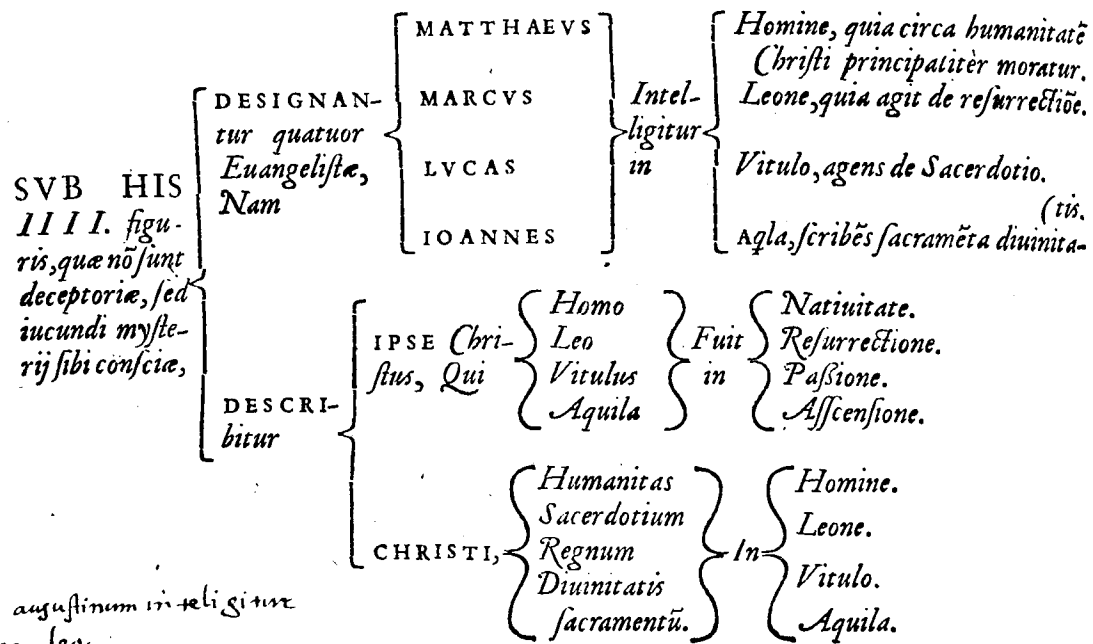

DE SECUNDA VISIONE IOANNIS
 in Apocalypsi.

APOCALYPSIS Ioannis post expositionem 24. seniorum, qui tenentes citharas & phylas, adorant agnum Dei, introducit fulgura, & tonitrua, & septem spiritus discurrentes, & mare vitreum & quatuor animalia plena oculis, dicens: Animal primum simile leoni, & secundum simile vitulo, & tertium simile homini, & quartum simile aquilæ volanti. Et post paululum, Plena, inquit, erant oculis, & requiem non habebant, die ac nocte dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est. Apocalyp. 4. Hieron. ibidem.

QVOMO-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
QVOMODO ANIMALIA ILLA QVATVOR,
Quatuor significant Euangelistas. TABVLA IO.

Secundum Augustinum intelligitur
in matheo, leo.
in marco, homo

SENTENTIA D. AVGVSTINI DE PRAE-
dictis quatuor figuris.

VNDÈ mihi videntur, inquit, qui ex Apocalypsi illa quatuor animalia ad intelligendos quatuor Euangelistas, interpretati sunt, probabilius aliquid attendisse illi, qui Leonem in Matthæo, hominem in Marco, vitulum in Luca, aquilam in Ioanne intellexerunt: quàm illi, qui hominem Matthæo, aquilam Marco, bouem Lucæ, leonem Ioanni tribuerunt. De principijs enim librorum quandam coniecturam capere voluerunt, non de tota intentione Euangelistarum, quæ magis fuerat perscrutanda.

MVLTO enim congruentius ille, qui regiam Christi personam maximè commédauit, per Leonem significatus accipitur. Vndè & in Apocalypsi, cum ipsa tribu regia leo commemoratus est, vbi dictum est, Vicit leo de tribu Iuda. Secundùm Matthæum enim & magi narrantur venisse ab Oriente, ad regem quærendum & adorandū, qui eis per stellam natus apparuit: & ipse Rex Herodes regem Christum formidat infantem, atque vt eum possit occidere, tot paruulos necat.

QVOD autem per vitulum Lucas significatus sit, propter maximam victimam Sacerdotis, neutri dubitauerunt. Ibi enim à sacerdote Zacharia incipit sermo narrantis: Ibi cognatio Mariæ & Elizabeth commemoratur: Ibi Sacramenta primi Sacerdotij in infante Christo impleta narrantur. Et quæcunque alia possunt diligentè aduertiri, quibus appareat Lucas intentionem circa Sacerdotis personam habuisse.

MARCVS ergò, qui neque stirpem Regiam, neque Sacerdotalem, vel cognationem, vel consecrationem narrare voluit, & tamen in eis versatus ostenditur, quæ homo Christus operatus est, tantùm hominis figura in illis 4. animalibus significatus videtur.

HÆC autem animalia tria, siue leo, siue homo, siue vitulus, in terra gradiuntur: vndè isti tres Euangelistæ in his maximè occupati sunt, quæ Christus in carne operatus, & quæ præcepta mortalis vitæ exercendæ carnem portantibus tradidit.

AT verò Ioannes super nubila infirmitatis humanæ, velut aquila volat, & lucem incommutabilis veritatis acutissimis atque firmissimis oculis cordis intuetur. Augustinus de consensu Euangelistarum, lib. i. cap. 6.

DE ORDINE EVANGELISTARVM.

ISTI igitur quatuor euāgelistæ, vniuerso terrarū orbe notissimi, & ob hoc fortassè quatuor, quoniā quatuor Partes orbis terræ, per cuius vniuersitatem Christi ecclesiā dilatari, ipso sui numeri sacramento quodammodò declararunt, hoc ordine scripsisse videntur: PRIMUM Matthæus, deinde Marcus, tertio Lucas, vltimò Ioānes. Vnde alius eis fuit ordo cognoscendi atq; prædicandi, alius autē scribendi. Ad cognoscendū quippe atq; prædicandū, primi utiq; fuerunt, qui secuti Dominum in carne præsentem, dicentem audierunt, facientemque viderunt, atque ex eius ore ad euangelizandum missi sunt.

SED in conscribendo euāgelio, quod diuinitus ordinatū esse credendum est, ex numero eorū quos ante passionē Dominus elegit, primum atq; vltimū locū duo tenuerūt, primū Matthæus, vltimū Ioannes, vt reliqui duo, qui ex illo numero non erant, sed tamē Christum in illis loquentem secuti erant, tanquam filij amplectēdi, ac per hoc, in loco medio constituti, utroq; ab eis latere munirentur. Aug. De consensu euangelistarum lib. i. cap. 2.

DE CONSENSV EVANGELISTARVM.

QVATVOR euangelistæ non omnes omnia conscripserunt, sed alius ista, alius illa, summa tamen cum concordia veritatis, August. De temp Dominica Paschæ, Sermone 4.

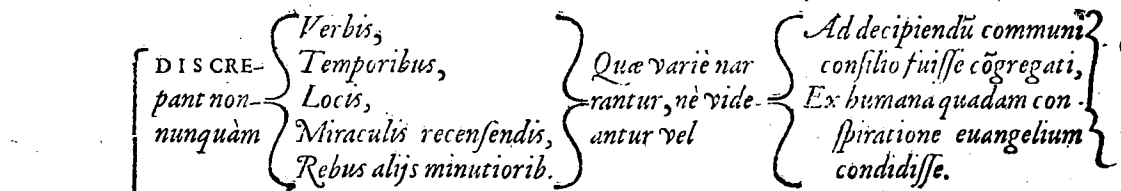
NON VNQVAM fanè alius euangelista contexit, quod alius diuersis temporibus dictum indicat. Non enim omnimodò secundum rerum gestarum ordinem, sed secundum suæ quisq; recordationis facultatem, narrationem, quam exorsus est, ordinauit Augustinus in Quæstion. ex Matthæo cap. 15.

QVOD autem alius alium verborum tenet ordinē, non est utiq; contrarium. Neq; illud contrariū est, si alius dicit quod alius prætermittit: Vt enim quisq; meminerat, & vt cuiq; cordi erat, vel breuius vel prolixius, eandem tamen explicare sententiam, ita eos explicasse, manifestum est. August. d. lib. De consensu Euangelist. 2. cap. 12.

ET quauis singuli suum quendā narrandi ordinem tenuisse videantur, nō tamē vnusquisq; eorum, velut alterius præcedentis ignarus voluisse scribere reperitur, vel ignorata prætermisisse, quæ scripsisse alius inuenitur: Sed sicut vnicuiq; inspiratum est, non superfluum cooperationem sui laboris adiunxit. August. De consensu Euangelist. lib. i. cap. 2.

EX quibus perspicuum euadit, etsi in verbis aliquibus nō omninò conueniant euangelistæ, rebus tamē & sententijs omninò non discrepare. Aug. in quæst. super Genes. nū. 64.

DE EODEM. TABVLA XI.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
SENTENTIA CYRILLI DE CONCORDIA
euangelistarum.

NVLLA in euangelistis est discrepantia. Nam cum necessarium ad pietatem nõ esset, modum quoque rerum omnium minutius conscribere, alius aliter scripsisse videtur. Quia cum omnia quæ scribunt, facta sunt, non omnia omnes, sed alius aliud conscripsit. Cyrillus in euangelium Ioannis lib. 12. cap. 35.

AVTHOR OPERIS IMPERFECTI IN MAT-
thæum Homil. 28.

SICVT ex diuersis itineribus venientes, ad vnam mansionem contendunt: sic & euangelistæ ex diuersis occasionibus loquentes, in vnum sensum ingrediuntur.

REGVLA CONCORDANDI EVANGE-
listas per D. Ioan. Driedonem.

SI apud vnum euangelistam aliquid factum narratur, quod videtur ab alio euangelista etiam recitatum, secundum aliquam tamen sui partem alteri repugnans, vt omnino solui non possit, iam nihil aliud intelligatur, quam vtrunque in diuersis locis aut temporibus factum esse, & ita vtrunque euangelistam, verum dixisse. Nihil enim obest veritati euangelicæ, si vnus commemorat, quod alter tacet. Ioan. Driedo De scriptura ecclesiast. lib. 3. tractat. 3. cap. 4.

ALIA REGVLA EIVSDEM.

QVÆ vnus aut alter euangelista narrat, sine vlla temporis consequentis differentia, ea intelliguntur facta secundum ordinem, quem trahere possumus ex alio euangelista. Quæ si apud omnes euangelistas recensentur facta, non intimata temporis consequentis differentia, pro certo credantur facta, quauis factarum rerum series sit nobis incerta. lib. 3. tractat. 2. cap. 3.

CVR DOMINVS NIHIL SCRIPSERIT, VT
alijs de ipso scribentibus necesse sit credere.

SED nequaquam dicendum est, quod ipse non scripserit, quandoquidem membra eius id operata sunt, quod dictante capite cognouerunt. Quidquid enim de suis factis & dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis tanquam suis manibus imperauit. August. De consensu euangelistarum, lib. 1. cap. 35.

VNDE QVATVOR EVANGELISTARVM SCRIP-
pta, fidem atque auctoritatem euangelij sortita fuerint: & vn-
de constet, verum apud nos esse euangelium.

VERVM apud nos euangelium esse, inquit Augustinus, Catholica nos docet ecclesia, nõ hominum eorum solum, qui nunc sunt Christiani, sed ecclesia illa, quæ ab ipsis Matthæi temporibus ad hoc vsque tempus certa successionu serie declaratur. Etiam si haberemus apud nos verorum euangelistarum Codices, descriptos suis ipsorum manibus, illos non alio argumento cognosceremus tales esse, quàm ex ecclesiarum sibi inuicem succedentiũ testimonio. Quod sanè est testimonium Spiritus sancti, loquentis in Dei ecclesijs & Prophetis.

EVANGELISTARVM OMNIVM QVÆ
præcipua intentio, & quis eorum sit scopus. TABVLA 12.

SCOPVS OMNI- bus Euangelij scriptoribus fuit, homo ille Iesus de ma- ria virgine natus: Quem	{ MATTHÆVS MARCVS LVCAS IOANNES	{ Descri- bit vt	{ Messiam & Christũ à lege promissũ. Regem omnium & Dominum. Saluatorem hominum. Filium Dei.

EVAN-

EVANGELIVM MAT-
THÆI, LIBER BIBLIAE XLVI, NOVI TE-
stamenti primus, & primæ eius partis primus.
De Humanitate Christi.

DE LIBRI HVIVS INSCRIPTIONE SIVE TITVLO.

LIBER hic vocatur genealogiæ siue generationis Christi. Quod nominis à primis euangelistæ sortitus est verbis, quibus euangelij sui narrationem auspicatus est, Liber generationis Iesu Christi &c. Nam hic mos Hebræis fuit familiaris, vt libros suos à capite plerunque, id est, primis eorum verbis, inscriberet. Sic primus liber Moïsis, ab exordio suo dictus est Genesis: quo cum huius libri initium, non nomine tantum, sed re etiam ipsa conuenire videtur. Vt enim ibi de generatione hominis primi, & totius mundi creatione scribitur: ita hic de generatione secundi agitur hominis, ac de mundi ipsius differitur restauratione. Anselmus hic in princip.

ALIA EIVSDEM TITVLI RATIO, EX
Chrysofomo.

EVANGELIVM suum (Matthæus) vocavit librum generationis Christi, ab ipso omniũ fonte & capite bonorum. Chrysof. in caput Matthæi primum, Homil. 2.

DE LIBRI HVIVS AVTHORE D. MAT-
thæo, & in qua lingua scripserit Euangelium.

MATTHÆVS, qui & Leui, ex publicano apostolus, primus in Iudæa propter eos, qui ex circumcisione crediderant, Euangelium Christi Hebraicis literis verbisq; composuit. Hieron. in Catal. script. ecclesiast. Idem alibi: Nouum testamentum Græcum esse, dubiũ non est, excepto apostolo Matthæo, qui primus in Iudæa euangelium Christi Hebraicis literis edidit. Hoc certè cum in nostro sermone discordat, & in diuersos riuulorũ trames ducit, vno de fonte quæredum est. Hieronymus in Præfatione ad Damasum in 4. euangelia. Quis verò postea idem Euangelium in Græcum transtulerit, non satis certum est, eodẽ teste Hieronymo in Catalogo script. ecclesiast. vbi etiam hæc addit: Porro ipsum Hebraicum habetur vsq; hodiè in Cæsareensi bibliotheca, quam Pamphilus martyr studiosissimè confecit. Mihi quoque à Nazaræis, qui in Berrhœa vrbe Syriæ hoc volumine vtuntur, describendi facultas fuit. Hæc ille.

QVO TEMPORE EDITVM SIT A. D.
Matthæo euangelium.

DE tempore autem quo fuit scriptum, diuersæ sunt Patrum Sententiæ. Nam Irenæus antiquissimus rerum diuinarum scriptor, lib. 3. aduers. Valent. cap. 1. affirmat, Matthæum in Hebræis ipsorum lingua scripturam edidisse euangelij, dum Petrus & Paulus Romæ euangelizarent, & fundarent ecclesiam. Eusebius verò in Chronicis, & quidam alij tradunt, dum Petrus Antiochenæ præfideret ecclesiæ, Matthæum in Iudæa scripsisse euangelium, anno 3. Caij Cæsaris Caligulæ, qui longè præcessit secundum Neronis annum, qui fuit 25. à morte Christi, in quo Paulus victus Romam mittitur, quemadmodum dicunt Hieron. de viris illustrib. & Eusebius in Chronicis.

QVÆ si ita sint, etsi Matthæus suum ediderat euangelium, dum Paulus prædicabat Romæ, porro Lucas qui post Matthæum probatur conscripsisse euangelium, commendatur à Paulo tanquam euangelista, cuius laus, inquit, est in euangelio per omnes ecclesias: & 2. Cor. 8. id quidem in secunda ad Corinthios, quam constat Paulũ scripsisse, antequam Romam victus duceretur: non iniuria quis dubitet, quomodo hæc tam diuersæ sententiæ, sibi constare queant.

PVGNAE ISTIVS CONCILIATIO.

PRO dissolutione huius difficultatis sciendum est, primum, Patres in his, quæ aut facti sunt, aut ex sacris scripturis demonstrari non possunt, aut si possunt, nõdum seculis illo-

rū neq; scripturis factis, neq; experimento, neq; autoritate vel ratione certa fuerunt elucidata, crebrò inter se discrepare, cum pace tamen Christiana & fide catholica, se inuicem neq; iudicantes, neq; à sacra communione separantes. Quemadmodum D. Cyprianus cū suis collegijs quondam in Aphrica dissentiebat à cæteris &c. Deinde non esse contrarietate vllam, si Matthæus dicatur scripsisse prius euangelium suum in Iudæa, & postea Petro & Paulo prædicantibus Romæ, edidisse ipsum in lucem, & dedisse legendum omnibus. Donec maneret in Iudæa Matthæus, viuis vocibus prædicabat illis euangelium suū iam scriptum, quod postea, inde commigrans, omnibus legendum tradidit. De hoc sic loquitur Eusebius lib. ecclesiast. histor. 3. cap. 24. Matthæus primò Hebræis prædicauit euangelium. Verum cū pararet transire ad gentes, patria lingua scripturam composuit, & ea quæ prædicauerat, comprehendens, reliquit his ad memoriam, à quibus proficisceretur, vt gentibus prædicaret. Iohannes Driedo De scripturis ecclesiast. lib. 1. cap. 4. Theophylactus in præfatione ad euangelium Matthæi, dicit Matthæum hoc euangelium Hebraico scripsisse idiomate post octo annos assumpti in callos Christi.

QVID AD HOC SCRIBENDVM EVANGELIUM

Matthæum impulerit.

SICVT referunt, Matthæum conscribere euangelium causa cõpulis talis: Cū facta fuisset in Palæstina persecutio grauis, nè periclitarentur dispergi omnes, vt carètes fortè doctoribus fidei, carerent doctrina, petierunt Matthæum, vt omnium verborum & operū Christi conscriberet eis historiam, vt vbiq; essent futuri, totius scū haberet fidei statū. QVÒD autem ab humana eius cõpuitate, & humanam eius generationem exposuit, compulit impia impudentia Iudæorum, denegantium Iesum Christum de David semine ducere genus. In prologo operis imperfecti in Matthæum, quod Chrysostomi operibus sub incerto auctore insertum est.

DISPOSITIO TOTIVS EVANGELII SECUNDUM MATTHÆUM, EX PROLOGO EODEM.

TABVLA 13.

CORPVS AVTÈ narrationis suæ Matthæus ordinauit hoc modo:

PRIMÒ, natiuitatem.
Deinde, Baptismum.
Tertio, tentationem.
In quarto, doctrinam.
In quinto, miracula.
In sexto, Passionem.
In septimo, resurrectionem & ascensionem eius.

NON solum historiam de Christo exponere volens per hæc, verum etiã euangelicę vitæ statum docere: Quoniam nihil est, quod ex parentibus nascimur, nisi iterum per aquã & Spiritum sanctum renati fuerimus ex Deo. Post baptismum autem necesse est contra diabolum stare, quoniam ad hoc quisq; vngitur, & reãdificatur in baptismo, vt cõtra tyrannum suscipiat bellum. Post hæc quasi omni superata tentatione, factus idoneus ad docendum: Si quidem Sacerdos est, doceat: & Doctrinam suam bonæ vitæ (quasi miraculis) factis commendet: Si autem laicus est, operibus doceat fidem. Deinde necesse est, exire nos de hoc stadio mundi, & tunc restat, vt tentationum victoriam, resurrectionis merces sequatur & gloria.

EVANGELII HVIVS QVIS SIT SCOPVS.

MATTHÆVS in euangelio suo potissimum versatur in eo, vt ostendat messiam illū, in tota serie scripturarum veteris testamenti toties promissum, iam tum aduenisse, & hunc esse reuerà hominem illum Iesum, qui dicitur Christus. Petrus Aureol.

ARGVMENTVM, QVO BREVIS EXPRIMITVR HISTORIÆ SUMMA.

IN quocunq; homine veteris testamenti absolutę & perfectę sunt Prophetiæ ad Messiam pertinentes, is verus Messias & solus est Christus: Ast verò in homine Iesu reuerà absolutū & perfectū est, quidquid de venturo Messia vsquã scriptū aut prædictū sacri reliquerūt Prophetę: homo itaq; Iesus, verus messias & solus est Christus in scripturis promissus. Idē.

DE PRO-

DE PROBATIONE MINORIS, HOC EST,

De certis quibusdam & indubitatis demonstrationibus, quibus homo Iesus verus probatur esse Messias. TABVLA 14.

DAVIDICA & Regia Prosapia, cap. 1.

CONCEPTVS & partus virgineus, eod.

REGVM stella duce adoratio, cap. xj.

NOMEN Nazaræi, id est, floridi, potius quàm Bethlehemita, cap. 2.

ANTECESSIO præconis & præcursoris, tot. cap. 3.

MINISTERIVM angelorum, cap. 4.

CONVERSATIO in patria, & vocatio apostolorum, eodem.

DOCTRINA iustitiæ perfectæ, explicatio & innouatio Decalogi, & expositio consiliorum nouæ legis, cap. 5. 6. & 7.

OPERA & miracula diuina, cap. 8. 9. 10. & 11.

MORES tranquilli & summa in cõuersatione modestia, cap. 12.

ERVDITIO parabolica, siue modus docendi per parabolas, cap. 13. per totum.

SYSTENTATIO populi prouida & benigna, cap. 14.

HYPOCRISIS & prauarum doctrinarum detestatio, cap. 15. & 16.

GEMINA vnius personæ natura, diuina scilicet & humana, cap. 17.

HIERARCHICA noui eiusdemq; æterni regni constitutio, cap. 18. 19. & 20.

SVMMA rerum inopia & paupertas, cap. 21.

EXCAECATIO Iudæorum, cap. 21. 22. & 23.

PROPHETICA futurorum & arcanorum enarratio, cap. 24. & 25.

NOVI sacrificij & sacramenti institutio, cap. 26.

PASSIO acerbissima & salutaris, cap. 27.

RESURRECTIO magna & Triumphalis, cap. 28.

GENTIVM ex omni lingua & tribu conuocatio, dicto cap. 28. Petrus Aureol.

DE PRI-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE PRIMA VERI MESSIAE NOTA.

TABVLA 15.

PRIMA NOTATA FUIT, DAVIDICA ET REGIA PROPAGATIO EX SEMINE & RADICE IESSE, QUAM

FVTVRAM PRAEDIXERUNT PROPHETA,

ESAIAS cap. xj. vers. Egredietur virga de radice Iesse, &c. HIEREMIAS cap. 2. vers. Eccè dies venient, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit Rex, &c. EZECHIEL cap. 37. Eccè ego assumā filios Israel de medio nationū, & erunt mihi populus, & seruus meus Dauid erit Rex super eos, & princeps in perpetuum. AMOS 9. In die illo suscitabo tabernaculum Dauid &c. AGGAEVS 2. ad Zorobabel, qui descendit de semine Dauid: Ponam te quasi signaculum, quia elegeri te. ZACHARIAS 4. de Zorobabel dicit, Quòd educet lapidem primum, hoc est, Christum.

IN Christo impletam probat Euangelista Matthæus in ipso statim Euangelij sui exordio, cap. 1.

DE NOTA SECVNDA.

TABVLA 16.

SECVNDA NOTATA EST, NATIVITAS EX VIRGINE, QUAE FUIT.

PRAEDICTA per Esaiam 7. vers. Eccè virgo concipiet & pariet filium. DEMONSTRATA in Christo per Euangelistam Matthæum, d. ca. vers. Christi autem generatio sic erat.

DE TERTIA NOTA.

TABVLA 17

TERTIAE NOTAE DUE SUNT PARTES:

APPARITIO stellæ, quæ prædixit Balaam Num. 24. Orietur stella ex Jacob, &c. REGVM adoratio, de qua Psalmista: Reges Tharsis & insule munera offerent, &c.

Prauidit Esaias cap. 60. Surge, illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum. Item, Et ambulabunt gentes in lumine tuo, Rursus, Oēs de Saba venient &c. Extitisse ostendit euāgelista Matthæus, In princip. cap. 2.

DE QVART

LIBER TERTIVS. DE QVARTA NOTA.

TABVLA 18.

QVARTA NOTATA EST RATIO COGNOMINIS, QUOD ILLI MULTO ANTE INDICITUM FUIT. LICET ENIM

PRAEDIXERUNT PROPHETA

Nasciturum in Bethleem Iudæ, Michæas c. 5. Et tu Bethleem Effrata &c. Ex te enim mihi egredietur &c. Discessurum ex terra Iuda, trucidandosq; paruulos: Hieremias 31. Vox in excelsis audita est lameratiois, luctus & fletus Rachel plorantis &c. Secessurum in Aegyptum, Osee 11. Ex Aegypto vocavi filium. Idem tamen affirmarunt, ob id eum non Bethleemitam, Effratæum, aut Aegyptium, sed Nazaræum nuncupandū esse, à ciuitate quæ vocatur Nazareth sumpto nomine. MATTHAEVS verò hæc omnia in Christum cadere testatur, dic. cap. 2. vers. Qui cum recessissent &c.

DE QVINTA NOTA.

TABVLA 19.

QVINTA NOTATA EST VATICINIUM DE PRCURSORRE CHRISTI, QUAE

VIAM Christo præparaturū prædixerant Esaias 40. Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini. Malachias 3. Eccè ego mitto angelum meum, &c. IAM venisse, eumque fuisse Ioannem Baptistam, probat Matthæus capite tertio & vndecimo.

DE SEXTA NOTA.

TAB. 20.

SEXTA NOTATA EST

POLLICITVS EST Psalmographus his verbis: Angelis suis mādauit de te. Item, In manibus portabūt te &c. Præterea, Super aspidē & basiliscū ambulabis, & cōculcabis leonē & draconē. Psal. 90. Euseb. lib. 9. de demonstrat. euang. cap. 7. PRAESTITERVNT angeli in deserto, Matth. 4.

DE SEPTIMA NOTA.

TABVLA 21.

SEPTIMA NOTATA EST CONVERSATIO IN GALILEA, & VOCATIO DISCIPULORVM. QUORVM VTRVIVSQUE

PRAEDIXIT ESAIAS capite OCTAVO: Liga testimonium, Signa legem in discipulis meis. Eccè ego & pueri mei, quos dedit mihi Dñs &c. NONO: Primo tempore alleuiata est terra Zabulon & terra Neptalim, via maris trans Iordanem Galilææ gentium. Populus qui ambulabat in tenebris &c. EVENISSE Vocati Petri, Andreae, Iacobi, Ioannis. scribit Matthæus dict. cap. 4. putā Alleuiationē, i. informationē seu institutionē primā, quæ facta est à Christo per vniuersam Galilæā, d. c. 4.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE NOTA OCTAVA.

TABVLA 22.

NOTA octava duo habet membra:

VNUM, quod praedixerint prophetae, eum qui mittendus esset, iustitia perfectiorem traditurum. Inter hos est ESAIAS 11. Erit iustitia cingulum lumborum eius. HIEREMIAS 23. Faciet iudicium & iustitiam in terra. OSEE X. Tempus requirēdi Dominum, cum venerit qui docebit vos iustitiam. ALTERVM, quod decalogus per eum deberet renouari, monuit HIEREMIAS 31. Et feriam domui Israel, & domui Iudae foedus nouum, nō secundum pactum quod pepigi cum eis, putā decem Verborum decalogi. IDEM d.c.31. Hoc erit pactū quod feriam cum domo Israel: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. VTRVQVE Christū executum esse, demonstrat Matth. c.5.6.&7. vbi continentur Sermo Domini in monte. Explicatio atque innouatio decalogi. Traditio consiliorum nouae legis, in quibus iustitia consistit perfecta, sub his verbis: Nisi abūdauerit iustitia vestra. Et, Erat enim docēs eos sicut potestātē habēs.

NOTA verò nona sunt opera & miracula planè diuina: Quae

DE NOTA NONA. TABVLA 23. PRAEVIDIT in Messia vterque Esaias cap.35. Ecce Deus noster ipse veniet, & saluabit nos. Tunc aperientur oculi caecorum, & aures surdorum patebunt. Tunc saluet claudus sicut ceruus, & aperta erit lingua mutorum. DEMONSTRAT his oibus Christū claruisse Euāgelista Matthaeus p 4. capita. Nā in capite OCTAVO & nono ostendit Cur āsse infectos lepra, febrī & paralyti laborantes, immundoq; spiritu siue demone vexatos. Potestatem exercuisse in ventos, mare, & mortuos. Fecisse etiā alia miracula penē infinita. DECIMO, re testatur ipsa, hanc potestatem suis etiā communicāsse apostolis, vt virtute sua miracula, quae ipse fecisset, & ipsi facerēt. VNDECIMO discipulis Ioannis responsum fuit: Euntes renunciate Ioanni, quae audistis & vidistis. Caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euāgelizantur. Ac ob id non multo post, cepit Christus ciuitatibus, in quibus virtutes illae & prodigia diuina facta fuerant, exprobrare incredulitatem suam.

DE NO-

LIBER TERTIVS. TITRATVS DE NOTA DECIMAM NOTAM

TABVLA 24.

DECIMA nota est, pacifica & humilima cōuersatio. Haec autē duo

PRAEENUNCIATA sunt per Esaiam cap.42. Ecce seruus meus &c. Non clamabit, nec accipiet personam, nec audietur vox eius foris. Calamum quassatum nō conteret, & linū fumigans non extinguet: Non erit tristis, nec turbulentus, donec ponat in terra iudicium. EXTITERVNT in Christo vberima, Matthaei 12. per totum. Vbi allegat praedictam prophetiam, Ecce puer meus: & proseguitur ibi de pacifica & humilima Christi cum hominibus consuetudine, multa.

DE VNDECIMA NOTA.

TABVLA 25.

VNDECIMA nota cōcinet parabolas, quibus Christū

VSVRVM esse praedixerunt DAVID: Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio. Psal. 77. ESAIAS 6. Auditū audietis, & nō intelligetis, iuxta 70. las, quibus Christū VSVM fuisse testatur Euāgelista Matthaeus 13. Exiit qui seminat, seminare &c. vbi etiā ad verbum inducit prophetias.

DE DVODECIMA NOTA.

TABVLA 26.

NOTAM DVODECIMAM vnico verbo exponunt summa liberalitas & incomparabilis beneficentiae hilaritas, a qua virtute Messia venturū

CONMENDAT Ezechiel 34. Suscitabo super gregem pastorem vnu, qui pascat eum, seruum meum Dauid. Ipse pascet, & ipse erit eis in pastorem. OSTENDIT eandem in Christo summam & mirabilem fuisse Matthaeus 14. Cum enim propter decollationem Ioannis secessisset in desertum, multa millia eorum, qui eum ob sermonis dulcedinem sequebantur, quinque panibus & duobus tantum paut piscibus. Vbi etiā multi languentes & male habentes, ex solo actu simbriae vestimenti eius curati, ac pristinae sanitati fuerunt restituti.

DE NOTA DECIMATERTIA.

TABVLA 27.

DECIMATERTIA nota Christi venturū fuit, eū ab hypocrisis & falso cultu homines auocaturū, quē admodum

PRAEDIXERAT Esaias 11. Non secundum visionem oculorum iudicabit, neque secundum auditum aurium arguet: sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in aequitate pro mansuetis terrae. Et cap.29. Populus iste labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. FECISSE perhibet Matthaeus cap.15. & 16. Vbi etiā hanc prophetiam, Populus iste &c. inducit ad verbum.

DE NO-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE NOTA DECIMAQVARTA.

TABVLA 28.

NOTAM VERI Messie decimamquarta statuunt Prophetæ, duplicem in Christo naturam: videlicet,

HUMANAM ESAYAS ix. Parvulus natus est nobis, & filius datus est nobis. MICHAËAS v. Et tu Bethleem Effrata, ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel. DIVINAM IDEM Michæas v. Et egressus eius ab initio, à diebus æternitatis. ESAYAS d. cap. 9. Et vocabitur nomen eius, admirabilis, cõsiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi &c. VTRANQUE in Christo fuisse, demonstratur in ca. 16. & 17. Et DIVINAM quidem ex Resposione D. Petri: Tu es Christus filius Dei vivi. Transfiguratione Dñi, Quia splenduit facies eius sicut sol. SED humanã p Revelacionem passionis super eum futura. solutionẽ didrachmi tributũ.

DE NOTA DECIMAQVINTA.

TABVLA 29.

DECIMA- quinta nota, est Ecclesiastica Hierarchia, in qua Messiam Monarcham futurum esse

PRAE- dixerunt ESAYAS ix. Multiplicabitur eius imperium, & pacis eius non erit finis. DANIEL 7. ait, in Christo resuscitari regnum novum quod destruet et alia regna omnia. Non regnum terrenum, sed regnum caeleste & regnum sanctorum. Humilitate in princip. ca. 18. Quis putas maior est in regno caelorum? Fraternali charitate: si peccaverit in te frater tuus. eodem. Misericordia & pietate. Ideo assimilatur est regnum caelorum. ibidem vsque in fin. Castitate matrimoniali, c. 19. Si licet homini dimittere. Pudicitia virginali & viduali, Sunt eunuchi &c. ibid. Paupertate: Tunc oblatis sunt ei parvuli. Itẽ, Si vis perfectus esse. Et ibi, Ecce nos reliquimus omnia. eodem. Probitate & virtutum exercitio, ca 20. Sub parabola de operarijs conductis ad vineam excolendam. Concordia, pace & tranquillitate. Et ascendens Iesus. Quo loco reprehenditur contentio duorum fratrum de ambitione. eod. FUNDATVM in precũ & orationũ assiduitate. Quod caecorũ ostenditur exẽplo, qui ad Deũ clamantes, misericordiam consecuti sunt. d. cap. 20. vsque in fin.

DE NO-

LIBER TERTIVS. DE NOTA DECIMASEXTA.

TABVLA 30.

DECIMASEXTA nota est, cum imperio iuncta humilitas, in qua Christum ad regnum suum

ACCESSVRVM annunciat Zacharias 9. Exulta satis filia Sio, iubila filia Hierusalem: Ecce rex tuus venit tibi iustus & Saluator. Ipse pauper & ascendens super asinam & super pullum filium asinae. Et loquetur pacem gentibus, & potestas eius à mari vsque ad mare. INGRESSVM Hierosolymam testatur Matthæus, à principio cap. 21. vsque ad vers. Manẽ autem revertens &c. Vbi hæc prophetia ad verbum penè refertur.

DE NOTA DECIMASEPTIMA.

TABVLA 31.

DECIMASEPTIMA Nota fuit, Dei permissione Iudeos excæcandos, id quod

EVTVRVM præcinit Esaias 6. Excæca cor populi huius. Item ca. 29. Claudet oculos vestros: Prophetas & principes vestros, qui vident visiones, operiet. FACTVM & vsq ad insaniam corda Iudeorum excæcata esse probavit Matthæus, à prædict. loco capit. 21. vsq ad cap. 24. sub FIGVRA ficulneæ, quæ non protulit fructum, & arefacta est. significabat enim Iudeos. VARIIS Duobus filijs. Agricolis, qui interfecerant heredem Domini vicarijs de Parabolis de Nuptijs & inuitatis qui fuerunt indigni, capite xxij. SPECIE machinationis iniquæ, ibid. Tunc abeunt es pharisæi, mittunt discipulos suos cum Herodianis. PUNITVM, ac ob id Iudeis maledictum esse, patet ex cap. xxij. per tot.

DE NOTA DECIMAOCTAVA.

TABVLA 32.

NOTA DECIMAOCTAVA fuit, Christum prophetã seu interpretem arcanorum omnium

FORE, vt prædixerat Moyses 18. Deuteron. Prophetã suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui. Rursus, Prophetã de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies, vt petisti à Domino Deo tuo in Horeb. Destructionem civitatis & templi Hierusalem futuram per Romanos, Titũ scilicet & Vespasianum. Signa, quæ diem iudicij sint præcessura, cap. xxiiij. DETERMINAVERIT modũ, quo homines venturi sint ad iudicium, sub parabolis quinq; virginũ, & talëtorum inter seruos in lucrum distributorũ, à princip. c. 25. vsque ad vers. Cum autẽ venerit. DECLARAVERIT formã iudicij celebrandi, à prædicto loco vsque in finem cap. 25.

DE NO-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE NOTA DECIMANONA.

TABVLA 33.

NOTA XIX. est institutio noui sacrificij & sacramenti sub specie panis & vini. Quam

ORACV- lo suo pro- miserant

DAVID Psal. 109. Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech, qui obrulit panem & vinum, vt habetur Genesis 14. ZACHARIAS 9. Quid bonum eius est, & quid pulchrum eius, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines? VIDE B. Cypr. lib. 2. epist. 3. ad Caeilium. & B. Irenaeum libr. 4. contra haereses Valentini cap. 32.

AD effectum perduxit Christus Matthaei xxvj. Vbi agit de cena Domini vsq ad vers. Et hymno dicto.

DE VIGESIMA NOTA.

TABVLA 34.

NOTA VI- gesima pertinet ad omnis generis opprobria, contumelias & ignominias. Quas Christum

PATI debere pradi- xerunt

ESAIAS LIII. Sicut ovis ad occisionem ducetur. Propter scelus populi mei percussit eum. Et cum sceleratis reputatus est. Et 50. Corpus meum dedi percutientibus &c. ZACHARIAS ix. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vitulos tuos de lacu, in quo non est aqua. Et 12. Adspicient ad me quem confixerunt, & plangent eum plandū quasi super virginem &c. HIEREMIAS xj. Cogitauerunt super me consilia, dicentes: Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra viuentium &c. DAVID, Foderunt manus meas &c. Et, Diuiserunt sibi vestimenta mea. Psal. 21.

PASSVM esse non haec ipsa tantum omnia, sed alia etiam plura, ac tandem ipsam crudelissimam sustinuisse mortem, testatur Matth. a predicto loco. cap. 26. vsque in finem cap. 27.

DE NOTA VIGESIMAPRIMA.

TABVLA 35.

VIGESIMA- prima nota, est gloria & Triumphus Christi gloriosus. Quo eum a mortuis

RESURRE- cturum prae- uiderant

OSEE vj. Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos. Et 13. Ero mors tua, o mors, morsus tuus ero inferne. PSALMISTA: Caro mea requiescet in spe: Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec sanctum tuum dabis videre corruptionem. Psal. 15.

TERTIA die resurrexisset testatus est cum alijs Euangelistis & apostolicis scripturis Matthaeus cap. xxvij.

DE NO.

DE NOTA VIGESIMASECVNDA.

TABVLA 36.

FIERI de- bere pradi- xerunt pro- phetae

Iacob Genesis 40. Ipse erit expectatio gentium. Esaias 9. Ipsum gentes deprecabuntur. Et 2. Et fluent ad eum omnes gentes. Sic 49. Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsq ad extremum terrae. Et 42. Legem eius insulae expectabunt. Zacharias 8. Approbent homines ex omnibus linguis gentium, simbriam viri Iudaei. Malachias 1. Non est mihi voluntas in vobis. Ab ortu enim solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus.

VLTIMA NO- ta est, Genium ad vni- tatem fidei conuocatio. Quam a Christo

FACTAM atque collectam ex omnibus gentibus Ecclesiam, testis est Euangelista Matthaeus d. cap. 28. Vbi Christus ipse concludit in haec verba: Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra: Euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quaecunque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.

EPILOGVS.

ATQVE sic manifestum euadit, hominem Iesum, de quo omnis euangelistarum instituta est doctrina, vere esse Messiam & Christum illum, a lege & prophetis promissum.

EVANGELIUM SECVNDVM MARCVM, BIBLIORVM LIBER XLVII, Noui testamenti & primae eius partis secundus: De Resurrectione, siue de regno Christi.

CONTINVATIO.

DIVVS Marcus, qui interpretatur expolitus, euangelium suum apposite admodum auspicatur ab eo, quod in fine matthaei Christus de seipso testatus est: Data est mihi, inquit, omnis potestas in caelo & in terra, &c. ex quo rectissime aoster hic infert euangelista, eoq; fere omnia dirigit, vt ostendat, eundem hominem Iesum, quem matthaeus demonstrat esse Christum, a lege promissum, etiam regem ac Dominum esse omnium supremum.

QVIS EVANGELII HVIVS SIT AVTHOR.

SUNT qui putent huius euangelij auctorem esse diuum petrum, eo quod Hieron. ad He- dibiam quaestio. 11. dicat, Beatum Petrum habuisse interpretem marcum, cuius euangelium, Petro narrante, & illo scribente, sit compositum. Communis vero opinio non negat hoc euangelium ipsius esse marci, licet in eo conscribendo Petri, vt preceptoris sui, secutus sit auctoritatem, ac quod ipsum referentem audierat, id posteritati post se scriptum reliquerit. Ita Lucam quoque preceptorem suum D. paulum imitatum fuisse testatur Chrysof. matth. 1. hom. 4. euangelistarum duorum, inquit, suum quisque probe secutus est magistrum, Marcus quidem petrum, verborum parcitate gaudentem: Lucas vero paulum, fluminum copiam vbertate loquendi superantem.

DE EODEM SENTENTIA D. HIERONYMI.

MARCVS discipulus & interpretes petri, iuxta quod Petrum referentem audierat, rogatus Romae a fratribus, breue scripsit euangelium, quod cum Petrus audisset, probauit, & ecclesiae

clesiæ legēdum sua authoritate dedit, sicut scribunt Clemens in sexto hypotyposeon libro, & Papias Hierapolitanus episcopus. Hieron. in catalogo scriptorum ecclesiasticorū.

MARCVS EVANGELISTA QVIS FVERIT.

MEMINIT huius marci, vt Hieron. in d. refert loco, & Petrus in epistola prima sub nomine Babylonis, figuralitèr romā significās. Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta, & Marcus filius meus &c. Fufius in prologo huius euangelij describitur in hæc omnino verba:

MARCVS euangelista Dei electus, & Petri in baptisinate filius, atque in diuino sermone discipulus, sacerdotium in Israel agens, secundum carnem Leuita, conuersus ad fidem Christi, euangelium in Italia scripsit, ostendens in eo, quid & generi suo deberet, & Christo &c.

DE VITA EIVS ET MORTE.

ASSUMPTO itaque euangelio, quod ipse consecerat, perrexit Aegyptum, & primus Alexandriae Christum annuncians, constituit ecclesiam, tanta doctrina & vitæ continentia, vt omnes sectatores Christi ad exemplum sui cogeret. Ità Hieron. in catalogo, & Eusebius lib. 2. hist. eccles. cap. 16 Deniquè amputasse sibi post fidem pollicem dicitur, vt sacerdotio reprobis haberetur: (cuius rei meminit etià Isidorus) sed tantum consentiens fidei predestinata potuit electio, vt nec sic in opere verbi perderet, quod prius meruerat in genere. In dicto prologo. Constitutis autem & confirmatis ecclesijs per Libyam, marmaricā, Ammoniacam, Pentapolim, Alexandriam, locaque quæ Bucolicæ dicebantur, vicina Alexandriae circa mare Aegyptium, plena ferocium barbarorum, atq; Aegyptum vniuersam, ad vltimum tentus est à paganis, qui remanserunt Alexandriae. Qui videntes eum die sancto paschæ missam facientem, miserunt funem in collum eius, & trahebant eum ad loca Bucolicæ, quæ erant iuxta mare sub rupibus, vbi erat ecclesia constructa. Et defuebāt carnes eius in terram, ac laxa inficiebantur sanguine. Vespere autem facto miserūt eum in carcerem, vbi circa mediam noctem, primò angelica visitatione cōfortatus est, deindè ipso Domino sibi apparente, ad caelestia regna vocatus est. At manè dum traheretur ad loca Bucolicæ, gratias agens & dicens, Domine, in manus tuas commendo spiritum meum, defunctus est, & à viris religiosus sepultus in loco lapidis excisi cum gloria. Ordinauerat autem pro se episcopum Alexandriae Anianum. Mortuus est verò octauo Neronis anno. Alijs quoque ecclesijs longè lateque episcopos, presbyteros, & diaconos dederat. Ado Treurenf. in martyrologio 7. Calend. Maij.

QVO CONSILIO MARCVS, ET POST EVM LVCAS, cum non fuerint apostoli, ad euangelistarum munus sint vocati, sententia beati Augustini.

AT nè putaretur, inquit, quòd attinet ad percipiendum & prædicandum euangelium, interesse aliquid, vtrum illi annuncient, qui eundem Dominum hinc in carne apparentē, discipulatu famulante, secuti sunt, an ij, qui ex illis fidelitèr comperta crediderunt, diuina prouidentia procuratum est per spiritum sanctum, vt quibusdam etià ex illis, qui primos apostolos sequebantur, non solùm annunciandi, verùm etià scribendi euangelium tribueretur authoritas. Hi sunt Marcus & Lucas. Augustinus de consensu euangelistarum, lib. 1. cap. 1.

QVO TEMPORE SCRIPSERIT EVANGELIUM suum Marcus.

HVC Theophylactus euangelium suum scripsisse dicit romæ, post decē assumpti Christi annos in argumento hinc. Irenæus id post mortem Petri & Pauli factum esse affirmat, Contra Valent. lib. 3. cap. 1.

QVAESTIO.

SED quomodò hæc sibi constare poterunt, cum Hieronymus & cæteri (vt dictum est) patres tradant, Petrum vidisse euangelium marci, suaque authoritate probatum, ecclesiæ legendum tradidisse? Ioan. Driedo de scriptur. ecclesiast. lib. 1. cap. 2.

RESPON-

RESPONSIO.

NIHIL repugnant, Marcum, quod ex ore Petri, vel vt à Petro audiuerat, scripsisse euangelium, & hoc ipsum vbi Petrus approbasset, eo demùm mortuo, omnibus legendum obtulisse. Idem Driedo de scriptur. ecclesiast. lib. 1. cap. 4.

DE HVIVS EVANGELII CHARACTERE, siue descriptionis modo.

EST autem character huius euangelij manifestus, nihil ferè habens, quo mens hæreat. Et per omnia fermè processum eundem habet, què Matthæus: nisi quòd Matthæus sit diffusior. Theophylact. hinc in prologo. Vndè etià noster hic Marcus à quibusdam abbreviator Matthæi dici consueuit. Et author Commentariorum illorum, qui vulgò ascribuntur Hieronymo, in hunc euangelistam, eam putat esse causam, quare tam pauci in hoc scripserint euangelium, quòd eadem penè narret quæ differit Matthæus.

EIVSDEM EVANGELII ORDO ATQVE DISPOSITIO.

DENIQUE cum perfecti euangelij opus intrans, & à Baptismo Domini Deum prædicare inchoans, non laborauit natiuitatem carnis, quam in prioribus viderat, dicere. Sed totius exprimens expositionem deserti, ieiunij numerum, tentationem diaboli, congregationē bestiarum, & ministerium protulit angelorum: & instituens nos ad intelligendum, singula in breui compingens, nè authoritatem factæ rei demeret, & perficiendi operis plenitudinem non negaret. Prologus in Marcum.

EVANGELII, QVOD EST SECVNDVM Marcum, scopus & summa.

CVICVNQVE omnes parèt potestates, is re vera summus est imperator: verùm Christi potētia, omnes potestates aliæ sunt subiectæ: est ergò summus Imperator & Dominus omnium Christus:

DE PROBATIONE MINORIS PROPOSITIONIS,

siue de potentia diuina. TABVLA 37.

Obsequium siue ministerium spirituum, cap. 1.
Curacionem omnis generis morborum, eod.
Remissionem peccatorum, cap. 2.
Dispensationem & arbitrium legis, eod.
Ius authoritatem suam transferendi in alios, cap. 3.
Imperium super mare & ventos, cap. 4.
Potestatem vitæ & necis, cap. 5.
Prouisionem rerum ad vitæ sustentationem necessariorum, cap. 6.
Abrogationem traditionum impiarum, cap. 7.
Restitutionem auditus & loquelæ, eod.
Illuminationem visus, cap. 8.
Mutationem naturæ, dict. cap. 8. & in princip. 9.
Potestatem in exteros, cap. 9.
Interpretationem seu potius perfectionem legis scriptæ, cap. 10.
Imperium Davidicum, eod. & in cap. 11.
Iudicium atq; scientiam cogitationum cordis alieni, d. cap. 11. & 12.
Cognitionem euentuum futurorum, cap. 13.
Fortitudinem & constantiam in ferendis aduersis, cap. 14. & 15.
Potestatem in mortem, cap. 16.
Imperium supra caelos, eod. 16. cap. & vltimo.

ff 2 DE OB.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE OBSEQVIO ET MINISTERIO SPIRITVVM.

TABVLA 38.

PRIMVM DIVI-
na in Christo potestatis ar-
gumentum est, obsequiũ
& ministeriũ, quo omnes
ei seruebant Spiritus

Prophetici, { *Esaiã,*
Malachiã,
Ioannis Baptista.
Diuinus, qui in specie columbæ dimissus est super eum.
Angelici, Nam & angeli ministrabant ei.
Apostatici, id est, demones, qui ab hominibus obsessis expulsi clama-
bant: Scimus quia sanctus Dei es. à princip. cap. 1. vsque ad versic.
Et protinus egredientes.

DE CVRATIONE MORBORVM.

TABVLA 39.

ARGVMENTVM SE-
cũdum est, virtus curandi omnes
languores corporis, vt sunt

{ *Febris,*
Leprosã,
Aliã infirmitates omnes.
Quas Christum solidissime & ex-
fundamẽto curasse phibet Marc.
d. vers. Et protinus, vsq. in fin. ca. 1.

DE REMISSIONE PECCATORVM.

TABVLA 40.

ARG. TERTIVM EST,
curatio morborum animi, i. re-
missio peccatorum. Quam pote-
statẽ sibi Christus ab inuidis Iu-
daeis, vendicauit non tantum

{ *Verbis, dum ait: Vt autem sciatis, quia filius hominis habet pote-
statem in terra dimittendi peccata: sed etiã*
Re ipsa, hoc est, { *Mente à peccato,* } à princip. cap. 2. vsque
curatione para- { *quã in* } ad vers. Et erant disci-
lytici, tam in { *Corpore à paralyti.* } puli Ioan.

DE LEGIS DISPENSATIONE.

TABVLA 41.

ARG. QVARTVM
est, arbitrium atque po-
testas legis Mosaicæ

{ *Mode-*
randã,
Mutan-
dã:
Qua potesta-
te Christus
vsus est
Dispensando cum discipulis, nè tam stricte
cogerentur ieiunare, q. Ioannis discipuli.
Immutando sabbathi obseruationem, à
prædict. loco cap. 2. vsque in finem eius-
dem, & in principio tertij.

DE SVBROGATIONE SIVE DELEGATIONE

potestatis diuinæ. TABVLA 42.

ARG. QVINTVM EST,
Ius auctoritatem suam transferen-
di in alios. Quod ius Christo compe-
tere, Marcus exemplo probat aposto-
lorum, quibus dedit potestatem

{ *Curandi in-*
firmitates,
Eijciendi
dæmonia.
à prædict. loco vsque in fin. cap. 3. Vbi elegãti
disputatione conuincit, potestatem hæc nulli
creaturæ posse attribui, nisi eã habeat à deo.

DE IM-

DE IMPERIO IN MARE ET VENTOSI

TABVLA 43.

SEXTVM AR-
gumentum est, Pote-
stas imperandi elemētis

{ *AQVAE*
& { *Cuius rei occasione Christum sub varijs parabolis docuit ex*
AERI. } *naui, cap. 4. per tot.*

DE POTESTATE VITAE ET NECIS.

TABVLA 44.

SEPTIMVM
arg. est, Potestas

{ *MORTIS*
& { *Quã probat euange-*
VITAE. } *lista Marcus ex eplã*
Porcorum, ex spiritu immundorum
ingressũ ad 2000. suffocatorum.
Filia Archisynagogi, per Christum à
mortuis resuscitãtã, cap. 5. per tot.

DE PROVISIONE ALIMENTORVM.

TABVLA 45.

OCTAVVM AR-
gumentum est, procuratio
cibi corporalis. Cuius occa-
sione Euangelista ponit

{ *PRIMUM causas, cur Christus exi-*
uerit in desertũ, nimirum propter
Contemptum prophetæ in pa-
tria sua propria.
Decollationem Ioannis Ba-
pistæ.
DEINDE ad propositum redeundo, ostendit Christum quinque tan-
tum panibus & duobus piscibus ad satietatem vsque pauisse, quin-
que millia hominum, toto cap. 6.

DE ABROGATIONE TRADITIONVM IMPIARVM.

TABVLA 46.

NONVM est argumentum, abrogatio
friularum traditionum humanarum & di-
uini legibus repugnantium, quas Christus
reprobat, à princip. cap. 7. vsque ad versic.
Et inde surgens. Vbi

{ *PRIMUM Christus ipse arguitur à phariseis, quod*
discipuli sui non lotis manibus manducarent.
DEINDE arguit & ille eos, quod propter traditio-
nes suas irritum fecerint mandatum Dei.

DE RESTITVTIONE AVDITVS.

TABVLA 47.

ARG. DECIMVM EVAN-
gelista Marcus his breuissimis populi veri-
bis complectitur: Bene omnia fecit, &

{ *SVRDS audire,*
& { *d. cap. 7. à vers. Et inde surgens,*
MVTO loqui. } *vsque in finem.*

DE CVRATIONE VISVS. TAB 48.

PRO ARGVMENTO
vndecimo ponitur illuminatio vi-
sũs. Loquitur autem Euangelista
de duplici visu,

{ *SPIRITVALI scilicet, dum ait: Adhuc cæcatum habetis*
cor vestrum? Oculos habentes, non videtis? & aurem ha-
bentes, non auditis?
& { *PRIMUM imperfectius,*
CORPORALI, dum cæ-
co facultas videndi
Deinde perfecte restituitur.
Marc. 8.
ff 3 DE MV-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE MUTATIONE NATURAE. TAB. 49.

DVO DECIMVM ARGV-
mentum est, mutatio naturae patibilis
in impatibilem. Ad cuius evidentiam
Euangelista
PRIMUM recitat diuersas hominum opiniones de Chri-
sto.
DEINDE Christus praedicat mortem & resurrectionem
suam, cap. 8.
DENIQUE se per hanc resurrectionem transfigurationem signi-
ficatam, omnem mortalitatem exuturum declarat, cap. 9.

DE POTESTATE IN EXTEROS. TAB. 50.

ARGV. DECIMVM EST,
virtutem Christi non alligatam esse
loco, sed extendi etiam ad omnes
nationes & populos. Quod Euan-
gelista Marcus cap. 9. probat
PRIMUM fundamento fidei, quae ad omnia se porrigit. Cre-
denti enim omnia suntabilia. Unde Christus a discipulis in-
terrogatus, cur illi demonium illud, cuius hoc loco mentionem
facit Marcus, eicere non potuerint, eorum incredulitatem in
causa fuisse respondit.
DEINDE exemplo extranei cuiusdam, qui & si Christum mini-
me sequeretur, neq. ab eo subrogatus esset, demonia tamen in
Christi nomine eiciebat.

DE INTERPRETATIONE LEGIS DIVINAE.

TABVLA 51.

ARGVMENTVM XIII. } REPROBAT libellum repudij,
est, legis interpretatio, atq. adeo per- }
fectio: perficit enim Christus legem }
Mosaicam euangelicis consilijs, dum }
PRAEDICAT } Virginitatem,
} Castitatem,
} Paupertatem, } Marci cap. 10.

DE IMPERIO DAVIDICO. TAB. 52.

ARGVMENTVM } DVO filij Zebedaei, dicentes: Da nobis vt vnus ad dexteram sedeat,
xv. est, Imperium Dauid, } alter ad sinistram in regno tuo.
quod in Christo perfectum, }
post Euangelistam Mat- } CAECVS adclamans: Iesu fili Dauid, miserere mei.
thaeum comprobant etiam }
apud Marcum, d. ca. 10. & 11. } TOTVS populus occurrens & clamans: Benedictus qui venit in no-
mine Domini. Et, Benedictum quod venit regnum patris nostri
Dauid, O sanna in excelsis.

DE CORDIS PERSCRVATIONE.

TABVLA 53.

DECIMVMSEXTVM AR-
gumentum est, cogitationum humana-
rum perscrutatio: qua Christus homi-
num malignorum depræhendit astutias.
Vt patet dict. cap. 11. ex
Maledictione fictis infructuosa: Quae proculdubio figu-
ra fuit arefactionis Pharisæorum.
Disputatione } Potestate diuina
Christi de } &
Baptismo Ioannis.

DE PRE-

DE PRAESCIENTIA EVENTVVM

futurorum. TABVLA 54.

DECIMVMSEPTIMVM

Argumentum est, cognitio eorum quae
futura sunt, qua Christus praesciuit
totum decursum mundanae fabricae.
Id quod ex diuina illa patet Prophe-
tia Marci 13. Vbi non absque magno
terrore praedicat

DESTRUCTIONEM Hierusalem, quae facta est per
Titum & Vespasianum.

PERSECUTIONEM fidelium, praesertim per 300. an-
nos sub Imperatorum Romanorum principatu usque
ad Constantinum duraturam.

ADVENTVM Antichristi, &

IUDICIVM extremum, ad quod se ipsum venturum pra-
dixit.

DE CHRISTI FORTITVDINE ET

constantia in ferendis malis. TABVLA 55.

ARGVMENTVM XVIII.

est, aduersorum omnium atq. adeo mor-
tis perpeccio patientissima. Quam

DECLARAVIT Christus in omnibus Passionis suae ar-
tibus ad mortem usque crucis.

TESTATVS est Centurio verbis disertis, Verè hic homo
filius Dei erat, cap. 14. & 15.

DE POTESTATE IN MORTEM.

TABVLA 56.

DECIMVM OCTAVVM ARGV-
tum, est potestas in mortem & infernum: quam
Christus iuxta euangelicum testimonium D. Mar-
ci 16. cap. probauit

SVA gloriosa resurrectione.

VIVA corporis sui ostensione, & visibili cõ-
suetudine cum Apostolis habitata.

DE IMPERIO SVpra CAELOS.

TABVLA 57.

DIVINAE MAIESTATIS ET
potentiae argumentum, quo Euangelista Marcus,
circa finem Euangelij sui, Christi regnum & im-
perium probare nititur, est potestas supra omnes
caelos. Quam ipse

DENVò velut acquisiuit suae latissimae affec-
tionis triumpho.

NVNC sedens in gloria Dei Patris,
VENTVRVS tandem iudicare viuos et mor-
tuos, & seculum per ignem.

EPILOGVS.

PATET ergò, hominem Iesum, quem Euangelista Matthaeus demon-
strauit esse Messiam à lege promissum, etiam Regem
esse, & dominum omnium supremum.

EVANGELIUM SE-

CVNDVM LVCAM, LIBER BIBLIAE XLVIII,

Noui testamenti & primæ eius partis tertius.

De Sacerdotio Christi.

CONTINVATIO.

DESCRIPTA Christi resurrectione, per quam leo ille de tribu Iudæ uniuersum cæli & terræ subiecit ambitum, & regnum parauit immortale, optimo sanè ordine Pontificatus eius atq; Sacerdotij sequitur descriptio, quæ sub vituli, hoc est, immolationis mysterio, paulò antè vberius explicato, continetur.

ARGVMENTVM.

LVCAS (vt dictum est) circa Sacerdotalem Domini stirpem atq; personam magis occupatus videtur: vnde per vitulum significatus est, propter maximam victimam Sacerdotis. Augustinus De consensu Euangelistarum, vbi supra. Et Ambrosius hic: Vitulus enim, inquit, sacerdotalis est victima: Vnde benè congruit vitulo hic euangelij liber, qui à Sacerdotibus inchoauit, & consummavit in vitulo, qui omnium peccata suscipiens, pro totius mundi vita est immolatus. Ambros.

DE HVIVS EVANGELII AVTHORE.

QVOD Marco contigisse diximus, vt euangelium eius quidam suo ascriberent Magistro, D. nimirum Petro, id nostro etiã accidit Lucæ. Cùm enim & is quæ à Paulo audiuerat, in hoc quod pia maiorum nostrorum traditione ad nos vsq; peruenit, redegit euangelium, non defuerunt qui id ipsi Paulo, ex cuius ore, vt in ecclesiastica historia testatur Eusebius, fuisset exceptum, rectius attribuendum esse putarent, quàm Lucæ: ac ob id Pauli verba, quotiescunq; in epistolis suis dicit, iuxta Euangelium meum &c. de Lucæ euangelio intelligenda esse crederent. Sed certum est, Diuum Lucam nõ ea solum scripsisse, quæ à Paulo tantum, sed etiã à cæteris perceperat Apostolis, quod ipse quoque in principio huius voluminis sui testatur, dicens: Sicut tradiderunt nobis, qui à principio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis. Vnde communis iandiù & à principio vsq; nascentis ecclesiæ, constans vbiq; retinuit vsus, vt hoc, cuius partitionem præ manibus habemus, nõ Pauli, sed Lucæ dicamus euangelium, non ex D. Pauli tantum sacris concionibus exceptum, sed aliorum quoq; Apostolorum doctrina collectum. Quin ipse etiã Paulus in ea epistola quam scripsit ad Corinth. 2. cap. 8. Lucæ hoc euangelium ascribere videtur, cùm ait: Misimus cum illo fratrem, cuius laus est in euangelio per omnes ecclesias. Itã enim hæc verba intelligunt sancti Patres hoc loco ferè omnes. & Hieron. in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum.

LVCAS ISTE QVIS ET QVALIS FVERIT.

LVCAS medicus Antiochenus, vt eius scripta indicant, Græci sermonis nõ ignarus fuit, sectator apostoli Pauli & omnis peregrinationis eius comes: de quo idem Paulus ad Colossenses: Salutatur vos Lucas medicus charissimus, & ad Timotheum: Lucas est mecum solus: Euangelium sicut audiërat, scripsit: Acta vero Apostolorum sicut viderat, composuit. Hieron. in Catalog. Vir summæ industriæ, discèdi studiosus, laboris patientissimus, qui à Paulo auelli non potuit. Chrysost. homil. 10. in poster. episto. ad Timoth. Hunc eundem euangelistam tradunt veteres Ecclesiæ tractatores, medicinæ artis fuisse scientissimum, & magis Græcas literas scisse, quàm Hebræas: Vnde & sermo eius tam in euangelio quàm in Actibus Apostolorum comptior est, & secularem redolet eloquentiam, magisq; testimonijs Græcis utitur, quàm Hebræis. Matthæus autem & Ioannes, quorum alter Hebræo, alter Græco sermone euangelia texuerunt, testimonia de Hebraico posuerunt. Hieron. in cap. 6. Esaiæ. Sicut autem Apostoli de piscatoribus piscium, piscatores hominum facti sunt: itã Lucas de medico corporum, in medicum versus est animarum: cuius liber quotiescunq; legitur in Ecclesijs, toties eius medicina nõ cessat. Idem Hieron. in epist. ad Philemonem.

lemonem. Fertur is quoq; primus, Christi & eius matris, atq; item principum Apostolorum effigiem pingendi arte adumbrasse. Vnde in omnem deinde habitabilem orbem tam venerandum & preciosum opus est illatum. Nicephorus lib. .histor. Eccles. cap. 43:

DE MORTE EIUS.

VIXIT octoginta & quatuor annos, vxorem non habens. Sepultus est Constantinopoli, ad quam urbem vicesimo Constantij anno, ossa eius cum reliquijs Andreæ apostoli translata sunt de Achaia. Hieron. in Catal.

DE SCRIPTIS AB EO RELICTIS,

ex Eusebio.

LVCAS ergò, genere quidem Antiochenus, arte medicus, hanc medicinam, quam ex Apostolorum vel societate, vel traditione susceperat, duos nobis medicinales libros (Euangelium intelligens & Acta apostolorum) reliquit, quibus non corpora, sed animæ curetur. Euseb. in ecclesiast. historia, lib. 3.

QVO TEMPORE LVCAS SVVM SCRIP-

serit de Christo Euangelium.

POST Christi ascensionem anno 15. Lucam suum scripsisse euangelium refert Theophylactus in euangelium Matthæi, & hic in principio. Et Augustinus de concordia euangelistarum eo tempore Marcum & Lucam sua dicit scripsisse euangelia, quo non solum ab ecclesia Christi, verum ab ipsis etiã adhuc in carne manentibus Apostolis probari meruerunt. August.

DE EODEM IOANNES DRIEDO.

VERUM hinc non videtur prætereundum, Lucam scripsisse euangelium, priusquam cum Paulo vincto Romam duceretur, quod hinc possumus colligere, quod in Actuum apostolorum proœmio Romæ edito testetur, se scripsisse euangelium, & quod secunda ad Cor. in qua testatur laudem Lucæ in euangelio esse, iam scripta erat, priusquam Paulus & Lucas Romam venissent. Driedo lib. De ecclesiast. scriptur. cap. 3 part. 3.

QVOMODO SCRIPSERIT.

PROLIXIorem hinc euangelij librum, quàm cæteros esse, nemo dubitauerit. Et ideò non ea quæ falsa sunt, sed quæ vera, sibi vendicat. Non scripsit omnia, sed assecutus est omnia: Quia si scribantur, quæ Christus, vt Ioan. 21. ait cap. fecit omnia, nec ipsum capere mundum arbitror. Aduertis enim, quod consulte etiã ea, quæ ab alijs sunt scripta, præterijt, vt diuersa in euangelio gratia refulgeret, & proprijs quibusdam singuli libri mysteriorum gestorumque miraculis eminent. Ambros. in proœmium Lucæ. Sermo eius, tam in euangelio quàm in Actibus apostolorum, comptior est & seculare redolet eloquentiam Hieron. in cap. 6. Esaiæ. Historico stylo hunc euangelij librum digessit. Nam velut quedam historicum ordinem tenuit, & plura nobis gestorum domini miracula reuelauit: itã tamen, vt omnes sapientiæ virtutes euangelij istius complecteretur historia: docet naturalia, docet moralia, docet etiã rationabilia. Ambros. in præfatione Commentariorum in Lucam.

AD QVEM SCRIPSERIT.

AD Theophilum scripsit, hoc est, ad eum quem Deus diligit. Si Deum diligis, ad te scriptum est: Si ad te scriptum est, suscipe munus euangelistæ: pignus amici in penetralibus animi diligentè asserua. Bonum depositum custodi: per Spiritum sanctum qui datus est nobis, frequentius inspicere, sapius discute. Fides pignori debetur, fidem sequitur diligentia, nè commissa tibi pignora aut tineam consumat, aut erugo. Idem Ambros. in d. præfatione: Vbi tineam interpretatur hæreticum, & æruginè malas dicit animi esse cupiditates.

CVIVS IMPVLSV EDITVM SIT HOC

euangelium.

CUM essent iam scripta euangelia, per Matthæum quidem in Iudæa, per Marcum autem in Italia, Lucas sancto instigante spiritu, in Achaia partibus hoc scripsit euangelium, significans etiã ipse in principio, ante suum alia esse descripta. Cui extra ea, quæ ordo euangelicæ dispositionis exposcit, ea maximè necessitas laboris fuit, vt primùm Græcis fidelibus omni prophetatione venturi in carnem Dei Christi manifesta esset humanitas, nè Iudaicis fabulis attentis, in solo legis desiderio tenerentur, vel nè hæreticis fabulis & stultis sollicitationibus seducti, excideret à veritate, elaboraret. Prolog. in Lucam.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
IN QVEM FINEM FACTA SIT

hæc scriptio.

CAVSAM scriptiois suæ finalem Lucas in prologo huius Euangelij ponit ipse: Vt habeas, inquit, eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem: id est, vt sæpe commo- nitus, certus sis, ac in certitudine permaneas. Chrysof. Matthæi i. homil. i.

QVAE HVIVS EVANGELII SIT SVM-
ma & intentio.

CVIVS CVNQVE hominis actiones alijs ex sua virtute adferunt salutem, is rectè dicitur Saluator: Sed Christi actiones omnes ad totius mundi salutem institutæ sunt, Christus ergo rectè verus dicitur totius mundi Saluator. Petrus Aureol.

QVAM CHRISTVS HVMANO GENE-

ri attulerit medicinam & salutem, siue De Partibus Euan-
gelij secundum Lucam. TABVLA 58.

IN hunc mun-
dum ingressu,	}	1. In conceptione, cap. 1.
		2. In natiuitate, cap. 2.
		3. In baptismo, cum hominibus in-
notuit, cap. 3.
CHRISTVM PORRO
medicinam & salutem huic mundo nõ
attulisse tantum, sed re ipsa etiã præ-
stitisse: id planissimum facit D. Euan-
gelista Lucas ab ipsius Christi salutari	}	CONVICTV cum hominibus & conuersatione, cap. 4.
5. 6. & 7.
		OFFICIO, studio, & voluntate, cap. 8. 9. & 10.
		DOCTRINA, à capit. xj. vsque ad cap. 22.
		EX hac vita per mortem transitu, cap. 22. & 23.
REDITV ad nos per resurrectionem à mortuis, cap.
24. Petrus Aureol.	}	

DE CHRI-

DE CHRISTI IN HVNC MVNDVM

ingressu salutifero.

TABVLA 59.

INGRES-
sum Christi de-
scribit Euan-
gelista Lucas
triplicem:

PRIMVM, quo de-
scendit in vterum
virginis Mariæ per
conceptionem, vbi
saluatorem eum esse
se ostenditur cap. 1.
per	}	ANNVNCIATI-
onem angelicam,
quæ facta est	}	Zachariæ de præcursore Christi Io-
anne Baptista, quod is Dominum
præcessurus, eiq; plebem præpara-
turus sit perfectam.	
		EXCLAMATIONEM Elizabeth, quæ ait: Benedictus
fructus ventris tui.		Mariæ, cui dicitur, Vocabis nomen
eius Iesum.	
		CANTICVM Zachariæ, quo is præ gaudio in hæc pro-
rupit verba, Benedictus Dominus Deus Israel, quia vi-
sitauit, & fecit redemptionem plebi suæ.			
SECVNDVM, quo venit
in lucem humanam, scilicet
per natiuitatem. Quæ ipsa
etiã humani generis eum
saluatorem demonstrat, cap.
2. per Vocem	}	ANGELICAM ad Pastores: Ecce euangelizo vo-
bis gaudium magnum, quod erit omni populo.	}	Prophe-
ticam	Simeonis gestientis & dicentis: Quia
viderunt oculi mei salutare tuum &c.
Annæ, quæ superueniens confitebatur
Domino, & loquebatur de illo omni-
bus qui expectabant redemptionem
Israel.
		EVANGELICAM, ipsius nimirum Lucæ, qui ca-
put 2. Euangelij sui ita concludit: Et Iesus pro-
ficiet sapientia & ætate, & gratia apud De-
um & homines.			
		VOX Dei patris, de cælo aperto audita: Tu es filius
meus dilectus.			
TERTIVM, quo homi-
nibus innotuit per Bapti-
smum Ioannis, vbi totius
mundi Saluatorem eum
esse testantur	}	SPIRITVSSANCTVS, qui sub specie columbæ
visus est sacratissimo eius vertici insidere.	}	EVANGELISTA, recensendo Genealogiã illius à
primo homine Adam, vsq; ad Ioseph virum Mariæ,
de qua ipse fuit natus. Hæc omnia habetur Luc. 3.	

DE SA.

AGENDAE poenitentiae & abstinentiae, cap. 4. Vbi ieiunium, quod Christus 40. diebus & noctibus exercuit in deserto, describitur vsq; ad ver. Et regressus est.

RELIGIONIS & Pietatis in Deum, qua incitante secundum consuetudinem suam venit in Synagogam, ac ut manifestum fieret Iudeis, eum esse saluatorem, non casu incidit in locum Esai. 61. Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, euangelizare pauperibus misit me, sanare conuictos corde, quem ad se pertinere ostendit, d. ver. Et regressus est. eodem.

PATIENTIAE & tolerantiae. Nam etsi consilium Pharisaeorum, quo eum ex monte praecipitare decreuerant, optimè intelligeret, at nihil commotus, per illorum medium transibat, & lenitate superabat malitiam, eo loco, Et duxerunt illum vsq; ad supercilium &c. eodem.

LIBERALITATIS & Beneficentiae, qua languores omnium liberalissimè sanabat, omnibus se medicum & saluatorem exhibens. Vnde ait, Quia & alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei, quia ideo missus sum. ver. Et descendit in Capharnaum, vsque in fin. cap. 4.

HVMILITATIS & beneuolentiae, qua inter peccatores degit per humaniter, discipulos ad se acciuit familiariter, & verum se medicum probans, non se venisse iustos, sed peccatores vocare ad poenitentiam, ait: Non egent medico, inquit, qui sani sunt, sed qui male habent. cap. 5. per tot.

VERITATIS & sinceritatis. Posteaquam enim Pharisaeorum reprehendit hypocrisin, qui sabbatum superstitiosè colebant, viuo dehinc probauit exemplo etiã sabbatho licere benefacere. à princip. cap. 6. vsque ad ver. Factum est autem &c.

PERFECTIONIS tantae, quantam nemo ante eum habuit, nec quisquam habiturus est vnquam. Quod indicat illa sublimis concio De vera beatitudinis partibus & consilijs euangelicis: Quae prius in seipso expressit, ac deinde alios docere cepit. à d. ver. Factum est vsque in fin. cap. 6.

QVAM VERO CHRISTI conuersatio generis humani eum saluatorem ostenderit, pulcherrimae eius & prorsus diuinæ testantur virtutes: quas ille verè excoluit, ac viuo suo exemplo hominum mentibus insinuauit. Hinc Euangelista Lucas praecipuas Christi actiones breuissimis quidè perstringit verbis. Sed ijs tamen depingit coloribus, vt Christum nobis perfectissimum ob oculos sistat exemplar pulcherrimarum virtutum: videlicet,

MISERICORDIAE atque clementiae, quae motus fuit erga Seruum Centurionis, Filium vnicum viduae, qui defunctus efferebatur. Peccatricem, procumbentem ac lachrymantem ad sanctissimos eius pedes, toto cap. 7.

DE SVM-

SI CONATUM spectes atq; diligentiam, qua Christus pro conseruatione hominum indefessus adhibuit, nihil depræhendes ab eo præmissum, quod ad salutem illorum pertinere videretur. id quod facile euincit euangelista Lucas à summo studio, quod christe illis seruandis impedit, partim

Per se

VOCANDO omnes homines ad salutem, varijs & saluberrimis persuasionibus parabolicis ad eam rem adhibitis, quibus animos omnium ad pietatem inducere & sanare conabatur.

PERAGRANDO Iudææ regionem, demonia eijciendo, languores curando, atque mortuam puellam excitando, cap. 8. per tot.

PER alios, dum ad hoc suos instituit

PRIMUM apostolos 12. Quibus dedit virtutem & potestatem super omnia demonia &c. toto cap. 10. Nam quæ ibi continentur, omnia pertinent ad Apostolicam viuendi normam.

DEINDE alios discipulos LXXII, quibus functionis suae praescripsit formam, iuxta quam in praedicatione salutis versari deberent, à principio cap. 10. vsque ad vers. Et conuersus ad discipulos. Vbi etiam ostendit fore quosdam, qui ad praedicationem regni Dei maneant duri & obstinati: alios porrò, nempe humiles & simplices, qui eam libentibus animis sint complexuri.

DE DOCTRINA CHRISTI.
TABVLA 62.

Vt exemplo suo nos ad virtutis & pietatis studium hactenus excitauit Christus, ita saluberrima eius doctrina eò potissimum est instituta, vt animorum morbos & vitia depellat. Atq; hinc nos benignissimus Iesus tam sedulo dehortatur

AB

INHVMANITATE ET INCLEMENTIA, AD PIETATEM & misericordiam, sub parabola sauciati, cuius solus misertus erat Samaritanus. vers. Et conuersus ad discipulos, d. capit. 10.

AB IMMODERATIS CVRIS ET DISTRACTIONIBUS animi ad

VITAM tranquillam & vni Deo intentam. Vnde dictum est Marthae sollicitae: Porrò vnum est necessarium: Maria optimam partem elegit. Ibidem etiam docet discipulos orare, mentemque, exclusis rebus labentibus, orando & meditando vni Deo coniungere.

A LIVORE ET INVIDENTIA, AD

MVTVAM charitatem, beneuolentiam, cap. xj. ver. Et erat eijciens. Vbi acriter castigat inuidiam Iudaeorum blasphemantium, & dicentium Christum in potestate Beelzebub demonia eijcere: quod erat, opera Spiritus sancti per summam contumeliam adscribere satanae.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
AB HYPOCRISI ET SIMVLATIONE AD

SYNCERAM & minimè fucatam viuendi rationem. Nam piè admodum monet Christus, vt videamus, nè lumen quod in nobis est, tenebrae fiant: deinde etià obiurgat phariseos hypocritas, eosque dicit similes esse monumentis &c. partim xj. & xij. cap.

AB IMMODICA CVRA ET SOLICITVDI-
ne, amoreque vitioso temporalium, ad

STVDIVM atque desiderium beatitudinis aeternae, eod. Sub parabola diuitis, cui dictum fuit: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te &c. Nolite ergò solliciti esse, ait benignissimus Iesus, animae vestrae quid manducetis, neque corpori quid induamini, &c. cap. 12.

A NIMIA SECVRITATE ET OSCITANTIA, AD

PROVIDENTIAM atque diligentiam, nè mors subita nos imparatos opprimat, atque iudicio sistat, noxios. A quo malo nos piè admodum debortatur: Sint lumbi vestri, ait, praecincti, Et vos estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet &c. d. cap. 12. vers. Sint lumbi vestri, vsque in fin. eiusdem.

A PERTINACIA ET ANIMI OBSTI-
natione ad

POENITENTIAM, cap. 13. Nisi poenitentiam, inquit, habueritis, omnes similiter peribitis. Quod latius ibi prosequitur sub parabola ficus infructuosae. Ac tandem inhabitatoribus Hierusale poenitentiam negligentibus seuerissimè comminatur: Ecce, ait, relinquetur vobis domus vestra deserta.

A COMESSATIONIBVS ET POMPA
conuiuiorum, ad

FRUGALITATEM & erga Pauperes benignitatem, cap. 14. In quo eam praescribit conuiujs legem, vt non vocemus potentes, sed Pauperes, debiles, claudos & caecos. Agit etià de conuiuio paradisi, & ad illud ferenda cruce docet perueniri.

AB ANIMI ELATIONE ET SVPER-
bia, ad

HVMILITATEM & modestiam. Namque cum peccatoribus ipse manducat & conuersatur familiariter, eaque causa, murmurantibus phariseis opponit parabolam 99. ouium & vnius perditae, item decem drachmarum, & filij prodigi, cap. 15.

AB AVARITIA ET VITAE MOL-
litie, ad

LIBERALITATEM, ab exemplo diuitis epulonis, & villici qui de mammona iniquitatis fecit sibi amicos, cap. 16.

AB APOSTASIA AD

FIDEI constantiam, dum apostolis suis praedicat persecutionem, quae ante diem iudicij sit futura. Vbi etià discipuli petunt, vt adaugeat illis fidem. Praemisera enim in ipso capitis exordio impossibile esse, vt non veniant scandala: sed ijs moueri non debemus.

A TORPORE ANIMI ET CORDIS
tepore ac acedia, ad

DEVOTIONEM & orationis instantiam ac perseuerantiam, sub parabola viduae instantè postulantis à Iudice vindictam contra aduersarium suum. Porro orantes hortatur ad animi summisionem, sub parabola pharisei et publicani. Remedium autem efficacissimum contra acediam apponit, admonens de assumenda cruce, & demique adiungit caecum feruenter orantem vt illuminetur, lumenque ea precandi instantia impetrandem, cap. 18.

AB OCIO ET DESIDIA AD

OPERVVM bonorum studium & sedulitatem. Ad quae nos hortatur exemplo Zachaei, proponendaque

daque parabola De homine nobili, qui peregrè profecturus, distribuit seruis suis pecuniae summam, vt negociarentur, è quibus seruus nequam minam suam reposuit in sudario, damnatusque est à domino suo, quòd nihil fecisset lucri, cap. 19.

AB IRA ET ACERBITATE ANIMI, AD

MANSVETVDINEM: Et hoc suo ipsius exemplo. Nam etsi Iudaeorum iniurias saepe esset expertus, atq; insidias, quas sibi struebant, neutiquam ignoraret: nihilominus tamè visitat eos mansuetus, insidiens pullo asinae, fletq; super ciuitatem Hierusalem, vbi erat paulò post occidendus, cap. 19.

A MALITIA ET ASTVTIA, AD

STVDIVM veritatis: ab exemplo veritatis disputationis Phariseorum, Saducæorum, Scribarum, & Principum Sacerdotum, qui Christo insidiabantur, multis ab eo parabolis confutati & pudesacti, cap. 20.

A TIMORE ET VSILLANIMITATE, AD

VIRILEM perseuerantiam & animi firmitatem, ad quam discipulos suos hortatur, dum illis narrat persecutiones futuras. Iacula enim (quod dici solet) praesusa, minus feriunt, toto cap. 21.

DE SALVTIFERO CHRISTI EX HAC

vita discessu.

TABVLA 63.

EXITVM CHRI-
sti morietis fuisse verè salutare, inter alia quæ recenset Lucas in ca. Euan-
gelij 22. & 23. abundè satis testant vel hæc paucissima:

INSTITVTIO sacrosanctæ Eucharistiæ, in qua nobis Sacratissimū suum corpus in memoriam sui reliquit, ita dicens, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, &c.
SVDOR eius factus sicut guttae sanguinis decurrentis in terram, in signum lauacri salutaris.
ORATIO ipsius Christi clementissima, qua pro persecutoribus suis patrem suum rogauit in cruce: Pater, inquit, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt.
CONVERSIO latronis, cui Christus gratiam promisit. Hodie, inquit, mecum eris in paradiso.
TESTIMONIVM Centurionis: Verè hic homo iustus erat. Si iustus, ergò & Saluator ille, cuius fit mentio Esa. cap. 51.

DE REGRESSV, HOC EST, RESVR-

rectione Christi.

TABVLA 64.

CHRISTI REDIT-
tus ab inferis, qui per resurrectionem suam contigit gloriosam, eiusmodi fuit, qualis decuit verum mundi saluatorem. Hanc ipsam autè resurrectionem vberrime probant,

PRIMUM frequentissimæ apparitiones, quibus se apostolis non semel ad oculum statuit.
DEINDE Sermo Christi cum discipulis euntibus in Emaus suauissimus, cap. 24. Vbi postquam illis Passionis suae mysteria ad longum explicasset, in hac tandem saluberrima conclusit verba: Et sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & predicari in nomine eius poenitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes: quibus verbis ostendit, se verum esse mortaliū omnium medicum & seruatorem.

EPILOGVS.

DVBIVM ergò amplius nemini hinc esse neque potest, neq; debet: Videlicet Christum Iesum non tantum esse Regem, aut Imperatorem ac Dominum cæli & terræ supremum, sed vnicum etià generis humani saluatorem, & verum medicum, extra quem nulli vnquam vlla speranda sit salus.

EVANGELIVM IOAN-

NIS, LIBER BIBLIORVM XLIX, PARTIS
Noui testamenti primæ quartus, De diuinitate Christi.

CONTINVATIO.

CUM legisset D. Ioannes Matthæi, Marci & Lucæ volumina, probauit quidem textû historiæ, & vera eos dixisse firmavit, sed vnus tantum anni, in quo & passus est Christus, historiam texuisse. Prætermisso itaque anno, cuius acta à tribus exposita fuerant, superioris temporis, antequàm Ioannes clauderetur in carcerem, gesta narrauit, sicut manifestû esse poterit his, qui diligenter quatuor euangeliorum volumina legerint. Hieron. in Catalogo scriptor. ecclesiasticor.

DE IOANNIS EVANGELISTAE

origine.

IOANNES, qui interpretatur gratia Dei, & significatur per Aquilâ, filius fuit Zebedæi, frater Iacobi apostoli, vnus ex discipulis Domini: Qui virgo electus à Deo est, quæ de nuptijs volentem nubere vocauit Deus. Hieron. ibidem, & in eo qui illi ascribitur, prologo in Ioan.

DE EADEM, THEOPHYLACTVS.

HIC enim patre quidem piscatore natus, eandem quam pater exercebat artē. Non solum imperitus erat gentiliū disciplinarum & Iudaicæ eruditionis, sed planè totus illiteratus erat, quemadmodum diuinissimus Lucas in Actis apostolorum de eo tradit. Nam & patria eius vilis & obscura, non insignibus artibus clara, sed piscaturæ apta, Bethsaida erat. Nihilominus illiteratus ille, ignobilis ille, qui quæ in nullo spectabilis erat, vide quantum sortitus sit spiritum. Etenim quæ nullus aliorum euangelistarum nos docuit, ea ipse intonare ausus est.

FORTASSIS autem non absurdum fuerit, nomina & matris eius & euangelistæ aperire. Etenim mater eius, quæ Salome dicebatur, interpretatur pacifica: Ioannes autē, gratia eius. Sciat igitur omnis anima, quod Pax, quæ erga homines, & quæ in anima ab affectionibus libera, mater sit diuinæ gratiæ, generat istam in nobis.

CONSIDEREMVS autem & mirabilius quiddam, quod circa sanctum illum euangelistam accidit: Vnus enim ille tres matres habere comparat, deiparâ, Salomen, & tonitruû. Nam filius tonitruû est propterea, quod in euangelio vocalissimus fuerit: Deiparâ, dicitur enim, ecce mater tua. Theophylact. in Prologo huic euangelio præfixo.

DE VITAE EIVS SANCTIMONIA,

& suauitate morum.

DILECTVS est Iohannes præ discipulis omnibus maximè à domino, eò quod absolute mitis erat, suauissimisque moribus ac mundo corde, nempe virgo. Theophylact. ibidem, Cui virginitatis in hoc euangelio duplex datur testimonium, & quod præ cæteris dilectus à Deo dicitur, & huic matrem suam pendens in cruce, commendauit dominus, vt virginè virgo seruaret. Hieron. in d. Prologo ad hoc euangelium. Ad hæc de pectore Christi vbi recubuit, euangelij fontem potauit, & quasi vnus de paradisi fluminibus, verbi Dei gratiam in orbem diffudit. Viterb. in Chronicis, Parte 14.

DE OFFICIIS EIVS ET DIGNITATIBVS.

IOANNES & Apostolus est, & euangelista, & Propheta, Apostolus, quia scripsit ad ecclesias vt Magister. Euangelista, quia librum euangelij condidit, quod, excepto Matthæo, alij ex duodecim apostoli non fecerunt. Propheta, vidit enim in Patmos insula (in quam fuerat à Domitiano principe, ob domini martyrium relegatus) Apocalypsin, infinita futurorum mysteria continentem. Hieron. lib. 1. aduers. Iouinianû. Vbi de Priuilegijs huius euangelistæ vide pulchra multa.

DE

DE EVANGELISTAE HVIVS MIRACVLIS.

MIRACVLA eius hæc sunt: Virgas siluestres in aurum mutauit: Lapidés de littore collectos, in gemmas conuertit: Item alias gemmas contractas & contritas, in propriam formam restituit: Et matronam viduam ad preces populi suscitauit: Iuuenem mortuû reddidit rediuuum: Venenum absque periculo bibit, & iuuenem eodem veneno mortuum suscitauit. Viterb. d. parte 14. Tertullianus refert, quod à Domitiano missus in feruentis olei dolium, purior & vegetior exiuerit, quàm intrauerit. Hieron. d. lib. 1. aduers. Iouinian.

DE EIVS MORTE.

VIXIT annis 99. Requieuit autem apud Ephesum sexto Calend. Ianuarij. Quod ita accidit. Nam anno LXVIII. post passionem Domini, tumulum (fratribus valedictis) intrauit, & tanquàm in lecto, facta oratione, quieuit. Vnde quidam eum non mortuum asserunt, sed in sepulcro viuum requiescere & dormire affirmant: Pro eo, quod terra ipsius tumuli scaturiens, & se commouens, semper ad superna conscendat, & in superficie sepulturæ se moueat, & puluis quasi flatum intus quiescentis, semper ebulliat. Viterb. in d. part. 14.

DE RELICTIS POST SE SCRIPTIS.

QUARTODECIMO anno secundam post Neronem persecutionem mouente Domitiano, in Patmon insulam relegatus, scripsit Apocalypsin, quam interpretantur Iustinus Martyr & Irenæus. Interfecto autem Domitiano, & actis eius ob nimiam crudelitatem à senatu rescissis, sub Nerua Principe redit Ephesum, ibique rogatus ab Asiæ episcopis, suû scripsit euangelium, aduersus Cerinthum, aliosque hæreticos, & maximè tunc ebionitarum dogma confurgens, qui asserunt Christum ante Mariam non fuisse. Vbi ad Traianû vsque Principem perseuerans D. Ioannes, totas Asiæ fundauit, rexitque ecclesias.

SCRIPSIT autem & vnâ epistolam, cuius exordium est, Quod fuit ab initio, &c. quæ ab vniuersis ecclesiasticis & eruditis viris probatur. Reliquæ autem duæ, quarum principium est, Senior electæ dominæ &c. Senior Caio charissimo, quem ego diligo in veritate, Ioannis presbyteri asseruntur, cuius & hodiè alterum sepulcrum apud Ephesum ostenditur. Hieron. in Catalog. scriptor. ecclesiasticorum. Idem autem ipse Hieronymus in Prologo in epistolas Canonicas, omnes tres epistolas dicit esse Ioannis, & ita sentit ecclesia.

DE EISDEM, IOANN. DRIEDO.

CUM autem iam omnes Pauli & cæterorum apostolorum epistolæ scriptæ forent, & iam per omnem Asiam, Europam & Africam essent semina fidei sparsa, & ecclesiæ constitutæ, & hæreses in ecclesia inciperent, contra diuinitatem Christi pullulare, Cerintheis & ebionitis negantibus Christum hominem Deum esse: postremus omnium Ioannes solutus ab exilio, rogatus ab omnibus tunc penè Asiæ episcopis, & multarum ecclesiarum legationibus, postquàm Apocalypsin iam in Patmo scripserat, vt asserit super Ioannem prologus, à quibusdam Hieronymo ascriptus, in Asia suum edidit euangelium, De diuinitate Christi, cæteris euangelistis altius scribens contra hæreticos, qui asserunt Christum ante Mariam non fuisse. Driedo de scrip. ecclesiast. lib. 1. cap. 3. Par. 3.

DE EVANGELII HVIVS EXCEL-

lencia & sublimitate.

OMNIBVS scripturæ diuinæ paginis euangelium excellit, quia quod lex & Propheta futurum prædixerunt, hoc completum dicit euangelium. Inter ipsos autem euangeliorum scriptores, Ioannes eminet in diuinorum mysteriorum profunditate. Augustin. in Prologo in Commentaria super euangelium Ioannis.

QVID HOC EVANGELIVM A RELIQVIS

differat Euangelistarum scriptis.

TRES priores euangelistæ in his rebus maximè diuersati sunt, quas Christus per humanam carnem temporalitèr gessit. porro autem Ioannes ipsam maximè diuinitatem Domini, qua Patri est æqualis, intendit, eamque præcipuè suo euangelio, quantum inter homines sufficere credidit, commendare curauit. Itaque longè à tribus istis superiùs fertur, ita vt hos videas quodammodo in terra cum Christo homine conuersari, illum autem transcendisse nebulam, qua tegitur omnis terra, & peruenisse ad liquidum cælum. Augustinus De consensu euangelistar. lib. 1. cap. 4.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
QVAE DIFFERENTIAE ISTIVS

fit ratio.

IDEÒ autem tres illi euangelista, Matthæus scilicet, Marcus & Lucas, plura nobis viuendi dederunt præcepta, quia eam maximè secuti sunt Partem, quæ actiua dicitur. Quia verò Ioannes contemplatiuam magis tenuit, ideò cum eius euangelium superemineat ceteris, multo pauciora tamen in eo morum præcepta comperimus. Idem Augustinus in Speculo, de euangelio Ioan. ex cap. 4.

QVAE IOANNI DESCRIBENDAE HISTORIE
euangelicæ fuerit causa.

IOANNES verò ipse quidem causam scriptionis tacet. Vt autem loquitur sermo superius repetitus, & Patrum ad nos traditione delatus, nec ipse ad scribendum absque certa ratione descendit. Sed quia illa iam trium fuerat intentio, vt in suscepti morarentur hominis sacramento, & de ipsa deitate dogma periclitabatur taceri, ad scribendum, Christo inspirante motus, accessit, quod ex ipsa certa historia, & de euangelij declaratur exordio. Neque enim ab inferioribus cœpit, vt cæteri: sed ad superiora continuo, ad quæ vrgebatur, ascendit, propter quæ librum ipsum profectò composuit. Neque enim solis inuenitur differre principijs, sed per totius ferè euangelij textum grandior cæteris ingreditur atque sublimior. Chrysostr. in Matthæi cap. 1. homil. 1.

QVAE HISTORIE HVIVS SVMMA
fit & intentio.

SVMMA huius historie euangelicæ consistit in eo, quòd author eius D. Ioannes demonstrat, hominem illum Iesum verè fuisse filium Dei. Quòd autem is primo narrationis suæ capite vel solo contriuerit hæreses, tractat Ambrosius De fide lib. 1. cap. 5. Theophylactus & scriptores alij in prædictū caput quàm plurimi.

DE PARTITIONE ISTIVS, QVOD SECUNDUM IOANNEM EST, EUANGELIJ. TABULA 65.

EVANGELIVM
Ioannis eam sententiam,
quòd Christus Iesus sit
verè filius Dei,

PRIMÒ aperit & proponit, à principio Capituli 1. vsque ad modicum eiusdem.

DEINDE confirmat & adstruit, à prædicto loco vsque ad finem capituli 20.

POSTREMÒ infert & concludit, Circa finem 20. & per totum 21. Porro ibidem etiam Euangelista de seipso quædam commemorat, tanquàm eorum, quæ scripsit, teste certissimo, & ipsi Christo præcipue charo &c.

DE

LIBER TERTIVS.
DE SENTENTIAE EIVS PROPOSITIONE.

TABULA 66.

IN HAC PARTE
teponit Euangelista
Ioannes totius
euangelij sui veluti
summam, hominem
scilicet Iesum verè
fuisse filium Dei,
eundemque

Vnigenitum.
Patri coæternum.
Non factum, nec creatum, sed genitum.
Perfectum Deum, perfectum hominem, ex anima rationali & humana carne
subsistentem.
DEVM, } Ex substantia } Patris.
Hominem, } } Matris.
Vnum cum patre, non conuersione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum.
Per quem omnia facta sunt.
Lucem, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.
Saluatorem, plenum gratiæ & veritatis, de cuius plenitudine omnes accepimus gratiam.
Hæc omnia Athanasius ferè in suo symbolo colligit ex prima parte Ioann. Cap. 1.

DE SENTENTIAE HVIVS CONFIRMATIONE
& probatione. TABULA 67.

Mediam obtineat in Trinitate personam, d. c. 1. vers. Et hoc est testimoniū.

IN IPSA PORRÒ
sententiæ huius
confirmatione euangelista
Ioannes præcipue docet Iesum,
verè esse filium Dei,
idq; his argumentis,
quòd is idem

DEO SIT IN
omnibus diuinitatis
conditionibus & perfectionibus
per omnia æqualis,
videlicet

Authoritate, cap. 2.
Efficacia saluandi, vel salutem conferendi, cap. 3.
Penetratione mentium & immensitate, cap. 4.
Operationis similitudine, cap. 5.
Animi & cordis plena refectione, cap. 6.
Doctrinæ maiestate, cap. 7.
Æternitate, cap. 8.
Honore, Latræ vni Deo debite dignitate, cap. 9.
Essentiæ identitate, cap. 10.
Beneuolentia & misericordia, cap. 11.
Imperio & regno, cap. 12.
Charitate, cap. 13.
Diuinitate, cap. 14.
Collatione gratiæ & sanctitatis infusione, cap. 15.
Sapientia, & scientiæ splendore, cap. 16.
Beatitudine & felicitate, cap. 17.
Patientia & longanimitate, cap. 18. & 19.

Et quòd ab eo sicut à patre procedat Spiritus sanctus, capite vigesimo, vsq; ad eum locum, Multa quidem & alia signa &c.

gg 4 DE PRI-

CHRISTVM IN
Trinitate mediam obti-
nere personam, probatur
testimonio

D. IOAN. EVAN-
gelistae cap. 1. vbi in
vna Dei essentia tres
ostendit esse personas:

Vnam patris, sub his verbis: Qui misit me ba-
ptizare, ille mihi dixit.
Alteram, id est mediam, filij, dum ait: Post
me veniet vir, qui ante me factus est, quia
prior me erat.
Tertiam, spiritus sancti, his verbis: Super quem
videris spiritum descendentem, et manentem
super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto.

Nathanaelis, exclamantis: Rabbi, tu es filius Dei, tu es rex Israel.

DE SECVNDA CONDITIONE.

PAREM CHRI-
sto cum Deo patre fuisse
authoritatem, ostenditur
cap. 2. Ex

Mutatione naturae, aquae scilicet in vinum.
Stupore, quem hominum mentibus solo interdum adpectu iniecit,
ita ut nemo se ei posset opponere. Cuius exemplum est grauisimum,
quod ementes et vendentes exiguo quasi flagello etiam multos eie-
cit ex templo, eorumque mensas subuertit.
Signis quae faciebat, quibus multi compellebantur credere in eum. d. c. 2.

DE TERTIA CONDITIONE.

QVOD VNI
Deo est proprium sal-
uare, nimirum homi-
nes, Esaia 45. Id D.
Ioannes Christo p-
bat cum Deo fuisse
commune, cap. 3. a

Prophetia Christi de seipso. Oportet exaltari filium hominis, ut omnis qui
credit in ipso, non pereat, sed vitam habeat aeternam.
Testimonio Ioannis: Qui credit in filium, habet vitam aeternam: qui autem
incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.
Baptismi efficacia: Quo sacramento veluti medio, salus ex Christo in omnes
deriuatur fideles.

DE CONDITIONE QVARTA.

SALVATORI NOSTRO
Iesu Christo etiam mentes hominum atq[ue]
adeo intimos cordium recessus fuisse
cognitos et perspectos, liquet cap. 4. ex

Colloquio cum Samaritana, cui etiam res illius secre-
tissimas, et quaecumque (licet occulte) fecisset, enarrauit.
Curatione etiam absentium. Curauit enim Reguli filium
longo intervallo distantem.

DE CON-

DE CONDITIONE QVINTA.

OPERANDI MODO CHRI-
stum Deo fuisse aequalem, satis manifestum red-
dit curatio Paralytici in sabbato ad piscinam
probatam, Ioan. 5. Vbi ipse Iudaeis, id ex in-
uidia culpantibus, respondit se eodem modo,
quo pater,

Operari, ibi: Pater meus usque modo operatur, et
ego operor.
Viuificare: Sicut enim pater suscitatur mortuos et
uiuificat, sic et filius, quos vult, viuificat.
Iudicare: Pater enim non iudicat quengquam, sed
omne iudicium dedit filio.
In die iudicij homines ex sepulcris resuscitare.
Quia venit hora, in qua omnes qui in monumen-
tis sunt, audient vocem filij Dei, d. cap. 5.

DE CONDITIONE SEXTA.

IN MENTIBVS REFLI-
ciendis, et cordibus exatiadis vim
Christo eandem esse, quam Patri, in-
dicatur cap. 6. duobus argumentis:

Miraculo, quo panes hordeaceos quinque, et pisciculos duos,
ita benedixit et multiplicauit, ut non tantum quinque mil-
libus hominum sufficerent, sed ex reliquijs etiam duode-
cim cophini fragmentorum colligerentur.
Suauissima illa concione, de pane illo vitae, mentes reficiente,
qui caro est Christi, Ex quo quisquis manducauerit, viuet
in aeternum.

DE CONDITIONE SEPTIMA.

DOCTRINA CHRI-
stum Deo parem fuisse, id in ca-
pite septimo testantur,

Christus ipse: Qui in die festo docens in templo, sui apud Iudaeos
admirationem excitauit: tum etiam dixit: Mea doctrina non est
mea, sed eius qui misit me.
Ministri pontificum et pharisaeorum: qui cum Christum appre-
hendere non possent, dominis suis, a quibus ut illum caperent,
ablegati erant, responderunt: Numquam sic locutus est homo,
sicut hic homo. d. cap. 7.

DE CONDITIONE OCTAUA.

SE CVM PA-
tre aeternum declarat
Christus, a Iudaeis re-
prehensus, et seipsum
dixisset lucem mundi,
his omnino argumentis:

Quod ipse solus nihil dicat, sed quae a patre acceperit, proferat: Ergo te-
stimonium hoc, quod de seipso dederit, etiam patris sui esse.
Quod non iudicet secundum carnem, sed quemadmodum praecipit illi
pater.
Quod est supernis sit et vnum cum patre.
Quod sit antequam Abraham fieret, ergo etiam aeternus, et similia. Quae
omnia explicantur cap. 8.

DE CON-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE CONDITIONE NONA.

TABVLA 76.

LATRIAE QVOQVE { *Primum ostenditur, Christum honore esse dignum, quia opera cultum, Christo eundem debere, quo Deus colitur pater, id diligenter explicat D. Ioannes cap. 9. ubi*

fecerit patris.
Deinde Christus ob id passus est se adorari à cæco nato, cui visum restituerat, qui honor soli debetur Deo.

DE CONDITIONE DECIMA.

TABVLA 77.

EANDEM ESSENTIAM esse hominis IESV, quæ Dei: hoc Christus ipse apud Ioan. 10. tribus innuit in locis. Vbi se dicit esse

Ostium, per quod cunctis pateat ad vitam ingressus. Ego sum ostium. Per me si quis introierit, saluabitur.
Pastorem bonum, quem cognoscunt seruandi omnes. Ego sum pastor bonus, & cognosco oues meas. Et potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam.
Vnum cum patre. Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus est. Ego & pater vnū sumus. Pater in me est, & ego in patre. eo. c. 10.

DE CONDITIONE VNDECIMA.

TABVLA 78.

BENEVOLENTIAM { *Lachrymæ pro Lazaro.*
Excitatio Lazari à mortuis.
& misericordiam Christi abunde { *Comiseratio erga afflictas sorores Lazari Martha & Mariã.*
Consolatio, qua mæstis sororibus viuum restituit Lazarum, cap. 11.

DE CONDITIONE DVODECIMA.

TABVLA 79.

REGNO ET IMPERIO Christum Deo fuisse æqualem, ostendunt capite decimo

Congratulatio celebris, quam Iudæi Christum Hierosolymam ingredientem honorificè exceperunt vt regem, & acclamatio publica, Benedictus qui venit in nomine Domini, ex Israel.
Vox quæ venit de cælo, dicens: Et clarificauit, & iterum clarificabo: quod pertinet ad eam gloriam & claritatem imperij, quam habet toto orbe terrarum in Ecclesia sua, super quam à Deo patre constitutus est Rex. Psal. 2.

DE CONDITIONE DECIMATERTIA.

TABVLA 80.

VT DEVS CHARITAS est, ita maiorem charitatem erga genus humanum nemo habuit, quam mitissimus Iesus, quam

Exhibuit, quando ipse verus Dominus & magister Apostolis lauit pedes, inæstimabili summi amoris dignatione.
Præcepit & mandauit, dicens: Exemplum dedi vobis. Item mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. cap. 13.

DE CON-

DE CONDITIONE DECIMA QVARTA.

TABVLA 81.

INDIVISA DEI { *Creditis in Deum? & in me credite.*
Ego sum via, veritas, & vita.
Non credis, ait ad Philippum, quia ego in patre, & pater in me est? & Pater in me manens, ipse facit opera.
Si quis diligit me, sermonem meum seruabit: & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Vbi ergo pater, ibi & filius: & contra, d. cap. 14.

DE CONDITIONE DECIMA QVINTA.

TABVLA 82.

COLLATIONE GRATIAE Deo parem fuisse Christum, facile patet ex ijs, quæ ipse 15. edisserit capite, De

Similitudine vitis, vt enim ea nutrit palmites, ita Christus fidelibus impertit sanctitatē. Ego sum vitis vera, inquit, vos palmites. Gratia promissione, vers. Elegi vos, vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vestri maneat.
Et similibus alijs ad cultum sanctitatis pertinentibus, quæ, nisi ipso concedente, haberi non potest.

DE CONDITIONE DECIMASEXTA.

TABVLA 83.

SIC ETIAM SAPIENTIAE lumine Christum, Deo non fuisse inferiorem, ostenditur

Dicto Christi, quo discipulis suis indicauit, se adhuc habere multa illis dicenda. Verum quando illa necdum capere queant, missurum Spiritum sanctum, qui illos omnem doceat veritatem.
Confessione discipulorum: Ecce nunc palam loqueris, & prouerbum nullum dicis. Nunc scimus quia scis omnia. cap. 16.

DE CONDITIONE DECIMASEPTIMA.

TABVLA 84.

BEATITVDINEM atque felicitatem, quam habuit cum Deo parem, vt alia multa, ita etiam hæc, quæ Ioannis 17. habetur capite, maxime reddunt testatā: vt sunt

Clarificatio patris, de qua Christus ait: Clarifica me tu pater apud te ipsum claritate, quam habui prius quæ mundus fieret, apud te.
Vita æternæ gloria. Hæc est autem, inquit, vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.
Communicatio huius gloriæ electis omnibus. Pater, quos dedisti mihi, volo vt sint mecum: vt videant claritatem meam, quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi.

DE CON-

SVMAM CHRI-
stus patientiam & longani-
mitatem tunc maxime de-
claravit, quãdò passus est se

Ligari à cohorte, quam paulò antè unico tãtùm verbo prostrauerat.
Cædi pugnis, virgis, atque flagellis.
Illudi, conspui, & spinis coronari.
Cruci, quam ipse portauit, affigi.
Occidi tandem adspèctante matre mœstissima, & inter latrones re-
putari, cap. 18.

DE CONDITIONE XIX, ET VLTIMA.

HABVISSE Christum facultatem elargiendi Ecclesiæ suæ Spiritus sancti gratiam, atque spiritum sanctum ab eo simul & à patre procedere, id probat celeberrimus ille actus, què describit euangelista hic noster D. Ioannes capite euangelij sui 20. Cùm enim Iesus à mortuis summa totius orbis salute resurrexisset, atque ad apostolos congregatos clausis ianuis venisset, datis prius omnibus signis, quòd ipse verus esset Christus ille crucifixus, ac dato illis pacis symbolo, tandem insufflauit & dixit eis: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: quorum retinueritis, retenta sunt. Ioan. 20.

DE SENTENTIAE ILLATIONE VEL CONCLVSIONE.

TABVLA 86.

SENTE-
ntiæ huius illa-
tio vel conclu-
sio tria habet
membra:

PRIMò enim conditionibus prædictis omnibus (quarum vnagvævis ad institutam probationem satis sit firma) infert tandem euangelista id, quod primo loco proposuerat: illum scilicet hominem Iesum, quem Matthæus demonstravit Christum, Marcus Imperatorem, & Lucas Saluatorem probavit esse omnium, verum & vnicum esse filium Dei, & ipsum quoquè Deum, Deo patri auctoritate, potentia ac diuinitate per omnia æqualem.

DEINDÈ causam explicat huius demonstrationis potissimam, atque ad eò totius euangelicæ doctrinæ finalem vt scilicet credentes vitam habeant aeternam, d. cap. 20. vers. Multa quidem & alia signa.

IN postremo tan-
dem capite, vige-
simo scilicet pri-
mo, Fidem huic
euangelio haben-
dam esse ostendit
duas ob causas:

Vnam, quòd hæc omnia ipse viderit, & tempore cænæ Dominiæ requieverit in sinu ipsius Dei ac Saluatoris nostri Iesu Christi, & ab eo (vt asserit Theophylactus) ad scribendum hoc euangelium sapè sit admonitus.

Alteram, quòd Christus hunc discipulum prædilectum, sic manere, id est, viuere vsque ad consummationem seculi voluit, vt tunc cum Enoch & Elia de illo testetur: vt idem Theophylactus hunc locum quosdam intelligere ait.

QVATVOR

QVATVOR EVANGE-

LIVORVM HARMONIA, EX AMMONIO ALEXANDRINO collecta, & in hæc quæ sequuntur, capita nunc primùm distributa.

De aeterna & temporali Christi generatione. Caput 1.

IN principio erat verbum, per quod condita sunt omnia, in fine tandem temporum caro factum, Ioan. 1. Idq; nouo nascendi modo, ex virgine Maria, Ioseph quidem nuptui tradita, Matth. 1. sed Gabrielis paronymphi cælestis nuncio è spiritu sancto grauida, Luc. 1. Quæ res maritum Ioseph, sacramenti nescium, traxit in admiratione, vt nisi diuino fuisset edoctus oraculo, consilium de virgine deserenda, ita vt cõceperat animo, haud dubiè impleret, Matthæi 1.

CENSI capite sunt tum fortè Octauij Augusti edicto, omnes qui romano parebãt imperio, quum Ioseph Bethleem, quæ ciuitas erat Dauid, ad quæ genus referebat, simul cum virgine proficiscitur. Vbi illa partu soluta, enixa est Christum. Aderat mox angelus è cælo delapsus præco, agmine cælestium spirituum longo stipatus, qui pastoribus noctu, eo loci excubias agentibus, natum hominibus seruatorem nunciaret, Luc. 2.

De infantia Christi. Cap. 2.

NEQVE latuit Magos ad solis ortu longis terrarum spatij etiam diffitos ea natiuitas. Matt. 2. Quippe post circumcisum octauo die infantem Iesumq; vocatum, Luc. 2. Ipsi tertio decimo Hierosolymam noua quadam stella duce venientes, Regem Iudæorum prædicat natum. Ac communicato cum Herode principe & scribis consilio, in Bethleem inuentum adorant, ac venerantur muneribus, Matthæi 2.

Sed & iustus ille Simeon, Annaque Phanuelis filia, prophetico spiritu afflata, oblatu die XL. in templum agnouerunt Christum, latis precationibus fausta terris ominantes, Luc. 2. Iniquo animo hæc tulit Herodes, natumq; recens puellum conatur extinguere. Itaq; Ioseph rediens Nazareth, Luc. 2. oraculo admonetur, vt fuga in Aegyptum infantis vitæ cõsulat, idque in tempore: Nam non multò post ira succensus rex, bimulos omnes ac natu minores, gladio sustulit, Matth. 2.

Crescebat interea puer, & confortabatur spiritu, continuum septennium agens in Aegypto vsq; post Herodis interitum quem ubi Ioseph cælitus per quietem didicerat, redcem sese tum patriæ Nazareth protinus exhibuit, Lucæ 2.

De pueritia Christi. Cap. 3.

PORRò annum agens Iesus duodecimum, parentes Hierosolyma sequutus, quòd illi statim quibusdam anni diebus sacrorum gratia cõfluebant, Patris cælestis agens negociu, diuinæ legis doctorum cœtui triduo permistus, parentes paululum declinauit. Deinde inuentus ab eis, diuinamq; voluntatem causatus, quia se subduxerat, domum redit morigerus in omnibus, Lucæ 2.

De præcursore Christi Ioanne Baptista. Cap. 4.

IOANNES aliquatò post Zachariæ filius, Christi antecambulo, prædicationis munere clarus fuit, Matth. 3. Mar. 1. Luc. 3. Accessit prædicationi pœnitentiæ, iuncto baptismo, tanta vitæ sanctimonia, cultusque austeritas, vt à Iudæorum primoribus dubitatu sit, num esset ille Christus, legatione ad sciscitandum veritatem in id decreta. Verum Ioanes fastus planè quod erat, Elia de se affert vaticinium, quò clariùs delegata sibi à Deo prouincia intelligeretur, Ioannis 1.

De perfecta Christi ætate. Cap. 5.

RESVS interea trigessimum ferme ætatis annum attigerat, quum Galilæam relinquens, Iordanis peteret fluenta, ubi à Ioanne lauacro tinctus, multu primò reluctantante, quasi preposterum illud esset officium: auditaque vox patris cælestis, hunc dilectum sibi filium attestantis, Matth. 3. Mar. 1. Luc. 3.

Subductus hinc in desertum, post quadraginta dierum inedia, tentatoris sustinuit gra-
fantis infidias, Matth. 4. Mar. 1. Luc. 4. Iohannes deinde viso Iesu, agnum Dei huc esse aper-
te indicat, qui totius mundi auferat delicta. Atque eo testimonio primum ille cti Bariona
cum fratre Andrea, Iesum sequuntur: Philippus mox vocatus, addit se socium, Ioan. 1.

Tertio die vocatus ad nuptias, virtutem diuinam, aqua in vinum mutata, prodidit, si-
mulq; eiectis è templo mercatoribus, Ioan. 2. Huic accessit copiosa piscium captura in Ie-
su verbo, quum vano labore Petrus totam noctem consumpsisset. Vnde stupor ille, ver-
baq;: EXI à me Domine, quia homo peccator ego sum. Luc. 5. Baptizabant interea passim &
Iesu & Ioannis discipuli, Ioan. 4. Quæ res materiam ortæ post inter illos æmulationis
cuiusdam suppeditabat.

De morte Ioannis, cuius ipse sibi fuit propheta. Cap. 6.

VERVM Iohannes de Iesu rebus feliciter promouendis, ita loquebatur: Illi oportet cresce-
re, me autem minui. qui de cælo venit, super omnes est, Ioan. 3. Atque ita futurum, bre-
uè indicauit euentus, Ioane per Herodem, quod se admonuisset errati, primum cõiecto
in vincula, deinde capitis damnato, Matth. 14. Mar. 6. Quæ crudelitas, Iesu in Galilæa mi-
grandi in fines Zabulon & Neptalim, occasio fuit. Vbi primum pœnitentiã, regniq; cœ-
lestis confinitatem prædicauit, Matth. 4.

ANNVS DOMINICAE PRAEDICATIONIS PRI- mus, & primum de euangelij prædicatione. Cap. 7.

Esa. 61.

FIRMATA de se, editis miraculis, diuinitatis opinione, ad doctrinam euangelicam longè
lateque diuulgandam Iesus animum conuertit. Locumque Esaia, quo ait: Spiritus Domi-
ni super me, eò quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me, cum ijs quæ sequun-
tur, palam suæ personæ congruere indicauit, Luc. 4.

De vocatione apostolorum. Cap. 8.

ELEGIT autem discipulos 12. Matth. 10. Marc. 3. Lucæ 6. quibus conscenso monte separa-
tim proposuit beatitudinis quasdam formulas, longè diuersas ab ijs quas vulgus hominũ
sectatur. Proinde definiuit arma, quibus velit esse instructos, cœlestis doctrinæ præcones,
potestate illis facta, impuros dæmones pellendi, simulq; curandi morbos, Matth. 5. Nec
minor illi fuit sollicitudo docendi plebem, postquam relicto monte, in late patentes cam-
pos descenderat, Luc. 6.

De miraculis Christi. Cap. 9.

DOCTRINAM secuta sunt miracula, aut si quis sic malit appellare, varia in miseros collata
beneficia. Lepra vitiatum corpus suæ puritati restituitur, Matth. 8. Marc. 1. Luc. 5. Centuri-
onis famuli paralysis consolidatur, Matth. 8. Luc. 7. Vexatus à cacodæmone in synagoga
sibi restituitur, Mar. & Luc. 4. Viduæ natus vnicus, à morte ad vitam reuocatur, ad portam
ciuitatis Naim, Luc. 7. Quid multa? omnes corpore affecti, quos fama per vniuersam Sy-
riam dispersa de Iesu coegerat, bonæ valetudini reducuntur, Matth. 4. Marc. 3. Luc. 4. Io-
ann. 6. Nec contentus ijs beneficijs corporalibus, mulierem in pharisæi conuiuio, malè
actæ vitæ conscientia, agram absoluit, Luc. 7.

De impedimentis vitæ aeternæ. Cap. 10.

MULTOS tum cupidò inceserat illum sequendi: verum affectus terrenarum rerum ob-
stitit. Alius enim fortunæ strepitum sibi pollicetur, & audit filium hominis ne tantillum
quidem habere ditionis, vt caput eò reponat, quum alitibus nidi sint, & vulpibus sui spe-
cus. Alius paterni funeris curationem præfert Christi contubernio, cui dicitur: Sine mor-
tuos sepelire mortuos suos, Matthæi 8. Lucæ 9. Alius proinde domesticorum ac necessa-
riorum curam prætexuit, vt non protinus sequeretur, quem aranti similem facit, vultu in
tergum verso, Lucæ 9.

De actis Christi in regione Gerasenorum. Cap. 11.

CAETERVM regionem petiuro Gerasenorum, traijciendus erat lacus, in quo naui ve-
ctus dormiebat, ac coorta interim tempestate, ventos mareq; cõpescuit, Matth. 8. Mar. 4.
Luc. 8.

Luc. 8. Porro ad portum ubi appulit, spiritibus immundis obnoxios, præter modum sæ-
uientes liberans, porcorum gregem rapi in præceps permittit, Matth. 8. Marc. 5. Luc. 8.

De reditu per Capernaum in Iudæam, & vocatione Matthæi ad apostolatam. Cap. 12.

REDIENS inde Capernaum, paralyticum per tegulas demissum, alienæ fidei respectu sa-
nat, Matth. 9. Marc. 2. Luc. 5. Et pauculos post dies Iudæam repetit, atq; in teloneo conspe-
ctum Matthæum publicanum, vocat ad apostolici muneris functionem, Matth. 9. Marc.
2. Luc. 5.

*De itinere in Galilæam per Samariam, & colloquio cum muliercula
apud puteum. Cap. 13.*

RURSUS in Galilæam profectus per mediam Samariam, in colloquium incidit cum mu-
liercula prope puteum. Vnde illa edocta, Messiam venisse, qui dicitur Christus, palam fa-
tetur, Ioan. 4.

*De gestis sub professione in Canam Galilææ, & quid pharisæi potissimum in Christo
reprehenderint. Cap. 14.*

DEINDE in Canam Galilææ se contulit, inter eundem regij cuiusdã viri filium iam mo-
ribundum, ea hora qua ille salutem petebat, viuere prædicauit, Ioannis 4. Succedit mox
conuiuium Leui, quo receptus Iesus simul cum publicanis, à Pharisæis reprehenditur. Ve-
rùm ille medicum se esse testatus, morbo laborantes potissimum sua ope indigere indica-
uit. Proinde misericordiam qua egentibus succurreret, longè præstare sacrificio.

De æmulatione inter discipulos Ioannis & apostolos Domini. Cap. 15.

VERTERVNT item vitio discipulis Iesu, Ioannis sectatores, quod se non ad pharisæorum
morem ieiunijs macerarent. Et audiunt iniquum videri, vt se sponso præsentè lugeant fi-
lij, nouumq; viuendi institutum, veterum permissione confundatur: perinde ac in com-
muni rerum vsu desipere dicatur, qui veteri vestimẽto particulam noui panni assuat; no-
uumque vinum vtribus annosis audeat committere, Matth. 9. Marc. 2. Luc. 5.

De malignitate pharisæorum, qua nouum petunt signum. Cap. 16.

NEC contenti pharisæi obtreccatione, qua omnia Christi facta calumniabantur: Sed si-
gnum quoq; nouum expetunt, quasi verò ille nullum exhibuerit. Et reportant aptũ ma-
lignitati suæ responsum, In filios videlicet degeneres & sceleratos, Ionæ signũ rectè com-
petere, aluo piscis triduo olim inclusi, cuius monitis Niniuitæ etiã deploratæ improbi-
tatis homines resipuerint. Atque ea ratione damnationem manere incredulos.

Subiecit mox Regina Austri exemplum, quam Salomonis sapientia ab vltimis terrarũ
oris attraxerat. Et quod omnium aptissimè quadrabat, impuri spiritus in hominem vnde
pauloantè exierat, reditum longè infelicissimum: Quando, quod ad veritatis attinget præ-
dicationem, Ionas & Salomon in multis partibus se essent inferiores, Matth. 12. Luc. 11.

*Verbi diuini obseruationem, Parentibus, amicis, & rebus omnibus esse
anteponendam. Cap. 17.*

NECDVM sermonem institutum finiërat, & mulier quædam è medio turbæ beatum ex-
clamat ventrem Christi genitricis, ac felicia vbera. Sed ille, quod potius esset, magisq; è re
nostra, malebat expendi: Beatos videlicet haud dubiè futuros, qui verbum Dei concipe-
rent animo, generarent benefactis, Lucæ 11.

Denique in prædicationis Euangelicæ negocio, quemadmodum abesse debeat cogna-
tionis & alterius cuiusuis necessitudinis affectus, matre ac fratribus se quærentibus, diffi-
niuit, dum illos repudiat, & diuinæ voluntati morigeros, parentes & fratres suos agno-
scit, Matthæi 12. Marc. 3. Luc. 8.

*Iterum doctrina confirmatur miraculis, quæ pharisæi dæmonis
artibus tribuebant. Cap. 18.*

SERMO autem Domini cum iam confirmandus esset miraculis, commodum à Iairo syn-
agoge præfecto inuitatur ad beneficium defunctæ filia præstandum. Id quod facilè ob-
tinuit, Matth. 9. Marc. 5. Luc. 8. Cæci item duo Iesum sequentes, visum precibus impetrã-
runt, Matth. 9. Mutus dæmoniacus, eiecto immundo spiritu, loquitur, ita vt turbam non
mediocris caperet insolitæ rei admiratio.

Verum pharisei, dona Dei non agnoscentes, Beelzebub demoniorum principi accepta Christi operareferunt, Matth. 9. Luc. 11. Quam in re tam atrox piaculum est admissum, ut neque hic dilui queat, nec futuro seculo, Matth. 12. Mar. 3. Luc. 11. Quamquam nihil est, cur miremur natura improbos in maledicta prorumpere, quod vir bonus de bono thesauro bona proferat, malignus perniciosus: Verumque sit, quod dicitur, Ex arbore fructu dinosci. Atqui prospiciendum erat, ne lingua peccaremus, de quocumque verbo ocioso coram Deo iudice exactam rationem reddituri, Matth. 12.

Christus à Martha excipitur hospite. Cap. 19.

SVB hęc ingressus Iesus oppidulum quoddam, à Martha hospes excipitur, quæ dum sedulo in apparando conuiuio occupata, sororem Mariam, ab ore Domini pendentem, incuraret, mox discit se negocijs, non quidem negligendis, sed fluxis tamen incumbere, sorore interim quæ sunt optima, complectente, Lucæ 10.

De electione 72. discipulorum, & eorum potestate. Cap. 20.

DESIGNAVIT præterea alios 72. discipulos, quos in messem euangelici negocij tum impendiò copiosam, anteambulones præmitteret, nihil obmittens præceptorum salubrium, quæ ad apostolicam integritatem venandam ijs conducerent: Denique præceptis doctes additæ sunt curandorum languorum, simulque eijciendorum demonum.

Superbos verum euangelij sensum capere non posse. Cap. 21.

COEPTIS felix non defuit successus, atque inde in arrogantiam lapsi discipuli, dominico sermone, quo se vidisse ait, satanam ceu fulgur è celo deciduum, ad modestiam reuocantur, Lucæ 10. Eadem formè hora commendatur à Christo letitia gestiente, patris sui celestis benignitas, quæ magnates euangelij sacramenta celasset, infimæ sortis hominibus illa aperuisset, Matth. 11. Lucæ 10. Cæterum felicitatis comes in uvidia, Phariseos tum extimulabat, ut Christo ac suis vndique obturbarent.

De sabbato. Cap. 22.

FLECTEBAT ille fortè iter sabbato per segetes, & apostoli famem spicis manu conuulsis solabantur, quod opus à superstitiosis istis veluti impium carpebatur. At Iesus Davidis exemplo, scripturæque diuinæ permisso, innoxios esse discipulos ostendit, seq; tanquam sabbato superiorem, eius legibus nequaquam adstringi, Matth. 12. Marc. 2. Lucæ 6.

Proximo dein sabbato arentem hominis dexteram in synagoga ad vigorem reduxit, vetitum utique non esse Sabbato contestans, ut beneficis existas, quando in puteum collapsam pecudem impunè extraxeris, ut nefas quoque videri possit, tunc hominis salutem negligere, Matth. 12. Marc. 3. Lucæ 6. Quæ res prima emulis occasio fuit, ut de perdèdo Iesu consilium ceperint.

Christus malevolentia phariseorum cedens, primum in monte sercepit: deinde è nauis docens, auditoribus vtilis aliquot proponit parabolas. Cap. 23.

Parabolæ

VERUM ille ad tempus cedens improborum malevolentia, montem conscendit, in quo solidam eam noctem precibus vacauit, Matth. 12. Lucæ 6. Postero die verbi celestis eminentiam ac fructum è nauis ad plebem in littore collectam exponit, parabolis in eam rem varijs atque adeò aptissimis adductis: Nempè seminantis, cuius seges partim in iter publicum, partim & spinas, partim in fertile solum inciderat, Matth. 13. Marc. 4. Lucæ 8. Confinis huic parabolæ erat illa, de seminante zizaniam in agrum, dormiente eo qui bonum semen in eundem sparserat, Matth. 13. Mar. 4. Tum illa de grano sinapis minimo, in iustam arboris magnitudinem succrescente. Cui successit ea de fermento, quod mulier abscondit in farinae satis tribus, Matth. 13. Lucæ 13.

De semine

De zizania

De grano sinapis.

De fermento

De thesauro in agro reperto.

De sagina missa in mare.

DEINDE dimissa plebe, in edium penetralibus explicat discipulis parabolarum superiorum mysteria, adiectis insuper alijs, puta de thesauro in agro reperto, ac negociatore margaritas pulchras querente, quæ vtraque non nisi diueditis omnibus potuerint acquiri, latentè indicans verbi celestis sublimitatem. Ac ne quis hostium illius veritus insidias, defectionem meditetur, aut de tollendis è medio improbis cogitet, eoq; differat suum in re euangelica studiū, protinus verriculo in mare iacto, piscibusq; extractis, pro eo quod boni fuerint aut vitiosi, retentis aut abiectis, tolerandum hoc tædium, quandiu viuas, ostendit, Matth. 13. Id quod formè superiore quoque de zizanijs parabola non obscurè docuit.

ANNVS

ANNVS DOMINICAE PRAEDICATIONIS SE-
cundus, & primum, Prophetam gloriae non expertem
nisi in patria. Cap. 24.

ANNI autem secundi initium Iesus docendæ patriæ dedicauit. Porro frequentia & familiaritas, prorsus contemptibilem reddidit, ut diceret id sibi commune esse cum Prophetis, qui in patria duntaxat expertes gloriae fuissent, Matth. 13. Mar. 6. Luc. 4. Heliae exemplum ac Helisæi non absurdè huc trahebatur, quorum neuter in gentem suam impendiò beneficis extitisset. Cæterum hic sermo quantum exagitaerit municipes Iesu, euentus planè edocuit. Conati enim sunt illum ex edito vrbis loco præcipitare, erantq; dictis parum creduli, ut nullo illic prodito miraculo, diuina virtute è manibus illorum laberetur, Matth. 13. Lucæ 4.

Fugit Christus fraudes Herodis. Cap. 25.

HERODES interim tetrarcha, necato Ioanne, cum fama de Christi miraculis per omnem finitimam regionem dimanaret, suspicans Ioannem reuixisse, desiderio videndi illius tenebatur, Matth. 14. Marc. 6. Luc. 9. At Iesus, agnita fraude, in solitudinem se abdidit, quò secuta ingens turba, comèatu iam deficiente, de quinque panibus & piscibus duobus pascebatur. Quo beneficio Iesus adeò sibi multitudinis animos conciliauit, ut dignum iudicarent principatu. Sed is alienus ab omni ambitione, clanculum fugit in montem, ubi solus perpetuis precibus noctem ad quartam usque; castrensem vigiliam protraxit, Matth. 14. Mar. 6. Lucæ 9. Ioannis 6.

De discrimine & periculo discipulorum in tempestate maris. Cap. 26.

ERANT tum discipuli in summo marinæ tempestatis discrimine, ventis præter modum sauientibus, & nauim qua vehebantur, in diuersum agitantibus, quum Iesus in vndis perinde atque in solida terra deambulans, præsentia moestos sua solatur. Verum illi nouitate rei deterriti, spectrum esse inane quod viderant, putabant, Matth. 14. Mar. 6. Iesu autem loquente, Petrus fide in Christum super mare ambulat, incredulitate mergitur, Matth. 14. Conquieuit autem ilico ventus Domino nauim ingresso, Matth. 14. Marc. 6.

De actis Christi, dum traiceret in terram Genesareth. Cap. 27.

ET traiecit in terram Genesareth, Matth. 14. Vbi varijs languoribus affectos, qui vel fimbriam vestis illius optabant contingere, sanauit, Matth. 14. Marc. 6. Postero die inuetus ab ijs, quos pauit in solitudine, causam intelligens, qui se longis ambagibus quæssissent, cibum corporalem ad caelestem alimoniam comparandam longo sermone cohortatus, manna illo cibo longè esse inferius edocuit. Proinde quum de verbo vitæ æternæ loquens iam panem nominaret, modò carnem & sanguinem, multi horrore rei perperam intellectæ concepto, à Christo descuere. At Petrus contra, quod verba hęc sint vitæ æternæ, perdurandum suadebat, Ioan. 6.

De reprehensa nimis anxia traditionum obseruatione. Cap. 28.

DEINDE cum vocatus ad pharisei cuiusdam prandium, neglecto lauacro discubisset, & is plurimum eo fuisset offensus, stultos vocat, qui nimium anxie Maiorum obseruaret traditiones, iudicio Dei & charitate interim obmissis, Lucæ 11. Decimabant illi mentham, rutam, & olus quoduis, in vasis quoque mundandis quæ ad victum pertinebant, plus iusto erant curiosi. Cæterum ambitiosi in affectandis primis in synagoga cathedris, hypocrite in extrinseco cultu, vereq; sepulcra foris dealbata. Impij denique in senes valetudinarios, quibus oblationum prætextu subtrahebant alimoniam, circunuentis falsa doctrina liberis. Vndè cæcos vocat illos Christus, & plantationem quam pater celestis minimè agnoscat, ideoque breui interituram. Rectè proinde in istos competere Esaiæ vaticiniū, quo ait: Populus hic me labijs honorat, cor autem eorum longe est à me: sine causa autem colunt me, docentes doctrinas & mandata mortalium. Ostendit autem hominem minimè contaminari ab ijs, quæ per os immitterentur: sed magis adulterio, fornicatione, homicidio, furto, auaritia, impostura, dolo, impudicitia, obreptione, superbia, & stultitia, quæ

hh 3 omnia

omnia in cordis officina clàm concepta, magno malo foràs prodirent in publicum: effiq; simplex genus expiandarum impuritatum, si eleemosyna in fratrem beneficis exstas, Mat. 15. Marc. 7. Lucæ 11.

Christo, relicta Iudæa, pergenti ad oras finitimas Tyri & Sidonis, offeruntur claudi, cæci & languidi. Cap. 29.

DIMISSA indè Iudæa, Iesus in oras finitimas Tyri perrexit & Sidonis. Vndè Chananæa quædam mulier egressa, fidei magnitudine, iugiq; precum instantia, filix à dæmone vehementè afflicta salutem impetrauit, Matth. 15. Marc. 7. Et ilicò cæcos, claudos, ac quosuis imbecilles ac valetudinarios ad pedes Domini porrectos ille sanitati restituit, magnaque hinc populum cepit admiratio, Matth. 15. Longè autem maior, muto surdoq; audiendi ac loquedi officijs reddito, dum relicta Tyri finibus, Decapoleos peragrat oras: acclamabât enim, etiàm prohibente Domino: Benè omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui, Marci 7.

De professione Christi versus Hierosolymam ad solennia Pentecostes. Cap. 30.

CONTVLIT autem se eo itinere Hierosolymam ad solennia Pentecostes, vbi ad probaticam piscinam expositum duodequadraginta annorum languidû, sabbato, mirum in modum saeuientibus Phariseis, sanum fecit. Porro causam sciscitantibus, dixit se patris cælestis Dei opera in omni sua functione haftenus fuisse adiutum. Scripturas diuinas, in quibus illi vitam æternam constituiebant, de se certum præbere testimoniû. Denique, quòd omnium maius acceperit à Deo: Id quòd Ioannes quoque non obscure firmasset. Verùm incredulos vicissim sibi gloriam tribuere, quæ quàm sit vana, abundè perspicuum ex eo videri, quòd à solo Deo omnis gloria procedat. Incitauit hic sermo magis atque magis istorum in Iesum animos, vt necis illius non mediocre seminarium extiterit, Ioan. 5. Aliquantò post transmissio mari Galilææ, ex septem panibus & pauculis piscibus quaterna millia hominû cibauit in solitudine, Matth. 15. Marci 8.

Indè digressus, nauigio venit ad oras Dalmanutha, vbi discipulos debortatur à fermento pharisæorum. Cap. 31.

VNDÈ digressus, nauigio venit in oras Dalmanutha, vbi laceffitus à phariseis, accuratè docuit imposturas illorum prorsus fugiendas, fermentum appellans, eò quòd multos sensim lupum mentientes, ouilla huiusmodi corrumperent, Matth. 7. 16. Mar. 8. Lucæ 12.

De rebus gestis in partibus Cæsareæ Philippi, vbi Christus Petrum crucem desuadentem vocauit satanam. Cap. 32.

AC mox in Cæsareæ Philippi partes concessit, & confessionem Petri de se recipiens, eius occasione, clauas regni cælestis promisit, ita suam stabiliendo ecclesiam, vt portæ inferorum nihil virium aduersus illam sint habituræ. Indicat autem quanta se maneat calamitas, denique & mors ipsa, in quam conspiraturi sint Iudæorum scribæ & antistites: Sed tertio mox die sit reuicturus, Matth. 16. Marc. 8. Luc. 9. At Petrus mortem audiens, increpuit occultè Dominum, ceu parùm consultè acturus sit, si illam spontè suscipiat. Quo contrà Iesus à se abegit Petrum, satanam eum vocans, qui diuinæ voluntati repugnet, & in humanis tantum rebus sit oculatus, Matth. 16. Mar. 8. Quin magis domandos ostēdit humanos affectus, sese prorsus abnegato, & cruce sua ipsius suscepta, quòd liberius illum sequi nobis liceat, Matth. 16. Mar. 8. Lucæ 9. Contemptum autem se in humana specie, aliquandò in gloriam patris inter angelorum agmina visendum ait, quandò ius sit redditurus, & præmia cuique pro meritis. Sed quid ego, inquit, vos longius moror? quandò ex hoc præfenti coetu quidam sunt, quibus maiestas mea etiamnum viuus palàm reddetur conspicua, Matt. 16. Mar. 9. Lucæ 9.

De transfiguratione Domini. Cap. 33.

ET interiectis sex fermè diebus, planè contigit hæc promissio, præfentibus in monte quodam excelso, Petro, Ioanne, & Iacobo discipulis, qui mirabili luce coruscû viderunt, cum Mose & Helia sermones miscerent, patre cælesti tum denuò filium hunc esse dilectum testante. Atque hæc visio tam grata fuit apostolis, vt cogitârint de sedibus illic constituendis: placuit enim, nunquam ab immenso hoc gaudio diuelli, Matthæi 17. Marci 9. Lucæ 9.

Quan-

Quantum quòd ad fidem attinet, quæ ijs rebus gestis debebat accendi, Apostoli adhuc mirè frigeabant. Id quòd obstitit, quò minus à dæmone arreptum potuerint liberare. Nam Iesus sanato homine protinus incredulitatem taxat, & fidem summo præconio extollit, Matth. 17. Marc. 9. Luc. 9.

Venit Christus Capernaum, & soluit tributum. Cap. 34.

VENIT deindè Capernaum, vbi tributum soluit, Petro ad mare piscatû misso: fore enim ait, vt staterem, id est, quatuor drachmas in ore piscis quem primum præhēdisset, inueniret. Etiam si ostenderet se tanq; terræ Dominum, minimè ad hoc teneri, Matth. 17.

Reprehendit Christus in discipulis suis ambitionem, & puerorum ab illis requirit innocentiam. Cap. 35.

INVASERAT autem discipulos ex visis miraculis, & auditis de regno cælorum sermonibus, partim liuor, quò ægrè ferebat quisq; alterû sibi præferri: partim ambitio, qua honores ijs qui in terris sunt similes, animo cōceperat. Sed præceptor vtrunq; damnans, accersito puello, regnum cæleste ad illos duntaxat pertinere dixit, qui prorsus in alium hominem mutati, sese ad paruuli modum scirent demittere, Matth. 18. Mar. 9. Luc. 9.

Quomodo Christus affectus fuerit erga pœnitentes, & quoties nos fratribus in nos peccantibus dimittere debeamus. Cap. 36.

DENIQUE qualiter Deus erga huiusmodi esset affectus, parabola ostenditur ouis centesimæ, quam amissam reperiens, humeris lætus imponat, vocatis ad epulandû eius rei gratia amicis. Confinis est huic parabolæ, quâ de drachma perdita recensuit, magno cû gaudio inuenta. Et quæ omnium maximè indulgentem in nos Patrè cælestè piunq; modò respiscamus, expressit, de filio pdigo, cui parens obuia vadès, in illius cupidè ruit amplexus. Stola ad hæc priori simul cû anulo & crepidis afferri iussis, opiparum mox apparando cōuiuuium, Luc. 15.

CÆLESTIS autè Parentis erga nos benignitatè, ostendit modis omnibus formulâ esse agendi cû lapsis fratribus, quò animas illorû lucremur, dum sollicitè primò arguimus soli, deindè adhibitis arbitris, ac mox ecclesia, postremò tantisper abijcimus, dum illos pudeat delicti, ratû deindè ac firmû se in cælis habiturû, quidquid illi in terris suo nomine collecti statuerent. Cæterum in condonando errato noluit Petro normâ aut modû præscribere, septuagesies septies absolundû peccantem docendo, Matth. 18. Luc. 17.

Quò autè clariùs intelligamus, ob inclementiâ nostram non solum à Deo noxâ nobis non remitti, sed etiàm redire eam q̄ remissa est semel, parabolam dixit de Rege, qui seruû cui condonata erant debita, ad carcerem & pœnam repetijt, quia parem benignitatè conseruo non impertiêrat, Matth. 18.

Digressus Iesus à Galilæa in Iudæam, respondet Phariseis ad interrogationem, Num marito liceat uxorem ex quauis causâ abijcere. Cap. 37.

FINITO hoc sermone, digressus à Galilæa Iesus, in Iudæam, quæ sita est trans fluenta Iordanis, profectus est, magna se comitante hominû multitudine, quorû ille primò languidos curat, deindè ad doctrinâ animû conuertit. At Pharisei, quibus mos erat, in deteriore omnia torquere partem, captiosè sciscitantur: Num liceat marito, ex quauis causâ uxorem abijcere? Futurû rati, vt si permitteret, secum pugnare videretur, qui repudium vetuisset: Sin negaret, in legem Moisis delinqueret. Verùm Christus respondit, moisen ad duritiem Iudæorû respexisse, cum diuortijs frena laxasset. Cæterum diligentius expédenda erat vel ex Geneleos libro diuina hac in re voluntas, Matth. 19. Mar. 10.

Difficultate autè attèta, quæ incidit in re vxoria, cælibatû prætulit, Eunuchos esse nonnullos testatus, qui se castrarent regni cælestis gratia. Verùm id negocij ad paucissimos, quibus concessum sit, pertinere, Matt. 19. Afferatur subita occasio idoneû puritati & absolute modestie exemplû, improbitate matrû adducti infantes, Apostolis impendiõ phibētibus, quos omnes ad se vocans, Dominus complexus est & exosculatus, talium esse comprobans regnum cælorum, Matth. 19. Mar. 10. Luc. 18.

Relinquens Iudæam, Galilæam repetit: vbi liberata muliere obsessa, eludit seruos Herodis, eum ab his finibus abigentes. Cap. 38.

hh 4

RVRVS

Parab. De arbore fici.

RURSUS, deinde relinquens Iudæam, quia in perniciem illius Iudæi conspirauerat, Galileam petit, Ioan. 7. Vbi cum audisset Pilatum præsidem extrema crudelitate in quosdam Galileos animaduertisse, adeo ut sanguine quoque necatorum cum sacrificijs misceret, ad resipiscentiam omnes cohortatur, si ab interitu velint sese vindicare. Ad pauciores enim plerumque poenam pertingere, veluti illis quoque contigisset, quos duodeuiginti turris in Siloe olim compresserat, quum multo plures culpæ fuissent obnoxij. Et ut tenacius memoria insisteret, quod maximè omnium vellet, parabolam subiecit de arbore fici, cui succisionem comminatur Paterfamilias, quia fructum de se non ediderat, atque sic fecisset nisi vinitor suasisset dilationem, spe quadam de frugibus etiamnum concepta, Luc. 13.

Docebat fortè tunc in Synagoga Sabbato, & verba comprobans miraculis, mulierem decem & octo annis demonio obnoxiam sanant, quam vitio sibi verterit illud Princeps synagogæ, Christus autè ait legem non solui, si sabbato boue aut asinum ligatum vinculis expedias, & aquatum ducas. Ceterum multo minus, quia Abraham filiam quis ab immundi spiritus potestate exemerit. Pharisei huic felici successui inuidetes Euangelici negocij, sum mouere loco dominum conati: Abi hinc, aiunt, quò necè, cui te Herodes destinauit, euadas: atque Iesus fraude cognita, respondit, quod istos vehementer morderet: Ite, inquit, dicite vulpi huic: Ecce eiicio dæmonia, & perficio sanitates hodiè & cràs, & tertia die consummor, Luc. 13.

Iterum venit Hierosolymam ad celebritatem Scenopægiæ, ubi varium vulgi de se audit iudicium. Cap. 39.

SVBIECIT mox seminarium odij & malevolentiae illorum, testimonium perhibens operum malignitati: & quandoquidem in propinquo tum erat scenopægiæ celebritas, contulit se Hierosolymam, ubi post diuersam vulgi de se opinionem, (quidam enim virum bonum esse Iesum prædicabant, alij impostorem) ipse in longum protracto sermone, non suum agere se negocium, sed patris, qui se misisset, indicat. Mirabantur enim qui illum audiebant, quomodo probe literas calleret, quas nunquam didicisset. Ac mox secreta cordium illorum prodit, quòd pertinaci proposito essent supplicium de se sumpturi. Et iniiecissent illi planè manus, nisi remoratus illos fuisset Dominus, eò quòd hora sua nondum adesset, Ioan. 7.

Concio Christi aduersus auaritiam, & quid cuique ad perfectionem prope-ranti sit faciendum. Cap. 40.

NEQUE ita multò post accessit Iesum quidam, fratrem suum inculpans cupiditatis, & hereditatem secum non partiretur. At ille ad se minimè pertinere ait forense iudicium. Admonuit tamen, auaritiam modis omnibus esse fugiendam, proposita in hoc diuitis parabola, cuius opes magnis sudoribus per improbitatem partem, ad incertum venissent herede. Stulti illius anima noctu, dum minimè ita fore cogitasset, ablata, Luc. 12. Exorsus mox aliter sermonem deinde in templo, degenerare Iudæos ab auitis moribus probabat, quandoquidem Abraham factis non referentes, diabolus imitarentur, cuius verè essent filij. Illi contra Samaritanum appellant & dæmoniacum, lapidum iactu, nisi abiens sibi prospiciat, perniciem allaturi, Ioan. 8.

Præteritè tum fortè quendam, ex eo tempore quo fuerat natus, cæcum, omnibus medicitate cognitum, cui videnti tribuit facultatem, atque ea res multum Phariseos vrebant, Ioan. 9. Quum protinus adolescens quidam accedens: Magister, inquit, bone, quid boni faciam, ut consequar vitam æternam? At Iesus præceptorum Dei obseruationem comendauit: Ita tamen, ut meritis proprijs diffideremus, quòd non sit bonus nisi vnus, nempe DEVS. Verum iuvene arrogantius sese iactante, quòd diuinis iussibus sedulo paruisset, Christus quem nihil latebat, intuitus cor eius aliquantò appetentius, ad vendenda omnia, quæ mox erogat in pauperes, seq; sequendum inuitat. Verum quum ille in diuersum se torqueret, rectè (ait Dominus) exijs moribus consequitur: Facilius camelum per actus foramè, quam diuitem regnum cælestè, ingredi. Proinde Petro res Christi amore dimissæ, fidutiam sperandæ mercedis fecerant, & protinus audit, in Maiestate Domini proximas sedes, sui similes habituros, denique centuplum, simul cum gloria cælesti recepturos, Matth. 19. Mar. 10. Luc. 18.

Ut Pharisei hanc Concionem deriserint. Cap. 41.

CAETERUM opibus & potentia præstantes, hæc quæ de rerum terrenarum contemptu differuerat, ceu proposito suo repugnantia effuse ridebant, quum Iesus parabolam minime ridiculam affert de Lazaro, id est, in solum Deum spem omnem collocante, qui ex fame & squalore ereptus, in sinu Abraham, cuius verè erat filius, recipitur: Epulone quodam diuite contra, qui omnes vitæ delicias sectatus, Lazarum prædictum non alimonia, & ne micis quidem panis dignatus fuisset, in tartara deiecto, ubi perpetuo poenas acerbissimas ac penitus intolerabiles sit daturus, Luc. 16.

Laudatur prudentia illius, qui sibi ex mammona iniquitatis parauit amicos. Cap. 42.

PROXIMAM parabolam discipulis proposuit de iniquo dispensatore, qui in rem suam dominica bona cautus profuderat, latenter indicans, nihil hic nostrum esse, sed domini, qui tamen prudentiam laudet ministri, ex bonis alienis in egentes benefici: vnde illum vicifitudo quædam maneat officij, Luc. 16.

Parabola de conductis in vineam Domini operarijs. Cap. 43.

ALIAM item superioribus connexuit parabolam Patrisfamilias, qui varijs diei horis operarios in vineam suam mercede pacta conduxit impari laborem pari præmio remunerans, quo significari voluit, iam olim futurum, ut Gentes fide Iudæos anteuertent, Marth. 20.

Parab. de laborantibus in vinea.

Resuscito Paralytico, ambitionem reprehendit eorum, qui primos ubique affectant accubitus. Cap. 44.

CONQUIEVIT autem paulisper à Sermone Iesus, & Pharisei cuiusdam ingressus ædes Sabbato ut cibum caperet, hydropicum sanauit, ac mox docuit perperam agere, qui inuitati ad conuiuium, primos accubitus curiosè ambirent. Optimates enim verè esse ac aliorum antesignanos, qui sese scirent animo demittere. Proinde in conuiuijs apparandis, inopum voluit haberi rationem, qui ad reddendum vices essent impotes, tamen illius præmij quod sperandum sit in resurrectione iustorum, certa viderentur occasio, Luc. 14. Et hæc quidem res gestæ, finem secundo dominicæ prædicationis anno imposuere.

ANNVS DOMINICAE ~~PRÆDICATIONIS~~ PRAEDICATIONIS tertius, & primum, quid egerit Christus in porticu templi Salomonis in Encænijs Iudæorum. Cap. 45.

EXTREMVS annus dominicæ prædicationis, idem illi planè, qui & vitæ finis fuit. Deambulabat tum fortè Iesus in porticu templi Salomonis in Iudæorum Encænijs, & cingebant illum Iudæi, improbis conatibus ferme vrgentes, ut palam Christum se esse fatretur. Verum ille ex operibus facillè iudicandum ostendens, quis esset, vnum nihilominus se esse cum Patre ingenuè confitetur. Quo dicto, lapidibus, nisi fugiat, obruere dominum adorti sunt, Ioan. 10.

Fugit Dominus insidias eorum, qui eum lapidibus obruere moliebantur, in vltiorem ripam Iordanis, & resuscitauit Lazarum quatuoriduo mortuum. Cap. 46.

FUGIT igitur in vltiorem ripam Iordanis, & triste accipit nuncium de Lazari morbo, dormire hominem significans qui iam fato concesserat. Præbuit ea mors Iudææ repetendæ occasionem, etiam si discipuli, cauendam Domino eam regionem, ob necem quam ei Iudæi minabantur, aperte prædicerent. Venit igitur Bethaniam quarto die, ex quo Lazarus in monumentum reconditus fuerat, & deploratum iam penitusque desperatum se reuocaturum ad vitam pollicetur. Nec mirum si Lazaro præstaret, quòd omnes in illo expectamus. ait enim: Ego sum resurrectio & vita: qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet: & omnis qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum. Nec mora, dicto fides certa affuit: prodit è monumento, qui quartum iam diem mortuus fuerat.

Consilium Iudæorum de occidendo Christo, quorum furori iterum cedens, profectus est in Efræm. Cap. 47.

QUA re permoti ex Iudæis complures, fidei Christi colla subdiderunt. Porro Pharisei ubi hæc rescuere, coacto concilio in foribus esse periculum, nisi vnus IESVS multorum

torum vice pereat, Caiphæ Pontificis sententia cognoscunt. Itaque mox decernitur, quo celerius fieri possit, quod commodius è medio tollatur, Ioan. II. Cessit furori Dominus, Efræm profectus, quæ vrbs non longè à vasta solitudine aberat, vbi in tuto mansit cum discipulis suis, Ioan. II.

Vt Christus ipse, adueniente hora sua, vltro venerit ad locum passionis, s. in Hierusalem: & quomodo discipulos aduersus Iudeorum malitiam & conatus improbos ad mansuetudinẽ hortatus sit & patientiã. Cap. 48.

POST QUAM aut ita visum est illi, vt mortem susciperet, declinavit latibula, & iter flexit Hierosolymam. Eundem autem illi erat per mediã Samariam & Galileã, qua oppidum quoddam ingressus, decem viros à lepra mundauit, è quibus vnus duntaxat, & ille Samaritanus, rediens à Sacerdotibus, gratias egit, Luc. 17. Premisit autem nuncios, quos auertati sunt Samaritani, Iacobo & Ioanne vindictam expetentibus, vt flamma caelestis contumaces absorbeat ad eum modum, quo, Helia orante, contigit. Sed increpuit concitatos in iram Dominus, spiritum caelestem & verè apostolicum, esse spiritum lenitatis, mansuetudinis, & patientiæ indicans, seque haud quaquam venisse vt perdat animas, sed vt seruet. Luc. 9.

Predicit Christus discipulis suis Passionem & resurrectionem suam, & ambitionem repræbendit filiorum Zebedæi. Cap. 49.

AIT autem ad illos secretò: Ecce ascendimus Hierosolymam, prodeturq; illic filius hominis primarijs sacerdotibus & scribis, qui illum damnantes capitis, Gentibus tradent, quò illusum ac flagris cæsum cruci affigant. Cæterum tertia die resurgens à morte, reuiuifcet, Matth. 20. Marc. 10. Luc. 8. Discipuli ijs verbis in spem erecti, futuri cuiusdam regni ditionem affectabant, ac primi omnium Iacobus & Ioannes, Zebedæi filij simul cum matre prima loca dominici regni ambiabant, (Iesu hanc mentis elationem paucis verbis confutante, quippe facta mentione de calice, id est, pœna crucis) & dona dei, quibus vtrifq; via aperitur ad summa contendendi. Denique ceteros monet, Principatũ non cogitent, cuius inter ethnicos respectus quidem habeatur. Verum suo exemplo qui aliorum necessitatibus inferuiturus aduenerit, rectius facturos, qui omnem animi fastum deponant, Matth. 20. Marc. 10. Luc. 22.

In suscepto hoc ad Hierosolymam itinere, diuertit primum ad Zachæum, vbi cæcis visum reddidit. Cap. 50.

RECTA autem Hierosolymam petens, delatus est hiericho, inter eundem nano illo Zachæo, vt se hospitio reciperet, accersito. Qui postquam res per nefas aliquadò partas, quadruplo redderet, dimidio nihilominus in pauperes, concepto caelestium amore, dispensato, salutem eo die huic domui cõtigisse ait Iesus, vereq; Zachæum Abrahæ esse filium, quippe quem benefactis refert, Luc. 19. Et mox cæcis, vehementi clamore misericordiam poscentibus, visum reddidit. Sciscitatus tamen prius, num id gratum haberent, cum multi cæcutiant, qui tamen lucem penitus execrantur, Matth. 20. Marc. 10. Luc. 18.

Deinde diuertit in ædes Simonis leprosi Bethaniæ, vbi Maria illi venerandum caput preciofo vngit oleo. Cap. 51.

DIVERTIT proinde eodem itinere in ædes Simonis cuiusdam, cognomento leprosi Bethaniæ, ac inibi conuiuans cum Lazaro, Martham habuit ministram, & Mariam eius sororem plùs solito officiosam. Nam alabastrum vngento refertum preciofo fregit, liquore toto in caput Dominicum diffuso. Id cum malè haberet discipulos, qui diuenditũ vnguentum maluissent, & inopia laborantibus precio consultum: Fore ait, vt nunquam desint Pauperes quos foueamus, sed vnctionem hanc in mortis ac sepulturæ suæ gloriam meritò impendi, quòd eius rei gestæ memoriam nulla vnquam obliteratura esset obliuio, Matth. 26. Marc. 14. Ioan. 12.

Adpropinquans ciuitati Hierusalem, iubet sibi adduci asinam cum pullo, cui insideat, & sic mansuetus ingrediatur ciuitatem. Cap. 52.

VICINVS indè Hierusalem Dominus, nouam aduentus sui pompam instruit. Missos enim à Bethphage ad oppidum, quod eregionè situm erat, discipulos, iubet asinam simul cum pullo adducere, quibus insideat. Ac sic iumentorum vectus tergis, sterna sibi viam vesti-

vestibus ac arborum frondibus passus est, & à pueris promiscuaq; multitudine acclamari lætis gratulationibus: Osanna filio Dauid, Benedictus qui venit in nomine Domini Rex Israel, Matth. 21. Marc. 11. Luc. 19. Ioan. 12.

Fleuit Christus super ciuitatem Hierusalem. Cap. 53.

CAETERUM propius intuitus ciuitatem, defleuit illius cladem omnium miserrimam, quam à Romanis Principibus Tito & Vespasiano esset acceptura, Luc. 19. Iamque erat intra vrbs moenia, cum subitus omnes occupat motus, quo nouarum rerum cupidi, scire gestiebant, quis ouationibus vsque ad insolitis Hierosolymam ingrederetur, Matth. 21. Ioan. 12.

Ciuitatem ingressus, statim visitat templum, quo ab ementium & vendentium sordibus purgato, mox docere incipit, & primò omnium nimiam de proprijs operibus repræbendit fiduciam. Cap. 54.

AC protinus templum inuisens, primum studium domui paternæ scelestis negociatoribus purgandæ adhibuit, flagello ex funibus ad eam rem parato, Matth. 21. Marc. 11. Luc. 19. Proximum, cæcis ac claudis sensuum integritati restituendis, Matth. 21. Quærebant Iudæi signum acerbæ illius castigationis, & audiunt fore vt templum ab ijs diruendum, sua virtute restauretur, Ioan. 2. Sedens autem eregionè gazophylacij Dominus, viduam pauperulam duo minuta æris (id est, quadrantem) iniicientem contemplatus, cum nihil illi esset reliqui, plùs omnibus iniectis eam ostendit, Marc. 12. Luc. 21.

AC mox docendæ multitudini intentus, elationem pharisaicam damnat, qua nimium pleriq; de suis benefactis præsumerent, omnibus præ se alijs, veluti nihil videantur, contemptis. Seruiebat huic negocio parabola Pharisei, iactantis bona sua, & Publicani, nihil horum agnoscentis, sed totũ quod assequi possit boni, diuino beneficio tribuentis: quorum posterior, iustitiæ dotes à Deo acceperit, Luc. 18.

Vespere concessit Bethaniam, vbi eum nocturno tempore visitat Nicodemus. Cap. 55.

APPETEBAT autem vespera, & redijt Iesus Bethaniam, Matth. 21. Marc. 11. Vbi Nicodemus nocturno congressu arcana caelestis generationis didicit, causamque Dominici aduentus, & imminentis iam exitij, vt videlicet omnis qui credit in Christum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

Execratur ficum. Cap. 56.

POSTERO die rediens Hierosolymam famelicus, & accedens ficum arborem, cum nil præter folia in ea reperisset, execratus est illam, quia fructum non edidisset, imprecatus vt perpetuò sterilis permaneret, Matth. 21. Marc. 11.

Ingressus templum, liberat adulteram: vbi aduenientibus ad se ethnicis, petit à patre suo clarificari: & accedente vespera, iterum concessit Bethaniam. Cap. 57.

INGRESSO autem templum Domino, Scribæ & Pharisei adulteram in opere nefario deprehensam producant, captiosè quærentes quid fieri statueret. Porrò Iesus ita responsum temperauit, vt neque illam absoluens, Moisis legem abrogare, neque condemnans, in tanta peccantium multitudine vindictam à sola hac paupercula expetere videretur, Ioan. 8.

Ostendit autem mox fore, vt gloria sua ethnicis à Patre caelesti reuelaretur, comodam nactus occasionem ethnicorum quorundam aduenarum, qui Philippi & Andrea vsi patrociniò, Iesum videre desiderabant. Qua hora Patrem inuocauit, vt se clarum gentibus redderet, id quod facile impetrauit, voce caelitũ audita, et clarũ reddidi, & posthac reddam, Ioan. 12. Redijt eodem die, cum aduersasceret, Bethaniam, Marc. 11. postridiè Hierosolymam repetiturus.

Redeundo à Bethania in Hierusalem, quæ ad orationem efficacem sint necessaria, disertã demonstrat concione. Cap. 58.

ET diluculo videntes ficum execratam à domino, atuisse, trahuntur in admiratione. Verũ Iesus fidei ptinaci maiora tribuit, Matt. 21. Mar. 11. preces parũ efficaces esse prædicans, q̄ fi-

Alij ad primum annũ referunt illud Ioan. 2.

Parab. De Phariseo & Publicano.

rectius hoc cum Nicodemus factũ colloquiũ, ad primum annum refertur.

4. Reg. 1.

Spiritus vere apostolicus.

Parab. De
iniquo Iu-
dice.

de careant, Matth. 21. Cui hoc addidit, instantes quoque esse preces & tenaci proposito fixas oportere, parabolam afferens iniqui iudicis, quem vidua precibus tandem vigentibus, ad ius reddendum induxerit, alioquin in rebus agendis remissum. Vnde appareat desperati esse hominis, ne tantillum quidem de Deo præsumere, Luc. 18.

Templum ingressus, interrogatur à Phariseis de suæ prædicationis potestate, quibus propositis quibusdam parabolis, suam illis exprobrat incredulitatem, adeo ut illis publicanos præferat & meretrices. Cap. 59.

At quum venisset in templum, à Sacerdotum antesignanis & plebis senioribus interrogatur, quis illi fecisset potestatem docendi. Iesus autem hanc quæstionem altera repulit de Baptismo Ioannis, num è cælo esset, an ex hominibus, Matth. 21. Marc. 11. Luc. 20. Publicanos, ait, & meretrices, in cælis præferri incredulis, quod Ioanni obsequentes respuerint. Ad quod mirè congruebat parabola de duobus filiis, quorum vterque iussus à parente vineam colere, qui operam esset pollicitus, cessator fuit: qui illam negavit, respiscens tandem præstitit, Matth. 21.

Parab. De
duobus filiis.

De Patrefa-
miliis vine-
am locante.
Psal. 117.

Proxima huic parabola erat de Patrefamiliis, vineam colonis locante, qui ministros simul cum herili filio fructus poscentes trucidassent: quam adduxit, ut sententiam rogati, seipfos damnarent, qui pari scelere cum colonis notarètur. Verum quò meritas ob id pœnas intelligerent euidentius, lapidem se esse reprobatum ab edificantibus, testatus est, cuius meminit Propheta. In quem lapidem aut impingenti, aut ab eodem illiso haud dubie sit pereundum, Matth. 21. Marc. 12. Luc. 20.

Huc pertinebat & illa parabola, quam de rege nuptias filio apparante, recensuit. Inuitati enim toties Iudæi, obstinati animo, varias causas errori prætexerunt, Matth. 22. Luc. 14.

Subornantur qui tentent Christum, an ne Cæsari tributum sit persoluendum. Cap. 60.

Subornant tū Pharisei discipulos, qui simul cum Herodianis ad Iesum profecti, de tributo Cæsari pendendo interrogarent, ut si licere id affirmaret, Iudæos offenderet, qui prophano principi parere indignum putabant: sin fas nō esse, Cæsareanos insensos haberet. Sed Dominus versutiam subodoratus, numismatis inscriptioem ab alijs discere cupit, quasi ipse ignoraret, quæ ad veram pietatem non essent maximoperè conducibilia, quorum vsus quoque ceu promiscuus videretur, Matth. 22. Marc. 12. Luc. 20.

Visti Pharisei à Christo, alium subornant legis Doctorem, qui eum de magno interroget mandato. Cap. 61.

Verum dum nihil hinc accesserat Phariseis victoriæ, videntes Saducæos quoque succubuisse, qui resurrectionem non credebant, dum arguuntur inscitæ scripturarum, quæ crebrò Deum appellant Abraham, Isaac & Iacob: Neque consentaneum sit, Deum rectè dici mortuorum, Matth. 22. Marc. 12. Luc. 20. Rursus alium subornant legis Doctorem, qui quærat de magno mandato, & responsum accipit liuore, odio & malevolentia istorum nō indignum, de proximo videlicet post Deum diligendo, parabola, vnde id perspicuum fieri posset, de vulnerato à latronibus, in medium allata, qui à Sacerdote & Leuita prætereuntibus neglectus, Samaritani tandem cuiusdam pietatem sensisset. Hoc aptum esse ait exemplum, quod alieni à charitate, imitarentur. Luc. 10.

Quæst. De
magno mā-
dato.

Parab. de eo
qui incidit
in latrones,
& Samari-
tano.

Mittuntur tandem ministri, qui Christum vi adorianur & capiant. Cap. 62.

Missi sunt protinùs ab æmulis ministri, qui captum afferrēt, sed deterruit illos sermo, cui parem nunquam audissent: deinde quod dixerat, Quæretis me, & non inuenietis, Ioan. 7.

Exortus inde varius in populo de Christo rumor. Vbi etiam ipsi interrogantur Pharisei, cuius filium credant Christum. Cap. 63.

Deinde varius in plebe rumor de Iesu subortus est: Quidam Prophetam esse prædicabant, quidam verò Christum: alij, ex Bethleem oppido nasci Christum, nō à Galilæa originem trahere, contendebant, Ioan. 7. Porro Iesus Phariseos in hac controuersia accessit in vnu

in vnum collectos, & interrogauit: Cuius tandem filium crederet Christum? Et cum incunctanter responderent, Dauid, clam notauit impiam illorum de se opinionem: Quippe qui hominem confitebantur, Deum iguorarent: Nisi enim Deus sit, absurdum videri quod Dauid in Psalmis Dominum appelleret, qui illi sit filius, Matth. 22. Marc. 12.

Docetur populus, sanæ doctrinæ non officere Doctorum improbitatem. Cap. 64.

Deinde plebem intuitus, docebat sanam doctrinam, quam de authore à Moise recepissent, patienter à Scribis & Phariseis in cathedra Moisis confidentibus recipiendam. Atqui vitæ exemplum, eò quod esset turpissimum, haud quaquam ut sequaris, proponendum. Nam onerant, inquit, sarcinis imperitiores, quas digito ipsi dedignatur attingere. Omnia agunt ad ostentationem, ambiunt loca honorificentiora, Rabbi ab hominibus salutari gestientes, quando vnus est Rabbi & Pater, nempe qui agit in cælis.

Phariseis comminatur exitium. Cap. 65.

Deinde ad Phariseos versus, comminatus est illis exitium: Væ, ait, vobis Pharisei, Scribæ & hypocritæ, qui regnum cælorum alijs clauditis, ipsi perpetuò exortes. Voratis domos viduarum, longum precamini, vagamini terra marique, ut in superstitionem vestram pertrahatis simpliciores. Væ vobis duces cæci, qui ex Patribus homicidis nati, ut illi prophetas, ita vos apostolos trucidabitis, quò verè reatum cōtrahatis omnis innoxij sanguinis. Futurum vobis auguro, ut me aliquandò videatis in gloria, quem iam habetis, despectui, Matth. 23. Marc. 12. Luc. 11.

Discipulis templi structuram admirantibus prædicitur primùm eiusdem templi ruina, deinde totius mundi annunciat destructio, datis quibusdam veluti signis, quæ vniuersalem rerum humanarum omnium interitum sint præcessura. Cap. 66.

Exeunt autem templum Domino, discipuli præclara & sumptuosa eius phani ædificia, admiratione quadam capti, ostendunt. Sed ille vanitatem mentibus eximit, prædicans breui futurum, ut ne vllus quidem lapis alteri cohæreat lapidi, Matth. 24. Marc. 13. Luc. 21. Ac mox abiens, in monte oliuarum urbem intuitus, paulisper confedit: Vbi secretò huic congressi discipuli, initia futuræ huius cladis cōdiscunt, videlicet Antichristos, bella, seditiones, terremotus, pestilentiam, famem, terrifica de cælo signa, idolum abominabile, Danielis vaticinio celebre, extremam denique calamitatem eorum qui docebunt Euangelium. Quam ne vnus quidem capillus è capite illorum sit periturus: fore enim, ut in patientia sua animas asseruent.

Signa mū-
di interitū
præcedētia.

Hierusalem verò, captis habitatoribus, & quaquaersum abductis, à gētibus tantisper calcaturū iri, dum euangelium vniuersos illarum fines occupauerit: tum enim finem instare mundi, quem & ipsum portenta quædam præcedent in sole, luna, stellis, & pelago, Matth. 24. Marc. 13. Luc. 21. Sollicitè autem cauendum ait, ne crapula, ebrietate, aut curis huius vitæ detineamur, ita ut improvidos opprimat ex inopinato dies illa, Luc. 21. vsque adeò incerta, ut nec angeli cælestes eam possint prædicere, Matth. 24. Venit enim subito, ceu fulgur coruscans è cælo, Luc. 21. Et ad eum fermè modum, quo diluuium, quod cōtingit Noë temporibus: edentes enim & bibentes, ac nuptijs incumbentes, inexpectatum corripuit.

Vigilandum esse, ne imparatos obruat nos dies illa magna & incognita, in qua Dominus ab agnis hædos, id est, à bonis separabit malos. Cap. 67.

Itaque prudenti cuique vigilandum est, boni Patrisfamilias exemplo, qui furibus nocturnis domum suam patere non finit. Itidem frugi minister non indulget potationibus, rixis aut somno sub id tempus, quo Domini suspectum habet aduentum, Matth. 24. Sic videntur desipere virgines in occursum sponsi venturæ cum incensis lampadibus, si noctū excitatæ somno, oleum quod in promptu esse illis debuerat, iam primùm emptum irint. Et seruus ille parum frugi traditur extitisse, qui acceptam à Domino pecuniam, per incuriam domi ociosam iacere passus est, quam ille cum fœnore se recepturum sperauerat.

Parab. de x.
virginibus.

Parab. de ta-
lento in su-
dario re-
tento.

Separari autem tunc à bonis, ait Iesus, eos, qui fuerint noxij homines & scelerati, non aliter quam Pastor ab ouibus hædos segregat: bonorum numero censi eos, qui suo no-

mine miseris charitatis opera impenderint: malorum cōtrā, qui hæc pertinacitè negauerint. Hos execrabiles, igni & cruciatibus nunq̄ finiendis tradi: illos benedictos, ad cæleste regnum vocari, Matth. 25.

Sequenti die Dominū in Bethania mansisse, & quid interea contra eum Sacerdotum moliri sint Antistites & scribæ. Cap. 68.

CÆTERVM profecto post hunc sermonem in Bethaniam Domino, vbi consentaneum est illum sequentē egisse diem, interea Sacerdotū antistites & scribæ, coacto concilio in Caiphæ atrio, capiendū per insidias Iesum morteq̄; plectendū statuunt. Inuentus est huic negotio idoneus Iudas discipulus, qui pecunia corruptus, triginta argenteos stipulatur à Iudæis, vt prodat Magistrum, Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.

De præparatione vltimæ Cænæ Domini, & quid in ea gesserit Christus. Cap. 69.

POSTERO die, qui primus erat eorū, quibus à fermento abstinebant Iudæi, præmisit Iesus duos ex discipulis, qui pascha in ciuitate pararent, ipse secutus, vnà cœnans, Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22. Lauit pedes discipulorum, tanto exemplo ad animi demissionem & modestiam illos inuitans. Simul ex eo cœtu, quem tanto ardore dilexerat, quendam esse subindicans, qui se esset Iudæis proditorus, Matt. 26. Ioan. 13. Et mox accepto pane, deinde vini calice, corpus esse suum ac sanguinem testatus, manducare illos iussit & bibere, quod ea sit futura calamitatis suæ mortisq̄; memoria. Fore proinde, vt omnibus ea res fieret offendiculo, Petro contrā neq; carceres, nec mortem se formidaturum constantè pollicente. Sed Iesus trinam de se illius negationē prædixit, Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 13.

Facta cæna, præscribit Christus discipulis suis nouum mendatum dilectionis, eosq̄; contra futura instruit pericula, & patrem orat non pro apostolis, tantum, sed pro omnibus etiam qui in eū sint credituri. Cap. 70.

COMMENDAT autem protinūs nouum illud de mutua dilectione mandatum, Symbolum id esse significans, quo discipuli sui ab exteris dinoscantur, Ioan. 13. Deinde ad proxima pericula instruens animos, iubet mœrorē ac metum omnē deponere, iturum se præparatum suis locum, quo illos ad se recipiat. Et planè se viam esse, veritatem ac vitā: argumentū præterea videri, quod se magistrum ament, si præceptis sint morigeri. Nunquam se cōmissurum, vt desertos omni solatio relinquat, quando spiritum cælestem consolatorē in hoc illis mittendum destinauerit, pacem interea suam impertiens, Ioan. 14.

Deniquè, vt omnē spem salutis non aliò, sed in se duntaxat collocent, vitem si esse prædicat, à qua semotus palmes, sterilis reddatur, & mox in flammis, postq̄ aruerit, videatur conijciendus. Nō se item electū ab ijs fuisse, sed cum delectu illos factos fuisse apostolos. Magistro proinde hunc mundum tendere insidias, vt Prophetæ oraculo continetur: Odio, inquit, habuerunt me gratis. Itaq; non mirum videri, si idem accidat discipulis, qui dignitate censentur inferiores, Ioan. 15.

Cæterum spiritū consolatorē, cuius pauloantè meminit, suo aduētū incredulū hunc mundū de peccato condemnaturum, breuem esse tristitiā, & parientis sceminæ similimā. Vt enim hanc ingens finiat gaudiū recens nati infantis, ita discipulorum corda post præsentē mœrorem lætitiā perpetua exhilarabit. Postremò pacem Iesus discipulis in sese habituros spondet, modò suo exemplo animentur, qui mūdum vicerit, Ioan. 16. Fixis deinde in cælū oculis, Patrē orat, vt se clarū mundo reddat, discipulos & eos quoque qui illorū verbo credituri sint, à malo seruet, vnumque faciat per dilectionē, ad eum modū, inquit, quo ego & tu vnum sumus, Ioan. 17.

De egressu Iesu trans torrentem Cedron in hortū, montem s. oliueti, & quid ibi fecerit. Cap. 71.

ET euestigiò cum hymnum absoluisset cum discipulis Iesus, urbem egressus in prædium Gethsemani, quod est sitū vltra torrentē, qui à cedris nomen habet. vnde hortus erat Iudæ proditori non ignotus. Solebat enim se plerunq; Dominus in semotū ab urbano strepito recessum hunc cum suis recipere. Illic accersito ad se Petro cum duobus Zebedæi filijs, cæteros iubet quietos paululū se expectare, qui precibus velit insistere. Et pgressus inde, mœstū se esse indicat, taliq; tristitia teneri, quæ sola morte sit finienda, iubens item illis, vt confideant & secū vigilent. Ipse solus non admodum longo spatio disiunctus, sed quod

quod iactu lapidis possis attingere, humi pronus cōsternitur, patrē orans, si qua fieri possit, immunem se reddat ab imminente ærumnarū calice, nè hunc degustet. Quanquam si omninò ita visum sit, nihil detrectaturum se, verum in omnibus morem gesturum.

Et surgens à precibus, quos vigilare iusserat, somno oppressos inuenit. Itaq; rursus admonet, ne dormiant, sed orent magis Deum, nè finat illos labi in tentationem, q̄ Spiritus equidè nihil non molietur, at caro perq̄ est fragilis. Ac mox rediens ad preces, tertio eadē repetijt, totiès somnolentos iucepans. Laborabat autē angore tanto Dominus, vt sudore eius sanguinolento tellus etiā maderet, cum protinūs è cælo vox angelica auditur, quæ animum ac robur addidit.

Qualem se Christus erga proditorem Iudam, & Pontificum ministros ad capiendum eum instructos, exhibuerit. Cap. 72.

IAM QVE aderat Iudas proditor cum cohorte ac ministris Phariseorū, & Pontificijs, quibus in occursum veniēs Dominus, oscitantibus discipulis inquit: Dormite iam & requiescite, quasi verò tēpore tam periculoso quies apta videatur. Et cōpellās multitudinē tertio, quæ quærant, sciscitatur. Illis totiès respondentibus, Iesum Nazarenū: dominoq; subijciente, Ego sum, in terrā dilabuntur. Ac protinūs, vt discipulos abire paterentur, si se quærent, iussit. Quo dicto, Iudas exosculatus est Magistrū. Nā id ei symbolū fuit prodicionis, quā cū Iudæis pactus fuerat. Et cōfestim illi hostiles manus iniiciūt, vinculis mēbra stringētes.

At Petrus prolato in mediū gladio, ministro Pontificio, cui Malcho nomē erat, dextrā abscidit auriculā, quam cōfestim Dominus loco suo restituit, vetans gladio ferire eū, qui nolit ferro succumbere. Versus indè ad capientes, causam reddidit, cur se veluti latronē caperent, id quod prius crebrò docenti in templo nunq̄ contigisset: Nimirū quia iā pmissa videretur tenebris potestas quiduis audēdi, atq; ita futurum, Prophetarum oracula præcinuerint.

Quomodo Christus à suis derelictus, in domum Annæ ductus, & quid ibi passus sit. Cap. 73.

DISCIPVLI interea omnes fugā salutis suæ consuluerunt: cū magno impetu in ædes Annæ, qui Caiphæ Pontifici focer erat, Iesus ducitur, interrogatus ibi de discipulis & doctrina. Verū ille potius quærendū duxit ab auditoribus, quorū ingēs erat numerus, quidnā illos docuisset. Ad q̄ verba Pontificis minister alapa Dño, nō aliter, q̄ si fuissent cōtumeliosa, impexit. Et audiuit: Si pperā locutus sum, de hoc pfer testimoniū: Sin rectè, cur abs te vapulo?

Quæ Christus fuerit passus in domo Caiphæ Pontificis. Cap. 74.

MISVS deinde Caiphæ, vbi omne Iudæorū conciliū testes iniquos aduersus Dominū cōquisierat, reiectis quibusdā ceu friuolis ac prorsus ineptis, quū sæpè interrogatus, nihil ad obiecta responderet, quærit Pontifex: Num Christū Dei filium se esse fateretur. At ille: Tu, inquit, ita dixisti, fore significans, vt aliquandò multa luce conspicuū in nubibus cæli Dei filiū viderent, quæ modò humilè aspernarentur. Ad quā vocē Pontifex ceu execrabilem concitatus, vestem scidit, & morti obnoxiiū esse Iesum, toto cœtu adclamante, pñunciat. Illud ebant illi interea ministri, velato capite mēbra feriētes, ac scedantes spūto, Prophetā in super salutabant, sedulo exigentes, vt illum proderet, qui se verberasset, multis quoque alijs huiusmodi in hunc collatis conuicijs.

PETRVS NEGAT CHRISTVM. Cap. 75.

INTEREA Petrus in annæ atrio semel atq; iterū ab ancilla alijsq; interrogatus de Iesu: Nū illius esset discipulus, cōstantè ac deinde sanctè iurans, illum abnegauit. Id quod in Caiphæ quoq; ædibus ad eū modū accidit. Et cū vocē edidisset gallus, meminit Petrus verbi dominici: Priusq̄ gallus bis cecinerit, tu me tertio abnegabis. Atqui Iesus intuitus Petrū, mœstū reddidit, vt se foras cum ingenti fletu proriperet, Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioā 18.

Vt Iesus adueniente diluculo, in die Parasceues, primum ductus sit in prætorium Pilati, & quantis ibi affectus sit iniurijs. Tum de nefanda Iudæ desperatione, & falsis in Christum accusationibus. Cap. 76.

PORRÒ vbi primum diluxerat dies parasceues, victū omnis Iudæorū multitudo Iesum in Prætorium ducit ad Pilatum præsidem, non tamen euntes intrò, nè contaminerentur, sed pascha manderent. Id cum viderat Iudas, pœnituit eum prodicionis, & cōiectis in tem-

plum triginta argenteis. Vnde illi agrum in peregrinorū sepulturam mercati sunt: Peccauit, inquit, sanguinem iustum vobis tradens: ac mox abiens, laqueo vitam finiuit.

Exijt autem foras ad Iudæos Pilatus, accusatiōem in Iesum receptum: sed illi opinione seiplos cōmendabant, quo grauius reum premerent. Si hic, aiunt, immunis esset à scelere, non vtique cōspectui tuo illum obtulissimus. Verum accusationem, nè in ea parte Te moremur, paucis accipe: Subuertit populum nostrū: Vetuit tributa pendi Cæsari: dixitq; se Christum Regem esse. Præses recepta accusatione, interrogauit secretò Iesum, Rex ne esset, & subodoratus accusationis Iudæorum vanitatē, absolueret Dominum cōstituit. At illi feditiosum esse hominem prodiderunt, qui à Galilæa exorsus, doctrina sua motus in populo ad Hierosolymas vsque pertingentes suscitauerit.

Quomodo Christus ad Herodem missus, & ab eodem delusus, Pilato iterum fuerit traditus. Cap. 77.

AUDITA autē Galilæa, Præses Iesum Galileum esse edoctus, ad Herodem tetrarchā, qui tū Hierosolymis forte agebat, misit. Vbi expectatus vt portēta ederet, cōticuit. Itaq; indutus veste alba, ludibrio habetur ab Herode, oīq; exercitu, atq; ad Pilatū Præsidi remittitur.

Pilatus Christum, agnita sua innocentia, liberare studuit: sed propter metum Iudæorum, condemnat innocentem. Cap. 78.

QUI innocuum liberare pro virili adnitens, consuetudinē Iudæis solennem, qua in Paschali celebritate vincitum aliquē illis dimittere solebat, fauori suo pretextuit. At illi in diuersum nitentes, Barrabā quēdam vinculis eximi homicidā cupiunt, Iesum verò voce increbrescente cruci affigi desiderant. Præses autē lenire illorum scēuitiē volens, nudatū veste, flagris cædi iussit. corona ex spinis mox ceruici impressa, & arido dextræ tradita, corpus multis atq; ad eò horrendis plagis cōtufum est, salutariq; à militibus, Rex Iudæorum, ceptus per ludibrium.

Vnde Pilatus eum eripiens, iam satis superq; castigatum Iudæis ostendit, quò ad cōmiserationē eos cōmoueret. Innocentiā viri etiā atq; etiā inculcās, quā vxor, q̄ in somnis multa ob Iesum passa, de illo palam prædicabat. Cæterum obstinati eiusdē tenaces ppositi, cruci affigendum clamant. Nisi enim itā faceret præses, Cæsari illum aduersari. Lauit mox manus Pilatus, immunem se esse ab innoxio sanguine contestatus. Verum illi sibi & filijs hunc imprecari, ad condemnandum cruci Iesum, præsidem impulerunt.

Christus Iudæorū potestati à Pilato traditus, cruci affigitur. Cap. 79.

ITAQVE lata hac sententia, eductus inter duos latrones Dominus, crucē ipse sibi gestare cogitur. Sed & Simonem quēdam Cyrenensem adigunt ad opem in ea re ferēdam. Sequebatur ingens multitudo, & inter eam matronæ quēdā à Galilæa Iesu sermone attractæ. Hæ iunctæ Hierosolymitanis, miserè Domini vicem deplorabāt, sed is Hierosolymitanis iussit, vt se ac suos magis lugerent liberos, qui ceu lignum aridum, pœnis essent dignissimi.

Affixus autē cruci in caluarie loco, inter duos latrones medius pendeat, omnium iniurijs & probrijs expositus. Quum ille ne tūc quidē solite in omnes beneuolentię poterat obliuisci. Ac primò patrem cælestē precatus, vel errori illorum daret veniam, latroni mox oranti, vt in regno cælesti non grauaretur suū vel meminisse, paradysum eo die se præstaturum, quā non rogatus pollicetur. Titulus præterea à Pilato ceruici Dominicę appositus est, Iudæis multū repugnātibus, ad eū qui sequitur modū: Iesus Nazareus Rex Iudæorū.

Quæ præterea Christus in cruce egerit moribundus. Cap. 80.

VESTES, militum voluntati celsere, vt Prophetæ oraculo continetur, forte in ijs partidibus iacta. Cōmendabat Iesus Mariam genitricem cruci vicinā Ioanni discipulo, mulierem appellās, nè quid affectibus humanis tribuere videretur, qui patris cælestis iam ageret negocium. Filium insuper se esse negans, dum illum in vicem suam substituit.

Congruebant mirè hæ res gestæ cū Dauidis vaticinio, vt videri possit ad illud respexisse Dominus, cū voce Hebræa clamaret: Deus Deus meus, cur me deleruisti? Huc item pertinebat, quòd fiti affici sese clamabat, felle mox & aceto potatus.

Euenisse tū omnia dixit, quæ oraculis olim vates futura de Christo præcinnuissent. Itaq; demisso in pectus capite, patrem affatus: In manus, inquit, tuas commendo spiritum meum. Quæ vox illi vitam linquenti extrema fuit.

Quæ

Quæ signa & Prodigia Christi mortem fuerint secuta. Cap. 81.

MORTEM extemplo secuta sunt prodigia. Sol caligine obducitur, tellus tremit, velum templi dirumpitur, petreæ diffiliunt, & monumenta aperiuntur, prodeuntibus indē quibusdam perspectæ sanctitatis hominibus. Quæ res Centurioni, qui tum aderat, alijsque complurimis fidem de Christo faciebant: pulsus enim pectoribus, domum redeuntes, verè hunc esse Dei filium fatebantur.

Rogabant protinūs pilatum Iudæi, vt corpora cōdemnatorum eo die pateretur auferri, obsequēs Sabbatum quoq; celerius extinguerentur. Latronibus crura cōminuta sunt, Christo iam exanimi latus cuspide confossum, cruoris & aquæ vbertim riuos edidit.

Vesperis Ioseph Decurionis precibus à Pilato concessum corpus dominicum honorificè sepelitur, obseruato etiā Iudæorū in vngendo ritu. Qua in re Nicodemus, cuius paulo superius facta mentio, allatis myrrhæ & aloës libris plus minùs centum, suo nō defuit officio. Sed & mulieres eregionē monumenti sedentes, ac locū tacitè secum considerantes, ægrè diuelli indē poterant, Matth. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 19.

De victoria triumphali, & gloriosa Christi Resurrectione. Cap. 82.

POSTERO die Iudæi, nè corpus dominicū clam à discipulis auferretur, veriti, à præside pilato excubias sepulcro Dominico adhiberi impetrarūt. Nondum enim exciderat illorum mentibus, quòd de resurrectione sua peracto triduo aliquandò prædixerat Christus. Itaq; in muniēdo sepulcro magna lapidis mole, cōsignādoq; ostio, nihil prætermisū, Matth. 27.

Sed quid sunt ad Deum humana consilia? Tertia die terræ motus ingens ad Domini resurrectionē, ad spectusq; angelicus ceu fulgur custodum animos vsq; ad eò exterruit, vt à mortuis nihil viderentur differre. Quod vbi rescuere Iudæi, excogitato commento subornarunt pecunia, qui dicerent furtim Iesum è monumento noctū sublatum, Matth. 28.

Christi resurrectio per angelos nunciatur primū mulierculis sepulcrum Domini visitantibus. Cap. 83.

INTEREA Maria Magdalena, Maria Iacobi, & Salome dum Sabbato legis præcepto obsequentes quieuisent, diluculo præparatis ad vngendū corpus dominicum aromatis, ad sepulcrum properant, Luc. 23. Vbi cum lapidē oppidò ingentem ab ostio motum cernerēt, ac corporis dominici vestigiū, id quod referebant fasciæ, iubentur ab angelis Christi resurrectionē discipulis illius prædicare, metum deponere, eum qui viuat, inter mortuos minimè quærere, deniq; meminisse quid prædixerit adhuc in Galilæa agēs dominus, iam de prodicione, modò de pœnis, ac de morte, à qua tamen tertia die resurrecturus, Matth. 28. Marc. 16. Luc. 24.

Discipuli dñi, huic muliercularum nuncio credere primū noluerunt. Cap. 84.

MULIERES dicto audientes, resurrexisse quidem discipulis narrabant Dominum: Sed illi vera esse negabant, q̄ dicebatur, ac mulierculas planè aiebāt desipere, Luc. 24. Quāquam Ioannes & Petrus conspecto sepulcro, veraces fuisse mulieres deprehendere poterant, Luc. 24. Ioan. 20.

De prima Christi post resurrectionē apparitione, quæ facta est Mariæ Magdalena. Cap. 85.

MARIAM autem Magdalenam mœror paulisper circa monumentum, discipulis abeuntibus, retinuerat, quæ mora illi primò conspiciendi Domini occasio fuit, Ioan. 20.

De secunda Christi apparitione facta duobus discipulis euntibus in Emaus. Cap. 86.

AC mox eodem die in Emaus ab Hierusalem profectis duobus apparuit discipulis, dum in longum de Domino sermonem protraherent, ipse, quā obtuso essent ingenio, productis à Moise ac Prophetis de se scripturis ostendit. Quippè omninò videri necessariū, vt Christus pœnis plecteretur, & ita demum gloriam sibi æternam pararet, Luc. 24. Mar. 16.

De tertia apparitione, quæ facta est toti discipulorum collegio, solo absente Thoma: quibus precatur pacem, & priores illis de morte ac resurrectione sua conciones in pristinam reuocat.

memoriam, data insuper noua spiritūs sancti gratia. Cap. 87.

NEQVE ita multò post apparuit discipulorū cœtui, dum fores essent clausæ vesperis, pacem illis imprecatus. Deindè rei nouitate obstupescētibus, latus, manus ac pedes præbuit contrectandos, iussitq; afferri, si quid haberent quod esset esui: atq; ibi coram piscis assi

partem comedit ac fauum mellis, id quod spiritus nulla ratione possit efficere.

Aperuit protinus scripturæ arcanæ sensa, fierique non potuisse dixit, ut quæ de se in lege Moïsis, prophetis, ac psalmis sint conscripta, irrita prorsus videantur. Commonescit item eos verborum, quæ super hac re crebrò habuerit, quo pacto videlicet extrema queq; ferenda fuerint Christo, & tertia die resurgendum à morte. Iamque fore, ut in illius nomine pœnitentia etiã in gentibus prædicetur, iuncta peccatorum cõdonatione, Luc. 24.

Viso autem Domino, ingens lætitia perfudit discipulos. Et ille denuò pacem precatur, suo tum nomine ad apostolicam cohortatus functionem, ad eum sanè modũ, quo ipse patris legationem obijisset. Nec mora, spiritum cœlestem afflatu suo impertit, in quo errata aut remittant, aut certè diutiùs constringant, Ioannis 20.

De quarta apparitione, qua octaua post resurrectionem die, iterum congregatis apparuit discipulis, præsentem D. Thoma, cui suam exprobrat incredulitatem. Cap. 88.

RVRSUS post dies octo, clauso ostio discipulis visus, solito pacis symbolo cõsalutat, Thomæ ibi discipuli castigans pertinacem de se dubitationem, quòd condiscipulis ea quæ superiùs gesta memorauimus se absente, parùm fuisset credulus. Digiti tum in latus cuspidem iam pridem apertum immisisti, ac manus Christi membris clavis nupèr perfossis admoget. Vbi beatitudinis præconio commendantur à Domino, quicumque non visa pietatis studio crederent, Ioannis. 20.

De quinta apparitione, qua se discipulis in mari Tiberiadis piscantibus manifestum reddidit. Vbi Petro agnos suos concedit pascendos, atque adeò totius ei ecclesiæ commendauit curam. Cap. 89.

TERTIÒ in mari Tiberiadis piscantibus discipulis manifestum se reddidit, dum præcipere in dexteram iactari vericulum, vbi præsus vnà post tertio confessum fuit amorem, Petro pascendos concedit suos agnos, sub quodam verborum inuolucro adiiciens, quis illum maneret pro suo nomine vitæ exitus, Ioan. 21.

De sexta apparitione, qua se discipulis visendum præbuit in monte, quem locum ad hoc illis constituerat Iesus: ibique nonnullorum de sua resurrectione dubitantium reprehendit incredulitatem. Cap. 90.

POSTREMÒ in Galilæa visendum se præbuit Dominus, in monte quem ad hoc destinarat, confluentibus eò discipulis & adorantibus, vbi parùm syncerè fidei homines reprehendit, quia eos, qui se resurrexisse viderant, vanos reputassent.

De conuocatione gentium, siue collectione ecclesiæ catholicæ, opera & ministerio apostolorum, quibus ad hoc sacram inspirat doctrinam, & miraculorum confert potestatem. Cap. 91.

TRADITAM autem sibi mox indicat omnium, quæ cœlo terraquæ cõtinentur, ditionem, contestatus eam esse veræ & salutaris doctrinæ formulam, quam se doctore auribus hausissent. Iamque nihil restare aliud, quàm vt ea gentibus lógè lateq; innotesceret, id quod vestrarum, inquit, posthac erit partium.

Doctrinæ huius comitem voluit esse baptismum, qui in patris, filij, & spiritus sancti nomine credituris impenderetur. Ad hæc non defutura miracula, & valetudinis restituendæ varia beneficia. Quamquam quid attinet hæc commemorare, quum ipse suo negotio se præstò affuturum certò definièrit? Ecce, inquit, vobiscum sum omnibus diebus vsque ad sæculi consummationem, Matth. 28. Marc. 16.

De magnifica christi ascensione, & diuisione apostolorum, quorum sonus in omnem exiit terram. Cap. 92.

HÆC dicens, receptus est in cœlum, sedetque ad dexteram Dei. At discipuli Dominicis obtemperantes iussibus, cœlestem doctrinam in orbem vniuersum diuulgârunt, & Dominicam opem semper circa se ad eum modum, quo prædixerat ille, præsentem senserunt, Marci 16.

ALIA

ALIA QVATVOR EVANGELIORVM CONCORDIA, SIVE TOTIUS Euangelicæ historiæ compendium, ex concordia euangelica Cornelij Iansenij Hullstensis, in partes quinque distributum.

PRIMA EVANGELICÆ HISTORIÆ PARS, continens per compendium, quæ ad Christi infantiam & pueritiam pertinent.

Verbum Dei æternum, vita & lux, caro factum. Cap. 1.

VERBUM, quod apud Deum erat ab æterno, & ipsum Deus existens, per quod omnia facta sunt, omnium item vita, sed hominum peculiaritèr lux, misso prius testificandi gratia Ioanne, in mundum tandem venit, carnemque assumpsit, nobiscum conuersatus, Ioan. 1.

Annunciatur Ioannis conceptio Zachariæ, & concipitur ab Elizabeth. Cap. 2.

QUOD ad hunc accidit modum: In diebus Herodis regis Iudææ, Zachariæ sacerdoti seni per angelum Gabrielem apud aram prædicatur, filium, qui Ioannes sit nuncupandus, ipsi ex vxore Elizabeth, sterili & anu, nasciturum, ipsumque vsque ad horum euetum, ob incredulitatem, mutum permanfurum, Lucæ 1.

Christi incarnatio Mariæ nunciatur. Cap. 3.

ITAQVE cum post hæc verba mox concepisset Elizabeth, sexto ab eius conceptu mense, idem gabriel à Deo ad Mariam, desponsatam Iosepho, missus Nazareth, prædicatur, filiũ, qui Iesus sit appellandus, ex ipsa nasciturum, idque illæ eius virginitate, nimirum per spiritus sancti superuentionem, Lucæ 1.

Visitatur à Maria Elizabeth. Cap. 4.

EX quo nuncio, cum item conceptum cognata suæ Elizabethis virgo intellexisset, atque ob id illam mox salutandi causa inuiseret, ad eius præsentiam mater fetusque spiritu afflantur, lætitiæque signa edunt: vnde & virgo ad magnificandum Deum celebri commouetur carmine, Lucæ 1.

Nascitur Ioannes, & Zacharias recepta loquela benedicit Deum. Cap. 5.

POST tres ergò deinceps menses, quibus apud anũ virgo perseuerauit, peperit Elizabeth filium, cui cum octauo die alijs frustra renitentibus, nomen Ioannis impositum à parentibus esset, recepta Zachariæ loquela, magnificè DEI beneficium humano generi recens præstitum, prophetico spiritu cantauit, Lucæ 1.

Texitur à Matthæo Genealogia Christi. Cap. 6.

SECVTA est suo tempore, hoc est, sexto dein mense, Christi generatio, nobile habens ex Abraham per Dauid exordium, per tres tesseradecades: in quarum prima regnum Abrahæ promissum expectabatur: In secunda, idem in Dauide cœptum floruit: In tertia idem collapsum, nouo modo per Christum expectabatur restaurandum, Matth. 1.

Angelus Iosepho nunciat sacrum virginis conceptum. Cap. 7.

CAETERUM priusquam virgo Christum pareret, Ioseph eius maritus, cum animo fluctuaret, quòd à se neutiquam cognita, grauidam aduerteret, angeli in somnis monitu confirmatus est, nè desponsatam sibi relinqueret vxorem, edoctus illam è Spiritu sancto concepisse, Matth. 1.

Natus in Bethleem Christus, pastoribus nunciatur, & circumciditur. Cap. 8.

PROINDÈ cum Cæsarei occasione edicti cum illa ascendisset è Nazareth in Bethleem ciuitatem Dauid, accidit vt tum ibidem virgo filium pareret, quem pannis inuolutum, ac in præsepio positum, angeli monitu, pastores primi inuiserunt, Lucæ 2.

Magi stella duce inuentum Christum adorant. Cap. 9.

AC post hos magi ex Oriente nouæ stellæ ortu excitī, Hierosolymis prius de natiuitatis loco prophetis, verbis instructi, ac deinde eiusdem stellæ ductu ad eundem locum delati, ex quo post sacra munera puero oblata, nē ad vāstrum Herodem redirent, oraculo in fōmnis commonefacti, alia via redierunt ad suā, Matthæi 2.

Oblatus in templo Christus, à Simeone & Anna agnoscitur. Cap. 10.

POST hæc demum ipso purificationis puerperæ die, oblatu tanquā primogenitus in templo puer, primū à Simeone iusto sene, post lōgam eius expectationem, deinde & ab Anna vidua agnoscitur ac prædicatur, Lucæ 2.

Angeli monitu fugit cum puero in Aegyptum, & redit Ioseph. Cap. 11.

QUIBUS speractis, Ioseph angeli impulsu, cum puero & matre fugiens in Aegyptum, eundem Herodis iniuriæ subtraxit, quam noui regis metu impius ille in Bethleemicos exercuit infantes. Quo extincto, rursū angeli monitu, in terram Israel regressus Ioseph, relicta metu Archelai Herodis filij Iudæa, oraculo, cessit in Nazareth Galilææ: vnde Nazareth nomen puer accepit, Matthæi 2.

Quæsitus à parentibus Iesus, inuenitur in templo. Cap. 12.

QUI iam duodennis factus, cum solenni paschæ die parentibus pro consuetudine Hierosolymam petentibus iunctus & ipse eò ascendisset, ab ipsis desideratus, post triduum in templo est repertus inter doctores: cum quibus reuersus Nazareth, subditus illis, profecit non tantū ætate, sed & sapientia ac gratia apud Deum & homines, Lucæ 2.

SECUNDA EVANGELICAE HISTORIAE PARS, continens acta Christi ab eius baptismo, vsque ad secundum pascha, hoc est, acta vnius anni & aliquot mensium.

Prædicat & baptizat Ioannes. Cap. 13.

CUM autem iam virilem attigisset ætatem Ioannes & Christus, tempusq; esset prædicandi per ipsos euangelij, anno quintodecimo imperij Tiberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, prior Ioannes austeritate loci, vestitus ac victus populo venerabilis, verbo ac baptismo ad pœnitentiam homines inuitare cœpit, seuerè in cessans ac terrens, præsertim phariseos ac Saducæos, turbis misericordiæ opera, publicanis iustitiæ tenorem, militibus iniuriæ abstinentiam præscribens: se non, vt putabatur, Christum esse contestans, sed aliu qui post se venturus esset fortior ac dignior, Matthæi 3. Marci 1. Lucæ 3.

Baptizatur à Ioanne Christus, eiusq; à Luca genealogia in Deum reducit. Cap. 14.

ET ecce promissus Christus, mox inter alios, & ipse Ioannem adiit baptismi gratia, quem ab eo, licet aliquandiū reluctante, suscipiens, paterna voce ac spiritus sancti in columbæ specie descensu declaratus est esse filius Dei, cum eatenus putaretur esse filius Ioseph, iam tricesimum agens annum, per quem deinceps humanum genus reduceretur ad Deum, vt qui filius Dei existens, homo factus est, homines per se Dei filios redderet, Matthæi 3. Marci 1. Lucæ 3.

Ieiunat & tentatur in deserto Christus. Cap. 15.

PATERNO ac spiritus testimonio declaratus, quis esset Iesus, mox in desertum secessit, vbi post quadragenarium ieiunium, sine omni cibo peractum, tandem famis occasione, variè est à satana tentatus, scire percupido, num is esset, qui cælesti voce denunciatus erat: quo in omnibus superato, sancti angeli ministerium ei debitum obtulerunt, Matthæi 4. Marci 1. Lucæ 4.

Ioannes testificatur de Christo. Cap. 16.

SUCCESSIT his Ioannis de ipso testimonium, qui & rogantibus missis ad se sacerdotibus respondit se nequaquam eum, quem putabant, esse: sed alium iam venisse, qui is esset dignior ac prior: & postera die præsentem Iesum digito demonstrans, denunciauit ipsum esse, qui à se promissus erat, & ab omnibus expectabatur, Ioan. 1.

Demon-

Demonstrat à Ioanne Christum, quinque discipuli agnoscere & sequi incipiunt.

Cap. 17.

AC rursū altera die eundē discipulis suis demonstrado, agnū Dei prædicauit, qua occasione quinque illum discipuli agnoscere ac sequi cœperūt, Andrea ipsum fratri Simoni, Philippo eundem Nathanaëli insinuante, Ioan. 1.

Mutatur aqua in vinum in nuptijs. Cap. 18.

TERTIA dehinc die, discipulis videntibus, per matris sollicitationem, aquam in nuptijs cōuertit in vinum, hoc suorum omnium miraculorum primo, Galilææ vicum, cui Cana nomen erat, cohonestans, ac se tandem, quis esset, post aliorum testimonia declaras, Ioan. 2.

In paschate eicit Dominus vendentes & ementes in templo, mortem & resurrectionem suam Iudæis insinuans. Cap. 19.

POST hæc seipsum magis manifestaturus, è Capharnaū, vbi aliquot diebus cum suis manserat, ob instans Pascha Iudæorum; ascendit Hierosolymam, vbi flagello de funiculis facto, è templo abegit vendentes, rogatusque signum vindicatæ authoritatis, mystico sermone templum à Iudæis soluendum, & à se post triduum excitandum, denunciauit: multisq; eo loci patris miraculis, pleriq; ad credendum in se pertrahit, Ioan. 2.

Nicodemus docetur mysteria fidei. Cap. 20.

DE quorum numero vnus Nicodemus Phariseus princeps Iudæorū, nocturno cum ipso colloquio docetur regenerationis per aquam & spiritum mysterium, crucis item ac fidei vim, Ioannis tertio.

Baptizat per discipulos Christus in Iudæa. Cap. 21.

REGENERATIONIS necessitate denunciata, Dominus qui ad hoc vsque tempus in Galilæa commoratus fuerat, cum suis discipulis in Iudæa morari incipiēs, cœpit & baptizare, cum adhuc Ioannes baptizaret. Qua occasione cum discipuli Ioannis quererentur apud ipsum, quod plures ad Iesum confluere, Ioannes rursū illum, se longè superiorē non obscure testatus est, quem proinde necesse esset crescere, se autem minui, Ioan. 3.

Ioannes ab Herode, ob reprehensum adulterium, recluditur in carcerem. Cap. 22.

QUI sub idem tempus, quasi suo defunctus officio, Christo suam auspicante legationem, ab Herode tetrarcha ob reprehensum adulterium, coniectus est in carcerem, Matthæi 14. Marci 6. Lucæ 3.

Ioanne tradito, Christus rediens in Galilæam per Samariam, mulieri Samaritanæ innotescit. Cap. 23.

HUIUS captiuitatem, ac simul phariseorum contra se ob populi ad suum baptismum cōfluxum, inuidiam intelligens Dominus, relicta Iudæa, suam repetijt Galilæam. In quo itinere, cum necessariò interiacentem Samariam pertransiret, occasione petita à se fatigato aquæ, mulieri cuidam Samaritanæ, post longam vtrò citroque colloctionem, tandem innotescit, ac per eam multis Samaritanorum, apud quos duos dies rogatus mansit, post quos cœptum profecutus iter, peruenit in Galilæam, ab incolis benigne receptus, ob miracula Hierosolymis conspecta, Matth. 4. Marci 1. Lucæ 4. Ioan. 4.

Sanatur à febre filius reguli. Cap. 24.

RURSUS ergo inuisens vel in transitu Canam Galilææ, à se prius miraculo primo nobilitatam, Reguli filium in Capharnaum ex febre periclitantem, à patre ferio requisitus, absens verbo sanitati restituit, fuitque id secundum iam miraculum, ab ipso in Galilæa editum, Ioan. 4.

Prædicat in Galilæa Christus, & fama eius ubique spargitur. Cap. 25.

CAETERUM iam ingressus Galilæam, relicta ob causam ciuitate Nazareth, in qua enutritus, ad hoc vsque tempus habitauerat, Capharnaum nobile Galilææ emporium, veluti cōmodam suæ prædicationis sedem, sibi pro mansione delegit, in qua & ex qua deinceps post Ioannem, palam ac clarè aduentum regni Dei denunciauit, ad pœnitentiam ac fidem prouocando, quam prædicationem cum per vniuersam Galilæam longè lateque spargeret, morborumque curationibus illustraret, per totam Syriam celebre factum est nomē eius, ita vt ad eum vndique cum ægris plerique confluere, Matth. 4. Marci 1. Luc. 4.

Vocati

Vocati è nauis quatuor discipuli, sequuntur Christum. Cap. 26.

CVM autem opus illi esset perpetuis quibusdam suorum operum ac doctrinæ testibus ac coadiutoribus, mox à prædicationis exordio, cum fortè iuxta mare esset Galilææ, è mari duo fratrum piscatorum paria ad se sequendum euocat, miraculo capturæ piscium prius in sui admirationem raptos: qui & mox omnibus relictis, constantes iam illi adheserunt. Erant autem Petrus & Andreas fratres, Iacobus item & Ioannes fratres, Zebedæi filij, Matthæi 4. Marci 1. Lucæ 5.

Sanatur in synagoga demoniacus. Cap. 27.

CVM his Capharnaum ingressus, in synagoga sabbato post doctrinam spiritum immun- dum pellit à dæmoniaco, multis ob hoc ipsius potestatem & doctrinam mirantibus, Marci 1. Lucæ 4.

Curatur à febris uxor Simonis, & ægroti multi. Cap. 28.

VNDÈ egressus, & cum eisdem discipulis in domum Petri ingressus, febricitatem eius so- crum suo imperio sanat. Quarum rerum fama increbescente, ad vesperam eius diei do- mus à multis languidis & dæmoniaco, eò adductis, oblecta est, quos omnes manibus im- positis curauit. Postridiè verò, summo manè egressus Dominus, solus desertum petijt oran- di causa: ubi primùm à Simone cum suis ipsum requirente, deindè & à turbis repertus est, Matthæi 8. Marci 1. Lucæ 4.

Reprehenduntur à Christo tres ipsum sequi volentes. Cap. 29.

ITAQUE cum se à turbarum multitudine, circumseptum videret, iussit discipulos trans- fretare, ibi tum quidam ipsum sequi volentes reijciuntur, Matthæi 8. Lucæ 9.

Maris tempestas iussu Christi sedatur. Cap. 30.

CVM autem dimissis turbis, nauim ascendisset, ipso inter nauigandum obdormiète, gra- uis tempestas exorta, metum discipulis iniecit, à quibus excitatus, post increpatam illorù diffidentiam, suo imperio tràquillum mare reddidit, cum omnium qui aderant stupore, Matthæi 8. Marci 4. Lucæ 8.

Sanatis in regione Gerasenorum duobus dæmoniaco, dæmones porcos ingressi, præcipitant in mare. Cap. 31.

NAVIGIO ergò delatus in regionem Gerasenorù, Galilææ oppositam, obuio duos dæ- moniacos liberauit à dæmonibus, quibus ipsius permisso in porcos ad duo millia ingres- sis, eosque in mare demergentibus, à perplexis incolis rogatus vt discederet, rursus eò, vn- de venerat, transfretauit, Matthæi 8. Marci 5. Lucæ 8.

Sanatur paralyticus per tegulas demissus. Cap. 32.

EGRESSVS nauim, à turba confluenta benignè excipitur, ac Capharnaum rursus ingre- ditur, ubi vna dierum in domo existens ac docens, paralyticum per tegulas, ob turbam, ad se demissum, post peccatorum remissionem sanat, phariseorum obmurmurationem con- futans, Matthæi 9. Marci 2. Lucæ 5.

Vocatur Matthæus, & de ieiunio disputatur cum discipulis Ioannis & phariseorum. Cap. 33.

POST quæ rursus ad mare egressus, in via Matthæum ad telonium sedentem, ad sequelâ sui vocat, à quo deindè conuiuio cum plerisque publicanis exceptus, secutam ob id Pha- riseorum murmurationem sapienter repressit, sicut & eorundem cum discipulis Ioannis murmurationem aliam, mox subsequenter, ob neglectum à discipulis ipsius ieiunium, Matthæi 9. Marci 2. Lucæ 5.

Suscitatur filia archisynagogi, & curatur hæmorrhœissa. Cap. 34.

CVI disputationi cum adhuc esset intentus, à principe quodam synagogæ lairo, rogatur pro sananda moribunda eius filia duodenni, ad quam dum pergat curandam, hæmorrhœ- issam duodennem in via sanat, ac postea domum lairi ingressus, eius filiam iam mortuam vitæ reddidit, Matthæi 9. Marci 5. Lucæ 8.

Duo cæci curantur, & vnus demoniacus. Cap. 35.

VNDÈ digressus, duobus cæcis se sequentibus, visum reddidit, ac post eos mox dæmonia- cum mutum curat, turbis quidem mirantibus, at phariseis calumniantibus, Matthæi 9.

TER-

TERTIA PARS, CONTINENS ACTA CHRISTI
à secundo Paschate vsque ad tertium, hoc est, Acta secundi
anni prædicationis eius.

Sanato in sabbato homine, qui laborauerat 38. annos, disputat cum Iudæis Dominus.

Cap. 36.

POST hæc, cum ob pascha Iudæorum, Dominus rursus ascendisset è Galilæa Hieroso- lymam, apud Probaticâ piscinam sabbato eum, qui triginta & octo annos languerat, cu- rat, iussu à se tollere suum grabatum: vnde Iudæorum insectationi obnoxius, prolixè differit de sua cum patre operatione, ac potestate etiâ mortuos suscitandi, & iudicandi omnes, pro quorum confirmatione testimonia profert Patris, Ioannis, suorum operum, omniumque scripturarum, Ioan. 5.

Phariseos, ob confricatas à discipulis spicas in sabbato offensos, confutat Dominus.

Cap. 37.

SIC confutatis semel Iudæis, cum deindè pharisei discipulos ob spicas sabbato decerptas, confricatas ac comesas calumniarentur, rursus eorum calumniam confutat, Matthæi 12. Marc. 2. Lucæ 6.

Eisdem ob sanatam in sabbato manum aridam offensos, rursus confutat Dominus. Cap. 38.

ITIDÈM & tertio faciens, cum alio quodam sequenti sabbato, in synagoga curans quen- dam habentem manû aridam, sentiret phariseos tacitè se criminari. Qua tamen satisfacti- one cum nihilo meliores illi efficerentur, sed consultarent de perdendo ipso, Dominus secessit ad mare, multa tamen eum sequente turba, ex omnibus collecta regionibus, cui- us egros cunctos & dæmoniaco curauit, Matth. 12. Marc. 3. Lucæ 6.

Electis duodecim Apostolis, differit Dominus in quibus sita sit beatitudo. Cap. 39.

QUO tempore cum turbis relictis, in montem orandi causa ascendisset, post noctè oran- do tranfactam, ex omnibus discipulis ad se vocatis duodecim legit, quos & apostolos no- minauit. Cum quibus è monte descendens, coram immensa hominum multitudine, infi- gni sermone summam euangelicæ vitæ ac perfectionis complexus est, primùm quidè do- cens, quibus in rebus verè, contra hominum sententiam, sita sit felicitas ac infelicitas ho- minum, Matthæi 5. Marci 3. Lucæ 6.

Præcipitur abundantior iustitia quàm sit phariseorum. Cap. 40.

DEINDÈ veterem legem perfectioribus mandatis adimplens, per quorum obseruatione phariseorum iustitia superanda sit, Matth. 5. Lucæ 6.

Docet quomodo facienda eleemosyna, quomodo item orandum & ieiunandum. Cap. 41.
TVM & eleemosynam, orationem ac ieiunium, aliter à nobis exhibenda, quàm à phariseis, docens, Matthæi 6.

Docet abiiciendum curam rerum terrenarum. Cap. 42.

AB auaritia postea, ac solitudine rerum temporalium auocans, Matthæi eod. cap. 6.

Non temerè iudicandum. Cap. 43.

ADICIENS his, nec temerè iudicandum, nec temerè docendum, orationi instandum, à pseudopphetis cauendum, suæque huic doctrinæ firmiter inherendum, Matth. 7. Lucæ 6.

Curatur leprosus. Cap. 44.

DOCTRINAM secuta leprosi mundatio, quem mundatum ad sacerdotem misit, Matth. 8. Marci 1. Lucæ 5.

Sanatur seruus Centurionis. Cap. 45.

INGRESSVS deindè Capharnaum, Centurionis ob raram fidem insignitè commendati seruum, absens paralyti liberauit, Matth. 8. Luc. 7.

Resuscitatur filius viduæ. Cap. 46.

POST quod ad ciuitatem Naim profectus, vni genitum viduæ filium sepulture proximè, ad vitam reuocat, Lucæ 7.

Mittit

Mittit Ioannes ex carcere discipulos. Cap. 47.

HIS autem miraculis ex discipulorum suorum narratione auditis, Ioannes è carcere ad Christum discipulos misit, per quos rogaret, num ipse esset expectatus Messias. Quibus cum mandato ad Ioannem remissis, coepit Dominus & Ioannis prædicare dignitatem, & eorum exprobrare duritiam, qui nec per Ioannem, nec per se, ad resipiscentiam commoti fuissent, pharisæos potissimum ac scribas notans, eisque apud Deum præferens publicanos, atque apud seculum abiectos, Matthæi II. Lucæ 7.

Mulieri peccatrici remittuntur peccata. Cap. 48.

QUOD ipsum insigni aliquandò exemplo demonstratum est, cum rogatus à Simone pharisæo ad conuiuium Dominus, Peccatrici ob singularem doloris & amoris significationem, multa peccata remissa, ac pharisæo frigidè amanti, ac parùm humili prælatam esse testatus est, Lucæ 7.

Curato dæmoniaco cæco & muto, confutantur pharisæi. Cap. 49.

CUM autem post longum per diuersa loca circuitum sese aliquandò domum recepisset, confestim rursùm à turba circumdatus, oblatum sibi dæmoniacum, cæcum & mutum, ab omnibus simul liberat malis. Quod factum cum admirantibus turbis, rursùm quidam pharisæorum ac scribarum calumniarentur tanquam dæmoniacum, alij cæleste potius signum requirerent: Dominus primùm efficacibus ostendit rationibus, nequaquam illud debere videri diabolica factum virtute, sed potius contraria, diuina scilicet, atque ob id pharisæorum calumniam, tanquam in spiritum sanctum commissam inexpiabilem, tum & negat illis dandum, quale volebant signum è cælo, sed potius è terra, quod eos maximè sit condemnaturum, Matth. 12. Marc. 3. Lucæ II.

Matri & fratribus carnalibus præferuntur verbi Dei obseruatores. Cap. 50.

HAC eius rationabili, ac planè diuina disputatione audita, mulier quædam è turba felicè proclamat tanti magistrum matrem. At Dominus felices prædicat auditores, & obseruatores verbi Dei. Quos eisdem mox matrem ac fratres appellat, cum à quodam interpellaretur, suggerente matris fratrumque aduētum, quærentiū illi loqui, Matth. 12. Marc. 3. Luc. 8. & II.

Proponitur parabola seminantis. Cap. 51.

EODEM die egressus domo, rursùm mare adiit, vbi cōgregata ad eum turba plurima, iterum coepit docere, sed in varijs parabolis. Et in primis parabolam proposuit seminantis, quadriformi feminis euentu, variam verbi diuini in hominibus operationem indicans, quemadmodum apostolis suis seorsùm aperuit, Matth. 13. Marc. 4. Lucæ 8.

Parabolæ zizaniorum, feminis crescentis, grani sinapis, & fermenti. Cap. 52.

TVM & subiunxit parabolam de zizanijs, femini bono permixtis, quæ ad consummationem seculi paterfamilias crescere voluit, significans in regno euangelico malos semper bonis permixtos fore, quemadmodum item apostolis suis seorsùm aperuit. Adiecit & tres parabolam, significantes modum ac vim incrementi euangelicæ doctrinæ, parabolam scilicet de semine, quod in terram iactum, sensim crescit nocte & die: parabolam de grano sinapis, quod cum minimum sit, crescit in arborem: parabolam de fermento, quod tribus farinæ fatis commixtum, totum fermentat, Matth. 13. Marc. 4.

Parabola thesauri, margaritæ, & sagenæ. Cap. 53.

QUIBUS apud populum habitis, sed domi seorsùm apud discipulos explicatis adiecit apud eosdem priuatim duas, insinuantes eiusdem euangelicæ doctrinæ precium, de thesauro scilicet & margarita inuentis, & omnium bonorum distractione emptis, tertiam addès de sagena, bonos simul & malos pisces concludente, significans rursùm malorum ac bonorum in ecclesia permixtionem, Matth. 13.

Docens in Nazareth Dominus, incredulitatis eam condemnat. Cap. 54.

POST quas parabolam egressus in patriam suam Nazareth, postquam in synagoga die sabbati obuium Isaia locum, in se expletum exposuisset, ac deindè incredulitatis suos ciues condemnasset, ab eis ciuitate eiectus, subduxit se de medio eorum, cum conarentur è montis supercilio præcipitare, Matth. 13. Marc. 6. Lucæ 4.

Mittuntur

Mittuntur ad prædicandum duodecim Apostoli. Cap. 55.

CIRCUMIENS deinceps omnes ciuitates ac vicos, cum apostolis & aliquot mulieribus ministrantibus, misertus barbarum, quod pastoribus bonis destitutæ essent, mittit cum certis mandatis ac præscriptis duodecim apostolos, pridem à se electos, prædicans eis mala, quæ ob euangelicam prædicationem eos manebant, ac contra ea ipsos cōfirmans. Quibus ablegatis, suoque officio fungentibus, per euangelij prædicationem & morborum curationem, secutus est ipsos Dominus quoquouersùm, Matth. 9. & 10. Marc. 6. Lucæ 8. & 9.

Describitur Ioannis decollatio, & fama Iesu apud Herodem. Cap. 56.

CUM hæc agerentur, Herodes tetrarcha, fama nominis Iesu ad se delata, dubitare coepit, num Ioannes à se decollatus, à morte reuixisset. Paulo antè enim Herodes die suo natalitio Ioannem, à se nupèr incarceratum, ad petitionem saltantis filia Herodiadis, in carcere decollari iussit, capite eius in disco puellæ tradito, Matth. 14. Marc. 6. Luc. 9.

Quinque panibus pascuntur quinque millia hominum. Cap. 57.

ITAQVE cum intelligeret Dominus, quam de se suspicionem haberet Herodes, & simul quia ad ipsum reuersi erant apostoli, peractis mandatis, inuidiæ declinandæ ac simul quietis causa, cum suis secessit nauigio trans mare Galilææ in desertum locum, vbi cum item ad ipsum conflueret immensa hominum multitudo, post doctrinam ac morborum curationem, quinque millia virorum, quinque panibus hordeaceis ac duobus piscibus paut, duodecim cophinis fragmentorum post refectionem collectis, Matthæi 14. Marci 6. Lucæ 9. Ioan. 6.

Ambulat Iesus super mare, & Petrus. Cap. 58.

ACCIDIT autem hoc, instante iam alio Iudæorum paschate, ob quod miraculum cum aduerteret se à turba rapiendum in Regem, discipulis iussis se trans mare præcedere, ipse solus in montem fugit, vnde ad suos pedestri in mari itinere veniens, nocturno tempore consternatos ob tempestatem ac phantasmatis existimationem, confirmat, Petro facultatem faciens ambulandi super aquas, omni que tempestate sedata, nauem in petitam ripam deferens. In quam reuersus, vndique collectos ægros contactu fimbriæ sanauit, Matth. 14. Marci 6. Ioan. 6.

Differit de manducando pane cælesti. Cap. 59.

POSTERA die, cum occasione miraculi quinque panum, ad ipsum plerique cōuenirent, à panis corporalis desiderio abducit ad quærendum panem cælestem, differens de eo pane prolixè, quem iam pater misisset in mundum, quem & ipse daturus erat pro vita mundi, quem qui ederet, haberet vitam æternam: qui non ederet, viuere non posset, Ioan. 6.

QVARTA PARS EVANGELICAE HISTORIAE, continens acta tertij anni, vsque ad Lazari resuscitationem.

Reprehenduntur pharisæi discipulos calumniantes, quod illotis manducarent manibus. Cap. 60.

ACCIDIT autem post hæc, vt cum Dominus non in Iudæa ob Iudæorum odium, sed in Galilæa conuersaretur, quidam pharisæorum ac scribarum ad ipsum ex Hierosolymis descenderent, quibus offensis, ac cum Iesu exostulatibus, quod discipuli eius illotis manducarent manibus contra seniorum traditionem, Dominus vicissim obijcit neglectum mandatorum Dei, docens, quæ in trant in os, non polluere mētē, sed quæ de ore ex corde prodeunt, Matth. 15. Marci 7.

Sanatur filia Chananææ. Cap. 61.

HINC egressus in partes Tyri & Sidonis, Chananææ filiam à demōnio liberat, improbis matris victus precibus, Matth. 15. Marci 7.

Restituitur surdus & mutus. Cap. 62.

VNDÈ reuersus ad mare Galilææ, surdū & mutum, digitis in aures missis, ac lingua spūto contacta, sanat. Marci 7.

Septem panibus pascuntur quatuor millia. Cap. 63.

ASCENSO deinceps mote, multos ad se debiles delatos curauit, ac rursùm multitudinis quę ipsum triduo secuta erat, misertus, eam in deserto pavit septē panibus ac paucis pisciculis, ita saturans quatuor millia virorum, præter paruulos & mulieres, vt superessent septem sportę fragmentis plenę. Quo miraculo peracto, statim conscensa naui, venit in fines Magedan, Matth. 15. Marci 8.

Pharisæi signum quærentes, reijciuntur: eorumque fermentum cauendum docetur.

Cap. 64.

ACCEDENTES autem ad Iesum Pharisæi & Saducæi, rursùm tentantes, signum cęleste ab eo requisierunt. Ipse verò rursùm tale eis dandum negat, sed potiùs è terra. Eisque dimissis, rursùm ascensa naui transfretauit, ibi tum discipulos à se commonitos cauere fermentum pharisæorum & Saducæorum, cum de panibus solliciti essent, diffidentię coarguit, in memoriam reducens duo superiora multiplicationis panum miracula, Matth. 16. Marci 8.

Cæcus sanatur in Bethsaidā. Cap. 65.

CUM autem venisset Bethsaidā, cæco ad se adducto, visum restituit, priùs imperfectè, post eà perfectè, Marci 8.

Petrus Christum confitens, commendatur. Cap. 66.

ILLINC digressus in partes Cæsareę Philippi, postquam rogasset hominum de se sententiam, ac Petrus post multorum diuersas opiniones, ab alijs indicatas, veram confessionem edixisset, beatum illum ob id pronunciauit, ac singulare illi ecclesię suę regimen addixit. Eundem tamen mox seuerè redarguit, cum statim subijciens de sua passiõe Hierosolymis subeunda, Petrum reluctantem audiret, addens crucem omnibus post se tollendam, qui salui esse vellent, Matth. 16. Marci 8. Lucę 9.

Transfiguratur Dominus. Cap. 67.

POST quę cum glorię suę, quę crucem sequeretur, specimen aliquod edere promississet, octauo deindè die, coram tribus apostolis in monte, post colloquium cum Moise & Elia, transfiguratus est, paterna voce è cęlis ei testimonium rursus dante, Matth. 17. Marci 9. Lucę 9.

Eijcitur dæmonium, quod non potuerunt eijcere discipuli. Cap. 68.

QUAM visionem cum suis silentio ad tempus tegendam iussisset, ac è monte descendisset, postera die eijcit è puero dæmonium, quod ob imperfectionem fidei discipuli non potuerunt eijcere, contestans, tale dæmoniorum genus in ieiunio & oratione expellendum, Matth. 17. Marci 9. Lucę 9.

Statere in ore piscis inuento, soluitur didrachma, ac mors prædicitur. Cap. 69.

IND è profectus, cum adhuc in Galilęa diuersaretur, omnibus admirandus, secundò imminentem sibi prædicit passionem, apertis quidem verbis, sed tamen à discipulis necdum intellectis. Post longam autem profectionem, rursùm Capharnaum reuersus, nè quem scandalizaret, pro se ac Petro didrachma solui iussit, statere ex ore piscis recepto, Matth. 17. Marci 9. Lucę 9.

Contendentibus discipulis pro primatu, humilitas docetur. Cap. 70.

EODEM loci, quia intellexerat discipulos inter eundem pro primatu inter se cõtendisse, eosdem, puero in medium producto, humilitatem docet, saluandis necessariã, ac per eam quenque maximum fieri, Matth. 18. Marci 9. Lucę 9.

Scandalum pusillorum cauendum docetur. Cap. 71.

MOX subijcit studiosè cauendum, nè quis scandalum aut faciat, (pusillis potissimùm) aut ipse a licendè patiat, Matth. 18. Mar. 9.

Condonandum fratri in nos peccanti, docetur. Cap. 72.

ET quia fieri non potest, quin aliquandò scandala & offensiones oriantur, docet deindè quomodò monendus frater peccans, quomodò item eidem condonandum, efficaci ad hoc adhibita similitudine de patrefamiliã, qui serui sui, in cõseruum immisericordis, debitum deceni millium talentorum, semel remissum repetijt, Matth. 18.

Dominus, relicta Galilęa, venit in Iudęam, nec recipitur à Samaritanis. Cap. 73.

notat 3

His

HIS dictis, profecturus Hierusalem, vbi, quemadmodum prædixit, passurus erat, migravit in totum à Galilęa. Priusquam tamen eam relinqueret, cognatis monentibus, vt ob instātem tabernaculorum festiuitatem, in Iudęam transfret, non acquieuit, nec priùs eo ascēdit, quam illi præcessissent. cum ergò iam pergeret Hierusalem, & inter eundem à Samaritanis quibusdam ciuitate excluderetur, noluit tamen, petentibus licet discipulis nonnullis, iniuriam vindicari, sed patientiam docens, abiit cum eis in alium pagum. Matth. 19. Marci 10. Lucę 9. Ioan. 7.

In itinere curat decem leprosos. Cap. 74.

IMMò nec benefacere quidem in Samaria ob id desistit. Nam Samarię quendam vicum ingressus, obuios decem leprosos curauit, collaudato Samaritano, qui solus ad ipsum, gratias acturus, redijt, Lucę 17.

Docet in templo in festo Scenopęgię. Cap. 75.

INGRESSVS autem Hierusalem, in media scenopęgię solennitate, post longam Iudęorum expectationem cœpit docere in templo, contra quorundam calumniam, & doctrine suę & operum rationem reddens, ad eò efficacitèr hęc aliaque differens, vt cum eum quidam compræhendere desiderarent, atque ad id etiã Pharisęi ministros mitterent, nemo illi manus iniicere ausus fuerit, Ioan. 7.

Adulteram mulierem absoluit. Cap. 76.

POST hęc perrexit in montem oliueti, ac vbi diluxisset, rursùm regressus in templum docendi gratia, adulteram mulierem à scribis & pharisęis subdolè adductam, absoluit, scribis ac pharisęis pudore affectis, Ioan. 8.

Rursùm docet in templo, & lapidantium se manibus eripit. Cap. 77.

TVM & nouo sermone ostendit quis esset, ac post longam cum Iudæis contentionē, cum eò tandem deuentum esset, vt tanquam blasphemum lapidare vellent, abscondit se, egressus è templo, Ioan. 8.

Cæco nato restituitur visus. Cap. 78.

SECVTA est mox noua calumnia, ob cæcum à natiuitate, quem in transitu Dominus sabato visu donauit, iussum priùs lutum à se oculis impositum abluere in Siloë: vndè cum cæcus ipsum contra pharisęos defendere pergeret, atq; ob id ab eis eijceretur, à Christo receptus est, & in fide plenius instructus, Ioann. 9.

Disserit Dominus de vero pastore & ouibus. Cap. 79.

DISSERIT deindè Dominus de veri pastoris ac mercenarij conditionibus, sibi veri pastoris condiciones competere adstruens, Iudæorum verò principes mercenarios insinuans, Ioann. 10.

Mittuntur 72. discipuli, & redeunt. Cap. 80.

POST hęc etiã alios septuagintaduos discipulos designauit, qui instar aliorum duodecim, ipsum bini præcederent ad quęuis loca, eadem illis mandata præscribens, quę nupèr ipsis duodecim. Quibus cum gaudio ad se reuersis, etiã ipse felicitatem ipsorum prædicans, vicissim in spiritu exultauit, quòd diuina sapientia paruulis esset detecta, sapientibus superbis tecta, Lucę 10.

Et quidem, quę hactenùs habita sunt, ordinem inter se consequentem habent: quę verò sequuntur, aliquoufquē finè certo ordine referuntur.

Proponitur parabola de Samaritano. Cap. 81.

CVM ergò aliquandò turgidus quidam legisperitus, tentandi gratia Dominum rogaret de commoda ratione consequendę vitę æternę, ac Domini iussu ipse protulisset duo dilectionis mandata, arrepta hinc occasione, parabolam de Samaritano introduxit, qui hominis à latronibus vulnerati, à sacerdote autem ac Leuita neglecti, sollicitam habuit curam, notans contemptos Samaritanos, in dilectionis negotio Iudæos excellere, Lucę 10.

Martha Dominum suscipit hospitio. Cap. 82.

CONTIGIT autem, vt dum aliquandò Dominus iter faceret in Hierusalem, à Martha reciperetur hospitio in Bethania, quę cum Marię sororis interpellaret sanctū ocium, cohibita est ab ipso, Marię parte præ ipsius collaudata, Lucę 10.

Docet orationis modum ac vim. Cap. 83.

KK 2 Quodam

QUODAM tempore, cum ab oratione cessasset, rogatus à discipulis orationis modum, & breuem illis orandi formam præscripsit, & efficacem orationis perseverantis vim ostendit, parabola introducta de eo, qui importunitate panes ab amico nocte impetrauit, Lucæ 11.

Reprehendit præposteram pharisæorum munditiam. Cap. 84.

ALIO tempore, cum interloquendum à quodam pharisæo ad prandium vocatus esset, ac ab eo ob neglectam lotionem reprehenderetur, liberè pharisæorum ac scribarum taxavit præposteram & munditiam & religionem, superbiam item, hypocrisim, ac homicidalem animum, Lucæ 11.

Docet non timendam mortem corporis. Cap. 85.

AB eorundem hypocrisi potissimum aliquando coram multa hominum turba suos cavendum docet, eosdem à timore hominum corpus occidentium auocans, & ad nominis sui confessionem confirmans, Lucæ 12.

Docet abijciendam diuitiarum sollicitudinem. Cap. 86.

AB avaritia item, ac sollicitudine rerum temporalium, eorum animos abduxit, occasione sumpta ab eo, qui de hereditate cum fratre diuidenda sollicitus erat, similitudinem inducens de homine, qui cum ob fructuum abundantiam, sollicitus esset de receptaculis, eadè nocte coactus est, omnibus relictis, hinc migrare, Lucæ 12.

Docet officium fidelis serui erga venturum Dominum. Cap. 87.

SVBIECIT his officium fidelis serui, erga venturum Dominum, docens ob aduentus sui incertitudinem, semper suos paratos esse debere ad excipiendum ipsum, Lucæ 12.

Docet poenitentiam agendam ob Dei patientiam. Cap. 88.

CUM autem interloquendum hæc, quidam nunciarent de Galileis à Pilato occisis, illinc occasione accepta, ad poenitentiam agendam inuitat, inducta similitudine de arbore ob sterilitatem amputanda, post longam fructuum expectationem, Lucæ 13.

Sanatur mulier contracta. Cap. 89.

RURSUM autem cum in synagoga sabbatis aliquando doceret, ac mulierem dæmonis malitia contractam sanaret, archisynagogum obmurmurantem reddita ratione repressit, & pudore cum alijs suffudit, populo interim gaudente, vnde & subiecit duas illas à se nuper dictas parabolas, de grano sinapis ac fermento, significans rursùm Euangelicam doctrinam ex humilibus initijs in summam amplitudinem processuram, Lucæ 13.

Docet angustam esse viam regni caelorum. Cap. 90.

CAETERUM cum aliquando per ciuitates ac vicus docens iter faceret in Hierusalem, rogatus num sint pauci saluandi, cõtendendum docuit ad ingressum per angustam portam, cuius ostium semel clausum, nemo ingredi poterit, quodque familiaritatem pretendentibus plerisque exclusis, exteros recipiet. Eodem tempore monitus à quibusdam Pharisæorum, vt sibi ab Herode caueret, in Hierusalem sibi moriedum prædixit, eius ciuitatis obflinatam incredulitatem & secuturam vindictam deplorans, Lucæ 13.

Sanatur hydropicus in sabbato. Cap. 91.

ALIO aliquando tempore, ingressus ad sumendum sabbato cibum in domum cuiusdam inter pharisæos magni, hydropicum studio ante se collocatum sanat, tacite pharisæorum reprehensioni, ratione efficaci satisfaciens. Eodem deinde conuiuio docuit & inuitatos, quam humilitatem in deligendo mensæ loco seruare debeant, & inuitantem, quos maxime inuitare conueniat. Cumque eò sermo processisset, vt à quodam mentio ingereretur, de manducando pane in regno Dei, Dominus assumpta parabola de homine quodam, qui inuitatis ad cenam paratam sese excusantibus, pauperes vndeunque collectos introduci iussit, significauit superbis Iudæis exclusis, ad caeleste conuiuium humiles ac gẽtiles admittendos, Lucæ 14.

Docet omnibus renunciandum. Cap. 92.

QUODAM autem tempore, cum multæ cum ipso irent turbæ, docuit eum, qui verus eius esse vellet discipulus, debere omnibus terrenis affectibus esse superiorem, crucemque ei baiulandam, proinde quenque apud se expendere debere, num his par sit, instar edificantium

cantium aut militantium, Lucæ 14. Et hæc quidem varijs sic locis ac temporibus acciderunt.

In festo encæniorum eripit se lapidantium manibus. Cap. 93.

PORRO cum post tabernaculorum festiuitatem, quæ septimo quoque mense celebrabatur, ob encæniorum festum, quod in fine noni mensis obseruabatur, Dominus rursùm Hierosolymam ascendisset, atque in templo ambularet, à Iudæis ipsum circumdantibus rogatus, vt palam ediceret, num ipse esset Christus, opera dixit de se testimonium perhibere, sed per hæc illos ad fidem non adduci, quod non essent ex ouibus suis. Eò autem præcedente sermone, vt se patri æquaret, rursùm Iudæi lapidare ipsum adgrediuntur, quorum conatum cum irrationabilem verbis ostendisset, subtraxit se tandem manibus querentium eum apprehendere, secessitque in fines Iudææ trans Iordanem, in locum Ioannis baptismi insignem. Nec ibi tamen latere potuit, quin ad ipsum plurimi conuenirent, quos pro more & docuit, & curauit, Ioann. 10.

Proponuntur parabole de oue, drachma, & filio perditis. Cap. 94.

CVM ergo ad illum publicani, ac peccatores plerique accederent audiendi gratia, ac ob id pharisæi & scribæ murmuraret, tribus parabolis, scilicet de oue, drachma, ac filio perditis, sed postea inuentis, ostendit quàm grata ac iucunda sit Deo angelisque sanctis peccatorum conuersio, Luc. 15.

Parabola de villico iniquo. Cap. 95.

SVBIECIT deinde parabolam de dispensatore iniquo, qui cum intelligeret se dispensatione priuandum, prudenter sibi de bonis Domini prospexit, insinuans bonis temporalibus amicos parandos, per quos postea benè nobis sit, ac elemosynis insistendum, auaris pharisæis hæc ridentibus, Lucæ 16.

Differit de matrimonij indissolubilitate. Cap. 96.

QUI cum tentandi animo rogarent, num licitum esset diuortium, ostendit Dominus matrimonij omnimodam indissolubilitatem, ob quam cum discipuli colligerent coniugij difficultatem, differuit de celibatu, tanquam qui coniugio sit præferendus, sed quem nõ omnibus contingit præeligere, Matth. 19. Marc. 10. Lucæ 16.

Parabola de diuite epulone proponitur. Cap. 97.

ADIECIT his, pharisæorum avaritiam ac luxum notaturus, parabolam de diuite epulone, qui hinc felix, cum nullam pauperi Lazaro misericordiam exhibuisset, in alio seculo infelix, nullam vicissim à Lazaro felici consecutus est, Lucæ 16.

Docet scandalum vitandum, & fidei virtutem. Cap. 98.

DE scandalo vitando deinde, ac fratre monendo, ac in gratiam recipiendo, rursùm sermonem infert apud discipulos, de fidei item virtute differit, ac humilitate exhibenda post præstita multa opera bona, Lucæ 17.

Proponitur parabola de Pharisæo & publicano. Cap. 99.

RURSUM autem quandoque, quo pharisæorum retunderet superbiam, parabolam proponit de pharisæo ac publicano, templum simul ingressis, quorum ille per superbiam iustitia excidit, hic per humilitatem iustitiam adeptus est, Lucæ 18.

Paruulis manum imponit, & adolescentem diuitem ad perfectionem inuitat. Cap. 100.

CVM autem interloquendum, paruuli ad ipsum deferrentur, ac discipuli ob id indignarentur, increpatis discipulis, paruulos suscipiens ac complexans, rursùm docuit paruulorum simplicitatem & humilitatem imitandam ei, qui saluus esse volet. Cæterum cum post hæc inde abiisset Dominus, in viam egressus, adolescentem quendam diuitem, qui de ratione obtinendæ vitæ æternæ sollicitè inquirebat, post mandatorum obseruationem, ad perfectionem, omnium bonorum in pauperes distributione, inuitat: quod cum adolescenti durum videretur, differuit Dominus de difficultate, quam diuitiæ afferunt hominibus ad obtinendum regnum Dei, & felicitate eorum, qui propter ipsum omnia relinquent, Matth. 19. Marci 10. Lucæ 16.

Proponitur parabola de operarijs in vineam conductis. Cap. 101.

PORRO quæ parabolam proponit de patrefamilijs, varijs diei horis operarios in vineam conducente, quibus in fine diei eandem ille reddi voluit mercedem, concludens sic fore nouissimos primos, & primos nouissimos, Matthæi 20.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
 QVINTA PARS, CONTINENS ACTA CHRISTI,
 à Lazari refuscitatione, vsque ad Christi ascensionem.

Lazarus refuscitatur. Cap. 102.

CVM autem Dominus adhuc esset in finibus illis Iudææ, (in quos, vt diximus, Iudæorum persecutionem fugiēs, secesserat, vbi & superiora gesta sunt) ibique Lazari infirmitatem, ex nuncio à sororibus misso intellexisset, non prius in Iudæam pergere voluit, quam sciret eum mortuum. Tunc enim in Iudæam profectus cum suis, post fidutiam Marthæ ac Mariæ sororibus ingestam, post turbationem ac lachrymas in se prouocatas, quadriuo mortuum è sepulcro fuscitat, multis Iudæorum, qui spectabant, per hoc ad fidem adductis, Ioann. 11.

Consultant Pharisei de perdendo Domino. Cap. 103.

ID cum quorundam narratione intellexissent pontifices & pharisei, collecto concilio, ex sententia Caiphæ pontificis, certò definiuerunt ipsum occidendum. Itaque Dominus publicum fugiens, secessit iuxta desertum in ciuitatem Ephrêm: & iam pascha proximū erat, cum hæc agerentur, Ioan. 11.

Mortem suam prædicit, & Zebedæi filijs primatum petiit denegat. Cap. 104.

ITAQUE cum iam appeteret tempus subeundæ in proximo paschate passionis, Dominus è suo secessu ascendens Hierusalem, in via duodecim discipulis seorsum sumptis apertè iam tertio prædicit, quæ Hierosolymis passurus erat, nec tamen intellexerunt, quæ dicebantur. Cum autem suspicarentur adesse tempus regni ipsius, mater filiorū Zebedæi cum filijs Dominum accedens, filiorum nomine petiuit primas in regno ipsius sedes. At Dominus & ostendit imprudentem ipsorum petitionem, & ex ea suborientem aliorum indignationem repressit, docēs rursū, primo in regno Dei humilitatem maximè congruere, Matth. 20. Marci 10. Lucæ 19.

Sanatur cæcus ante ingressum Hiericho. Cap. 105.

POST hæc, cum ciuitati Hiericho, quæ Hierusalem eūti obuiam erat, iam proximus esset, cæcum constantè, licet à turba prohiberetur, misericordiam implorantem, visu donat, Lucæ 18.

Zachæus publicanus Christum suscipit. Cap. 106.

HIERICHO ingressus, Zachæum se videndi cupidum ex arbore vocat, atque ab eo susceptus conuertit, salute illi ob conuersionem promissa, Lucæ 19.

Parabola proponitur de decem minis. Cap. 107.

SVBIECIT MOX parabolam de homine nobili, qui traditis decem seruis suis, decē minis, profectus in regionem longinquam, post reditum rationem iniijt cum eis, collaudatis seruis frugī, inutili autem seruo reprobato, ac hostibus suis interfectis, significans in regno suo, quod iam instare existimabant, similia euentura, Lucæ 19.

Duo cæci sanantur post egressum Hiericho. Cap. 108.

QVIBVS dictis cum ex Hiericho pergeret Hierosolymam, duos rursū cæcos, quorum alteri nomen erat Bartimæus, non longè ab Hiericho cæcitate post constantes illorū preces liberauit, Lucæ cod.

Cæna in Bethania facta: Maria Dominum perfundit vnguento. Cap. 109.

COEPTVM ergò prosecutus iter, ante sex dies paschæ venit Bethaniam, vbi in domo Simonis leprosi honorifica exceptus est cæna, in qua Lazaro accumbente cum alijs, & Martha ministrante, Maria preciofo vnguento perfudit caput Domini recubentis. Ob quod, cum indignarentur discipulorum quidam, & præcipuè Iudas, Dominus ab eorum calumnia Mariam vendicauit, contestatus factum bonum fuisse ac mysticum, Matthæi 26. Marci 14. Ioan. 12.

Insidens asino intrat Dominus gloriose in Hierusalem. Cap. 110.

POSTRIDIE asello insidens, ab apostolis iussu ipsius adducto, per viam ramis instratam, cum gratulabunda populi acclamatione, intrat gloriose in Hierusalem, deplorans ante ingressum futurum ciuitatis excidium, Matth. 21. Mar. 11. Luc. 19. Ioan. 12.

Cæci

Cæci & claudi curantur à Christo, & Gentiles ipsum videre desiderant.

Cap. 111.

TEMPLVM deinde ingressus, cæcos ac claudos sanauit, cumq; pōtificates, pharisei, ac scribæ ob ea, quæ videbant & audiebant, indignarentur ac contabescerent, gentiles quidam contra accendebantur desiderio videndi ipsum, qua occasione ad ipsius petitionem voce cælesti eius claritas declarata est, Matth. 21. Ioan. 12.

Maledicuntur ficulnea, & eijciuntur ementes & vendentes è templo.

Cap. 112.

POST salutare deinde monitiones, vesperi ciuitatem egressus, concessit cum suis in Bethaniam. Vnde cum manè reuerteretur in ciuitatem, ficulneæ fructibus carētī, in via maledicunt, ac maledicendo aridam facit Ingressus mox templum, zelo commotus, ementes & vendentes eiecit, principibus Sacerdotum, ac scribis ob id grauiter turbatis. Rursū autè vesperā facta, ciuitatem egressus est: cumque manè reuerteretur, discipulis mirantibus, ficum arefactam esse, fidei vim & orationis exposuit, Matth. 21. Mar. 11. Luc. 19.

Proponitur Quæstio de baptismo Ioannis, & parabola de duobus filijs.

Cap. 113.

TEMPO dehinc docēdi gratia repetito, multis à Phariseis & Sadducæis impetitus, subdolè Quæstionibus, ipse vicissim varijs eos notauit & quæstionibus, & parabolis. Et imprimis rogatus à pontificibus ac scribis, qua autoritate faceret, quæ faciebat, vicissim de baptismo Ioannis rogat, ex cælonē sit, an ex hominibus: illisq; ignorantiam profitētibus, negat item se illorum responsurum quæstioni, subijciens parabolā de duobus filijs, quorum is Patris voluntatem peregit, qui prius recusauerat: alter neglexit, qui promiserat, inferens, peccatores ipsis fore coram Deo priores, Matth. 21. Mar. 11. Luc. 20. Ioan. 20.

Notantur Pharisei parabola de locata vinea.

Cap. 114.

ADIECIT & alteram parabolam de vinea, quæ cultoribus fructum negantibus, insuper & seruos & filium Domini occidentibus, alijs sit locanda, significans se ab eis occidendum post prophetas, ac regnum Dei ab ipsis ad gentes transferendum, Matth. 21. Mar. 12. Luc. 20.

Parabola proponitur de nuptijs filij. Cap. 115.

TERTIAM deinde adiunxit, de nuptiali cōuiuio, ad quod inuitatis venire recusantibus, ac etiā vocantes occidentibus, alij prius non inuitati recepti sunt, significans rursū pro Iudæis Gentes ad gratiam admittendas euangelicam, Matth. 22. Luc. 14.

Soluitur Quæstio de tributo Cæsari dando. Cap. 116.

PER hæc pharisei se notatos sentientes, nec tamen vim inferre audentes, inito consilio vt eum caperent in sermone, quæstionem per subornatos proponunt, de censu Cæsari persoluendo, Matth. 22. Mar. 12. Luc. 20.

Soluitur Sadducæorum Quæstio contrareurrectionem.

Cap. 117.

QUA sapientèr soluta, accesserunt & Sadducæi, quæstionem de resurrectione, quam illi nequaquam credebant, inferentes, sed & hac prudenter discussa, Matth. 22. Mar. 12. Luc. 20.

Soluitur quæstio Phariseorum de maximo mandato.

Cap. 118.

AC resurrectionis fide comprobata, successerunt & Pharisei, de primo legis mandato rogantes, Matth. 22. Mar. 12. Luc. 20.

Quæstio proponitur de Christo, cuius filius sit.

Cap. 119.

AD quam interrogationem cum Dominus duo dilectionis mandata respondisset, subintulit & ipse vicissim Quæstionem de Christo, cuius filius esset. Ad quam cum non possent respondere, desiderunt ipsum vterius ea die interrogare, Matth. 22. Mar. 12. Luc. 20.

Docet audiendos & cauendos scribas. Cap. 120.

ILLIS ergò cessantibus, & confusis, Dominus ad plebem conuersus, docere cœpit audiendam doctrinam, sed vitanda opera scribarum ac Phariseorum, eorumq; vitia varia, vt & aliàs apertè depingit & infectatur, Matth. 23. Marc. 12. Luc. 20.

Præfertur oblatio viduæ. Cap. 121.

HIS alijsq; dictis, cum sederet contra gazophylacium, in quod multi munera mittebant, viduæ duo minuta immittentis oblatione præfert omnibus oblationibus, Mar. 12. Luc. 21.

Prædicatur euersio templi & Hierusalem. Cap. 122.

POST hæc egressus templo, discipulis mirantibus templi magnificam structuram, prædicat eius perfectam destructionem, Matth. 24. Marc. 13. Luc. 21.

Prædicatur aduentus filij hominis. Cap. 123.

CIVIS cum ab ipso in monte Oliueti sedente tempus, simul & aduentus sui tempus requirerent, longè repetito sermone, prædicat ventura post se mala, falsos scilicet Prophetas & Christos, bella, famem, pestes, persecutiones, ac demum templi, vrbisq; Hierusalæ euerfionem, atq; post hæc tandem se in magna maiestate apertè venturum ad iudicium, terrificis signis præcedentibus, quæ impios conturbarent, pijs verò spem redemptionis præberent, Matth. 24. Mar. 13. Luc. 17. & 21.

Docet quomodo ad aduentum suum nos parare debeamus. Cap. 124.

PROINDE monet suos, vt ad hunc suum aduentum inopinatum sese parent sobrietate, vigilantia, oratione, cuius vim quo magis insinuaret, parabolam adiecit de iudice iniquo, quem cum Dei hominumque metus non moueret, viduæ constantes preces vicerunt, Matth. 24. Marc. 12. Luc. 17. 18. & 21.

Parabola de decem virginibus. Cap. 125.

QUOQUE ad vigilantiam ac diligentiam magis prouocaret, subiūgit duas Parabolas, alteram de decem virginibus, quarum solùm quinque prudentes, in nuptialem thalamum cum sponso ac sponsa receptæ sunt, alijs quinque fatuis exclusis, quòd oleum non haberet in lampadibus suis, Matth. 25.

Parabola de distributis talentis. Cap. 126.

ALTERAM de talentis, à Domino in seruos distributis, quorum qui lucrum fecerunt, laudati sunt & honorati: qui inutilis fuit, non tantum vituperatus est, sed in tenebras etià eiectus exteriores, Matth. eodem.

Modum aperit iudicandi in nouissimo Iudicio. Cap. 127.

POST hæc, modum prosequitur futuri nouissimi Iudicij, nimirum quomodo filius hominis in Maiestate magna adueniens, separatione bonorum à malis facta, illos ob præstita misericordiæ opera ad æternam vocabit vitam, hos ob eorundem operum neglectum, in ignem mittet æternum, Matth. 25.

Pacificatur Iudas cum Iudæis. Cap. 128.

HÆC prolocutus, subiecit post biduum se in Paschate crucifigendum. Quod postquam dixit, vt quod diuinitus prædictum erat, adimpleretur: ecce mox potestate facta diabolo, & Principes Iudæorum collecti, consiliū iniêrunt de capiendo & occidendo Iesu, & ad eos consultantes, ingressus Iudas, triginta argenteis pactus est, se illum eis traditurum, Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.

Paratur agnus Paschalis. Cap. 129.

POST quæ, cum iam adesset dies prima azymorum, misso Petro & Ioanne, Dominus paschalem agnum vesperi edendum parare iussit in Hierusalem, in domum eis nouo signo demonstratam, itaque hora opportuna, cum reliquis apostolis veniês, discubuit, agnūq; paschalem esitauit, Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.

Lauantur apostolorum pedes. Cap. 130.

POST cuius esum, suorum discipulorum, Petro licet aliquandiū renitente, lauit pedes, in exemplum simul & mysterium. Exemplum quidem humilitatis ac charitatis, mysterium verò puritatis, Eucharistiam sumpturis necessarie, Ioan. 13.

Instituitur Eucharistia. Cap. 131.

POST agni ergò typici esum, ac pedū lotionē, suū corpus ac sanguinē discipulis, sumēda tradit, atq; idē eis in posterū faciendū præcipit in sui memoriā, Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.

Præ-

Prædicatur Iudæ proditio. Cap. 132.

PRAEDICIT deinde se à discipulorum vno tradendum, omnibusq; perplexis, Iohanni, quis esset, intincto pane demonstrat: quo sumpto, Iudas eius iussu egressus est, Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 13.

Contentio discipulorum pro primatu, sedatur, & prædicatur eorum abnegatio. Cap. 133.

SECUTA mox rursum contentio inter apostolos de primatu, quam non solum, vt olim, sedat humilitatis præcepto, sed & magni honoris promisso. Post de suo discessu sermonē inferens, nouum dilectionis mandatum suis commendat, eosq; omnes in ipsa nocte scādalum in se passuros, ac Petrum qui sibi id euenturum fortiter negauit, ter se ante secundum gallicinium negaturum prædicat, Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 13.

Sermo Domini post cœnam. Cap. 134.

MOX ad consolationem mœstorum discipulorum conuersus, prolixo eodemque longè amantissimo & mellitissimo sermone varijs modis eorum deiectos animos erigit, Ioan. 14.

Continuatio sermonis. Cap. 135.

EADEM oratione contra imminetia eos præmunit mala, hæc agens partim inter accubendum, partim exiens indè, Ioan. 15. & 16.

Oratio Iesu ad Patrem. Cap. 136.

QUO sermone completo, oratione ad Patrem habita, suos omnesque credituros illi commendat, Ioan. 17.

Ter orans, deprecatur mortem, & capitur. Cap. 137.

HIS omnibus gestis, egressus Dominus cum suis in hortum quendam, à se frequentari solitum orationis gratia, angorem animi sui ob instantem mortem, primū delectis à se tribus apostolis familiarioribus, deinde patri in oratione, qua ter mortē deprecatus est, aperuit: post quod ab angelo confortatus, vltro se hostibus, Iuda prodente, capiendū tradidit, Petrum à vi inferenda prohibens, Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 18.

Iudicatur & illudicatur in domo Caiphæ. Cap. 138.

CAPTUS ac vinculus post Annam Caiphæ pontifici præsentatur, apud quem post acceptam in domo Annæ ob liberum responsum crudelem alapam, post auditos falsos testes, sed nihil idoneum adferentes, tanq̄ blasphemus condemnatur & illudicatur, Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 18.

Ter Petrus negat Dominum. Cap. 139.

QUAE dum geruntur, Petrus nocte ipsa ter Dominum negauit: ac Domino ipsum respiciente, ad secundum gallicinium lapsus suum agnoscens, egressus foras, fleuit amare, Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 18.

Ducitur ad Pilatum Iesus, & Iudas se laqueo suspendit. Cap. 140.

MANÈ factò, Principes Iudæorum rursum Dominum, à se ob veritatis confessionem condemnatū, vinculum tradiderunt Pilato præfidi. Quibus visis, Iudas poenitentia ductus, laqueo se suspendit, proiectis prius in templo argenteis, quibus deinde decreto concilij emptus est ager in sepulturam peregrinorum, Matt. 27.

Accusatur coram Pilato, & ab eo mittitur ad Herodem. Cap. 141.

ILATO præsentatus Dominus, de varijs accusatur à Iudæis, quæ cum parum probabilia iudex existimaret, atq; innocentem ipsum iudicaret, intelligens Galilæum esse, ad Herodem Galilææ tetrarcham ipsum misit, qui ob silentium à se contemptū, indutumq; veste alba, eundem mox remisit ad Pilatum, eidem ob honorem sibi exhibitum per hæc reconciliatus, Luc. 24.

Barraba dimisso, flagellatus & coronatus Christus, traditur crucifigendus. Cap. 142.

PILATVS de innocentia rei satis apud se persuasus, atq; ob id perplexus, varijs illum absolueret pergit modis. Et primū quidē tentat, num occasione festi possit dimitti populi fauore: deinde cum id non succederet, & præ illo Barrabas latro eligeretur dimittendus, eundem grauitè flagellatum, & spinea corona, vesteq; purpurea illudum Iudæis videndū exhibet, si vel sic satiati desisterent. At cum eo magis eius necem poscerent, ac metū Pilato iniicerent, manibus aqua lotis, post innocentiam frequenter à se testatam, crucifigendum Iudæis tradidit, Matth. 27. Mar. 15. Luc. 23. Ioan. 18. & 19.

Ducitur

Ducitur ad crucem, & crucifigitur. Cap. 143.

TRADITVS ducitur ad mortem, crucem suis gestans in primis humeris, quæ deinde post ipsum portanda Simoni cuidam Cyrenensi imposta est, atq; inter eundem plorantes mulieres, non suam mortem, sed imminens ipsis excidium, deplorare iubet. Ad montem dehinc Caluarie progressus, vino myrrhato felle mixto potatur, ac crucifigitur inter duos latrones, cum affixo titulo. Pendens in cruce, orat pro crucifixoribus suis, quanquam coram cerne- ret milites vestimenta sua sibi diuidentes, eosdemque cum principibus Iudæorum audiret sibi illudentes, & conuiciantes. Quod cum vnus latronum itidem faceret, alter eo reprehensus, ad Dominum se conuertens, obtinuit paradisi promissionem. Matrem deinde ex cruce discipulo commendat. A patre se derelictum queritur, aceto sitim profusus potatur, ac tandem omnibus consummatis, in manus patris Spiritum tradens, moritur, circa horam nonam, cum ante sextam in crucem fixus fuisset, varijs interim signis ostensis, ex quibus & centurio & omnis turba innocentiam eius intelligebant, Matth. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 19.

Aperitur eius latus, & sepelitur honorifice. Cap. 144.

MORTVO latus lancea aperitur, sanguine simul & aqua inde profluente, honorifica sepultura eidem à Iosepho ac Nicodemo impenditur, sepulcrumque eius altera die principum studio custodibus munitur, Matth. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 19.

Surgit Christus, & angeli apparent mulieribus. Cap. 145.

IN cuius diei, quæ Sabbatum erat, vespera sanctæ conuenerunt mulieres, emptisque ac paratis aromatibus, cum summo mane sepulcrum vngendi gratia adijissent, ab angelo docentur Dominum resurrexisse: quod cum eiusdem iussu discipulis & in primis Petro renuicassent, Petrus & Ioannes ad monumentum excurrunt: sed illis absentibus, cum Maria Magdalena ad sepulcrum persisteret, post angelorum colloquium prima meruit Dominum à morte rediuiuum videre, ac post eam mulieres reliquæ, quibus in via Dominus occurrit. Huius resurrectionem cum satis ex angelorum verbis cognosceret custodes milites, pecunia tamen à Pontificibus corrupti, mentito discipulorum furto texerunt. Eandem mulieribus, quæ Dominum viderant, prædicantibus, nec discipuli crediderunt, Matth. 28. Marc. 16. Luc. 24. Ioan. 20.

Apparuit Dominus duobus discipulis euntibus Emaus. Cap. 146.

ITAQVE post hæc, eadem die, duobus discipulis in Emaus euntibus, iunctus in aliena specie, post diuturnum cum eis colloquium, agnitus est in fractione panis, Mar. 16. Luc. 24.

Bis apparuit Dominus congregatis in domo discipulis. Cap. 147.

QUIBVS in Hierusalem reuersis, eadem vespera, dum apud apostolos vndecim sibi narrant Dominum visum, ac vicissim audiunt Petro visum, assistens in medio per ianuas clausas Dominus, videndum se ac palpandum omnibus præbet, fidemque edendo cum ipsis confirmat, potestate post hæc remittendi retinendique, peccata eis concredita. Cæterum cum absens Thomas aliorum testificationi non acquiesceret, octauo post die rursus ianuis clausis ingressus Dominus, ipsum videndo ac palpando ad fidem adducit, Marc. 16. Luc. 24. Ioan. 20.

Apparet discipulis Dominus ad mare Galilee. Cap. 148.

POST hæc à septem discipulis in mari Tiberiadis piscatibus, cum eius licet incogniti iussu immensam piscium vim conclusissent, tandem agnitus est. Vbi post communem cum eis mensam, Petro suas oues pascendas commisit, utque se sequeretur præcepit, excussa eius de Ioanne cura, Ioan. 21.

Apparet discipulis in monte Galilee. Cap. 149.

VISVS deinde est à suis in monte Galilee, quem olim eis constituerat. Vbi & negocium eis iniungit euangelizandi ac baptizandi, collata etiam potestate signorum, Matt. 28. Marc. 16.

Promittit Spiritum sanctum, & ascendit in cælum. Cap. 150. & vltimum.

DEHINC post scripturarum explanationem, post promissionem spiritus sancti, quem in Hierusalem eos expectare iussit, cum eduxisset suos foras in Bethaniam, è monte Oliueti ascendit in cælum, vbi sedet à dextris Patris, cum quo & Spiritus sancto, est benedictus in secula. Amen.

PEREGRINATIO IESV

CHRISTI, EX QVATVOR EVANGELIIS COL-

lecta, ac nobis per Reuerendum D. Ioannem Egenolph. à Knor-
ringen, Augustanæ & Herbipolensis Ecclesie Canonicum
&c. Virum antiquæ & pietatis & familie amplis.
communicata.

CHRISTVS in Nazareth conceptus, in Bethleem nascitur. Octauo die sistitur Domino in Hierusalem. Fugit in Aegyptum. Redit habitatque in Nazareth. Natus duodecim annos, disputat Hierosolymis in templo. Redit cum parentibus in Nazareth. Natus fere triginta annos, baptizatur in Iordane, littore eius orientali in Bethabara: In deserto ieiunat, & tentatur à Diabolo, à quo tandem ductus in Hierosolymam super pinnaculum templi, Deinde in montem excelsum. Venit Bethabaram trans Iordanem ad Ioannem. Vocat discipulos, Petrum, Andream & Philippum. In Cana Galilee aquam in vinum mutans, nuptijs adest. Capernaï cum matre & suis paucis diebus manet: Hierosolymis sub pascha vendentes ementesque ex templo eicit. Hinc abiens, moratur in Iudæa cum discipulis suis: Capto Ioanne, abiens in Galileam, venit Sichar Samarie ad fontem Iacob, quatuor mensibus ante messem. Samarie duos dies manet. Pergens in Galileam, venit Canam. Vbi sanat filium Reguli. In Nazareth synagogam ingreditur. Capernaï habitat: incipit prædicare regnum Dei. Galileam totam perambulat, docens in Synagogis. Iuxta mare Galilee, vocat Simonem & Andream, Iacobum & Ioannem. Hinc Galileam totam peragraturus, primum reuersus Capernaum, domum Simonis & Andreæ ingreditur. Diluculo in desertum egreditur, ac deinceps totam Galileam peragrat. Traicit mare Galilee tempestuosum, venitque in regionem Gergesenorum, vbi porci à demonijs merguntur. Iterum transfretat Capernaum. Egressus ad mare Galilee, vocat Mattheum. Reuersus Capernaum, accumbit in domo Matthei. Adijt ædes Iairi archisynagogi. Ascendit Hierosolymam, ad festum pasche. Abijt per sata sabbatos secundo, discipulis spicas confricantibus & edentibus. Alio sabbato Hierosolymis synagogam intrat. Inde secessit ad mare Galilee. Nauiculam ingreditur propter pressuram multitudinis. Ascendit in montem, duodecim apostolos ex discipulis selegit, de beatitudinibus disserit. In vna Ciuitatum Galilee leprosum curat. Vbi cum propter vulgi de se sermonem, non posset manifestè versari, secedit in desertum. Intrat Capernaum. Naim it. A Simone Pharisæo inuitatur. Venit in domum suam Capernaï. Concionatur è nauicula in littore maris Galilee. Redit Capernaum & domum. Venit Nazareth, vbi à Synagoga expellitur. Et præcipitandus, in supercilium montis, in quo Nazareth sita est, ducitur. Deinde circumit Ciuitates & vicos Galilee, Duodecim apostolos binos mittit annunciatum regnum Dei. Circumeundoque, (quantum videtur) Capernaum, redit seorsum à turba se conuenientium, atque hic iam redeunt Apostoli, perfuncti prædicationis munere. Ducit Apostolos, esuriētesque ex itinere, in propinquum desertum, vt liberi à turba quiescant, edantque. Transfretans mare Galilee, secedit in desertum Bethsaidæ transmarinum, & confluente illuc quoque turba, subit in montem cum suis: vnde iterum descendens, Turbas docet, ac pascit quinque panibus & duobus piscibus, Cumque vellent cum Regem creare, iterum in montem secessit. Discipulis ab nauigantibus, CHRISTVS super mare Galilee ambulans insequitur: simul appellant ad litus terre Geneareth, que est Bethsaidæ & Capernaï. pergunt Capernaum. Versatur in Galilee locis. Seccedit in partes Tyri ac Sidonis. Redit ad mare Galilee per medios fines Decapoleos. Ascendit in montem ultra mare Galilee. Cibatur panibus & piscibus paucis. Nauigat in fines Magedan & Dalmanutha. Iterum transfretat mare Galilee. Redit Bethsaidam. Exit in partes Cesareæ Philippi. In monte Tha-

te Thabor transfiguratur. Iter facit per Galileam. Redit Capernaum, & domum. Migrans ex Galileam, transit per mediam Samariam & Galileam: Ex hac præmittit duodecim discipulos suos Hierosolymam ad festum tabernaculorum, mox occulte subsequens: præmittit nuncios Samariam, qui illi parent: à Samaritanis non recipitur: venit Hierosolymam, docet palàm in templo vltimo die festiuitatis. Pergit in montem Oliueti. Diluculo redit in templum. Mittit Septuagintaduos discipulos, binos in omnem locum quò ipse venturus erat. In Bethania à Martha suscipitur hospitio. Per ciuitates ac Castella ambulans ac docens, Hierosolymam venit: Vbi in domo Principis Phariseorum, cibum sumit, in Encænijs ambulat in Templo, in porticu Salomonis, idq; hyeme. Abijt in fines Iudææ trans Iordanem: Vbi Ioannes primùm baptizabat. In Bethania Lazarum suscitatur. Subducit se in Ephrem oppidum iuxta desertum, in quo ieiunauerat, situm. Hierosolymam sub festum Pascha clam ascendens cum duodecim discipulis, intrat Hiericho & domum Zachæi. Venit Bethaniam ante sex dies Paschæ: cœnat cum Maria, Martha, & Lazaro. Venit Bethphage iuxta montem oliueti. Intrat Hierusalem, asina & pullo eius vectus, ingrediturq; in Templum. Vespere egreditur Bethaniam. Postridiè manè Hierosolymam regressus, in templo docet, vendentes ementesque eijcit. Vespere egressus Hierosolymam, rursus Hierosolymam venit, docens quotidie in templo: Vbi quodam die contra Gazophylacium sedens, offerentes munera spectat. Egressus templum, secedit in montem Oliueti, & interdium in templo docens, vespere semper in eodem regreditur. Hierosolymam venit, paschalem agnum comesturus. Post cœnam egreditur trans torrentem Cedron, in hortum Gethzemani, qui erat in monte oliueti: Vbi iactum lapidis à discipulis recedit, orat, preceque finita ad illos rediens, comprehensus est. Hierosolymis primùm ad Annam ducitur, Deindè ad Caipham. Ad Pilatum in prætorium, Ad Herodem, Ad Pilatum iterùm in prætorium, à quo in atrio prætorij flagellandus traditur: Foràs ductus, populo ostenditur, in prætorium reducitur. Foràs iterùm ductus, morti adiudicatur. Extra ciuitatem in Caluarie loco crucifigitur. In sepulcro cõditur. Tertio die resurgens, apparet Mariæ Magdalene. Occurrit mulieribus, missis ab angelo Hierosolymam nunciatum apostolis resurrexisse Christum: Hic videtur apparuisse Petro. Comitatus euntes Emauntem, Apparet apostolis hierosolymis, primùm absente Thoma, deindè iterùm presente Thoma. Postea petro, Thomæ, Nathanaeli Cananæo, & filijs Zebedæi, alijsque duobus discipulis, iuxta mare Tiberiadis siue Galilææ. Præmissis vndecim discipulis in motem quendam Galilææ, ibi plusquam quingentis fratribus simul apparet. Indè discipulos suos Hierosolymam duxit, deindè visus est Iacobo, 1. Cor. 15. Eductis discipulis suis in Bethaniam, ex monte Oliuarum in cælum sublatus est, illis videntibus. Post ascensionem in cælum, primùm visus est Stephano, Acto. 7. Deindè paulo, 1. Cor. 15. Tertio Ioanni Apostolo in patmo, Apocalyp. 1.

F I N I S.

SIT LAUS DEO:

PAR.

PARTITIO
NVN THEOLO
GICARVM LI
BER QVARTVS,
CONTINENS

OECONOMIAM SECVN
DAE PARTIS NOVI TE
STAMENTI, DOCTRINAE
SCILICET APOSTOLORVM.

D. PAVLVS AD EPHESIOS IIII.

ET IPSE DEDIT QVOSDAM QVIDEM APOSTOLOS, QVOSDAM autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad consummationem Sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi: donè occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris: veritatem autem facientes in charitate, crescimus in illo per omnia, qui est caput, Christus: ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem suam in charitate.

DE DOCTRINA APOSTOLORVM.

QVA RATIONE HAEC PARS DOCTRINÆ Christianæ, cum præcedentibus cohæreat libris.

QVADRVPLICIA pauloantè, per quatuor Euangelistas, tanquam eximios quosdam regni cælestis Archicancellarios, de Christo tradita sunt mysteria, in quibus consistit totius religionis Christianæ summa, humanitatis scilicet, regni, Sacerdotij & diuinitatis Christi. Quorum cognitio quidem homini Christiano adeò est necessaria, vt sine hac saluus nemo fieri queat. Verùm quandò non est cuiusuis, tanta mysteria per se nõsse aut apprehendere, diuinitus sanè institutum est Sacrum illud Apostolorum Collegium, quos propterea Ecclesiæ suæ præfecit Christus, vt Sacrorum mysteriorum dispensatores essent & interpretes, 1. Cor. 4. & II. Atque sic post euangelij traditionem, rectè Apostolorum sequitur Doctrina & prædicatio. Vt enim parum est, in Rep. benè constituta Ius esse positum, nisi etiam sint qui iura reddere possint: ita verbi diuini autoritas in Ecclesia sine ministerio eorum, qui scripturæ rectè interpretandæ & gratiam habeant & potestatem, retineri non potest.

ALIA CONTINUATIONIS RATIO.

IN Sacrosancto Iesu Christi euangelio, quod licet à pluribus, diuersis & locis & temporibus editum, & iuxta mysticum quatuor euangelistarum numerum in quatuor libros sit diuisum, vnum tamen est: nec plura, cum vnus sit Christus, esse possunt: potissimum agitur de eodem Christo, qui toti populo Christiano, id est, vniuersæ Ecclesiæ suæ, & Dux datus est, & caput. Porro verò in Apostolicis Epistolis eius Ecclesia, quæ mysticum illius corpus est, vberius & accuratius de ijs, quæ ad fidem & mores pertinent, instituitur vt facile appareat, ad quatuor sacrosancta Euangelia, quæ supremum dignitatis apicem summamque autoritatem à tota Christianorum Schola obtinent, aptissimo ordine nec sine singulari præpotentis Dei prouidentia, apostolorum epistolas esse adiectas.

BREVIS HVIVS PARTIS SVMMA.

CATECHISTICA ferè est hæc traditio omnis, & saluberrimas complectitur Apostolorum Institutiones, quæ credendorum agendorumque, hoc est, fidei ac morum continent præcepta saluberrima, & summariam quandam verè pietatis cognitionem, ac viuos rerum diuinarum omnium veluti fontes. Quæ dubio procul omnia ad hunc vnum tendunt quasi scopum, vt fide, quæ per dilectionem operatur, mens imbuta, quemadmodum præclare ab Augustino dictum est in Enchiridio, cap. 5. tendat benè viuendo etiam ad speciem peruenire, vbi est sanctis & perfectis cordibus nota & ineffabilis pulchritudo, cuius plena visio summa felicitas.

DE TRIBVS HVIVS PARTIS MEMBRIS.

TABVLA I.

<p>APOSTOLORUM scripta versantur circa Ecclesiæ, quam ex præcepto diuino susceperant instituendam, vel</p>	<p>INITIA, quæ explicanda sibi sumpsit Lucas Euangelista libro quem dicimus Acta Apostolorum.</p>	<p>PAVLI, quas ad certas speciatim scripsit Ecclesiæ.</p>	<p>Scriptæ sunt generatim ad vniuersam Christi Ecclesiã. Communiter dicuntur sunt Canonice, quod in Canonè ecclesiastica scriptura receptæ sunt, vt ait Glossa ordinaria.</p>
	<p>FIDEM et mores informandos, de quo agitur in epistolis</p>	<p>ITEM</p>	
	<p>DECVRSVM resq̃ futuras, totumque adeò statum, qui in diuina illa D. Apostoli Ioannis, & Euangelistæ & Prophetæ Apocalypsi, ad vnum depictus atque descriptus esse deprehenditur.</p>	<p>Iacobi, Petri, Ioannis, Iudæ.</p>	

PARS

PARS LIBRI QVARTI

PRIMA, DE ACTIS APOSTOLORVM, Liber Bibliæ L, Partis huius primus.

DE LIBRI HVIVS AVTHORE.

AVTHOR huius libri, in quo describuntur res ab Apostolis gestæ, D. est Lucas Euangelista. Is enim, vt B. ait Hieron. de medico corporum, in medicum versus animarum, Ecclesijs Euangelium dereliquit & Actus Apostolorum: qui libri quotiescunque leguntur in Ecclesijs, toties eius medicina non cessat. Hieron. in Epistolam ad Philemonem circa finem.

CONTINUATIO EIVSDEM AD EVANGELIUM Lucae.

QVOMODÒ cohæreat hæc de Apostolorum Actis D. Lucæ descriptio, cum historica euangelij sui narratione, satis ipse declarat primis huius libri verbis: Vbi se Christi historiam, quam assecutus erat, ad Christi assumptionem vsque perduxisse testatur: quibus hæc quæ in delegata Euangelij prædicatione, ab ipsa statim ascensione vsque in biennium Pauli Romæ commorantis, id est, vsque ad annum Neronis quartum, contigisse hoc libro commemorat, aptissimo ordine connectuntur, inde hic sumpto narrationis exordio, in quo Euangelium desinit. Vide Ioan. Driedonem lib. 1. cap. 3. Part. 3.

ARGVMENTVM.

Hic liber executionem continet mandati illius diuini, quod à Magistro suo Christo, Marci ultimo, acceperant Apostoli: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Nam vt in ipso Euangelij volumine modus describitur, quo lex noua à Christo lata est atque edita: ita in hoc libro promulgationis ostenditur ratio, qua lex eadem Spiritu sancto Authore, ministerio verò Apostolorum, vniuerso mundo publicata fuit & exhibita. Glossa Lyrani hic in princip.

ARGVMENTI HVIVS PARTES, EX OECVMENTIO.

CAPITA eorum quæ hic narrat Lucas, hæc sunt: Angelis excipientibus assumptum esse Dominum, Spiritum sanctum in Quinquagesima in Apostolos & omnes qui aderant, effusum fuisse: Matthiam loco Iudæ proditoris fuisse substitutum: Septem Diaconos institutos fuisse: Quo pacto electus Paulus fuerit, & quæ sit passus: Quæcunque item Apostoli ex fide in Christum miracula fecerint. Oecumenius in Acta Apostolorum.

DE APOSTOLORVM VARIIS APPELLATIONIBUS.

TAB. 2.

<p>APOSTOLI sunt, qui à Domino ad res eius gerendas missi sunt. Ambros. in Epistolâ ad Ro. cap. 1. Et dicuntur interdum</p>	<p>SAL terræ & lux mundi, Matth. 5. Sal, inquit, hic Chryso. spiritale, & lumen intelligibile, ipsoque sole fulgentius.</p>
	<p>DISPENSATORES mysteriorum Dei, 1. Cor. 4.</p>
	<p>CHRISTI ministri, ibidem.</p>
	<p>TESTES præordinati passionis & resurrectionis Christi, quam prædicare debebant omnibus gentibus, Luc. 24. Act. 1. & 10.</p>
	<p>CREDENTIVM Magistri, Chryso. super illud Sapientiæ, Iustorum animæ in manu Dei sunt.</p>
	<p>SACERDOTIVM principes, Chryso. in Euangel. Marci, Homil. 1.</p>
<p>TOTIVS mundi Doctores, & ob id prophetis potiores, Chryso. in Matt. 5. Homil. 15.</p>	
<p>BEATISSIMI lucis Angeli. Idem in Act. cap. 2. homil. 4.</p>	

II 2 DE

DE QVATVOR APOSTOLORVM GENERIBVS

ex Commentar. D. Hierony. in cap. I. Epistolæ ad Galatas. TABVLA 3.

QVATVOR sunt Apostolorum genera:

VNVNVM, quod neque ab hominibus est, neque per hominē, sed per Iesum Christum & Deum Patrem:

ALIVD, quod à Deo quidem est, sed per hominem:

TERTIVM, quod ab homine, non à Deo:

QVARTVM, quod neque à Deo, neque ab homine, neque per hominem, sed à semetipso.

Cuius generis sunt

Esaias, ceterique prophetae, & ipse Apostolus Paulus.

Iesus filius Naue, qui à Deo quidem est Apostolus constitutus, sed per hominem Moysen.

Cum hominū fauore & studio aliq̄ ordinatur.

Pseudoprophetae & Pseudo Apostoli.

DVODECIM APOSTOLORVM NOMINA, ET quibus in locis Christi Euangelium prædicauerint, quove modo vitam finiērint, Ex Oecumenio. TABVLA 4.

APOSTOLORVM, VT MATTH. X. NVmerantur capite, sunt XII. Quorum.

PRIMVS

SIMON Petrus Apostolorum Princeps, (veluti per suas Epistolas ipse indicat) in Ponto, Galatia, Cappadocia & Bithynia, præterea & in Italia prædicato Euangelio, Romæ tandem, Nerone Imperatore, verso deorsum capite crucifigitur, sepelitur autem ibidem tertio Calendas Iulij.

II.

ANDREAS frater eius, sicut tradiderunt maiores nostri, Scythis & Sogdianis ac Sacis Domini nostri Iesu Christi Euangelium prædicauit: in magna quoq; ciuitate, vbi castrū est Apforus, & Phasis fluuius. sepelitur autem Patris Achaiae ciuitate, ab Aegea Proconsule crucifixus.

III.

PHILIPPVS Apostolus in Phrygia Euangelium Domini prædicauit, sepelitur autem in Hierapoli.

IIII.

BARTHOLOMAEVS Apostolus Indis Euangelium Domini prædicauit ijs, qui felices appellantur, ip̄s q; Euangelium Matthæi tradidit. Albani cōsopitur, quæ magnæ Armeniae Indicae vrbs est.

V.

IACOBVS Zebedæi filius duodecim tribubus, q̄ in dispersione erant, Euangelium prædicauit, & ab Herode Tetrarcha, qui etiā Agrippa dicebatur, gladio interemptus, in vrbea Marmarica sepultus est.

VI.

IOANNEs frater eius in Asia Christi prædicauit Euāgelium. Traiano * autem Imperatore, in Patmos insulam, propter verbum Domini relegatus, ibi conscripsit Euangelium. Sepelitur autem Ephesi adhuc viuens, Dei voluntate sic ordinante.

VII.

* Aut in libro mendum fuit, aut memorie lapsus in Authore. Eusebius Cæsar. & huc secutus Hieron. aliq; plurimi dicūt, sub Domitiano id factum esse.

VII.

THOMAS Apostolus, sicut proditū memoriæ est, Parthis, Medis, Persis, Carmanis, Hyrcanis & Baëtris Christum euangelizauit. In vrbe Calamina Indiae sepultus est.

VIII.

MATTHAEVS Publicanus euangelista, Euangelium Hebraica lingua conscriptum edit. In Hierapoli Parthiae obdormiuit, atque ibidem est sepultus.

IX.

IACOBVS Alphæi, qui Iustus est cognominatus, primus Hierosolymorum Episcopus, lapidibus à Iudæis in Hierusalem est interfectus, atque ibi sepultus in templo est.

X.

THADDAEVS, qui & Lebbæus, & Iudas Iacobi appellabatur, Edessenis & toti Mesopotamiae verbum Christi annūciauit sub Augaro Edessenorum principe. Beryti est defunctus ac sepultus.

XI.

SIMON Cananæus Cleopæ filius, qui & Iudas, post Iacobum Iustum Episcopus Hierosolymis extitit. cumque annum centesimum ac vigesimum ageret, crucis martyrio sub Traiano Rege è vita discessit.

XII.

MATTHIAS vnus ex LXX. discipulis, loco Iudæ Iscariotis cum vndecim connumeratus, in Aethiopia exteriore moritur, in regione vbi est castrum Apfarus, cum ibi verbum Domini nunciasset. Oecumenius in Acta Apostolorum. Plura de singulorū Apostolorum origine, vita, Martyrio & morte videnda sunt apud Eusebium, Nicephorū, Hieronymum & alios illustrium virorum scriptores, quos in vnum veluti corpus rededit Ioachimus Perionius in libello de vitis Apostolorum.

ITEM DE QVIBVSDAM E LXX. DIScipulis Domini, ex eodem. TABVLA 5.

PRAETER HOS DVODECIM Apostolos, Dominus designauit etiā alios septuaginta duos: & misit illos bivos ante faciem suam in omnē ciuitatem & locum, quò erat ipse venturus. Ex quorū numero fuerunt etiā hi:

- Barnabas.
- Sosthenes.
- Cephas cognominis Petri.
- Matthias, qui inter duodecim connumeratus postea fuit.
- Barsabas.
- Linus, de quo ad Timotheum scribēs meminit Paulus.
- Thaddæus.
- Cleopas, & qui cum ipso erant.

Oecumenius in Acta Apostolorum.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
NOMINA SEPTVAGINTA DISCIPVLO-
rum, ex Hippolyto & Dorotheo.

1	Iacobus frater Domini, episcopus Hierosolymorum.	35	Phlegon episc. Marathonensium.
2	Cleopas episc. Hierosolymorum.	36	Hermes episc. Dalmatiae.
3	Matthias, qui 12. Apostolorum numerum sarcuit.	37	Patrobas episc. Pontionensium.
4	Thaddaeus, qui Abgarum à morbo liberavit.	38	Hermoes episc. Philippopolis.
5	Ananias, qui baptizauit Paulum, postea episcopus Damasci.	39	Linus episc. Romae.
6	Stephanus primus Martyrum.	40	Gaius episc. Ephesi post Timotheum.
7	Philippus, qui eunuchum baptizauit.	41	Philologus episc. Sinopes, alias Sinorum.
8	Procorus episc. Nicomediae.	42	Olympas, cuius Apostolus meminit.
9	Nicanor, qui cum Stephanus coronaretur martyrio, obiit.	43	Herodias, cum petro Romae sub Nerone caesus est.
10	Timon episc. Bostri in Arabia.	44	Lucius episc. Laodiceae.
11	Parmenas episc. Solorum.	45	Iason episc. Tarsensium.
12	Nicolaus episc. Samariae.	46	Sosipater episc. Iconij.
13	Barnabas episc. Mediolan.	47	Eraustus episc. Paneadis.
14	Marcus euangelista episc. Alexandriae.	48	Quartus episc. Beryti.
15	Lucas Euangelista.	49	Apollo episc. Caesareae.
16	Silas episc. Corinthi.	50	Cephas episc. Coniae.
17	Sylvanus episc. Thessaliae.	51	Sosthenes episc. Colophonij.
18	Crescens episc. Carthaginis in Galatia.	52	Epaphroditus episc. Adricensium.
19	Epænetus episc. Paneadensium.	53	Tychicus episc. Colophoniae.
20	Andronicus episc. Paneadensium.	54	Caesarus episc. Dyrrhachij.
21	Amplias episc. Odyseae.	55	Marcus consobrinus Barnabae, episc. Apolloniadensium.
22	Urbanus episc. Macedoniae.	56	Iustus episc. Eleutheropolis.
23	Stachus episc. Byzantij.	57	Artemas episc. Lystrensi.
24	Barzabas episc. Heracleae.	58	Clemens episc. Sardicensium.
25	Phygello, episc. Ephesiorum, sed à paulo discedens, Simoni studuit.	59	Onesiphorus episc. Coroneae.
26	Hermogenes Megarensium occidentalium antistes.	60	Tychicus alter, episc. Chalcedonensis.
27	Demas, qui deinde factus est sacerdos idolorum.	61	Carpus episc. Beraiae Thraciae.
28	Apelles episcop. Smyrnae ante polycarpum.	62	Euodius episc. Antiochiae.
29	Aristobulus episc. Britanniae apud Gallos.	63	Aristarchus episc. Apameae Syriae.
30	Narcissus episc. Athenarum.	64	Marcus } episc. Bibliopolis.
31	Herodion episc. Patarensium.	65	Ioannes }
32	Agabus propheta.	66	Zenas episc. Diospolis.
33	Rufus episc. Thebarum.	67	Philemon episc. Gazae.
34	Asyncritus episc. Hyrcaniae.	68	Aristarchus alter.
		69	Pudens.
		70	Trophimus cum paulo martyrio coronatus.
		71	Timo.
		72	Miges.

QVIV

QVIV SANCTI POTISSIMVM PRAEDICA-
uerint Apostoli.

APOSTOLI ceteriq; Domini discipuli, non inueniuntur vsi vlllo alio Euangelio, quam eo, quod in sepe nominato quatuor Euangelistarum volumine est comprehensum. Ioan. Driedo lib. 4. cap. 1. Porro quod maximè agit hic liber (Actuum Apostolicorum,) est Resurrectionis Christi declaratio. Quae si credita fuerit, & ceteris apta est via. Argumentum igitur, inquit Chrysostomus, & scopus huius libri, si quis rei summam crassiore sermone velit complecti, hic potissimum est:

DE PSEUDO APOSTOLIS.

PSEUDO APOSTOLI operarij sunt iniquitatis, transfigurantes se in Apostolos Christi, qui dicunt, Hec dicit Dominus, & Dominus non misit illos, 2. Cor. 11. Vide Hieron. in 1. cap. ad Galatas.

PSEUDO APOSTOLI CVR ECCLESIAM
inuadere permittantur.

IDEò interdum falsa fieri Deus signa concessit, vt abundantius vera monstraret. propterea & Pseudoprophetas tempore prophetarum, & pseudoapostolos cum Apostolis apparere permisit, vt disceres, quia splendentes eius vbique virtutes nequaquam obscurare possit similitudo & umbra quaedam virtutum: Chrysost. de laudibus D. Pauli homil. 4.

DE LIBRI IPSIVS, QVI DE ACTIS INSCRIBITVR

Apostolicis, praestantia ex D. Hieronymo ad Paulinum.

ACTVS Apostolorum, nudam quidem videntur sonare historiam, & nascentis Ecclesiae infantiam texere: Sed si nouerimus, scriptorem eorum Lucam esse Medicum, cuius laus est in Euangelio, animaduertemus pariter omnia verba illius, animae languetis esse medicinam.

DE VTILITATIBVS EIVSDEM, EX CHRYS.

ostomi Homil. 1. in Act.

SI QVIVDEM hinc non minor nobis contingere poterit utilitas, quam ex ipsis Euangelij: tanta scaturit philosophia, tanta abundat cum omnium dogmatum rectitudine, tum praecipue eorum, quae de spiritu sancto prodita sunt.

VTILITAS PRIMA.

ET ENIM promissa, quae Christus in euangelio ante verbis pollicitus erat, ea hic re praestita & exhibita videre licet, ipsamque veritatem ipsis factis relucens intueri.

SECUNDA VTILITAS.

SIMVLQUE videre est, discipulos mirifice ad meliora transmutatos, nimirum sancto spiritu vim suam in illis exercente.

VTILITAS TERTIA.

CONSPICIES autem hic & illa, nimirum apostolos ipsos ceu volucres, terram mariaque percurrentes, ac timidos illos quoddam rudesque subito in alios homines esse versos, fastuque diuitiarum, gloria, ira, concupiscentia, breuiter rebus omnibus, superiores esse factos.

QVARTA VTILITAS.

VIDEBIS summam inter ipsos concordiam, nec quicquam omnino prioris illius inuicis aut inuidiae residere, nec iam loci principis ambitum inter ipsos feruere, sed omnem virtutem in eis absolutam perspicies, tum summam eximiamque charitatem in illis relucens.

QVINTA VTILITAS.

QVIN & dogmata quaedam hic reperire licebit, quae nisi liber fuisset proditus, haudquam fuissent vlli tam dilucide cognita, quin potius, quod est caput salutis nostrae, fuisset occultum, & in obscuro latuisset: tam de his loquor, quae ad bene viuendum, quam quae ad fidei nostrae dogmata pertinent. Haec omnia Chrysost. loco memorato.

NVM HOC IN LIBRO APOSTOLORVM

omnium describantur acta.

PORRO eorum quae hic tractantur, maior pars sunt acta Pauli, qui plus omnibus laborauit. Eius rei causa est, quod is qui librum hunc conscripsit, discipulus & cultor Pauli fuit. nimirum beatus Lucas, cuius virtutem cum ex alijs multis argumentis, tum hoc praecipue licet perspicere, quod praecceptoris suo indiuulsus adhaerens, quique per omne tempus illum fuerit affectatus. Idem ibidem.

QVOD si quis dixerit, quid tandem fuit in causa, quo minus omnem historiam ad finem vsque persecutus sit, cum illi semper adfuerit?

RESPONSIO EIVSDEM.

HVIC sic respondere poterimus: Primum, quod haec quoque sufficiebant his, qui vellent animum advertere: deinde, quod Euangelistae semper incubuerunt in ea quae magis urgebant, nec illis curae fuit historias conscribere. Siquidem non parum multa & absque scripto tradiderunt.

QVID POTISSIMUM IN HOC LIBRO

fit admirandum.

ITAQUE cum omnia sint admiratu digna, quaecunque hoc libro continentur: tamen illud potissimum admirandum in apostolis, quomodo se ad infirmorum ac rudium captum demiserint, atque hoc ipsum eis spiritu sanctus suggessit, in hoc illos preparans, ut in dispensando verbo Dei versarentur.

ALIA D. CHRYSOSTOMI QVAESTIO.

VNDÈ factum sit, ut cum tam multa de Christo differuerint, pauca dixerint de eius diuina natura, plurima verò de eius natura humana, de morte, de resurrectione, & ascensu?

RESPONSIO EX EODEM.

ETENIM quod id temporis querebatur, illud erat, ut homines audirent eum excitatum à mortuis, ascendisse in caelum. Quemadmodum igitur ipse Christus illud in primis agebat, ut perspicuum faceret, quod venisset à patre: itidem hic praecipue studet hoc persuadere, quod reuixit, quaeque in caelum receptus est, quaeque ad eundem reuersus est, à quo profectus fuerat.

Nam nisi haec prius credita fuissent, praesertim cum accessisset assertio de resurrectione, deque in caelum reditu, nimirum vniuersum dogma Iudaeis visum fuisset vanum & incredibile. Proinde etiam Apostoli sensim ac paulatim instituunt Iudaeos, seseque miro studio ad captum imbecillum in dispensatione dogmatum demittunt.

QVI SECVTI FVERINT EX HAC MO-

destia fructus.

CAETERUM quo magis se demittunt apostoli, hoc vberior contingit illis è diuini spiritus liberalitate gratia, dum in eius nomine maiora faciunt, quam ipse fecerat, nimirum ut utroque modo proficiat euangelium, dum sese demittentes, auditores humiles & humiliacientes erigunt, & sermonem de resurrectione, miraculis probabilem reddunt. Haec enim Chrysostr. Homil. I. in Act.

PARTITIO.

TAB. 6.

ECCLESIAE ITAQUE

& fundamento, & capite, quod est Christus, in euangeliorum libro declarato: Lucas porro ostendit, ut Ecclesia per Christum instituta & collecta, suas paulatim adquisiuerit vires. Agit enim hoc libro, De nascētis primū Ecclesiae Catholicae

Corroboratione & confirmatione, cap. 1. vsque ad vers. His autem auditis.

Augmentatione in Hierusalem, à d. loco vsque ad cap. 6. Propagatione siue disseminatione per totam Iudaeam & Samariam, cap. 6. 7. 8. 9. 10. & 11. vsque ad vers. Et illi quidem qui dispersi fuerant.

Certa appellatione, quod ad credētes attinet, qui dicti sunt Christiani, d. c. 11.

Translatione à Iudaeis ad Gentiles, siue de gentium conuersione, à praedicto loco per sedecim capitula integra vsque in finem totius libri Actorum.

Persecutionibus, & liberatione ab eisde miraculosa, diuersis sparsim locis.

DE EC

DE ECCLESIAE CORROBORATIONE, ET CON-

firmatione. TABVLA 7.

Promissione Christi, qua adhuc cum discipulis cōuescens & loquens de regno Dei, praecipit eis, ab Hierosolymis nē discederent, vsque dum acciperent gratiam spiritus sancti in ipsos superuenturam. à princip. cap. 1. vsque ad versic. Et cum haec dixisset.

Adspectu ascendētis Christi cum triumpho & gloria. Nam videntibus Apostolis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. versic. Et cum haec dixisset, eod.

Subrogatione Matthiae in Apostolatam Iudae, vers. In diebus his exurgens Petrus, d. cap. 1. vsque in finem eiusdem.

Duorum virorum in vestibus albis, id est, angelorum adstantium testimonio, quod is idem Christus quem in caelum assumptum viderunt, sic iterum aliquando sit venturus, vers. Cumq̄ intuerentur, ibidem.

ECCLESIA

Dei robur ac firmitatem accepit fortissimum ex

Spiritus sancti missione in corda Apostolorum, quibus in die Pentecostes iuxta praecipit Domini congregatis, & in oratione perseverantibus, appaerunt dispersitae linguae tanquam ignis, seditq̄ supra singulos eorum: & repleti sunt omnes spiritu sancto, & ceperunt loqui varijs linguis, prout spiritus dabat eloqui illis. à princip. cap. 2. vsque ad vers. Stupebat autem omnes &c.

GRAVISSIMA illa Petri disputatione, qua refutauit calumniam eorum, qui Apostolos magna Dei loquentes dicebant musto plenos, per prophetias

Iohelis 2. De spiritus sancti missione sub his verbis: Et erit in nouissimis diebus &c. Effundam de spiritu meo super omnem carnem.

Dauid, Psal. 15. De resurrectione Dominica: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper &c. Quonia non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.

Eiusdem Dauid, Psal. 109. De ascensione Domini: vbi probat, non Dauid, sed Christum Dominum ascendisse in caelum. Dixit enim Dominus Domino meo &c. donec ponam inimicos tuos scabellum &c.

DE EC

VNAM trium milliu anima- maru, d. cap. 2. in ver. His aut auditis &c. circa quam obser- uandi sunt hi propagade re- ligionis Chri- stiana veluti gradus:

Euangelij predicatio. Principio enim D. Pe- trus ijs q ab eo salutis cosequende ingrebant rationem, predicauit { Pœni- tentia, } Quoru fructus sunt { Donum spi- ritus sancti. } { Bapti- smum. } { remissio pec- catorum. }

Resipiscentia: Nam ex hac prima statim concione D. Lucas mox circiter tria millia hominum ad fidem conuer- sos & baptizatos esse perhibet.

Exempla pie & honeste conuersationis eorum, qui fide susceptam vitæ & morum custodiebat sanctimonia. Erant enim perseuerantes in doctrina apostolorum, & communi- catione, & fractione panis, & orationibus.

Augmentatio Ecclesie multifaria. Exemplo nanque conuersationis tam pie, ad Ecclesiam Christi indies acce- debant plures. Dominus enim, vt ait Lucas, augebat qui salui fierent, quotidie in idipsum, In fin. cap. 2.

Sanatione claudi per D. Petrum in nomine Christi facta in templo. Quod miraculum causam dedit huic auctori secun- da. a princip. cap. 3. vsque ad vers. Videns autem Petrus &c.

Excusatione Petri, & egregia ad populum concione post istud miraculum cum exhortatione secunda ad pœnitentiam, d. vers. Videns autem, vsque in fin. cap. 3.

Incarceratioe apostoloru Petri & Ioanis, In princip. c. 4. Liberatione eorum illustri & gloriosa, vers. Factum est autem &c. eodem.

Gaudio credentium ex hac liberatione, & profectu eorum vberimo. vers. Dimissi autem &c. vsque in fin. cap. 4.

Alio miraculo, morte scilicet Ananiae & vxoris eius subitanea, quo fraus & simulatio punita est. In principio ca- pit. quinti.

Primum extollit miracula apostolorum, quibus infinitus tandem numerus ad fidem Christi permotus fuit, versic. Per manus autem Apostolorum, eod. vbi ostenditur, plurimos ex vmbra tantum D. Petri fuisse curatos.

Deinde aliam & nouam persecutionem ortam recitat ex inuidia Saducæoru: ac ibi de secunda ait incarceratione apo- stolorum, vers. Exurgens autem princeps, eod.

Tertio refert disputationem, quam apostoli, angeloru mi- nisterio liberati, cum principe sacerdotum habuerunt: Deo sci- licet magis obediendum esse, quam hominibus, vers. Et cum adduxissent illos, d. cap. 5.

Quarto declarat sententiam Gamalielis de predicazione verbi diuini. Quoniam, inquit, si ex hominibus est hoc con- silium aut opus, dissoluetur: Si vero ex Deo, non poteritis dissoluere, ne forte & Deo repugnare videamini, &c. ibi- dem.

DESCRIBIT autē D. Lucas tres insignes & memo- rables Ecclesie au- gmentaciones, qui- bus deinde creden- tium numerus ad infinitam ferè cre- uit multitudinem, videlicet,

ALTERAM quinque mil- liu, cui occa- casioe agit de

TERTIAM numeri inde- finiti, in qua parte D. Lu- cas facit quatuor:

Stephani Protomartyris, post cuius necem & mar- tyrium secuta sunt { Persecutio magna. } { Timor. } { Dispersio. } { Propagatio atque disseminatio fidei, cap. 6. & 7. }

Philippi, vnus ex septem diaconis, qui descendens in ciuita- tem Samariae, predicabat illis Christum, ac ibi Simonē Ma- gum cum tota Samaria conuertit ad fidem, versic. Philippus autem descendens, cap. 8.

Ioannis & Petri simul: qui ab apostolis Samariam ablegati, orabant pro conuersis, ac manus super eos imponebant, vt ac- ciperet spiritum sanctu, ver. Cum aut audissent apostoli, d. c. 8.

Angeli instigantis Philippum, vt pergeret versus Gazam: Qui Eunucho ad fidem traducto & baptizato, pertransiens Azotum, euangelizabat ciuitatibus cunctis, donec veniret Casarea, vers. Angelus autem Domini, vsq in fin. eiusdem.

Pauli, Nam & is ex persecutore nō sine magno miraculo vas factus electionis, continuo ingressus synagogas, predicabat Iesum esse filium Dei, in princip. cap. 9.

MINISTE- rium viro- rum Apo- stolicorum, videlicet di- uorum

CRESCENTE numero discipulo- rum, doctrina fidei diffusa est in Iu- deam & Samaria vniuersam, idq per

Petri, qui & ipse Eu- angelium Christi { Iudeos, vers. Fa- ctus, eod. vbi duo describuntur ab eo facta miracula: } { Curatio paralytici Aeneae, } { Excitatio Tabitæ mortuae, vsque in fin. cap. 9. } { Visione D. Petri, vbi au- diuit nemine a Christi pdicatione excludendū. } { Annūciatione fidei: &c, quæ facta est Cornelio Centurioni. } { Conuersioe ipsi Cornelij, & oim q fuerat cum eo. } { Defendit atq sustinuit contra eos, qui erant ex circuncisione, cap. 10. }

CVIVS ministerij fructum D. Lucas explicat cap. 11. In vers. Et illi quidem qui dispersi fuerant &c. Vbi hanc partem ita concludit: Et erat manus Domi- ni cum eis, multusq numerus credentium conuersus est. Rebus autem ita p- sperè succedentibus, Discipuli, prout quisque habebat, inquit Lucas, propo- suerunt in ministerium mittere habitantibus in Iudæa fratribus: quod & fe- cerunt, mittentes ad seniores per manus Barnabæ & Sauli.

DE ECCLESIAE, QVOD AD CREDENTES AT-

tinet, appellatione, qua dicti sunt Christiani. TABVLA IO.

PRINCIPIO fideles proprium nomen non habebant, sed dicebantur simpliciter discipuli in Antiochia. Verum credentium numero intantum aucto, propagataque Euangelij doctrina, ex eo tempore ab authore suo Christo, cuius religionem profitebantur, non absque singulari Dei consilio Antiochia primùm appellati sunt Christiani, idque tum ob multitudinem, tum ob pietatem & deuotionem eorum, qui in ea vrbe crediderant.

PRIMUM, vt quisque intelligat vitam hominis Christiani esse militiam, quæ sub cruce Christi mille periculis sit exposita. Sanctam enim fidei professionem, ac nominis tam celebris acquisitionem, mox secuta est persecutio, mors s. Iacobi, & D. Petri incarcerationio, cap. 12. in princip.

OFFICIUM AVTEM hominis verè Christiani quale sit, p partes quasi explicat D. Lucas toto ca. 12. vbi exemplo Ecclesie primitiue ostendit, omnibus Christi nomine insignitis, imprimis consideranda esse quatuor:

SECUNDVM, ne vnquam ab se crucem impatienter abijciat, sed in rebus quantumlibet aduersis, semper speret liberationem: Exemplo miraculose liberationis D. Petri, vers. Cum aut producturus & c. eod.

TERTIVM, si quid indignum accidat, ne querat vltionem, sed vindictam omnem reijciat in Deum. Is enim, vt ex Herodis morte patet infami, nullum malum relinquit impunitum, vers. Statuto autem die Herodes, ibidem.

QVARTVM, nihil obesse persecutiones integritati fidei: sed quo grauiora sint pericula, tanto laudabiliorem esse constantiam. Sicut enim lilium crescit inter spinas, & in igne probatur aurum: ita fides pietasque Christiana rebus aduersis & probatur, & crescit. versic. Verbum autem Domini crescebat & c. vsque in fin. cap. 12.

DE GENTIVM CONVERSIONE.

TABVLA II.

IYDAEIS EVANGELIUM respuentibus, Paulus & Barnabas mittuntur ad gentes. In qua missione duo potissimum sunt aduertenda;

ORDO, qui versatur circa duo: Primum est mittentis autoritas, Spiritus scilicet sancti, dicentis: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos, In princip. cap. 13.

Secundum verò est, manuum impositio. Discipuli enim Antiochie degentes, Spiritus sancti iussu intellecto, mox ieiunantes & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos, eodem.

EXECVTIO. Paulus enim & Barnabas sic à Spiritu sancto missi, mox abiierunt. Quanta autem fide atque diligentia accepti mandati fines expleuerint, id sequentia indicant acta.

DE ACTIS

DE ACTIS APOSTOLORVM, QVAE ILLIS IN

prædicta executione, hoc est, in gentium conuersione, contigerunt. TAB. 12.

IN APOSTOLORVM actis singula perpendenda sunt peregrinationes, ob fidei prædicationem susceptæ: quid illis in quouis itinere contigerit memorabile. Itinera autem Pauli præcipua fuerunt ex Antiochia versus

Seleuciam, cap. 13.
Cyprum, cap. 13.
Pergem Pamphyliae, cap. 13.
Antiochiam Pisidiæ, Cap. 13.
Iconium, Cap. 14.
Derben & Lystram, Cap. 14. & 16.
Antiochiam Syriae, Cap. 14. & 15.
Mysiam & Troadem, Cap. 16.
Philippos Macedoniae, Cap. 16.
Thessalonicam, Cap. 17.
Berrhæam & Athenas, Cap. 17.
Corinthum, Achaia & Ephesum, ca. 18. & 19.
Macedoniam, & Græciam, Cap. 20.
Troadem iterum, Cap. 20.
Asson, Myrilenen, Miletum, Cap. 20.
Tyrum, & inde Caesaream, Cap. 21.
Hierusalem, ibidem, & Cap. 22.
Caesaream Paulus vinculus remittitur, Cap. 23. 24. 25. & 26.
Romam ducitur, Cap. 27. & 28.
Inde liberatus in Hispaniam abiit, vt est probabilis coniectura, & ex fine huius libri ferè potest colligi.

DE ACTIS IN CYPRO. TAB. 13.

MISSI à spiritu sancto Paulus & Barnabas, vnde nauigârunt Cyprum: vbi autem venissent Salaminam,

Annunciant verbum Dei in synagogis Iudeorum, cap. 13. vers. Et ipsi quidem missi. Deinceps vniuersa insula peragrata, veniunt Paphum. vers. Et cum perambulassent. Ibi Paulus Elymam magum prædicationi Euangelicæ resistentem, ad tempus excæcavit, vers. Resistebat autem illis & c. Proconsulem Sergium Paulum eo miraculo conuertit ad fidem. Tunc proconsul & c. APapho veniunt Antiochiam Pisidiæ, vbi cum essent ingressi synagogam, Paulus Iudæis Christum prædicauit grauisima oratione: in qua summam perstringit, quæ tam in veteri, quam nouo testamento ab exitu filiorum Israel de Aegypto, vsque ad Christi ascensionem gesta fuerant, vers. Surgens autem Paulus. Iudæis autem contra blasphemantibus, constantè dixerunt in faciem: Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. vers. Sequenti verò sabbato. Ex qua re indignatiores & pertinaciores adeo facti Iudæi, Paulum & Barnabam persequi cœperunt. versic. Diffeminabatur. Atque illos tandem de suis finibus eiecerunt, Ibidem. Illi verò spiritu sancto repleti, excusso in eos puluere pedum, abiierunt Iconium. Circa finem Cap. 13.

m m DE ACTIS

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE ACTIS ICONII.

TABVLA 14.

Multoq̄ue illic tempore demorati sunt, fiducialiter agentes in Domino, testi-
monium perhibente verbo gratiæ suæ, dante signa & prodigia fieri per manus
eorum: effeceruntq̄ue vt crederet Iudeorum & Græcorum copiosa multitu-
do. cap. 14. in principio.

Diuisa autem ciuitatis multitudine, & impetu gentilium & Iudeorum fa-
cto, confugerunt ad ciuitates Lycaoniæ Lystram & Derben. versic. Diuisa
autem, eod.

Lystræ sanat Paulus claudum ex utero matris suæ, qui nunquam ambula-
uerat. versic. Et quidam vir Lystris &c.

PAVLVS ET
Barnabas à Iudeis
repulsi, conuertun-
tur ad gentes, & ve-
nerūt primū Ico-
nium:

Turbas, quæ illis propter miracula præstita sacrificium immolare cupiebāt,
magna contentione prohibuerunt, dicentes: Et nos mortales sumus, vobis si-
miles homines. versic. Turbæ autem.

Paulus Lystræ lapidatur, & semiuiuus extra ciuitatem trahitur. versic. Su-
peruenerunt autem.

Posteaquàm verò ad se rediisset, iterum ingressus est ciuitatem: & altera die
cum Barnaba profectus est in Derben. versic. Circundantibus autem.

Tandem ecclesijs confirmatis, & presbyteris institutis, redeunt Antiochiam.
Vbi cæteris discipulis retulerunt, quanta fecisset Deus cum illis, & quia ape-
ruiisset gentibus ostium fidei. versic. Cumque euangelizassent, vsque in finem
capitis decimiquarti.

DE ACTIS

LIBER QVARTVS.
DE ACTIS HIEROSOLYMAE.

TABVLA 15.

Conuenerunt apostoli & seniores videre de verbo hoc, id est, ad conferenda
consilia de præfato schismate. à princip. cap. 15. vsque ad versic. Cum autem
magna conquisitio.

Surgens Petrus, grauissimam habuit orationem de lege & gratia, d. versic.
Cum autem.

ORTO AN-
tiochiæ schismate
de circūcisione atq̄
sic de lege mosaica,
an ea ad salutē, vt
quidam contende-
bant, esset necessa-
ria, habitum est
concilium Ihero-
solymæ, vbi

Paulus & Barnabas narrant per ipsos facta signa & prodigia in gentibus.
Iacobus deinde Petro subscribens, pronunciat non inquietandos eos, qui ex
gentibus conuertuntur ad Deum: Sed scribendum monet ad eos, vt absti-
neant se à contaminationibus simulacrorum, & fornicatione, & suffoca-
tis, & sanguine. versic. Et postquam tacuerunt &c.

Ablegantur à concilio cum Paulo & Barnaba Iudas & Silas ad Christia-
nos Antiochiæ, Syriae & Ciliciæ, cum literis concilij, quibus hoc dissidij
dirimitur. versic. Tunc placuit Apostolis.

Inter Paulum quoque & Barnabam quædam oritur dissensio, assumendusne
sit ad visitandas Ecclesias redituris Marcus, an non. versic. Post aliquot
dies &c.

Paulo renuente, Barnabas assumpto Marco, nauigauit Cyprum: Paulus ve-
rò, electo Sila, perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias,
præcipiens custodire præcepta Apostolorum & seniorum. versic. Facta est
autem dissensio, vsque in fin. cap. 15.

DE ACTIS IN DERBE ET LYSTRA.

TABVLA 16.

Timotheum hominem probæ estimationis, propter Iudeos circumcidit, & secū
assumit in opus ministerij, Cap. 16. in principio.

Deinde veritus à spiritu sancto in Asia euangelizare, visione in Macedoniam
vocatur, versic. Cum venisset autem.

Philippis Macedoniæ vrbe, Lydiam mulierem purpurariam in fide Christi in-
stituit, versic. Nauigantes autem Troade.

A puella diuinatrice, quæ dominis suis magnum faciebat quæstum, spiritum
Pythonem expellit, versic. Factum est autem euntibus &c.

Ob quod virgis cæsus, in carcerem cum Sila conijcitur, versic. Videntes autem
domini eius, quia exiuit spes quæstus &c.

Carceris autem ianuis terræ motu apertis, custos sibi vim illaturus, à Paulo in-
stituitur, & Christi fidem amplectitur, versic. Subito verò terræ motus factus.

Facta liberatione, Paulus cōqueritur se & Silam, vt Romanos & indemnatos,
virgis esse cæsos, cuius timore venientes ad carcerem magistratus, deprecati
sunt culpam, & incarceratos educentes, rogabant vt egredierentur de vrbe.
versic. Timuerunt, audito quod essent Romani.

Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam, & visis fratribus, conso-
lati sunt eos, in fin. cap. 16.

VBI PAV-
lus peruenit in
Derben & Ly-
stram,

mm 2 DE ACTIS

PARTITIONVM THEOLOGICARVM!
DE ACTIS THESSALONICAE ET ATHENIS.

TABVLA 17.

CVM AVTEM PER-
ambulasset Amphipolim & Apol-
loniam, venerunt Thessalonica,
vbi erat synagoga Iudaeorum, in
quam secundum consuetudinem
Paulus

Introiuit, & per sabbata tria disserabat de scripturis, adpe-
riens & insinuans, Quia Christum oportuit pati, & resurgere
à mortuis &c. cap. 17. in principio.

Quibus auditis, Iudaei concitauerunt in Paulum, ei que adiun-
ctos verbi ministros, plebem & principes ciuitatis. Quorum
furori cedere coacti Paulus & Silas, secesserunt in Berrhaea.
vers. Zelantes autem Iudaei, eod.

Eo intellecto, Iudaei Apostolos insecuti, multitudinem & illic
contra eos permouere conati sunt: adeo vt Paulus iterum sibi
fuga consulere coactus sit. In qua turba venit Athenas.
vers. Cum autem cognouissent.

Ducitur ad Areopagum, vt explicet nouitatem doctrinae suae.
E regione Paulus illos superstitionis arguit. vers. Quidam
autem Epicurei.

Hac disputatione quidam ad fidem sunt conuersi. Inter quos
Dionysius fuit Areopagita, & mulier nomine Damaris, &
alij cum eis. vers. Quidam vero, vsque in fin. cap. 17.

DE ACTIS CORINTHI, IN ACHAIA ET

Epheso. TABVLA 18.

DVM PAVLVVS
in Corinthe, Achaia &
Epheso Christi negocium
agit, haec interim ibi co-
tingere:

Paulus Corinthe apud Aquilam & Priscillam artem scenofactoriam
exercens. verbum praedicat Christi. In princip. cap. 18.

Aduersantibus autem ei Iudaeis, iterum sese conuertit ad gentes, vers.
Contradicientibus autem &c.

Nocte illum admonet Dominus ne timeat. versic. Dixit autem Domi-
nus &c.

Cum per annum & menses sex ibi sedisset Paulus, captus Gallioni sisti-
tur proconsuli, sed frustra. vers. Sedit autem ibi.

Sosthenes percutitur. vers. Apprehendentes autem Sosthenem.

Hinc nauigans Paulus in Syriam, Ephesum, Caesaream, Antiochiam,
Galaticam regionem & Phrygiam ex ordine perambulans, Ecclesias
confirmat, vers. Paulus vero cum adhuc &c.

Apollos natione Alexandrinus, à Priscilla & Aquila Christi viam
edoctus, Ephesi primum, deinde Corinthe magno cum fructu annun-
ciat verbum Dei. vers. Iudaeus autem quidam, vsque in fin. cap. 18.

DE ACTIS

LIBER QVARTVS.
DE ACTIS EPHESI

TABVLA 19.

FACTVM
est autem cum Apol-
los esset Corinthe,
vt Paulus superi-
oribus peragratis
partibus, veniret
Ephesum: vbi

Quosdam Ioannis baptisate baptizatos in nomine Iesu baptizat, et eis ma-
nus imponit, cap. 19. in principio.

Biennio Christum annunciat, & ingentia miracula edit. vers. Hoc autem fa-
ctum est, eodem.

Iudaei exorcistae, Iesu nomine abusi, à diabolo lacerantur. vers. Tentauerunt
autem &c.

Cuius rei timore correpti sunt Iudaei & gentiles: multiq; credentium venie-
bant, confitentes & annunciantes actus suos. vers. Hoc autem notum fa-
ctum est.

Magici libri comburuntur. vers. Multi autem ex ijs &c.

In Paulum discessum parantem, seditionem magnam concitat Demetrius ar-
gentarius. vers. His autem expletis.

Seditionem hanc tandem componit scriba, & cause cognitionem, pro diuer-
sa facti qualitate, vel ad forum, vel ad legitimam ecclesiam remittendam
esse indicat. Circa fin. dicti cap. 19.

DE ACTIS IN MACEDONIA, GRAECIA,

& Mileti. TABVLA 20.

POSTQVAM
autem cessauit tu-
multus, profectus
est Paulus in Ma-
cedonia, cui itine-
ris hic fuerat cur-
sus:

Cum perambulasset partes Macedoniae, ibique fideles multo exhortatus esset
sermone, venit in Graeciam. In principio cap. 20.

Vbi cum fuisset menses tres, factae sunt illi insidiae à Iudaeis nauigaturo in Sy-
riam, habuit que consilium, vt reuerteretur per Macedonia. Ibidem.

In Troade Eutychum, in concione praesomno de fenestra delapsus, excitat
à morte. vers. Vna autem sabbati, eod.

Mileti ad se vocatis Ecclesiae Ephesiorum presbyteris, suam in verbi prae-
dicatione testatur integritatem. vers. A Mileto autem.

Indicat eisdem profectionem suam in Ierusalem, & que ibi sit passurus, quo-
rum se nihil vereri dicit, modo cursum suum & verbi ministerium consum-
met, vers. Et nunc ecce ego alligatus spiritu.

Admonet eos, vt attendant sibi & vniuerso gregi, in quo illos spiritus san-
ctus posuerit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam adquisiuit sanguine
suo. vers. Et nunc ecce scio, quia amplius non videbitis faciem meam.

Facta oratione, magno cum lectu Paulum deducunt ad nauem, vers. Et cum
haec dixisset &c. vsque in finem cap. 20.

in m 3

DE ACTIS

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE ACTIS CAESAREAE ET HIEROSOLYMAE.

TABVLA 21.

Philippum Euangelistam (cui erant quatuor filiae prophetantes) conuenit in princip. cap. 21.

Eo veniens vir quidam à Iudæa, nomine Agabus, Paulo prædicit vincula, si veniat in Hierusalem. Ibidem.

Quam ob causam amici illum à suscepto debortantur itinere. vers. Quod cum audissemus. eod.

Paulus aut non solum alligari, sed & mori propter nomen Iesu paratus, hoc vaticinio nihil obstare, peruenit in Hierusalẽ. vers. Tunc respondit Paulus.

Ibiq̃ consilio Iacobi cum quatuor votum super se habentibus, Iudæorum more purificatur, vers. Sequenti autem die.

In templo à Iudæis comprehenditur. vers. Tunc Paulus assumptis. &c.

Tota ciuitate commota & concurrente, Lysias tribunus eripit illum ex tumultu ad necem Pauli instructorum. vers. Quærentibus autem eum occidere. vsque in finem cap. 21.

PAVLVS HIEROSOLYMA PETENS, primo venit Tyrũ, & inde Cæsaream. Quo loci

DE ACTIS ITIDEM IN HIERVSALÈM.

TABVLA 22.

Narrat conuersionis suæ modum, ac fidei susceptæ reddit rationem. cap. 22. In principio.

Quam paulisper audiunt Iudæi, ibidem

Porrò animis commoti, finem expectare noluerunt, sed concitato iterum tumultu, è medio tollendum clamitant. vers. Audiebant autem.

Ad quem clamorem illum tribunus flagellis cædi & torqueri iubet, vers. Vociferantibus autem eis.

Sed ut ciuem Romanum esse percepit, timet sibi, & eum virgis cædi vetat. Accedens autem tribunus, vsque in finem cap. 22.

ACCEPTA ab Lysia tribuno dicendi venia, Paulus

DE ACTIS

LIBER QVARTVS.
DE ACTIS CAESAREAE.

TABVLA 23.

CORAM Felice præside Tertullus orator Ananiæ, Paulum accusat. In princip.

CONTRÀ Paulus suã causam defendit, Ver. Ex multis annis &c. DIFFERT iudicium Felix in aduentum Lysia, vers. Distulit autem illos.

AVDIT Felix cum uxore sua Paulum seorsim. Quibus ille verbum annunciat Christi, vers. Post aliquot autem dies.

PROVINCIA biennio post decedens Felix, Paulum in gratiam Iudæorum relinquit ibi viuctum, vers. Biennio autem expleto, vsque in fin. d. ca. 24.

VIGESIMO QUARTO

INTELLE-
ta cõspiratiõe, qua Iudæi coniuuauerant, se Paulũ Ananiæ iussu percussũ, quando ad conciliũ foret ducendus, in ipso itinere, anteq̃ audiretur, occisuros: Claudius Lysias Tribunus misit eum noctũ cũ literis in Cæsareã ad Felicem præsidem, cap. 23. per totum. Quid autẽ ibi cum eo fuerit actum, id tribus continetur capitibus proxime sequentibus, Capite scilicet

VIGESIMO QVINTO,

PAVLVS iterum causam suam agit coram Festo præside, Felicis prædicti successore. A principio vsque ad vers. Festus autem volens.

CUM autem sentiret Paulus Festũ hoc agere, vt illum remitteret Hierosolymam, Cæsarem appellat. ver. Festus autem volens.

IDEM Festus confert cum rege Agrippa de negotio Pauli. vers. Et cum dies aliquot transacti essent.

NOLENS Festus Paulum indicta causa condemnare, coram Agrippa produci eum & audiri iubet, vers. Altera autẽ die vsque in finem eiusdem.

VIGESIMO SEXTO

APVD Agrippam regem Paulus suam innocentiam tuetur. A principio ultra medium.

PRAECIPVÈ fidei & vocationis suæ reddit rationem. Ibidem.

TANTA hæc omnia agit autoritate, vt animũ Agrippæ ad Christum non parum flexisse videretur. vers. Agrippa autem ad Paulum.

AT re deliberata, Paulus vincus Romam, quò appellauerat, mittendus censeatur. Ibidem vsque in finem.

DE ACTIS IN MARI, IN MELITE,
& Romæ. TABVLA 24

TRADITVR Centurioni nomine Iulio cohortis Augustæ, c. 27. In princip. QUI sperto Pauli futura pericula prædicentis consilio, aduersa navigatione conflictatur. vers. Multo autem tempore, eodem.

DIU vento & fluctibus agitati, naufragium facere coguntur. vers. Cum autem dies factus esset.

HOMINES salui in Meliten insulam enatant. vers. Militum autem consilium, d. cap. 27. & in princip. cap. 28.

PAVLVS à vipera morsus, euasit illæsus. ver. Cum congregasset aut Paulus. PVBLLI Patrem atque alios multos varijs morbis laborantes sanat. vers. Contigit autem.

HINC conscensã nauim peruenit Romam. vers. Post menses autem tres.

VBI idem Paulus, Iudæis congregatis, suam fidem & navigationis causam exponit. vers. Post tertium autem diem.

CHRISTVM toto biennio prædicauit vincus, Ibidem vsque in fin. d. cap. 28. & vltimi.

PAVLVS AD Cæsarem Romam ducendus,

EX EO QVOD D.

Lucas dicit in fine huius libri Paulum mansisse totum biennium in conductu suo, colligunt quidam, reliquum temporis eum predicasse occidentalibus partibus, maxime Hispanis, quam coniecturam confirmant

IPSIUS Pauli Epistola ad Roman. scripta: Ex multis iam precedentibus annis, inquit, spero, cum in Hispaniam proficiscar, videre vos. Unde etiam in Narbona dicitur reliquisse Sergium Paulum Archiepiscopum, cum de Hispania rediret.

HISTORIA vitæ eiusdem Pauli. Quando enim à Romana captivitate liberatus fuit, quartus agebatur annus Neronis. Sed certum est, Petrum & Paulum decimoquarto anno imperij eiusdem Neronis interfectos esse. Non obscure itaque ex his colligi potest, Paulum reliquum temporis, quo absuit Roma, hoc est, per annos decem, ferè versatum esse in locis occidentalibus, & maxime in Hispania.

EPITOME PEREGRINATIONVM D.

Pauli, ex Oecumenio.

PAVLVS Apostolus à Damasco incepit, & Hierusalem ascendit. Inde Tarsum, & ab eo loco Antiochiam, rursumque secundo Hierusalem, atque iterum secundo Antiochiam: & inde cum Barnaba separatus ad apostolatum, descendit Seleuciam, Deinde Cyprum: Vbi & Paulus vocari coepit. Deinde pergen, postea Antiochia pifidia, inde Iconiũ, exinde Lystram & Derben Lycaonia: Deinde in Pamphylia, postea pergen, postmodum Attaliam, deinde rursum tertio Antiochiam Syriae, postea tertio rursum Hierusalem propter circumfisionem: postea rursum quarto Antiochiam. Deinde Syriam pertransiit ac Ciliam. Exinde rursum secundo Derben ac Lystram, vbi & Timotheum circumcidit: postmodum in Phrygiam & Galaticam regionem: Deinde in Mysiam, postea Troadem, & inde Neapolim: exinde philippos Macedoniae urbem. postmodum vbi Amphipolim & Apolloniam pertransissent, venerunt Thessalonicam, postea Berrhoeam, exinde Athenas, deinde Corinthum: postea Ephesum, deinde Caesaream: postmodum secundo Antiochiam pifidia, deinde in Galaticam regionem ac Phrygiam, unde rursum secundo Ephesum: postea pertransita Macedonia, venit in Graeciam, & inde cum pertransissent Macedoniam, rursum venerunt philippos, & à philippis Troadem, vbi Eutychem, qui à cenaculo ceciderat, suscitavit: Hinc Asson, deinde Mitylenen, postmodum in partes quæ sitæ sunt contra Chium, exinde venit Samum, & inde Miletum, unde aduocatis his, qui Ephesi erant, locutus est cum eis: hinc Coum, post Rhodum, & inde Pataram: hinc Tyrum, postea Ptolemaidem, indeque Caesaream: & hinc rursum ascendit quarto Hierusalem, unde transmissus est Caesaream, ac postmodum victus Romam. Ita à Caesarea venit Sidonem, & hinc Myram Lyciae: postea Gnidum: ac inde plurima passi, in insula Meliten venerunt, vbi vipera manum eius apprehendit, mansitque illæsus: deinde Syracusas, postea Rhegium, & inde Puteolos, unde pedes ascendit Romam, occurrentibus ipsi fratribus ad Appij forum ac tres Tabernas. Postmodum cum Romam ingressus esset, multoque tempore docuisset, tandem in ipsa urbe Roma martyrio vitam finiuit, quum ibidem bonum certamen certasset. Romani verò inclusis eius reliquijs pulchris ac argenteis thecis annum ei memoriae diem colunt, tertio Calendas Iulij martyrium eius celebrantes.

DE PER-

FIDELES pleriq; oēs principio statim passi fuere, vt

Calumnias Iudæorũ, quibus Apostolos ex Spiritu Dei loquentes, musto plenos esse falso criminabantur, Act. cap. 2.

MINAS, quibus Iudæi D. Petrum & Ioannem à verbi diuini prædicatione deterrere & abstrahere conati sunt, cap. 4.

INVIDIAM Saducæorum, quorum technis in carcerem coniecti Apostoli, per angelum educti sunt, cap. 5.

D. Stephanus, qui violatæ legis Mosaicæ accusatus, lapidibus miserè trucidatus est, cap. 6. & 7. Tyrannide & crudelitate, quam experti sunt Christiani, qui à Saulo ad extremum usque persecutionem perpeffi, atque dispersi sunt, cap. 8. Iacobus, qui ab Herode occiditur, quo tempore etiam Petrus in carcerem conijcitur, sed is Ecclesie oratione liberatur, cap. 12.

NUMQUAM caruit, sed ipso statim momento, quo Christi verbum prædicari coepit, mox infinita occurrunt persecutionum genera, quas

PERSECUTIONIBUS Ecclesia

PAVLVS imprimis cum Barnaba & Sila sustinuit. Nam

Ex Antiochia cum Barnaba pulsus, cap. 13. Iconio discedere coactus, Lystris lapidatur, cap. 14. Philippis virgis caesus, in carcerem conijcitur: à quo terræmotu liberatus est, cap. 16. Paulus, Iudæis tumultuantibus, Berrhoea abire cogitur, cap. 17. Idem captus, Gallioni sistitur, cap. 18. Demetrius argentarius seditionem in eum concitat, cap. 19. Ananias Paulum causam pro se dicentem percuti iubet, cap. 23. Victus mittitur Romam, ac passus in itinere naufragium, bienniũ ibi docet, cap. 27. & 28.

SEMPER euasit libera, nec unquam deserta, sed in hunc usque diem diuinitus conseruata est. Adeo vt verisimum pateat, quod in Ecclesie laudem Diuus dixit Hilarius in 7. lib. De Trinitate: Hoc Ecclesie, inquit, proprium est, vt tum vincat, cum leditur: tum intelligatur, cum arguitur: tum obtineat, cum deseritur. Sic ille. Tam efficax fuit illa oratio, qua Christus ex hoc mundo abiturus, Patrem suum caelestem pro Catholica rogauit Ecclesia, vt nunquam à fide vera deficeret, Luc. 22.

SVMMA

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
SVMMA SIGNORVM ET MIRACVLORVM,
quæ in Actis narrantur Apostolicis, ex Oecumenio. TAB. 27.

PRIMUM.

PETRVS & Ioannes per nomen Domini curârunt eum, qui ab utero matris claudus erat, & sedebat ad portam, quæ Speciosa dicebatur, Acto. 3.

II.

PETRVS Ananiam ac Saphiram vxorem ipsius, mendacij conuicit, quòd suffurarētur ex eo, quod apud Deum promiserant, ac repente mortui sunt, Acto. 5.

III.

PETRI vmbra ad ægrotos pertingens, curabat eos. Ibidem.

IIII.

STEPHANVS faciebat signa & prodigia, Acto. 6.

V.

PHILIPPVS Eunuchū animaduertit legentem Esaiam Prophetam, & baptizauit eum, Acto. 8.

VI.

PHILIPPVS in Samaria multos spiritus eiecit, pluresque claudi ac paralyti dissoluti, ab eo curati sunt, Ibidem.

VII.

PAVLVS cū accederet Damascum, vidit visionem, statimque Euangelista factus est, Acto. 9.

VIII.

PETRVS Lyddæ Aeneam paralyticum ab octo annis in grabbato decumbentem curauit. Ibidem.

IX.

PETRVS Ioppæ mortuam Dorcadam, quæ & Tabitha dicebatur, fusa oratione excitauit à mortuis. Ibidem.

X.

PETRVS vas è cælo descendens, plenum omni genere animalium, vidit. Acto. 10.

XI.

PETRVS seruatus ac vinculus in carcere, ab angelo solutus est, ignorantibus id militibus: Herodesque à vermibus exesus, expirauit, Acto. 12.

XII.

PAVLVS in Cypro Elymam magum increpauit, & cæcus factus est ipse magus, Acto. 13.

XIII.

PAVLVS Lystris eum, qui à natiuitate claudus erat, per nomen Domini sanauit, Acto. 14.

XIIII.

PAVLVS à visione in Macedoniam vocatus est, Acto. 16.

XV.

PAVLVS mulierem quæ spiritum habebat diuinatorem, Philippis emundauit. Ibidem.

XVI.

PAVLVS & Silas in carcerem coniecti sunt, pedesque ligno constrictos habebant: media autem nocte terræ motus factus est, eorumque vincula dissoluta sunt, Ibidem.

XVII.

A CORPORE Pauli deferebant sudaria super infirmos ac demonio vexatos, & curabantur. Acto. 19.

XVIII.

PAVLVS Troade Eutychum, qui à fenestra ceciderat, & mortuus erat, excitauit, dicens: Anima eius in ipso est, Acto. 20.

XIX.

CVM Romam versus nauigaret Paulus, tempestatem passi sunt ipse omnesque qui cum ipso in nauis erant, 14. dies vnâ cū noctibus: omnibus autem sese perituros arbitrantibus, adstans Dominus Paulo

Paulo, dixit ei: Propter te his vitam concedo, & seruati sunt, Acto. 27.

XX.

EGRESSVM è nauis Paulum vipera momordit, & omnes quidem arbitrabatur illum moriturum: verum cum illesus permanisset, existimârunt ipsum esse deum, Acto. 28.

XXI.

PATREM Publij in Insula dysenteria laborantem Paulus manibus impositis sanauit, multosque alios ægrotantes curauit. Ibidem.

SECUNDA PARS LIBRI
QVARTI, DE PROGRESSV ECCLESIAE, QVI
in epistolis continetur Apostolicis, & primùm

QVID HOC DOCTRINAE GENVS EC-
clesiæ post Sacra profuerit Euangelia.

CVM euangelia supplementum siue perfectio sint legis, in quibus nobis benè pieque viuendi præcepta plenissimè sunt tradita, non ociosè hic D. querit Hieronymus, cur Apostolus Paulus suas Epistolas ad singulas ferè ecclesias destinare voluerit.

RESPONSIO EIVSDEM.

HAC autem causa factum videtur, vt scilicet initia nascentis ecclesiæ nouis causis existētibus præueniret, & vt præsentia atque orientia refecaret vitia, & post futuras excluderet quæstiones: exemplo prophetarum, qui post editam legem Moisis, in qua omnia Dei madata legebantur, nihilominus tamen Doctrina sua rediuiua semper populi compressere peccata, & propter exemplum viuendi libros ad nostram etiã memoriam transmiserunt. Hieron. in præfatione in omnes S. Pauli epistolas, quæ in Biblijs reperitur.

DE ORDINE EORVM, QVAE IN HAC

parte dicenda sunt. TABVLA 28.

PRAEFAN- dum erit hoc loco de	} PAVLI Apostoli	Nomine.
		Origine.
}	}	Præfiguratione.
		Vocatione.
}	}	Rebus gestis.
		Miraculis.
}	}	Morte & sepultura.
		Laudibus.
		SCRIPTIS eiusdem.
		PARTITIONE epistolarum Apostolicarum.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE D. PAVLI APOSTOLI NOMINE.

TABVLA 29.

DE PAV-
li nomine tri-
plex est docto-
rum veterum
sententia:

VNA eorum, qui hunc Apostolum initio binominem fuisse iudicant, eumque nominatum fuisse, apud

HOMINES quidem suæ gentis, Saulem vel Saulum.

CAETEROS vero, & maxime Romanos, Paulum. Origenes in præfat. ad Roman.

ALTERA vero eorū qui dicunt eum fuisse nominatum

AB initio Saulum.

Ipse sibi mox à suscepta fide modestiæ & humilitatis sumpsit gratia, ut Ambrosius & Hieronymus in eandem epistolam, Augustin. De spiritu & litera, cap. 7. & in Psal. 72. & Sermo. 25. de tempore.

POSTEÀ vero Paulum: quod nominis, ut voluit aliqui, vel

A DEO (nè cæteris Apostolis hac parte videretur inferior) sic fuerit appellatus, ut Chrysostomus, Theodoretus, & Theophylactus, & alij plerique existimant.

ALII demum longè post Sergio Paulo Cypri proconsule ad Christi fidem cōuerso, eum hoc nomine ab euentu donatū fuisse arbitrantur: Quemadmodum Romanis Imperatoribus ab hostibus deuictis ac superatis, nomina imponi antiquis solita erant, ut B. Hieron. in Commentarijs epistolæ ad Philemonem. Aug. lib. 8. confessionum, cap. 4. Beda cum Rabano in cap. 13. Actorum.

EX his tamē omnibus Origenis illam (nempe apud suæ gentis homines Saulem, apud alios Paulum ab initio nominatum fuisse) præ cæteris haberi solidiorē recte affirmat vir eximius Gerardus Matthæus Geldriensis, apud Colonenses olim in Philosophicis præceptor meus obseruandissimus, in doctissimis suis Commentarijs in epistolam ad Romanos, ex quibus hæc ad verbum desumpsimus.

DE TITVLIS PAVLI.

TABVLA 30.

PAVLVS DL-
tus est

Gentium Doctor, 1. Timoth. 2.
Magister eorundem, 2. Timoth. 1.
Apostolus gentium, Rom. 11.
Minister Christi inter gentes, Rom. 15.
Angelus Gentium.
Aduocatus Iudæorum. } Viterbien. in Chronicis part. 14.
Ex lupo ouis.
Ex persecutore Vas electionis.
Vocatione inter Apostolos nouissimus, 1. Cor. 15.
Prædicatione & labore præcipuus, Ibidem.

DE EIS-

LIBER QVARTVS.

DE EISDEM CHRYSOSTOMVS, DE BAR-
nabæ reditu ad Paulum.

IDEò, inquit, venit ad Athletam, ad ducem belli, ad certantem singulari duello, ad leonem: nec habeo, quo nomine dignè vocem illum, venit ad canem venaticum, leones occidentem, ad taurum fortem, ad facem claram, ad os orbi sufficiens. Chrysost. in acta apostolorum Homil. 25. Os pauli orbi sufficiens.

DE ORIGINE PAVLI.

PAVLVS Apostolus, qui antè Saulus, extra numerum 12. Apostolorum, de tribu Bèiamin, & oppido Iudææ Giscalis fuit: quo à Romanis capto, cum parentibus suis Tarsum Cilicię commigravit, à quibus ob studia legis missus Hierosolymā, à Gamaliele viro doctissimo, cuius Lucas meminit, eruditus est. Hieron. in catalog. scriptorum Ecclesiasticorum.

VT PAVLVS SCRIPTVRIS PROPHEVICIS FVERIT

prefiguratus.

PAVLVM mihi etiā Genesis olim repromisit. Inter illas enim figuras, & propheticas super filios suos benedictiones, Iacob cum ad Benjamin direxisset: Benjamin, inquit, lupus rapax, ad matutinū comedit adhuc, & ad vesperam dabit escam. Ex tribu enim Benjamin oriturum Paulum præuidebat, lupum rapacem ad matutinum comedentem, id est, prima ætate vastaturum pecora Domini, ut persecutorem Ecclesiarum: dehinc ad vesperam escā daturum, id est, deurgente iam ætate, oues Christi educaturum, ut doctorem nationum. Nam & Saulis primò asperitas insectationis erga Dauid, dehinc pœnitentia & satisfactio bona pro malis recipientis, non aliud portendebat quàm Paulum in Saule secundum tribus, & Iesum in Dauide secundum virginis censum. Tertullian. contra Marcionem, libro quinto sub initium.

DE VOCATIONE PAVLI.

PAVLVS vas electum, præordinatus à Deo, & segregatus ab utero matris, ut portaret nomen Domini coram gentibus & regibus & filijs Israel, Actor. 9. & 22. vbi D. Paulus ipse suæ cum vocationis, tum doctrinę prolixam ac diligentem reddit rationem.

DE REBVS AB EO PRAECLARE GESTIS.

RES à D. Paulo tam ante vocationem ad persequendum populum Christianum susceptę, quàm post conuersionem pro Christi nomine admiranda constantia gestę, tam copiose descriptę sunt per totum Actorum Apostolicorum librum, ut superfluum sit, ea huc iterum repetere. Hoc tantum præteriri noluit hoc loco Hieron. Quod post passionem Domini 25. anno, id est, secundo Neronis, eo tempore quo Festus procurator Iudææ successit Felici, Romam vincetus missus fuerit Paulus, & biennium in libera manens custodia, aduersus Iudæos de aduentu Christi quotidie disputauerit. Hieron. in Catalogo Script. Ecclesiast.

DE MIRACVLIS EIVSDEM.

TABVLA 31.

PAVLI MIRACULA (ut ex Actis colligitur Apostolicis) sunt ista,

Sudarijs & semicinclijs agrotos curauit, & demones profligauit. Acto. 19.
Spiritus Pythonis obmutescere fecit, Cap. 16.
Adolescentem mortuum suscitauit, Cap. 20.
Magum cæcitate percussit, Cap. 13.
Claudo donauit ingressum, Acto. 14.
Viperæ in se ipso morsum non timuit, sed viperam in igne combussit, Act. 28.
Patrem Publij à febris oratione sanauit. Ibidem.

n n

ALIVD

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
ALIVD MIRACVLVM, QVOD IN EIVS
morte accidit.

DE Pauli ceruice cum eam persecutor gladio percussisset, dicitur fluxisse lactis magis vnda, quam sanguinis: & mirum in modum sanctum Apostolum baptismi gratia in ipsa nece fecit splendidum potius, quam cruentum. Quæ quidem res in D. Paulo stupenda nõ est. 1. Cor. 3. Quid enim mirum, si abundat lacte nutritor Ecclesiæ? Sicut ipse ad Corinth. ait, Lac vobis potum dedi, non escam. Quæ enim pauli epistola non melle dulcior? non lacte candidior? Quæ epistolæ tanquam vbera ecclesiarum, populos enutriunt ad salutem. Augustin. De sancto petro & paulo, sermo. 2. & Ambros. sermon. 68.

D. PAVLI MORTE ET SEPULTVRA.

Hic ergo decimoquarto Neronis anno, eodem die quo Petrus, Romæ pro Christo capite truncatus, sepultusque est in via Ostiensi, tertio ab vrbe milliario versus plagam Occidentalem, anno post passionem Domini 37. tertio Calendas Iulij. Hieronymus in Catalog. Scriptor. Ecclesiasticor. Et Viterbius in Chronicis, part. 14.

LAVDES D. PAVLI DESCRIPTAE
per Chrysostrum.

Cvite o beate paule iustorum veteris testamenti vel noui audeam comparare? Omnium quippe virtutem quasi in arca quadam, sed cum multo prorsus cumulo condidisti. Denique si totum contra te aliquis singulatum iustorum appendat chorum, inueniet trutinam virtutum ponderibus a tua parte depressam. Paulus enim secundus Abel, verum non femel, sed per dies singulos immolatus. Paulus alter Noe, sed absque Arca, insurgentes aduersus se vndas impietatis enauigans. Paulus alter Abraham, non modo a patria & gente, sed post vocationem suam ab ipsa etiam vita prorsus abscissus. Paulus alter Isaac, sponte in hostiam colligatus. Paulus alter Iacob, quasi pro vno quodam totius mundi grege temper inuigilans. Paulus alter Ioseph, spiritali fame tabescente mundo, veritatis alimenta distribuens.

PAVLVS alter Moyses, qui omnes gentes a tyrannide diaboli reduxit ad Christum. Paulus alter Aaron, totius mundi populis inunctus sacerdos. Paulus alter Phinees, impietate Iudæorum atque gentilium quasi fornicationem mentium vno fidei mucrone confodiens. Paulus alter Dauid, qui velut quendam Goliam in certamine diabolum prouocat. Paulus alter Elias, clarius raptus in celos. Paulus alter Helisæus, qui gentes ab interiore lepræ pollutione mundauit. Paulus alter Ezechias, qui ad vnam fidem Christi diuersos populos attraxit. Paulus alter Iosias, qui abominationes gentilium dissipauit & perdidit. PAVLVS alter Ioannes, pro Christo capite truncatus. Paulus alter Petrus, nõ de terra, sed de celo vocatus ad credendum. Paulus alter Gabriel, qui Christi ortum cunctis gentibus nunciauit. Paulus alter Michael, qui Christianorum Dux esse fortitus est. Etiam si angelorum, etiam si iustorum hominum circunuolem choros, non inuenio comparationem, cui non tamen cumulo meritorum Paulus occurrat. Acclamatio populi, & post acclamationem etiam mortuus Paulus ardentissima nobis Theatra pietatis accendit. Chrysostr. De laudibus D. Apostoli Pauli, Homil. 8.

DE EISDEM HIERONYMVVS.

VBI est electionis vas, tuba euangelij, rugitus Leonis nostri, tonitruus gentium, flumen eloquentiæ Christianæ, qui mysterium retrò generationibus ignoratum, & profundum diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei magis miratur, quam loquitur? Hieron. ad Pammachium aduers. errores Ioan. Hierosolymit. Paulum quotiescunque lego, videor mihi (inquit alibi idem Hieron.) non verba audire, sed tonitrua. In apologia ad Pammachium, pro libris aduersus Iouinianum.

DE SCRIP-

DE SCRIPTIS A D. PAVLO EDITIS.

PAVLVS qui inter omnes apostolos eruditior, etiam in verbis videtur & in sensibus prepotens, non amplius quam paruum epistolarum suarum corpus reliquit, qui utique immensa contineret intra se atque innumera Sacramenta, utpote qui etiam ad tertium vsque celum raptus, quæ gererentur inspexerat, & in ipsum quoque Deo dignum paradysum abductus, audierat ibi ineffabilia verba, & doctrinam (quæcunque illa inibi est) siue corporeus, siue incorporeus, illius interim scholæ discipulus effectus, exceperat. Eusebius de histor. ecclesiastica lib. 3. cap. 24.

EPISTOLARVM NOMINE QVID

contineatur. TABVLA 32.

HOC loco dicuntur, *literæ post traditum euangelium, à Paulo fidelibus transmissæ, quasi post seu supermissæ & euangelio superadditæ.* Anselm. in præfatione epistolæ ad Roman.
EPI-
stolæ
INTERDUM Christi fideles ipsi dicuntur epistola, in qua significatione Paulus 2. ad Cor. 3. Manifestati, inquit, quoniam estis epistola Christi ministrata per nos, scripta non atramento, sed spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. August. de Spiritu & litera. cap. 17.

DE PARTITIONE SACRARVM

Epistolarum. TABVLA 33.

SACRARVM
Epistolarum opus
est duplex:
PAVLINARVM vnũ, quæ ab ipso Paulo sunt editæ.
ALTERVM earum, quas vocat Canonicas vel Catholicas, quæ à cæteris scriptæ sunt Apostolis.
Dicuntur Apostolicæ,
&
He omnes
Parem in Ecclesiâ obtinent auctoritatem.

DE EPISTOLIS PAVLINIS.

TABVLA 34.

D. PAVLVVS
quatuordecim scripsit Epistolas, destinatas partim ad
ROMANOS I.
Corinthios II.
Galatas I.
Ephesios I.
Philippenses I.
Colossenses I.
Thessalonicenses II.
Cum ea, quæ dicitur ad Hebræos.
ECCLESIAS decem, nempe ad
Timotheum II.
DISCIPVLOS
Quatuor, scilicet ad
Titum I.
Philemonem. I.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
QVARE HÆ EPISTOLAE DICAN-
tur Pauli.

PAVLI epistolæ vocantur propterea, quòd eas ille scripsit. Et per has cum eos quos vide-
rat & docuerat, admonet & corrigit, tum quos non viderat, instruere conatur ac doce-
re, quemadmodum scire possunt, qui in eas incidunt. Athanas. in Synopsi.

QVAESTIO D. HIERONYMI DE NV-
mero epistolarum.

QVAERITVR, cur non amplius quam X. epistolas ad ecclesias scripserit? Decem sunt
enim cum ea, quæ dicitur ad Hebræos. Et quatuor reliquæ, ad discipulos specialiter sunt
porrectæ.

RESPONSIO EIVSDEM.

VT ostenderet nouum non discrepare à Veteri testamento, & se contra legem non face-
re Moisis, ad numerum primorum Decalogi mandatorum, suas epistolas destinavit: &
quot ille præceptis à pharaone instituit liberatos, totidem hic epistolis à Diaboli & ido-
latriæ seruitute edocet adquisitos. Nam & duas tabulas lapideas, duorum testamento-
rum figuram habuisse, viri eruditissimi tradiderunt. Hieron. in præfatione in omnes san-
cti pauli epistolas. Per quatuor autem ad discipulos scriptas, quatuor euāgelia, & per cō-
sequens, nouum designatur testamentum. Anselm. in præfatione epistolæ ad Romanos.
Et glossa in principio eiusdem.

ANNE PRAETER HAS, ET ALIAS D. PAV-
lus scripserit epistolas, ex Michaële de Medina.

SED neque Apostoli pauli vniuersas epistolas superstitisse credendum, cum, vt par est,
sentire de viro sanctissimo & doctissimo, & ad scribendum, propter ingentem euangeli-
cæ doctrinæ Zelum procliu, non solas has quatuordecim tot vrbibus, tot nationibus,
quibus euangelium prædicauit, scripserit. lib. 6. de recta in deum fide, cap. 6.

DE ALIA D. PAVLI EPISTOLA, AD
Laodicenses, ex eodem.

INTER has enumerari solet epistola ad Laodicenses, cuius in ea quæ est ad Colossenses,
sub his verbis meminit: Facite vt hæc epistola legatur in Laodicensium ecclesia, & ea quæ
Laodicensium est, vt vobis legatur, Coloss. 4.

QVAVIS hanc epistolam Theophylactus doceat non esse aliam, quam eam, quæ priori
loco ad Timotheum per Tychicum diaconum à Laodicea fuit missa. Cui sententiæ quo-
rundam Bibliorum correctiorū litera suffragari videtur, quæ sic habet: Facite vt hæc epi-
stola legatur in Laodicensium ecclesia, & ea quæ scripta est ex Laodicea, vt vobis legatur.
Porrò nulla alia ex Laodicea fuit missa, quam prior illa ad Timotheum.

SUNT & qui per Laodicensium epistolam, non aliquam quæ fuerit ab Apostolo missa,
sed eam, quam eadem ecclesia ad eundem Apostolum, quædam, quæ ad euangelicæ vitæ
rationem conducerent, rogans, scripserit, intelligant, cui per epistolam ad Colossenses
velit satisfactum.

COMMVNIO tamen doctiorum sententia, ipseque Paulinus contextus, quandā aliam,
ab his quas modò habemus, diuersam, quæ fuerit ad Laodicenses scripta, insinuare vide-
tur. Vndè sunt etiā nostra memoria, qui quandam epistolam ad Laodicenses Pauli no-
mine insignem, nec multum ab eius dictione abhorrentem circumferant, quam eam esse
crediderim, quam suo seculo à quibusdam legi, lib. De viris illustribus Hieronymus re-
fert. Legunt quidam, inquit, & ad Laodicenses, sed ab omnibus exploditur. Medina de
Recta in Deum fide lib. 6. cap. 6.

DE AR-

LIBER QVARTVS.
DE ARGVMENTO EPISTOLARVM PAV-
li in genere. TABVLA 35.

EPISTOLAE
Pauli omnes perti-
nent vel ad

DOGMATA Fidei,
INSTITVTIONEM morum,
MISTIM ad vtrunque, vt epistola ad Rom.

DE POPVLIS, QVOS EPISTOLIS
suis instituit Paulus.

AD quos D. paulus scripserit suas epistolas, ex singulis earū constat titulis & inscriptio-
nibus. Sed illud tantum meminisse oportet, quod August. lib. 1. contra Cresconiū, 9. mo-
net capite: Memento, inquit, Apostolicas Epistolas non eis tantum scriptas, qui tempore
illo quo scribebantur, audiebant, sed etiā nobis: Non enim ob aliud in ecclesia recitan-
tur.

QVIBVS TEMPORIBVS EDITAE SINT D.
Pauli Epistolæ.

NON modicum facit ad tractandas quæstiones cognitum epistolarū tempus. Chryso-
st. in præfatione epistolæ ad Romanos. Quo nomine diligenter hoc locò obseruari debet,
quòd paulus à Christi passione secundo anno nondum exacto, ad fidem Christi ex Iuda-
ismo conuersus, supra 24. annos viua voce diuersas in Asia fundauerit ecclesias, ita vt ab
Hierusalem vsque in Illyricum impleuerit Euangelium Christi, vt patet ex libro Actū,
& ex ipsius epistolis.

POST multos igitur annos videns easdem ecclesias aut à se, aut ab Apostolis fundatas,
vel deuiare à rectitudine fidei acceptæ, vel à falsis prophetis subuerti, & in rectitudine fi-
dei non perseverare, dum se illis præsentem exhibere non poterat, tandem post decimū-
quartum à sui conuersione annum exactū, diuersas incipit scribere epistolas, quibus aut
reuocat aut arguit errantes, aut laudat, commendat, roborat perseverantes, aut docet &
instruit ignorantes. Ioan. Driedo De script. ecclesiasticis lib. 1. cap. 3. Part. 3.

DE LOCIS VNDE FVERINT
profectæ.

OMNES quidem epistolæ pauli, sanctæ sunt: habent tamen amplius quiddam, quæ ab
eo ex vinculis sunt missæ, vtpotè quæ est ad ephesios, quæ ad philemonem, quæ ad timo-
theum, quæ ad philippenses, & quæ ad Colossenses. Chrysost. homilia prima in epistolā
ad Colossē.

nn 3 DE

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE VTRISQVE, TEMPORIBVS SCILICET & locis editarum epistolarum, ex Driedone. TABVLA 36.

PRIVSQVAM Romanam vinculus ducetur, vt Epistolam ad Romanos, à Corintho in Achaia. Vtraque ad Corinthios, quarum primam scripsit ex Epheso Asiae metropoli: secundam vero, à Troade. Ad Galatas, ex Epheso: vel (vt Theophylactus) ex Roma. Et primam ad Timotheum, ex Laodicea. Theophylactus. PAVLUS epistolas quasdam scripsit, IAM VIN- Philippienses, Ephesios, Colossenses, Philemonem, Ex vrbe Roma. POSTQVAM à primis vinculis fuisset solutus, ad Hebraeos ex Italia. Timotheum secundam in fine dierum Romae, secundo coniectus à Nerone in Vincula. Ioan. Driedo De script. ecclesiast. lib. 1. cap. 3. par. 3.

DE ORDINE EPISTOLARVM PAVLINARVM. TABVLA 37.

ORDINIS Epistolarum paulinarum duplex est ratio: alio enim ordine AB ipso Paulo primum scriptae sunt atque editae. Nam Theodoro teste, scripsit PRIMò, Ad Thessalonicenses priorem. II. Secundam ad eosdem. III. Priorem ad Corinthios. IIII. Ad eosdem secundam. V. Ad Timotheum primam. VI. Ad Titum. VII. Ad Romanos. VIII. Ad Galatas. IX. Ad Philippenses. X. Ad Philemonem. XI. Ad Ephesios. XII. Ad Colossenses. XIII. Ad Hebraeos. XIII. Ad Timotheum posteriorem. Vtrisque eodem scripsit tempore, vno vsus tabellatio. Theodoretus in Praefat. Comment. in Paulum.

A sanctis Patribus Spiritu sancti consilio in eum ordinem collocatae sunt, quo in vulgatis Bibliorum exemplaribus vsque in hodiernum diem, vt primum locum habeat ea, quae ad Romanos inscripta est, secundum, ad Corinthios, & sic de caeteris iam supra numeratis, eo loco & ordine, quo in ipso Bibliorum corpore ponuntur.

QVAE HVIVS DIVERSITATIS sit ratio.

Quòd vero in Biblijs alio locatae sunt ordine, non est quod mireris, quando & duodecim illi Prophetarum, licet, si tempora inspexeris, ordine sibi inuicem non ita succedant, sed plurimum hic alius ab alio distet. Chrysofost. in praefatione epistolae ad Romanos.

DE SVM-

DE SVMMARIA OMNIUM EPISTOLARVM intentione. TABVLA 38.

INTENTIO D. Pauli in suis epistolis vniuersalis, fuit studium illud singulare, vt oes homines, quantum in se foret, Christo lucrificeret, quod nonnulli probare nituntur ex duobus scripturae capitibus: PRIMUM ex quadrimembri confessione Pauli, quae habetur 1. Corinth. 9. sub hac distinctione: DEINDE ex alio loco, 1. Corinth. 2. in haec verba: Sapienciam loquimur inter perfectos. Cum liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, vt plures lucrificarem: & factus sum Iudaeis tanquam Iudaeus, vt Iudaeos lucrarer. Et ijs qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, cum ipse non essem sub lege, vt eos qui sub lege erant, lucrificarem. Et ijs qui sine lege erant, tanquam sine lege essem, cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi, vt lucrificarem eos, qui sine lege erant. Factus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucrificarem: omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos.

IN QVEM FINEM D. PAVLI SCRIPTAE sint epistolae.

FINIS huius scriptionis est idem, qui & Euangelij, vt omnes Christi doctrinae obediunt, & per hoc vitam consequantur aeternam. Ioan. 1.

QVAE IN DIVINIS D. PAVLI EPISTOLIS praecipue sint spectanda, ex Hieronymo.

SED cum aliud sit, proprios libros componere, verbi gratia, De auaritia, & de fide, de virginitate, de viduis, & super vnaquaque materia testimonij scripturarum hinc inde quaeritis, eloquentiam iungere secularem, & penè in communibus locis pompaticum iactare sermonem: Aliud, in sensum prophetarum & Apostoli ingredi: intelligere cur scripserint: quae sententiam suam ratione firmauerint: quid habeant in veteri lege proprium Idumaei, Moabitae, Ammonitae, Tyrij, Philisthij, Aegyptij & Assyrij: Quid rursum in nouo testamento Romani, Corinthij, Galatae, Philippenses, Thessalonicenses, Hebraei, Colossenses, & quam nunc ad Ephesios epistolam habemus in manibus. Necessè est enim, vt iuxta diuersitates locorum & temporum & hominum, quibus scriptae sunt, diuersas & causas, & argumenta, & origines habeant. Et quomodo B. Ioannes in Apocalypsi sua, ad septem scribens ecclesias, in vnaquaque earum specialia vel vitia reprehendit, vel virtutes probat: ita & sanctus Apostolus Paulus, per singulas ecclesias vulneribus medetur illatis: nec ad instar imperiti medici, vno collyrio omnium oculos vult curare. Hieron. in praefatione epistolae ad Ephesios.

COMMENDATIO EPISTOLARVM PAVLI, ex Hieronymo.

PAVLVM Apostolum proferam, quem quotiescunque lego, videor mihi non verba audire, sed tonitrua. Legite epistolas eius, & maxime ad Romanos, ad Galatas, ad Ephesios, in quibus totus in certamine positus est, & videbitis eum in testimonij, quae sumit ex veteri testamento, quam artifex, quam prudens, quam dissimulator sit eius quod agit. Videntur quidem verba simplicia, & quasi innocentis hominis ac rustici, & qui nec facere, nec declinare nouerit insidias: sed quocumque respexeris, fulmina sunt. Haeret in causa, capit omne quod tetigerit, tergum vertit vt superet, fugam simulat vt occidat. Hieron. in Apologia pro libris contra Iouinianum.

EX CHRYSOSTOMO.

CVIVS certe scripta instar muri ex adamante constructi, omnes orbis vniuersi ecclesias, quouis loco positas, circumvallant. Idemque ille, fortissimi ac generosissimi bellatoris exemplo, medius etiam nunc stat, captiuam ducens omnem cogitationem ad

obediendum Christo: itemque & consilia celsitudinemque omnem aduersus Dei cognitionem sese extollentem demolens: quæ omnia ille perfecit per illas ipsas, quas nobis reliquit epistolas admirabiles, eademque diuina sapientia refertas. Chrysostr. de sacerdotio libro quarto.

DE UTILITATIBVS EPISTOLARVM PAULINARVM,
atque adeò totius eius doctrinæ, quas D. Chrysostr. in tribus præcipue complectitur locis.

I.

IN QVARTO DE SACERDOTIO LIB.

SUNT autem Pauli scripta nobis accommodata, non solum ut notha atque adulterina à nobis dogmata amoliamur, verisq; ac germanis nos muniamus, sed etiam ad bene beateque viuendum maximopere conducentia.

II.

IN DICTVM APOSTOLI, HABENTES

vnum spiritum, homil. 3.

PAULINAE enim epistolæ, metalla sunt spiritus & fontes: metalla quidem, quia quouis auro preciosiores nobis præbent diuitias: fontes verò, quia nunquam deficiunt, sed quantumlibet exhauris, tantundem ac multò amplius rursus affluit: & hoc euidenter declarare potest totum tempus quod præterijt.

SI QUIDEM ex quo Paulus vixit, quingenti iam elapsi sunt anni, totoque hoc tempore multum commentatores, tum doctores ac interpretes, multa sæpè inde exhauerunt, nec tamen repositas inibi diuitias exinanire valuerunt: non est enim sensibilis hic thesaurus, & ideò non consumitur à multis effodientium manibus, sed augetur & multiplicatur.

ET quid dico de illis, qui ante nos fuerunt? quàm multi post nos dicturi sunt, ac rursus post illos alij, nec tamen deficient fontis in modum scatentes diuitiæ, neque metallorum hoc genus exhaurietur.

III.

DE LAVDIBVS D. PAULI, HOMILIA QVARTA.

HOMO etenim ignobilis, abiectus & circumforaneus, qui artem exercebat in pellibus, in tantum virtute progressus est, ut vix triginta annorum spatio & Romanos, & Perlas, & Parthos, & Medos, & Indos, & Scythas, & Aethiopes, & Sauromatas, & Saracenos, & omne prorsus humanum genus sub iugum mitteret veritatis.

EPILOGVS.

ATQUE his ita præfatis, nunc ipsas adgrediamur epistolas, inter quas primum locum habuit semper ea, quæ Romanæ scripta est ecclesiæ.

EPISTOLA PAULI APOSTOLI AD ROMANOS, DE LEGIS OPERIBUS & gratia, Liber Biblię LI. partis II. libri quarti, I.

RATIO ORDINIS EX CHRYSOST.

EPISTOLAM autem hanc adgressuris, necessarium erit & tempus, quo scripta sit, exponere. Neque enim quemadmodum multi putant, alias omnes antecedit, sed eas tantum quæ ex Roma sunt scriptæ, reliquis verò posterior est, licet non omnibus. Chrysostr. in præfatione ad hanc ipsam epistolam. Vbi huius assertionis pulchram & euidentem inuenies probationem.

DE EADEM, EX DRIEDONE.

SVPER ordine epistolarum tradunt communiter omnes Doctores sancti, Hieron. Augustinus & ceteri, eas non esse positas in canone Bibliorum secundum ordinem temporum, quibus sunt scriptæ, asserentes epistolam ad Corinthios I. scriptam esse ante epistolam ad Romanos. Nam & eam, quæ est ad Corinthios secunda, scripsit Paulus, quatuordecim iam annis

annis à sui conuersione effluxis, ipso dicente in eadem epistola: Scio hominem ante annos quatuordecim &c. Si ergò vtraque ad Corinthios, scripta est ante eam, quæ est ad Romanos: & hæc scripta est ante cæteras eiusdem epistolas, consequens erit, Paulum primum incepisse scribere epistolas post annum à sui conuersione decimumquartum. Ioan. Dried. de script. ecclesiast. lib. I. cap. 3. part. vltima.

Quòd Paulus corperic scribere epistolas.

OBIECTIO.

SED videtur forsitan iste ordo stare non posse, quin potius epistolam illam ad Romanos, scriptam esse ante eam quæ est ad Corinthios. Nam Aquila & Priscilla, quorum meminit in vtriusque epistolæ capite vltimo, primum Romæ commorantes, per Claudium Cæsarem, vna cum cæteris Iudæis, pulsi sunt ab vrbe Roma, qui venientes illinc, commorati sunt Corinthi. Tandem Paulo illic prædicanti adherentes, & cum eodem inde commigrantes Ephesum, ut patet Act. 18. Cum ergò epistola ad Romanos scripta sit, Aquila & Priscilla adhuc Romæ commorantibus, quemadmodum patet ex vltimo capite eiusdem ad Romanos, vbi Paulus scribit eisdem verba saluatoria, tanquam adhuc degentibus Romæ: Salutate, inquit, Priscam & Aquilam adiutores meos in Christo Iesu, qui pro anima mea suas ceruices supposuerunt. Epistola verò ad Corinthios scripta sit, eisdem Aquila & Priscilla iam ab vrbe pulsas, ut patet vltimo capite eiusdem ad Corinthios, vbi scribit se hospitari apud illos, cum epistolam illam ad Corinthios scriberet. Salutant vos multum, inquit, Aquila & Prisca, apud quos & hospitor. Ex necessitate videtur consequens esse, epistolam ad Romanos scriptam esse, priusquam scriberetur illa, quæ est ad Corinthios.

SOLVTIO.

SED hanc ratiocinationem non concludere, manifestum est considerantibus Paulum scripsisse epistolam illam ad Romanos, postquam Priscilla & Aquila fuissent adiutores Pauli in fide Christi, qui & pro anima eiusdem Pauli, suas iam ceruices periculis mortis supposuerant. postquam etiam Paulus ab Hierusalem per circuitum vsque in Illyricum repleuerat Christi Euangelium, ita ut non haberet amplius in illis regionibus locum, in quo non esset Euangelium Christi prædicatum. Ex quibus consequens est, eosdem Aquilam & Priscillam, postquam Corinthi & Ephesi ad tempus fuissent commorati, reuersos esse in urbem Romam, priusquam Paulus Romam vincetus duceretur. Non ergò scripsit Paulus epistolam illam ad Romanos à Corintho, tempore illo quo apud Priscillam & Aquilam hospitaretur, sed illis absentibus & in urbem reuersis, apud Caium hospitatus. Intelligendum est enim, Paulum frequentius fuisse Corinthi, quemadmodum & Ephesi, atque Hierusalem: transiens enim erat, & perambulans de prouincia in prouinciam. Ioan. Dried. ubi supra. Vide huc etiam Theodoretum in præfatione ad hanc epistolam.

QVO TEMPORE SIT SCRIPTA.

VLTIMA ergò omnium, quæ ex Asia & Macedonia & Achaia missæ sunt, scripta est ad Romanos epistola, & locum habet septimum. Theodoret. in præfat. ad omnes diui Pauli epistolas.

CVR A MAIORIBVS NOSTRIS PRIMO

loco posita sit hæc epistola.

EPISTOLA ad Romanos, prima est: quia cum fides prima virtus sit, & fundamentum aliarum virtutum, & sine qua impossibile est placere Deo, digna fuit ut ista epistola in capite aliarum locaretur, in qua de prima virtute agitur, & in qua corriguntur, atque ad fidei perfectionem reuocantur, quicumque Romanis secundum fidei imperfectionem sunt similes. Anselmus in præfatione huius epistolæ.

ALIA RATIO EX COMMENTAR. GERARDI

Matthijs in epistolam presentem.

MISSE itaque tum Hieronymi, tum Origenis sententia, non iniuria hanc ad Romanos epistolam, cæteris omnibus antepositam existimamus, non modò ut hac in re Rom. populi (penes quæ tum summa imperij totius versabatur) ratio aliqua præ cæteris populis suo merito habita esse videatur, (in qua sententia nonnullos fuisse Theodoretum auctor est) sed

multo

multo magis, quia tale argumentum hac epistola tractatur, quod non solum dignitate ac grauitate alijs omnibus facile preponderat, sed quod ipsa Christianæ institutionis ac pietatis prima quoque rudimenta & tanquam incunabula quædam tradit. Quæ enim sunt alia nostræ religionis incunabula, rudimenta, principia, quam quibus omnis religio nostra innitur, Fides, gratia, ac Christi merita, 1. Cor. 3. Gerard. Matthius in argumeto commentariorum in epist. ad Roman. cap. 1.

EX QVO LOCO SCRIPTA SIT.

SUNT qui dicunt Epistolam hanc ad Romanos, scriptam ab Athenis, quæadmodum sentire videtur Glossa interlinearis ad Rom. vltimo: Salutatur vos Erastus arcarius ciuitatis. In qua sententia etiam Haymonem fuisse testatur glossa ordin. hic ad Roman. Verum hoc non esse verisimile, inde patet, quod hæc epistola sit scripta in ea ciuitate vbi habitabat Caius, apud quem Paulus eam scribens hospitabatur. Caius autem Corinthius erat, quem & Paulus baptizauerat, vt patet 1. Cor. 1. probabilior ergo est opinio communis & Origenis, hanc epistolam ex Corintho Romam esse transmissam. vt etiam in huius epistolæ argumeto dicitur: Ium scilicet, cum eos nondum quidem vidisset, audisset verò de illorù fide, cuperetque videre eos, vt ait Athanas. in Synopsi.

QVI SINT ILLI ROMANI, AD QVOS

hæc scripta est epistola.

ROMANORVM nomine continentur hoc loco illi, qui ex Iudeis & gentibus crediderunt, & partis sunt Italiæ. Hieron. in prolog. & in argum. ad Rom. Chrysof. hic cap. 1. in princip.

QVAE SIT EPISTOLAE HVIVS SVMMA.

CONTENTIONEM inter eos qui ex Iudeis, & illos qui ex gentilibus conuersi fuerant, ortam, qua pars vna potior altera haberi contendebat, vt vanam, superbam & inutilem, dirimere studet. Ex prologo speciali Bibliorum in epist. ad Rom.

QVA DEFENSIONE PRO SE VSI

fuerint Hebræi, ex eod.

HI dicebant, nos sumus populus Dei, quos ab initio dilexit & fouit: Nos circumcisi ex genere Abraham, sancta descendimus ex stirpe, & notus retrò apud Iudæam tantum Deus, Psal. 75. Nos de Aegypto signis Dei & virtutibus liberati, mare sicco pertransuimus pede, cum inimicos nostros grauissimi fluctus inuoluerent, Exod. 14. Nobis pluit manna Dominus in deserto, & quasi filijs suis caeleste pabulum ministravit. ibid. 16. Nos die noctuque in columna nubis ignisque processit, vt nobis in inuio iter ostenderet. Atque vt cætera eius erga nos immensa beneficia taceamus, nos soli digni sumus Dei legem accipere, & vocem Dei loquentis audire, eiusque cognoscere voluntatem, Exodi 13. In qua lege nobis promissus est Christus, ad quos etiam ipse se venisse testatus est, dicens: Non veni, nisi ad oues, quæ perierant, domus Israel: cum vos canes potius quam homines appellaue rit Matth. 15. Aequum ne ergo est, vt idola hodiè deferentes, quibus ab initio deseruistis, nobis comparemini: & non potius in proselytorum locum ex legis autoritate & consuetudine deputemini? Et hoc ipsum non merebamini, nisi quia larga semper Dei clementia voluit vos ad nostram imitationem admittere.

DEPVLSIO EORVM, QVI EX GENTIBVS

conuersi fuerant.

GENTES etiam e contra respondebant: Quanto maiora erga vos Dei beneficia narraueritis, tanto maioris vos criminis reos esse demonstrabitis. Semper enim his omnibus extitit ingrati. Nam ipsis pedibus quibus aridum mare transistis, ludèbatis ante idola, quæ fecistis: & in ipso ore quo paulo ante ob necem aduersariorum Domino cantaueratis, simulacra vobis fieri poposcistis: illis oculis quibus venerado Deum in nube vel igne conspiceri solebatis, simulacra intuebamini. Manna quoque vobis fastidio fuit, & semper in deserto contra Dominum murmurastis, ad Aegyptum, vnde vos manu valida eiecerat, redire cupietes. Quid plura? ita patres vestri crebra puocatione Dominum iritauerunt, vt oes in eremo moreretur, nec plures ex senioribus eorum, quam duo homines terram promissionis intraret. Sed quod antiqua replicamus, cum etiam illa minimè fecissetis, de hoc solo nemo vos dignos

venia

venia iudicaret, quod Dominum Christum, prophetarum semper vobis vocibus repromissum, non solum suscipere nolulistis, sed etiam morte pessima peremistis: quæ nos vt cognouimus, statim credidimus, cum nobis de eo antea non fuerit prædicatum? Vnde probatur, quod idolis seruauimus, non obstinationi mentis, sed ignorantia deputandum. Qui enim cognitum illico sequimur, olim utique sequeremur, si antea cognouissemus. Sic autem vos de generis nobilitate iactatis, quasi non morum imitatio magis, quam carnalis natiuitas filios faciat esse sanctorum. Denique Esau & Ismael cum de stirpe sint Abraham, minimè tamen in filijs reputantur.

DECISIO APOSTOLI PAULI.

HIS taliter altercantibus, Apostolus se medium interponens, ita partium dirimit questiones, vt neutrum eorum sua iustitia salutem meruisse confirmet, ambos verò populos & scienter & grauitè deliquisse. Iudæos quidem, quod per preuaricationem legis Deum inhonoraerint: Gentes verò, quod cum cognitum de creatura creatorem, vt Deum debuerant venerari, gloriam eius in manufacta mutauerint simulacra. Vtrosque etiam similiter veniam consecutos, æquales esse verissima ratione demonstrat, præsertim cum in eadem lege prædictum sit, & Iudæos & gentes ad Christi fidem vocandos esse. Quamobrem vicissim eos humilians, ad pacem & concordiam cohortatur. In prologo ad Romanos.

QVIS HVIVS SCRIPTIONIS SIT SCOPVS.

INTENTIO Pauli in hac epistola est, vt de operum meritis nemo gloriatur, de quibus au debant Israelitæ gloriari, quod data sibi legi seruissent, & ex hoc euangelicam gratiam tantam quam debitam meritis suis percepissent, quia legi seruiebant: vnde nolebant eam gratiam dari gentibus tanquam indignis, nisi Iudaica sacramenta suscipere. Augustinus ad Simplicianum lib. 1. quæst. 2.

QVIBVS DE CAVSIS HAC EPISTOLA ALIIS D.

Pauli scriptis habeatur difficilior, ex Origene. TABVLA 39.

Quod ceteris Apostoli Pauli epistolis difficilior putatur ad intelligendum hæc, quæ ad Romanos scripta est, duabus ex causis mihi fieri videtur:

I.

VNA, quod elocutionibus interdum confusis & minus explicitis vtitur.

II.

ALIA, quod quæstiones in ea plurimas mouet, & eas præcipue, quibus inmitentes heretici, adstruere solent, quod vniuscuiusque gestorum causa, non ad propositum debeat, sed ad naturæ diuersitatem referri: & ex paucis huius epistolæ sermonibus, totius scripturæ sensum, qui arbitrij libertatem concessam à Deo homini docet, conantur euertere.

III.

HIS idem Origenes paulo post etiam tertiam addit causam. Illud sanè, inquit, non parum cedit ad intelligentiæ difficultatem, quod multa de lege Moysis in hac eadem connectuntur epistola, de uocatione gentium, de Israel secundum carnem, & de Israel qui non est secundum carnem, de circumcissione carnis & cordis, de lege spiritali, & lege literæ, de lege carnis & lege membrorum, de lege mentis & de lege peccati, de interiore & exteriori homine: quæ singula prædixisse sufficiat: in his enim continentia haberi videtur epistolæ. Origen. in præfat. epistolæ ad Roman.

DE PAR-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE PARTITIONE EPISTOLAE AD ROMANOS.

TABVLA 40.

IN EPISTOLA PAV-
li ad Romanos, duo potissimum spe-
ctanda sunt: *Occasio seu causa, quae illum ad hoc genus argumenti tractan-
dum permouerit.*
Forma seu ratio docendi, quae in hac epistola usus est.

DE SCRIPTI HVIVS OCCASIONE.

TABVLA 41.

POSITO iam fidei fun- damēto, dis- sensio orta est inter Christi- anos conuer- sos ex	GENTILIBVS, qui se cōuersis ex Iudaeorum nume- ro potiores habē- dos existimabant ratione	<i>Philosophiae & prudentiae humanae, quae excellentior fuerit Romanis & Graecis, quam Iudaeis.</i> <i>Electiois seu vocationis & gratiae singularis, qua Christus Iudaeis verbum suum respicientibus, cōuersus sit ad gentiles.</i> <i>Imperij & potestatis secularis, qua Deus optimus maximus gentes & imprimis populum Rom. praeter ceteris illustrauerit.</i>
	IVDAEIS, qui se contra p- ferebant Ro- manis propter	<i>Legis diuinae auctoritatem, quae non gentilibus, sed Iudaeis pri- mum data fuisset.</i> <i>Signum circumcisionis, & caeremonias in lege Mosaica conten- tas.</i> <i>Vitae sanctimoniam, qua gentiles, quos propter idololatriae cul- tum & alias vitaeordes, peccatores appellare solebant, an- tecellerent.</i>

DE RATIONE DOCENDI, QVAM HIC OB-
seruare licet. TABVLA 42.

MODVS PRO-
cedendi in hac epistola, *Principio, cap. 1. vsque ad vers. Non enim erubescō.*
Tractatu, Inde vsque ad cap. 15.
Epilogo, cap. 15. & 16.
continetur

DE PRINCIPIO. TAB. 43.

PRINCIPIVM
Epistolae ad Rom. ha-
bet partes tres: *Salutationem, in princip. cap. 1.*
*Gratiarum actionem, de prospero Christianae religionis & praedicationis
suae successu. vers. Primo quidem gratias ago. eod.*
*Declarationem suae erga Ecclesiam Romanam voluntatis, atque desiderij
illos coram & videndi & docendi, vers. Testis est mihi Deus, vsque ad
d. vers. Non enim erubescō, eod.*

DE IPSO TRACTATV. TAB. 44.

IN IPSO TRA-
ctatu diuus Paulus fa-
cit duo: *Disputat, & rationibus confutat partium argumēta. à d. vers. Non enim
erubescō, vsque ad cap. 12.*
*Exhortatur vtrosque & Iudeos & Graecos ad concordiam & vnitatem
cum omnibus retinendam, à 12. cap. vsque ad cap. 15.*

DE RE-

DE REFVTATIONE RATIONVM, ET PRAE-
dictae dissensionis compositione, prima huius epistolae parte. TABVLA 45.

LOCI, EX QVI-
bus dissensionis praedictae ar-
gumenta refutantur, sunt
nouem: Agit enim Apосто-
lus de

Lege naturae, siue naturali ratione & sapientia, à saepe dict. versic.
Non enim erubescō. vsque in fin. cap. 1.
*Imperio & potestate iudiciaria. à princip. cap. 2. vsque ad vers. Non
enim est acceptio personarum, eod.*
Scripta lege decalogi, à praedict. vers. vsque in fin. cap. 2.
Circuncisione & caeremonijs legis Mosaicae, tot. cap. 3.
Fide & eius iustitia, cap. 4. per totum, & in princip. 5.
Modo & forma iustificationis, cap. 5.
*Legē gratiae vel spiritus, cap. 6. & 7. vsque ad vers. Quid ergo dice-
mus?*
*Lege peccati siue culpa originali, praedictae gratiae legi cōtraria, c. 7.
& 8. vsque ad vers. Scimus autem quoniam diligentibus Deum,
Electioe Dei gratuita & praedestinatione aeterna, à praedicto loco
vsque ad cap. 12.*

DE LEGE NATVRAE.

TABVLA 46.

PRIMAE GENTIVM RA-
tioni Paulus opponit Euāgelium, ex quo
probat hominem fide, & non scientia Phi-
losophica saluari. Non ergo esse quod glo-
rientur de sapientia sua, sed magis illos
iram mereri, quod ea turpissime fuerint
abusi. Saepe d. versic. Non enim erubescō
& c. Vbi ostendit

*Inter gentes quidem non exiguam fuisse Dei cognitio-
nem. vers. Deus enim manifestauit illis.*
*Sed euauuisse illos in cogitationibus suis, ita vt nimirū
humanae innixi prudentiae, non stulti tantum, sed &
reprobi fuerint facti. ver. Quia cum cognouissent & c.*
*Ex qua stultitia in grauissima inciderint peccata, qui-
bus Dei in se prouocauerunt iram & indignationē, vers.*
Propter quod tradidit illos Deus.
Atque hanc poenam iure illis obrigisse declarat, à vers.
Et sicut non probauerunt, vsque in fin. cap. 1.

DE EXCELLENTIA IMPERII, ET IVDICIARIA
authoritate. TABVLA 47.

NEQVE HAC
ratione Hebraeis genti-
les esse potiores, tribus
probat argumentis:

*Qui alijs imperant, alijs ve pro auctoritate iudicant, non habent inde se
iactandi materiam: in quo enim alterum quis iudicat, in eo seipsum cō-
demnat, cap. 2. in principio.*
*Nec debent esse sine metu, quod in praesenti vita floreat, nec sentiant vl-
tionem. Neque enim auferrī vindictam, quae ex diuina longanimitate
& patientia differtur ad tempus, vers. An diuitias bonitatis eius & c.*
Sed Deum in die reuelationis iusti iudicij seueriter vindicaturum, vers.
Secundum autem duritiam. eod.

DE LEGE

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE LEGE SCRIPTA DECALOGI.

TABVLA 48.

SIC HEBRAEOS propter legis scripta seu decalogi dignitate gentilibus nihil praeferendos esse, conuincit hac ratione:

Hebraei legem quam scriptam habebat in tabulis lapideis, transgressi sunt: itaque non gloriae, sed ignominiae fuit illis. vers. Non est enim acceptio personarum. eod. Gentiles vero plerique cum legem in ijs tabulis scriptam non haberent, operibus demonstrarunt se habere legem in cordibus suis, quod eis maiori gloriae fuit. vers. Cum enim gentes, vsque in fin. cap. 2.

DE CIRCUNCISIONE. TAB. 49.

ADVERSUS HEBRAEORUM secundam argumentationem, quam instituerant ex ritu caeremoniarum, maxime circuncisionis, D. Paulus in cap. huius epistolae 3. edisserit duo:

Circuncisionem Iudaeis datam quidem ad utilitatem eorum, verum quando adhuc sub peccato manebant, ita ut non esset vsque ad unum qui faceret bonum, non poterant se eius nomine gentibus anteferre. cap. 3. in princip. Iustitiam Dei non per opera legis aut caeremonias, sed per fidem in mediatorem fuisse. Eam autem fidem habuisse etiam gentiles quosdam.

DE FIDE ET EIVS IVSTITIA.

TABVLA 50.

PRO CONFIRMATIONE autem priorum, diuus Paulus exemplo Abrahae hominem ostendit iustificari

Non ex lege vel legalibus operibus. Nam ante legem datam scriptum est, quod credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad iustitiam. cap. 4. in princip. Sed ex fide in mediatorem Iesum Christum, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solum, sed qui ex fide est Abrahae, qui pater est omnium nostrum. vers. Ideo ex fide. vsque in fin. cap. 4. et in principio quinti.

DE FORMA IVSTIFICATIONIS.

TABVLA 51.

FORMAM, et rationem, quafi des in mediatorem iustificat, declarat ex collatione

Personarum Adae et Christi: sicut enim per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, et per peccatum mors, atque sic ex inobedientia unus multi constituti sunt peccatores: ita per unius obedientiam iusti constituuntur multi. cap. 5. vers. Propterea sicut et c. Peccati et gratiae. Sed non sicut delictum, inquit, ita et donum. Si enim unus delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei et donum, in gratia unius hominis Iesu Christi, in plures abundauit, et c.

PRO LEGE

LIBER QVARTVS. PRO LEGE GRATIAE CONTRA

carnis libertatem. TABVLA 52.

NE AVTEM HOMINES

Christiani ex eo quod in locum legis Mosaicae per Christum introducta sit lex gratiae, fiant effrenes, aut in eam prolabantur haeresim, ut libertatem spiritus conuertant in libertatem carnis: ostendit porro, libertatem Christianam non esse ocium aut libertatem carnis, sed seruitutem spiritus, cui omnes seruire, et non a peccatis tantum abstinerere, sed honeste etiam et pie viuere teneantur. Id quod probat ab

Exemplo Christi et signaculo baptisimi. Ut enim Christus propter peccata nostra primum mortuus est, et deinde in vitam resurrexit nouam et immortalem: ita homo Christianus baptismo immersus, peccato primum mortuus, deinde ex fonte emergens, ideo nouis induitur vestibus, quod assumpta vita noua, sancte ambulare, nec amplius peccatis inseruire debeat. a princip. cap. 6. vsque ad vers. An nescitis.

Contrario, Nam is qui libertatem quaerit carnis, in seruitute incidit peccati, cuius stipendium mors est. Deo autem et iustitiae qui seruiunt, fructum habebunt in sanctificationem, finem vero vitam aeternam. vers. An nescitis. eodem.

Exemplo uxoris et viri. Ut enim uxor non aliter fit libera, quam si maritus sit defunctus: ita nos ei, cui resurgenti coniuncti sumus, Christo videlicet Iesu Domino et liberatori nostro, in uita nouitate atque sanctimonia fructum ex nobis producere, et inseruire tenemur. a princip. cap. 7. vsq. ad vers. Quid ergo dicemus?

DE PECCATO ORIGINIS, SEV LEGE PECCATI, Legi gratiae contraria

TABVLA 53.

ABSOLVTIS GEMINIS

utriusque partis rationibus, assumit tertium argumentum Iudaeorum de iactata uita sanctimonia, quod refutat rebellionem carnis, cui sine gratia Christi resistere nemo queat. dict. vers. Quid ergo dicemus? Vbi

PONIT primo differentiam legis triplicem:

Primam scriptam, quae dum prohibet peccatum, excitat in nobis concupiscentiam. Nitimur enim in ueritum semper, et c. Secundam spiritus siue mentis, quae dicitur homini facienda et c. Tertiam membrorum, quam stimulum dicimus carnis, legi Dei et mentis repugnantem, efficientemque ut non faciat homo, quod mens dicitur et imperat.

DEINDE ex his colligit duo:

Miserum et infelicem esse hominem, quippe qui sit legi et mortis et peccati subiectus. vers. Infelix ego homo, vsque in fin. cap. 7. Ab ista lege seu potius seruitute peccati, sola nos liberari gratia Christi, et lege spiritus eius. Itaque non debet Christianus seruire carni et peccato, sed vitam agere iustitiae et virtutum studiosam. a princip. cap. 8. vsque ad vers. Scimus autem, quoniam et c.

PRIMA est de vi & efficacia praedestinationis immobili, Prae-
scilicet omnia cooperari in bonum, nec illis creaturam ullam Christi charita-
tem posse eripere. d. vers. Scimus autem. cap. 8.

SECUNDA, de prae-destinationis veritate. Nihil infirmari certitudinem
prae-destinationis, quod non omnes filij Israel ad fidem sint vocati. Promissio
enim quae facta est Abrahae aut Iacob, non de omnibus eorum filiis secundum
carnem, sed de quibusdam intelligi debet, qui etiam sunt vocati. Id quod ex
duabus ostendit sacrae scripturae autoritatibus. a princip. capit. 9. vsque ad
vers. Nunquid iniquitas.

TERTIA, de prae-destinationis ac reprobationis aequitate. Neque vero prae-
destinationem vel reprobationem Dei esse iniquam, quod alios elegit, alios
reprobauit ex Iudaeis & gentibus, d. vers. Nunquid iniquitas, eodem.

VLTIMO LO-
co Paulus respondet
etiam ad Gētilium
rationem tertiam &
postremam: Nō esse
nimirū, vt glori-
entur de electioe, eō q̄
electio siue praedesti-
natio Dei aeterna ex
gratia, nō ex meri-
tis illorū fuerit. Ad
hac cum Iudaeorū
reprobatio gentili-
b⁹ sit causa salutis,
indignum iudicat
Paulus, q̄ se hac ra-
tione pra illis effe-
rant. Quā disputati-
onem in quinq̄ par-
titus est bypothe-
ses siue propositio-
nes: Quarum

QVARTA, de cau-
sa ob quam Iudaei
fuerint reprobatī:
Quam statuit dupli-
cem:

Vnam Primariam, quae fuit, Quod offenderint in
lapidem offensionis & Petrā scandali, scilicet in Chri-
stum. vers. Quid ergo dicemus? vsque in finem cap. 9.
Et alteram immediatam, Quod propriam iustitiam
praetulerint iustitiae Dei: suam iustitiam vsque adeo ze-
lantes, vt Christum recipere noluerint. Id vero illis
accidit, quod emulationem quidem legis habuerint,
sed non secundum scientiam, cap. 10. per tot.

QVINTA, qua
in specie respon-
det gētilium ob-
iectioni postre-
mae: gentem vi-
delitēt Iudaicā
propter repro-
bationē eius non
esse contemnen-
dam: tum quod

Multi ex Iudaeis fuerint vocati & electi, inter quos
Paulus & se & alios numerat discipulos. cap. 11. in prin-
cipio.

Est maior pars Iudaeorum excacata sit, reliquisse ta-
men sibi Dominum complures, qui salui fierent. vers. An
nescitis quia in Elia. eod.

Reprobatio Iudaeorum, gentium fuerit salus, ac ob id
metuendum sit gentibus, ne & ipsi aliquando excidant.
vers. Nunquid sic offenderunt. eodem, vbi ait, Propter
incredulitatem fracti sunt, tu autem fide stas. noli altum
sapere, sed time.

Iudaeis caecitas illa ex parte tantum, & ad tempus ac-
ciderit: in posterum vero futurum, vt cum plenitudo in-
trauerit gentium, saluus fiat omnis Israel. vers. Sed & illi
si non permanserint.

Incomprehensibilia sint humano generi iudicia sa-
pientiae & scientiae Dei, & inuestigabiles viae eius, vers. sic.
O altitudo. vsque in finem. cap. 11.

DE AL-

REFVTATIS SIC, VT PRAE-
mittitur, partium argumētis, ac vna ea-
demq̄ opera dissidij illius fundamento pes-
nitus euerso, D. Paulus in eo deinde totus
est, vt vnitatem & concordiam in Ec-
clesia tueatur, ac ob id Romanis persua-
dere nititur, vt habeant pacem cum

Aequalibus, quia singuli sua peculiaria & ab alijs dif-
ferentia accipiunt dona. cap. 12. per tot.
Superioribus. Non est enim potestas nisi à Deo. toto
cap. 13. vbi etiam agit de praestandis tributis, & pro-
ximis diligendis.
Infirmis in fide & imperfectis. cap. 14. per totum.
Omnibus hominibus, sicut Christus, licet esset Iudaeus
& minister circūcisionis, tamen etiam gentiles susce-
pit. a princip. cap. 15. vsq̄ ad vers. Certus sum & c.

EPILOGVS. TAB. 56.

IN EPILO-
go D. Apostolus
Paulus

Excusat Romanis audaciam suam, cur eos absentes, necdum visos, & per
alios conuersos, tam liberè admonere fuerit ausus, idq̄ ab officio suo, & quod
gentibus maxime destinatus sit Apostolus. d. vers. sic. Certus sum. Vbi recitat
praedicationis suae ambitum, & occasionem quaerit illos inuisendi. Quod vt
fiat in gaudio, implorat illorum ad Deum preces. vsque in fin. cap. 15.
Salutat plurimos, itemque nonnullos commendat. per tot. cap. 16. & vlti-
mum.

EPISTOLA PAVLI AD

CORINTHIOS PRIMA, DE VARIIS FIDEI
dogmatibus & correctione morum, Liber Bibliæ LII,
Partis secundae libri quarti, secundus.

RATIO ORDINIS.

ILLA vero quae est ad Corinthios, iure postponitur epistolae ad Rom. quoniam eos qui fi-
dem iam acceperant, in bono opere instruit. Primò enim iaciendum est fundamētum, id
est, fides, & inde bona opera sunt superedificanda. Anselmus in praefatione epistolae ad Ro.
& in arg. epistolae ad Cor. 1. Hae epistola, inquit, post illam ad Rom. iure locata est, licet an-
te illam scripta sit. Quia quisquis in fide iam instructus est, de qua cum Romanis agitur,
debet consequenter à subrepentibus vitijs corrigi, & in virtutibus plenius informari, sic-
ut nunc corriguntur & instruuntur Corinthij. Ob hoc etiam posita est haec post illam,
quoniam in materia quandam habet affinitatem cum illa.

QVOMODO CONVENIAT HAEC EPISTOLA

cum illa, quae est ad Romanos.

HAEC epistola, cum doctrina Pauli, quam tradidit Romanis, magnam habet affinitatem:
vt enim illi de meritis suorum antecessorum gloriabantur, & suam saluationem non gra-
tiae deputabāt, sed quidam legis obseruationibus, quidam vero facultati ingenij & liber-
tati arbitrij: sic & Corinthij de sanctitate suorum baptizatorum gloriantes, & quidquid
boni habebant, illis ascribentes, alij alijs praeferrī volebant. Anselmus in Argum. huius
epistolae.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE CORINTHIIS.

CORINTHVS est ciuitas metropolis, caput Achaiae, decus Graeciae: Anselm. hic cap. i. in princip. Vnde dicti sunt Corinthij, qui inter omnes maximè Pauli erant discipuli. Idcirco ad eos locutus est: Si alijs non sum apostolus, sed tamen vobis sum: Nam signaculum apostolatus mei vos estis in Domino. Chrysof. in præfat. ad hanc epistolam ad Corinth. primam.

QVAE D. PAVLVS IN HAC CIVITATE

perpeffus fit.

IN hac dæmon egressus est, quem cum Iudæi adiurarent, passi sunt molestissima. In hac coactos magorum libros poenitentia ducti cremauerunt ad millia quinquaginta. In hac ante tribunal coram Gallione proconsule Paulus virgis caesus est. Chrysof. ibidem.

DE SCRIPTI HVIVS OCCASIONE, EX

codem Chrysofomo.

CORINTHVS vrbs prima Graeciae, multa quondam rerum omnium abundantia, maximè verò pecuniarum florebat. Quamobrem quidam scriptorum illorum, diuitem eam regionem appellauit. In Isthmo enim Peloponesi sita, negotiationibus quam opportunissima est. Erant præterea in hac ciuitate plurimi oratores atque philosophi, quorum vnus ex septem sapientum numero fuit. Rerum abundantia, corruptelam morum: oratorum verò præstantia, & inanis sapientiae mundanae persuasio religionis ac fidei dogmatum peperit contemptum quendam. Hæc autem & alia nonnulla Apostolo paulo occasione scribendi præbuerunt non iustam modò, sed etiã necessariam.

VERBA CHRYSOSTOMI.

CVM igitur diabolus ciuitatem magnam, populosam, veritati inhærentem, diuitiarum & sapientiae nomine admirabile, Graeciae caput, (Atheniense enim & Lacedæmoniorum res, amisso iam principatu, defecerant) maximè autem promptissimo animo verbum Dei suscipientem videret, inter ciues discordiam disseminauit. Nōrat enim, regna quoque firmissima inter se diuisa desolari.

Ad has autem insidias, occasione ei fuere diuitiae, sapientia, & inde incolarum factioes. Siquidem multitudo sponte sua quosdam principes constituerat: alij alios tanquam diuites, alios tanquam sapientes secuti, à quibus persuasi homines, maius quiddam hos, quam Apostolum, & dicere & docere posse contendebant. Quod Paulus significans: Non potui, inquit, vobis loqui tanquam spiritualibus: Quibus verbis ostendebat, non sua ipsius, sed aliorum imbecillitate eos audire multa non potuisse. Quod etiã his verbis ostendit: Sinè nobis diuites facti estis. Neque hoc paruum erat, sed omnium maximè exitiosum, quod laceraretur Ecclesia &c. Chrysof. in d. præfat. epistolae huius ad Corinth. primam.

ALIA HVIVS SCRIPTIIONIS CAUSA.

QVIN & Christum ipsum Paulo hanc scribendi necessitatem imposuisse sacrae testantur literae Actor. 18. Vbi scribitur, Christum Paulo in Corintho apparuisse, & dixisse: Noli tacere, sed loquere: quoniam populus est mihi multus in hac ciuitate. Vnde etiã factum est, quod Apostolus duos in hac ciuitate manserit annos. Chrysof. ibidem.

VBI ET QUANDO SCRIPTA FVERIT

hæc epistola.

POST vtranque ad Thessalonicenses epistolam, scriptam esse existimo priorem ad Corinthios, postquam eos iam viderat & docuerat, vt per illam eos admoneret. Athanasius in Synopsi. Eam autem scripsit, cum Ephesi tunc temporis ageret. Et hoc ipse declarauit. Dicit enim circa finem epistolae: Permanebo autem Ephesi vsque ad Pentecosten, ostium enim mihi apertum est magnum & efficax, & aduersarij multi. Venit autem Ephesum postquam predicasset Macedonibus & Atheniensibus & Corinthijs, vt docet historia actuum Apostolorum. Theodoret. in præfat. in 14. sancti Pauli epistolas.

Ex Epheso itaque Asiae Metropoli scripta est hæc epistola, vbi triennium Paulus commoratus, cum Aquila & Priscilla hospitatus, nocte & die non cessauit cum lachrymis vnūquenque admonere, Actor. 20. Ioan. Driedo de script. ecclesiasticis lib. 1. cap. 3. part. 3.

PER

PER QVOS CORINTHIIS HAEC

Epistola sit allata.

FERENDIS autem literis ministerium exhibuerunt Stephanas & Fortunatus & Achaicus, ad ipsum missi à Corinthijs, vt ipse docet in fine. Beatum enim Timotheum ad ipsos quidem misit, sed non cum epistola, & hoc ipse ostendit. Ait enim: Si venerit Timotheus, videte vt sinè metu sit apud vos. Theodoret. hic in Argumento.

QVIS HVIVS EPISTOLAE SIT SCOPVS.

CORINTHII per falsos quosdam Apostolos à veritatis verbo multifariè seducti, atque adeò tandem fuerant subuersi, vt nec resurrectionem crederent mortuorum. Hieron. aduers. Luciferianos. Theophylact. in præfat. epistolarum Paulinarum. Quò alij à Philosophiae verbosa eloquentia, alij secta legis Iudaicae inducti sunt. Hos reuocat apostolus ad veram fidem & Euangelicam sapientiam. Hieron. hic in Argumen. Vbi contra Theodoretum sententiam, etiã hoc additur, Paulum hanc epistolam misisse ab Epheso per Timotheum discipulum suum. sed in Graecis codicibus in calce huius epistolae hæc leguntur verba:

EPISTOLA AD CORINTHIOS PRIOR,

Missa fuit à Philippis per Stephanam & Fortunatum & Achaicum & Timotheum.

PARTITIO EPISTOLAE AD CORINTHIOS PRIMAE. TABVLA 57.

BAPTISMIVM & efficaciam ex ministrorum metirentur sanctitate: quo etiã nomine alios alijs præferebant, cap. 1. vers. Obsecro, ac tot. cap. 3. & 4.

FIDEI simplicitatem ad Philosophiam reducere conarentur. d. cap. 1. versic. Verbum enim crucis, vsque in finem, & toto cap. 2.

IMMUNDITIIS & fornicationibus dediti & inquinati essent, Cap. 5. & 6.

VIRGINITATEM intantum præferrent, vt damnarent matrimonium, ca. 7.

CVM idololatriis non absque aliquo erga illos fauore demonijs immolata commederent, cap. 8. 9. & 10.

AD EVCHARISTIAE communionem non ritè accederent, cap. xj.

DE donis gratiae gratis datæ, non rectè sentirent, cap. 12. 13. & 14.

MORTVORVM resurrectionem futuram negarent impiè, cap. 15.

AD præstandas & colligendas eleemosynas in vsus Pauperum, qui erant Hierosolymæ, essent tardiores. cap. 16.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
CONTRA ERROREM I.

TABVLA 58.

PRIMUM quidem existimabant, Baptismum ex ministri sanctitate fieri excellentiorem: ac ob id alius Pauli, alius Apollō, alius Cephæ, alius verò Christi discipulus & vocari & haberi volebat. Nō aliter ac si diuisus esset Christus. *Vers.* Obsecro autem vos fratres, vt id ipsum dicatis omnes. DEINDE hoc sanctimonie prætextu alios alijs magna contentione præferabant. Quæ res diuisiones in Ecclesia varias excitabat, & perniciosas. *Ibid.*

PRIMVS Error versatur circa ministerium Apostolorum, & est duplex:

VTRVQVE vanum esse & erroneum, se-
ptē euincitur
rationibus:

1. QVOD adhuc sint carnales, nec cōueniat inquirere, que sint ultra captum suum, cap. 3. in princip.
2. NE QVE etiā Paulum, Cepham, aut alium ministrū ex se esse aliquid, sed Deum qui dat incrementum.
3. TVM verò ministri vnū debent esse, & ab vno Deo propriam expectare mercedem.
4. DEINDE ministri non horum aut illorum, sed omnium Corinthiorum erant, vt absurdum fuerit propter illos velle in factiones distrabi.
5. QVIS autem alio sit melior, id Domini declarabit dies, neque illorum erat inde contendere aut disputare.
6. AC vt maximè alius alio fuisset excellentior, nō decuit tamē in eo gloriari, cum id non ex se habeat, sed à Deo. *vers.* Nemo se seducat, vsque in fin. cap. 3.
7. HONOR ex ministrorum labore proficiscens, in Corinthios redūbat. Eodem autem loco omnis murmuratio, & inflatio & contentio, vt res vnitati & publice tranquillitati perniciosa, vehemētē improbat & reprehenditur.

CONTRA II. ERROREM.

TABVLA 59.

VERBUM crucis, pereuntibus quidem videri stultitiam: sed ijs qui saluifunt, Dei esse virtutem, cap. 1. *vers.* Verbum enim crucis.

SECUNDVS Corinthiorū error versabatur in eo, q̄ ea que sunt fidei, philosophicis rationibus metiri, ac simpliciter credentes, præ se contemnere non vereretur. Cui errori has 4. opposuit sententias:

- PLACVISSE Deo, per stultitiam prædicationis, hoc esse, per fidem, que multa complectitur, que humanæ sapientiæ videantur absurda, saluos facere credentes. *vers.* Nonne stultam fecit Deus. eod.
- DEVM, que stulta videntur mundo, elegisse, vt confundat sapientes: infirma, vt confundat fortia: ignobilia item ac contemptibilia, & ea que non sunt, vt ea que sunt, destrueret, vt non gloriatur omnis caro in conspectu eius. Sed qui gloriatur, in Domino gloriatur. *vers.* Videte enim vocationem vestram.
- IPSVM quoque Paulum, etsi esset sapientissimus, nō tamen prædicasse Christum in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis. Vt enim ea que sunt hominis, nemo intelligit, nisi spiritus hominis: ita & que Dei sunt, nemo cognouit nisi spiritus Dei, qui perscrutatur omnia, etiā profunda. tot. cap. 2.

CON.

LIBER QVARTVS.
CONTRA III. ERROREM.

TABVLA 60.

FORNICATIO-
nē, tertium Corinthiorū
errorem, Paulus

ABOMINATVR, & fornicator ē illum, qui cum vxore patris sui concubuerat, excommunicat & tradit satanæ, vt spiritus in die Domini saluus & incolumis conseruari queat, cap. 5.

CANE & angue peius fugiendam esse monet. Omne enim peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est: Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat, cap. 6.

CONTRA ERROREM IIII.

TABVLA 61.

FVERVNT APVD Corinthios, qui Matrimonium vt rem illicitam, non tantum vetare, sed etiam damnare auderent: Contra quorū errores ostendit Quatuor:

BONVM quidem esse homini, mulierem non tangere, quod etiam consult, si quis cælibatus legem capere possit, cap. 7. In princip. SI qui tamen sint, qui sese continere nequeant, illis matrimonium, non tantum licitum, sed commodum etiam esse atque consultū. *Ibidem.*

ET coniugij & cælibatus leges diligentē conseruandas: quas ipse hoc capite summa fide præscribit, & seruandas præcipit per tot.

VNUM QVENVQVE debere permanere in ea vocatione, in qua vocatus est. *Ibidem.* Vsq̄ in finem cap. 7. Eodem autem loco præfert coniugio virginitatem, suoque exemplo hortatur alios ad amplectendum cælibatum.

CONTRA V. ERROREM.

TABVLA 62.

COMPRIMIT arrogantiam & animi tumorem, quo sibi scientiam pleriq̄ vendicabant, sed ea ipsa abutebantur.

OCTAVO FACIS DUO:

REPRÆHENDIT quòd ista scientia inflati, Idolis immolata comedebant. Ex qua re offendi poterant simplices, & colligere, tali comestione Idolis præstari reuerentiam, atque se ipsos ad similem quoque cultum teneri.

QVINTVS Error est eorum, quòd in cibis immolatijs sumendis excedebant. Id verò refutat Apostolus tribus huius Epistolæ capitibus: Nā in

NONO à quibusdam alioqui licitis, ad euitationem scandali, quod inde sequi posset, abstinendum suo docet exemplo. Nam etsi potestatem haberit manducandi & bibendi, mulierem item sororem instar aliorum apostolorum circuducendi, se tamen ab his abstinuisse demonstrat, ne quos offenderet, & vt maiori cum fructu Christum annunciarer.

DECIMO

REDIT ad ea, que de cibis immolatijs dicere instituerat, ostendit q̄ filiorum Israel ex Aegypto egredientium exemplo cibum & potum illis & idololatriam colendi, & fornicandi, & murmurandi, & omnis generis malorum præstitisse occasionem.

SVAM de ciborum discretionem explicat sententiam, & vt licitum, vt q̄ illicitum, sit vesci immolatis, atq̄ vt siue manducant, siue bibant, vel aliud quid faciant, omnia in gloria Dei faciāt, vbi hæc disputatio totā hisce cōcludit verbis: Sinē offensione estote Iudæis, & gentibus, & Ecclesie Dei.

CONTRA

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
CONTRA VI. ERROREM.

TABVLA 63.

SEXTVS ER-
ror versatur circa
Communionē Eu-
charistiæ: Qua Co-
rinthij abuteban-
tur tribus modis:

PRIMO ad hanc communem viri contra decorum, capite aperto, mulieres
verò aperto & nudo accedebant, cap. 11. In princip.

SECUNDO, ditiores suas collocabant in Ecclesia mensas, vbi sumpta Eu-
charistia lautè epulabantur, Pauperioribus interim fame & egestate la-
borantibus. Ex qua re cōtentiones plerunquē nascebantur ac hæreses, se-
pè etiã percussiones. Vers. Hoc autem præcipio. eodem.

TERTIO, Plerique nec probati, nec præmeditati, sed sine deuotione, sine
pietate, sine conscientie excussione, & absque omni accedebant reueren-
tia. Vers. Quid dicam vobis? vsque in finem d. cap. xj.

CONTRA ERROREM VII.

TABVLA 64.

ERROR CO-
rinthiorum vij, is
erat, Quod de do-
nis gratiæ gratis
datæ non rectè iu-
dicarent, sed tri-
bus modis à vero
discederent:

VNO, dum hæc ipsa dona, qualia sunt prophetia, donū linguarū, gratia sani-
tatum, & id genus similia, non (vt debebant) gratiæ diuinæ, sed suis af-
scribebant meritis. Sed hoc erroneum esse, patet ex eo, quod vnus idem
author sit eorum omnium, Spiritus scilicet sanctus, diuidens singulis pro-
ut vult. cap. 12.

ALTERO, quod ex his alia alijs ita præferrent, vt interim charitatē pro-
ximi, quæ inter omnes virtutes locum sustinet primum, neglectū haberet.
Cuius quidem charitatis excellentiam egregiè explicat cap. 13.

TERTIO, quod in expetendis gratiæ gratis datæ muneribus præpostero du-
cerentur studio, dum plerique donum linguarum prophetiæ anteponeret,
tamen si in Ecclesia maiorem habet utilitatem prophetandi, id est, docen-
di & scripturas interpretandi munus, quam donum linguarum, cap. 14.

CON-

LIBER QVARTVS.
CONTRA ERROREM VIII.

TABVLA 65.

IS ERROR
octauus & præ cæ-
teris erat grauissi-
mus, quod aliquos
ex Corinthijs resur-
rectionem mortuo-
rum negare nō pu-
deret. Quos cōsun-
dit quinque ratio-
nibus, sumptis à

RESURRECTIONE Christi. Si enim resurrectio mortuorū non esset, neq;
Christus resurrexisset: atq; sic inanis esset omnis de Christo prædicatio, &
vana esset fides nostra, cap. 15. Vsque ad vers. Ergo hi qui dormiērunt in
Christo.

SPE communi omnium fidelium. Alioqui enim miserrimi essent omnium pij
homines, præsertim verò Apostoli & martyres Christi. d. vers. Ergo &
qui dormiērunt.

INCONVENIENTI & absurdo. Si enim mortui non sint resurrecturi,
frustra fierent pro defunctis baptisimus, elemosynæ, & alia pia opera.
Vers. Alioqui quid facient &c. eod.

SIMILITVDINE seminis, quod fructum non producit, nisi prius fuerit
mortuum. Ità seminatur corpus animale, vt resurgat spirituale. Qualis
enim primus homo terrenus, tales & terreni: & qualis cælestis, tales &
cælestes. vers. Sed dicet aliquis: Quomodo?

SPATIO & tempore, quo resurrectio omnium futura sit. Id quod singula-
ris mysterij loco explicat D. Paulus. à vers. Ecce mysterium vobis dico.
Vsque in finem cap. 15.

CONTRA ERROREM IX.

TABVLA 66.

PRIMUM hortatur, vt eo absente tantum quisque in vsus pauperum sepo-
nat, quantum velit, donèc ipse Corinthum aduenire, & quid de his colle-
ctis fieri oporteat, possit constituere, cap. 16. In princip.

NONO TAN-
dem loco D. Paulus
desidiam perstrin-
git Corinthiorū in
colligenda p Pau-
perum sustentatio-
ne Elemosyna. Et
hoc in cap. huius
epistolæ vltimo, vbi

ADVENTVM suum nunciat. vers. Veniam autem.

COMMENDAT illis Timotheum, vers. Si autem venerit.

DEINDE huic scri-
pto suo
imponit
finem seu
Epilogū,
in quo

HORTATUR eosdem ad constantiam retinendam, suadetque
vt omnia faciant cum charitate. vers. De Apollō.

OBSECRAT vt subditi sint pastoribus suis. vers. Obsecro au-
tem vos.

PRECATUR illis salutem & gratiam diuinam. vers. Salutans
vos.

EXCOMMUNICAT non amantes Dominum nostrum Iesum Chri-
stum. In fin. cap. 16. & vltimi.

EPISTO-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
EPISTOLA PAULI AD
 CORINTHIOS SECVNDA, LIBER BIBLIAE
 LIII. Partis secundæ libri Quarti, Tertius.

RATIO ORDINIS ET ARGVMENTI.

POST actam à Corinthijs pœnitentiam, consolatoriam scribit eis epistolam Apostolus, à Troade per Titum, & collaudans eos hortatur ad meliora, contristatos quidem eos, sed emendatos ostendens, Hieron. hic in Argu.

ALIA CONTINVATIONIS RATIO,
 ex Glossa Lyrani.

POSTQVÀM Apostolus scripsit Corinthijs, instruens eos de sacramentis Ecclesiæ in epistola prima, hic consequenter scribit eis de ministris Ecclesiæ in epistola secunda. Cuius ratio fuit, quia post prædicationem Apostoli receperant pseudoapostolos, quos aliqui veris apostolis præferrebant. propter quod Apostolus scribit, commendans veros apostolos, & eorum doctrinam: & vituperans falsos, & eorum falsitatem. Glossa Lyrani hic in principio.

DE PRÆCIPVIS HVIVS EPISTOLÆ SCRIBENDÆ CAUSIS, quarum prima hæc erat.

CVM in quarto prioris epistolæ capite dixisset, Veniam ad vos, & cognoscam non sermone eorum qui sunt inflati, sed vim. Rursum sub epistolæ finem, hoc ipsum seuerius etiã pollicens: Veniam enim, inquit, ad vos, cum Macedoniam transiero, per Macedoniam enim proficiscar, apud vos autem fortasse permanurus sum, aut etiã hyematurus: dies verò præscriptus iam præterisset, & tamen etiamnum cunctabatur, spiritu nimirum eum detinente in alijs multis magis necessarijs, ob id opus habebat altera Epistola. Chrysof. in hanc ipsam epistolam, homil. 1.

SECVNDA CAUSA.

CAETERUM non ob hanc tantum causam scripsit iterum, verum etiã eò quod prior illa epistola reddiderat illos meliores. Par enim erat, ut quemadmodum peccates increpauerat, ita correctos complecteretur & collaudaret. Hinc est, quod neque per totam hanc epistolam admodum inuehitur in eos, sed in paucis illius partibus, nimirum circa finem. Nã erant & apud illos nonnulli ex Iudæorũ gente, qui quemadmodum sese fastu efferebãt, ita Paulum traducebãt, ut impostorem, nulliusque precij virum. Idem Chrysof. ibidem.

QVANDO SCRIPTA SIT HAEC EPISTOLA.

SECVNDA quoq; ad Corinthios, post eam que prior ad illos missa est, scriptam esse existimo. Cum enim (vt erat pollicitus) ad eos non veniret, & aliquantum temporis in Macedonia ageret, illinc misit. Et hoc rursum in eadem declarauit epistola. Cum enim quas in Asia & Troade subiisset, afflictiones narrasset, dicit in medio: Etenim cum nos venissemus in Macedoniam, nullam quietem habuit caro nostra. Sed omnem tribulationem passi sumus. Foris pugna, intus timores. Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos in aduentu Titi. Non solum autem in presentia ipsius, sed etiã in consolatione, qua consolatus est in vobis. Theodoretus in præfatione ad omnes D. Pauli epistolas.

VNDE ET PER QVOS FVERIT
 transmissa.

MISSIT Paulus hanc epistolam Corinthijs à Troade per Titum, supra in explicatione continuationis & Argumenti. Vbi primum venienti illi ostensa est visio, vt transiret in Macedoniam. Vbi & secundo, dum rediret, commoratus septem diebus, suscitauit adolescentem mortuum de cœnaculo lapsum. Act. 20. et. 16.

DE PARTITIONE EPISTOLÆ
 ad Corinthios secundæ. TABVLA 67.

GENERE ET CAUSA dicendi. Sunt autem causæ, cur Paulus in hac epistola Corinthijs familiarius scribit, q̄ in priori, quatuor: Tum quia

FAMA & existimatio Corinthiorum, ex refectione illius fornicarij, qui Patris sui violauerat torum, nonnihil videretur esse lesa atque diminuta.

ACRIUS aliquantulo errores eorum notasse, & hac ratione aliquos offendisse videri poterat, quos iterum lenire studet.

PSEUDO aliqui Apostoli & discipuli quidam falsi, apud Corinthios in maiori, quam par erat, haberentur precio & reputatione.

HI ipsi pseudoapostoli famam eius multis modis demigrare conarentur.

HVIVS

epistolæ dispositio summi potest ex duobus, videlicet ex

CONSOLATORIA: Vt enim in priori epistola quorundam animos errorum explanatione exacerbarat, ita hic pœnitentia secuta laudat eos, & mentes solatur afflictas: has subinde inculcans sententias, ad quas referri posse videtur pleraq; in hoc scripto expressa. Quales sunt,

DEVM suorum esse & liberatorem, & consolatorem, cap. 1.

LITERAM quidem occidere, spiritum autem viuificare, cap. 3.

PER vasa humilia & fictilia Deum sepe magna efficere, cap. 4.

HIC nos exulare, vt in celo æternam obtineamus mansionem, cap. 5.

TRISTITIAM, quæ est secundum Deum, non carere consolatione, cap. 7.

ET similia, quæ diligens lector per discursum inserta deprehendet.

SVMMA argumēti: cuius ratio est duplex:

APOLOGETICA, id est, defensoria, qua contra pseudoapostolorum falsas criminationes defendit &

SE, suamque Doctrinam:

CORINTHIOS, vt potè in quorundam utilitatem redundarit hoc totum, quidquid dictum factumque fuerat.

POTERANT Corinthij calumnijs illis, quibus Pseudo apostoli D. Pauli auctoritatem deprimere frustra laborabant, nonnihil moueri, vt eo minus suæ Doctrinæ haberent fidei. Quod ne fiat, hac epistola præcauere studet. In qua plurimis ostendit argumentis, se nihil intermisisse vnquam, quod verum deceat Apostolum Christi, & fidelissimum fidei Doctorem. Verum quando laus propria plerunquæ est suspecta, causam suam tanta agit modestia, vt hoc ipsum quod facit, nõ nisi coactus, & in honorem Dei potius, quam propriam laudem, fecisse iudicari villo modo aut debeat, aut possit. Argumenta autem, quibus Paulus doctrinam suam Corinthijs, aduersus calumniatorum suorum falsas criminationes, purgare nititur, desumpta sunt partim

A
PATIENTIA.

QV A se aduersa omnia æquo animo tolerasse demonstrat. Est autem patientia virtus præclarissima, quæ in Paulo Apostolo fuit singularis & eximia, cap. 1. vers. Benedictus Deus.

II.
AB INNOCENTIA SVA.

QV AE fuit in eodem tanta, vt consciencia teste gloriatur, se in simplicitate cordis & sinceritate Dei, & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei, conuersatum esse in hoc mundo. vers. Nam gloria nostra, eodem.

III.
A VERITATIS CONSTANTIA.

NAM quod Pseudo facere solent apostoli, vt nusquam sibi consent, sed in nouas indiès mutantur formas, id se nunquam fecisse his indicat verbis: Quia sermo noster qui fuit apud vos, non est in illo Est & Non: sed est in illo Est, atque vna eademque semper & constans fidei professio. vers. Cum ergo hoc voluissem.

IIII.
A PIETATE.

OSTENDIT prioris Epistolæ, præsertim erga fornicarium illum, quem in 5. notauit capite, reprehensionem, à benevolentia manasse, seque non sine lachrymis & saluandi magis studio, quam contristandi voluntate, reprehendisse. Ac ob id fornicarium illum, quem antea excommunicauerat, ob manifestam in eo penitendum, iterum recipiendum & consolandum præcipit. cap. 2. vsque ad vers. Cum venissem.

V.
A DEXTERITATE ET HABILITATE
docendi.

QV A tot gentiles ad Christi religionem traduxerat: Adeo vt Deus odorem notitiæ suæ manifestauerit per eum in omni loco. d. vers. Cum venissem. vsque in finem cap. 2.

VI.
AB EVIDENTIA, ET ERGA CORIN-
thios conuertendos prærogatiua.

DICIT enim se integritatis suæ nullo scripto egere testimonio, cum Corinthij ipsi sua sint epistola, scripta non atramento, sed spiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Quæ scitur & legitur, inquit, ab omnibus hominibus, cap. 3. in princip.

VII. A

VII.
A DIGNITATE ET PRAEEMINENTIA MINI-
sterij & officij sui, præ functione Mosaica.

IN veteri testamento Moyses velamen imponebat super faciem suam, vt non intenderent in illam filij Israel, quando ad illos loquebatur. Porro in nouo testamento gloriam Domini procul remoto velamine, facie reuelata se speculari Apostolus profitetur.

VIII.
A SOLICITVDINE ATQVE DILIGENTIA.

DVM se provinciam suam semel suscepit, nunquam deseruisse asserit, sed abdicasse procul omnia, quæcunque euangelij veritatem possent impedire. à principio cap. 4. vsque ad vers. Habemus autem.

IX.
AB HVMLITATE.

VBI se vasi comparat fictili, exposito multis afflictionibus & angustijs: Ostenditque se in omnibus quidem tribulationem pati, sed non angustiari: aporiari, sed non destitui: persecutionem pati, sed non derelinqui: humiliari, sed non confundi: deijci, sed non perire: semper mortificationem Iesu Christi in corpore suo circumferre, vt & vita Iesu manifestetur in illo. d. vers. Habemus autem thesaurum. Id vero maxime contra illos facit, qui ex demandatis ipsis ministerijs & functionibus animo intumescunt.

X.
A SPE ET FIDVTIA.

QV ONIAM qui suscitauit Iesum, & nos, inquit, cum Iesu suscitabit. Licet autem is qui foris est homo, corrumpatur: tamen is qui intus est, renouatur de die in diem. Id enim quod in presenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. vers. Habentes autem eundem spiritum, vsque in finem cap. 4.

XI.
A CONTEMPTV VITAE HVIVS.

SCIMVS enim, ait, quoniam si terrestris domus nostra dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis. Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram que de cælo est, superindui cupientes: si tamen vestiti, & non nudi inueniamur, &c.

XII.
AB INTENTIONE RECTA.

CVIVS integritate fretus, dicit: Ideo contendimus siue absentes, siue presentes placere illi: additque se Corinthijs non tam commendare se ipsum, quam occasionem dare illis pro se gloriandi. Cum voluntas sua non solum Deo, sed ipsorum etiam conscientijs, probè cognita sit atque perspecta. dict. vers. Audentes.

XIII.
A CHARITATE ERGA DEVM.
TABVLA 69.

VBI DOCET

tria esse, quæ ipsum, vt Christum summè diligit, perurgeant & extimulent:	QVIA mortuus est pro ipso, & pro omnibus.
	QVIA veteri lege abrogata, omnia innouauit virtutibus & scientia.
	QVIA mundum reconciliauit Deo. Itaque hortatur Corinthios, vt ipsi quoque velint Deo reconciliari per Christum. vers. Caritas enim Christi, vsque in fin. cap. 5.

pp. 2 XIII.

A VITAE ET DOCTRINAE SVAE

exemplis.

CAPITE 6. multa enumerat, quae insigniter ornent veros Dei ministros, qualis ipse erat, quemadmodum tota eius a conuersione exacta vita testabatur, & ipse quoque hoc loco satis indicat: vbi etiam haec habet: Nemini dantes ullam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrum &c.

XV.

A GAUDIO OB FRATERNAM CORRECTIO-

nem suscepto.

GAUDERE se ait, non quia contristati sint, sed quia contristati sint secundum Deum ad poenitentiam. Quae enim secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur, tot. cap. 7. Vbi ita concludit: Gaudeo quod in omnibus confido in vobis.

XVI.

A COMMISERATIONE ERGA PAVPERES.

TABVLA 70.

ALIORVM fidelium, scilicet Macedonum, capit. 8. In principio. CHRISTI, qui etsi ditissimus esset omnium, propter nos tamen factus est egenus. ver. Scitis enim, eodem.

Exemplo

AD CUIVS declarationem Corinthios hortatur ad eleemosynam sanctis, Hierosolyma degentibus, praestandam, idque ab

UTILITATE & commodo, quod eleemosynam plerunque sequitur. ver. Hoc enim vobis utile est, eodem. NVNCIORVM opportunitate, per quos eleemosynas suas transmittere possit. ver. Gratias autem ago. d. cap. 8. & in principio 9. FACILI. Neque enim plus exigere Deum, quam praestare possint. In eo autem quod quisque possit, Deum hilarem diligere datorem. ver. Hoc autem dico. d. cap. 9. REMVNERATIONE diuina multiplici & immensa. ver. Qui autem ministrat, vsque in fin. cap. 9.

XVII.

A POTENTIA ARMORVM SPIRITVALIVM.

AIT enim se non secundum carnem militare, & arma militiae suae non carnalia esse, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentem & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentem omnem intellectum in obsequium Christi, & in promptu habentem vlcisci omnem inobedientiam, cap. 10.

XVIII.

A DICTORVM FACTORVMQVE CONSTANTIA.

QVOD tam loquendo, quam scribendo absens aequè vt praesens, magna semper libertate & constantia tum reprehenderit, tum execratus sit vilia, ijsque deditos, cum tamen obrectatores eius pseudo apostoli dicerent, epistolas quidem illius graues & fortes esse, porro praesentiam corporis infirmam, & sermonem contemptibilem, &c. ver. Vt autem non existimer, vsque in fin. cap. 10.

XIX.

A MODESTIA.

INSIGNE huius virtutis exemplum in D. Paulo hoc fuit: Quod licet eo tempore, quo fuit apud Corinthios, saepe egeret, nihil tamen ab illis, quanuis iure posset, accipere voluit, ne cuiquam esset onero-

nerosus: ita vt pseudo faciebant Apostoli, qui cum operarij essent subdoli, transfigurabant se in Apostolos Christi, vt hac ratione pecuniam a Corinthijs extorquerent. A princip. cap. xj. vsque ad vers. Iterum dico.

XX.

A LABORVM ET AFFLICTIONVM

tolerantia. TABVLA 71.

NECESSITATE

coactus D. Paulus, in Dei solum honorem gloriatur se alijs fuisse partim

AEQVALEM vel parem genere. d. vers. Iterum dico: Hebraei sunt, & ego. &c.

LABORIBVS & rebus aduersis perferendis. ver. Ministri Christi sunt, plus ego. Vbi mox suos tum labores, tum perpeffiones enumerat: IN laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortis periculis frequenter, &c. ibidem.

XXI.

A REVELATIONIBVS DIVINIS,

ijsque eximijs.

TESTATUR enim se raptum fuisse vsque in tertium caelum, & in paradysum, vbi audiuerit arcana verba, quae non liceat homini loqui. Etsi vero eo nomine posset gloriari, parcere tamen se, ne quis eum existimet supra id quod in eo videret vel audiret. cap. 12. a princip. vsque ad ver. Et ne magnitudo reuelationum.

XXII.

A PVGNA ADVERSVS TENTATIONES.

AIT enim datum sibi stimulum carnis, & angelum sathanae, qui ipsum colaphizet, ne reuelationum magnitudine extollatur. d. ver. Et ne magnitudo.

XXIII.

A VERECVNDIA.

INVITVM nanque praedicare testatur ea, quae ad suam ipsius laudem pertineant. Cum tamen haec scire illos referat, maluisse se eorum gratia desipere videri, quam celare quippiam, quod ad illorum pertineat aedificationem. ver. Factus sum inspiens. vsque in fin. d. cap. 12.

XXIII.

AB ODIQ VITIORVM ET CRIMINUM.

minum.

MINATUR D. Paulus & ijs qui ante peccauerunt, & caeteris omnibus, quando iterum eo sit venturus, se nihil illis pariturum. Vt autem intelligant, ex qua auctoritate id faciat, mox subdit: I deo autem haec absens scribo, &c. Vt non praesens durius agat secundum potestatem, quam Dominus dederit sibi in aedificationem, & non in destructionem. a princip. cap. 13. vsque ad ver. Decaetero.

XXV.

A STUDIO ET AMORE PACIS, VNITATIS,

& concordiae.

ID quod inde colligi potest, quod tam religiose illis haec tria inculcauerit: Id ipsum sapite, inquit, pacem habete, & Deus pacis & dilectionis erit vobiscum, d. ver. Decaetero. vsque in fin. Vbi hanc epistolam concludit, in haec verba: Gratia Domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis, Amen.

EPISTOLA PAULI AD GALATAS, QUAM RES INDIGNA ET PERICULIS plena sit, religionis semel rectè imbutæ mutatio, Liber Bibliæ LIII, Partis Quartæ libri secundi, Quartus.

RATIO ORDINIS.

RECTÈ post epistolam ad Rom. & Corinthiorum secundam, sequitur hæc ad Galatas epistola. Magnam enim cum vtraque habet cognationem. Quod tum demùm cuius planè esse poterit, si prius, quod huius epistolæ sit argumentum, intelligat. Anselmus hic in præfatione.

ARGVMENTVM.

GALATÆ cum benè edocti ab apostolo fuissent, sincereque in Christum credidissent, peregrè profecto apostolo, sic à nonnullis surrepti sunt, vt circunciderentur. His igitur compertis, apostolus scribit ad eos: ac primùm quidem testimoniū eis illius, quam erga Christum habebant, fidei, sincereque in Christum affectus perhibet: redarguit porro illos, vt qui stultè egerint, & immutati fuerint. Oecumenius ad eandem.

QVID HABEAT HAEC EPISTOLA CVM ea, quæ ad Romanos est, commune. ex Hieronymo.

NVLVS quidem apostoli sermo est, vel per Epistolam, vel præsentis, in quo non laboret docere, antiquæ legis onera deposita, & omnia illa quæ in typis & imaginibus præferunt, id est, ocium Sabbathi, circuncisionis iniuriam, Kalendarum & trium per annum solènitatum recursus, scrupulositatem ciborum, & per singulos dies lauacra iterùm fordidanda, gratia Euangelij subrepente, cessasse: quam non sanguis victimarum, sed fides animæ credentis implet. Verùm alibi pro parte, & vt se aliud agenti hæc quæstio obtulerat, ex latere disputatum est, & penè perstrictum. In his autem duabus, (ad Romanos & Galatas) vt dixi, epistolis, specialitèr antiquæ legis cessatio, & nouæ introductio continetur. Hieron. in præfatione huius epistolæ ad Paulam & Eustochium: vbi etiã ait, eandem esse materiam & epistolæ ad Galatas, & quæ ad Romanos scripta est.

QVID DIFFERAT AB EADEM.

SED hoc differt, inquit, inter vtranque, quòd in illa (ad Roma.) altiori sensu & profundioribus vsus est argumentis: hic quasi ad eos scribens, de quibus in consequentibus ait, O insensati Galatæ: & Sic insipientes estis: tali sermone moderatus est, quòd increparet potius quàm doceret, & quem possent stulti intelligere: vt communes sententias cõmuni oratione vestiret, & quos ratio suadere non poterat, reuocaret autoritas. Hieron. ibidè.

ALIA DIFFERENTIA, EX AVGVSTINO.

DIFFERT ab epistola ad Romanos, in qua similis quæstio verti videtur, quòd ibi contentionem ipsam dirimit, litemque componit, quæ inter eos, qui ex Iudæis, & eos, qui ex gentibus crediderant, orta erat: cum illi tanquàm ex meritis operum legis sibi redditum euangelij præmium arbitrarentur, quòd præmium incircuncisis, tanquàm immeritis, nolebãt dari. Illi contra Iudæis se præferre gestirent, tanquàm interfectores Domini. In hac verò Epistola ad eos scribit, qui iam commoti erant autoritate illorum, qui ex Iudæis erãt, & ad obseruationes legis cogebant: cõeperant enim eis credere tanquàm Paulus Apostolus non vera prædicasset, quòd eos circuncidi nolisset. Et ideò sic cõepit: Miror quòd tã citò transferimini ab eo qui vos vocauit in gratiam Christi, in aliud Euangelium. August. in Præfatione expositionis in epistolam ad Galat.

QVID

QVID CONVENIAT HVIC CVM EPISTOLA ad Corinthios secunda.

HAEC duæ epistolæ non quidem materia, sed tamen in modo conueniunt reprehendendi. In vtraque enim reprehenduntur, qui pseudoapostolos recipiebant, & eorum prædicationi, postposito veritatis apostolo, adquiescebant. Anselm. in præfatione huius epistolæ ad Galatas.

IN QVIBVS DISCREPENT.

INTER hanc & illam ad Corinthios secundam hoc interest, quia in illa Corinthij non solum ob hoc reprehensi sunt, quòd illos pseudoapostolos audierint, sed quòd alijs etiã multis & varijs vitijs erant irretiti. Anselm. ibidè. Hic verò Galatæ nullius alterius arguuntur criminis, nisi de hoc tantum, quòd callidissimis pseudoapostolis crediderunt, vt ait Hieron. in præfatione in omnes Pauli epistolas. vnde ad Galatas scribens, increpat potius, quàm doceat. increpat inquam, non criminis illos arguendo, sed ab errore, quo decepti erant, reuocando. Ioan. Driedo De ecclesiast. script. libr. 1. cap. 3. par. 3.

GALATÆ QVI DICANTVR.

GALATÆ dicuntur aduenæ, qui commorabantur in Galatia, prouincia sic appellata, quòd in eam Galli aliquandò venientes, cum Græcis se miscuerunt. vnde primùm illa regio Gallogræcia, post Galatia est nominata, propterea quòd Gallos tanquàm aduenas susceperit. Quemadmodum & ipsa Italia à Græcis populis occupata, quondam maior Græcia appellabatur. Ioan. Driedo de script. ecclesiast. lib. 1. ca. 3. Part. 3. vbi etiã hæc addit: Galli, inquit Lactantius, quondam à candore corporis Galatæ nuncupabantur, quos ex Antiochia veniens Paulus, confirmauerat in fide, vt patet Act. 18.

QVI FVERINT ILLI PSEUDOAPOSTOLI, PER quos seducti fuerant Galatæ.

QVI ex Iudæis crediderãt, partim occupati persuasione Iudaismi, partim inanis gloriæ siti temulenti, dum sibi doctorum cupiunt parare dignitatè autoritatèque, profecti ad Galatas, docuerunt illis opus esse circuncisionis, seruanda sabbata & nouilunia, nec tolerandum esse Paulum, qui harum rerum tolleret obseruationes. Chrysost. hic ad Galat. cap. 1.

QVIBVS ARGVMENTIS ID Galatis conati fuerint persuadere.

PRO confirmatione huiusmodi erroris & falsæ doctrinæ suæ, primùm pseudo illi asserbant apostoli, Petrum quoque & Iacobum & totas Iudææ ecclesias, Euangelium Christi cum lege veteri miscuisse. Hieron. hic in præfatione. Deindè Pauli autoritatem, præ illis iam nominatis apostolis, huiusmodi sermonibus eleuare studebant: Non est ferendus Paulus. Nam hic heri ac nudiustertius exortus est: At Petrus & qui cū illo sunt, primi sunt apostolorum. Tum hic quidem discipulus fuit apostolorum, illi verò IESU Christi. Præterea hic solus est, illi multi & ecclesiæ columnæ. Denique & simulationis calumniam Paulo intendebant, dicentes: Hic ipse qui tollit circuncisionem, alibi visus est ijs vti quædamnat, alitèr vobis, alitèr alijs prædicans. Idem Chrysost. in cap. 1. ad Galat.

ISTARVM CALVMNIARVM CONFVATIO.

SED hoc erroneum & falsum erat. Petrus & ceteri apostoli, legalium obseruationem nõ præceperunt, sed ad tempus tantum Iudæis permiserunt. Et hoc solum, vt eorum qui ex Iudæis crediderant, imbecillitati morem gererent, & nè vllum eis facerent scandalum. Nam si primo statim adgressi ritus illorum destruere cõpissent, futurum erat omninò, vt fidè nostram abhorrerent citius, quàm susciperent: sic etiã Paulus, quandò versatus est in Iudæa, Iudæis morem gessit. Sed quoties, vt in hac ad Galatas epistola gentibus prædicauit Paulus, nunquàm permittit eis Iudaizare, sed in legis euangelicæ retinuit illos obseruatia. Vide præfationem Hieron. in hanc epistolam, & Chrysost. in cap. 1. eiusdem.

QVA MODERATIONE PAVLVS IN hac vsus fuerit epistola.

QVAMOBREM cum Paulus hic non scribat ad eos, qui ex Iudæis in Christum crediderant, & paternas putabant obseruandas cæremonias: sed ad eos, qui ex gentibus fidem euangelij

gelij receperant, & rursùm retrò lapsi, quorundam fuerant autoritate deteriti: tãquàm medius inter vtrunquē incedens, ita sermonem temperat, vt nec occasionem præbeat ex autoritate Maiorum credendi quidquam contra Christi gratiam, nec illis Maioribus faciat iniuriam, docens Petrum pro dispensatione quadam temporum, locorum & personarum, ad vtilitatem Iudæorum in fide adhuc infirmorum, pie simulasse, arguens tamen eundem, cui & sic argui placuit ad instructionem gentium. Hieron. in præfat. epistolæ ad Galat. & post eum Ioan. Driedo in loco sepius citato.

VBI ET QUANDO SCRIPTA SIT HAEC
epistola.

PRIMA est earum, quas Apostolus misit ex Roma, & si temporum consideres ordinem, octaua. Antequàm enim in Macedonia peregrinaretur, peruasit Phrygiam & Galatię regionē, prædicans euangelium. Deindè cum aliquantum tēporis in Macedonia & Achaia, & etiã in Asia esset versatus, profectus est quidem in Iudæam. Illinc autè post Ephesum Romam venit. Et cum intellexisset, quòd quidam pietatis decreta confunderent, illis ex scripturis petitam medicinam adhibuit. Theodoret. in præfat. ad omnes D. Pauli epistolas.

QVAE APOSTOLO SCRIBENDAE HVIUS
epistolæ fuerit causa.

CAUSA propter quam scribit Apostolus ad Galatas, hæc est, vt intelligant gratiam Dei id fecum agere, vt sub lege non sint. Cum enim prædicata eis esset Euangelij gratia, non defuerunt quidam ex circuncisione, quanuis Christiani nomine, nondum tamen tenentes ipsum gratiæ beneficium, & adhuc volentes esse sub oneribus legis, quæ Dominus Deus imposuerat, non iustitiæ seruientibus, sed peccato, iustam scilicet legem iniustis hominibus dando, ad demonstranda peccata eorum, non auferenda. Non enim aufert peccata, nisi gratia fidei, quæ per dilectionem operatur. Sub hac ergò gratia iam Galatas constitutos, illi volebant constituere sub oneribus legis, &c. Augustinus in præfatione in hanc ipsam epistolam.

QVO STYLO SIVE DOCENDI GENERE PAVLVS
in hac epistola fuerit vsus, ex Chrysofomo.

CAETERVM hanc epistolam esse plenam vehementiæ, cuius perspicuū est vel ex ipso statim lectionis ingressu. Sed aperiendum est, quid Apostolum prouocãrit in discipulos. Neque enim id pusillum fuit, neque parui momenti: alioqui nec ipse tam acerbè fuisset in eos inuectus. Siquidem quibuslibet de causis iritari, hominis est pusillanimis, morosi, miserique: quemadmodum exaduersò in grauibus causis supinum ac negligentem esse, viri est inertis ac somniculosi. At huiusmodi nequaquam erat Paulus. Quod igitur erat peccatum, quo sic commotus erat? Profectò magnum erat & supra modum graue, quodque illos omnes abalienabat à Christo, quemadmodum ipse in progressu sermonis declarat, dicens: Ecce ego Paulus dico vobis, quòd si circuncidamini, Christus nihil vobis profuturus est. Ac rursùm: Quicumq; in lege iustificamini, à gratia excidistis &c. porrò tam placidè leniterque loqui discipulis, cum opus est acrimonia, nõ doctoris, sed corruptoris potius fuerit & hostis. Chrysof. in cap. I. ad Galat.

DE HVIUS EPISTOLAE PARTITIONE.

TABVLA 72.

SI FORMAM HVIUS EPISTOLAE diligentius quis intueatur, non incommode in 5. poterit diuidi partes. Ostensurus enim D. Paulus circuncisionē & antiquæ legis ceremonias, non tantum inutiles, sed plerasq; etiã perniciosas esse, assumit in se personã modò

- Pastoris seu prælati ecclesiastici, cap. 1.
Ecclesiastæ & præconis Euangelici, cap. 2.
Doctoris & magistri, cap. 3. & 4.
Consultoris & amici bene pieq; monentis, cap. 5.
Zelocrypi & emulatoris Christi, cap. 6.

DE SVÆ

DE SVÆ FVNCTIONIS AVTHORITATE,

prima huius epistolæ parte. TABVLA 73.

IN PRIMA parte, vbi prælati vel pastoris sumit personã, hæc quinque profequitur:

Exponit officij sui autoritatem: seque non ab hominibus, neque per homines, sed per Iesum Christum & Deum patrem, apostolū institutū asserit. c. 1. in princ. Miratur Galatarum leuitatem, quòd se tam citò per falsos apostolos, à fidei puritate semel acceptæ, transferri atque seduci passi fuerint. vers. Miror. eod. Detegit malitiam eorum, per quos seducti fuerat: quorum studiū hoc erat vnicum, vt Euangelio Christi credentes subuerterent. ibidem. Errorem illum, quo Galatæ malè persuasi fuerant, vt Christianis circuncisionem necessariam crederent, grauitèr & seueritèr damnat, & vnà cum authoribus anathematizat. vers. Sed licet nos. eod. Excusat suam hanc seueritatem, atq; se sibi non id studio esse, vt hominibus placeat, vel adplausum capret popularem, sed vt placeat Deo. ver. Modò enim hominibus suadeo. d. cap. 1.

DE DOCTRINAE SVÆ AVTHORITATE.

TABVLA 74.

PRIMA est, quia Non ab hominibus sibi data. Nam ipsemet Persecutor erat Ecclesiæ, & æmulator Paternarum traditionum. Trienio antè Euangelium prædicauerat, quàm Hierusalem venisset ad apostolos, vel cum ijs vllam habuisset consuetudinem. Sed à Deo fuerit inspirata, cuius autoritate & instinctu Euangelium & Iudæis annuntiabat, & gentibus. vers. Notum enim vobis facio &c. vsque in fin. cap. 1.

SVB ECCLESIASTÆ & præconis Euangelici persona, suam doctrinã, authenticam esse, sex probat rationibus. Quarum

SECUNDA, quia cum ijs, qui Euangelicæ doctrinæ exactam habuerūt cognitionem, de ea contulerit, ac multò antè disputãrit. cap. 2. in princip. TERTIA, & si à falsis fratribus non semel, nec sinè multo conatu sit impugnata, nunquam tamen expugnari potuerit. vers. Sed neque Titus eod. QVARTA, quia à præcipuis & excellentissimis apostolis, Petro scilicet, Ioãne & Iacobo, sit approbata. vers. Mihi enim qui videbantur. eod. QVINTA, quia D. Petro Antiochiæ in faciem resistit, cum is timore Iudæorum se subduxisset. vers. Sed cum vidissem &c. eod.

SEXTA, quia opinionem contrariam duosequantur absurda:

Vnum, quòd hac ratione reprehenderetur factum Christi, quo ceremonias legis antiquæ abrogauit, & sic minister diceretur peccati. vers. Nunquid Christus peccati minister est? Alterum, quòd frustra passus fuisset Christus, si circuncisio conferat hominibus iustificationem. In fin. cap. 2.

DE TER-

CONTRARIAM GALATARUM de circumcisionis praesumpta necessitate opinionem, qua illos Christum non tantum proscripsisse, sed in se ipsis vituperasse atque adeo de nouo crucifixisse, affirmat, Quatuor refutat modis:

Rationibus siue argumentis, cap. 3. In princip. Sacrae scripturae auctoritate, a vers. Qui ergo vobis tribuit spiritum, vsque in finem d. cap. 3. Consuetudine, cap. 4. in princip. Figura quadam & allegoria veteris testamēti, vers. Sed tunc quidem ignorantes. vsque in fin. eiusdem cap. 4.

DE RATIONIBVS. TAB. 76.

Iustificationis eadem ratio est, quae accipiendi spiritus sancti. Vt ergo spiritus sanctus non ex operibus legis datus est Galatis, ita neque iustificatio, sed ex auditu fidei & gratia Dei. vers. Hoc solum a vobis. In princip. cap. 3.

Quod spiritu captum est, id carne velle consummare, stultum est. Galatae ergo cum spiritu iustificari coepissent, stulte fecerunt admodum, quod eius perfectionem quaesierint ex carnis circumcisione, spiritus enim est qui viuificat, caro autem non prodest quidquam. vers. Sic stulti estis, &c.

Si fides non iustificat sine circumcisione, frustra cessasse omnia, quae Galatae a Iudaeis & ciuibus suis antea passi fuerant, eē quod in Christum crederent, nec vellent circumcidi. vers. Tantam passi estis.

Constat apud Galatas nulla edita esse miracula ab illis, qui eos volebant circumcidi, nec ex legis operibus eos fecisse miracula, sed postquam crediderant, Deum in illis miraculorum virtutes esse operatum: itaque non ex operibus legis, sed ex auditu fidei eos esse iustificatos. vers. Qui ergo tribuit &c. cap. 3.

FIDE GALATAS, & non ex legis operibus esse iustificatos, totidem conuincit rationibus.

DE SCRIPTURAE AVTHORITATE.

Genesis 15. Abraham credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Adeo ut etiam filijs eius promissa sit benedictio, Genes. 22. Filij autem Abraham sunt, qui fidem illius imitantur. Fide ergo illi omnes, & non legis operibus, iustificantur. Iustus enim ex fide viuunt. Abac. 2. vers. Sicut scriptum est &c. d. cap. 3.

Genesis xxij. iuramento promisit Deus Abraham hereditatem, non ergo debetur ex lege, ne vanum reddatur iuramentum, quasi testamento confirmatum. Iam si fas non est, humanum infringere testamentum, multo minus Dei labefactanda est voluntas. vers. Fratres, secundum hominem dico, vsque in fin. cap. 3. Vbi elegit subijcit limitationem, quae legis fuerit utilitas.

CONFIRMAT eandem sententiam duabus sacrae scripturae sententijs, quae proponuntur

DE CON-

QVEMADMODUM haeres etsi dominus sit facultatum paternarum, dum tamen infans est & paruulus, nihil differt a seruo, sed tutori subiectus est potestati: ita nos quoque, postquam temporis venit plenitudo, in qua deus vnigenitum filium suum misit in hunc mundum, a legis eiusque feruitutis iugo liberati, & in adoptionem filiorum recepti sumus. ca. 4. a princip. vsque ad vers. Sed tunc quidem ignorantes.

DE VETERIS TESTAMENTI FIGVRIS, QVIBVS

haec controuersia non tantum praefigurata, sed etiam decisa est. TABVLA 78.

STATVS HVIVS controuersiae designatur per duo testamenta, seu duos filios Abraham:

VNUM ex ancilla per carnem, cui comparatur lex quae Moysi data est in monte Sina.

ALTERVM ex libera per re-pmissionem, qui legis nouae, hoc est Euangelij figuram exhibet.

Vt ancilla, una cum filio olim eiecta est:

Iam Itaque legem antiquam una cum obseruatione eius abolitam & antiquatam oportuit. vers. Sed tunc quidem. vsque in fin. ca. 4.

DE D. PAVLI AMICO CONSILIO, PARTE

huius epistolae quarta. TABVLA 79.

ETSI PRAEMISSA oia in vtramque partem sint firmissima, cum tamen sint aliqui quos magis utilitatis commendatione, quam argumentorum pondere flectere possis, ideo D. Paulus personam amici assumit bene reueleg, consulentis. Conatur itaque plebem ecclesiae Galatensium, a legis obseruatione ad fidei cultum adhuc duabus reuocare rationibus:

ENVNERATIONE

Incommodorum circumcisionis, quae continentur his veluti axiomatibus:

Christum nihil ipsis circumcisis, profuturum, c. 5. in princip. Circumcisos, debitores fieri vniuersae legis, ibidem Excidere a gratia eos, qui in lege iustificantur, ibidem Non habere illos spem iustitiae, quae est ex fide, per charitatem operante, ibidem. Breuiter, in Christo Iesu neque circumcisionem aliquid valere, neque proputium, sed fidem quae per charitatem operatur, ibidem.

Commodorum fidei, quae sunt

Libertas spiritus absque omni onere legis Mosaicae. Impletio totius legis quae in vnico consistit verbo, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Ambulare non in carne, sed in spiritu, atque ita non carnis, sed spiritus exercere opera. vers. Vos enim d. c. 5.

COLLATIONE

Operum carnis, quae sunt

Fornicatio, Immunditia, Impudicitia, Luxuria, Idolorum seruitus, Veneficia, Inimicitiae, Contentiones, Aemulationes, Ira, Rixae, Dissensiones, Sectae, Inuidiae, Homicidia, Ebrietates, Comestiones, & his similia. vers. Manifesta autem, eod.

Quae excludunt hominem a Regno Dei.

Fructuum spiritus xij.

Charitas, Gaudium, Pax, Patientia, Longanimitas, Bonitas, Benignitas, Mansuetudo, Fides, Modestia, Continentia, Castitas, versic. Fructus autem, vsque in finem capit. 5. Et a princip. 6. vsque ad versic. Videte qualibus literis.

DE PRO-

MOTVS D.
Paulus veræ reli-
giõis amore, & pie-
tatis, qua vrgeba-
tur zelo, prorum-
pit tandem in has
sequentes exclama-
tiones, tum

CONTRA

*Infidelitatem & ignauiam Pseudoapostolorum, quos ad de-
fensionem huius schismatis, putà de obseruanda circuncisione,
nihil mouebat aliud, quàm vt hac ratione effugeret crucis Chri-
sti persecutionem, quam Paulus multiplicem patiebatur, quod
doceret, circuncisionem & pleraq; alia legis Mosaicæ esse abo-
lita, vers. Videte qualibus literis. cap. 6.
Superbiam eorundem, eò quòd suam ex Galatarum circun-
cissione aucuparentur gloriam, vt scilicet in carne eorum glori-
arentur.*

AD

*Seipsum, ostendens suum erga Christi crucem studium & amorem, in
qua ipse longè potius sibi gloriantum statuisset, quàm in carne. Mibi au-
tem absit gloriari, inquit, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. eod.
Vniuersum mundum, cuius id maximè interesse existimauit, vt sci-
ret, quid potissimum cuique consecrandum sit & expetendum. In Chri-
sto enim Iesu, ait, neque circuncisio aliquid valet, neq; præputium, sed
noua creatura. eod.
Galatarum cætum, nè hac legis æmulatione sibi amplius sint molesti,
sed sententiam prædictam pro communi obseruent regula. Vnde dubio
procul id sint consecuturi, vt pax & misericordia veniat super illos &
super Israel Dei. Circa finem cap. 6. & vltimi.*

EPISTOLA PAULI

APOSTOLI AD EPHESIOS, DE LAVDIBVS

constantie in retinenda vera fidei Catholicæ doctrina,

Liber Bibliæ LV, Partis secundæ libri

quarti, Quintus.

ORDINIS RATIO.

HÆC epistola rectè post illam, quæ ad Galatas inscribitur, collocata est. Quia vr ibi Ga-
latæ reuocantur ad fidem, ita hîc Ephesij confirmantur in fide. Ibi carnales legis obserua-
tiæ ab illis, qui eas suscipere cœperant, remouentur: hîc, nè suscipi debeant, prædamnan-
tur. Anselmus hîc in præfatione ad Ephesios.

FALSA ET ERRONEA HAERETICORVM

quorundam de hac Epistola opinio.

SCIENDVM sanè, quòd hanc epistolam, quam nos ad Ephesios scriptam habemus, hære-
tici & Marcionistæ ad Laodicenos attitulant. Glossa hîc in princip.

EPHESII QVI FVERINT.

EPHESII sunt Asiani, ab Epheso ciuitate, quam incolebant, sic dicti. Ephesus autem me-
tropolis ciuitas est Asiæ, in qua Paulus triennio moratus est, prædicans Euangelium ita, vt
omnes qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini & Iudæi & gentiles. Anselmus
ibidem.

QVIS

QVIDAM ex ijs qui diuinum apostolum antea interpretati sunt, dixerunt diuinum Ioan-
nem Euangelistam, salutarem prædicationem primùm tradidisse Ephesijs, aliqui verò ali-
quos alios hoc fecisse dixerunt: Diuiniſsimū autem Paulum, cum nondum vidisset Ephe-
sios, hanc ad eos scripsisse epistolam. Theodoret. in arg. hîc ad Ephesios. In qua sententia
diuus etiã fuit Athanasius, dum ait: Misit & istam è Roma, cum nõdum eos vidisset, sed
audisset de illis.

Sed Apostolicorum Actuum historia nos neutrum eorum docet. Vbi Paulus sic de se
testatur ipse: Quapropter vigilate, inquit, recordantes, quia triennio nocte ac die nõ ces-
saui cum lachrymis monere vnumquenque vestrum: & nunc commendo vos deo & ver-
bo gratiæ eius, qui potens est ædificare & dare vobis hæreditatem in sanctificatis. Ex qui-
bus verbis clarum est, eum, cum eis Euangelium antea prædicasset, hanc scripsisse episto-
lam Actor. 20. Qui enim Ephesios prædicauerat, secundo in Macedoniam & Achaïam p-
fectus est, & illinc in Iudæam. Deinde cum Ephesi versatus esset, venit Romam. Theodo-
retus ibidem.

QVO TEMPORE SIT SCRIPTA HÆC EPISTOLA.

HÆC epistola ordine temporis sequitur eam, quæ ad Philipenses scripta est. Vide The-
odoreti præfationem in omnes D. Pauli epistolas. Scribit verò illam per Tychicum ex Ro-
ma vincus in carcere. Quemadmodum & ipse dicit: Orate pro me, vt detur mihi sermo in
apertione oris mei, vt cum libertate notum faciam mysterium Euangelij, cuius gratia le-
gatione fungor in catena. Chrysoſt. in arg. huius epistolæ.

SCRIBENDI OCCASIO QVÆ D. FVERIT PAULO.

OCCASIO autem huius scribendæ epistolæ hæc est: Ephesij cum credidissent in Dominū
nostrum Iesum Christum, genuinam habebant in ipsum fidem, & in omnes sanctos di-
lectionem, cupiebantque à Paulo confirmari. Hoc vbi cognouisset, scribit ad eos hanc epi-
stolam, velut instruendi gratia. Athanas. in Synopsi.

ARGVMENTVM.

ET principio ostendit, fidei nostræ mysterium non esse recens, sed ab initio & ante iacta
mundi nostri fundamenta esse istam beneuolentiam Dei, qua Christum pro nobis pati,
nosque saluare voluit.

Deinde differit de vocatione gentium, vt ostenderet eos rectè credidisse, declaratque
nos, non per hominem aliquem, sed per Christum esse vocatos, qui filius Dei est: vt etiã
ex eo discerent, hominis se cultores non esse factos, vbi in Christum crediderunt, sed ve-
ros cultores Dei. Significans se quoque huius gratia amandatum esse, vt prædicaret Euan-
gelium, & curam eorum haberet singularem.

Post ista, adhortatorios sermones viris ac mulieribus, Patribus & liberis, Dominis ac
seruis in hac epistola ponit, & circa finem vniuersos contra diabolum & demones eius
instructos reddit, dicens, aduersus illos nobis esse luctam. Et vbi tanquàm bonus athleta-
rum præceptor omnes contra diabolicas operationes doctrinæ verbis inunxit, epistolam
claudit. Oecumenius hîc in argumento.

qq IN

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
IN QVO GENERE ORATIONIS PRAESENS
hæc versetur epistola.

ABVNDAT autem, vt dixi, vehementer sublimibus & excellentibus sensibus. Nam quæ ferè nusquam locutus est, hîc loquitur, vtpotè cum dicit: Vt nota fiat principatibus ac potestatibus cælestibus per ecclesiam multiformis sapientia Dei. Et iterum: Excitavit, & simul cum eo sedere fecit inter cælestes. Et, Quod alijs generationibus nõ est manifestum, nunc reuelatum est sanctis ipsius Apostolis ac Prophetis in spiritu, nimirum quod gentes cohæredes sunt, & eiusdem corporis, cõsortesque hereditatis ipsius in Christo. Chrysol. in argum. Epistolæ ad Ephesios.

SVMMA QVAE INTENTIONEM HVIVS
exprimit epistolæ.

CUM non minor virtus sit, quàm quærere, parta tueri, & adeò lubrica vsque hominis sit vita, vt qui nunc stat, facillimè iterum cadere possit, i. Cor. 10. Paulus in hac epistola Ephesios suos, primùm in ea, qua præditi fuerant, constantia fidei confirmare: deindè ad maiora etiàm prouocare nititur. In primis verò illud etiàm inculcat nè ipsius deferant traditiones, nec rebus efferantur secundis. Vide Gloss. ad hanc epistolam in argumento.

DE IPSIVS EPISTOLAE PARTIBVS.
TABVLA 81.

TOTA HAEC
epistola exhortatoria
est, qua Ephesios hor-
tatur ad

- Gratitudinem Deo pro beneficijs acceptis exhibendam, vt iugi istorum memoria, eo firmitus in fidei constantia & morum integritate retinerentur. cap. 1. 2. & 3.
- Omnis generis virtutum studia capeffenda. vt intelligant non nudam requiri in homine Christiano fidem, sed eam quæ operatur per charitatem. à cap. 3. vsque in finem.

DE GRA

DE GRATITVDINE, PRIMA HVIVS EPI-
stolæ parte. TABVLA 82.

Generalia, { Cælestis benedictio, cap. 1. in principio.
Aeterna Dei præelectio, qua elegit nos ante constitutionem mundi, vt essemus sancti & immaculati in conspectu Dei in charitate. vers. Sicut elegit nos. eod.
Adoptatio in filios & cohæredes regni cælorum per Iesum Christum, ibid. vers. Qui prædestinauit nos. eod.
Redemptio per sanguinem eius & remissio peccatorum. vers. In qua glorificauit nos.

Enumeracione, quorũ sunt alia { Internum, plenitudo sapientiæ, quam præ alijs fidelibus suis contulit apostolis. eodem cap. 1. vers. Quæ superabundauit in nobis &c.
Specialia duo: { Externum, restauratio omnium per ministerium apostolorũ. Cum enim infideles per apostolos sunt conuersi, cæli instaurati sunt, angelorum reparata ruina, & terra moribus & doctrina innouata est. vers. Vt notum faceret nobis. eod.

Vnum peculiare, quo vocati sunt ad fidem, & quidem { Primò Iudei. vers. In quo & nos sorte. eod.
Deindè verò Ephesij. versic. in quo & vos.

GRATIA-
rum actionem
suadet à bene-
ficiorum

Collatione { Dignitatis beneficiorum adeptorum, quam etiàm difficile sit vel intelligere ita vt oportet, dignasque pro illis gratias agere.
Potentiæ authoris istorum beneficiorũ, ipsius scilicet Christi qua resurrexit à mortuis, & nunc sedet à dextris patris sui cælestis, atq; cum triumphanti illi præsidet, tum huic militati Ecclesiæ sua dona impertit. vers. Propter eam & ego audiens. vsque in fin.

MAGNI-
tudine,
quã ostē-
dit ex { Duplici sta-
tũs fidei &
paganismi
differentia: { Primò, { Dum in paganismõ versarentur Ephesij, erant mortui:
Per fidem aut, vitæ iterum sunt restituti.
Secundò, qui prius erant à populo Dei alieni, hospites & aduenæ, ciues iam sanctorum & domestici Dei sunt facti. cap. 2. per tot.

Suo studio & ardore, quo ipse apud Deũ pro Ephesijs intercedit, vt det eis virtutem { Fidei, per quã Christus inhabitet & corroboretur in cordib⁹ eorũ,
Charitatis & dilectionis,
Sapientiæ & scientiæ, cæterorumq; donorũ spiritus sancti plenitudine.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE VIRTVTIBVS HOMINIS CHRISTIANI,
secundo huius epistolæ capite. TABVLA 83.

SECUNDA PARS MODUM describit, quo gratitudinem suam quisque declarare queat, virtutum scilicet studia. De quibus hic D. Paulus sub triplici agit discrimine:

Primum de diuersis virtutibus in genere, cap. 4. & partim in 5.
Secundò, de officijs hominum singulorum, ca. 5. & ex parte in 6.
Tertiò, de armis spiritualibus, quibus homo Christianus contra demones & vitia pugnare & possit & debeat.

DE VIRTVTIBVS IN GENERE.
TABVLA 84.

ITAQUE D. Paulus primò generatim hortatur Ephesios ad virtutes, putà

Humilitatem & mansuetudinem, cap. 4. in princip.
Charitatem, pacem, & concordiam, atque spiritus unitatem, versic. Solliciti seruare unitatem. eod.
Pudicitiam, castitatem, & honestatem. vers. Hoc igitur dico. eod.
Veritatem sermonis, vers. Propter quod. eod.
Patientiam & lenitatem, vers. Irascimini, & nolite peccare. eod.
Laboris strenuitatem, vers. Qui furabatur, iam non fur erit.
Modestiam & benignitatem } Oris, vers. Omnis sermo malus.
 } Cordis, vers. Omnis amaritudo, vsque in fin. cap. 4.
Imitationem Christi, & imitationem gentilis conuersationis. ca. 5. In princip.
Estote imitatores Dei &c.
Prudentiam & circumspectionem, vers. Videte itaque fratres. eod.
Sobrietatem, orationem, contemplationem & laudem diuinam in Psalmis, hymnis & Canticis, vers. Nolite inebriari. eod.

DE OFFICIIS SINGVLORVM.
TABVLA 85.

OFFICIA DE- indè D. Paulus describit particulatim hominum singulorum, nempe

Vxorum, vt maritis suis exhibeant obedientiam & subiectionem. Nam vt Christus caput est Ecclesiæ, ita vir vxoris caput est & dominus. vers. Subiecti inuicem estote. d. cap. 5.
Maritorum, vt vxores suas diligant, sicut Christus dilexit ecclesiã. vers. Viri, diligite vxores vestras. eod.
Filiorum, vt reuereantur parentes, cap. 6. in princip. vers. Filii, obedite parentibus.
Parentum, vt educant filios in disciplina & correptione Domini. vers. Et vos patres. eod.
Seruorum, vt obediant dominis cum timore & tremore, sicut Christo, non ad oculum seruientes. vers. Serui, obedite. eod.
Dominorum, vt seruis clementes sint & benigni, nec durius eos tractent. vers. Et vos domini.

DE ARMIS

DE ARMIS CHRISTIANORVM SPIRITVALIBVS.
TABVLA 86.

QUANDO MILITIA est vita hominis super terram, & perpetuo nobis luctandũ est aduersus mundum, carnem & diabolu, iam postremo D. Paulus instruit Ephesios ad hanc pugna armis spiritalibus: Qualia sunt

Cingulum continentia, quo carnis libido coeretur. versic. State ergò succincti lumbos vestros in veritate. d. cap. 6.
Lorica iustitiæ, quò vndique protegantur. Ibidem, In verbo, Lorica.
Ornamenta pedum, vt sint expediti tum ad annũciandum, tum ad exequendum euangelium pacis. In verbis, & calceati. ibid.
Scutum fidei, vt nihil noceant tela nequissimi satanae ignea. In verb. In omnibus sumentes scutum.
Galea salutis aeternæ, cuius spes mentem confirmat, nè in persecutionibus deficiat. In verb. Galeam, ibidem.
Gladius spiritus, id est, verbum Dei à spiritu sancto promulgatum. in verb. Et gladium spiritus. d. versic. State ergò succincti. vsque in fin. cap. 6. & vltimi.

EPISTOLA PAULI
APOSTOLI AD PHILIPPENSES, DE
fugienda primatũ ambitione, & studio humilitatis amplectendo, Liber Bibliæ LVI, Partis secundæ quarti libri, sextus.

ORDINIS RATIO.

POST editam ad galatas epistolam, Paulus ex Roma proximè misit hanc, quam scripsit ad Philippenses, cum illos semel vidisset & docuisset. Sic enim id finis huius declarat epistolæ: Salutant vos, inquit, qui sunt de domo Cæsaris. Theodoret. in præfat. ad omnes D. Pauli epistolas, & Athanas. hic in Synopsi.

PHILIPPENSES QUI FVERINT.

PHILIPPENSES quos hoc loco coronam suam vocat apostolus, dicti sunt à philippis ciuitate Macedonia, quæ est ciuitas Colonia, quæ admodum Lucas refert. Chrysoft. in suo ad hanc epistolam argumento. Quæ ciuitas hoc nominis à conditore suo Philippo sortita fuit, sub Thessalonica metropoli constituta. Theophylact. hic in prologo.

QVAE HVIC CIVITATI IN PAULI

prædicatione contigerint præclara.

Hic purpurarum venditrix mulier vehementer pia, rebusque diuinis intenta, ad dominum couersa est. Hic archisynagogus Domino credidit: Hic paulus ac Silas virgis cæsi sunt: Hic Magistratus, vt abirent, precati sunt eos, idque non sine timore. Habuit & hic splèdidum Euangelij prædicatio initium. Chrysoft. hic in arg. & actor. 16.

DE DESCRIPTIONIS HVIVS OCCASIONE,

ex Theophylact.

TRANSMISERANT philippenses paulo per Epaphroditum, quæ illi ad vitam essent necessaria, ac simul etiam rescire cupiebant, vt tunc cum eo ageretur. Et quoniam par erat, illos, cum præceptorem victum intellexissent, animo haud mediocriter angî, ad eos scribens commonefacit, nihil propterea hos vel mœrore affici, vel offundi perturbatione debere, quin potius lætari magnoperè & gaudere, quandoquidem pro Christo hæc patiatur Theophylactus hic in argumento.

ALIA SCRIBENDI CAUSA.

TANTVM iam ex prædicatione pauli tam in fide quàm in moribus profecerant, vt illorũ vita per omnia ferè eius responderet doctrinæ: de primatu tantum inter eos erat contetio,

quoniam alij se volebant alijs præferre, quasi gloriando de meritis. Qua de causa aposto-
lus præcipuè scribens illis à Roma, intendit illos ad humilitatem reuocare, licèt vt de me-
ritis non glorientur, neque alter alteri se præferat: sed quidquid boni habet, siue remissio-
nem peccatorum, siue dona virtutum, gratiæ Dei ascribat, à quo totum habet, & nihil à
se. Anselm. ibidèm.

Atque hinc colligunt, Paulum in hac epistola officij sui nomen & authoritatis, quod
est apostolus, ideò non posuisse, quoniam illos inuitet ad humilitatem, ibidèm. Ambro-
sius tamen id ideò factum putat, quia ad illos scribat, qui rectè de eo sentiebant. Ambros.
cap. i. ad Philippen. in principio.

QVID PRÆ CAETERIS MAXIME PAVLVS

in Philippensibus commendauerit.

PHILIPPENSES verò multo magis collaudantur, quàm Ephesij, vt qui nec audire qui-
dem falsos apostolos voluerint, non solùm iam credentes in Christum, sed & patientes
ac certamen habentes pro illo: Vobis, inquit, donatum est, vt non solùm in eum credatis,
sed vt etiàm patiamini pro illo. ad Philippen. i.

IN QVO GENERE DICENDI VERSETVR

hæc epistola.

VIDETVR aurem, illis potissimùm cum magna honorificentia & nihil omninò obiurga-
torium scribere, id quod & virtutis illorum indicium est, nimirùm quòd nullam præce-
ptori dederint occasionem, quò vel per modum repræhensionis, sed duntaxat adhortan-
do omnia ad eos scriberet. Hoc autem ipsum est, quod in initio dixi, nempe quòd hæc ciui-
tas tantum commoditatis ad fidem Christi exhibuerit. Chrysost. hic in explicatione ar-
gumenti.

DE PARTITIONE EPISTOLAE AD

Philipenses. TABVLA 87.

IN HAC EPISTOLA APO-
stolus Philippenses ad afflictiones & per-
secutiones Christi causa præferendas hor-
tatur, quippe qui
In fidei retinenda veritate constantes se præbuerant.
Pseudoapostolos fidem subuertere nitentes respuerant.
Pro Christi nomine passi fuerant.

DE HVIVS EPISTOLAE PRINCIPIO. TAB. 88.

PRIN-
cipio aut
vitur
Congra-
tulatio-
ne, quòd
Fidem Christianam non receperint tantùm,
Sed eum iam fecerint profes-
sù, vt sint ipsius Pauli socij
Nihil aliud illis deesse videatur ad salutem ampliùs, quàm vt ita perseue-
rent, crescantq; & abundant in charitate ad Dei laudem & gloriam. vers.
Gratias ago Deo. eod.
Vincula sua, quibus Romæ ligatus fuerat, plus suæ doctrinæ com-
modi attulisse, quàm incommodi, eò quòd tum non pauci ex èplo
suo animati, liberius multo, quàm antea euangelium prædicare
videbantur. vers. Scire autem vos volo. cap. i.
Spem ex vinculis conceptam, quòd per ea speret accessum ad salu-
tem & gloriam. vers. Dum omni modo. eod.
Expectationem atq; desiderium ad martyrium & mortè pro Chri-
sti nomine sustinendam. vers. Mibi enim viuere Christus est, &
mori lucrum. eod.
Dubitationem, an mortem potius, an vitam sibi precari & eligere
debeat. vers. Coarctor autem. eod.

DE EX

DE EXPLICATIONE EORVM, QVAE D. PAV-
lus Philipenses ex hac epistola scire & intelligere voluit. TAB. 89.

GENERE ad constāciam æquo animo perferendi & martyrium, & alia
aduersa omnia. ver. Et in nullo terreamini. in fin. cap. i. Vbi ait: Quia
vobis datum est pro Christo, non solum vt in eum credatis, sed vt
etiàm pro illo patiamini, idem certamen habentes, quale & vidistis in
me, & audistis de me.
INSTRVIT
eos in
S P E-
cie ad
Vnitatem fidei, cap. 2. In princip. Vt idem sapiatis.
Humilitatem veram, Ibidem in verb. Nihil per contentione,
neque per inanem gloriam.
Timorem Dei, ver. Itaque charissimi. eod.
Animi tranquillitatem & suauitatem, ver. Omnia autem fa-
cite sine murmurationibus & hæsitacionibus & c. eo dem.
PRAEMO-
net eos, vt
sibi caue-
ant
V T imi-
tentur
à pseudoapostolis, quos vocat
Malos operarios,
Non circumcisionem, sed concisionem
irridiculè, cap. 3.
Ipsum Paulum, & circumcisonem spiritus querant potius
quàm carnis. Vbi ostendit verè circumcisos, qui spiritus
seruiunt Deo.
Non autem inimicos crucis Christi, quales erant, qui Eu-
angelij gratiam, circumcisionis obseruatione obfuscare
conabatur. ver. Imitatores mei estote. vsq; in fin. d. c. 3.
AVXILIO perfectorum atque sanctorum hominum, cap. 4. in princip.
ADVENTV Christi, quem in auxilium illorum prædicit esse propin-
quum, ver. Dominus propè est, eodem.
VIRTVTVM studio, vt quæcunque sunt vera, quæcunq; pudica, quæ-
cunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque
bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplina, hæc cogitent. vers.
De caetero. eodem.
SIC Deum pacis futurum cum illis. Ibidem.

DE ACCEPTIS A PHILIPPENSIBVS BENE-
ficijs. TABVLA 90.

POSTREMO GRATAM
ostendit memoriam eorum quæ ipsi in
vinctis detento Philipenses suppe-
ditauerant. Quorum nomine testatur
se in Domino vehementer gauisum,
NON propter suam, quam patiebatur, penuriam, vt qui
in omnem euentum institutus esset, omnia æquo ferre ani-
mo: & satiari, & esurire: & abudare, & penuriam pati.
SED quòd sui tam piam habuissent rationem, atq; sic ipsius
meriti tribulationum suarum effecti essent participes.
ver. Gauisus sum autem. vsque in fin. cap. 4. & huius
epistole ultimi.

99 4 EPI.

EPISTOLA PAVLI

APOSTOLI AD COLOSSENSIS, DE
recta ad Deum Patrem via, nempè per Christum, Li-
ber Bibliæ LVII, Secundæ Partis Quarti
libri, Septimus.

ORDINIS RATIO, EX CHRYSOSTOMO.

VIDETVR autem ista epistola post eam quæ ad Romanos est, data esse. Nam illam quidè Romanis scripsit, cum eos nondùm vidisset: istam verò, cum iam vidisset, & prope finem esset prædicationis suæ: id quod & ex eo liquet, quod in epistola ad Philemonem inquit: Cum talis sim, nempè Paulus senex, & rogè pro Onesimo: in ista verò ipsum mittit Onesimum, quemadmodùm dicit: Quem misi vnà cum Onesimo fido & dilecto fratre, & dilectum & fratrem eum vocans.

ARBITROR autem hac vetustiore esse eam, quæ est ad Timotheum, & circa mortè eius quoquè scriptam. dicit enim illic: Nam ego nunc immolor, 2. Timot. 4. Vetustior sanè est ista, quàm ea sit, quam ad Philippenses scripsit. Chrysof. ad Colof. cap. 1. in principio.

DE COLOSSENSIBVS.

COLOSSAE ciuitas erat Phrygiæ, quod ex eo liquet, quod vicinam habuit Laodiceam. Chrysof. ibidè & ad Philemon. homil. 2. Vndè dicti sunt Colossenses, quos Paulus hac epistola suscepit instituendos. Hos epistolæ huius Argumentum dicit Asianos, sicut & Laodicenses. Nam etiàm Phrygia ipsa, pars est Asiæ minoris.

VNDE ET QVANDO COLOSSENSI-
bus scripsit paulus.

ET hanc vincetus misit Roma, quemadmodùm scribès dixit: propter quod & vincetus sum, vt manifestem illud, sicut oportet me loqui. Chrysof. vbi supra. In argumento huic epistolæ præfixo scribitur, eam ab Epheso per Tychicum Diaconem, & Onesimum Acolytum fuisse transmissam. Sed Theodoretus eodè tēpore dicit apostolū scripsisse & Ephesijs & Colossensibus, admirabili Tychico vsū tabellario. Romæ autè scripsisse, cum iam prius euasisset periculum, idque hoc ipsum ostendere epistolæ huius proœmium. Theodoret. hic in explicatione argumenti.

NVM APOSTOLVS COLOSSENSIS PRIVS
viderit, quàm hæc ad illos scriberet, sententia Chrysof-
mi, Anselmi, & Glossæ.

NONDùm viderat autem Apostolus neque istos, neque Romanos, neque Hebræos, cum ad eos scriberet. Et de illis quidè multis ex locis clarum est, de istis verò audi, quid ipse dicat: Et quoquot faciem meam in carne non viderunt. Et iterum, Licet carne absens sim, tamen spiritu vobiscum sum. Chrysof. ibidè. Athanas. in Synopsi. Anselmus & Glossa hic in principio.

DE EODEM, SENTENTIA
Theodreti.

ATQVÈ nonnulli quidem dicunt, diuinum Apostolum cum nondùm vidisset Colossenses, scripsisse ad eos epistolam, idque conantur confirmare ex illis verbis: Volo enim
vos

vos scire, qualem sollicitudinem habeam pro vobis, & pro ijs, qui sunt Laodiceæ, & quicunque non viderunt faciem meam in carne. Col. 2.

Oportebat autem eos considerare verborum sententiam. vult enim dicere: Non solum vestrum, sed eorū etiàm, qui me nō viderūt, maximam curam gero. Si enim de ijs solum qui cum non viderant, curam gerebat: eorum qui illum viderant, & ab eo doctrinam acceperant, nullam omninò curam gerit.

Iam verò nos etiàm docuit beatissimus Lucas in Actis, quòd eodem tempore peruasit Phrygiam & Galatiam, Act. 18. Colossæ autem sunt Phrygia, cuius Metropolis & vicinia est Laodicea. Quomodò ergò fieri potuit, vt qui in Phrygiam venerit, non eis diuinum tradiderit euangelium?

Nec verò dixerit quispiam, eum fuisse à diuina prohibitum gratia hoc facere. De Asia enim & Bithynia dixit B. Lucas, eos prohibuisse sanctum spiritum. De Phrygia autè nihil dixit tale. Sed de hac re quidem sentiat quis quod velit. Neque enim vllam dogmatum inducit differentiam, an hoc vel illo modo dicatur. Theodoretus in Argumento huius epistolæ.

ARGVMENTVM.

COLOSSENSIVM aliqui per angelos se credebant conciliatos, accessum habere ad Deum: & multas habebant obseruationes tam Iudaicas quàm Gentiles. Ista itaque corrigit. Vndè & initio statim dicit: Per voluntatem Dei, &c. Chrysof. hic cap. 1. in principio.

DE PRIMA SCRIBENDI OCCASIONE.

EX his verbis duæ colliguntur scribendæ huius epistolæ occasiones. Quarum prima, dogma illud prauum illorum, qui (vt dictum est) putabant, nequaquam per filium, sed per angelos ad Deum & patrem se adduci, absurdum putantes credere, quòd filius Dei in extremis temporibus apparuerit, cum in veteri testamēto per angelos omnia fierent. Theophylact. hic in Argument.

ALIA HVIVS SCRIPTIIONIS OCCASIO,
ex sententia Anselmi.

COLOSSENSIBVS nō ipse apostolus prædicauit, sed eius discipuli Epaphras & Archippus, quando ex his originem ducebant. Epaphras enim quæ à paulo didicerat, prædicans eis, conuertit illos, & factus est apostolus eorum, Archippus verò episcopatum super eos accepit. Superuenientibus autem pseudoapostolis, carnales obseruantias prædicantibus, dubium fuit quibus potius credendum esset.

Vndè paulus, cuius autoritas celebris erat, quasi medius iudicat, quæ pars sit potius tenenda. Describit autem Christum & eius beneficia, quomodò est sufficiens ad omnia: carnalia verò omninò improbat. Vndè fit, vt hæc epistola magnam affinitatem & similitudinem habeat cum illa, quæ est ad Ephesios. In illa quippe & in ista simili modo commendatur eminentia diuinorum beneficiorum, & carnalium obseruatio legis destruitur, & mores Dei instruuntur. Anselm. in præfat. ad hanc præsentem epistolam.

SCOPVS.

INTENTIO D. Pauli est hæc, vt Colossenses hac epistola in eadem confirmet fide & doctrina, quam à discipulis eius acceperant: doceatq; non in alio quàm in Christo spem ponendam esse salutis. Glossa hic in explicatione argumenti.

VT PLERAEQVE
aliae D. Pauli epistolae, ita &
haec diuidi poterit in Partes
principales tres:

- PRINCIPIVM, cap. I. Usque ad vers. Cum gaudio gratias agentes.
- STATVM causae, siue argumenti suscepti tractationem, d. cap. I. 2. 3. & 4. usque ad ver. Orationi instantes.
- CONCLUSIONEM seu Epilogum, à loco praefat. usque in fin. cap. 4. & ultimi.

DE PRINCIPIO. TABVLA 92.

PRINCIPIO
sibi illorum animos
prae parat per

- SALVTATIONEM familiarem & amicabilem, cap. I. In principio.
- LAVDEM
 - Fidei,
 - Spei,
 - Dilectionis in Deum & sanctos,
 - Omniumque perfectionis.
- PRECA-
tionem
piam, vt
 - IMPLEANTVR agnitione voluntatis eius in omni sapientia & intellectu spiritali.
 - DIGNÈ ambulent Deo per omnia.
 - IN omni opere bono fructificent, & crescant in scientia Dei.
 - IN omni virtute confortentur, secundum potentiam claritatis eius.
 - IN omni quoque patientia & longanimitate. ver. Gratias agimus Deo &c. eod. cap. I.

DE STATV CAUSAE. TABVLA 93.

ARGVMENTI
tractatio duabus ab-
soluitur partibus:

- INCITATIONE ad amorem Christi, eiusque doctrinam seu fidem Euangelicam magis magisque sectandam.
- EXHORTATIONE ad varia virtutum genera, & honesta hominis Christiani officia.

DE AMO.

- NO-
stra,
 - Quòd sorti nos sanctorum & collegio adiunxerit fidelium.
 - Quòd nos de potestate eripuerit tenebrarum, Diaboli & inferni.
 - Quòd nos translulerit, & inseruerit in regnum filij dilectionis suae.
 - Quòd nobis redemptionem acquisiuerit & remissionem peccatorum.
- CHRISTI,
cui bene-
ficia rur-
sus meriti-
da sunt ex
persona
 - Dei pa-
tris,
 - Quia imago sit ipsius Patris.
 - Quia à Patre genitus, ac omnis generationis ad salutem sit principium: unde primogenitus dicitur omnis creaturae.
 - Omnium re-
rum,
 - Quòd per ipsum omnia sint condita.
 - Quòd omnia existant per ipsum, & in ipso, & sub ipso tanquam protectore & conseruatore.
 - Totius
corpore
ris Ec-
clesiae:
 - Quia solus sit caput ecclesiae suae viuificans.
 - Quia sit primogenitus inter resurgentes, resurrectionem annuncians.
 - Quia ipse Deus, atque fons sit uberrimus, ecclesiam Deo reconcilians. à vers. Gratias agentes. usque ad ver. Cuius factus sum ego. d. cap. I.

PER-
sona

PAVLI,
in qua cõ-
sideratur
tria:

SVMMA
huius epi-
stolae haec
est, quòd D.
Paulus Co-
lossenses al-
licere stu-
det in amo-
re Christi.

Argumen-
ta autem qui-
bus id effi-
cere cona-
tur, sumuntur
partim à

MVNERE sapi-
entiae diuinae, cui-
us praesidio pseu-
doapostolorum te-
chnas, ex spinosa
philosophia, hu-
manis traditioni-
bus, & elementis
mundi constructas
possint &

- In-
telligere
ex
 - Prava doctrina, qua carnis tribuunt concisioni, quod tribuendum erat baptismo, quo spiritus mundatur à praecipio peccatorum. d. ver. Videte ne quis.
 - Moribus improbis: Foris enim praeseferunt humilitatem & religionem angelorum, interius frustra inflantur sensu carnis suae. ver. Nemo vos seducat.
- Auer-
tere &
dilue-
re rati-
onibus
duab:
 - Prima, Quia carnis concisio non prodest quidquam. baptis-
mus autem qui in eius successit locum, tinctos & à mor-
tuis suscitauit, & Christi corpori inseruit. d. ver. Videte.
 - Secunda, Quia Christi morte circuncisio, ut alia id
generis legalia sublata & extincta sunt pleraque omnia.
d. ver. Nemo vos seducat. usque in fin. cap. 2.

POTENTIA Dei gloriosa, qua vicit mortem, & nunc triumphat ad dexteram sui Patris. Quo ministerio monemur, vt quae sursum sunt, sapiamus & spem nostram non ponamus in his, quae sunt in terra, sed conuersatio nostra cum Christo sit in caelis. cap. 3. In principio.

DE NE-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE NECESSARIIS QVIBVSDAM HO-
mini Christiano virtutibus. TABVLA 95.

HAEC PARS
Parænetica est. Hor-
ratur enim Colossen-
ses ad

VIRTU-
tes Sex:

MORTIFICATIONEM membrorum, quæ sunt super ter-
ram: Fornicationis scilicet, immunditiæ, libidinis, concupi-
scentiæ malæ, & auaritiæ, quæ est seruitus simulacrorũ. ver.
Mortificate ergo. d. cap. 3.
RENOVATIONEM seu depositionem affectuum, vt iræ, in-
dignationis, malitiæ, blasphemiæ, & turpis sermonis. ver.
Nunc autem deponite.
EMENDATIONEM totius vitæ. Ibidem in verb. Nolite
mentiri. Vbi exuto veteri, nouum hominem induendum esse
monet.
ORNAMENTA noui hominis induenda, qualia sunt, Mife-
ricordia, benignitas, humilitas, modestia, patientia, elemē-
tia, pax & similia virtutum Christianarum genera. ver.
Induite vos. eud.
CHARITATEM, quæ vinculum est perfectiōis. Verf. Su-
per omnia autem hæc. eodem.
ANIMI gaudium excitandum Psalmis, hymnis & canticis
spiritualibus. verf. Verbum Christi habitet in vobis. eodem.

OFFI-
cia sex:

Mulierum	} Er- ga	Viros.	} Cap. 3. & prin- cipio 4.
Virorum		Vxores.	
Filiorum		Parentes.	
Parentum		Filios.	
Seruorum		Dominos.	
Dominorum		Seruos.	

DE EPILOGO. TAB. 96.

IN EPILOGO
facit duo:

REQUIRIT illorum intercessionem, vt Deus aperiat apostolis suis ostium
sermonis ad loquendum mysterium Christi, vt manifestent illud ita, vt
oportet eos loqui. d. c. 4. verf. Orationi instate & c.
SALVTEM illis nunciat diuersorum Christi ministrorum nomine, vt mu-
tuam inter illos retineat benevolentiam. verf. Salutat vos Epaphras.
vsque in fin. cap. 4. & vltimi.

EPI-

LIBER QVARTVS.
EPISTOLA PAVLI APO-
STOLI AD THESSALONICENSES PRI-
ma, De patientia in aduersis propter spem futuræ resur-
rectionis retinenda, Liber Bibliæ LVIII, Secundæ
Partis libri Quarti, Octauus.

ORDINIS RATIO.

DE fide hactenus præcipuè disputatũ est: hic nunc de opere agitur fidei. Sed quid paulus
vocat opus fidei? Quod nemo, inquit, instantiam vestram infregit. Hoc enim opus est fi-
dei. Si credis, omnia patere: Si non pateris, nõ credis. Etenim an talia non sunt, quæ nobis
promissa sunt, vt credentem etiã mille mortes pati malle oporteat, quã ipsis excidere?
propositum est regnum celorum, & immortalitas, & vita æterna. Itaque qui credit, omnia
patitur. proindè fides per opera probatur. Chrysoft. in epistola pauli ad Thessa. i. homil. i.

THESSALONICENSES QVI, ET VNDE
fuerint dicti.

THESSALONICA est vrbs nobilis in Macedonia, & eius regiõis metropolis, à qua Thef-
salonicenses sunt dicti. Ansel. in præfatione huius epistolæ, & Theophylact. ibidem. Hi,
vt præ ceteris maiori laude digni, duabus ab apostolo commendantur epistolis, & quod
non solum fidem inconcussam veritatis seruauerint, sed & in persecutione fuerint con-
stantes, perferentes etiã alacriter persecutiones à ciuibus suis. Ioan. Driedo De scriptur.
ecclesiast. lib. i. cap. 3. part. 3.

DE HVIVS EPISTOLAE TITVLO, CVR NIHIL
in eo de seipso ponat, nec apostolum se, nec seruum Christi
vocans, ex Chrysoftomo.

MHI videtur, ob id authoritatem suam non posuisse, quod isti recens in fide essent in-
structi, sui que nondum experientiam cepissent, essetque adhuc initium prædicationis ad
eos factæ. Chrysofto. hic cap. i. in principio. vel, vt ibidem Anselmus, quia ipsi ad obediē-
dum proni erant, ideò non ponit nomen authoritatis suæ vel officij, sed vt pares admo-
net.

CVR SYLVANI ET TIMOTHEI NOMEN
huic epistolæ in titulo præfixerit.

SYLVANVM autem (id est, Silam) & Timotheum ideò secum posuit, quia in conuersi-
one Thessalonicensium fuerant cum illo participes laboris, vel quia nunc erant cum
ipso Athenis. Ansel. libid.

QVANDO, VNDE, ET PER QVOS MISERIT
hanc epistolam paulus.

PRIMA epistolarum omnium, quas D. scripsit Paulus, est illa prior ad Thessalonicenses.
Eam enim misit Athenis, vt ad eos scribens docuit. In medio enim epistolæ sic dicit: Pro-
pter quod non sustinentes amplius, placuit nobis Athenis remanere solis, & misimus Ti-
motheum fratrem nostrum, & fidelem ministrum Dei, & cooperatorem nostrum in Eu-
angelio Christi, ad confirmandos vos & exhortandos pro fide vestra. i. Thes. 3. Theodo-
retus in præfat. ad omnes D. pauli epistolas, & B. Anselmus in præfatione ad Thessalon.
Misit autem postquã eos & vidisset, & in fidei rudimentis instituisset: per Tychicum
quoquè diaconem & Onesimum. Theodoret. & in vulgato huius epistolæ Argumento.

Licet Athanas. in Synopsi, & Theophylact. in præfatiōe ad omnes B. Pauli epistolas, scribant, cum hac epistola Timotheum ad Thessalonicenses missum fuisse. Sed perpenso eo quod Timotheus in titulo, & in salutationis formula numeratur, tāquā vnā cum Paulo scribens, verisimilius est, per eum non fuisse transmissam, sed quod tunc Athenis cum D. permanferit Paulo.

DE OCCASIONE SCRIBENDI Thessalonicensibus.

QVONIAM multa cū in Berrhœa, tum Macedoniæ ciuitate Philippis, tum Corinthi & Thessalonicæ Paulus fuerat perpeffus, veritus est, nē vel suis pressuris illi offensi, haud satis stabiles forent, vel mœrore nimio ob suorum ē vita discessum conficerētur, quo patrio more alioquī plurimūm angebantur, hanc misit illis epistolam, vt in fide sic confirmarentur, nē quoquo pacto ab ea desciscerent, siue ipsi afflīctarentur, siue alios cernerent afflīctari, adeo vt nec morientium ægrius ferrent casus, sed eam sectarentur vitam, quam ab eo accepissent, vt hac de re D. sentit Athanas. hic in Synopsi.

DE EADEM, EX THEODORETO.

CVM autem eorum qui crediderant, perpetuo curam gereret, beatissimum Timotheum Athenis misit Thessalonicam, vt eos fulciret & confirmaret, & omnibus aduersariorum machinationibus eos potentiores efficeret. Is reuersus laudauit quidem eorum fidem inexpugnabilem: dixit autem eos opus habere aliqua exhortationis doctrina, de quibusdam quæstionibus, quæ apud eos mouebantur. Quibus intellectis Paulus, pro suo in omnes Christianos amore, permotus fuit de his rebus aliquid ad eos scribere. Theodoret. hic in Argument.

QVID IN SVMMA SCRIPSERIT.

PRIMUM quidem laudat eorum singularem in fide constantiam: Deinde hortatur eosdē, vt mortuorum certam expectent resurrectionem: tum illud etiā monet, nē in Domini aduentu inuestigando nimis sint curiosi aut solliciti. Idem Theodoret. ibidē.

QVIS TOTIVS EPISTOLAE SCOPVS.

EVM autem hæc scribit in finem, vt lenitè corrigat errantes: perfectiores verò commonefaciat, nē rebus cedant aduersis, nēve apostolis falsis aliquid præstēt fidei, quin & ipsi potius alios corrigant errantes.

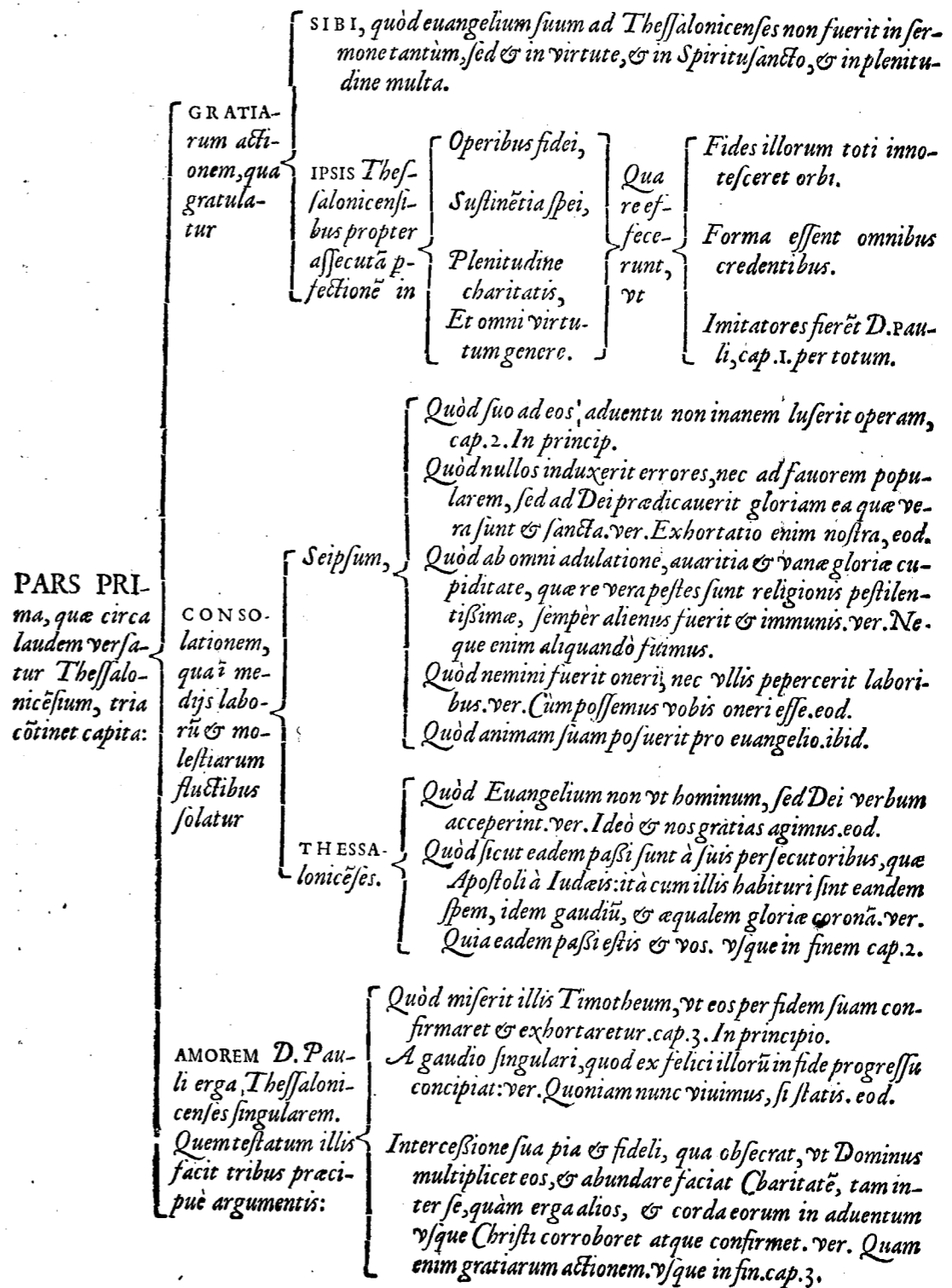
PARTITIO. TABVLA 97.

GRATVLATORIA est hæc epistola, & in duas distribuitur partes: Quarum PRIOR ad communem pertinet totius Ecclesiæ Thessalonicensis laudem, cap. 1. 2. & 3. ALTERA priuatorum quorundam notat errores & imperfectiones, quibus D. Paulus commoda adhibet remedia.

DE LAV.

DE LAVDIBVS THESSALONICENSIVM

in communi. TABVLA 98.

rr 2 DE ER.

IMBECIL-
tati & erro-
ribus hūanis,
qui Christi fi-
deles in susce-
pto salutis iti-
nere impedire
plerunquē &
remorari so-
lent, duo D.
Paulus adhi-
bet remedia:

CORRE-
tionem,
quæ repræ-
hendit er-
rantes, &
p̄sertim

EXHOR-
tationem,
vt

FORNICARIOS, ver. *Hæc est enim voluntas Dei. eod. cap. 4.*
DECEPTORES, ver. *Et nē quis supergrediatur, neque circumue-
niat in negotio fratrem suum. eodem.*
OCIOSOS, ver. *Rogamus autem vos fratres, vt abundetis &c. eo-
dem.*
SOLICI-
tos nimi-
ūm De } *Morte amicorum, ver. Nolumus autem vos ignorare
fratres. vsque in fin. d. cap. 4.*
Die Iudi- } *Infidelibus quidem terribilis,
cij, Qui } Fidelibus autem nihil formidandus.*

*Agnoscant eos qui in ecclesia laborant, & præsunt in Domino, eosq̄
propter opus Euangelij & diligant, & pacem habeant cum eis.*
Corripiant inquietos.
Consolentur pusillanimes.
Suscipiant infirmos.
Patientes sint ad omnes.
*Nē quis malum pro malo alicui
reddat, sed quod bonum est, ex-
erceat in omnes.*
Semp̄ gaudeant.
Sine intermissione orent.
In omnibus gratias agant.
Spiritus ne extinguant.
Propheetias nē spernant.
Omnia probent: quod bonum est,
retineant.
Ab omni specie mala abstineant.
Alius pro alio oret.

SIC
futu-
rū, vt

*Sanctificetur à Deo
pacis per omnia.*
*Integer eorum spi-
ritus & anima &
corpus, sine querela
in aduentu Domini
conseruetur. ver. s.
Rogamus autē vos
fratres. vsque in fin.
cap. 5. & vltim.*

EPI.

LIBER QVARTVS.
EPISTOLA PAVLI APO-
STOLI AD THESSALONICENSIS SE-
cunda, De nouissimis temporibus & de aduersarij, hoc
est, Antichristi deiectione, Liber Bibliæ LIX,
Secundæ Partis Quarti libri, Nonus.

ORDINIS RATIO, EX AMBROSIO.

QVONIAM in prima epistola ad Thessalonicenses data, inter cætera etiã de aduentu
Domini quædam scripsit, & de resurrectione sanctorum: nunc aliam scribit ad eos, in qua
significat, licet obscure, neque enim posset aperte scribere, de abolitione regni Romani,
& de Antichristi apparentia & damnatione, & de quorundã fratrum inquietudine. Am-
brosius hîc in præfatione.

VBI ET QVANDO SIT SCRIPTA.

NON multo post primam scripta est hæc ad Thessalonicenses epistola: Theodoret. in præ-
fatiõe ad omnes D. Pauli epistolas. Ab Athenis, vt idem Theodoretus in fin. huius docet
epistolæ, per Titum Diaconem & Onesimum Acolytum. Hîc in Argument. vulgato.

ARGVMENTVM.

HVIVS epistolæ summa eadem ferè est, quæ prioris. Nam vt ibi, ita hîc etiã Thessaloni-
censes ad patientiam, qua potest maxima hortatur diligentia: ostendens iustum Dei iudi-
cium, vt boni gloriam consequantur, mali verò pœnam. Glossa hîc in principio.

CVR BIS SCRIPSERIT AD EOSDEM.

CVM rescuisset diuinus Apostolus vtilitatem quam receperant Thessalonicenses ex pri-
oribus literis, & quod grauitèr pro fide oppugnati, forti & generoso animo ferrent ad-
uersariorum impetus, ad eos quoquē scripsit secundam epistolam, ad virtutem & animi
magnitudinem excitans, & spe futurorum consolans. Theodoretus hîc in Argument.

Vel (vt Origenes ait) ob eam causam, quod quidam sub nomine pauli apostoli falsam
epistolam scripsissent, vt conturbarent Thessalonicenses, quasi instaret dies domini, & se-
ducerent eos. Nam propter hanc epistolam dixit: Rogamus vos fratres &c. neque per epi-
stolam tanquàm per nos missam. cap. 2. Ruffin. in apolog. pro Origene hæc citat.

ALIA HVIVS SCRIPTIONIS OCCASIO.

IN Thessalonica quidam ociosi & inordinate viuentes circuibant, ac fratres seducebant,
quasi iam tum dies Domini præforibus esset. Seducebant autem audientes eo prætextu,
quasi hoc ab apostolo id manifestante, & ab ipso Spiritu sancto audiuisent. Athanas. in
Synopsis.

Hanc suspicionem aliquibus non parùm augere videbatur id, quod ipse in priori epi-
stola scripserat paulus: Mortui in aduentu eius resurgent primi, deindè nos qui viuimus,
qui residui sumus, simul rapiemur cum illis. Quæ verba ita contristauerunt eos, vt puta-
rent iam vicinum esse diem Domini, timebantque nē damnarentur, cō quod tardè ad fi-
dem venientes, imperfecti essent. Glossa hic in principio.

Atque hunc metum illis diabolus procul dubio ob hanc iniecerat causam, vt spem il-
lis futuræ adimeret resurrectionis, & Christi ipsius de aduentu suo prædictionem, quæ
Matth. 24. habetur capite, in illorum mentibus irritam faceret & inanem, atque sic, quod

crudelius est, Spiritum sanctum ipsum, quantum in se est, redderet mēdacem. Theophylactus hic in argumento id insinuat.

Has ob causas Apostolus paulus etiā hanc scripsit epistolam. In qua eos inter cætera, de prædicto saluatoris nostri aduentu, his instruxit verbis: Rogamus autem vos fratres, inquit, per aduentum domini nostri Iesu Christi, & nostræ congregationis in ipsum, ut nō moueamini citò à sensu vestro, neque terreamini, neque per Spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam, tanquā per nos missam, quasi instet dies domini. Nemo vos seducat vllō modo. 2. Thess. 2.

QVAE SIGNA D. PAVLVS ANTE DIEM

extremi iudicij prædixerit euentura.

Matth. 24. PRIMUM Christus ipse multam huic rei diligentiam & curam impendit: & sedens in monte, de omnibus quæ ad consummationem seculi pertinent, exactè ad discipulos disputat. Quamobrem nē locus esset illis, qui Antichristos & pseudochristos inducunt. ponit autem & ipse multa signa, vnum quidem maximum, dicens: Quando prædicabitur Euangelium apud omnes gentes. Et aliud quoquē, nē quò ad eius pertinet aduentum, errarent: Sicut fulgur, inquit, veniet. Quod non in angulo quodam occultitur, sed ubiq; resplendet. Non opus habebit indicatore, ita erit illustris, quemadmodum neque fulgur necessè habet iudicari. Chrysostr. 2. Thessalonic. homil. 1.

Sigma Iudicij extremi.

Dedit etiā paulus aliud quoddam extremi iudicij signum, dicens: Quoniam nisi venerit discessio primū, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis qui aduersatur, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquā sit Deus. Defectionem autem, ipsum vocauit Antichristū, à re ipsa ei nomine imposito: conatur enim homines à veritate abducere, & efficere vt deficiant. Theodoretus 2. Thess. 2.

SCOPVS.

Triplicem apostolus videtur in hac epistola scopum sibi habuisse præfixum. Vnum, vt bonos & quietos ad patientiam moneret. Alterum, vt inquietos corrigeret. Tertium, vt quæ in præcedenti Epistola paulò dixerat obscurius, hic aliquo modo apertius ostenderet. Gloss. hic in princip.

DE PAR-

DE PARTITIONE EPISTOLAE AD THESSALOS.

Ionicenses secundæ. TABVLA IOO.

Fidei constantia, cap. 1. in princip. vers. Gratias agere debemus &c. Quoniam super creuit fides vestra.

Mutua charitate, ibid. vers. Et abundat charitas vniuscuiusq;.

Patientia in tribulationibus, vers. Ita vt & nos ipsi, ibidem.

Merito vitæ æternæ, vers. Vt digni habeamini, eod. vbi etiā de bonis differit malorum, & pro martyrij orat honore atq; dignitate. vsque in fin. cap. 1.

Comendat à

Quò tam citò non sit ventura, quàm illi credere ac nimium formidare videbantur, cap. 2. In principio. vers. Vt non citò moueamini neque terreamini.

Lenitèr reprehendit, magis tñ solatur & p̄munit aduersus timorem de die iudicij extremi,

ADHVC THESSALONICENSIS in fide quædam constat, sed de temporibus & momentis magis, quàm par erat, anxios

Quò deam p̄cessura sint hæc signa:

- Discessio primū ab imperio, scilicet Romano, & obedientia ecclesiæ Romanæ.*
- Deindè homo peccati, & filius perditionis, id est, Antichristus. vers. Nè quis vos seducat. eod.*

Et si eius speciem habere poterat, qui tum sauebat in Christianos Nero, non tamen illum verum esse Antichristum. vers. Et nunc quid detineat scitis. eod.

Deum prius Antichristi fraudem & dolum reuelaturum. vers. Et tunc reuelabitur ille iniquus. d. cap. 2.

Primum, vt caueat sibi à societate & conuersatione pseudoapostolorum, inordinatè & non secundum traditionē verè apostolicam viuentium, & ipsum potius imitentur Paulum, cap. 3. à princip. vsq; vers. Vos autem fratres. Vbi iterum inuehitur in homines ociosos, publicam ecclesiæ tranquillitatem perturbantes.

Monet duo maximè necessaria:

Secundum, nè deficiant in bono: Et, si quis non obediat Euangelio, vt eum notent per epistolam, nec consuetudinem habeant cum eo. Ita tamen, vt magis vitia fugiant quàm hominem, nec oderint vt inimicum, sed corripiant vt fratrem, à d. vers. Vos autem fratres, nolite deficere benefacientes. vsq; in fin. cap. 3. & vltimi.

EPISTOLA PAULI

APOSTOLI AD TIMOTHEVM PRIMA, DE

officio Episcopi, siue de ecclesiastica disciplina, Liber Biblię LX, Partis secundę libri quarti, decimus.

ORDINIS RATIO.

Hic vsquę de moribus Christianorum actum est in genere: Epistolę verò ad Timotheũ duę, & ad Titum vna, de Ecclesiastico statu scriptę sunt, Tertulliano teste aduersus Marcion. lib. 5. in fine. vel hætenus discipulos instituit Paulus, hic magistros instruit Ecclesię. Chyloft. hic in præfatione.

TIMOTHEVS QVIS FVERIT.

2. Tim. I.

TIMOTHEVS Ephesiorum episcopus, de ciuitate Lystrensi, patre gręco, id est, Atheniensi, matre autem Iudęa, vt refert apostolus, dicens: Recordationem accipiēs eius fidei, quę est in te non ficta, quę & habitauit primũ in auia tua Loide, & matre tua Eunice: certus sum autem quod & in te. Hic autē fuit discipulus Pauli, eiusq; spiritalis filius. Quę puerum proprię idem Paulus secum assumpsit: qui pudicus & virgo permansit, quiq; apud ephesum in monte, qui vocatur Pyon, cum magno honore sepultus est. Isidorus de patribus noui testamenti. Constantinus autem Imperator sanctas reliquias Andreę, Lucę & Timothei transtulit Constantinopolim, apud quas dęmones rugiunt. Hieron. aduersus Vigilantium.

QVAE IS IN SACRIS LITERIS HABVERIT
testimonia.

ATTESTATUR, autem & Lucas in Actis apostolorum, admirabilis eum fuisse indolis iuuenem, cui à fratribus qui Lystris, atque Iconij morarētur, testimonium perhibebatur probitatis atque virtutis, qui vnā & discipulus fuit, & magister euasit: atque ad eò prudentia sapientiaq; præclarus, vt ei Paulus omne ministerium concrederet. Actor. 16. Et Chyloft. hic in argumento.

CVR A PAVLO TIMOTHEVS FVERIT CIRCUNCISVS,
cum ipse contra circuncisionem vbiquę gratiam prædicaret Euangelij.

NON propterea Timotheum circuncidit Paulus, quod putaret aliquid iustificationis illi iam ex circuncisione prouenire, sed propter Iudęos qui erant in illis locis. Cum enim scirent illi omnes, quod pater eius fuisset gentilis, timebat apostolus nē Iudęi doctrinā fidei protinus respuerent, si esset incircuncisus. Anselmus in præfatione ad hanc epistolam ad Timoth. I.

VNDE FIAT, QVOD CVM PAVLVS PLVRES HABERET
discipulos, duobus tantũ, Timotheo & Tito, sacras scripserit epistolas, ex Chryl.

VERVM enim si quis curiosę perquirat, quid sit cur Tito ac Timotheo tantũ ex omni discipulorum numero scribat, cum Silas & Lucas probati quoquę ac mirabili virtute præditi fuerint: Ait nanq; ipse cum scriberet: Lucas solus est mecum. Sed & Clemens vnus ex comitibus eius fuisse colligitur, cum de ipso scribat: Cum Clemente & cæteris coadiutoribus meis: non id quidem ab re, aut incogruę faciet. Cuius ergo rei gratia Tito ac Timotheo tantummodò scribit?

Quod his iam ecclesię gubernacula curamq; tradiderat, illos verò adhuc secum circũducebat: Adeò verò erat virtutis excellens insigne, vt neque adolescētia ipsa impedimento esset. Idcirco etiã scribens ait inter cætera: Nemo adolescentiam tuam cõtemnat. Vbi enim virtutis certa argumenta præluxerint, omnia quadrant, nihilq; impedimento esse poterit. Chyloftomus hic in argumento.

QVAM

QVAM OB REM HOS DISCIPVLOS PAVLVS TVM

demũ, cum eis Ecclesię gubernacula commiserat, & non potius antea, reddiderit instructos.

sic enim dicto in loco vterius quærit Chyloftomus: Cur autem discipulo, inquit, qui iam in magistri transierat ordinem, hanc epistolam scribit? Nonne antea perficiendus erat, quã præficiendus ecclesię? Quod si iam perfectus erat, superfluò illi hanc epistolam scribit. Sedenim doctrina illi opus erat, non eadem, qua discipuli instruebantur, verũ quæ magistro præceptorique congrueret. Videas nanque illum per totam epistolam doctori congruam inferre doctrinam, statimq; ex ipsis initijs non ait, Nē intendas his qui aliter te docent: sed quid? Vt eos admoneas, non docere aliter. Chyloft. ibidem.

VBI ET QVANDO EDITA SIT HAEC
epistola.

CLARVM est, quod quandò secundò ex Epheso venit B. Paulus in Macedoniam, tunc illic optimum Timotheum reliquit, vt eorum curam gereret, qui salutarem prædicationē susceperant. Theodoretus in omnes D. Pauli epistolas.

ARGVMENTVM EX ATHANASIO
in Synopsi.

IN hac epistola Paulus, inter cætera de quibus instruit Timotheum suum per Asiam episcopum, Canones illi præscribit ecclesiasticos: De constituendis episcopis, presbyteris, & diaconis. Quomodò hi sese gerere, quales esse, & quid præcipuē in ecclesia pro statu & conditione omnis generis hominum docere debeant. Ex quibus etiã, quis huius epistolę sit scopus & intentio, facillè quiuis intelligere & cognoscere poterit.

DE PARTIBVS PRIMAE AD TIMOTHEVM
epistolę. TABVLA IOI.

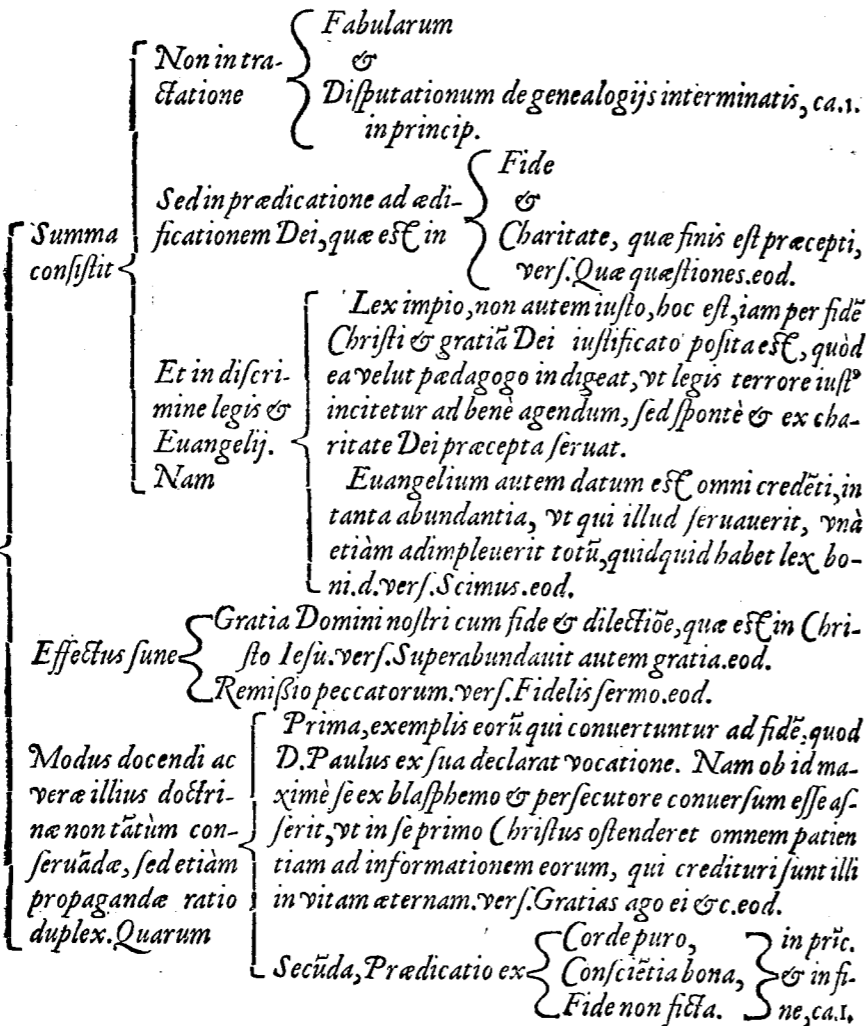
EPISCOPI officium consi- stit in	}	Defensione doctrinę sanę, cap. 1. per tot.
		Oratione, tot. cap. 2.
		Impositione manuum seu ordinum collatione, integro cap. 3.
		Honestate vitę, cap. 4.
		Liberalitate erga pauperes. à princip. cap. 5. vsque ad vers. Aduersus presbyterum.
		Iurisdictione ecclesiastica. à d. vers. vsque in finem cap. 5.
		Prædicatione Euangelij, cap. 6.

DE VER.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE VERBI DEFENSIONE.

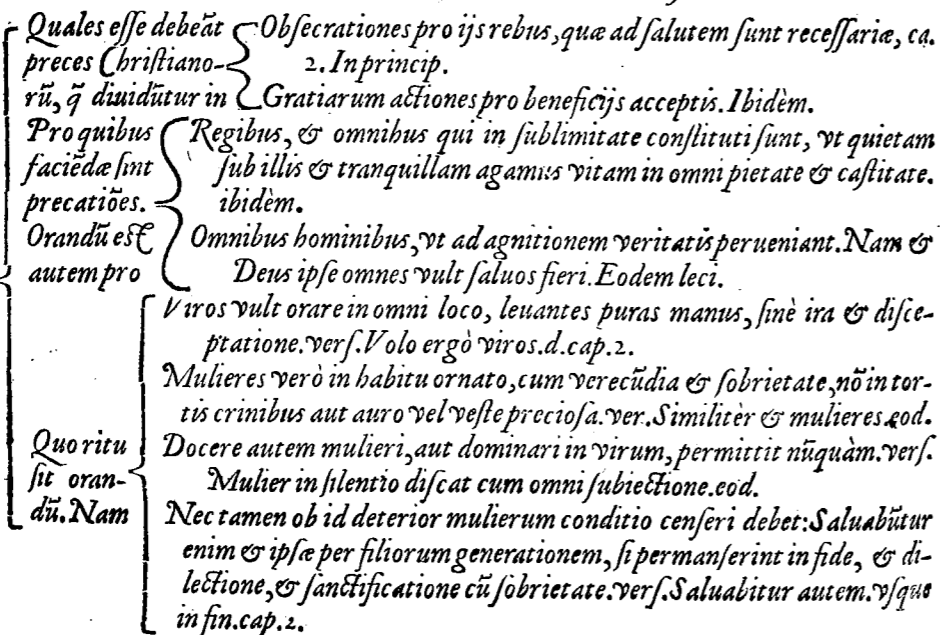
TABVLA IO2.

SANAM DOCTRINAM D. Paulus eam esse affirmat, quae est secundum Euangelium gloriae beati Dei, quod ipsi erat creditum. cap. 1. versic. Scimus autem. Cuius

DE ORATIONE. TAB. IO3.

ALTERUM pastoris officium est: orationi vacare, quae de re D. Paulus monet tria:

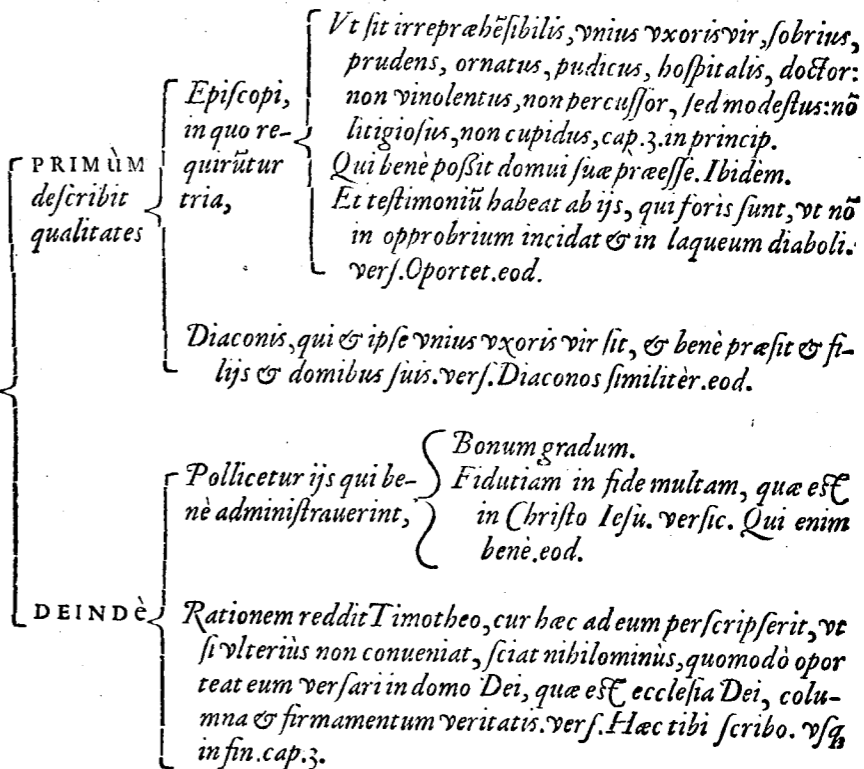

DE MI-

LIBER QUARTVS. DE MINISTRIS ECCLESIAE ORDINANDIS.

TABVLA IO4.

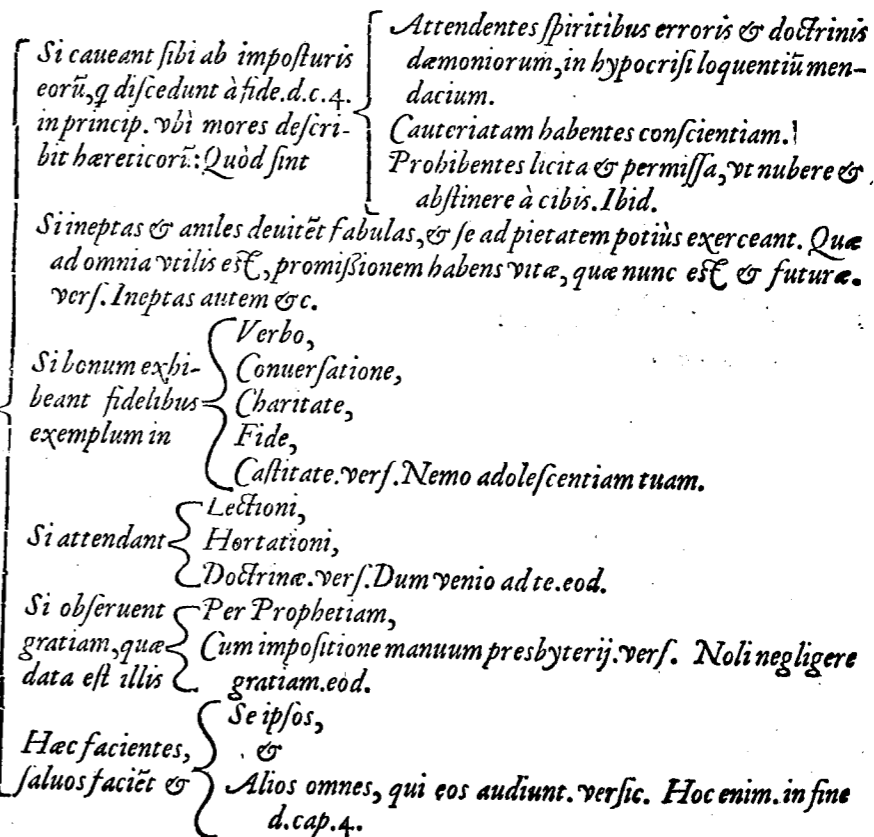
QUANTVM ad Ecclesiae ministros attinet, diuus Paulus hoc loco

DE VITA ET HONESTATE CLERICORVM.

TABVLA IO5.

REQUIRIT D. Paulus non tantum in Episcopo, sed in quouis sacerdote & clerico, ut bonus sit minister c. 4. ver. Haec proponens fratribus. Quod futurum ait,

DE BO-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE BONIS ECCLESIAE IN VSVS PAUPERVM
distribuendis. TABVLA IO6.

IN HAC
parte D. Paulus

Præmissa prius admonitione de moribus erga

- Seniores non increpandos, sed vt parentes obsecrandos:
- Iuuenes, vt fratres:
- Anus, vt Matres:
- Iuenculas, vt sorores in omni castitate, capit. 5. In principio:

Agit de liberalitate episcoporum, vbi præcipit, ex bonis ecclesie alii debere

Viduas (quibus hodie succedunt potissimum pauperes religiosi) non quidem sine discrimine oēs, sed eas

- Quæ verè sint viduæ & desolatæ.
- Quæ instant obsecrationibus & orationibus nocte & die.
- Non quæ in delicijs viuunt.
- Sed quæ sunt irreprehensibiles, & probatæ in regimine domus suæ.
- Non minus 60. annorum, quæ vnius viri fuerit vxor, in bonis operibus testimonium habens.
- Nō fornicariæ, nec verbosæ, curiosæ aut vagæ, vers. Viduas honora, hoc est, vt D. interpretatur Augustinus, iuua & subleua. d. cap. 5.

Presbyteros & prædicatores eos, qui benè præsumunt. Nam hi duplici digni sunt honore, maxime qui laborant in verbo & doctrina. vers. Qui benè præsumunt. eod.

DE IURISDICTIONE ECCLESIASTICA.

TABVLA IO7.

IURISDICTIO
Ecclesiastica versatur
circa

Authoritatem coercendi delicta, in qua hæseruanda sunt regula:

- Non quamlibet accusationem contra presbyteros admittendā, nisi sub duobus aut tribus testibus, vers. Aduersus presbyterum. d. cap. 5.
- Publicè peccantes, publicè arguendos. vers. Peccantes coram omnibus. eod.
- Nè in alteram partem declinet iudex. vers. Testor coram Deo. eod.
- Iudicem debere esse irreprehensibile, nè, dum alios iudicat, seipsum condēnet. ver. reipsum castū custodi. eod.

Manuum impositionem: Vbi cauendum præcipit,

- Nè citò alicui manus imponat. vers. Manus citò. eod.
- Nec peccatis communicet alienis. Ibidem.

DE RA

LIBER QVARTVS.
DE RATIONE CONCIONANDI.
TABVLA IO8.

PRAEDICATORIS partes,
de quibus hic quidem fit mentio, sunt duæ:

Subsunt, admonet eorum officium esse, obedire & reuerentiā exhibere dominis, non tantum

- Fidelibus, sed etiam Infidelibus. capit. 6. in princip.

Præsumunt, & quia plerūque sunt diuites, monet eos

- Primum, diuitias non affectare. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, quæ mergunt homines in interitum. vers. Habentes autem. eod.
- Deinde, si honesto modo contingant, quomodo eis sit vtendum: Nè scilicet sperent in incerto diuitiarum, sed studeant diuites fieri in bonis operibus. vers. Diuitibus huius seculi præcipe.

Retinere populum in officio. Et quia hominum alij alijs aut

- Fugere cupiditatem, quæ radix omnium est malorum. vers. Radix. eod.

Vtriusque verò generis homines varijs distinguuntur conditionibus & qualitibus. Quibus triplicem scribit regulam:

- Seclari
 - Iustitiam,
 - Pietatem,
 - Fidem,
 - Charitatem,
 - Patientiam,
 - Manfuetudinem.
- Persistere in vocatione ad quam quisque vocatus est. vers. Certa bonum certa amen fidei.

Sanam tueri doctrinā, cuius rei summa quatuor constat præceptis.

- Inanes fugiant quæstiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur
 - Inuidiæ,
 - Contentiones,
 - Blasphemias,
 - Suspiciones malæ,
 - Conflictationes hominum secliosorum.
 vers. Hæc doce & exhortare. ibid.
- Mandatum Dei seruet sine macula irreprehensibile, vsque in aduentum Domini nostri Iesu Christi. d. vers. Certa bonum certamen.
- Depositum, hoc est, doctrinam ab apostolis traditam custodiant. vers. O Timothee, eod.
- Prophanas deuinent vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Eodem vers. O Timothee. dicti cap. 6. & ultimi.

ss EPISTO

EPISTOLA PAULI

APOSTOLI AD TIMOTHEVM SECUNDA, QVO-

modò pastoribus ecclesiæ pro animarum salute sit certandum, siue de Martyrio pro vera fidei catholice doctrina libenter suscipiendo, Liber Bibliæ LXI, Secundæ partis quarti libri, vndecimus.

ORDINIS RATIO.

ET SI inter hanc posteriorem, & illam ad Timotheum priorem epistolam, editæ sunt epistolæ ad Titum, ad Romanos, ad Galatas, ad Philippenses, ad Colossenses, ad Philemonem & Hebræos, quæ omnes hanc secundam ad Timotheum epistolam temporis ordine præcedunt, adeò vt prior illa ordine quinta, hæc verò omnium sit postrema: tamen optima ratione hæc post illam à Maioribus nostris collocata est.

Quantalibet enim quisque, vt piè scribit hoc loco Chrysostomus, animi virtute polleat, cum tamen clauum & ecclesiæ gubernacula suscipit, insperatis fluctibus quatitur, & varijs vndiquè negocijs actus, penè submergitur. Quod cum semper aliàs ferè contingit, tum in ipso prædicationis initio necessariò fiebat, cum omnia essent plena periculis, cum maria vndiquè & vndiquè cælum, cum persecutionibus & inimicitijs cuncta feruerent, cum omnia simul obfisterent, cum præterea ex Iudaicis obseruationibus hærefes inchoarent, quas & in priore signauit epistola.

Cum ergò de officio episcopi atque adeò cuiusuis verbi diuini prædicatoris dignitate in prima ad Timotheum actum sit epistola, rectè nunc sequitur secunda, in qua de persecutionibus, inuidia, exilio, damnis & mille alijs agitur veri pastoris periculis, ad quorum aculeos lenitè patienterq; perferendos, Paulus episcopum suum Timotheum atque bonos ecclesiæ doctores omnes admonere voluit.

VBI ET QVO TEMPORE SIT EDITA.

HANC epistolam omnium quas scripsit Paulus, esse posteriorem, & ab eo iam ex hoc mundotransituro Roma ex vinculis ad Timotheum fuisse transmissam, constans omnium ferè sanctorum est hoc loco patrum sententia: videtur enim tunc eam scripsisse, cum esset proximus fini. Ego enim, inquit, iam delibor, & tempus meæ resolutionis instat. Et iterum: In priore mea defensione nullus mihi adfuit. Chrysost. hic in d. principio. Ambrosius itè, Theodoretus, Theophylactus & Anselmus ibidem.

QVA OCCASIONE HANC SCRIPSERIT epistolam.

QVAD sibi vult, quòd secundam quoque ad Timotheum epistolam scribit? Dixerat, spero celerius venire ad te. Frustratus ille spe & expectatione sua, consolatur eum literis, corporalis præsentiae vice, fortassis ob hoc ipsum moerentem, & quòd iam gubernationis onus subiisset. Chrysost. homil. i. super hanc epistolam.

SCOPVS.

HOC agit in hac epistola Paulus, vt Timotheum roborat contra falsos prædicatores, & eum de omni primùm regula veritatis, deinde etiàm de his, quæ vltimis futura sunt temporibus, ac postremò de sua instruat passione. Breuiter, suo ipsius exemplo hortatur illum ad martyrium, pro fide fortitè subeundum. Anselmus in præfatione huius 2. ad Timotheum epistolæ.

ARGVMENTVM.

IN vinculis existens Paulus, fecerat iam secundam coram Nerone confessionem. Ex qua re facile colligere poterat, nihil sibi superesse aliud, quàm martyrium, atque ipsam adeò mortem. Quamobrem Timotheo fidei negocium hac epistola commédât, ac veluti testamento relinquit, vt si ei, quod timebat, accideret, idem Timotheus sibi in apostolatam succederet. Petrus Aureolus.

DE PAR-

DE PARTITIONE EPISTOLAE AD TIMOTHEVM SECUNDÆ. TABVLA IO9.

Sua in Timotheum fiducia, quam conceperat erga illum iam dudum propter fidem non tantum suam, sed etiàm matris eius & auic non fictam. c. 1. post princip.

Gratia diuina, quam ipse Timotheus à D. Paulo per manuum impositionem vberiore alijs acceperat, spiritum scilicet non timoris, sed virtutis & dilectionis & sobrietatis. vers. Propter quam causam. eod.

Neceitate: Quia non Phygellus tantum & Hermogenes, sed omnes, quotquot in Asia erant discipuli, ab ipso auersi fuerant. vers. Bonum depositum custodi. vsque in finem d. cap. 1.

Comparatione ad } Militem, qui debet esse strenuus.
Athletam, in quo legitimum requiritur certamen.
Agricolam, qui debet esse in laborando sollicitus, vt in fructibus percipiendis sit primus, cap. 2. vers. Labora &c.

IN HAC ERGO epistola Paulus in Apostolatu suo substituit Timotheum. Quam substitutionem vt in se recipiat, conatur ei persuadere à

Spe futura gloria, ad quam vt congregentur, quàm fieri possit, omnes, bono pastori omnia sustinenda sunt. Si enim commortui sumus, & conuiuemus: Si sustinebimus, & conregnabimus. vers. Memor esto. eod.

Petulantia & procacitate hæreticorum, quæ veritatis studio refrenanda est, & compefcenda. vers. Noli contendere verbis: ad nihil enim vtile est. vsque in fin. cap. 2.

Multitudine improborum hominum, qui sint in diebus nouissimis grassaturi. Contra quos ita se armare debet Timotheus, & pastor quilibet bonus & fidelis: Primùm, vt eos deuitet. Insipientia enim eorum manifesta erit omnibus. Deinde, vt permaneat in eis quæ didicit, & credita sunt ei. Denique, vt sacra scriptura se muniat auctoritate. cap. 3. per tot.

Periculis imminentibus } In genere omnibus. futurum enim esse ait, vt hæretici quidam sanam doctrinam deserant, & à veritate ad vanas conuertantur fabulas. Quos arguere, obsecrare, & increpare debent episcopi. cap. 4. in principio.

Sibi, martyrij scilicet & mortis: Ego enim iam delibor, ait, & tempus resolutionis meæ instat. Eodem cap. 4. & vltimo. Quæ verò inde in finem vsque huius sequuntur epistolæ, familiaria quædam sunt, quæ ideò D. Paulus Timotheo communicat, vt suum ad se aduentum maturet.

ff 2 EPISTO-

EPISTOLA PAVLI APO-

stoli ad Titum, de vita & honestate clericorum, Liber Biblię LXII,
Partis secundę Libri quarti, duodecimus.

RATIO ORDINIS.

VT in precedentibus episcopos instituit Paulus, ita in hac epistola, quales non ipsi tantum episcopi, sed eorum etiam in spiritualibus ministri, sacerdotes, diacones, & clerici omnes esse debeant, edisserit. Ex sententia Petri Aureoli.

ALIA CONTINUATIONIS RATIO.

NON solum ijs qui in continenti, sed etiam qui in insulis habitabant, diuinus apostolus doctrinam impartitus est salutarem. Theodoret. hic in argum. Nam ea intentione Titum apud Cretenses episcopum reliquerat, vt vniuersam insulam Cretam regeret & doceret. Eius vero gubernationis modum illi in hac breui prescribit epistola. Anselmus in prefatione ad Titum.

DE TITO.

VNVS ex Pauli socijs hic vir fuit probatus: neque enim profecto illi integram insulam permisisset, neque ea que deerant, precepisset implenda: (ait enim: vt que defunt, corrigas) & tam multorum episcoporum iudicium comisisset, nisi multum illi confideret. Chrysof. hic in princip. cap. i.

CVIAS TITVS FVERIT, ET QVALIS.

AIUNT autem quidam hunc iuuenem fuisse, idcirco quod ad eum scribens Paulus, eum filium vocet: sed hoc sane non satis manifestum est. Arbitror autem ipsius etiam in actibus apostolorum fieri mentionem. Erat autem fortasse Corinthius, nisi alius aliquis apud eos fuerit eodem nomine. & Zenam quidem ad se aduocat, atque Apollon mitti cupit, huc autem non: nanque coram Cesare plus illis fortitudinis atque virtutis fore testatur. Idem Chrysof. ibidem.

DE EODEM, EX ISIDORO.

TITVS Pauli discipulus, & in baptismo spiritualis filius, natione Gręcus, ex gentibus solus a Paulo circumcisus post Euangelium: quem ad instruendas Ecclesias reliquit Apostolus Crete, ibique in pace defunctus est atque sepultus. Isidorus de patribus noui testamenti.

CRETENSES QVI ET VNDE DICTI FVERINT.

CRETENSES dicti fuerunt a Creta, que maxima erat insula, quam Apostolus cognitionis luce illuminauerat. Theodoretus hic in argumento.

CVR BREVIVS TITO QVAM ALIIS

scripserit Paulus.

BREVEM scribit epistolam merito, quod virtutis testimonium fuit ipsius Titi: neque enim is ille erat, cui verbis plurimis opus esset, sufficiebatque illum tantum breuiter admoneri. Chrysof. ad Tit. cap. i.

VBI

VBI ET QVANDO SIT SCRIPTA.

EX Nicopoli data fuit hec epistola, statim post illam ad Timotheum priorem, sic vt numero sit sexta. Cum enim in Macedonia locis Paulus ageret, iussit Tito vt ad se venire. Sic autem dicit: Cum misero ad te Arteman vel Tychicum, festina ad me venire Nicopolim: Ibi enim statui hyemare. ad Tit. 3. Dicunt autem Nicopolim esse urbem Thracie, & esse Macedonia propinquam. Theodoretus in prefatione ad omnes D. Pauli epistolas. Sita est autem in Actiaco littore. Anselmus ibid.

DE EODEM, EX CHRYSOSTOMO.

VIDENTVR autem mihi, inquit, tempora quedam media intercessisse, Paulumque dum ista scriberet, in libertate fuisse. Nihil enim de tentationibus loquitur, ceterum assidue Deo gratias versat, que credentibus erat sufficiens consolatio ad incitamentum virtutis: nanque cum discerent, que suis meritis deberentur, & ad que per gratiam vocati essent, non minimum ex hoc solatium capiebant.

Videtur autem mihi eam precedere, quam ad Timotheum (secundo) scripsit: illam etenim instante morte scripsit: hic autem liber & absolutus esse deprehenditur. Nam quod ait, decreui hyemare Nicopoli, ad Tit. 3. certum argumentum est, quod necdum in vincula fuerit coniectus: illic autem vincitum se assidue vocat. Chrysof. cap. i. hic in princip.

CVR HIC PAVLVS INCREPARIT IVDÆOS.

INVEHITVR etiam aduersus Iudaeos: quod si in totam gentem inuehitur, nihil est quod mireris: & hoc enim ipsum, scribens ad Galatas, facit: O insensati, inquit, Galate. Porro hoc non contumeliosi erat affectus, sed amoris propensioris. Nam si sui gratia istud fecisset, merito quis illi crimen inureret: Sin vero ignitus & zelo fidei feruens, & gratiam predicationis insinuans, ita loquitur, non iniuriose id facit. Nanque & Christus multa & sepe numero Phariseis ac scribis criminatur. Verum non sui ipsius gratia, sed ideò, quod alios omnes perderent. Chrysof. ibidem.

ARGVMENTVM EX THEODORETO.

PRIMUM quidem docet, quales esse oporteat eos, quibus creditum est diuini sacrificij munus. Deinde etiam accusat aliquos, qui ex Iudaeis crediderant, qui salutarem predicationem conabantur corrumpere. Ac diuina tandem meminit Oeconomie, eius etiam ostendens causas. Theodoretus in argumento
to ad hanc, que Tito inscripta est, epistolam.

ff. 3 DE PAR.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE PARTIBVS EPISTOLAE AD TITVM.

TABVLA II.

PRIMO causam explicat Tito, cuius rei gratia reliquerit eum Crete, ut scilicet ea quae desunt corrigat, & per ciuitates presbyteros constituat, ita ut idem sibi dispo-

Quales debeat ordinare episcopos & presbyteros, in quibus requiritur, ut sint

Sine crimine. d. vers. Oportet &c. Hostiles, benignos, &c. ibidem. Potentes exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere. versic. Ut potens.

Presbyterorum, & episcoporum ut

Loquantur quae decent sanam doctrinam, cap. 2. in principio. In omnibus praebeant se exemplum bonorum operum &c. ut qui ex aduerso est, vereatur, nihil habens malum dicere de illis. vers. In omnibus d. ca. 2. Item vers. Fidelis sermo. & versic. Discant. circa fin. cap. 3.

Moribus & officijs

Senum, ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia. vers. Senes. d. cap. 2. Annum, in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino seruientes. vers. Anus. eod. Adolescentularum, ut viros suos ament, sint prudentes, castae, subditae viris, ut non blasphemetur verbum Dei. vers. Adolescentulas. eod. Iuuenum, ut sobrii sint. vers. Iuuenes. eod. Seruorum, ut dominis suis sint subditi in omnibus, non contradicentes, non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes. vers. Seruos dominus. eod. Omnium Christianorum, ut principibus & potestatibus sint subditi, ad omne opus bonum parati, non blasphemae, non litigiosi, sed modesti, omnem ostendentes mansuetudinem erga omnes homines. cap. 3. in principio.

Quae vera sit Christianae religionis doctrina de

Fide: Cuius summa sub his breuissimis verbis comprehenditur: Apparuit enim gratia, inquit, Dei & saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem & secularia desideria, sobrie & iuste & pie viuamus in hoc saeculo: Expectantes beatam spem, & aduentum gloriae magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. vers. Apparuit enim. usque in fin. cap. 2.

Quomodo tractandi sunt

Falsi Christiani, qui vniuersas subuertunt domos, turpis lucri gratia docentes quae non oportet, sunt redarguendi. Extranei seu a fide Christiana alieni, mansueti & leniter monendi. d. princip. cap. 3. Heretici postquam unam atque alteram correptionem deuitandi. vers. Hereticum hominem. d. cap. 3. & ultimo.

EPISTO-

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD PHILEMONEM DE POENITENTIBVS ITERVM IN GRATIAM recipiendis, Liber Biblię LXIII, partis secundę libri quarti, decimustertius.

RATIO ORDINIS.

NE quis putet apud Deum vllum esse respectum personarum, non absque singulari factu est spiritus sancti consilio, quod a Maioribus nostris etiam haec epistola in hunc ordinem sit collocata: ut dum videmus apostolum, hominis etiam serui, & fugitiui, & furis, tam diligentem habere curam, certissimum inde capiamus argumentum, nemini viam neque ad doctrinam fidei, neque ad gratiam salutis aeternae consequendam, vlllo vnquam tempore fuisse praclusam, iuxta mentem Theodoretici hic in argumento.

ARGVMENTVM.

COMMENDATITIA est haec epistola tota. Aufugerat enim a philemone seruus Onesimus, rebus quibusdam furto secum ablati. Is cum Romam forte venisset ad D. paulum, & ab eo dum erat in vinculis, fuisset baptizatus, tantum profecit, ut dignus haberetur cui praedicationis postea committeretur officium. Quamobrem paulus eum philemoni cum hisce remittit literis, ac ita commendat, ut eum in gratiam prius receptum, non tantum asferat liberum, sed etiam complectatur ut fratrem. Eam enim esse huius epistolae summam testantur omnes, quotquot eam iustis illustrarunt commentarijs.

PHILEMON QVIS FVERIT.

PHILEMON & si Phryx fuerit genere, moribus tamen fuit fidelis. Theophylact. hic in prologo de quo circa principium huius epistolae sic scribit Chrysost. philemon quidam vir fidelis ac nobilis. Quod enim fuerit virtute mirabilis, ex eo in primis constat, quod domus quoque eius omnis fidelis erat, atque adeo fidelis, ut ecclesia etiam appellaretur. Quocirca scribit ad eum apostolus: Saluta & ecclesiam quae est in domo tua. attestatur autem & illi singularis obedientiae meritum, & quod in eo viscera sanctorum quieuerunt: ipse quoque in hac epistola admonet, ut sibi hospitium pareat: ideo mihi videtur illius domus, sanctorum fuisse diuersorium. Chrysost. in argumento in epistolam ad philemonem.

DE ONESIMO.

ONESIMVS seruus fuit philemonis, qui fugerat dominum, quibusdam rei domesticae copulatis. Nam quod furatus quaedam sit, audias apostolum sic dicentem: Si quid autem te legit, aut debet, ego persoluam. Chrysost. in arg. Eundem autem Onesimum B. paulus episcopum ordinans, praedicationisque verbum ei committens, apud Ephesiorum ciuitatem reliquit: cui episcopus post beatum Timotheum & ipse refedit De quo & beatus Ignatius Ephesius scribens epistolam, ita dicit: Quoniam ego suscepi multitudinem vestram in nomine domini, in Onesimo dilecto praepatore nostro, vestro autem episcopo. Obsecro eum secundum Christum Iesum diligere vos, & vos oes in concordia eius in ipso esse. Benedictus enim Deus, qui vobis talis episcopum donauit habere in Christo. Hic Romam productus, atque ibi pro fide Christi lapidatus, sepultus est Christi martyr primus ibi: deinde ad loca ubi fuerat ordinatus episcopus, corpus eius delatum. Ado Treuirens. in martyrologio, 14. Cal. Martij. VBI ET QUANDO SCRIPTA SIT HAEC EPISTOLA.

ROMAE scripsit Paulus hanc epistolam, dum ibi in Neronis detineretur vinculis. Edita autem est ante epistolam ad philippenses, mox post eam, quae ad galatas scripta est. Theodoretus in praefatione ad omnes D. pauli epistolas. Misit vero per Onesimum, ut ex his ipsis patet literis.

CENSURA D. HIERON. DE EPISTOLA PAVLI AD PHILEMONEM.

DE hac epistola sic loquitur Hieron. Volunt alii hanc epistolam quae scribitur ad philemonem, aut non esse pauli: aut etiam si pauli sit, nihil habere quod edificare nos possit, & ob id a plerisque veteribus repudiatam, dum commendandi tantum scribatur officio, non docendi.

AT e contrario, qui germanae auctoritatis eam esse defendunt, dicunt nunquam in toto orbe a cunctis ecclesijs fuisse susceptam, nisi pauli apostoli crederetur. Hieron in praefat. ad philemonem.

DE EIVSDEM EPIST. SIMPLICITATE AC BREVITATE. EX EODEM.

SED mihi videntur, dum epistolam simplicitatis arguunt, suam imperitiam proderere, non intelligentes quid in singulis sermonibus virtutis ac sapientiae lateat.

SI autem breuitas habetur contemptui, contemnatur Abdias, Nahum, Sophonias, & alij duodecim prophetae, in quibus tam mira & grandia sunt quae feruntur, vt nescias vtrum breuitatem sermonum in illis admirari debeas, an magnitudinem sensuum.

Quod si intelligerent hi, qui epistolam ad Philemonem repudiant, nunquam breuitatem despicerent: quae pro laciniosis legis oneribus, euangelico decore conscripta est, dum breuiatum consummatumque sermonem facit Dominus super terram. Hieron. in prooemio Commentariorum in hanc epistolam.

QVAE HVIVS EPISTOLAE SINT VTILITATES, ex Chrysofomo.

spiritualis
vite actus
omnes pro-
sunt oibus.

CAETERUM quod haec epistola nimium necessariò conscripta sit, hac praeterea ratione discetis. Cù quis enim spiritualiter viuit, huius habitus ipse, & incessus, & verba, & actus, & omnia prorsus audientibus prosunt, nihilque id impedit aut prohibet fieri. Verum quod necessariò haec epistola missa sit, hinc iam animaduerte, quantumque habeat in se utilitatis.

PRIMA UTILITAS.

PRIMUM quidem nihil negligere monemur hoc exemplo. Si enim Paulus pro fugitio fure, pro seruo tantum prouidentiae ostendit, nec dubitat illum cumulatam tot laudibus mittere, nihilque veretur: quanto magis nos conuenit, in huiusmodi quoque non esse negligentes?

UTILITAS SECVNDA.

DEINDE seruilem conditionem desperandam non esse, etiam si vitij omnibus dederit manus, quandoquidem fur iste atque fugitiuus adeò virtutibus claruit, vt illum voluerit & Paulus habere socium, scribensque ad dominum, dixerit, Vt pro te mihi ministret: quanto magis liberos non esse desperandos?

TERTIA UTILITAS.

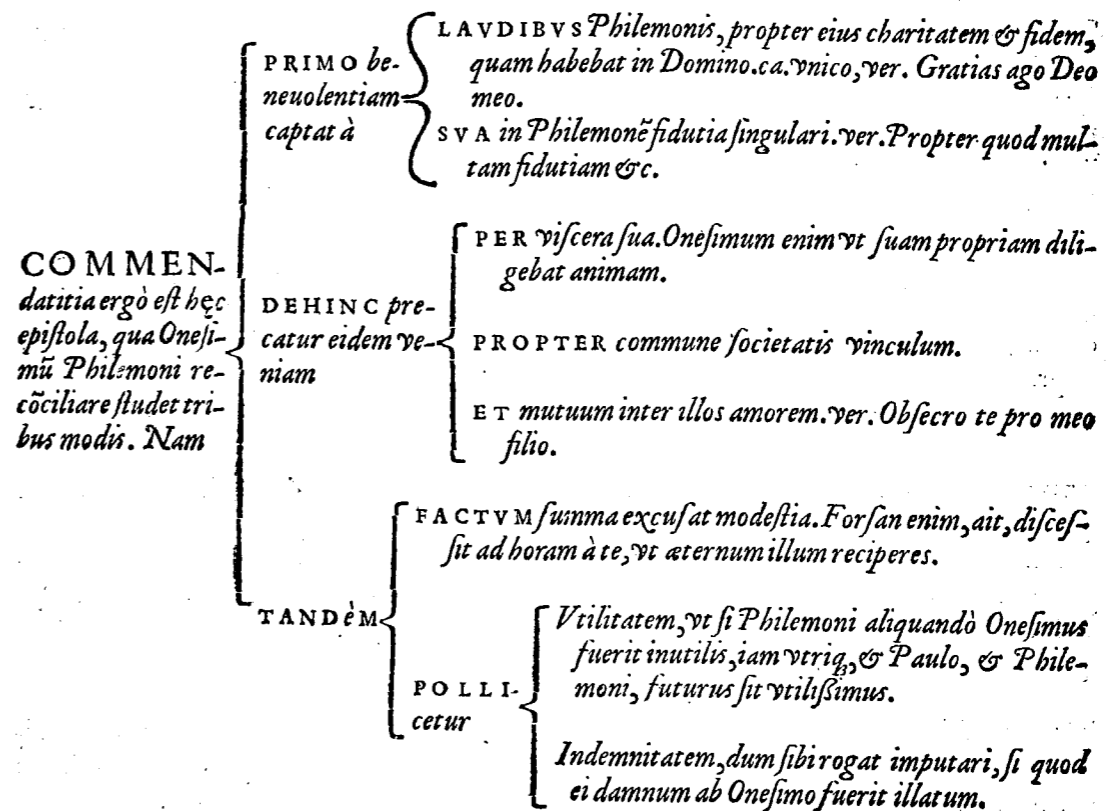
TERTIÒ, seruos à dominis non oportere abstrahi. Nam si Paulus, qui ita Philemoni confidebat, Onesimum sibi adeò utilem & necessarium ad ministerium tenere noluit praeter sententiam domini: multò sanè magis id nobis quoque seruandum est. Si enim seruus virtute clarus est, ideò in primis oportet illum in seruitute durare, dominatumque recognoscere, vt omnibus qui sunt in domo, commodo & utilitati esse possit.

UTILITAS QVARTA.

AD DAM & aliam huius epistolae utilitatem: docet nos seruos non erubescere, si probi sint. Nam si Paulus excelsior atque excellentior omnibus tanta de seruulo loquitur, multò sanè magis nos de nostris id facere conuenit.

Cum ergò tam multa nobis commoda largiatur epistola, & certè necdum omnia diximus, audeat quis adhuc superfluam dicere? Quanta istud, quæso, temeritatis est? Chrysof. in huius epist. argumento.

DE PAR.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD HEBRAEOS PRO EVAN- gelio & fide Christiana, contra legis antiquae cultum & obseruantiam, Liber Bibliæ LXIII, Secundæ Partis Quarti libri, Decimus quartus.

ORDINIS RATIO.

QUANVIS haec epistola ratione temporis quo scripta est, sit ferè vltima, est tamen doctrinae ordine facile prima: tum quòd lingua Hebraica, in qua scripta est, alijs omnibus sit antiquior: tum quia hic de veritate legis agitur euangelicae, in reliquis verò de Euangelij obseruantia potissimum fuit dictum. Sed certum est, Euangelij veritatem in promissionibus veteris testamenti de venturo Messia etiam tunc multis seculis antè extitisse, quàm de eius obseruantia vllum scriptum haberetur verbum.

VBI

VBI ET QUANDO SCRIPTA, CUIVSQVE MINI-

sterio hæc epistola fuerit transmissa.

ORDINE temporis est hæc epistola penultima: scripta est enim proximè ante secundam ad Timotheum editam, quæ (vt diximus) omnium fuit postrema. Theodoret. in præfat. ad omnes D. Pauli epistolas. Missa autem fuit ex Italia. Theophylact. ibid. & D. Athanas. in Synopsi: per Timotheum filium apostoli Pauli spiritualem. cap. vltimo hinc ad Hebræos, & Lyranus in prolixo huius epistolæ proœmio.

AD QVOS SCRIPTA SIT.

Hebræi, ad quos hoc loco scripsit apostolus, dicuntur illi, qui ex Iudæis ad Christum sunt conuersi. Interpretantur autem Hebræi, transitores vel transeuntes, qui que radicem cordis in amore præsentis mundi non plantauerunt, sed assiduis desiderijs ad superna transeunt: qui peregrinationem terræ non diligunt pro habitatione patriæ, sed veram patriam inquirunt, ipsi sunt verè Hebræi, & ad se scriptam esse credant hanc epistolam. Anselmus hinc in præfatione epistolæ ad Hebræos.

QVONAM HAEC EADEM SCRIPTA

sit epistola, & quomodo, ex Chrysof.

SED quonam ad eos epistolam mittit? Mea opinione, Hierosolymam, & in Palestinam. Sed quomodo scribit? Quemadmodum & baptizabat, non habens mandatum vt baptizaret. ait enim se non missum ad baptizandum. Nec tamen vetitus erat, sed operæ auctarium hoc fecit. Et qui poterat his non scribere, pro quibus vel deuoueri volebat? Chrysof. hic in præfat.

IN QVA LINGVA EDITA SIT

hæc epistola.

HANC epistolam fertur apostolus ad Hebræos conscriptam, Hebraica lingua misisse, cuius sensum & ordinem retinens Lucas Euangelista, post excessum B. apostoli Pauli Græco sermone composuit. Author argumenti, huic epistolæ in sacris Biblijs præfixi.

DE EPISTOLAE HVIVS AVTHORE

dubitatio.

HANC epistolam multi Pauli esse aiunt, quidam verò negant. August. De ciuitate Dei. lib. 16. cap. 22. Nam creditur vel Barnabæ esse, iuxta Tertullianum: vel Lucæ Euangelistæ, iuxta quosdam: vel Clementis Romani postea Ecclesiæ episcopi, quem aiunt sententias Pauli proprio ordinasse & ornasse sermone: vel certè quia Paulus scribebat ad Hebræos, & propter inuidiam sui apud eos nominis, titulum in principio salutationis amputauerit. Hieron. in Catal.

RATIO DVBITANDI DE PAVLO PRIMA,

ex Hieronymo.

EPISTOLAM quæ ad Hebræos scribitur, quidam Pauli non esse contendunt, eò quod nõ sit eius nomine intitulata. Hieron. in dicta præfatione ad epistolas Pauli.

SECUNDA DVBITANDI RATIO.

OB sermonis styliq; distantiam, quod hæc dictione non nihil politioni concepta videatur, quam reliquæ D. Pauli epistolæ. Hieron. ibidem. & in Catal.

OPINIO HAC DE RE COMMVNIS.

SED vsus ecclesiæ Catholicæ communis, & temporis longi præscriptio manifesta, contrarium iam diu non semel obtinuit, estque hac de re constans patrum ferè omnium sententia, huius epistolæ non alium esse authorem, quam diuum Paulum, vt quæ & semper, & vbiq; & ab omnibus ferè, aut maiori saltem parte habita & credita sit ipsius Pauli.

RESPONSIO HIERONYMI AD PRIMAM

dubitandi rationem.

SI propterea, inquit, non est Pauli, quia eius non habet nomẽ: ergò nec alicuius erit, quia nullius nomine intitulatur. Quod si absurdum est, eius magis censenda est, quæ tãto suæ doctrinæ fulget eloquio. In præfat. in omnes epistolas Pauli, quæ Hieronymo ascribitur.

CVR

CVR HIC NOMEN SVVM TACVERIT

Paulus, ex eodem.

SED quia apud Hebræorum ecclesias quasi destructor legis falsa suspitione habebatur, voluit tacito nomine de figuris legis & veritate Christi reddere rationem, nè odium nominis in fronte prætitulati, vtilitatem lectionis excluderet. Hieronymus ibidem, & in Catal.

DE EODEM, SENTENTIA AVGVSTINI.

PAVLVS in hac epistola, inquit Augustin. principium & salutationem propterea dicitur obmisisse, nè Iudæi qui aduersus eum pugnaciter oblatrabant, nomine eius offensi, vel inimico animo legerent, vel omninò legere non curarent, quod ad eorum scripserat salutem. August. in epist. ad Roman. inchoatæ expos. ex sententia Clementis Alex. apud Nicephorum lib. 4. hist. eccles. cap. 33. & Euseb. lib. 6. hist.

RESPONSIO AD SECVNDAM DVBL-

tandi rationem.

NEC sanè mirum, si eloquentior videatur in proprio, id est, in Hebræo, quam in peregrino sermone, id est, in Græco, quo ceteræ epistolæ scriptæ sunt. Hieron. in d. præfat. & in Catal.

ALIA RESPONSIÒ EX HVIVS EPI-

stolæ argumento.

APTISSIMA demum illa ratio videtur, quæ in huius epistolæ continetur argumento. Imprimis, ait, videndum est, cur apostolus Paulus in hac epistola scribenda, non seruauerit morem suum, vt vel vocabulum nominis sui, vel ordinis describeret dignitatem. Hæc causa est, quod ad eos scribens, qui ex circuncisione crediderant, quasi Gentium apostolus, & non Hebræorum, sciens quoque eorum superbiam, suamq; humilitatem ipse demonstrans, meritum officij sui noluit anteferre. Nam simili modo etiã Ioannes apostolus propter humilitatem in epistola sua nomen suum eadem ratione non protulit. Author argument. epistolæ ad Hebræos.

PRO EADEM RESPONSIÒNE SENTENTIA

Michaelis à Medina.

DE sermonis autem distantia, quauis ea ratio quam affert Hieron. multum arrideat, sunt tamen qui putent, hanc epistolam non tantum leporis ab authore contraxisse, quantum nunc habet. Sed insuper multum illi ex traductione in Græcū sermonem à Luca, vel Clemente accessisse, cum non tam verbis, quam sententiæ in traducendo inhaerent: quod, vt erant apostolici sensus consultissimi, & eiusdem apostoli comites indiuisi, & discipuli, absque vlla infidelitatis nota facere potuerunt. Qua sententia & veterum opiniones, quas Hieron. refert, quæ Lucæ, Barnabæ, aut Clementi eam epistolam tribuebant, in concordiam adducuntur, dum compositio quidem apostolo Paulo, elegantia verò & dicendi lepor, vni istorum tribuitur. Mich. à Medina De recta in Deum fide, lib. 6. cap. 25.

ALIA DE RE EADEM CENSURA

eiusdem Medina.

EST & magnoperè cum ratione conueniens illa sententia, quæ credit, inuentionem quidem eorum, quæ in hoc scripto tractantur, esse apostoli Pauli: dispositionem verò, amanuensis scribæ: ita vt, quod frequentissimè solet accidere, immò, quod est in quotidiano vsu ijs, qui non tantum laboris pondus sustinent, locos tractandos, docto & eleganti amanuensi tribuerint, amanuensis verò dictionem poluerit. Neque enim hac ratione desinit esse Pauli, quemadmodum neq; Regis aut pontificis literæ, quarum ipsi locos suggerunt, si scribantur à Notario, non erunt Regis aut pontificis.

Porrò Paulum in scribendis epistolis amanuensi ministro, quem modò secretariū aut notarium vocamus, fuisse vsus, ex fine eius epistolæ, quam ad Roman. scribit, apertè cognoscitur. Saluto, inquit, vos ego Tertius, qui scripsi epistolam. Fuit enim is Tertius D. Pauli notarius, cuius permisso nomen suum epistolæ inseruit. Medina ibid.

DE HVIVS

Hereticum esse, epistolam ad Hebræos ex canonicarum scri-
pturarum numero rejicere.

ARGVMENTVM I.

PRIMÒ, quoniam aduersatur definitioni omnium pontificum & Conciliorum sacros libros enume-
rantium: vt Innocentij primi atque Gelasij, Concilij 3. Carthag. cap. 47. Florentini insuper ac Tri-
dentini, denique Laodicensis Can. 59. Quod vtrique concilium manifestè confirmatum est à Syno-
do Trullana.

II.

DEINDÈ probatur hæc conclusio, quoniam epistola ad Hebræos recepta est in concilio Niceno,
vt author est D. Thomas in Commentarijs super eandem. Rem verò adeo grauem vir S. non ad-
strueret, nisi compertam habuisset.

III.

PRAETEREÀ manifestè id ostenditur ex Concilio Ephesino, cuius verba sunt cap. 10. Pontificem
& apostolum confessionis nostræ factum esse Christum, diuina scriptura commemorat: Si quis ergò
Pontificem & Apostolum nostrum negat esse factum ipsum Dei verbum, anathema sit. Hactenus
Concilium. Id autem non alio loco nisi in epistola ad Hebræos Apostolus dixit. Diuina igitur scri-
ptura est, ex cuius etiã solius autoritate efficacè argumentum trahitur ad hæresim reuin-
cendam.

IIII.

QUÒD si post tam præclara & summorum Pontificum & Conciliorum testimonia sanctos autho-
res in huius sententiæ confirmationem citare voluero, vereor mihi illud obijciatur, quòd offeram
in re non dubia testes minimè necessarios. Atqui non est leue argumentum, quod ex cõmuni omni-
um sanctorum consensione ducitur.

Atque vt Græcos scriptores præteream, quorum omnium (vt Hieronymus ad Dardanũ ait)
manet ad vnum firma consensio: vt que Latinos omittam reliquos, D. Augustinus constantissimè
vbique tenet hanc epistolam esse canonicam. Nam & lib. 2. de doct. Christ. cap. 8. in canonem sancta-
rum scripturarum refert. & lib. 3. de Trinitate cap. xj. ita solidam credit huius epistolæ authorita-
tem, vt ab ea (sicut ne ab alijs quidem diuinis scripturis) aberrare non liceat. Vide eundem lib. 1. de
baptis. par. siue, de peccat. meritis, cap. 27.

V.

CVM QVE post Augustini tempora omnes sancti, omnes Theologi, omnes Catholici, pro canonica
eam epistolam habuerint, quid est quod Iuniores isti in meridianam lucem tenebras inferre conan-
tur? nisi volunt vniuersam Ecclesiam abhinc mille annos in summo errore, inque magna huius
questionis ignoratione versatam: cuius videlicet vsu cunctis gentibus nomine Apostoli hæc epistola
legitur. Canus lib. 2. de locis, Theologicis cap. 9.

PAVLO HANC EPISTOLAM
adscribendam esse, ex eodem.

CUM hæreticū sit, hanc epistolam à sacris scripturis excludere, certè temerarium est, (nè
quid amplius dicam) de huius epistolæ authore dubitare. Quem Paulum fuisse certissi-
mis testimonijs confirmatur.

Origenes in primis lib. 1. Commentariorum super Matthæum, & refertur ab Eusebio
lib. 6.

lib. 6. eccles. hist. cap. 18. Ego dico, ait, quòd ipsa manifestissimè est pauli apostoli, & sem-
pèr omnes antiqui Maiores nostri eam vt Pauli apostoli susceperunt. & opinio vsque ad
nos peruenit, quòd sermo eius est Græco sermone compositus, vel per Clementem Ro-
manæ vrbis Episcopum, vel per Lucam.

Clemens item Alexandrinus apud Eusebium 6. Eccles. hist. libro, cap. 11. Manifestè (in-
quit) est Pauli, scripta quidem Hebræo sermone tanquam Hebræis, sed à Luca in Græcum
interpretata.

Eusebius quoque in eandem sententiã iuit 3. lib. hist. eccles. cap. 38. vbi cum dixisset Cle-
mentem Romanum episcopum in epistola ad Corinthios nomine Pauli testimonijs hui-
us epistolæ vsu, continuò subiicit: Vndè constat, quòd apostolus hanc epistolam tanquam
Hebræis mittendam patrio eam sermone conscripserit: & vt quidam tradunt, Lucam euã-
gelistam, alij autem Clementem interpretatum esse: quod & magis verum est: quia & sty-
lus ipse epistolæ Clementis cum hac concordat, & sensus nimirum vtriusque scripturæ
plurimam similitudinem ferunt. Hactenus Eusebius. Et cap. 3. eiusdem libri, Pauli mani-
festè 14. sunt epistolæ.

Dies me deficiet, si velim enumerare authores Græcos, qui hanc epistolam Paulo tribue-
runt. Nec minùs si commemorem etiã Latinos. Quid enim referam Athanasium in epi-
stola ad episcopos Africanos, & lib. 11. de fide Trinitatis? Quid Cyrillum 12. libro thesau-
rorum, cap. 9? Quid Chrysostomum infinitis propè locis? Quid Ignatium? quid Ireneum?
Quid Damascenum? Quid Anacletum in epistola 2. de ordinatione Episcoporum? Quid
Higinum in epistola 1. ad omnes Christi fideles? Quid Concilium Laodicenum? Quid tan-
dem Concilium Ephesinum? Cum omnes Græci scriptores (vt author est Hieron. ad Dar-
danum) hanc epistolam apostoli Pauli esse vna voce fateantur. Theophylactus certè mi-
ratur eorum impudentiam, qui hanc epistolam Pauli esse inficiantur: affirmatque eos nõ
secus peccare, quàm si à Paulo abesse Christum negarent.

Quid Latini? Nempè fatentur etiã. Fatetur Ambrosius super psalmum Beati immacu-
lati serm. 8. & libro de his qui mysterijs initiantur, cap. 8. Augustinus insuper 2. lib. de do-
ctrina Christiana cap. 8. & sepe alijs. Item Gregor. 5. lib. moralium, cap. 3. Gelasius cum cõ-
cilio 70. Episcoporum, Innocentius papa, Concilium Carthaginense, Florentinum, Tri-
dentinum.

Quid moror? Mille quingentos abhinc annos Ecclesia legit hanc nomine Pauli apo-
stoli: & audemus nos in dubium vertere, quod omnes Catholici tot retrò seculis sinè am-
biguitate tenuerunt?

Omitto quòd Petrus, nisi me valdè opinio fallit, testatur paulum Hebræis epistolam
scripsisse. Nam primam Petri Hebræis scriptam esse, salutatio ipsa apertè docet. At secunda
petri eisdem quoque scripta est. Ait enim: Ecce iam vobis hanc secundam scribo epistolã.
In huius verò fine sic Petrus inquit: Sicut & charissimus frater noster paulus scripsit vobis,
sicut & in omnibus epistolis &c. vobis scilicet Hebræis, ad quos scribebat Petrus. Vndè fa-
cta distinctione, subiungit: Sicut & in omnibus epistolis: vt non obscurè intelligeres, quod
paulus Hebræis de longanimitate & salute Christi idem & in alijs epistolis scripserit. Nõ
est ergò cur de authore huius epistolæ quisquã dubitet. Melchior Canus lib. 2. de locis
Theologicis, cap. 11.

HIERONYMVS AN DVBITAVERIT.

NEGAMVS Hieronymum ancipitem hoc loco (quod illi falsissimè impingitur) habere sen-
tentiam. Nam vt innumera loca silentio prætereamus, quibus refert Hieronymus ex hac
epistola nomine Pauli testimonia: vt illud etiã dissimulemus, quòd de viris illustribus
in paulo, cum quorundam contrarium sensum expressisset, eorum argumenta refellit: ille
profectò locus Hieronymianæ sententiæ clarissimus testis est, qui habetur in epistola ad
Dardanum de terra promissionis, in hæc verba:

Vas electionis loquitur ad Hebræos: Fide qui vocatur Abraham &c. Nec me fugit, quòd
perfidia Iudeorum hæc testimonia non suscepit. Illud nostris dicendum est, hanc episto-
lam que inscribitur ad Hebræos, non solum ab ecclesijs Orientis, sed ab omnibus retrò ec-
clesijs, & Græci sermonis scriptoribus, quasi Pauli apostoli suscipi. Licet plerique eam vel
tt Barna-

Barnabæ, vel Clementis arbitrentur: & nihil interesse cuius sit, cum ecclesiastici sit viri, & quotidie ecclesiarum lectione celebretur.

Quòd si eam Latinorum consuetudo inter scripturas Canonicas non recipit, nec Græcorum quidem Ecclesiæ Apocalypsim Ioannis eadem libertate suscipiunt: & tamen nos vtraque suscipimus, nequaquam huius temporis cōsuetudinem, sed veterum scriptorum auctoritatem sequentes, qui plerunquē vtriusque abutuntur testimonijs, non vt interdum de apocryphis facere solent, quippe qui & gentiliū literarum rarò vtantur exemplis, sed quasi Canonicis & ecclesiasticis. Et in epistolam ad Titum cap. 2. Lege (inquit) ad Hebræos epistolam Pauli Apostoli, siue cuiuscunque alterius eam esse putas, quia iam inter Ecclesiasticas est recepta.

Argumenta quæ contra huius epistolæ ad Hebræos auctoritatem adferuntur, doctissime confutata sunt ab eodem R. Melchione Cano in eodem vndecimo capite, & à D. Michaele à Medina, lib. 6. de recta in Deum fide, cap. 25.

Hic idem Medina magnū habet sanctorum patrum catalogum qui in scriptis suis p confirmatione ecclesiasticorum dogmatum multa testimonia ex hac epistola desumpserunt: inter quos sunt Clemens Romanus, Cyrillus Alexandrinus, Gregorius Nyssenus, Basilius, Hilarius, Augustinus, Ambrosius, Chrysostomus, & Damascenus. Querantur ipsa testimonia cap. 9. eiusdem libri 6.

QVA OCCASIONE PAVLVS PERMOTVS, HANC

scripserit epistolam, ex Ambrosio.

QVA ratione quòve consilio scripserit B. Paulus genti suæ populo Hebræorum, ex ipsius verbis deprehenditur. Timuit eis, nè superati tentationibus, ad infidelitatem relaberetur. Nulla enim gens obstinationibus animis repugnabat Euangelio Christi, quàm Iudeorū qui paulo erant infensissimi, quòd se gentium apostolum profiteretur, quas Iudæi vt prophanas & impias abominabantur: quòdque legem Mosaicam, quam illi sacrosanctam habebant, & euangelij vice per vniuersum orbem spargi cupiebant, antiquare videretur, aded vt essent inter hos quoque qui Christi doctrinam receperant, qui putarent legis obseruationem cum euangelio miscendam.

Hierosolymis igitur, qui credid erant, varijs calamitatibus afficiebantur ab ijs qui resistebant euangelio. Nam penès hos erat publica auctoritas: conijciebantur in vincula, cedebantur, diripiebantur illorum bona. Hos itaque consolatur Paulus partim exemplo veterum sanctorum, quorum pleriq; similibus aut grauioribus calamitatibus exerciti sunt, quo virtus illorū esset exploratior, spectatiorq; ac præcipuè exemplo Christi, partim spe præmij cælestis.

Deindè declarat coruscante iam euangelio Christi cessasse vmbas legis Mosaicæ, multa repetens ex veteri testamento, & ad Christum ad commodans. Docet non ex obseruatione legis, ad tempus datæ & imperfectæ, sperandam esse salutem, sed ex fide, qua veteres, etiàm illi probatæ sanctimonie viri, quorum memoria Iudæis erat sacrosancta, Deo potissimum placuissent. Tandem tradit præcepta quedam ad patientiam & mores Christianos facientia &c. Ambrosius in præfat. epistolæ ad Hebræos.

ARGVMENTVM EX ATHANASIO.

QVONIAM Iudæi legi & vmbis illius incumbebant, ob eam causam Paulus Aposto. us, Doctor gentium factus, & ad gentes amandatus, vt euangeliū illis prædicaret, cum omnibus gentibus scripsisset, iam deinceps omnibus etiàm Hebræis qui ex circumcisione crediderant, epistolam hanc declarationibus & probationibus instructam, de Christi aduentu & de legis vmbra, quòd illa desierit, scribit. Et principiò declarat, pphetas ob id esse missos, vt de seruatore prænunciarent, & vt post illos seruator ipse veniret. Seruos esse pphetas & nuncios aduentus ipsius. Ipsum verò Christum filium esse Dei, per quæ omnia facta sint. Et quòd hūc filium incarnari, hominemq; fieri oportuerit, vt per corporis ipsius obseruationem mortem aboleret. Neque enim, per sanguinem vituli aut hirci, sed per sanguinè Christi constare mortalibus salutem.

Ostendit etiàm, quòd lex neminem reddiderit perfectum, sed vmbam habuerit futurorum bonorum, & quòd populus requiem per illam non inuenerit, sed cōmunis nobis omni-

omnibus relicta sit quietis dies. Item quòd sacerdotale illud summi sacerdotis munus ab Aarone ad Christum translatum sit, cuius typus fuerit Melchisedec, non è Leui ortus. Et quòd patres fide sint, non ex operibus legis, iustificati. Tandem vbi & istos ad morū institutionem adhortatus est, ac tolerantiam eorum propter Christum laudauit, suavitq; vt seniores honore afficiant, absoluit epistolam. Athanas. hic in Synopsi.

EX CHRYSOSTOMO.

NE se putarent Hebræi in aduersitatibus derelictos, inter cætera Paulus duobus eos in hac epistola instruit modis: primò, quæcunque acciderint, iubens ferre fortiter: deindè sperare certum præmium. Deum enim non neglecturum inhonoratum Abelem, & reliquam deinceps iustorum seriem. Et triplicem illis consolationem adhibet. Vnam exemplo passionis Christi, dicētis non esse potiore seruū, quàm sit ipse Dominus. Alteram, ostentato credentium præmio: Tertiam, dum docet, qualisnam hæc sit aduersitas: nec per futura solūm eos confirmat, quibus minùs moueri poterant, verūm etiàm per præterita, quæ acciderunt ipsorum patribus. Chrysosto. in præfatione epistolæ ad Hebræos.

QVIS HVIVS EPISTOLAE SIT

Scopus.

INTENDIT Apostolus principalitèr Hebræos in puritate fidei Christianæ confirmare, & à legalibus obseruantijs, quibus adhuc detinebantur, prorsus auellere. Anselmus hic in præfatione.

DE PARTITIONE EPISTOLAE AD

Hebræos.

TABVLA II.

STATVS HVIVS EPISTOLAE, generis est *Iudicialis*. Tota enim in *contentione versatur*. *Artificium autem dispositionis tū demum rectè intelligemus, si obseruemus hæc tria:*

ARGVMENTA Hebræorum, quorum gratia plus illi legum cæremonijs, quàm fidei mysterijs tribuere videbantur.

REFVTATIONEM seu potius *retorsionem* eorundem pro confirmatione fidei.

SENTENTIAM, qua D. Paulus prædictam dirimit *controuersiam*.

tt 2 DE AR

MINISTERIVM angelorum, per quos legem ordinatam esse ipse testatur Paulus, 3. ad Galat. capite.

MOISIS autoritas, quem eodem loci mediatorem datæ legis idem vocat Paulus: iuxta quod ipse dicit Deut. 5. Ego sequester & medius fui inter Dominum & vos in tempore illo, vt annunciarem vobis verba eius.

PONTIFICATVS Aaronis, cuius Maestas Eccles. 45. his exprimitur verbis: Excelsum fecit Aaron fratrem eius, & dedit illi sacerdotium generis, & beatificauit illum in gloria.

SUCCESSIO sacerdotij legalis perpetua, quæ promissa fuit non ipsi tantum Aaron, sed semini eius in secula. d. cap. 45. Eccles.

TABERNACVLI per Moisen ad ipsius Dei præscriptum fabricati celebratas. Exodi 25.

LEGIS ipsius per se consideratæ dignitas atque præstantia. De qua Moises Deut. 4. Quæ enim alia gens, inquit, sic incluta, vt habeat caeremonias iustaque iudicia & vniuersam legem?

SANCTIMONIA eorum, quæ in præfato continebantur tabernaculo: quæ sancta dicebantur sanctorum. De quibus per tot. agitur Exod.

SACRIFICIORVM efficacia, quorum virtute, vt ex toto patet Leuitico, credebant populo omnis generis remitti peccata.

PROMISSIONES veteris testamenti, sanguinis effusione firmatæ. Exodi enim 24. lecto Domini mandato, hæc verba protulit Moises. Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis his sermonibus.

FREQVENTATIO hostiarum, siue continuus sacrificiorum vsus. Vnde propheta Daniel cessationem sacrificij, abominationem vocat desolationis, Daniel. 9.

VESTIGIA maiorum, & eorum circa legis obseruatione religio: Vt sancti fuerunt Patriarchæ & Prophetæ, quorum D. Ioan. in 8. euangelij sui meminit capite. Vbi Iudæi de istorum gloriantur sanctitate: Nunquid tu maiores Patre nostro &c.

SIGNA & miracula, quibus in veteri testamento Deus legis autoritatem confirmauit. Nam vbi lex data esset Moisi, ibi cœperunt audiri tonitrua, & micare fulgura, totusq; mons Sinai fumigabat. Exod. 19.

ARGVMENTA, quibus Iudæi cōuersi adhuc iudaizare, & plus æquo ad legis obseruationem inclinari, atque sic fidei Christianæ puritatē obscurare videbantur, sunt

DE CON-

IN HAC PARTE, PRIUSQUAM ad confutationem singulorum perueniatur argumetorum, illud imprimis notatu dignum est: Quod D. Paulus argumenta illa pro legis defensione adducta, vno modo infirmat penè omnia, scilicet ex collatione seu comparatione,

CHRISTI ad } Angelos,
Moisen,
Aaron,
Reliquos Patriarchas
& Prophetas, } Quos illi legis
sue iactabant
auctores.

EVANGELICAE veritatis & fidei efficaciam ad vmbra, tam } Legis, quam
Cæremoniarum.

DE MINISTERIO LEGIS.

TABVLA II6.

OSTENDIT nobilius esse ministerium Christi, quam angelorum.

CHRISTVS enim tanto melior effectus est Angelis, quanto differentius habet nomen. Filius enim agnitus est Dei, per quem facta sunt secula. Hæres vniuersorum, splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portans omnia verbo virtutis sue &c.

ANGELI autem Spiritus quidem sunt, sed ministri tantum, missi propter eos, qui hæreditatem capient salutis. cap. 1. per tot.

CONTRA A PRIMVM Hebræorū fundamentum, in hunc modum procedit Paulus:

INFERT conclusionem euangelicam. Si ergo tam efficax fuit, quod ab angelis olim prolaturum fuerat, vt puniretur quisquis dicto illorum non fuisset obtemperans: maiori pœna digni sunt illi, qui Euangelij autoritatem negligere non verentur. à princip. cap. 2. vsque ad vers. Non enim angelis.

OCCVRRIT obiectioni. Nam etsi de Christo scriptum sit, Minuisti eū paulo minus ab angelis &c. non tamen ob id inferior factus est angelis, sed ideò humiliatus, & nobis in passionibus factus est frater, vt nos essemus illius cohæredes. dicto ver. Non enim angelis subiecit.

DE AVTHO-

LONGE CHRIS- tum moise excellentiorē esse, ac ob id fidei potius quam legi inhærendū esse assērit Paulus in principio cap. 3. & probat hoc ipsum tribus rationibus:

- PRIMO MOISES quidem scripturæ testimonio. Num. 12. fidelis erat seruus in domo Dei. Quæ ciuitas est Dei, & sanctissima omnium electorum congregatio.
- CHRISTVS autē eo plus præstitit, quod hanc domū ipse ædificauit, & in ea non vt seruus, sed vt filius est versatus. cap. 3. in princip.
- SECUNDO LEX Mosaica transgressoribus æternam minabatur mortem.
- CHRISTVS pœnitentibus æternam largitur requiem. ver. Quapropter dicit Spiritus sanctus. Vbi elegantèr admodum D. Paulus explicat verba Dauidis Psalm. 94. Hodie si vocem eius audieritis. vsque in fin. d. cap. 3. & cap. 4. vsque ad ver. Viuus est enim sermo Dei.
- TERTIO TOTA legis ceremoniarum vis, mortuæ ac lætiferæ inhærebat literæ.
- DEI autem sermo, viuus est & efficax, ac omni penetrabilior gladio. ad diuisionem vsque pertingens animæ. d. vers. Viuus est enim.

DE PONTIFICIA DIGNITATE Aaronis. TABVLA II8.

OSTENSIV- rus longè nos tutius à Christo auxilium petere, q̄ ab Aarone olim petebant Iudæi, duo facit hoc loco Paulus:

- Describit qualitates veri Pontificis:
 - Cuius virtus penetret celos.
 - Qui possit compati infirmitatibus nostris.
 - Qui ipse per omnia tentatus sit, pro similitudine absque peccato tamen. ver. Habentes ergo Pontificem &c.
- OSTENDIT has qualitates in Christo oēs multò fuisse perfectiores, quam in Aarone: Quia
 - Non ex humanis tantum assumptus erat, sed filius etiam Dei, sacerdos in æternum constitutus secundum ordinem Melchisedec. capit. 5. In princip.
 - Nec clarificauit semetipsum, sed à Patre, vt pontifex fieret, missus fuerat.
 - Didicit ex ijs quæ passus erat, compati infirmitatibus nostris: cuius preces, quas in cruce ad Patrem obrulit, pro sua reuerentia sunt exaudita.

DE SVC-

Excusando se cur non plura nunc ea de re differat, non obscure reprehendit eorum in rebus fidei negligentiam & incuriam. Nam et si Hebræi tum ætate quidem poterant ac debebant esse magistri, eos tamen adhuc vix dum discipulos esse elementarios cōqueritur. Quam ob rem illi non solido, sed lacteo indigeant cibo, qui grauiores de fidei doctrina disputationes non admittant. vers. De quo nobis grandis sermo.

Indicat se non velle modò fidei initia pertractare, vt potè de
 Fide & pœnitentia ante baptismum necessaria.
 Baptismo,
 Sacramentis primis, scilicet Manuū impositione siue Confirmatione.
 Resurrectione mortuorum.
 Articulis fidei, Aeterni iudicij pœnis, capit. 6. in principio.

SVCCESIONI, quam peculiarem esse sacerdotio Aaronis gloriabatur Hebræi, D. Paulus non a legis opponit sacerdotium, quod est secundum ordinem Melchisedech. De cuius mysterio hoc loco tangit tantum quatuor:

Ratio, cur vellet ea p̄mittere, est ista:
 Quia impossibile est, semel baptizatos, si relabantur, renouari per lauacrū regenerationis. sicut enim terra culta, si denuò spinas profert, nō colitur, sed comburitur: sic homo peccans post baptismum, secundo non abluatur. vers. Impossibile est enim &c.

Christi sacerdotium legali excellentius esse, duplici probat ratione:
 Quòd institutum sit, secundum ordinem Melchisedech Psalm. 109. cuius sacerdotium, Leuiticū ordinem superabat in tribus:
 Dignitate. Melchisedech enim (qui typum Christi gerebat) interpretatur Rex iustitiæ. Idem etiam rex Salem dicitur, quod est Rex pacis, sine patre, sine matre, sine genealogia: neq̄ initium dierum, neque finem vitæ habēs. Assimilatus autem filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. cap. 7. in princip.
 Autoritate: quippe qui benedixit Abrahæ, cui & decimas dedit idem patriarcha: & per consequens etiam Leui & Aaron, qui adhuc in lumbis patris erant. ver. Intuemini autem eod.
 Perfectione: Si enim cōsummatio per sacerdotium Leuiticū erat, quid adhuc necessariū fuit, secundum ordinem Melchisedech, alium surgere sacerdotem? Huius itaq̄ aduentu sacerdotium Leui & Aaron fuit translātū ad tribum Iuda & stirpem Dauid. Translato autē sic sacerdotio, eadem opera, ipsa quoque lex, cuius illud erat sacerdotium, in totū translata sit necesse est. vers. Si ergo consummatio.

Quòd sacerdotium Christi, quædā habuerit singularia. Quòd scilicet
 Iure iurādo traditū, ver. Et quantum est. Perpetuum sit futurum. In quo sacerdotio vnicus est sacerdos perpetuus, atque is impollutus, innocens, segregatus à peccatoribus, &c. versic. Et alij quidem. vsque ad finem cap. 7.
 et 4 APPEN-

QVIA etiã Christus sine sanguine hostiam obtulit, deinde postmodum suum ipsius etiam corpus: propterea ergo apte dictum est, Christum esse sacerdotem secundum ordinem Melchisedec. In æternum verò, eò quod ij qui ab ipso fungentur sacerdotio, quorù Deus pontifex esse dignatus est, sine sanguine offerrent. Nam hoc significat, In æternum. Neque enim de ea, quæ semel à Deo facta est oblatio & hostia, dixisset, In æternum: sed respiciens ad præsentis sacrificios, per quos medios Christus sacrificat & sacrificatur: qui etiam in mystica cœna modum illis tradidit huiusmodi sacrificij.

DE COLLATIONE VTRIVSQUE TABERNACVLI.

TABVLA 120.

VETVS TESTAMENTUM ipsum antiquatum esse ostendit ex collatione tabernaculi veteris & novi. Quæ differunt partim

- Loco: veteris enim tabernaculi ministerium, locum tantum habuit in terra: Noui autem tabernaculi, hoc est, ecclesie Christi anæ pontifex, Officium suum exercet etiam in cælis, ubi sedet in gloria Dei patris.
- Materia & efficiente causa, quia tabernaculum illud terrenum manu fuit factum, hoc autem ipse fixit Deus.
- Vsu: maiora namque offeruntur in nouo, quam in veteri testamento.
- Fine: quia antiquum illud legis Mosaicæ tabernaculum, figuratum fuit noui, à princip. cap. 8. vsque ad versic. Nunc autem melius.

DE ANTIQVAE LEGIS PER SE CONSIDERATAE PRÆSTANTIA.

TABVLA 121.

FALLI HEBRAEOS, quod maiorem putent antiquæ legis dignitatem, quam Evangelij, declarat ex discrimine vtriusque Testamenti:

- Veteris, quod
 - Promittit tantum terrena, Esaiæ 1. vers. Si audieritis me.
 - Imperfectum fuit, ut patet ex promissione noui, Jeremiæ 31.
 - In membranis solum fuerat scriptum.
- Noui, quod
 - Promittit spiritualia, Matthæi 5.
 - Perfectum est: quia subrogatum in locum imperfecti.
 - Non atramento, sed spiritu in mente & cordibus scriptum est Christianorum. à d. vers. Nunc autem melius.

DE PAR-

DE PARTIBVS TABERNACVLI ET SANCTIMONIA EORUM, quæ in eis retineri solebant.

TABVLA 122.

QVAM INFIRMA fuerit Hebræorum ex his petita argumentatio, patet ex diuisione Tabernaculi

- Veteris testamenti in
 - Sancta priora scilicet templi partem, in
 - Qua erant
 - Candelabra,
 - Mensa,
 - Propositio panum.
 - Quam ingrediētur
 - Omnes sacerdotes
 - Quotiescunque perficienda essent sacra.
 - Sancta sanctorum, posteriora tabernaculi partem, à priori, velamine quodam separatam atque distinctam, atque
 - Seruantur ibi
 - Thuribulum aureum.
 - Arca testamenti, & in ea
 - Vrna aurea habes manna.
 - Virga Aaronis quæ fröduerat.
 - Tabulæ testamenti.
 - Sacri peragendi causa eò ingrediēbatur
 - Non nisi summus pontifex, semel tantum in anno.
 - Nec sine sanguine, quem & propria sua & populi offerret ignorantia.
- Noui testamenti, in ecclesiam
 - Militantem seu peregrinantem, id est, huius seculi congregationem, quam ingredi poterant
 - Sancti patres etiam veteris testamenti, qui & ipsi de ecclesia & ciuitate erant Dei.
 - Omni tempore.
 - Triumphantem, ad quam ante Christi ascensionem, nulli unquam paruit accessus. Quanto itaque cælestis conuersatio, huic terrenæ societati est præstantior, tanto etiam quæ in ecclesia geruntur Christiana, præstant ijs, quæ in veteri continebantur tabernaculo. à princip. cap. 9. vsque ad vers. Quæ parabola est temporis instantis.

DE SACRIFICIORVM EFFICACIA.

TABVLA 123.

SACRIFICIA VETERIS legis eam efficaciam non habere, quam habet oblatio Christi, hoc loco non amplius quidem vna, sed euidentissima demonstrat ratione:

- Hircorum sanguine, aut vitulorum cinere, corporum tantum conferebatur sanctificatio: quæ significatio fuit sanguinis Christi.
- Sanguis autem Christi ipsam confert gratiam, quam sacrificia illa denotabant, & emundat hominum conscientias ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo viuenti. d. vers. Quæ parabola est. vsque ad vers. Et ideò noui testamenti mediator. eod. cap. 9.

DE CON-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE CONFIRMATIONE PROMISSIONVM

vtriusque testamenti. TABVLA 124.

QVOD HEBRAEI iactabant veteris legis promissiones sanguinis effusione fuisse firmatas, id infringit Paulus ratione

DE IVGI SACRIFICIORVM VSV.

TABVLA 125.

FRVSTRA GLO- riarum Iudaeos de iugi & continuo veteris legis sacrificio. Nam quod oblationes testamenti

APPENDIX EX B. CHRYSOSTOMO.

QVOD ergo nos? Nonne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius. Et vna est hostia, non multe. Quomodo vna est, & non multe? Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorum: hoc autem sacrificium exemplar est illius: id ipsum semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, craftina alium: sed semper eundem ipsum. Proinde vnum est hoc sacrificium hac ratione. Alioquin quomodo in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquam, sed vnus vbique est Christus, & hic plenus existens, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbique offertur, vnum corpus est, & non multa corpora, ita etiam & vnum sacrificium. Pontifex autem noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, quae tunc oblata quidem, consumi non potest. Hoc autem quod facimus, in commemorationem quidem fit eius quod factum est. Hoc enim facite (inquit) in meam commemorationem. Homil. 17. in epistola ad Hebraeos.

DE PA-

DE PATRVN VETERIS TESTAMENTI RELIGI-

one in caeremoniarum legis obseruatione. TABVLA 126.

Fidei definitione, quae est sperandarum substantiarum rerum, argumentum non apparentium, cap. 11. in princip. Abelis, qui fide meliorem obtulit hostiam, quam Cain. vers. Fide plurimam. eod. Enoch fide translatus, ne videret mortem. versicul. Fide Enoch. eod. Noe, qui fide aptavit arcam in salutem domus suae. vers. Fide Noe. eod. Abrahæ, qui fide exiit de terra sua, & nesciens quod iret, terram promissam incognitam est ingressus. vers. Fide, qui vocatur Abraham. eod. Isaac, qui de futuris benedixit Iacob & Esau. vers. Fide & de futuris. eod. Iacob, qui moriens singulos benedixit filiorum Ioseph, & adoravit fastigium virgæ eius. vers. Fide Iacob. Ioseph, qui moriens, de profectioe filiorum Israel vaticinatus est. vers. Fide Ioseph. eod. Natus, occultatus est mensibus tribus à patribus suis. vers. Fide Moyses. eod. Grandis factus, negavit se filium esse Pharaonis. ibid. Reliquit Aegyptum. ibid. Celebravit Pascha. ibid. Filij Israel transferunt mare rubrum, tanquam per aridam terram. vers. Fide transferunt. eod. Muri Iericho corruerunt. vers. Fide muri. eod. Raab meretrix non perijt cum incredulis, excipiens exploratores. vers. Fide Raab. Vicerunt regna, Operati sunt iustitiam, Adepti sunt repromissiones, Obrurauerunt ora leonum, Extinxerunt impetum ignis, Effugerunt aciem gladij, Conualuerunt de infirmitate, Fortes facti sunt in bello, Castra verterunt exterorum, Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. ver. Et quid adhuc dicam? d. c. 11. Deinde ex hac probatione concludit, in fide Christiana per seuerandum, ac eius nomine pio cuique quiduis perferendum esse. cap. 12. in princip. Ad hæc Hebræorum hac in re negligentiam reprehendit, & incuriam. vers. Non-dum enim vsque ad sanguinem restitistis. & c. eod. Denique modum prescribit, quo hanc virtutem, quam tanto perere desideravit in Hebræis, fidei scilicet constantiam, adquirere quis ac tueri queat: id quod efficitur Vita honestate. Morum sanctimonia. versicul. Propter quod remissas. eod. DE SIGNIS

DE SIGNIS ET MIRACVLIS RECTE DIIV-
dicandis. TABVLA 127.

MAIORA ESSE
signa & miracula noue
legis, quàm antiquae, ite-
rum per collationē osten-
dit Testamenti

Veteris, cuius tanta erat asperitas, vt etiã perfecti terrerentur: neque
in tanta, quae tum erat, conscientiarũ perturbatione auxiliatricem
habebant gratiam. *vers. Non accessistis, cap. 12. & ibi glossa. in verb.
Et si bestia tetigerit &c.*

Noui, cuius iugum etiã imperfectis suaue est, & onus leue. *Ibidem.
vsque in fin. d. cap. 12. & Matthaei 11.*

DE SENTENTIA, QVA PRAEFATA CON-
trouersia deciditur. TABVLA 128.

Charitatem fraternam. cap. 13. in principio.

Hospitalitatem, ibid.

Castitatem, vers. Honorabile conubium. eod.

Mediocritatem, vers. Sint mores sine avaritia. eodem.

*Sinceram fidẽ orthodoxae religionis, spretis doctrinis va-
rijs & peregrinis, vers. Memento te praepositorum. eod.*

*Sobrietatem & abstinentiam ab escis carnalibus, versic.
Optimum est enim gratia. eod.*

*Gratiarum actionem, versic. Per ipsum ergo offeramus.
eodem.*

*Obedientiam & humilitatem. versic. Obedite praepositis
vestris. vsque ad versic. Orate. Nam quae inde sequun-
tur vsque in finem capituli huius decimitertij & vltimi,
commendationem continent mutuam, qua D. Paulus
hanc concludit epistolam.*

LECTO-

SVMMA HVIVS SEN-
tentiae haec est, quod cum legis euange-
lica ratio, antiquae legis obseruationem
non dignitate tantum, sed auctoritate
etiã, haud aliter quàm corpus supe-
ret umbram: in ea religionis puritate
cuius, qui modò saluari cupiat, cum
omni timore & reuerentia sit perseue-
randum. *vers. Itaq; regnũ. in fin. ca. 12.
Quod ita futurum putat, si sequamur*

LECTORI BENEVOLO

AC PIO BARTHOLOMAEVS LAVRENS,

cognomento vulgari *Poin*, Salutem.

V AE sequit hoc loco, id est, facie huius folij altera, de san-
ctissimo Iesu aut Christi nomine figuralis tabula, ea cõplu-
res ante annos à me obiter in ocio, licet non absque nego-
cio & labore singulari, confecta fuit. id quae in vsum & gratiã
eorum, qui vel studiosè pij, vel piè studiosi quidem sint, ve-
rùm per occupationes varias ac multiplices, quibus assidue & variè distra-
huntur, eiuscemodi anxij numerandi aut supputandi studijs, qualibus in
sequenti hac tabula vtẽdum fuit, insistere nec velint, nec possint. Edende
autem eiusdem seu Tabule seu figure nulla se mihi iam pridem apta cõmo-
dave obtulit occasio, tametsi diu anxie expectata, nisi quod paucis quibus-
dam familiaribus calamo pennave solùm cõmunicaretur, Eapropter cum
aliquandò tandem post diutinam expectationem, hoc praesens tabularum
siue Partitionum Theologicarũ clarissimi doctissimi quae viri D. Georgij
Ederi Opus hinc apud nos edendũ obtigisset, tum verò mihi haftenus fru-
strà diu quae prestolato, vltèrius visum non est, opportunitatem vllam aliã,
quae vel commodior, vel aptior esse videri posset, diutiùs aut petiũ, aut
prestolatum iri. missa quae hac mea meis cum literis ad supradictũ D. Ederũ
tabulari descriptioe, citiùs ac faciliùs, quàm spes erat, nõ modò hoc ipsum
quod volui, impetraui: verum plus etiã, immò maius aliquid ac petij, pe-
tere ausus fui, obtinui. Consultus enim seu rogatus à me ipse D. Ederus
de hac supradicta Tabula, num videlicet equo sufferre posset aut vellet ani-
mo, si cum bona D. suae venia, eiusmodi quid suarum Tabularum fini, per-
indè atquè auctarij seu Corollarij non impertinentis instar adijceretur: cõ-
sultationem siue petitionem hanc meam non solùm nõ reiecit, sed vltro
etiã obuijs quodãmodò vlnis accepit: voluit quae; ac iussit, vt antedicta hec
de Iesu aut Christi nomine figuralis Tabula, vel ante suas illarũ quatuorde-
cim Apostoli Pauli epistolarũ Tabulas, vel certè mox ab earum expeditarũ
fine, quae admodum & hinc ob oculos factũ apparet, infereretur. nam huc,
id est, ad ipsum apostolum Paulũ, seu ad eius quatuordecim epistolas, eam
Tabulã peculiaritèr ac vnicè spectare. Habes studiosè lector breuitèr ac di-
lucidè redditam ostensam quae sequentis Tabellule huc aliundè præter spem
inserta rationem & occasionem. Si proindè tibi hec ipsa quae hinc sequitur
siue Tabula siue figura, videbitur neque ingrata, neque illepidã, neque in-
utilis aut inpraesentiarum esse, aut in posterum fore, memineris & nõris,
editionem hanc eius praesentem, non tam auctori, quàm promotori eius-
dem D. Georgio Edero acceptum ferri oportere. Id sedulo curaturus, no-
stram hanc qualẽcunque opellam boni consule: meique; in tua apud Domi-
num Iesum Christum deuotione haud obliturus, benè diu quae vale. Colo-
niæ ex officina Quenteliana, quarto Idus Decemb. 1567.

DE SVAVISSIMO ET SANCTISSIMO CHRISTI

IESV nomine, quoties eius in Paulinis tantum epistolis & salutaris & celebris fiat mentio, auctore Bartholomæo Lauren te Neomagenfi.

Romanos, bis ac septuagies, id est, vicibus septuaginta duabus.

Corinthios } Priore, ter & septuagies, id est, vicibus LXXIII.

Altera, octies & quinquagies, id est, vicibus 58.

Galatas, semel et quadragies, id est, vicibus 41.

Ephesios, novies & quadragies, id est, vicibus 49.

Philippenses, quadragies, id est, vicibus 40.

Colossenses, octies & vicies, id est, vicibus 28.

Thimothæo } Priore, vicies, i. vicibus 20.

Altera, quater ac decies, id est, vicibus 14.

Timotheum } Priore, quindecies, i. vicibus 15.

Altera, quater ac decies, id est, vicibus 14.

Titum, quater, i. vicibus 4.

Philemonem, novies: id est, vicibus novem.

Hebræos, ter & vigesies, id est, vicibus 23.

NOMINE IESV CHRISTI, seu CHRISTI IESU conu. sum, aut seorsim Christi, seorsim, Iesu, vsus est Apostolus Paulus in suis 14. epistolis quadringentis ac sexagies, id est, vicibus quadringentis et sexaginta:

reputa in epistola ad

Vide licet in capite

Primo quinquies, secundo semel, tertio ter, quarto semel quinto septies, sexto septies, septimo bis, octavo novies, nono ter, decimo quinquies, (vndecimum vacat) duodecimo semel, decimotertio semel, decimoquarto quinquies, decimoquinto duodecies, decimosexto octies.

Primo septies ac decies, secundo ter, tertio quater, quarto septies, quinto quater, sexto ter, septimo semel, octavo bis, nono ter, decimo ter, vndecimo quater, duodecimo quater, (decimotertium & decimoquartum vacant) decimoquinto quindecies, decimosexto ter.

Primo octies, secundo quinquies, tertio ter, quarto decies, quinto novies, sexto semel, (septimum vacat) octavo bis, nono semel, decimo quinquies, vndecimo septies, duodecimo quater, decimotertio ter.

Primo septies, secundo novies, tertio vndecies, quarto ter, quinto quinquies, sexto sexies.

Primo vndecies, secundo octies, tertio novies, quarto septies, quinto decies, sexto quater.

Primo decies ac novies, secundo octies, tertio novies, quarto quater.

Primo octies, secundo septies, tertio novies, quarto quater. Quam inter hæc Iesus p alicui discipuli nomine, cognomēto Iusti, semel vsurpauit.

Primo ter, secundo quater, tertio ter, quarto sexies, quinto quater.

Primo sexies, secundo quater, tertio quater.

Primo septies, secundo semel, tertio semel, quarto semel, quinto bis, sexto ter.

Primo sexies, secundo quater, tertio bis, quarto bis.

Primo bis, secundo semel, tertio semel.

Secundo (nam primum vacat) semel, tertio ter, quarto bis, quinto semel, sexto bis, septimo semel, (octauum vacat) nono quater, decimo bis, vndecimo semel, duodecimo bis, decimotertio quater. Quamvis & inter hæc Iesus semel pro Iosue vsurpauit.

DE EPISTOLIS CANONICIS.

CONTINVATIO.

DISTRIBVTIS per suas partes illis epistolis, quæ ab apostolo Paulo nominatim vel ad certos populos, vel ad personas scriptæ sunt certas: superest, vt earum nunc epistolarum, quas alij apostoli non vni populo, aut ciuitati, sed vniuersæ scripserunt ecclesiæ Christianæ, ac ob id vel canonicæ, vel catholicæ appellari consueuerunt, fiat distributio.

QVAE ET QVOT EPISTOLAE SVNT CANONICAE.

TABVLA 129.

VT SEPTEM (Iacobi I. Petri II. Ioannis III. Iudæ I.) sunt spiritus sancti dona, ita septem sunt epistolæ Canonicae: } Quæ pertinent vel ad } Omnia ecclesiarum membra, } Diuersos hominum ordines & status, } Virtutes Theologicas, } Confirmationem doctrinae Apostolicae.

QVARE DICANTVR CANONICAE.

CANONICAE hæc dicuntur epistolæ, vel à sacro scripturarum Canone, id est, authentice, quod hæc ad differentiam earum, quas alij sub falso apostolorum ediderat nomine, solè in catalogum sacrarum scripturarum receptæ sint, & auctoritatem diuinæ habeant scripturæ, vel à regula, quod saluberrima atque certissima credendorum agendorumq; hoc est, cum fidei, tum morum, contineant præcepta. Glossa & Dionys. hic in prooemio.

QVAM OB REM NON ET PAULI EPISTOLAE dicantur Canonicae.

ET quantum propter has rationes etiam apostoli Pauli epistolæ possent dici Canonicae, magis tamen hoc nomen his impositum est epistolis, quod à diuersis authoribus sint conscriptæ, & ita ab vno eorum peculiare aliquod nomen sortiri nequiret, sed commune eis aliquod tribuendum erat nomen, Nomen utique condignum & venerabile. Dionys. ibidem.

VNDE APPELLATAE SVNT CATHOLICAE.

CATHOLICAE dicuntur, quod eam contineant fidei doctrinam quæ vniuersalis est, & à communi apostolorum consensu nihil discrepat. Gloss. in d. prooem. Augustinus eandem vocauit apostolicas, in lib. de fide & operibus, cap. 14.

ALIA RATIO EX OECVMENIO.

CATHOLICAE, id est, vniuersales dicuntur hæc siue orbiculares, quod non distinctim vni genti aut ciuitati (quemadmodum D. Paulus Romanis aut Corinthiis) has dedicat epistolas, huiusmodi discipulorum Domini coetus, sed vniuersaliter fidelibus, siue Iudæis qui dispersi erant, sicut etiam Petrus, aut etiam omnibus Christianis sub eadem fide degentibus. Oecumenius ante Commentar. in epist. Iacobi.

DE DVPLICI EPISTOLARVM CANO.

nicarum ordine. TABVLA 130.

DVPLEX EST, vt habet hoc loco præfatio vulgata & Gloss. harum epistolarum ordo:

Dignitatis, de quo hic in prologo vulgato legitur: Non ita ordo est apud Græcos, inquit, qui integrè sapiunt, & fidem rectam sectantur, epistolarum septem, quæ Canonicae nuncupantur, sicut in Latinis codicibus inuenitur: vt quia Petrus est primus in ordine apostolorum, primæ sint etiam eius epistolæ in ordine cæterarum, &c. Temporis, quo ab authoribus suis sunt editæ. Scripserunt enim hi apostoli eo ferè ordine, quo eorum scripta in sacris Biblijs communiter collocata sunt.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE HARVM EPISTOLARVM MATERIA SIVE

argumento, ex præfatione D. Thomæ ad eandem. TABVLA 131.

MATERIA, IN- quit, huius libri est, con- tempus mūdane prospere- ritatis. Nam in Canonica	} Descri- bitur	} <i>Sustinentia aduersitatis.</i> <i>Amor supernæ & diuinæ charitatis.</i> <i>Fuga carnalis voluptatis.</i> <i>Delectio veterum litera- rum, hoc est, peccato- rum: & superscriptio nouarum, id est,</i>	} <i>Gratiarum,</i> <i>Virtutum,</i> <i>Donorum,</i> <i>Bonorum operum.</i>	
				<i>Iacobi</i>
				<i>Petri</i>
				<i>Ioannis</i>
	<i>Iudæ</i>			

DE HVIVS VOLVMINIS PARTIBVS.

TABVLA 132.

LIBER EPISTOLARVM CANO- nicarum diuiditur secundum numerum	} <i>Authorum</i>	} <i>In partes</i>	} <i>Quatuor.</i>

VTRIVSQVE PARTIS PROBATIO,

ex Hieronymo.

IACOBVS, Petrus, Ioannes, & Iudas septem ediderunt epistolas, tam mysticas, quàm suc-
cinctas, & breues pariter ac longas: Breues in verbis, longas in sententijs, vt rarus sit, qui nõ
in earum lectione cæcutiat. Hieron. ad Paulin.

EPISTOLA CATHOLI-

CA IACOBI APOSTOLI, DE FIDEI FRVCTI-

bus, & hominis Christiani operibus, Liber Bibliorum LXV,

Partis secundę libri quarti, decimus quintus.

RATIO ORDINIS.

CUM D. Iacobus inter reliquos huius ordinis apostolos omnium scripserit primus, meri-
tò eius epistola primùm inter Catholicas obtinuit locũ, prout explicatiũs in proxima di-
cetur epistola Petri prima. L. yran. in prolog. canon. epist.

DE HVIVS EPISTOLAE AVTHORE.

ET SI ex nouatoribus aliqui affirmare audent, cum plures huius nominis fuerint, (vnus
enim Zebedei, alter Alphæi dicebatur filius, quibus aliqui etiã addunt tertium, qui, vt
Paulus, extra numerum duodecim ad apostolatũ sit vocatus) incertum esse, vter ex his,
presentem scripserit epistolam: D. Hieron. tamen in libro de viris illustribus itã eum gra-
phicè descripsit, vt dubium esse nemini queat, huius epistolę eum esse authorem, qui di-
ctus est Alphæi, siue Iacobus minor: Minor, inquam, vocatione ad apostolatũ, non vir-
tutum sanctitate & perfectione. Dionys. Carthusian. hęc cap. i. in princip.

VERBA D. HIERONYMI.

IACOBVS qui appellatur frater Domini, cognomento Iustus, vt nonnulli existimant, Io-
scph ex alia vxore: vt autem mihi videtur, Marię sororis matris Domini, cuius Ioannes in
libro suo meminit, filius, post passionem Domini, statim ab apostolis Hierosolymorum
episcopus ordinatus, vnã tantũ scripsit epistolam, quę de septem Catholicis est. Hieron. de viris illust. vbi etiã alia de hoc ipso Iacobo ex patribus adducit testimonia, vt sunt
hęc quę sequuntur:

EX EGESIPPO.

EGESIPPVS, inquit, vicinus apostolorum temporum, in quinto Commētariorum libro
de Ia-

de Iacobo narrans, ait: Suscepit ecclesiam Hierosolymę post apostolos frater Domini Ia-
cobus cognomento Iustus. Hic de vtero matris sanctus fuit: Vinum & ficeram non bibit,
carnem nullam comedit, nunquã attonsus est, nec vnctus vnguento, nec vsus balneo.
Huic soli licitum erat ingredi sancta sanctorum. Vestibus laneis non vtebatur, sed lineis,
solumq; ingrediebatur templum, & flexis genibus pro populo deprecabatur, vt camelorũ
duritię traxisse eius genua crederentur. Dicit & alia multa quę enumerare longum esset.

EX IOSEPHO ET CLEMENTE.

SED & Iosephus in XX. libro antiquitatum, & Clemes in septimo hypotyposcon, id est,
informationum, dicunt: Mortuo Feste, qui Iudæam procurabat, Albinum successorem
eius missum à Nerone, qui cum necdũ ad prouinciam peruenisset, Ananus, inquit, pon-
tifex adolescens, Anani filius, de genere sacerdotali, accepta occasione ἀναρχίας, Concili-
um congregauit, & compellens publicè Iacobum, vt Christum Dei filium denegaret, cõ-
tradicientem lapidari iussit. Qui cum præcipitatus de pinna templi, contractis cruribus, se-
miuius tollens ad cælum manus, diceret: Domine, ignosce eis, quod enim faciunt, nesci-
unt: fullonis fuste in cerebro percussus, interijt.

TESTANTVR ETIAM ACTA APOSTOLORVM.

TRIGINTA annos Hierosolymis rexit ecclesiam, vsque ad septimum Neronis annum. Iu-
xta templum vbi & præcipitatus fuerat, sepultus est. Titulum vsque ad obsidionem Titi &
vltimam Adriani, notissimum habuit. Quidam è nostris, putauerunt eum in mōte oliueti
conditum: sed falsa eorum est opinio. Hieron. ibidẽm.

SENTENTIA VENERABILIS BEDAE.

DIXIT de hoc Iacobo Paulus ad Galat. 2. Iacobus, & Cephas, & Ioannes, qui videbantur
columnę esse, dextras dederunt mihi & Barnabę societatis, vt nos in gentibus, illi autem
in circuncisione prædicarent. Beda hęc cap. i. in princip.

AN HAEC EPISTOLA SIT AVTHENTICA.

SEDITIONIS illius, qua etiã nũm catholica premitur ecclesia, author, eò adductus est
aliquandò blasphemię, vt hanc epistolam, quam suo de fide & operibus falso dogmati
constantè obsistere videbat, à sacro scripturarum Canone, autoritate seu libidine poti-
ùs priuata, penitus excludere non sit veritus. Quam blasphemiam aliqui, quos habuit ille
dogmatis sui sectarios, hoc prætextu colorare nitentur, quòd de illius epistolę autori-
tate D. etiã Hieron. & Eusebius Cæsarens. iam olim addubitasse viderentur.

QVAE D. HIERONYMI HAC DE RE

fuerit sententia.

D. Hieron. sententiam de autoritate huius epistolę, iam suprã recitauimus in hęc verba:
Iacobus qui appellatur frater Domini & c. vnã tantũ scripsit epistolam, quę de septem
catholicis est, quę & ipsa ab alio quodam, nomine eius edita asseritur, licet paulatim pro-
cedente tempore obtinuerit autoritatem. Hieron. de viris illustribus,

SENTENTIA EVSEBII.

HACTENUS de Iacobo, inquit, cuius illa habetur epistola, quę prima scribitur inter eas,
quę catholice appellantur. Sciendum tamen est, quòd à nonnullis non recipiatur, nec fa-
cilè quis antiquorum meminerit eius: sicut ne illius quidem quę dicitur Iudæ, quę & ipsa
est vna de septem. Nos tamẽ scimus etiã istas cum cæteris, ab omnibus penè ecclesijs re-
cipi. Eusebius lib. ecclesiast. histor. 2. cap. 23.

RESPONSIO AD VTRANQVE AVTHORITATEM.

ILLVD hoc loco monendum est, neque Hieronymum, vt isti falsò illi imponunt, neque
quenquam eorum, quos probata fidei tulit antiquitas, de hac epistola dubitasse, sed tan-
tũ aliquorum dubitationem, cui tamen ipsi non subscriberent, retulisse. Quod verum
esse, non obscurè ex vtriusque patet verbis. Nam etsi ab alio edita assereretur, inquit Hieron.
paulatim tamen obtinuit autoritatẽ. Et Eusebius: Nos tamen scimus, ait, etiã istas
(Iacobi scilicet & Iudæ) cum cæteris, ab omnibus penè ecclesijs recipi.

Demũ, si fuerunt aliqui, qui de hac epistola dubitarint, cum illos, qui fuerint, nesci-
amus, neque veterum rerum scriptores eorum nomina posteritati mandarint: quis nisi re-
rum nouarum molitor, eosdem sanctissimis & doctissimis viris, tum Græcis, tum latinis,

qui ex eadem epistola testimonia citant, aut in eam scripserunt commentaria, præponat? Certè si dignè illorum fuissent dubitandi rationes, nec Hieron. nec Eusebius eas tacuissent. Immo aut illis darent victas manus, aut easdem diluerent, vt in minoribus controuersijs agere solent. Medina de recta in Deum fide lib. 6. cap. 23.

HAERETICVM ESSE, EPISTOLAM IACOBI in canonicas non referre, ex D. Melchioro Cano.

PRIMÒ, quoniam Hieronymus in lib. de viris illust. asserit hanc (licet aliquandò fuerit dubitatum) paulatim tamen procedente tempore meruisse auctoritatem. Iam ergò vel D. Hieron. etate epistolam hanc ecclesia receperat.

Item, quoniam Innocentius & Gelasius cum còcilio 70. episcoporum, Conciliaq; omnia, Carthaginense, Laodicense, Florentinum, Tridentinum eam inter sacras reposuerunt.

His adde sanctos antiquos, Vrbanum Papam in epistola de communi vita, Alexádrum 5. à Petro, in epist. ad omnes episcopos, Anacletum in epist. de oppressione episcoporum, Marcellum papam in epistola ad episcopos Antiochenæ prouinciæ, Conciliū Mileuitanū canon. 7. Omnes deniquè iuniores cum veteribus theologis scholasticis, breuiter oēs Catholicos. vsu quippe ecclesiæ legitur vbiq; gētium pro sacra & apostolica, & quos dixi, hanc epistolam Iacobi apostoli, Iacobi inquam apostoli esse affirmarunt, idque ecclesiæ vniuersalis vsu confirmante. Temerarium est itaque, nè dicam erroneum, huius epistolæ certitudinem velle aut ex incerto authore, aut ex stylo salutationis (vt alij quidā faciunt) infirmare, idque argumento leuiori quàm cui respondere debeamus. Canus lib. 2. de locis Theologicis cap. 9. & 11.

QVI AVTHORES HVIVS EPISTOLÆ VSI fuerunt testimonijs. TABVLA 133.

DIONYSIVS AREOPAGITA.

IACOBI epistola vtitur Dionysius Areopagita, in lib. de cælesti Hierarchia, illo loco: Omne datū optimum, Iacobi 1.

IOANNES DAMASCENVS

IN historia Barlaam vsurpat illud, Fides sine operibus mortua est. Iacob. 2.

CYRILLVS ALEXANDRINVS

LIBRO de recta fide ad reginas, vsurpat illud, Vnus est enim legislator & Iudex &c. Iacobi 4. & dialog. 1. de Trinitat. illud, Si quis indiget sapientia, Iacob. 1. Idem lib. de fide ad Reginas, vsurpat illud, Omne datum optimum, Iacobi 1. & illud, Subditi estote Domino, Iacob. 4.

AVGVSTINVS

IN libro de vanitate seculi, cap. 1. vsurpat illud, Amicitia huius mundi inimica est Deo. Iac. 4. Idem in Euangelium Ioan. tractat. 6. & de verbis Apostoli serm. 16. illud, Demones credunt & contremiscunt, Iacobi 2. Idem lib. de sancta virginitate cap. 42. illud, Si quis indiget sapientia, Iac. 1. Idem libro de rectitudine catholicæ conuers. illud, Beatus vir qui suffert tentationem, Iacobi 1. Libro de fide & operibus, cap. 14. 15. & 16. tractat. illud, Fides sine operibus mortua est, Iaco. 2. Libro de 4. virtutibus charitatis illud, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi &c. Iacob. 2. Libro de natura & gratia contra Pelag. cap. 58. illud, Resistite diabolo, & fugiet à vobis. Iacob. 4. De visitatione infirmorum cap. 4. illud, Infirmitur quis in vobis? Iacob. 5. & ibidem illud, Confitemini alterutrū peccata vestra, Iacob. 5. Libro de natura & gratia contra Pelagian. & de verbo Domini serm. 4. illud: Linguam nullus hominum &c. epist. 29. ad Hieron. exponit illud, Offendens in vno, factus est omnium reus. Cum similibus alijs penè infinitis, Medina d. lib. 6. cap. 9.

Etiā dæmones credūt.

TESTI-

TESTIMONIUM ADVERSARIORVM.

QVIN ipsi quoque aduersarij, blasphemiam præceptoris sui agnoscentes, rei ipsius veritate permoti, hanc epistolam admittere coacti sunt. Sic enim ad eam scripsit tandem illorum antesignanus quidam: Etsi de hac epistola non nihil apud quosdam addubitatum est, tamen quia nulla est causa, ob quam repudianda sit, libenter eam sine controuersia amplectimur, tum propter antiquitatem, tum propter salubria quæ illic continentur præcepta. Et alius in hæc verba: Quare nobis ad recipiendam hanc epistolam satis est, quod nihil continet Christi apostolo indignum, multiplicitate verò doctrina scætet, cuius utilitas ad omnes Christianæ vitæ partes late patet.

AD QVOS SCRIPSERIT APOSTOLVS Iacobus.

DVODECIM scribit tribubus, quæ sunt in dispersione. Legimus enim, occiso à Iudæis B. Stephano, quia facta est, in illo die persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Hierosolymis & omnes dispersi sunt per regiones Iudææ & Samariæ præter Apostolos. His ergò dispersis, qui persecutiōem passi sunt propter iustitiam, mittit epistolam. Nec solum his, verum etiā illis, qui percepta fide Christi, necdum operibus perfecti esse curabant, sicut sequentia epistolæ testantur. Necnon & eis, qui etiā fidei exortes durabant, quin & ipsam in credentibus, quantum valere, persequi ac perturbare studebāt. Beda hic cap. 1. in principio.

ARGVMENTVM EX OECVMENIO.

SCRIBIT autem aptam ad docendum epistolam, docens de tentationum varietate, quam à Deo sit, & quæ à proprio corde hominum, quodque non verbo tantum, sed & opere fidem oporteat ostendere, neque auditores legis, sed effectores iustificari. De diuitibus quoque præcipit, nè in cœtu ecclesiæ præponantur pauperibus, sed potius increpentur, tanquam fastuosi ac superbi.

Et tandem consolatur illos, qui iniuria afficiuntur, eosque hortatur vt longanimes sint vsque ad iudicis aduentum: Vbi etiā de Patientiæ commodo, exemplo Iob docuit, præcipit aduocari presbyteros super infirmos, vtque studeant ad veritatem conuertere eos, qui seducti sunt, aut qui errant: ait enim, huius mercedem esse à Domino peccatorū remissionem, & ita concludit epistolam.

ALIVD BREVIVS ARGVMENTVM, QVOD in Biblijs huic præfixum est epistolæ.

IACOBVS Apostolus sanctum instituit clerum de cultura cælestium præceptorum, & regula Catholicæ obseruantia. & de inuictæ patientiæ Maestate, & de reuelatione plurimorum, & de mendacio Magistrorum. Author argumenti ad hanc epistolam.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE PARTIBVS EPISTOLAE D. IACOBI
Apostoli. TABVLA 134.

FORTITVDINIS & constantiae, à princip. cap. 1. vsque ad vers. Si quis autem.

SPEI & fiducia, d. ver. Si quis eod.

AEQVANIMITATIS, ver. Glorietur eod.

PVDICITIAE, ver. Beatus vir qui suffert tentationem. eod.

VERBI Dei, ver. Scitis autem fratres mei. vsque in fin. d. cap. 1.

IUSTITIAE, à principio cap. 2. vsque ad ver. Sic loquimini & c.

OPERVM misericordiae & pietatis, d. ver. Sic loquim.

ASSIDVITATIS & vigilantiae. ver. Sed dicet aliquis. vsque in fin. cap. 2.

LINGVAE temperatae, In princip. cap. 3.

SAPIENTIAE, ver. Quis sapiens? vsque in finem eiusdem cap. 3.

HVMILITATIS & obedientiae, cap. 4. in princip.

POENITENTIAE, ver. Appropriate. eod.

BENIGNITATIS & benevolentiae, ver. Nolite detrahere. eod.

INTEGRITATIS conscientiae, ver. Eccè nunc qui dicitis. vsque in fin. cap. 4.

MEDIOCRITATIS, cap. 5. In principio.

SOBRIETATIS & temperantiae, ver. Epulati estis. eod.

LONGANIMITATIS, ver. Patientes estote. eod.

RELIGIONIS, ver. Ante omnia fratres, eod.

CHARITATIS proximi, ver. Confitemini ergò. & orate.

CORREPTIONIS mutuae, ver. Si quis autem ex vobis. vsque in fin. cap. quinti & ultimi.

QUANDO ad virtutem pertineat, vitium fugere, d. hic Iacobus eos, qui ex 12. tribubus dispersi fuerant, contra omnis generis vitia quæ tum in Ecclesiam irrepisse videbantur, munire studet armis

DE FOR

LIBER QVARTVS.
DE FORTITVDINE ET CONSTANTIA.
TABVLA 135.

CHRISTIANO HO-
mini in aduersis gaudendum esse,
ferè tali probat gradatiõe. Nam

}	TENTATIO	}	Operatur	Patientiam,
	PATIENTIA			Perfectionem,
	PERFECTIO			Vitam aeternã. cap. 1. ver. Omne gaudium existimate.

DE SPE ATQVE FIDVTIA.
TABVLA 136.

NECESSITATIS
tempore ad Deum recurrendum, ei que fidendum esse, quinque docet argumentis. Quia dat

}	Libentè, modò nihil hesitet qui infide postulat.	}	Patet ex versic. Si quis autè, ponderando dictiones,	Postulet,
	Omnibus, nemine excluso.			Qui dat omnibus,
	Liberalitèr.			Affluentèr,
	Absque omni exprobratione.			Et non impropèrat,
	Certò.			Et dabitur ei. d. ver. Si quis autem.

DE AEQVANIMITATE. TABVLA 137.

HVIVS VIR-
tutis proprium est, animum in

}	Prosperis	}	Non	Efferre.
	Aduersis			Deijcere, ver. Glorietur. d. cap. 2.

DE PVDICITIA ET CASTITATE.
TABVLA 138.

DESCRIBENS
castitatis pugna cum libidine, docet duo:

}	}	Parit	Cocupiscèntiam.
			Peccatũ
			Mortem

Deum non esse, qui nos tentet lasciuia, sed carnem propriam. Nõ enim genuit nos Deus vt simus mali, sed boni, cum potestatem dederit omnibus filios fieri Dei. Itaque

CONTRA eam tamen carnis malitiam siue stimulum, esse hoc quasi remedium & singulare donum Dei continentiam, cuius præsidio resistetur tentationi, eaque superatur. ver. Beatus vir qui suffert tentatione & c.

DE VER

VERBVM Dei, de quo Apostolus agit in vers. Scitis fratres. d. cap. 1. cōsistit

NON in *Linguae petulantia, Ira aut contentione verborum, Neque nudo auditu. Non enim qui auditores sunt verbi, iustificabuntur, sed factores.*

SED in *Mansuetudine cordis, Bonis operibus, Religione munda & immaculata, cuius actiones sunt, Visitare pupillos & viduas in tribulationem eorum: Immaculatū se custodire ab hoc seculo, d. v. vsq. in fin. cap. 1.*

DE IVSTITIA. TABVLA 140.

RESPECTVM personarū esse perniciosum, tribus ostenditur argumentis, tum

QVIA respectus eiusmodi per se est iniquus:

QVIA Deus elegit pauperes in hoc mundo, *Diuites in fide, & Haeredes regni.*

QVIA diuites plerumque sunt *Crudeles & Blasphemi & infideles, cap. 2. à princip. vsque ad ver. Sic loquimini.*

DE OPERIBVS MISERICORDIAE ET Pietatis. TABVLA 141.

OPERA PIETATIS & misericordiae homini Christiano esse necessaria, propter haec tria,

LEGEM libertatis Christianae, hoc est, charitatis fraternae, qua proximum iubemur diligere sicut nos ipsos. ver. Sic loquimini, & sic facite. cap. 2. in verb. sicut per legem.

IUDICIUM diuinum. Non enim alij misericordiam consequentur, quam qui ipsi fuerint misericordes. ibidem in verbo, Iudicium enim &c.

FIDEI veritatem. Nihil enim proderit cuiquam, si dicat se habere fidem, opera autem non habeat. d. ver. Sic loquimini in ver. Quid proderit?

DE ASSI-

TRIA SVNT, quae hominem Christianum ad perseverantiam in operum exercitio mouere debent. opera enim,

QVAM quisque fidem habeat, declarant. ver. Sed dicet quis. eod. cap. 2. in verbo, Ostende mihi fidem sine operibus.

EX fide profecta, hominem iustificat. Ibid. in verb. Abraham nonne ex operibus iustificatus est?

FIDEM non augent tantum aut ornant, sed perficiunt etiam, eamq. alias per se mortuam reddunt viuam. Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. In fin. cap. 2.

DE LINGVAE TEMPERANTIA. TABVLA 143.

CVM NVSQVAM MAGIS linguae noceat procacitas, quam in rebus sacris & Verbi diuini praedicatione: hinc Apostolus ad docendi munus non protinus omnes, nec quosuis admittendos: admissis vero, ab hoc garrulitatis vitio vel inprimis cauendum esse monet. Idque ob varia & penè innumera eius incommoda, quorū aliqua hoc loco videas enumerata. Loquacitas enim

PARIT praesumptionem: volūt enim plures esse Magistri, cap. 3. in princip.

IN multis offendit, ibid. in verb. In multis.

IMPEDIT perfectionem, versic. Si autem equis frena.

MAGNA exaltat, ver. Ita & lingua modicum quidem membrum.

IGNIS est lingua mala, & vniuersitas iniquitatis, ver. Et lingua. eod.

MACVLAT totum corpus, & inflammat rotam nauitatis, hoc est, cursum vitae nostrae. vers. Lingua constituitur. eod.

DOMARI non potest, ver. Omnis enim bestiarum.

INQUIETVM malū est lingua, plena veneno mortifero. ver. Linguam autem nullus hominum domare potest.

DE LOQVACITATIS REMEDIO Sapiencia. TABVLA 144.

SAPIENTIA, DE qua in ver. Quis sapiens, hic cap. 3. agit Apostolus, est duplex:

VERA, quae de sursum venit, &

FALSA, quae ut contentiones alit, ita terrena est, animalis & diabolica.

Primum quidem pudica est:

Deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia et fructibus bonis.

DE HV-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE HVMILITATE ET OBEDIENTIA.

TABVLA 145.

QVAE LAVS SIT
humilitatis, superbiae declarat vituperio. Superbia enim mala est, atque detestanda, tum quo ad

- PROXIMVM: Nam oriuntur ex ea bella, lites, inuidia, caedes. cap. 4. In princip. ver. Unde bella & lites in vobis?
- SEIPSV: Gignit enim in corde hominis presumptionem, ut quae a Deo sunt petenda, aut prorsus non petat, aut male petat. Ibidem.
- DEVM: Quia amicitia huius mundi, inimicitia est Dei. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam a d. princip. vsque ad vers. Appropiate Deo. eod. cap. 4.

DE POENITENTIA. TABVLA 146.

POENITENTIAE
Partes, quas describit in d. vers. Appropiate, sunt tres:

- CONTRITIO, quam describit in verbo, Miseri estote, lugete & plorate.
- CONFESSIO, quae non obscure in his comprehenditur verbis:
 - Emundate manus peccatores.
 - Purificate corda duplices animo.
- SATISFACTIO, De qua ita scribit Apostolus: Humiliamini in conspectu Domini. eod.

DE MUTVA INTER CHRISTIANOS

Benevolentia retinenda.

TABVLA 147.

HVIVS OFFICIVM PRAECIPUUM ferè est, alienae non detrahere famae aut honori. A quo vitio vnusquisque tribus de causis alienissimus esse debet. Qui enim obloquitur proximo,

- PRIMUM detrahit legi.
- DEINDE, quod iniustius est, iudicis sibi sumit partes, atque eas quae solius Dei sunt.
- POSTREMò seipsum cõdemnat, à ver. Nolite detrahere. vsque ad ver. Eccè nunc qui dicitis.

DE IN.

LIBER QVARTVS.
DE INTEGRITATE CONSCIENTIAE.

TABVLA 147.

CONSCIENTIAE
integritatem duobus seruabimus modis:

- SI temerè nihil suscipiamus, sed tantum quae bona scimus faciamus.
- SI in Dei nomine omnia aggrediamur. d. ver. Eccè nunc qui dicitis. vsque in fin. cap. 4.

DE MEDIOCRITATE AVREA.

TABVLA 148.

MEDIOCRITATEM, cuius ea vis est propria, ut suo quisque contentus viuat, probaturus, vitium detestatur ei contrarium, scilicet auaritia. Cuius mala & incommoda sunt haec:

- EO adducit hominem, ut suae conditionis obliuisci videatur, cap. 5. In princip.
- EXCAECAT omnem animi prudentiam, ut auarus fortunae sectetur inconstantiam. ibid.
- TRANQVILLITATEM adimit humanis mentibus, & grauisimis eas & superfluis implicat curis. ibidem.
- EXCLVDVNTVR auari à regno caeloru. Thesaurizant enim sibi iram in nouissimis diebus, tristissimam audituri sententiam, Esuriui, & non dedisti mihi.
- NEC ferè vnquam ei studetur sine pauperum oppressione, quorum clamor ad aures vsque pertingit Domini sabaoth. à d. princip. cap. 5. vsque ad ver. Epulati estis. eod.

DE SOBRIETATE ET TEMPERANTIA.

TABVLA 149.

REPRAEHEN-
dit duo, huic virtuti
contraria vitia:

- Gulam
- &
- Luxuriam.
- Quoru effectus
- Ignauia
- &
- Crapula

d. versic. Epulati estis. eod. cap. 5.

xx DE PA

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE PATIENTIA. TABVLA 150.

VT MINATVS
est Apostolus paulo-
antè pauperum oppresso-
ribus, ita nunc oppressos
solatur, a

SPE futuræ liberationis, ver. *Patientes igitur estote. d. cap. 5.*
PROMISSIONE aduentûs Domini, *Ibidem.*
EXEMPLO sanctorum Patrum, qui patientia omnes mundi huius vi-
cerunt persecutiones.

DE RELIGIONE ET VERO DEI
cultu. TABVLA 151.

VERO DEI
cultui

REPUGNAT iurandi leuitas, ver. *Ante omnia autem fratres mei, nolite iurare
neque per cælum, neque per terram, d. cap. 5.*
CONVE-
niunt { *Simplex veritas, ver. Sit autem sermo vester, Est est &c. eod.*
Sacrificium laudis & oratio, ver. Tristatur autem aliquis vestrum?
oret. eodem.
Extrema vñctio, ver. Infirmatur quis in vobis? eodem.

DE CHARITATE PROXIMI
TABVLA 152.

HAEC CONSI-
lit in cura salutis

PRŒPRIAE, per confessionem peccatorum, ver. *Confitemini ergo. d.
cap. 5.*
PROXIMORVM, per orationem mutuam. *Quæ quantum apud Deum
valeat, ostendit exemplo Eliæ. Ibid.*

DE ADMONITIONE FRATERNA.
TABVLA 153.

QVI CORRIPIT
fratrem peccantem, duo fa-
cit commoda:

SALVAT animam eius à morte, ver. *Fratres mei, eodem cap. 5.*
OPERIT multitudinem peccatorum, *ibidem. vsque in fin. d. cap. 5.
& vltimi.*

EPISTOLA

EPISTOLA PETRI APO-
STOLI PRIMA, DE NOVO INDVENDO
homine, siue de reformandis in ecclesia moribus, Liber
Bibliorum LXVI, Secundæ Partis Quarti li-
bri, decimus sextus.

RATIO ORDINIS.

PETRI epistolas, post illam de qua hætenus dictum est, d. Iacobi epistolam, scriptas fuisse, sic declarat Nicolaus Lyranus: Iacobus, inquit, triginta annis rexit ecclesiam Hierosolymitanam post passionem Domini, scilicet vsque ad sextum annum Neronis, & tunc fuit martyrizatus. Petrus verò triginta octo, id est, vltimo Neronis anno.

Et certò constat, quòd in vltimo tempore vitæ suæ scripserit. Nam de seipso testatur 2. Pet. 1. Certum est, quòd velox est depositio tabernaculi mei. Atque sic patet, post diuum scripserit Iacobum. Lyranus in prolog. ad 7. epistolas Catholicas.

DE HVIVS EPISTOLAE AVTHORE D. PETRO,
& primùm de varijs eius nominibus.

SIMON obediens interpretatur, eò quòd obediens fuit domino dicenti: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominũ. Petrus autem interpretatur agnoscens, eò quòd agnouit, dicens: Tu es Christus filius Dei viui: vel Petra, id est, firmamentum ecclesiæ. Vnde vicissim audire meruit: Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam. Cephass etiam, id est, caput dictus est ecclesiæ. Viterb. in Chronicis, Parte 14. & Isidorus de patribus noui test.

DE EIVS ORIGINE.

PETRVS filius Ioannis, frater Andreae apostoli, ortus in vico Bethsaida, prouinciæ verò Galiliæ, quæ est iuxta stagnum Genezareth, qui primò vocatus est Bariona. Hieron. De viris illustribus, & Viterbien. & Isidorus vbi supra.

DE VITA ET OFFICIO EIVSDEM.

PETRVS apostolorum princeps est, primus cõfessor dei atque discipulus, pastor humani generis, clauiger æthereus, Christi amator, Christi & negator: qui cum antiochiensi ecclesiæ 7. præfuisset annis, euangelium prædicauit in ponto, Galatia, Cappadocia, Asia & Bithynia: Secundo verò anno Claudij, ad expugnandum Simonem Magum peruenit Romam. Vbi annis 25. eiusdem vrbs tenuit pontificatum, vsque ad vltimum Neronis annum, id est, quartumdecimum. Ibid.

DE MORTE ET SEPVLTVRA
eiusdem.

ANNO XXXVI, tertio Calendas Iulias, post passionem Christi, à Nerone cruci affixus, martyrio coronatus est, capite ad terram verso, & in sublimem pedibus eleuatis, asserens se indignum, quòd sic, vt dominus, crucifigeretur. Sepultus est Romæ in Vaticano iuxta viam triumphalem, tertio lapide ab vrbe ad Orientem plagam, vbi totius orbis veneratione celebratur. Hieron. Viterbien. & Isidorus vbi supra.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE B. PETRI APOSTOLI MIRACVLIS.

MARE pedibus gradiendo calcauit, præteriens languidos umbra sua sanauit. Claudis gressum restituit: paralyticis membra reparauit. Viduam defunctam Dorcadem, id est, Tabitham mortuam suscitauit. Ananiam & Saphiram reos perfidiæ, mortis etiã animaduersione damnauit. Simonem magum cælum ascendentem, ad terram collisit. Viterbiens. & Isidorus ibidem.

DE EDITIS AB EO SCRIPTIS:

SCRIPSIIT duas epistolas, quæ Canonice nominantur, quarum secunda à plerisque eius esse negatur, propter styli cum priore dissonantiam. Sed & euangelium iuxta Marcum, qui auditor eius & interpres fuit, huius dicitur. Libri autẽ eius, è quibus vnus actuum eius scribitur, alius euãgelij, tertius prædicationis, quartus Apocalypsis, quintus iudicij, inter apocryphas scripturas reputantur. Hieron. de viris illustribus.

AD QVOS SCRIPSERIT HANC EPISTOLAM
Petrus.

SICVT Paulus apostolus principalitèr ad Gentes, ita Iacobus & Petrus ad Iudæos missi fuerunt. Sub hoc tamen discrimine, vt Iacobus cuius Paulus meminit in secundo ad Galatas capite, prædicaret eis, qui ex circumcisione conuersi fuerunt. Petrus verò illis, qui ex gentibus circumcidebantur primùm, & siebant Iudæi: deindè verò ad Christianam conuertebantur fidem. Atque hi sunt, quos idem Petrus in principio huius epistolæ vocauit aduenas. Græcè profelyti dicuntur. Dionys. Carthuf. hic cap. i. in princip.

Hebrai
Profelyti.

Quo profelytorum nomine appellabant Iudæi eos, qui de gentibus nati, in Deum credere, & circumcisione accepta, Iudaico more, iuxta Dei legem, vitam ducere maluerunt. De quorum numero fuere quidam eorum, qui in die sancto Pentecostes, quo apostoli spiritum sanctum in ignis visione perceperunt, ad prædicationem eorum Christo crediderunt, dicente scriptura, quod Iudæi quoque & profelyti adessent. Electos ergò aduenas dicit, qui de Gentilitate ad agnitionem ac susceptionem diuinæ legis, ac perceptis Sacramentis legalibus, ad acceptationem gratiæ fidei peruenire meruerunt. Beda hic cap. i. in princip.

DE EODEM DIONYSIVS.

VERVM TAMEN verius reor, quod non eis duntaxat, scilicet profelytis, id est, ex Gentibus qui Iudæorum religionem amplexi erant: sed Iudæis vniuersis ad Christum conuersis scripsit, quemadmodum Iacobus, siue ante susceptionem Iudaismi fuerunt Gentiles, siue non. Omnium nanque generalitèr habuit curam. Omnes etenim Christiani, viatores & aduenæ vocantur, quia ad veram & cælestem atque perpetuam patriam tendunt, & in seculo isto, tanquam in exilio, in terra aliena, in via lachrymarumque valle degunt. Dionys. Carthuf. ibidem.

Oes Christi-
ani viato-
res & ad-
uenæ.

VBI ET QVANDO SCRIPSERIT HANC
epistolam.

SCRIBIT autem eis à Roma, tẽpore Claudij Cæsaris. Thomas Aquinas hic cap. i. in princip. & Glossa in prolog. eiusdem.

QVID IN EA PERSCRIBERE VOLVERIT.

PRIMUM quidem enarrat & ostendit, quod fides in Christum à prophetis annunciata sit, & per ipsos significata redemptio, quæ per ipsius sanguinem fieret: quodque ipsis ac gentibus annunciata sint omnia, ad quæ desiderant angeli prospicere.

Deindè,

Deindè, vbi suafit, vt dignè ad eum qui ipsos vocauit, conuerfentur: exhortatur vt etiã Regibus honorem deferant, & mulieribus ac viris concordiam præcipit.

Et pauca circa mores exhortatus, significat, quod etiã in infernum facta sit à Domino prædicatio salutis ac resurrectionis: vt qui prius mortui sunt, resurgant quidem & iudicentur in corpore, sed per gratiam resurrectionis perseuerent. etiã in inferno facta est prædicatio salutis:

Et quod finis omnium deinceps imminet, debentque omnes parati esse, tanquam iudici rationem reddituri: & ita cõcludit epistolam. Oecumenius hic in præfatione, ex Synopsi Athanasij.

ARGVMENTVM.

DISCIPVLOS Saluatoris inuicti toto orbe diffusos & peregrinos in hoc seculo monstrat, & præteritè vitæ pœnitere suadet, & in nouam vitam proficere tota cum solitudine exhortatur. Author Argumenti vulgaris in hanc epist.

IN QVO GENERE ORATIONIS HAEC
ipsa versetur epistola.

HORTATORIA simul & expositoria est hæc epistola. Hortatur ad vitam nouam, & constantem in eius perseuerantia patientiam. explicat vim veritatemque fidei Christianæ, & charitatis officia cum dignitate patientiæ. Claudius Guillaudus hic in Argumen.

CVR NONNIHIL VIDEATUR
obscurior.

OBSCVRA est hæc epistola tum propter reconditas sententias, tum propter confusum & perturbatum sermonis ordinem. Multam quoque præ se fert authoritatè & Maiestatem apostolicam, atque ideò verè digna apostolorum principe, paucis quidem contenta verbis, sed sententijs & reconditissimis grauida mysterijs. Ibidem.

SCOPVS.

EOS qui ex Iudæis crediderant, in fide & vitæ integritate confirmat. Oecumenius hic in argument.

PARTITIO. TABVLA 154.

<p>HVIUS EPISTOLAE Summa in duas scinditur Partes, in quibus agitur in</p>	}	<p>Specie</p>	De	<p>Gratiarum actione, tot. cap. 1. & 2. vsque ad ver. Charissimi, obsecro vos &c.</p>
	}	<p>Genere</p>		<p>Alijs Christiani hominis virtutibus. à prædicto loco vsq; in fin. totius epistolæ primæ.</p>

xx 3 DE GRA.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE GRATIARVM ACTIONE, PRIMA

huius epistolæ parte. TABVLA 155.

PRIMO Sex tangit beneficia, Quorū nomine pro se quisq; perpetuas agere debet gratias:

PRIMUM est baptismus, quo regenerati sumus in spem viuam, in hereditatem incorruptibilem, c.1. post princip. ver. Benedictus. SECVDVM, virtus Dei, qua custodimur per fidē in salutem. ibidē in verbo, Qui in virtute Dei.

TERTIVM, facultas resistendi omnis generis persecutionibus, quibus fides nostra multo rectius, quam aurum pbat in igne. d. ver. Benedictus. in verbo, Modicum nunc.

QVARTVM, salus animarum, quæ efficit vt Christum diligamus etiam non visum, & in eum credamus non videntes. ver. Quem cum non videritis, eod.

QVINTVM, Donum prophetiæ, quo nobis non passiones tantum Christi prænunciata, sed futura etiam posthac gloria reuelata est. Ibidem in verbo, De qua salute exquisierunt.

SEXTVM, Spiritus sancti missio, cuius beneficio ea, quæ per prophetas promissa fuerant, perfecta sunt omnia & absoluta. Sapius allegat. ver. Benedictus. in verb. Quibus reuelatum est. vsque ad ver. Propter quod. d. cap. 1.

SECVDÒ modum præscribit, quo rectissime Deo nos gratos exhibere possimus. Quod apostolus futurum asserit, Si Omne fugiamus genus vitiorum, Et morum sectemur sanctimoniam.

Gratiam, quæ nobis vtrò fuit oblata, & qua in tam sanctam Christi conuersionem vocati & adoptati sumus, vt sancti simus, quia & ipse sanctus est, d. ver. Propter quod. eod. ca. 1.

OBLIGATIONEM, qua ad antidora excitamur, & vocationi tam dignæ & honestæ parere tenemur, quicumque filiorū priuilegio gaudere cupimus. Ibidem in verbo, Quasi filij obedientiæ.

MVTVAM inter Deum Patrem & nos eius filios coniunctionem, quæ cõstit in eo, vt eum, quem nos vt filios diligere scimus, reueremur vicissim vt Patrem. ver. Et si Patrem. eod.

PRECI, quo nos redempti sumus, magnitudinem. Non enim auro aut aliare quauis corruptibili, sed precioso agni immaculati redempti sumus sanguine. ver. Scientes quod non corruptibilibus. eod.

REGENERATIONIS nostræ dignitatem. Non enim ex corruptibili renati sumus semine, sed per verbū Dei, cuius virtus manet in æternum. ver. Animas vestras. vsque in fin. sæpè d. cap. 1.

GVSTVM Domini dulcissimum, quo resciantur ij qui depolunt omnem malitiam & omnem dolum, æmulationes, inuidias & omnes detractiones, sicut modò geniti infantes.

CERTITVDINEM fidei nostræ, quæ edificata est super lapidem viuum, ab hominibus quidē reprobatur, à Deo autē electum & honorificatum, cui nos tanq; lapides viui super edificati, facti sumus

Domus spiritualis, Sacerdotium sanctum,

Offerentes hostias

Spirituales, acceptabiles per IESVM Christū. ver. Ad quæ accedētes. d. c. 2

DE MO.

PRIMAM hanc prioris epistolæ partē, si doctrinæ spectes rationem atq; Methodū, tribus absoluit quasi mēbris:

TERTIO septem esse docet, quæ nos ad vtrunq; tam ad gratiarum actionem, quam ad vitæ sanctimoniam impellere debent. Videlicet,

DE MORIBVS CHRISTIANORVM

Reformandis. TABVLA 156.

IN MORVM REFORMATIONE duplex hominū cõsiderandus est ordo: Civilis vnus, de quo in secundo agitur capite, à vers. Charissimi, obsecro. vsque in fin. cap. 4. Alter ecclesiasticus, cuius ratio in quinto explicatur capite.

DE STATV HOMINVM CIVILI.

TABVLA 157.

CIVILIS HOMINVM conditio triplex est: Seruili, à d. vers. Charissimi, vsque in fin. cap. 2. Coniugalis, à principio capitis 3. vsque ad versic. In fide autem vnamines. Politica. Indè vsque in finem capitis quarti.

DE OFFICIIS ET MORIBVS EORVM, QVI IN

seruili sunt conditione. TABVLA 158.

Sibi ipsis abstinentiam à carnalibus desiderijs. d. vers. Charissimi, cap. 2. Proximo bonū præbere exemplum, ibidē in verb. Conuersionem vestram inter gentes habentes bonam. eod. Magistratui obedientiam. vers. Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum. eod. Deo religionem, reuerentiam & timorem. Ibid. in verb. Quasi liberi. Dominis etiam iniquis & dyscolis morem gerere, ac eorum importunitatem patienti ferre animo. vers. Serui, subditi estote.

SERVI debent

CHRISTO imitationem. Fuit enim Christus in sua passione exemplar omnis

Sanctitatis & innocentiæ, Veritatis & iustitiæ, Mansuetudinis & patientiæ, Humilitatis & clementiæ, Magnanimitatis & fortitudinis, Longanimitatis & misericordiæ, Charitatis & amicitie, Desiderij pro salute humana.

Quia

Peccatum non fecit. vers. In hoc enim vocati estis. Dolus in ore ei' nō inuētus. Cum malediceretur, nō maledicebat: Cum pateretur, nō comminabatur. Tradebat seipsum iniuste iudicanti. Iniurias sibi illatas nō vindicauit. Peccata nostra ipse protulit. Suo liuore nos sanauit, vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus. à d. vers. In hoc enim vocati. vsq; in fin. c. 2

DE OF.

SVNT ET coniugum, inter se mutua quedam officia, quibus alterutrum deincti sunt. Hinc apostolus hortatur

- VXORES ad**
 - Humilitatem & obedientiam, cap. 3. in principio.
 - Honestam conuersationem, vt morum comitate maritos lucrifaciant. Ibidem.
 - Cultum & ornatum potius animi, quam corporis, querendum. Ibidem in verbo, Quorum non sit extrinsecus.
- VIVOS vt**
 - Cohabitent vxoribus secundum scientiam. vers. Viri similiter. d. cap. 3.
 - Cedant interim aliquid illorum moribus propter sexus imbecillitatem. Ibid. in verbo, Quasi infirmiori vasculo. eod.
 - Exhibeant eis honorem vt coheredibus gratiae vitae.
 - Abstineant interdum etiam a legitimo earum vsu, vt orationi vacare queant, d. versic. Viri. in verbo, Vt non impediatur orationes vestrae. eod.

DE PO.

OFFICIA HOMINIS cuiusuis in Christiana Repub. versantis, apostolus meretur ex varijs rerum circumstantijs, praecipue vero ex duabus:

- COLLATIONE HOMINIS ad**
 - Hominē, id est, proximum suum cuiuscunque sit ordinis: Quo cum tunc recte conuersari poterimus, si has amplectamur virtutes:
 - Concordiam, vers. In fide autem omnes vnanimis, d. cap. 3.
 - Humanitatem, vt simus compatiētes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles &c. Ibidem.
 - Pietatē, non reddentes malū pro malo. Ibid.
 - Iustitiam, quae consistit in eo, vt declinemus a malo, & faciamus bonum. ver. Declinet a malo.
 - Innocentiam, vt si quis spei nostrae rationē a nobis postulet, semper ad respondendū parati esse possimus. vers. Dominū autē Christum sanctificate. vsque in fin. cap. 3.
 - Seipsum et corpus suae carnis suae propriam, cuius concupiscentijs resistendum est, adeoq; ipsam mortificandam esse docet apostolus, vt sic animae salutē integrā & illasam retinere queamus. a princip. c. 4. vsq; ad vers. Omnium autē finis appropinquauit. eod.
- CONTEMPLATIONE**
 - Finis, ad quae omnia sunt dirigenda. d. ver. Omnium autē finis. In quo iterum consideranda sunt duo
 - Media, quibus ad eum finē peruenit:
 - Prudētia, ver. Estote itaq; prudētes. eod.
 - Vigilia, Ibidem in verb. Vigilate.
 - Oratio, Ibidem in verb. In orationibus.
 - Charitas, vers. Ante omnia autem. eod.
 - Hospitalitas, ver. Hospitales inuicē.
 - Donorū Dei liberalis dispensatio siue comunicatio. vers. Vnusquisq; sicut accipit. eod.
 - Summa, vt in omnibus actionibus nostris honorificetur Deus per Iesum Christum, cui est gloria & imperium in secula seculorum, Amen. vers. Si quis loquitur, tanquam sermones Dei &c. eod.
 - Nominis Christiani. In homine enim Christiano, qui hoc nomen iure sustinere cupiat, requiruntur
 - Constantia in fide, ne nouitatis studio huc aut illuc discurrat. ne ve in minimo vacillet. ver. Charissimi, nolite peregrinari in seruore &c. eod.
 - Fortitudo in persecutionibus, pro Christi nomine & fide catholica perferendis. vers. Si exprobramini in nomine Christi. eod.
 - Cautio diligens, ne vel in peccatum incidat, aut praesumptuosus fiat. Nam si vix iustus saluabitur, impius & peccator ubi parebunt? Ibidem.

DE STA.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE STATV ECCLESIASTICO.

TABVLA 161.

RRAESVNT
vt pastores,
quorum est
edocere

Cum fide & diligentia, cap. 5. in princip. in verbo, *Pascite.*

Non coactè, sed spontè, *ibidem.*

Nec turpis lucri gratia, *ibidem.*

Absque superbia, eod. loco. In verb. *Neque vt dominantes in clericis.*

Bono exemplo honestæ conuersationis, d. princip. in verb. *Sed forma facti gregis ex animo.*

IN EC-
clesia alijs

SVBSVNT
vt oues,
quas decet

Obedientia, vers. *Similiter adolescentes, d. cap. 5.*

Humilitas, ac mutua inter eas reuerentia & obsequium, *ibid. in verb. Omnes enim inuicem humilitatè & c. Quia deus superbis resistit, & c.*

Timor Dei, vers. *Humiliamini igitur. eod.*

Spes firma, *ibidem in verb. Omnem sollicitudinem vestram projicientes in Deum, quoniam ipsi cura est de vobis. eod.*

Sobrietas & vigilantia, vers. *Sobrius estote & vigilate, quia aduersarius vester & c. eod.*

Fortitudo & constantia, versicul. *Cui resistite fortes in fide. eod.*

Vtrisque gloria promittitur vitæ æternæ circa fin. sæpè d. cap. 5 & ultimi. Deus, inquit, omnis gratiæ, qui vocauit vos in æternam suam gloriam in Christo Iesu, modicum passus ipse perficiet, confirmabit, consolidabit. Ipsi gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

EPISTO-

EPISTOLA PETRI

APOSTOLI SECUNDA, DE FIDEI PRAE-

stantia, & futura rerum omnium vicissitudine, Liber Biblię
LXVII, Partis secundę libri quarti, decimusseptimus.

RATIO ORDINIS.

PRIMITIVAM ecclesiam impugnabant primum Tyranni gladio materiali, persecutionibusq; diuersis, hæretici autem doctrinis pestiferis. Quemadmodum ergo in prima epistola excellentissimus apostolici chori vextex, hortatus est ad patientiam in aduersis, nè perfectionibus cederent: ita in hac eos hortatur epistola, nè hæreticorum decipiantur figmentis. Dionysius Carthusianus hinc cap. 1. in princip.

ALIA CONTINVANDI RATIO.

IN prima Petri epistola principaliter fit (inquit B. Thomas) instructio in moribus, in secunda principaliter in fide. vel, Secunda inducitur ad confirmationem primæ: vel, Prima secundum Bedam scribitur inferioribus siue imperfectis, secunda autem maioribus siue perfectioribus.

AD QVOS PETRVS HANC SCRIPSERIT
epistolam.

HANC epistolam scribit eisdem quibus & præcedentem, scilicet electis profelytis, dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, Bithyniæ. Quos mox in ipsa huius epistolæ fronte sibi cognoscit coequales, non quia circumcisionem ex lege acceperant, quam ipse vt natura Iudæus habebat, sed quia eandem, quam ipse Christi illustrante gratia acceperat, sortiti sunt fidem, eamq; per opera exercent iustitiæ euangelicæ, de qua Christus dicit: Nisi abundauerit iustitia vestra plus quam scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnū cælorum. Beda hic cap. 1. in princip.

DE HVIVS EPISTOLAE AVTHORITATE.

ALIQVI hanc epistolam à sacre scripturæ Canone duabus de causis excludere conati sunt, sed friuolis planè & ineptis.

PRIMA DVBITANDI RATIO.

PRIMUM eodem vtuntur argumento, quo Iacobi epistolam oppugnare nitebatur, quòd scilicet patrum aliqui de epistolæ huius authore ipsis dubitasse videantur. vtputa Eusebius in ecclesiast. historia lib. 3. ca. 25. & Hieron. de viris illustribus, & in epistola ad Cyprian.

SECUNDA DVBITANDI RATIO.

SECUNDO hanc epistolam ob id suspectam reddere moluntur, quòd phrasi & dictione cum priore diui Petri epistola, non per omnia conueniat.

REFVTATIO PRIMAE RATIONIS.

CONTRA primum argumentum illud hinc obseruare conuenit, quod pauloantè de D. Iacobi dictum est epistola, Hieronymum & Eusebium de harum epistolarum authoribus non propria dubitasse sententia, aut quòd ita sibi videretur, sed quòd tale aliorum fuisset iudicium. Quod profectò nūquam tale fuisset, nisi prius vel illi, qui primitus originalem epistolam acceperunt, ante mortem Petri nõ prodidissent, (vt fieri solet) aut alia ratione de eius epistolæ authore dubitari coeptum fuisset.

Vndè coeptæ subindè quoque sunt à curiosulis exquiri rationes, quibus eandem epistolam apostolica authoritate nudatam, è numero sanctarum scripturarum expungeret, ita vt non dictionis iudicium dubitationem, sed dubitatio dictionis iudicium multo antè prederet.

Quod in aliarum scripturarum censura quotidie contingit: prius enim doctrina accusatur, deindè, si res indigna tali authore videatur, diuersitas styli & dictionis exquiritur, quæ, cum nunquam authores etiã in eisdem libris sibi respondeat, facile inuenitur. Medina de recta in Deum fide lib. 6. cap. 23.

REFV.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
REFVTATIO SECVNDAE RATIONIS.

NEGANT scriptores ecclesiastici aut vllam, aut tantam styli in his duabus epistolis esse diuersitatem, quæ, cum nulla alia in contrarium extet probatio, authorem merito suspectum reddere possit. Ad hæc, si aliqua sit inter eas discrepantia, eam D. Hieron. ex diuersitate interpretum potius, quam authorum differentia, enatam fuisse putat. Hieronym. ad Hedib. quæst. II.

QVIBVS RATIONIBVS HAEC EPISTOLA
probetur esse Petri.

PETRI esse probatur hæc epistola, primum ex eo, quod in cap. eius tertio ipse dicit: Ecce vobis charissimi secundam scribo epistolam. Deinde, quod hic quoque transfigurationis illius, cuius Matth. 17. interfuit, manifestam facit mentionem, 2. Petr. 1. sicut bene animaduertit B. Gregor. homil. 18. in Ezechielem. Tertio, quod diuini illius apostoli, atque adeo Christi ipsius ubique sapit spiritum atque virtutem. Loco verò omnium sacrosancta est Catholicae ecclesiae authoritas, & patrum antiquorum penè omnium immobilis consensus, qui huius epistolæ tanquam Canonicae & apostolicae sententijs pro assertionem doctrinae catholice frequentissimè vti consueuerunt.

TESTIMONIA PATRVM, EX SECVNDA PETRI
epistola. TABVLA 162.

ET PRIMVM ANACLETI, B. CLEMENTIS
successoris.

IN epistola quam scripsit omnibus episcopis & cunctis fidelibus, vtitur sententia ista ex ultimo cap. epistolæ 2. Petri, Sicut charissimus frater noster Paulus, secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, & in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quaedam difficultia intellectu, quæ indocti deprauant.

AMBROSII:

QVI scribens in cap. 2. epistolæ ad Timotheum, Petri nomine citat ex hac epistola illud, Omnis scriptura diuinitus inspirata, 2. Petr. 1. Et in epistolam ad Philippens. cap. 1. adducit illud, Ut sitis consortes diuinæ naturæ, 2. Petr. 1. Medina lib. 6.

AVGVSTINI:

LIBRO de verbis Apostoli, nomine item Petri Apostoli adducit illud, Audiuimus vocem delatam de celo, 2. Petr. 1. Idem lib. de fide & operibus illud, Hi sunt fontes sine aqua, 2. Petr. 1. Idem ibidem cap. 2. illud: Si enim refugientes, 2. Petr. 2. Libro de natura boni aduers. Manichæ. cap. 33. illud, Deus angelis peccantibus, 2. Petr. 2.

ALIORVM COMPLVRIVM.

SED & alij grauissimi religionis nostræ professores, Origenes, Hieronymus, Chrysostomus, & Didymus, authoritate huius vsi fuerunt epistolæ tanquam apostolicae & canonice. Claudius Guiliand. hic in argum.

DE EADEM EPISTOLA, EX D. MELCHIORE CANO. ERRONEVM est, nè dicam hæreticum, secundam illam epistolam, Petri apostoli esse negare. Aduersatur enim in primis omnibus sanctis. Deinde Innocentio & Gelasio. Præterea Concilij Laodiceno, Carthaginensi, Florentino, Tridentino. Denique vsui Catholicae ecclesiae, quæ legit eam in Festo Transfigurationis nomine Petri apostoli.

Contineret enim aliquid falsi, si Petrus apostolus eius author non fuisset. Nam licet argumentum ex salutatione ipsius epistolæ forsitan eluderetur, quod à falsario quopiam esset adiecta: at quod capite 1. illius epistolæ legitur, eludi nulla ratione potest. Hanc vocem (ait) nos audiuimus de celo allatam, cum essemus in monte sancto cum ipso. Quod si Petrus non scripsit epistolam, Ioanni autem, Iacobove tribuere stultitiæ manifestariæ est, falsum epistola continet. Quod est hæreticum.

Argu

Argumentum verò illud quod Erasmus mouit, immò plerisque olim ante Hieronymum, infirmum est: cum eundem authorem sæpè cōtingat non aliam modò, verum eandem sententiam stylo scribere differenti. Quod (vt reliquos prætereamus) in D. Gregorio videre licet. Cuius epistolas si cum alijs eiusdem operibus conferas, iudiciumque feras ex diuerso dicendi charactere, ab alio authore scriptas esse iudicaueris. Hieronymus tamen ad Hedibiam aliter respondet, ex dissimili stylo non diuersos authores colligens, sed interpretes differentes. Apostoli enim in aliena lingua malebant per interpretem scribere, quam dono linguarum abuti: quod non ad elegantiam & luxum, sed ad vsus necessarios acceperant. Nec me fugit, quod Erasmus huc locum Hieronymi detorquet: sed more suo facit, vt pro sua libidine interturbet omnia. Canus lib. 2. de locis Theologicis, cap. II.

TESTIMONIVM ADVERSARIORVM.

QVIN illi etiàm, quorum sectæ tantoperè epistolarum Canoniarum certitudinem labefactare conati fuerunt, ipsi tandem sateri coacti sunt, maiorem esse huius quoque epistolæ authoritatem, quam quæ vlla ratione expugnari queat. Etsi enim (inquit illorum quidam) dubitatum est de huius epistolæ authoritate, (quemadmodum refert Eusebius) nihil tamè est, quod ab eius lectione nos auertere debeat. Et alius: Interim omnium consensu adeò nihil habet Petro indignum, vt vim spiritus apostolici & gratiam ubique exprimat.

QVALE SIT IPSIVS DICTIONIS GENVS.

EXHORTATORIA est hæc epistola, singulis propemodum verbis maxima adducens mysteria. Dum spiritu admonitus diem suæ mortis instare cognosceret, paterno quodam ductus amore, munus saluberrimæ eruditionis ipsis Asianis, adeoque toti ecclesiae relinquere voluit. Claud. Guillaudus hic in argumento.

QVOD EPISTOLAE HVIVS SIT ARGVMENTVM.

DOCET religionem, quam acceperant, sanctam & veram esse. Deinde hortatur, vt puritati vitæ & innocentiae studeant: in qua vt firmiter persistant, & pseudopphetas venturos facilius vitent, testimonia veræ religionis adducit, quibus illorum veritatis & exitiû præ-nunciâs, omnes illius magnæ dici, certissimè quidem, sed nemini tamen cognitæ, admonet. Idem ibidem.

ALIVD ARGVMENTVM.

SIMON Petrus per fidem huic mundo sapientes mortuos esse declarat, eisdemq; pietatis quanti sit magnitudo, luce ipsa clariùs manifestat. Author argumenti quod huic præfixum habetur epistolæ.

SCOPVS.

APOSTOLI scopus in hac epistola is est, vt qui persecutoribus non cesserunt, nec hæreticis villo pacto cedant. Glossa hic in principio.

PARTITIO. TAB. 163.

SECVNDA epistola duas habet partes: { Commendationem fidei, cap. 1.

{ Doctrinam de moribus, cap. 2. & 3.

DE COM.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE COMMENDATIONE FIDEI.

TABVLA 164.

PRAEMIIS, Quorum alia sunt in Re, ut diuina virtutis dona omnia, q̄ pertinet vel ad Spe, Nam praeter ista nobis alia etiam maxima & preciosa promissa donata sunt, ibid.

SANCTITATE, quae manifestatur per Acquisitionem naturae diuinae, Liberationem a corruptione eius, quae in mundo est, concupiscentiae. vers. Vt per hoc efficiamini.

FIDES commendatur a VI & efficacia, quam ne putem oiosam esse aut mortuam, ponit hic fidei effectus per quosdam veluti gradus. Qui sunt in Fide, Virtute, Scientia, Abstinentia, Patientia, Pietate, Fraternali amore. Virtutem, Scientiam, Abstinentiam, Patientiam, Pietatem, Fraternali amorem, Charitatem. vers. Vos autem curam omnem.

CERTITUDINE, quae probatur Viue ipsius Dei vocis oraculo caelitus demisso: Hic est filius meus dilectus. vers. Accipiens enim a Deo patre. eod. Prophetico testimonio, vers. Et habemus. vsque in fin. d. cap. 1. Vbi hanc tractationem ita concludit apostolus: Non enim voluntate humana alata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

DE MORVM DOCTRINA, SECVNDA HVIVS

epistolae parte. TABVLA 165.

HAEC PARS DVO habet capita, in quibus agitur de Fugienda haereticorum conuersatione, cap. 2. Preparatione ad futurum iudicium, cap. 3.

DE HA.

LIBER QVARTVS. DE HAERETICORVM DISSIDIIS.

TABVLA 166.

CAVSAS haeresis, q̄ sunt Vana praesumptio, cap. 2. in princip. in verb. Qui introducent sectas perditionis. Carnis libertas & luxuria. vers. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur. eod. Auaritia, ibidem. in verbo, Et in auaritia filii verbis de vobis negociabuntur.

POENAS non haereticorum tantum, sed luxuriantium animorum omnium: Quarum seueritatem ostendit exemplo Angelorum, quibus ob semel commissum peccatum vsque adeo non pepercit Deus, ut eos in tartarum inferni detruserit perpetuo cruciandos. vers. Si enim Deus angelis. eod. Totius mundi originalis, qui propter impietatem populi, diluio iam olim extinctus fuit. ibid. in verb. Et originali mundo. Sodomorum & Gomorrhaeorum, quorum ciuitates in cinerem redactae, exemplum sunt eorum, qui impie acturi sunt, ibidem in verb. Et ciuitates Sodomorum. eod.

MORES & vitam haereticorum, quorum gratia illorum conuersatio optimo cuique sit fugienda, ut sunt Ignorantia, vnde Apostolus vocat eos irrationabilia pecora. vers. Hi vero. d. cap. 2. Impietas, ibid. in verbo blasphemantes in corruptione sua peribunt. eod. Immunditia, ibid. in verbo Voluptatem existimantes. eod. Gastrimargia, ibid. in verbo Delicijs affluentes. eod. Impudicitia, ibid. in verbo Oculos habentes plenos adulterij. Auaritia, ibid. in verbo. Cor excacatum auaritia. eod. Hypocrisis & inanis gloria, vers. Hi sunt fontes sine aqua. Studium malignum, & voluptas peruersa. vers. Superba enim vanitatis loquentes. Dolus & mendacium. In errore enim versantibus libertatem promittunt, quam ipsi ut serui corruptionis non habent. ibid. in verbo. Libertatem illis promittentes. eod. Ingratitudo, qua post agnitionem retrorsum conuertuntur ab eo, quod illis traditum est sancto mandato, ut canis ad vomitum, & sus ad lutum, quo prius haerebat. vers. Melius. vsque in fin. cap. 2.

DE EX-

Propōnit suam de extremis temporibus sententiam: Venturos nimirum in nouissimis illis diebus aliquos, qui vt eo liberius & licentius omnes carnis concupiscentias possint explere, non vereantur negare vllum omnino aut bonorum aut malorum futurum esse iudicium. cap. 3. post principium.

Confirmat hanc sententiam per

}	Testimonium Prophetarum,	}	à quibus hæc omnia multò antè p̄dicta fuerant, ibid. in verb. Vbi est promissio?
	Traditionem Apostolorum,		
	Præceptum Domini saluatoris.		

Causam repetit dubitationis eorum, quos tantam impietatem tam impudenter asserere non puduit. Ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseueratura putabant, vt ab initio erant creata. vers. Ex quo enim. eod.

SEPTEM FERRE SUNT, Quæ de hoc negotio diuus hinc tractat Apostolus Petrus:

Refutat errorem ab ignorantia authorum istius impietatis. vers. Latet enim eos, caelum & terram igni reseruos esse in diem iudicij & perditionis impiorum hominum. eod.

Respondet obiectioni: Etsi longanimis & misericors sit Dominus, non eum tamen promissionis suæ vnquam obliuisciturum. Vnus enim dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus. Hic dies vt fur veniet, in quo cæli magno impetu transient, elementa calore soluentur, terra autem & quæ in ipsa sunt opera, exurentur. vers. Vnum verò hoc.

Excitat & instruit fideles omnes, quo animo hæc quisque expectare debeat. Satagite, inquit, immaculati & inuolati ei inueniri in pace: & Domini nostri Iesu Christi longanimitatem, salutem arbitramini. vers. Propter quod charissimi. eod.

Suam doctrinam cum diui Pauli doctrina conuenire, eiusque Pauli scripta à quibusdam male depruari asserit. Addens demique hanc piam admodum exhortationem: Vos igitur fratres presciantes, custodite ne insipientium errore traducti, excidatis à propria firmitate: crescite verò in gratia, & in agnitione Domini nostri & saluatoris Iesu Christi. vsque in finem capituli 3. & vltimi.

EPISTO-

EPISTOLA IOANNIS

APOSTOLI PRIMA, DE TRIBVS VIRTVTIBVS Theologicis, Fide, Spe, & Charitate, Liber Bibliæ LXVIII, Secundæ partis Quarti lib. Decimus octauus.

RATIO ORDINIS.

IOANNES non multò post euangelium & epistolas scripsit, scilicet post mortem Domitiani, quia reuersus de exilio, inuenit ecclesiam per hæreticos perturbatam, & tunc scripsit euangelium & epistolas contra ipsos. Sic ferè Gloss. in prologo. ad 7. Canonicas epistolas.

DE SCRIPTVRAE HVIVS AVTHORE.

AVTHOR huius epistolæ est diuus Ioannes apostolus & Euangelista, de cuius vita supra ad euangelium suum satis dictum est, tum etiã quantum ad differentiam attinet aliorum, qui hoc appellantur nomine.

QVOT D. IOANNES SCRIPSERIT EPISTOLAS,

ex D. Thoma. TABVLA 168.

D. IOANNES Apostolus tres post se reliquit epistolas:	}	Prima est generalis, ad omnes Christianæ religionis cultores:	}	De affectu et effectu charitatis	}	Communitè ad	}	Deum simul	}	In epistola prima
		Reliquæ duæ speciales, scriptæ cuidam				Matronæ		In specie,		Deum, in secunda epistola. Proximum, in epistola tertia & vltima. diuus Thomas hic in principio.

AD QVOS D. IOANNES HANC SCRIPSERIT epistolam.

SCRIBIT ad omnem ætatem: ad pueros, ad adolescentes, ad senes: Quòd Deus quidè cognitus sit, diabolica verò energia posthac deuicta sit, abolita morte. Oecumen. hic in argumento.

QVA OCCASIONE SIT SCRIPTA HÆC EPISTOLA.

QVIBVS causis D. Ioannes sanctum scripsit Iesu Christi Euangelium, iisdem penè rationibus ad hoc scriptiois genus permotus esse videtur, videlicet propter impias hæreses Cerinthi, Marcionis, & Ebionitarum, qui Christum ante Mariam non fuisse contendebat. Beda hic cap. i. in princip.

QVIBVS DE REBVS HÆC SCRIPTIO SIT instituta, ex Oecumenio.

ET primùm quidem sicut in Euangelio, ita & in hac epistola Theologicè tractat de verbo, ostendens ipsum in Deo semper esse, docensque patrem esse lucem, vt hoc etiã modo cognoscamus verbum tanquam splendorem ex ipso esse. Nec tamen recens hoc apud nos esse mysterium, sed ipsum quidem ab initio semperque fuisse, nunc autem per Dominum fuisse manifestatū, qui est vita æterna & Deus verus. Vbi etiã causam ponit aduentus & manifestationis ipsius, hanc esse dicens, vt dissoluat opera diaboli, nosque à morte liberemur, & cognosceremus patrem ac ipsum filium Dominum nostrum IESVM Christum.

Deinde tota postmodum epistola de dilectione & charitate docet, volens ut nos inuicem diligamus: & ostendens quod nos oporteat mutuo diligere, quandoquidem & Christus dilexit nos. Cuius rei occasione discrimen ostendit inter timorem ac dilectionem, & filios Dei ac filios diaboli. Atque etiam agit de peccato ad mortem, & de eo quod non est ad mortem, & de diuersitate spirituum: ubi distinguit, quis spiritus ex Deo sit, & quis spiritus erroris: Quo pacto cognoscamus filios Dei, ac filios diaboli: de quo item peccato precari debeamus pro his qui peccant, & de quo non oporteat precari: quodque is qui proximum non diligit, non sit dignus vocatione, nec possit dici Christi.

Denique unitatem filij ostendit ad patrem: & quod is qui filium negat, neque patrem habeat. In qua parte disceptat hoc esse proprium Antichristi, dicere non esse filium ipsum Iesum Christum, ut videlicet, cum ille non sit, mendax ipse se esse dicat. Et in fine epistolae, rursum ad memoriam reducit, quod filius Dei vita aeterna sit, Deusque verus, & ut ipsi seruiamus, ac nobis caueamus a simulacris. Oecumen. hic in argumento.

SVMMARIVM EX EODEM.

EXHORTATUR autem tota epistola credentes in Dominum, ne contristentur, si odio habeantur in mundo, sed gaudeant potius, quod odium mundi ostendat, credentes migrasse ab hoc mundo, ac deinceps caelestem habere conuersationem. Ibidem ex Athanasio in Synopsi.

EPISTOLAE EIVSDEM SCOPVS.

SCOPVS huius epistolae is est, ut illorum coarguat impietatem, qui ecclesiae pacem vesano dogmate turbabant, Cerinthi maxime & Marcionis, qui (ut dictum est) Christum ante Mariam non fuisse contendebant. Beda hic cap. 1. in princip.

PARTITIO. TAB. 169.

VIRTUTES QVAS vocant Theologicas, D. Ioan. tato inculcat studio, ut eum in hac prima epistola ad vna eandemque materiam tertio redire non piguerit. Quam ob id, iuxta eum doctrinae suae modum, in tres diuidemus tractatus, de

- FIDE { Primò, cap. 1. per tot. & cap. 2. in princip.
Secundò, cap. 4. à princip. vsque ad vers. Charissimi, diligamus nos. &c.
Tertiò, cap. 5. vers. Quoniam omne quod natum est, vsq; ad vers. Et hoc est testimonium. eod.
- SPE { Primò, cap. 3. per totum.
Secundò, cap. 4. vers. In hoc perfecta est charitas.
Tertiò, cap. 5. vers. Et hoc est testimonium. vsque in fin.
- CHARITATE { Primò, tot. cap. 2.
Secundò, cap. 4. à vers. Charissimi, vsque ad vers. Timor non est in charitate.
Tertiò, cap. 4. vers. Nos ergo diligamus. vsq; in finem.

DE FIDE

DE FIDE PRIMò. TABVLA 170.

FIDEM Christianam ab omnibus amplectendam multis probat rationibus, collectis ab

- VERITATE fidei, quae est de verbo vita, { Quod fuit ab initio,
Quod ipsi audiuerunt Apostoli,
Quod viderunt,
Quod perspexerunt,
Et quod manibus contrectauerunt,
cap. 1. In princip.
- HONESTO, quod ipsum ostenditur à DIGNITATE, quae patet ex duobus: { Primò, per fidem contrahitur societas, non cum omnibus tantum sanctis, sed etiam cum Deo Patre, & cum Filio eius Iesu Christo. vers. Quod vidimus & audiimus, annunciamus. eodem.
Deinde, ut deus ipse, ita etiam fides in Christi, lux est. ver. Quoniam deus lux est. eod.
- NECESSARIO. Quando enim omnes sumus peccatores, omnes etiam indigemus { Fide iustificante. vers. Quoniam si dixerimus nos peccatum non habere, ipsi nos seducimus, & non est in nobis veritas. eod.
Confessione peccatorum, ut emudemur ab omni iniquitate. ver. Si confiteamur peccata nostra.
- VTILI, quod duplici aestimatur argumento. Fide enim { Et iustificamur. vers. Si autem in luce ambulamus &c. sanguis Christi emundat nos. d. ca. 1.
Et si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. c. 2. In princip.

CHARI-
tas consistit in

DILECTI-
one

De: Neque enim sufficit Deum cognoscere, sed illud etiã ad sa-
lutem est necessarium, vt mandata Dei seruemus. ver. Et in
hoc scimus. d. cap. 2.

Proximi,
Nam
Qui diligit fratrem suum, in lumine illo de quo in
primo dictum est capite, manet. ver. Qui diligit.
eodem.
Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est.
Ibidem.

Virtutis, ad quam D.
Ioannes inuitat
Filiis,
Parentes,
Adolescẽtes,
Infantes,
Senes,
Iuuenes.
Et per hos in vniuersum
omnes. vers. Scribo vobis
filioli.

CON-
temptu

Mundi
propter
Immunditiam. Quoniam omne quod est in mundo, concu-
piscencia carnis est. vers. Si quis diligit mundum, non
est charitas Patris in eo. eod.
Inconstantiam. Transit enim mundus, & concupiscencia
eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in eternũ.
ver. Et mundus transit. eod.

Hereti-
corũ, qui
ex nobis
quidem
Prodiũrunt. ver. Filioli, nouissima hora est. eod.
Dei uitandi. vers. Ex nobis prodiũ-
runt. eod.
Sed ex nobis nõ
erant, quãmob-
rem sunt
Amplectenda autem veritas, quam
ab initio accepimus. vers. Vos
quod audistis ab initio. eod.

Vitiorum, quæ omninò omnia cauenda atque fugienda sunt, vt in
veritate permanere queamus. Ad quã nos introducit vnctio Spi-
ritus sancti per sacramenta ecclesiastica. vers. Et vos vnctionem,
quam accepistis &c. vsque in fin. cap. 2. Vbi concludit. Vt iustus est
Deus, ita omnis qui facit iustitiam, ex Deo natus est.

DE SPE

CVR sperandum sit, prima statim verba, quibus tertium auspicatur capi-
tulum, aperit: Propter immensam videlicet charitatem, quã dedit no-
bis Pater, vt filij Dei nominemur, & simus. d. princip. cap. 3.

QVID sperare debeamus, quòd spem nostram perficiat. Id verò vniciũ est,
æterna Dei fruitio. Quæ sanctificat omnes in Deum credentes, sicut &
ille sanctus est, in quem credimus. ver. Charissimi, nunc filij Dei sumus.
eodem.

QVOMODÒ sit sperandum. Est enim veræ ac viuæ spei hæc veluti forma,
vt eum, cui credimus, & in quẽ
Doctrina, ver. Et omnis qui ha-
Vita, & bet hæc spem in eo, san-
Moribus, tificat se. eodem.

IN HVIVS
virtutis discussiõe D.
Ioannes perpendit
quinque:

QVAE res
spem in no-
bis
Erigere debeat. Ea autem est in meritum Passionis Christi,
vt notatur in ver. In hoc apparuit filius Dei, vt dissol-
uat opera Diaboli. eod.
Tueri & promouere possit. Id quod mutua inter homines
præstat dilectio. Qui enim proximum suum nõ diligit, ex
Deo non est, ac ob id quomodò in eum sperare potest? Vt
probat D. Ioannes exemplo Cain. ver. Omnis qui non est
iustus, non est ex Deo.

QVAE sint
signa veræ
spei.
Conscientiæ puritas. ver. In hoc cognoscimus, inquit, quòd
ex veritate sumus, & in conspectu eius suadebimus cor-
da nostra: Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum,
maior est Deus corde nostro, & nouit omnia.
Dei ad nos inclinatio, qua preces nostras clementer exaudit.
ver. Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos,
fidutiam habemus ad Deum: & quidquid petierimus, ac-
cipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus. vsq;
in fin. cap. 3.

DE FIDE SECVNDÒ. TABVLA 173.

FIDEI
donum.

Oritur à Spiritu sancto. Non }
ergò debemus credere }
Omni spiritui,
Sed probare spiritus, si ex Deo sunt. cap. 4.
In princip.

Verfatur circa deitatem Christi, cum humanitate coniunctã. Nam qui soluunt Chri-
stum, non veram habent fidem. ver. In hoc cognoscitur spiritus Dei.

Discernit }
Veritatẽ }
Fideles } Ab }
Errore
Hereticis, qui fidem veram non habent. ver. Vos ex
Deo estis filioli. eod.

DE CHA-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE CHARITATE SECVNDÒ.

TABVLA 174.

FRUCTVS
Charitatis enume-
rantur quatuor:

FILIOS nos facit Dei. Quia charitas ex Deo est. Et omnis qui diligit, ex Deo natus est. ver. Charissimi, diligamus nos. eodem.

PARIT in nobis cognitionem Dei. Ibid. in ver. Et cognoscit Deum.

RECTIUS Christum imitari nequimus, quam per charitatem, ut cum is prior nos dilexerit, & nos mutuo diligendos esse intelligamus. ver. In hoc apparuit charitas Dei. eod.

CONIUNGIT ac vnit nos cum Christo. Deus enim charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. ver. Si diligamus. eodem.

DE SPE SECVNDÒ.

TABVLA 175.

SPEI VIRTVS

PROFICISCVT ex charitate. Nam ea quæ sine charitate est fiducia, præsumptio potius dicenda est, quam spes. ver. In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die iudicij. EXCLVDIT timorem. ver. Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem.

DE CHARITATE TERTIÒ.

TABVLA 176.

HORTATVR
Christianos in fide
confirmatos, ad
amorem

DEI. ver. Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos. d. cap. 4.

PROXIMI, quem
amandum esse tri-
plici ostendit ra-
tione, scilicet à

Maiori & incommodo. ver. Qui enim non diligit fratrem suum, quem videt: Deum quem non videt, quomodo potest diligere?

Authoritate. Nam hoc mandatum habemus à Deo, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum. In fin. cap. 4.

Effectu. Charitas enim leuia facit mandata Dei, ca. 5. post principium, ver. Hæc est enim charitas Dei &c.

VTRIVSQVE. Ut enim ex proximi dilectione amor sequitur Dei, ita ex amore Dei dilectio demonstratur proximi. d. princip. cap. 5.

DE FI-

LIBER QVARTVS.
DE FIDE TERTIÒ. TABVLA 177.

ITERVM
De fidei agit

PRAESTANTIA cum veritate coniuncta. ver. Quoniam omne quod natum est ex Deo, vincit mundum: & hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra. ver. Quoniam omne quod natum est. d. cap. 5.

Rerum, quas credimus, firmitate. Christus enim in quem credimus, is est, qui non venit in aqua solum, sed in aqua & sanguine nos redemit: & in summa ea fecit opera, quæ nulla unquam potuit natura. ver. Hic est qui venit per aquam & sanguinem. eod.

CERTITVDINE
& veritate tã quo
ad diuinam, quam
humanam Christi
naturam, quæ pro-
batur

Testimonio diuino, Quoniam tres sunt qui testimonium dant in

Celo,	Pater, Verbum, & Spiritus sanctus.

Propria cuiuslibet hominis conscientia. Quoties enim mens humana rerum à Christo gestarum & miraculorum perpendit magnitudinem, velit nolit, re ipsa quibus assentire, & experientia conuictus, veritati testimonium perhibere cogitur. Et hoc est, quod dicit hoc loco D. Ioan. Qui credit in filium Dei, habet testimonium Dei in se. Qui autem non credit filio, mendacem facit eum: quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de filio suo. ver. Si testimonium hominum accipimus. eod. cap. 5.

DE SPE TERTIÒ. TABVLA 178.

QVAE VNVS-
quisque sperare de-
beat aut possit, ea
omnia ad hos septem
posuit reduci quasi
fontes, seu regulas
generales,

Dedisse nobis Christum vitam æternam. ver. Et hoc est testimonium. d. cap. 5.

Deum preces nostras exaudire. ver. Et hæc est fiducia, quam habemus ad Deum: Quia quodcumque petierimus, secundum voluntatem eius, audit nos. eod.

Obsecrationes nostras etiam pro alijs efficaces esse. ver. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat: & dabitur ei vita &c. eod.

Credentes qui ex Deo sunt nati, custodiri à peccato, & ab omni maligno conseruari spiritu. ver. Scimus quia omnis qui natus est ex Deo, non peccat. eod.

In omnibus periculis, Deum suis etiam in hoc mundo adesse, ver. Scimus quoniam ex Deo sumus. eod.

Deum iam olim venisse, & non solum tantum, sed etiam filij sui dedisse cognitionem. ver. Et scimus quoniam filius Dei venit.

Datam & confirmatam esse nobis religionem veram & immaculatam, quæ nihil habeat cum idololatria aut superstitione commune. ver. Hic est verus Deus & vita æterna.

EPISTO.

EPISTOLA IOANNIS

APOSTOLI SECUNDA, DE PERFECTIONE
fidei, quæ in vera consistit charitate, Liber Bibliorum LXIX,
Partis Secundæ libri Quarti, decimus nonus.

RATIO ORDINIS EX D. THOMA.

IN præcedenti epistola actum est de affectu & effectu dilectionis ad Deum & proximum communiter: Hic autem de ea potissimum, quæ ad Deum est, agitur charitate. Thomas hic cap. 1. in princip.

DE HVIVS ET SEQUENTIS EPISTOLAE

Authore.

NEGANT aliqui hanc & sequentem epistolam, esse huius euangelistæ: quam sententiam pertinacissimè tueri videntur Erasmus & Caietanus. Melch. Canus De locis Theolog. li. 2. cap. 10.

RATIO DVBITANDI PRIMA AB

Authoritate.

RATIONES quibus se moueri asserunt, ab authoritate primùm petunt Eusebij & Hieron. Eusebius enim Cæsarens. dum Ioannis apostoli scripta commemorat, postquam euangelium & vnam Canonicam, de quibus nulla vnquam fuit controuersia, recensuit: De reliquis autem duabus, ait, epistolis & reuelatione, & nunc anceps sententia est. lib. ecclesiast. histor. 3. cap. 24.

Et Hieronymus de viris illust. Reliquæ, inquit, duæ, quarum principium est, Senior electæ dominæ & natis eius: & sequens, Senior Caio charissimo &c. Ioannis presbyteri asseruntur.

DE ARGUMENTIS PRO SECUNDA DV-
bitandi ratione.

DEINDE huius rei argumenta esse volunt, quòd presbyteratus in ijs epistolis mentio fiat, apostolatus verbum nullum ponatur. Quodque vterque Ioannes Ephesi & vixerit, & obiit.

CATHOLICA DE HIS DVABVS EPISTO-
lis sententia Bedæ.

QUIDAM putant hanc & sequentem, inquit, epistolam, non esse Ioannis Apostoli, sed cuiusdam presbyteri Ioannis: cuius sepulcrum vsque hodiè demonstratur in Epheso. Cuius etiam Papias auditor apostolorum, & in Hierapoli episcopus, in opusculis suis sæpè meminit.

Sed nunc generalis ecclesiæ consensus habet, quòd has quoque epistolas Ioannes apostolus scripserit, quæ re vera multam verborum & fidei similitudinè cum prima eius epistola ostendunt, & simili zelo detestantur hæreticos. Beda hic in princip. 2. Ioannis epistolæ.

EADEM SENTENTIA, PATRVM CON-
firmata testimonijs.

SÆPÈ dictas duas epistolas, non esse alterius Ioannis, quàm Euangelistæ, ac ob id in numero sacrarum habendas esse scripturarum, testantur Origen. in Psal. apud Euseb. 6. lib. ecclesiast. histo. cap. 18. Clemens lib. 2. Stromat. Damascenus lib. 4. cap. 18. Isidorus Etymologiar. 6. cap. 1. August. de Doctrina Christiana lib. 2. cap. 8. Hieron. ad Euagrium. Innocentius primus, Gelasius 93. Distinc. ca. Legimus. Concilium item Laodicenum, Carthaginense, Florentinum, ac ipsum denique Tridentinum.

Sed & tempore Paschali vniuersalis ecclesia duas has epistolas nomine Ioannis apostoli popu-

populo legit. Quis autem non ecclesiæ, concilij & sanctis antiquis tutius se committat, quàm nouitijs istis authoribus? Certè vel hoc solo, quòd semper dictæ sunt Canonice, illius esse credendum est, sub cuius nomine sacro semper ascriptæ sunt Canon. Si Ioannis cognomento senioris asseruntur, non sunt profecto canonice. Nec enim quisquam Ioannem presbyterum authorem sacrum existimauit. Sunt ergo Ioannis euangelistæ. Idem Melchior Canus De locis Theologicis lib. 2. cap. 11.

RESPONSIO AD PRIMAM DVBITANDI
rationem.

ET SI Eusebius & Hieronymus, quibusdam harum epistolarum authoritatem dubiam fuisse scribant, (quod hæreticis quibusdam hominibus, nouandi & cõtradicendi studio tam fuit procliuè, vt horum aliquos nõ puduerit, de tota interim dubitare scriptura) nec tamen vel ipsi, vel alius ex sanctis patribus quisquam, de earum vel authore, vel authoritate, dubitasse vnquam, sed semper, vt Catholica & apostolica coluisse scripta, abundè testantur ab illis edita de rebus diuinis opera. Medina de recta in deum fide, lib. 6. cap. 22.

ALIA RESPENSIO AD SECUNDAM DVBI-
tandi rationem, cur Ioan. apostolus dictus sit Senior.

SENIOREM autem se dicit Ioannes, vel quia iam prouectus erat ætate, quòd has scripsit epistolas, vel quia nomen senioris, id est, presbyteri, etiam Pontifici, propter maturitatem sapientiæ & grauitatis, congruit. Beda vbi supra.

Etsi verò in his duabus epistolis, apostolatus memoria non fiat, quòd ad foeminam & viros sibi notissimos, & pro singulari causa, & vbi non erat tam authoritate, quàm amore certandum, scribantur, ipsa tamen doctrina apostolicum odorem, & nõ alium quàm Ioannis, clarissimè insinuat.

Sic licet alius discipulus Ioannes presbyter, Apostoli Ioannis fuerit contemporaneus, non tamen nisi leuissimis rationibus persuaderi potest, illu has duas scripsisse epistolas: præsertim cum & stylus & materia, cum stylo & materia prioris epistolæ per omnia conueniat. Quæ ratio etiam obstinatos hæreticos, & qui sua libidine & iudicio priuato scripturas diuina authoritate euacuare sunt soliti, vel sola conuincere potest. Nihil enim in his duabus postremis epistolis, quàm amor & dilectionis mandatum, quæ duo Ioannis euangelium & epistola prior, per singulas periodos spirat, frequentius scribitur. Medina vbi supra.

ADVERSARIORVM TESTIMONIVM.

POSTEA QUAM vnitatis Catholicæ aduersarius quidam varias diuersorum de his epistolis enumerasset opiniones, tandem in hac nolens volens prolabitur sententiam: Reliqui, inquit, non hanc modò, (scilicet secundam) sed & sequentè, quæ Ioannis tertia inscribitur, ab ipso Ioanne euangelista, dilecto Christi discipulo & Apostolo scriptam, non sine probabili coniectura affirmarunt. Similes enim videntur primæ, quæ est Ioannis Apostoli, in verbis & assertionem fidei & charitatis, aduersus hæreticos.

DE ELECTA ILLA, CUI HAEC
scribitur epistola.

PERSONA illa, cui D. Ioannes hanc scripsit epistolam, quædam matrona erat Babylo-
nia, quæ electa proprio nomine vocabatur: per quam vniuersalis designatur ecclesia, & per filios eius, minores ab ecclesia geniti in fide. Gloss. 2. Ioan. 1. Vsque adeò autem ad sanctam scribit foeminam, vt eandem in his literis non dubitet appellare dominam. Author arg. quod in Biblijs huic præfixum est epistolæ.

QVA OCCASIONE SCRIPTA SIT HAEC SECUN-
da Ioan. epistola, ex Oecumenio.

OCCASIO verò epistolæ fuit hæc: Cum videret filios Electæ illius rectè in fide conuer-
z z fari,

fari, multosque seductores circumire ac dicere, non esse aduentum Christi in carnem, contra eos hanc illi scripsit epistolam. Oecumenius hic in argument. & Athanas. iu synopsi.

DE QVIBVS SCRIPSERIT REBVS.

PRIMUM quidem commendat ipsius electæ filios, quod rectè ambulent. Deindè docens non esse recens mysteriũ, quod apud nos est, rursùm de dilectione exhortatur, & vt maneant in doctrina sibi tradita. Et consequenter docet, eum esse Antichristũ, qui ait Christum in carne non venisse. Præcipit autem nè quis suscipiat huiusmodi in domum, neque dicat ipsis, Aue. Idem Oecume. ibid. & Athanas.

DE EPISTOLAE HVIVS BREVIATE.

CAVSAM breuitatis epistolæ & in hac & in sequenti Ioan. docet hanc esse, quod speraret se ad eos venturum, suaque præsentia & adpectu additurum quæ deessent. Oecumen. in fin. huius epistolæ.

SCOPVS.

HVIVS epistolæ scopus is est, vt detestatis hæreticorum qui Christum diuidunt, opinionibus, vniuersæ persuadeat ecclesiæ, extra charitatem non esse fidei perfectionem. Glossa hic in principio.

DE PARTIBVS EPISTOLAE D. IOANNIS
secundæ. TABVLA 179.

VNICO ABSOLUITUR hæc epistola contextu, qui etsi per se planus sit & breuis, ipsius tamen argumenti tractatio tria videtur continere capita:

Congratulatione, in qua gloriatur de profectu, quem honesta matrona Electa una cum liberis & subditis suis in fide cõsecuta fuerat. cap. vnic. post princip. ver. Gaudius sum valde.

Exhortationem

Pro retinenda fide Catholica, ac semel & ab initio suscepta Doctrina De

Fide, Spe, & Charitate.

Vers. Et nunc rogo te Domina. eod.

Contra hæreticorum imposturas & impias nouationes. ver. Quoniam multi seductores exierunt in mundum.

Designationem

Premiorum, quæ pollicetur D. Ioannes ijs, qui in doctrina apostolorum permanserint. ver. Qui permanet in doctrina, hic patrem & filium habet.

Pœnæ, quam minatur non ipsis tantum hæreticis, sed ijs etiam qui cum illis colludunt. Quos omnes ferit excommunicationis fulmine. ver. Si quis venit ad vos, & hæc doctrinam nõ affert: nolite eum recipere in domum, nec Aue ei dixeritis. circa fin. secundæ huius epistolæ.

EPISTO.

EPISTOLA IOANNIS

APOSTOLI TERTIA, DE VERIS DEI FILIJS, quales soli sunt illi, qui benè operatur, siue de hospitalitate, Liber Bibliæ LXX, Secundæ Partis Quarti libri, vigesimus.

CONTINVATIO.

SICVT in præcedenti epistola, de ea agit charitate, quæ est erga Deum, ita in hoc scripta de dilectione agit proximi. Thomas hic in Principio.

DE AVTHORE.

IDEM huius epistolæ author est, qui & priorum, Ioannes scilicet Euangelista, & non (vt quidam putarunt) alter ille, qui cognominatus est Presbyter. Quod facillè quivis tam ex affectionis, quàm orationis similitudine, intelligere potest. Idem Thomas ibid.

DE CAIO, AD QVEM SCRIPTA EST
hæc epistola.

CAIVS iste cui scribit hoc loco Apostolus Ioannes, creditur vir ille fuisse Corinthius, de quo ad Rom. 16. loquitur paulus: Salutatur vos Caius hospes meus. Et 1. Cor. 1. Neminè vestrũ baptizavi, nisi Crispum & Caium. Dionysius Carthusian. hic in principio. Erat autem is idem Caius vniuersæ tum hospes ecclesiæ. Omnes enim qui ad se veniebãt, & prædicatores videlicet & auditores verbi, benignè suscipiebat, sicut hæc præfens indicat epistola. Beda ibidem.

ARGVMENTVM.

CAIVM pietatis causa extollit, atque vt in ipsa pietate maneat, exhortatur: Diotrephen impietatis & superbiæ causa obiurgat: Demetrio autem bonum testimonium perhibet cum fratribus vniuersis. Author argumenti, quod huic epistolæ præfixi.

PARTES. TABVLA 180.

ET HAEC EPISTOLA breuior est, quàm vt in multas scindi queat partes. Simpliciter D. Ioannes Caium suum

EXTOLLIT ab

Aliorum Christianorum testimonio. Post principium epistolæ, ver. Gaudius sum valde. Honestæ conuersatione, Ibidem in verbo. Sicut tu in veritate ambulas. Hospitalitate. ver. Charissime, fidelitèr facis &c. Vbi ostenditur, adiuuandos esse eos, qui nomen Dei gratis annunciant.

COMONESTAT, vt

Caveat sibi à Diotrephe & eius ambitione, qua tyrannidem suam in Ecclesia exercere conabatur. ver. Sed is qui amat primatum &c. Studeat verò imitari Demetrium, cui ab omnibus bonum reddebatur testimonium. ver. Demetrio testimonium redditur. vsq. in finem terciæ huius epistolæ.

EPISTOLA IVDÆ CA- THOLICA, DE FIDE CVM CHARITATE coniuncta, Liber Bibliæ LXXI, Partis secundæ libri quar- ti, vigesimus primus.

RATIO ORDINIS.

ULTIMO loco ponitur Iudæ epistola, vel quia postremò edita, vel quia minoris famæ & dignitatis erat. Thomas hic in principio.

DE HVIVS EPISTOLAE AVTHORE.

AVTHOR huius epistolæ est Iudas ille, quem in euangelio Matthæus 10. cap. & Marc. 3. vocant Thaddæum, Lucas verò in 1. Actuum apostolorum capite Iudam Iacobi vocavit: qui, ut in lib. de viris illustrib. refert Hieronymus, etiã Corculus, id est, proprii cordis custos, appellatus est. Et quanvis etiã frater esset Simonis illius zelotis apostoli, hic tamen se Iacobi tantum, hoc est, Alphæi, qui minor dici consuevit, vocavit fratrem, eò quòd is vti primus Hierosolymitarum Antistes, inter eos præcipuus haberetur. Dionysius Carthusian. hic in principio, & Thomas ibidem.

AD QVOS SCRIPSERIT HANC EPISTO-

lam Iudas.

SCRIBIT D. Iudas apostolus hoc loco eis, qui ex omnibus populis & nationibus ad fidem conuersi fuerant Christianam. Athanas. hic in Synopsi & Oecumenius in huius epistolæ argumento.

CONTRA QVOS EDITA SIT HAEC EPISTOLA.

INTENDIT styli sui aciem contra eosdem vnitatis ecclesiasticæ fideique Christianæ corruptores, quos & Petrus & Ioannes in suis damnant epistolis. Beda hic in princip.

QVA OCCASIONE AD HOC SCRIPTVM

permotus fuerit Iudas.

Adiaphorò QVVM subingressi essent quidam, qui nõ id tantum docerent, Peccatum esse adiaphoron quiddam & vulgare, sed etiã Dominum ipsum negare non vererentur, eorũ pro-cacitati & impietati hac epistola occurrere, ac fratres, immò Christianos omnes, hac epistola in vera religione confirmare voluit. ex sententia Athanasij & Oecumenij in ipso huius epistolæ argumento.

DE QVIBVS SCRIPSERIT REBVS.

ARGVMENTVM Iudas tractat penè idem, quod sibi præcedentes duo sumpserunt Apostoli, Ioannes scilicet & Petrus. De fide enim, ut illi, agit & charitate. Glossa & Thomas hic in principio.

QVO ORDINE SCRIPSERIT.

PRIMUM quidem exhortatur Christi fideles, ut certent & permaneant in fide sibi tradita. Deinde detegit huiusmodi seductores, ac præcipit ut cum talibus nullam habeant communionem. Neque enim satis est, vocatum esse, nisi dignè quisque in vocatione sua ambulet. Tandem exhortatur ad mores, & precatus illis in fide constantiam, concludit epistolam. Athanas. & Oecumenius in argument.

DE EPISTOLAE HVIVS AVTHORITATE.

IVDAS frater Iacobi, paruum quidè, quæ de septem Catholicis est, epistolam reliquit. Et quia

quia de libro Enoch, qui Apocryphus est, in ea assumit testimonium, à plerisque reijcitur, tamen auctoritatem vetustate iam & vsu meruit, & inter sanctas scripturas computatur. Hieron. in Catalog. Scriptorum ecclesiasticor.

QVIS EX ANTIQVIORIBVS EIVS AV- thoritate fuerit vsus.

EX hac epistola Anacletus beati Clementis successor sumit sententiam, qua dicitur: Vos autem charissimi, memores estote verborum quæ prædicta sunt ab apostolis Domini, qui dicebant vobis, Quoniam in nouissimo tempore venient illulores, secundum desideria sua ambulantes in impietate. Hi sunt qui sequebantur semetipsos.

DE LIBRO ENOCH, AVGVSTINVS.

QVID Enoch septimus ab Adam? Nonne etiã in canonica epistola apostoli Iudæ prophetasse prædicatur? Cuius scripta ut apud Iudæos & apud nos in auctoritate non essent, nimia fecit antiquitas, propter quam videbantur habenda esse suspecta, nè proferrentur falsa pro veris. Nam & proferuntur quædam, quæ ipsorum esse dicuntur, ab eis qui pro suo sensu passim quod volunt, credunt. Sed ea castitas canonis non recipit: non quòd eorum hominum qui deo placuerunt, reprobetur auctoritas, sed quòd ista esse non credatur ipsorum. August. lib. 18. de ciuitat. Dei, cap. 38.

D. MELCHIOR CANVS DE EODEM, SIMVL obiectionibus respondens.

CITAT (aiunt) Iudas librum apocryphum. Forsan apud Hebræos apocryphus non erat. Quòd si esset, ut & Hieronymo & plerisque alijs placet, nihil mirum, si ab apostolo Iuda referatur, cum testimonia referat Paulus ex Arato, Menandro, Epimenide, ethnicis prophanisque poetis. vide Hieronymum in epistolam ad ephes. cap. 5. & ad Tit. 1.

Atque aliud est, totum librum apocryphum esse quod Hieronymus ait, quia scilicet quædam in eo libro continerentur quæ essent ambigua: aliud, particulam illam quam Iudas citauit, apocrypham esse: quod nec Hieronymus, nec alius ex Catholicis dixit. Nam licet ex alio loco non haberemus eam esse prophetiam: at auctoritas Iudæ satis est, ut illam verissimè à Spiritu sancto extitisse sentiamus, sicut credimus illa verba, Beatius est magis dare, quàm accipere, Iesu Christi esse, quia Paulus dixit. Canus lib. 2. cap. 11. de locis Theologicis.

TESTIMONIUM ADVERSARIORVM.

ADVERSARIORVM quidam de hac epistola, contra eos, qui temerè de eius dubitant auctoritate, talem protulit sententiam: Tametsi autem de hac quoque epistola diuersis sententijs inter veteres certatum fuit, quia tamen utilis est lectu, nec quidquam ab Apostolica doctrinæ puritate alienum continet, iamque olim apud optimos quosque auctoritatem obtinuit, quamlibet alijs adnumeramus.

SCOPVS.

Ea denique apostolus Iudas scribit intentione, ut eosdem admoneat fideles, nè consentiant hæreticis, à fide eos & charitate retrahentibus. Thomas hic in princip.

EXHORTATIONEM ad omnes omnium ecclesiarū fideles, quos instruit ad

Constantiam perseverandi in Doctrina ab Apostolis semel tradita.
Certamen fidei suscipiendum.
Defensionem propriae salutis. statim à principio huius epistolae.

Primum indicat ac manifestos facit 4. quasi notis:

Quod homines sint impij,
Ad hoc iudicium ex diuina praescientia olim praefusi.
Gratiā Dñi nostri transferentes in luxuriam.
Dominum nostrum Iesum Christum solum dominatorem turpiter negantes. vers. Subintroierunt enim quidam.
Praeuaricantis populi ducti ex Aegypto. Qui postquam à fide semel accepta temerè defecissent, omnes simul perdit: & extincti fuerunt. ver. Commonere autem vos volo.
Degenerantium Angelorū, qui propter superbiae crimē de caelo detrusi, vinculis reseruantur aeternis. ibid. in verb. Angelos verò.
Fornicantium ciuitatum Sodoma & Gomorrhæ, quæ quod carnis sequerentur libidinē, non solum igne & sulphure sunt extinctæ, sed etiā aeterni ignis sustinet pœnā. ver. Sicut Sodoma & Gomorrha & finitimæ ciuitates.
Brutis animalibus, ver. Hi autem, quaecumque quidem ignorant, blasphemant.

INVECTIVAM, qua inuehitur contra impios quosdā hereticos, qui ab initio statim ecclesiae vitia tēscendere studebant, & gloriā dei in luxuriam transferre conabantur, quos

Tertio describit, ac mores eorum suis depingit coloribus, dum hereticos cōfert modò cum

Impietate { Cain, } Ver. Væ illis qui
{ Balāā, } in via Cain abi-
{ Core. } erunt.

Rebus inanimatis. { Nubibus sine aqua, quæ à vento circumferuntur.
Arboribus autumnalibus infructuosis & bis mortuis.
Fluctibus maris, despumantibus suas confusiones.
Sideribus errantibus. ver. Hi sunt in epulis suis maculae, conuiuantes sine timore.

Condemnat denique iudicio doctrinae

Propheticae. ver. Prophetavit autem de his septimus ab Adam Enoch &c. Veniet Dominus arguere impios.
Apostolicae. vers. Vos autē charissimi, memores estote verborū, quae praedicta sunt ab apostolis, &c. Quonia in nouissimis temporibus veniet illusores.

Cautionem, quomodo heretici sint tractandi: Sunt enim,

Si spes sit respiciētia, misericordia digni, ac ob id cōsolandi magis quā cōtēnendi, & hortandi ut respicere velint.
Si ita à satana sint capti, ut frontem perfricauerint, ac omnē deposuerint pudorem, redarguendi & fugiendi. ver. Et hos quidem arguite iudicantes, usque in fin.

VTCVNq; breuis, vtilis, & summa in hac est Epistola: Et partes habet tres, videlicet

PARS

PARS QVARTI LIBRI

TERTIA, DE NOVI TESTAMENTI PROPHETIA.

CONTINVATIO.

QVEMADMODUM veteris testamenti libri in scripta diuiduntur legalia, historialia, sapientialia, vt vocant, & prophetica: ita noui quoque testamēti librorum alij legales sunt, vt Euāgelia, alij historiales, vt acta apostolorum: alij sapientiales, quales apostolicę sunt epistolae: alij verò prophetici dicuntur, vt diuina est beati Ioannis reuelatio. Cum ergò absoluta sint, quæ ad tres priores noui testamenti pertinent partes omnia, rectè tandem sequitur hæc de totius ecclesiae decursu prophetia.

ALIA ORDINIS RATIO.

DEVS & Dominus pater prauidens tribulationes, quas passura erat sancta ecclesia, postquam ab apostolis fuit fundata, disposuit cum filio & spiritu sancto eas tribulationes, earumque præmia reuelare. Iacula enim quæ prauidetur, minùs lædunt. Anselmus in apocalypsin in principio.

DE PROPHETIAE HVIVS PRAE CAETERIS excellentia.

EST hæc prophetia alijs omnibus excellentior, vel quia de Christo & ecclesia magna ex parte iam adimpleta sacramenta denunciat. Vel etiā ideò, quia cum alijs vnifaria, isti trifaria data est prophetia simul, scilicet de præterito, & præsentī, & futuro. Gilbertus Pictauiens. hic in præfatione. Et hæc prophetia continetur in postremo Bibliæ lib. qui inscribitur Apocalypsis B. Ioannis apostoli.

APOCALYPSIS B. IO-

ANNIS APOSTOLI, DE TOTO VNIVERSALIS Ecclesiae statu, Liber Bibliæ LXXII, & vltimus, partis tertie libri Quarti, vnicus.

DE NOMINIS RATIONE.

VERBUM Apocalypsis, id est, reuelationis, proprie scripturarum est, & à nullo sapientium seculi apud Græcos usurpatum. Hieron. in epist. ad Galat. lib. 1. cap. 1. Liber autem iste Apocalypsis dicitur, id est, reuelatio: quia hic continentur, quæ Deus reuelauit Ioanni, & Ioannes ecclesie, quanta scilicet ecclesia passa sit in tempore primitiuo, & nunc patiatur, & nouissimis temporibus Antichristi passura sit, quādò tanta erit tribulatio, vt si fieri potest, moueantur etiā electi, & quæ pro his & nūc & in futuro præmia sit susceptura, vt quos denunciata supplicia terrent, promissa præmia lætificent. Idem Pictauiensis in citato prius loco.

VNDÈ ET QVIBVS FACTA SIT HAEC reuelatio.

VIDENS Deus pater tribulationes, quas passura erat ecclesia ab apostolis fundata super Petram Christum, vt minùs timeantur, disposuit vnà cum filio & spiritu sancto eas reuelare. Reuelauit autem tota Trinitas Christo secundum humanitatem, Christus verò Ioanni per angelum, Ioannes ecclesiae. ibidem.

DE EODEM SENTENTIA DIONYSII CARTHVSIANI.

PATER reuelauit filio, filius angelo, angelus Ioanni, Ioanes dein Christi fidelibus. Dionys. hic cap. I. in princip.

QVOMODO IOANNI ISTA CONTIGERIT

reuelatio.

IN visione, quæ in hoc libro continentur, D. Ioanni fuerunt reuelata. Pictauiens. ybi supra. & Anselmus ibidem.

QVOT SINT VISIONVM GENERA.

TABVLA 182.

TRIA SVNT

visionum genera. Est enim visio alia

Corporalis, quando videlicet corporalibus oculis aliquid videmus, vt cælum & terram, & cætera corpora.

Spiritualis seu imaginaria, cum videlicet dormientes, vel vigilantes, imagines rerum cernimus, quibus aliquid significatur, sicut vidit Pharaon spicas, & Moyses rubum ardere, ille dormiens, iste vigilans.

Intellectualis, quando videlicet spiritus sancto reuelante, intellectu mentis veritatem mysteriorum, sicut est, capimus. Pictauiens & Anselmus in d. præfatione.

SVB QVO VISIONVM GENERE ISTA B. IOANNIS

contineatur visio.

IOANNES, quæ in hoc libro referuntur, tertio vidit visionum genere. Non enim figuratum tantum vidit spiritu, sed & earum significata mente intellexit, Pictauiens ibid.

SED ANSELMVS,

NAM non realiter, inquit, ista vidit, sed diuino sufflamine intimante, conuenientia signa passionum designatiua, in intellectu suo configurauit.

DE CAUSA HVIVS REVELATIONIS MATERIALI.

MATERIA huius prophetiæ sunt septem signa tribulationum designatiua. Anselm. in d. præfat. vel (vt is idem) conditio ipsius ecclesiæ, secundum statum & presentem & futurum. Secundum presentem, quod multas persecutiones oporteat hic pati ecclesiam, & contra in presenti vel in futuro multas dignitates, vt remissionem peccatorum, illuminationem animarum, & cætera talia. In futuro autem obtinere vitam & interminabilem lætitiā. Anselm.

DE CAUSA EFFICIENTE, SIVE DE LIBRI HVIVS

authore, testimonium Tertulliani.

HABEMVS & Ioannis, inquit, alumnas ecclesias. Nam & si Apocalypsin eius Marcion respuit, ordo tamen episcoporum ad originem recens, in Ioannem stabit authorem. Tertullian. lib. 4. aduersus Marcionem.

DE EODEM TESTIMONIUM D. AVGVSTINI.

APOCALYPSIN scripsit Ioannes Euangelista. Augustin. contra secundam Gaudentij epistolam, lib. 2. cap. 19.

ALIVD D. HIERONYMI TESTIMONIUM.

D. HIERON. hunc librum absolute & sine vlla opinione Ioannis apostoli & euangeliste fuisse opus pronunciat. In Patmo, inquit, insulam relegatus, scripsit Apocalypsim, quam interpretatur Iustinus martyr & Irenæus. Hieron. libro de viris illustribus.

QVIBVS

QVIBVS D. IOANNES HANC EDIDERIT

reuelationem. TABVLA 183.

SCRIBIT D. Ioanes hunc librum

Principaliter VII. ecclesijs, quæ sunt in Asia, puta

Epheso,
Smyrnae,
Pergamo,
Thiatyrae,
Sardis,
Philadelphie,
Laodiceæ.

Et eorum episcopis.

Per consequens, ecclesiæ vniuersæ. Numero enim septenario vniuersitas designari solet, quandoquidem septem diebus tempus omne euoluitur.

VBI ET QVANDÒ D. IOANNES HVNC CON-

scripserit librum.

VIDIT autem Ioannes & scripsit hanc reuelationem in Patmo Insula, in quam à Domitiano Imperatore fuerat relegatus: Pictauiens in d. præfat. & Areta hic in principio. Hinc D. Thomas dicit, Ioannem hoc opus in exilio, Euangelium verò post reuocationem scripsisse ab exilio.

QVAE ILLI HVIVS SCRIPTIIONIS FVERIT

occafio.

DVM exul D. Ioannes teneretur à Domitiano in Patmo insula, in ecclesijs quibus præerat, multa pullulauerunt atque inoleuerunt vitia atque diuersæ hæreses. Erant enim quidam hæretici ibi, dicentes, Christum non fuisse ante Mariam, quia temporaliter de ea natus erat. Quos Ioannes in principio Euangelij sui redarguit, dicens: In principio erat verbum. Et in hoc libro, cum dicit: Alpha & ω, id est, principium & finis.

Dicebant etiā quidam, ecclesiam pondere tribulationum ante finem seculi desiturā, & pro labore non præmium æternum susceptoram. Horum ergò errores volens destruere Ioannes, ostendit Christum principium esse & finem. Vnde Esaias: Ante me nō est formatus Deus, & post me non erit. Et ecclesiam per exercitium tribulationum non desinere, sed proficere, & pro his brauium æternum recipere. Pictauiens in prædicta præfatione.

QVA SCRIPSERIT INTENTIONE.

INTENTIO huius libri est, inuitare nos ad patientiam, vt per patientiam veniamus ad contemplationem, per contemplationem ad reuelationem, inde ad beatitudinem. Anselmus eod. in loco.

EADEM DE RE SENTENTIA PICTAVII.

INTENTIO verò eius est, monere ad patientiam, quæ seruanda est, tum quia breuis labor, tum quia præmiū magnū. Vel, vt Cælius hic scribit Pannonius, Data est Apocalypsis hæc, vt ex ea regni Christi administrationem, Dei excelsi consilia, Christi gloriam, victoriam ecclesiæ & insignem triumphum perpendamus, ac inde consolemur.

QVARE MAGIS AD PATIENTIAM HOC SCRIPTO

Ioannes, quàm ad alias inuitet virtutes.

AD quod dicitur, quia sicut fides est fundamentum omnium virtutum, sic patientia quodammodo est sustentaculum. Anselmus ibidem.

DE CAUSA FORMALI.

FORMA huius libri consistit in modo tractandi, quem hoc loco sic describit Pictauiens: Primò præmittit prologum & salutationem, vbi reddit auditores benignos & attentos: quo præmisso, accedit ad narrationem. Ante narrationem verò ostendit Christum esse ab æterno, sine principio, & sine fine, inducens ipsum loquentē: Ego sum α & ω, id est, prin-

principium & finis. Postea accedens ad narrationem, distinguit septem visiones, quibus terminatis, iste liber consummatur. Pictauiensis in præfat. ad Apocalypsin.

ALIA FORMA. TAB. 184.

HOC ITAQUE habito, quod scripta sit in Patmo Apocalypsis, quadrisariam ipsa secari potest, ita ut complectatur ab

Exordio ad sextum usque caput, instructiones ecclesiarum Asia, intermiscens & prophetica de varijs hæresibus, de quibus & Epiphanius in suo Panarion libro.

Sexto capite usque ad duodecesimum, contineatur synagoga abrogatio. Duodecimo usque ad decimumnonum, excidium Gentilismi sub typo potissimum Babylonis & Romæ, quæ habebat septem colles, qui hæc dicuntur esse cornua bestie, super quam meretrix, siue idololatria, aut Gentilismus sedet. In his enim vrbibus præcipue vigeat gentilismus.

Decimonono capite usque in finem, agatur de regno Christi in præsentia ecclesia, addita cap. 20. vltima, de ipsius inimicis victoria. Hæntenus ante Aretam in Apocalypsim. Plura de libri huius forma, vide infra in partitionibus per totum.

DE CAUSA FINALI.

FINALIS causa est, ut sibi subditos, quibus principaliter scribit, & deinde ceteros animet ad sustinendas tribulationes cum patientia, non diffidentes de remuneratione. Anselm. hic in fine præfationis.

DE GENERE ORATIONIS, QVO IN HAC APOCALYPSI vsus est Ioannes, sententia Augustini.

ET in hoc quidem libro, cuius nomen est Apocalypsis, obscure multa dicuntur, ut mentem legentis exerceant, & pauca in eo sunt, ex quorum manifestatione indagentur cetera cum labore: maxime quia sic eadem multis modis repetit, ut alia atq; alia dicere videatur, cum aliter atque aliter hæc ipsa dicere inuestigetur. Verum in his verbis, ubi ait: Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors iam non erit, neque luctus, neq; clamor, sed nec ullus dolor: tanta luce dicta sunt de seculo futuro, & immortalitate atq; æternitate sanctorum: tunc enim solum, atque ibi solum ista non erunt: ut nulla debeamus in literis sacris quærere vel legere manifesta, si hæc putauerimus obscura. Augustinus de ciuitate Dei lib. 20. cap. 17.

AN AVTHENTICVS SIT HIC LIBER.

CANONICVM esse hunc librum, probant D. Hieron. in d. libr. de viris illustribus, in epistola ad Dardanum, & in epistola ad Paulin. & alijs quoque locis. Augustinus in 2. de doctrina Christiana cap. 6. & cap. 16. de vnitæ ecclesie. Epiphanius hæresi 51. Clemens Alexand. lib. 2. pædagog. cap. 12. Dionysius lib. eccles. Hierarchie ca. 3. Origen. apud Euseb. 6. lib. ecclesiast. historie cap. 18. Ipse quoque Eusebius in chronicis. Dionysius Alexand. teste Eusebio lib. 7. ecclesiast. historie cap. 23. Iustinus martyr apud eundem Eusebium lib. 4. ecclesiastice historie cap. 18. Irenæus libro 4. aduersus hæreses. Chrysof. referente Suida, Damascenus libro 4. cap. 18. et recentiores, Beda, Cassiodorus, Rabanus, Rupertus, Richardus à sancto Victore, qui hunc etiam librum suis illustrarunt commentarijs. Canus in locis Theologicis, lib. 2. cap. 9.

DE EODEM TESTIMONIUM PERCELEBRIS

& antiqui scriptoris Aretæ.

QUIDAM veterum librum hunc alienum esse dicunt à dictione & lingua Ioannis dilecti, ipsum ad alium referentes. Sed non ita est. Siquidem Gregorius eiusdem cum hoc cognominis (id est, Theologus cognominatus) hunc inter germanos ac legitimos libros connumeravit. Sicut me docet, inquit, Ioannis apocalypsis. Itemque: De

hoc

hoc autem, ait, libro à Deo inspirato, S. Basilius, diuinoq; sermone Gregorius, ac Cyrillus, Papias, Irenæus ac Hippolytus ecclesiastici patres fide digni sunt, quibus sine vlla hesitatione credatur. Aretæ hic in principio.

QVIBVS CONCILIIIS HIC LIBER SIT APPROBATUS.

PRAETEREA Innocentius, Gelasius, Concilium Carthaginense, Florentinum, Tridentinum, inter libros Canonicos habendam esse Apocalypsin definiuerunt. Vide distinct. 15. cap. Sancta Romana.

DE EODEM, DECRETVM CONCILII

Toletani quarti.

APOCALYPSIN, inquit, librum, multorum Conciliorum autoritas, & synodica sanctorum præfulum Romanorum decreta, Ioannis Euangelistæ esse præscribunt, & inter diuinos libros recipiendum constituerunt. Et quia plurimi sunt, qui eius autoritatem non recipiunt: si quis eum deinceps non receperit, aut à pascha vsque ad Pentecosten missarum tempore in ecclesia non prædicauerit, excommunicationis sententiam habebit.

ARGVMENTVM.

DESCRIBITVR hæc status non eius tantum, quæ Asia fuerat, sed vniuersalis etiam Ecclesie, qualis fuerit olim, qualis nunc sit, & qualis demum sit futurus.

ILLVD IPSVM, FVSIUS EXPLICATVM

ab Athanasio.

HOC nomine vocatur hic liber propterea, quod hæc reuelationem ipse Ioannes Euangelista & Theologus, in insula Patmo dicta, Dominico die vidit, iussusque conscripsit, ut ad septem ecclesias mitteret, videlicet istas, Ephesum, Smyrnam, Pergamon, Thiatyram, Sardensem, Philadelphiam, & Laodiceam.

Quæ verò in hac visione vidit, multa sunt ac differentia, circa finem perditionem etiam Antichristi cum diabolo vidit. Iubetur autem primum scribere singulis prædictarum ecclesiarum angelis secundum cuiusque actiones.

DE VARIIS D. IOANNIS VISIONIBVS.

TABVLA 185.

Multas itaque & admirabiles visiones vidit, utpotè

I.

SEPTEM candelabra aurea, & in medio illorum similem filio hominis, & interpretationem accepit, candelabra illa esse septem ecclesias, & eum qui in medio erat, esse Dominum.

II.

DEINDE ianuam vidit apertam in celo, & Dominum in throno sedentem, & 24. seniores, sedentes super thronos & adorantes Dominum.

III.

VIDIT etiam septem sigilla aperiri, & vnoquoque aperto, visio quadam apparebat.

IIII.

VIDIT item septem angelos habentes septem tubas, & vnoquoque illorum clangente, fiebat signum: septimo verò clangente, audiuit dicentes: Regnum mundi, Domini factum est.

V.

ET Arcam testamenti vidit in celo.

VI.

DEINDE mulierem parturientem vidit, & draconem ignitum, qui illam persequatur. Mulier quidem seruata est in solitudine, draco verò abiectus in ignem.

VII.

POST ista bestiam vidit habentem cornua decem, & capita septem, & diadema eius blasphemia plenum erat. Nomen verò eius non patefecit, sed numerum nominis eius, nempe sexcenti sexaginta sex. Et virgines audiuit canentes, & agnum sequentes.

VIII. Vi-

VIII.

VIDIT etiã angelum per medium celi volentem, & post hunc alterum, post alterum tertium quoque, deinde & nubem candidam vidit, & insidentem illi similem filio hominis, in capite coronam auream habentem, & in manu sua falcem acutam.

IX.

DENIQVE septem angelos vidit, habentes plagas septem nouissimas, & phialas aureas plenas de ira Dei.

X.

POST hæc ablatum est spiritu in solitudinem, & vidit mulierem sedentem super bestiam coccinã, habentem capita septem, & indicatum est ei, ex hac futurum esse Antichristum.

XI.

VIDIT etiã cælum apertum & equum album, ac insidentem illi, & nomen eius verbum Dei.

XII.

DEINDE vidit bestiam ac reges terræ bella facere volentes cum eo qui sedebat super equum album. Et apprehensa est bestia & cum ipso pseudopropheta, qui est Antichristus, & vidit eos abijci in stagnum ignis.

XIII.

POST ista vidit angelum descendentem de cælo & abijcientem satanam cum his qui characterem ipsius habebant, in abyssum, & cludentem supernè, ne post hæc amplius seducant gentes, donec consumpti sint mille anni.

XIIII.

MARTYRES deinde vidit, in gloria cum Christo regnantes, & quod satanas post mille annos soluendus sit, & abijciendus in stagnum ignis cum Antichristo in secula seculorum.

XV.

POST hæc vidit cælum nouum, terram nouam, ac Hierusalem nouam, & fluiuium aquæ viue, ac seruos Dei contemplantes faciem eius, & habentes nomen eius in frontibus suis.

XVI.

CUM hæc vidisset Ioannes, procidit volens adorare angelum, qui sibi hæc omnia ostenderat: at angelus prohibuit illius conatum, dicens: Non me, sed Deum adora: ego enim conseruus tuus sum.

XVII.

POSTQVAEM autem ista vidit, audiuit ab ipso Domino nostro Iesu, quod existens sit, & idem ipse sit verbum Dei, quod posterioribus temporibus propter nos caro factum est. Homo, inquam, perfectus factus est, & filius hominis vocatus est. Athanas. in synopsi.

DE PARTIBVS APOCALYPSIS IN GE-

nere, ex Beda. TABVLA 186.

Apocalypsis S Ioannis, in qua bella & incēdia intestina ecclesiæ suæ Deus verbis figurisque reuelare dignatus est, Septem mihi (frater Eusebio) videtur diuisa periochis. In quarum

PRIMA

POST præfationem copiosam, ad roborandam fidem fragilium, ac Domini passiones, & posteriores glorias numeratas, similem filio hominis ecclesia cernit indutū, qui commemoratis his, quæ specialiter in septem Asiæ gesta vel gerenda sunt ecclesijs, generales totius ecclesiæ luctus describit & palmas. Vbi sexto loco consulto subiiciendos ecclesiæ Iudeos, & tentationem orbis vniuersi futuram, seque promissit citò esse venturum. Septimo autem, tepidam ponit Laodiceam. Filius enim hominis veniens, putas inueniet fidem in terra?

II.

IN secunda Periocha descriptis in sede Dei 4. animalibus, & 24. senioribus, agnum videt apertis septem

septem libri signati sigillis confectus & triumphos ecclesiæ referare futuros. Vbi iuxta consuetudinem libri istius usque ad sextum numerum ordinem concludit: & prætermissis septimo recapitulat, ac duas narrationes, quasi ordinem secutus, septimo concludit. Sed & ipsa recapitulatio, pro locis intelligenda est. Aliquando enim ab origine passionis, aliquando à medio tempore, aliquando de sola ipsa nouissima pressura, aut non multo antè dicturus recapitulat. Illud tamen fixum seruat, ut à sexto recapitulet.

III.

TERTIA verò periocha, sub specie septem angelorum tuba canentium, varios ecclesiæ describit euentus.

IIII.

QVARTA sub figura mulieris parturientis, & draconis eam persequentis, eiusdem ecclesiæ labores & victorias aperit: & vtrique militiæ præmia digna rependit. Vbi septem quoque angelorum dicta commemorantur & facta: & ipsi non pariter, ut supra. Hunc enim mystica solertia numerum penè vbiq̃ seruat, cum & moris sit eiusdem Ioannis, in euāgelij quoque & epistolis, nihil tepidè & breuiter dicere.

V.

QVINTA autem periocha, per septem angelos septem plagis nouissimis terram perfudit.

VI.

SEXTA damnationem meretricis magnæ, id est, impiæ ciuitatis.

VII.

SEPTIMA ornatum vxoris agni, secundæ videlicet Hierusalem de cælo à Deo descendente ostendit. Beda in prologo in Apocalypsin.

PARTIS CVMVSQVE SVMMA, EX CAELIO

Pannonio. TABVLA 187.

TOTVS
hic liber
Apocalyp-
sis, constat
ex

Proœmio ab initio usque ad vers. Ego Ioannes frater vester. cap. 1.

Prima, quæ septem habet epistolas, in quibus plenissime traditur, quidquid ad verissimum pertinet Christianismum. à cap. 1. usque ad quartum.

Secunda, in qua sunt sigillorum mysteria, à cap. 4. usque ad octauū.

Tertia, quæ habet septem angelos tuba canentes, à cap. 8. usque ad duodecimum.

Quarta, de muliere amicta sole, draconeque mulierem insequente, ac de ore flumen aquarum post fugientem in locum desertum mittente. Item de bestijs è mari terraque ascendentibus, à cap. 12. usque ad 15.

Quinta, de effusione septem phialarum iracundiæ Dei viuentis, & de mari vitreo igni mixto, deque his qui vicerunt bestiam, & eorum læticia cantantium carmen lætitiæ agni, à cap. 15. usque ad cap. 17.

Sexta, in qua describitur Babylon, & apitur de illius ac bestiarum, draconisq̃ condemnatione. Terrore eorum, qui pereunt: consolatione, qui salui fiunt. à cap. 17. usque ad cap. 21.

Septima, quæ est de sabbato, & gloria quæ electi habituri sunt sub illud tempus, & in seculo futuro. à cap. 21. usque in fin.

aaa DE PAR-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE PARTITIONE PROEMII.

TABVLA 188.

Authoritatē ex persona Iesu Christi, Dei patris, Angeli & Ioannis. cap. 1. in principio.

Necessitatem, ibidem in verbo, Quae oportet fieri citò.

Efficaciam & utilitatem, vers. Beatus qui legit, & qui audit verba prophetiae huius. eod.

Amplitudinem & sufficientiam, ut quae non vni, sed septem Asiae facta sit ecclesijs, & per hoc vniuersae sufficiant ecclesiae. ibid. In verbo, Septem ecclesijs quae sunt in Asia.

IN PROEMIO quod I. continetur huius libri capite, D. Ioannes Apocalypsis huius ostendit

Materia, id est, Tribulationem, quam passura est ecclesia, quae figuratur per septem candelabra aurea, vers. Et conuersus, vidi septem candelabra aurea. Et consolationem, quam eadem ecclesia receptura est à Christo, quae designatur per hoc, q. filius hominis apparuit in medio candelaborum, id est, in medio ecclesiarum. ibidem in verbo, Et in medio septem candelaborum.

Reuerentiam, in cuius signum Ioannes ad Christi, veluti supremi omnium Magistri pedes cecidit. vers. Haec cum vidissem, cecidi ad pedes eius.

Modum atque formam, dum ostendit, quod obscuritatem habeat cum euidencia aliqua commixtam. Atque hoc est, quod praecipitur Ioanni, ut diuina illa scribat septem stellarum, septemq. candelaborum mysteria: septem enim stellae, angeli sunt septem ecclesiarum: & septem candelabra, septem sunt ecclesiae. vers. Scribe ergo usque in fin. cap. 1.

DE PAR-

LIBER QVARTVS. DE PARTIBVS NARRATIONIS.

TABVLA 189.

QVAE IN IPSA NARRATIONE siue toto potius libri huius continentur tractatu, pertinent partim ad Morum informationem, qualia sunt illa, quae secundo & tertio habentur capite. Reuelationem secretorum futurorum, à tertio capite usque in finem.

DE MORVM REFORMATIONE, PRIMA NARRATIONIS PARTE. TABVLA 190.

PARS narratio- nis pri- ma, septē absolutur episto- lis, quas D. Ioan- nes iube- tur scri- bere vel ad Septem Asiae ecclesi- as, Ephesinam, Smyrnesem, Pergamensem, Thiatyrensem, Sardensem, Philadelphensem, Laodicensem. In quibus continen- tur totide admoniti- ones ad Charitatem, cap. 2. in princip. Spem, vers. Et angelo Smyrnae. eod. Fidem, vers. Et angelo Pergami. eod. Prudentiam, vers. Et angelo Thiaty- rae. eod. Temperantiam, cap. 3. in principio. Fortitudinem, versic. Et angelo Phila- delphiae. eod. Iustitiam, versic. Et angelo Laodiceae. d. cap. 3.

Episcopos earundē, quos hor- tatur ad Charitatem, in prima epistola, Magnanimitatem, in 2. Seueritatem ad ex- tirpandos male- credentes, in 3. Docentes, in 4. Humilitatem, in quinta. Stabilitatem, in sexta. Strenuitatem, in septima epistola. Omnia Quae in bono pastore requi- runtur Singula. D. Tho- mas cap. 2. Apo- calyps.

DE SECRETORVM REVELATIONE, SECVNDA narrationis parte TABVLA 191.

TRACTATVS HIC QVI arcanorum diuinorum considerat refera- tionem, respicit aut Literam, Mystrium, Historiam.

Prima est, quæ septem nobis sigillorum exhibet imaginem. cap. 4. vsque ad principium cap. 8.

Secunda, in qua totidem tuba canentes apparent angeli. à cap. 8. vsque ad cap. 12.

Tertia commixtionē diuersorum habet signorū,
Mulieris & draconis.
Pugnantium item angelorum.
Agni & bestiarum.
Centum quadraginta quatuor millium signatorum.
Necnon & septem angelorum.
à cap. 12. vsque ad cap. 15.

QVO AD LITERAM attinet, in secunda narrationis parte sex traduntur visiones: Quarum

Quarta continet
Septem phialas,
Et nouissimas plagas.
à cap. 15. vsque ad cap. 17.

Quinta continetur sub figura
Mulieris & bestiae,
Et damnationis earum.
à cap. 17. vsque ad cap. 21.

Sexta, quæ procedit sub metaphora nouæ ciuitatis, & omnium ornamentorum eius, tam quo ad
Fundamentum,
Muros,
Fluuios,
Et vitæ lignum.
Per duo capita suprema 21. & 22.

NOTA.

HIS aliqui addunt septimam visionem, eamque omnium ponunt primam, quæ secundo & tertio habetur capite de septem candelabris totidemque stellis: quam nos grauissimorum authorum exemplo, sub ea complexi sumus parte, quæ morum præscribit reformationem, d. cap. 2. & 3. supra in prima huius tractatus parte, Tab. 190.

DE PAR-

Reuelationem veteris testamēti
mysteriorum de Christo, Quæ
Ante eius aduentum late-
runt.
Per aduentum verò eiusdē salu-
berrimū, manifesta sunt facta.

Prædicationem tam
Ipsorum mysteriorum, quàm
Factæ tandem reuelationis.

MYSTICA EXPO-
sitione sex visiones prædictæ
referuntur ad

Commixtionem & pugnam hominum in hac
militanti ecclesia degentium, cum
Bonorum,
tum
Malorum.

Punitionem malorum in præsentī.

Vindictam eorundem in futuro, nõ
tantum
Hominum malorum,
Sed etiã angelorū.
Tam
quo ad
Culpam,
quàm Cau-
sam

Præmium & retributionem iustorum.

DE HISTORIA EARVNDEM.

PRO FA-
ciliori huius
Partitionis de-
claratione, no-
tandi sunt se-
ptem ecclesie
status:

Fundationis,
Persecutionis,
Prosperitatis,
Discessionis,
Pacis & aucti-
onis,
Nouissimæ per-
secutionis,
Iudicij, i. Præ-
miorū,
& Penarū,
buti-
onis rum,

Sub
tēpo-
re

Apostolorum & disci-
pulorum,
Imperatorum & mar-
tyrum,
Constantini,
Hæreticorum,
Caroli Magni & aliquot
Imp. successorum.
Antichristi & suorum
discipulorum.
Aduentus Christi po-
stremi.

His
cor-
re-
spon-
dent
se-
ptē

Si-
gilla,
An-
geli,
Phi-
alæ.

Quorū sin-
gula totidē
significanc
status: ita
vt primum
correspon-
deat primo
status: secū-
dum, secun-
do: & sic de
cæteris.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
STATVVM ECCLESIAE IN SEX TEMPORA

distributio. TABVLA 195.

Primum est, ab apostolorum aetate usque ad Iulianum apostatam, quo tempore ecclesia clausa & quasi sigillata fuit sub persecutione Imperatorum. Quod tempus praedicitur in prima visione de septem sigillis.

Secundum à Iuliano, Ioviniano & Valentiniano Imperatoribus, usque ad Mauricium. Quo tempore Gregorius magnus summum tenuit pontificatum, & ecclesia fuit quasi sub angelis tuba canentibus, id est, sub persecutionibus haereticorum, ut in secunda praefiguratur visione.

Tertium à Phoca Imperatore, qui successit Mauricio, usque ad Constantinum, quem excœcauit Irene mater sua: cuius tempore Graecorum imperium translatum est in Germanos, & primum in Carolum Magnum. Sub quo & ecclesia passa est persecutionem Draconis, scilicet Cosdroæ: & bestiae, scilicet Mahumeti, & persecutiones Saracenorum. Cui tertia correspondet visio.

STATVS EC-
clesiae secundum de-
scriptionem histo-
riarum, in sex diui-
ditur tempora: Quorum

Quartum à Carolo magno primo Germanorum Imperatore, usque ad Henricum quartum Imperatorem: in quo tempore ecclesia fuit sub quibusdam plagis & phialis iracundiae Dei plenis, ratione multiplicis schismatis, & quorundam aduersariorum. Sive ad restorationem usque ciuitatis Hierusalē. De quo tempore in quarta agitur visione.

Quintum à praedicto Henrico, siue restoratione Hierusalē, usque ad tempora Antichristi, in quibus ecclesia de Babylōe muliere meretrice quandoque

} Succu- buit.	} Quod tempus visio repræsen- tat quinta.

Sextum ab Antichristo usque ad diem iudicij, post quem erit consummatio mysteriorum Dei, ut ex sexta apparebit visione.

Atque haec partitio ideo dicitur Chronica, quia quaecunque in historijs gesta commemorantur, ea hic propheticè praediciuntur: ut paulo post ex singulis visionum generibus exactius cognoscere licebit.

VISIO

VISIO PRIMÆ,

HOC EST,

PROPHETIA DE STATV ECCLE-
siae primitiuae à Gaio & Claudio Imperatoribus, ad Iuli-
anum usque apostatam inclusiue.

ADMONITIO DE RATIONE ORDINIS
& consilij, quo sequentes explicantur visiones.

VNIVERSAM Apocalypsin ad antiquissimorum interpretum imitationem, in Visiones primam, deinde ipsas Visiones in diuersas partiti sumus Prophetias, de futuris in Ecclesia mutationibus institutas: ita ut singulae tabellae, singulas exhibeant prophetias, verbis non alijs, quam ipsius prophetae & apostoli Ioannis, descriptas: nisi quod alicubi sub hoc signo [] aut glossae, aut patrum breuis aliqua adiecta est interpretatiuncula.

Cum autem communi sanctorum patrum ferè omnium calculo iam dudum omnia penè sint impleta, quae tum Diuo reuelata sunt Ioanni, singulis cum prophetijs similem aliquam contulimus rei alicuius in rep. Christiana gestae speciem, ad quam vel Apostolus ipse respexisse videri, vel quae ipsius prophetae euentum appositisimè declarare & illustrare queat. Atque in ea quidem adplicatione, ut in alijs plerisque harum Partitionum capitibus, diuini illius interpretis E. Petri Aureoli ubique ferè secutus sum sententiam.

Quod ideo hic admonuisse oportuit, nè quis suspicetur, me in adplicandis ad diuinas apostoli Ioannis reuelationes historijs ecclesiasticis, proprio usum fuisse ingenio. Ipsos vero praesertim huius coniecturae assertores, non alio ista animo scripsisse iudico, quam ut ea de re saluum semper atque liberum esset ecclesiae Catholicae iudicium.

ARGVMENTVM VISIONIS
Primae.

Hoc loco totum illud exprimitur tempus, quo fundata est ecclesia Catholica, quibus nimirum initijs Christi coeperit regnum, quas & quantas persecutiones eius ecclesia in ipso statim exordio, ab imperatoribus ethnicis passa, & quibus praesidijs ab eisdem iterum fuerit restituta.

a a a 4 DE

LOCVM, cum dicitur: Post hæc vidi, & ecce ostium apertum in caelo. Hoc autem loco caelum etiam militantem & Catholicam significat ecclesiam, in qua solare. fides Deus, seclis alijs omnibus exclusis, cap. 4. in princip.

Thronum, Ec-
cè enim { Sedes posita erat in caelo. }
Et qui sedebat, similis erat ad spectui lapidis Iaspidis & Sardinis. Et iris erat in circuitu sedis. ver. Et ecce sedes. eod. cap. 4. }
Que signi-
ficat { Sedem Rom. cuius caput est Christus. }
Stabilitatē fidei. Nam capite illo eam protegente, errare non potest ecclesia. Promissionem Christi: Ego rogavi pro te, vt non deficiat fides tua, Luc. 22.

Cæterum con-
comitatum. } Sedilia xxiiij. } Que } Vniuersos totius orbis episcopatus.
Et super thro- } nos 24. Senio- } gna- } Omnes omnium ecclesiarum episcopos. Nam
vidit Ioanes } res sedentes, &c. } bant } & tempore Dauid 24. erant pontifices,
Doctrinæ & miraculorum. De throno enim procedebat fulgura & voces & tonitrua, que multitudinem indicant Doctorum & sanctorum, qui miraculis & doctrina sanctam repleuerunt ecclesiam. ver. Et de throno eodem.

Thesau-
rū dono-
rum cæ-
lestium } Gratia, que est in sacramento Confirmationis, in quo septiformis confertur gratia: Que per septem intelligitur lampades, qui septem sunt spiritus Dei. ver. Et septem lampades ardentes.
Munditiæ ab omni peccato per Sacramentum baptismatis. ver. Et in conspectu sedis tanquam mare vitreum.

Testimonium quatuor anima-
lium. ver. Et in medio sedis, } Quatuor } Matthæum, Marcum,
& in circuitu quatuor ani- } Euange- } Lucam, Ioannem.
malia. Que representat, vel } listas } Prædicatores omnes.
Iubilum & laudes Christo exhibitas. ver. Et requiem non habebant.

Gratiarum actio-
nes, quas ei-
dem } Quatuor animalia, } Per } Preces ecclesiasticas siue horarias.
exhibent } viginti quatuor seniores, id est, } Diuinum, quod iu- }
vniuersæ totius orbis ecclesie } giter celebratur, } officium.
cathedrales. d. c. 4. circa finem.

SECUNDA, libri illius, in quo diuina contine-
tur de rebus futuris præscientia, notat ob-
scuritatem, dum dicitur fuisse } Scriptus } Intus & } Cap. 5. In princi-
Signatus sigillis septem. } Foris } pio. Et vidi in
dextera sedentis.

TERTIA, summa Christi demonstratur
dignitas, vt qui solus habitus sit di-
gnus aperire librum illum mysterio-
rum diuinorum, ratione } Nobilitatis, quia vicit leo de tribu Iuda.
Passionis, quod tanquam agnus fuerit occisus.
Plenitudinis gratiæ & } Cornua [i. 7. dona] } septem.
sanctitatis, quæ habebat } spiritus sancti. }
oculos [id est, cognitionis } plenitudinem.]

QUARTA exhibetur applausus &
congratulatio cum gratiarum actio-
ne coniuncta, videlicet } Hominum } Adclamā- } Benedictionem,
& } & } tium Chri- } Gloriam,
Angelorum. } sto } Potestatē. ver. Et cū aperuis- } Honorem, &
set. vsque in finem cap. 5.

QUINTA verò in parte D. Ioanes ipsam tandem adgreditur Prophetiā de statu ecclesie primi-
tiuæ, qualis futurus sit sub Imperatoribus Gaio & Claudio vsq. ad Iulianum apostatam.

PRIMA,
Christi
ostēditur
magnifi-
cētia, quo
ad

VISIO-
nis primæ
partes sunt
quinque. In
quarum

PRO-

TOTVS
hic status p-
figuratur sub } APERTIONE sex sigillorum, toto cap. 6. Nam de septima sigilli apertione, in 8.
agitur cap. Vbi secunda incipit visio.
IMAGINE qua-
tuor angelorum, } Stantium super quatuor angulos terræ.
Tenentium quatuor ventos terræ, } Terram } Cap.
ne flarent, neque super } Mare, aut } vij.
borem. }

DE PRIMI SIGILLI APERTIONE.
TABVLA 198.

Animalis primi, tanquam vox tonitruui clamantis & dicentis: Veni & vide.
[Quo significatur Euangelista Marcus, qui & ipse diuini euangelij diuul-
gationem prædixit, ultimo historiae suæ capite: Euntes, inquit, in mundum
vniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ.]

Equi albi, [qui Apostolicæ do-
ctrinæ denotat } Candorem,
Velocitatem, qua continuo per totum di-
spersa est orbem.

IN SIGILLI
primi apertione p-
dicatur libertas p-
dicationis Euan-
gelicæ, sub imagine

Insidentis equo vi-
ri, [qui Christus
est] cum } Arcu [prædicatio-
nis] & } Antè promiserat: Ego dabo
vobis sapientiam, cui non
poterunt resistere aduersa-
rij vestri.
Dedit postea affluenter.]
Gratia [verbi quam
Apostolis

Coronæ [Victoriæ, quæ data
est Christo:] qui exiuit } Vincens } [Quod & fecit, dū breui tē-
poris spatio, totū mundū suæ
subiecit fidei. c. 6. in princi. v.
Et vidi q. apuisset agn. &c.]
vt vinceret.

PROPHETIAE HVIVS EVENTVS.

CONTIGIT hæc Prophetia tempore Tiberij, Gaij, & Claudij, qui Christi Euā-
gelium ab Apostolis per totum orbem prædicari permiserunt. Nam vt Eusebius
in secundo historiae ecclesiasticæ libro, capite vero scribit quarto, diuina prou-
identia sensibus Cæsaris ingessit, vt comminaretur periculum omnibus Christi-
anorum accusatoribus, quo liberijs Euangelicæ prædicationi possent incum-
bere, vt compleretur illa Prophetia, In omnem terram exiuit sonus eorum. Psal. 18.

DE

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE APERTIONE SECUNDI SIGILLI.

TABVLA 199.

PER APERTIONEM sigilli secundi, prima illa magna prænотatur persecutio ecclesie Catholica, sub visione

ANIMALIS secundi, dicentis: Veni & vide, [cuius nomine D. Matthaei intelligunt Euangelium, qui expresse de hac persecutione agit in 24. Euangelij sui capite: Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos.]

RVFI equi, per quem Romanum intelligitur Imperium, quod fuit rufum vel propter

Sanguinis effusionem à Nerone factam, cuius tam fuit avidus, vt nec à patricidio manus abstinere posset.
Impurissima eiusdem Neronis scelera.
Incendium, quo is idem Romam flagrantem videre cupiebat.

VIRI sedentis super equo rufo, [i. Neronis,] cui data sunt

Potes- Sumeret pacem de terra, Et vt inuicem se interficiant.
Gladius magnus. ver. Et cum aperuisset sigillum secundum, d. cap. 6.

E V E N T V S.

PRIMVS romanorum Imperatorum omnium Nero, Christianos puniendos esse publico statuit edicto. Euseb. lib. 2. ecclesiast. historiae, cap. 26. Vnde Doctores quidam Catholici rationibus non minus vero similibus, quam Catholicis, concludere solent, huc Neronem esse eum, cui ex diuina permissione datus sit gladius atque potestas, vt summos illos Apostolos, Petrum scilicet & Paulum, cum alijs per diuersas orbis partes pluribus interficeret, atque primam illam & magnam in fideles excitaret persecutionem.

DE TERTII SIGILLI APERTIONE.

TABVLA 200.

TERTII SIGILLI apertio vaticinium exprimit de obsidione & destructione Hierusalem, sub mysterio

ANIMALIS tertij, dicentis: Veni & vide. [quod D. interpretantur esse Lucam, qui in 19. capite disertis verbis agit, cum de ipsa destructione Hierusalem, tum de stetu Domini super eandem.]

EQVI nigri, [quo significatur, Iudaeorum gentem nigram futuram & luctuosam.]

EQVITANTIS [Per quem nonnulli Titum intelligunt & Vespasianum,] qui stateram habebat in manu sua, [hoc est, diuinam iustitiam & aequitatem, qua appendebat à parte

Vna culpa Iudaeorum in Christi morte, Apostolorum persecutione.
Alteræ poenam, ipsis Iudæis pro hisce delictis infligendam.]

Bilibris tritici [id est, decem Iudæi nobiles] denario vno.
Et tres bilibres hordei [id est, triginta Iudæi ignobiles] denario vno.
Et vinum & oleum [hoc est, Christianos plenos vino charitatis & oleo pietatis] nè læseris. ver. Et cum aperuisset sigillum tertium. d. cap. 6.

Vocis in medio 4. animalium, dicentis:

EVEN-

NOTA est historia, quæ refert Neronem contra rebelles olim Iudæos misisse Titum & Vespasianum, qui effrenem eorum libidinem gladio compescerent. Cum autem Nerone interim mortuo, in imperio successissent ei Galba, Otho, & Vitellius, qui & ipsi modico regnauerant tempore, à militibus tum in Iudæa morantibus electus in Imperatorem fuit Vespasianus. Is Romam petens, Titum filium suum ad procurationem obsidionis reliquit Hierosolymorum: qui ipsam ciuitatem Hierusalem cepit anno imperij patris sui secundo. Ex qua captiuitate in tantam seruitutem redacta fuit gens Iudaica, vt quemadmodum ipsi Iudæi Christum triginta venderant nummis, ita factum sit, vt duæ libræ, id est, decem Iudæi præstantiores, denario vno: & sex libræ, id est, triginta Iudæi sortis inferioris, vno item venderentur denario. Ideo autem Iudæi sub vna numerantur libra, quod Christum & discipulos eius contra legis suæ quinarium nefarie occiderint. Christianos autem tunc illesos euasisse in oppidum quoddam, Pellam nomine, situm trans Iordanem, testis est Eusebius lib. 2. ecclesiast. hist. cap. 5.

Quidam, vt Albertus Magnus, per equum nigrum intelligunt hæreticos: illi insidentem, prædentem hæreticis, vel hæresiarcham: per stateram, scripturam sacram, quam hæretici ad sua impia dogmata stabilienda detorquent: per bilibrem tritici, maiores in ecclesia: per bilibrem hordei, minores: per denarium, Christi sanguinem: per vinum & oleum, electos, quos lædere non potest hæreticus.

DE SIGILLI QVARTI APERTIONE.

TABVLA 201.

ANIMALIS quarti, dicentis: Veni & Vide, [quod ipsum fuisse dicunt Apostolum Ioannem, prædicentem maximam in mundo futuram esse pressuram, cap. 16.]

APERTIO sigilli quarti, secundam præfigurauit persecutionem sub figura

EQVI pallidus, [quo is notatur ecclesie status, qui tempore Imperatoris fuit Domitiani, qui propter inuidiam dictus est pallidus.]

MORTIS equo insidentis, cui data est potestas super quatuor partes terræ, interficere

INFERNI, qui ipsam insequetur mortem. ver. Et cum aperuisset sigillum quartum. eod. cap. 6.

Gladio, Fame, Morte, Bestijs terræ. [Quibus tormentorum generibus, sancti affliciebantur martyres.]

E V E N T V S.

TITO frater eius successit Domitianus, qui in superbiam summam erectus, iactauit se, quod Hierusalem nec patris, nec fratris, sed sua potius capta esset industria. Is vt turpissimè & sceleratissimè aliàs fuit vitæ, ita postquam D. Ioannem Apostolum in feruentis olei dolium immersum, in patmon insulam relegasset, secundam hanc & cruentissimam in Christianos per totum orbem excitauit persecutionem. Pro qua tandem hanc luit poenam, vt in ipso occideretur palatio.

DE SIGIL-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE SIGILLI QVINTI APPERTIONE.

TABVLA 202.

CIRCA SIGILLI
quinti apertionem, persecuti-
onum posteriorum predicatur
diuturnitas, cui tamen vati-
cinio efficax adijcitur conso-
lacio, de futura ab omnibus
ærumnis liberatione sub ima-
gine

ANIMARVM, quas vidit Ioannes subtus altare, interfectorum
scilicet propter verbum Dei, & propter testimonium quod ha-
bebant, & clamantium voce magna atque dicentium: Vsq̄quod
Domine, sanctus & verus, non iudicas & non vindicas sangui-
nem nostrum de his, qui habitant in terra?

STOLARVM albarum, quæ datæ sunt illis singula, & dictum est
illis, vt requiescerent adhuc tempus modicum, donèc compleã-
tur conserui eorum, & fratres eorum qui interficiendi sunt, sicut
& illi. ver. Et cum aperuisset sigillum quintum &c. eod. cap. 6.

EVENTVS.

TABVLA 203.

Nero, de qua in secundi sigilli dictum est apertione.

Domitianus, quæ in apertioe quarti explicatur sigilli.

Traianus,

Antoninus,

Seuerus,

Maximinus,

Decius,

Valerianus,

Aurelianus,

Diocletianus, cuius mysterium mox sequenti, quod de
apertione sexti est sigilli, exprimitur schemate.

PRO DECLARATIONE
huius prophetiæ notandum est, circa
primum Ecclesiæ statum decem Chri-
stianorum factas fuisse præcipuas per-
secutiones, quas in Ecclesiam Dei &
pios homines exercuerunt Imperatores
decem,

PROPTER diuturnitatem ergo istarum persecutionum intermediarum
animi fideles de diuina mirabantur iustitia, quam pro iusta inuocabant
ultione atque vindicta. Et hoc est, quod hic Ioannes vidit subtus altare
animas interfectorum. Et si quærat, quomodo animæ dicantur esse
subtus altare? Potest intelligi hoc ratione corporum sanctorum martyrum,
qui sepeliebantur in cryptis: in quibus etiam erigebatur altare, & missæ,
vt catholici testantur historiographi, in ipsis martyrum celebrabantur
cryptis.

DE

LIBER QVARTVS.
DE APERTIONE SIGILLI SEXTI.

TABVLA 204.

CVM SIGILLI SEXTI
apertione, decima illa, quæ omnium
acerbissima fuit & longissima, ecclesie
aperitur persecutio, sub mysterijs.

Terræ motus magni, [qui commotionem significat gentium
ab Oriente vsque ad Occidentem.]
Solis, (id est, Christi, qui [hominum opinione] factus est
tanquam saccus cilicinus.
Lunæ, (id est, ecclesiæ, quæ tota, propter martyrum sci-
licet neces) facta est sicut sanguis.
Stellarum, (id est, sanctorum) quæ de cælo (perfectionis
puta) ceciderunt super terram.
Cæli, (id est, euangelicæ prædicationis) quod recessit sic-
ut liber inuolutus.
Montium & insularum, (id est, omnium hinc inde tem-
plorum) quæ de locis suis remotæ (id est, deuastatæ)
sunt.
Regum, Principum, Tribunorum, diuitum, fortium, ser-
uorum, & liberorum, qui se omnes in speluncis & in pe-
tris montium absconderunt. ver. Et vidi cum aperuisset
sigillum sextum. dict. cap. 6.

E V E N T V S.

DECIMAM Persecutionem, sicut ecclesiastica perhibet historia, in ecclesiã Dei
Imperator exercuit Diocletianus cum collega suo Maximiano, quam conti-
nuauit & ad cumulauit Maximinus. Maximianus enim in Oriente, Diocletianus
verò in Occidente ita Christianorum deuastarunt ecclesias, vt nullus locus esset
in illorum ditione reliquus, qui non grauissima affligeretur persecutione. Tem-
pla Deo consecrata & sanctis incensa, sacræ scripturæ codices combusti, & intra
dies tantum triginta, multa millia hominum crudelissimè sunt occisa. Atque hæc
persecutio aliquot annos durauit, quo tempore Romanus orbis incendijs, pro-
scriptionibus, & crudelissimis innocentissimorum hominum cædibus conflagrare
visus est. Porro non pauci patres locum hunc ad Antichristi persecutionem
referunt, quæ erit omnium immanissima. Videat Lector Aretam, Haymonem,
Albertum Magnum, Dionysium Carthusianum, &c.

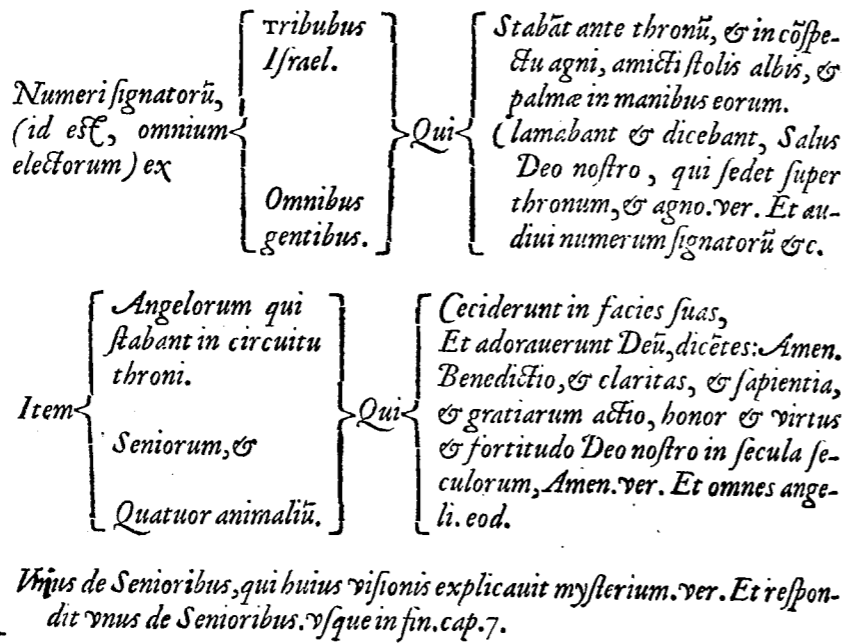
hoc magis
placet.

bbb

SECVN-

Quatuor Angelorum stantium super quatuor angulos terræ, tenentium quatuor ventos terræ, ne flarent super terram, neque super mare, neque in vllâ arborem. Cap. 7. in principio.
Alterius angeli ascendentis ab ortu solis, habentis signum Dei viui, & clamantis voce magna quatuor angelis, quibus datū est nocere terræ & mari, ne noceant neq; terræ, neq; mari, neque vllis arboribus, donec signetur serui Dei in frontibus suis. vers. Et vidi alterum angelum. eod.

IN HAC SECUNDA PRIMAE VISIONIS PARTE, explicatur mysteriū Prophetiæ de futuro persecutionum sine & tranquillitate, quæ ecclesiæ, illis imperatorum persecutiōibus finitis, habitura sit, sub figuris

E V E N T V S.

Huius Prophetiæ euentus colligi potest ex eo, quod Eusebius libro ecclesiasticæ historiæ 8. scriptū reliquit. Nam vbi Diocletianus & Maximianus fasces Romani deposuissent imperij, Galerius & Cōstantius facti sunt Imperatores. In vrbe porrò Romana Maxētius filius Maximiani tyrannidem exercuit. Constantius autem ex Helena Constantinum genuit magnum, qui mortuo Patre factus est Imperator, & accepit in consortium Imperij Licinium, qui licet primū benignus fuerit Christianis, postea tamen reprobū versus in sensum eorundem factus est persecutor.

Atque hi quatuor Satanæ fuerunt angeli, & persecutionum ministri, Maximinus scilicet in Oriente, Seuerus in Italia, Maxentius Romæ, Licinius in Aegypto & Alexādria, qui tenebant ventos, (id est, sanctos ecclesiæ Doctores) ne flarent (id est, prædicarent) neque in terra, neque in mari, neque in villas arbores. (id est, apud vllōs omninò fideles.) Quorum conatibus forti animo Imperator obstetit, angelus ille bonus, qui ab ortu solis ascendere visus est, Constantinus, qui in eo bello, quod contra Maxentium susceperat, in signo crucis sibi de cælo ostenso victor euasit, & ob id publicum edidit edictum, vt in toto orbe Romano omnis homo liberè baptizari, & signo crucis Sacrosancto tutò possit consignari. Tempia item vbiq; reædificari, & in his crucis imaginem depingi, cuique liberum

berum esse permisit. Alij hæc quoquē de Antichristi tempestate exponunt, idque magis appositè & accommodatè ad ea quæ sequuntur. Videat Lector scholia Ioannis Gagnæij in hunc locum.

APPENDIX DE ALIA PERSECVTIONE, EX
apertione figilli septimi.

IN principio capitis Apocalypseos octaui, adhuc alia innuitur persecutio, quæ ecclesiæ sit obuentura, his verbis: [Et cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in cælo quasi media hora &c.] Quæ prophetia respexisse videtur ad id, quod in decimo ecclesiasticæ historiæ libro scriptum legitur, quod Constantino illi imperatori Christianissimo successerunt Constantius, Constantinus & Constans filij. Quorum Constantius fauit Arrianis, & Iulianum Apostatā creauit Cæsarem, qui de Christiano factus apostata, persecutus est ecclesiam, & fecit in ea silentium à cultu diuino. Verum quia non nisi annis duobus & dimidio fuit in imperio à morte Constantij, aut, vt alijs placet, anno vno & menses octo, vt qui circa id tempus Persarum interfectus sit bello, idcirco persecutio sua dimidiè solū comparatur horæ. Alij hoc silentium rectius interpretantur pacem in Ecclesia exiguo tempore futuram post Antichristi interitum.

VISIO SECUNDA DE
PERSECVTIONIBVS HAERETICORVM,
siue

PROPHETIAE B. IOANNIS APOSTOLI
De secundo ecclesiæ statu, qualis fuit à tempore Iuliani
Apostatæ vsque ad Phocam Imperatorem.

PARTITIO. TABVLA 206.

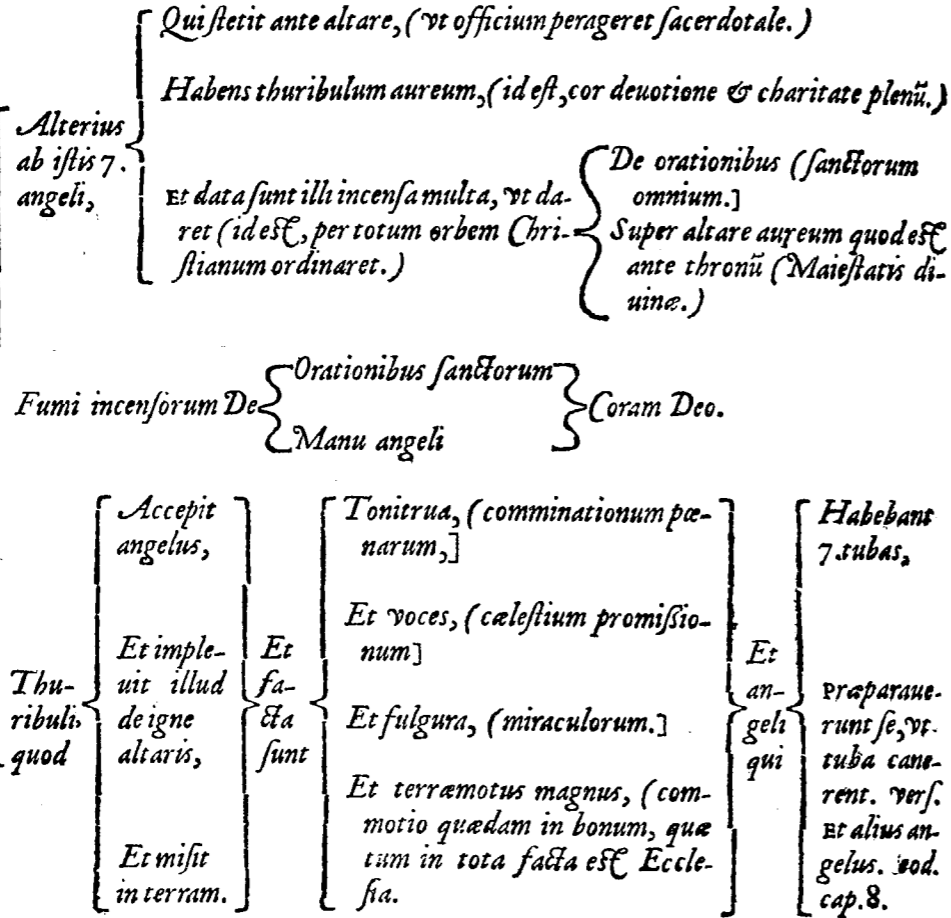
VISIO SECUNDA, qua D. Ioannes septem vidit angelos stantes in cōspēctū Dei, quibus 7. datæ sunt tubæ. vers. Et vidi septem angelos, cap. 8. &c. octo continet Prophetias De

Cultus diuini dilatazione, vers. Et vidi septem angelos. cap. 8.
Hæresi Arriana. vers. Et primus angelus. eod.
Macedonij errore, vers. Et secundus angelus. eod.
Perturbatione hæresis Pelagianæ, vers. Et tertius angelus.
Malis Eutylianæ hæresis, vers. Et quartus angelus. d. cap. 8.
Persecutione Vandalorum & Hunnorum, In princip. ca. 9. vers. Et quintus angelus &c.
Schismate Laurentij Antipapæ, vers. Et sextus angelus. d. cap. 9. vsque in fin. cap. item 10. per tot. & cap. 11. vsque ad vers. Et septimus angelus.
Restituta ecclesiæ libertate, d. vers. Et septimus angelus tuba cecinit. d. cap. 11. vsque in fin.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE CVLTVS DIVINI PROROGATIONE,

Prophetia Prima. TABVLA 207.

HAEC prophetia describitur post principiu capitis octavi, sub imagine

E V E N T V S.

REFERVNT quidam hanc Prophetiam ad tempora Valentis & Damasi Pape. Is enim legitur ad instigationem D. Hieronymi tum instituisse, vt in fine cuiuslibet Psalmi cantaretur, Gloria patri &c.

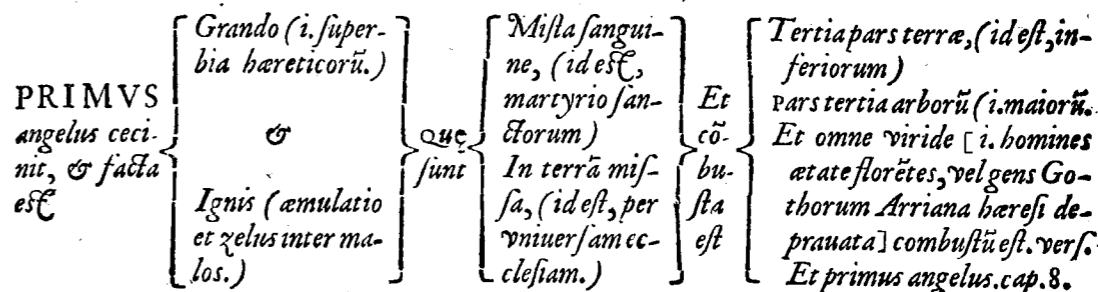
Quod autem septem angeli, qui septem habent tubas, interim præparauerunt se, vt tuba canerent, ad sequentes pertinet hæreticorum persecutiones, quarum angelus quisq; suum peculiarem præ se ferre videtur quasi typum. Non sunt autem hi boni angeli, sed fatanæ nuncij, qui tuba canentes, turbas in ecclesia Dei excitant periculosas, & grauissimas conflant persecutiones.

Alij sentiunt per angelum stantem ante altare, vel Christum, vel Michaellem posse accipi. Primo igitur modo angelus iste Christus est, altare crux, in quo se patri obtulit: thuribulum aureum, corpus ipsius diuinitatis fulgore verè aureum & suaueolens: stetit ante altare, cum promptum se obtulit ad immolandum: habuit thuribulū in manu. oblatus est enim, quia ipse voluit. data sunt illi incensa multa, q̄ preces sanctorum vim suam ex illo habeant: impleuit thuribulum de igni altaris, id est, ardore & afflictione passionis &c. Plura hinc, vt que de Michaelle possint exponi, videat lector in Scholijs Gagnæij & Dionysij Carthusiani &c. Porro per 7. angelos tuba canetes, prædicatores omnes intelliguntur.

DE

LIBER QVARTVS. DE PRIMO ANGELO TVBICINE, SIVE DE

peste hæresis Arrianæ, Prophetia secunda. TABVLA 208.

E V E N T V S.

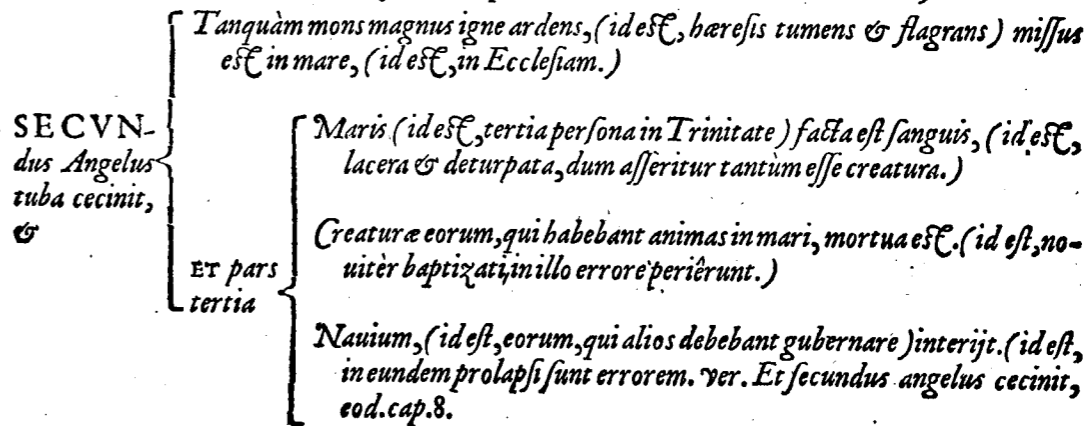
VIDETVR D. Ioannes hic eam præcinnisse ecclesie persecutionem, quam in ea hæresiarcha ille excitauit Arrius, & fautor eius Valens Imperator. Arrius enim cum esset laudis vanęque glorię cupidus, in Alexandrinam insurrexit ecclesiam, ac vt nouum sibi compararet nomen, in Deitate quosdam finxit gradus, asserens Patrem filio maiorem, neque eiusdem vtrunque substantiæ, neque filium nature diuine. Hunc reprehendebat Alexander eius episcopus, sed cum nollet acquiescere, sub Constantino Magno generalis trecentorum decem & octo episcoporum in Nicea Bithynię vrbe facta est Synodus, in qua hæresis illa peruersa, & conuicta fuit, & condemnata.

Nec tamen id malum tam citò potuit sedari, quin illi qui Arrianis fauerent partibus, Constantinum Magnum in suam sententiam pertrahere conarentur. Verum quando id apud eum efficere non possent, eius postea adgressi sunt filium Constantium, quē & vicerunt. Successit inde Valens, qui ab vxore Arriana seductus, in eandem prolapsus est hæresin, & Catholicos atrociter persecutus est. Gothi quoque petentibus sibi aliquos dari episcopos, Arrianę sectę misit sectatores, à quibus non fidei sacramenta, sed perfidię perciperent execramenta.

Breuitè tam latè sparsa est hæc pestis, vt maior pars totius orbis Christiani esset Arriana.

DE SECVNDO ANGELO TVBICINE, SIVE DE

Macedoniana hæresi Prophetia tertia. TABVLA 209.

bbb 3 EVEN.

ANGELVS hic secundus, hereticus est Macedonius. Nam vt ex ecclesiastica patet historia, authore Ruffino lib. 10. cap. 25. perfidia Arriana in tres diuisa erat sectas. Alij enim cū Arrio tenuerunt, filium & spiritum sanctum esse creaturas, licet filius largitate quadam gratiæ, nō autem proprietate nature, patri dici queat similis. Quidam verò, qui dicti sunt Eunomiani, per omnia dissimilem filium Patri asseruerūt, quia nullo genere similis possit esse factura factori. Alij demū statuerunt similem quidem filium per omnia patri, sed sanctum spiritum cum patre & filio nihil habere cōmune. Et hi ab authore suo Macedonio, dicti sunt Macedoniani. Atque contra hos etiā hereticos congregata est secunda vniuersalis Synodus Constantinopoli CL. Episcoporum, in qua idem Macedonius, cum pestifera sua heresi, qua spiritum sanctum creaturam, esse calumniabatur, communi omnium patrum sententia fuit condemnatus.

DE TERTIO ANGELO TVBICINE, SIVE DE

Persecutione heresis Pelagianæ, Prophetia quarta. TAB. 210.

ET TERTIUS
angelus
tuba cecinit,

Cecidit de cælo (de gremio ecclesiæ) stella magna, ardēs tanq̄ facula, (p̄fessione monachus) & cecidit in	Tertiam partem fluminis, (i. in aquas gratiæ.) Et nomē stelle dicitur absynthium.	Et nomē stelle dicitur absynthium.
Et	Facta est tertia pars aquarum in absynthium. Multi hominum mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt. ver. Et tertius angelus tuba cecinit. eod. cap. 8.	(Propter hæresin scilicet Pelagianā.)

E V E N T V S.

IMPERANTE Archadio, fuit in Britannia monachus quidam pelagius, qui doctrina sua heretica totam infestauit ecclesiam, & tres impios seminavit errores. De gratia vnū, quo impudenter asseruit, hominem suis viribus absque dei gratia vitam posse promereri eternam. Alterum de culpa originali, quo nō puduit illum affirmare, infantes nasci in fontes, ita vt primus homo Adam, ante primum lapsum absq; peccato fuisse dicitur. Tertium de sacro baptismo, dum impiè negauit, baptismum auferre infantibus peccatum, vt qui sine peccato nati essent originali. Atq; sic pelagius fuit angelus tertius, & stella prius in ecclesia magna, qui perturbauit & in absynthium vertit largissima diuinæ gratiæ flumina, & sacros baptismatis fontes.

DE QUARTO ANGELO TVBICINE, SIVE DE

Eutylianæ heresis perturbatione, prophetia V. TAB. 211.

QVARTUS angelus tuba cecinit & percussa est tertia pars	Solis, (Christi)	Ita vt obscuraretur tertia pars eorū, &	Diei non luceret pars tertia (propter eos, qui diei Christo, secūda in Trinitate personæ, diuinam adimunt naturam.)
	Lunæ, (Ecclesiæ)		Et noctis similiter (id est, humanæ in Christo naturæ, quam negant in Christo fuisse heretici.) ver. Et quartus angelus. d. cap. 8.
	Stellarū, (episcoporum.)		

EVEN-

DVA s hoc loco D. Ioannes tangit hereses: vnam Eutyichis Abbatis Constantinopolitani, asserentis diuini verbi naturam in carnem fuisse conuersam, ac ob id non concedendum putabat in Christo duas esse naturas distinctas, sed per quandam confusionem vnitas. Alteram Nestorij, qui econtra non solum duas in Christo adstruebat naturas, sed duas etiā Christi fingeat personas, vt Christus alius esset Dei, alius hominis, id est, Mariæ filius. Huius error in tertia synodo vniuersali, quæ sub Theodosio celebrata fuit Imperatore, illius verò heresis in quarto concilio generali, quod instante papa Leone, sub Marciano Imperatore fuit conuocatum, à sexcentis & triginta episcopis conuictus fuit, atque condemnatus. Eutyches ergò diem obumbravit, dum diuinitatem in humanam vertit carnē: Nestorius ferò noctem, id est, humanitatem, quam negat à verbi persona fuisse assumptā.

APPENDIX AD PRAEMISSAS QVATVOR
angelorum figuras, vbi quæritur

PRIMò:

QVÌ fiat, quoties D. Ioannes in præmissis quatuor prophetijs, aduersi aliquid futurū prædicit, toties ferè tertiè tantum meminerit partis, vel maris, vel terræ, vel arborum.

SECUNDò:

CVR de his quatuor heresibus, Arriana scilicet, Macedoniana, Eutychiana & Nestoriana vaticinatus fuerit, obmissis Manichæi, Montani, Sabellij, & aliorum quàm plurimis heresibus, non minus, quàm illæ sint, impijs atque perniciosis.

RESPONSIO AD PRIMAM QVAESTIONEM.

PVTANT D. Ioannem ad tria respexisse hominum genera, ad gentiles scilicet, Iudæos, & eos, qui ex his conuersi sunt, Christianos. Quæcunque ergò de tertia prædixit parte, ea de credentibus & Christianis accipi debere & intelligi.

AD SECVNDAM QVAESTIONEM RESPONSIO.

PIÈ creditur, D. Ioanni hoc maximè fuisse studio, vt eas prædiceret hereses, quibus vniuersalis perturbata est ecclesia, & totidem vniuersalibus damnatæ sunt concilijs.

bbb 4 DE QVIN-

PROPHETIA SEXTA.

TABVLA 212.

Data est ei clavis putei abyssi (hæresis Arriana)

Stellam (id est, Gensericum Regem Vandalorum) de celo (de ecclesia) cecidisse in terram, & data est ei clavis putei abyssi. et

Ascendit fumus putei (doctrina falsa) sicut fumus fornacis magnæ. Et de fumo putei obscuratus est sol, (id est, Christus) & aer (id est, spiritus sanctus): Quos hæresis illa Dei tatum dixit esse creaturas.)

VI-
dit

Data est potestas, sicut habet potestatem scorpiones.

Locustas, q̄ de fumo putei exierant in terram. Quibus

Nè leoderent

Fœnũ terre, (homines incipientes) Neque omne viride, (id est, proficientes) Neq̄ omnẽ arborẽ. (i. perfectos)

Præceptũ est

Nisi tatum homines qui non habent signũ Dei in frontibus suis: (id est, homines seductos, qui nõ demonstrant fidem operibus) itã tamen,

Nè occideret eos, scilicet incipientes, proficientes, & perfectos) Sed vt cruciarentur mensibus quinque, (sub 5. Vandalorum Regibus.) Et cruciatus eorum, vt cruciatus scorpionũ, (q̄ vt heretici oes, in fronte blãditias, i caudã gerit venenũ.)

Et in diebus illis quarent homines mortẽ, & non inueniẽt eam: & desiderabũt mori, & fugiet mors ab eis.

QVIN-
tus angel,
(sub quo
regnum si-
gnificatur
Vandalorũ
(quod fuit
hereticũ)
tuba ceci-
nit, & D.
Ioannes

DESCRIBIT
similitudines locustarũ, (i. mores hereticorum) Quæ

Similes equis paratis in prælium. Et super capita earum tanquã coronæ similes auro: Habebant capillos sicut capillos mulierum: Dentes earũ, sicut dentes leonũ erãt: Loricas habebant sicut loricas ferreas: Vox earum sicut vox currũ equorũ multorum currentium in bellum: Caudas similes habebãt scorpionũ, & aculei erant in caudis earum.

Potestas earum, nocere hominibus mensibus quinque.

Et

Habebãt super se regẽ angelũ abyssi, cui nomẽ hebraicẽ Abaddon, græcẽ aut Apollyon, & Latine habens nomẽ exterminans, cap. 9. vsque ad vers. Et sextus.

EVEN-

hic D. Ioannes Vandalorum & Hunnorum prædicit persecutionem, quæ per quinque menses, hoc est, per quinque regum duravit successiones Nam vt tradunt historiæ, apud Vandalos quos dux quidam exercitus Romani Bonifacius de Hispania, vbi eos persequerentur Gothi, ad se inuitavit in Aphricam, inter alios quinque regnarunt reges, qui diuina paritèr & humana perturbauerunt, Gundericus videlicet, Gêfericus eius frater, Honorichus, Trasamundus & Gildimerus vel Gelimerus. Ac licet hi ecclesiam persecuti fuerint omnes, attamen Gensericus, quintus quasi tubicen, in hæresin prolapsus Arrianã, Aphricanam prophanauit ecclesiam. Deindẽ filius eius Honorichus catholicos omnes veneficis persecutus est scriptis, & episcopos ducentos & viginti misit in exilium, catholicorum ecclesias per Aphricam claudi iussit, & plebem fidelem grauitèr infectari. Post Trasamundus per totam Aphricam itidẽ omnes catholicas clausit ecclesias, catholicos proscripsit, plebem fidelium persecutus est. Alius verò, putã Gelimerus, aliquot episcopis orthodoxis linguas radicitus fecit extrahi. Qui tamen, D. id sic Gregorio in suo testante dialogo, eo non obstante, clarè nihilominus locuti esse perhibetur, excepto vno, qui in luxuriã postea lapsus, diuino hoc priuatus dono, obmutuit. Atque hæc Vandalorum persecutio fuit tanta, vt ipsam etiã inuaserint Romam. Tandẽ Belissarius patricius à Iustiniano in Aphricam missus, Gelimerum illum, qui linguas præcidit episcoporum, Constantinopolim vsq; duxit, & sic Vandalorum regnum in Aphrica fuit extinctum.

EPILOGVS VAE PRIMI, CVM PARASCEVE
ad sequentia.

VAE VNUM ABIIT, & ecce veniunt adhuc duo Væ post hæc, &c.

DE SEXTO ANGELO TVBICINE, PRÆCINENTE
Væ secundum: Siue de schismate Antipapæ Laurentij, Prophetia septima.

TABVLA 213.

SEPTIMA
hec Prophetia
in sex diuiditur
partes. continet
enim

Diuisionem ecclesiæ, vers. Et sextus angelus, cap. 9.

Liberationem eiusdem, cap. 10. à princip. vsque ad vers. Et audiui vocem de celo iterum loquentem.

Continuationem pacis, d. vers. Et audiui vocem. eod.

Consecrationes & festiuitates ecclesiarum. ver. Oportet te iterum prophetare gentibus. eod.

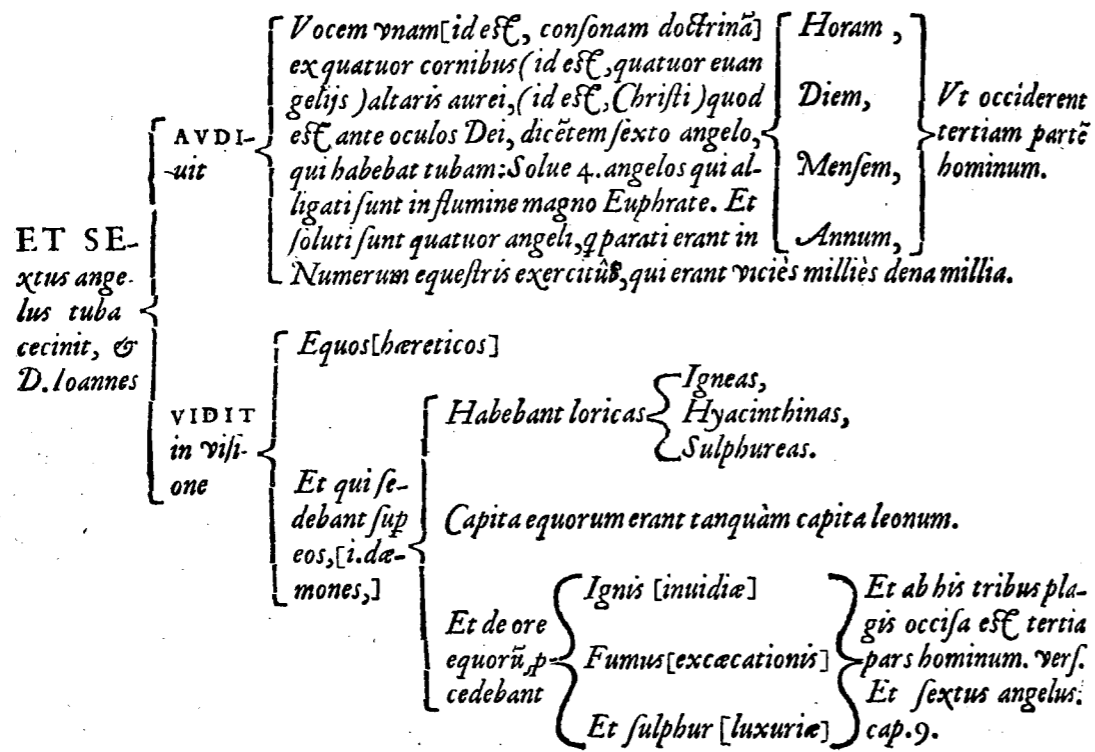
Persecutionem ecclesiæ factam per Antimum patriarcham Constantinopolitanum, vers. Et ciuitatem sanctam calcabunt. d. cap. 10. & cap. 11. in princip.

Aliam persecutionem, quæ per Totilam Gothorum facta est regem. vers. Et in illa hora factus est terræ motus. eod. cap. 11.

DE PRÆ

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE PRAEDICTO SCHISMATE INTER DVOS pontifices Laurentium & Symmachum, prima huius prophetiae parte.

TABVLA 214.

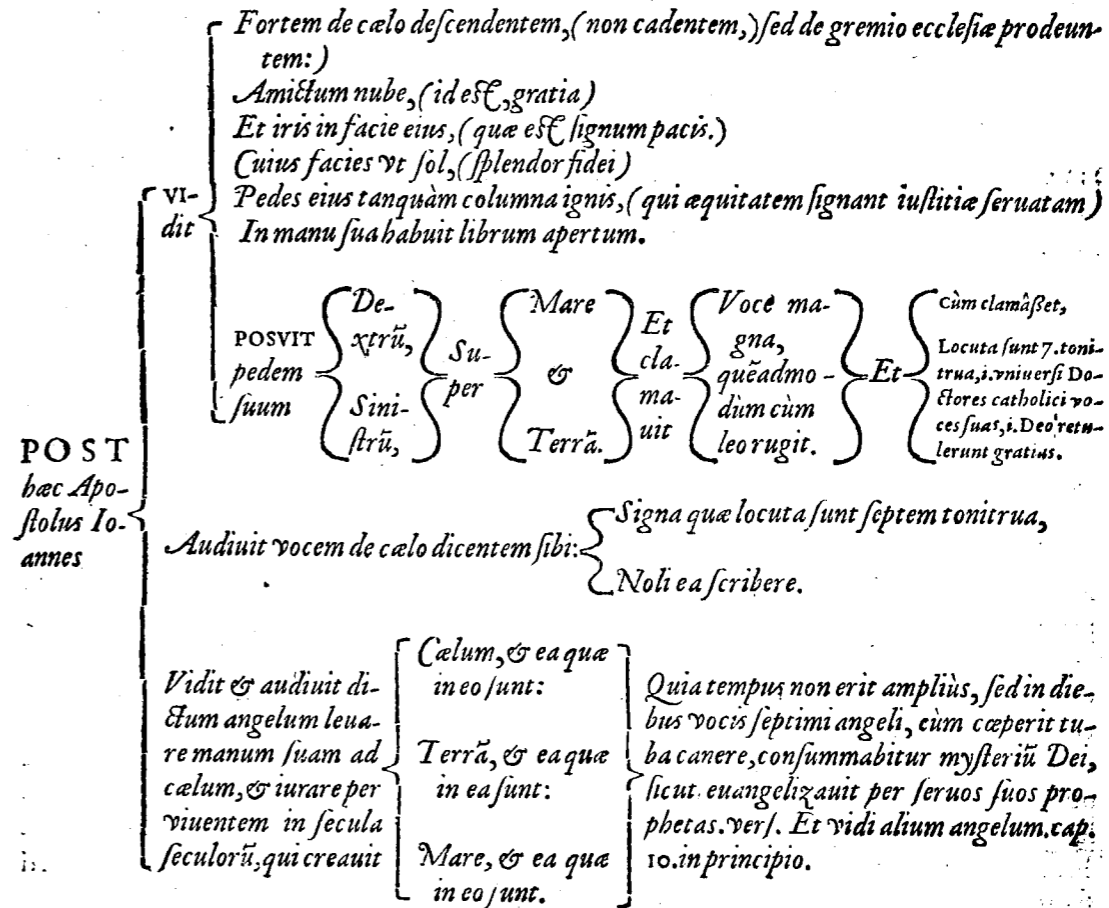

EVENTVS.

POSSVNT haec referri ad eam ecclesiae diuisionem, quae facta est anno 498, tum scilicet, quando duo electi sunt papae, Laurentius & Symmachus. Cum autem Symmachus habito Rauennae concilio, alteri antelatus esset, antipapae Lauratio cardinalis adhaesit Paschasius: itaque graue excitatum in ecclesia Romana dissidium est. Tenebat autem tunc Imperium Anastasius, Eutychniana infectus heresi, qui catholicos persecutus fuit, & multos in exilium relegauit episcopos, eodem nimirum tempore, quo per Italiam regnabat Theodoricus rex & haereticus Arrianus, qui morte affecit Ioannem Pontificem, Symmachum Patricium, Boethium, & alios quosdam. Plerique alij haec malunt ad ea tempora accommodare, quibus grassabitur persecutio Antichristi. Itaque sextus angelus praedicator significat, qui Antichristi imminente saeuitia, fideles confirmabunt. Ij soluent, id est, solutos aut breui soluendos nunciabunt 4. angelos in magno flumine Euphrate alligatos, id est, daemones vniuersos vi baptismatis interim coercitos & refrenatos, sed veniente Antichristo, permitta illis maiori potestate, acrius saeuituros. Parati enim erunt in horam, & diem, & mensem, & annum, id est, omni tempore & occasione, vt occidant tertiam partem hominum, id est, vere Christianos, prauis doctrinis & vitijs in anima, minis & supplicijs in corpore. Porro numerus equestris, vicies millies dena millia, ita accipiendus est, vt per equites daemones, per equos haeretici, tyranni & impij intelligantur. Caetera videat lector in patrum commentarijs.

DE PA-

LIBER QVARTVS. DE PACE ECCLESIAE RESTITVTA, SECVNDA prophetiae septime parte. TABVLA 215.

EVENTVS.

LIBERATIO illa, quam hoc loco ecclesiae catholicae praedicit B. Ioannes, contigit eidem per fortem illum angelum Iustinum Imperatorem catholicum. Is enim postquam Anastasio Imperatori haeretico in Romano successit Imperio, publicum emisit edictum, quod recte potest dici liber ille, quem angelus in manu sua tenebat apertum, quo non Arrianam modò, sed hereses omnes extirpandas esse praecipit. Sed quia tum adhuc viuebat Theodoricus rex ille haereticus, ideò prohibetur D. Ioannes ea scribere, quae septem locuta fuerant tonitrua. Neque enim eo saeuiente tutò poterant Christianam profiteri fidem, nedum publicas Deo decantare laudes: eò quòd multi qui à Iustino redierant, ab eo fu-
erint interfecti. Cuius tamen regnum & heresim interituram, & eius in locum fidem catholicam per vniuersam Italiam successuram esse, ex prophetarum dictis affirmavit cum iuramento angelus, quem manum suam ad caelum leuare vidit apostolus Ioannes.

DE CON-

IDEM
Ioannes
iterum

Audiuit vocem de cælo loquentem secum, & dicentem, *Vade, & accipe librum apertum de manu angeli, stans super mare & super terram.*

Abijt ad angelum, dicens ei, *vt sibi daret librum:*
Qui respondit: *Accipe librum, & deuora illum, &*
Facies amaricari ventrem tuum:
Sed in ore tuo erit dulce tãquàm mel.

Et accepit librum de manu angeli, & deuorauit illum: & erat in ore suo
Tãquàm mel dulce.
Sed cum deuorasset eum, amaricatus est venter eius. *vers. Et audiui vocem de cælo iterum. d. cap. 10.*

EVENTVS.

PACEM quam feliciter cœpit in ecclesia Catholica Iustinus, eam summo primùm studio promouit eius ex sorore nepos Iustinianus editis de fide catholica & rebus Ecclesiasticis sanctionibus quamplurimis, quibus tranquillitatem altero pede mari, & altero terra præceteris egregiè tutatus est. Quas hoc loco librum dicere possumus apertum, quem eadem ecclesia catholica, cuius typum hîc diuus gerit Ioannes, summo desiderio deuorauit, ac primùm magnam eius sensit dulcedinem, quæ tamen per hæresim Aphthardocitarum, corpus Christi etiàm ante passionem immortale dicentium, in quâ circa finem vitæ suæ prolapsus est Iustinianus, versa est ei in amaritudinè. Nam ecclesiam conatus est etiàm vi adhibita in suam sententiam pertrahere, & persecutus est catholicos aliquot episcopos: sed frustra eius conatus fuere. Nam cum Anastasium episcopum Antiochenum, eiusq; sacerdotes in exilium mittere decreuisset, diuinitus percussus ex hac vita excessit, princeps aliqui in multis laudatissimus. Plura hinc scire qui volet, legat Nicephori historiam ecclesiasticam lib. 17. cap. 31. & aliquot præcedentibus.

DE TEMPLORVM SOLENNITATE, QVARTA

prophetiæ septimæ parte. TABVLA 217.

ATQVE
tunc Ioanni

Dixit angelus: Oportet te iterum prophetare
Gentibus, Populis, Linguis, & Regibus
Multis.

Datus est calamus similis virgæ, et dictum est ei: Surge, & metire
Templum Dei, Et altare, Et adorantes in eo.
Atrium autem quod est extra templum, (i. hæreticos & Iudæos)
Eijce foras, Et ne metiaris illud.
Quoniam datum est gentibus. *vers. Et dixit mihi. vsque in fin. cap. 10. & in princip. 11. cap.*

EVEN-

HVIC prophetiæ correspondere videtur ritus consecrandi templa, qui ritus hîc ad verbum ferè describitur, dum Ioannes dicit sibi datum fuisse calamum virgæ, quo metiretur templum & altare. Sic episcopi nostri, quando aliquam consecrant ecclesiam, exterius primùm circueunt ipsam, deinde verò interiùs ab angulo ad angulum, græcum scribunt alphabetum. Vt ergò angelus hîc præcepit Ioanni, ne atrium metiretur, sed foràs eiectum relinqueret gentibus: ita pius papa Felix eius nominis primus, statuit, vt diuinum sacrificium supra memorias ac sepulcra martyrum offeratur, tanquàm locis sacratis.

DE PERSECVTIONE ECCLESIAE FACTA PER

Anthimum, quinta prophetiæ septimæ parte. TABVLA 218.

Verbis expressis: & ciuitatem sanctam (ecclesiam) calcabunt (gentes videlicet, vel potius Eutychiani) mensibus quadraginta duobus (id est, annos tres cum dimidio)

HANC
persecutionem D. Ioannes prædicit partim

Saccis amittorum, quos duas oliuas & duo vocat candelabra, in Dei conspectu stantia, & dedit eis
Donum prophetandi diebus 1260. (id est, annis tribus cum dimidio)
Defensionem, vt si quis voluerit
Eis nocere, ignis exeat de ore eorum, & deuoret inimicos eorum.
Eos ledere, sic oporteat eum occidi.
Potestatem
Claudendi calum, id est, excommunicandi.
Super aquas, conuertendi eas in sanguinem.
Et percutere terram omni plaga, quotiescunque voluerint.

Bestia, quæ ascendens de abyssu,
Facies aduersus eos (prædictos testes) bellum
Vincet illos,
Occidet eos.
Sed post tres dies & dimidium, spiritus vitæ à Deo intravit in eos (id est, resuscitati, vel alij testes excitati sunt.) *versic. Et ciuitatem sanctam calcabunt. cap. 11.*

EVENTVS.

SVNT qui putent hanc quintam prophetiæ septimæ partem non abs re ei persecutioni posse accommodari, quæ illata est ecclesiæ per patriarcham Anthimum hereticum Eutychianum, quem Agapetus papa in conspectu Iustiniani Imperatoris excommunicatum priùs deposuit, ac in locum eius substituit Menam. Posteaquam autem Agapeto in pontificatu successisset Syluerius, Theodora Iustiniani coniunx Augusta petijt ab eo, vt dictum Anthimum restitueret: Quod ubi facere negasset, eiusdem Theodoræ iussu, in insulam Pontiam relegatus est, eiusque in locum Vigilius subrogatus. Seruus autem Dei Mena, propter fidei veritatem multas & graues pertulit persecutiones. Atque in hos duos viros, putà Syluerium & Menam tanquàm Christianæ fidei perspicuos testes, rectè omnia conuenire existimât, quæ hoc loco de Apocalypticis illis dicuntur testibus. Verùm quando hæc prophetia etiàm alia & longè plura habet mystica, poterit eorù explicatio ex sanctorum patrum in hunc locum editis peti commentarijs.

ccc DE PER-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE PERSECVTIONE ALIA, QVAE PER GO-
thorum Regem Totilam facta est ecclesiae, Parte septimae Prophetiae *Sexta*
fexta. TABVLA 219.

QVAE D. IOAN-
nes de hac persecutione prae-
uidit, haec sunt:

Factus est terrae motus magnus (id est, Catholicorum persecutio
gravis & acerba)
Decima pars ciuitatis (ecclesiae) cecidit, (fuit enim Italia deua-
stata.)
Occisa sunt in terrae motu nomina hominum septem millia:
Reliqui in timorem missi, (id est, fuga conseruati) dederunt glo-
riam Deo caeli. *vers. Et in illa hora. cap. 11.*

E V E N T V S.

POST QVAM eorum temporum, de quibus in precedenti persecutione dictum est, iniuria
quidam e clero Romano in exilium relegati, & ad metalla damnati fuissent: diuino tandem
factum est iudicio, vt Totila rex Gothorum, per Italiam grassaretur, & infinitam trucidar-
et Christianorum multitudinem. Quae maxima & grauissima fuit persecutio: in qua &
sanctus Herculanus episcopus Perusinus caesus est, & tota ciuitas Perusium destructa est,
Post etiam obfessa est roma, in qua tanta fuit fames, vt quidam etiam ab humana carne non
abstinuerint. Denique vero Tyrannus ille urbem per Ostiensem portam ingressus, tuba
praecinente proclamari fecit, vt populus ad ecclesias confugeret. Atque illi tum liberati &
conseruati sunt, qui in sacris ecclesijs sunt reperti. Atque hi sunt, qui in timorem missi &
liberati, tandem gloriam Deo dederunt caeli.

EPILOGVS VAE SECVNDI, CVM PARASCEVE
ad Vae tertium.

VAE secundum abiit, & ecce vae tertium veniet citò. d. *vers. Et in illa hora, cap. 11.*

DE SEPTIMO ANGELO TUBICINE, VAE
praecinente tertium, siue de liberatione ecclesiae facta per Narfen Patricium
Rom. TABVLA 220.

ET SEPTI-
mus angelus tuba
cecinit, & factae
sunt voces magnae
in caelo, dicentes:

Factum est regnum huius mundi Domini nostri, & Christi eius, & regnabit
in secula seculorum, Amen.
Et viginti quatuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceci-
derunt in facies suas, & adorauerunt Deum, dicentes: Gratias agimus tibi
Domine &c.
Et iratae sunt gentes &c.
Et apertum est templum Dei in caelo, & visa est arca testamenti eius &c.
Et factae sunt } Fulgura,
Voces, } *vers. Et septimus angelus tuba cecinit, vsque*
Terremotus, & } *in finem cap. 11.*
Grando magna.

EVEN-

LIBER QVARTVS.
EVENTVS.

ANGELI huius typum gerere dicunt Narfen ducem olim Romanorum, quem Iustinia-
nus Imperator misit ad depellendum ab Italiae finibus Totilam regem Gothorum: qui Nar-
fes vocatis in auxilium Longobardis, (quos hic iratas possumus intelligere gentes) totum
Ostrogothorum deleuit regnum, atque sic Italiam ab illa obsidione omnino libera red-
didit atque securam. Qua liberatione facta, Romana ecclesia, & eius episcopi, quorum fi-
guram 24. expriment seniores, omnes Deo dederunt gloriam, & libere diuinum perege-
runt officium. Longobardos, qui & ipsi aliquandiu Romanam perturbauerunt ecclesiam,
exterminauit tandem Carolus Magnus. Sub cuius imperio qualis fuerit ecclesiae status, se-
quenti continetur visione.

VISIO TERTIA DE
TERTIO ECCLESIAE STATV.

PARTITIO. TAB. 221.

HIC STA- } Gregorij Papae,
tus continet te- } Heraclij, }
pora } Philippici, } Imperatorum. } à cap. 12. vsque ad cap. 15.
Pippini regis Gallorum.

PRIMI TEMPORIS SVBDIVISIO.

TABVLA 222.

DE HVIVS TEMPORIS } Apertum est templum, inquit, Dei in caelo, & visa est
statu D. Ioannes circa finem capituli vn- } arca testamenti eius in templo eius.
decimi, *versic. Et apertum est &c. vbi* } Et facta sunt } Fulgura (miraculorum,)
aliqui capituli duodecimi statuunt initium, } Voces (praedictantium.)
quatuor complectitur praedictiones: } Terrae item motus.
Et grando magna.

EVENTVS PRAEDICTIONIS PRIMAE.

SVB templo hic ecclesiam intelligunt Dei, siue quandam festiuitatem, quae de templo
manifestata est: arca vero ipsum significat Christum, qui in templo fuit praesentatus, cuius
memoria singulis annis in catholica celebratur ecclesia. Cum enim, Iustiniano Imperate,
Constantinopoli grauissima seuiret pestis, institutum est publico patrum consilio solen-
ne illud festum Purificationis beatissimae genitricis Dei virginis Mariae, siue quod idem
est, praesentationis Christi celebritas. Festum Pu-
rificationis
Mariae.

SECVNDAE PRAEDICTIONIS EVENTVS.

CONSTAT, papam Gregorium Magnum, Augustinum olim cum alijs viris religiosi plu-
ribus ablegasse ad Anglos, vt eos ad Christianam conuerteret fidem. Vbi Augustino tan-

Augustinus
fecit mira-
cula

ta miraculorum concessa est potetia, vt & cæcis visum, & surdis auditum, & claudis gres-
sum, & mutis loquendi restitueret officium. Atque hæc fulgura miraculorum, & conci-
onatorum tam potentes fuerunt voces: quanquam scio ab alijs aliter & hæc & pleraque
alia exponi.

EVENTVS PRAEDICATIONIS TERTIAE.

Institutio
monasterio-
rum

TERRAEMOTV, cuius hîc D. meminit Ioannes, cordium interpretatur commotionem,
& ad Dei laudes erectionem. Quæ se tum exercere visa est, quod idem Gregorius septē, &
alij subindè plura instituerent passim monasteria, eo potissimum consilio, vt viri sancti à
mundo segregati, tanto commodius Dei laudibus & orationibus incubere possent, quã-
to à secularibus curis essent abstractiores.

QVARTAE PRAEDICATIONIS EVENTVS.

GRANDO illa magna, potest intelligi persecutio, qua Imperator Mauricius B. affecit Gre-
gorium: quem tanto persecutus est odio, vt ei crudelem minaretur mortem. Sed excitauit
Deus contra illum alium persecutorem Phocam, qui dictum Mauricium cum vxore &
liberis iussit cædi, ipso Mauricio in cuiusque cæde dicente, Iustus es Domine, & rectum
iudicium tuum.

DE STATV ECCLESIAE SVB HERACLIO.

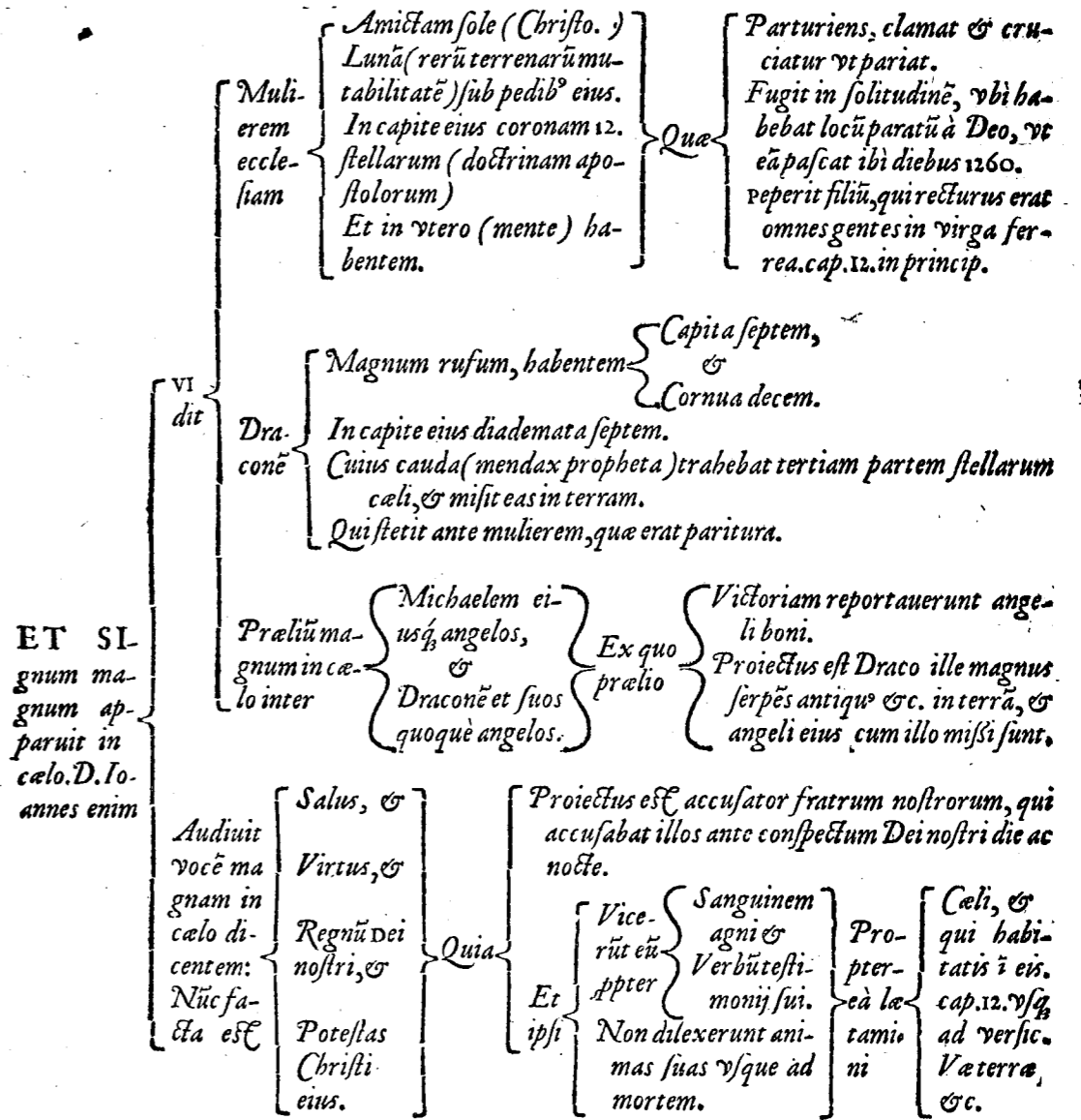
TABVLA 223.

AD HVNC
statum referuntur
ocho B. Ioannis p-
phetiae, De

- Fuga Cosdroæ. In principio cap. 12. vers. Et signum. vsque ad vers. Væ terra.
- Pugna Heraclij & Cosdroæ. d. vers. Væ terra. eod.
- Filij Cosdroæ debellatione. in princip. ca. 13. vers. Et vidi de mari signum &c.
vsque ad vers. Si quis habet aurem.
- Belli huius inter Heraclium & Cosdroam sine. d. vers. Si quis habet aurem.
- Lapsu Heraclij in hæresim. vers. Et vidi aliam bestiam. eod.
- Multorum martyrum coronatione. cap. 14. In princip. vers. Et vidi, & eccè.
vsque ad vers. Et vidi alterum angelum volantem.
- Notabili quadam gentium cõuersione. vers. Et alius angelus secutus est. eod.
- Græcorum deprauatione. vers. Et alius angelus secutus est. eod.

DE CO.

DE COSDROAE FVGA, SVB IMAGINE MVLI-
ris prægnantis & draconis præliantis, Prophetia prima, TABVLA 224.

ADPLICATIO PRIMAE IMAGINIS, DE MVLIERE amicta sole.

MVLIEREM hanc multi beatam dicunt esse virginem Mariam, attamé pro catholica etiã accipitur ecclesia. Hæc cum sub Phoca Imperatore varios experiretur cruciatus, clama-
bat parturiens & cruciabatur, vsquedũm Heraclium peperisset Imperatorem: qui remp.
admodũ inuenit afflictam & dissolutam. Nam & Europam Barbari, & Asiam Persæ de-
uastauerant.

APPLICATIO SECVNDAE IMAGINIS, DE DRA-
cone serpente antiquo.

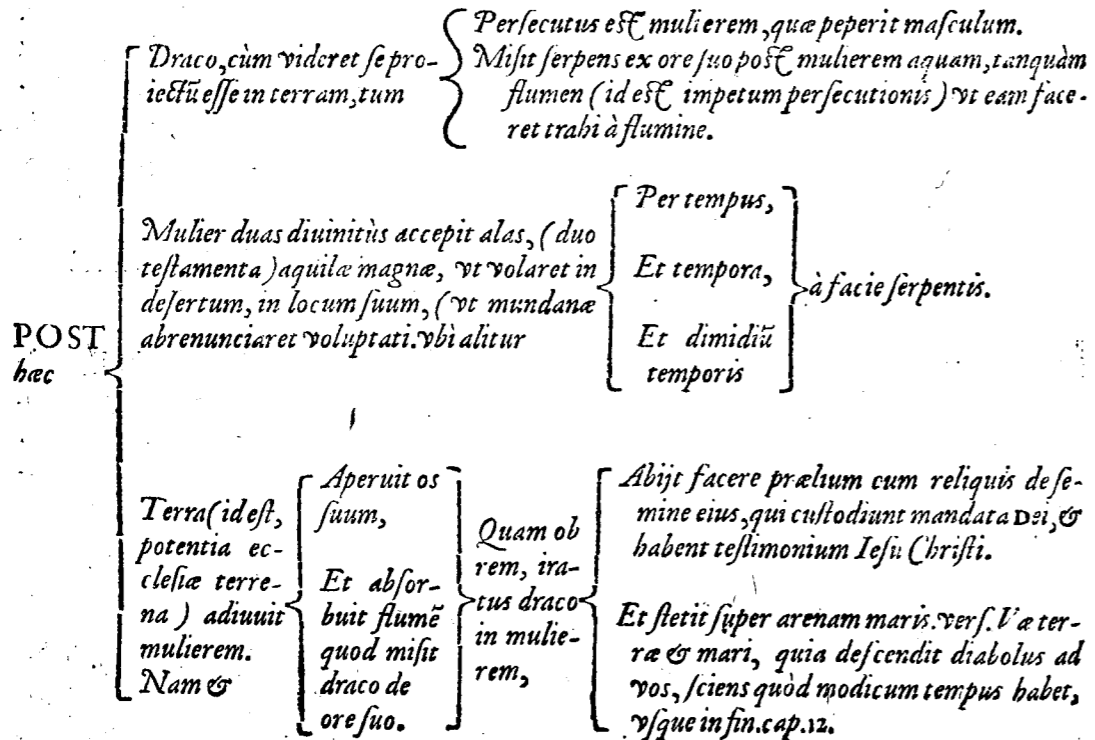
REGNANTE verò Heraclio, fuit in Perside rex Cosdroæ nomine, qui bello oppressit Pa-
lestinam, & ciuitatem sanctam cepit Hierusalem. Quo in bello multos occidit, & Patri-
archam captiuum duxit Zachariam, ablata etiã cruce Dominica. Neque his Cosdroas
ccc 3 fuerat

fuerat contentus, sed & Aphricam (aliàs & Carthaginem) occupauit. Ex quibus victorijs adeò factus est insolens, vt argenteam ædificaret turrim, in eaq; aureum statueret thronu. Vt autem simplici imponeret plebecula, & solis ibi quadrigam, & lunæ & stellarum posuit imagines, ac per meatus quosdam occultos, aquam adspergi eurabat, vt sic pluuiã de cælo quasi demittere videretur Quo nomine se ab incolis & vicinis gëtibus suo imperio subiugatis, & regem regum, & dominum dominantium vocari, immò vt Deum coli voluit. Hic nimirum draco ille fuit rufus & callidus, Lucifero in hoc, quòd se Deo equalem statuere niteretur, perquam similimus: Qui septè diademata, hoc est, multa regna, & decem cornua, id est, instructissimos habebat exercitus, quibus stellarum, totius putà orbis terrarum, partem tertiam ad se trahere videbatur: qui sanguinis Christianorum sitientissimus, ante mulierem illam, Catholicam scilicet stetit ecclesiam, cuius filium Heracliu Imperatorem cupiebat deuorare. Ipsa verò mulier siue Ecclesia, quæ tum erat in Asia, præ timore Constantinopolim fugiebat, & in Græciam, vbi locum à Deo habebat paratum, vt pasceretur.

APPLICATIO TERTIAE IMAGINIS, DE PVGNA archangeli Michaëlis cum dracone.

Hic tandem fuga tangitur Cosdroæ. Heraclius enim anno imperij sui 12. cõtra Persas armata manu, in qua D. virginis Mariæ gerèbat imaginem, proficiscitur, quos etiã debellauit. Quo bello draconem illum Cosdroã mox à principio coëgit in fugam, ac temporis successu, ciuitates & regiones, quas ille deseruèrat, omnes penè deuastabat. Quibus peractis, tum demum in ecclesia vox illa est audita: Nunc facta est salus & virtus, & regnum Dei nostri &c. Nam hoc prælium totum, non de angelis tantum qui spiritus sunt, sed rectius etiã de hominibus intelligendum esse, ex illis maximè patet verbis quæ hic habentur in textu: Et non dilexerunt animas suas vsque ad mortem.

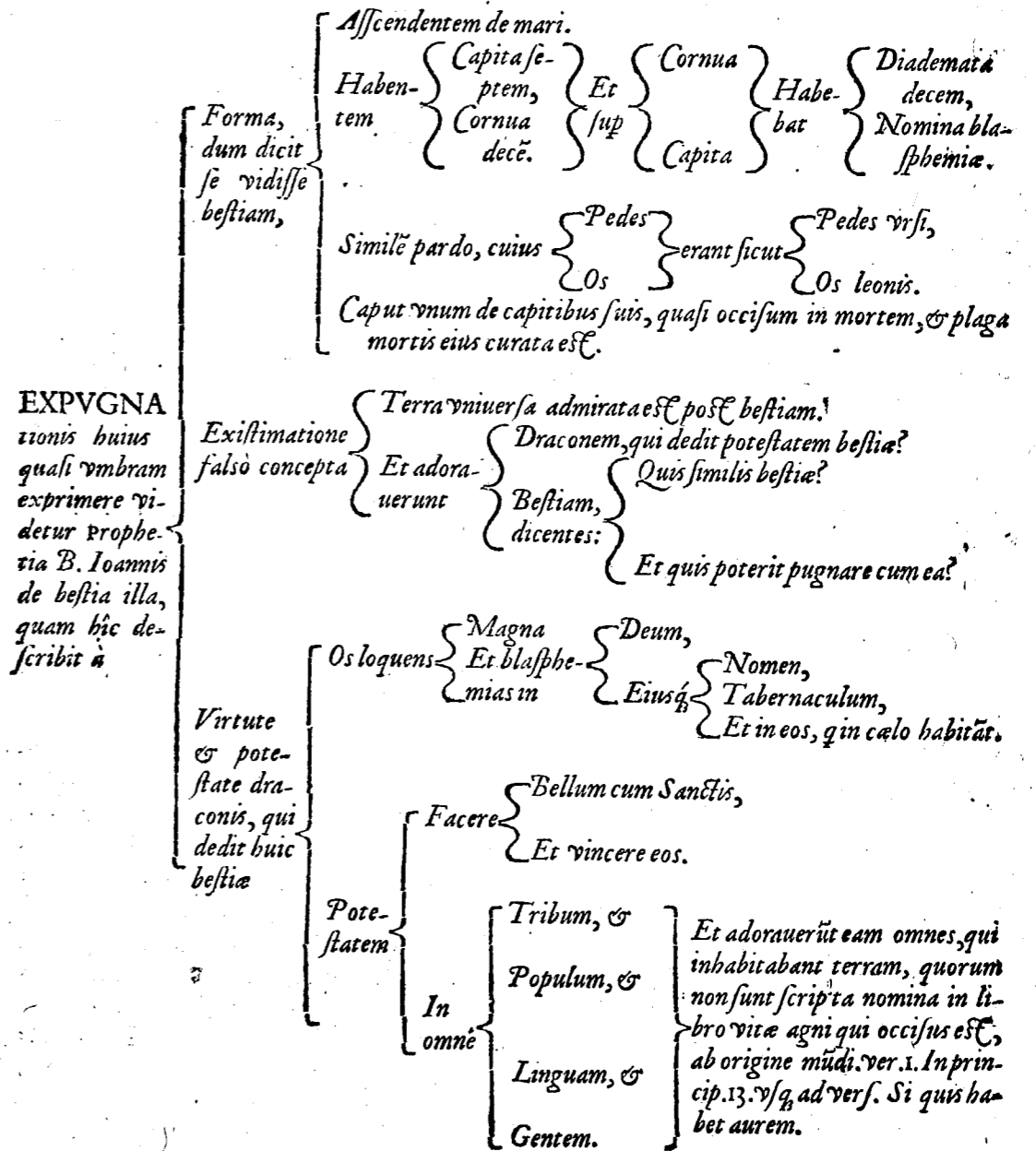
DE PVGNA HERACLII ET COSDROAE, Prophetia secunda. TABVLA 225.

EVEN.

FUGAM supradictam adeò Cosdroas tulit indignè, vt temporis successu alios aduersus Heraclium mitteret exercitus: sed bello Heraclius victor euasit, atque sic flumen illud, quod iratus Draco, qui propter vaficiem suam & serpens dictus est, euomuerat, totum absorbit & extinxit.

DE FILII COSDROAE DEBELLATIONE, sub imagine bestie. TABVLA 226.

ccc 4. EVEN.

DE Antichristo potissimum hanc Prophetiam intelligi & posse & debere, communiter hic tradunt Doctores ecclesiastici penè omnes. Si quis tamen præteritum aliquod exemplum videre cupiat, quod similitudine quadam possit cum ea conferri, non absimile erit, quod de expugnatione Syroæ filij Cosdroæ scriptum reliquerunt historici. Cùm enim ab Heraclio victus esset Cosdroas, filium cum Principibus Perfarû & exercitu prægrandi aduersus Heraclium misit vsque ad Danubium. Vbi postquam ab vtraque parte diu multumque pugnatum esset, in id tandem conuentum fuit, vt ipsi belli duces, Heraclius nimirum, & Cosdroæ filius, singulare inirent certamen: quod & factum, & filius Cosdroæ victus, non tamen occisus est. Hunc ergò Syroen sub bestia illa compræhendi posse putant aliqui, cui Draco ille suam dederit potestatem, & cui non absq; summa populi admiratione reuiuiscenti datum est bellum facere sanctis, & vincere eos. Multos enim martyrio affecit sanctos, vt Anastasium monachum, cumque eo monachos 70. & alios Christianos permultos.

DE BELLIVS HVIVS INTER HERACLIVM ET
Cosdroam sine, Prophetia Quarta. TABVLA 227.

FINEM illius belli prædicit D. Ioannes his verbis: Si quis habet aurè, audiat: Qui in Captiuitate duxerit, Oportet eum In captiuitatem duci, Patientia Sanctorum. d. versic. Si quis habet aurem eod. cap. 13. Hic est Et fides

E V E N T V S.

SCRIBVNT quidam hoc bellum per septennium ferè durasse integrum. Quò illud pertinere videtur, quod supra dictum fuit, mulierè fugisse ad locum, vbi aleretur à Deo per mille ducentos sexaginta dies, qui annos faciunt tres cum dimidio. Item per tempus, & tempora, & dimidium temporis. Vt tempus sit annus, tempora biennium, cum anno dimidio, qui totidem faciunt annos, tres scilicet & dimidium, & sic in summa annos septè. Finis autem belli eius hic fuit: Postquam Heraclius cum filio Cosdroæ sibi subiugato, in perfidem ad ipsum venisset Cosdroam, dicitur eum his allocutus esse verbis: Si credere volueris Domino Iesu Christo, & illius te seruum esse confessus fueris, regnum Perfarû totum, & vitam tibi dabo ille fam. Quod cùm recusaret, gladio extracto, caput ei proprijs amputauit manibus. Nam quod alij dicunt, id Cosdroæ fecisse filium, ita intelligendum sentiunt, quòd is tum Heraclio coniunctus fuerit. Atque sic vt per se antea multos in captiuitatem duxerant, ita multi vicissim ex eis, ducti sunt captiui. Heraclius enim multos secum reduxit captos antea à persis, ac crucem Saluatoris sanctam in ciuitatem reportauit Hierusalé. Et quia Cosdroas multos occiderat gladio, & ipse gladio fuit occisus, tumque probata est fides & patientia Zachariæ patriarche, quem Heraclius de perfide in Hierusalem reduxerat.

DE LA

DE LAPSV HERACLII IN HAERESIN
Monothelitarum, & instauratione Mahumetici Alcorani, sub figura alterius bestiae, Prophetia quinta. TABVLA 228.

Habebat cornua duo similia agni.
Loquebatur sicut draco.

Faciebat { Potestatem prioris bestiae omnem in conspectu eius.
Terram & omnes habitantes in ea, adorare bestiam, cuius curata est plaga mortis.
Signa magna, vt etiam ignem faceret de caelo descendere in terram in conspectu hominum.

ET vidit (Ioannes) aliam bestiam ascendentem de terra, quae

Seduxit habitantes in terra, vt faciant imaginem bestiae, quae habet plagam gladij, & vixit.

Accepit potestatem, vt { Daret spiritum imagini bestiae.
Loquatur imago bestiae.
Et faciet, vt quicumque non adorauerint imaginem bestiae, occidantur.

Et faciet omnes { Pusillos, & Magnos, & Diuites, & Pauperes, & Liberos, & Seruos. Habe- re cha- racte- rem aut in Fron- tibus suis. Et ne quis possit aut Emere, Nisi qui habe- at vel Nomen bestiae, Numerum nominis eius.

HIC sapientia est: Qui habet intellectum, computet numerum bestiae. Numerus enim hominis est, & numerus eius sexcenti sexaginta sex. ver. Et vidi aliam bestiam. vsque in fin. cap. 13.

E V E N T V S.

ECCLESIASTICA testatur historia, Heraclium Imperatorem in Monothelitarum tandem prolapsum esse haeresin, vt cū Sergio Patriarcha Constantinopolitano assereret, vnà tantum in Christo esse operationem. Vt autem dum in Catholica persisteret fide, multis victorijs celebris erat Heraclius, ita post factam religionis mutationem, vires sibi mox labefactatae sunt atque diminutae. Insurrexit autem sub Heraclio Princeps quidam Arabum siue Saracenorû, nomine Mahumetes, nouae cuiusdam & perfidae sectae author & inuentor, qui cum gente sua barbarâ ita exagitauit Persas, vt tandem regnum Perfarum, cui antea subditus fuerat, suo subijceret dominio.

Heraclio post mutationem religionem diminutae sunt vires. Mahumetes nouae sectae inuentor.

Iste

ISTE igitur Mahumetes per hanc designatur bestiam, quæ duo habebat cornua agno similia, eò quòd erroris sui asseclæ fingerent eum gratiam habere miraculorum: adeò vt ei & angelum & agnum, & bouem locutos esse: quin & arborem fici, ad eius vocem se humiliter inclinasse, asserere non vererentur.

LOQUEBATVR autem sicut Draco, id est, sicut Cosdroas. Nam vt ille sibi diuinum adrogabat honorem, ita hic etiã vt Deus à suis adorari, aut saltem maximus inter nuncios Dei haberi voluit. Vndè gloriatur Saraceni, nomen Mahumetis fuisse ante creationem mundi in conspectu Dei, & nisi fuisset, nequaquam mundum condidisset.

POTESTATEM etiã prioris faciebat bestie: Quia regnum persarum siue (quod idem est) Saracenorum, & continuauit, & erexit.

SED VIXIT habitantes in terra, vt impiæ, quam confixerat, subscriberent sectæ. Id quod eo potuit facilius, quòd ea ignis aliquid videretur habere cælestis. Vtebatur enim pro colorandis suis fraudibus & dolis, verbis quibusdam tam ex nouo, quàm veteri testamento petitis, vt sic eo facilius & simpliciores Christianos, & stupidos deciperet Iudæos.

Mahumetes fraudulenter vsus est verbis diuinæ scripturæ.

INSTITVIT imaginem bestie, hoc est, summum sectæ suæ post se reliquit pontificem, quem Saraceni vocant Caliphan, vt ipsum decepti homines adorarent, tanquàm habentem spiritum vitæ & potestatem spiritualem. Vndè vt Catholici Christiani Papæ, ita Saraceni in hodiernum vsq; diem suo illi obediunt pontifici.

FECIT homines habere characterem, dum circuncisionem, dum alia quædam execranda, dumque falsas instituit cæremonias.

PRAECEPTUM nè quis possit emere vel vendere, nisi habeat characterem bestie. Quoniam statuit, vt non solum cum nemine, qui leges suas blasphemaret, nec communicare, nec disputare præsumerent, sed statim eos, alio non expectato iudicio, interficerent.

CUM autem vix vlla vnquam fuerit secta, quæ tantoperè Christianæ nocuerit fidei, vt quæ non solum Persiden, Arabiam & Syriam, sed Aegyptum etiã & Aphricam, & partem Hispaniæ infecit non exiguam: ob id proculdubio D. Ioannes tam diligentèr tempus illius inculcat sectæ, dicens: Qui habet intellectum, computet numerum bestie &c.

DE NUMERO BESTIAE.

PER numerum bestie, quem D. Ioannes dicit esse D. C. LXVI. secundum expositionem Innocentij tertij, intelliguntur anni sexcenti sexaginta sex, quibus duratura sit secta Saracenorum. Quod tempus si à Mahumete, cuius Tyrannis incepit Anno plus minus D. C. XXVII, numerare incipiamus, iã ante multos præterijt annos. Vndè & ipsos Mahumetanos fateri aiunt, quòd ab annis permultis secta illorum, quæ secundum prophetas suos proprios diu debuerit cessasse, ex mera tantum duret gratia.

Mahumetis successores.

ALIQVI verò aliam ineunt computandi rationem, & dicunt: quòd post Mahumetis mortem vnusquisq; ad suam redierit sectam, atque sic secta eius fuerit dissecta. Quam postea quidam successor eius, & post multa tempora alius de nouo quasi restaurari, ipsumque Alcoranum & corrigi, & abbreviari, & exponi curauerunt. Vndè putant, Saracenorum legem tum demum proprie dici posse inchoatam. Quod si ita sit, nõdum præterijt tempus illud à Icanne prædictum & expressum. Sed quia de futuris humanæ rationi vix certi aliquid statuere concessum est, numeri huius mysterium Spiritus sancti relinqui debet arbitrio.

Tum scilicet cum Augustinus nos scriberet copendiũ.

NOTA.

MAHUMETEM iuuit tum pseudomonachus quidam, nomine Sergius Nestorianus, quæ quidam volunt Arrianum fuisse. Idem verò monachus, bestie huius imago dici posse videtur. Vsus est verò etiã Iudei Thalmudistę opera Mahumetis, & cuiusdam Ioannis Nestoriani, vt ait Ludouicus Viues.

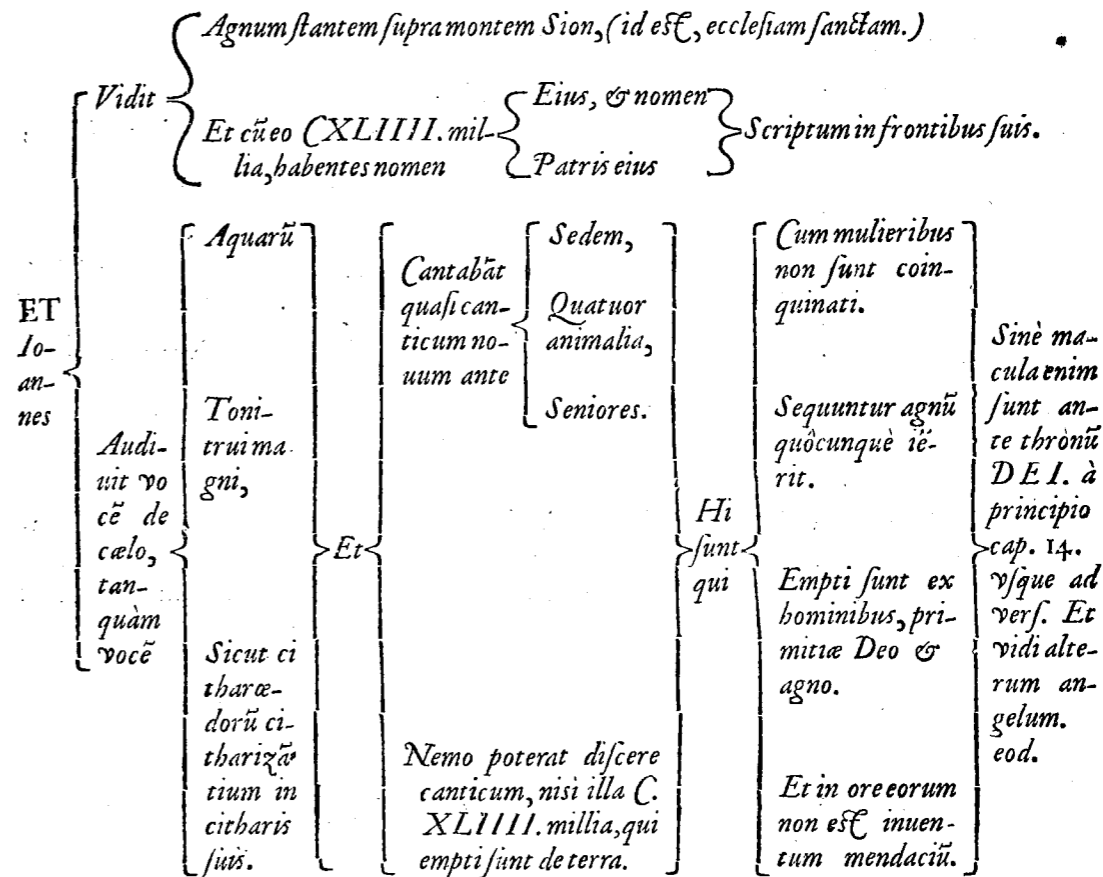
Sergius.

DE

DE MARTYRVM CORONATIONE, SVB

imagine agni stantis supra montem Sion, Prophetia sexta.

TABVLA 229.

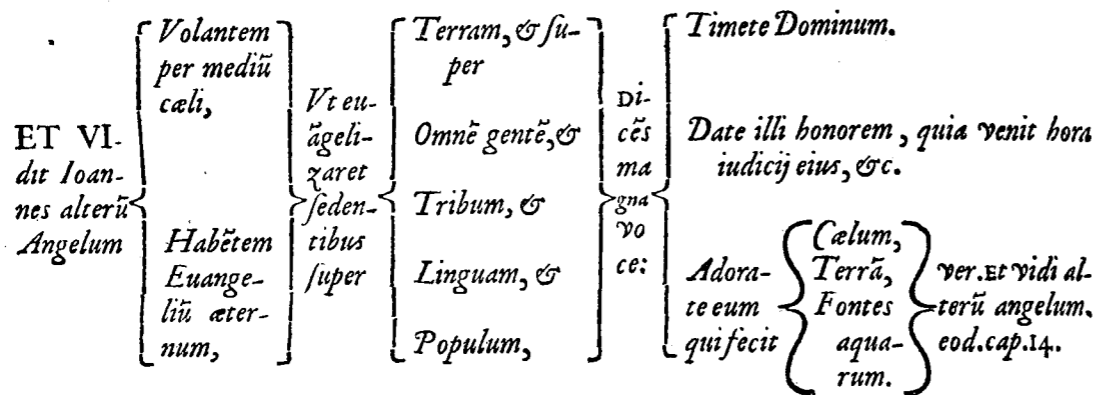

E V E N T V S.

PRAEDICIT Ioannes plurimorum sexus vtriusque martyrum coronationem, quæ contigit circa annum Domini DC. XXXVI. &c. quandò Saraceni infestabant Syriam, & caput Damasco, Phœnice & Aegypto, ipsam post biennij obsidionẽ expugnant Hierusalẽ: cœnobitas illorum regnorum, quotquot suę impietati subscribere nollent, crudelissimè trucidarunt partim anno DC. XXXVIII. ijdẽq; Saraceni anno 648. totam etiã Aphricam, Christiano cultui deditam, vi sua tyrannica occuparunt, & numerum piorum hominum ferè infinitum, persecutionibus diu exarũt, plagis item & cædibus cruentissimis. De quorũ numero, præmijs & cantico Diuus hic loquitur Ioannes, cum dicit, se vidisse agnum supra montem Sion, id est, in ecclesia triumphante, & cum eo CXLIII. millia, qui cum mulieribus (id est, hæreticorum prauitatibus) non sunt coinquinati: quãquam non ignoro isthuc de virginibus solere patres catholicos aptius & accommodatius interpretari.

DE ME.

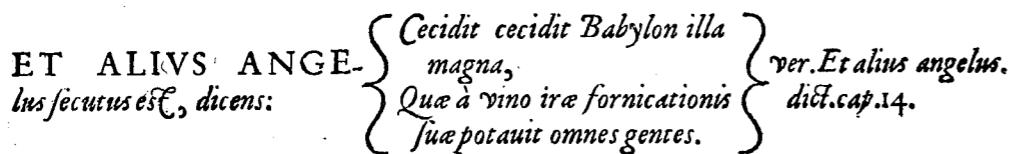
PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE MEMORABILI QVADAM GENTIVM CON-
uerfione, fub figura angeli volantis per medium cæli, Prophetia Se-
ptima. TABVLA 230.

E V E N T V S.

ANGELVM hūc dicunt fuiſſe Bonifacium Archiepiſcopum Moguntinum, qui ablega-
tus à Gregorio Papa tertio, euangelium æternum prædicauit in Bauaria, thuringia, phri-
ſia, alijsque Germaniæ locis, paſſimque multos ad fidem cōuertit Chriſtianam, & docuit
eos timere Dominum, & adorare eum, &c.

DE GRAECORVM DEFECTIONE, SVB
imagine ſecundi angeli, Babylonis caſum annunciantis,
prophetia octaua. TABVLA 231.

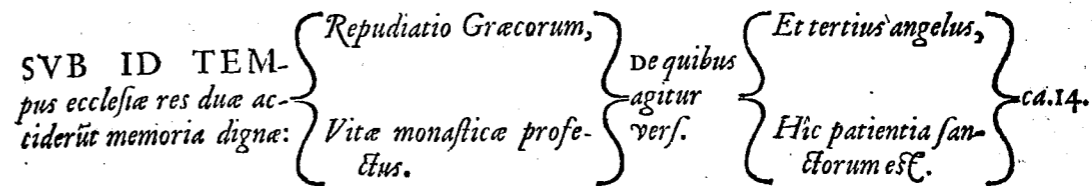

E V E N T V S.

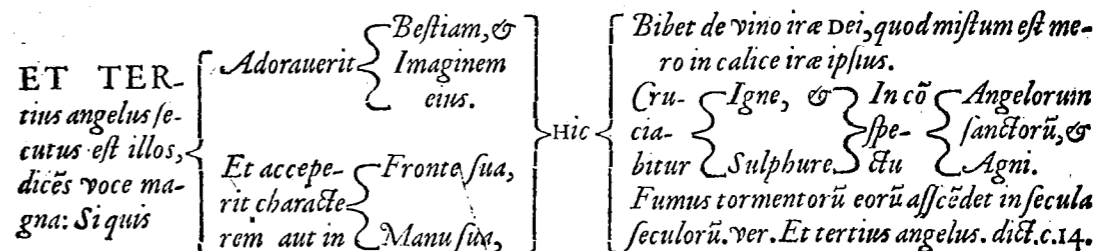
Hic angelus putatur fuiſſe Martinus papa dictus Tudertinus. Ipſa autem Babylon im-
perium denotat Conſtantinopolitanum, quod apud Græcos in varios cecidit errores. Id
quod partim hoc accidit modo. Nam à Conſtantio filio Magni Conſtantini qui imperij
ſedem Roma tranſtulit Conſtantinopolim, ad defectionem, vſque regni Græcorum, nō
pauci Imperatores Conſtantinopolitani hæretici fuerunt. Qualis etiā imperator fuit
nepos Heraclij, qui dictus eſt Conſtans, vel etiā Conſtantineus. Cuius hæreſim conde-
mnauit Martinus ille pontifex in Synodo quam Romæ cum 105. celebrauit episcopis cō-
tra Cyrum Alexandrinum, Sergium, pyrhum, & paulum Conſtantinopolitanos patri-
archas, atque ſic Græcorum deteſtatus eſt perfidiā. Quæ antea vino fornicationis ſuæ, hoc
eſt, diuerſarum hæreſum temulentia & prauitate, multos inebriauit.

DE

LIBER QVARTVS.
DE STATV ECCLESIAE SVB PHILIPPICO
Imperatore. TABVLA 232.

DE REPVDIATIONE GRAECORVM, SVB IMA-
gine angeli tertij, Prophetia huius partis prima. TABVLA 233.

E V E N T V S.

PHILIPPICVM Imperatorem, qui præfuit imperio circa annum Domini DCCXII. in
eam impietatem incidiffe ferunt, vt omnes Chriſti Diuorumque imagines auferri præce-
perit, datis interim ad Cōſtantinum Papam literis, quibus impia ſua dogmata profiteba-
tur. Pontifex autem Conſtantineus, ea totius populi Romani conſilio refutauit, præce-
pitque, nē hæretici Imperatoris nomen vel in chartis poneretur, vel in monetis, nec eius
effigies ſtatueretur in eccleſia, nec vlla eius in ſacrificio Miſſæ fieret mentio. Hunc ergo
Papam Conſtantinum, tertium putant dici poſſe angelum, qui clamauit, vt qui turpiſſi-
mam adoraret beſtiam aut imaginē eius, de vino iræ biberet diuinę. Vt autem Philippicus
antea Juſtinianum interfecerat Auguſtum prædeceſſorem ſuum: ita diuino accidit iudi-
cio, vt eundem Philippicum poſt Arthemius, qui dictus eſt & Anaſtaſius, oculis priua-
uerit, eoque ab Imperio deiecto, ſibi eius vendicauerit authoritatem.

Confefſio
Philippici.

Confutatio
eiufdem.

Vltio diui-
na.

ddd DE VI-

HIC EST *patientia sanctorum, qui custodiunt* { *Mandata Dei,* } *Et audiuit Ioannes vocem de caelo dicentem sibi: Scribe,* { *Beati mortui qui in Domino moriuntur.* }
 { *Et fidem Iesu.* } *Amodò dicit Spiritus, vt requiescant à laboribus suis: opera enim illorū sequuntur illos. ver. Hic est patientia. eod. cap. 14.*

E V E N T V S.

Si hęc de ciuili etiã, quod fieri posse autumant, morte intelligas, insignem hęc D. Ioannes præuidit vitæ monasticę profectum. Nam circa annum 715. cœnobium S. Benedicti apud castrum Cassinũ, quod ante annos 110. à Longobardis fuerat deuastatũ, cõcurrentibus in eum locum multis vndiquè monachis & religiosis, Gregorij secundi Papæ & Perthinacis cuius Brixiani auxilio iterũ restitutum fuit. Circa hęc tempora religionẽ ingressi sunt Choeret & Ophra reges Anglorum, Carolomannus quoquẽ frater Pipini, Hildericus Rex Francorum, Rachis Longobardorum rex cum vxore & filijs, itemq; alij multi monasticam elegerunt vitam: qui quidem mundo, quem tam forti anno contemnere didicerunt, fuerunt mortui, deo autem nequaquam ignoti. Opera enim eorum sequuntur illos, & amodò requiescunt à laboribus suis.

DE STATV ECCLESIAE TEMPORE Pipinis Regis Gallorum. TABVLA 235.

AD HOC TEM- *Translatiõne regni Francorum in ipsum Pipinum.*
pus pertinere videntur { *Aduentu Stephani Papæ in Franciam.*
Prophetiæ Ioannis de { *Caroli Magni institutione in Regno Gallia.*
 { *Fine imperij Longobardorum.*

DE TRANSLATIONE REGNI FRANCORVM in personam Pipini, sub imagine nubis candidæ, prophetia huius partis prima. TABVLA 236.

ET VIDIT *Ioannes* { *Nubem candidam.* }
 { *Et super nubem* } { *Sedentem similem filio hominis, (id est, Christum qui apparuit in nube carnis.)* }
 { *Habentem in* } { *Capite suo coronam aureã, { Rex, & Sacerdos.}* }
 { *Manu sua falcem acutam, (id est, verbũ Dñi)* }
 { *ver. Et vidi, & ecce nubem. eod. cap. 14.*

EVEN-

APPLICANT quidam hanc Prophetiam ad regnum Franciæ, quod sub appellatione intelligunt nubis. Virum autem huic nubi cum aurea corona & falce infidentẽ acuta, præfatum interpretantur esse Pipinum. Tradunt enim hunc Pipinum Caroli Martelli Principis victoriosissimi filium, cum Hildericus Franciæ rex ocio deditus & inertia, nomine tantũ & titulo Regis esset contentus, administrationis verò onera ipsi relinqueret Pipino, eundem Pipinum Romam scripsisse ad Zachariam Papam, atque indẽ responsũ petijisse, vter ex his Regis nomine dignior videretur, illene qui pondus sustineret diei, an qui ocio delitesceret, & solo regnaret nomine? Cui cum pontifex respondisset, illum potius adpelladum esse Regem qui benè Remp. gubernaret: Franci hac responsione animati, Hilderico Rege in monasterium detruso, Pipinum sibi statuerunt Regem, qui strenuissimus Rex, latè passim Gallicas protendit vires.

DE ADVENTV STEPHANI PAPAE IN GALLIAM, sub imagine angeli de templo clamantis, Prophetia huius temporis secunda. TABVLA 237.

ET ALI- *De templo, clamans voce magna* { *Mitte falcem tuã, & mete, quia.* } { *Venit hora vt metatur.* } { *Misit qui sedebat super nubẽ, falcem suam in terram, &*
us angelus exiuit { *Ad sedentem super nubem:* } { *Et aruit messis.* } { *Demessuit eam. ver. Et alius angelus. eod. cap. 14.*

E V E N T V S.

VOLVNT quidam hunc angelum fuisse Stephanũ Papam, qui cum vexaretur ab Aistulpho Longobardorũ Rege, in Galliam venit, petiturus aduersus eum auxilium à Pipino, quod facillè impetrauit, & eius ope mox ita defatigauit hostem, vt pacem cum Romanis inire cogeretur. Quam vbi paulò post fregisset, atque secũdò Italiam esset adgressus, per Pipinum Papiæ tam diũ fuit detentus, vsque dum securam redderet Remp. Romanam, & pontifici restitueret, quæ vtroque bello fuerant ablata. Alij quidam hanc prophetiã de Ioanne intelligunt Baptista, nato ex Zacharia qui gerebat curam templi.

DE SVBSTITVTIONE IN REGNO GALLIAE Caroli Magni, sub imagine secundi Angeli exeuntis de caelo, Prophetia Tertia. TABVLA 238.

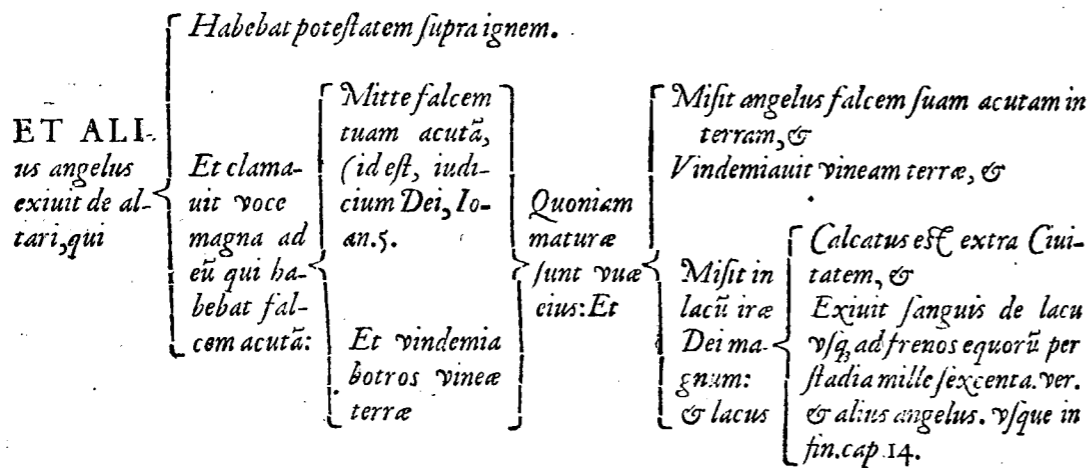
ET ALIVS *angelus* { *Exiuit de templo, quod est in caelo, (id est, de ecclesia Romana.)* } { *Habens ipse falcem acutam, (ad præcideas nimirum hæreses.)* } { *Et alius angelus, eod. cap. 14.*

ddd 2 EVEN-

ISTE angelus fuit Carolus secundus Pipini filius, qui propter rerum præclarè gestarum magnitudinem cognominatus est Magnus. Habuit enim duos filios Pipinus: vnum Carolomannum, & alterum Carolum Magnum, qui fratri suo Carolomanno successit in regno, habens & ipse falcem, id est, insignem potentiã, probitatem & autoritatẽ, quam in profigandis à rep. sua hostibus habuerat pater.

DE FINE IMPERII LONGOBARDORVM

sub imagine tertij angeli exeuntis de altari, prophetia huius temporis Quarta. TABVLA 239.

EVENTVS.

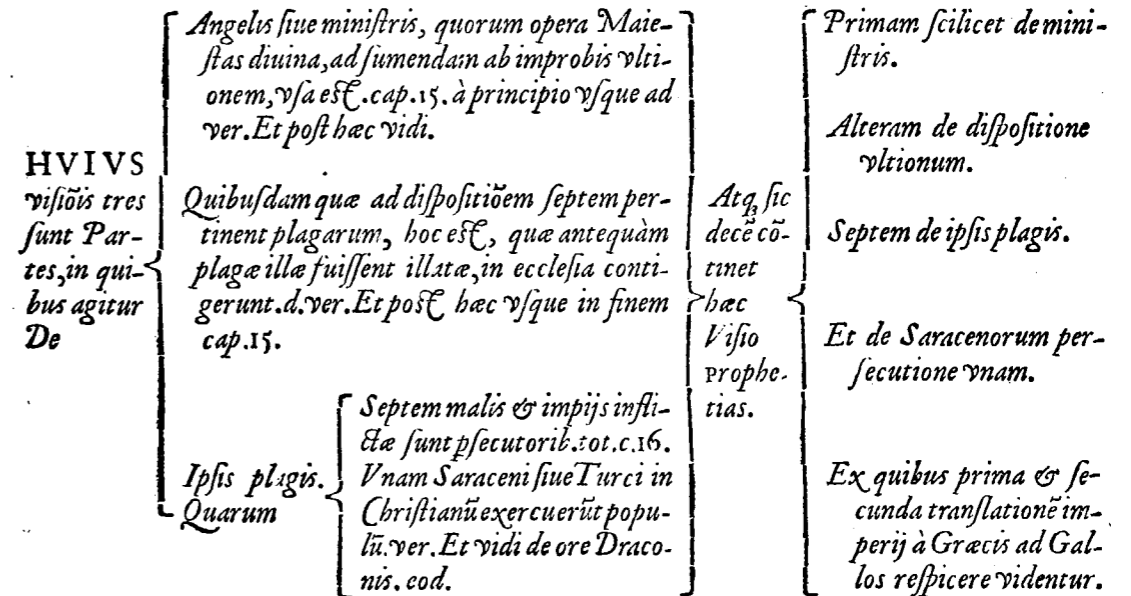
MISIT Deus Ecclesiæ suæ angelum tertium Adrianum pontificem, qui cum à Desiderio Longobardorum Rege Aistulphi filio, in magnas redactus esset angustias, auxilium implorauit à Carolo Magno. Is pro sua pietate præfato Adriano in Italiam occurrẽs, Desideriũ primũ intra Papiam includit, deindẽ Papia capta, cum in Gallias perpetuũ deportauit in exilium. A quo tempore Longobardorum regnum in totum fuit extinctum. Atque sic iræ Dei lacus, extra ciuitatem, id est, ecclesiæ gremium calcatus, & fama Regis Caroli per mille sexcenta exiit stadia, hoc est, per vniuersam ferè sparsa est terram. Alij hanc prophetiam de Elia intelligendam esse asserunt. Vt enim primum Domini aduentum præcessit Ioannes Baptista: sic secundum, quem intelligunt per hanc visio- nem angeli exeuntis de altari, præcessurus est Elias. Is enim exiit de altari, & potestatem habuit supra ignem, 3. Reg. 18.

VISIO

VISIO QVARTA DE

STATV ECCLESIAE SVB CAROLO MAGNO,
primo Germanorum Imperatore, siue De vltionibus diuinis.

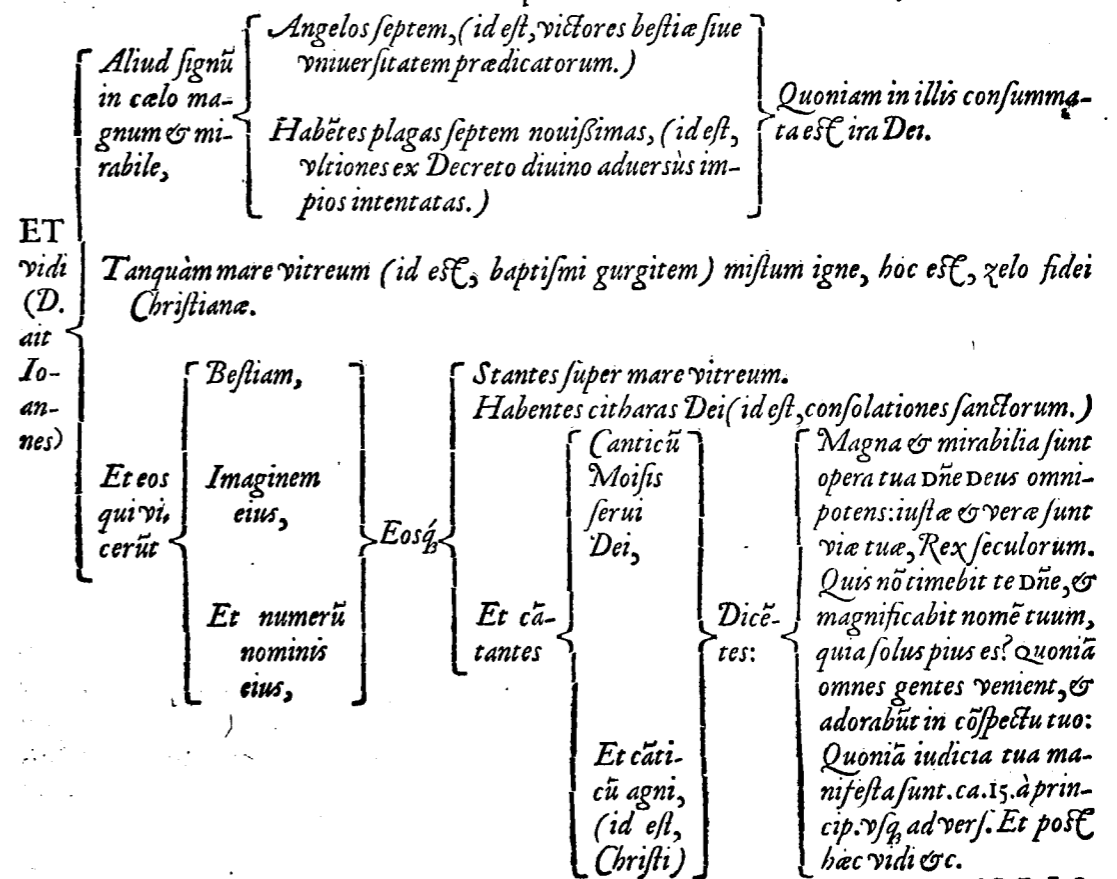
TABVLA 240.

DE SEPTEM ANGELIS, QVI PLAGAS

Dei iudicio decretas exequi debeant.

TABVLA 241.

ddd 3 APPLI-

APPLICATIO.

QVIDAM intelligunt hanc prophetiam de Carolo Magno & populo Gallico, vt ipse Carolus cum exercitu suo, angelorum referat personas, & populus Gallia, sub maris vitrei contineatur appellatione. Galli enim ad fidem conuersi, ex sacro fonte cuius figuram exhibet mare, baptizati sunt, & ignem habuerunt mistum, zelum scilicet erga fidem Christianam. Vitreos etiã possumus intelligere ethnicos, vt Saracenos ac Hunnos, quos Carolus debellauit, & tum temporis Saxones, quos armis ad fidem Christi conuertisse legitur. Hinc Carolus Canticum Moisis & agni, id est, Ecclesie Romanæ, per vniuersas sparsit ecclesias, & Lutetie insignem instituit Academiam. Ad hanc ecclesiam venturos predicat, qui adoraturi sint Christum in conspectu Dei: & hoc propter constantiam Gallorum in fide Christi semel suscepta. Nam id huic Genti præ ceteris datum esse aiunt quidam singulare, vt à primo eius Rege Christiano ad hæc nostra vsq; tempora, nullus Gallorum Rex à fide Catholica defecisse deprehendatur: Vnde Christianissimi hi Reges dici vel soli meruerint.

Carolus Magnus Saxones ad fidem adduxit.

DE PRAEPARATIONE AD EFFUSIONEM Plagarum, prophetia secunda. TABVLA 242.

ET POST hæc vidi, & ecce

Apertum tabernaculum testimonij in celo:

Exierunt de templo septem angeli,

Habentes septem plagas, Vestiti lapide mundo, & Candido. Et præcincti circa pectora zonis aureis.

Vnum de quatuor animalibus, dedit septem angelis septem phialas, plenas iræ Dei viuentis in secula seculorum.

Et impletum est templum Fumo à Maestate Dei, & De virtute eius.

Nemo poterat introire templum, Donè consummarentur 7. plaga septem angelorum. vers. Et post hæc vidi, vsq; in fin. cap. 15.

APPLICATIO.

PER hoc, quod angeli dicuntur mundo lapide vestiti, intelligitur quod diuine potentie & parate in malos vindicte fuerint nuncij. Et quia quatuor animalium appellatione, totidem Euangelistas intelligendos esse, iam sæpius dictum fuit, hic vnus tantum animalis expressione, non abs re Lucam significari conijcere possumus, quod is xxj. Euangelij sui capite præ ceteris, plagas mundo obuenturas prædixerit: Erunt signa, inquit, in sole & luna & stellis &c. Fumus autem, quo templum fuit impletum, orationes sunt piorum hominum, quæ ex cœnobijs & templis, per Carolum varijs multisque in locis, extructis, Deo

Deo quotidie sunt oblata. Denique, vt in hoc templum nemo introire potuit, donè septem complerentur plagæ: ita Christiani ciuitatem Hierusalem & templum Domini non recuperauerunt vsque ad tempus Vrbanus pontificis, quo illa septem plagæ fuerunt consummata. De quibus plagis septem sequuntur tabulæ, sub imaginibus septem angelorum totidem effundentium phialas.

DE CONDEMNATIONE DVARVM HAERESVM, sub imagine primæ phialæ, Prophetia tertia. TABVLA 243.

ET AUDIVI vocem magnam de celo, dicentem septem angelus:

Ite, & Effundite septem phialas iræ Dei in terram.

Et Abijt primus angelus, Effudit phialam suam in terram:

Et factus est vulnus & scelerum & pessimum in eos, qui

Habebant characterem bestie, Adorauerunt bestiam & imaginem eius. in princip. cap. 16. vsq; ad vers. Et secundus angelus.

EVENTVS.

PRIMAE huic effusioni comparatur factum Adriani Papæ, qui contra pseudosynodum Constantinopoli congregatã de abolendis imaginibus, cõdemnauit heresim Imperatoris Constantini, qui imagines sanctorum eiecit e templis: itemq; alteram Felicianam, quæ assererat filium Dei in diuina natura verum esse Deum, in humana verò nuncupatiuũ. Et, in diuina natura eum esse verum filium Dei, in humana verò adoptiuum: ita vt personam Dei & hominis in duas diuiderent personas, filij veri vnam, & alteram adoptiui. Et hoc fuit vulnus, quod primus angelus Adrianus infixit habetibus characterem bestie, id est, similitudinem quandam perfidie Mahumetanæ.

DE INIURIIS QVIBVS à POPVLO ROM. AFFECTUS fuit Leo papa III. sub figura secundæ phialæ, Prophetia quarta. TABVLA 244.

ET SECUNDUS angelus Effudit phialam suã in mare. Et factus est sanguis tanquam mortui.

Et omnis anima viuens, mortua est in mari. vers. Et secundus angelus. cap. 16.

EVENTVS.

LEO papa eius nominis tertius, Carolo Magno misit clauem confessionis sancti Petri, cũ vexillo vrbis Romanæ. Porro Romani eum in publica quadam litania vel supplicatione capiunt, & in carcerem conijciunt.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE VINDICTA, QVAM CAROLVS MAGNVS
sumpsit de Romanis sub imagine tertiæ phialæ, Prophetia quinta.
TABVLA 245.

ET Tertius (angelus) effudit phialam suam super } Flumina & }
} Fontes aquarum. } Et factus est sanguis.
Audiuit (Ioannes) Angelum aquarum, dicentem: Iustus es Domine, qui es, & qui eras sanctus, qui hoc iudicasti: Quia sanguinem sanctorum & prophetarum effuderunt, & sanguinem eis dedisti bibere: digni enim sunt.
Alterum, dicentem: Etiam Domine Deus omnipotens, vera & iusta iudicia tua. vers. Et tertius. eod. cap. 16

E V E N T V S.

TERTIVS hic angelus, fuit aliquo modo Carolus Magnus, qui papam Leonem pro auxilio ad se fugientem restituit, illiusque seditionis auctores pœna multauit. Sic ergo is phialam & indignationem suam super flumina & super fontes effudit aquarum, id est, malignos illos, qui flumen malitiæ suæ effuderunt in Leonem. Alius autem angelus Carolo datus in auxilium, dux fuit: Spoletanus: tertius verò, populus Romanus: qui dixerunt, Iustus es Domine, vera & iusta iudicia tua: quorum Romanorum scito ac precibus ad imperium euectus est Romanum, & à Leone coronatus est Romanorum Imperator, salutatusque Augustus anno Domini DCCCI.

DE REBELLIONE CRESCENTII, SVB FIGVRA
quartæ phialæ, Prophetia sexta. TABVLA 246.

ET QVARTVS angelus effudit phialam suam in solem, & datum est illi affligere homines } Aestu, }
} & } Aestuauerunt homines aestu magno. }
} Igni. } Et } Blasphemauerunt nomen Dei, habetis potestatem super has plagas. } Neque }
} } Vt darent illi gloriam. }
} } vers. Et quartus angelus. eod. cap. 16.

E V E N T V S.

MORTVO Othone Imperatore secundo, & tertio Othone regnante, Crescentius quidam Patricius Romanus rebellauit, atque in eam incidit temeritatem, vt Gregorium Papam s. de pontificatu deijceret, eique antipapam substitueret nomine Ioannem. Multi quoque Romani impiè tunc blasphemauerunt nomen Dei, vtrunque contemnentes solem, id est, vtranque potestatem, tam ecclesiasticam, quam secularem.

DE PRAE-

LIBER QVARTVS.
DE PRAEFATAE REBELLIONIS VLTIONE SEV
vindicta per Imperatorem Othonem tertium sub imagine quintæ phialæ, Prophetia septima. TABVLA 247.

ET QVINTVS angelus effudit phialam suam super sedem bestiae: & } Factum est regnum eius tenebrosum. }
} Manducauerunt linguas suas præ dolore. }
} Blasphemauerunt Deum caeli præ } Doloribus }
} } & } Vulneribus. } Et non egerunt penitentiam ex operibus suis.

E V E N T V S.

PRAEDICTAM Crescentij impietate Otho tertius, velut angelus quartus vindicans, phialam effudit super sedem bestiae, id est, consulatum Crescentij tyrannicum, quem ex fugâ impietatis retractum, paulatim membris truncatis, auersè imposuit asino, & spectaculi loco per urbem Romam circumuectum, ante urbem suspendi mandauit. Vnde dominium eius factum est tenebrosum, & linguam suam comedit præ dolore.

DE LIBERATIONE ECCLESIASTICORVM à IV-
risdictione laicorum, sub figura phialæ sextæ, Prophetia octaua. TABVLA 248.

ET SE- } Effudit phialam suam }
} in flumen illud magnū } Vt præparetur via regibus ab ortu solis. vers. Et sextus }
} Euphraten. } angelus. eod. cap. 16. }
} Et siccauit aquam eius. }

E V E N T V S.

EXEMPLVM huius prophetiae illustrissimū potest esse Gregorius pontifex septimus, prius dictus Hildebrandus, vir eximiae sanctitatis & spiritu prophetiae praeditus. Nam is phialam suam effudit super flumen illud magnum, id est, quosdam ecclesiasticos, qui cum incontinentia, Simonia, & alijs vitijs essent corrupti, concilio celebrato, illis ex sacrorum canonum praescripto & vxoribus interdixit, & concubinis. Ad haec cum seculares antea principes sibi iurisdictionem in clerum usurpare non vererentur, in eodem concilio id quoque salubriter statuit, nè vllus episcopus aut praelatus inuestituram à laico acciperet cuiuscunque conditionis princeps.

DE SINGVLARI SARACENORVM PERSECVTI-
one in ecclesiam Christianam, sub figura trium immundorum spirituum in
modum ranarum, prophetia nona. TABVLA 249.

ET vidi de ore } Draco- }
} nis, } Exire tres immundos spiritus in modum ranarum. Sunt enim spiritus daemiorum }
} Bestia, } Faciētes signa, & }
} Pseudo- } Procedunt ad reges totius terrae, congregare illos in praelium ad diem magnum omnipotentis Dei. }
} pheta } } }
} } } Ecce }
} } } Venio sicut fur. }
} } } Beatus qui vigilat & custodit vestimenta sua, nè nudus ambulet, & videant turpitudinem eius. }
} } } Et congregabit illos in locū, qui vocatur Hebraicè Armageddon. vers. Et vidi de ore draconis. eod. cap. 16.

EVEN-

PRAEVIDIT hoc loco D. Ioannes, paulò post angelum sextum exire de ore draconis, regis scilicet Persarum & Turcarum: de ore item bestiae, id est, Sulthani Babyloniae, & de ore Pseudoprophetæ, collegij Mahumetani, tres immundos spiritus in modum ranarum, instigatores putà & adiutores Saracenorum contra populum Christianum. Quæ propheta tum impleta est, quandò bello & tyrannide extendit imperium suum in Antiochiam vsq; & Asiam minorem. Beati autem erunt Christiani illi, qui tum in constantia fidei perseuerauerunt. vt enim in terra sancta cum Christo compassi fuerunt, ita in loco Armageddò, id est, con resurrectionis, cum eodem collatabuntur.

DE RESTITVTA ECCLESIAE PACE, PER VRBANUM Papam, sub imagine phialæ septimæ, Prophetia decima. TABVLA 250.

ET SE-
primus an-
gelus

Effudit phialam in aërem, &

Exiit vox magna de templo à throno, dicens: Factum est. Et facta sunt

Fulgura, &
Voces, &
Tonitrua, &
Terra motus magnus, qualis nunquam fuit ex quo homines fuerunt super terram, talis terra motus sic magnus.
Ciuitas magna in tres facta est partes.
Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis iræ eius.
Omnis insula fugit, & montes non sunt inuenti.
Grando magna sicut talentum descendit de cælo in homines.
Et blasphemauerunt Deum homines propter plagam grandinis, quoniam magna facta est vehementer. versic. Et septimus angelus. vsque in finem cap. 16.

EVENTVS.

SEPTIMI huius angeli imaginem refert Alexius Imperator Orientalis, qui effudit phialam suam in aërem, dum Urbano pontifici secundo angustias, quas Christiani ab infidelibus patiebantur Saracenis, per crebras exposuit literas. Qua fama permotus Urbanus, populis occidentalibus persuasit, vt hominum aliquot centena millia signo sanctæ crucis muniti proficiscerentur contra Christiani nominis hostes, videlicet Saracenos, tanta concordia, vt vix villo tempore vnquam tot homines in vnâ coierint sententiam. Tunc etiã terra factus est motus, & fulgura apparuerunt atque tonitrua. Quin & Cometa & alia signa multa sunt visa. Ciuitas autem magna siue multitudo illa Christianorum militum, in tres diuisa est partes. Alij per Hungariam, alij per Sclauoniam, alij verò per Apuliam profecti sunt Constantinopolim. Babylon denique ipsa, hoc est, Saracenis, ita fuit labefactatus, vt vix vnquam antea maiorem senserit confusionem, ita vt compulsi fuerint Saraceni Christum blasphemare Dominum.

VISIO

VISIO QVINTA, DE
QVINTO ECCLESIAE STATV à RESTAVRA-
tione ciuitatis sanctæ Hierusalem, vsque ad tempus Anti-
christi & diem iudicij extremi.

PARTITIO VISIONIS QVINTAE.

TABVLA 251.

HAEC VISIO
viginti continet pro-
phetias siue prædicti-
ones de

Impietate sectæ Mahumetanae, cap. 17. per tot.
Diuina eius impietatis vindicta, à princip. cap. 8. vsque ad vers. Et audiui aliam vocem.
Causis præfatæ illius vindictæ, d. vers. Et audiui aliam vocem.
Tristitia malorum, vers. Et flebunt. eod.
Gaudijs bonorum, vers. Exulta, eod.
Conflictu Babyloniae cum Sulthano, vers. Et sustulit vnus aogelus. eod.
Victoria & triumpho Christianorum, à principio cap. 19. vsque ad versic.
Et audiui quasi vocem tubæ.
Congratulatione eorum Christianorum, qui tum remanserant in Syria, d. vers. Et audiui quasi vocem.
Ipsius Ioannis apostoli congratulatione. vers. Et dixit mihi. eod. cap. 19.
Secundi regis Hierosolymitani successu. versic. Et vidi cælum apertum, eod.
Prophetia patriarchæ Hierosolymitani contra dæmoniacum Saracenum vaticinium, vers. Vidi vnum angelum stantem in sole.
Balduini regis victoria contra Sulthanum, vers. Et vidi bestiam & reges terræ. sepe d. cap. 19. vsque in fin. eiusd.
Concordia inter Calixtum papam & Henricum Imperatorem Quintum, à princip. cap. 20. vsque ad vers. Et vidi sedes.
Pace imperij & sacerdotij firmata, d. vers. Et vidi sedes. eodem cap. 20.
Grauissima persecutione Sulthani contra Christianos, vers. Et animas decollatorum. eod.
Damni ex ea persecutione illati recuperatione. vers. Et qui non adorauerunt. eod.
Quodam alio inter pontificem & Imperatorem dissidio. vers. Ceteri mortuorum.
Resurrectione prima, vers. Hæc est resurrectio prima. eod.
Antichristi persecutione, vers. Et cum consummati fuerint mille anni, eod.
Die iudicij extremi, versic. Et vidi thronum magnum, vsque in finem d. cap. 20.

DE IM-

Ostendit ei damnationem meretricis magnæ, (quæ est corpus omnium perditorum, siue reproborum collectio)
 { Quæ sedet super aquas multas, (id est, super multos regnat populos)
 { Cum qua fornicati sunt reges terræ, (homines terreni.)
 { Et inebriati sunt, qui inhabitabant terram, de vino prostitutionis eius.

Sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemie (id est, diabolum cui insident omnes reprobi.)

Habentem
 { Capita septem, (per quæ intelliguntur omnes reges impij, ab initio ecclesiæ vsque in finem existentes.)
 { Cornua decem (i. septem regna, quæ contra diuinam dimicauerunt ecclesiam, vt
 { Aegyptiorum,
 { Israelitarum carnalium,
 { Babyloniorum,
 { Perfarum ac Medorum,
 { Macedonum,
 { Romanorum,
 { Antichristi.
 { Sed quia Macedonum regnum post interitum Alexandri Magni diuisum est in 4. regna, ideo 10. dicuntur cornua)

ET VENIT vnus de 7. angelis, qui habebat 7. phialas, & locutus est cum Ioanne, &

Abstulit eum in spiritu in desertum. Et vidit Ioannes mulierem, (videlicet præfatam meretricem)

Circundatam
 { Purpura
 { &
 { Coccino.
 { Hoc est, cruentam siue plenam sanguine.)

Inauratam
 { Auro, &
 { Lapide precioso, &
 { Margaritis,
 { (id est, fucatam ornamentis veræ ecclesiæ.)

Tenentem in
 { Manu sua
 { poculum aureum plenum
 { Abominacione, &
 { Immunditia
 { fornicationis suæ.
 { Qui sunt fructus reproborum.

Fronte nomen eius scriptum
 { Mysterium, Babylon magna.
 { Mater
 { Fornicationum &
 { Abominationum terræ.

Ebriam de sanguine
 { Sanctorum
 { Martyrum
 { Iesu,
 { Et miratus est Ioannes, cum videret illam, admiratione magna. à princip. cap. 17. vsque ad vers. Et dixit mihi angelus.

Et aperuit ei sacramentum
 { Mulieris, &
 { Bestiæ, quæ portat eam.
 { à d. vers. Et dixit mihi. vsque in fin. cap. 17.

EVEN-

HÆC de impia Saracenorum secta creduntur esse prædicta, quæ (vt Ecclesiastica testatur historia) in duas dissecta est partes. Saracenorum enim alios Perfidem, alios verò Aegyptum inhabitasse legimus. vtrique suum habuerunt Sulthanum. Damnata ergo meretrix, secta est Mahumetica, in qua fornicati sunt reges terræ, & inebriati sunt vino prostitutionis eius, dum relicto vero Dei cultu, prophanos sectatur cultus. Per mulierem autem, Perfarum, & per bestiam, Aegyptiorum intelligitur Sulthanus: tum quod hic illo ignobilior, tum quod ille hunc per multos annos ex suis eiecerit sedibus. Cætera huius visionis mysteria partim ab ipso notantur Ioanne, partim hic à sacris edisseruntur scriptoribus.

DE DIVINA EIVS IMPIETATIS VINDICTA,
quintæ visionis prophetia secunda. TABVLA 253.

ET POST hæc vidi alium angelum
 { Descendentem de caelo,
 { Habentem potestatem magnam,
 { Et terra illuminata est à gloria eius.

Exclamantem in fortitudine, et dicentem:
 { Cecidit cecidit Babylon magna,
 { Et facta est habitatio demoniorum.
 { Et custodia omnis
 { Spiritus immundi,
 { volucris immundæ & odibilis.
 { Quia
 { De vino iræ fornicationis eius biberunt oēs gētes, (idola coluerunt)
 { Reges terræ cum illa fornicati sunt, &
 { Mercatores de virtute deliciarum eius diuites facti sunt. à princip. cap. 18. vsque ad vers. Et audivi aliam vocem.

E V E N T V S.

ANNO Domini M.XCVI. à summo pontifice contra Saracenos cum ingenti Christianorum exercitu missus fuit in Hierusalem Adamarus episcopus Podiensis, cuius opera & consilio crebro debellati fuerunt. Ex quo bello & Hierusalem & Antiochia, atque ad eò pleaque in Syria Christianorum potestati subiecta sunt, atque sic Babylon magna, hoc est, prophana illic cecidit secta Mahumetica.

DE VIN-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE VINDICTAE ILLIVS CAVSIS, PROPHETIA

quintae visionis tertia. TABVLA 254.

Exite de illa populus meus, Ne participes sitis delictorum eius, Et de plagis eius non accipiatis. Quomiam Peruenerunt peccata eius usque ad caelum. Et recordatus est Dominus iniquitatum eius.

Et ipsa reddidit vobis. Et duplicata duplicata, (id est, poenas tam de anima, quam de corpore sumite) secundum opera eius.

In poculo quo miscuit vobis, miscete illi duplum.

Quantum glorificauit se et in delicijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum: Quia in corde suo dicit, Sedeo Regina, & Vidua non sum, Et luctum non videbo. Et ideo una die venient plagae eius, Mors, & Luctus, & Fames. Et igne comburentur.

Quia fortis est Deus qui iudicabit illam. d. versic. Et audiui aliam vocem de caelo &c. eod. cap. 18.

ET AV. diui aliam vocem de caelo, dicentem:

E V E N T V S.

TRES enumerat hic D. Ioannes causas, propter quas puniti fuerunt Saraceni, ac etiam omnes plerunque puniuntur impij, videlicet Homicidium & malitiam, in verb. Reddite illi sicut & ipsa: Luxuria, ibi: Quantum glorificauit se & in delicijs fuit, &c. Et superbiam, dum ait: Sedeo regina, & vidua non sum &c.

DE TRISTITIA MALORVM SIVE DE POENIS

damnatorum, prophetia quintae visionis quarta. TABVLA 255.

Reges terrae, qui cum illa sunt, & In delicijs vixerunt, Dicentes: Vae vae ciuitas illa magna Babylon, Quoniam vna hora venit iudicium tuum.

Negotiatores terrae, quoniam merces eorum nemo emet amplius, merces: Auri, Argenti, Lapidis preciosi, Margaritae, Byssi, Purpurae, Serici, Cocci &c. Mercatores horum a loge stabunt, Flentes, & Dicentes: Vae vae ciuitas illa magna.

Et omnis gubernator, & omnes qui in lacum nauigant, & nautae, & qui in mari operantur, longeseterunt & clamauerunt, dicentes: Quae similis ciuitati huic magna? Vae vae ciuitas illa magna.

vers. Et flebunt & plangent.

ET FLEBUNT & plangent super illam

EVEN.

E V E N T V S.

ISTA calamitas a regibus, mercatoribus & omnibus nauigantibus, tum maxime visa est, quando Christiani super muros Hierusalem ardentem proiecerunt picem, ac tandem totam occuparunt ciuitatem. Nam ubi ex communi decreto praefatam ciuitatem nudis circumiissent pedibus, octauo dehinc die, Idibus scilicet Iulij, quae feria fuit sexta, legitur eandem in suam redegit potestatem. Atque hinc etiam mystica interpretatione recte colligitur, omnium aetatum mala ultionem in extremo pati iudicio.

DE GAUDIIS BONORVM, SIVE DE PRAEMIIS

beatorum & consolatione sanctorum, prophetia quintae visionis quinta.

TABVLA 256.

EXULTA super eam Quoniam iudicauit Deus iudicium vestrum de illa. vers. Exulta super eam, cap. 18.

Caelum, & Sancti Apostoli, & Et prophetae.

E V E N T V S.

LAETITIAM hanc ex antedicta victoria ceperunt caelum, id est, totus piorum Christianorum coetus, S. apostoli, id est, episcopi apostolis succedentes, & prophetae, catholici videlicet concionatores.

DE CONFLICTV BABYLONIAE CVM SVLTHANO,

prophetia quintae visionis sexta. TABVLA 257.

Hoc impetu mittetur Babylon ciuitas illa magna, & ultra iam non inuenietur.

Et vox Non audietur in te amplius: & Tibia canentium & tuba, Quia Mercatores tui erant principes terrae: In beneficijs tuis errauerunt omnes gentes.

Omnis artifex omnis artis non inuenietur in te amplius: & Molae vox non audietur in te amplius: & Lux lucernae non lucebit in te amplius: Et vox sponsi & sponsa non audietur adhuc in te.

Et in ea inuenies est sanguis Quia Prophetarum, Sanctorum, & omnium qui interfecti sunt in terra, vers. Et sustulit. usque in finem capitis 18.

ET SVSTVLIT vnus angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, & misit in mare, dicens:

E V E N T V S.

HVIC prophetae aptari potest factum Godesfridi regis Hierosolymitanorum primi, qui bellica virtute Sulthanum Aegyptium cum ingenti exercitu suo eodem adiegit, ut se plurimi in mare precipites mitterent, atque sic perirent. Quo facto, Saraceni non musico tantum contentu destituti, sed omni commercio humano, atque ipsa adeo vitae huius luce priuati sunt.

DE TRIUMPHO CHRISTIANORVM, SIVE DE pace Ecclesie vniuersali, Prophetia quinte visionis septima. TABVLA 258.

POST HAEC audiui quasi vocem { Tubarum multarum in caelo, dicentium: Alleluia, Quia vera & iusta sunt iudicia eius &c. Seniorum 24, & quatuor animalium, quae adorauerunt Deum sedentem super thronum, & dixerunt: Amen, Alleluia. De throno exeuntem & dicentem: Laudem dicite Deo nostro omnes sancti eius, & qui timetis eum pusilli & magni. a princip. cap. 19. vsque ad versic. Et audiui quasi vocem tubae magnae.

EVENTVS.

STIMILI gaudio perfusi sunt ex victoria supradicta 24. seniores, id est, vniuersi Christiani orbis episcopi, & 4. animalia, sanctissimi puta quatuor patriarchae, atque adeo vniuersa Christi ecclesia, communi congratulatione deo nostro Alleluia, hoc est, laudem dixit & gloriam, & gratiarum actionem.

DE CONGRATVLATIONE EORVM CHRISTIANORVM, qui tum remanserant in Syria, Prophetia quinte visionis octaua. TABVLA 259.

ET AVDIUI quasi vocem { Tubae magnae, & Sicut vocem aquarum multarum, Et sicut vocem tonitruorum magnorum, Dicenti: Alleluia: Quonia regnavit Dominus Deus noster omnipotens. Gaudeamus & exultemus, et demus gloriam ei: Quia Venerunt nuptiae agni, & vxor eius preparavit se. Et datum est illi, ut cooperiret se byssino splendens & candido. Byssinum enim sunt iustificationes sanctorum. vers. & audiui quasi. eod. ca. 19.

EVENTVS.

CATHOLICORVM sacrae scripturae interpretum aliqui, haec ad eam referunt laetitiam, quam ex supradictis triumphis etiam reliqui conceperant Christiani, qui tum in Syria optatum expectabant belli Turcici euentum, qui & ipsi adclamabant, Gaudeamus, quia venerunt nuptiae agni, Domini scilicet Iesu Christi: & vxor eius, id est, Christianorum exercitus ibi existens, preparavit se. Occurrunt autem in hac prophetia duo, quae memoria videntur admodum digna: vnum, quod exercitus ille non potuerit saluari absque propria operum iustificatione, vel sine proprijs viae fidei operibus: Alterum, in sacris scripturis verba non in propria semper significatione accipienda, sed licere etiam mysticam ex eis colligere significationem: ita vt Ioannem hoc loco byssinum, & alibi caelum, tubam, tonitruum, equum, bestiam & similia, accepisse videmus.

DE IPSIVS

Ad salutem etiam propria fidei opera esse necessaria.

DE IPSIVS IOANNIS APOSTOLI CONGRATVLATIONE, Prophetia quinte visionis nona. TABVLA 260.

ET { Scribe, Beati qui ad caenam nuptiarum agni vocati sunt. Ioanni (angelus) dixit: Haec verba Dei vera sunt. Cecidit Ioannes ante pedes eius, vt adoraret eum. Iterum dixit angelus ei: Vide ne feceris. conseruus tuus sum & fratrum tuorum habentium testimonium Iesu. Testimonium enim Iesu, est spiritus prophetiae. vers. Et dixit mihi, scribe &c. eod. cap. 19.

EVENTVS.

PRAEVIDENS D. Ioannes eam liberationem, quae populo Christiano contigit circa annum Domini M. XC. praenimia exultatione & reuerentia, voluit angelum, veluti nuncij huius tam laeti authorem, adorare. Quem honorem recusavit angelus.

DE SECVNDI REGIS HIEROSOLYMITANI SVCESSU, prophetia quinte visionis decima. TABVLA 261.

ET VIDI { Caelum apertum: Vocabatur fidelis & verax, & cum iustitia iudicat & pugnat. Oculi autem eius sicut flamma ignis, & in capite eius diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo nouit nisi ipse. Et Vestitus erat veste adspersa sanguine: & vocabatur nomen eius, Verbum Dei. Et Exercitus qui sunt in caelo, sequebantur eum in equis albis, vestiti byssino albo & mundo. Et Equum albu: et qui sedebat super eum, Reges in virga ferrea. Calcet torcular vini furoris irae Dei omnipotentis. Et habet in vestimento & in femore suo scriptum, Rex regum & Dominus dominantium. vers. Et vidi caelum apertum. cap. 19.

EVENTVS.

DE Christo tam hanc prophetiam, quam plerasque superiores, intelligi & posse & debere, nemini dubium est. Magnam tamen similitudinem cum hac videntur habere ea, quae in imperio suo contigerunt Balduino secundo Hierosolymitanorum regi. Nam & in fide erga Deum constans, & in promissis praestandis verus, in iudicando autem pariter & pugnando iustus erat. Oculi eius, pietatis zelo videbantur ignei, & in capite diademata, id est, victorias habuit multas. Vestis eius Saracenorum sanguine adspersa, & nomen eius, propter praedicationem euangelij, quam promouere solebat, cuiusque amore patrium reliquerat solum, non iniuria verbum vocabatur Dei. Quem exercitus caeli, hoc est, Hospitaliariorum, Templariorum, & Teutonicorum militum sequebantur ordines in equis albis, id est, in iustitia & sanctitate, & propter regni Hierosolymitani sua aetate florem, Rex poterat dici regum.

DE VATICINIO PATRIARCHAE HIEROSOLY-

mitani, prophetia quintę visionis vndecima. TABVLA 262.

ET VI
di angelū

Stantem in sole, &

Clamavit voce magna, dicēs omnibus auibus, que volant per mediū celi: Venite & congregamini ad cœnam magnam Dei, vt manducetis carnes

Regum, Tribunorum, Fortium, Equorum & sedentium in ipsis, Omnium liberorum, & Seruorum, & Pusillorum, Et magnorum. versicul. Et vidi angelum stantem in sole. cap. 19.

E V E N T V S.

SARACENOS perhibent à dæmone tale accepisse responsum, fore vt breuè caperent ciuitatem Hierusalem, ibique sepulcrum destruerent Domini, & quod dictu horrendū, crucem Christi in proximo demergerēt mari. Cōtra hoc patriarcha Hierosolymitanus, Christianos tali animauit oraculo, ipsos futuros victores, atque tantam facturos Saracenorum stragem, vt aues celi de carnibus & sanguine Regum, Tribunorum, equorum, &c. faciliè queant saturari. Et hoc est quod Ioannes dicit se vidisse angelum, scilicet patriarcham, stantem in sole intelligentiæ ac authoritatis ecclesiasticæ, & clamantem auibus.

DE ALIA REGIS BALDVINI VICTORIA CON-

tra Turcam, Prophetia quintę visionis duodecima. TABVLA 263.

ET

Vidi { *Bestiam, Reges terræ, & Exercitus eorum congregatos* } *Ad faciendum præliū cū illo q* { *Sedebat in equo, Et cum exercitu eius.* }

Et apprehensa est bestia, & cum ea pseudopropheta: qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, Qui { *Acceperunt characterem bestia,* } *Atq;* { *Et qui adorauerunt imaginem eius.* }

Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure:

Et ceteri occisi sunt in gladio sedentis super equū, qui procedit de ore ipsius, & omnes aues saturatae sunt carnibus eorū. vers. Et vidi bestiā. vsque in fin. cap. 19.

EVEN-

E V E N T V S.

POSTEA QUAM rex Balduinus victoria potitus fuisset insigni, cæsis multis hostium milibus, fortuna tādē inuersa, à Saracenis præuentus capitur, ex qua hostes nominis Christiani insolētiore facti, exercitum ad LX. millia augent militum, quo Christianos omnes à suis profligarent finibus. Ipsi verò Christiani, quorum vix tria erant millia, in summa angustia constituti, publicum omnibus indicunt ieiunium, ad eò vt Niniuitarum exemplo etiā iumentis negata sint pabula, vt Christi eo facilius pro se impetrent auxilium: quo facto, alijs signum crucis, alijs lanceam Domini, alijs alia Christi arma præferentibus, hostibus à quibus circumdati fuerant, progrediuntur in faciem, pro vita & religione dimicaturi. Vbi hostes, fulgore super eos cælitus coruscante, mox in fugam sunt conuersi, & non solum à viris, sed fœminis etiā & pueris cæsi sunt atque profligati, ità vt eo bello septem millia Saracenorū perirent gladio, quinque verò millia in aquis fuerint submersi. At Christiani non solum euaserūt incolumes, sed etiā non diu post Tyrum urbem celeberrimam reliquis adiecerunt prædis. Et hoc est quod præuidit Ioannes bestiam, id est, Regem barbarorum hominum, & ei subiectos, congregatos ad faciendum prælium cum eo, qui sedebat in equo albo, cum Rege scilicet Hierosolymitano, sic vt dictum est, capto atq; circumdato. Comprehensa etiā bestia illa cum Propheta, qui ex diaboli suggestione prædixerat ciuitatem Hierusalem à Saracenis subuertendam, missi sunt in stagnū ignis ardentis, ità vt anima & corpore simul fuerint occisi.

DE CONCORDIA INTER REGNVM ET SACER-

dotium, sub Calixto Pontifice & Heinricho V. Imperatore, Prophetia quintę visionis decimatertia. TABVLA 264.

ET VIDI

angelū { *Descendentem de calo, Habentem clauem abyssi, & Catenam magnam in manu sua.* } *Et apprehendit Draconem serpentem antiquum, qui est diabolus, & Satanas, &* { *Ligauit eum per annos mille. Misit eū in abyssum, Clausit & signauit super illum,* } *Vt* { *Non seducat amplius gentes,* } { *Et post hoc oportet illū solui modico tempore. à princip. ca. 20. vsq; ad ver. Et vidi sedes.* } { *Donc con-summentur mille anni.* }

E V E N T V S.

FUIT olim controuersia inter summos Pontifices, Gregorium scilicet, qui dictus est Hildebrandus, eiusq; successores aliquot, Victorem, Vrbanum atq; Paschalē &c. & Imperatores aliquos per id temporis Romanos, de iure & modo conferendi dignitates Ecclesiasticas: Quas imperatores pro cōsuetudine sua, per virgam & anulum, summi verò Pontifices per liberam electionem conferri debere volebant. Tandem circa annum Domini M. C. XXII. Heinrichus Romanorum Imperator Quintus, vltro venit Romam, ibiq; huic controuersie his renunciat verbis: Ego Heinrichus Dei gratia Roman. Imperator August. pro amore Dei & S. Rom. Ecclesie & D. Papæ Callisti, & pro remedio animæ meæ, deo & sanctis eius apostolis Petro & Paulo, & domino Papæ Callisto, sancteq; romanę ecclesie dimitto omnem inuestituram per anulum & baculum, & concedo in omnibus ecclesijs fieri liberam electionem & consecrationem. Hanc concordiam præuidit hic Ioannes sub imagine angeli, Callisti scilicet papæ, qui habuit clauem abyssi, id est, potestatem absoluendi, & catenam magnam, siue multitudinem prælatorum & episcoporum, apprehenditq; ligauit, & clausit per celsuram ecclesiasticam antiquum aduersarium, nimirum persecutores ecclesie Catholice, nè amplius in Catholicum grassarentur clerum, donec compleatur tempus pacis longioris.

Renunciatio Imperatoris Heinrichi Quinti.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE PACE ILLA IMPERII ET SACERDOTII
firmata, Prophetia Quintę visionis xiiij. TABVLA 265.

ET VIDI } Sederunt super eas, &
sedes, & } ver. Et vidi sedes &c. eodem
} Iudicium datum est illis. } cap. 20.

E V E N T V S.

Pax illa inter regnum & Sacerdotium facta, tempore Lotharij, qui præfato successit Heinrico, & Innocentij Papæ, anno scilicet M.C.XXXIII. publicè firmata est, pulso ab Imperatore Petro Leonis Antipapa, & à Pontifice Innocentio coronato Imperatore, cuius ope fuit restitutus.

DE ALIA GRAVISSIMA PERSECVTIONE
Saladini contra Christianos, Prophetia Quintę visionis xv.
TABVLA 266.

ET ANIMAS } Testimonium I E S V,
(vidit Ioannes) de- } &
collatorum propter } Verbum D E I. } ver. Et animas, d. cap. 20.

E V E N T V S.

ANIMAS decollatorum intelligūt quidam hoc loco corpora Christianorum, ex eo bello, quod terrę sanctę circa annum Domini M.C.LXXXVI. intulit Saladinus, trucidatorum. Quo & Hierusalem cum plerisque alijs ciuitatibus Saladino subiecta, & Christiani capti omnes, cæsi sunt cum tanta Christiani sanguinis effusione, quanta illis in locis vix antea vnquam fuerat comperta.

DE SINGVLARI PRAEDICTAE DE-
solationis restitutione, Prophetia Quintę visionis decimasexta.
TABVLA 267.

ET (EO- } Non adorauerunt bestiam, neque ima-
rū vidit ani- } ginem eius:
mas) Qui } Nec acceperūt characterē eius in fron-
} tibus aut in manibus suis. } Et } Vixerunt,
} Regnauerunt } &
} cum Christo } mille annis. } d. vers. Et
} cap. 20. }

EVEN-

CIRCA annum Domini M.CCXVII. in auxilium Christianorum confluunt tum tem-
poris aliquot Reges, & nō pauci Principes, Comites, & Barones, qui omnes cruce signati
sunt, & Deo fauente recuperant bona Christianis ablata. Quo bello multa millia Sarace-
norum partim fame, partim gladio perijisse dicuntur. Atque hoc est, quod Ioannes dicit
se vidisse eos, qui non adorauerunt bestiam, Regem scilicet Aegypti, nec imaginem eius,
videlicet Mahumetum: nec acceperunt characterem eius, circuncisionem aut cætera Sa-
racenorum execramenta, & regnum Christianum ad tempus vsque tenent Antichristi,
quod temporis spatium per mille designatur annos.

DE ALIO QVODAM INTER PONTIFICEM
& Imperatorem Romanum dissidio, Prophetia quintę visionis Deci-
masextima. TABVLA 268.

CAETERI } Non vixerunt,
mortuorum } Donec consummētur } vers. Caeteri mortuorum &c.
} mille anni } cap. 20.

E V E N T V S.

ILLAM inuere videtur imperij vacationem, quę sub Friderico Imperatore facta est se-
cundo per ecclesię censuram atque sententiam. Anno enim M.CC.XXXIX. ortum est
inter summum Pontificem & Imperatorem dissidium: quo durantē, à Friderico secundo
Imperatore duo Cardinales cum multis alijs prælati ad Conciliū à Pontifice indictū pro-
ficiscentes, Pisis capti fuerunt. Tandem Fridericus cū emendare se nollet, in Lugdunensi
Concilio per Innocentium Papam ab Imperio depositus est. Intra quod tempus multi
spiritualiter mortui, id est schismatici facti sunt, nec vixerunt donec consummarentur
mille anni, numero definito pro indefinito posito.

DE RESVRRECTIONE PRIMA, PRO-
phetia quintę visionis xvij. TABVLA 269

HAEC EST RESVR- } Secunda mors non habet potestatem.
rectio prima. Beatus & san- }
ctus qui habet partem in resur- } Erunt Sacerdotes } Dei &
rectione prima: in his } Christi. } ver. Hęc est resur-
} Et regnabunt cum illo mille } rectio prima. ca. 20.
} annis. }

EVEN-

RESURRECTIO prima, hoc loco dicitur spiritualis illa, quæ fit, cum quis à morte animæ, quam illi peccata adferunt, redit ad vitam gratiæ: & qui prius erat vitij deditus, deindè virtutibus nauat operam: Sicuti secunda carnis, ad gloriam dicitur excitatio. Hæc prima resurrectio tempore Diuorum Francisci & Dominici mundo insignitè contigisse videtur, quandò tum per illos, tum per vtriusque sectatores quasi totus mundus innouatus est & illustratus.

DE ANTICHRISTI PERSECVTIONE, PROPHETIA quintæ visionis XIX. TABVLA 270.

Soluetur satanas de carcere suo, & exibit: &
 Seducet gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ,
 Et congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris.
 Cum consummati fuerint mille anni,
 Ascenderunt super latitudinem terræ, & circumierunt
 Deuorauit eos.
 Descendit ignis de cælo, &
 Et diabolus qui seducebat eos, missus est in
 Ignis & Sulphuris.
 Bestia, & Pseudo-propheta
 cruciatur
 Die ac Nocte
 ver. Et cum consummati fuerint, cap. 20.

EVENTVS.

Gog & Magog. PER Gog & Magog, gentem intelligunt aliqui Tartarorum, quos vltra montes Caspios inclusit Alexander. Hi enim finibus suis egressi, vastauerunt Georgiam, Armeniam maiorem, Turquiam, & potentissimam ciuitatem Baldac. Post Iconiũ, Alapiam & Damascum inuaserunt. Irruerunt etiã in Hungariam, Poloniam, Russiam, ac tandem ad fines vsque peruenerunt Germaniæ. Nec desunt, qui ex huius gentis infatiabili Monarchiæ obtinendæ cupiditate colligant, per eam Antichristum fore introducendum: Quod etiã D. Ioannem hoc loco respexisse putant. Augustinus verò dicit, Gentes Gog & Magog non vnum significare populum, sed totum Diaboli & hominum impiorum corpus. Vnde Apostolus Ioannes dicit eos esse super quatuor angulos terræ, eorumque numerum esse sicut arenam maris. Et hi omnes Antichristi tempore circumibunt castra sanctorũ, & dilectam persequentur ciuitatem, Ecclesiam scilicet sanctam toto orbe diffusam: Sed tandem cum capite suo Antichristo in stagnum mittentur ignis & sulphuris, vbi cruciabuntur die ac nocte.

Thronum magnum candidum: &
 Sedentem super eum, à cuius conspectu fugit
 Terra, & Cælum.
 Et locus non est inuentus eis.
 ET vidi
 Mortuos
 Magnos & Pusillos,
 Stantes in conspectu throni, &
 Libri aperti sunt, Et alius liber apertus est, qui est vitæ.
 Et
 Infernus & Mors
 Iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum.
 Dederunt mors, & Infernus.
 Et iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum.
 Hæc est mors secunda.
 Qui non inuentus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.
 verf. Et vidi thronum magnum. vsque in fin. cap. 20.

EVENTVS.

Iudicem, sententiam ferentem in verbo, Sedentem super eum.
 Cæterum populi, iudicium siue sententiam expectantem. In verbo, Et vidi mortuos.
 HAEC EST forma iudicij extremi: cuius D. Ioannes hoc loco describit
 Accusatorem, propriam scilicet cuiusque conscientiam. In verbo, Et libri aperti sunt.
 Testes, Sacram videlicet scripturam. ibi, Et alius liber apertus est.
 Sententiam definitiuam concludentem & confirmatam ex libro
 Conscientiæ cuiuslibet priuatæ
 &
 Præscientiæ diuinæ.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM.
VISIO SEXTA, DE

SEXTO ET VLTIMO ECCLESIAE STA-
tu post iudicium futuro, siue de Sabbatho & gloria
electorum. TABVLA 272.

HACTE-
nus D. Ioannes
de militante,
hic nūc de tri-
umphate agit
ecclesia: in

GENE-
re de-
scribit,

Innouati-
onem &
cōsumma-
tionem { Elementorum, cap. 21. In principio. Et vidi cælum no-
uum &c.
Hominum electorum, versic. Et audiui vocem magnam
de thro. eod.
Vniuersorum, versic. Et dixit qui sedebat in throno.
eodem.
Distributionem præmiorum, pro cuiusq; merito. ver. Ego sitienti da-
bo &c. eodem.

SPECIE,
commen-
dat eam à

Situ, ver. Et sustulit me in spiritu &c. eod.
Ornatu & pulchritudine, in verb. Habentem claritatem Dei. eod.
Aditu & ingressu, ver. Et habebat murum &c. eod.
Fundamenti robore, ver. Et murus ciuitatis. eod.
Ambitu, ver. Et qui loquebatur mecum, &c. eod.
Materiæ nobilitate & præstantia, ver. Ipsa verò ciuitas aurum. eod.
Ædificiorum forma, in verb. Et plateæ ciuitatis aurum &c. eod.
Directore, qui claritas est Dei, ver. Et ciuitas non eget sole &c. eod.
Legibus & moribus, ver. Et portæ eius non claudentur, &c. vsque
in fin. cap. 22.
Vicius ratio-
ne, quæ con-
sistit in { Potu spiritali, cap. 22. In princip.
Cibo cælesti, ver. In medio plateæ &c. eod.
Actione & exercitio eam inhabitantium, ver. Sed sedes Dei & agni.
diēt. cap. 22.

EPILOGVS.

TABVLA 273.

IN EPILO-
go D. Ioānes ostē-
dit libri huius

Authoritatem, ver. Hæc verba fidelissima sunt, diēt. cap. 22.
Perspicuitatem in quibusdam in eo contentis, ver. Et dixit mihi &c. eod.
Dignitatem, ver. Ego sum Alpha & ω, &c. eod.
Vilitatem, ver. Beati qui lauant stolas suas &c. eod.
Amabilitatem, ut pote missi ab amantiſſimo IESV. ver. Ego IESVS misi
angelum meum. &c. eodem.
Summam, quippe qui sit totius scripturæ diuinæ coronis quædam & comple-
mentum. vers. Contestor enim omni audienti &c. vsque in finem totius
libri Apocalypseos.

GRATIA DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI
CVM OMNIBVS VOBIS, AMEN.

PAR.

PARTITIO

NVM THEOLO-
GICARVM LI-
BER QVINTVS,

CONTINENS

SVMAM DOCTRI-

NAE CHRISTIANAE DE PRAECI-

PVIS CATHOLICAE RELIGIONIS ARTICVLIS.

ESAIÆ X. ET ROM. IX.

VERBUM AVTEM CONSUMMANS ET AB-
breuians, quia verbum breuiatum faciet Dominus.

B. HIERON. SVPER ESAIAM
lib. 4. cap. 10.

ABBREVIATVS AVTEM ATQVE PERFECTVS
sermo Euangelicus est, qui pro cunctis lacinosæ legis caremonijs, dedit
præceptum breuissimum dilectionis & fidei: vt quod nobis fieri
noluerimus, nè fecerimus alteri. Vndè & Dominus in
Euangelio: In his, inquit, duobus mandatis
pendet omnis lex & Prophetæ.

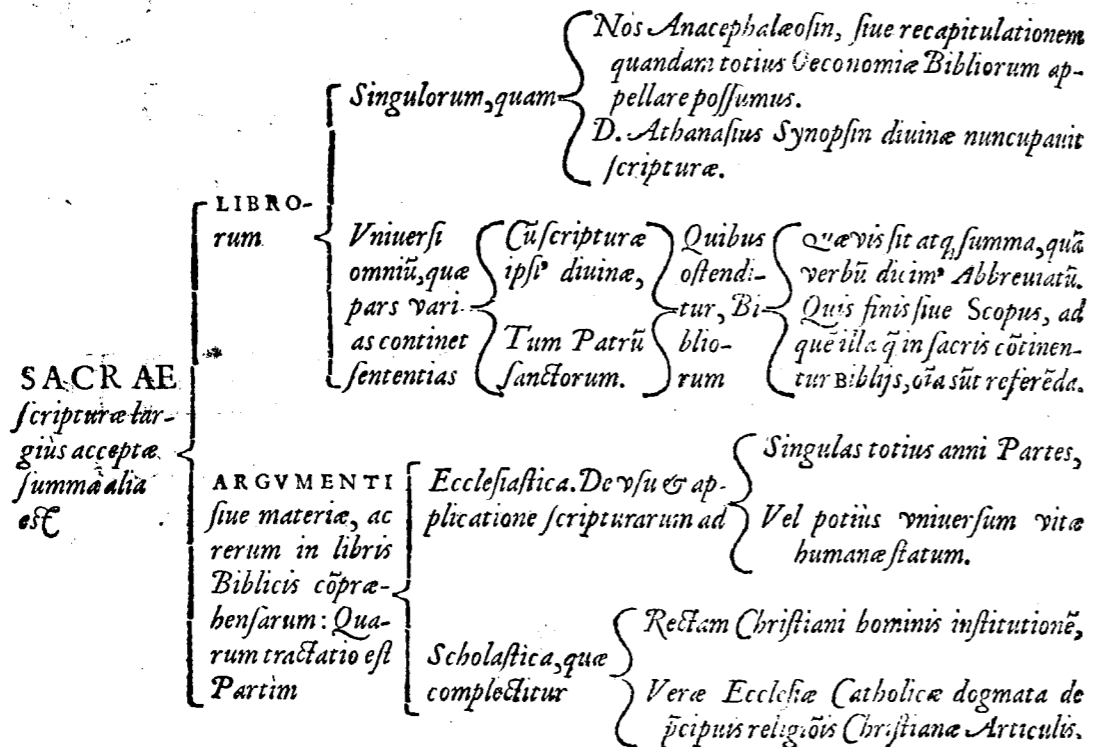
AVGVSTINVS:

SVMMA RELIGIONIS EST, IMITA-
ri quod colimus.

fff PARTI-

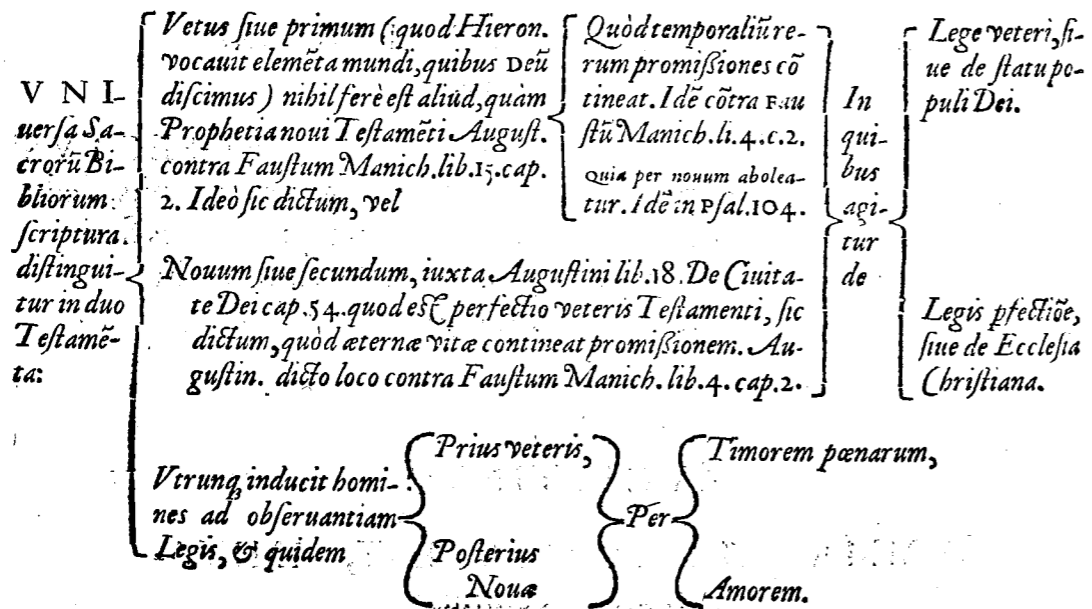
PARTITIONVM THEOLOGICARVM
PARTITIO LIBRI QVINTI.

TABVLA I.

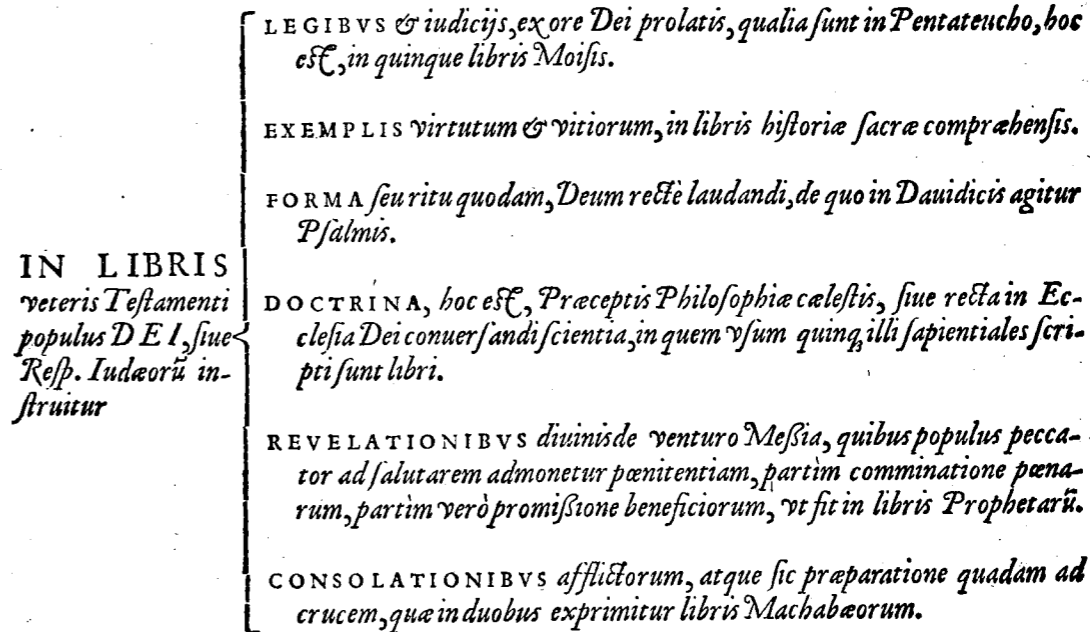
ANACEPHALAEOSIS TOTIVS OECONOMIAE BIBLICAE, CONTINENS

SYNOPSIS LIBRORVM VTRIVSQUE TESTAMENTI. TABVLA 2.

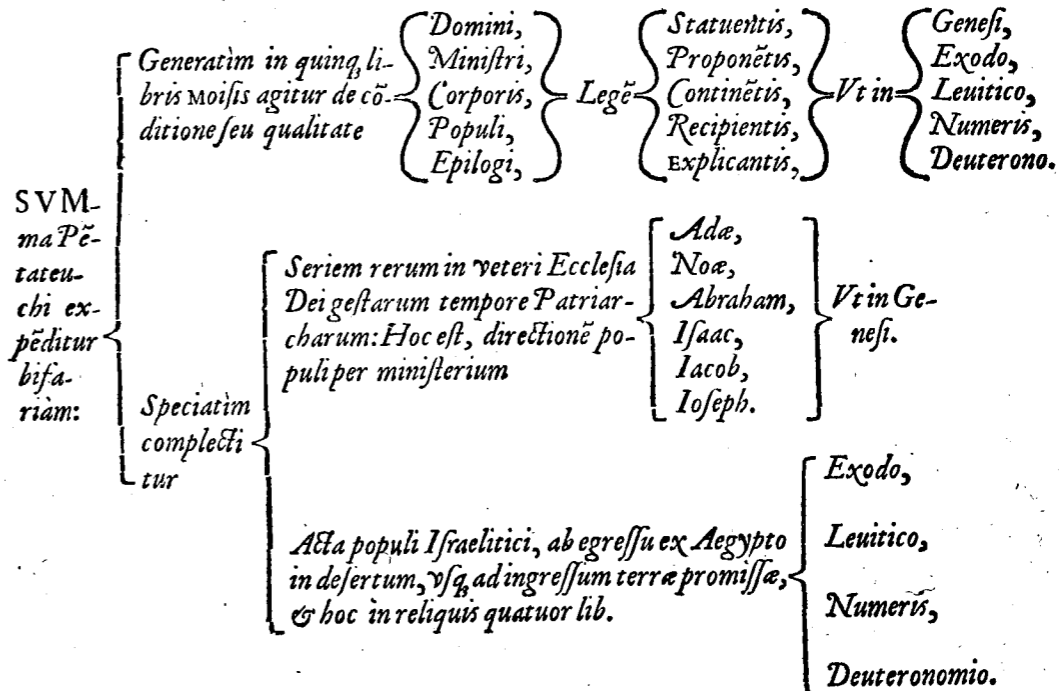

DE PAR

LIBER QVINTVS.
DE PARTIBVS LIBRORVM VETERIS Testamenti. TABVLA 3.

DE LEGIBVS ET IVDICIIS DIVINIS, quae in quinque libris continentur Moisis. TABVLA 4.

fff 2 GENE

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
GENESIS, SEV DE CREATIONE

cæli & terre. TABVLA 5.

GENESIS, ut ait Chryso-
stomus, est liber cæli
& terre: in quo
agitur de

Mundi, ac generis humani, rerumque creaturarum omnium ex-
ordio, cap. 1. 2. 3. 4. & 5.
Diluuiio & Arca Noæ, cap. 6. 7. 8. & 9.
Diuisione terræ, cap. 10. & 11.
Confusione linguarum, cap. 11.
Descriptione gentium, siue electione populi Dei, & descensu
eiusdem populi in Aegyptum, à cap. 12. vsque in finem Gene-
sis. Hieron. in epistola ad Paulinum.

Et habet
capit. 50.

EXODVS, ID EST, DE EXITV FILIO-
rum Isracl de Aegypto. TABVLA 6.

rum Isracl de Aegypto. TABVLA 6.

HIC LIBER
ideo sic dictus est,
quòd earum præci-
pue rerum contine-
at historiã, que in
exitu contigerunt
filiorum Isracl de
Aegypto, estque
inter reliquos Pê-
tateuchi libros fe-
rè præcipuus, in
quo agitur de

Vocatione Moïsis, & præseruatione eius miraculosa, à cap. 1.
vsque ad cap. 7.
Decem plagis, à cap. 7. vsque ad cap. 12.
Corporali exitu filiorum Isracl de terra Aegypti, cap. 12.
Liberatione populi Dei ab Aegyptiaca seruitute Per
Transitum maris rubri,
Submersionem Pharaonis cum
omni suo exercitu, à cap. 13. vsq.
ad cap. 17.
Pugna Israelitarum cum Amalech, cap. 17. & 18.
Lege data in monte Sinai, hoc est, decem præceptis ac iudicijs
& instructione populi Dei, cap. 19. & 20.
Mysticis diuinisque præceptis, id est, de Arca fœderis Domini,
& constructione tabernaculi, Vestibus, &
Vnctione, à cap. 20. vsque in
finem Exodi.

Et habet
cap. 40.

LEVITICVS, SIVE DE IIS, QVAE AD
externum Dei cultum pertinent. TABVLA 7.

externum Dei cultum pertinent. TABVLA 7.

LEVITICVS QVI
totius Pêtateuchi est quasi
umbilicus, & in quo ut Pau-
lino D. scripsit Hiero. singu-
la Sacrificia, immò singule
penè Syllabæ, & vestes Harõ,
& totus ordo Leviticus spi-
rant cælestia Sacramenta,
agit,

Sacrificij & offerendorum, à principio Le-
uitici ad cap. 8.
Sacerdotij & consecrandorum, à cap. 8. vsq.
ad cap. 12.
Edulij & cibariorum, quæ animalia sunt
munda, & quæ immunda, cap. 12.
Purificationis immundorum, à cap. 12. vsq.
ad cap. 23.
Iubilei, Phase, & solenniorum, à cap. 23.
vsque ad cap. 27.
Votorũ ac promissionũ, à cap. 27. vsq. in fin.
Moralibus, à cap. 19. vsque ad
cap. 21.
Præcep-
tis Iudicialibus, à cap. 21. vsque ad
cap. 24.
Obsequijs præ-
standis, & ibi
de legibus Tabernaculi,
Vtensilium,
Indumentorum, à cap. 24.
vsque in finem huius libri.

Potissi-
mum de
cæremo-
nijs &
legibus
Inciden-
tè etiam
de

Et ha-
bet ca-
pit. 27.

NUME-

NUMERI, SEV DE ORDINIBVS FILI-
orum Isracl. TABVLA 8.

orum Isracl. TABVLA 8.

ORDINES
siue Nueri, in quos
Deus Opt. Maxi-
mus populũ Isracl
primum distribui
precepit, sunt octo,
videlicet,

Pugnantium, siue bellatorum, à principio vsque ad cap. 7.
Oblatorum, ipso cap. 7.

Ministrorum { Leuitarum } Eorumque officia,
{ Sacerdotũ } à cap. 8. vsque ad
cap. 13.

Exploratorum, à cap. 13. vsque ad cap. 15.

Peccatorum, { Core, } à cap. 16. vsque ad cap. 26.
{ Dathan, & }
{ Abiron. }

Genitorum in deserto, à cap. 26. vsque ad cap. 33.
Mansionum in eremo, cap. 33.
Præsidiorum, cap. 34. & inde vsque in fin.

Et habet
cap. 36.

DEUTERONOMIUM, HOC EST, EPI-
tome Legis Mosaicæ. TABVLA 9.

tome Legis Mosaicæ. TABVLA 9.

CONTINET
hic liber repetitionẽ
siue summã & Epi-
tomen

Itineris & laborum ab Israelitis perpefforum, à principio vsq.
ad cap. 4.

Fœderis & Præceptorum { Iudicialium, } à cap. 4. vsque
{ Cæremonialium, } ad cap. 27.
{ Moralium. }

Officiorum Ecclesiasticorum, qualia in Deuteronomio per dis-
cursum hinc inde repetuntur plurima.

Benedictionum siue promissionum diuinarum,
quæ filijs mandatis Dei obtemperantibus pa-
ratæ sunt. à cap. 27.
vsque ad
cap. 33. &
Leuit. 26.

Maledictionum siue pœnarum, quæ in Legum
Transgressores constitutæ sunt.

Prædictionũ, in qua parte Moïses iam moriturus, benedi-
cendo filijs Isracl, quæ cuilibet Tribui eneturã erant, breui-
tè exposuit atque propheta-
uit, cap. 33. Quibus peractis
ipse tandem Moïses
Moritur,
Destetur ab Israelitis,
Sepelitur à Deo,
Substituitur ei Iosue.

Et habet
cap. 34.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE EXEMPLIS VIRTVTVM ET VITIO-

rum, secunda veteris Testamenti Parte,

SIVE DE

HISTORIA SACRA ET EIVS PARTIBVS.

TABVLA IO.

HISTORIAM
Sacram D. Augu-
stinus in lib. 2. De
Doctrina Christia-
na, cap. 8. facit du-
plicem:

Continuam, id est, perpetua temporū serie coherētē, ut sunt
Quinque libri Moysis, de quibus hucusque dictum est.
Iesus Naue,
Iudicum,
Ruth, qui tamen magis ad Regnorum principia videtur pertinere.
Regnorum quatuor.
Paralipomenon duo.

Discretam, seu promiscuā, tanquam ex diverso ordine, quae inter se non ita cōnectitur, quales sunt libri
Esdræ duo, qui tamen magis subsequi videntur, ordinatam illam historiam vsque ad Regnorum vel Paralipomenon terminatam:
Tobias,
Iudith,
Hester,
Iob,
Machabæorum duo.

DE HISTORIAE CONTINVAE SVB
diuisione. TABVLA II.

IN HAC parte describitur quadruplex Iudaicae Reip. administratæ ratio. Deus enim populi Israel quatuor gubernauit modis, videlicet

Per Duces
Moysen, de cuius ducatu in secundo Pentateuchi actū est libro, videlicet in Exodo, &c.
Iosue, cuius Ducatus in eo depingitur libro, qui inscribitur Iesus Naue.
Per
Iudices, vsque ad Saulem Regem, Reges à Saule vsque ad transmigratiōem Babylonis.
Pontifices, à reditu captiuitatis Babylonicae, ad tempus propè Christi, quando Ioannes Hyrcanus, qui descendit de Machabæis, primus imposuit sibi diadema regium. Tyrannus in lib. Iudicum in princip. Porro iam ante libro 2. Iudicum, Regum & Pontificum meminimus, quibus hoc loco Duces adduntur: vnde fit, ut ibi triplex, hic quadruplex eius veteris populi gubernandi ratio tradatur: quod tamen parum refert.

Impij, aut
Non regebant per modum
Qui tamen, Iudices scilicet,
Sed per modū
Impij, aut
Alicuius domini, quod sibi Deus ipse retinuerat:
ministerij,
Exhortatiōis, &
Consilij.

DE PRI-

LIBER QVINTVS.

DE PRIMA REIP. IVDICAIAE ADMINISTRANDæ ratione. TABVLA 12.

DE HAC Reip. Iudaicae ratione, partim

Actum est in Exodo, de ducatu Moysis.

Transitu Iordanis, à princip. vsque ad cap. 6.
Subuersione regnorum hostilium & impiorum, dict. cap. 6.
Introductione populi Dei in terram promissionis, à cap. 7. vsque ad cap. 13.
Diuisione terræ sanctæ, cap. 13. 14. &c.

Dicendum erit in libro Iosue, in quo agitur de

Ducis { Ordinatione, & Obitu. } cap. 23. & 24.

Et habet cap. 24.

DE SECVNDA REIP. IVDICAIAE FORMA, HOC est, de ministerio Iudicum. TABVLA 13.

HABETVR hæc forma in libro

Iudicū, in quo agitur de Principibus & Iudicibus ac defensione populi Israel, Victorijs & triumphis habitis contra hostes. Et habet capit. 21.

Cui adiungitur liber Ruth, in quo agitur de huius fæminæ
Conuersione ad Iudaismum, cap. 1.
Vita & moribus, cap. 2.
Occasione futurarum nuptiarum, cap. 3.
Matrimonio contracto per cessionem propinquieris, inter Booz & Ruth, ex quibus postea descendit Christus.

Et habet cap. 4.

fff 4 DE RE

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE REGVM IMPERIO, TERTIA REIP.
Iudaicæ administratione. TABVLA 14.

Describuntur in libris Regum, qui communitè distinguuntur in duo volumina HVL- us Im- perij ca- pita p- cipua	Regum primò, In quibus agitur de Regno Israel, p. Samuelis, de regno Israel unito, in quo duo continentur libri,	Occasionib. gubernatione Iudicum transferendi in arbitrium regum, à principio vsque ad cap. 9.	Et habet ca. 31.	
	Regum secundus. Regum tertium, Regum quartum,	Ele-ctio-nem, & ibi de Sa-ulis labili, à cap. 9. vsq. ad cap. 16. Dauidis stabili, à c. 16. vsq. in fin. lib. 1. In quibus agitur de statu regni Dauidici Florentis, sub Imperio Salomonis: Et habet cap. 22. Declinantis & cadentis, sub Imperio Regum Iuda & Israel. Et habet cap. 25.	Succes-sionem, ibiq. de succes-soribus Saulis, scilicet Dauid, c. 1. 2. 3. & 4. Dauidis, à cap. 5. vsque in finem libri secundi.	Et habet ca. 24.
	Malachim de regno Israel diuiso: quod diuiditur in duos libros,	Genealogia, à principio vsq. ad cap. 10. Electio, vnctio & gubernatio, à cap. 10. vsque ad cap. 14. Virtutes & res gestæ, à cap. 14. vsque in finem libri Paralipom. primi.	Et habet ca. 29.	
	Repetuntur in duobus libris Paralipomenon, id est, prætermisorum, qui sunt supplementum historie sacræ, seu potius veteris instrumèti totius Epitome, in quorū	Integro & vnito, à principio vsque ad cap. 10. Diuiso, à cap. 10. vsque in finem secundi.	Et habet cap. 36.	

DE PON-

DE PONTIFICVM POTESTATE, QVARTA REIP.
Iudaicæ forma, siue de gubernatione populi Israelitici ministerio pontificum. TABVLA 15.

CONTI- netur hæc forma in quatuor li- bris Esdra. Quorū sunt alij	Certi & Authen-tici duo, & ab Hebrais in vnū volumē cōtracti:	Primus, qui proprie dicitur Esdra, in quo agitur de Reductione populi Israel ex captiuitate Baby-lonica, sub Iesu filio Iosedech, qui fuit sacer-dos magnus, à principio vsque ad cap. 7. Instructioe populi reducti per Esdram legis do-ctorem, d. cap. 7. & inde vsque in finem.	Et ha-bet ca. 10.
	Secundus Nebemie, in quo agitur de	Instauratione muri ciuitatis Hieru-salem, à princip. vsque ad cap. 13. Correctione malorum inter eā subor-torum, dist. cap. 13.	Et habet cap. 13.
	Tertius, in quo	Repetuntur quædam alibi scripta circa captiuitatem Babylonicam tempore Iosue: Quædam etiã, quæ contigerunt sub Zorobabel & Esdra. Interferitur quoque solutio cuiusdam questionis.	Et ha-bet ca. 9.
	Incerti & Apo-cryphi totidè,	Quartus, in quo Ponuntur quædam visiones & solennia super populi Iudeorum liberatione à captiuitate. Et de restauracione tēpli in Hierusalē. De his duobus postremis libris vide supr à libro 2. pagina 161.	Et habet cap. 16.

DE HISTORIA BIBLIORVM DISCRETA
& promiscua. TABVLA 16.

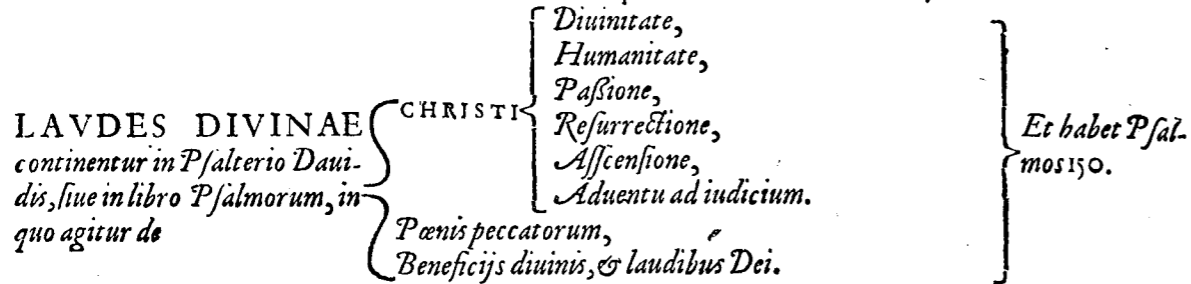
QVAE sparsim & sinè ordine certo in sa- cris literis tradita est historia, ea continetur in libris	Tobie, in quo pponitur exemplū crucis in ma-trimonio, & agitur de	Ipsius Tobie pbatone, et varijs virtutū ornamētis. Ministerio archangeli Raphaelis. Instituendis liberis. Honestate matrimonij.	Et ha-bet ca. 14.
	Iudith, qui continet historiam de liberatione Israel à persecutioe Holofernis: ubi agitur de	Hierusalem, Bethulie, & Populi Israel. Obsidione Honestate & probitate Iudith, Interfectione Holofernis.	Et habet capitula 16.
	Hester exemplum de cruce Ecclesie, & miranda eius liberatio: in quo agitur de	Coniuuiio Assueri, Crudelitate Aman, & eius interfectioe, procurata per prouidentia et humilitate Hester. Exaltatione Mardochei. Liberatione Iudeorum.	Et ha-bet ca. 16.
	Iob de afflictionibus & consolationibus in florū in quo agitur de	Patientia & perfectione Iob, ac disputatione, quam habuit cum amicis. Prouidentia diuina, & corporis humani resurrectione.	Et habet cap. 42.

Machabæorum, de quibus infra suo dicitur loco.

DE AN-

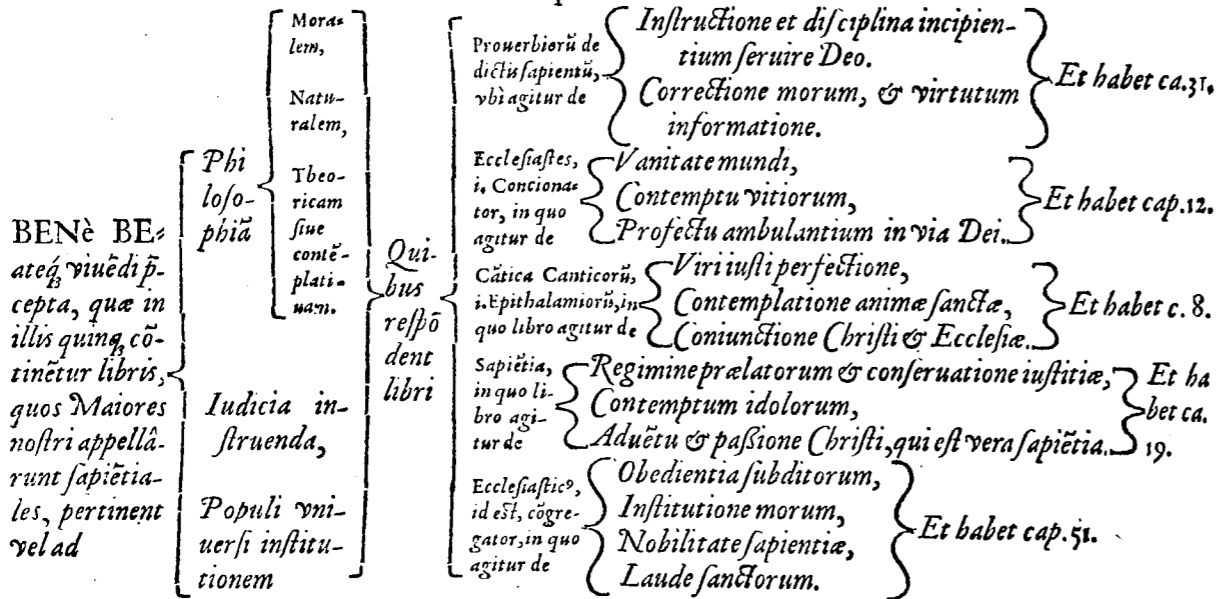
PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE ANTIQVA DEVM LAVDANDI FORMA,

Parte veteris testamenti quarta. TABVLA 17.

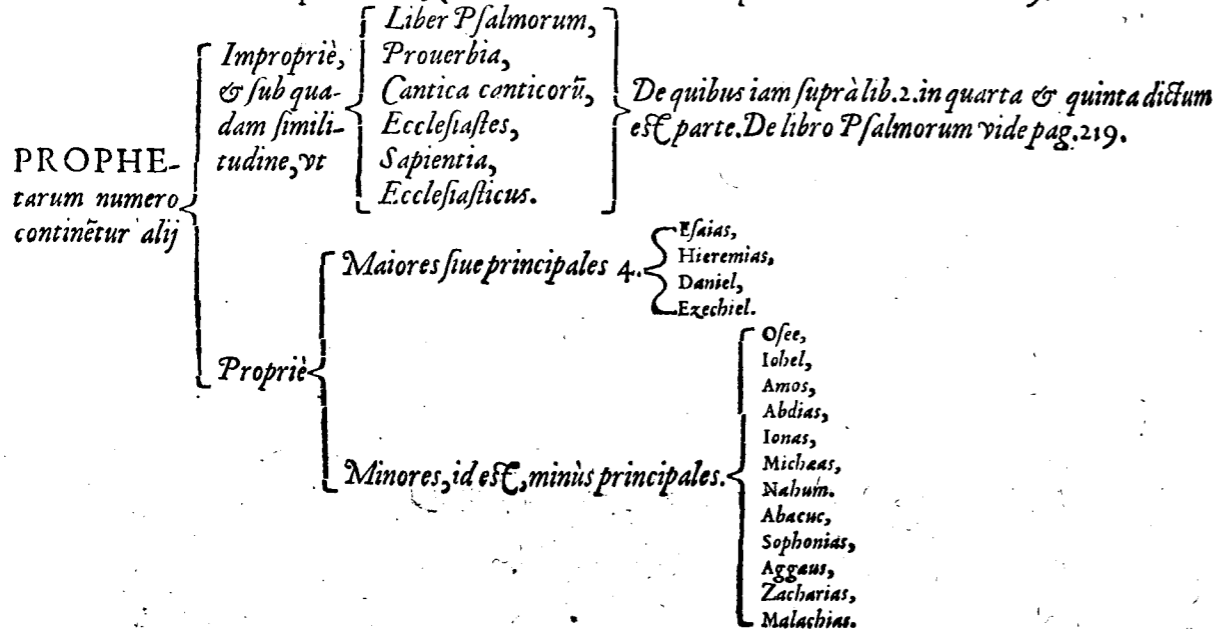
DE STUDIO SAPIENTIAE, QVARTA VETERIS

Testamenti parte. TABVLA 18.

DE REVELATIONIBVS DIVINIS, SIVE DE ORACV-

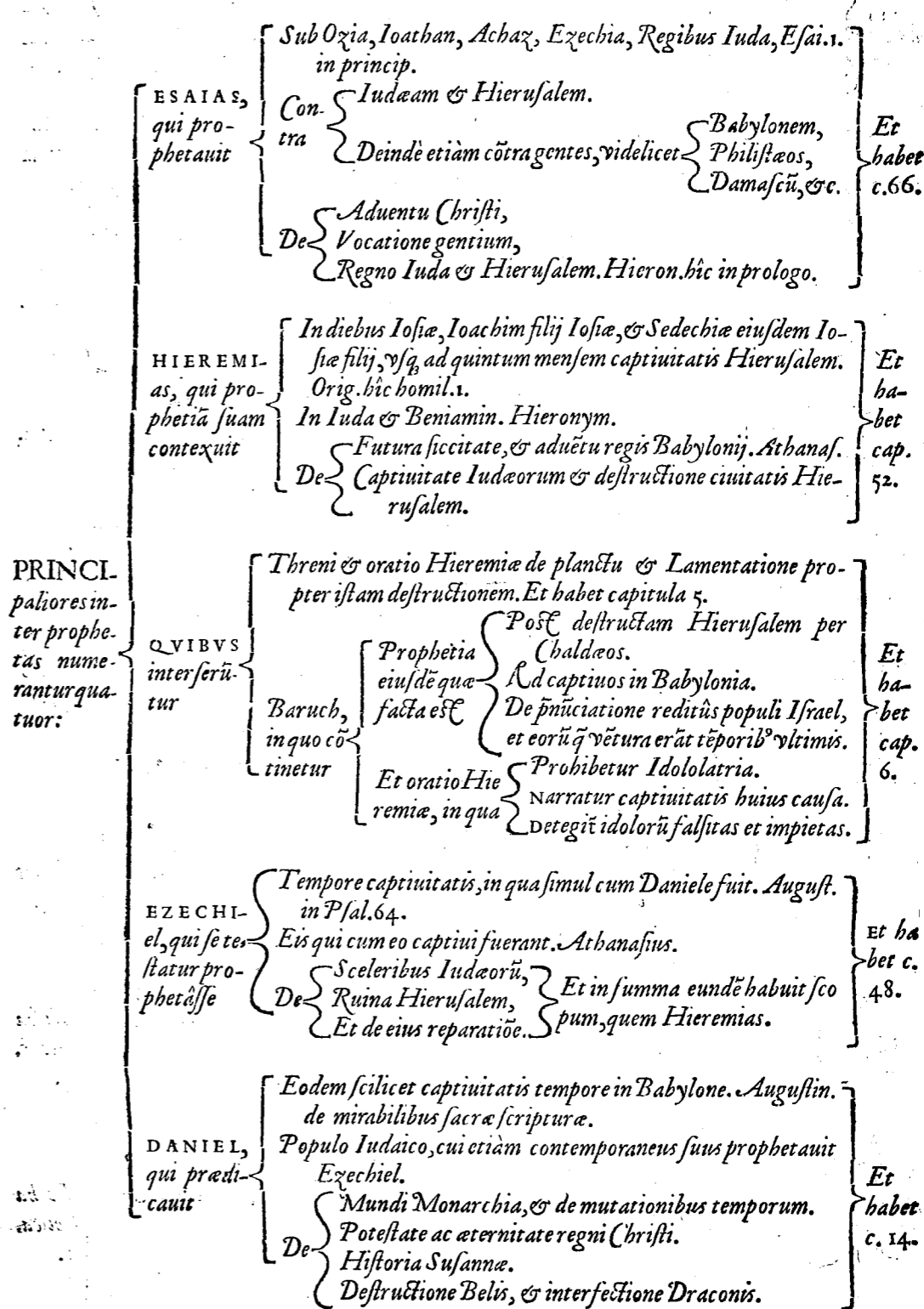
lis Prophetarum, quinta veteris testamenti parte. TABVLA 19.

DE MA.

LIBER QVINTVS. DE MAIORIBVS PROPHE-TIS.

TABVLA 20.

DE MI.

<p>E O - rum p- pheta- rū, q̄ a Maio- rib' no- stris di- cti sunt Mino- res, fu- erūt 12.</p>	<p>1. OSEE qui pro- phetavit</p>	<p>Sub Ozia &c. & Ieroboam. Vide Gloss. ordinariam Csee i. in principio. Contra Samariam, id est, decem tribus Israel, ibid. De Idololatria populi Israel, signata per mulierem meretricem. Inundatiōe peccatorū, cū admonitiōe, ut filij Israel ad Dñm cōuertātur. Eisdem temporibus, quibus Osee. Vide August. de ciuitat. lib. 18. cap. 27.</p>	<p>Et ha- bet ca. 14.</p>
	<p>2. IOHEL, cuius proph- tia facta est</p>	<p>Tribui Iuda & Hierusalem. Hieron. hic in prolog. De Consumptione terræ Iudæorū, p̄ ærucā, bruchū, locustā & rubiginē. Iudicio futuro, & spiritus sancti effusione.</p>	<p>Et ha- bet ca. 3.</p>
	<p>3. AMOS, qui præ- dicauit</p>	<p>Quādo & Esaias, pphetis sue habuit exordiu, nēpe sub Ozia. Hier. et Aug. ibid. Contra gentes finitimas, Damascū, Gazam, Ascalon, Azotū, Accaron, Ty- rum, Idumæam, Theman, filios Ammon & Moab. Hieron. & Athanas. De Sceleribus Iudæorum & gentium. Ira Dei & vindicta super eos ventura. Pœnitentia, ad quam prædicat finalem reparationem.</p>	<p>Et ha- bet ca. 9.</p>
	<p>4. ABDIAS, quem proph- tise dicunt</p>	<p>Tempore regis Iosaphat, Contra Idumæos, & persecutores filiorum Israel. Athanasius. De venturis super Edom siue Esau calamitatibus.</p>	<p>Et habet cap. 1.</p>
	<p>5. IONAS, qui prophetavit</p>	<p>Sub Rege Ozia, & Ieroboam. Niniuitis, sub quo nomine salutem gentium præfiguratur. De subuersione futura, nisi egerint pœnitentiam.</p>	<p>Et habet cap. 4.</p>
	<p>6. MI- chaas, a quo edita est pro- phetia</p>	<p>Regnante Ioathan. Contra Hierusalē & Samariā, cōtra Achab, & cōtra prophetas seductores. Athan. De Vastatione & captiuitate Samariæ. Interitum principum Israel & pseudoprophetarum. Ingratitudine & malitia eorumdem.</p>	<p>Et ha- bet cap. 7.</p>
	<p>7. NAHV qui texuit va- sticiū suum</p>	<p>Eodem tempore, quo & Michæas, Assyrijs, & præcipue Niniuitis iterum relapsis. De iudicio & interitu illis obuenturo.</p>	<p>Et habet capita 3.</p>
	<p>8. ABACVC, cuius proph- tia emicuit</p>	<p>Tempore captiuitatis duarum tribuum sub Manasse. Aduersus Babylonem & Nabuchodonosor. Hieron. ad Chromatium. De Disputatione, quam propheta habuit cum Deo, cur in hoc mundo iusti conculcentur, & prosperè cedat impijs. Passione Christi. Aduentu Domini, & subuersione Regni Babylonici.</p>	<p>Et habet cap. 3.</p>
	<p>9. SOPHO- nias, qui scri- psit proph- tiam</p>	<p>In dieb. Iosue filij Amon regis Iudæ. Augustin. de ciuit. Dei lib. 18. cap. 33. In Hierusalem & vniuersa Iudæa, ac deinde etiam contra gentes. Athanas. De Seruatore & resurrectione eius. Iudicio Dei contra falsos deos & gentes extraneas. Consolatione populi Israel.</p>	<p>Et ha- bet c. 3.</p>
	<p>10. AG- geus in nu- merū pro- phetarum cooptatus, scripsit</p>	<p>Secū- dum Augustinū lib. 18. de ciuit. Dei cap. 35. } Sub } Zorobabel & Glossam hic, Post reditū a captiuitate. } Dario. Zorobabeli, Iesu filio Iosedek, & toti populo, q̄ erat in Iuda & Hierusalem. De Reuersione populi Iudæorum, Reedificatione templi, Renouatione ciuitatis, Aduentu Christi.</p>	<p>Et ha- bet ca. 2.</p>
	<p>11. ZACHA- rias, qui pro- phetavit</p>	<p>Duobus mensibus post Aggæum. Hieron. hic in prologo. Eisdem, quibus & Aggæus. De Liberatione Iudæorum, & vindicta contra inimicos eorum. Humilitate aduentus Christi & passionis eiusdem.</p>	<p>Et habet cap. 14.</p>
	<p>12. MALACHI- as, qui prophético spiritu illustrat⁹ vaticinatus est.</p>	<p>Eisdem temporibus, quibus Aggæus & Zacharias. Hierō. hic in prolog. scilicet post reditum è Babylone. Ad Israel siue super Israel, & non contra eam. Hieron. hic. De Abiectione populi Iudæorum & sacrificiorum eius. Aduentu Christi & vocatione gentium.</p>	<p>Et habet cap. 4.</p>

DE RA

DE RATIONE CONSOLANDI AFFLICTOS,

ultima veteris testamenti parte. TABVLA 22.

<p>QVOMODO NOS ad crucem & tribulationes perferēdas oporteat esse ani- matus, exemplo demonstratur Machabæorum in duobus li- bris:</p>	<p>Prælijs inter Hebræorum duces & gentem Persarum.</p>	<p>Matathia, Iuda, Ionatha, Simone.</p>	<p>Et ha- bet cap. 16.</p>
<p>Secūdo, in quo</p>	<p>Repetuntur quædam in primo libro dicta. Tribulatione populi. Constantia septē fratrum & matris eorū in tormentis perpeſis ab Antiocho. Liberatione populi per Iudam Machabæum.</p>	<p>Et ha- bet cap. 15.</p>	

DE SVMMMA LIBRO-
RVM NOVI TESTAMENTI.

TABVLA 23.

<p>IN LIBRIS NO- ui testamenti agitur de Ecclesie Christianæ</p>	<p>Capite & fundamento, quod est, Christus. Continet autem hæc pars, dictorum factorumq̄ Christi narrationem historicam. Corpore & membris eius, hoc est, de vniuerso Christianitatis statu: in qua parte populus Christianus varijs tam fidei præceptis instruitur, quam regulis morum.</p>
--	--

DE DICTIS ET FACTIS CHRISTI,

prima noui Testamenti parte. TABVLA 24.

<p>FVNDAMEN- tum religionis Chri- stianæ, siue recta & vera in Iesum Christū fides, in quatuor con- tinetur Euāgelij, se- tundum</p>	<p>Matthæum, in quo principaliter de Christi agitur humanitate. Et habet capita 28. Marcum, in quo præcipue de Christi agitur fortitudine & resurrectione. Et habet capita 16. Lucam, in quo agitur specialiter de Sacerdotio Christi. Et habet cap. 24. Ioannem, in quo diuinitatis Christi aperiuntur sacramenta. Et habet cap. 21.</p>
--	---

ORIGENES DE RECTA IN DEVM FIDE
Dialogo 1.

HÆC tamen quatuor vnum tantum sunt Euangelium: quia vnum nobis decantârunt
Deum.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE VNIVERSO ECCLESIAE CATHOLICAE
statu, secunda noui Testamenti parte. TABVLA 25.

IN SECUNDA NO-
ui testamēti parte, quae vniuer-
salis ecclesiae continet statum,
describuntur ipsius sanctae &
catholicae Ecclesiae

Initia, vt in Actis apostolorum.

Progressus, vt in
epistolis

Pauli, quas ad diuersas scripsit Ecclesias.

Canonicis, in genere ad oēs ecclesias
pscriptis ab alijs apostolis, videlicet

Iacobo,
Petro,
Ioanne,
Iuda.

Finis, vt in Apocalypsi B. Ioannis, & Apostoli & Euangelista.

DE NASCENTIS ECCLESIAE CATHOLICAE
infantia & inijs. TABVLA 26.

INITIA NA-
scentis Ecclesiae ex-
plicantur in Actis
apostolorū, vbi agi-
tur de

Prædicatione Euangelij per vniuersum totius orbis ambitum,
& prædicationis huius fructibus, à princip. vsque cap. 11.
Priuilegio & officio hominis Christiani, cap. 11. & 12.
Conuersione gentium, à cap. 12. vsque in finem.

Ecclesiae catholicae

Persecutionibus
Et triumphis

Per discursum.

Et ha-
bet ca-
pita
28.

DE DOCTRINAE ET FIDEI CHRISTIA-
nae progressu. TABVLA 27.

PROGRESSVS
Ecclesiae & fidei Ca-
tholicae non parum p-
motus est Epistolis
Apostolorum

Pauli ad

Romanos 1.
Corinthios 2.
Galatas 1.
Ephesios 1.
Philippenses 1.
Colossenses 1.
Thessalonicenses 2.
Cum ea quae dicitur ad Hebraeos.

Discipulos quatuor

Timotheum 2.
Titum 1.
Philemonem 1.

Iacobi 1.
Petri 2.
Ioannis 3.
Iudae 1.

Quae per-
tinent ad

Omnia omnium Ecclesiarum membra,
Diuersas hominum ordines & status,
Virtutes Theologicas,
Confirmationem doctrinae apostolicae, & falso-
rum dogmatum euerisionem.

EPISTO-

LIBER QVINTVS.
EPISTOLA PAVLI AD ROMANOS DE
lege, operibus & gratia. TABVLA 28.

IN EPISTOLA
ad Romanos, per quam
diuus Paulus eos reuo-
cat ab erroribus genti-
lium & caeremonijs le-
gis, ad veram & catho-
licam fidem, agitur de

Lege naturae, cap. 1.
Imperio & potestate iudiciaria, cap. 2.
Scripta lege Decalogi, eod.
Circuncisione & caeremonijs legis Mosaicae, cap. 3.
Fide & eius iustitia, cap. 4.
Modo & forma iustificationis, cap. 5.
Noua lege spiritus, siue gratiae, capit. 6. & 7.
Lege peccati, siue culpa originali praedictae gratiae legi con-
traria, cap. 7. & 8.
Electione Dei gratuita & praedestinatione aeterna, cap. 11. &
inde vsque in finem.

Et ha-
bet cap.
16.

EPISTOLAE PAVLI AD CORINTHIOS.
TABVLA 29.

AD CO-
rinthios D.
Paulus du-
as scripsit
epistolas:

Primam de
varijs fidei
dogmatib'
& correcti-
one morū,
in qua rep-
hēdit erro-
res eorum, q

Baptismi vim ex ministrorum aestimabant sanctitate, vers.
Obsecro, & toto cap. 3. & 4.
Fidei simplicitatem ad philosophiam reducere conabantur,
eod. cap. 1. vers. Verbum crucis, vsque in fin. & toto ca. 2.
Immunditijs & fornicationibus coinquinati erant, cap. 5.
& 6.
Matrimonia damnabant.
Cum idololatri colludebant, daemone oblati comedentes.
cap. 8. 9 & 10.
Eucharistiae communionem perniciosè abutebantur, cap. 11.
De donis gratiae gratis datae non rectè sentiebant, cap. 12. 13.
& 14.
De mortuorum resurrectione malè credebant, cap. 15.
Ad colligendas contributiones in vsus pauperum, tardio-
res erant.

Secundam de
fructib' pœni-
tentiae, in qua
emendatos cō-
solatur, &
hos tractat lo-
cos quasi cō-
munes:

Deum suorum esse liberatorem, cap. 1.
Literam occidere, spiritum autem viuificare, cap. 3.
Per vasa humilia Deum saepe efficere magna, cap. 4.
Hic nos exulare, vt in caelo aeternam habeamus mansi-
onem, cap. 5.
Tristitiam quae est secundum Deum, non carere conso-
latione, cap. 7.
Tandem de varijs agit suae doctrinae defensionibus, vsq;
in finem epistolae.

Et ha-
bet ca-
pitula
16.

Et ha-
bet cap.
13.

• ggg 2 EPISTO.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
EPISTOLA PAVLI AD GALATAS DE
Retractione falsæ doctrinæ, in quam Galatæ per pseudoapostolos
abductifuerant. TABVLA 30.

IN HAC } Fide semel suscepta non temerè mutanda, cap. 1.
Epistola agi- } Fidei catholicæ veritate atque certitudine, d. cap. 1. & 2.
tur de } Circuucisionis necessitate falso præsumpta, cap. 3. & 4.
 } Iustificatione, ubique de operibus carnis & fructibus spiritûs. ca-
 } pit. 5. & 6. } Et habet c. 6.

EPISTOLA PAVLI AD EPHESIOS DE LAV,
dibus constantiæ in retinenda veræ fidei Catholicæ doctrina.
TABVLA 31.

IN QVA EPHE- } Gratitude Deo pro beneficijs acceptis exhi-
sios hortatur ad } bendam, cap. 1. 2. & 3.
 } Omnis generis virtutum studia capeffenda, à ca.
 } 3. vsque in finem. } Et habet cap. 6.

AD PHILIPPENSES DE FUGIENDA PRI-
matûs ambitione, & studio humilitatis amplectendo. TABVLA 32.

IN QVA } Constantiam in perferendis persecutionibus, cap. 1.
diuus Paulus } Vnitatem fidei,
Philippenses } Humilitatem veram, } cap. 2.
 } Timorem Dei,
 } Patientiam. } Et habet ca-
 } pit. 4.
 } Præmonet vt sibi caueat à } Pseudoapostolis, quos vocat } ca. 3.
 } Malos operarios, & }
 } Concisionem. }
 } Solatur à vera voluptate, quæ ex solidis paratur virtutibus, ca. 4.

EPISTOLA AD COLOSSENSES DE RECTA
ad Deum via. TABVLA 33.

CONTINET } Amorem Christi, eiusque doctrinam seu fidem
exhortationem ad } Catholicam, cap. 1. & 2.
 } Honestam hominis Christiani Officia, capit. 3.
 } & 4. } Et habet cap. 4.

EPISTO.

LIBER QVINTVS.
EPISTOLA PAVLI AD THESSALONI
censes. TABVLA 34.

AD QVOS } Gratiarum actione pro fructibus fidei, cap. 1.
duas scripsit epi- } Vnam de patientia & aduersis, habentē }
stolas: } Consolationem } Tam sui ipsius, } cap. 2. } Et ha-
 } Quam Thessalonicensium. } bet ca.
 } Amorem diui Pauli erga Thessalonicens, cap. 3. } 5.
 } Correctionem errantium, cap. 4.
 } Regulas virtutum.

Alteram de nouissi- } Commendat Thessalonenses,
mis temporibus, in qua } Præmunit à timore iudicij, cap. 2. } Et ha-
 } Monet } Vt caueant à conuersatione hære- } bet ca.
 } ticorum. } 3.
 } Ne deficiant in bono, cap. 3.

EPISTOLAE PAVLI AD TIMOTHEVM.
TABVLA 35.

AD HVNC } Defensione doctrinæ sanctæ, cap. 1. }
quoque duas } Oratione, cap. 2. }
scripsit Epi- } Impositione manuum, cap. 3. } Et habet cap. 6.
stolas, quarū } Honestate vitæ, cap. 4. }
 } Liberalitate erga pauperes, cap. 5. }
 } Iurisdictione ecclesiastica, eod. }
 } Prædicatione Euangelij, cap. 6. }

Secunda in qua substituit } Martyrio pro vera fidei catholicæ doctri-
Timotheû, eumq; instruit } na libenter suscipiendo. } Et ha-
 } Regula Catholicæ veritatis, } bet ca. 4.
 } Nouissimorum temporum malitia. }

EPISTOLA D. PAVLI AD TITVM, DE VI-
ta & honestate clericorum. TABVLA 36.

IN QVA } Episcopos, }
instruit eun- } Presbyteros, } cap. 1. }
dem, } Diaconos. }
 } Quæ vera sit Christianæ } Fide }
religionis doctrina de } & } cap. 2. } Et habet cap. 3.
 } Moribus. }
 } Quomodo tractandi sint } Falsi Christiani, }
 } A fide alieni, } cap. 3. }
 } Hæretici. }

ggg 3

AD PHI-

AD PHILEMONEM, DE POENITENTIBVS

iterum in gratiam recipiendis. TABVLA 37.

ROGAT Philemonem, ut ignoscat Onesimo per } Viscera sua, } Commune societatis vinculum, } Mutuum inter illos amorem. } Et habet cap. vnicum.

AD HEBRAEOS, DE EVANGELIO ET FIDE

Christiana, contra legis antiquae cultum & obseruantiam. TABVLA 38.

IN QVA APOSTOLVS ostendit } Defectum & euacuatione legis Mosaicae, } Perfectionem legis Euangelicae, } Et quod Christus verus Deus sit & verus homo, Dei & hominum mediator. } Et habet capit. 13.

DE EPISTOLIS CANONICIS.

TABVLA 39.

IN EPISTOLIS } Iacobi } Petri } Ioannis } Iudae, } Describuntur } Sustinentia aduersitatis, } Fuga carnalis voluptatis, } Amor supernae & diuinae charitatis. } Delectio veterum literarum, hoc est, peccatorum, & superscriptio nouarum, id est, } Gratiarum, } Virtutum, } Donorum, } Bonorum operum.

EPISTOLA D. IACOBI, DE FIDEI FRV-

ctibus, & hominis Christiani operibus. TABVLA 40.

D. IACOBVS in sua Epistola agit de } Fortitudine & constantia, } Spe & fiducia, } Aequanimitate. } Pudicitia, } Iustitia, } Operibus misericordiae, } Assiduitate & vigilantia. } Linguae temperantia, } Sapientia. } Humilitate & obedientia, } Poenitentia, } Benignitate & beneuolentia, } Integritate conscientiae. } Medioeritate, } Sobrietate & temperantia, } Longanimitate, } Religione, } Charitate, } Correptione mutua. } Et habet cap. 5.

EPISTO-

EPISTOLAE D. PETRI.

TABVLA 41.

D. PETRI duae extant Canonicae Epistolae, } Prima de nouo induendo homine, siue de reformandis in Ecclesia moribus. Agitur enim in } Specie de gratiarum actione, cap. 1. } Genere de officijs } Seruorum, cap. 2. } Coniugum, cap. 3. } Hominis politici, cap. 4. } Ecclesiasticarum personarum, cap. 5. } Et habet capita. 5. } Secunda partim de futura rerum immutatione, In qua agitur de } Laudibus fidei, cap. 1. } Fugienda haereticorum consuetudine, cap. 2. } Praeparatione ad futurum iudicium, cap. 3. } Et habet capit. 3.

EPISTOLAE B. IOANNIS.

TABVLA 42.

B. IOANNES scripsit Epistolas tres: } Prima, de virtutibus Theologicis, } Fide, } Spe, & } Charitate. } Et habet capita 5. } Secunda, De perfectione fidei, quae consistit in charitate. vnde } Electam & filios eius commendat. } Hortatur ad fraternam charitatem. } Monet ut haereticos deuient. } Et habet cap. vnicum. } Tertia de veris Dei filiis, quales soli sunt illi, quae bene operatur, siue de hospitalitate. In hac } Excollit pietatem Gaij, quam exercebat in peregrinos. } Exhortatur eundem, ut in ipsa pietate perseueret. } Et habet cap. vnicum.

EPISTOLA IVDAE CATHOLICA, DE

fide cum Charitate coniuncta. TABVLA 43.

IN QVA D. IVDAS Haereticorum } Impietatem detegit, } Errores refutat, } Mores describit. } Doctrinam commendat. } His in fine subiicit } Regulam, quomodo tractandi sint haeretici. } Et capitulum habet vnicum.

§§§ 4 DE

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE MILITANTIS ECCLESIAE FINE, & futuro triumphantis Ecclesiae statu: siue, de Prophetia Noui Testamenti, quae habetur in Apocalypsi B. Ioannis Apostoli.

TABVLA 44.

Prima, quae septem habet Epistolas, in quibus plenissime traditur, quidquid ad verissimum pertinet Christianismum, à principio huius libri vsque ad cap. 4.
Secunda, in qua sunt sigillorum mysteria, à cap. 4. vsque ad octauum.
Tertia, quae habet septem angelos tuba canentes, à cap. octauo vsq; ad duodecesimum.
Quarta, de Muliere amicta sole, Draconeque mulierem insequente, ac de ore flumen aquarum post fugientem in desertum locum mittente.
Bestijs è mari terraque ascendentibus, à cap. 11. vsque ad cap. 15.
Quinta, de Effusione septem phialarum iracundiae Dei viuentis.
Mari vitreo igni mixto.
His qui vicerunt bestiam, & eorum letitia cantantium carmen letitiae agni, à cap. 15. vsq; ad cap. 17.
Sexta, in qua describitur Babylon, & agitur cum de illius, tum de bestiarum draconisque condemnatione, ac de terrore eorum qui pereunt, & consolatione eorum qui salui fiunt.
Septima, quae est de Sabbatho & gloria, quam electi habituri sunt sub illud tempus & in seculo futuro, à cap. 21. vsque in finem Apocalypseos.

IN APOCALYPSI B. IOANNIS APOSTOLI CONTINENTUR VISIONES SEPTÈ.

Et habet capit. 22.

VER.

LIBER QVINTVS. VERSVS F. PETRI A ROSENHEIM, MONACHI BENE- dictini, quibus librorum vtriusq; testamèti & ordinem complectitur & argumentum, ad- iecto vbiq; & libri & capitis cuiusq; Numero. Claruit is Petrus Anno 1420.

Table with columns for Book/Chapter, Page Number, Title, and Page Number. Includes sections for Legales, Historias, Sapientiales, and Prophetiales.

Et hi duo ad histo- ricos pertinent.

SVMMA 45

SVMMA 1074

CATA

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
CATALOGVS LIBRORVM NOVI
Testamenti.

		LIBRI		CAPITA			
NO ui etiã testa- menti libro- rũ per- tinent alij ad	Legē sci- licet gra- tia, vt 4. Euāgelia	Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis.	1	Glorificat titulus hominem scribendo Mathæus.	28		
			2	Hoc teneat quoniam Marci scripto Leo surgit.	16		
			3	Ipsis tu Dominum scriptis Lucas vitulum das.	24		
			4	Iure tuis, Aquila, scriptis deitas referatur.	21		
	Historiam, vt Acta apostolorum.	Roman. Corin- thios. { Galatas. Ephesios. Philippen. Colossens. Thessa- lonicē. { Timo- theum. { Titum. Philemonē. Hebræos.	5	ELECTVM vas his scriptis Actus benè pandunt.	28		
			6	LEGE tua, quam Paule doces, das Mystica Roman.	16		
			7	Multos tu quæris doctrinis Paule Corinthis.	16		
			8	Hos tibi nunc paule subiectos altera Cor. dat.	13		
			9	Obiurgat tangens falsos pseudo Galatas Paul.	6		
			10	Paule tuis facis Ephesios scriptis benè firmos.	6		
			11	Quos tua doctrina conuertit paule, Philipp. stant.	4		
			12	Robora tuta dedit paulus reparans Colosenses.	4		
			13	Scripta tenent etiã pauli Thessalonicenses.	5		
			14	Te tua confortet pauli nunc altera Thessal.	3		
			15	Vndiquè te fortem paulus firmat Timothee.	6		
			16	Alterius vitam doctrina dedit Timo. scripti.	4		
			17	Blandas vt caueas hærefes, te flagito Tite.	3		
			18	Confidens vult te à philemonē Onesime sumi.	1		
			19	Dat validam normam Paulus scribens ad Hebræos.	13		
			Sapi- entiã diui- nam, vt Epi- stolæ	Iacobi. Petri { Ioannis { Iudæ.	20	Fastum, verbosos, æris cupidos reprobat Iac.	5
					21	Gaudet, vt euadat Domini grex, pastor ouilis.	5
					22	Nunc vitæ cursum fluidum docet altera petri.	3
					23	Instat, vt esset amor perfectus, prima Ioannis.	5
	24	Iussit, vt alteruter amor affit deutra Ioannis.			1		
	25	Laudat vt ad melius harum trahat vltima Iohan.			1		
	Prophe- tiam, vt B. Ioannis.	Apocalypsis	26	Multis verba bona Iudæ dant gaudia vitæ.	1		
27			Nos voluit benè sic Apocalypsis fore cautos.	22			
SVMMA		27	Summa vtriusque testamenti	260			
			Librorum 72.				
			Capitum 1334.				

ALII

ALII VERSVS, QVI LIBRORVM VTRI-
usque testamenti non nisi simplicem complectuntur or-
dinem & nomenclaturam.

GENESIS, Exo. Levi. Numerorum, Deuteronomi.
Post Iosue, Iudicum, Ruth, Regum, Paralip. Esdræ.
Tobias, Iudith, Esther, Iob, Dauidicusque.
Verba dat Eccle. Cantat, Sapit, Ecclesiastic.
Esai. Hieremi. Baruch, Ezech. Danielque.
Osè. Iohel, Amos, Abdi. Ionas, Micha. Nahum, Abac.
Sophon. Aggeus, Zacha. Malachias, Machabeus.

MATHÆVS, Marcus, Lucas, postremò Ioannes.
Roma. Corint. Galat. Eph. Philippen. Colosenses.
Thessal. & Timotheus, Titus, Philemon, Hebræus.
Et Actus, Iacob, Petrus, Ioan. & Iudas, Apoc.

SEQVUNTVR NVNC

SENTENTIAE ALIQVOT IPSIVS SCRIP-
turae diuinæ, quæ vniuersam complectuntur totius doctrinæ
Christianæ summam.

ESAIÆ I.

QUIESCITE agere peruersè, discite benè facere, quærite iudicium, subuenite oppresso,
iudicate pupillo, defendite viduam.

TOBIAE IIII.

QVOD ab alio oderis fieri tibi, vide nè tu aliquandò alteri facias.

PSAL. XXXVI.

SPERA in Domino, & fac bonitatem.

IBIDEM.

DECLINA à malo, & fac bonum.

ECCLE. VLTIMO.

TIME Deum, & mandata eius obserua: hoc est omnis homo.

ECCLESIASTICI II.

FILI, concupiscens sapientiam, conserua iustitiam.

MATTH. VII.

OMNIA ergò quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim
lex & propheta.

ET XIX.

SI vis ad vitam ingredi, serua mandata.

ITEM XXII.

DILIGES Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota men-
te tua. Deuter. 6. Hoc est maximum & primum mandatum.

Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut te ipsum, Leuitic. 19. In
his duobus mandatis vniuersa lex pendet & propheta.

MARCI XII.

MAIUS horum aliud mandatum non est. Et paulò post: Vt diligatur deus ex toto corde,
& ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine, & diligere proximum tan-
quàm se ipsum, maius est omnibus holocaustis & sacrificijs.

LVCAE

CHRISTVS his addit, Hoc fac, & viues.

IOAN. XIII. & XV.

Hoc est praeceptum meum, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos.

AD ROMAN. XII.

DILECTIO sine simulatione. Odientes malum, adhaerentes bono.

ROM. XIII.

NEMINI quicquam debeat, nisi vt inuicem diligatis. Qui enim diligit proximum, legem impleuit. Nam, Non adulterabis, Non occides, Non furabens, Non falsum testimonium dices, Non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

IBIDEM.

ABIICIAMVS ergo opera tenebrarum, & induamus arma lucis.

AD GALAT. V.

OMNIS enim Lex in vno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum.

IBIDEM.

DICO autem in Christo: Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem.

DE OPERIBVS CARNIS, IBIDEM.

TABVLA 45.

MANIFESTA sunt autem opera carnis, quae sunt;

- Fornicatio,
- Immunditia,
- Impudicitia,
- Luxuria,
- Idolorum seruitus,
- Veneficia,
- Inimicitiae,
- Contentiones,
- Aemulationes,
- Ira,
- Rixae,
- Dissensiones,
- Seetae, Inuidiae,
- Homicidia,
- Ebrietates,
- Comestiones,

Et his similia: qualia qui agunt, regnum Dei non consequentur.

DE FRV-

DE FRVCTIBVS SPIRITVS IBIDEM.

TABVLA 46.

FRVCTVS autem spiritus sunt

- Charitas,
- Gaudium,
- Pax,
- Patientia,
- Benignitas,
- Bonitas,
- Longanimitas,
- Mansuetudo,
- Fides,
- Modestia,
- Continentia,
- Castitas.

Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs.

SVMMA BIBLIORVM

EX SENTENTIA PATRVN, SIVE DE

VERBO BREVIATO.

AVGVSTINVS.

PRAECEPTA multa sunt in lege, quibus ipsa bona vita continetur, imperatur & discitur. Multa omnino praeccepta sunt, & innumerabilia: Praeceptorum ipsorum paginas vix quisquam enumerat, quanto magis ipsa quam voluit? Tamen deus propter eos, qui se possent excusare, vel quia eis non vacat legere, vel quia non norunt legere, vel quia non possunt facile intelligere, vt excusationem nemo habeat in die iudicij, voluit, sicut scriptum est, consummare & breuiare verbum super terram. Hoc ipsum verbum consummatum & breuiatum, nec obscurum deus esse voluit. Ideo breue, ne non vacaret legere: idem apertum, ne quis dicat, non mihi licuit intelligere. Est autem hoc verbum consummans & breuians: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, &c. Et proximum tuum sicut te ipsum. In his duobus praecceptis tota lex pendet & prophetarum. Matth. 22. Augustin. lib. de disciplina Christiana, cap. 1.

ORIGENES IN CAP. IX. AD ROMANOS, libro 7.

SIC Origenes interpretans illud pauli ad Rom. 9. ex Isai. cap. 10. Quia verbum breuiatum faciet dominus: Possumus autem, inquit, & totius doctrine verbum dicere breuiatum: Vt quod prius lex & prophetarum continebat in latitudine praecceptorum, veniens dominus pronuntiaret & diceret: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, ex totis viribus tuis, & ex tota anima tua: & proximum tuum sicut te ipsum. In his duobus mandatis pendet omnis lex & prophetarum. In quo prophetas & legem duobus his sermonibus breuiavit.

QVIBVS IN REBVS CVLTVS

consistat diuinus.

TABVLA 47.

DEVS (VT HABETUR in glossa ecclesiast. 2.) verè colitur

- Fide,
- Spe, &
- Charitate.

Nam Deo nos

- Fides excitat,
- Spes erigit,
- Charitas iungit.

Aug. in soliloquio.

bbb

IDEM

TRIA SVNT, } *Fides,*
qbus & sciētia omnis } *Spes,*
& prophetia militat. } *Charitas.* } *Augustin. lib. 1. De Doctrina Christiana, cap. 37.*

CONFIRMATIO EIVSDEM, EX SEN-
tentia D. Pauli. TABVLA 49.

NVNC autem manent tria hæc, } *Fides,*
Spes, } *Charitas.* } *Maior horum est Charitas. 1. Cor. 13.*

CVR PAVLVS HOC LOCO CHARITATI
primas tribuat partes.

NON obscurè his verbis D. Paulus innuit, Charitatem inter cæteras virtutes, quas vocant Theologicas, principem tenere locum, cuius rationem reddere videtur D. Augustinus super Ioan. sermone 83. his verbis: Vbi charitas est, quid est quod possit deesse? Vbi autem nõ est, quid est quod possit prodesse? Deum credit, nec diligit: nemo diligit, qui non credit. Frustrà quidem, sed tamè potest sperare veniã, qui non diligit: Nemo aut potest desperare, qui diligit. Itaque vbi dilectio est, ibi necessariò fides & spes: & vbi dilectio proximi, ibi necessariò & dilectio dei. Qui enim non diligit deum, quomodò diligit proximum tanq̃ seipsum, quandoquidem non diligit & seipsum? Est quippe impius & iniquus. Qui autè diligit iniquitatem, non planè diligit, sed odit animam suam. Hoc ergò præceptum Domini teneamus, vt nos inuicem diligamus, & quidquid aliud præcipit, faciemus, quoniã quidquid est aliud, hic habemus. Augustinus.

DE VIRTVTVM THEOLOGICARVM, FIDEI
spei & Charitatis, vinculo. AVGVSTINVS.

PIA fides sinè spe & sinè Charitate esse non vult. Sic igitur homo fidelis debet credere, quod nondum videt, vt visionem & speret & amet. Et visibilia quidem rerum præteritarum, quæ temporalitèr transierunt, sola fides est, quoniam non adhuc videnda sperantur, sed facta & transacta creduntur, sicut est illud, quod Christus semel pro peccatis nostris mortuus est & resurrexit, nec iam moritur, & mors ei vltirà non dominabitur. Ea verò quæ nondum sunt, sed futura sunt: sicut nostrorum spiritualium corporum resurrectione, ita creduntur, vt etiã videnda sperentur, sed ostendi modò nullo possunt modo. Quæ verò ita sunt, vt neq; prætereant, neq; futura sint, sed æterna permaneant, partim sunt inuisibilia, sicut iustitia, sicut sapiētia: partim inuisibilia, sicut Christi immortale iam corpus, sed inuisibilia intellecta conspiciuntur, ac per hoc & ipsa modo quodam sibi congruò vidētur: & cum videntur, multò certiora sunt, q̃ ea quæ corporis sensus attingit: sed ideò dicuntur inuisibilia, quia oculis istis mortalibus videri omninò non possunt. At illa q̃ visibilia sunt permanentia, possunt, si ostendantur, etiã his mortalibus oculis cōspici, sicut se discipulis post resurrectione dominus ostendit, sicut etiã post ascensionē apostolo Paulo & Stephano Diacono. Proinde ista visibilia permanentia credimus, vt etiã si non demonstrantur, speremus ea nos quandoq; visuros. Nec ea tenemur ratione intellectuq; cōprehendere, nisi vt ea, quia visibilia sunt, ab inuisibilibus distinctiùs cogitemus, & cum cogitatione, qualia sint, imaginamur, satis utiquè nouimus, eò nobis nota nõ esse & cetera. Augustinus ad Consentium, Epistola 85.

NVN ISTARVM VIRTVTVM ALIA
sinè alia existere, aut prodesse queat. IDEM.

SINE Charitate quippe fides potest quidem esse, sed non & prodesse. Propter quod & apostolus paulus: In Christo, inquit, Iesu neq; circumcisio, neq; præputiũ aliquid valet, sed fides, quæ per dilectionem operatur. Sic eam discernes ab ea fide, qua & demones credunt, & contremiscunt. August. lib. 15. De Trinitate, cap. 18.

DE

DE FIDE, PRIMA
VERBI ABBREVIATI PARTE.

CONTINVATIO.

A fide scripturarum incipiant, qui cupiunt ad diuinæ magnificentie notitiam peruenire. August. super Psal. 8. & Ambros. super Psal. quoquè 118. primùm oportet, inquit, vt credamus vera esse Dei summi, quæ in diuinis legimus, oracula.

ALIA ORDINIS RATIO.

FIDES ianua est, per quã introitur ad intelligendum & amandũ Deũ: & signum est, per quod idem agnoscitur Deus: Nisi enim credideritis, ait sancta scriptura, non intelligetis. *Esai. 7.* Eccè enim quomodò non potest deus agnosci, antequàm credatur in eum. inde dicit apostolus: Quomodò inuocabunt, in quem non crediderunt? Augustin. in lib. De expositione dominicæ orationis & Symboli ad Catechumenos, serm. 2.

DE FIDEI NECESSITATE, PAVL.
ad Hebr. xj.

SINÈ fide, ait, impossibile est placere Deo: credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Et Rom. 14. Omne quod non est ex fide, inquit, peccatum est.

DE NOMINIS NOTIONE.

FIDES appellata est ab eo, quod fit. duę syllabę sonant, cum dicitur, fides. Prima syllaba est à factò, secunda à dictò. Interrogo ergò te, vtrum credas: dicis, credo. fac quod dicis, & fides est. August. sermon. 237. de tempore.

QVOTVPLEX FIDEI SIT SIGNIFICATIO,
ex F. Dominico Soto.

DVPLEX tantum significatus est in hoc nomine, Fides. Significat enim & virtutem moralem, quæ est in voluntate, & intellectualem, quæ est in intellectu. Quæ quidem explicatio, ex ipsa statim nominis etymologia perlucet. Etenim & Cicero prius lib. 1. de Officijs, & postmodum Augustinus epistola 19. ad Hieron. in duabus syllabis, quarum prima est à fio, secunda verò à dico, adnotarunt, fidem eò dici, quia fit quod dicitur.

Vndè fides primùm omnium significat constantiam & veritatem, quæ in dictis quidpiam asserentis aut promittētis inesse debet: quæ nimirum moralis virtus, fidelitas etiã nuncupatur, &c.

Secundo modo accipitur fides, vt est intellectualis virtus: nempe assensus quem præbemus enunciati aut promittenti nobis aliquid. Quæ quidem notio ex priori nascitur. Cum enim ille, quem fidem primo modo habere scio, (id est, dictorum constantiam & veritatem) mihi asserit quicquam, aut promittit, persuadet quidem mihi, quod dicit, (& (quod idem pollet) facit mihi fidem: hoc est, generat in me assensum, quo illi credo. Qui quidem proinde assensus, dicitur fides. Dominicus Soto de natura & gratia lib. 2. cap. 6.

ET PAVLÒ PÒST HANC SENTENTIAM EX
verbis declarat D. Augustini.

DVO ergò si demus huic nomini, Fides, significatus, satis est: Nempè vt sit fides, quam mihi quispiam dat, dum quidquam asserit aut promittit, & quã ego vicissim do illi dum credo. Has duntaxat notiones edocet Augustin. de spiritu & litera cap. 31. his verbis: De hac enim fide nunc loquimur, quam adhibemus, cum aliquid credimus: non quam damus, cum aliquid pollicemur: nam & ipsa dicitur fides. Sed alitèr dicimus: Non mihi habuit fidem: alitèr autem, Non mihi seruauit fidẽ. Nam istud est, Non credidit quod dixi: illud, Non fecit quod dixit. Secundum hanc fidẽ, qua credimus, fideles sumus deo: secundum illam verò, qua fit quod promittitur, etiã deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit

h h h 2 Apo-

1. *Cor.* 10. **Apostolus:** Fidelis Deus, qui non vos permittit tentari supra id quod potestis. Tantū Augustinus.

DE FIDVTIA.

Ex his colligitur, non esse necessarium, vt alio modo accipiatur fides pro fidutia: vt tam nostri quidam, quā aduersarij omnes pro comperto habent. Nam fidutia res est alia à fide, & proles eius. Nec per se propriè est virtus, sed virtutis modus. Est enim, vt scienter ait S. Thomas 2. 2. q. 129. roborata spes ex aliqua firma opinione, seu robur spei, pertinens ad magnanimitatem. Indè enim quòd fidem habeo dictis asserentis aut promittentis, spero & fido ita fore. Quinimò quauis ex fide nascitur, à charitate postmodum augetur & perficitur. Et ideò fidutia à fide nomen trahit, sicuti effectus à causa. Quamobrem firma certaque fides exprimitur nomine fidutię, veluti causa nomine effectūs. Idem Soto cap. 6. lib. 2. De Natura & gratia.

DESCRIPTIO FIDEI, EX EODEM

Dominico.

FIDES Catholica, Christianę familię necessaria, vtpotè qua Christiani censemur, non est specialis illa, qua indubitato credit quisque, ac constituit sibi remitti peccata propter Christum, & esse in gratia dei, sed illa potius persuasio diuina atque assensus, quem debemus prestamusque DEO, omnium in genere, quę ab ipso sunt, Ecclesię reuelata per Christum, perque eius prophetas, Euangelistas, & apostolos: inter quę & promissiones ipsę diuinę connumerantur. Duo hic enunciamus:

PRIMUM EST,

QVOD nullatenus duę, sed vna penitus fides est, qua credimus vniuersa reuelata, siue historię sint, siue promissiones, siue preceptiones, aut cõsilia. Eiusdem enim habitus virtus est, credere, quòd Abraham genuit Isaac, & quòd in illo promissus est nobis redemptor, quòd Christus carnem suscepit, & quòd credentibus & baptizatis promiserit salutem. Atque eiusdem fidei est actus, credere promissiones illas, & quascunque alias, quę sunt in sacra pagina, factas esse à deo, quod ad historiam pertinet: & certò credere, verissimas esse & firmissimas, quod propriè pertinet ad fidem promissionum, vnde spes nobis erigitur.

SECUNDVM EST,

QVOD promissionum assensus, ad fidem catholicam pertinens, nõ est specialis ille, quo quisque de se credit, seu recipere modò, seu habere iam gratiam: sed ille in genere, quo firmiter credimus, Iesum Christum vniuersalem esse redemptorem, vnum mediatorem Dei & hominum, & ideò nisi eius merito, nemini vllam condonari noxam: sed quidquid peccatorum à lapsu vsque Adam remissum est, & remittetur, virtute sanguinis sui remitti: atque adeò nemini, nisi per ipsum, ad æternam hæreditatē accessum patere. Idem Soto cap. 7. d. lib. 2.

DE FIDEI HVIVS FVNDAMENTO.

1. *Cor.* 3. **CERTVM** propriumque fidei Catholicę fundamētum, Christus est. Fundamētum enim aliud, ait Apostolus, nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. August. in Enchirid. ad Laurent. cap. 4.

QVOMODÒ D. PAVLVS DEFINIAT

Fidem.

EST autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. ad Hebr. 11. Quam qui habent, fideles vocantur: & qui non habent, infideles. August. libro 13. de trinitat. cap. 2. Veraciter autem fideles sumus, si quod verbis promittimus, operibus complemus. Gregorius Homil. 29.

EXPLICATIO EIVSDEM, D. IOAN. GROPPERI.

Substantia, inquam, rerum sperandarum, id est, certitudo & quasi certa possessio quędam earum rerum, quas speramus, eo quod eas mentis nostrę oculis sic representet ac sistat, vt iam illis quodammodò frui videamur. Et argumentum non apparentium, id est, perspicua ostensio, & certa demonstratio rerum nõ venientium in conspectum, vt de ijs persuasi simus, ac si

ac si oculo corporali peruiderentur. Gropper. in institutionibus suis de doctrinæ Noui testamenti summa.

ALIA DECLARATIO D. SOTO.

ID est, habitus seu vis virtusque mentis, qua, licet obscure, certò tamen & firmiter assentimur his, quę speramus aperte videre. lib. 2. De natur. & gratia cap. 7. vel, Fides Catholica, vt est inter omnes Christianos constitutissimum, est assensus certus & firmus, obscurus quidem, tamen cui non potest subesse falsum. In qua definitione designantur duo:

PRIMÒ,

FIRMITAS assensus, cuius causa dicitur substantia, id est, inchoatio rerum sperandarum, quę robur habet & firmamentum ex obedientia libertatis. Nam rerum, quę nec videntur, nec ratiocinatione demonstrantur, nunquam haberemur tam firmum assensum, nisi in captiuitatem redigentes intellectum in obsequium Christi.

SECUNDÒ,

Subiectum Fidei esse intellectuam potentiam: obiecti autem rationē, ad omnia patere, vniuersaq; ambire quęcūq; à deo cælitus sunt reuelata, siue res gestę sint, siue mandata, vel monita, siue sua promissa. Hęc enim omnia in spem nos futurorum mittunt. Quocirca in eodem Symbolo vtrique copulantur articuli: scilicet, & qui historiales sunt, vt quod Christus natus est, & crucifixus: & præterea qui de sanctorum communionē, & remissione peccatorum constituuntur, tanquam sub eodem obiecto fidei comprehensi, eodem cap. 7.

ILLATIO CONTRA FIDEM SPECIALEM.

EST ergò persuasum facillimum, fidem illam commentitiam, quam vocant specialem, ad fidem Catholicam minimè pertinere. Fides enim Catholica ex sola diuina assertione, vel promissione pendet: quòd autem quisque aptus sit & idoneus promisso beneficio suscipiendo, ex humano assensu & cooperatione etiã pendet, ergò huius fides non est Catholica. ibidem.

ALIA ILLATIO ADVERSVS DEFINITIONEM Caluini.

INCONGRVA ergò est definitio Caluini, quam libro de Institut. relig. Christ. tribuit fidei, nempe quòd sit diuinę erga nos beneuolentię firma certaque cognitio, quę gratuita in Christo promissionis veritate reuelatur mentibus nostris, & cordibus obsignatur. Nam si ad promissiones in genere referatur, non est nisi pusilla portio Catholicę fidei: si verò ad illam suam specialem certitudinem, quam de se quisque habet, extra limites est eiusdem orthodoxę fidei. Soto ibidem.

QVID FIDES CHRISTIANA CONVENIAT cum fide antiqua.

EADEM est fides nostra, quę & Antiquorum: Augustinus lib. de Patientia cap. 21. Antiqui iusti ante incarnationem verbi in hac fide Christi & in hac vera iustitia, quod est nobis Christus, iustificati sunt: hoc credentes futurum, quod nos credimus factum: gratia salui facti per fidem, non ex seipsis, sed dei dono: non ex operibus, nè fortè extolleretur. Bona quippe opera eorum non præuenerunt misericordiam dei, sed secuta sunt.

IDEM SVPER IOAN. TRACTAT. 45.

TEMPORA variata sunt, non fides: quia eadem fides utrosque coniungit, & eos qui crediderunt venturum, & eos qui venisse iam crediderunt. Diuersis quidem temporibus, sed utrosque per vnum fidei ostium, id est, Christum, videmus ingressos. Et alibi: Eundem spiritum habuerunt, qui venturum in carnem Christum prænuñciarunt, quem etiã illi, qui eum venisse nunciauerunt.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE PARTITIONE FIDEI.

TABVLA 50.

DE FIDE INFORMI, SENTENTIA D. PAVLI.

Si linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æsonans, aut cymbalum tinnies. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. 1. Cor. 13.

DE EADEM, SENTENTIA D. IACOBI.

Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? nunquid poterit fides saluare eum?

ET PAVLÒ PÒST.

Vis scire ô homo inanis, quoniam fides sine operibus ociosa est? Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est? Et suppleta est scriptura, dicens: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum? Similiter & Raab meretrix, nonne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios, & alia via eiciens? sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Iacob. 2.

SENTENTIAE HVIVS LIMITATIO D. SOTO.

Ex his verbis quidam elicere conantur, quod fides mortua non sit fides, tum quod eiusmodi fides nihil differat à fide dæmonum. Vno enim contextu ait Iacobus, quod fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa: & quod ille, qui hoc modo credit, nihil magis egregium facit quam dæmones, qui credunt & contremiscunt. Hæc tamen ambo citra negocium dissoluet, qui verba Iacobi æstimate fuerit meditatus.

Nô enim refert fidem ad Charitatem, sicuti hominem ad animam, sed sicuti corpus ad animam. Non, inquam, ait, sicut homo, sed sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Viuit enim per animam & homo, & corpus: sed homo tanquam per formam, quæ pars sui est: corpus autem tanquam per eam, quæ extrinsecus sibi accidit. Et ideo quia Deus, qui est nobis ceu anima vitæ spiritualis, habitat in nobis per charitatem, (Deus enim charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo) expuncta charitate, & homo manet spiritualiter mortuus, & fides sua mortua. Attamen, vt corpus absq; anima suam retinet integram essentiam corporis, ita & fides absque charitate, suam habet rationem, substantiam, & proprietatem fidei, quæ est assentire dictis Dei.

Neq; continuo consequens est, fidem illam mortuam nihil ab illa dæmonum distare. Ratio enim fidei non solum consistit in certitudine, quam forsan habere possunt dæmones maiorem, immò clariorem nobis: sed in eo, quod per obedientiam & voluntatis obsequium (vt in ipsa eius definitione innuebamus) suscipitur. Dæmones autem non vltro, sed inuitè credunt, & inde fit, vt nostra fides suapte natura illiciat nos ad amorem dei: illa verò sua nihil aliud quam timorem illis incutiat & tremorem. D. Soto cap. 7. lib. 2. de Natura & Gratia.

DE

DE FIDE FORMATA, D. PAVLI SENTENTIA ad Galat 5.

NAM in Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium: sed fides, quæ per charitatem operatur:

ET I. TIMOTH. I.

FINI S autem præcepti est charitas, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Quæ verba sic interpretatur diuus Augustinus: Cum enim diceret, charitas: addidit, de corde puro: vt nihil aliud, quod diligendum est, diligatur. Conscientia verò bona, subiunxit propter spem. Ille enim se ad id, quod credit & diligit, peruenturum esse desperat, cui malæ conscientie scrupulus inest. Tertio, & fide, inquit, non ficta. Si enim fides nostra mendacio caruerit, tunc & non diligimus quod non est diligendum, & rectè viuendo id speramus, vt nullo modo spes nostra fallatur. Augustinus libro 1 de doctrina Christiana cap. 40.

DE FIDEI EFFECTIBVS, QVOS D. PAVLVS

ad Hebræos per exempla sanctorum patrum veteris enumerat testamenti. TAB. 51.

NAM FIDE

I.

INTELLIGIMVS aptata esse secula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent.

II.

FIDE plurimam hostiam Abel, quam Cain, obtulit Deo: per quam testimoniū consecutus est, esse iustus, testimonium perhibente muneribus eius Deo: & per illam defunctus adhuc loquitur.

III.

FIDE Enoch translatus est, nè videret mortem: & non inueniebatur, quia transtulit illum Deus: ante translationem enim testimonium habuit, placuisse Deo.

III.

FIDE, Noë responso accepto de ijs, quæ adhuc non videbantur, metuens, aptauit arcam in salutem domus suæ, per quam damnauit mundum: & iustitia, quæ per fidem est, hæres est institutus.

V.

FIDE, qui vocatur Abraham, obediuit in locum exire, quem accepturus erat in hereditatem: & exijt, nesciens quò iret.

VI.

FIDE demoratus est in terra promissionis, tanquam in aliena, in casulis habitando cum Isaac & Iacob, cohæredibus repromissionis eiusdem.

VII.

FIDE & ipsa Sara sterilis virtutem in conceptione seminis accepit, etiam præter tempus ætatis quoniam fidelem credidit esse eum, qui repromiserat.

VIII.

FIDE obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur: & unigenitum offerebat, in quo susceperat repromissiones, arbitrans quia & à mortuis suscitare potens est Deus.

IX.

FIDE & de futuris benedixit Isaac Iacob & Esau.

X.

FIDE, Iacob moriens, singulos filiorum Ioseph benedixit, & adorauit fastigium virgæ eius.

XI.

FIDE, Ioseph moriens, de profectione filiorum Israel memoratus est, & de ossibus suis mandauit.

XII.

FIDE, Moyses natus, occulcatus est mensibus tribus à parentibus suis, eo quod vidissent elegantem infantem, & non timuerunt Regis edictum.

bbb 4 XIII.

Gen. 15.
Rom. 4.
Galat. 3.

1. Ioan. 4.

XIII.

FIDE, Moyses grandis factus, negavit se esse filium filiae Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias aestimans thesauro Aegyptiorum, improprium Christi. Adspiciebat enim in remunerationem.

XIII.

FIDE reliquit Aegyptum, non veritus animositatem Regis: inuisibilem enim tanquam videns sustinuit.

XV.

FIDE celebrauit Pascha & sanguinis effusionem, ne qui vastabat primitiua, tangeret eos.

XVI.

FIDE transierunt mare rubrum, tanquam per aridum terram: quod experti Aegyptij, deuorati sunt.

XVII.

FIDE muri Hiericho corruerunt circuitu dierum septem.

XVIII.

FIDE Raab meretrix non perijt cum incredulis, excipiens exploratores cum pace.

XIX.

ET quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Iephthae, Dauid, Samuel, & prophetis, qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt reprobationes, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra reverterunt exerorum: acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos.

Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem; Deo pro nobis melius aliquid providente, ne sine nobis consummarentur. Ad Hebr. cap. 11. per totum.

DE DVOBVS ERRORIBVS, QVIBVS HOC

seculo doctrina verae & catholicae fidei plurimum obscuratur.

PLVRES quidem & graues sanè, ijdemque perniciosi sunt errores hac tēpestate, quae sepe multumque controuertitur de virtute siue efficacia fidei, qua fideles sumus: quorum tamen duo praecipui, ex quibus caeteri ferè omnes pendere videntur, & connexi sunt & quasi inseparabiles.

PRIMVS:

QVOD iustificatio nostra ex sola diuina pollicitatione, absque operibus nostris, depēdeat.

SECVNDVS:

QVOD certus fieri quisque possit per fidem, se esse in gratia.

CONTRA PRIMVM DISPVATIO NON MINVS ELEGANS

& diferta, quam grauis & erudita D. Augustini in lib. de vita Christiana, cap. 13.

PROPOSITIO.

ALIOS noui, inquit, quos ita insipientiae & imprudentiae tenebrosa caligo & ignorantia fallit ac decipit, vt fidem quam habere se simulant, sine iustitiae operibus apud Deum sibi censeant profutura: & hoc erroris genere decepti, sine metu crimina nefanda committunt, dum credunt Deum non criminum, sed perfidiae tantum ultorē. Et huiusmodi non solum seipos perisse contenti sunt, sed etiam alios, in quibus nullum diuinae scientiae lumē est, suis nituntur laqueis implicare, & impletur in illis Saluatoris nostri sententia, dicentis: Cæcus si cæco ducatum praestet, ambo in foueam cadunt. Nam si nullum crimen, sed sola perfidia condemnatur, ergo securi peccamus & liberi, & sine causa Deus dedit mandata iustitiae; si sola sine iustitiae operibus fides prodest.

CAUSA HVIVS ERRORIS QVAE SIT.

VND è hic tam impius, tam scelestus, tam perfidus ignorantiae error obrepserit, scire non possumus, nisi fortè ex illis, qui hoc exēplo in lege veteri populū seducebāt, & secū simul eterne morti & perpetuo tradebāt interitui, de quibus scriptū est: Nolite audire sermones prophetarum, qui prophetant vobis, quonia vani sunt ipsi, & visiones à corde suo loquuntur, &

Matth. 15.

Hier. 23.

tur, & non ab ore Domini. Dicunt enim ijs qui repulerunt verbū Domini, Pax erit vobis, & omnibus qui vadunt in voluntatibus suis. Omni qui vadit in errore cordis sui, dicunt, Non venient super te mala.

ERRORIS HVIVS CONFVTATIO.

MVLTA quidē nobis, immò totius legis testimonia aderant, quibus tam perniciosum destruere errorem ac sepelire poteramus: sed ne legentem diutius fatigemus, sufficiat pauca de plurimis. Respondeat ille mihi, cuius talis est sensus: Adam à DEO factus homo primus statim in principio mundi, perfidiae, an peccati causa damnatus est? In quo nihil fuisse incredulitatis inuenio, praeter solam inobedientiam, cuius causa ille damnatus est, & oēs suo damnantur exemplo. Cain quoque non perfidiae causa, sed quia fratrem interemerat, condemnatus est. Quid plura? Vniuersus hic mundus vt diluuii interiret, non perfidiae causa lego factum fuisse, sed criminum. Sodoma & Gomorra vt repentino cremarentur incendio, nullam causam incredulitatis inuenio, nisi peccatorum & scelerum: quod scriptura euidenter demonstrat & dicit: Homines Sodomitae, mali & peccatores erant in conspectu Dei valde. Populus ille Iudaicus vt tam frequenter interire videretur, & corripi, nonne peccatorum causa praestabat?

Genes. 13.

SOLVTIONES OBJECTIONVM, QVIBVS CONCL-

iantur sententiae Pauli & Iacobi de fide & operibus.

SED dicit aliquis: Veteris legis testimonia tantum non accipio, nisi mihi & noui testamēti exempla protuleris: Accipe Saphiram & Ananiam, quos apostolica sententia, non perfidiae crimine, sed furti & mendacij causa damnauit.

Forfitan dicturus es mihi: Vt quid ergo Apostolus dicit, Arbitramur iustificari hominē per fidem sine operibus legis? Ipsum qui hoc dicit, lego hominem absentem etiam cōdemnasse, quia uxorem patris acceperat. Intelligenda est ergo scriptura, quae scientibus conuenire videtur in omnibus, & non nisi solis, à quibus minimè intelligitur, discrepare. Iustificari hominem, inquit Apostolus, per fidem: sine legis operibus, dicit, sed non sine illis operibus, de quibus alterum Apostolum audio dicentem: Fides sine operibus mortua est. Paulus enim Apostolus de legis operibus locutus est, hoc est, de circuncisione carnali, & nomenia, & sabbatho, & huiusmodi caeteris, quae lex fieri ante praeeperat, & iam Christi tempore non erant necessaria. Iste verò Iacobus de operibus iustitiae loquitur, quae qui non fecerit, verè mortuus est, quauis se simulet esse fidelem.

1. Cor. 5.

Sed dicit aliquis illud Apostoli, dicentis: Corde enim creditur ad iustitiam, ore autē fit confessio ad salutem: Stulte, hoc baptismi impletur in tempore, quo vt baptizetur quis, sola confessio desideratur & fides. Nam quid tibi ipsius baptismi lauacrum prodest, si sola sine iustitia fides quaeritur? Baptismo enim peccata abluunt, fides omnium tenet. Si deinceps peccandum est, abluisse quid prodest?

SENTENTIAE CATHOLICAE CONFIRMATIO

ex collatione scripturarum.

AUDI quid dicat Dominus homini semel sanato: Eccè sanus factus es, iam noli peccare, ne quid tibi deterius eueniat. Hoc & beatus Petrus Apostolus manifestissime docet, ei deterius aliquid, qui post agnitam iustitiae viam peccauerit, euenire, cum dicit: Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri saluatoris Iesu Christi, his rursum impliciti superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim esset illis viam non cognoscere iustitiae, quam post cognitam retrorsum conuerti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato. Contingit enim eis illud veri Prouerbij: Canis reuersus ad vomitum suum, & sus lotain volutabro luti.

2. Petr. 2.

Pron. 26.

Hoc & beatus Paulus Apostolus testatur, & loquitur, hominem post baptismi sanctificationem pristino errore peccantem, non sine ingenti poenitentia conseruari, dicens: Impossibile est enim, eos qui postquam semel illuminati sunt, gustauerunt etiam donum caeleste, & participes sunt facti spiritus sancti, gustauerunt nihilominus bonum Dei verbū, virtutesque seculi venturi, & prolapsi sunt, renouari rursus ad poenitentiam, rursus crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes.

Hebr. 6.

VIA

Matth. 19. QVENDAM etiã ad Saluatorem accessisse, & quid faciendo vitam eternam perciperet, interrogasse Euangelista testatur: cui ita à Domino respõsum est: Si vis vitam habere, serua mandata. Non dixit, Serua tantum fidem. Nam si sola fides queritur, superflue iubentur mandata seruari. Sed absit, vt ego Deum meum aliquid dicam præcepisse superfluum. Sed dicant hoc illi, qui peccando iam filij perditionis effecti sunt, & in hoc tantum solatium se habere credunt, si alios secum potuerint morti perpetuæ mancipare.

PECCATIS HOMINES DAMNARI ETIAM FIDELES.

Poue. 11. iuxta 70. 1. Pet. 4. Plal. 38. 103. 67. NAM si Deus peccatorem non punit, vbi est illud propheticum, Si iustus vix saluus erit, peccator & impius vbi parebunt? Et alibi: Quia peccatores peribunt. Et iterum: Deficient peccatores à terra, & iniqui ita vt non sint. Et iterum: Sicut deficit fumus, ita deficient: sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei. Nullum hic tantum incredulum & infidelem, sed peccatores audio condemnari.

NEC SOLAM SVFFICERE FIDEM.

Matth. 7. ET Saluatorem nostrum quodam loco dixisse lego: Non omnes qui dicunt mihi, Domine Domine, intrabunt in regnum cælorum, sed qui faciunt voluntatem patris mei qui in cælis est. Vtique isti Christum credebant, qui eum etiã Dominum nuncupabant. Nec idcirco illis cælestis regni ianua panditur, quia illum ore, quem factis abnegant, confitentur. Negari autem Deum factis, non minus quàm verbis, Apostolus dixit: Deum confitentur se nõsse, factis autem negant. Et Dominus in Euangelio: Multi mihi dicent in illa die: Nonne in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et dicam illis: Nunquam vos cognoui. Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem. Vique adeo isti credidisse dicuntur, vt in nomine Domini virtutes etiã operarentur. Nec tamen eis proderit fides, quia iustitiæ opera non fecerunt.

SED NECESSARIA ETIAM AD SALVTEM
sunt opera.

Matth. 25. ITA QVE si sola fides prodest, cur illi cum angelis satanę in perpetuum gehennæ ignibus mancipantur, qui non perfidiæ causa, sed quia boni nihil fecerunt, iudicantur? sicut scriptum est: Et dicet eis rex qui ad sinistram sunt: Discedite à me maligni in gehennam eternam, quam parauit pater meus diabolo & angelis eius. Esuriui, & non dedistis mihi manducare: &c. Non dixit vtique, quia non credidistis mihi. Vnde intelligi datur, non eos incredulitatis causa, sed propter bonorum operum sterilitatem esse damnandos.

DISPVATIONIS HVIVS EPILOGVS.

NEMO ergo alterum decipiat, nemo seducat, nisi quis iustus fuerit, vitam non habebit: nisi quis in omnibus Christi mandata seruauerit, partem non potest habere cum Christo: nisi quis terrena despexerit, diuina non accipiet: nisi humana contempserit, nõ potest habere cælestia. Nec quisquam Christianum se iudicet, nisi qui Christi & doctrinam sequitur, & imitatur exemplum. Hactenus Augustin.

CATHOLICA CONTRA HVNC ERROREM ASSERTIO.

SALVS itaque non offertur per Christum, nisi certo modo qualificatis, sicut demõstrant hæ scripture: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nõ potest introire in regnum Dei, Ioan. 3. Pœnitentiam agite, appropinquauit regnum Dei, Matth. 4. Nisi pœnitentiã habueritis, similiter omnes peribitis, Luc. 13. Factus est omnibus obtemperatibus sibi causa salutis, Ad Heb. 5. Ecce qualitates fidei, baptisimi, pœnitentiæ, & spontaneæ voluntatis, ad obtemperandum Christo prærequiruntur. Sonnius lib. 1. Demonstrationũ de fide, ca. 6.

DETE-

DETECTIO SECVNDI ERRORIS DE

certitudine gratiæ. TABVLA 52.

<p>CERTITUDO ex duobus estimari potest, vel ex parte</p>	<p>Obiecti, cuius assensus non potest esse falsus.</p>	<p>Quæstio autem præsertim ita explicatur:</p>	<p>Non litigatur de certitudine ex parte subiecti. Nemo enim dubitat quin possit quis ex leuitate tam firmum habere assensum, & iudicio suo tam certum de re falsa, quàm Christianus habet de fide catholica, vt hæretici de suis dogmatibus plerique omnes. Sed dubitatio est de certitudine, ex parte obiecti, vtrum eam quis possit habere, se esse in gratia, vt talis assensus esse nequeat falsus, magis quàm si esset Catholici fidei. D. Soto de nat. & gratia, lib. 3. cap. 10.</p>
<p>Subiecti est firmitas assensus illius rei, quam quis sibi persuadet, omni depulsa dubietate, propter sibi apparentem veritatem.</p>			

SVBDIVISIO DE DVPLICI HVIVS QVAE

tionis sensu. TABVLA 53.

AT VERÒ QVAESTIO potest præterea habere duos sensus: { Primus, secundum præsentem statum, Annunc scilicet sit quis in gratia. Alterum, an possit habere certitudinem perseverantia vsq; ad finem vitæ & assecutionis gloriæ.

CONFVTATIO PRIMI MEMBRI EX LIBEL

lo Ioannis Hesselij Contra Nouitiam fidem, quam vocant specialem, vnde-
cim argumentis. Quorum

PRIMUM est,

QVÒD hæc fides, qua quisque certo statuit sibi remissa peccata propter Christum: siue doctrina, qua docetur is habere peccati veniam, qui eam se per Christum habere firmiter statuit, nõ sit expressa in symbolo apostolico, aut Niceno, vel Constantinopolitano, aut Athanasij. Et cum Augustinus libro de fide & symbolo, & in Enchiridio cap. 64. exponat Apostolicum symbolum, atq; expresse illam eius partem, (Remissionem peccatorum) huius fidei non meminit: Quinimò docet, Deum in ignoscendis criminibus respicere mensuram doloris & cordis contriti. Item Fulgentius & Ruffinus, aut alij dum ea quæ fidei sunt exponunt, ne verbum quidem de hac fide faciunt, &c. proinde nouitia est & veteri Ecclesiæ ignota.

SECVNDVM ARGVMENTVM.

SECVNDÒ hæc persuasio est in ijs etiã qui integram fidem non habent, sed hæretici sunt: vt in Eunomio, de quo scribit Augustinus libro de hæresibus ad Quoduultdeum: Fertur, inquis, vsquæ adeo fuisse bonis moribus inimicus, vt asseueraret, quod nihil cuiquã obesset quorumlibet perpetratio ac perseverantia peccatorum, si huius, quæ ab illo docebatur, fidei particeps esset.

TERTIVM.

TERTIÒ, hæc persuasio tollit timorem diuinæ seueritatis atque iudicij, dum iubet hominem esse securum.

QVARTVM.

QVARTÒ, reijcitur hæc doctrina sic: Quisquis carni mente seruit atque peccato, Deo placere non potest, iuxta Apostolum (Rom. 8.) dicentem, Qui in carne sunt, & secundum eam ambulant, Deo placere non possunt: Sed nemo certus est an dominetur sibi peccatũ, & ambulet secundum carnem. Igitur nemo certus est se placere Deo.

QVIN-

QVINTVM.

QVINTÒ reijcitur hæc doctrina, quia tollit orationem Dominicam, qua oramus vt demittantur nobis debita.

SEXTVM.

SEXTÒ, doctrina huius specialis fidei aduersatur doctrinæ scripturæ de baptismo. Nam si fide hac certus sit homo se esse Dei filium, Deumque sibi iam propitium: consequens est, baptismum non adhibendum, vt peccata remittantur, vel vt homo renascatur.

SEPTIMVM.

SEPTIMÒ, hæc persuasio aduersatur apostoli doctrinæ de recto vsu Eucharistiæ. In qua requirit probationem sui ipsius, nè quis indignè manducet aut bibat. Doctrina autem hæc hominem certum esse iubet, atque ita ab omni periculo securum fore pollicetur.

OCTAVVM.

OCTAVÒ, hac vana doctrina euertitur veræ pœnitentiæ siue conuersionis ad Deum prædicatio. Cum enim sacra scriptura doceat, veram pœnitentiam conuersionemque præcedere remissionem peccatorum, hæc doctrina cõtrà asserit, remissionem peccati obtineri ante omnia per hanc fidem: & tum demùm sequi veram pœnitentiam & conuersionem secundum Deum. Hinc est Luteri dictum: Qui credit se absolutum, est absolutus, quidquid sit de contritione.

NONVM.

NONÒ, aduersatur hæc vana fides potestati soluendi & ligandi, remittendi & retinendi peccata, quæ dedit Dominus Petro & apostolis. Habet enim hæc fides, quod peccata sint remissa sola fide, etiã si nemo solutor vel remissor accedat, vt ridiculum iam sit, quod

Ioan. 20. 11. Apostolis suis Dominus dixit: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.

DECIMVM.

DECIMÒ, hæc fides adeò noua est & falsa, vt cum sibi ipsi contraria sit, seipsam destruat. Nam nemo cuiquam assentitur, nisi quod verum esse iudicãrit, etiã priusquam assentiat. Cum itaque hac vana persuasionem credat homo sibi remitti peccata per eam ipsam fidem, qua credit hoc, necesse est id verum esse etiã priusquam credat, atque ideo ipsa fides remissionis, posterior est remissione.

VNDECIMVM.

POSTREMÒ, hæc vana persuasio procedit ex exili intellectu Euangelij & verbi Dei, siue potius per ipsam verbum Dei peruertitur. Fides enim in nihil aliud collimare debet, quam in Dei verbum: Nullum autem est verbum Dei, dicens cuiuslibet hominum, esse ei remissa peccata. Sed Euangelium vnum & idem est apud omnes Christianos. Vnde Euangelium generalibus enunciatis in scriptura proponitur. At particularia pro personarum varietate mutantur. Ioan. Hesselius, apud quem fufius tractantur.

CONCLUSIO PRIMI HVIUS MEMBRI CATHOLICA.

NEMO potest adeò esse certus suæ propriæ iustificationis, quàm est Christianus de articulis fidei. Ratio est, quia certitudo huiusmodi, quod quisque sit in gratia Dei, ex duobus pendet: Vtpotè ex firmitate diuinæ promissionis, quæ est fides catholica: & ex nostra dispositione, nempè si fecerimus illa, quæ à nobis ipse requirit. Huius autem secundi membri fidem habere non possumus, quanta est fides catholica: ergò neque tantam vllus de cõmuni lege habere potest, quod sit in gratia. D. Soto cap. 10. lib. 3. de natura & gratia.

CONFVTATIO SECVNDI MEMBRI, DE PERSEVERANTIA FIDEI, ex eodem Hesselio per argumenta octo.

MVLTO porrò vanior est ea fides, qua quisque statuit firmitèr, se peruenturum ad vitam æternam, quàm qua sibi statuit peccata remissa. Hæc enim etiã de futuris pronunciat, quæ soli deo nota sunt, iuxta illud Sapientis: Homo futura nullo scire potest nuncio. Et, Nè glories in crastinum, ignorans quid superuentura pariat dies. Illa autem tantum de præfenti iustitia. Igitur & eius, licet iam satis sit reiecta, paucis ostendamus vanitatem.

ARGV-

Eccle. 8.
Prou. 27.

ARGVMENTVM PRIMVM.

PRIMÒ igitur, nullum symbolorum, neque Apostolicum, neque Nicenum, neque Constantinopolitanum, neque Athanasij habet, quod quilibet debeat credere, se habiturum vitam æternam. Licet enim credamus vitam æternam, non tamen idcirco credimus nos eam possessuros. Credimus enim similitèr & mortem impiorum æternam: & tamen nemo debet, etiã si hæc tenens impiè vixerit, credere se intraturum ignem æternum.

SECVNDVM.

SECVNDÒ, hæc persuasio, qua quis statuit se peruenturum ad vitam æternam, est in hereticis qui certò non eò peruenient. Falsa est itaque hæc persuasio, & non innitens veraci verbo Dei.

TERTIVM.

TERTIÒ, si fides iustificans reddit hominem certum de æterna vita, igitur certum eum facit, quod in fide perseuerabit, quod sibi certò polliceri potest nemo. Nam sicut apostolus docet, multi repulsa bona conscientia, naufragium fecerunt circa fidem: & alios præ avaritia à fide excidisse dicit, i. Timoth. 6.

QVARTVM.

QVARTÒ, hæc persuasio pronunciat de occulta & inscrutabili Dei prædestinatione. Nam per eam firmitèr statuit homo se prædestinatum, securiorque est de æterna sua salute, quàm fuit homo & angeli ante lapsum. At secus Augustinus: Licet, inquit, sancti de suæ perseuerantiæ præmio certi sint, de ipsa tamen perseuerantia sua reperiuntur incerti. Item Hieronymus: Scriptum est, inquit: Nè beatum dixeris quempiam ante mortem, Eccl. 11. Quãdiù enim viuimus, in certamine sumus: quãdiù in certamine, nulla est certa victoria, quæ etiã Apostolo fortissimè præliantibus, in futuro seculo referuabatur.

QVINTVM.

QVINTÒ, hac persuasionem tollitur sollicitudo rectè agendi, & ille timor, quæ iubet apostolus: Tu autem fide stas. noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis nõ pepercit, nè fortè nec tibi parcat. Vide ergò bonitatem & seueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem: in te autè bonitatem Dei, si permanferis in bonitate: alioquin & tu excideris. Ad Rom. 11.

SEXTVM.

SEXTÒ, hac persuasionem iudicat homo seipsum, non solum pro præfenti, sed etiã pro futuro tempore, omnibus modis sic inuadens Christi iudicis officium, & peccas in illud præceptum sapientis: Ante mortem nè laudes hominem quenquam. Eccle. 11.

SEPTIMVM.

SEPTIMÒ, Nullum est Dei verbum, quod testetur cuiuslibet fideli eum esse perseueraturum in fide & charitate, & habiturum vitam æternam. quinimò iam ostensum est, scripturam docere, multos à charitate excidere, atque damnari in æternum, vt Saul. Vana itaque hæc persuasio non versatur circa Dei verbum, & proinde non est fides.

VLTIMVM.

POSTREMÒ, si statuunt, prout statuunt, quod conciliatam habeant erga se Dei beneuolentiam, ita vt hoc anno, mense, vel die, non sint casuri à fide aut iustitia, sed protegendi à Deo: manifestè iam patet, non hæc esse fidem qua iustificati fuerunt prophetae aut apostoli: vel, si ea iustificati essent, falsa certè, seu quæ falsum credidisset pro Dei verbo, iustificati essent. Hæc omnia vberius pertractat R. D. Ioanes Hesselius in dicta sua cõfutatione, ca. 10. Et Dominicus Soto. lib. de natura & gratia.

REGVLA SIVE DECISIO HVIUS CONTROVERSIÆ COMMUNIS.

ALITER ergò consideratur promissio de venturo Christo, & remissione peccatorum in genere, quæ ex nullo prorsus opere legis pendebat, vt arbitrabantur Iudæi: Aliter verò, vt singulis promissum beneficium applicatur: & secundum hanc considerationem propter paruulos, qui iustificantur ante usum rationis, promissio pendet ex operibus cuiusque. Quandoquidem hoc modo non est facta promissio cuius absolute, sed sub cõditione, si pœnitentiã egerimus, si vocè eius audierimus. Nam qui audit & didicit, venit ad me, Ioan. 6. Idè Soto lib. 3. cap. 10. de natura & gratia.

iii

DEFEN-

DEFENSIO FIDEI CATHOLICAE ADVER-

sus aliam calumniam, qua criminantur Catholicos docere, vt de salute sua dubitent homines.

CATHOLICI docent, vt fidant quidem homines se vitam & veniam accepisse, vel accepturos esse, non tamen hoc tanquam Dei verbum credant, sed timeant ne forte excidant à pietate & vita. Absit autem, vt sic dubitet catholicus de assecutione vitæ æternæ vel veniæ, vt ea quæ ad horum assecutionem sunt agenda, aggredi cesset. Hæc enim dubitatio spei est contraria, & in desperationem degenerat: sicut & timor non obtinendæ veniæ vel vitæ, qui tantus est, vt torporem ad orandum pro veniâ, & viriliter certandum pro vita, inducat. At timor, qui ex propriæ fragilitatis atque malitiæ, & diuinæ securitatis consideratione oritur, & tamen spei veniæ & vitæ coniungitur, humilitatem & sollicitudinem bene agendi generat atque custodit. Hunc timorem docemus, atque ex cõsequenti illud in quo fundatur, nempe nos certos non esse de pœnitentia & perseuerantia nostra. Ioannes Hesselius in confutat. fidei specialis, cap. 24.

DE SIGNIS GRATIAE DIVINAE.

TABVLA 54.

QUANVIS autem communi lege, hoc est, fidei certitudine, de salute sua nisi ex singulari quodam diuinæ reuelationis priuilegio, omnino certus nemo esse queat: sunt tamen signa siue coniecturæ quædam, ex quibus homo Christianus apud Deum se in gratia esse spe bona colligere possit, quorum in libello quodam antiquo & pio, qui fundamentum æternæ inscribitur felicitatis, numerantur sedecim:

SIGNVM PRIMVM.

DETESTATIO peccatorum: de quo sic diuus inquit Hieronymus: Tunc peccatorum salus incipit, cum quis veraciter pro delictis ingemiscit.

II.

AMOR verbi diuini, de quo Ioan. 8. Qui ex Deo est, verba Dei audit. Nam verbum Dei est cibus anime. Non enim in solo pane viuit homo &c. Matth. 4. Vnde D. Augustinus: Nullum, inquit, mains est signum æternæ prædestinationis, quam libenter audire verbum Dei.

III.

PATIENTIA in rebus aduersis, eò quòd dicit Apostolus: Flagellat omnem filium quem recipit, Hebr. 12. Et, Ego quos amo, arguo & castigo. Apocal. 3.

III.

CORRECTIONEM libenter admittere, atque ex ea in melius vitam commutare, vt cum Psalmista dicere possit: Tribulationem & dolorem inueni, & nomen Domini inuocaui. Psal. 114.

V.

TIMENTES Deum honore afficere: & præsertim eos, quos describit David in Psalmo 23. Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo &c? Custodire autem illa præcepta, quæ ibi numerantur ex ordine, manifestum est bonæ gratiæ signum.

VI.

HVMILITAS: Nam D. Gregorio teste, euentissimum signum electionis est humilitas.

VII.

DVBIA in meliorem interpretari partem, nec libenter audire obreclatationes. Vnde Saluator noster apud Ioan. 13. cap. In hoc cognoscent homines, inquit, quòd mei estis discipuli, si dilectionem habueritis adinuicem.

VIII.

COMMISERATIO in necessitatibus proximorum. Aliter enim, vt D. scribit Gregorius, membra nostri redemptoris non efficimur, quam si proximo compatiatur. Hinc Psalmista cecinit: Locundus homo qui miseretur & commodat.

IX.

INIURIARVM remissio, quam sic cõmendat August. Vnusquisq; talē indulgentiā accipiet, qualem facit proximo.

X. Siu-

X.

STVDIVM probitatis, quòd quis frequenter mouetur ab interiori animi sensu, vt bonus fieri & in melius proficere queat.

XI.

FREQVENS Passionis Christi meditatio, quæ cum gratiarum actione coniuncta sit. Quò pertinet illud Ezechielis: Signa Thau in frontibus eorum, id est, signum crucis. Ezech. 9.

XII.

BONA & deuota ad mandata Dei inclinatio. Quòd signum ab ipso probatum est Saluatore ac Domino nostro, his verbis: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Matth. 19.

XIII.

VEHEMENS ad Dei visionem anhelatio, iuxta illud Iob: Tædet animam meam vita mea, Iob. 10. Super quo B. Gregorius: Præfens, inquit, vita tædere incipit, cum vita cælestis dulcescit.

XIII.

IN omnibus præmissis bona intentio. Sicut enim oculus corporalis est ipsius humani corporis lucerna, sic per radium intentionis illustrantur actionis nostræ merita. Gregor.

XV.

IN præfatis virtutibus ad finem vsque perseuerantia. De qua Matth. 10. dicitur capite: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Et secundum Gregor. In casum bonum agitur, si ante terminum vitæ deseratur.

XVI.

SYNCERA & perfecta Dei charitas. Nihil enim cætera profunt omnia sine dilectione diuina. Hinc D. Augustinus: Sola, inquit, Charitas distinguit inter filios Dei & filios diaboli.

QVAE FIDEI RATIO POTISSIMVM SEQVENDA, atque præ cæteris tenenda sit, ex Ambrosio.

SERUEMVS præcepta Maiorū, nec hæreditaria signacula ausi rudis temeritate violemus. Librum signatum illum propheticum non seniores, non potestates, non angeli, non archangeli aperire ausi sunt: soli Christo explanandi eius prærogatiua est seruata. Librum sacerdotalem quis nostrum resignare audeat, signatum à confessoribus, & multorum iam martyrio consecratum? Quem qui resignare coacti sunt, postea tamen damnata fraude signarunt. Qui violare non ausi sunt, confessores & martyres extiterunt. Quomodo fidem eorum possumus denegare, quorum victoriam prædicamus? Nemo metuat, nemo formidet: plus confert fidelibus, qui minatur. Venenatæ sunt blanditiæ perfidorum, tunc cauedæ, cum id quòd negant, prædicare se simulant. Sic decepti sunt & antè, qui facile crediderunt, vt ibi perfidiæ laqueos inciderent, vbi fidem esse credebant. Qui dicit, inquit, Christum creaturam secundum cæteras creaturas, anathema sit, &c. Ambros. lib. 3. de fide sanctæ Trinitatis cap. 7. tom. 2.

DE FIDEI CATHOLICAE LAVDIBVS, ex August.

NULLAE maiores diuitiæ, nulli thesauri, nulli honores, nullā huius mundi maior est substantia, quam est fides catholica, quæ peccatores homines saluat, cæcos illuminat, infirmos curat, catechumenos baptizat, fideles iustificat, pœnitentes reparat, iustos augmentat, martyres coronat, virgines & viduas & coniugales casto pudore conseruat, clericos ordinat, sacerdotes consecrat, in æterna hereditate cum sanctis angelis collocat. Augustinus sermone 1. de verbis Apostoli.

iii 2 DE SPE,

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE SPE, SECUNDA
 VERBI ABBREVIATI PARTE.

CONTINUATIO.

SED de fide haec tenens, deinceps de spe dicamus, quae sic affinis videtur fidei, ut & ea prope modum nasci credatur ex fide: Fides enim est, qua Dei verbo creditur: Spes, qua expectatur, quod per verbum Dei promissum est. Ut enim expectemus, potissimum fides verbi Dei facit, iuxta prophetam dicentem: Sperent in te omnes qui nouerunt nomen tuum. Psalm. 9.

DE NECESSITATE SPEI.

SPEM necessariam Christiano, inter caetera sacrae scripturae testimonia, Diuus Paulus 6. ad Hebraeos capite abunde testatur, cum spem appellat animae nostrae ancoram tutam ac firmam, & incedentem usque ad interiora velaminis, hoc est, tabernaculum aeternae beatitudinis, ubi praecursor pro nobis introijt Iesus. Quemadmodum enim ancora, fluctuante mari, firmat naues, ne euertantur, aut in saxa impellantur & confringantur: ita spes in his mundi tempestatibus, de promissis diuinis nos confirmat, ut quae nobis non in rebus fluxis, sed in caelo fixa est, ubi multae rerum vices, sed aeterna stabiliaque omnia. Albert, Nouicampian. in Scopo Biblico de fide, spe & charitate.

SPEI DEFINITIO.

SPES autem, quam D. Paulus modo confidentiam appellat, Heb. 10. modo fiduciam, Hebr. 4. est summi boni, Deo miserante, potiundi expectatio. Marul. in Euangelistario suo lib. 2. cap. 1. Hoc est, certa rerum bonarum futurarum, quas a Deo promissas fide indubitata credimus, cum patientia expectatio. Nouicampian. ibid.

DEFINITIONIS HVIVS CONFIRMATIO,
 ex verbis D. Pauli ad Rom. 5.

IUSTIFICATI ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum, per Dominum nostrum Iesum Christum: per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriae filiorum Dei &c.

SPERARE QVIS DICATUR.

ILLE sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem vero pungit mala conscientia, retrahit se a spe, & non sibi sperat nisi damnationem. Ut ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam: & ut habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei est: quod operatur, charitatis. Augustinus in praefatione in Psalm. 31.

SPES QUID DIFFERAT A FIDE,
 ex Augustino.

QUID autem sperari potest, quod non creditur? Porro etiam aliquid quod non speratur, credi potest. Quis namque fidelium, poenas non credit impiorum, nec sperat tamen? Et quisquis eas imminere sibi credit, ac fugaci motu animi exhorret, rectius timere dicitur, quam sperare. Quae duo Lucanus distinguens, ita complexus ait: Liceat sperare timenti. Non autem ab alio Poeta, quanuis meliore, proprie dictum est: Hunc ego si potui tantum sperare dolorem. Est itaque fides & malarum rerum, & bonarum: quia & bona creduntur, & mala, & hoc fide bona, non mala. Est etiam fides & praeteritarum rerum, & praesentium, & futurarum.

Spes autem non nisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum, & ad eum pertinentium, qui earum spem gerere perhibetur. De qua apostolus ait: Spes quae videtur, non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Cum ergo bona nobis futura esse creduntur, nihil aliud quam sperantur. Augustinus in Enchiridio ad Lauren. cap. 8.

QVO-

QVOTVPLEX SIT CHRISTIANA PATIENTIA.

PAVLVS in eo loco, ubi dicit: Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus: non vnus simplicis generis patientiam insinuat, sed duplicem: Illam videlicet primum, quae est longanimitas aequanimitè expectandi bonum illud excelsum, quod cum anxie percipimus, diutissime nobis protrahitur, iuxta illud: Patientes estote usque ad aduentum Domini, Iacobi 5. Nam cum spes quae differtur, affligit animam, dilatio illa in genere malorum est, circa quae patientia versatur.

Sed praeterea cum gloria haec filiorum Dei non nisi plurimis superatis pugnis, subactisq; hostibus obtineatur, quae spe illius perpetimur, per huiusmodi etiam malorum patientiam, hoc est, tolerantiam, eandem gloriam expectamus. D. Soto in epistola Pauli ad Rom. cap. 8.

QVID IN SPE CHRISTIANA TENENDVM
 sequendumque sit.

OMNIVM Christianorum spes in futurum tempus extenditur, ut quod hic seruimus Deo, alibi nos seruasse latemur: Hic enim nobis posita sunt certamina, sed in futuro seculo certaminum praemia reseruata. Iuste siquidem & prouide diuina sapientia separauit tempus laboris & praemij. Hic ergo laboramus, hic seruimus Deo, & mandata eius seruamus, ut in futuro seculo, id est, in caelorum regno, aeterna praemia capiamus. Augustinus sermone 19. de verbis Apostoli: vel iuxta alios, serm. 34.

QVID VE IN EADEM MAXIME CAUENDVM
 fugiendumque sit.

NIHIL tam inimicum est spei, quam retrò respicere, id est, in eis rebus, quae retrò labuntur & transeunt, spem ponere, & in ijs quae nondum datae sunt, sed dandae quandoque, nunquam transibunt, non sperare. Quando autem scatet tentationibus mundus, veluti pluuia Sodomae sulphurea, metucendum est exemplum vxoris Loth. Retrò enim respexit, & ubi respexit, ibi remansit. In salem conuersa est, ut imprudens prudentes condiret exemplo. August. de verbis Domini serm. 29. Idem super Psalm. 95. Debet Christianus, inquit, uti mundo, non seruire mundo, ut habentes, sint tanquam non habentes.

QVIS VERAE SPEI SIT SCOPVS.

TOTA spes nostra in Deo sit, nihilque de nobis, tanquam de nostris viribus praesumamus, ne nostrum facientes, quod ab illo est, & quod habemus, amittamus. August. super Psalm. 70. sermone 1. Factus est enim Christus spes nostra. In illo vides & laborem tuum, & mercedem tuam: laborem in passione, mercedem in resurrectione. Sic ergo factus est spes nostra. Habemus enim duas vitas: sed vnam in qua sumus, alteram quam speramus: In qua sumus, nota nobis est: quam speramus, ignota nobis est. Tolerare in qua es, & habebis, quam nondum habes. Quomodo toleras? ut non vincaris a tentatore. Laboribus suis, tentationibus, passionibus, morte sua demonstrauit tibi vitam in qua es: resurrectione sua demonstrauit tibi vitam, in qua eris. Nos enim non noueramus, nisi nasci hominem & mori: resurgere hominem, & viuere in aeternum, non noueramus. Suscepit quod noueras, & demonstrauit quod non noueras. Ideo ergo factus est spes nostra in tribulationibus, in tentationibus. Idem in Psalm. 60.

DE EODEM.

NO LI aliquid a Domino tuo sperare, sed ipse Dominus tuus sit spes tua. Nanque multi de Deo sperant pecuniam, multi de Deo sperant caducos honores & perituros, vel aliud quodlibet a Deo praeter ipsum Deum: sed tu ipsum Deum pete. Immo contemptis alijs, perge ad illum, obliuiscens alia, memento illius: relinquens retrò alia, extendere in illum. Ipse certe auersum correxit, ipse ducit rectum. Ergo sit ipse spes tua, qui ducit, & producit. Et paulò post: Sit spes nostra Deus noster. Qui fecit haec omnia, melior est omnibus: qui fortia, fortior: qui magna, maior: quidquid amaueris, ille tibi erit. Discere amare in creatura creatorem, & in factura factorem: ne teneat te quod ab illo factum est, & amittas eum a quo & ipse factus es. August.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE GRADIBVS SPEI SENTENTIA D.

Pauli ad Rom. 5.

SED & gloriamur in tribulationibus, scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem, Spes autem non confundit. Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Rom. 5.

DE EFFECTIBVS SPEI CHRISTIANAE

per exempla: NAM SPE

I.

MOISES stetit intrepidus ante Pharaonis conspectum, & tandem populum de Aegypto eduxit, Exod. cap. 5. & 6. & c.

II.

SPE in Deum nixi filij Israel, contra Benjamin tribum praeliantes, tandem praevaluerunt. Iudic. 20.

III.

SPE confusus in Deum David, dixit ad Goliath: Tu venis ad me cum gladio & hasta & clypeo: ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum. 1. Reg. cap. 17.

IIII.

SPE & confidentia in Deum, Nathan propheta audacter corripuit David post adulterium. 2. Regum 12.

V.

SPE confidens Elias, dixit Achab: Non ego turbaui Israel, sed tu & domus patris tui, qui dereliquisti mandata Domini. 3. Reg. 18.

VI.

SPE fretus Heliseus, dixit ad Ioram regem Israel: Quid mihi & tibi est? Vade ad Prophetas patris tui. 4. Reg. 3.

VII.

SPE bona confusus Tobias, dixit increpantibus eum: Nolite ita loqui, quoniam filij sanctorum sumus: & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est illis, qui fidem suam nunquam mutant ab eo. Tobiae 2.

VIII.

SPE inuicta fultus Iob, amicis suis respondit: Etiam si Deus occiderit me, in ipso sperabo. Iob 13.

IX.

SUSANNA cum iniuste condemnaretur, erat in angustijs cor eius sperans autem in Domino, liberata est. Erat enim cor eius fidutiam habens in Domino. Daniel. 13.

X.

DIVINA spe armati Matathias & filij eius, resisterunt nuncijs Antiochi regis, & dixit Matathias: Esti omnes gentes Regi Antiocho obediant, ut discedant unusquisque a seruitute legis Patrum suorum, & consentiant mandatis eius: ego & filij mei & fratres mei obediemus legi Patrum nostrorum. Propitius sit nobis Deus: non est nobis utile relinquere legem & iustitias Dei. Non audiemus verba regis Antiochi, nec sacrificabimus, transgredientes legis nostrae mandata, ut eamus altera via. 1. Machab. 2.

XI.

INVICTAE spei fuit mater cum septem filijs: è quibus cum tertius tormentis diris occideretur à rege tyranno, inquit: E caelo ista possideo, sed propter Dei leges nunc bæcipisa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero. 2. Machab. 7.

XII.

ABRAHAM, ut dicit Paulus ad Rom. 4. contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundum quod dictum est ei: Erit semen tuum sicut stella caeli & arena maris. Gen. 13.

XIII.

IN Christi autem fidelibus spes diuina atque Christiana quantae virtutis fuerit, testantur gloriosi martyres, qui illi innitentes, mundum & mundi tyrannos deuicerunt. Ideo Seruator noster Ioan. 14. cap.

ad

LIBER QVINTVS.

ad eam adhortatus est Apostolos, dicens: Confidite, quia ego vici mundum. quasi dicat: Sicut ego mundum vici, ita & vos, si veram spem ac confidentiam in me habueritis, mundum vincetis. Ex quibus omnibus facile constat, quantae virtutis, & quam mirabilem operum causa extiterit spes diuina atque Christiana.

DE HIS SIGNIS CONCLUSIO

D. Bernardi.

QVIS potest dicere, Ego de electis sum, ego de praedestinati ad vitam, ego de numero filiorum? Quis hæc, inquam, dicere potest? reclamante nimirum scriptura, Nescit homo, si sit dignus amore, an odio. Certitudinem utique non habemus, sed spei fiducia consolatur nos, nè dubitationis huius anxietate penitus cruciemur. Bernard. in sermo. 1. De Septuagesima.

EXHORTATIO D. PAVLI AD RETINEN-

dam in spe Christiana constantiam.

NOLITE ergò amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Heb. 10. Sed ad eam cum fiducia ad thronum gratiæ, ut misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio oportuno. Heb. 4.

ALIA D. AVGVSTINI EXHORTATIO.

SPEM tuam omni hora in deo pone: & quidquid tibi accesserit, siue bonum, siue malum, ex toto corde, & cum pura mente semper dic: Deus, in adiutorium meum intende: Domine, ad adiuuandum me festina. Si vis saluus esse, versiculus iste de corde tuo non recedat: cum ipso dormi, & cum ipso vigila. August. Sermo. 1. De Ieiunio Quadragesimæ.

EIVSDEM.

DEVM gratis diligamus, in illo semper speremus, nec hominem, nec diabolum timeamus. Nec ille, nec iste facit aliquid, nisi quantum permittitur. Permitti ad nihilum potest, nisi quod nobis prodest. Toleremus malos, simus boni: quia & nos fuimus mali. Pro nihilo saluos faciet Deus omnes, de quibus desperare non debemus. Ergò de nemine desperemus: pro omnibus quos patimur, oremus: à deo nunquam recedamus. Patrimonium nostrum ipse sit, spes nostra ipse sit, salus nostra ipse sit. Ipse hinc consolator, ibi remunerator, ubique viuificator, & vitæ dator: non alterius vitæ, sed illius de qua dictum est: Ego sum via, & veritas, & vita, ut & hinc in lumine fidei, & ibi in lumine speciei tanquam in lumine viuientium in conspectu Domini placeamus. Idem super Psal. 55.

VERAE CHRISTIANAE SPEI, DVO POTIS-

simum vitia maximè officere.

DVO sunt vitia generis humani, quibus homines percunt. Alij sperando, alij desperando. Desperando perit, qui dicit: Ego scio facinora mea, ego noui scelera mea: quomodo fieri potest, ut illa quæ feci, dimittat mihi deus? Sperando perit, qui dicit: Quid prodest quod dicis, iam faciam quidquid possum? Hoc perdo, quod non facio: sic me damnaturus est pro vno peccato, sicut pro multis. Et ideò si illam vitam habiturus sum, vel istam perdere nolo, quare ergò non facio voluntatem meam? Quare non explebo libidines meas? Alius verò timens periculum desperationis, incipit sperando perire, quando dicit: Quando-cunque fuero couersus, promittit deus dimittere mihi: Spero in ipsius misericordia, quia totum mihi dimittit. Sed desperanti dicit deus, Nolo mortem peccatoris & c. Speranti verò, Nè tardes couerti ad Dominum & c. August. sermo. 5. in sermonibus communibus, ut citatur in Milleloquio. Interim vide familia sermone 48. & 39. de verb. Domini. Item tractatu 33. in euangel. Ioannis, & Homilia 1. ex lib. 50. homiliarum.

EPILOGVS.

CONFIDIMVS autem, quia conscientiam habemus bonam, in omnibus benè volentes conuersari. Heb. 13.

DE CHARITATE, PAR-

TE ABBREVIATI VERBI

TERTIA.

CONTINUATIO.

CHARITATEM fidei & spei adiungi debere, indè liquet, quòd fides sinè charitate, vt dictū est, poterit quidem esse, sed non prodesse. Fides enim in Christo valet, ait Paulus, quæ per dilectionem operatur. Ad Galat. 5.

DOCTRINA HVIVS, QVAE DE CHARITATE suscipitur, Summa.

TOTAM magnitudinem diuinorum eloquiorum & latitudinem secura possidet charitas, qua deum proximumq; diligimus. si ergò non vacat omnes paginas sanctas perscrutari, omnia inuolucra sermonum euoluere, omnia scripturarum secreta penetrare, tene charitatem: ibi pendent omnia: ita tenebis quod ibi didicisti, tenebis etiã quod nõdum didicisti. Augustin. in tractatu de laudibus Charitatis, tomo 9.

DE EODEM, ALIA D. AVGVSTINI sententia.

QVAECVNQVE in ministerio tabernaculi siue templi, multis modis de sacrificijs leguntur diuinitus esse præcepta, ad dilectionem dei & proximi significandam referuntur. In his enim duobus præceptis, vt scriptum est, tota lex pendet & prophetæ. August. lib. 10. de ciuitate dei, cap. 5.

DEFINITIO CHARITATIS, EX EODEM.

CHARITATEM B. Augustinus vocat, motū animi ad fruendum deo propter ipsum, & se atque proximo propter deum, lib. 3. De Doctrina Christiana, cap. 10.

DE CHARITATIS FORMA.

QVALEM faciem habet dilectio? Qualem formam habet? Qualem staturam habet? Quales pedes habet? Quales inanus habet? Nemo potest dicere. Habet tamen pedes, qui ducunt ad ecclesiam: habet manus, nam ipse pauperi porrigunt: habet oculos, nam indè intelligitur ille qui eget. Beatus, inquit, qui intelligit super egenum & pauperem: Habet aures, de quibus dicit dominus: Qui habet aures audiendi, audiat. Non sunt membra distincta per loca, sed intellectum. Totum simul habet, qui habet charitatem. Habita, & inhabitaberis: mane, & manebitur in te. August. in primam Canonicam Ioannis, Tractat. 7.

DE CHARITATIS EXCELLENTIA.

CHARITAS in omnibus dei donis ita excellit, vt etiã deus dicta sit. August. ad Iulian. epistola 143. et super primam Canonicam Ioannis Tractatu 9. Nescio vtrum magnificentius, inquit, nobis charitas commèdari possit, quàm vt diceretur, deus charitas est. Breuis laus, & magna laus: Breuis in sermone, & magna in intellectu. Quàm cirò dicitur, deus dilectio est: Et hoc breue est. Si numeres, vnum est: si appendas, quatum est? deus dilectio est: & qui manet in dilectione, in deo manet, & deus in illo manet. Sit tibi domus deus, esto domus dei. Mane in deo, & maneat in te deus. Manet in te deus, vt te contineat: maneat in deo, nè cadas. Quia sic de ipsa charitate dicit apostolus, Charitas nunquam cadit.

ADHVC DE PRAESTANTIA CHARITATIS, ex eodem.

CHARITAS est via dei ad homines, & via hominum ad deum. Per charitatem enim venit deus ad homines, venit in homines, factus est homo. Per charitatem homines diligunt deum, eligunt deum, ad deum currunt, ad deum perueniunt. Sic etiã familiaris est deo charitas, vt ipse mansionem habere nolit, vbi charitas nõ fuerit. Si ergò charitatem habemus, deum habemus: quia deus charitas est. Augustinus libro de spiritu & anima, cap. 16.

CHA-

CHARITAS CVR FIDEI SIMVL ET

spei preferatur.

CHARITAS, quæ tertia nobis adiungitur ad fidem & ad spem, maior est supra fidem & spem: quia fides est rerum, quæ non videntur: erunt autem species, cum visæ fuerint: & spes rei est quæ non tenetur: adueniente ipsa re, non erit iam spes, quia tenebimus, non sperabimus. Charitas autem non nouit nisi crescere magis magisque. Si enim amamus, quem non videmus quomodo amaturi sumus, cum viderimus? Desiderium ergò nostrum crescat. Christiani non sumus, nisi propter futurum seculum. Augustin. in Psal. 91.

DE ORDINE CHARITATIS, SIVE DE

duplici dilectionis mandato.

ORDINEM esse in charitate, constat ex eo quod habetur Cantic. secundo: Introduxit me Rex in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatem. Vnde etiã Saluator noster Christus in cap. Matth. 22. duplex nobis præscripsit dilectionis mandatum: Vnum, quòd amore deum complecti debeamus: alterum, quomodo proximus sit diligendus.

DE CONDITIONIBVS AMORIS DIVINI,

primo dilectionis præcepto.

DILIGES, inquit, dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: hoc est maximum & primum mandatum. Matth. 22.

DE CATHOLICA ISTARVM CONDITIONVM

explicatione, ex Euangelistario Maruli.

(EX TOTO CORDE)

DEVM ex toto corde tunc diligimus, cum nihil eius dilectioni æquamus, sed quæcunque nobis chara sunt, secundo loco habemus, quod nisi præstabimus, deo frui nõ poterimus. Ait enim, qui amat Patrem aut matrem plùs quàm me, non est me dignus: & qui amat filium aut filiam plùs quàm me, non est me dignus. Matth. 10.

(EX TOTA ANIMA)

Ex tota autem anima deum diligimus, cum ne vitæ quidem nostræ parcimus, dum ei obsequimur, nihil timendo eos qui corpus occidit: sed illum potius, qui & corpus & animam potest mittere in gehennam, cum ipse dicat: Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam. Hoc quidem sancti præstiterunt martyres, qui temporalem vitam pro Christo offerentes, accipere meruerunt æternam.

(EX TOTA MENTE)

Ex tota verò mente deum diligimus, quãdò fide certissima, quidquid de deo sancta sentit ecclesia, complectimur: & cuncta quæ vel animo voluimus, vel opere implemus, ad ipsius cultum atq; honorem dirigimus: nec quidquam omittimus, quantum in nobis est, quod ad eius dilectionem referri possit.

REGVLA

DILIGAMVS ergò dominum deum nostrum toto corde, nè quid illo charius habeamus, tota anima, nè pro illius nomine corporis tormenta, mortemq; ipsam, si casus inciderit, aut quidquam formidemus: tota mente, vt omnis nostra cogitatio, omnisq; actio ad vnum finem tendant, placendi videlicet deo, eiusque conspectu perpetuo perenniterq; perfruenti. Marul. in Euangelistario suo lib. 4. cap. 1.

DE DILECTIONE PROXIMI, SECVNDO

Christianæ Charitatis præcepto.

SECVNDVM autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & propheta. Matth. d. cap. 22.

QVANTVM CHARITATIS FRATRI DEBEAMVS

impenderè.

NEC illa iam quæstio moueat, quantum Charitatis fratri debeamus impendere, quantum deo: In comparabilitèr plùs quàm nobis, deo: Fratri autem, quantum nobis ipsis. Nos autè ipsos tanto magis diligimus, quanto magis diligimus deum. Ex vna igitur eademq; charitate deum proximumq; diligimus: Sed deum propter deum, nos autè & proximum propter deum. August. lib. 8. De Trinitate, cap. 8.

REGV-

Rom. 13.
Matth. 5.

EA autem est fraternæ dilectionis regula, vt quæ sibi quisq; vult bona prouenire, & proximo velit: & quæ accidere sibi mala non vult, & illi nolit. Hanc voluntatem erga omnes homines seruat. Nam erga neminem operandum est malum. Et dilectio proximi malum non operatur. Diligamus ergò, vt præceptum est, etiã inimicos nostros, si verè inuicti esse volumus. August. de verareligione. cap. 46.

ALIA REGVLA DE VTROQVE PRAECEPTO.
simul, ex Augustino.

1. Ioan. 4.

SEM PÈR omninò cogitate diligendum esse deum & proximum: Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente, & proximum tanquàm teipsum. Hæc sempèr cogitanda, hæc meditanda, hæc retinenda, hæc agenda, hæc implenda sunt. Dei dilectio prior est ordine præcipiendi: Proximi autem dilectio, prior est ordine faciendi. Neque enim qui præcipere tibi dilectionem istam in duobus præceptis, prius tibi commédaret proximum, & postea deum: sed prius deum, & postea proximum. Tu autem quia deum nondùm vides, diligendo proximum promereri quem videas, diligendo proximum purgas oculum ad videndum deum, euidentè Ioanne dicente: Si fratrem, quem vides, non diligis: deũ quem non vides, quomodo diligere poteris? August. in Euangelium Ioan. Tractat. 17.

IDEM IN LIBRO DE FIDE ET
operibus cap. 10.

NOLo pluribus immorari: nam si diligentèr consideratur, ista duo præcepta ex alterutro connexa reperiuntur, vt nec dilectio dei possit esse in homine, si non diligit proximum, nec dilectio proximi, si non diligit deum.

QVIBVS MODIS AVGEATUR CHARITAS, SIVE
de gradibus & profectu charitatis.

SI quis habuit tantam charitatem, vt paratus sit pro fratribus etiã mori, perfecta in illo est charitas. Sed nunquid mox vt nascitur, iam prorsus perfecta est? vt perficiatur, nascitur: cum fuerit nata, nutritur: cum fuerit nutrita, roboratur: cum fuerit roborata, perficitur: & cum ad perfectionem venerit, quid dicit? mihi viuere Christus est, & moti lucrum. August. super primam B. Ioan. Canonicam Tractatu 5.

DE EISDEM GRADIBVS, EX

D. Bernardo. TABVLA 55.

CHARITAS

autē quæ Deus est,

Nascitur, si cibaueris inimicum, si potum dederis ei: quia hæc faciens, carbonis ignis congeres super caput eius. Carbores ignis sunt opera charitatis, quæ congeruntur super diabolum, qui est caput omnium iniquorum, vt ablato eo, nascatur eis caput Deus, qui est Charitas.

Crescit, si necessitatem patienti subueneris: si volenti mutuare præstiteris, si amico animum tuum aperueris.

Si loquendo, vel exhibendo etiã quæ non videntur necessaria, amicorum voluntati satisfeceris.

Seruatur, Item bono vultu, dulci sermone, hilari operatione: vt charitatem quam vultus & sermo indicant, pia & hilaris operatio confirmet. Bernard. in quibusd. dictis.

CHARITAS QVID CAETERIS PRAESTET NON
tantum virtutibus, sed diuinis etiã Donis, ex Augustino
super illud Ioan. 11.

IN hoc cognoscent omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis adinuicem: tanquàm diceret: Alia mea munera habent vobiscum etiã nõ mei, non solum naturam, vitam,

vitam, sensus, rationem, & eam salutem, quæ hominibus pecoribusq; communis est: verum etiã linguas, sacramenta, Prophetiam, scientiam, fidem, distributionem rerum futurarum pauperibus, & traditionem corporis sui vt ardeant: sed quoniam charitatem nõ habent, vt cymbala concrepant, nihil sunt, nihil eis prodest. Non ergò in illis, quãuis bonis muneribus meis, quæ habere possunt etiã non discipuli mei: sed in hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis adinuicem. August. in Euangelium Ioannis, Tractat. 65.

QVAE CHARITATIS VIS SIT.

QV A propter fratres sectamini charitatem, dulce ac salubre vinculum mentium, sinè qua diues pauper est, & cum qua pauper diues est. Hæc in aduersitatibus tolerat, in prosperitatibus temperat, in duris passionibus fortis in bonis operibus hilaris, in tentatione tutissima, in hospitalitate latissima, inter veros fratres latissima, inter falsos patientissima. Augustinus in sermone 39. De tempore.

QVI EFFECTVS.

CHARITAS in Abel sacrificio grata, in Noè per diluuium secuta, in Abrahæ peregrinationibus mansuetissima, in tribus pueris iugulandis ignes innocenter expectat, in Machabæis sæuos ignes fortiter tolerat. Casta in Susanna erga virum, in Anna post virum, in Maria præter virum. Libera in Paulo ad arguendum, humilis in Petro ad obediendum, humana in Christianis ad confitendum, diuina in Christo ad ignoscendum. Quanta est ista animorum salus, scientiæ solidamentum, fidei fructus, diuitiæ pauperum, vita morientium? Ibidem.

DE CHARITATIS FRUCTIBVS.

Paulus 1. Cor. 13.

CHARITAS patiens est, benigna est. Charitas non æmulatur, non agit perperam, nõ inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non iritatur, non cogitat malum, nõ gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquàm excidit, siue prophetiæ euacuabuntur, siue lingue cessabunt, siue scientia destruetur.

DE LAVDIBVS CHARITATIS.

CHARITAS causa est & mater omnium virtutum, quæ si desit, frustra habentur cætera: si autem adsit, habentur omnia. Omnia fiunt facilia charitate. Mandatum dei non habet graue. Quomodo enim est graue, cum sit dilectionis mandatum? aut enim quis non diligit, & iam graue est: aut diligit, & graue esse non potest. August. in tractatu de laudibus Charitatis.

DE EISDEM, EX D. BERNARDO.

O bona mater Charitas, quæ siue foueat infirmos, siue exercent prouectos, siue arguat inquietos, diuersis diuersa exhibens, sicut filios diligit vniuersos, cum te arguit, mitis est: cum blanditur, simplex est: piè solet sæuire, sinè dolo mulcere: patienter nouit irasci, humiliter indignari. Ipsa est quæ hominum mater & Angelorum, non solum quæ in terris, sed etiã quæ in cælo sunt, pacificauit. Ipsa est, quæ deum homini placans, hominem deo reconciliauit. Bernardus in epistola 2.

EXHORTATIO, AD MUTVAM FOVENDAM

charitatem, D. Augustini.

O Charitas, quàm magnas vires habes? De cælo deum posuisti. O chara sanitas. O sancta & vera charitas, quæ tanta es in terris, quanta eris sanctitas in cælis? Quæ tantum potes in hac pugna mortalitatis adhuc sollicita, quantum poteris in illa perfecta pace secuta? Eui-gila itaque omnis anima Christiana, & si in te eminet virtus Charitatis, quæ omnia sustinet, domini tui imitare vestigia. Christus enim, ait Petrus apostolus, pro nobis passus est, relinquens vobis exemplum, vt sequamini vestigia eius. Et si ille propter te de cælesti sede ad terrena descendit, tu propter te fuge terrena, appete cælestia. Si dulcis est mūdus, dulcior est Christus. si amarus est mundus, omnia pro te sustinuit Christus. Via tibi factus est ipse Saluator: surge, ambula. August. in tractat. de 4. Virtutibus charitatis.

ALIA

ITAQUE consideremus inuicem in prouocatione charitatis & bonorum operum, non deferentes collectionem nostram, sicut est consuetudinis quibusdam, sed consolantes, & tanto magis, quanto videritis appropinquantem diem. Ad Heb. 10.

A DIVINA CHARITATE NOS DIVELLI
non debere, ex eodem.

SCIMVS quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, ijs qui secundum propositum vocati sunt sancti &c. Quis ergo nos separabit à charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? sicut scriptum est, quia propter te mortificamur tota die, aestimati sumus sicut oves occisionis. Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profunditas, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Ad Rom. 8.

Psal. 43.

EPILOGVS DE TRIBVS HIS VIRTVTIBVS

Theologicis, Fide scilicet, spe & charitate.

CVR HAEC TRIA IN CHRISTIANISMO
ante omnia sint necessaria.

CVR autem prædictæ tres virtutes ad religionem Christianam imprimis requirantur, inde inter cætera colligere poteris. Cum Deus is sit, ut quid substantiæ sit, neutiquam intelligi possit: tum iudicia exuberantissimæ sapientiæ diuinæ talia sint, ut nullis mentibus humanis percipiantur: cõsilia sic instituta, ut eorum rationes nullus creatus intellectus peruestiget. De quibus quidem cum Paulus apostolus, cui tertij celi mysteria videre contingerat, differeret, stupore contemplanti oborto, exclamauit: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei: quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? quis enim cognouit sensum Domini?

Roma 11.

CVM (inquam) hæc talia sint, quædam etiã, si sapientiam spectes mundanam, scandalo: necessariò erit hic fides, qua credat vnusquisque vera esse, ad quæ vocatur: & spes, qua speret se illa posse consequi: & charitas, qua illa omnia diligat. Cum enim intellectus & voluntas præcipue vires animæ protoplasti, illi in hoc diuinitus inditæ, ut Deum conditorem omnium cognosceret, agnitum (quod fieri posset) complecteretur: per peccatum vitiatæ fuere in illo, & in nobis ceu stirpe. Intellectus quidem, quo iudicaret, quid eligendum, errore: voluntas verò, qua expeteret quod ratio diceret, carnali concupiscentia.

Rom. 5.

Igitur his remedijs opus est fide, (sinè qua spes esse nõ potest) quæ purificaret cor, hoc est, mentem & rationem, ceu fontem animi: & charitate, quæ submoueret prauas cupiditates, ut ad ea tantum feramur, quæ præscripsit deus. Nouicampian. in Scopo Biblico.

DE FIDE ET SPE IUSTIFICAN-

te, sententia Catholica.

FIDES illa, Catholicorum iudicio, ad iustitiã ducit, qua deus creditur paratus omnibus pœnitentibus & inuocantibus se per Christum, in sacramento baptismi vel reconciliatiõnis ignoscere.

ITEM.

QUA creditur quotidiana iustorum peccata condonare inuocantibus se per eundem Christum crucifixum, dum ea derelinquunt, & dimittunt peccantibus in se, atque elemosynis insistant.

ITEM

ITEM.

Qua creditur daturus bona opera inuocantibus se per Christum, & perseverantes in illis per eundem Christum resuscitaturus, eisque merito ipsorum bonorum operum vitam æternam redditurus.

Spes autem in Dei potentia & misericordia cuique nascitur, cum primum fuerit bonæ voluntatis, cum primum cœperit esse bonæ conscientiæ, cum primum desiderium pœnitentiæ & bonæ vitæ conceperit: Spes, inquam, tali oritur de venia percipienda, & vita bona atque æterna.

Huic spei timor connexus est ex cõsideratione diuinæ iustitiæ, & humanæ malitiæ, ceterò nimis & occultè in corde latentis.

ITEM.

Ex cõsideratione humanæ impotentiae ad benè agendum & perseverandum, si vnquam Dei desit auxilium, quod ille, cui voluerit, donat. D. Ioan. Hesselius contra fidem specialem in principio.

SVMMA SVMMARVM D. AVGVSTINI DE

Trinitate lib. 13. in fine.

Nunc librum istum ita claudimus, ut admoneamus, quod iustus ex fide viuit, quæ fides per dilectionem operatur, ita ut virtutes quoque ipsæ, quibus prudentè, fortiter, temperantè iusteque viuitur, omnes ad eandem referantur fidem. Non enim aliter poterunt esse veræ virtutes, quæ tamen in hac vita non valent tantum, ut aliquando non sit hic necessaria qualiumcunque remissio peccatorum, quæ nõ fit nisi per eum, qui sanguine suo vicit Principem peccatorum. Ex hac fide & tali vita quæcunque notiones sunt in animo fidelis hominis, cum memoria continentur, & recordatione inspiciuntur, & voluntati placent, reddunt quandam sui generis Trinitatem.

Habac. 2.

SCOPVS BIBLICVS

ALBERTI NOVICAMPIANI.

DE CREATIONE HOMINIS.

DEVS, vnus in essentia, trinus in Personis, qui in semetipso beatissimè ab æterno manfit, procurfu temporis, verbo ex nihilo vniversa propter semetipsum operatus est, ut Sa- Psal. 32.
lomò ait, non quod ijs indigeret, sed ad ostendendam gloriam suam, abundantesque di- Prou. 16.
uitias gratiæ suæ in bonitate rationali creaturæ. Ea re igitur hominem ad imaginem & si- Eph. 2.
militudinem sui creauit, hoc est, naturam compotem rationis & cogitationis ei imperti- Genef. 1.
uit, ut esset, qui opera eius intelligeret, qui illius immensam potestatem, sapientiam, bo- Eccle. 17.
nitatem admiraretur, prædicaret, utque cum cæteræ animantes ventri pabuloque serui-
rent, ille in diuina Maiestate suspicienda ac prædicanda, omnem operam, mentem deni-
que omnem collocaret, Deumque piè colendo, & assidue contemplando, summum bo-
num consequeretur.

DE LAPSV HOMINIS ET MORTE.

Primum autem hominem Deus ita condiderat, ut perfunctum obedientiæ munere, sinè interuentu mortis, angelica immortalitas & beata aternitas sequeretur. At ille non considerans sibi tantum honorem à Deo exhiberi, præcepto diuino non obediens, fructum, quo illi in paradiso constituto Deus interdixerat, ex arbore decerptum comedit, atque ea ratione transgresso præcepto diuino, primus hominum peccauit, peccatumque inob- Sap. 2.
edientia

kkk

Sap. 2. Rom. 5. edientia sua ex inuidia diaboli, qui illum seduxerat, profecta, in mundum inuexit tale tantumque, vt omnes qui ab eo secundum carnem gignerentur, subijcerentur peccato, morti, damnationique æternæ, redacti sub iugum & tyrannidem Diaboli.

DE CHRISTO PROMISSO.

Eph. 1. Genes. 3. 12. 26. 28. Porrò Deus qui diues est in misericordia, propter nimiam Charitatem suam, qua dilexit nos, filium suum seruatorem se missurum pollicitus est ipsi Adamo, Abrahamo, Isaaco, & reliquis, qui à peccato & tyrannide diaboli liberaret eos, qui viua fide huic promissioni fiderent, liberationem hanc ab ipso & per ipsum sperantes.

DE LEGE.

Rom. 3. 5. 7. Galat. 3. Interim verò dum expectabatur promissus Christus, (quoniam apud omnes ferè homines, lex naturæ ita erat obscurata, vt etiã manifesta scelera, perindè à cæci scelera nõ essent, dissimularentur) data fuit lex à deo, quæ ostenderet peccatum, & terreret conturbaretque conscientiam, non vt per incussos hominibus timores, perimat: sed vt humanas animas, quasi de innocentia securas, ipsa demonstratiõ peccati reas faciat: quò tandè ille intelligentes peccatum sinè gratia vinci non posse, reatùs solitudine ad percipiendam gratiam promissi mediatoris conuerserentur, vtque lege quasi pædagogò, à sceleribus coercerentur, illisque lex esset norma rectè viuendi. Qui quidem mediator, constituto apud se tempore venire voluerat, quo abundabat omnis iniquitas, cum diabolus omnem mèsuram malitiæ à Christo delendæ impleuerat.

DE ADVENTV CHRISTI.

Isai. 53. Ioan. 1. 1. Ioan. 2. Heb. 9. 10. Eph. 2. Heb. 1. Luc. 1. Vbi autem aduenit Plenitudo illa temporis, natus est ille Christus Iesus, & ante legem & tempore legis multis patribus promissus & prædictus, pœnasque peccato hominis debitas, ceu verus agnus, vera hostia in cruce perfoluir, (id quod futurum hostijs illis in veteri lege à deo præscriptis adumbratù erat) eoque modo homines natura filios iræ existètes, deo Patri reconciliauit, & à tyrannide diaboli, cui propter peccatum erant subiecti, liberauit, vt sinè timore de manu inimicorum suorum liberati, illi seruirent in sanctitate & iustitia coram ipso omnibus diebus suis, Zacharia parente præcursoris domini, spiritus sancto repleto, ita vaticinante.

DE FIDE IUSTIFICANTE, QVAE OPERATUR per charitatem, in spe firma fundatam.

Rom. 3. Galat. 5. 2. Cor. 5. Ephes. 1. Rom. 8. Rom. 5. Heb. 9. Vt quod, iustitia illa prima amissa, assequi non poterant, nunc adipiscantur iustificati, velut Apostolus ait, gratis per gratiam Dei, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus mediatorem per fidem in sanguine ipsius. Quæ quidem fides in Christo valet, quæ per charitatem operatur. Hac autem fide suscepta, dat Deus spiritum suum sanctum, quo signat omnes credentes, qui est pignus & arrabo nos certo vitam æternam possessuros, testimoniumque reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei, simulque diffundit charitatem in viscera nostra, quæ Christianorum est quoddam peculiare insignè, & spem, quam (vt Paulus ait) sicut ancorã habemus animæ tutam ac firmã, & incedetem vsque ad interiora velaminis, vbi præcursor pro nobis introijt Iesus secundum ordinem Melchisedech Pontifex factus in æternum.

DE IV.

DE IVDICIO FVTVRO.

Hic autem Christus Iesus, qui à mortuis tertio die resurgens, per quadragintaque dies apparens suis, & loquens illis de regno dei, in conspectu discipulorum in cælum ascendit, spiritumque sanctum illis promissum misit: post interfectum spiritu oris sui hominè peccati, quandò mortui resurgēt, sedebit in Maiestate sua omnes iudicaturus, & redditurus unicuique propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum, dicturusque his qui à dextris erunt, Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Ijs autem qui à sinistris: Discedite à me omnes maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Tunc finis erit, Regnumque Deo Patri tradet.

DE VSV SACRAE

SCRIPTVRAE ECCLESIASTICO,

ex Petro de Natalibus. TABVLA 56.

REGNVM illud cælorũ, de quo in tota agitur scriptura, per saluatorem ipsum humanis assimilatur nuptijs. Vt autè in nuptijs sex diuersi plerunque actus intercedere atque concurrere solent: videlicet,

Paranymphorum, id est, internunciorum mediatorum, quales fuerunt	Prophe- tæ, Patriar- chæ.	Sic totus cursus, à mundi exordio vsque in finem eiusdè, in sex diuiditur tempora, in quibus agitur de	Tractatione sponsaliorum.
Stipulatio, siue mutui consensus declaratio.			Mutui consensùs datione.
Subarratio per oblationem annuli.			Subarratiõ, quæ per annuli fixationem.
Nuptiarum solennitas, hoc est, sponsa in domum sponsi traductio.			Nuptiarum solennijs.
Matrimonij copula siue consummatio.			Consummatione matrimonij per copulã carnalẽ.
Liberorum procreatio.			Procreatione itidè liberorũ.

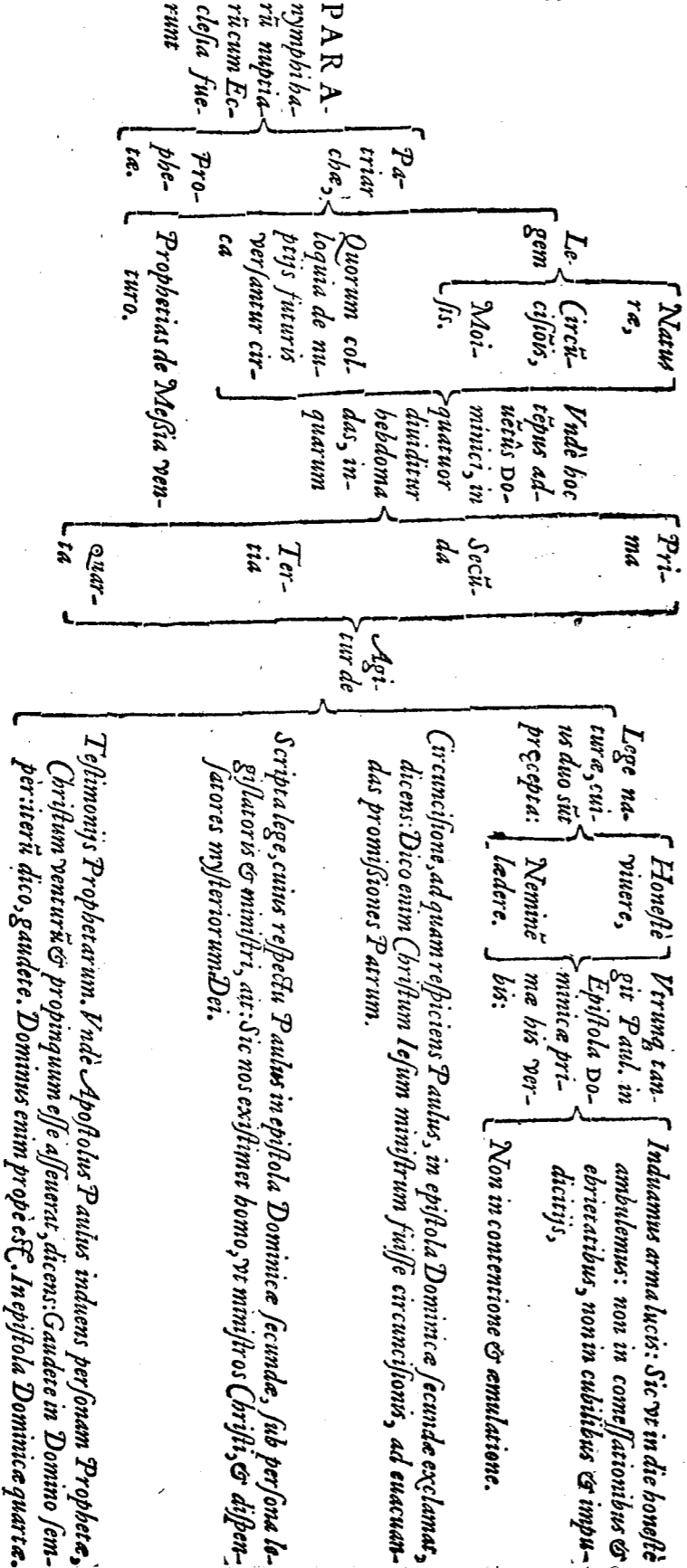
Atque hic cursus in Ecclesia singulis absoluitur annis.

kkk 2 DE

DE PRIMO TEMPORE, QVOD IN SPON-

saliorum occupatur præparatione, fuitque ab Adam vsque ad Christum, & hodie repræsentatur in Ecclesia à principio aduentûs Domini vsque ad festum

Natiuitatis Christi. TABVLA 57.

DE SECVNDO TEMPORE, IN QVO

facta est Verbi & hominis mutui consensûs obligatio & stipulatio. Quod fuit à Christi incarnatione vsque ad eius baptismum, repræsentatur autem à Christi natiuitate vsque ad Septuagesimam. TABVLA 58.

HOC TEMPORE de ipso agitur matrimonio Christi cū Ecclesia Catholica contracto: hoc est, cum populo

IUDAICO, à festo Natiuitatis, in quo ipse mundo editus, per angelos primò omnium Pastoribus reuelatur Iudæis, à quibus vti notissimis visitatus est: vsque ad Epiphaniam.

GENTILI, à festo Epiphaniæ, in quo Christus primitijs gentium stella duce nunciatur, à quibus oblati muneribus adoratur: vsq; ad octauas Epiphaniæ.

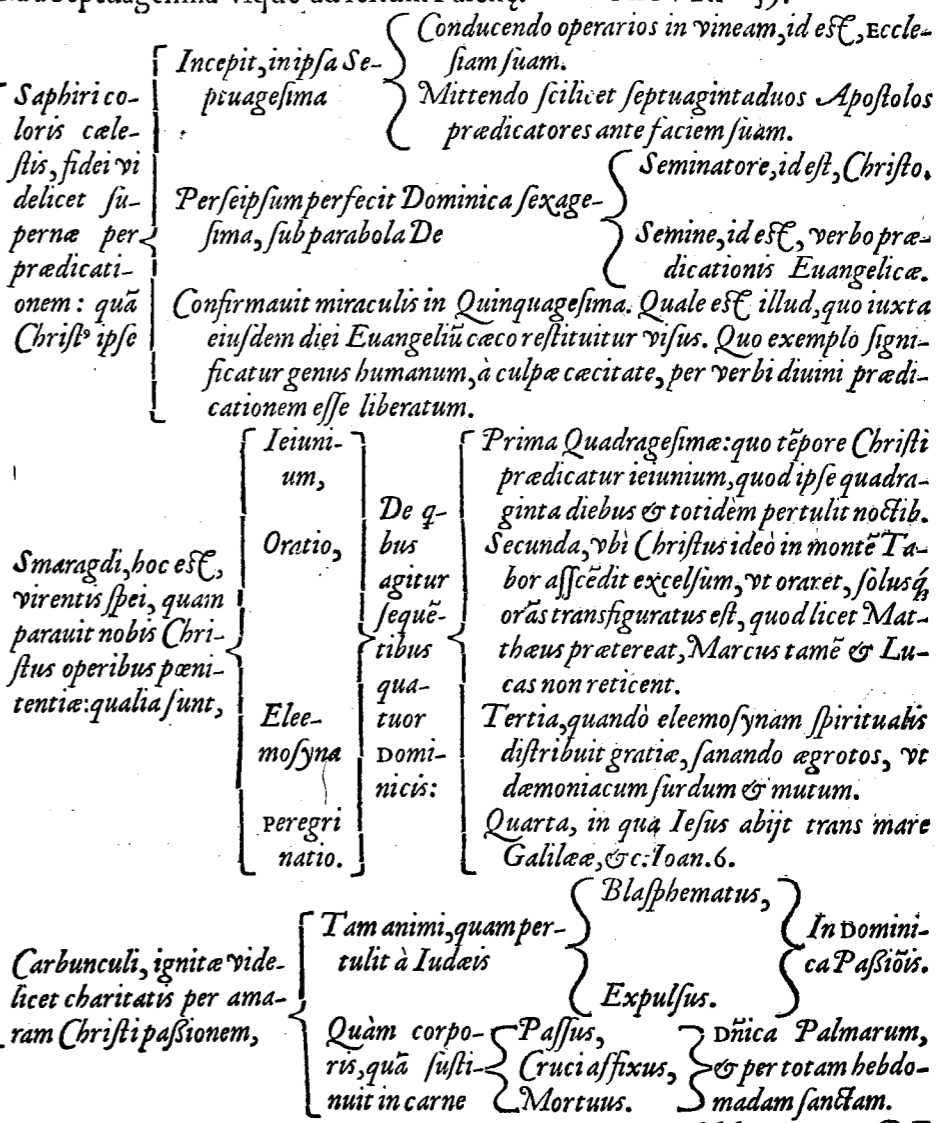
VITROQUE, per hoc ipsum Matrimonium in ouile vnum coacto. Ab octaua Epiphaniæ vsque ad Septuagesimam.

Circa hoc enim tempus illæ potissimum D. Pauli leguntur Epistolæ, quibus Christum non tantum Iudæorum, sed & gentium Deum esse probat, eumque pro vtriusque salute venisse affirmat: inter quas illa quæ ad Romanam scribitur Ecclesiam, est præcipua.

DE TEMPORE SVBARRATIONIS, QVOD

fuit à Christi Baptismate vsque ad Resurrectionem: Repræsentatur in Ecclesia à Septuagesima vsque ad festum Pasche. TABVLA 59.

CHRISTUS sp̄sam suam Ecclesiâ Catholicam vireginam illustrissimam, triplici deumxit sibi annulo trium gemmarum,

DE QVARTO TEMPORE, ET GLORIOSA

sponsæ deductione. Quod tempus fuit à Resurrectione Domini vsque ad missionem Spiritus sancti: & exhibetur in Ecclesia à ferijs Paschatis vsque ad festum Pentecostes. TABVLA 60.

Deducitur de domo Tyranni Diaboli, qui fraude Pater eius effectus fuerat, per integram octauam Paschatis, vbi dicitur ei: Obluiscere populum tuum & domum Patris tui.

Prima Dominica post Pascha, glorificatur in corpore Christi, per clausas ianuas intrantis, & incomparabili donatur immortalitate. Atque hinc ista Dominica dicitur in Albis, quod stolis candidis Neophyti vestiantur.

SVB ID tempus pronuba Christi, quæ catholica dicitur ecclesia,

Mysticè induitur, colitur, & donatur: Ab octauo Paschæ vsq; ad ascensionem. Nam in

Inreliquis 4. Dominicis sequentibus pia glorificatur in anima, cuius dotes secundum Augustinum sunt

Visio beata, Dilectio Christiana.

De quibus agitur in Dominica post Pascha

Secunda & tertia. Nam tunc leguntur quedam ex lib. Apocalypsis: vbi fit mentio de 24. senioribus, & de Angelis ac turba magna sanctorum, stantium ante thronum, diuina fruuentium visione.

Quarta & quinta, in quibus epistola leguntur Canonica, quæ præ cæteris mirè Christianam commendant dilectionem.

In domum sponsi solenniter introducit: & hoc in persona

Christi, Et patrum glorificatione.

Vnde tunc in ecclesia cantatur, Ascendit Deus in iubilatione: Et, ascendit Deus in altum, captiuam duxit captiuitatem.

DE CONSUMMATIONE HVIVS MATRIMONII,

quinto humanæ vitæ tempore. Quod in Ecclesia celebratur à festo Pentecostes, vsque ad octauas corporis Christi. TABVLA 61.

CONSUMMATIO Matrimonij, inter Christum & ecclesiam contracti, fit per copulam

Spiritualem, per integram octauam pentecostes, vsq; ad festum corporis Christi. Quo tempore Christiani homines omnes Christo haud aliter, quam membra capiti, Spiritus sancti connectuntur vinculo.

Corporalem, à festo corporis Christi, vsq; ad eius octauam, in quo memoria venerandæ illius celebratur Eucharistiæ, per cuius sumptionem fideles Christo etiã corporaliter coniungi dicuntur.

DE

DE SEXTO TEMPORE, SIVE DE PROCREATIONE filiorum Ecclesiæ: Quorum vita & res gestæ considerantur ab octaua corporis Christi, vsque ad tempus aduentus Domini. TABVLA 62.

APPENDIX.

TABVLA 63.

SED ET ALIQVA sanctorum festa, etiã in supradicta quinque incidunt tempora. Quorum alia celebrantur tempore

Tractationis sue consultationis, Stipulationis, Subarrationis, Deductionis, Consummationis.

De quibus vide

Petrum de Natalibus, Aloysium Lipomànium de Vitis sanctorum. Breviarium Romanum & alia. Bedæ, Martyrologia Vuaridi, Adois et ceterorum.

ALIA TEMPORVM PARTITIO, EX

Vuillhelmo Durando. TABVLA 64.

Hyemem, in qua semina iaciuntur:

Ver, in quo seminata producit, & in spicas acuitur:

Aestatem, in qua Messes albescunt, & falce subducuntur:

Autumnũ, in quo per ventilationem grana à paleis separata, in horreis reponuntur:

Sic & magni vite presentis annus, ab initio seculi vsque ad finem mundi, 4. temporum distinguitur varietate.

Primum fuit deuotionis à Dei cultu, ab Adam vsq; ad Moysen. Quod tempus dicitur ignorantie & cæcitatibus.

Secundum, Reuocationis, à Moise vsque ad natiuitatem Christi. Quod tempus dicitur promissionis.

Tertium, reconciliationis siue liberationis, à natiuitate Christi vsque ad ascensionem eiusdem. Quod tempus dicitur salutis, & tempus acceptabile.

Quartum, peregrinationis, ab Ascensione Domini, vsque ad diem iudicij, vbi erit consummatio seculi.

Hyeme, in qua regnat obscuritas.

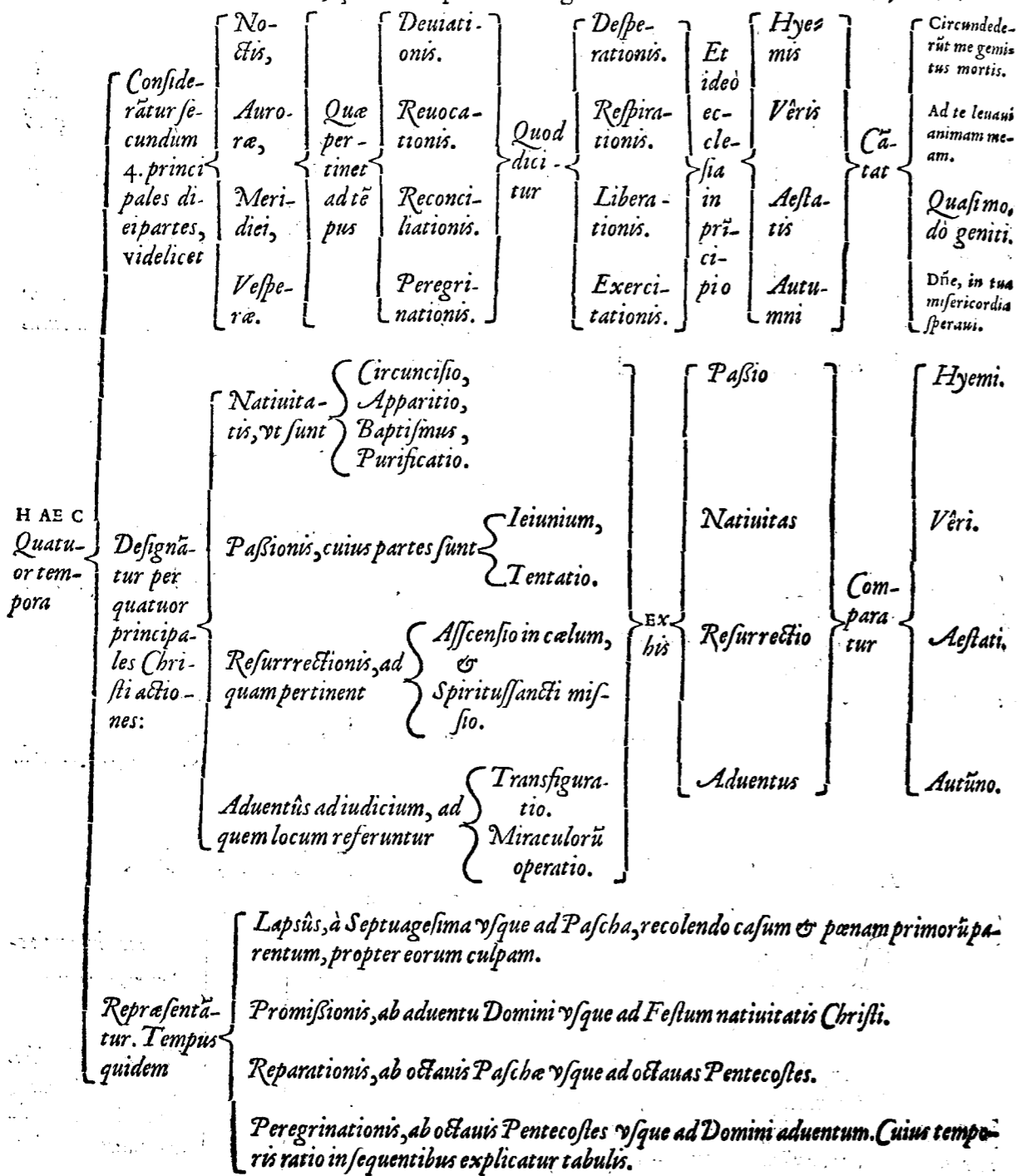
Vere, quod aliquid habet quidem luminis, sed etiã multum obscuritatis.

Aestate, in qua regnat claritas.

Autumno, qui etsi multum habeat luminis, habet tamen aliquid etiã obscuritatis.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
PARTITIONIS HVIVS APPLICATIO AD VSVM

Ecclesiae Catholicae, quid in ea per totum agatur annum. TABVLA 65.

Hactenus ex Rationali diuinorum officiorum sub initium libri sexti.

DE TEM-

DE TEMPORE PEREGRINATIONIS, QUID

illo potissimum Catholica respiciat Ecclesia. Ex eodem in fine libri sexti.

TABVLA 66.

TOTVM HOC
tempus peregrina-
tionis nō incommo-
dè referrī potest ad
lectiones sacras illi-
us tēporis, cuius se-
ries fuit, à Dauid
vsq̄ ad Domini ad-
uentū, et quæ à pri-
mitiua cepit Eccle-
sia. Nam

Primum { Sicut Sauli successit Dauid, 1. Reg. 8. 2. Reg. 5.
Deinde { Sic daemonum cultui verus superuenit vnus Dei cultus.
Quemadmodum Regnum Dauid per Roboam & Ieroboam in
scissuras diuiditur,
Ita Ecclesiam hæreticorum scindit insania.
His subiiciuntur præterea libri Salomonis: quia post pugnas hæreticorū,
claruerunt in Ecclesia ingenia sanctorum doctorum.
Sequitur tandem liber Iob, vbi agitur de persecutionibus & consolationi-
bus eius. Quia quantumuis in pace floreat Ecclesia, tentationes tamen nō de-
sunt spiritualium aduersariorum. Quorum quanto occultior est pugna, tã-
to est difficilior: sed eo gloriosior erit acquisita tandem victoria.

QVAE VETERIS PRAECIPVE TESTAMEN-

ti scripturæ, singulis anni temporibus in Ecclesia Dei & legi & cantari confue-
uerint. Ac primum de hyeme, siue primo illo dispensationis tempore.

TABVLA 67.

EARVM RERVM
summa, quas hoc tempore
catholica cōtemplatur Ec-
clesia, continetur in libris
præcipue Moysis. Cum aut
tempus dispensationis à Ia-
nuario vsque ad Iuniū du-
ret exclusiue, singuli eius
menses singulis tēporibus
præteritis rectè possunt ad-
plicari. Nam per mensem

Ianuarium, in quo nouus
annus inchoatur:
Februarium, in quo Al-
leluia deponitur:
Martium, in quo plerūque
celebratur quadragesima:
Aprilem, in quo Pascha-
tis peraguntur solennia:
Maium, in quem Festum
incidit Pentecostes:

Illud
tem-
pus
inmu-
itur,

In quo mundus à diluuiō ite-
rum renouatus est.
In quo vniuersitas linguarum
confunditur.
Sub quo Dei populus in Aegy-
pto affligitur.
Quando idem populus à Pha-
raonis tyrannide liberatur.
Vbi adhuc idē ille Dei populus
in pmissionis terra gratulabat̄.

QVAE

QVAE VETERIS TESTAMENTI SCRIPTV-

rae, peregrinationis tempore in Ecclesia recitari soleant.

TABVLA 68.

Iunius & Iulius, quibus historia Regum legitur, Regnum Saul & David commemorant.

Augustus, in quo liber Sapientiae recitatur, Regnum sapientis Salomonis insinuat.

HVIUS TEM-
poris lectiones, praesertim nocturnales, sua varietate suoque ordine seriem designant temporum vel profectuum sanctae Ecclesiae. Nam

Reliqui quatuor menses principalia denotant regna, videlicet Regnum

Babylonicum, quod est in Oriente.

Per sarum, quod est in meridie.

Graecorum, quod est in Aquilone.

Romanorum, quod est in Occidente.

Duas Hebdomadas priores, historia Iob: Quia regnum illud duravit per duas annuales hebdomadas, id est, per bis septingentos annos. Tot enim anni numerantur a tempore Nini, a quo regnum Babyloniae incepit, usque ad Cyrum regem Persarum, in quo defecit.

Septem-
bri per

In reliqua parte Septembris innuitur regnum Persarum, & duae leguntur historiae: eorum quod nunc de Persis, nunc de Medis reges assumebantur.

Atque hinc leguntur in Ecclesia, Mensis quidem

Octobri Historia legitur Machabaeorum, & Graecorum significat regnum, sub quibus Machabaei fuerunt afflicti.

Nouembri & Decembri leguntur Prophetiae, in quibus regnum representatur Romanorum, in quo Christi viget Religio. Prophetiae enim maxime loquuntur de Christo. Cuius natiuitas est in fine anni, sicut Romanorum regnum est in fine mundi. Ex Guilhelmo Durand. de officiis diuinis, lib. 6. in fine.

DE

DE RECTA HOMINIS

CHRISTIANI INSTITVTIONE.

PERFECTA hominis Christiani Institutio consistit in verbis illis quinque, quibus D. Paulus fidelem Dei populum in Ecclesia instruendum esse suo docet exemplo. Sed in Ecclesia, inquit, volo quinque verba sensu meo loqui, ut & alios instruam, quam decem milia verborum in lingua, 1. Cor. 14. Hoc est, malo pauca verba loqui, cum a me, tum ab alijs recte intellecta, quam multa sine vero eorum sensu & intellectu. Gloss. ibid.

QVAENAM QVINQVE ILLA SINT

verba. TABVLA 69.

SVMMA PAV-
lina huius sententiae ea est, inter Christianos loquendum esse cum intellectu, ut alij doceatur. B. Tho. d. cap. 14. epistola ad Co. 1. Quinque autem illa, quae in Ecclesia sunt docenda, haec sunt:

Credenda, ad Tit. 3. Haec loquere & exhortare &c.

Agenda, Matth. 28. Euntes in mundum &c. docentes eos ser.

Vitanda, scilicet peccata. Eccles. 21. Quasi a facie colubri fuge &c. Esai. 58. Annuncia populo meo scelera &c.

Speranda, scilicet merces aeterna. 1. Pet. 1. De qua salute exspectat &c.

Timenda, poenae videlicet aeternae. Matth. 25. Ite maledicti in ignem aeternum.

Fidem, ut credenda.

Virtutes,

Vitia,

Gloria,

Poenae. Gloss. ibid.

Horum alia pertinent ad

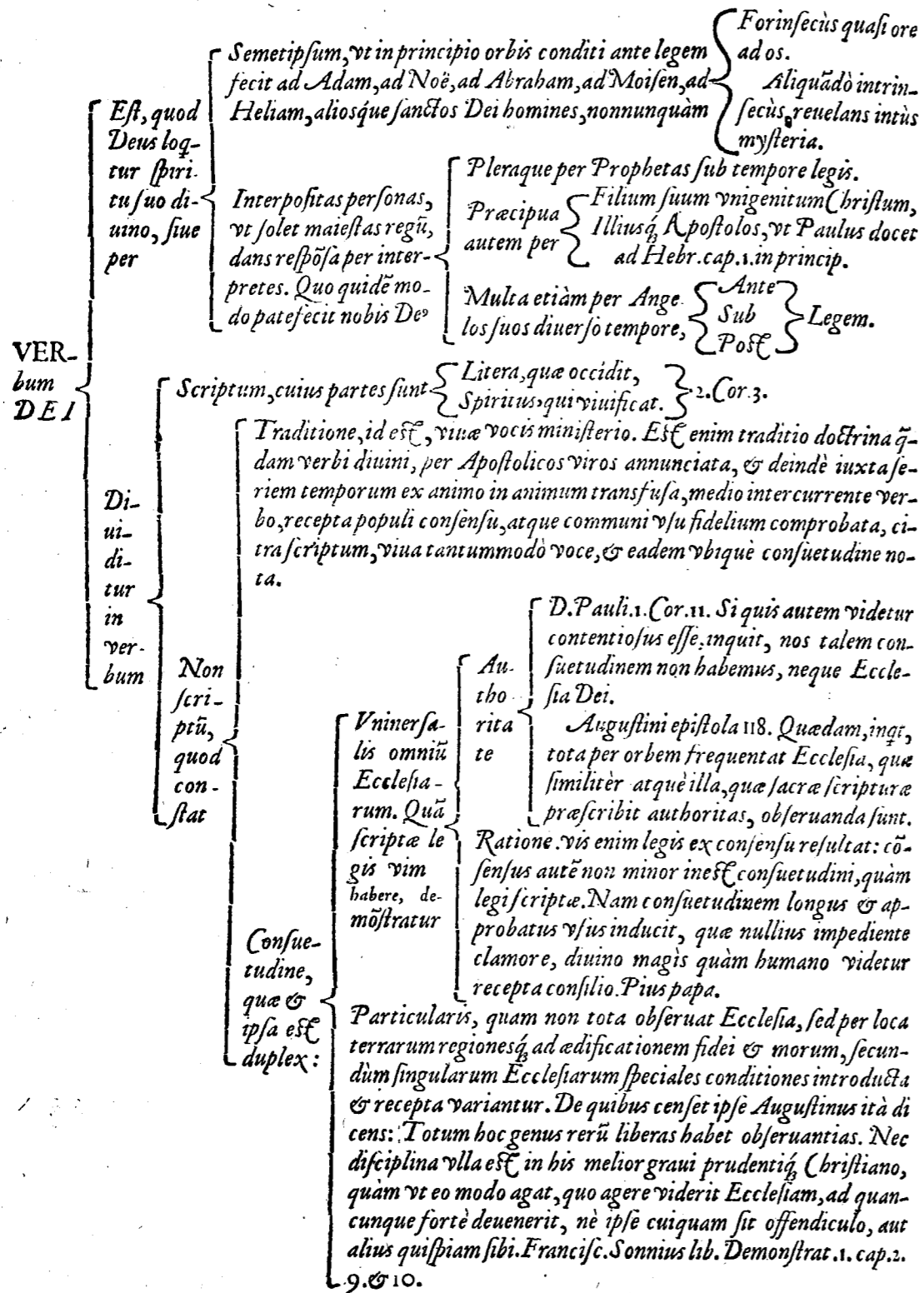
Mores, reliqua quatuor, videlicet

DE CREDENDIS, SIVE DE REGVLA

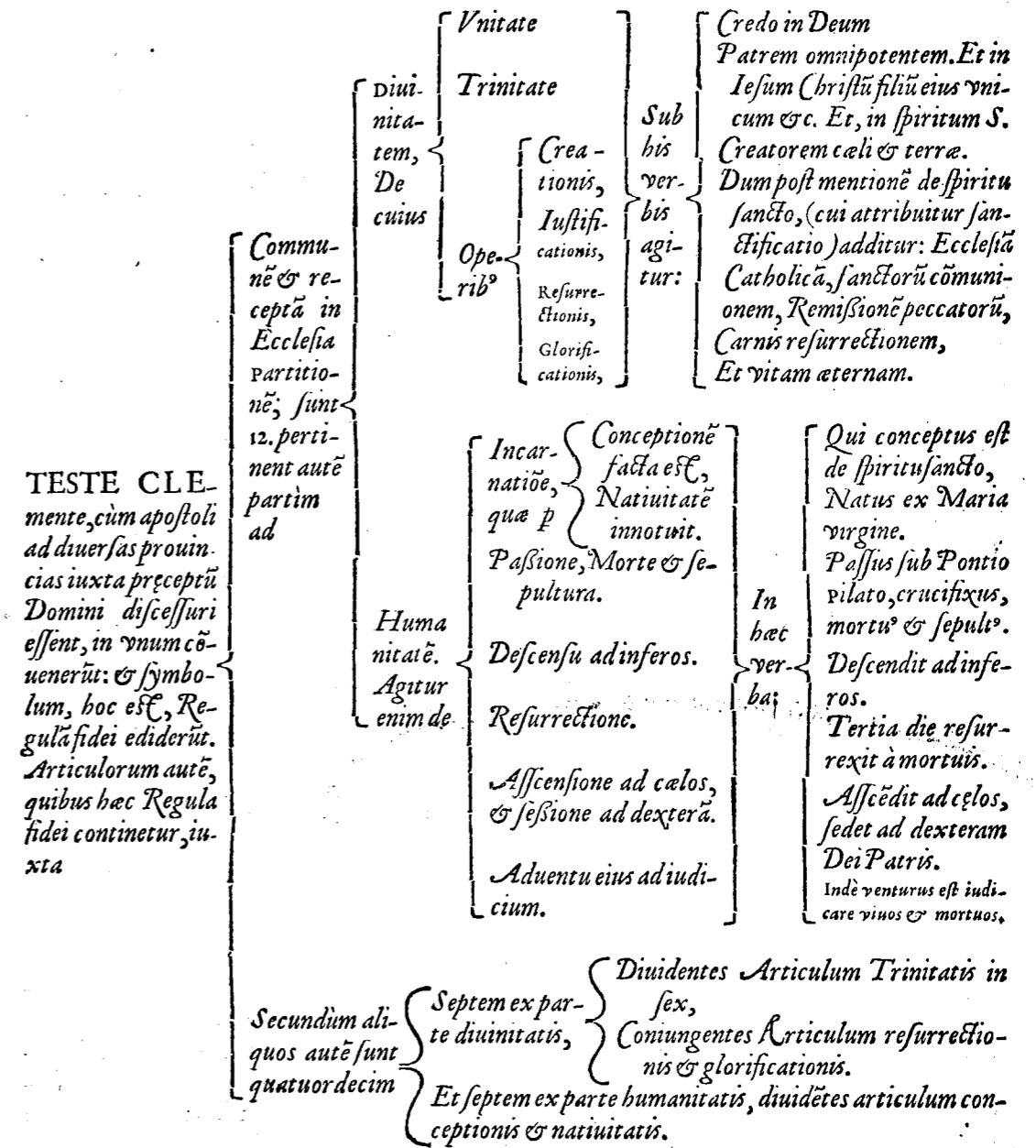
fidei Catholicae. TABVLA 70.

CREDENDA sunt, quaecunque ad fidem pertinent Catholicam. In eorum vero cognitionem ducit praecipue notitia Verbi Dei, Symboli Apostolorum, Orationis Dominicae, Sacramentorum, Sacrificiorum.

DE VER-

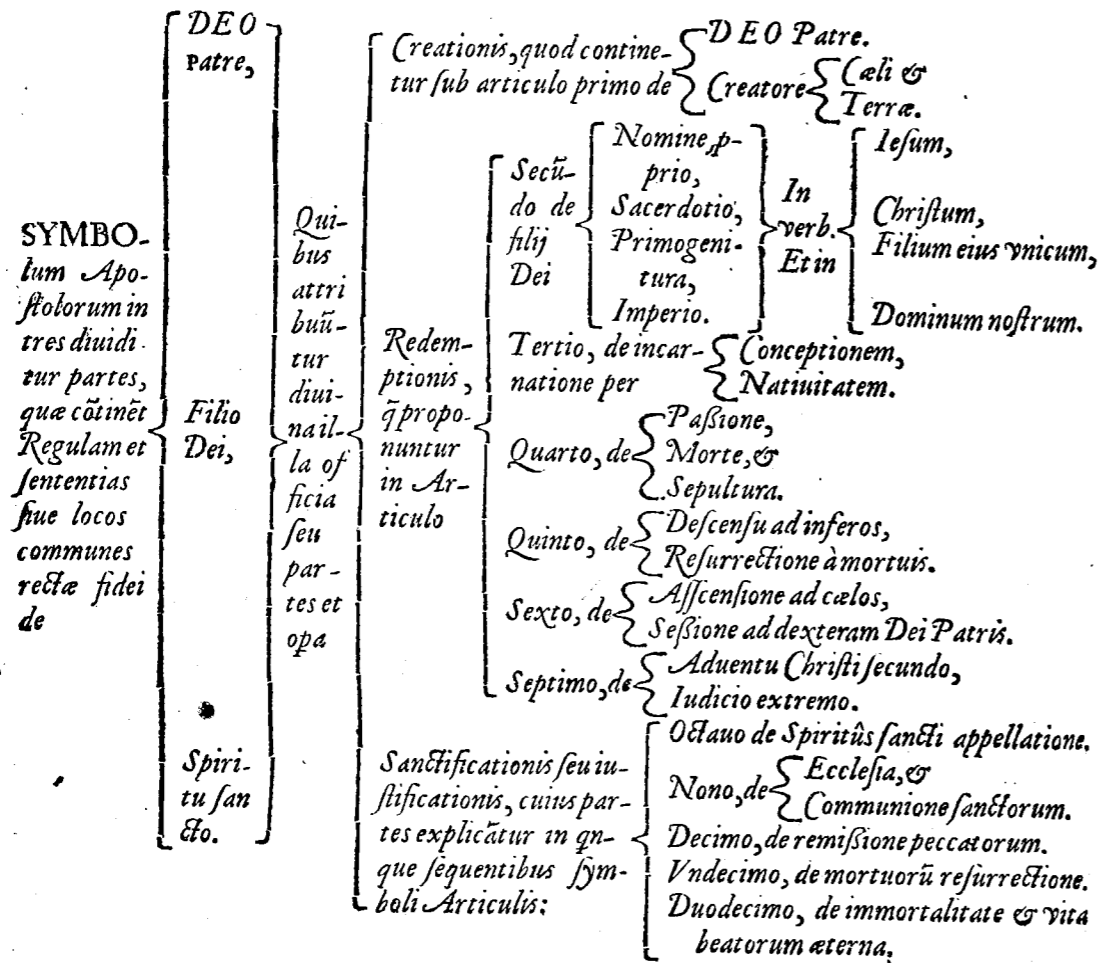
DE SYM-

REGVLA

Quantis autem non sit nisi vna fides, tamen ponuntur duodecim Articuli: qui omnes ad vnum reducuntur, qui est credere diuinæ reuelationi. Sic etiã, quantis non sit nisi vna fidei confessio, tamen propter exortas hæreses ponuntur diuersa symbola, hoc est, Regule, (habemus enim Apostolorum, Nicenum, Constantinopolitanum, & Athanasij symbolum) quæ ad vnum reducuntur, videlicet, vt rectè cognoscamus solum verum Deum, & quem is misit Iesum Christum, Ioan. 17. Ioannes Viguer. Instit. cap. 10. §. 1. vers. 2.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
ALIA SYMBOLI APOSTOLICI PARTITIO
ex Traditione Ecclesiastica. TABULA 73.

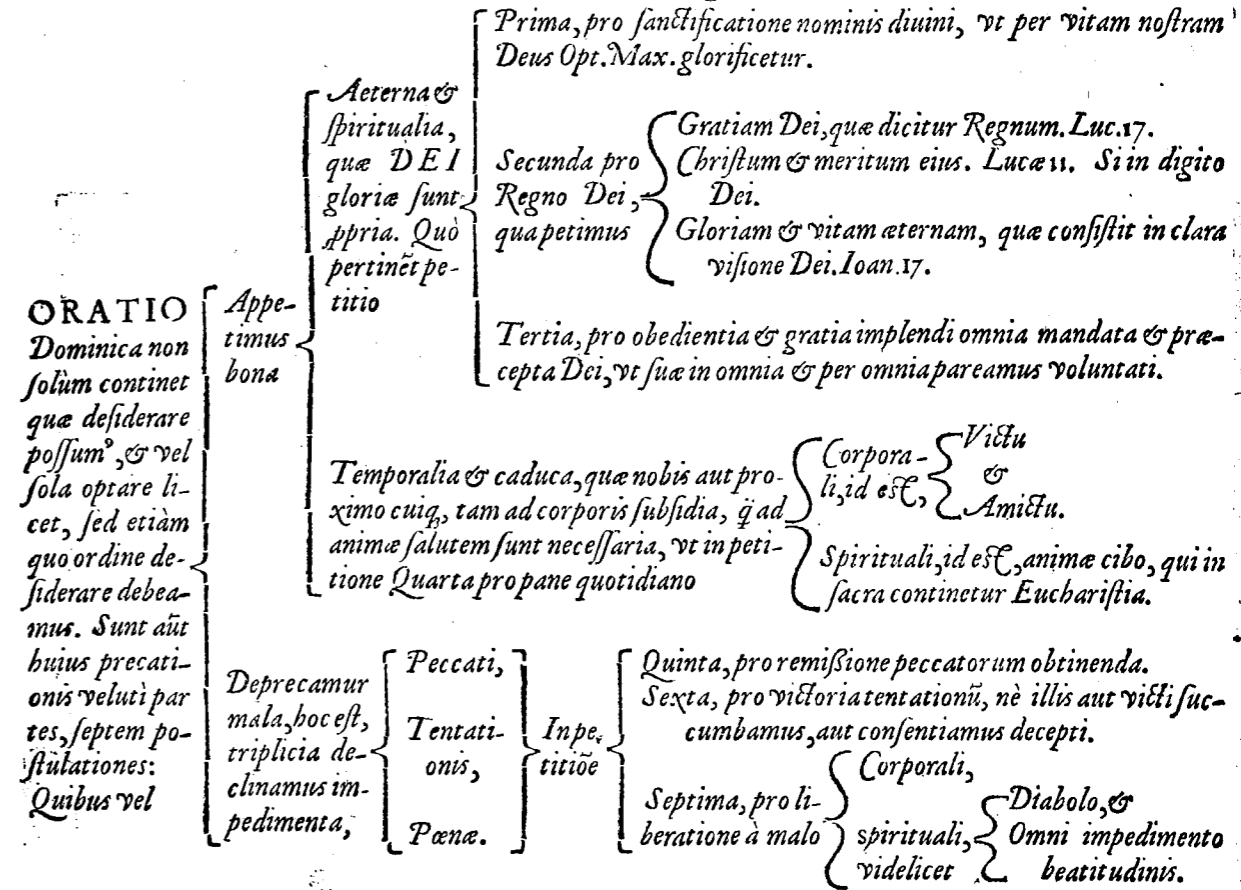

RABANVS DE INSTITVT. CLERICORVM.

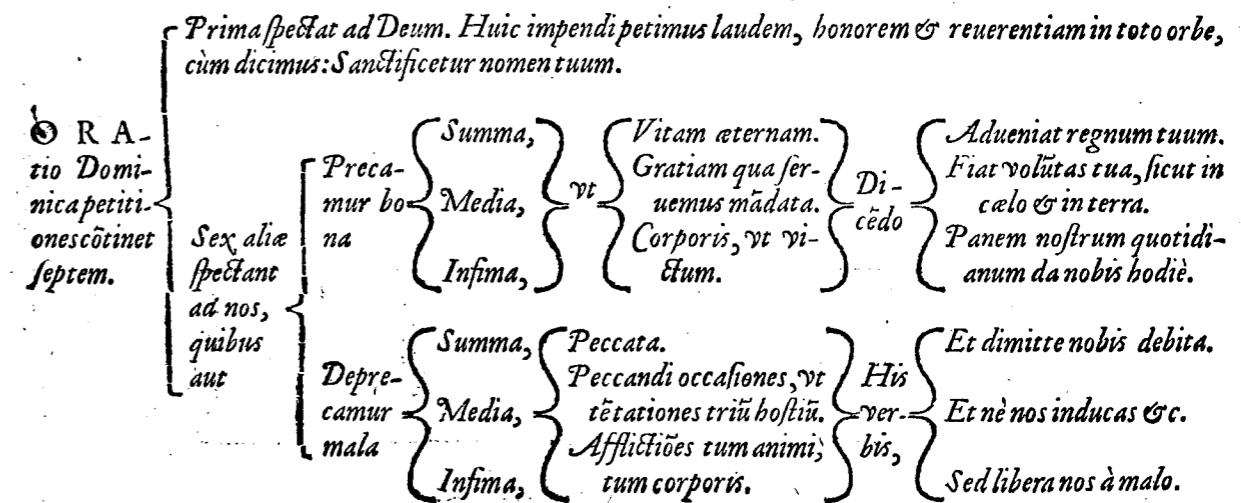
SYMBOLVM graece & indicium dicitur, & collatio. Est enim signum, per quod agnoscitur Deus, quodque proinde credentes accipiunt, vt nouerint qualiter contra diabolū fidei certamina praeparant. In quo quidem pauca sunt verba, sed omnia continentur sacramenta. De totis enim scripturis haec breuiatim collata sunt ab Apostolis, vt quoniam plures credentium literas nesciunt, vel qui sciunt, praerogatione seculi scripturas legere non possunt, haec corde retinentes habeant sufficientem sibi scientiam salutarē. Est enim breue fidei verbum, & olim à propheta praedictum: Quoniam verbum breuiatum faciet Dominus super terram, Lib. 2. cap. 56.

DE PAR-

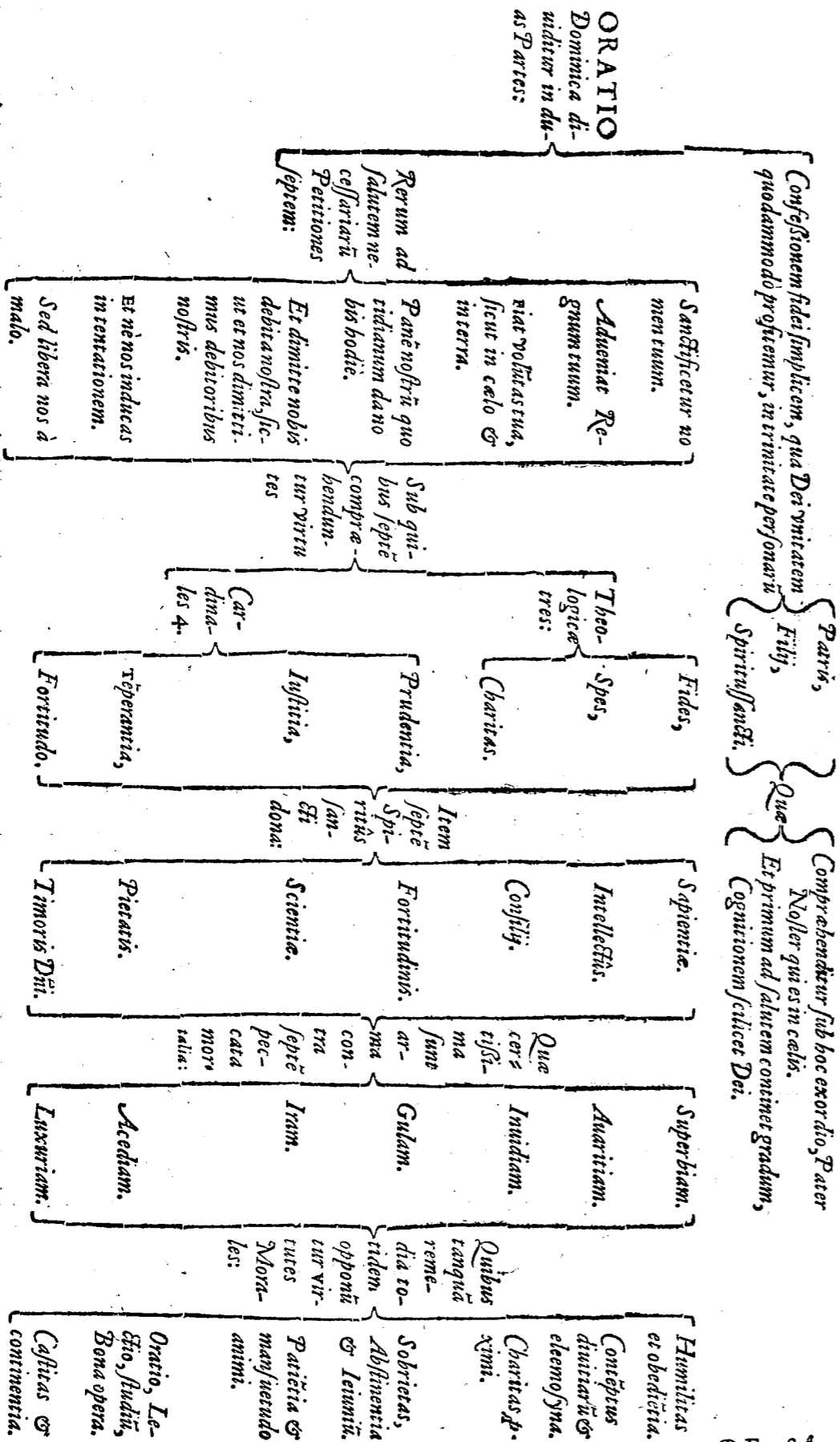
DE PARTIBVS ORATIONIS DOMINICAE,
ex Catechismo Catholico & Instit. Viguerij. TABULA 74.

ALIA EIVSDEM PRECATIONIS DOMINICAE PARTITIO. TABULA 75.

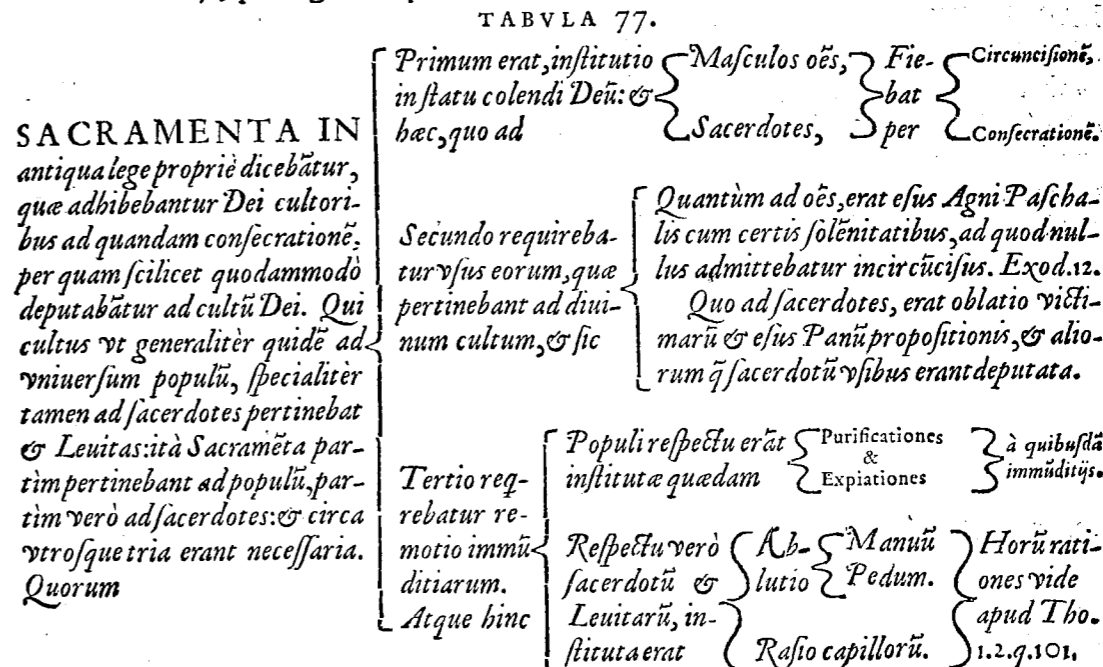

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
APPENDIX AVTHORIS, DE ALIA PAR
titione orationis Dominicae. TABVLA 76.

DE SA-

LIBER QUINTVS.
DE SACRAMENTIS. ET PRIMVM DE
ijs, quæ legis antiquæ sunt Sacramenta, ex summa D. Thomæ.

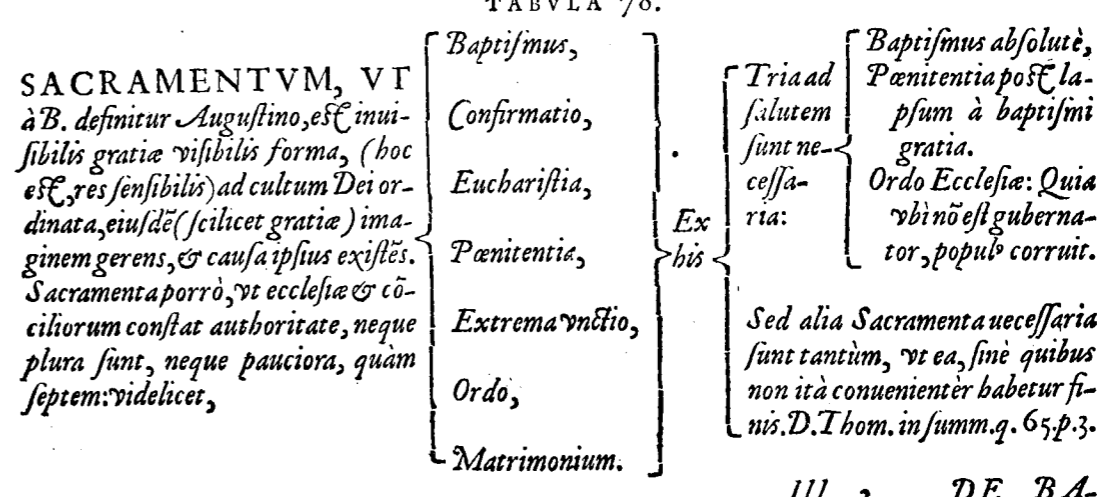
QVAE NVNC ISTORVM SA-
cramentorum vis sit.

PRO INDE prima sacramenta, quæ obseruabantur & celebrabantur ex lege, prænunciati-
ua erant Christi venturi. quæ cum suo aduentu Christus impleuisset, ablata sunt, & ideo
ablata, quia impleta. Non enim venit soluere legem, sed adimplere. Et alia sunt instituta
virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora, tanquam iustitia fidei
reuelata. Augustin. contra Faustum lib. 19. cap. 13.

QVID HAEC DIFFERANT A SACRA-
mentis nouæ legis.

PRAECEPTA eadem (in nouo & veteri testamento,) Sacramenta non eadē: quia alia sunt
sacramenta dantia salutē, alia promittentia Saluatorem. Sacramenta noui testamenti dant
salutem, Sacramenta veteris testamenti promiferunt Saluatorem. In Psal. 73.

DE SACRAMENTIS NOVAE LEGIS.

DE BAPTISMO. TAB. 79.

BAPTISMVS est ablutio corporis exterior, facta sub forma prescripta verborum. Et est triplex;

Flumis nis,	Qui fit per	Ablutionē aquæ,	Diffe- runt. Nam	Primus à tota pœna liberat & culpa, & gratiã in habitu infundit, & cha- racterem imprimit. Secundus delet culpã non semel tã- tum, sed pluries: & habet gratiam in usu, in quo consistit meritum. Tertius liberat ab omni tẽtatione, & cõfert statim præmium, quia pro- prium est martyrum statim auolare. <i>Compend. Theolog. Verita.</i>
Flami- nis,		Spiritus S. gratiam,		
Sãgui- nis.		Effusionem sanguinis.		

DE CONFIRMATIONE.

TABVLA 80.

CONFIRMATIO est sacramentũ, quod baptizatis cõfertur cũ impositione manũ Episcopa-
liũ, & sacri Chrismatis inunctione. *Canis. in sum. doctrin. Christian. Cuius effectus sunt tres:*

Primus est character. Secundus robur & firmitas ad pugnandum cõ- tra inimicos. Tertius est deletio alicuius partis reatus pec- catorum post baptismũ commissorum. <i>Viguer.</i>
--

DE EVCHARISTIA.

TABVLA 81.

EVCHARISTIA est cibus & potus spiritualis, veri corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, sub speciebus panis & vini consecratis ad bonam & optimam consequendam gratiam. *Viguer. in Institut. In quo eorum, quæ credenda proponuntur homini Christiano, potissimum cõsideranda sunt quinque:*

Primum, de veritate Eucharistie. Alterũ, de panis & vini transsubstantiatione. Tertium, de adoratione eius. Quartum, de oblatione & sacrificio. Postremũ, de sumptione ipsius sub altera vel vtraq; specie.	De quib; vide summã doctrinã Christianã de sacramẽto Eucharistie.
---	---

DE POENITENTIA.

TABVLA 82.

POENITENTIA, quæ secũda post naufragiũ dicitur tabula, est signũ sensibile, siue imago sacræ rei, scilicet remissionis peccatorum, per contritionem, confessionem, & satisfactionem sensibilem, ac etiam per absolutionem, eius causa existens. *Partes Pœnitentiæ sunt tres:*

Contritio, quæ est dolor de peccatis proprijs, voluntariẽ assumptus propter Deum summẽ dilectum, cum proposito à talibus & alijs omnibus cauendi, & Dei mandata implendi, cum spe veniæ consequendæ. Cõfessio, est actus virtutis pœnitentiæ, quo specialis, distincta, & particularis, ac voluntaria peccatorũ, q; memoriæ occurrũt, fit manifestatio, cum submissione sacerdoti potestatem clauium habenti facta, cum spe veniæ ad remissionem consequendam, & cum proposito in futurum cauendi, & iniunctam pœnitentiã implendi. Satisfactio est solutio vel expiatio temporalis pœnæ debitæ pro peccato præterito.
--

DE EX-

DE EXTREMA VNCTIONE.

Extremę Vnctionis sacramentum, est vnctio sacra infirmorum cum olei liquore, ex olearum baccis expresso, & ab episcopo consecrato, cum orationibus in nomine Domini, ad depellendam vcl alleuiandam ægritudinem, & remissionem peccatorum maximẽ venialium. *Iaco. 5. & ibi Beda.*

DE SACRAMENTO ORDINIS.

TABVLA 83.

**ORDO EST POTES-
tas spiritualis, & gratia singula-
ris, quæ certis quibusdam datur
personis, per manuum impositio-
nẽ, vt ex professo munus aliquod
in Dei gerant Ecclesia. Sum. doct.
Ordinum autem Ecclesiasticorum
dicuntur alij**

maio- res,	Presbytero- rum, quorũ 4. sunt gra- dus: Diaconorum, Subdiaconorum.	Sacerdotes, Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchæ.	Ho- rum õim	Caput & pa- ter ac mode- rator vni- uersalis Ec- clesiæ est sum- mus Põtifex Officia singu- lorum vide in Catechismo Catholico De Sacerdotio & eius gradibus,
mino- res,	Acolytorum, Lectorum, Exorcistarum, Ostiariorum.			

DE MATRIMONIO.

TABVLA 84.

MATRIMONIUM dupliciter considerari potest:

Vno modo, vt est officiũ quoddam naturæ, quod Philosophi & Iuriconsulti desiniunt legitimam viri & mulieris coniunctionem, quæ indiuiduam continet vitæ consuetudinem. Alio modo, vt est sacramentum, quo primum ista naturæ officia includit omnia, & præterea addit, quòd fuerit contractũ in fide filij Dei incarnati, & ecclesiæ tanquã sponsæ. <i>Viguer.</i>

III 4 QVAM

QVAM RATIONEM HABEAT HIC NVME

rus & ordo Sacramentorum. TABVLA 85.

PRIMA huius numeri & ordinis ratio sumitur à diuersis hominum conditionibus. Homini enim alij in Ecclesiâ	Ingrédiuntur primùm.	Baptismus	Ianua	Fidē	Peccatū originale.
	Deinde pugna suscipiunt.	Confirmatio	Robur	Spem	Impotentiam.
	In pugna fame tentantur spirituali.	Eucharistia	Cibus & refectio	charitatem	Malitiam.
	Sæpe etiã succubūt, & naufragiū patiuntur.	Pœnitentia	Secunda tabula	Iustitiam	Peccatū mortale.
	Ministerio rerum indigent sacrarum.	Ordo	Comunicatio rerū spirituum,	Prudentiam	Ignorantiam.
Liberis pcreādis dat operā.	Matrimonium	Adiutorium & socius laborum	Temperantiam	Concupiscentiam.	
Mox etiã non opinantes, iterū ex hoc euocatur seculo.	Extrema Vnctio	Viaticum itineris	Fortitudinem	Veniale peccatum.	

Quibus parata sunt remedia:

Tantumquam

Ad cōsequēdā gratiā hoc est, virtutes, scilicet

Cōtra

ALIA RATIO, SVMPTA A MEDICINA.

TABVLA 86.

V T medicina corporalis est quadruplex,	Curatiua,	Curant, vt	Baptismus	Simul & totaliter. Quantū ad culpā primūm, ac deinde pœnā, quousque nullius pœna homo debitor sit.
	Cōseruatiua,		Pœnitentia	
	Præseruatiua,	Simili modo et sacramēta q̄ spiritalē p̄bent medicinā, aut	Extrema vñctio	A morbis lenioribus, scilicet venialibus, sicut baptisimus & pœnitentia curant à letalibus.
	Augmētatiua, seu, vt dicunt, melioratiua:		Conseruant sanitatem spiritualem, vt sanctus ad robur & conseruationem gratiæ datæ in b'ptismo.	Confirmatio, in qua datur spiritus
	Præseruant, vt Matrimonium. In melius restituunt, vt Ordo.			
	Hæc autē simul omnia facit Eucharistia. Nam		Curat venialia, quæ sunt occasio ruinae maioris. Conseruat gratiam inuentam in homine. Auget hæc eadem. Et nihilominus à peccato præseruat. Compend. Theolo. veritat.	

DE SA.

DE SACRIFICIIS LEGIS ANTI

quæ. TABVLA 87.

Holocaustum erat sacrificium, quod offerebatur Deo, specialiter ad reuerentiam Maiestatis ipsius, & ad amorem bonitatis eius, & totum comburebatur. Et significabat sacrificium Christi: qui totum se obtulit Deo Patri pro nobis. Huic sacrificio succedit in noua lege professio religionis approbatæ, quæ potest dici holocaustum, quia totus homo offert seipsum Deo, nihil sibi reseruans.

Hostia pro peccato, erat sacrificium quod offerebatur Deo, vt remitteret peccata: & vocabatur sacrificium remissionis, & hostia pro peccato. Occidebatur enim animal, & effundebatur sanguis illius coram arca Domini, & vna pars comburebatur, & alia erat sacerdotis. Per huiusmodi sanguinis effusionem protestabantur offerentes, quod erant digni effundere proprium sanguinem, & occidi, sicut animal illud occidebatur, sic se recognoscens peccatores, veniam precabantur. Quæadmodum illis qui cum chorda in collo, veniam petunt à Rege. Comburebatur vna pars, quia fiebat in honorem Dei: seruabatur alia sacerdotibus, ad significandum, quod expiatio peccatorum fit à Deo per ministeriū sacerdotum. Hoc sacrificium alio nomine vocabatur victima, quæ etiã aliquando dicitur de holocausto, cū determinatione: & significat etiã sacrificium Christi, qui se obtulit pro nobis hostiam Deo patri, & effudit sanguinem pro peccatis nostris. Vnde Ephe. 2. Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo patri in odorem suauitatis. Loco huius sacrificij succedit in noua lege sacramentum pœnitentiæ, in quo quis effundit sanguinem peccatorum suorum confitendo, & occiditur, & quasi in partes multas diuiditur per contritionem.

SACRIFICIUM dicitur omnis oblatio, quæ offertur Deo in recognitionem supremi Domini, vt solutio decimarum & primitiarū. Erat autem sacrificium in lege antiqua triplex:

Hostia Pacifica, erat sacrificium quod offerebatur Deo pro gratiarum actione, vel pro salute & prosperitate offerentium, ex debito beneficii accepti, vel accipiendi. Et erat communiter de rebus aridis & odoriferis: & vna pars incendebatur, quia fiebat in honorem Dei: alia cedebat in vsum sacerdotum, & tertia pars in vsum offerentium, ad significandum quod salus hominis procedit à Deo, mediantibus ministris & cooperantibus hominibus qui saluantur. Huiusmodi sacrificium figurabat sacrificium Christi, qui reddidit Deo gratias pro nobis, & se obtulit in odorem suauitatis. In cuius locum succedunt in noua lege orationes, & gratiarum actiones, & omnia quæ ad huiusmodi ordinantur. Horum sacrificiorum rationes vide apud D. Thom. 1. 2. q. 102. & Viguer.

DE NO.

Dicitur { *Hebraicè Missa, Græcè Liturgia, Latine sacrû ministerium.* } *S. Patres p̄ hanc dictionē intelligi voluerūt* { *Totam illam actiōem Quā Christus in extrema cœna executus est, Et exequendam mandauit.* }

Est sacrosancta Passiōis Christi commemoratio, in qua panis & vinum ex Christi institutione consecratur, atq; corpus & sanguis Christi sub panis viniq; specie caelesti offertur Patri, eademque in animæ alimoniam accipitur.

Cōtinet duo: { *Rem oblatam, quæ rursus est duplex, videlicet Oblationem, id est, opus sacrificantiū, vbi iterum ad duo respicere oportet, nempe ad* } { *Corpus Christi verum, Et corpus Christi mysticū, quod vnâ cū capite suo quodamodò offertur. Cæremoniā seu actionem exteriorem, quam sacramentalem dicimus oblationem: Et id, quod intus agitur per fidei, i. spirituale oblationē, ibidem.* }

Differt ab hostia crucis duobus modis: { *Pri- mo* } { *Christus in cœna sub tectis alienisq; speciebus, nempe panis & vini, sese obtulit: At in cruce, in propria corporis & sanguinis sui forma. In cruce sese litauit, quò sua morte & sanguinis fusione gratiam, iustitiam, sanctitatem, & æternam salutem nobis conciliaret. Verum in cœna nō eò se obtulit, vt illa oblatiōe peccata expiaret, neq; ita nobis sacrificare mādauit, tanq̄ hoc sit noua quædā satisfactiō & redēptiō, sed vt ea cœnæ oblatione nouum institueret sacrificiū, cuius vsu, redemptionis in cruce obtentæ participes esse queamus. Ioan. Fab. De Missa Evangelica.* }

Offertur Deo patri in hoc sacrificio ipsū corpus Christi { *Non cruento modo in propria carnis forma, nā ita semel Christi oblatum est in cruce, Ad Heb. 9. & 10. Sed gloriosum sub specie aliena,* } { *pro salute* } { *Cum viuentiū, vt vel in via seruentur incolumes, vel redudantur lapsi. Tū mortuorū, vt à pœnis purgatorij liberentur.* } { *Tā ex Apostolorum traditione, Quam Ecclesie cōsuetudine.* }

Alterum verò sacrificium laudis, gratiarum actionis & obedientiæ, quo Deo veluti honorem & seruitutem ei proprie debitam reddimus. Enchirid. institut. Cōcil. Colon. Atq; hæc quidem sunt cōmunia sacrificia, omni legi, & omni populo credenti, omniq; loco ac tempore peragi possunt: illud autem Missæ sacrificium peculiare est Euangelio, datum Ecclesie ad reconciliandum populum Christianum Deo, nec peragitur nisi in loco sacro. Sonnius in Institution. Christiana.

CON-stat Missa Catholica duab; partibus: { *Alterā ad substantiam pertinet, quæ colligitur ex verbis Dñi, quib; hoc sacramentū instituit Matt. 26. Luc. 22. vbi* } { *Primum benedixit, ac fregit panē: De quo deinde sic testat̄ est: Hoc est corpus meū, quod pro vobis datur. Tādē distribuēs, dixit: Accipite & manducate &c.* }

{ *Consecratio,* } { *Oblatio,* } { *Communio.* } { *Ad-*ditio præcepto: { *Hoc facite in meā cōmemorationem. Quod ergo Christus ipse &* } { *Fecit,* } { *Præ-*cepit, } { *Potuit,* } { *Hoc etiā Ecclesia facere &* } { *Ac debuit.* }

Alterā ab Apostolis, sanctisq; Patribus in celsissimi huius sacramenti honorem ac reuerentiam, deuotionis ac pietatis excitandæ gratia, adiecta, condita atque constituta est. Ad quam partem pertinent { *Cæremonia, Cantus, Vestes, Vasa.* } { *Quæ nihil aliud cōtinent, quā* } { *Laudes Confessiones Obscrationes Vel Petitiōes* } { *Pro* } { *Populo, Antistitibus, Regibus. Enchirid. institut. Cōcil. Colon.* }

AVGVSTINVS.

Quatuor consideratur in omni sacrificio: Cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur: ipse vnus, verusque mediator, per sacrificium pacis reconciliās nos deo, vnum cum illo manet cui offerebat, vnum in se fecit pro quibus offerebat: vnus ipse est qui offerebat, & quod offerebat. Hæc ex sententia Diui Augustini, De Trinitate lib. 4. cap. 14.

CYPRIANVS.

Nam si Iesus Christus Dominus & Deus noster, ipse est summus sacerdos Dei Patris, & sacrificium Deo Patri ipse primus obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit, vtique ille sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur. Et sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo Patri, si sic incipiat offerre, secundum quod ipsum Christum videat obtulisse. Cyprian. epist. 3. lib. 2.

AMBROSIVS.

Vmbra in lege, imago in Euangelio, Veritas in caelestibus. Antè agnus offerebatur, offerebatur vitulus: nunc Christus offertur, sed offertur quasi homo, quasi recipiens passiōem: & offert se ipse quasi sacerdos, vt peccata nostra dimittat. Hic in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrem pro nobis quasi aduocatus interuenit. Ambros. lib. officiorum 1. cap. 48.

DE CAEREMONIARVM, QVAE IN MISSAE

facrificio adhiberi solent, interpretatione morali, ex compend. Theolog.

TABVLA 90.

Introitus	Boni operis inchoationem, & duplicatur, vt discamus	Declinare à malo, & Facere bonum.
Kyrie-eleison	Inuocationem misericordiae Dei, quae nouè modis indigemus.	Primis tribus } Peccatorum remissionem, quae committimus } Secundis tribus } Corde, Ore, Opere, } Tertijs tribus } Gratiae collationem, scilicet } Orationem. } Fidei, Spei, Charitatis. } Glorificationem, qua gaudebimus in Deo } Orationem. } Nouae & veteris legis obseruationem. } Vitae actiuae & contemplatiuae perfectionem. } Contribulati spiritus sacrificium. } Statum vitae. } Statum Patriae. } Exultationem angelorum praesentium. } Transiitum membrorum in corpus Christi mysticum. } Filiationem per gratiam. } Liberationem per misericordiam, & triplicatur vt liberemur à malis } Präteritis, Praesentibus, Futuris. } Boni operis consummationem. }
Colle-ta,	Epistola & Euangelium,	
Graduale & Alleluia,		
Offertoriu	Secreta	Significat
Præfatio		
Hymnus trisagius		
Canon		
Pater noster		
Agnus Dei		
Comunio seu cõplenda.		

CAEREMONIAE, quibus hoc sacrosanctum pagitur officium missae, summam prope modum totius continent euangelij, nec otiosae sunt aut superstitiae, sed praeter mysticum, qui sub his latet sensum, etiam morale habet significationem. Nam

DE ALIIS MISSAE RITIBVS.

TABVLA 91.

SVNT etiam alia, quae in sacrosancto Missae officio adhiberi solent: veluti	Indumenta, quorum alia	Presbyteris & Episcopis sunt communia, vt Amictus siue superhumeralis, Podaris siue alba, Cingulum, Manipulus, Orarium siue stola, Planeta.	Quorum omnium mysteria & significationes, tum allegoricas tum morales si quis plenius nosse velit, videat apud D. Abbatem Tuitiensem de diuin. officijs, Innocent. III. de sacro altaris mysterio, D. Vuilhel. Durand. in rationali diuinor. atque alios Liturgiae elucidatores.
	Episcopi praeter haec habent propria		
Vasa & ornamenta, vt	Altare,	Per quae iuxta significationem allegoricam, intelligimus	Cõpend. Theolog. veritat. lib. 6. cap. 18.
	Calix,		
	Patena,		
	Corporale.		
		Crucem,	
		Sepulcrum,	
		Lapidem superpositum,	
		Sindonem, in qua corpus Domini fuit inuolutum.	

DE AGENDIS, HOC

EST, BENE BEATEQUE VIVENDI FORMVLA, de angusta illa via, quae ad vitam ducit immortalem. TAB. 92.

AGENDORUM numero continentur	Virtutes,	Virtutes potentias disponunt.	Virtutibus bene operamur,	
	Præcepta	Dei, Ecclesiae, Consilia Evangelica,	Præcepta & consilia operare respiciunt.	Donis expedite,
	Bona opera & eorum fructus,	Quae differunt, quia	Dona operibus perfectionem addunt.	Beatitudinibus perfecte,
	Dona Spiritus sancti,		Fructus facultatem spiritui apponunt.	Sed fructibus fruimur Deo.
	Gradus beatitudinis.	Beatitudines ipsis virtutibus premium siue vitae, siue patriae coniungunt.	Compend. Theolog.	

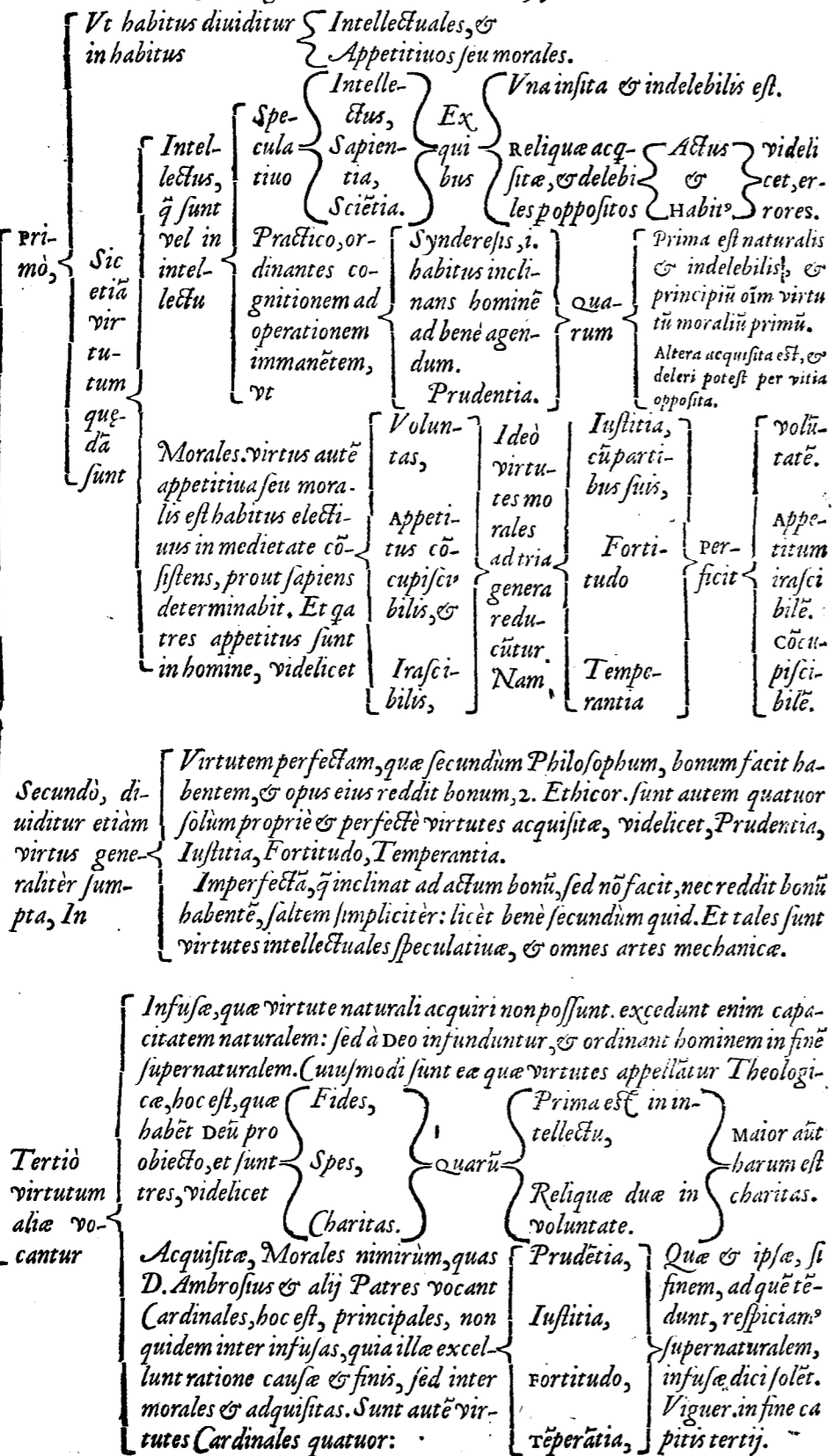
m m m

DE VIR-

DE VIRTVTVM PARTITIONE IN GE

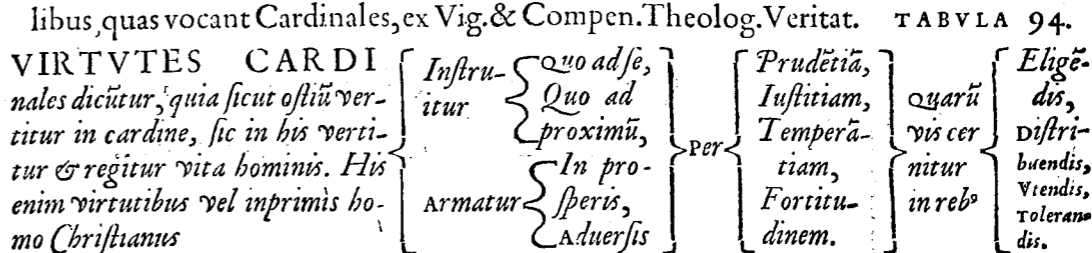
nerc, ex Viguer. TABVLA 93.

VIRTVS est animi habitus, naturae, modo atq; rationi consentaneus. Aug. lib. 4. contra Iulia. Quae idem August. à veteribus arte bene recteque viuendi definitam esse testatur. li. 4. De ciuitate Dei ca. 21. Virtutum porro triplex fere est partendi ratio:

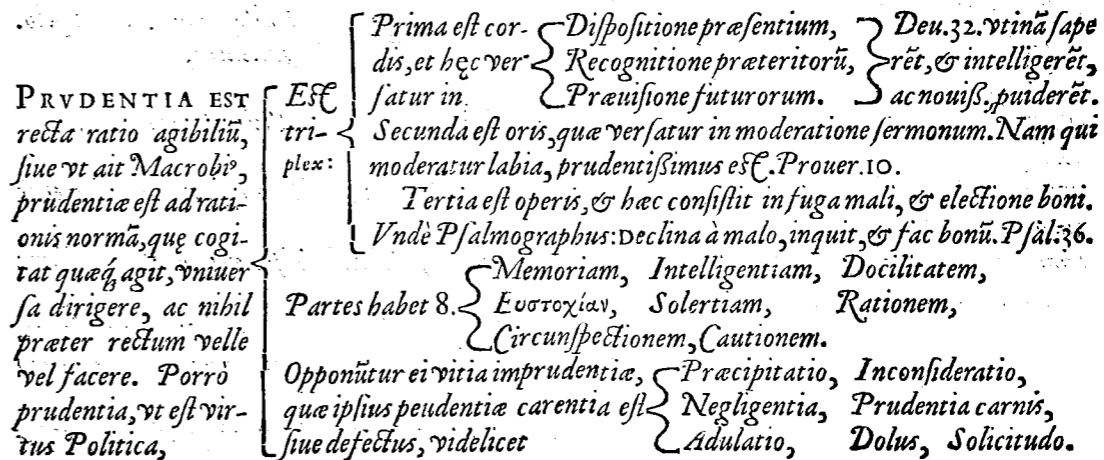
DE VIR-

DE VIRTVTIBVS ACQUISITIS SEV MORALIBUS, quas vocant Cardinales, ex Vig. & Compen. Theolog. Veritat. TABVLA 94.

DE PRVDENTIA.

TABVLA 95.

DE IUSTITIA.

TABVLA 96.

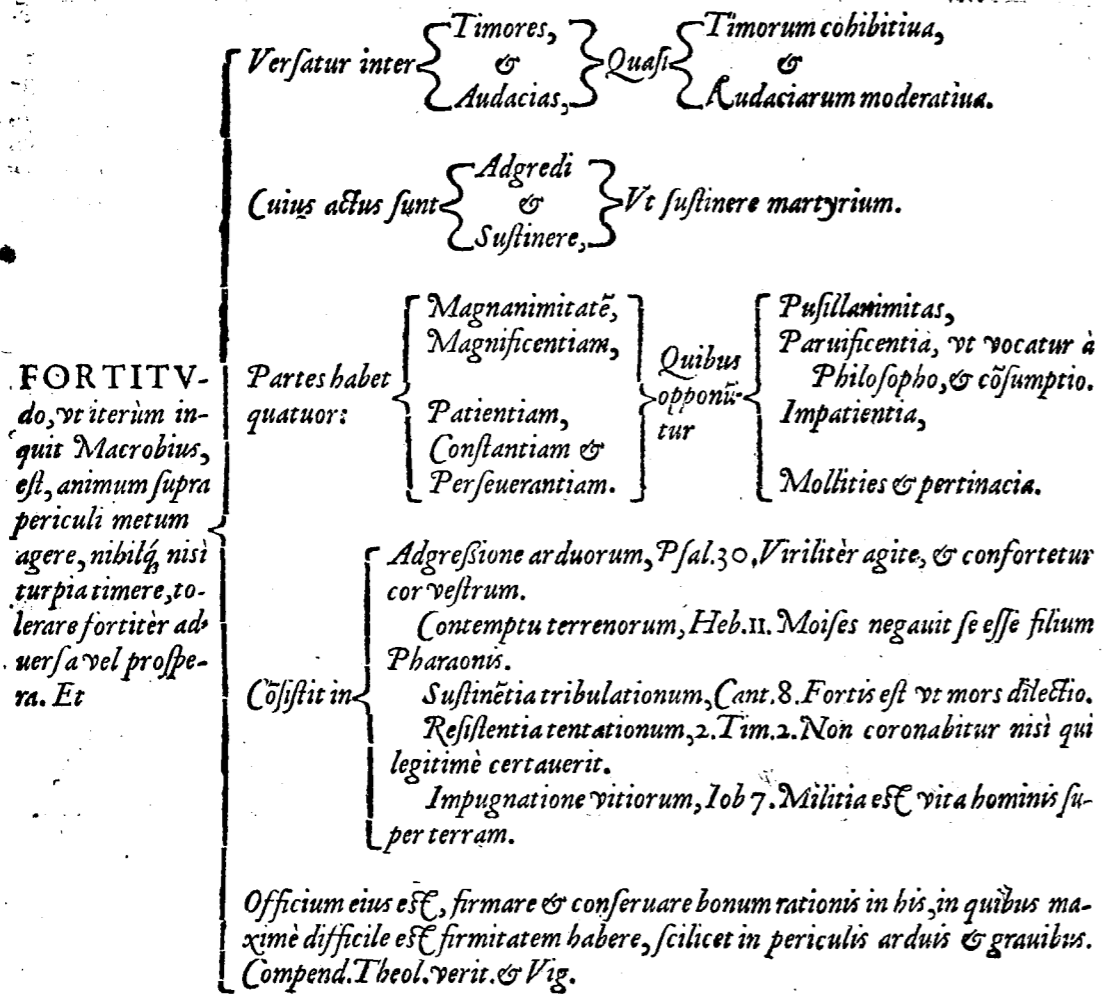

mm m 2 DE FOR-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE FORTITVDINE.

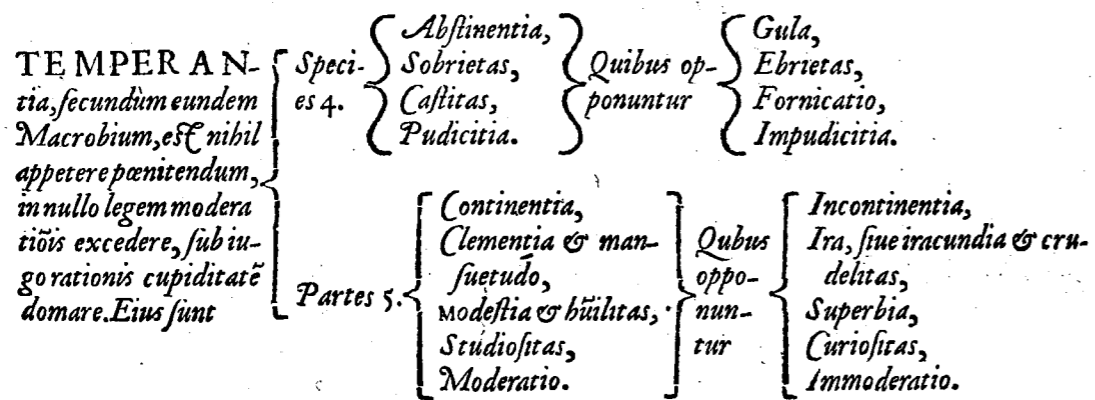
TABVLA 97.

IV. 30

DE TEMPERANTIA.

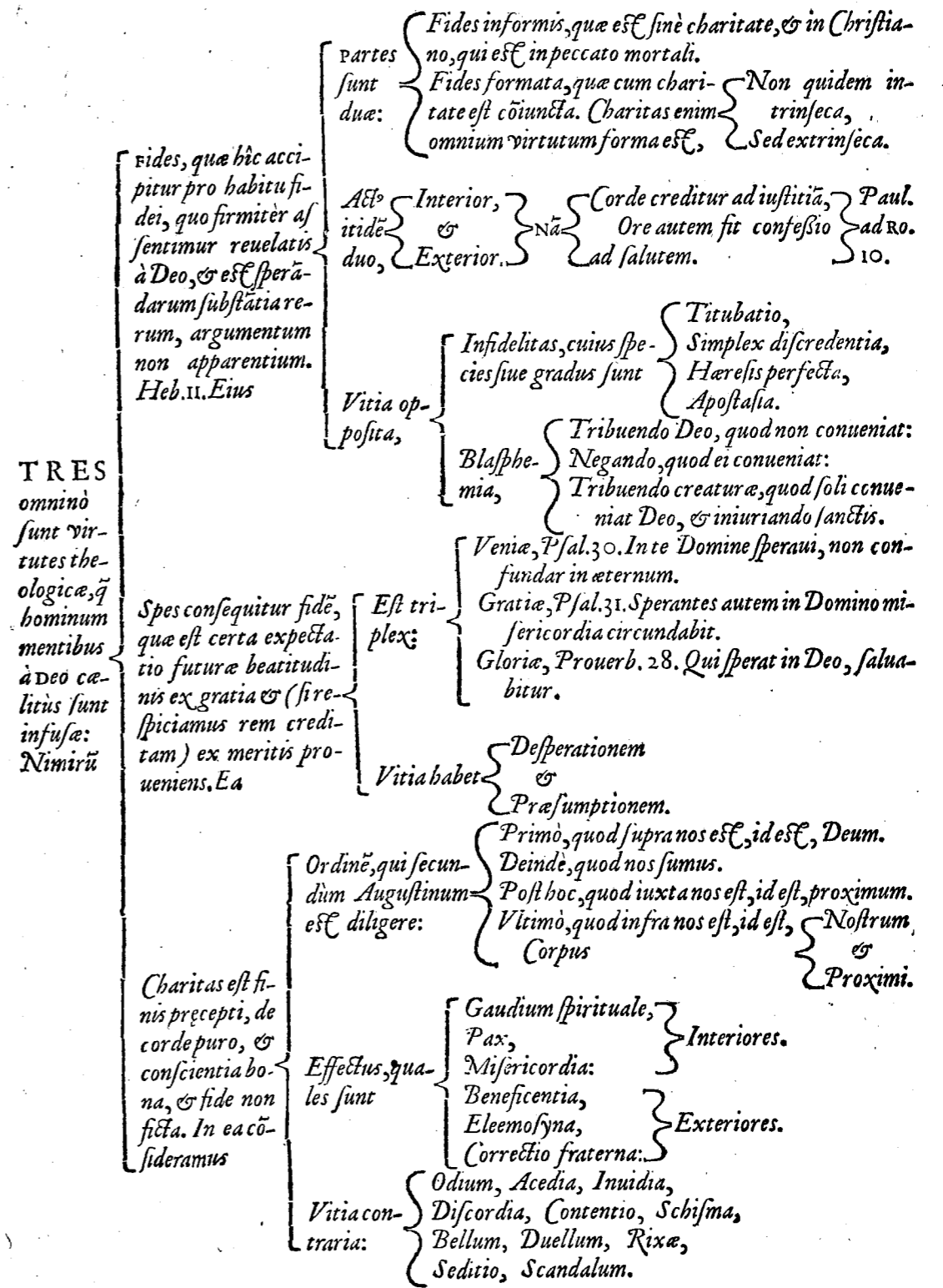
TABVLA 98.

DE VIR-

DE VIRTVTIBVS THEOLOGICIS.

TABVLA 99.

ORIGENES.

Puto, quod prima salutis initia, & ipsa fundamenta, fides est. Profectus verò, & augmenta ædificij, spes est. Perfectio autē, & culmen totius operis, charitas. Origen. in cap. Ro. 4.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM DE PRAECIPVIS VIRTVTVM DIFFERENTIJS. TABVLA IOO.

Primum inter se quinq. modis.

- I. Secundum actus proprios. Nam Fides, Spes, Charitas. Facit Deo assentire, Confidere in Deo, Deum amare.
II. Ratione subiecti: quia Fides, Spes, Charitas. Est in Rationali, Irascibili, Concupiscibili.
III. Ratione obiecti, Fides, Spes, Charitas. Est circa Verum, Arduum, Bonum.
IIII. Ratione effectus, Fides in presenti sequitur Deum. Spes comitatur in caelum. Charitas perenniter amplexatur.
V. Ratione cognitionis, quia per Fide cognoscitur Deus, ut veritas. Spem habetur, ut aeternitas. Charitatem diligitur, ut bonitas.

VIRTUTES Theologicae differunt:

Deinde a Cardinalibus differunt virtutibus:

- I. Theologicae mouent ad finem, Sed Cardinales ad ea, quae mouent ad finem.
II. Theologicarum virtutum finis & obiectum, est ipse Deus: At Cardinalium finis est quidem Deus, non tamen obiectum proprie.
III. Virtutes Theologicae mouent ad opera, ex rationibus sumptis a iure diuino: Sed Cardinales, a iure naturali.
IIII. Virtutes Theologicae attenduntur quantum ad actus interiores: Cardinales vero, ad opera exteriora.
V. Virtutes Theologicae non habentur sine donis, Cardinales vero sine donis haberi possunt.
VI. Virtutes Theologicae sunt discretivae actuum in Deum, Cardinales vero in proximum.
VII. In Theologicis habitus generat actus, Sed in Cardinalibus, Actus generat habitus. Compend. Theolog. veritat. lib. 5. cap. 17. & 18.

DE PRAE-

LIBER QVINTVS. DE PRAECEPTIS DECALOGI.

AVGVSTINVS.

DECALOGVS decem precepta legis habet. Quae decem praepcepta sic sunt distributa, vt tria pertineant ad Deum, & septem ad homines. Hec decem precepta, sunt decem chordae psalterij, quas tangendo, feras peccatorum occidis. Tangis primam chordam, qua vnus colitur Deus, & cecidit bestia superstitionis. Tangis secundam, qua non accipitur nome Dei in vanum, & cecidit bestia erroris nefandarum heresum. Tangis tertiam, vbi pro spe futurae quietis spirituale sabbathum custodis, & interficitur amor seculi. Tangis quartam, vt honore parentibus deferas, & cecidit bestia impietatis. Non moechaberis: tangis quintam chordam, & occidis bestiam libidinis. Non occides: tangis sextam, & cecidit bestia crudelitatis. Non falsum testimonium dices: tangis octauam, & cecidit bestia falsitatis. Non concupisces: tangis nonam, & cecidit bestia adulterinae cogitationis. Non concupisces rem proximi tui: tangis decimam, & cecidit bestia cupiditatis. Et ita cadentibus omnibus bestiis, securus & innocens in dilectione & humana societate versaris. Augustinus de decem chordis, cap. 9.

DE LEGIBVS TABVLAE PRIMAE.

TABVLA IOI.

Primum de vero vniuersi Dei cultu, In quo Praecipitur Fides, Spes, Charitas. De quibus cum antea duobus in locis dictum sit satis, nihil attinget ea hic repetere. Prohibentur his contraria.

DVAE FVERUNT legis antiquae tabulae, quarum prior illa potissimum continebat praepcepta, quibus instruitur homo Christianus, qualiter se erga Deum exhibere debeat. Sunt autem tria prima tabulae praepcepta:

Secundum, de Iurisiurandi religione, siue de illicitis iurationibus. In quo Iubemur Deo honorem tribuere. Per iurium, Blasphemia, Votum illicitum, Votorum fractio, Inconsiderata diuini nominis assumptio.
Tertium, de Sabbatho, in quo Mandatur Sanctificatio Sabbathi & Festorum, Secundum legis Verba & Mentem. Prohibentur Opus seruale, Obmissio cultus diuini, Irreuerentia Sacrorum, Ludi, & similia.

mm 4

DE PRAE-

PARTITIONES THEOLOGICARVM DE PRAECEPTIS TABVLAE

secundae. TABVLA IO2.

ALTE-ra Tabula, in qua continetur officia hominis Christi ani erga proximum. septē habet præcepta:

DE PRÆ-

LIBER QVINTVS.

DE PRAECEPTIS ECCLESIAE

Augustin. Epistola 118. cap. 5.

Si quid diuinæ scripturæ præscribit auctoritas, non est dubitandum quin ita facere debeamus, vt legimus. Similiter etiā si quid per orbem frequentet ecclesia. Nam hoc, quin ita faciendum sit, disputare, insolentissimæ insanie est.

IDEM AD CASVLANVM.

In his rebus de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei, vel instituta Maiorum pro lege tenenda sunt.

QVAE ET QVOT SINT ECCLESIAE

præcepta. TABVLA IO3.

PRAECIPVA quinq; numerantur, cuique Christiano & scitu, & obseruatu necessaria. Quae hisce continentur edictis:

- Statutos Ecclesiae Festos dies celebrato.
- Sacrum Missae officium diebus Festis reuerenter audito.
- Ieiunia certis diebus, temporibusque in dicta obseruato.
- Peccata tua sacerdoti proprio annis singulis confiteor.
- Sacrosanctam Eucharistiam ad minimum semel in anno, idque circa Festum Paschae sumito. Canisius in Summa doct.

DE CONSILIIIS EVANGELICIS.

TABVLA IO4.

OMNIA enumerare hoc loco non attinet: principalia vero tria sunt, De Paupertate voluntaria, Castitate perpetua, Obedientia religiosa.

Porro Paupertas ad eos pertinet, qui semel omnia derelinquunt, vt Christum exemplo Petri & Apostolorum perfecte sequantur. Castitas eorum est, qui seipos castrauerunt propter regnum caelorum, & vt Tertullian. dixit, se voluntarios probant spadones. Obedientia vero praestant, qui, vt seipos plene abnegent, non solum a cupiditatibus, verum etiā voluntate sua, quod scriptura admonet, prorsus auertuntur, dum eius quae sibi superiorē Christi loco elegerāt, voluntati sese totos abijciunt.

REGVLA DE MANDATORVM OBSERVATIONE

Communis, ex Hieronym.

NON ideò putes aliqua contemnenda esse mandata, quia leuiora sunt. Tam enim maxima illa, quam minima imperata sunt: & contemptus cuiuscunque præcepti, præipientis iniuria est. In quouis proposito, in quouis gradu æquale peccatum est, vel prohibita admittere, vel iussa non facere. Hieron. ad Celantiam. Nam iussa, inquit D. Bernardus, sine culpa non negliguntur, & sine crimine non contemuntur. Bernard. de præcepto & discipulis.

DE TRI-

Ieiuniū, quod est triplex:

Magnum & generale ieiunium Augustinus vocat, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus.

Deinde, Philosophicum, ut quidam vocant, ieiuniū est, parsimonia cibi & potūs, moralisque sobrietas, qua temperatē etiā ab Ethnicis secundum rectam rationem viuunt.

Tertio Ecclesiasticum est ieiunium, ut potē cum iuxta certum Ecclesie morem atque præsriptum, certis diebus & carniū esum subtrahimus, & vna duntaxat refectiōe contenti sumus.

IUSTITIA Christiana tam latē patet, ut omnia bona, q̄ honeste, iuste ac pie fiūt, in se cōtineat, nobisq̄ expetēda & cōsēctāda proponat. Porro & si sint benefacta pmulta, quæ ex fide viua proficiuntur, & iustitiā Christianā commendant, augent atq̄ consummant: tria tamen sunt, ad q̄ cætera ferē omnia veluti ad fontes referri poterunt, videlicet

Oratio, quæ est pius nostræ mentis in Deum affectus, quo petuntur fideliter, quæcunque sunt nobis aut alijs salutaria: quo diuinam quoque gratiam & virtutem celebramus, aut qualicunq̄ ratione coram summa & æterna illa maiestate nos deuotos testamur. ut huc spectet nō solum precatio, sed etiā adoratio, oblatio seu sacrificium, inuocatio, laudatio, gratiarū actio, de quibus paulō antē suo dictum est loco, videlicet in ordine credendorum.

Eleemosyna, est beneficium seu munus, quo alterius miseriæ ex nostro cōmiseratiōis affectu subuenitur. Hæc in sacris literis p̄sape accipitur p̄ misericordia, quæ (sicut Augustinus affirmat) est alienæ miseriæ quædā in nostro corde cōpassio, qua utique, si possim⁹, subuenire cōpessimur. Opera porro q̄ vulgō dicuntur misericordiæ, duplicis generis esse inueniuntur, cum alia sint

- Corporalia seipem:**
 - Esurientes pascere,
 - Potum dare sitientibus,
 - Operire nudos,
 - Captiuos redimere,
 - Aegrotos inuisere,
 - Hospitio peregrinos suscipere,
 - Mortuos sepelire.
- Spiritualia totidem:**
 - Peccatores corrigere,
 - Ignorantes docere,
 - Dubitantibus recte consulere,
 - Pro salute proximi Deum orare,
 - Consolari mæstos,
 - Ferre patienter iniurias,
 - Offensam remittere.

CHRYSOSTOMVS.

Misericordia est salutis præsidium, fidei ornamentum, propiciatio peccatorum: hæc est quæ iustos probat, sanctos roborat, Dei cultores ostendit. Chrysof. in homil. de misericordia & duab. viduis. Quin etiā si Ambrosio credimus, Omnis summa discipline Christianæ, in misericordia & pietate est. In 1. ad Timoth. cap. 5.

DE FRV-

Primum enim hæc opera ex viua fide, id est, per charitatem operantem perfecta, non modò signa sunt Christianæ vocationis, sed eandem quoque nobis confirmant, certamque faciunt. Quamobrem Petrus Apostolus, qui ad opera bona nunquam non cohortatur, hoc etiā adiecit: Fratres, magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Hoc enim facientes, non peccabitis aliquandò. 2. Petr. 1.

PRAECLARVM

sanè fructum pariunt opera iustitiæ Christianæ, atque multiplicem cum in hac, tum in futura vita. Pietas enim ad omnia utilis est, 1. Tim. 4. & Bonorum laborum gloriosus est fructus, Sap. 3.

Secundò gratiam credentibus augent, atque sanctificationem perficiunt, Apostolo teste, 2. Cor. 7: ut hinc etiā Iacobus affirmet, quòd fides, quæ operibus cooperatur, ex iisdem quoque consummetur. Iacob. 2.

Tertio fidutiā bonæ conscientiae pariunt, magisq̄ ad orandum & quilibet à Deo impetrandum animant. scriptū est enim: Fidutiā magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam.

Demum id efficiunt, ut laborantes in vinea Christi, denarium diurnum accipiamus, hoc est, promissam æternæ vitæ mercedem, iustitiæque coronam, quam in Ecclesia Dei mandata seruantes, in Christo promeremur. Ait enim Dominus: Voca operarios, & redde illis mercedem, Matt. 20. Quin etiā id pronunciat: Si vis ad vitā ingredi, serua mandata, Mat. 19. Et alibi: Qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum, Matth. 7. Canis. in Summa.

CHRYSOSTOMVS.

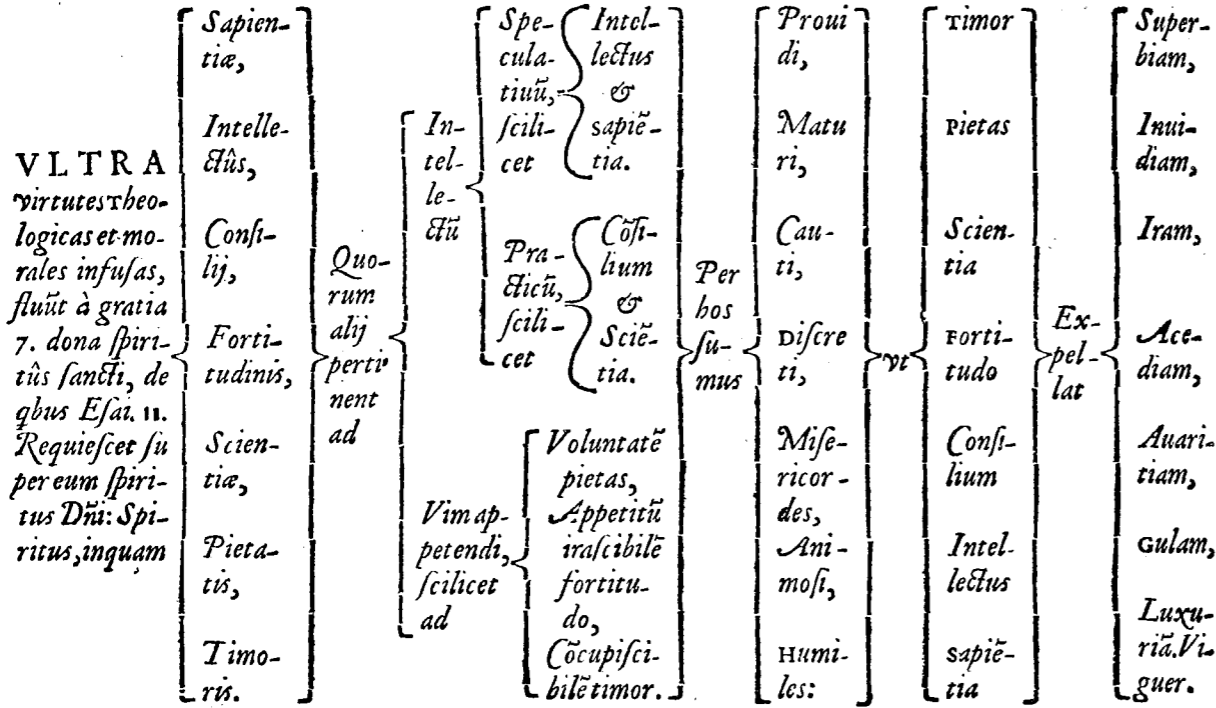
Quemadmodum vitam vestram esca continet, atque istam vita vicissim dispensat: ita si bona opera habuerimus, Spiritum sanctum habebimus. Et, si spiritum sanctum habuerimus, bona etiā opera habebimus. Chrysof. Homil. 28. in ca. Rom. 15.

CAELESTINVS.

Tanta erga omnes homines est bonitas Dei, ut nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona: & pro his, quæ largitus est, æterna præmia sit donaturus: agit quippe in nobis, ut, quod vult, & velimus, & agamus: nec ociosa in nobis esse patitur, quæ exercenda, non negligēda, donauit, ut & nos cooperatores simus gratiæ Dei: ac si quid in nobis ex nostra viderimus remissione languescere, ad illū sollicitè recurramus, qui sanat omnes languores nostros, & redimit de interitu vitam nostram, & cui quotidie dicimus: Nè inducas nos in tentationem &c. Cælestin. papa in decretis suis, Canon. 12. epist. 1. ad episcopos Galliar.

DE DO-

TABVLA IO7.

DE FRUCTIBVS SPIRITVS.

TABVLA IO8.

AB APOSTOLO PAULO, vt supra quoque de verbo dictum est breuiato, duodecim fructus spiritus numerantur.

Primus est charitas, fructus quidem generosissimus, ac radix etiam bonorum omnium, sine qua non possunt prodesse cætera bona, & quæ ipsa non potest haberi sine cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus, vt inquit Augustinus.

Alter fructus est gaudium, hoc præstans, vt homo spiritualis alacriter letetur, seruiat Deo.

Tertius, Pax: quæ eo spectat, vt in huius mundi procellis, animi seruetur tranquillitas.

Quartus, Patientia: quæ in duris ferendis est sita.

Quintus, Longanimitas: quæ magnitudinẽ animi in futuris bonis expectandis declarat.

Sextus, Bonitas: quæ nulli nocet, sed bene vult omnibus.

Septimus, Benignitas: inuitans ad familiaritatem, dulcis alloquio, moribus temperata.

Octauus, Mansuetudo: quæ omnes iræ motus sedat & mitigat.

Nonus, Fides in proximum: vt fideles, pactorumque ac promissorum observatores simus.

Decimus, Modestia: quæ omnem fastum & arrogantiam suspicionem excludit.

Vndecimus, Continentia: quæ non solum ab escis, sed etiam ab omni nequitia abstinemus.

Duodecimus, Castitas: quæ mentem castam in corpore casto conseruat. Canis, in Summa.

QVAENAM

QVAENAM SINT EVANGELICAE legis beatitudines.

TABVLA IO9.

ILLAE sunt, quas & dominicas beatitudines, & benedictiones Ambrosius vocat, quæ apud Matthæum Euangelistã octonario numero recensentur in hunc modum: Beati

Pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.
Mites, quoniam ipsi possidebunt terram.
Qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.
Qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.
Misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.
Mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.
Pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.
Qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Matth. 7.

DE HARVM BEATITVDINVM ORDINE & gradibus distinctis.

TABVLA IIO.

BEATITVDINUM, quauis secundum substantiam sint octo, tamen iuxta distinctionẽ graduũ sunt septẽ. Quæ inter sese hoc ordine coherere videntur. Ad integritatem perfectionis requiruntur tria, videlicet

Recessus à malo. Nam malũ omne procedit vel ex

Tumore superbiæ, Rancore malitiæ, Languore cöcupiscentiæ.

Contra hæc sunt 2. beatitudines, Paupertas spiritus, Mansuetudo, Luctus.

Processus in bono, attenditur secundum diuinã imitationẽ, quæ est secundum duas vias Domini, scilicet

Misericordiam & Veritatẽ. Psal. 24.

Secundum has duas vias sumuntur duæ beatitudines, videlicet

Esuries iustitiæ, & Affectus misericordie.

Perfectus status in optimo, attenditur in duobus, scilicet in

Lymphida cognitiõe, & Tranquilla affectiõe.

Et secundum hoc sumuntur duæ ultimæ beatitudines, scilicet

Munditia cordis ad Deum videndum: Et pax mensis ad perfectè fruendũ. Comp. Theol.

DE EARVNDEM BEATITVDINVM VSV.

TABVLA III.

PER HAS septẽ beatitudines excluduntur septem vitia capitalia. Nam

Paupertas spiritualis, Mansuetudo, Luctus, Esuries iustitiæ, Misericordia, Munditia cordis, Pax

Excludit

Superbiã, Iram, Inuidiã, Acediam, Auaritiã, Gulam, Luxuriã.

Sicut in enumeratione donorum est ordo artificialis, quo primò ponuntur digniora: Itã in Beatitudinibus est ordo naturalis, quia digniores ponuntur vitio.

nnn DE FV-

DE FUGIENDIS, HOC

EST, DE VITIORVM CAVTIONE,

siue de spatiosa via qua ducit ad perditionem.

TABVLA II2.

Originale vocamus, quod à primo humani generis parente Adam transfusum, nobisque in ipsa conceptione contractum, per baptismum in Christo tollitur. De quo Paulus in hunc modum: Per hominem, inquit, peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt.

Mortale, quod vitam spiritualem eripit, ac mortem adfert animae peccantis: quae mors & à Deo, Deique Regno separatur, & supplicio aeterno dignum facit. Vnde scriptum est: Stipendia peccati mors, Rom. 6. Et iniustitia, mortis est acquisitio: impij autem manibus & verbis accerserunt illam. Sap. 1.

Veniale, quod est actuale quidem, sed quod Dei inimicum hominem non efficit, cuiusque à Deo venia fidelibus facile impetratur. Vnde D. Ioannes dixit: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est, 1. Ioan. 1. vt mentis euagatio, verbum ociosum, risus immoderatus, & consimilia, quae quotidiana dicuntur, & sine quibus haec vita non ducitur.

AVGVSTINVS.

Alia sunt peccata infirmitatis, alia imperitiae, alia malitiae. Infirmitas enim & imperitia, contraria sunt virtuti & sapientiae: malitia vero contraria est bonitati. Quisquis igitur nouit quid sit virtus & sapientia Dei, potest existimare, quae sint peccata venialia. Et quisquis nouit quid bonitas Dei, potest existimare, quibus peccatis certa poena debeat & hic & in futuro seculo. Quibus bene tractatis, probabiliter iudicari potest, qui non sint cogendi ad poenitentiam luctuofam & lamentabilem, quanuis peccata fateantur: & quibus nulla omnino salus speranda sit, nisi sacrificium obtulerint Deo, spiritum contritum per poenitentiam.

Augustin. lib. 83. quaestionum, quaestione 26.

ALIA

ALIA PECCATORVM PARTITIO.

TABVLA II3.

Superbia est inordinatus appetitus excellentiae, et vitiorum omnium mater, princeps ac regina. Eius filiae sunt **Presumptio, Pertinacia, Hypocrisis, Lactantia, Ingratitudo, Contemptus aliorum, Inobedientia, Ambitio, Curiositas.** Quae vitia curantur **Obedientia & Humilitate.**

Auaritia est habendi appetitus inordinatus. Cuius soboles sunt **Proditio, Fraus, Fallacia, Periurium, Inquietudo, Corruptela, Sacrilegium, Furtum, Usura, Simonia, Rapina, Violentia, Immisericordia, seu inhumanitas, & durities cordis.** vitia curantur **Liberalitate & Eleemosyna.**

INTER omnia peccata praecipue sunt animaduertenda ea, quae dicuntur Capitalia, quae sint veluti fontes, vel capita reliquorum. Eiusmodi vero peccata sunt septem, quae sic numerari solent: **Luxuria est appetitus inordinatus impure & libidinosae voluptatis. Gignit autem ex se Mentis caecitatem, Inconsiderationem, Inconstantiam, Praecipitationem, Amorem sui, Odium Dei, Desiderium huius vitae nimium, Mortis futuri, iudicij horrorem, ac Felicitatis aeternae desperationem.** His opponuntur virtutes **Castitas & Continentia.**

Inuidia est tristitia de bono alterius, & odium alienae felicitatis. Filias vero procreat Odiu, Susurationem, Detractionem, In aduersis aliorum rebus exultationem, In prosperis afflictionem, Discordiam, Murmurationem, Damnum. Horum remedium est **Charitas** **Non tamen amicitia, sed etiam inimicitiam.**

Gula est cibi ac potus appetitus inordinatus. Habet filias, Ineptam letitiam, Multilquium, Scurritatem, Spurcitiem, Sensuum & intellectus hebetudinem, Somnolentiam & Nauseam. Sanantur haec mala **Sobrietate, Abstinentia, Ieiunio.**

Ira est immoderata cupiditas puniendi eum, a quo lesus se quis arbitrat. Eius filiae sunt Rixa, Tumor mentis, Contumelia, Clamor indignatio, Minae, Probrum, Vilitio, Blasphemia. Iram compescunt **Patientia & Mansuetudo.**

Acedia est remissi animi languor ad bene operandum, praesertim vero est tristitia de re spirituali. Gignit Malitiam, Rancorem, Pusillanimitatem, Torporem circa praeccepta necessaria, Mentis euagationem, Ociu, Incontinentiam, Desperationem, & Obmissionem. Quae pelluntur **Deuotione & pijs exercitijs.**

*Consilio, vt Caiphas, Ioan. 11.
Iussione, sicut David innocentem occidit Uriam, 2. Reg. 11.
Consensu, ita peccauit Saulus, in Stephani protomartyris necem consentiens, Act. 7.
Iritatione, vt vxor Iob, patientissimo viro petulater insultans, quantum in se quidem erat, suavit etiam Deum blasphemare, Iob 2.
Laudatione seu adulatione, vt Ecclesiastici male vulgo blandientes, dum eius licentiae palam fauet & applaudunt.
Reticentia culpae alienae. vult enim Deus Euangelizantes clamare, & annunciar e populo suo scelera eorum. Esai. 58.
Conniventia vel indulgentia. Ita peccant magistratus cum gladium frustra portant, vt Saul dum parceret Amalechitis. 1. Reg. 15.
Participatione criminis. Sic Esaias obijcit populo Iudaico: Principes tui infideles, socij furum. Esa. 1. cap.
Praua defensione. Aduersus hoc peccatum, diuinum intonat oraculum: Vae qui dicitis malum bonum, & bonum malum. Esai. 5.*

Aliena, de quibus praecipitur, Ne comunicaueris peccatis alienis, 1. Timoth. 5. Quod noue fit modis:

SUNT praeterea peccata quaedam, quae dicuntur

In Spiritum sanctum, quibus gratia diuinitus oblata, coeptim abijcitur. Eiusmodi 6. recensentur:

*Præsumptio de misericordia Dei, vel Diuina misericordia confidenter abuti.
Desperatio.
De gratia Dei vel salute sua prorsus desperare.
Agnitæ veritatis impugnatio.
Veritatem religionis aduersus suam ipsius conscientiam hostiliter oppugnare.
Fraternæ charitatis inuidentia.
Pertinaci inuidia concitari grauitèr ob aliene salutis & virtutum fraternarum successum.
Obstinatio.
Obfirmato animo in crimine scienter persistere.
Impenitentia.
Absque penitentiae proposito peruersa vitæ finem nullum facere.*

Clamantia in caelum, quae praeter ceteris manifestam habent improbitatem. Eiusmodi quatuor e scriptura numerantur:

*Homicidium voluntarium,
Peccatum Sodomiticum,
Oppressio pauperum,
Merces operariorum defraudata.*

De quorum atrocitate & poenis agitur

*Gene. 4. 9. Psal. 54.
Genesis 13. 18. 19.
Ezech. 16.
Exod. 3. 7. 14. Esai. 1. 3. 10.
Iaco. 5. Eccl. 34.
Deut. 24.*

DE TI-

*Dicitur ab emerita iam vita, hoc est, acta & absoluta: Vnde etiam mortui, quasi emeriti appellantur.
Definitur ab Augustino, priuatio vitæ, nomen tantum habens, non essentia. Augustinus contra Pelagianos.*

Mors quæ nihil est miserabilis. hęc

Est quadruplex:

*Corporis, quæ fit cum ab eo tollitur anima.
Animæ, cum ab ea aufertur gratia Dei. Hanc mortem, quæ prima vocatur, sequitur mors gehennæ & æternæ damnationis, quæ Ioan. in Apocalypsi 20. vocat secundam.
Est & alia mors propria Christianis & pijs omnibus, quæ spiritualis dicitur siue transformatoria, quæ homo moritur peccato, & viuunt Deo: & ob id dicitur spiritualis.*

Eius Causa Est Peccatum Diabolus. Ioan. Carten. de 4. nouissimis.

TRIA sunt, quæ vniquèq; maxime à peccato abstrahere & possunt, & debent: videlicet

Iudicium, quo nihil est terribilius, praesertim filijs huius seculi obstinate peccantibus. Est autem secundum Richardum, Iudicium triplex:

*Primum est vniforme, hoc est, iudicium praesentis Ecclesiae, quæ non iudicat nisi de sola qualitate retributionis, & in genere tantum, secundum quod bona bonis, & malis mala reddentur: sed numerum & quantitatem retributionum nescit.
Secundum dicitur multiforme, quod quilibet experitur in morte, accipiendo sententiam de omnibus bonis & malis, quæ gessit: sed non omnia bona vel mala, statim recipit, quia recipit in anima tantum, & non in corpore.
Tertium dicitur Omniforme, id est, vltimum iudicium, quoad recipit vnusquisque secundum numerum & quantitatem, siue bona, siue mala, in corpore & in anima. Compen. Theol.*

Infernus, cuius poena nihil intolerabilius ac infelicius potest excogitari. Vbi scriptura teste, Fletus est & stridor dentium, Matth. 8. 13. 22. 24. 25. Lu. 13. Porro infernus

Est lacus sine mensura, profundus sine profundo, plenus ardore incomparabili, plenus foetore intolerabili, plenus dolore innumerabili. Ibi miseria, ibi tenebrae, ibi ordo nullus, ibi horror æternus, ibi nulla spes boni, nulla desperatio mali. Hug. libr. 4. De anima cap. 13.

Iuxta modum culpæ poena distinguitur, & secundum modum criminis, vnusquisque damnatus in inferni igne cruciabitur.

In quo Erit frigus intolerabile, ignis inextinguibilis, vermis immortalis, foetor intolerabilis, tenebrae palpabiles, flagella caedentium, horrida visio demonum, confusio peccatorum, desperatio omnium bonorum. Erit enim miseris mors sine morte, defectus sine defectu: quia mors ibi semper incipit, & deficere nescit. Gregorius.

DE SPERANDIS, HOC

EST, DE RERVM SPERANDARVM

conditionibus, siue de præmijs bonorum. TABVLA II.6.

*Prima est, Memoria sine obliuione.**Secunda, Ratio sine errore.**Tertia, Voluntas sine omni perturbatione.**Quarta, Impassibilitas, in quam corpus nostrum surget sine corruptione.**Quinta, Claritas, qua configurabitur claritati corporis Christi.**Sexta, Agilitas, ut secundum mobilitatem cogitationum nostrarum sit agile.**Septima, subtilitas, qua, quantumlibet spissum vel solidum erit impenetrabile.**Octaua, Diligere proximum in omni veritate tanquam seipsum.**Nona, Videre proximum suum in puritate diligente se, sicut diligit semetipsum.**Decima, Deum perfecte diligere, sed plus quam seipsum.**Vndecima, Diligere seipsum tantummodo propter Deum.**Duodecima, Videre Deum diligenter se supra quam diligit seipsum. Bernard.*

PRAEMIUM
Christiani certami-
nis, est æternæ glo-
riæ corona duode-
cim stellarum, quarum

PAVLVS I. Cor. 2.

Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, que præparauit Deus his qui diligunt illum.

APOCALYP. 21.

Eccè tabernaculum dei cum hominibus, & habitabit in eis: & ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus, & absterget omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quæ prima abiierunt.

AVGVSTINVS.

Eccè venale est regnum Dei. eme, si vis: nec multum existimes de re magna propter precij magnitudinem. tantum valet, quantum habes. noli querere quid habeas, sed qualis sis. Res ista valet tantum, quantum es. tu te da, & habebis illam. Sed malus sum, inquires, & forte me non accipit. dando te illi, bonus eris.

DOGMA

DOGMATA VERA EC-

CLISIAE CATHOLICAE DE PRAECI-

pui Christianæ Religionis articulis, sanctorum Patrum testimonijs confirmata, ex Tabulis Lindani.

I. DE REGVLA FIDEI.

Quicumque fide verè Christiana & Euangelica deo placere studet, non solum recipit symbolum, quod apostolorum & est & dicitur, sed scripturam etiam vniuersam Canonicam, insuper & quæcunque per traditionem apostolorum initio accepit Catholica Christi ecclesia.

DE PECCATO ORIGINALI.

Infantes omnes nasci peccato originali infectos. Orig. Peri Archon, & ad Rom. 6. Aug. epistola 28.

DE SACRAMENTIS.

I.

Sacramenta esse septem, hoc est, sacra & efficacia diuinæ gratiæ & beneficij signa, quibus Christus dominus nos sibi sacrat, sanctificat & sanat, ex Concil. vniuersali 8. Florent. an. 1438. toto ex orbe Christiano congregato.

II.

Eadem esse efficacia signa, per quoscunque ministros, etiam malos publicè, adeoque doctores impios. Augustin. contra epistolam Parme. cap. 2.

DE BAPTISMO.

I.

Baptismum Christi esse alium à baptismo Ioannis Baptiste. Patres in Concil. Niceno ex Act. 19. actis græcis. Consentunt Basilius, Chrysof. Nazian. Hieron. Augustinus.

II.

Infantes esse baptizandos. Orig. ad Rom. 6. August. epistola 28. Ioan. 3.

III.

Infantes sine baptismo non saluari. Augustin. ibid.

III.

Paruulos Christianorum renasci, non nasci dei filios. Augustin. ibid. Ioan. 3.

V.

Exorcismum baptismo præmittendum. August. serm. 10. de verbis apostol. Exorcismus

VI.

Abrenunciationem præmittendam. Dionys. Areopagit. De ecclesiast. Hierar. Abrenun-
ciatio.

VII.

Aquam fontis consecrandam. Basil. cap. 27. de spiritu sancto. Aug. lib. 6. contra Iul. ca. 8. Consecra-
tio aquæ

VIII.

Baptismum requirere aquam elementum. Chrysof. Homil. 24. in Ioan. August. epist. 28. Ioan. 3.
Eph. 5.

IX.

Baptizatos, esse oleo vngendos. Basil. d. cap. 27. De spiritu sancto. Dionys. Areopagita, Vnctio,
Michael Syngelus.

X.

Baptismum plenè tollere peccata semel omnia, ita vt non sint. 1. Cor. 6. Eph. 5. Qui semel lotus est, non eget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Ioan. 13. Concupiscentiam igitur reliquam, non esse peccatum propriè, sed eius effectum & causam, ad peccatum inuitantem. Rom. cap. 8. August. de nupt. & concu. lib. 1. cap. 23. & 26. Vide 2. cont. Iulia. & lib. 6. cap. 5. 6. & 8.

DE CONFIRMATIONE.

I.

Confirmationem esse sacramentum. Acto. 18. Concil. Florent. Cyprian. sermo. de ablutione pedum, & epist. 12. lib. 1. August. lib. 5. contra Donatist. cap. 20.

n n n 4

II. Con-

II.

Chrisma. Confirmationem habere chrismatis illinitionem. Cyprian. ubi antea. Flavianus cū Synodo. Michael Syngelus.

III.

Episcopum huius esse administrum. Fabian. Martyr cum Synod. Hieron. contra Lucife.

DE EUCHARISTIA.

I.

Eucharistiam esse Sacramentum, quo vegetati, in Christo manemus, fouemur, alimur, & excrefcimus in virum adultum. Ioan. 6. Concil. Florent.

II.

Luc. 22. 1. Cor. 11. Eucharistiam continere verum ac præfens Christi Domini corpus, de virgine natum, & in cruce passum. Iustin. Apol. 2. Irenæus lib. 4. cap. 32. Euseb. lib. 1. Euangelic. demonstrat.

III.

Eucharistiam fieri ex vino aqua permisto. Cyprian. epistola 3. lib. 2. Concil. 6. Constan. & alijs.

III.

Eucharistiam fieri verbis Sacerdotis, non fide fuscipientis. Iustin. Apolo. 2. Basil. de spiritus sancto cap. 27.

V.

Lucæ 22. 1. Cor. 11. Eucharistiam non habere panem & vinum, sed meras eorum species ac qualitates tantum, non item substantias. Iustin. Apol. 2. Irenæ. lib. 4. cap. 34.

VI.

Sacrificiū. Eucharistiam esse non solum alimentum, sed & holocaustum, hoc est, Sacrificium, non commemoratiuum tantum, aut Eucharisticum etiam, sed & propiciatorium, quod tam defunctis prodest, quam viuis. Sic Apostoli, testibus Chrysoftomo Homil. 69. ad populum Antiochenum, & ad Philip. cap. 1. Damasc. Oratione in defunctos. August. sermone 32. de verb. Apostoli: & tota Africana ecclesia ante Cypriani ætatē, teste ipso epist. 9. lib. 1.

VII.

August. Enchir. ca. 110. Eucharistiam sub vtraque sui specie verum ac totum Christum habere, concil. Florēt. Qui alterutram igitur accipit, totum etiam accipere Christum: Vnde non est necessariū Laicis, vtriusque speciei communionem accipere, concil. vniuers. Constantien. Cū olim apud Priscos liberum fuerit, vel vnam, vel vtranque accipere. Clemens Alexandrin. Strom. & cū vigerent Manichæi Romæ, Item Hieronymi ætate contra Iouinianum, & alijs. vide Ambrosium de fratre Satyro, Orat. Funeb. Et Bedam lib. 2. cap. 5. & lib. 4. cap. 24. De historia ecclesiæ Anglicanæ. Non enim est omnibus à Christo præceptū, vtranque speciem sumere, alioqui & infantibus esset sic communicandum, quod & aduersarij negant. vide Palladium in Macario.

VIII.

Eucharistiā rectè seruari, quia patres prisci Apostolici seruabant. Irenæus apud Euseb. lib. 5. cap. 23. concilium Nicenum cap. 14. Hieronymus ad Iouinianū, & de Exuperio epistola ad Rust.

IX.

Adoratio Adorandam esse ipsa postulat religio, quæ Deum ubique agnoscit Deum, siue cum Magis in domuncula, siue in Eucharistia cum Augustino, epistol. 120. cap. 17. & in Psal. 21. ac D. Eusebio Emiseno. 4. homil. in Pascha.

X.

Gestatio Gestationem verò probet ipse pij operis finis & vsus, in quem circumfertur: siquidem nõ ad Theatricum gestatur spectaculum, sed ad excitandam fidelium & piorum spectatorū, fidem & pietatem, vt pro ea necessitate, cuius aut depellendæ, aut impetrandæ gratiæ circumfertur, orent ardentius, ac comprecantur confidentius, maximum sibi à Deo opt. Patre per filium intercessorem hinc præsentem, & illic pro nobis interpellantem polliciti patrociniū, & impetrandi auxilium. vide Irenæū apud Eusebium lib. 5. cap. 23. Solenniter transmittebatur Romæ Eucharistia Episc. Catholicis.

XI. Eucha-

XI.

Eucharistiæ mysteria ritè celebrari, si vel vnus de sacrificio edat: fit enim quod dominus fieri iussit, Hoc facite. tam enim fit per vnū, quàm per multos: quos nullus excludit, sed sua ipsi culpa suam animarum famem non communicando sapius augent. Sic olim infirmi soli. Sic & Chrysoftomus conquerebatur, quod solus altari affisteret.

Missæ priuata.

DE MISSA.

Missam, id est, sacram illam Apostolicam actionem, cuius in fine populo dicitur: Ite, Missa est: id est, dimissio, ritè pro quolibet fieri Christianorum vsu ac necessitate. Aug. de ciuitate Dei lib. 22. cap. 8. pro fuganda Cacodæmonū vexatiōe. Sic & Missa Basil. & Chrysoft. pro pace, fructibus, nauigantibus &c.

DE POENITENTIA.

Quia homo dum in hac vita degit, per liberum suæ voluntatis arbitrium, tam in actionibus salutis, quàm ciuilibus, potest ex bono fieri malus, (sicuti & contrà, gratia adiutus) ideo & poenitiæ sacramentum est à Christo Domino omnibus à baptisimi gratia lapsis necessarium, Acto. 8. Fides autem, huius sacramenti fons est, immò quasi basis, non pars, sicuti nec baptisimi. Porrò illa fides, qua quis firmiter credit, & certò statuit propter Christum sibi remissa esse peccata, seseque possessurum vitam æternam, non fides est, sed te-meritas: non spiritus sancti persuasio, sed humanæ audaciæ presumptio, scripturis aduersaria, & Patribus Orthodosis ignota, qui illa spe certa docent adultis expectanda per sacramenta & pietatis opera. Sed illa fides ad poenitentiam agendam est idonea in adultis, qua verbo Dei credimus tam comminanti quàm promittenti, potissimum verò, Christum Iesum, nobis propitiorem, propositum in sanguine suo. Acto. 8. Rom. 3. Quanquã hæc fides, symbolo apostolico delineata, vt ad salutem non sufficit, ita nec ad impij Iustificationem. Desiderat enim veram animi conuersionem seu contritionem, Confessionem & Satisfactionem, tres Euangelicæ poenitiæ partes. Concil. Florent. Acto. 8. Ioan. 20.

Liberū Arbitrium.

Fides Iustificans adultos impios. Fides specialis.

DE CONTRITIONE.

Contritio est dolor de peccatis propter dei offensam susceptus, cum proposito confitendi ac satisfaciendi. 1. Cor. 7. August. homil. 50. de Poenitiæ.

DE CONFESSIONE.

Confessio est diserta peccatorum (post legitimam & seriam conscientie inquisitionem) occurrentium, etiam occultorum, enumeratio, sacerdoti ritè ordinato facta, vt ab eis per illum absoluator, Ioan. 20. Quorum remisistis peccata. Leo epist. 90. Ioan. 20. August. ubi supra.

DE SATISFACTIONE.

Satisfactio est per solutio poenæ plerunque adhuc debitæ post remissam culpam, quam permanere interdum, docet suo exemplo Dauid 2. Reg. 12. Huc faciunt Canones poenitentiales Concil. Nice, & ætate Cypriani. Perficitur hæc per preces, ieiunia, & similia pia opera, quæ Deo Opt. Max. ita sunt grata, vt eius iram placare possint, cumque reddere propitium. 3. Reg. 21. Cyprian. lib. 1. epist. 3. & 8. sermo. de eleemosyn. 1. August. Enchirid. 71. & in Matth. 12. de Niniuitis. Hieron. 2. contra Iouinianum. Tertullian. de poenit. Cypria. sermo de lapsis.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

I.

Porrò quia religio Christiana sua quoque habet mysteria, & sacra coram deo peragenda, non ea per quemlibet fieri voluit Christus noui testamenti Archipresbyter, sed eos quos ad illa ordinauit. Vnde & Ordo sacramentum, quo vnà cum spiritus sancti cōmunionē, consecratis potestas confertur sacra illa mysteria peragendi. Hic porrò varios habet gradus, sed Clericorum præcipui sunt sacerdotes. quibus solis secundum ecclesiæ ritum ordinatis data est à Christo potestas consecrandi verum eius corpus & sanguinem, eadem offerendi, peccataque dimittendi. August. lib. 2. contra Epistolam Parme. cap. 13. lib. 1. de Baptis. contra Donat. cap. 1. Heb. 5. 1. Timot. 3. vide quest. vet. & noui testam. quest. 9.

II. In-

II.

Inter hos quidē sunt episcopi illis maiores & dignitate & potestate, sicuti inter eos præstant alijs patriarchæ, & ijs omnibus, totique ad eò Christiano gregi ecclesiæ Rom. episc. D. Petri Apostolorum principis successor. Vndè omnes ei obedire tenentur tanq̄ familie Christi seruo præposito, atque Christi vicario. Epiphan. Aërio. Ambros. in 1. ad Timot. 3. Hierony. epistola ad Damas. August. lib. 2. cap. 51. contra lit. Petil. Cyprian. lib. 1. epist. 3.

Acto. 15.
Matth. 19
1. Cor. 5.

Hunc sacerdotum ordinem Christus dominus duplici armavit autoritate, præter apostolicum docendi ministerium, putà leges ferendi, & excommunicandi, qua suã gubernari voluit ecclesiam.

DE ECCLESIA.

August. ca. 4. cont. epistolã Fidei. Hieron. contra Lucifer. Est autem ecclesia visibilis hominum coetus, à Christo Domino & apostolis collectus, in hunc vsque diem perpetua successione continuatus, in vna fide apostolica sub Christo capite & eius in terris vicario, Pastore, ac summo Pontifice agēs His enim notis ab omnibus diaboli conuentibus fecernitur. Extra hanc vnam veram Catholicam & apostolicam ecclesiam nulli speranda est salus. Hieron. ad Damas.

DE HAERETICIS.

Augustin. epist. 75. Sunt autem extra eam, non modò qui excommunicantur, (qua pœna mortifera nihil est atrocius aut formidabilius in omni terrarum orbe) sed etiã hæretici omnes, id est, quotquot aliquem fidei articulum pertinaciter aut non credunt, aut aliter credunt, quàm illa vna Christi ecclesia, siue hic in scripturam relatus sit, siue non. Fidei enim Christianæ regula est verbum dei, siue per apostolos euãgelizatum, Matth. 26. 1. Pet. 1. siue à spiritu sancto aliàs ecclesiæ reuelatum, Ioan. 14.

Orige. Periarch.

REGVLA.

Vndè certa fide tenenda sunt, non solùm quæ scripturis expressè sunt prodita, sed etiã quæ per traditionem ecclesiæ Catholicæ credenda accepimus, & quæ definita sunt super fidei & morum negocijs per Cathedram Petri, vel per Concilia generalia legitime congregata. August. de ciuitate dei lib. 19. cap. 18.

DE PRAECEPTIS ECCLESIAE.

I.

Acto. 15. Cæterùm quòd ad legislatiuam attinet potestatem, ecclesiæ Pastoribus à Christo datam, obseruandum est, quidquid de festis, ieiunijs, Litanijs, & alijs salutem promouentibus præcipiunt, quod neglectum, aut non obseruatum, conscientiam hominis facit ream, etiã extra casum scandali. Augustin. de hæres. Aërij.

II.

Quadragesimam igitur & quatuor tempora, vigilijs vsitas & alia ieiunia, carni abstinencia, & aliorum pro regionum varietate seruare debet Christianus, cum opinione necessitatis, sicut & sexta feria, & Sabbatho, & diebus Rogationum à carnibus abstinere, ac publicis Christianorum consuetudinibus se accommodare. Augustin. epist. 118. cap. 5. lib. 19. contra Faust. cap. 20.

DE LIBERTATE EVANGELICA.

Hæc atque id genus cætera libertatem euangelicam ad eò non impediunt, nedùm tollūt, vt eam magis promoucant, atque eius finem facilius nobis concilient, sicuti nec obediencia ciuilibus Magistratibus, aut voti & iuramenti obligatio. Est enim à peccatis libertas, & ijs omnibus, quæ animum quoquo modo impediunt, quo minùs deo totus seruiat. Epiphan. Aërio.

DE MATRIMONIO.

Verùm quia post Baptismum nobis manet carnis stimulus, & ecclesia est propaganda, nè quis igitur illo victus, à gratia excidat, institutum est à Christo Matrimonium, quo sacramento Christi cum ecclesia coniunctionem significantem coniugibus gratia datur, qua adiuti,

adiuti, iura matrimonij castè peragant, liberosque Christo domino educent atque instruant: quod propterea tam est indissolubile, vt nullo casu post consummationem dissolui queat, altero superflite, qualiscunque tandem fuerit: etsi ob fornicationem liceat dimittere, nunquàm tamen alteram licet ducere. Concil. Mile. cap. 17. August. de nupt. li. 1. cap. 10. & de bon. coniug. cap. 7.

Marc. 10.
1. Cor. 7.

DE VOTO CASTITATIS.

Sed quia hoc vitæ genere virginitas & continentia deo optimo gratior est, ideò rectè voto formata, sicut & alia deo optimo offertur, cuius tanta est obligatio, vt si quis post contrahat, non modò sit irritum, sed in cestum etiã connubium, quod & de clericis maiori Ordine initiatis est sentiendum. Vide Epiphan. in apostolicis. Hieron. contra Iouinian. August. in Iouinia. In Plal. 75. de ciuitate dei lib. 17. cap. 4.

1. Cor. 7.

DE EXTREMA VNCTIONE.

Quò deniquè fortiores mortis acerbissime agonem depugnemus, ac peccatorum reliquijs expiati, sponso nostro Christo Iesu hoc exilio liberati præsentemur, appositum est à Christo dño sacramentum, quod Vnctione, quam dicimus extremam, confertur. De hac locutum esse D. Iacobum, testatur Chrysost. lib. de sacerdot. Innocent. epistola ad Eugubinum. Iaco. 5. Concil. Florent.

DE SECVRITATE SALVTIS.

Quancquàm interim nemo nostrum sine peccatis viuit, sed quæ dei iram, vt non merentur, aut à regno non excludunt, ita oratione dominica, eleemosyna, ieiunio, &c. purgantur assidue. Cæterùm quò diù inter hostes infestissimos diabolos versamur, nullam nobis esse securitatem, sed cum timore ac tremore incolatus nostri tempore salutem esse operandam, vt per bona opera vocationem nostram certam ac firmam faciamus, semper solliciti, nè qui stamus, concidamus, peccati fallacia decepti. Porro dum cadimus, ac scelere nos polluimus, peccato ve mortali offendimus, non fidem semper, nisi infidelitate, amittimus: semper verò spiritum sanctum à nobis expellimus, iramque dei sempiternam commeremur. I. Ioan. 1. August. Enchirid. c. 70. 71. & 76. 2. Pet. 1. 1. Cor. 10. Heb. 3. Sap. 1.

DE BONIS OPERIBVS, ET

eorum meritis.

Hic septem Catholicæ Christi ecclesiæ Sacramentis adiuti & instructi, vitam viuimus Christianam, quæ cum actiuosa sit, fieri non potest, vt bonorum operum sit sterilis. Hæc autem opera bona deo non modò grata sunt, eique per se (quia ex Christi spiritu, immò in deo sunt facta) placita, verique cultus, Luc. 2. sed materiam etiã tam præmiorum hac in vita, quàm postea vitæ ad eò ipsius æternæ. Sunt enim ita iusta & perfecta, vt eis legem dei pij impleant, Rom. 12. Immo vt seuerum dei iudicium sustinere queant, 1. Timoth. 4. 1. Ioan. 4. August. epist. 106. Legis impletio.

Philip. 1.
1. Cor. 15.
Ioan. 3.

II.

Ad hæc non suis modò profunt auctoribus, dum iram dei placant, nè nos iudicet ac puniat, sed & alijs quoque, pro quibus ea pij aut suscipiunt, aut deo offerunt, ad peccatorum ad eò expiationem tam mortuorum quàm viuorum: vt deus videlicet misericordius cum eis agat, quàm alioqui erat acturus. Hæc August. verba vide serm. 32. de verb. Apost. Enchir. cap. 61. & 110. vide de ciuitate dei lib. 21. cap. 27. 1. Cor. 11.

DE INDVLGENTIIS.

Quin etiã prisca illa apostolica ecclesia, propter aliorum piorum opera, poenitentibus olim ex more mitigabat pœnam alioqui luendam, teste Cypria. lib. 3. epistol. 15. 16. & 18. Tertullia. de poeniten. Immo illi Corinthio incesto aliquid poenitentiae agendæ remisit & donauit Paulus, ait Theodoretus & Oecumenius & Theophylact. 2. Cor. 2. propter Timothei preces, & aliorum colligentium tristitiam. Quare indulgentiæ, quæ poenarum sunt remissio & imminutio, salutare sunt, ac verè, quod sonant, efficiunt. Concil. Lateran. & Vienn. DE PV-

2. Cor. 2.

PARTITIONVM THEOLOGICARVM
DE PURGATORIO.

Quia verò Christianorum, hac vita exuli defunctorum, tria sunt genera, I. Beatorum cum Christo regnantium: II. Damnatorum, infinitate tormentorum miserum: III. Purgandorum à peccatorum reliquijs, sicut primum nullo nostro eget auxilio, & secundum nullo iuuari potest patrocinio, ita tertium varijs modis iuuari, & à pœnis, quas pendit, potest liberari, non vitiorum tantum precibus, eleemosynis ac ieiunijs &c. sed saluari etiam dominici corporis sacrificio, ait August. sermo. 32. de verb. Apostol. de ciuitate dei 21. cap. 13. Enchirid. 110. Immo ipsi Apostoli pro mortuis offerendum docuere, ergo & purgatorium agnouerunt, teste Chryso. Homil. 69. ad Antioch. August. loco iam commemorato, Gregorio Nylle. & tota totius Africanæ Ecclesiæ synodo, Cyprian lib. 1. Epistola 9. Tertul. de exhortatione castitat.

DE VENERANDIS IMAGINIBVS
& reliquijs sanctorum.

Beatos autem homines rectè veneramus, ac imaginibus colimus atque festis, ex traditionibus Apostolorum. Eorum reliquias honoramus, quas & peregrinationibus cohonestamus. August. epistola 103. quum apud eas deus per sanctos miracula operetur, quos ritè ad auxiliu ferendū aut mala deprecanda inuocamus: Vt eorū meritis & intercessione adiuuemur. Augustinus de Ciuitat. Dei lib. 22. ca. 8 & contra Faust. lib. 20. ca. 21. Vide & D. Hieron. in Threnos, & plura apud eundem Lindanum. Tab. 1. numero 32. & seq. & Tab. 5. numero 4.

DE FUTURO IUDICIO.

Porro illæ purgandorum animæ, à pœna peccatis debita suo absolutæ tempore, non dormiunt vique ad iudicium, sed cum Christo suo Domino regnant in cælis beatæ: quò ut & omnes pios transferat Dei filios suos fratres, venturus est ad iudicium. Sed quo demum anno aut mense, omnibus est incognitum, vt credentibus & viuentibus in eo reddat vitam æternam: qui verò non crediderunt, aut credentes malè egerunt, ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Ambros. in Lucam 22. cap. August. in Psal. 119. August. De ciuitate dei lib. 18. cap. 53.

August. Hęc mea fides est, quia fides Catholica est. Hilar. Veritatis autem ministros vera decet profiteri. Ambros. Christum enim negat, qui non omnia, quæ Christi sunt, confitetur.

CONFESSIO CATHOLICA
ACADEMIAE LOVANIENSIS,
de Articulis controuersis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Sacramenta. Credendum est, septem esse Ecclesiæ Sacramenta, à Christo instituta: Quæ sunt, Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema Vnctio, Ordo, & Matrimonium. Per quæ, quauis externa & corporalia signa Deus inuisibilitèr, siue per bonos, siue per malos ministros, nostram salutem operatur.

II.

Baptismus. Baptismus ad salutem omnibus est necessarius, etiam infantibus, per quem peccata planè tolluntur, & fiunt filij Dei ac hæredes vitæ æternæ: nec vnquam est iterandus.

III. Pœni-

III.

Pœnitentiæ sacramentum (quod post Baptismum omnibus relapsis est ad salutem necessarium) complectitur Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem. Pœnitentiæ.

IIII.

Contritio est dolor de peccatis propter dei offensam susceptus, cum proposito confitendi & satisfaciendi. non autem (vt quidam hoc seculo perniciosè docent) terror conscientiae, propter apprehensum gehennæ supplicium peccatis debitum. Preparat tamen hic terror & gehennæ metus, ad veram animi contritionem. Contritio.

V.

Confessus, diligentiam legitimam adhibere debet, quò sacerdoti iudici suo, manifestet omnia peccata sua mortalia, etiam occulta cordis, vt ab eis per illum absoluat: cuius absolutionis minister est solus sacerdos secundum ecclesiæ ritum consecratus. Confessio.

VI.

Satisfactio, est persolutio pœnæ plerunquè adhuc debitæ, remissa iam culpa. Nam omnè pœnam peccato debitam semper cõdonari, culpa remissa, erroneum est, & scripturis factis aduersatur. Satisfactio.

VII.

Certa fide tenendum est, hominem habere liberum arbitrium, quo potest malè, & cum gratia Dei benè agere, & post mortale peccatum admissum, Deo adiuuante pœnitere, & peccatorum remissionem consequi. Liberum Arbitrium.

VIII.

Ad iustificationem ante omnia necessaria est in adultis fides, qua certò credimus, Christum Iesum Dei filium, nobis propiciatorem à patre propositum esse pro peccatis nostris in sanguine ipsius, sine qua nullis nostris operibus, nullaque pœnitentia iustificatio obtineri potest: sicut nec fide sola sine pœnitentia & proposito viuendi secundum mandata Dei. Iustificatio.

IX.

Fides qua quis firmitèr credit, & certò statuit propter Christum sibi remissa esse peccata, & sequè possessurum vitam æternam, nullum habet in scripturis testimonium, immò eisdè aduersatur: etiam si firma & certa spe expectare debemus in hac quidem vita per sacramentum baptismi & pœnitentiæ peccatorum remissionem, in seculo autem futuro vitam æternam. Fides Specialis.

X.

Itaque quàm diù inter hostes nostros & aduersarias potestates hinc viuimus, nulla nobis est securitas: sed cum timore & tremore iuxta sententiã Apostoli, nostram salutem operari debemus. Et secundum varias animorum nostrorum affectiones, nunc magis sperare, nunc magis timere, simpliciter tamè magis & frequentius de misericordia domini sperandum est, quàm formidandum de seueritate.

XI.

Opera bona omnibus adultis sunt ad salutem necessaria, & cum ex fidei & charitatis spiritu proficiuntur, ita grata sunt deo, vt eis tanquàm iustam mercedem vitam retribuatur æternam. Opera.

XII.

Confirmatio & Extrema Vnctio, sacramenta sunt à Christo instituta: sed non, vt duo præcedentia, ad salutem necessaria: ex contemptu tamen illa omittere, mortale peccatum est. Confirmatio. Extrema Vnctio.

XIII.

In Eucharistiæ Sacramento est re ipsa veru corpus domini nostri Iesu Christi, illud ipsum quod de virgine natum, & in cruce passum est. Eucharistia.

XIIII.

In Eucharistia non manent panis & vinum, sed hæc in corpus & sanguinem Christi admirabili potentia verbi ipsius sunt conuersa, manetibus tantum panis vini que speciebus. Transsubstantiatio.

Vndè certa fide tenendum est, sacram Eucharistiam sanctè à nobis adorari, siue Missa, siue extra Missam, vbicunquè reposita fuerit, aut quotiès in supplicationibus publicis à sacerdote circumfertur.

XV.

Comm. sub vtraque specie. Non est Laicis necessaria ad salutem communio sub vtraque specie: iustisquè de causis ab Ecclesia sancitum est, vt illis sub vna tantùm panis specie Sacramentum communicetur: in quo carnem & sanguinem, atque ità totum Christum sub vna specie sumunt.

XVI.

Sacrificium viuus & defunctis. Sacrificium Missæ ex institutione Christi tam viuus prodest, quàm defunctis.

XVII.

Potestas cõsecrandi. Solis sacerdotibus secundùm Ecclesiæ ritum ordinatis, data est à Christo potestas consecrandi verum corpus Christi & sanguinem.

XVIII.

Matrimonium. Matrimonium contractum & consummatum inter Christianos, est indissolubile: qualiscunquè fiat alter coniugum, siue adulter, siue sterilis, siue hæreticus.

XIX.

Nunquàm licet Christiano post diuortium contrahere matrimonium, viuentè eo, cum quo priùs legitimè contraxerat.

XX.

MATRIMONIA contracta, cõtra Canones ipsa dirimètes, simpliciter sunt irrita & nulla.

XXI.

Ecclesia. FIRMA fide tenendum est, vnam esse in terris veram atque Catholicam Christi Ecclesiã, eamquè visibilem, quæ ab apostolis fundata, in hanc vsquè nostram ætatem perdurans, retinet & suscepit quicquid de fide & religione tradidit, tradit, & traditura est cathedra Petri, super quam ità à Christo suo sponso est ædificata, vt in his quæ fidei sunt & religionis, errare non possit.

XXII.

Extra hanc nulli speranda est salus: suntquè extra eam hæretici, schismatici & excommunicati: vndè vehementèr formidanda est excommunicatio: nec humana, sed diuina est excommunicandi potestas.

XXIII.

Summus Pontifex. Vnus est Ecclesiæ summus pastor, cui omnes obedire tenentur: ad cuius iudiciũ controuersiæ, quæ super fide & religione existunt, sunt referendæ.

XXIII.

Summam hanc præposituram primus omnium gessit sanctus Petrus, verus Christi in terris vicarius, & totius familiæ eius pastor. Post Petrũ verò ex Christi institutione omnes deinceps Pontifices, Petri in Cathedra successores.

XXV.

Traditio. Certa fide tenenda sunt, non solùm quæ scripturis expressè sunt prodita, sed etiàm quæ per traditionem ecclesiæ Catholicæ credenda accepimus, & quæ definita sunt super fidei & morum negocijs per Cathedram Petri, vel per Concilia generalia legitimè congregata.

XXVI.

Constitutiones. Constitutiones ecclesiasticæ de ieiunijs, festis, & abstinentia ciborum, alijsquè multis, obligant in conscientia, etiàm extra casum scandali.

XXVII.

Sanctorum veneratio. Rectè fit in ecclesia, quòd sanctos in cælis cù Christo agentes veneramus & inuocamus, vt pro nobis orent, quorum etiàm meritis & intercessione Christus nobis hinc multa largitur, aliàs non largiturus: per quos etiàm miracula multa in terris operatur.

XXVIII.

Peregrinationes. Quapropter sanctè & religiosè faciunt, qui loca eis dicata, vnà cum ipsorum reliquijs religiosa pietate visitant, & hoc modo ab ipsis opitulationem quarunt.

XXIX. Gra-

XXIX.

Gratus est etiàm dei imaginũ vsus: rectèque coram eis procumbimus, inuocaturi sanctos quos representant. Imagines.

XXX.

Firmitèr credendum est, post hanc vitam Purgatorium esse animarum, in quo soluitur pœna peccatis adhuc debita. Eisdem tamen subuenitur sacrificio altaris, oratione, ieiunio, eleemosyna, alijsquè bonis operibus viuorum, sicut & indulgentijs, quo citiùs ab ea liberentur. Purgatoriũ

XXXI.

Animæ defunctorum purgatæ, mox regnant cum Christo in cælis, & animæ impiorum hinc migrantes, sempiternis inferni traduntur supplicijs.

XXXII.

Rectè vota deo facimus, tam monastica, quàm alia: & facta, obligant apud deum, nec aduerfantur libertati euangelicæ: quæ à peccatis libertas est & ijs, quæ spiritum nostrũ quoquo modo impediunt, quo minùs totus deo seruiat: non autem, à voti vel iuramenti obligatione, nec ab obedientia magistratũ Ecclesiastici vel secularis. Vota.

Anno à Natiuitate Domini M.D.XLIII. mensis Decembris die sexta, Facultas theologiæ congregata per iuramentum in collegio Theologorum super articulis præcedentibus, probauit hos articulos sub forma qua scripti sunt.

DECLARATIO FIDEI ET RELIGIONIS CHRISTIANÆ

Academiæ Parisiensis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Certa & firma fide credendum est, baptisma omnibus etiàm paruulis, ad salutè necessariũ esse, ac per ipsum dari gratiam spiritũs sancti. Baptismus.

II.

Eadem fidei constantia est tenendum, homini inesse liberum arbitrium, quo potest benè vel malè agere, & per quod, si etiàm in peccato mortali fuerit, deo adiuuante, ad gratiam refergere valet. Liberum Arbitrium.

III.

Nec minùs certum est, adultis & ratione vtentibus, post peccatum mortale admissum, necessariam esse pœnitentiam, quæ in contritione & confessione sacramentali vocalitèr sacerdoti facienda, similiter & in satisfactione consistit. Pœnitentia.

IIII.

Ad hæc peccatorem non sola fide, sed & bonis operibus iustificari, quæ ad eò necessaria sunt, vt finè illis nemo adultus vitam consequatur æternam. Iustificari.

V.

Quilibet Christianus tenetur firmitèr credere, in consecratione eucharistiæ panem & vinum conuerti in verum Christi corpus & sanguinem, remanentibus tantùm panis & vini speciebus, sub quibus realitèr verum Christi corpus continetur, quod ex virgine natum est, & in cruce passum. Eucharistia.

VI.

Sacrificium Missæ est ex Christi institutione valens pro viuus & defunctis. Missa.

VII.

Non est Laicis ad salutem necessaria communio sub vtraque specie, rectèque certis ac iustis de causis olim ab ecclesia sancitum est, vt illis sub vna tantùm panis specie communicetur. Comm. sub vtraque specie.

VIII.

Potestas cōsecrandi & absoluedi. **P**orrò solis sacerdotibus secundùm ecclesiæ ritum ordinatis data est à Christo potestas consecrandi verum Christi corpus, & in foro pœnitentiæ à peccatis absoluendi.

IX.

Sacerdotes mali. **Q**uos certum est, etiàm si mali & in peccato mortali fuerint, consecrare verum Christi corpus, si quidem illud consecrare intendant.

X.

Cōfirmatio Vnctio extrema. **C**æterùm Confirmatio & Vnctio extrema, sunt duo sacramenta à Christo instituta, per quæ datur gratia spiritûs sancti.

XI.

Miracula sanctorum. **N**ec dubitandum est, sanctos & in hac mortali vita, & in paradiso agentes, miracula operari.

XII.

Inuocatio sanctorum. **S**anctum est, & Deo maximè gratum, orare beatam Mariam, & sanctos qui in cælo sunt, vt sint pro nobis aduocati & intercessores apud Deum.

XIII.

Ij itaque sancti beatam cum Christo vitam degentes, non solum sunt imitandi, sed & venerandi, & orandi.

XIIII.

Peregrinat. **O**b idque religiosè faciunt, qui loca eis dedicata ex deuotione visitant.

XV.

Si quis in templo, aut extra templum, prius sua oratione ad beatam virginem, aut sanctorum aliquem recurat, quàm ad Deum, non peccat.

XVI.

Imagines. **N**ec villo modo addubitandum est, quin genu flectere coram imagine Crucifixi, & beatæ Mariæ, & sanctorum, ad rogandum Christum & sanctos, opus sit bonum ac pium.

XVII.

Purgatoriū. **A**d hæc firmitè credendum est, & nullatenus dubitandum, Purgatorium esse, in quo animæ detentæ, oratione, ieiunio, elemosyna, alijsque bonis operibus iuuantur, vt citius liberentur à pœnis.

XVIII.

Ecclesia. **T**enetur & quilibet Christianus firmitè credere, vnã esse in terris vniuersalem ecclesiam visibilem, in fide & moribus errare non valentem, cui omnes fideles in his quæ sunt fidei & morum, obedire adstringuntur.

XIX.

Quod si quid in scripturis sacris controuersiæ aut dubij oriatur, ad præfatam ecclesiam definire spectat & determinare.

XX.

Traditio. **E**st & certum, multa esse credenda, quæ non sunt expressè ac specialitè tradita in scripturis sacris, quæ tamen per traditionem ecclesiæ sunt necessariò recipienda.

XXI.

Excommunicatio. **E**odem veritatis firmamento recipiendum, potestatem Excommunicandi, esse de iure diuino immediatè à Christo Ecclesiæ concessam, & ob id magnoperè timendas esse censuras Ecclesiasticas.

XXII.

Concilium Oecumenicum. **C**ertum est, Concilium generale legitimè congregatum, vniuersalem repræsentans Ecclesiam, in fidei & morum determinationibus errare non posse.

XXIII.

Summus Pontifex. **N**ec minùs certum, vnum esse iure diuino summum in Ecclesia Christi militante Pontificem, cui omnes Christiani parère tenentur: **Q**ui quidem potestatem habet & indulgentias conferendi.

XXIIII. Con,

XXIIII.

CONSTITVTIONES Ecclesiasticæ, vt de Ieiunio, delectu ciborum, de abstinentia à carnibus, alijsq; multis, verè obligant in foro conscientie, etiàm omni secluso scandalo.

XXV.

In eodem conscientie foro vota obligant, etiamsi monastica sint, perpetuæ scilicet continentie, paupertatis & obedientie.

ANNO Domini M. D XLII. Die decima mensis Martij, Facultas Theologiæ congregata per iuramentum in collegio Sorbonæ, super articulis præcedentibus, probauit hos articulos sub forma, qua scripti sunt.

EPILOGVS

EX VINCENTIO LIRINENSI.

I.

Quæ propriae sint veræ & Catholicæ religionis Notæ.

IN ipsa Catholica ecclesia magnoperè curandum est, vt id teneamus, quod vbiquè, quod semper, quod ab omnibus creditum est: hoc est enim verè proprièq; Catholicum, quod ipsa vis nominis ratioq; declarat, quæ omnia verè vniuersaliter comprehendit. Sed hoc ita demùm fit, si sequamur Vniuersitatem, Antiquitatè, Consensionem. Sequemur autè Vniuersitatem hoc modo: Si hanc vnã fidem veram esse fateamur, quam tota per orbè terrarum confitetur ecclesia: Antiquitatem verò ita, si ab his sensibus nullatenus recedamus, quos sanctos Maiores ac patres nostros, celebrare manifestum est: Consensionem quoque itidem, si in ipsa vetustate omnium, vel certè penè omnium sacerdotum paritèr & Magistrorum definitiones, sententiasque sectemur.

II.

Quis verus & germanus sit Catholicus.

ILLE est verus & germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui ecclesiam, qui Christi corpus diligit: qui diuinæ religioni, qui Catholicæ fidei nihil præponit, nõ hominis cuiuspiam authoritatem, non amorem, non ingenium, nõ eloquentiam, non philosophiã: sed hæc cuncta despiciens, & in fide fixus, stabilis permanens, quidquid vniuersaliter antiquitè ecclesiam Catholicam tenuisse cognouerit, id solum sibi tenendum credendumq; decernit. Quidquid verò ab aliquo deinceps vno, præter omnes, vel contra omnes sanctos nouum & inauditum, subinduci senserit, id non ad religionem, sed ad tentationem potius intelligat pertinere.

Quæ optima hæresum extirpandarum sit ratio, & primum de inueteratis vitandis hæresibus.

REGVLA.

ANTIQVAS & inueteratas hæreses quascunque, vel Schismatum, vel Hærescon prophanitates, nullo modo nos oportet, nisi aut sola, si opus est, scripturarum authoritate conuincere, aut certè iam antiquitè vniuersalibus sacerdotum Catholicorum Concilijs conuictas cõdemnatasque vitare.

Vt recentibus occurrendum sit hæresibus & prophanis nouitatibus.

REGVLA I.

QUVM primùm mali cuiusque erroris putredo, erumpere cõperit, & ad defensionem sui quædam sacræ legis verba furari, eaque fallacitèr & fraudulentèr exponere, statim interpretando Canonum Maiorum sententiæ congregandæ sunt, quibus illud

ooo 3 quod-

quodcunque exurget nouitium, ideoque prophanum, & absque vlla ambage prodatur, & sine vlla retractatione damnatur.

REGVLA II.

SED eorum duntaxat patrum sententiæ conferendæ sunt, qui in fide & communionem catholicam sanctè, sapientè, constantè viuentes, docentes & permanètes, vel mori in Christo fidelitè, vel occidi pro Christo feliciter meruerunt.

REGVLA III.

QVIBVS tamen hac lege credendum est, vt quidquid vel omnes vel plures vno eodemque sensu manifestè, frequentè, perseverantè, velut quodam consentiente sibi Magistrorù Concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmauerint, id pro indubitato, certo, ratoque habeatur.

REGVLA IIII.

QVID QVID verò (vnus) quanuis ille sanctus & doctus, quanuis episcopus, quanuis confessor & martyr, præter omnes aut etiã contra omnes senserit, id inter proprias, & occultas, & priuatas opiniunculas, à communis & publicæ, generalis sententiæ autoritate secretum sit, nec cum summo æternæ salutis periculo, iuxta sacrilegam hæreticorum & schismaticorum cõsuetudinem, vniuersalis dogmatis antiqua veritate dimissa, vnus hominis nouitium sectemur errorem.

III.

AXIOMATA EX EODEM, DE ISTARVM

Regularum vsu & praxi.

AXIOMA PRIMVM.

QVID igitur faciet Christianus Catholicus, si se aliqua particula, ab vniuersalis fidei cõmunionem præciderit? Quid itaque, nisi vt pestifero corruptoque membro sanitatem vniuersi corporis anteponat?

AXIOMA II.

QVID si nouella aliqua contagio non iam portiunculam tantum, sed totam pariter ecclesiam commaculare conetur? Tunc item prouidebit, vt antiquitati inhæreat, quæ prorsus iam non potest ab vlla nouitatis fraude seduci.

AXIO. III.

QVID si in ipsa vetustate duorum aut trium hominum, vel certè ciuitatis vnus, aut etiã prouinciæ alicuius error deprehendatur? Tunc omninò curabit, vt paucorum temeritati vel inscitie, si qua sunt vniuersaliter antiquitus vniuersalis concilij decreta, præponat.

AXIO. IIII.

QVID si tale aliquid emergat, vbi nihil eiusmodi reperiatur? Tunc operam dabit, vt collatas inter se Maiorum consulas interrogetque sententias, eorum duntaxat, qui diuersis licet temporibus & locis, in vnus tñ ecclesiæ Catholicæ cõmunionem & fide permanentes, Magistri probabiles extiterunt: & quidquid non vnus aut duo tantum, sed omnes pariter vno eodemque consensu apertè, frequentè perseverantè tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit, id sibi quoque intelligat absque vlla dubitatione credendum.

IN SVMMA.

QVOD si neque Apostolica definita, neque Ecclesiastica decreta temeranda sunt, quibus secundum sacrosanctam Vniuersitatis & Antiquitatis consensionem cuncti semper hæretici, iurè meritoque damnati sunt, necesse est profectò omnibus deinceps Catholicis, qui sese Ecclesiæ matris legitimos filios probare student, vt sanctæ sanctorum Patrum fidei inhæreant, adglutinent, immoriantur: Profanas verò profanorum nouitates detestentur, horrescant, infectentur, persequantur.

LAVS DEO, PAX VIVIS, ET REQVIES DEFVNCTIS.

AD SENATVM ET

ACADEMIAM INCLYTAE CO-

loniensis Reip. Georgij Ederi I.C. Præfatio.

VM INFELICIS SECVLI NOSTRI SECTAE plurima habeant absurda, quæ magnam sapiunt non tantum vanitatem, sed quandam etiam redolent barbariem & impietatem, Lectissimi & amplissimi viri, tum illud mihi præ cæteris absurdissimum esse visum est semper, quod Nouatores quidam, neglecta Maiorum nostrorum fide, aliam religionem puriorem nescio quam, nunc demum, in angulis quibusuis potius, quam in ea Ecclesia, quæ in Symbolo nostro Apostolico

non absque grauissima causa dicitur Catholica, quærere incipiant. Quod an stultè magis, an impiè sit factum, si quis dubitet, is mihi perpendat quæso, quam graues & perniciosi ex hac temeritate vel sola secuti adhuc sint errores. Nam quos sic profanæ nouitatis infatiabile occupauit studium, vt sacris relictis fontibus, impuros sectari mālint riuulos, illi sanè aut ecclesiam, cui tutò se credere possent, hætenus fuisse nullam, aut si fuerit aliqua, eam tamen sinè fide, sinè verbo, sinè doctrina, sinè spiritu, & omninò sinè capite vero fuisse, non obscure videntur sentire. Quorum alterum manifestam habet impietatem, alterum etiam cum intolerabili cõiunctum est blasphemia. Vtrūque certè falsissimum esse, vel vnica D. Pauli conuincit sententia. Sacramentum enim hoc magnum est, in Christo videlicet, & in Ecclesia, quam & dilexit, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundas eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi: sed vt sit sancta & immaculata. Hanc ille non in delira demum mundi senectute, nec apud sectas, sed tum statim ubi eam colligere cœpisset, in medio Doctorum, & inter Apostolos, quærendam esse voluit. Apostolis enim tantum, quibus postea etiam clauis tradidit regni cælorum, & non alijs, dixit: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernere credatur. Id vero cum, vt sancti volunt Patres, & recta dicat ratio, non de illis tantum intelligendum sit Apostolis, quos tum coram Saluator noster est allocutus, sed ad eos etiam pertineat hæc oratio, qui primis istis gentium Doctoribus, cum in ordine, tum in ministerio atque doctrina ritè successerunt: quales nostri proculdubio sunt Pontifices & Episcopi, quorum vnusquisque vocationem & ordinationem suam à Christo & Apostolis vsque sinè vlla temporum interruptione demonstrare potest, quis nunc sanæ mentis homo absque atroci blasphemiarum nota negare poterit, veram Dei Ecclesiam citra cõtrouersiam esse illam tantum, in qua legitima Pontificum & Episcoporum est successio? Quæ cum & visibilis & certa hucusque fuerit semper, certa etiam & perspicua semper ea fuit Ecclesia, ad quam Primus &

*A I summus

summus Christianæ religionis Pontifex noster Christus ipse nos tam ferio remisit: cum graui comminatione, vt qui hanc non audiat, pro ethnico habendus sit atque publicano. De illa autem ecclesia, quam in extrema, quæ nunc est, mundi calamitate sibi Nouatores illi sint imaginaturi, tam apertè alibi prophetauit, vt nullus cuiquã dubitandi locus sit relictus. Surgent enim pseudo, inquit, Christi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducatur, si fieri potest, etiã electi. Quo dicto quid aliud intelligi voluit, quã nec signa, nec prodigia quantumuis magna (qualis hæreticorũ fortassis videri queat inflata sciëntia & grandiloquentia sesquipedalis, qua illi vel potiùs malis artibus & dolis partem orbis Christiani non exiguam fascinasse videntur) satis liquidam esse veræ Ecclesiæ notam, cum & diabolus se in angelum sepè lucis transformare, ac ita fraudes suas tegere nouerit, vt incautos, quantumuis doctos, facile in suam pertrahat sententiam. Quare vt eo plus apud nos ponderis haberet hæc tam salutaris admonitio, nec vlla curiosulis nouitatum sectatoribus excusandi aut tergiuersandi iusta superesset ratio, cum emphasi quadam singulari, huic cautioni etiã hæc adiecit verba, Eccè prædixi vobis: quibus animos nostros & in fide antiqua confirmare, & ab omni nouitatis cupiditate abstrahere voluit. Nõ enim sicut humana voluntas ad mortem vsque est ambulatoria, sic diuina consilia in horas sunt mutabilia: sed constans sibi & sempèr, & vbiquè, & apud omnes est sapientia diuina: quæ ædificauit sibi domum supra petram tam firmam, vt nec omni moueatur doctrinæ vëto, nec villo pacto flecti aut mutari queat, sed eadem hodiè sit, quæ fuit & hætenus sempèr: quæ, inquam, columna est & firmamentum veritatis, domicilium fidei, & templum Dei, contra quam ne inferi quidem portæ vnquam sint præualituræ, extra quã nulli possit contingere fallus, & nec Christi etiã prodesse alicui professio. Nam neque hanc propriam esse indubitata fidei aut incorruptæ doctrinæ significatione, quod Nouatores isti, Christi vbiquè præferant nomen, à quo tamen nec missi sunt, nec quæ Dei, sed quæ sua sunt, quærunt, id luculentè ostendit grauissima illa exhortatio, qua is idem & sponfus & caput ecclesiæ suæ Christus, hanc seueram concludit prophetiam: Si ergò dixerint vobis, ait, Eccè in deserto est, nolite exire: eccè in penetralibus est, nolite credere: Id omnino indicans, religionem Deo gratam, non in Synagoga Iudæorum, nec in scholis Philosophorum, aut conciliabulis nouatorum, sed in medio illius magnæ quærendam esse Ecclesiæ, cuius vis atque potestas ab Oriente ad Occidentem, hoc est, per vniuersum protenditur orbem. Cùm itaque & diabolus se frequentèr mentiatur Christum, rectè D. Hieronymus stultum esse dixit, eum in paruo vel abscondito quærere loco, qui totius mundi est lumen. Quid enim absurdius vnquam dici potuit, quàm post tot à Christo nato secula, atque adeò iam primũ rebus alioqui omnibus ferè ad interitum vergentibus, aut aliud quærere euangeliũ, quàm à Christo & apostolis accepimus, aut alium scriptæ literæ sensum petere, quàm est Catholicus Patrum omnium consensus, eorum maximè, qui Apostolorum in ecclesia

clesia sempèr tenuerunt ordinem atque locum? Quid verò magis temerarium potuit excogitari, quã ab ea religione, quæ totius orbis consensu semel est recepta, & adeò longo temporum interuallo in hodiernum vsq; diem tam piè propagata, tam quæ sanctè conseruata, sinè ratione, sinè consilio, & sinè omni prorsus iusta causa deficere? Quam leuitatem acriter olim in Galatis suis D. reprehendit Paulus: O insensati Galatæ, inquit, quis vos fascinavit nõ obedire veritati? Miror quòd sic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Christi, in aliud euangeliũ: quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbat, & volunt conuertere Euangeliũ Christi. Quantum verò apostolus hac sententia Galatas ad constantiam in fide Catholica retinendã hortari videtur, tantum in sequenti disputatiõne nos omnes, ab omni prophanæ nouitatis studio summa contentione deterere conatur: Sed licet aut nos, ait, aut Angelus de cælo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Ac nè id perfunctoriè tantum, aut impetu magis, quàm ratione dixisse videretur, eandem sententiam, mox iisdem repetit & inculcat verbis: Sicut prædiximus, & nunc iterum dico, si quis vobis euangelizauerit, præter id, quod accepistis, anathema sit, hoc est, vt Vincentius Lirinensis antiquus, idem quæ grauissimus author exponit, separatus, segregatus, exclusus, nè vnus ovis dirum contagium, innoxium gregem Christi venenata permissione contamine. Est enim omnibus hæreticis, vbi semel perfricauerint frontem, hoc quasi proprium & peculiare, vt eum ordinem, vnde sunt digressi, ad extremum vsq; persequi studeant, ac alios, quãtùm in se est, vnã secum omnes quàm maximè perditos esse velint. Eum in finem superioribus hisce annis aliquot à diuersarum sectarum authoribus atq; propugnatoribus, tam multi, tam varij, tam quæ pestiferi editi sunt libri, tot quæ picturæ plusquam impiæ ac blasphemæ, pasquilli verò & famosi libelli penè infiniti, quibus religionem Catholicã toti orbi Christiano non tantum suspectam, sed exosam etiã reddere, ac piorum mentes ab ea abstrahere atque peruertere conati sunt. Verum cùm illis improbus iste conatus apud cordatos homines procederet parum, nec illi inter se cõuenirent ipsi, ccepit postea pro se quisq; suam propriam edere confessionem: Sic, vt breui tempore, tot fierent confessiones, quot essent sectæ: tot autem essent sectæ, quot penè nouatorum sunt capita. Vbi verò animaduertent, ex tot cõfessionibus inter se in precipuis ferè articulis ex diametro pugnantibus, tantam suboriri confusionem, ex qua se ipsi honestè extricare non possent, vt tectis eorum fraudibus eo facilius miseræ imponerent plebeculæ, ac diabolicis artibus & imposturis teneram etiã inficerent iuuentutem, innumeros penè obtruserunt nobis, eosq; valde pestilentes Catechismos, sed id quoque tanta diffusiõne, vt vix duo sibi ipsis constare, nedum inter se conuenire viderentur: omnes autem ab antiqua Catholicæ religionis pietate tantum discederent, quantum cælum distat à terra. Quam ob rem cùm eò vsq; hæc progressa esset impietas, vt incertum planè videretur, quid cuiq; aut tenendum credendum ve, aut fugiendum atque detestandum esset: opere precium fuit, perq; necessarium,

cessarium, hisce tot ac tantis Reip. Christianæ perturbationibus tandem, & cōmodo, & præfenti, atque efficaci aliquo consulere remedio. Non minus itaque piè quàm prudenter, & rectè in primis, ab optimis sacrosancti Concilij Tridentini Patribus publico cautū est decreto, vt contra omnes omnium nouorum Catechismorū profanas nouitates & errores, vt crassos, ita etiàm impuros & pestiferos, totius Ecclesiæ nomine Catholicus aliquis conscriberetur Catechismus, qui vera contineret orthodoxæ & antiquæ religionis fundamenta, quorū præsidio sincera pietatis amantes, improbos sectariorum dolos & imposturas & facilius cognoscere, & rectius possent euitare. Quod eo quidem libro, qui Pij Quinti Pontificis Opt. Maximi iussu, hoc & titulo, & argumento in lucem nupèr est editus, tanta præstitum est cū dignitate, tum vtilitate, vt nihil ferè toti Ecclesiæ Catholicæ hoc tēpore illustrius augustinusve contingere potuerit. In quo scripto an vel dictiōis puritatem, vel ipsius doctrinæ hic explicatæ maiestatem, an verò eximiam authorum eruditionem & industriam singularem magis admirari debeat, meritò quis dubitare possit. Nam ad genus dicendi quòd atinet, etsi nihil ei desit omninò, quòd ad perfectam pertineat eloquentiæ laudem, id tamen hic liber habet præterea peculiare, quòd eius oratio plus contineat in se, non solùm veritatis & scientiæ, sed etiàm spiritus cælestis & sapientiæ diuinæ, quàm vniuersa Nouatorū omnium habeant portentosa volumina in vnum conflata. Est argumenti etiàm tractatio sic numeris suis omnibus absoluta & perfecta, vt nihil ad Christianam institutionē necessarium simpliciores amplius desiderare, neque doctiores quidquam velut abundans aut inutile respuere posse videatur. Authores verò, quorū labore & industria hoc opus totum est perfectum, prorsus sunt eiusmodi, qui docendi quidem ratione atque Methodo, cum eruditissimo quouis certare possint, dictiōis elegantia & puritate præcipuos æquent & philosophos & oratores, argumentorum verò pondere post se quàm longissimè relinquunt omnes, quos illi hoc genere summos ac quosdam velut Coriphæos aut antesignanos & dici velint & haberi. Accedit huc Pōtificis nostri & re & nomine verè Pij maxima, nec temerè vnquam violāda auctoritas: quem vt Principis Apostolorum beati Petri agnoscimus successorem, ita diuinitus eum afflictissimæ nunc Ecclesiæ in præsidium quoddam singulare datum esse minimè dubitamus: vtpotè cuius rara vitæ integritas, eruditio præclara, pietas incomparabilis, & innumeræ ferè aliæ dotes eximie, quibus eum præpotētis Dei auxit & ornauit benignitas, satis magno sint argumento, eum verum esse Ecclesiæ Catholicæ Pastorem, ac ob id saluberrimam eius doctrinam, quæ in hoc diuino cōtinetur Catechismo, summam mereri fidem atque reuerentiam. Nam si rectè olim de institutionibus suis gloriatus est Imp. Iustinianus, quòd liceat illius prudentiæ studiosis, prima legum cunabula non ab antiquis fabulis discere, sed ab imperiali splendore appetere: quāto iustiùs, quæso, nos gloriabimur, quibus nunc veræ & Catholicæ religionis fundamenta, non à prophanis hæreticorum nugis atque nouitatibus, sed à diuino splendore, ex illius Pontificis in-

cis institutione tam fideli, ac traditione prorsus Apostolica, & tutò petere, & consequi affluētèr liceat, cuius virtutes Maximo Pontifice dignissimæ, tam sunt ipsis etiàm aduersarijs cognita atque perspecta, vt quod in eo reprehendant, non habeant, etsi maximè velint: quem etiàm illis omnibus & plus sapere, & Ecclesiæ rectius consultum cupere, quàm ipsi velint. Nouatores, tot eximijs constat argumentis, quot illius illustria in Remp. extant merita. Quibus nominibus hic liber bonis & pijs omnibus longè debet esse gratissimus. Ego certè huius Catechismi lectione in Catholica religione, quam Dei beneficio hætenus, etiàm in medijs & errorum & persecutionum fluctibus, immotam retinui semper, plurimùm cōfirmatus & consolatus sum. Cuius cognitionem cū intelligerem toti orbi & vtilem esse, & necessariam, ac ob id plurimùm referre arbitrarer, vt omnium populorum linguis & nationibus familiaris esset atque communis, cœpi eius mox bonam partem in Germanicam vertere linguam: atque hanc versionem, diuina concedente gratia, iam dudum absoluissem, nisi mihi à fide dignis relatum fuisset, eundem laborem ante me sibi sumpsisse Reuerendum Patrem dominum Petrum Canisium Theologum, olim apud vos in Theologicis Præceptorem meum & Patronum singularem: cui non lubens tantum cessi, sed eo nomine plurimùm etiàm & mihi & toti gratulatus sum Ecclesiæ: tum quòd magno me liberasset onere, tum quòd is hæc operam longè felicius præstare posset, quàm à me quidem expectari debuit. Nè tamen vllam prætermitterem rationem, qua homines nostri omnes, maximè verò Latini, ad diligentiorē huius Catechismi lectionem inuitarentur, in breues eum atq; succinctas redegi tabulas, quæ Methodum & artificium, quo in conscribendo opere isto ipsi authores, viri, quicumque tandem sint, citra controuersiam doctissimi, vti fuisse videtur, satis (vt spero) luculenter ostendunt. Nā etsi summa proculdubio ratioe Catholicus hic Catechismus perpetua & continua scriptus est oratione, sitque pro rerum in eo comprehensarum maiestate, vt hac forma in Ecclesia perpetuò retineatur, vtilis tamen erunt hæ tabulæ, cū ad intelligendū ordinē disciplinæ Christianæ, tum ad iuuandā tenere iuuetutis memoriā, quæ rerum inter se diuersarum distinctione atque ordine, vehementer nō tantum augeri, sed etiàm mirificè solet cōfirmari. Et profectò si aut mihi, quod iam dudum cogito, licuerit, vel alius me impedito perfecit, vt hæ tabulæ in eam reducantur rationem, qua triuialia tradi solent erotemata, hoc est, in cōmodas resoluatur interrogationes & responsiones, ac ea ipsa erotemata tandem etiàm in Germanica explicentur lingua, spe ducor, vt existimo, non vana, quòd liber hic diuinus toti Ecclesiæ nō utilis tantum, sed vulgatissimus etiàm & gratissimus sit futurus. Quidquid autē hic labor meus, quauis tenuis & exilis, cū ad immortalem p̄potentis Dei gloriā, tum ad perfectam Ecclesiæ suæ afflictissimæ cōsolationem, aut cōmodi, aut profectus adferre poterit, id totum vestrè in primis Catholicissimæ Reip. dedicatū atq; cōsecratū esse & volui, & oinò etiā, nisi insignitèr velim esse ingratus, debui. Ac eius quæ officij tot causas habeo nō minus iustas quàm gra-

ues atq; necessarias, quot vestra in me olim fuerunt beneficia. Quæ tanta sunt certè, vt ea finè grauissima ingratitude, immodè & infamiæ cuiusdam nota, silentio amplius præterire non possim. Non vt longo vos singulorū meritorū morer catalogo, quæ tam cōmuni, q̄ priuatorum nomine multitudine multisq; modis in me sunt collata, quod operis esset penè infiniti: sed vt ea tantum cōmemorem, quorum nomine p̄ cæteris me plurimum vobis debere intelligo. Apud vos enim, quod omnium est maximū, prima hausi cum pietatis, tum religiōis verè catholicæq; doctrinæ principia, quæ per annos sex continuos, quibus me in vestro complexi estis gremio, pia & honesta bonorum virorum cōuersatione, sic in me sunt confirmata, vt etiam nūm ad senium ferè declinans, in ea religione & viuere & mori cupiam, quam vestro exemplo in prima imbibere adolescentia. Etsi verò, q̄ meum sors erat, in summa ad vos venissem egestate & inopia, adeò vt mihi omni ferè auxilio humano destitutus esse viderer, non defuerunt tamè viri pietate & humanitate insignes, qui hanc egestatē benigno suo leuarent patrocinio. Inter quos vt primus ferè, ita præcipuus sanè fuit vir eruditione & probitate clarissimus, Reuerend. D. Schilderus, vester tum in Rhetoricis Professor, nunc verò magna cum dignitate Decanus Embricensis, & p̄ceptor & Meccenas meus singularis. Cui post Deū penè soli, vt omnis fortunæ meæ & initiū & progressum debeo, ita ei⁹ memoria apud me erit immortalis. Huius exemplo paulatim me etiā alij complecti cœperunt viri & natura & doctrina atq; prudentia præstantes: Celeberrimus in primis Theologus Tilmānus Sibergensis Prior Dñicanorum, tum hereticæ prauitatis Inquisitor, Andreas Barduick Canonicus apud D. Gereonem, Matthias Aquensis, canonicus apud S. Andreā, regēs gymnasiij montani, Iacobus Hochstrat eiusdē ecclesiæ Canonicus, oēs sacræ theologiæ Licentiati: Spectatē item integritatis viri Hermannus Sudermannus inclytē vestrę reip. in hunc vsq; diem Cōsul vigilantissimus, Melchior Nouesianus insignis dum viueret, Typographus, & Ioānes à Gerezhem, vir cōsularis & pius & humanus &c. quorum omnium opera & cōmendatione plurimum in studijs meis sum adiutus: adeò vt illorum testimonio & pietate permotus insignis Theologus Reuerend. D. Ioannes COCHLAEVUS, cœperit me beneficijs & sumptibus ad studia necessarijs iuuare, & profequi etiā non visum. Tandem totius Academię vestrę beneficio, Magisterij gradum in artibus feliciter sum adeptus, qui mihi ianua fuit ad eos honores, ad quos nisi optimo cuique adspirare minimè licet, & in quibus nunc me, licet indignum, cōstitutum esse intelligitis. Quorum omnium memoria vt mihi hætenus gratissima fuit semper, ita vicissim etiā dolui nō parum, nullam hucusquē datam fuisse occasionem satis commodam, qua vobis gratitudinem meam luculento aliquo testimonio declarare potuissem. Quod tamen nē per me stetisse videatur, hanc interim voluntatis meæ significationem præmittere volui, vt aliquod saltem apud vos gratę mentis à me extet indicium, vsquedum per Vos ipsos mihi vberius vestræ inseruendi Reipub. amplior aliqua offeratur occasio. Atque hæc

hæc quidem dedicationis causa mihi fuit quasi propria, sed est & alia omnibus ferè, qui suas vobis lucubrationes inscribere solent, communis, præclara videlicet, ac singularis illa in Catholica religione constantia. De qua ego, vt qui oculatus aliquandò fuerim testis, dicerem hinc multa, nisi fides vestra in vniuerso annunciaretur mundo. Neq; enim tam vel ignota vel obscura esse aut potest aut debet pietas illa rara & incomparabilis, qua antiquam Maiorum vestrorum colitis deuotionem. Multa quidem habetis cum alijs benè pieq; institutis rebus communia, sed quod omnium est primum, id vobis præ multis alijs factum est ferè proprium & singulare, quod hæc sancta Ciuitas vestra ab ea fide, quā Maiores vestri semel à Romana susceperunt Ecclesia, nunquam recessit, aut nutauit, sed in eadē pietate ac religione in hunc vsq; diem omni tempore summa permansit constantia. Cuius rei cum non desint diuina iudicia quædam nō leuia neque vulgaria, tum etiā alij amplissimi supersunt laudum vestrarū testes atq; præcones. Tot enim Ecclesiæ vestræ sanctorum clarent reliquijs, vt hoc nomine S. vestra Colonia plerunq; semper altera dicta sit Roma: tot splendidis abundant miraculis, vt Deo gratum esse cultum vestrum, nemo pius iurè quidem dubitare possit. Et hæc me non tam ex affectu, quàm pro veritate scribere, infinita propè historiæ testantur moniméta. Quam ob rem summi aliquot Pontifices, immodè omnes, maximo vos semper complexi sunt amore. Quāti porrò, vt alios præteream, D. Imperator Carolus V. vestram fecerit pietatē, id publica aliquot eius confirmant edicta, in singularem reip. Vestrę laudem, tum maximè templorum valuis affixa, cum vobis, quod mihi videre calamitosissimū fuit, à vestris pastoribus ipsis variæ struerentur insidiæ. Commendauit etiā religionem vestram non semel pius Imper. Ferdinand. quem vobis hoc nomine benignissimū fuisse & dominum & fautorem, eius laudis habetis vos ipsi præclara domi vestrę indicia. Nec sanè debetis dubitare, quin hæc ipsa constantia vestra alioqui celebratissima, diuo etiā Maximiliano II. Imperatori nostro Catholicissimo, pergrata sit atque chara, cui iam dudum nihil æquè cordi est, quàm religio Catholica, & antiqua Maiorum nostrorum in ea religione cōcordia. Prædicant prætereā vestram constantiam per vniuersum terrarum orbem boni ac pij quidem viri omnes, atque sic prædicant, vt ea Catholicis omnibus & exemplo & ornamento, sectarijs verò soleat esse terrori. In ea enim egistis hætenus tranquillitate, vt deum pro vobis pugnasse semper, velint nolint, etiā inimici fateri cogantur. Sed nē omnia profsequi voluisse videar, quid ego de vestris laudibus dicere possim vel dignius vel amplius, quàm quod præclare & verè de vobis nupèr in Commentario illo rerum in orbe hoc seculo gestarum scripsit ac prædicauit vir non contemnendæ eruditionis & pietatis Reuerendus Dominus Laurentius Surius Carthusianus: Habet, inquit, semperque, quàm diū hic stabit orbis, habebit suas laudes eximias inclyta & præclara Colonia Agrippina, quod tam multis in Germania ab auita eademque sanctissima religione deficientibus, ipsa constantissima permansit, nec eam fidem & religionē

puerili leuitate sibi deferendam putauit, quam longè ante mille annos accepisset, & in hunc vsque diem à sanctis Maioribus suis integra fide velut per manus sibi traditam religiosè conseruasset, licet sæpè incredibilibus astutissimorum satanæ satellitum fraudibus & technis, armis & machinis oppugnata. Præclarè deniquè atque adeò rectè de vobis tota ferè canit, dicit & prædicat Ecclesia: Felix & sancta diceris Agrippina Colonia, quæ postquam fidem suscepisti, Ciuitas prænobilis, recidiua non fuisti, sed in fide stabilis. Quæ laus tam diù erit vobis immortalis, quàm diù vos in eadem fidei Catholicæ constantia perseuerasse non pœnituerit. Nulla verò ratione pœnitebit vnquam, si quàm & hæc cōstantia ipsi præpotenti Deo grata, & quàm is merces vobis ampla & copiosa sit futurus, vt facitis, diligentè expendatis. Parùm enim fuerit, veram semèl fidei Catholicæ suscepisse doctrinam, nisi quis in hac statione, hoc est, Maiorum euangelica & Apostolica traditione, ad extremum vsque perstiterit spiritum. Nec etiàm vel ipso Salvatore nostro, hoc ità affirmate, saluus erit vllus homo, nisi qui ad præstitutum vsque perseuerauerit finem, cum hæc ipsa perseueratia, virtutum aliarum omnium & finis sit, & consummatio. Qua gratia vt vos cæteris Germaniæ ciuitatibus præluceatis ferè omnibus, ità hanc ego felicitatem à Deo Opt. Max. amplissimæ vestræ Reip. salutarem precor & immortalem. Cùm autem ad retinendam in fide Catholica constantiam, non parùm adiumenti adferre possint Partitiones Catechismi illius siue Romani, siue Tridētini, omnibus modis certè pij & Catholici, illud etiàm oro, vt eas vestro celeberrimo nomini dedicatas, iisdem accipiatis animis, quibus vos paulò antè etiàm Summā doctrinæ Christianæ, à doctissimo Theologo Reuerēdo D. Petro Canisio confectam, & vobis consecratam, accepisse nō dubito. Nam etsi diuersa sit vtriusque & opera & diligentia, adeò quòd is suorum munerum ipse sit author, ego aliena tantùm offerre sim coactus: idem tamen erit scopus, vestris videlicet studendi commodis. Doctrinæ certè genere sic duo hi libelli conueniunt, vt simul coniuncti, perfectam exhibeant totius religionis catholicæ formulam, & quandam fidei Orthodoxæ veluti regulam, cuius ductu iuuentus Christiana Nouatorum technas & imposturas omnes facilè declinare & effugere possit. De mea porrò in vos promptissima voluntate atque debita omninò reuerentia sic statuatis, quæso, nihil à me requiri posse tam vel arduum vel difficile, quod non vestra causa, quantum in me erit, semper animo vt grato, sic etiàm perlubenti sim suscepturus: & profectò si aliud potero nihil, id saltem dabo operam, nè vos beneficiorum in me tam benignè collatorum, vllò tempore merito meo pœnitere aut possit, aut debeat vnquam. Viennæ Austriæ, ipsis Nonis Februar. Anno salutis M. D. LXVIII.